Bundel - Algemeen Bestuur van 10 oktober 2025

1 Opening
- Uitnodiging AB-vergadering 10 oktober 2025
- 1e Nazendingsbrief AB10 oktober 2025
- 2e Nazendingsbrief AB 10 oktober 2025
- 3e Nazendingsbrief AB 10 oktober 2025

1.1 Insprekers
- Presentatie van de inspreker de heer van Dooren

1.2 Trekking stemmingsnummer

1.3 Vaststellen agenda
- Dossier 2423 voorblad
- Agenda Algemeen Bestuur d.d. 10 oktober 2025
- Agenda Algemeen Bestuur d.d. 10 oktober 2025_eind

1.4.A Kennisgeving benoemde (de heer F.J. van Zutven van de fractie VVD) tot lid van het Algemeen Bestuur
- Dossier 2792 voorblad
- Geloofsbrief Van Zutven (geanonimiseerd)

1.4.B Onderzoek geloofsbrieven en besluit over toelating van de heer Van Zutven in de vacature/fractie VVD
- Dossier 2794 voorblad

1.4.C Afleggen eed of verklaring en belofte door de heer Van Zutven
- Dossier 2793 voorblad

1.4.D Benoeming lid vaste adviescommissie
- Dossier 2795 voorblad
- AB adviesnota Benoemingsbesluit AB-lid Vaste adviescommissie

2 Mededelingen en ingekomen stukken

2.1 Big Agro-estafette van Extinction Rebellion Landbouw: Landbouw, geen roofbouw, voor een aarde die nog generaties lang voedt
Kennis te nemen van de aanbiedingsbrief en de bijlage "Landbouw geen Roofbouw" van Big Agro-estafette van Extinction Rebellion Landbouw.
- Aanbiedingsbrief van de werkgroep Landbouw, geen Roofbouw
- Bijlage 1 Landbouw geen Roofbouw voor een aarde die nog generaties lang voedt

2.2 Unie van waterschappen: ledenbrief Bouwstenendocument emissiereductie landbouw Vergunningverlening in Nederland weer in beweging
Kennis te nemen van de ledenbrief.
- Ledenbrief Bouwstenendocument emissiereductie landbouw Vergunningverlening in Nederland weer in beweging

2.3 Ontslagbrief AB-lid de heer Jorin Aardoom (fractie VVD)
- Dossier 2791 voorblad
- Ontslagbrief AB-lid de heer Jorin Aardoom (geanonimiseerd)

2.4 Vereniging De Hollandsche Molen: Doe mee met het Jaar van de Molenbiotoop
Kennis te nemen van het bericht.
- Begeleidend mailbericht
- Bijlage 1 PUB_Pamflet molenbiotoop
- Bijlage 2 PUB_Molenbiotoop voor bestuurders en politici

2.5 NWB Bank persbericht: NWB Bank financiert publieke opgaven in eerste halfjaar, portefeuille groeit
Kennis te nemen van het bericht.
- Persbericht NWB bank: NWB Bank financiert publieke opgaven in eerste halfjaar, portefeuille groeit

2.6 Ontslagbrief lid rekenkamer de heer Ton Jans
- Dossier 2828 voorblad
- Ontslagbrief Lid Rekenkamer, de heer Ton Jans (geanonimiseerd)

2.7 ZLTO De Peel: Uitnodiging kennisavond
Kennis te nemen van de uitnodiging.
- Uitnodiging kennisavond 2025 lokale overheden

2.8 Brief Heusden verbindt

Kennis te nemen van de brief.

Brief Heusden verbindt (geanonimiseerd)

3.A Vaststelling notulen, besluitenlijst en actielijst vergadering van het Algemeen Bestuur d.d. 4 juli 2025

Dossier 2416 voorblad
Notulen AB-vergadering d.d. 4 juli 2025
Besluitenlijst AB d.d. 4 juli 2025
Actielijst AB d.d. 4 juli 2025

3.B Afwerking actiepunten en toezeggingen AB

Kennis te nemen van de afwerking van de actiepunten naar aanleiding van de toezeggingen in het AB d.d. 4 juli 2025.

Toezeggingenregister AB-vergaderingen d.d. 4 juli 2025
Toezegging 50_Voorjaarsnota 2025 waterschap Aa en Maas - Howabo

3.C Adviseringsoverzicht commissies d.d. 18 september 2025

Dossier 2410 voorblad
TOEGEVOEGD: UVO bijlage 3.4 20181115 416560 Overzicht gehonoreerde klanteisen GOL - Waterschap Aa en Maas
TOEGEVOEGD: 1902_UVO_Partners_GOL
Adviseringsoverzicht commissies 20250918

3.D Overzicht moties d.d. 4 juli 2025

Kennis te nemen van het overzicht moties d.d. 4 juli 2025.

Overzicht moties d.d. 4 juli 2025

4 Voorstellen ter besluitvorming

4.1 HAMERSTUKKEN

4.1.A Investeringskrediet ten behoeve van de voorbereiding en uitvoering van KRW- en NNB-maatregelen binnen het programma Aadal-zuid, fase 2

Het Dagelijks Bestuur heeft tijdelijke geheimhouding opgelegd op de de bijlage "Raming" op grond van artikel 55c van de Waterschapswet om redenen genoemd in artikel 5.1 lid 2 sub b van de Wet open overheid, totdat de schriftelijke opdrachtverstrekking aan de aannemende partij heeft plaatsgevonden. De betreffende bijlage bevat namelijk gedetailleerde (financiële informatie) over de voorbereiding en uitvoering van de KRW- en NNB-maatregelen binnen het programma Aadal-zuid, fase 2. Bij openbaarmaking van deze informatie kunnen derden (bijvoorbeeld aannemers) deze gebruiken bij onderhandelingen met het waterschap of bij aanbestedingen. De openbaarmaking kan dan het economisch en financieel belang van waterschap Aa en Maas schaden. Derhalve is geheimhouding op grond van artikel 5.1 lid 2 sub b van de Wet open overheid gerechtvaardigd.

Dossier 2646 voorblad
Adviesnota AB
Bijlage 1 Overzichtskaart opgaven Kleine Aa en Aa, deeltraject Dijkstraat
Bijlage 2a Financiele paragraaf 32A Kleine Aa en Dijkstraat
Bijlage 2b Financiele paragraaf 32B Kleine Aa en Dijkstraat
TOEGEVOEGD: Advies commissie WW d.d. 18 september 2025_agp 4.2 Aadal-zuid, fase 2

4.1.B Kostentoedelingsverordening watersysteemheffing waterschap Aa en Maas 2026

Dossier 2728 voorblad
Adviesnota AB
Bijlage 1 Kostentoedelingsverordening watersysteemheffing waterschap Aa en Maas 2026
TOEGEVOEGD: Advies commissie AFZ d.d. 18 september 2025_agp 5.2 Kostentoedelingsverordening watersysteemheffing 2026

4.2 BESPREEKSTUKKEN

4.2.A Bestuursrapportage 2025 waterschap Aa en Maas

Dossier 2709 voorblad
AB adviesnota
Bestuursrapportage 2025
Bijlage 1 Uitgelichte projecten 2025
Bijlage 2 Controllersparagraaf met reactie dagelijks bestuur
Bijlage 3 Het Waterschapshuis bestuursrapportage 2025-1
Bijlage 4 Het Waterschapshuis projectverantwoording 2025-1
Bijlage 5 SNB Jaarverslag 2024
Bijlage 6 SNB Begroting 2025 + MJR 2026-2030
Bijlage 7 SNB 2025-1
Bijlage 8 SNB 2025-2

Bijlage 9 BSOB Jaarrekening 2024
Bijlage 10 Actualisatie prognose 2025
Bestuursrapportage 2025_aangepast
TOEGEVOEGD: Bestuursrapportage 2025_aangepaste grafiek van de liquiditeitsprognose op pagina 25
TOEGEVOEGD: Advies commissie WW d.d. 18 september 2025_agp 4.1 Bestuursrapportage 2025
TOEGEVOEGD: Advies commissie WD d.d. 18 september 2025_agp 4.1 Bestuursrapportage 2025
TOEGEVOEGD: Advies commissie AFZ d.d. 18 september 2025_agp 5.1 Bestuursrapportage 2025

4.2.B Investeringskrediet ten behoeve van de uitvoering van het project Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat
Dossier 2651 voorblad
Adviesnota AB
Bijlage 1 Overzichtskaart GOL
Bijlage 2 Financiële paragraaf Project GOL (evz's)
Bijlage 3 Financiële paragraaf Project GOL (aanvullende maatregelen)
Bijlage 4 Financiële paragraaf Project GOL (knelpunt wateroverlast)
TOEGEVOEGD: Advies commissie WW d.d. 18 september 2025_agp 4.3 GOL

4.2.C Zuivering van de Toekomst
Dossier 2729 voorblad
Adviesnota AB
Bijlage 1 Samenwerkingsovereenkomst - Zuivering van de Toekomst (SOK)
Bijlage 2 Plan van Aanpak - Zuivering van de Toekomst (PvA)
TOEGEVOEGD: Advies commissie WD d.d. 18 september 2025_agp 4.2 Zuivering van de Toekomst
TOEGEVOEGD: Adviesnota AB met besluit

5 Stukken ter kennisname

5.1 Beantwoording aanvullende artikel 44 vragen fractie Partij voor de Dieren inzake diersterfte in water bij het bedrijventerrein Helmond
Dossier 2459 voorblad
Getekende beantwoording artikel 44 vragen fractie Partij voor de Dieren inzake diersterfte in water bij het bedrijventerrein Helmond (geanonimiseerd)

5.2 Beantwoording artikel 44 vragen fractie Partij voor de Dieren inzake nalopen op vis na baggerwerkzaamheden
PO Beheer Watersysteem 19 aug.
Dossier 2708 voorblad
Getekende beantwoording artikel 44 vragen fractie Partij voor de Dieren inzake nalopen op vis na baggerwerkzaamheden (geanonimiseerd)

5.3 Dashboard waterveiligheid Q2 2025
Dossier 2517 voorblad
Dashboard waterveiligheid Q2 2025 def.

5.4 Vergaderschema 2026 waterschap Aa en Maas
Dossier 2765 voorblad
Vergaderschema 2026_AB
GEWIJZIGD: Vergaderschema 2026_AB (commissies op 11/6 in plaats van 18/6 vanwege het Waterschapscongres op 18/6)

5.5 Beantwoording artikel 44 vragen fractie Partij voor de Dieren inzake gemalen en vissen
Dossier 2675 voorblad
Getekende beantwoording artikel 44 vragen fractie Partij voor de Dieren inzake gemalen en vissen (geanonimiseerd)

5.6 Koersdocument gebiedsgerichte aanpak Vlijmens ven, Moerputten en Bossche broek
Dossier 2769 voorblad
Covernotitie Koersdocument VVMPBB
Informatienota AB
Bijlage 1 Koersdocument GGA VVMPBB definitief 20250915
Bijlage 2 Informatiebrief besturen 20250925

Bijlage 3 Kaartje projectgebied GGA Vlijmens ven, Moerputten en Bossche broek

6 Voorstellen ter opiniërende bespreking

7 Moties vreemd aan de orde van de dag

7.1 Conceptmotie fractie Partij voor de Dieren inzake PFAS onze wateren uit en de rechtszaal in
Motie vreemd aan de orde van de dag PFAS onze wateren uit en de rechtszaal in

8 Voorstel tot het houden van een besloten vergadering

9 Rondvraag en sluiting

Pettelaarpark 70
5216 PP ’s-Hertogenbosch
Postbus 5049
5201 GA ’s-Hertogenbosch

T 073 615 66 66
F 073 615 66 00
E info@aaenmaas.nl
W www.aaenmaas.nl

Aan de leden van het Algemeen Bestuur
van waterschap Aa en Maas

Datum	5 september 2025
Ons kenmerk	101025/0
Doorkiesnummer	073-6158289/T. Kager-Nguyen
Onderwerp	Uitnodiging commissies en AB-vergadering

Geachte leden van het Algemeen Bestuur,

Hierbij nodig ik u uit voor de commissievergaderingen op donderdag 18 september 2025 en de vergadering van het Algemeen Bestuur op **vrijdag 10 oktober 2025, aanvang 14.00 uur**.

De commissievergaderingen en de AB-vergadering zullen plaatsvinden in vergaderzaal 4.29 van het Waterschapshuis te ’s-Hertogenbosch.

De vergaderstukken kunt u in iBABS raadplegen.

Hopende u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
De Dijkgraaf,

Mario Jacobs

Bijlage(n): -

Pettelaarpark 70
5216 PP ’s-Hertogenbosch
Postbus 5049
5201 GA ’s-Hertogenbosch

T 073 615 66 66
F 073 615 66 00
E info@aaenmaas.nl
W www.aaenmaas.nl

Aan de leden van het Algemeen Bestuur
van waterschap Aa en Maas

Datum	12 september 2025
Ons kenmerk	101025/1
Doorkiesnummer	06-42329821/T. Kager-Nguyen
Onderwerp	1e nazending vergadering AB-vergadering 10-10-2025

Geachte bestuursleden,

Hierbij deel ik u mee dat er stukken zijn toegevoegd aan het vergaderdossier voor de vergadering van het Algemeen Bestuur op 10 oktober 2025. Het gaat om de navolgende stukken die via iBabs te raadplegen zijn:

Commissie Watersysteem en Waterveiligheid d.d. 12 juni 2025
Commissie Waterketen en Duurzaamheid d.d. 12 juni 2025
Commissie Algemene- en Financiële Zaken d.d. 12 juni 2025
Algemeen Bestuur d.d. 10 oktober 2025

Bestuursrapportage 2025 waterschap Aa en Maas, toegevoegd zijn:
- Bijlage 1 Uitgelichte projecten 2025
- Bijlage 2 Controllersparagraaf met reactie dagelijks bestuur
- Bijlage 3 Het Waterschapshuis bestuursrapportage 2025-1
- Bijlage 4 Het Waterschapshuis projectverantwoording 2025-1
- Bijlage 5 SNB Jaarverslag 2024
- Bijlage 6 SNB Begroting 2025 + MJR 2026-2030
- Bijlage 7 SNB 2025-1
- Bijlage 8 SNB 2025-2
- Bijlage 9 BSOB Jaarrekening 2024
- Bijlage 10 Actualisatie prognose 2025

Hopende u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
De Dijkgraaf,

Mario Jacobs

Pettelaarpark 70
5216 PP ’s-Hertogenbosch
Postbus 5049
5201 GA ’s-Hertogenbosch

T 073 615 66 66
F 073 615 66 00
E info@aaenmaas.nl
W www.aaenmaas.nl

Aan de leden van het Algemeen Bestuur
van waterschap Aa en Maas

Datum	16 september 2025
Ons kenmerk	101025/2
Doorkiesnummer	06-42329821/T. Kager-Nguyen
Onderwerp	2e nazending vergadering AB-vergadering 10-10-2025

Geachte bestuursleden,

Hierbij deel ik u mee dat er stukken zijn toegevoegd aan het vergaderdossier voor de vergadering van het Algemeen Bestuur op 10 oktober 2025. Het gaat om de navolgende stukken die via iBabs te raadplegen zijn:

Commissie Watersysteem en Waterveiligheid d.d. 12 juni 2025

1. Presentatie instandhouding waterveiligheid (bloemrijke dijken/kleurkeur), **toegevoegd is een gewijzigde versie van de presentatie** (tekstuele aanpassingen, er zijn geen inhoudelijke wijzigingen). Agp. 5.1

Commissie Algemene- en Financiële Zaken d.d. 12 juni 2025

1. Presentatie Update aanpassing belastingstelsel, **toegevoegd is de presentatie.** Agp. 2.1

Hopende u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
De Dijkgraaf,

Mario Jacobs

Pettelaarpark 70
5216 PP ’s-Hertogenbosch
Postbus 5049
5201 GA ’s-Hertogenbosch

T 073 615 66 66
F 073 615 66 00
E info@aaenmaas.nl
W www.aaenmaas.nl

Aan de leden van het Algemeen Bestuur
van waterschap Aa en Maas

Datum	2 oktober 2025
Ons kenmerk	101025/3
Doorkiesnummer	06-42329821/T. Kager-Nguyen
Onderwerp	3e nazending vergadering AB-vergadering 10-10-2025

Geachte bestuursleden,

Hierbij deel ik u mee dat er stukken zijn toegevoegd aan het vergaderdossier voor de vergadering van het Algemeen Bestuur op 10 oktober 2025. Het gaat om de navolgende stukken die via iBabs te raadplegen zijn:

1. **Toegevoegd zijn:** Agp. 1.4A-D
   - **Kennisgeving benoemde (de heer F.J. van Zutven van de fractie VVD) tot lid van het Algemeen Bestuur**
   - **Onderzoek geloofsbrieven en besluit over toelating van de heer Van Zutven in de vacature/fractie VVD**
   - **Afleggen eed of verklaring en belofte door de heer Van Zutven**
   - **Benoeming lid vaste adviescommissie**
2. Mededelingen en ingekomen stukken, **toegevoegd zijn:**
   - **Ontslagbrief AB-lid de heer Jorin Aardoom (fractie VVD)** Agp. 2.3
   - **Vereniging De Hollandsche Molen: Doe mee met het Jaar van de Molenbiotoop** Agp. 2.4
   - **NWB Bank persbericht: NWB Bank financiert publieke opgaven in eerste halfjaar, portefeuille groeit** Agp. 2.5
   - **Ontslagbrief lid rekenkamer de heer Ton Jans** Agp. 2.6
   - **ZLTO De Peel Uitnodiging kennisavond** Agp. 2.7
   - **Brief Heusden verbindt** Agp. 2.8
3. **Toegevoegd zijn het Adviseringsoverzicht commissies d.d. 18 september 2025, en twee stukken behorende bij de schriftelijke vragen van de fractie BBB over het project Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat.** Agp. 3C
4. HAMERSTUKKEN
   - Investeringskrediet ten behoeve van de voorbereiding en uitvoering van KRW- en NNB-maatregelen binnen het programma Aadal-zuid, fase 2, **toegevoegd is het advies van de commissie Watersysteem en Waterveiligheid d.d. 18 september 2025** Agp. 4.1.A
   - Kostentoedelingsverordening watersysteemheffing waterschap Aa en Maas 2026, **toegevoegd is het advies van de Algemene- en Financiële Zaken d.d. 18 september 2025** Agp. 4.1.B
5. BESPREEKSTUKKEN
   - Bestuursrapportage 2025 waterschap Aa en Maas, **toegevoegd zijn:** Agp. 4.2.A
     - **Een nieuwe versie van de Bestuursrapportage 2025**, met een aangepaste grafiek liquiditeitsprognose op pagina 25
     - **Het advies van de commissie Watersysteem en Waterveiligheid d.d. 18 september 2025**
     - **Het advies van de commissie Waterketen en Duurzaamheid d.d. 18 september 2025**
     - **Het advies van de commissie Algemene- en Financiële Zaken d.d. 18 september 2025**

- Investeringskrediet ten behoeve van de uitvoering van het project Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat, **toegevoegd is het advies van de commissie Watersysteem en Waterveiligheid d.d. 18 september 2025** Agp. 4.2.B
- Zuivering van de Toekomst, **toegevoegd is het advies van de commissie Waterketen en Duurzaamheid d.d. 18 september 2025** Agp. 4.2.C

6. Stukken ter kennisname, **toegevoegd zijn:**
   - **Dashboard waterveiligheid Q2 2025** Agp. 5.3
   - **Beantwoording artikel 44 vragen fractie Partij voor de Dieren inzake gemalen en vissen** Agp. 5.5
   - **Koersdocument gebiedsgerichte aanpak Vlijmens ven, Moerputten en Bossche broek** Agp. 5.6

Hopende u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
De Dijkgraaf,

Mario Jacobs

Inspraak Het Vlijmens Lint
Waterschap Aa en Maas,
10 oktober 2025
Foto Jan Quirijnen

In sneltreinvaart: 4 onderwerpen

1. Gebruik vervuilde grond in een watersysteem?
2. Liggen de compartimenteringsdijken op de juiste plaats?
3. Succes met het schoonmaken van een duiker van 40+ meter!
4. Natuurdoelstelling, maar geen compensatieplan?

HET VLIJMENS LINT
VOOR ERFGOED EN GROEN

Vervuilde grond in schone polders

- Af te graven grond onder oude spoordijk onder dijken/wegen in Biessertpolder
- Biessertpolder is onderdeel van watersysteem, in groenblauwe mantel, direct naast Natuur Netwerk Nederland → geen lozingen toegestaan
- Doelstelling GOL oa natuurontwikkeling
- Grond zit vol met zware metalen (chroom, zink, nikkel, cadmium, koper, kwik en lood), PAK en minerale olien. Vijfmaal getest, tweemaal zelfs boven interventiewaarde industrie, drie maal uitloging naar grondwater (nikkel, zink, kwik)
- Waterschap is verantwoordelijk voor grondwaterkwaliteit en contribuant GOL. Hoe kan zij accepteren dat deze grond in de schone wateropslaggebieden wordt gebruikt (ook na aanvullende partijkeuringen.

Tritium ADVIES ADCIM TAUW VBP Holland anteagroup HET VLIJMENS LINT VOOR ERFGOED EN GROEN

Liggen de compartimenteringsdijken op de juiste plaats?

- Nee, dat liggen ze niet!
- Daarom in Howabo 2 bouwstenenrapport: Gol moet aangepast worden igv bouwsteen Sompen en Zooislagen
- Gevolgen:
    1. Wegen en rotondes die nu aangelegd worden moeten direct weer afgebroken en verhoogd worden
    2. Veel onnodige kap van bomen in de Biessertpolder
    3. Veel geluid- en zichtoverlast op het Engelermeer
    4. Geen sturing op prioriteit leeg laten lopen compartimenten → onnodige natuurschade
    5. Minder wateropslag in Howabo 1 dan mogelijk
    6. Veel hogere kosten aan dijken en kunstwerken
- Door waterschap in november 2023 al mondeling bevestigd dat dit hersteld kan worden, hoop dat dat er op korte termijn een aanpassing komt vanuit het waterschap

HET VLIJMENS LINT
VOOR ERFGOED EN GROEN

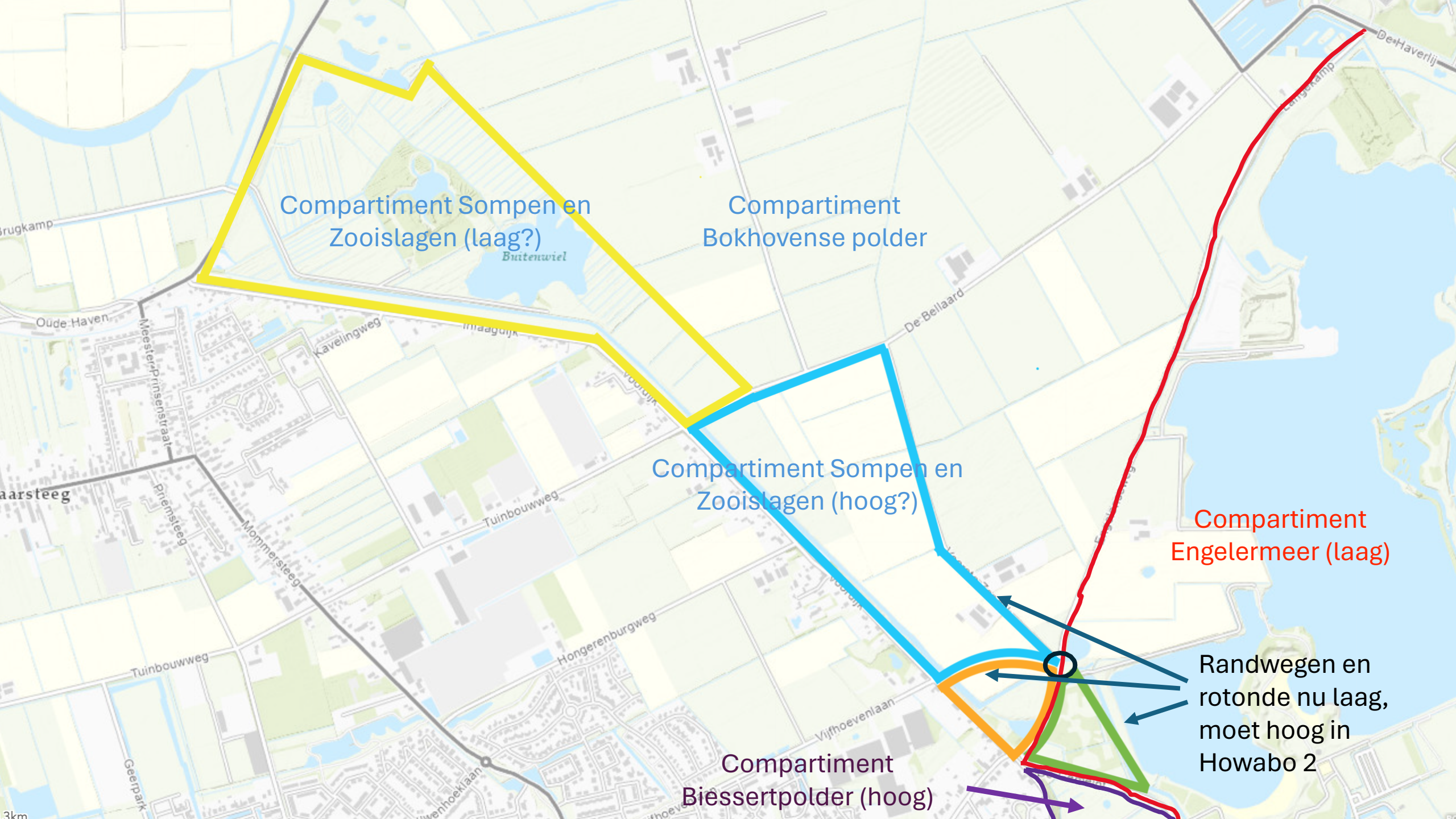
Compartiment Sompen en Zooislagen (laag?)
Compartiment Bokhovense polder
Compartiment Sompen en Zooislagen (hoog?)
Compartiment Engelermeer (laag)
Randwegen en rotonde nu laag, moet hoog in Howabo 2
Compartiment Biessertpolder (hoog)
Buitenwiel
Oude Haven
Kavelingweg
De Bellaard
Tuinbouwweg
Hongerenburgweg
Vijfhoevenlaan
De Haverlij

Succes met het schoonmaken van een duiker van 40+ meter!

- Gehonoreerde klanteis waterschap: duiker max 12,5 meter
- Duiker en ecotunnel onder Voordijk (fietspad) 40+ meter
- Totaal onnodig en onwenselijk de sloot en duiker daar neer te leggen
  - Kost prachtige dijkopgang (zie rapporten GOL)
  - Kost dus zeer veel bomen en rustplaats dieren rondom wiel
  - Sloot meandert niet meer, wel beter om water in droogte vast te houden
  - En levert veel te lange duiker op
  - Levert veel extra kosten op
- Alternatief: iets verderop simpel kort duikertje onder weg door

HET VLIJMENS LINT
VOOR ERFGOED EN GROEN

Compartiment Sompen & Zooislagen 2 Hoog/Laag
Compartiment Sompen & Zooislagen 1 Hoog
Compartiment Engelermeer Laag?
Compartiment Biessertpolder Hoog
Voordijk
Zooislagen en Buitendijkselcop
Vijfhoevenlaan
Engelemeer Westplas
Gol plan
Alternatief
Duiker 10 meter
Prachtige dijkopgang bij wiel verdwijnt
Duiker 40+ meter
Fietsknooppunt 43
Molenhoek
De Gemeint
Stroosnijder Makelaardij

Natuurdoelstelling, maar geen compensatieplan?

- Ecotunnel onder de A59 is positief! EVZ langs Voordijk veel te smal.
- GOL geschat 6000 te kappen bomen, waarvan 1000 individueel vergunning plichtig, daarnaast vele bosschages (al sinds feb 2022 vragen naar een overzichtje)
- Vergunningen verleend met verwijzing naar een niet bestaand GOL Ruimtelijk kwaliteits- en compensatieplan
- Stuk van de beloofde EVZ langs Voordijk 5 voor 12 afgeknipt
- Onnodige kap van veel bomen, deel inmiddels weer gered, maar groter deel nog steeds niet
- Vergunningen bevatten fouten, maar worden nog niet hersteld → nieuwe juridische procedures
- Hopelijk komt er snel een overzicht en een goed plan

HET VLIJMENS LINT
VOOR ERFGOED EN GROEN

Bestaande dijkopgang bij wiel, alle bomen worden (onnodig) gekapt

Vragen aan het waterschap!

- Laat geen vervuilde grond gebruiken in de schone polders
- Leg de wegen en rotondes meteen verhoogd aan (kan veelal binnen PIP en los meteen enige probleem geitenhouder op)
- Maak gebruik van de mogelijkheden voortschrijdend inzicht om de plannen bij te sturen naar eisen Howabo2
- Compenseer het verloren groen op een fatsoenlijke manier
- Bescherm en ontwikkel daarmee de ecologische verbindingen tussen de Oost- en midden Brabantse rivierdalen naar de Maas

HET VLIJMENS LINT
VOOR ERFGOED EN GROEN

Waterschap Aa en Maas

Algemeen Bestuur

Dossiernummer	2423
Extern Zaak ID	0654592056
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	10 oktober 2025
Agendapunt	1.3
Titel	Vaststellen agenda
Organisatieonderdeel	Bestuur en Bedrijfsvoering
Projectenboeknummer en naam	
Portefeuillehouder	Jacobs, M.
Digitale toegankelijkheid toegepast	Ja
paraafsecretaris	

Bijlagen
Agenda Algemeen Bestuur d.d. 10 oktober 2025
Agenda Algemeen Bestuur d.d. 10 oktober 2025_eind

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Algemeen Bestuur	**10 oktober 2025**

Voorgesteld besluit

Waterschap
Aa en Maas

Agenda Algemeen Bestuur

Datum	10-10-2025
Tijd	14:00 - 17:00
Locatie	Het Waterschapshuis (4.29)
Voorzitter	Mario Jacobs

1	**Opening**
1.1	Insprekers
1.1	Trekking stemmingsnummer
1.2	Vaststellen agenda
2	**Mededelingen en ingekomen stukken**
2.1	Landbouw, geen roofbouw, voor een aarde die nog generaties lang voedt
2.2	Unie van waterschappen: ledenbrief Bouwstenendocument emissiereductie landbouw Vergunningverlening in Nederland weer in beweging
3.A	**Vaststelling notulen, besluitenlijst en actielijst vergadering van het Algemeen Bestuur d.d. 4 juli 2025**
3.B	**Afwerking actiepunten en toezeggingen AB**
3.C	**Adviseringsoverzicht commissies d.d. 12 juni 2025**
3.D	**Overzicht moties d.d. 4 juli 2025**
4	**Voorstellen ter besluitvorming**
4.1	Bestuursrapportage 2025 waterschap Aa en Maas
4.2	Investeringskrediet ten behoeve van de voorbereiding en uitvoering van KRW- en NNB-maatregelen binnen het programma Aadal-zuid, fase 2
4.3	Investeringskrediet ten behoeve van de uitvoering van het project Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat
4.4	Zuivering van de Toekomst
4.5	Kostentoedelingsverordening watersysteemheffing waterschap Aa en Maas 2026
5	**Stukken ter kennisname**
5.1	Beantwoording aanvullende artikel 44 vragen fractie Partij voor de Dieren inzake diersterfte in water bij het bedrijventerrein Helmond
5.2	Beantwoording artikel 44 vragen fractie Partij voor de Dieren inzake nalopen op vis na baggerwerkzaamheden

5.3 Dashboard waterveiligheid Q2 2025 (wordt nagezonden)
5.4 Vergaderschema 2026 waterschap Aa en Maas

6 Voorstellen ter opiniërende bespreking

7 Moties vreemd aan de orde van de dag

8 Voorstel tot het houden van een besloten vergadering

9 Rondvraag en sluiting

Waterschap
Aa en Maas

Agenda Algemeen Bestuur

Datum 10-10-2025
Tijd 14:00 - 17:00
Locatie Het Waterschapshuis (4.29)
Voorzitter Mario Jacobs

1	**Opening**
1.1	Insprekers
1.2	Trekking stemmingsnummer
1.3	Vaststellen agenda
1.4.A	Kennisgeving benoemde (de heer F.J. van Zutven van de fractie VVD) tot lid van het Algemeen Bestuur
1.4.B	Onderzoek geloofsbrieven en besluit over toelating van de heer Van Zutven in de vacature/fractie VVD
1.4.C	Afleggen eed of verklaring en belofte door de heer Van Zutven
1.4.D	Benoeming lid vaste adviescommissie
2	**Mededelingen en ingekomen stukken**
2.1	Big Agro-estafette van Extinction Rebellion Landbouw: Landbouw, geen roofbouw, voor een aarde die nog generaties lang voedt
2.2	Unie van waterschappen: ledenbrief Bouwstenendocument emissiereductie landbouw Vergunningverlening in Nederland weer in beweging
2.3	Ontslagbrief AB-lid de heer Jorin Aardoom
2.4	Vereniging De Hollandsche Molen: Doe mee met het Jaar van de Molenbiotoop
2.5	NWB Bank persbericht: NWB Bank financiert publieke opgaven in eerste halfjaar, portefeuille groeit
2.6	Ontslagbrief lid rekenkamer de heer Ton Jans
2.7	ZLTO De Peel: Uitnodiging kennisavond
2.8	Brief Heusden verbindt
3.A	**Vaststelling notulen, besluitenlijst en actielijst vergadering van het Algemeen Bestuur d.d. 4 juli 2025**
3.B	**Afwerking actiepunten en toezeggingen AB**
3.C	**Adviseringsoverzicht commissies d.d. 18 september 2025**
3.D	**Overzicht moties d.d. 4 juli 2025**

4 Voorstellen ter besluitvorming

4.1 HAMERSTUKKEN

4.1.A Investeringskrediet ten behoeve van de voorbereiding en uitvoering van KRW- en NNB-maatregelen binnen het programma Aadal-zuid, fase 2

4.1.B Kostentoedelingsverordening watersysteemheffing waterschap Aa en Maas 2026

4.2 BESPREEKSTUKKEN

4.2.A Bestuursrapportage 2025 waterschap Aa en Maas

4.2.B Investeringskrediet ten behoeve van de uitvoering van het project Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat

4.2.C Zuivering van de Toekomst

5 Stukken ter kennisname

5.1 Beantwoording aanvullende artikel 44 vragen fractie Partij voor de Dieren inzake diersterfte in water bij het bedrijventerrein Helmond

5.2 Beantwoording artikel 44 vragen fractie Partij voor de Dieren inzake nalopen op vis na baggerwerkzaamheden

5.3 Dashboard waterveiligheid Q2 2025

5.4 Vergaderschema 2026 waterschap Aa en Maas

5.5 Beantwoording artikel 44 vragen fractie Partij voor de Dieren inzake gemalen en vissen

5.6 Koersdocument gebiedsgerichte aanpak Vlijmens ven, Moerputten en Bossche broek

6 Voorstellen ter opiniërende bespreking

7 Moties vreemd aan de orde van de dag

8 Voorstel tot het houden van een besloten vergadering

9 Rondvraag en sluiting

Waterschap Aa en Maas

Algemeen Bestuur

Dossiernummer	2792
Extern Zaak ID	0654688006
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	10 oktober 2025
Agendapunt	1.4.A
Titel	Kennisgeving benoemde (de heer F.J. van Zutven van de fractie VVD) tot lid van het Algemeen Bestuur
Organisatieonderdeel	Bestuur en Bedrijfsvoering
Projectenboeknummer en naam	
Portefeuillehouder	Jacobs, M.
Digitale toegankelijkheid toegepast	Nee
paraafsecretaris	

Bijlagen
Geloofsbrief Van Zutven (geanonimiseerd)

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Algemeen Bestuur	**10 oktober 2025**

Voorgesteld besluit

Kennis te nemen van de benoeming.

Kennisgeving benoemde aan Algemeen Bestuur

Aan het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas

Hierbij deel ik u op grond van artikelen W1 en W7 van de Kieswet mee dat:

De heer F.J.P.G. van Zutven,

van de lijst VVD,

is benoemd tot lid van het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas,
op grond van de vacature die per 9 oktober 2025 ontstaat als gevolg van het verzoek d.d. 11 augustus 2025 tot ontslag door de heer Y.A. Aardoom van de fractie VVD (categorie Ingezetenen).

’s-Hertogenbosch, 8 september 2025

De voorzitter van het centraal stembureau,

drs. M.J.J. Jacobs

Waterschap Aa en Maas

Algemeen Bestuur

Dossiernummer	2794
Extern Zaak ID	0654
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	10 oktober 2025
Agendapunt	1.4.B
Titel	Onderzoek geloofsbrieven en besluit over toelating van de heer Van Zutven in de vacature/fractie VVD
Organisatieonderdeel	Bestuur en Bedrijfsvoering
Projectenboeknummer en naam	
Portefeuillehouder	Jacobs, M.
Digitale toegankelijkheid toegepast	Nee
paraafsecretaris	

Geagendeerd	Vergaderdatum
Algemeen Bestuur	10 oktober 2025

Voorgesteld besluit

Waterschap Aa en Maas

Algemeen Bestuur

Dossiernummer	2793
Extern Zaak ID	0654
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	10 oktober 2025
Agendapunt	1.4.C
Titel	Afleggen eed of verklaring en belofte door de heer Van Zutven
Organisatieonderdeel	Bestuur en Bedrijfsvoering
Projectenboeknummer en naam	
Portefeuillehouder	
Digitale toegankelijkheid toegepast	
paraafsecretaris	

Geagendeerd	Vergaderdatum
Algemeen Bestuur	10 oktober 2025

Voorgesteld besluit

Waterschap Aa en Maas

Algemeen Bestuur

Dossiernummer	2795
Extern Zaak ID	0654
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	10 oktober 2025
Agendapunt	1.4.D
Titel	Benoeming lid vaste adviescommissie
Organisatieonderdeel	Bestuur en Bedrijfsvoering
Projectenboeknummer en naam	
Portefeuillehouder	
Digitale toegankelijkheid toegepast	
paraafsecretaris	

Bijlagen
AB adviesnota Benoemingsbesluit AB-lid Vaste adviescommissie

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Algemeen Bestuur	**10 oktober 2025**

Voorgesteld besluit

1. De benoeming van de heer J. Aardoom tot lid van de vaste commissie Algemene- en Financiële Zaken in te trekken.
2. De benoeming van de heer S. van Zinderen tot lid van de vaste commissie Waterketen en Duurzaamheid in te trekken.
3. De heer S. van Zinderen te benoemen tot lid van de vaste commissie Algemene- en Financiële Zaken.
4. De heer F.J. van Zutven te benoemen tot lid van de vaste commissie Waterketen en Duurzaamheid.

ADVIESNOTA VOOR HET ALGEMEEN BESTUUR D.D. 10 OKTOBER 2025

Voorstel:

1. De benoeming van de heer J. Aardoom tot lid van de vaste commissie Algemene- en Financiële Zaken in te trekken.
2. De benoeming van de heer S. van Zinderen tot lid van de vaste commissie Waterketen en Duurzaamheid in te trekken.
3. De heer S. van Zinderen tot lid van de vaste commissie Algemene- en Financiële Zaken.
4. De heer F-J van Zutven te benoemen tot lid van de vaste commissie Waterketen en Duurzaamheid.

Probleemstelling

In artikel 4 van het Reglement van orde voor de commissies is bepaald dat elk lid van een vaste commissies benoemd wordt door het Algemeen Bestuur op voordracht van de desbetreffende fractie. Door het vertrek van AB-lid de heer Aardoom van de fractie VVD is er binnen de VVD fractie een plaats vrij gekomen in één van de vaste commissies. De heer F-J van Zutven is benoemd tot nieuw AB-lid en zal de vrijgekomen plaats invullen. Dit vraagt om aanpassing van de samenstelling van de vaste commissies.

Beoogd effect

Voldoen aan de bepalingen uit het Reglement van orde voor de commissies uit het Algemeen Bestuur en actueel houden van de commissiesamenstelling.

Argumenten

nvt.

Kanttekeningen/ Risico's

nvt

Financiën/Subsidies/Projectenboek

nvt.

Bijdrage duurzaam waterschap

Nvt.

Uitvoering/ vervolg

Nvt.

Communicatie / Participatie
Nvt.

Bijlagen

Versiedatum
30 september 2025

AB-besluit

Het algemeen bestuur van waterschap Aa en Maas;

gezien het voorstel van het dagelijks bestuur van 30 september 2025;

gelet op het bepaalde in het Reglement van orde voor de commissies 2023 waterschap Aa en Maas;

besluit:

1. De benoeming van de heer J. Aardoom tot lid van de vaste commissie Algemene- en Financiële Zaken in te trekken.
2. De benoeming van de heer S. van Zinderen tot lid van de vaste commissie Waterketen en Duurzaamheid in te trekken.
3. De heer S. van Zinderen te benoemen tot lid van de vaste commissie Algemene- en Financiële Zaken.
4. De heer F-J van Zutven te benoemen tot lid van de vaste commissie Waterketen en Duurzaamheid.

Aldus vastgesteld door het Algemeen Bestuur in zijn openbare vergadering van 10 oktober 2025,

de secretaris | de dijkgraaf

Peter Verlaan | Mario Jacobs

26 JUNI 2025

Juni 2025

Geachte heer Verlaan,
secretaris-directeur van het Waterschap Aa en Maas,

Wij verzoeken u om bijgaand document onder de aandacht te brengen van de fracties. Wij hopen dat het een bijdrage kan leveren om eindelijk een doorbraak te realiseren in het dossier Landbouw.

Het document is een pamflet, genaamd Landbouw, geen Roofbouw. Dit is het product van drie maanden campagne voeren voor meer aandacht voor een ecologische, duurzame en rechtvaardige landbouw. Twaalf wetenschappers en elf boeren vertelden hun verhaal en toonden aan dat het gewoon kan, die landbouwtransitie. Dat vertaalden we naar 12 mooie geïllustreerde story's. Deze zijn online gepubliceerd, en opgenomen in dit pamflet.

Het onderwerp 'landbouw' wordt veelal geclaimd door de agro-industrie, waarbij veel misinformatie wordt verspreid. Graag willen wij groene, eerlijke, duurzame landbouw agenderen als verkiezingsthema. Wij hoorden al uit verschillende hoeken: het is ronduit belachelijk dat een belangrijk onderwerp als ons voedselsysteem niet als verkiezingsthema genoemd wordt.

Dinsdag 17 juni hebben we het pamflet aan de Commissie LVVN van de Tweede Kamer aangeboden, samen met een petitie met 12.846 handtekeningen. Tegelijkertijd hielden we een manifestatie op een naburig plein, waar we vooral met omstanders in gesprek gingen naar aanleiding van een paar vragen op een flyer en fruit en groenten. Afrondend gaf Vincent Bijlo een vlammend betoog: https://www.bnnvara.nl/joop/artikelen/maak-dit-land-weer-missionair-stop-met-het-subsidieren-van-verwoestende-landbouw.

We bieden u als provincie of waterschap ook een exemplaar aan, in de hoop dat uw fracties hiermee ook op de hoogte zijn dat er ook een ander verhaal over de landbouw te vertellen is. Een hoopvol verhaal over een eerlijker landbouw.

De 12 story's zijn ook te vinden op de website https://www.landbouwgeenroofbouw.nl/. Daar vindt u ook een PDF om eventueel meer exemplaren te printen.

Hartelijke groet en vooral veel leesplezier

Namens de werkgroep Landbouw, geen Roofbouw,

Jolien Langejan & Saskia van der Linden
Big Agro-estafette van Extinction Rebellion Landbouw

LANDBOUW GEEN ROOFBOUW

VOOR EEN AARDE DIE NOG GENERATIES LANG VOEDT

LANDBOUW GEEN ROOFBOUW

Inleiding en colofon 1

1. Nederland kan vooroplopen in eerlijke landbouw 3

2. Onze huidige landbouw kost veel meer dan we denken 6

3. De toekomst van voedsel groeit lokaal 9

4. Voedsel biedt kansen voor verbinding en ontmoeting 13

5. Bestrijdingsmiddelen maken meer kapot dan je lief is 16

6. Boeren, bomen en biodiversiteit: de terugkeer van levend land 19

7. Een beter klimaat begint bij biodiversiteit 22

8. Vertraging en intimidatie houden Nederland op slot 25

9. De Nederlandse cultuur voeden, niet zakken vullen 29

10. De toekomst ligt in een levende bodem 33

11. Hebben we wel de juiste mensen aan tafel? 37

12. De lobby achter het landbouwbeleid 41

INLEIDING EN COLOFON

Landbouw, geen roofbouw is ontstaan op initiatief van bezorgde burgers, en wordt gefaciliteerd vanuit Extinction Rebellion Landbouw. Twaalf weken lang geven we het woord aan wetenschappers en boeren die op zoek zijn naar een alternatief.

AANLEIDING

Het huidige landbouwsysteem:

1. stoot te veel broeikas- en andere schadelijke gassen uit (denk aan CO2, methaan, ammoniak, andere vormen van stikstof),
2. vervuilt het water,
3. doodt steeds meer natuur en verstoort ecosystemen,
4. is een bedreiging voor de gezondheid van boeren en omwonenden,
5. buit arbeidsmigranten uit in bijvoorbeeld kassen en slachterijen,
6. vertrapt dierenrechten,
7. en vergroot bovendien wereldwijd de ongelijkheid en onrechtvaardigheid.

Als we niet durven veranderen, verliezen we allemaal: boeren zelf, maar ook toekomstige boeren lopen vast in regels; omwonenden lopen gezondheidsschade op; dieren en natuur worden niet goed behandeld; en burgers zijn niet verzekerd van gezond en veilig eten op hun bord. Wetten en regels worden niet gebruikt waarvoor ze bedoeld zijn: het kwetsbare en de kwetsbaren in onze samenleving beschermen zodat welzijn voor iedereen de standaard wordt.

DOEL

Wetenschappers verklaarden tegenover ons: 'Hoeveel onderzoeken moeten we nog doen?! Het is al láng duidelijk wat er moet gebeuren.' En media-experts en politiek waarnemers legden uit: 'Het zijn niet de feiten die tellen; het gaat om het verhaal waarin je het verpakt.'

Daarom kiezen we in dit project voor het positieve verhaal. Niet wat we níet meer willen, maar een toekomst scheppen waar we graag naartoe willen bewegen. Waarin we weer een band voelen met wat we eten en hoe dat op ons bord is beland. En waarin boeren eerlijk betaald worden en met de natuur mee kunnen produceren.

Het zijn geen nieuwe ideeën, maar innovatieve praktijken die al decennia op hun werking zijn getest. En ze worden te weinig verteld. Met dit project richten we ons op iedereen die in een land wil wonen met een rechtvaardig landbouwsysteem, waar de natuur gezond is en de lucht

schoon. Ons doel is om politici, beleidsmakers en CEO's te bereiken. Zodat zij inspiratie en kennis kunnen verwerven om onderbouwd te kiezen voor maatschappelijk verantwoord landbouwbeleid. Landbouwbeleid dat positief uitpakt voor zowel de maatschappij, economie, gezondheid en natuur. Lezers kunnen ons helpen door deze verhalen te verspreiden.

AANPAK

Juist in deze tijden van post-truth, lobby en *alternative facts* vinden we het belangrijk om een zo goed mogelijk onderbouwd verhaal te laten horen. Alle geïnterviewden spreken daarom onafhankelijk. We selecteerden mensen die een nieuw toekomstbeeld kunnen scheppen, dat gebaseerd is op wetenschap en praktijkervaringen. Maar ook keken we naar samenhang tussen thema's, zoals gezondheid, economie, sociale cohesie of natuurbeheer, zodat de oplossing voor het ene probleem niet het andere schaadt.

ALLE BETROKKENEN OP EEN RIJ

Chantal, Dirk van Apeldoorn, Guus Geurts, Hanna, Ignas Heitkonig, Jade Koop, Jan de Vries, Jan Douwe van der Ploeg, Jan Hassink, Jeroen Candel, Jessica Duncan, Jolien, Jolke de Moel, Joost van Strien, Klarien Klingen, Mees Visser, Meino Smit, Melle, Meta Oostendorp, Michel Pauluis, Michiel Korthals, Nina Holland, Pablo Tittonell, Pirate, René van der Aarde, Roos, Sjoerd Miedema, Violette Geissen

Story's: Chantal van der Leest

Artwork: Roos

Fotografen: Maximillian Mann, Percy Cecilia Junior

© Landbouw, geen roofbouw, 2025

NEDERLAND KAN VOOROPLOPEN IN EERLIJKE LANDBOUW

Inzetten op een duurzaam voedselsysteem is ook economisch de beste keuze

Overheden zeggen wel dat ze het voedselsysteem willen verduurzamen, maar het huidige beleid ondersteunt voornamelijk de status quo. Volgens Jeroen Candel, universitair hoofddocent Voedsel- en Landbouwbeleid aan Wageningen University & Research (WUR) is er een gapend gat tussen wat er wetenschappelijke bekend is en het politieke debat. Biologisch boer Joost van Strien maakt handig gebruik van bestaande subsidies om zijn bedrijf klaar te maken voor een klimaatonzekere toekomst.

Er liggen stapels rapporten die laten zien hoe een beter landbouw- en voedselbeleid eruit zou moeten zien, maar toch zet de Nederlandse overheid de transitie maar niet in. "De overheid ziet de problemen, maar vindt niet dat zij het voortouw hoeven te nemen", merkt Jeroen Candel op. Het beleid is nu vooral gericht op de status quo. "Neem bijvoorbeeld de Europese landbouwsubsidies. Deze komen voor 82 procent direct of indirect terecht bij dierlijke productie, terwijl we naar meer plantaardig toe moeten."

Ook zegt de Nederlandse overheid dat ze biologisch wil opschalen, maar komen biologische boeren niet in aanmerking voor de meeste bestaande subsidies. "Ze moeten concurreren met een bestaand systeem dat, én wordt gesubsidieerd, én alle negatieve maatschappelijke kosten mag afwentelen op de belastingbetaler."

BIOLOGISCH ALS ENIGE TOEKOMSTBESTENDIGE OPTIE

Biologische boer Joost van Strien laat zich echter niet tegenhouden. Toen hij in 1997 overstapte van gangbaar naar biologisch deed hij dit omdat hij biologisch zag als de enige toekomstbestendige vorm van boeren. Het voelde voor hem niet als een lastige stap.

"Omdat ik in dertig jaar tijd meerdere stapjes heb genomen, was het qua financieel risico altijd te overzien."

Zo stapte hij vorig jaar over van monocultuur naar strokenteelt. Niet zo spannend, vindt Van Strien. De volgende stap - het combineren van akkerbouwstroken met perma-

stroken met bomen - is wel een pittige, omdat die lastig rendabel te krijgen is.

> ***Bijna alle landen in Europa doen meer op het gebied van voedselbeleid dan Nederland***

"De eerste vijf, zes jaar leveren die fruit- en notenbomen geen productie. We krijgen nu een subsidie om kruiden te zaaien en daartussenin gaan we de bomen planten. Hiermee kunnen we het financiële gat enigszins opvangen."

ECONOMISCHE KANSEN

Candel vindt dat de overheid publieke gelden op een positievere manier kan inzetten om boeren die willen verduurzamen daarbij te helpen. Bijvoorbeeld door ze een overbruggingskrediet te bieden als ze hun bedrijf radicaal willen transformeren. "We willen daarnaast dat boeren allerlei publieke diensten verlenen, zoals landschapsbeheer of weidevogelbeheer. Maar dat wordt niet op een goede manier ondersteund."

Op dit moment heeft Nederland het grootste stikstofoverschot in Europa, gebruiken we na Cyprus de meeste pesticiden per hectare, en bungelen we onderaan wat betreft biologische landbouw. Dit maakt niet alleen dat we een beetje 'de vieze man van Europa' zijn, we lopen hiermee ook economische kansen mis, meent Candel. "Denemarken heeft een vergelijkbaar landbouwsysteem, maar is al decennia bezig met een meer toekomstgericht landbouwbeleid." Van Strien herkent dit beeld. "Spaanse boeren zijn zich bijvoorbeeld al twintig jaar aan het voorbereiden op klimaatverandering. Olijfboeren planten ook andere soorten bomen in hun gaard, zodat de bodem niet uitdroogt."

BETERE PRIJZEN

Willen we niet achterblijven, dan heeft de Nederlandse overheid volgens Candel meerdere knoppen om aan te draaien. "Denk aan beprijzing. Je zou ervoor kunnen zorgen dat duurzamere producten goedkoper worden.

> ***Subsidies komen terecht bij dierlijke productie, terwijl we naar plantaardig toe moeten.***

Door een vleestaks te heffen, een klimaatheffing in te voeren, of landbouwsubsidies te geven op plantaardige of biologische producten."

Van Strien wil in de toekomst meer in de korte keten gaan werken, om zijn bedrijf rendabel te houden. "Als grootschalig akkerbouwer zijn we gewend om in de lange keten bulk te draaien. Maar elke tussenpartij pakt weer een marge en voor de boer blijft er weinig over. Daar willen we uit." Dat betekent dat hij niet meer een soort groente of fruit kan aanbieden, want de klant wil een breed assortiment. "We gaan onze 72 hectare op een kleinschalige manier inrichten, met kleinere veldjes." Hij verwacht hiermee een betere prijs te kunnen vragen.

ROL VAN DE POLITIEK

Je kan je afvragen welke rol politici zouden moeten spelen, besluit Candel. "Er is een lange traditie waarin het ministerie van Landbouw vooral bezig is met het korte-termijn boereninkomen en het boerenperspectief, in plaats van met milieu- en gezondheidsvraagstukken." Je kan je afvragen of dat terecht is. "Moeten politici alleen vertolkers van de wensen van burgers zijn, of spelen ze ook een rol in de agendering van maatschappelijke problemen en bij het creëren van draagvlak voor benodigde acties?"

Voor Van Strien is het duidelijk dat de overheid moet bijspringen en fondsen moet oprichten om het niet-productieve deel van de biologische landbouw te belonen. Alle ketenpartijen hebben hierin een rol te spelen, denkt hij. "Als je het alleen aan consumenten en de boeren overlaat, dan wordt voedsel voor de boer niet-rendabel en voor de consument onbetaalbaar."

Jeroen Candel doet onderzoek naar hoe overheden de transitie kunnen maken naar een duurzamer, eerlijker en gezonder voedselsysteem. Hij interacteert regelmatig met beleidsmakers om te adviseren over een effectiever voedselbeleid. Hij studeerde bestuurskunde aan de Universiteit Utrecht, promoveerde aan de WUR en publiceerde het bekroonde proefschrift Putting food on the table: the European Union governance of the wicked problem of food security.

Joost van Strien is oprichter van biologische akkerbouwbedrijf Zonnegoed en de No shit movement. Hij verkoopt vegan groenten, waar bij de teelt geen gebruik is gemaakt van dierlijke mest. Hij studeerde Plant pathologie aan de Wageningen University en Nederlandse landbouw bij het Van Hall Instituut in Groningen.

ONZE HUIDIGE LANDBOUW KOST VEEL MEER DAN WE DENKEN

Wie efficiënt boert in de 21e eeuw, boert met de natuur mee

Nederland pronkt met de meest efficiënte landbouw ter wereld, maar wie goed rekent ontdekt dat de hoge kosten nauwelijks opwegen tegen de opbrengsten. Landbouwwetenschapper en boer Meino Smit en boerin Jolke de Moel laten zien hoe het anders kan. Boeren met de natuur mee geeft veel gezonde banen en put de aarde niet uit.

"Dat gangbare boeren op relatief weinig grond heel veel produceren is een van de grootste misvattingen", valt onderzoeker en bioboer Meino Smit met de deur in huis. In 'De duurzaamheid van de Nederlandse landbouw, 1950-2015-2040' beschrijft hij de Nederlandse landbouw als een miljardenindustrie die drijft op fossiele brandstoffen, subsidies en een netwerk van dure toeleveranciers.

Smit berekende dat in werkelijkheid voor iedere hectare landbouwgrond elders in de toeleverende keten nog eens twee hectare nodig is. "Voor veevoer, energieproductie en de infrastructuur om alles draaiende te houden." Ook voor iedere werknemer op het land zijn er twee nodig in de toeleverende keten. "Denk aan machines, kunstmest, chemie en veevoer. Dus per saldo is gangbare landbouw arbeidsintensiever dan we denken." We zijn door de jaren heen dan ook niet zoveel opgeschoten. Smit berekende dat we in Nederland sinds 1950 slechts 17 procent meer opbrengst per hectare hebben, maar dat ons dat wel zes keer zoveel energie kost.

ALLES DOORBEREKENEN

Jolke de Moel herkent dit. "Wanneer wij 4 ton graan per hectare van het land halen, dan is dat een prima resultaat. Maar in de intensieve landbouw halen ze er wel 6 ton vanaf", vertelt boerin Jolke de Moel. Samen met haar man Mathias von Mirbach bestiert ze in het Duitse dorpje Kattendorf een Community Supported Agriculture (CSA); een biologische boerderij met 450 hectare grond. Hun opbrengst verkopen ze rechtstreeks aan 1.100 klanten in de omgeving.

"Je moet niet alleen kijken naar wat je oogst, maar ook naar wat je erin stopt: kunstmest, pesticiden, water, fossie-

le brandstoffen. Wij gebruiken op onze agro-ecologische boerderij veel minder middelen van buitenaf, terwijl we de bodem zo min mogelijk verstoren en de biodiversiteit in stand houden.

> ***We hebben in Nederland sinds 1950 slechts 17 procent meer opbrengst per hectare, terwijl dat ons dat wel zes keer zoveel energie kost.***

Waarom we natuur en landbouw zo van elkaar scheiden is Smit sowieso een raadsel. Hij pleit voor een landbouw waarin boeren samenwerken met de natuur in plaats van haar te bestrijden. "Waarom hebben we aparte natuurgebieden met hekken eromheen, terwijl je natuur en landbouw prima kunt combineren? Biodiversiteit is de goedkoopste vorm van plaagbestrijding. Het probleem is dat het huidige systeem alleen oplossingen zoekt in technologie en nog meer middelen, terwijl de natuur dat veel efficiënter regelt."

WURGGREEP

Wanneer agro-ecologische landbouw goedkoper en efficiënter is, hoe kan het dan dat de markt dit nog niet heeft omarmd? Volgens Smit zitten boeren in een wurggreep. "Banken, supermarkten en de agrarische industrie verdienen geld aan de boer. Die ziet zich gedwongen om precies te doen wat de markt en overheid van hem vraagt, en krijgt vervolgens net genoeg om te overleven. Willen ze verduurzamen, dan worden ze tegengewerkt door regelgeving en lobbyisten." De Moel herkent dit. "Onze kosten zijn veel hoger, want we krijgen minder subsidies. We besteden ons werk niet uit aan lagelonenlanden, maar betalen de Duitse lonen. Dieren krijgen meer ruimte en beter voer dat we zelf telen en stierkalfjes blijven bij ons tot ze na twee jaar geslacht worden." De kosten om verantwoord voedsel te maken worden nu verhaald op de boer zelf, die het vervolgens weer moet verhalen op zijn klanten.

De oplossing is volgens Smit vrij eenvoudig. Hij pleit voor een landbouwsysteem waarin maatschappelijke kosten worden doorberekend aan de producenten en vervuiling niet langer wordt afgewenteld op de belastingbetaler. "Zolang het goedkoper is om milieuvervuiling af te schuiven, zal de markt zich niet aanpassen." Op dit moment wordt de werkelijke kostprijs van onze landbouw doorgeschoven naar andere sectoren en de maatschappij.

> ***De bodem zo min mogelijk verstoren en de biodiversiteit in stand houden. Uiteindelijk is dat échte efficiëntie.***

"Burgers betalen via belastingen, hun gezondheid, vervuild water en milieuschade de werkelijke rekening van ons goedkope eten."

VEEL MEER BOEREN NODIG

Volgens Smit is het dan ook tijd om het idee van schaalvergroting los te laten en terug te keren naar een landbouw met meer boeren, niet minder. "We hebben geen over-

schot aan boeren, maar een tekort." Mensen die fulltime of parttime op de boerderij willen werken, zijn best te vinden, vermoedt Smit. "Denk maar aan alle mensen die vinden dat ze een 'bullshit-job' hebben. We hebben 470.000 extra mensen nodig in de landbouw, dat zijn er 150.000 nu. Wat als mensen die nu in zinloze kantoorbanen zitten, deels op het land gaan werken?"

Op de boerderij van Jolke en Mathias met een eigen kaasmakerij en winkels werken nu negentig mensen, maar personeel is nu nog een probleem. "Voor boeren is het heel normaal om vijf tot zes dagen per week zo'n tien uur te werken. Het is lastig om jonge, nieuwe boeren te vinden die de boerderij over willen nemen." Daarnaast vindt ze dat er op dit moment te veel wordt gestunt met de prijs van groente en vlees, en daardoor worden boeren, de bodem en de natuur uitgeknepen. "We zullen echt anders moeten gaan kijken naar de waarde van ons voedsel."

POLITIEK MOET NÚ IN ACTIE KOMEN

Zowel Meino als Jolke zien een belangrijke rol voor de politiek in de transitie naar duurzame landbouw. "De overheid moet publieke langetermijnbelangen beschermen in plaats van kortdurende winstbejag faciliteren," stelt Meino. "Er zijn genoeg politici die willen helpen, maar ze weten niet dat het anders kan. Ze vragen om voorbeelden."

Volgens Smit is de keuze simpel: of we veranderen, of we worden door de natuur gedwongen te veranderen. De Moel ziet dat verandering tijd kost. "We planten veel verschillende zaadjes op verschillende momenten. Dat geldt voor de landbouw, maar ook voor bewustwording. We hebben duizenden kleine druppels nodig om een gloeiende plaat te blussen."

Meino Smit is onderzoeker en bioboer. Hij studeerde cultuurtechniek (landinrichting en waterbeheer) in Wageningen en promoveerde aan Wageningen University op de werkelijke duurzaamheid van de Nederlandse landbouw en schreef het boek Naar een duurzame landbouw in 2040. Op zijn biologische boerderij past hij de principes toe die hij in zijn onderzoek ontwikkelde: een landbouw zonder gif en kunstmest, waarin biodiversiteit de basis vormt voor een veerkrachtig ecosysteem.

Jolke de Moel is een Nederlandse boerin en agro-ecologisch ondernemer. Ze studeerde Bos- en Natuurbeheer in Wageningen en werkte in de biologische tuinbouw in Engeland. In Nederland richtte ze een CSA op in Amersfoort en was mede-oprichter van het CSA-netwerk in Nederland. Met haar Duitse man Mathias von Mirbach runt ze Kattendorfer Hof, een biologische boerderij nabij Hamburg, waar ze zich inzet voor duurzame en eerlijke landbouw.

DE TOEKOMST VAN VOEDSEL GROEIT LOKAAL

Hoe eerlijke prijzen en regionale productie de landbouw rechtvaardig en toekomstbestendig maken

Ongewild brengen we met onze voedselconsumptie schade toe aan anderen, in eigen land en ver daarbuiten. Met onze landbouw en voedselhandel pakken we voedsel en land af van armere regio's, om er als Europese bedrijven rijker van te worden. Dit kan anders, volgens campagnevoerder en publicist Guus Geurts en agro-ecologisch tuinder Klarien Klingen. Zij strijden ieder op hun eigen manier voor een rechtvaardiger voedselsysteem.

Mondiaal stappen zetten om lokale voedselvoorziening te realiseren. Volgens campagnevoerder Guus Geurts en agro-ecologisch tuinder Klarien Klingen is dit de manier om wereldwijd voedselsoevereiniteit te krijgen. Voedselsoevereiniteit is een term die in 1996 werd gelanceerd door de internationale boerenbeweging La Via Campesina. Het houdt in dat wanneer boeren weer voedsel produceren voor hun eigen regio, dit zorgt voor een gezondere, meer cultureel passende en duurzamer voedselvoorziening.

Als boeren door EU-marktregulering weer eerlijke en stabiele prijzen zouden krijgen voor milieuvriendelijkere producten, kan het landbouwbudget veel effectiever worden besteed, meent Geurts. "Dat kan geïnvesteerd worden in bijvoorbeeld voedselbossen, boeren in agro-ecologische transitie of natuurbeheer." Aansluitend kan er subsidie gegeven worden aan het verbouwen van plantaardige eiwitten en vezelgewassen: "Alles wat we nodig hebben voor gezond voedsel, duurzame huizenbouw en textiel, zouden we in de EU moeten verbouwen", vervolgt hij.

ARMEN ARMER, RIJKEN RIJKER

Op dit moment gaat het echter heel anders. Er zijn genoeg voorbeelden van hoe onze wereldmarkt armen armer maakt en rijken rijker. Klingen vertelt: "Voor de kweek van elke kilo Noorse zalm hier, wordt tien kilo vis gebruikt. Westerse bedrijven vissen hiervoor de zee bij de Afrikaanse oostkust massaal leeg, waardoor de lokale bevolking geen toegang meer heeft tot hun vis."

Ook Geurts kent door zijn internationale contacten de effecten van de Westerse landbouw goed. "De handelsver-

dragen van de World Trade Organization, die zijn gericht op vrije handel, hebben onrechtvaardige en ecologisch rampzalige effecten." Als voorbeeld noemt hij dat er in Nederland geen importheffingen meer gelden voor soja. "Die goedkope importsoja als veevoer zorgde ervoor dat de veeteelt hier enorm toenam. Tot 60 procent van de landbouwproductie. Onze akkerbouwers kunnen hier niet tegenop concurreren, en kleine boeren en inheemse volkeren in Latijns-Amerika raken hun land kwijt aan de sojateelt voor export."

WE VOEDEN DE VEESTAPEL, NIET DE WERELD

Ondertussen heerst het idee dat het zogenaamde 'ontwikkelde' Westen het mondiale Zuiden zou helpen met hun landbouwproducten. 'Feeding the world', zo luidde in 2011 de slogan van de afdeling Livestock Research van Wageningen University. Zeer misleidend, vindt Klingen.

> ***Elke kilo die we niet meer importeren, draagt bij aan minder landroof***

"Ze bedoelen: 'we willen aan de economische vraag voldoen'. Maar zeg dat dan ook gewoon, in plaats van mensen bewust in verwarring te brengen", schampert ze. "Wanneer Europese bedrijven naar landen in het mondiale Zuiden exporteren, vernietigen ze lokale markten en worden boeren van hun inkomsten beroofd." Monocultuur is geen oplossing voor voedselsoevereiniteit. "Besef ook dat ongeveer 60 procent van het voedsel dat wereldwijd gegeten wordt, door kleinschalige boerderijen lokaal geproduceerd wordt en niet door industriële landbouw."

Om de wereld te voeden, moeten we stoppen met het inpikken van voedsel, land en grondstoffen, vindt Klingen. Het beeld van enorme graanvelden met gigantische combines is vertekend. Ze legt uit: "Een groot deel van dat graan is bedoeld voor veevoer. Om een kilo rundvlees te produceren heb je vijfentwintig kilo graan nodig, daarbij komt dat Europees vlees niet terechtkomt bij mensen die gebrek aan voeding hebben. De Nederlandse agro-industrie is juist groot in bloemen-export en het grootste deel van het voedsel dat in Nederland wordt geproduceerd, gaat vooral naar rijke landen als Duitsland en Frankrijk."

Geurts voegt daaraan toe: "Elke kilo veevoer en biobrandstoffen die we niet meer importeren, draagt bij aan minder landroof." En dat is toch een voorwaarde voor een rechtvaardiger landbouwsysteem.

INNOVATIE BIEDT GEEN OPLOSSING

Op dit moment is voedsel vooral een handelsproduct, waarbij (inheemse) boeren worden uitgeknepen en grote coöperaties en grootgrondbezitters profiteren. Geurts had enigszins vertrouwen in de Europese Farm to Fork-strategie, die bedoeld was om een eerlijk, gezond en milieuvriendelijk voedselsysteem te ontwikkelen. Maar onder druk van rechtse partijen en de Agribusiness heeft de Europese Commissie de milieu-eisen afgezwakt.

Daarnaast wordt veel te veel ingezet op innovatie, in plaats van radicale beleidsverandering en degrowth. Volgens Geurts zijn kweekvlees, koevrije melk en precisiefermentatie, maar ook elektrische auto's, geen vooruitgang. Dit vraagt allemaal meer energie, meer machines en dus meer mijnbouw, uitsluitend bestemd voor de happy few.

> ***Met bio alleen heb je nog geen rechtvaardiger systeem***

Dat zal de wereld zeker niet rechtvaardiger maken, beargumenteert hij: "Door mijnbouw worden boeren van hun land verdreven, lokale gemeenschappen worden afgesneden van hun waterbronnen en natuurgebieden gaan verloren."

MONDIALE STAPPEN VOOR LOKALE RECHTVAARDIGHEID

Voor lokale rechtvaardigheid zijn mondiale stappen nodig. Bijvoorbeeld door in VN-verband nieuwe handelsregels op te stellen, op basis van die voedselsoevereiniteit. Alleen op die manier zorg je dat landen en regio's hun eigen voedsel- en landbouwbeleid kunnen voeren. Marktbescherming moet op Europees niveau geregeld worden. Maar pas als het Mondiale Zuiden ook haar landbouw mag beschermen, krijgt het rechtvaardiging. Daarnaast vraagt rechtvaardigheid om eerlijke beprijzing aan consumenten, aldus Geurts: "Houd landbouw en natuur niet gescheiden, betaal boeren eerlijke prijzen en een betere vergoeding voor groene diensten. Dan kan de boer ook de noodzakelijke hogere milieuregulering aan."

Klingen voert lokaal een eigen systeem uit dat recht doet aan de boer en tegelijk ook zorgt dat mensen met een lager inkomen óók gezond ecologisch voedsel kunnen betalen. "Dat doen we door overvloed en schaarste te delen." Ze lost zelf graag het probleem op dat het risico op een tegenvallende oogst gewoonlijk altijd bij de boer ligt. "Bij ons geen kiloprijs of twee voor de prijs van een", lacht ze.

"We gaan uit van een vast bedrag per jaar voor onze leden, waarvan levensonderhoud en kosten betaald kunnen worden. Dat bedrag brengen we in beeld, en afnemers kiezen vervolgens zelf wat ze betalen: wat kun je missen en wat gun jij de boer?" Mensen zijn bereid om een eerlijke vergoeding te betalen.

BEGINNEN MET EERLIJKE PRIJZEN

Voor Geurts ligt de oplossing in eerlijke prijzen, in plaats van het opheffen of bijstellen van de milieuregels. "Onze Europese overheid kan hiervoor zorgen door de invoering van minimumprijzen, productiebeheersing en marktbescherming. Dan kunnen de milieuregels aangescherpt en kunnen eco-taxen worden opgelegd." Het prijsverschil tussen bio en gangbaar wordt zo kleiner, waardoor de biologische vraag zal stijgen. Klingen vult aan: "Het huidige systeem maakt gifvrij voedsel duurder, omdat bij de prijs van reguliere producten de schade niet meegeteld wordt."

"Maar met bio alleen heb je nog geen rechtvaardiger systeem", stelt ze, en ze wijst op de extra voordelen die haar manier van boeren heeft. "De relatie tussen ons boeren en de mensen die bij ons oogsten is bij ons zoveel rijker. Niet alleen kennen wij onze mensen, we weten welke van de negentig groenten zij het lekkerst vinden en krijgen ook rechtstreeks veel waardering. Dat gunnen we iedere boer."

Guus Geurts is geboren op een boerderij, en wilde ooit melkveehouder worden. Na zijn studie werd hij beleidsgericht milieukundige, en maakte hij vele reizen over de hele wereld. Als campagnevoerder, schrijver en spreker op het gebied van rechtvaardig landbouw- en handelsbeleid is hij actief in diverse organisaties zoals Handel Anders!, Platform Aarde Boer Consument, Voedsel Anders NL en Werkgroep Voedselrechtvaardigheid. Hij schreef onder andere 'Wereldvoedsel – Pleidooi voor rechtvaardige en ecologische voedselvoorziening'.

Klarien Klingen studeerde Internationaal land- en waterbeheer aan de Wageningen Universiteit, maar raakte met haar geweten in conflict. Na als vrijwilliger op boerderijen te hebben gewerkt besloot ze, tot verbazing van haar omgeving, om boer te worden. Ze volgde de biologisch-dynamische opleiding op de Warmonderhof en liep op diverse boerderijen stage. Sinds 2019 leidt ze met een compagnon tuinderij De Wilde Peen. Ook zet ze zich als activiste in bij Toekomstboeren en de Federatie van Agro-ecologische Boeren.

VOEDSEL BIEDT KANSEN VOOR VERBINDING EN ONTMOETING

Maak landbouw niet alleen natuurinclusief, maar weer maatschappij-inclusief

Boeren willen gezien en gewaardeerd worden, maar door de vele tussenpartijen is hun werk onzichtbaar geworden. Produceer je voedsel weer lokaal, dan krijg je plekken waar mensen zich kunnen verbinden met hun voedsel, met anderen en met boeren. Onderzoeker Jan Hassink en tuinder Michel Pauluis werken op hun eigen manier aan het herstellen van verbindingen.

Sinds de Tweede Wereldoorlog zijn we goed geworden in een zo efficiënt mogelijke landbouw, tegen een zo laag mogelijke prijs. Dat klinkt goed, maar nu blijkt volgens onderzoeker Jan Hassink van Wageningen University dat we daarmee alle andere waarden die samenhangen met voedselproductie hebben genegeerd.

Daar zien we nu de keerzijde van, meent hij. "We moeten voedselproductie weer verbinden met gezonde voeding, de natuur, biodiversiteit, gemeenschappen, de regionale economie. Alles hangt samen." De vraag is hoe we voedselproductie weer lokaal kunnen maken. Want niet alleen biedt lokale voedselproductie weer kansen voor ambachtelijk werk zoals bakkers en slagers, maar ook voor waardering en zingeving bij boeren. "Als je de boeren kent die je eten produceren, dan wil je daar ook iets voor doen."

VERGETEN GROENTE, VERGETEN BURGERS

Wat er op dit moment vooral aan schort, is te weinig verbeelding. Hassink: "We lijken niet meer te weten dat het anders kan. Burgers worden behandeld als consumenten, niet als burger." Tuinder Michel Pauluis van CSA-tuinderij Ús Hôf biedt in zijn zelfoogsttuin mensen de kans om weer een band te krijgen met hun eten. "Een supermarkt verleidt ons om zoveel mogelijk te kopen, maar een gemiddelde klant wil eigenlijk zo snel mogelijk die winkel uit. Dat staat haaks op hoe ik gewend ben met eten om te gaan. Ik kom van ver beneden de rivieren. Daar is eten een feestje, de maaltijd een moment van rust, ontspanning, bij elkaar komen, genieten... Dat begint al bij de bereiding, en hier op Ús Hôf bij de teelt en de oogst."

Hoe meer smaak, hoe beter, vindt hij: "Voedzaam en lekker valt vaak samen in de natuur. Als iets geen mooie smaak of

aroma heeft, dan wordt eten niet meer dan calorieën naar binnen schuiven." Leden van zijn CSA-tuinderij leren gedurende het hele jaar andere soorten seizoensgroente waarderen. "Mensen ontdekken weer wat meiraapjes zijn, wat het verschil is tussen zomer- en winterpostelein, dat er meerdere soorten radijsjes en worteltjes bestaan, allemaal met een eigen smaak. Veel groenten zijn we vergeten, omdat ze niet lang mooi blijven gedurende het hele traject tot aan de schappen van de supermarkt, maar supervers zijn ze superlekker."

> ***Een gemeenschap kan ontstaan als je er de omstandigheden voor creëert.***

Dat mensen hun eten zelf oogsten, vindt Pauluis dus belangrijk. "Weet wat je eet, waar het vandaan komt, wat je in je lichaam stopt. Hoe korter de tijd tussen grond en mond, des te meer smaak- en voedingsstoffen behouden blijven. Leerlingen van de koksopleiding worden om die reden hiernaartoe gestuurd door hun docenten." Zijn leden ervaren ook dat voedsel niet altijd hetzelfde smaakt of dezelfde vorm heeft, zoals in de supermarkt. "Als je hier het land op komt, dan kun je zien wat het land produceert, hoe de weersinvloeden inwerken op de groei en kun je zien wat achterloopt of voor. Dan snap je dat dat de smaak bepaalt."

ECHTE VERBINDING MAKEN

Niet alleen leveren landbouwbedrijven voedsel, ze kunnen ook helpen om eenzaamheid te verminderen. Misschien wel meer dan bestaande initiatieven, denkt Hassink: "Zo had je de Week van de Eenzaamheid, wie wil dáár nou naartoe?" Hij ziet meer in gemeenschapsboerderijen of wijkinitiatieven. "Rondom een boerderij kun je van alles organiseren.

> ***Onze systemen zijn zo ingericht dat we ontzettend afhankelijk zijn. Als de stroom uitvalt, zijn alle varkens dood***

En als je in de wijk meewerkt aan een groenproject waar je graag heen gaat, dan werk je ook aan sociale contacten en gemeenschappen."

Echte verbinding maken is alleen meer dan 'vaker langsgaan bij de boer', denkt Pauluis. "Het zit zoveel dieper. Het heeft met de mentaliteit te maken. We willen zo veel mogelijk, zo snel mogelijk. Hebzucht en leegtes vullen met dingen kopen. Terwijl je eigenlijk met heel weinig ook veel plezier kunt hebben." Niet voor niks dus dat mensen vaak als vrijwilliger op zijn tuinderij aankloppen na een burn-out. "Het leven gaat steeds sneller, mensen hebben steeds minder tijd, maar het kan ook anders."

"Hoe leuk is het als mensen de rust en de tijd nemen om de verbinding met elkaar te maken, met de natuur, de omgeving. Als een boer zegt: kom kijken, kom proeven, help mee." Zelf doet Pauluis mee aan een project rondom Participatory Guarantee System (PGS). "Het is een alternatief voor een keurmerk van een certificeringsinstantie, een dialoog met de gemeenschap die je aan je wilt binden. We nodigen men-

sen uit om bijvoorbeeld met ons in gesprek te gaan over wat agro-ecologie is, hoe we dat als consument en producent samen uitdragen en leven, en hoe het in de toekomst nog beter kan." Hiermee zorgt hij voor vruchtbare grond voor verbinding. "Een gemeenschap kan ontstaan als je er de omstandigheden voor creëert."

REGIONALE VOEDSELPRODUCTIE ZICHTBAARDER MAKEN

Hassink denkt niet dat het mondiale systeem zal verdwijnen, maar ziet regionale voedselproductie als een volwaardige tak, die ons meer weerbaar maakt in tijden van mondiale spanningen. "Onze systemen zijn zo ingericht dat we ontzettend afhankelijk zijn. Als de stroom bijvoorbeeld uitvalt, dan zijn alle varkens dood. Met regionale productie kunnen we terugvallen op eigen voorzieningen."

Het goede nieuws is: die nieuwe werkelijkheid bestaat al. Hassink kent plekken waar ze al integraal werken aan een inclusief, gezond en duurzaam systeem. De volgende stap is om deze verder te ontwikkelen. "We zijn bezig met 'wevers', mensen die initiatieven met elkaar verbinden en daarmee meer zichtbaarheid creëren. Naast deze horizontale verbindingen, leggen ze ook de verticale link met beleid en partijen als gezondheids- en natuurorganisaties."

IEDEREEN HEEFT EEN ROL

Als onderzoeker kijkt Hassink wat er nodig is om mensen verder te brengen en probeert daarin bij te dragen. Hij roept anderen op om ook hun rol te pakken: "Kijk hoe jij een verschil kan maken. Kun je plekken waar het al goed gaat versterken? Wat is jouw rol in het systeem, als boer, burger, consument, inkoper of beleidsmaker?"

Het belangrijkst is volgens Hassink dat boeren en burgers weer regie krijgen. "Boeren kunnen zelf de prijs bepalen, en waar producten heengaan. Burgers hebben invloed op welk voedsel er is, en weten hoe hun keuzes doorwerken op de omgeving en biodiversiteit. Daarmee maken we vanzelf betere keuzes." Pauluis verwoordt het zo: "Ik wil dat er weer een verhaal komt, een verbinding. Ik wil weer een maatschappij-inclusieve landbouw."

Jan Hassink is onderzoeker bij Wageningen University & Research. Hij studeerde sociologie aan de Rijksuniversiteit Groningen en promoveerde aan de Landbouwuniversiteit Wageningen. Hij is een pionier op het gebied van zorglandbouw en heeft veel onderzoek gedaan naar de effecten van groene zorg op de gezondheid en het welzijn van mensen.

Michel Pauluis is tuinder en eigenaar van CSA-tuinderij Ús Hôf. Hij studeerde aan de Warmonderhof en heeft zich gespecialiseerd in biologisch-dynamische landbouw. Op zijn tuinderij verbouwt hij groenten voor zo'n 350 gezinnen. Hij is ervan overtuigd dat het werken in de natuur een positieve invloed heeft op de gezondheid en het welzijn van mensen.

BESTRIJDINGSMIDDELEN MAKEN MEER KAPOT DAN JE LIEF IS

Van gezondheidsklachten tot verlies van biodiversiteit – waarom we de werkelijke kosten van chemische middelen niet zien

---

Een landbouwsysteem zonder bestrijdingsmiddelen, waar boeren samenwerken met de natuur. Dat klinkt in de oren van veel boeren misschien niet realistisch. Maar doorgaan met het gebruik van chemische middelen zoals we nu doen, is dat sowieso niet. Twee experts – Violette Geissen, hoogleraar aan Wageningen University, en Mees Visser, een doorgewinterde biologische boer – laten zien dat doorgaan met gif geen optie is, en dat het ook anders kan.

Violette Geissen is al jaren betrokken bij onderzoek naar de gevolgen van bestrijdingsmiddelen. Als projectleider van het Europese SPRINT-project, gefinancierd door de Europese Commissie, bestudeert ze de effecten van bestrijdingsmiddelen op de gezondheid van mensen, dieren en het milieu. Volgens Geissen is het gebruik van deze middelen in de landbouw een problematiek die vaak onderschat wordt. "Boeren denken vaak dat ze veilig bezig zijn, omdat de middelen goedgekeurd zijn door de overheid."

Er zijn momenteel veel groepen bezig met de regelgeving voor de pesticiden, ze passen de toelating aan of vernieuwen deze. Boeren gebruiken vaak meerdere pesticiden tegelijkertijd of achter elkaar in het groeiseizoen, wat kan leiden tot onvoorspelbare, schadelijke effecten. "We hebben het vaak over de effecten van een enkel middel, maar de werkelijkheid is dat boeren soms wel twintig verschillende middelen gebruiken. En effecten van die combinaties zijn nog niet goed onderzocht."

De effecten van pesticiden op het milieu zijn eveneens zorgwekkend. Geissen wijst op de verspreiding van glyfosaat in natuurgebieden, ver van landbouwgrond. "Het blijft niet alleen op het veld. Het hecht zich aan stofdeeltjes, komt in de lucht, het water, het huisstof en zelfs in ons voedsel." Dit is niet alleen een probleem voor de biodiversiteit, maar ook voor de gezondheid van omwonenden, legt ze uit. "Door de intensieve export van landbouwproducten is de economische winst groot maar de 'trade-offs' blijven in ons land," zegt Geissen.

DE AARDE VOEDEN

Mees Visser, biologische boer uit de Hoeksche Waard, heeft zijn eigen ervaringen met chemische bestrijdingsmiddelen en de overgang naar biologische landbouw.

> ***We hebben het vaak over de effecten van een enkel middel, maar de werkelijkheid is dat boeren soms wel twintig verschillende middelen gebruiken.***

Hij groeide op met het idee dat het gebruik van bestrijdingsmiddelen vanzelfsprekend is. "Daar ben ik later anders naar gaan kijken," vertelt hij. In zijn beginjaren als boer gebruikte hij kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen. "Ik had hoofdpijn als ik van de trekker afstapte. En ik dacht: als dit voor mij niet goed is, dan is het dat voor de natuur zeker niet."

Op zijn 25ste maakte Visser de keuze om zijn bedrijf om te schakelen naar biologische landbouw. Het idee van het 'bestrijden' van de natuur vond hij niet langer logisch. "Het idee dat je de aarde kon verbeteren met kunstmest en chemie – dat is niet alleen onwaar, het is gevaarlijk," aldus Visser. "We zijn de aarde gaan uithongeren in plaats van voeden."

Zijn boerderij, Landzicht, is nu een model van biodynamische en biologische landbouw. "Ik teel aardappelen, kolen, bonen, erwten, sla, snijbiet en spelt. En de ziektedruk is verwaarloosbaar – dat komt door de biodiversiteit die we hier hebben." Mees Visser gebruikt geen bestrijdingsmiddelen of kunstmest meer en vertrouwt op de kracht van de natuur om zijn gewassen gezond te houden. "Luizen? Die worden opgegeten door lieveheersbeestjes in de hagen."

UITDAGENDE OVERSTAP

De omschakeling naar biologische landbouw is voor Mees Visser en zijn collega's een belangrijk thema. Hoewel hij optimistisch is over de voordelen van biologische landbouw, erkent hij dat de overstap niet zonder uitdagingen is. "Sommige boeren willen wel veranderen, maar ze zitten vast in een systeem. Ze vinden geen afzet voor hun producten, en de gangbare landbouw blijft te goedkoop, omdat de schade niet wordt meegerekend," zegt Visser.

> ***Ik werk samen met de natuur. Dat is zinvoller. Mooier. En ik voel me beter.***

Violette Geissen benadrukt ook de rol van de consument in het bevorderen van een duurzamer landbouwsysteem. "Consumenten moeten zich bewust worden van de impact van hun keuzes," zegt ze. "Biologisch voedsel wordt vaak als duur gezien, maar het is belangrijk om te begrijpen dat de verborgen kosten van conventionele landbouw enorm zijn. Gezondheidskosten, milieuvervuiling en de impact op de biodiversiteit worden vaak niet meegerekend in de prijs van het voedsel."

Geissen pleit voor een breder bewustzijn van de verborgen kosten van conventioneel voedsel. "We moeten stop-

pen met de gedachte dat goedkoop voedsel het beste is. Goedkoop voedsel heeft vaak verborgen kosten, zowel voor onze gezondheid als voor het milieu."

GEZONDE TOEKOMST

Zowel Geissen als Visser zijn optimistisch over de toekomst, ondanks de obstakels die moeten worden overwonnen. Geissen is ervan overtuigd dat we klaar zijn om een duurzamere landbouw te realiseren. Hiervoor zijn politieke steun en economische hulp onontbeerlijk. "We hebben de juiste kennis, de juiste technologieën en de juiste praktijken," zegt ze. "Wat we nu nodig hebben, is politieke steun om boeren te helpen de omslag te maken."

Mees Visser is het daarmee eens. "Ik voel me gelukkiger dan ooit sinds ik de chemie achter me liet," zegt hij. "Het is zinvoller, mooier, en ik voel me beter. Als ik verhalen hoor over Parkinson, dan denk ik: dat komt in elk geval niet door mij. Niet meer spuiten, geen gif – dat is zoveel waard."

De toekomst van de landbouw lijkt, volgens Geissen en Visser, in samenwerking met de natuur te liggen. "Boeren kunnen gewoon kiezen," zegt Visser. "Het is niet makkelijk, maar het kan. En het is de moeite waard. Als we samen met de natuur werken, kunnen we een gezondere toekomst voor ons allemaal creëren."

Violette Geissen is hoogleraar Bodemfysica en Landbeheer aan Wageningen University & Research. Ze leidt het Europese SPRINT-project dat de effecten van bestrijdingsmiddelen op de gezondheid van mensen, dieren en het milieu onderzoekt. Ze studeerde en promoveerde aan de Universiteit van Trier in Duitsland en heeft uitgebreide ervaring in bodem- en wateronderzoek in Europa, Azië en Latijns-Amerika.

Mees Visser is biologische boer en eigenaar van Landzicht, een biodynamische boerderij in de Hoeksche Waard. Hij schakelde op zijn 25ste over van gangbare naar biologische landbouw. Op zijn bedrijf teelt hij diverse gewassen, waaronder aardappelen, kolen, bonen, erwten, sla, snijbiet en spelt. Hij werkt zonder bestrijdingsmiddelen of kunstmest en vertrouwt op de kracht van de natuur om zijn gewassen gezond te houden.

BOEREN, BOMEN EN BIODIVERSITEIT: DE TERUGKEER VAN LEVEND LAND

Herstel de connectie van boeren en burgers met voedsel en smaak

Eigenlijk draait boeren pas sinds de Tweede Wereldoorlog om hoge opbrengsten, winst en de natuur 'eronder houden'. Kan het anders? Zeker, daar zijn landbouwfilosoof Michiel Korthals en boomkweker Jade Koop van overtuigd. Als het aan Korthals ligt, herstellen we onze connectie met de natuur. Koop helpt boeren hun bedrijf robuuster te maken met agroforestry.

HERSTEL DE CONNECTIE MET DE NATUUR

"Het gebeurt wel eens dat een varkensboer me belt. 'Jade, er hangen nu appels aan de bomen, wanneer kan ik die plukken?'" Ook voor boeren is agroforestry - de combinatie van akkerbouw of veeteelt met bomen - soms nog een beetje wennen, merkt Jade Koop. Al zijn de reacties overwegend positief. "Zo gauw er blad aan de bomen komt, vergroent het land voor hun ogen. Boeren zien weer vogels en insecten.

Langslopende mensen blijven staan om te kijken naar het mooie landschap en dat levert leuke gesprekken op."

Koop is eigenaar van Jade Reforestry. Ze kweekt fruit- en notenbomen, bessenstruiken en ondersteunende planten die ze samen met boeren plant op hun land of erf. Hiermee kunnen boeren hun inkomsten diversifiëren, zoals ze dat noemt. "Als akkerbouwer ben je dan niet afhankelijk van drie of vier gewassen. Met agroforestry heb je een hoger rendement. Niet alleen in pure winst, maar je maakt je bedrijf robuuster voor klimaatverandering, gebruikt de krachten van de natuur en maakt het landschap aantrekkelijker", legt Koop uit. "Valt een jaar tegen door klimaatverandering, dan heb je nog noten of fruit. In combinatie met een boerderijwinkel kan je dan al een redelijk assortiment aanbieden."

SHIFTING BASELINE SYNDROME

Dit idee waarbij boeren verschillende soorten gewassen combineren is niet nieuw. "Op de wereld leven er zeker drie miljard mensen die hun voedsel winnen zonder tussenkomst van de agro-industrie", vertelt landbouwfilosoof Michiel Korthals. Hij deed onderzoek in Oeganda en Ghana en stuitte daar op een voedselbos. "Het zag eruit als een rom-

melig bosje, maar er groeide van alles dat je kan eten." Veel voedselbosbouwers in Nederland leren hiervan. "Hoe meer verschillende soorten bij elkaar staan, hoe beter ze groeien."

Vanuit zijn achtergrond in de filosofie weet Korthals: niet alleen het materiële doet ertoe, ook het sociale.

> ***Als we dieper gaan graven, dan ziet een boer ineens wat daar allemaal leeft.***

In Nederland is de landbouw in de afgelopen decennia helemaal los komen te staan van de natuur, maar ook van de mensen die aan tafel zitten. En we lijken het niet eens te merken. Korthals spreekt van een Shifting Baseline Syndrome, waarbij de natuur langzaam achteruitgaat, maar we het niet eens merken. "Onze verwachtingen van de natuur zijn zó laag geworden. We zijn al blij als er alleen maar raaigras staat."

ONBEKEND TERREIN

Toch zijn boeren niet blind voor de achteruitgang van de natuur, merkt Koop. "Toen ze jong waren, of toen hun pa nog boerde, waren er nog veel meer vogels en dieren. Ze voelen zich verantwoordelijk om de natuur te verbeteren." Korthals merkt deze verschuiving ook op: "Er is meer aandacht voor biodiversiteit, voor inheemse planten. Al valt er nog veel te leren over hoe bijvoorbeeld elke bij zijn eigen nectarplant heeft. En dat de een uitsterft zonder de ander. We realiseren ons nog niet hoe verstrengeld de natuur is."

Het zou helpen als er meer aandacht is in het onderwijs voor de aarde en de natuur, meent Korthals. "Juist kinderen zijn vaak nieuwsgierig. Ze leven zich in in beestjes, vragen zich af wat ze aan het doen zijn." Maar ook voor oudere leerlingen valt er nog genoeg te leren. "Toen ik aan de HAS studeerde, was agroforestry nog onbekend terrein", herinnert Koop zich. "Je leerde er meer over spuiten dan over de bodem gezond houden. De docenten begrepen niet zo goed waar ik mee bezig was; ik heb een mager zesje gekregen voor mijn onderzoeksrapport over agroforestry."

BANDEN HERSTELLEN

Koop heeft zelf ook koeien, schapen, varkens en kippen tussen haar bomen lopen. Omdat ze agroforestry zelf ook in de praktijk toepast, legt ze makkelijk de verbinding, wat helpt om samen met de boer te leren. "Ik ben expert in agroforestry, maar de boer heeft kennis van zijn bedrijfsvoering en praktische inzichten. Je maakt het echt samen." Voor boeren valt er genoeg te ontdekken op hun eigen land.

> ***Er is soms maar een klein duwtje nodig, en dan komt het allemaal weer op.***

"Een koeienboer bijvoorbeeld, die is alleen maar bezig met de bovenste tien centimeter van zijn bodem. Maar als we dieper gaan graven, dan ziet hij ineens wat daar allemaal leeft. Daar wordt iedereen blij van."

Er zijn ontelbare manieren om de connectie tussen boer,

natuur en burger weer te herstellen, meent Korthals. "Het is nog maar vijftig jaar geleden dat mensen nog wisten hoe ze moesten moestuinieren; dat kunnen we weer leren. Mensen kunnen weer leren koken, met elkaar maaltijden delen. Boerderijen kunnen publieke ruimtes zijn waar mensen samenkomen, kookcursussen worden georganiseerd en mensen meehelpen."

Voedselbossen zijn hier een mooi middel in, merkt ook Koop. Anders dan bij agroforestry kunnen ze niet gecombineerd worden met veeteelt of eenjarige gewassen, en daarom nu geen agrarisch verdienmodel, vindt ze. De verdiensten zitten meer in cursussen geven of bijeenkomsten. "Maar ze zijn ideaal rondom stedelijke gebieden. Burgers kunnen makkelijk betrokken worden, er is een stukje educatie, natuurontwikkeling en beleving."

KLEIN DUWTJE

Om de omschakeling te maken naar een meer biodiverse landbouw waarbij de connectie tussen boer, burger en natuur wordt gelegd, is hulp van overheden - provinciaal en gemeentelijk - erg welkom. Nu levert beginnen met agroforestry nog wel eens een financiële hobbel: "Het is een investering. Een boom heeft een paar jaar nodig voordat hij iets gaat opleveren en die tijd moet een boer kunnen overbruggen." In verschillende regio's in Nederland worden dit soort initiatieven al ondersteund en zijn er subsidies. "Het vergt ook een andere bedrijfsvoering, kennis en kunde", weet Koop. "De boer moet er wel echt voor gaan."

Korthals ziet het positief in. Hij merkt dat veel mensen zich bekommeren om de natuur en hun voedsel. En verschillende provincies zetten zich al in voor een landbouw waar natuur, burgers en boeren weer samenkomen: "Er is soms maar een klein duwtje nodig, en dan komt het allemaal weer op."

Michiel Korthals is emeritus hoogleraar Toegepaste Filosofie aan Wageningen University. Hij studeerde filosofie in Amsterdam en promoveerde op het werk van de Duitse filosoof Jürgen Habermas. Hij heeft zich gespecialiseerd in voedselethiek en landbouwfilosofie. Hij schreef diverse boeken, waaronder 'Goed eten: filosofie van voeding en landbouw' en 'Voor het eten: filosofie en ethiek van voeding en landbouw'.

Jade Koop is eigenaar van Jade Reforestry, een bedrijf dat zich richt op agroforestry. Ze studeerde aan de HAS Hogeschool en specialiseerde zich in duurzame landbouwsystemen. Ze kweekt fruit- en notenbomen, bessenstruiken en ondersteunende planten die ze samen met boeren plant op hun land of erf. Hiermee helpt ze boeren om hun inkomsten te diversifiëren en hun bedrijf robuuster te maken voor klimaatverandering.

EEN BETER KLIMAAT BEGINT BIJ BIODIVERSITEIT

Wie werkt aan biodiversiteit en bodemgezondheid draagt bij aan een duurzame toekomst

---

Klimaatverandering krijgt veel aandacht, maar de biodiversiteitscrisis is minstens zo urgent. Ecoloog Ignas Heitkönig en biologische boer Sil Oostendorp bewijzen dat aandacht voor de natuur én praktische oplossingen hand in hand kunnen gaan. "We kunnen het tij keren, als we echt anders gaan denken en doen."

Een gezonde bodem, robuuste ecos ystemen, een verbonden samenleving: biodiversiteit is geen luxe, maar pure noodzaak. Toch raakt de natuur wereldwijd steeds verder in de verdrukking. Ecoloog Ignas Heitkönig en biologisch boer Sil Oostendorp zetten zich elk op hun eigen manier hiervoor in.

"Heel veel mensen onderschatten hoe ernstig het verlies van biodiversiteit is," zegt Ignas Heitkönig. Als Docent van het Jaar 2023 (Wageningen Universiteit) en medeoprichter van de Future For Nature Academy inspireert hij jongeren om natuur niet alleen te waarderen, maar ook actief te beschermen. "Nog maar vier procent van het gewicht van alle zoogdieren op aarde is wild. De rest is vernietigd en vervangen door een veelvoud van mensen, landbouwhuisdieren en onze gezelschapsdieren. Onze veestapel beslaat zelfs 60% van de totale biomassa op aarde. Dat laat zien hoe uit balans we zijn geraakt."

Heitkönig legt uit hoe biodiversiteit onlosmakelijk verbonden is met klimaatverandering. Het beschermen van de natuur is niet alleen een kwestie van het behoud van soorten, maar ook een manier om ons klimaat te stabiliseren. "Vrijwel alles wat je doet om biodiversiteit te beschermen, is ook g oed voor het klimaat: betere bodems, meer koolstofopslag, gezondere ecosystemen," legt hij uit. Zijn visie is duidelijk: als we natuurlijke processen leidend laten zijn in plaats van kunstmatig te sturen, kunnen we zowel de aarde als onszelf gezond houden.

Heitkönig pleit voor een radicale verandering in de landbouw, weg van intensieve veeteelt en terug naar kringlopen en diversiteit. "We kunnen onze bevolking voeden zonder de grootste exporteur van vlees te zijn. Dit zorgt voor minder landgebruik, minder ontbossing, meer ruimte voor natuur," zegt hij. Dit vereist echter een paradigmaver-

schuiving, een heel andere denkwijze, in hoe we over voedselproductie denken.

REGENERATIEVE BENADERING VAN DE BODEM

De term regeneratief wordt inmiddels gebruikt door verschillende branches in de agro-industrie waardoor de betekenis is verwaterd. Maar wat boer Sil ermee bedoelt, is heel helder. Op zijn biologische boerderij van 10 hectare laat Sil Oostendorp zien hoe landbouw op een andere manier kan. "Een gezonde bodem is de basis van alles," zegt Oostendorp, die al sinds 2012 werkt met vier werkpaarden in plaats van zware tractoren. Omdat hij graag met paarden werkt, maar ook omdat zij helpen de bodem luchtig en levend te houden. Iets wat cruciaal is voor gezonde gewassen en een vitale natuur.

> ***Bescherm de natuur alsof het je kinderen zijn***

Oostendorps aanpak verschilt radicaal van de traditionele landbouwmethoden die vaak zwaar leunen op chemische meststoffen en kunstmatige systemen. "Wat we echt missen in de landbouw, is zuurstof in de bodem," legt hij uit. Volgens Oostendorp moeten boeren begrijpen wat een plant écht nodig heeft — zuurstof, koolstof en zonlicht — in plaats van kunstmest.

Oostendorp werkt met eenvoudige maar effectieve technieken, zoals het meten van de brixwaarde van planten, wat aangeeft hoeveel suiker een plant produceert. "Hoe hoger de brixwaarde, hoe gezonder de plant," meent hij. "Net als bij mensen betekent dit dat de plant dan een sterkere afweer heeft tegen ziektes. En ze zijn ook smaakvoller," vertelt hij.

GEZONDE BODEMS, MEER BIODIVERSITEIT

De bodemgezondheid staat centraal in de filosofie van Sil Oostendorp. Zijn werkpaarden spelen daarbij een cru ciale rol. Waar een tractor met lange sporen de bodem samenperst en zuurstof uit de grond haalt, zorgt de hoef van een paard voor een lichtere afdruk die de bodem rondom kan herstellen. Dit verschil is merkbaar, niet alleen voor de gewassen, maar ook voor de biodiversiteit op het land. "Ik beheer 5 procent van het Esgrondgebied hier in Drenthe. Onderzoek op mijn land laat zien dat maar liefst 38 procent van de regionaal voorkomende vogelsoorten zich thuisvoelt op dit kleine stukje grond," vertelt hij trots.

> ***Een gezonde bodem is de basis van alles***

Oostendorp kiest ervoor om niet in conflict te gaan met conventionele boeren. Zijn benadering is er één van samenwerking, niet van verzet. "Ik probeer gangbare boeren niet te overtuigen om biologisch te worden, maar om gifvrij te gaan werken," zegt hij. Hij gelooft dat de verandering niet van bovenaf kan komen, maar van binnenuit, door boeren en consumenten bewust te maken van de impact van hun keuzes.

SAMENWERKEN MET DE NATUUR

Zowel Ignas Heitkönig als Sil Oostendorp benadrukken het belang van betrokkenheid bij de natuur. Heitkönig roept jongeren op om hun liefde voor de natuur om te zetten in actie, en Oostendorp moedigt consumenten aan om meer verbinding te zoeken met de producten die ze kopen. "Eten is de basis van gezondheid," zegt Sil, en dat begint met het begrijpen van waar je voedsel vandaan komt. Hij levert niet alleen groen ten aan 350 gezinnen via een zelfoogsttuin, markt en boerderijwinkel, maar creëert een directe relatie tussen boer en consument, waarbij klanten actief betrokken worden bij het proces. "Als mensen zien hoe hun eten groeit, waarderen ze het meer," zegt hij.

Heitkönig en Oostendorp zijn het erover eens dat de toekomst van de landbouw en biodiversiteit niet ligt in exploitatie van het land, maar in samenwerking met land en natuur. Beiden tonen dat verandering mogelijk is, of je nu lesgeeft aan jongeren, op de barricades staat voor de natuur, of je handen in de aarde steekt om een regeneratief landbouwsysteem te creëren.

DE KRACHT VAN KLEINE ACTIES

"Het is niet altijd makkelijk om het verschil te maken," zegt Heitkönig. "Maar elke keer dat je iemand in je buurt vertelt over wat je doet, plant je een zaadje." Dit is de hoopvolle boodschap die zowel hij als Sil Oostendorp verspreid en. In een tijd waarin de wereld geconfronteerd wordt met de gevolgen van zowel klimaatverandering als biodiversiteitsverlies, is de oplossing misschien wel eenvoudiger dan we denken: door met kleine, maar betekenisvolle acties het grote verschil te maken.

Ignas Heitkönig is universitair docent Wildlife Ecology and Conservation aan Wageningen University & Research. Hij werd in 2023 verkozen tot Docent van het Jaar. Hij is medeoprichter van de Future For Nature Academy, een platform dat jongeren inspireert om zich in te zetten voor natuurbescherming. Zijn onderzoek richt zich op de interactie tussen wilde dieren en hun leefomgeving, met bijzondere aandacht voor biodiversiteit.

Sil Oostendorp is biologisch boer en werkt sinds 2012 met werkpaarden in plaats van zware tractoren. Op zijn biologische boerderij van 10 hectare in Drenthe past hij regeneratieve landbouwmethoden toe. Hij levert groenten aan 350 gezinnen via een zelfoogsttuin, markt en boerderijwinkel. Zijn aanpak is gericht op het verbeteren van de bodemgezondheid en het stimuleren van biodiversiteit, wat resulteert in gezondere gewassen en een vitale natuur.

VERTRAGING EN INTIMIDATIE HOUDEN NEDERLAND OP SLOT

De industriële landbouw is een veelkoppig monster dat vraagt om een systeemtransitie

Op dit moment is het lastig om als boer je kop boven het maaiveld uit te steken. Wie vooroploopt in duurzaamheid of andere vormen van landbouw verkent, ligt al gauw buiten de groep, beseft emeritus-hoogleraar Jan Douwe van der Ploeg. Bio-teler René van der Aarde ervaart dit aan den lijve: "In mijn omgeving vinden ze me maar moeilijk". Na alle mooie verhalen over hoe het anders kan, deze week aandacht voor hobbels die voorkomen bij een transitie. Een invalshoek die toch ook belicht moet worden.

Het stikstofprobleem is een veelkoppig monster, weet emeritus-hoogleraar Jan Douwe van der Ploeg. Hij publiceerde in 2023 het boek *Gesloten wegens stikstof* waarin hij laat zien hoe falend landbouwbeleid en Wageningse theorieën hebben gezorgd voor een megacrisis.

"Onze landbouw vervuilt ons drinkwater, slurpt fossiele energie, bedreigt onze gezondheid met fijnstof, en ga zo maar door."

Dit betekent dat de landbouw op de schop moet, stelt Van der Ploeg. "Óf je zorgt dat er een andere vorm van landbouw komt in Nederland, óf landbouw verdwijnt uit Nederland." Het 'stoer ogende' deel van de landbouw - dat van high tech, steeds maar groeien met externe input - dat zit al zo lang in een crisis, meent hij. "Dit zal niet lang meer vol te houden zijn. Het gaat imploderen."

GOED GEDRAG WORDT AFGESTRAFT

Het goede nieuws is: een transitie naar een aantrekkelijke landbouw is goed mogelijk, zonder al te veel 'ongelukken'. Al heeft Van der Ploeg maar weinig vertrouwen in de politiek op dit moment. "We zouden onze handen uit de mouwen moeten steken, maar in plaats daarvan is er zoveel passiviteit. 'Laten we kijken wat de BBB voor elkaar krijgt', lijkt menig boer te denken. Zelfs belangenvereniging LTO Nederland speelt dit spel van vertragen, uitstellen en opschuiven."

Boeren hebben volgens hem in de afgelopen jaren geleerd: goed gedrag vandaag, is morgen een strop om je nek. "Denk aan het moment waarop het melkquotum

werd afgeschaft. Omdat sommige boeren toen heel sterk gingen uitbreiden en de fosfaatgrens werd overschreden, moesten álle boeren een percentage van hun melkproductie inleveren. Óók wie niet had uitgebreid. Dat zette veel kwaad bloed." Mensen bedenken zich dus wel tien keer, veronderstelt Van der Ploeg. "Je zou zelfs kunnen denken: laat ik maar zo veel mogelijk stikstof de lucht in kachelen, want als er beperkingen komen, dan kan ik daar makkelijker aan voldoen."

Als boeren stikstof proberen te verlágen, dan wordt hen dat bovendien door collega's niet in dank afgenomen. Vooral niet als je dat zichtbaar maakt. Van der Ploeg hoort steeds meer verhalen over hoe mensen geïntimideerd worden: "Het gaat van kwaad tot erger.

> ***Óf je zorgt dat er een andere vorm van landbouw komt in Nederland, óf landbouw verdwijnt uit Nederland***

Mensen die hen negeren of toeteren in het voorbijgaan, tot langsgaan en bedreigen. Partijen als Agractie en Farmers Defence Force zitten er bovenop om het mensen op hun brood te geven."

SOCIAAL ISOLEMENT

Biologisch fruitteler René van der Aarde kan hier helaas over meepraten: "Je mag biologisch boer zijn, zolang je niemand tot last bent en je mond houdt." In het West-Friese Hem besloot hij na een aantal jaren uitstel in 2020 de boel om te gooien en zijn boomgaard biologisch te gaan beheren. Hierbij moest hij zichzelf volledig opnieuw uitvinden, ervaarde hij. "Alles wat ik wist, kon over de schutting. Hoe je moet spuiten, doet er niet meer toe. Je kijkt heel anders naar snoei en groei en zit veel meer op preventie van ziekte." Maar het is gelukt, hij heeft een gezond bedrijf.

Wel ging hij anders kijken naar de buren. Hij zag hoe bestrijdingsmiddelen in de sloot terechtkwamen en zwerfafval rond rommelde. "Ik wil mijn fruit schoonhouden, maar ik kan het oppervlaktewater niet gebruiken om te beregenen. Er komen dan allemaal middelen op die er niet op mogen komen. Dan bel ik het Hoogheemraadschap op, en wordt de buurman boos."

Het liefst heeft hij natuurlijk goed contact met de buren. "Je wil allebei mooie producten, en je doet dit in samenspraak. Maar een aantal boeren wil groeien ten koste van alles om hen heen. Het moet allemaal maar kunnen." Dit heeft er wel eens toe geleid dat een loonwerker weigerde voor hem te werken: "Hij hoorde dat ik moeilijk deed."

Van der Aarde ervaart biologisch zijn op dit soort momenten als een sociaal isolement. "Ook in de gangbare hoek zijn er mensen die hun best doen, maar die onder druk worden gezet om erbij te horen." Zijn collega's lijken te denken dat biologisch boeren niet goed kan gaan. "Dat ik bijvoorbeeld alleen maar kan boeren met subsidies, of omdat ik een rijke vrouw zou hebben. Of dat je een grote

boomgaard niet biologisch kan maken. Zó veel weerstand wordt er opgeworpen, terwijl omschakelen heus wel kan."

ZUINIGE BOEREN

Volgens Van der Ploeg zijn er wel manieren om Nederland weer van het slot te halen. Hij haalt het principe aan van 'zuinige boeren': "Wanneer je agro-ecologisch boert, zonder producten van elders, weinig of geen kunstmest, krachtvoer en pesticiden, dan zorgt dat voor weinig milieudruk.

> ***Zo veel weerstand wordt er opgeworpen, terwijl omschakelen heus wel kan***

Dit is vele malen schoner dan intensief boeren." Dat we in Nederland efficiënt en dus schoon zouden boeren, is volgens Van der Ploeg aantoonbaar onjuist. "Dat is al zo vaak aangetoond. We rekenen alleen de milieudruk in ons land uit per kilo gewicht. Maar om deze hoge productie te halen importeren we veel veevoer en kunstmest, en dat wordt elders geproduceerd met een hoge milieudruk. Tel je dit bij elkaar op, dan zijn we zeer vervuilend."

Intensief boeren leidt op deze manier altijd tot problemen, ook als je 'zonering' toe zou passen. Volgens deze Wageningse theorie zouden natuur en landbouw van elkaar gescheiden worden, zodat er meer ruimte is voor natuur. Dat zorgt echter nog steeds voor een enorme toename van vervuiling door stikstof en kunstmest. "Als iedereen zuinig zou boeren, dan zou het vraagstuk er totaal anders uitzien. Veel minder ernstig en beter te beheersen. Boeren zijn te veel afgeweken van dit pad."

KRITISCHE ONDERSTROOM

Om bij 'zuinig boeren' te komen moet er echter nog wel wat gebeuren. René van der Aarde is het gelukt om de omschakeling te maken, maar dat ging – of gaat – niet zonder slag of stoot. "Er was niemand die zei: goed plan, moet je doen." Hij heeft nu hetzelfde inkomen als dat hij hiervoor had, maar dat vergde heel wat kennis van zaken. "De bank leent je geen geld, zelfs geen kleine bedragen. Pas als je over miljoenen praat, dan ben je een interessante partij." Bovendien was zijn bodem nog niet in staat om de boom te voeden en kreeg zijn oogst een klap toen hij stopte met kunstmest. "Uiteindelijk krijg je de balans wel terug, maar ik heb daarvoor wel drie, vier jaar lesgeld betaald."

Waar hij wel vertrouwen in heeft, is de onderstroom. "Grote agrariërs denken te weten wat mensen willen, maar spreken ze nooit. Wanneer ik klanten uitnodig op mijn bedrijf dan hebben we het over PFAS in kippeneieren en bestrijdingsmiddelen in huisstof. Consumenten stellen steeds meer vragen bij hun eten." Van der Ploeg is heel voorzichtig optimistisch. "Als ik terugkijk naar kritische groepen uit de jaren 60 en 70, dan hebben die wel degelijk een enorm goede invloed gehad. Ik denk dat de kritische groepen van nu ook een stempel kunnen gaan drukken op de landbouw die gaat komen."

Jan Douwe van der Ploeg is emeritus-hoogleraar rurale sociologie aan Wageningen University & Research en gast-hoogleraar in Beijing. Hij schreef onder meer Gesloten wegens stikstof, waarin hij het landbouwbeleid onder de loep neemt. Van der Ploeg pleit voor duurzame, regionaal ingebedde landbouw en meer autonomie voor boeren binnen een rechtvaardig voedselsysteem.

René van der Aarde is biologisch fruitteler in het West-Friese Hem en de vijfde generatie op zijn familiebedrijf. Hij teelt peren en appels op 6 hectare en zet in op ecologisch evenwicht, gezond bodemleven en biodiversiteit. Zijn overstap naar biologische teelt komt voort uit zorg voor de leefomgeving van hemzelf en zijn kinderen.

DE NEDERLANDSE CULTUUR VOEDEN, NIET ZAKKEN VULLEN

We mogen trots zijn op onze boeren, maar niet waarom je denkt

Zonder Nederlandse boer, genoeg voer, aldus hoogleraar Pablo Tittonell. "Nederland levert slechts 0,2 procent van de wereldwijde graanproductie." Toch is er alle reden om trots te zijn op onze boeren, vindt voormalig 'melksommelier' Bas de Groot: "Ze maken unieke producten." Maar weten boeren dat zelf eigenlijk wel?

"Er kwam op een boerenfestival een keer een melkveehouder naar me toe, helemaal boos. Hij vond dat ik een grapje van zuivel maakte", herinnert Bas de Groot zich. Zo'n tien jaar geleden maakte de tuinder furore als 'melksommelier' en reisde hiermee de wereld over, tot Korea aan toe. "Deze boer zei tegen mij: Doe niet zo raar, melk is gewoon melk." De Groot was een moment totaal overrompeld. "Toen dacht ik: dit is precies het probleem. Als een boer zelf al vindt dat zijn product niet bijzonder is, waarom zouden zijn klanten dat dan anders zien?"

Zelf is De Groot al sinds zijn achtste bezeten van rauwe melk. "Tijdens vakanties hielp ik een boer met melken. Dan proefde ik de melk, en die smaakte eigenlijk elke dag anders." Zijn fascinatie ging jarenlang in de ijskast, totdat hij de kans kreeg om als zelfbenoemd melksommelier aan de slag te gaan. "Ik heb van een wijnsommelier geleerd hoe je kunt proeven, hoe je een product kunt waarderen, wat voor taal je daarvoor gebruikt."

UNIEK STREEKPRODUCT

Bij melk herkent hij net als bij wijn het 'terroir'. Dit woord is afkomstig van het Franse woord voor land (terre) en laat zien dat een product het resultaat is van een bepaalde bodem, klimaat en locatie. "Als tuinder wist ik dat planten zich anders gedragen op andere grond. Een rodekool van zandgrond in september is een beetje zacht. Terwijl een rodekool van de klei later in het jaar, daar kun je iemands kop mee ingooien."

Op diezelfde manier produceert elke koe een uniek product, meent De Groot. Al lijken veel boeren zich dat niet te realiseren en hun klanten al helemaal niet. "Veel boeren hebben de melk van hun eigen boerderij nog nooit ge-

proefd", ontdekte De Groot tijdens proeverijen die hij organiseerde. Melk wordt opgehaald en gemengd. "Hoe kunnen we zo ooit ervaren dat onze melk een van de meest unieke landbouwproducten is ter wereld. Met zoveel smaaktonen, zoveel kwetsbaarheid, de smaak verandert waar je bij staat."

NEDERLAND EXPORTLAND

Als het aan De Groot ligt, stappen we uit de ratrace van meer en grootschaliger, en richten we ons meer op de waardering van het product. Toch lijken veel boeren op dit moment vooral bezig met een zo groot mogelijke opbrengst per hectare. Maar dat gaat niet zo goed als we denken. "Nederlandse boeren denken dat ze de wereld voeden", merkt hoogleraar Duurzame Landbouw Pablo Tittonell.

> ***Melk heeft zoveel smaaktonen, zoveel kwetsbaarheid, de smaak verandert waar je bij staat***

"Maar alle cijfers die dat moeten bewijzen, zijn gewoon lucht, 'fake news'."

Als je namelijk echt wil weten wie de wereld voedt, dan moet je kijken naar granen, legt Tittonell uit. "Het Wereldvoedselprogramma van de Verenigde Naties kiest granen om te kijken wie de wereld voedt, omdat ze voor tachtig procent de kilocalorieën vertegenwoordigen die we eten, in de vorm van rijst of brood, of via een dier."

Op deze manier uitgerekend is de bijdrage van Nederland niet zo groot: slechts 0,2 procent. "Er is berekend dat we de tweede landbouwexporteur zouden zijn, maar dat zegt niks over voeding. Dat is gemeten in geld, niet in kilocalorieën. Daar zijn veel bloemen bij, en producten die niet eens in Nederland worden geproduceerd."

HONGER KOMT NIET DOOR TE WEINIG ETEN

Volgens het Wereldvoedselprogramma wordt er op dit moment genoeg voeding gemaakt om de hele wereld te voeden. Honger is vooral een armoedeprobleem, en of mensen toegang hebben tot voedsel. "Er zijn landen waar veel voedsel wordt geproduceerd en mensen toch honger hebben." Het probleem is volgens Tittonell dat eten een commercieel product is. "Waarom zou een commercieel bedrijf zijn voedsel naar afgelegen landelijke gebieden in Malawi brengen als daar geen geld is om het te kopen? De markt gaat honger niet oplossen."

Willen we als Nederlanders helpen het wereldvoedselprobleem op te lossen, dan hoeven we niet méér voedsel te maken of te exporteren. We zouden hen beter kunnen helpen met kennis en middelen, aldus Tittonell. Hij neemt als voorbeeld Afrikaanse landen in de Sub-Sahara die maar een ton voedsel per hectare produceren, maar waar de economie voor zeventig procent leunt op deze productie. In vergelijking, in Nederland is landbouw slechts goed voor 2 procent van ons Bruto Nationaal Product. "Als je zorgt dat deze landen hun opbrengst kunnen verdubbe-

len, dan help je ze daar economisch enorm mee vooruit. Het maakt ze bovendien minder kwetsbaar voor wereldproblematiek. Zo gaf de oorlog in Oekraïne veel problemen in de Afrikaanse voedselvoorziening."

#TROTSOPDEBOER

In eigen land hebben we grote opbrengsten, maar die komen met grote problemen. "Het is momenteel moeilijk om te praten over positieve uitkomsten. De politieke ontwikkelingen van de laatste tijd hebben ons weer een aantal jaar teruggebracht", stelt Tittonell. Denk aan het stikstofoverschot, milieuvervuiling, biodiversiteitscrisis, maar ook economische en sociale problemen.

> ***Er is berekend dat we de tweede landbouwexporteur zouden zijn, maar dat zegt niks over voeding***

Zo zijn er op dit moment nog maar de helft zoveel boeren als in 2001, en treedt de vergrijzing in. "Farmers are not happy. Ze willen verder, zitten in de schulden, hebben geen opvolgers."

Volgens Tittonell zijn we te gehecht aan oude systemen. "We moeten vooruit, niet achteruit. High tech kan erg duurzaam zijn. Kassen waren altijd niet-duurzaam, maar tegenwoordig kunnen ze draaien op geothermie en werken zonder chemicaliën, omdat ze een gesloten systeem hebben. We hebben nano-sensoren om te ontdekken of een plant ziek is, nog voor hij ziek wordt. Een robot kan die plant verwijderen. Ook weten we meer van dieren, zodat je ze niet hoeft over te doseren." Er moet een nieuw model komen, denkt hij. "We hebben al genoeg voorbeelden van hoe het anders kan."

De Groot ondervindt aan den lijve hoe weerbarstig de praktijk is voor agro-ecologische boeren. "Zojuist heb ik afscheid genomen van mijn tuindersbestaan en al mijn spullen weggebracht." Na de zoveelste zoektocht naar nieuw land besloot hij het hele vergunningentraject niet meer aan te gaan. "Zoeken naar grond waar je mag telen, is een heel gedoe. Voor je het weet ben je drie jaar verder. Als ik wil boeren, dan wil ik een constructie waarbij ik niet hoef op te draaien voor alle risico's."

WAAR GAAT GEMEENSCHAPSGELD HEEN?

Tijd om eens kritisch te kijken naar onze subsidies, vindt Tittonell. "Op dit moment wordt vaak gedacht: biologisch is niet rendabel. Maar de waarheid is dat biologische en gangbare landbouw onder het huidige beleid en grondprijzen allebei niet rendabel zijn." De maatschappij zou dus moeten mogen kiezen waarvoor we subsidies inzetten. "Wil je betalen voor vervuiling van stikstof of pesticiden? Of voor het beschermen van de gezondheid, natuur en boeren?"

Als het aan De Groot ligt, gaan we onze landbouw weer als verbinder en onderdeel van onze cultuur zien. "In het Engels heet het niet voor niets 'agri-culture'. Landbouw heeft invloed op ons landschap, op onze cultuur. Dat de grutto

de nationale vogel is, dat komt door hoe we onze landbouw hebben ingericht."

Zorgen voor ons land komt volgens hem dan ook met een gezamenlijke verantwoordelijkheid. "Mensen besteden die zorg uit aan de boer. Maar dan kan het niet zo zijn dat de boer alle risico's moet dragen wanneer een oogst tegenvalt." Er is weinig nodig om nieuwe boeren de kans te geven om duurzaam ter produceren. "We gaan gewoon beginnen. Neem barrières weg. Geef het geld gewoon aan de boeren die het anders willen aanpakken, en dan was het gisteren al gebeurd."

Pablo Tittonell is een vooraanstaand agronoom en professor in agro-ecologie. Hij is gespecialiseerd in de integratie van ecologie en landbouw om duurzame productiesystemen te bevorderen. Tittonell werkt als hoogleraar aan Rijksuniversiteit Groningen en heeft internationaal onderzoek geleid naar veerkrachtige landbouwpraktijken in diverse ecosystemen en klimaatomstandigheden.

Bas de Groot is een bevlogen voedseldenker, docent, bekend als melksommelier en voormalig CSA-tuinder. Hij onderzoekt smaak, landschap en landbouw met filosofische diepgang. Zijn werk verbindt boeren, consumenten en de bodem. Met een scherp zintuig en een liefde voor ambacht laat hij zien hoe proeven ons wereldbeeld kan verrijken.

DE TOEKOMST LIGT IN EEN LEVENDE BODEM

Wetenschappers en boeren zoeken samen naar manieren om ondergrondse biodiversiteit te verbeteren

Bodemtransplantaties, terug naar de potstal of misschien juist helemaal weg van dierlijke mest? Wetenschappers en boeren zoeken naar de heilige graal voor een gezonde bodem. Onderzoeker Rosa Boone ontwikkelt een 'elektronische neus' om verandering in de bodem op te sporen. Veehouder Marco van Liere wil laten zien dat er meer is dan dierlijke mest alleen, zoals groenbemesters of klavers.

In de weilanden van agro-ecologisch veehouder Marco van Liere eten de koeien wat de pot schaft. Hij vindt diversiteit belangrijk en zaait daarom mengsels met grassen, kruiden en klavers. Zelfs kropaar, een gewas dat goed tegen droogte kan. "Dat moet je niet zaaien, zeiden mijn vader en grootvader. Dat is half wild gras, dat vreten ze niet." Maar zijn koeien eten het gewoon. "Ze praten ook niet met koeien van de buren om te vragen wat zij eten, dat scheelt", grapt hij.

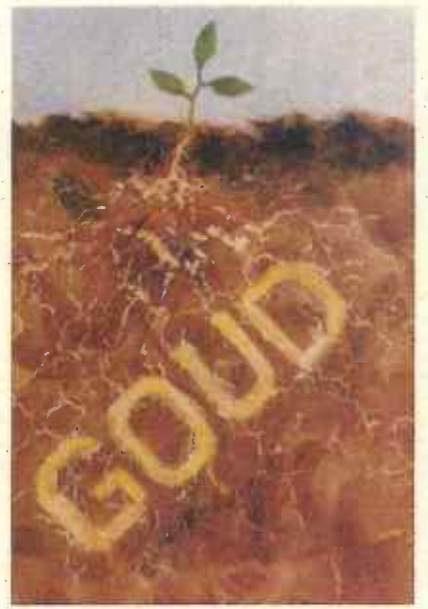

In 2020 deed hij een cursus regeneratieve landbouw. Van Liere: "Regeneratief is bijna een besmet woord tegenwoordig. Sommige multinationals gebruiken het als greenwashing, om te zeggen dat ze zo min mogelijk bestrijdingsmiddelen gebruiken. Ik bedoel het in de goede zin van het woord: zonder kunstmest en bestrijdingsmiddelen, kijken naar de bodem en die verbeteren."

BENEDENGRONDSE BIODIVERSITEIT

Biologisch boerde hij al veel langer, maar langzaam begon hij toch te twijfelen: "Kan ik nog verbeteren? Is mijn bodem toch achteruit aan het kachelen? Wat doe ik om de bodem van nieuwe percelen weerbaarder te maken?" Op de cursus leerde hij over het bodemleven: '90 procent van het bodemleven leeft direct bij de wortel van de plant'. En hoe je een gezond bodemleven kan herkennen: 'als er zand aan de wortels hangt, dan is dat een positief teken'.

Ook onderzoeker Rosa Boone bekijkt regelmatig het bodemleven. Ze wil met haar promotie-onderzoek boeren helpen om benedengrondse biodiversiteit te stimuleren en te herkennen. Ze werkt samen met collega's uit allerlei verschillende vakgebieden en een aantal boeren in het Living Lab Ooijpolder. Samen onderzoeken ze hoe ze biodi-

versiteit in het gebied kunnen verbeteren, maar brengen ook in kaart hoe het gesprek hierover gevoerd kan worden en wat (financiële) voorwaarden zijn voor boeren om om te schakelen.

NATUURHERSTEL REDT BIODIVERSITEIT NIET

Op het eerste oog lijkt de biodiversiteit in de Ooijpolder prima in orde. "Dertig jaar geleden zijn boeren hier al begonnen met landschapselementen terugbrengen in het boerenland.

> ***"Hoe kunnen we productie stabiel houden, én biodiversiteit en bodemleven stimuleren?***

Zelf beheren ze bijvoorbeeld een struweel, haag of houtwal en dat maakt hen enthousiast over de biodiversiteit rondom hun erf." Toch wijzen verschillende onderzoeken erop dat het aantal insecten flink blijft afnemen. "Daarom wilden we ook kijken hoe boeren hun akker- en graslanden op een andere manier kunnen beheren. Met minder pesticiden en kunstmest."

Door minder of geen kunstmest te gebruiken stimuleer je het bodemleven om zelf nutriënten vrij te maken, legt Boone uit. "Er leven miljoenen soorten onder de grond: aaltjes, mijten, regenwormen, maar ook schimmels en bacteriën. We weten dat deze een drijvende kracht zijn en verantwoordelijk voor het vrijmaken van nutriënten uit dierlijke mest. Je voedt de bodem en daarmee de plant."

Met kunstmest sla je die stap over en voed je heel gericht de plant. Dit leidde tot grotere opbrengsten van graslanden, maar had ook grote nadelen: "Doordat je geen organische stof (in de vorm van dierlijke mest, red.) meer toevoegt, kan het ook niet worden vastgelegd als koolstof. Dit heeft invloed op de biodiversiteit, en de bodem verliest zijn sponswerking." De keuze lijkt nu dus: wil je een gezonde bodem óf een hoge opbrengst? Als het aan Boone ligt, zoeken we een tussenweg: "Hoe krijgen we een zo hoog mogelijke productie, zonder de biodiversiteit te verliezen?"

ELEKTRONISCHE NEUS

Maar wat is nou een goede bodem? "Dat is eigenlijk overal anders", meent Boone. "We hebben in totaal drie living labs. Ook nog in Ablasserdam, bij melkveehouders op veen, en in de bollenstreek. Het is dan heel lastig om te bepalen wat precies een gezonde bodem is." Om boeren toch wat houvast te geven is ze bezig met een 'elektronische neus', met dit apparaatje kun je aan de hand van geuren bepalen of er al iets begint te veranderen in de bodem.

Zo'n neus kan best van pas komen, denkt Van Liere. Ook hij ruikt aan de bodem, maar het blijft natuurlijk subjectief. "Als je bijvoorbeeld groenbemesters fermenteert, dan ga je na tien dagen ruiken of het lekker ruikt. Ruikt het muffig, dan moet je nog even wachten. Maar bij welke geur is het redelijk, of goed?" Gelukkig heeft hij nog meer zintuigen:

"Ik kijk of de grond kruimelig is en wat de kleur is, en of je soepel een schep erin kan steken."

EXPERIMENTEREN EN PROBEREN

Om beter te begrijpen wat een goede bodem is, moeten we dus veel experimenteren en proberen.

Veeboer Van Liere is er op zijn 90 hectare flink mee bezig. Zo worstelde hij met het vraagstuk 'ploegen of niet ploegen'. "Op mijn cursus heb ik geleerd dat je groenbemesters kan laten fermenteren door ze heel ondiep in te werken. Dan hoef je niet te ploegen. Het eerste jaar had ik niet de juiste werktuigen. Het tweede jaar wel en toen ging het eigenlijk best goed, maar het jaar daarop weer helemaal niet. Het jaar daarna heb ik na heel veel twijfelen toch weer de ploeg gepakt en geploegd zoals ik gewend was. Dat werkte toen weer goed."

> ***Als er zand aan de wortels hangt, dan is dat een positief teken***

Toch is hij er nog steeds van overtuigd dat ploegen niet goed is voor de grond. Al vraagt hij zich af of zijn zandgrond misschien anders is dan de voorbeelden van kleigrond uit zijn cursus. "Het moet niet dogmatisch worden, het is ook weer niet de bedoeling dat je je vastzet en je bedrijf failliet laat gaan." Ook Boone werkt graag met kleine groepjes waarin ze experimenteren en proberen. "Dat werkt veel stimulerender dan wetten vanuit de overheid."

BODEMINOCULATIE

De oplossing? Boone denkt dat dit kan zitten in meer organische stof in de bodem brengen, of het bodemleven stimuleren via bodeminoculatie. Het ene betekent dat je het bodemleven kunt voeden door organisch materiaal op het land te brengen, zoals compost of plantenresten. Bij het andere ga je de bodem bewust 'enten' met een specifiek bodemleven met bepaalde eigenschappen. Dit enten — bodeminoculatie — staat nog in de kinderschoenen en moet verder worden onderzocht. "Maar in natuurlijke systemen heeft een experiment al wel laten zien dat je hiermee een bodemgemeenschap kan sturen."

Ook Van Liere ziet wel wat in meer organische stof in de bodem stoppen. Zo droomde hij ooit over de terugkeer naar de potstal, maar daarvan is hij toch teruggekomen. "Er moet per koe tien kilo stro per dag in zo'n potstal. Waar halen we al dat stro vandaan?" Om te stoppen met slepen van materialen en grondstoffen over de hele wereld, denkt hij dat er een andere benadering nodig is. "Laat compost, mest en stro dáár waar het ontstaan is. Want als we stro halen uit Frankrijk, dan komen ze daar misschien tekort. Maak het liever hier met ons eigen vee en met planten, in plaats van het met behulp van fossiele energie uit andere landen te halen. Ik zou graag bewijzen dat dit kan."

Rosa Boone is promovendus aan de Radboud Universiteit en onderzoekt hoe landbouw en biodiversiteit samen kunnen gaan, met focus op bodemgezondheid. Na haar studie Aardwetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam werkt ze in de Ooijpolder aan projecten zoals bodeminoculatie en een 'elektronische neus' die bodemactiviteit meet via gassen.

Marco van Liere is agro-ecologisch melkveehouder op de Aalsthoeve in Esbeek, waar zijn familie al ruim een eeuw boert. Sinds 1993 werkt hij biologisch met circa 90 Fleckvieh-koeien, waarbij hij biodiversiteit, bodemgezondheid en dierenwelzijn centraal stelt. Hij is actief binnen de agro-ecologische beweging en deelt zijn kennis op conferenties zoals die van Toekomstboeren.

HEBBEN WE WEL DE JUISTE MENSEN AAN TAFEL?

Echte verandering komt vanuit mensen, én wordt mogelijk gemaakt door beleid

Eerlijk beleid vraagt om meer inclusie en gelijkwaardigheid. Om meer bottom-up initiatieven, meer experimenteren en vrouwen aan het roer, gesteund door kaders die van bovenaf komen. Onderzoeker Jessica Duncan en akkerbouwer Hero Havenga de Boer zijn elk op hun eigen manier bezig met zo'n samenwerking.

"De wetenschap is duidelijk: een voedseltransitie is noodzakelijk", steekt onderzoeker Jessica Duncan meteen van wal. "Maar we besteden nog te weinig aandacht aan de politieke dimensie ervan: wie er wint, wie er verliest, en hoe verschillende waarden daarin meewegen. Voor een rechtvaardige transitie is veel meer onderzoek én actie nodig." Duncan praat ongelofelijk snel, alsof ze voortdurend voelt dat we tijd aan het verliezen zijn.

Niet dat ze precies wil voorkauwen hoe het verder moet. "Ik denk dat we voorzichtig moeten zijn en geen eenduidige oplossing moeten presenteren." Natuurlijk zijn er principes die goed zijn voor de biodiversiteit of voor het inkomen van een boer. Maar liever benadert Duncan onze voedselvoorziening vanuit een meer holistische visie die inclusief is. "Ik denk dat we een stap terug moeten doen en echt even moeten kijken wat nu het beleid is rondom eten, welke beleidsterreinen en welke mensen er nu worden geraakt door dit beleid en hoe je zorgt dat iedereens belangen goed worden behartigd."

VOEDSELRADEN

Een inspirerend voorbeeld hiervan vindt ze de zogeheten voedselraden, ofwel Food Policy Councils (FPC). Een perfecte afspiegeling van de samenleving zijn ze niet: "ook hier vind je vooral witte mensen uit de middenklasse", maar ze zijn een manier om veel verschillende mensen samen te laten werken aan een eerlijker voedselbeleid. "Ze houden zich bijvoorbeeld bezig met reclame rondom scholen, groene ruimten in de wijk, wetgeving rondom voedselverspilling of het delen van eten in de gemeente."

Juist om het speelveld gelijk te maken moet je het soms

bewust ongelijk maken; door dominante stemmen te temperen en gemarginaliseerde groepen actief ruimte te geven. "In Bristol kozen ze er bij de start van hun beweging bewust voor om supermarkten niet uit te nodigen voor een gesprek, omdat zij veel politieke invloed hadden. Terwijl andere steden ervoor kiezen om hen juist wel uit te nodigen, omdat zij echte impact kunnen maken." Het blijft zoeken en aftasten.

BOTTOM-UP

Echte impact maken van onderop, dat wilde ook programmamanager ruimte en economie Hero Havenga de Poel. Rond zijn veertigste schoolde hij zich om van ambtenaar tot landbouwer en nam als enige geschikte, overgebleven telg het bedrijf van zijn ouders over. "Het kon op twee manieren goed gaan. Vind ik het leuk, dan heb ik een leuk leven. Als ik het niet blijk te kunnen, dan hoef ik geen spijt te hebben dat ik de verkeerde keuze maakte." Deze pragmatische manier van denken typeert de Groninger. "Ik heb de voeten in klei én de kop in klei. Want met de kop in de wolken, dan droom je alleen maar."

Wat hem drijft, is om producten te maken die voldoen aan de vier B's. "Wat ik teel moet in balans zijn, het moet goed zijn voor de boer, bodem, bakker en buik." Ondertussen heeft Havenga de Poel zich gespecialiseerd in de teelt van hoogwaardige biologische baktarwe. "De bakker kan hier brood mee bakken zonder toevoegingen, met een goed eiwitgehalte. Hij heeft maar vier ingrediënten nodig om een brood te bakken." Om een geschikt ras te vinden deed hij veel onderzoek naar nieuwe rassen en populaties. "Ze moeten op alle b's een vinkje geven."

KORTE KETEN

Havenga de Poel is een van de weinig akkerbouwers die levert in de korte keten. "We hebben zelf geen winkel, maar schonen onze tarwes zelf, pellen de spelt en laten het malen bij onze molen Joeswert, die uitsluitend voor ons maalt. Een unieke samenwerking met Molenstichting Winsum. Dit verkoop ik dan bij verwerkers." Dit zorgt voor echt contact, én directe feedback op zijn producten. Iets wat je als gangbare akkerbouwer niet hoort wanneer je producten worden opgehaald door een coöperatie. "Dan kom ik bij de plaatselijke bakker en die zegt dan: hee, het meel was eerder wat hoekiger, maar deze is lekker zacht. Dan blijkt dat de molensteen net gebild is. Dat krijg ik dan direct terug. Ik vind het prachtig om met hen mooie producten te ontwikkelen."

RUIMTE OM TE EXPERIMENTEREN

Net als Duncan ziet ook Havenga de Poel niet zoveel in oplossingen voorkauwen. Liever zet hij in op meer samenwerken en leren van elkaar. "Vaak worden gangbaar en bio tegen elkaar opgezet, het is veel te zwart-wit. Je bent met z'n allen boer. Ik kan veel dingen van een gangbaar boer leren en andersom. Dat gesprek moeten we blijven voeren." Jammer is wel dat er maar weinig

ruimte is om te experimenteren met vergroening in je bedrijf. "Een boer heeft elk jaar maar één kans om het goed te doen. Als ik mijn product niet op tijd in de grond heb, of ik maak een fout met eggen, dan maak ik alles stuk."

> ***"Je bent met z'n allen boer. Ik kan veel dingen van een gangbaar boer leren en andersom***

Graag zou hij zien dat er vanuit de overheid meer werd gedaan om boeren experimenteerruimte te gunnen. "Begeleid boeren die echt willen, om stappen te zetten. Sommige boeren steken hun nek boven het maaiveld uit en maken kosten die ze niet vergoed krijgen. Wanneer je zorgt dat ze niet zelf het risico hoeven te lopen en de opgedane kennis voor iedereen beschikbaar is, dan leert iedereen daarvan."

Ook Duncan ziet een wisselwerking, tussen enerzijds van onderop zorgen dat er een maatschappelijke beweging komt, waarbij iedereens belangen worden meegenomen en stem wordt gehoord. En anderzijds een top-down-aanpak die zorgt dat er structurele ondersteuning is hierbij. "Mensen raken uitgeput als de beweging alleen maar bottom-up is, en ze niet genoeg reactie krijgen."

MEER VROUWEN ALS BOER

Agro-ecologische landbouw kan een geschikte vorm zijn waarbij zowel boeren van elkaar kunnen leren en samenwerken, en de lokale bevolking meer betrokken is bij de productie van hun voedsel. Hierbij heeft Duncan nog een belangrijke kanttekening. "Agro-ecologie is alleen maar mogelijk met feminisme", benadrukt ze. Hoewel we in Nederland denken dat we het prima voor elkaar hebben, speelt genderongelijkheid ook bij boeren een flinke rol, blijkt uit haar onderzoek.

Duncan: "Vrouwen zijn erg ondervertegenwoordigd onder boeren, ze hebben niet dezelfde toegang tot erfgoed, geld, training en contacten als mannen. Ook boeren ze vaak kleinschaliger en meer divers en dat maakt dat ze minder subsidies krijgen. Daarnaast hebben ze ook nog zorgtaken." De populaire tv-serie Boer zoekt vrouw is volgens haar typerend hiervoor. "De titel van de show laat al zien dat we denken dat vrouwen vooral via het huwelijk het boerenleven inrollen. We zijn deeply genderblind." En dit is een probleem, vooral omdat we in de toekomst veel meer boeren nodig gaan hebben. "We hebben beleid nodig dat zorgt dat vrouwen toegang hebben tot het vak."

MACHTSVERHOUDINGEN

Kortom: meer gelijkheid en inclusie zijn nodig voor de transitie. De grootste barrière die de transitie tegenhoudt, is volgens Duncan dan ook een asymmetrie van macht.

> ***"Bedrijven hebben disproportioneel veel invloed en geen enkele motivatie voor radicale verandering.***

Er is weinig politieke wil. "Er komen moeilijke tijden aan, maar degenen die daar het meest aan hebben

bijgedragen, gaan daar het minst van merken." Dit heeft ook gezorgd voor veel 'roll backs' in beleid, merkt Duncan. De Europese Unie had een plan voor de landbouw in de Farm to Fork-strategie, maar die is grotendeels afgezwakt en uitgesteld.

Ze vergelijkt het huidige beleid met een bord spaghetti: "het is moeilijk om het te ontwarren." Maar: dat betekent niet dat we het niet moeten proberen. Volgens Duncan worden we te veel afgeleid. 'Bread and circus to the people', noemt ze het huidige politieke klimaat. "Het is niet zo vreemd dat mensen het gevoel hebben dat ze er niet meer tegen kunnen of overweldigd zijn. Maar de wetenschap is helder en ook wij burgers zijn niet zo gepolariseerd als we denken. We hebben een verplichting om te blijven duwen en uit te dagen."

Jessica Duncan is onderzoeker op het gebied van voedselbeleid, duurzame landbouw en voedselsoevereiniteit. Ze is universitair hoofddocent aan de Wageningen University & Research, waar ze werkt binnen de vakgroep Rural Sociology. Haar werk richt zich op de sociale en politieke dimensies van voedselproductie en voedselsystemen, met speciale aandacht voor inclusieve beleidsvorming, agro-ecologie en participatieve governance.

Hero Havenga de Poel is een biologisch akkerbouwer uit Kloosterburen, Groningen. Samen met zijn familie runt hij Landgoud, waar hij biologische aardappelen, uien, mosterd en granen zoals spelt, emmer en Lennox teelt. Daarnaast produceert hij lokale producten zoals mosterd, pasta en risotto. Hij teelt biologische baktarwe op bakkwaliteit, die hij zelf laat malen en afzet bij bakkers in heel Nederland.

DE LOBBY ACHTER HET LANDBOUWBELEID

Slimme frames maken industriebelangen salonfähig

Wie achter de misleidende frames over landbouw schuilgaat? Volgens lobby-onderzoeker Nina Holland is dat geen mysterie: het zijn grote agrobedrijven en hun lobbyorganisaties die met miljoenenbudgetten, misleidende wetenschap en invloedrijke netwerken beogen de Europese politiek te sturen. Terwijl de boerenprotesten de headlines halen, trekken zij aan de touwtjes. "Hun agenda is rampzalig voor gezondheid, milieu én boeren."

Nina Holland werkt al meer dan twintig jaar bij onderzoeksorganisatie Corporate Europe Observatory, waar ze onderzoekt hoe multinationals via lobby de Europese besluitvorming beïnvloeden. Haar focus ligt op de agro-industrie en pesticidenbedrijven.

"De afgelopen vijf jaar zagen we eindelijk voorstellen voor beleid dat onze gezondheid en natuur beter moest beschermen, en dat de landbouw op een duurzamer spoor zou brengen."

> ***"Zodra de Green Deal en het plan om pesticidengebruik te halveren op tafel lagen, ging de tegenaanval van de industrie van start.***

De lobby tegen dit beleid kwam vooral uit de hoek van CropLife Europe, de sectorfederatie van pesticiden- en biotechbedrijven, waar onder andere Bayer, Syngenta, Corteva en BASF lid van zijn. Volgens Holland zetten zij alles op alles om de EU-verordeningen rond pesticiden te ondermijnen. "Ze gebruikten oorlogstaal: als we nu reduceren, komt de voedselzekerheid in gevaar. Dat klopt niet, maar angst werkt goed."

WETENSCHAP ALS WAPEN

Een van de krachtigste wapens van de lobby is het inzetten van wetenschappelijke instellingen voor hun narratief. "We zagen hoe een private tak van Wageningen University een rapport opstelde in opdracht van CropLife EU, waarin stond dat minder pesticidengebruik tot directe opbrengstverliezen zouden leiden. Dat is logisch als je een systeem volledig op pesticiden hebt ingericht. Maar je moet dan ook kijken naar de alternatieven die je in plaats daar-

van kunt stimuleren: gemengde teelt, bodembeheer, agro-ecologie. Die werden totaal niet meegenomen."

Ook de negatieve gevolgen van pesticiden – op drinkwater, biodiversiteit en volksgezondheid – blijven buiten beeld. "De maatschappelijke kosten van pesticiden werden niet meegenomen in die onderzoeken. Terwijl landbouw met minder chemische input op lange termijn juist voordeliger is voor mens en planeet."

PUBLIEKE ACTIES EN PUBLIEKE SCHADE

In 2024 voerde Nina samen met collega's en Foodwatch een opvallende actie uit. "We zijn naar het kantoor van CropLife EU gegaan en hebben gezegd: jullie hebben miljarden schade veroorzaakt aan de volksgezondheid. We komen de rekening brengen, als een incassobureau." Een video van de actie werd breed gedeeld. "Dat is de boodschap: deze industrie brengt schade toe en weet het ook. Maar ze blijven zich groen voordoen."

De tactieken zijn geraffineerd: bedrijven hernoemen zichzelf ("van European Crop Protection Association naar CropLife") en zeggen de Green Deal te steunen, terwijl ze die ondertussen systematisch saboteren. "Ze huren lobbyfirma's in, organiseren ontbijtsessies met Europarlementariërs, schrijven mee aan amendementen, kopen advertentieruimte in media als Politico of Euractiv, en zetten denktanks in voor 'neutraal ogende' debatten."

DE BOER ALS SCHILD VOOR BEDRIJFSBELANGEN

Tegelijkertijd weten deze bedrijven hoe ze boeren kunnen inzetten om hun eigen belangen te maskeren. "Boeren zijn boos, en vaak terecht. Velen hebben een onzeker inkomen, omdat prijzen dalen en zakken. Maar de framing is misleidend: door protesten te koppelen aan het terugdraaien van milieubeleid lijkt het alsof versoepeling boeren helpt. In werkelijkheid profiteren vooral de grootste bedrijven."

Het Europese landbouwbeleid, dat bepaalt hoe landbouwsubsidies verdeeld worden, is volgens Holland een belangrijke kern van het probleem. "Tachtig procent van de subsidies gaat naar twintig procent van de ontvangers. Hoe meer hectare je hebt, hoe meer je krijgt. Kleine agro-ecologische boeren krijgen kruimels. Die moeten zich drie keer over de kop werken en worden dan 'alternatief' genoemd, terwijl zij juist bijdragen aan de oplossing."

VERWEVEN BELANGEN HOUDEN HET SYSTEEM OVEREIND

In Brussel komen wetgevers, topambtenaren, lobbyisten en bedrijfsbestuurders elkaar continu tegen. "Er is een draaideur tussen dat deel van de landbouwlobby dat de status quo verdedigt en de politiek. Mensen uit de LTO komen vaak via partijen als het CDA of de VVD in de politiek, in het Europees parlement of nationale parlementen. Hier verdedigen ze vooral de belangen van het grootschalige

model. In Brussel heeft de Commissie vele adviesgroepen, ook voor landbouw, die gedomineerd worden door lobbyisten van bedrijven en Copa-Cogeca (de overkoepelende organisatie die op EU-niveau de belangen vertegenwoordigt van Europese landbouwers en landbouwcoöperaties, red.)."

De Green Deal had volgens Holland een kans kunnen zijn om het systeem te kantelen. "Maar de lobby van Copa-Cogeca zorgde ervoor dat het landbouwbeleid vast zat: de subsidies tot 2027 waren al verdeeld, en die waren niet in lijn met het nieuwe beleid. Dus kwam er weerstand, ook van boeren die bang waren hun inkomen te verliezen, omdat de nieuwe regels niet gepaard gingen met financiële steun om die transitie te maken. Dat is het moment waarop de lobby toeslaat."

TEGENMACHT ORGANISEREN, DESINFORMATIE ONTMANTELEN

Toch wil Holland eindigen met een boodschap van hoop. "Opgeven is geen optie. We moeten blijven communiceren, blijven mobiliseren.

Niet alleen als marginaal geluid, maar als georganiseerde tegenmacht. We weten hoe de lobby van de agro-industrie werkt, en daarop kunnen we handelen."

Ze pleit voor wetgeving die net als bij de tabaksindustrie een firewall optrekt tussen beleid en schadelijke industrieën. "Pesticidenbedrijven zouden niet mee aan tafel mogen zitten als het over gezondheid of milieu gaat. Net als dat je oliemaatschappijen niet laat meebeslissen over klimaatbeleid."

> ***Wetenschappers, boeren, burgers: iedereen die werkt aan een alternatief moet zichtbaar zijn en samenwerken.***

De onderstroom van mensen en bewegingen die werken aan gezonde, eerlijke landbouw groeit. "Van Fridays for Future tot agro-ecologische boeren in Via Campesina. We moeten ze steunen, beschermen tegen desinformatie, en hén een plek aan tafel geven. Níét degenen die belang hebben bij het in stand houden van een ziekmakend systeem."

NIET VERDELEN, MAAR VERBINDEN

"We zien op dit moment hoe de regels worden afgebroken. Niet alleen op milieu, maar ook op volksgezondheid, onderwijs, zorg. Dat raakt iedereen. Daarom moeten we niet in de val trappen om ons te laten verdelen. De bedrijfslobby probeert altijd om te polariseren of de aandacht af te leiden van de echte problemen, terwijl ze intussen onze basisrechten afbreken." De boodschap is duidelijk: het gordijn is open. Nu is het aan ons om te kiezen wie we geloven, en voor welk systeem we op willen komen.

Nina Holland is onderzoeker en campagnevoerder bij Corporate Europe Observatory (CEO), een ngo gevestigd in Brussel. Ze behaalde haar master in Milieukunde aan de Universiteit Utrecht, met een scriptie over de EU-richtlijn patenten op biotechnologische uitvindingen. Haar werk richt zich op de invloed van de agrochemische industrie op EU-beleid, met aandacht voor pesticiden, genetisch gemodificeerde organismen (GGO's) en voedselveiligheid.

JOHN DEERE
1075

Dit document is CO2-neutraal gedrukt op papier van PaperWise, gemaakt van landbouwafval.

UNIE VAN WATERSCHAPPEN

Memo

Bezoekadres
Koningskade 40
2596 AA Den Haag
Postadres
Postbus 93218
2509 AE Den Haag
Telefoon
070 351 97 51
Fax
070 354 46 42

Datum: 17 juli 2025

Geachte leden,

Op 10 juli 2025 heeft de Unie van Waterschappen samen met LTO Nederland, het Interprovinciaal Overleg (IPO), de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en het Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt (NAJK) een belangrijke stap gezet in het stikstofdossier. Met het gezamenlijke *'Bouwstenendocument emissiereductie landbouw: Vergunningverlening in Nederland weer in beweging'* hebben we een bouwsteen aangedragen voor het startpakket van het (demissionaire) kabinet, waarmee wij bijdragen aan het oplossen van de stikstofimpasse in Nederland.

Achtergrond
Recente gerechtelijke uitspraken hebben ertoe geleid dat in Nederland de (natuur)vergunningverlening op grote schaal is stilgevallen. Dit heeft gevolgen voor duizenden bedrijven en belangrijke maatschappelijke opgaven, zoals de landbouw, wonen, de energietransitie, waterveiligheid en natuurherstel. Ook de economische schade loopt volgens recent onderzoek inmiddels in de miljarden euro's (Problematiek rondom stikstof en PFAS | Tweede Kamer der Staten-Generaal). Ook de waterschappen ondervinden grote problemen met stikstof, onder andere bij dijkversterkingsprojecten en maatregelen voor de waterkwaliteit en de Kaderrichtlijn Water (KRW).

Onder leiding van de minister-president heeft de Ministeriële Commissie Economie en Natuurherstel (MCEN) in april 2025 een startpakket gepresenteerd (Kamerbrief over startpakket Nederland van het slot | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl). De kern van het startpakket bestaat uit een set van juridische maatregelen, waaronder de introductie van een rekenkundige ondergrens, het uit de wet halen van de kritische depositiewaarde (KDW) en een eerste set aan maatregelen waaronder maatregelen in een zone van 250 meter rondom de Peel en de Veluwe. Tegelijkertijd werkt de MCEN aan een totaalpakket dat in het najaar moet worden vastgesteld.

Het startpakket is een stap in de goede richting, maar is onvoldoende om de vergunningverlening weer op gang te brengen. Het grote knelpunt is de borging van de voorgestelde maatregelen. Om Nederland van het stikstofslot te halen, zijn naast juridische maatregelen ook een geborgd pakket aan maatregelen voor stikstofreductie en natuurherstel nodig. Ook de Raad van State wijst in haar voorlichting op de rekenkundige ondergrens op dit risico (voorlichting raad van state rekenkundige ondergrens). Concreet betekent dit dat er stevige afspraken gemaakt moeten worden over doelbereik, financiering en uitvoerbaarheid van de voorgestelde maatregelen.

Inmiddels liggen duizenden projecten in Nederland al maanden stil en hebben inwoners en ondernemers – waaronder boeren - weinig perspectief. Meer dan 10.000 bedrijven verkeren in

onzekerheid. Investeringen stagneren, de woningbouw loopt vertraging op en evenementen worden geannuleerd. Tegelijkertijd blijft natuurherstel achter en worden provincies door gerechtelijke procedures steeds verder in het nauw gedreven.

Bouwstenendocument emissiereductie landbouw
Om een stap in de goede richting te zetten hebben LTO Nederland en IPO het initiatief genomen om te werken aan twee bouwstenendocumenten. Eén bouwstenendocument gericht op emissiereductie bij de landbouw om de vergunningverlening weer op gang te brengen en één bouwstenendocument gericht op natuurherstel.

De eerste bouwstenennotitie die op 10 juli 2025 naar buiten is gebracht, is bedoeld om de vergunningverlening (deels) weer op gang brengen (Gezamenlijke-bouwsteen-emissiereductie-landbouw.pdf). Deze bouwstenen voorzien - in tegenstelling tot het startpakket - wel in een borging van de maatregelen. De Unie, VNG en NAJK hebben de inhoud van dit bouwstenendocument onderschreven en mede-ondertekend.

Het bouwstenendocument is gestoeld op drie kernprincipes:

1. Afrekenbare stikstofreductiedoelen: Alle sectoren, waaronder de landbouw, committeren zich aan meetbare reductiedoelen op sector- en bedrijfsniveau. Voor de landbouw is een emissiereductie van 42-46 procent in 2035 het streven, met een tussendoel in 2030.
2. Ruimte voor maatwerk en innovatie: Ondernemers krijgen de tijd, middelen en ruimte om hun bijdrage te leveren via innovatie, verplaatsing, afschaling of vrijwillige beëindiging. Hiervoor zijn landelijke regelingen noodzakelijk.
3. Gebiedsgerichte aanpak: Voor twee tot vijf zeer kwetsbare Natura 2000-gebieden worden verplichte maatregelen getroffen. Voor de overige gebieden geldt tot 2030 een vrijwillige aanpak, met de mogelijkheid tot aanscherping indien nodig.

Insteek Unie van Waterschappen
Als Unie van Waterschappen erkennen wij de urgentie van de opgave. Naast de vergunningverlening staan ook de natuur en de waterkwaliteit onder druk. De bouwstenen bieden perspectief: voor natuurherstel, voor woningbouw, én voor agrarische ondernemers die willen verduurzamen. Tegelijk hebben we als Unie – naast de inzet op stikstofreductie - nadrukkelijk aandacht gevraagd voor de water- en bodemkwaliteit, en het voorkomen van afwenteling.

Voor de waterschappen is het ook belangrijk dat er weer ruimte komt in de vergunningverlening, zodat we zelf weer aan de slag kunnen met onder andere dijkversterkingsprojecten en KRW-maatregelen. De bouwstenen voor emissiereductie in de landbouw is dan ook een stap in de goede richting.

Het initiatief voor het maken van dit bouwstenendocument komt van LTO Nederland en IPO. Het Uniebestuur heeft gemeend dat het in het belang is van de waterschappen om hierin mee te gaan. Het tempo en de vertrouwelijkheid van de voorstellen lieten het niet toe dit vooraf af te stemmen met de leden. Tegelijk denkt het Uniebestuur dat deze eerste bouwstenen passen binnen de eerder afgegeven mandaten van de leden (zie hiervoor ook de op 13 juni 2025 in de

CWS vastgestelde notitie ‘Watermaatregelen voor versneld natuurherstel - Propositie Unie van Waterschappen’).

Bij de verdere uitwerking van dit eerste bouwstenendocument zullen de leden uiteraard worden betrokken, zowel bestuurlijk als ambtelijk. Dit geldt uiteraard ook voor de tweede bouwstenennotitie over geborgd natuurherstel.

De publicatie van het bouwstenendocument heeft zoals verwacht geleid tot veel reacties. Die reacties waren overwegend positief, met name over de manier waarop we als mede-overheden samen met de voor dit onderwerp meest betrokken maatschappelijke partners (LTO en NAJK) een concrete stap naar voren hebben gezet. Natuurlijk waren er ook geluiden dat dit het stikstofslot niet openbreekt. Ook dat erkennen we, en dat is ook de reden waarom het een bouwstenendocument is. Voor echte oplossingen blijft een consistente koers van en doorpakken door de Rijksoverheid cruciaal. De Unie blijft zich daarvoor inzetten.

Bouwsteen voor geborgd natuurherstel
Naar verwachting volgt in oktober 2025 een tweede bouwstenendocument, gericht op geborgd natuurherstel, waarin ook hydrologische maatregelen een belangrijke rol zullen spelen. Deze bouwstenen moeten gaan bijdragen aan een langjarige basis voor zowel natuurherstel als de economie.

De vijf partijen die de eerste bouwstenen hebben opgesteld, zullen hierbij ook natuur- en landschapsorganisaties betrekken. Dit tweede bouwstenendocument is voor de waterschappen nog belangrijker dan de eerste bouwstenen, vanuit de verantwoordelijkheid die we hebben voor voldoende en schoon water, ook voor de natuur. De Unie zal bij het vormgeven van dit bouwstenendocument dan ook nauw betrokken zijn, zowel ambtelijk als bestuurlijk. We zullen hierbij ook de leden van de CWS, de adviesgroep landelijk gebied (de voormalige NPLG-kopgroep) en het ambtelijke netwerk landelijk gebied betrekken.

Tot slot
Samen kunnen we Nederland weer in beweging brengen – voor een gezonde woon- en leefomgeving, een robuuste natuur en een toekomstbestendige economie. Voor verdere vragen kunt u terecht bij Els van Bon (ebon@uvw.nl) van het Uniebureau.

Met vriendelijke groet,

Meindert Smallenbroek
Algemeen directeur

Waterschap Aa en Maas

Algemeen Bestuur

Dossiernummer	2791
Extern Zaak ID	0654334014
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	10 oktober 2025
Agendapunt	2.3
Titel	Ontslagbrief AB-lid de heer Jorin Aardoom (fractie VVD)
Organisatieonderdeel	Bestuur en Bedrijfsvoering
Projectenboeknummer en naam	
Portefeuillehouder	Jacobs, M.
Digitale toegankelijkheid toegepast	Nee
paraafsecretaris	

Bijlagen
Ontslagbrief AB-lid de heer Jorin Aardoom (geanonimiseerd)

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Algemeen Bestuur	**10 oktober 2025**

Voorgesteld besluit

Kennis te nemen van de ontslagbrief.

Jorin Aardoom
Fractievoorzitter en AB lid WSAM
[redacted]

Den Bosch, 11 augustus 2025,

Aan:
Beste Algemeen Bestuur, DB, Griffier,
Betreft: Ontslag als lid van het Algemeen Bestuur van Waterschap Aa en Maas

Geacht Algemeen Bestuur, leden van het Dagelijks Bestuur en Griffier,

Hierbij deel ik u mede dat ik per **9 oktober 2025** mijn functie als lid van het Algemeen Bestuur van Waterschap Aa en Maas zal neerleggen.

De reden voor mijn besluit is het woonvereiste om binnen het beheersgebied van Aa en Maas te wonen. Per medio oktober zullen wij met ons gezin buiten dit gebied gaan wonen. Hoewel ik mijn werkzaamheden met veel plezier en toewijding heb verricht, maakt deze verandering het voor mij onmogelijk mijn functie te blijven vervullen.

Ik ben trots op wat we samen hebben bereikt en heb met volle overtuiging bijgedragen aan het werk van ons waterschap. Daarbij heb ik het geluk gehad om te mogen samenwerken met een fantastische groep gemotiveerde mensen; bestaande uit sterke, vakinhoudelijk deskundige AB- en DB leden, ambtenaren, sympathisanten, en vele anderen geweldige mensen met een passie voor Water.

Ik dank u allen, onze 37.000 kiezers, de 4 categorieën waar we het voor doen, en vele anderen hartelijk voor het in mij gestelde vertrouwen en de prettige samenwerking in de afgelopen periode, en wens u allen veel succes toe bij het voortzetten van ons belangrijke werk. En ‘on a personal level’: Sjaak, Joël, Wessel, Frank-Jan en eerdere collega’s: Jullie zijn echt toppers. Bedankt.

Met liberale groet,
Jorin Aardoom

Van: Vereniging De Hollandsche Molen <dhm@molens.nl>
Verzonden: donderdag 18 september 2025
Onderwerp: Doe mee met het Jaar van de Molenbiotoop

Geachte leden van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur,

Hierbij vragen wij uw aandacht voor de bescherming van de molenbiotoop (omgeving) van zowel de wind- als de watermolens in uw waterschap.

Met bijgevoegd pamflet roepen wij u op zich in te zetten voor behoud en mogelijk verbetering van de molenbiotoop en het watermolenlandschap. Want zonder wind of water draaien molens niet en dat leidt uiteindelijk tot verval van de molens.

Ook voegen wij een ‘dossier’ toe met concrete tips voor bestuurders en politici om de molenbiotoop te beschermen.

De concrete tips betreffen bijvoorbeeld:

- Het opnemen van beschermingsregels in het Waterverordening.
- Snoeien of kappen van bomen binnen de molenbiotoop en zorgen voor herplant met laagblijvende bomen en zorgen voor structureel groenbeheer.
- Het benutten van molens als inzet bij klimaatverandering, bijvoorbeeld door poldermolens in te zetten bij piekbelasting en watermolens laten zorgen voor waterbuffering bij droogte.

Uiteraard bent u van harte welkom op de molen(s) in uw gemeente. De moleneigenaar en molenaars leggen u graag uit waarom de molen de wind of het water zo hard nodig hebben.

Hierbij vragen wij u het pamflet en het dossier te bespreken in uw vergadering en ons te laten weten welke stappen u gaat ondernemen ter bescherming van de molenbiotoop of het watermolenlandschap van de molen(s) in uw waterschap.

Met vriendelijke groet,

Agnes de Boer

Adviseur Omgevingswet en molenbiotoop
(bereikbaar: maandag, dinsdag en donderdag)

De Hollandsche Molen Koninklijk sinds 2023

De Hollandsche Molen

Zeeburgerdijk 139

1095 AA Amsterdam

020 – 623 87 03

molens.nl

Molens zetten altijd wat in gang

De
Hollandsche
Molen

Stop de achteruitgang

van de omgeving van molens

JAAR VAN DE MOLEN BIOTOOP 2025

Zonder ingrijpen staan veel molens straks stil

De Hollandsche Molen roept alle betrokkenen op zich met kracht in te zetten voor een betere omgeving van historische wind- en watermolens in Nederland. Uit onderzoek van De Hollandsche Molen blijkt dat 60% van de windmolens in ons land te maken heeft met een verslechtering van de windvang en daardoor niet of minder kunnen draaien. Dit wordt veroorzaakt door bouw van woningen en bedrijven en door te hoge beplanting/bomen. Bij veel van de ruim 100 watermolens is de omgeving aangetast door onder andere verlaging van het waterpeil; ook hier dreigt stilstand en verval.

De schrikbarende achteruitgang van de molenbiotoop is reden voor de landelijke molenvereniging om 2025 uit te roepen tot het Jaar van de Molenbiotoop. Met als centrale boodschap dat de molenbiotoop van wind- en watermolens minimaal niet verder mag verslechteren. Alle betrokkenen moeten daarin hun rol en verantwoordelijkheid nemen. Vooral gemeenten en ook waterschappen en provincies kunnen hierbij het verschil maken. Daarnaast kan de bouw- en adviswereld zorgen voor innovatieve en creatieve oplossingen. En natuurlijk rekenen we op de niet-aflatende inzet van het molenveld.

Van Tienhovenmolen, Bemelen | Foto: Rob Pols

De Hollandsche Molen roept 2025 uit tot Jaar van de Molenbiotoop

Verslechtering bij windmolens

Bij 60% van de windmolens is de afgelopen 10 tot 15 jaar de omgeving verslechterd, zo blijkt uit het onderzoek van De Hollandsche Molen. In 19% van de gevallen komt dat door bebouwing binnen een cirkel van 400 meter van de molen. Bij 40% van de onderzochte molens is er sprake van toenemende begroeiing. Hierdoor kunnen molens niet meer in alle windrichtingen draaien, lopen ze schade op door turbulenties en kunnen per maand minder draaidagen worden gemaakt.

Ook de zichtbaarheid en de beleefbaarheid van de molen gaan hard achteruit. 76% van de molenaars en moleneigenaren verwacht de komende jaren verdere bedreigingen van de biotoop door woning- en bedrijvenbouw en toenemende begroeiing rondom de molen. Aan de molenbiotoop wordt sinds het einde van de vorige eeuw ook een zogenaamd biotoopcijfer toegekend van 1 (slecht) tot 5 (goed).
Maar liefst 40% van de wind- en watermolens heeft een score van 1, 2 of 3. Dat betekent dus dat zij ernstig in hun draai- en maalcapaciteit worden belemmerd. Voor werktuigen betekent stilstand uiteindelijk verval en daarmee het einde van deze historische parels in het Nederlandse landschap.

De circa 1.200 molens in Nederland verkeren grotendeels in goede staat. Er wordt veel geld besteed aan restauratie en onderhoud. Ook hebben de meeste wind- en watermolens één of meer molenaars om ze regelmatig te laten draaien en malen. Met de derde poot van het molenbehoud – de molenbiotoop – gaat het echter steeds meer bergafwaarts. Een slechte molenbiotoop leidt tot meer stilstand, een dalende motivatie bij molenaars en uiteindelijk tot sneller verval van de onderhoudsgevoelige molen. Er dreigt een negatieve spiraal die resultaten in de afgelopen decennia weer teniet doet. Een vernietiging van menselijk en financieel kapitaal en van ons erfgoed!

‘De zichtbaarheid en de beleefbaarheid van de molen gaan hard achteruit’

Houd molens in beweging

Het beste behoud van molens is ze in beweging te houden: molens moeten draaien en malen. Stilstand is verval en zonder gebruik wordt er ook niet voor de molen gezorgd. Een stilstaande molen is niet alleen minder interessant voor molenaars, maar ook voor de omwonenden en het publiek.
De beleving neemt af, evenals kansen voor educatie, duurzaamheid en inzicht in de geschiedenis. Bij watermolens verliest een grotere omgeving – het watermolenlandschap – haar waarde als de molen niet meer draait. Het cultuurlandschap dat juist is ontstaan vanwege de watermolen zal dan verdwijnen en de watermolen kwijnt weg in dorp en land.

Dankzij de inzet van organisaties als De Hollandsche Molen, molenaars en moleneigenaren is al het nodige bereikt. Nieuwe bebouwing is aangepast aan de molenbiotoop, bomen zijn gekapt en struikgewas is gesnoeid. Door lobby zijn bestemmingsplannen aangepast en zogenaamde molenbeschermingszones opgenomen. Molenaars hebben erkenning gekregen door het ambacht van molenaar op Representatieve Lijst van Immaterieel Cultureel Erfgoed van de Mensheid van UNESCO te plaatsen. En er bestaat inmiddels een goed onderhoudsregime voor molens.

‘Dankzij de inzet van organisaties als De Hollandsche Molen, molenaars en moleneigenaren is al het nodige bereikt’

Onvoldoende ruimtelijke bescherming

Helaas is dat niet voldoende. Windmolenbiotopen verslechteren door bouwplannen voor woningen en bedrijven en groen wordt hoger en dichter. Particulieren maar ook de overheid planten nog steeds (hoge) bomen binnen de molenbiotoop en molenaars worden vaak niet als belanghebbenden bij ruimtelijke plannen gezien. De molenwereld sluit niet de ogen voor de grote maatschappelijke opgaven van woningbouw, verduurzaming en klimaatadaptatie. Met meer, vroegtijdig en beter overleg kan de molenbiotoop een belangrijkere plek krijgen in de ruimtelijke ontwikkeling van ons land en met goed nadenken van te voren, kunnen veel problemen worden voorkomen.

Erkenning van watermolens en het watermolenlandschap

Watermolens en het watermolenlandschap kennen hun eigen problemen, zo blijkt uit onderzoek. Ze hebben te maken met stilstand door een te laag waterpeil, minder toevoer van water door aanleg van een vistrap, overstromingen door klimaatverandering en bedreiging van het cultuurlandschap door woningbouw. In algemene zin hebben watermolens last van gebrek aan kennis bij de overheden die beslissingen moeten nemen die het belang van de watermolens raken. Problemen met de biotoop van watermolens vragen dan ook een nog bredere aanpak dan windmolens.

Dit begint met erkenning van de watermolen als erfgoed en als monument en van het watermolenlandschap als waardevol en te behouden cultuurlandschap.

‘Problemen met de biotoop van watermolens vragen een nog bredere aanpak dan windmolens.’

Venbergse Watermolen, Valkenswaard | Foto: Wim Giebels

Oproep aan bestuurders, ambtenaren en adviesbureaus

Om de verslechtering van de molenbiotoop tot staan te brengen is actie nodig. In de eerste plaats door bestuurders en ambtenaren van gemeenten en daarnaast ook door adviesbureaus en ontwikkelaars. In de te maken omgevingsplannen moet en kan veel meer rekening gehouden worden met de omgeving van molens. In de Omgevingswet staan concrete handvatten.

Leg de beschermingszone vast

Voor de inrichting van de omgeving van windmolens zijn diverse rekenmethodes. Binnen de eerste 100 meter rond de molen is bebouwing of beplanting ongewenst, obstakels veroorzaken hier namelijk ernstige turbulenties. Daarbuiten gelden formules, zoals de molenbiotoopformule van De Hollandsche Molen of de 1:100-regel.

De biotoopformule geeft een eerste objectief criterium voor wat hoe hoog gebouwen en groen mogen zijn in de directe omgeving van de molen. Dit geldt voor de zogenaamde molenbeschermingszone, die vastgelegd moet worden in het omgevingsplan.
De Omgevingswet verlangt van gemeenten dat ze vastleggen hoe ze met erfgoed omgaan in de ruimtelijke ordening. Specifiek wordt dan ook gewezen op de molenbiotoop. Provincies kunnen in de omgevingsverordening een instructieregel opnemen die aangeeft hoe gemeente de beschermingszone moeten regelen.

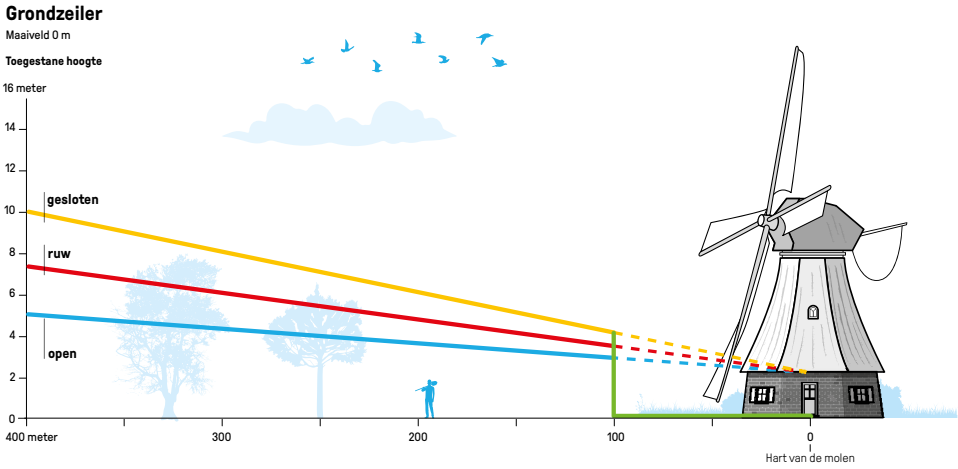

Stimuleer plannenmakers

Ontwikkelaars, aannemers, stedenbouwkundigen, architecten en ook burgers en bedrijven maken plannen voor de bouw van woningen en bedrijven en planten struiken en bomen. Passend binnen de Omgevingswet is het goed als zij zo vroeg mogelijk op de hoogte zijn van de molenbiotoop zodat ze daar in hun plannen rekening mee kunnen houden. Samen werken aan plannen in een zo vroeg mogelijk stadium leidt tot draagvlak en een kwalitatief beter plan. Vaak zijn er voldoende mogelijkheden om op een slimme manier te bouwen of te planten binnen de biotoop. Molenorganisaties, moleneigenaren en molenaars weten als geen ander hoe de wind werkt en welk effect obstakels hebben. Betrek hen zo vroeg mogelijk bij ontwikkelingen, plannen en visies en stimuleer initiatiefnemers dat ook te doen.

Werk samen aan watermolens

Anders dan bij windmolens – waar met de biotoopformule een enigszins eenduidige aanpak mogelijk is – is bij watermolens sprake van een specifieke problematiek die altijd vraagt om maatwerk. Er is een grote diversiteit aan landschappen waardoor geen algemeen geldende formule mogelijk is. Ook het palet aan eigenaren en betrokkenen is diverser. Behoud én herstel van watermolens en bescherming van het watermolenlandschap vragen dan ook om een gezamenlijke aanpak. Samenwerking tussen eigenaren, overheden, watertechnische bureaus en landschapsbeheerders is van het grootste belang. Partijen moeten daarbij gelijkwaardig om tafel zitten. Dat is bijvoorbeeld tussen moleneigenaar en waterschap nu vaak niet het geval.

Doe mee aan het Jaar van de Molenbiotoop

Het Jaar van de Molenbiotoop 2025 is bij uitstek een moment waarop een gemeente per molen kan bekijken hoe het nu staat met de molenbiotoop en actie te ondernemen om verdere verslechtering van de molenbiotoop te voorkomen. Ook het verankeren van de biotoop in het omgevingsplan is van groot belang. Bestuurders en ambtenaren ruimtelijke ordening en erfgoed kunnen veel aan een betere molenbiotoop bijdragen. Maar ook raadsleden, initiatiefnemers, adviesbureaus en omwonenden van de molen zijn van belang. De molenwereld – bestaande uit molenorganisaties, moleneigenaren en molenaars – kan en wil graag haar expertise daarbij inbrengen.

Koninklijke vereniging
De Hollandsche Molen zet zich sinds 1923 in voor het behoud van windmolens en watermolens in Nederland.

De Hollandsche Molen
Zeeburgerdijk 139
1095 AA Amsterdam
(020) 623 87 03
molenbiotoop@molens.nl

JAAR VAN DE MOLEN BIOTOOP 2025

Wat De Hollandsche Molen in 2025 doet

Deze **brochure** die bij overheden, plannenmakers en adviseurs aandacht vraagt voor de molenbiotoop.

Een **gereedschapskist** met veelgestelde vragen en antwoorden, een voorbeeldbank met goede voorbeelden en aandacht voor lopende zaken.

Een **standaardrichtlijn** voor het toetsen van ruimtelijke plannen (gebouwen en beplanting) aan de molenbiotoop.

Het **molenpaspoort** dat inzicht geeft in alle belangrijke en te behouden erfgoedwaarden van molens, van molentechische waarden tot immateriële waarden, zoals verhalen.

> Kijk op molens.nl/jaarvandemolenbiotoop of scan de QR-code hierboven.

De Hollandsche Molen

Handreiking molenbiotoop

Voor bestuurders en politici van gemeenten, provincies, waterschappen en landschapsorganisaties

Publicatiedatum
Januari 2025

Dossier
Biotoop

Molens vormen een onmiskenbaar onderdeel van het Nederlands erfgoed en de Nederlandse geschiedenis. Kiezen voor het behoud van molens in uw gemeente, provincie, waterschap of landschap betekent meer dan alleen zeggen dat u erfgoed belangrijk vindt. Het behoud van molens vraagt naast herstel, onderhoud en het doorgeven van verhalen vooral het concreet beschermen van de molenbiotoop van windmolens en het watermolenlandschap van watermolens.

Het bijzondere aan molens is dat het werktuigen zijn, hetgeen betekent dat ze moeten blijven draaien en malen om behouden te blijven. Hiervoor is wind of water nodig en dat vereist een omgeving met zo min mogelijk obstakels en andere aantastingen. Kortom: een goede molenbiotoop.
Kiezen voor behoud van molens betekent concreet besluiten om de omgeving van wind- en watermolens – de molenbiotoop – te beschermen. De belangen van molens volwaardig laten meetellen bij ruimtelijke afwegingen is een keuze die begint bij wethouders en raadsleden, bestuurders bij waterschappen, provinciale statenleden en gedeputeerde staten, en bij landschapsorganisaties.
Lees hieronder wat u als bestuurder of politicus kunt doen in uw gemeente, provincie, waterschap of landschap om de molenbiotoop te beschermen en te behouden.

1. Benoem het belang van erfgoed en molens in de Omgevingsvisie, Watervisie, Landschapsvisie
2. Zorg voor concrete bescherming van de molenbiotoop in verordening en plan
3. Neem participatie serieus, werk samen en stimuleer vernieuwing
4. Zorg voor voldoende capaciteit en kennis van erfgoed en molens
5. Benoem het belang van molens in de Omgevingsvisie, Watervisie, Landschapsvisie

Multifunctioneel centrum De Útherne in IJlst is half verdiept aangelegd en blijft zo onder de hoogte van de stelling van zaagmolen De Rat

Molens zijn van onschatbare waarde

De Rijksoverheid stelt dat het Nederlandse erfgoed van onschatbare waarde is. Erfgoed draagt bij aan het welzijn van uw inwoners, aan economische innovatie en een interessant leef- en vestigingsklimaat. Het is overal zichtbaar: op het platteland, in historische binnensteden, in musea, onder water en in onze tradities en verhalen. Het is belangrijk dat ook toekomstige generaties hiervan kunnen blijven genieten.
Molens vormen een onmiskenbaar onderdeel van het Nederlands erfgoed en de Nederlandse geschiedenis. Het bijzondere aan molens is dat het werktuigen zijn, hetgeen betekent dat ze moeten blijven draaien en malen om behouden te blijven. Hiervoor is wind of water nodig en het vereist een omgeving met zo min mogelijk obstakels en andere aantastingen.

De herinrichting van het park op de Bolwerken rond de Molen van Piet in Alkmaar geeft de molen weer wind en zet hem voor bezoekers en toeristen mooi in het zicht

1. In een visie staan de erfgoedwaarden en de ambities voor erfgoed en molens

In Nederland geldt het Europese Verdrag van Granada uit 1985, waarin is afgesproken dat we niet alleen beschermde monumenten zelf, maar ook hun omgeving moeten reguleren. Nog weinig gemeenten, provincies en waterschappen zijn hier al bewust mee bezig. Dat moet onder de Omgevingswet wel gebeuren.
Een van de doelen van de Omgevingswet is het bereiken en in stand houden van een veilige, gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit. De omgeving van erfgoed is een wezenlijk onderdeel van de omgevingskwaliteit. In het geval van molens gaat het daarbij om de visuele relatie (zicht op de molen), de menselijke beleving van erfgoed en omgeving als onderdeel van de identiteit van gebieden, en om de functionele relatie tussen erfgoed en de omgeving. De functionele relatie tussen erfgoed en omgeving is bij molens van groot belang, immers de omgeving – de molenbiotoop of het watermolenlandschap – is van directe invloed op het behoud en de werking van wind- en watermolens.

De omgevingsvisies van rijk, provincie en gemeente moeten verder invulling geven aan het behoud en versterken van een goede omgevingskwaliteit. Ook landschapsorganisaties kunnen hier een bijdrage aan leveren; zij bezitten immers zelf erfgoed en monumenten met het bijbehorend cultuurlandschap, denk aan kasteeltuinen en aan de cultuurlandschappen rond de beken waaraan watermolens zijn gevestigd. En laten we de watervisies van waterschappen niet vergeten; zij bezitten soms zelf veel watergerelateerd (vaak nog werkend) erfgoed of het waterbeheer is direct van invloed op behoud en functioneren van erfgoed zoals poldermolens en watermolens. De Kaderrichtlijn Water biedt voldoende mogelijkheden om belangen van waterkwaliteit, ecologische belangen en erfgoedbelangen samen op te laten gaan.
Als bestuurder en politicus van een gemeente, provincie, waterschap of landschapsorganisatie moet u de wil hebben om erfgoed te benoemen in de omgevingsvisie en te vertalen in omgevingswaarden die belangrijk en het behouden waard zijn.

- Breng het erfgoed (monumenten, ensembles, gezichten) in beeld
- Bepaal vervolgens de omgeving van het erfgoed. Dat kan variëren van grote, aaneengesloten gebieden met honderden monumenten tot brede zichtassen tussen kastelen tot eenvoudige cirkels om solitair gelegen monumenten zoals de molenbiotoop rond windmolens
- Benoem vervolg de ambities: welke omgevingswaarden wil je behouden of versterken
- Maak tenslotte beleid om uitvoering te geven aan deze erfgoedambities

Bij de Schouwsmolen aan de Itterbeek in Limburg is daarom een temporele vismigratie-zone toegepast en deze functioneert met succes en heeft ook gunstige effecten op flora en fauna

2. Zorg voor concrete bescherming van de molenbiotoop in verordening en plan

Gemeente
Het Besluit kwaliteit leefomgeving schrijft in artikel 5.130 (behoud cultureel erfgoed) voor dat gemeenten in het ***omgevingsplan*** regels moeten stellen voor de omgeving van beschermde monumenten, we hebben het dan over onder andere (voorbeschermde) rijksmonumenten, (voorbeschermde) gemeentelijke monumenten, karakteristieke of beeldbepalende panden en (voorbeschermde) provinciale monumenten. Dat zijn dus zo goed als alle wind- en watermolens in Nederland. De toelichting op artikel 5.130 Bkl spreekt specifiek over de omgeving van molens (de molenbiotoop) met het oog op het behoud en het functioneren van molens.

Provincie
Ook provincies kunnen de bescherming van de omgeving van molens voor hun hele grondgebied borgen in de ***omgevingsverordening***. Zo heeft de provincie Zuid-Holland een instructieregel (art. 7.72) opgenomen over hoe gemeenten in het omgevingsplan voldoende vrije windvang en het zicht op de molen met regels moeten waarborgen. En ook de provincie Gelderland heeft een instructieregel (paragraaf 5.4.3.) opgenomen met als doel het instandhouden en versterken van historische molens en het molenlandschap. Daarnaast kunnen provincies met watermolens binnen hun grenzen in het Waterprogramma specifieke regels stellen voor watermolens en het aanwezige cultuurlandschap, het zogenaamde watermolenlandschap.

Waterschap
Waterschappen kunnen op verschillende manieren actief bijdragen aan het behoud en het functioneren van wind- en watermolens:

- In de ***waterverordening*** poldermolens aanwijzen als maalvaardige hulpgemalen met een bijbehorend beschermingsregime;
- In de waterverordening regels opnemen wanneer in het belang van het behoud en het functioneren van watermolens kan worden afgeweken van de doelen van de Kaderrichtlijn water. Het functioneren van een rijksmonument is een aanvaardbare reden om af te mogen wijken van de KRW;
- Bij het nemen van peilbesluiten rekening houden met voldoende watertoe- en -afvoer van watermolens;
- Het pro-actief uitvoering geven aan de zorgplicht bij bijvoorbeeld overstromingen of juist bij onvermijdelijke peilverlagingen;
- Erfgoed meenemen in het beschermingsregime bij overstromingen.

Landschapsorganisaties
Weliswaar betreft het hier geen overheden, maar wel organisaties die grote delen van het Nederlands landschap in beheer hebben. In deze landschappen staan niet zelden wind- of watermolens. Soms zijn de landschapsorganisaties eigenaar van de molen, altijd zijn ze verantwoordelijk voor het beheer en onderhoud van het groen in de molenbiotoop en van het watermolenlandschap. Voldoende kansen dus voor het openhouden van de omgeving van windmolens en het behouden van het cultuurlandschap rond watermolens.

Het grootste probleem bij de Wippersmolen in Maassluis is de hoge begroeiing van het Wipperspark, op korte afstand van de molen: de bomen vormen een hoge, dichte muur die tot ver boven de molen uitsteekt

Zet molens in voor leefbaarheid, duurzaamheid en klimaatadaptatie

Molens kunnen een belangrijke rol spelen bij duurzame ontwikkelingen en klimaatadaptatie. Denk aan het inzetten van poldermolens als hulpgemalen bij heftige regenbuien en het benutten van het watermolenlandschap voor waterberging. Korenmolens vervullen steeds vaker een rol in de gezonde voedsel keten gebruik maken van lokale producten.
Gebouwde, archeologische en groene monumenten zijn kwetsbaar voor overstromingen, langdurige droogte, bodemdaling en funderingsproblematiek. Het aanpakken van klimaatverandering en energietransitie is van levensbelang voor het voortbestaan van monumenten, zoals molens. Ook immaterieel erfgoed geeft aanknopingspunten om te werken aan een duurzame wereld.
Door de positieve uitstraling van monumenten en hun herkenbaarheid voor de leefomgeving gaat van verduurzaming van erfgoed een enorme voorbeeldwerking uit voor andere verduurzamingsprojecten. Als het in een monument kan, dan kan het overal! Het is dus van belang om de verduurzaming van monumenten te ondersteunen door middel van stimulerende regelgeving. Geef als gemeente, provincie, waterschap of landschapsorganisatie het goede voorbeeld en verduurzaam uw monumentaal vastgoed.

De hoogte van de woningen rond molen De Wielewaal in Beneden-Leeuwen blijven onder stellinghoogte, hogere gebouwen staan verder weg van de molen

3. Neem participatie serieus, werk samen en stimuleer vernieuwing

Participatie is een belangrijke pijler onder de Omgevingswet en dat is niet ten onrechte. Het leidt niet alleen tot meer draagvlak, maar vooral ook tot een betere kwaliteit van plannen en daarmee van de leefomgeving van ons allemaal. Het vroegtijdig raadplegen van moleneigenaren, molenaars en molenorganisaties bij bouwplannen, overheidsplannen en ruimtelijke ontwikkelingen kan ervoor zorgen dat een betere borging van de molenbiotoop of het watermolenlandschap plaatsvindt. Immers het molenveld weet alles van wind en water.
Door de kennis uit het molenveld vroegtijdig in te zetten is het bijvoorbeeld mogelijk om in het stedenbouwkundig plan gebouwen en groen beter te plaatsen ten opzichte van de molen of bij de uitwerking van gebouwen slim om te gaan met de vormgeving van gebouw. Dakrichting, dakvorm, een aflopende hoogte, een lager type woningen geschikt voor starters en ouderen zijn goed voor de molen en kunnen vroegtijdig in het ontwerp worden meegenomen met weinig extra kosten. En bij een watermolen zijn goede voorbeelden bekend van de plaatsing van een vismigratietrap, waarbij ook de molen voldoende watertoevoer houdt.

Gemeente, neem hierin het voortouw en stimuleer stedenbouwkundigen, architecten en landschapsontwerpers om mee te doen. Bij grote gebiedsgerichte ontwikkelingen en bij de aanpak van watermolenlandschappen zijn veel partijen betrokken. Dit maakt de processen soms ingewikkeld, maar ook waardevol, zowel wat betreft samenwerking als wat betreft een beter gedragen resultaat. Zo kan het zinvol zijn, samen met inwoners en gebruikers van een gebied, een landschapsbiografie op te stellen. U krijgt daarmee inzicht in de ontstaansgeschiedenis van het landschap en vindt van daaruit aanknopingspunten voor toekomstige ontwikkelingen. Betrek daarbij de agrarische en landschappelijke geschiedenis en de nog aanwezige monumenten, zoals molens en boerderijen. Investeer in de zichtbaarheid en beleefbaarheid van waardevolle cultuurlandschappen en de daarin gelegen monumenten en vergroot zo de toeristische en recreatieve aantrekkingskracht van uw gemeente. Koester het open landschap, laat het niet verrommelen en bouw het niet vol.

4. Zorg voor voldoende capaciteit en kennis van erfgoed en molens

En niet in de laatste plaats is het belangrijk om ervoor te zorgen dat uw organisatie op orde is. Veel gemeenten en waterschappen hebben geen of niet meer dan 0,5 fte voor erfgoed in huis, provincies mogen blij zijn met soms 1 fte. Deze medewerkers moeten dan erfgoedbeleid maken voor gebouwd erfgoed, werkend erfgoed (zoals molens) en landschappelijk erfgoed. Ze moeten meedenken over erfgoed in ruimtelijke ontwikkelingen en over concrete ingrepen in het erfgoed. Een schier onmogelijke taak. De erfgoedformatie moet gebaseerd zijn op de wettelijke taken en op de beleidsambities. Medewerkers moeten begrijpen wat wind en zicht doen voor de molen en wat de waarden zijn van de watermolen en het bijbehorende cultuurlandschap. Investeer in kennis, kunde en capaciteit van erfgoedambtenaren, werk samen met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, het Restauratiefonds en provinciale erfgoedhuizen.

Fier steekt molen De Vriendschap in Winsum uit boven de woningen die van oudsher onder stellinghoogte bleven om de windvang niet te belemmeren

Openingsbeeld
Spoordonkse Watermolen, Spoordonk

Watermolens en hun watermolenlandschap
kunnen ingezet worden voor waterbuffer
en -berging en helpen zo tegen hittestress

Molens zetten altijd wat in gang

De Hollandsche Molen
Zeeburgerdijk 139
1095 AA Amsterdam

(020) 623 87 03
dhm@molens.nl
molens.nl

Koninklijk
sinds 2023

Van: NWB Bank >
Verzonden: maandag 1 september 2025 08:30
Onderwerp: NWB Bank persbericht: NWB Bank financiert € 5 miljard aan publieke opgaven in eerste halfjaar, portefeuille groeit tot € 58 miljard ter kennisname via email naar W. Doesburg

Persbericht

NWB Bank financiert € 5 miljard aan publieke opgaven in eerste halfjaar, portefeuille groeit tot € 58 miljard

Den Haag, 1 september 2025

- € 5 miljard aan nieuwe kredietverlening aan de Nederlandse publieke sector (H1 2024: 4,4 miljard)
- Totale kredietportefeuille stijgt verder tot nieuwe hoogte van ruim € 58 miljard
- Nettowinst € 64 miljoen (H1 2024: € 58 miljoen)
- Eerste stap in geothermie (aardwarmte): NWB Bank financiert nieuw segment binnen duurzame energie
- Sustainalytics ESG-risicobeoordeling van de bank verder verbeterd

In de eerste helft van 2025 heeft NWB Bank € 5 miljard aan nieuw krediet verstrekt aan haar klanten, waardoor de omvang van de kredietportefeuille opnieuw verder is gestegen tot een nieuwe hoogte van ruim €58 miljard. Ondanks de volatiliteit op de kapitaalmarkt door de geopolitieke ontwikkelingen, is NWB Bank goed in staat geweest zichzelf aantrekkelijk en duurzaam te financieren. In totaal is er €7,4 miljard aan financiering opgehaald op de internationale kapitaalmarkt, waarvan €2,5 miljard via ESG-obligaties in de vorm van SDG Housing Bonds. De nettowinst over de eerste zes maanden van 2025 is uitgekomen op € 64 miljoen en de kapitaal- en liquiditeitsratio's van de bank zijn onverminderd sterk.

'*Ik ben blij dat we met passende en zo goedkoop mogelijke financiering kunnen bijdragen aan de maatschappelijke opgaven waar Nederland voor staat, zoals de woningbouwopgave. Woningcorporaties rekenen op onze financiering om hun ambities waar te maken. Tegelijkertijd worden de gevolgen van klimaatverandering, zoals de droogte van het afgelopen voorjaar, steeds zichtbaarder en nemen de uitdagingen op het gebied van waterkwaliteit en drinkwatervoorziening toe. Ook de kredietvraag op het gebied van waterbeheer en -infrastructuur zal daardoor de komende jaren stijgen. Met*

onze financiering ondersteunen we publieke partijen die hier het verschil maken.' **aldus Lidwin van Velden, CEO NWB Bank**.

Kredietverlening

Over het eerste halfjaar van 2025 is in totaal € 5 miljard aan nieuwe financiering verstrekt. Met € 324 miljoen aan nieuwe financiering is NWB Bank de primaire integrale dienstverlener van de waterschappen. Drinkwaterbedrijven, van oudsher een belangrijke klantengroep voor de bank, ontvingen € 55 miljoen nieuwe financiering. En € 3,8 miljard ging naar woningbouwcorporaties, de klantgroep met de omvangrijkste kredietbehoefte.

Binnen de markt voor duurzame energie heeft NWB Bank een nieuw segment aangeboord: geothermie. De financiering van GeoThermie Delft (€ 25 miljoen) maakt mogelijk dat de campus van TU Delft en de sociale woningen in de wijken eromheen gebruik gaan maken van aardwarmte. In totaal werd € 228 miljoen aan nieuwe leningen verstrekt aan duurzame energieprojecten.

Duurzaam en waterbewust

NWB Bank zet zich niet alleen via financiering in voor een duurzame en waterbewuste samenleving. Zo is de bank met woningcorporatie Ymere, Hoogheemraadschap Rijnland, de gemeente Haarlem, de provincie Noord-Holland en drinkwaterbedrijf PWN een pilot gestart om een 'waterpositieve' woonwijk te ontwikkelen. Daarbij wordt vanaf de start ingezet op waterbesparing, -hergebruik en slim en groen waterbeheer. Daarnaast is NWB Bank in de eerste helft van 2025 lid geworden van coöperatie De WaterBank, een initiatief dat vraag en aanbod van restwater samenbrengt.

Funding

Ondanks volatiliteit op de kapitaalmarkt is NWB Bank goed in staat geweest zichzelf aantrekkelijk en duurzaam te financieren. Dit komt door haar hoge kredietwaardigheid – vertaald in AAA-kredietratings, gelijk aan de Nederlandse staat – en de essentiële rol van NWB Bank in de Nederlandse publieke (water) sector financiering. De aantrekkelijkheid is verder versterkt door de verbeterde ESG-risicobeoordeling bij Sustainalytics, mede door de implementatie van de CSRD-richtlijn (Corporate Sustainability Reporting Directive) voor duurzaamheidsrapportage in 2024. De bank behoort nu tot de top-100 bedrijven met de laagste risicobeoordeling volgens Sustainalytics. In totaal is in de eerste helft van 2025 € 7,4 miljard opgehaald, waarvan € 2,5 miljard via SDG Housing Bonds.

Kapitaal- en liquiditeitsratio's – gezonde cijfers

De financiële positie van de bank was ook in het eerste halfjaar van 2025 uiterst solide, met alle kapitaal- en liquiditeitsratio's ruim boven de wettelijke vereisten. De Common Equity Tier 1 (CET1) ratio komt uit op 35,2% (eind 2024: 35,7%). Inclusief het hybride kapitaal (AT1) van de bank bedraagt de Tier 1-ratio 40,9% (eind 2024: 41,4%). Op 1

augustus heeft de ECB de resultaten van de EU-brede stresstest gepubliceerd. Deze bevestigen de sterke kapitaalpositie van NWB Bank.

De leverage ratio bedraagt per 30 juni 11,4% (eind 2024: 24,0%) en ligt daarmee ruimschoots boven de minimumeis van 3%. Ook de Liquidity Coverage Ratio (LCR) lag eind juni met 136% ruim boven de minimumeis van 100% (eind 2024: 183%), hetgeen ook gold voor de Net Stable Funding Ratio (NSFR) met 143% (eind 2024: 134%).

Vooruitzichten

De investeringen in maatschappelijke opgaven nemen de komende jaren fors toe en daarmee de kredietvraag van onze klanten. Het gaat vooral om investeringen in afvalwaterzuiveringen, drinkwatervoorzieningen en nieuwbouw en verduurzaming van sociale volkshuisvesting. We zullen voor de rest van 2025 op dezelfde maatschappelijke en duurzame manier als de eerste zes maanden onze klanten in de Nederlandse publieke sector blijven voorzien in hun financieringsbehoefte. We verwachten dat de omvang van onze kredietportefeuille ook in de tweede helft van 2025 verder zal groeien.

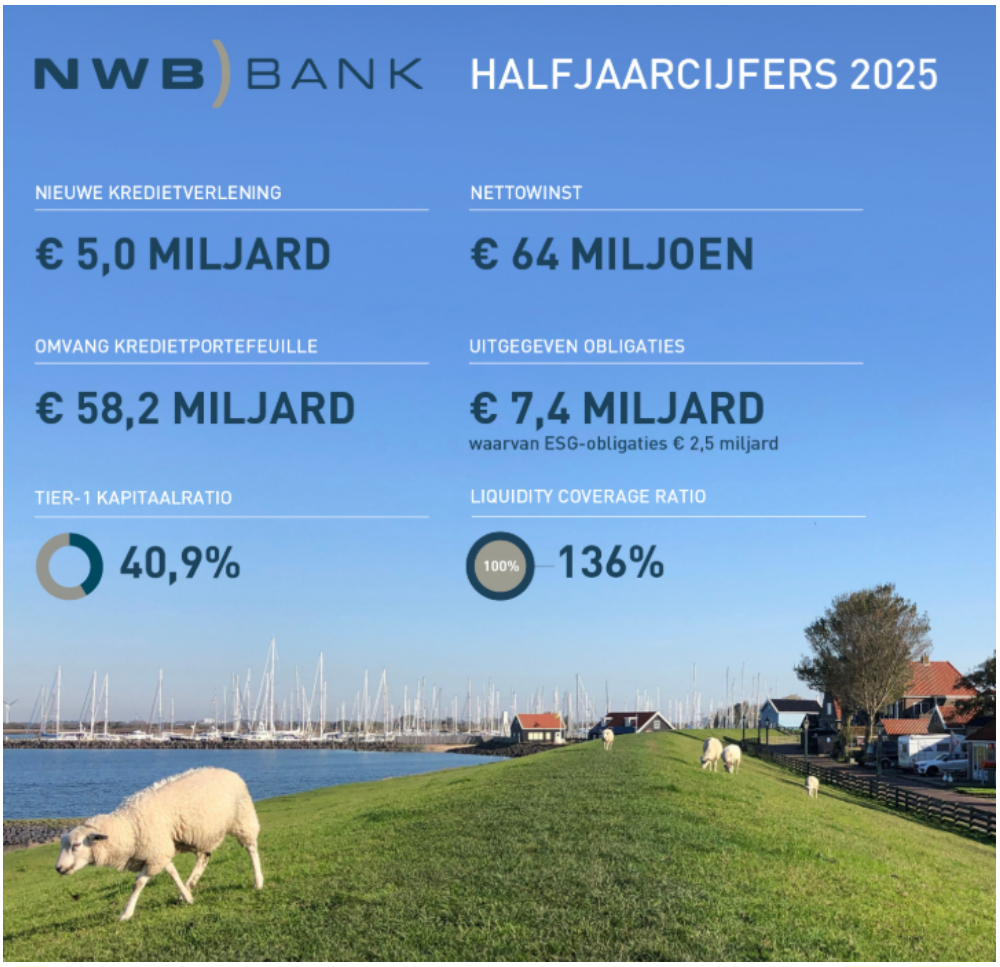

Over NWB Bank

De Nederlandse Waterschapsbank N.V. (NWB Bank) is een national promotional bank en staat onder direct toezicht van de Europese Centrale Bank (ECB). De bank is in 1954 opgericht door en voor de waterschappen en financiert inmiddels de bredere Nederlandse publieke sector, waaronder drinkwaterbedrijven, woningcorporaties, zorg en gemeenten. Ook is de bank betrokken bij de financiering van publiek-private samenwerking (PPS) en duurzame energieprojecten. Met haar AAA/Aaa-ratings trekt de bank op een goedkope en duurzame manier geld aan op de internationale kapitaalmarkt. Zo blijft de verduurzaming en blijven daarmee de lasten voor de burger betaalbaar. Kijk voor meer informatie op nwbbank.com

Perscontact: persinfo@nwbbank.com

Waterschap Aa en Maas

Algemeen Bestuur

Dossiernummer	2828
Extern Zaak ID	0654695774
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	10 oktober 2025
Agendapunt	2.6
Titel	Ontslagbrief lid rekenkamer de heer Ton Jans
Organisatieonderdeel	Bestuur en Bedrijfsvoering
Projectenboeknummer en naam	
Portefeuillehouder	Jacobs, M.
Digitale toegankelijkheid toegepast	Ja
paraafsecretaris	

Bijlagen
Ontslagbrief Lid Rekenkamer, de heer Ton Jans (geanonimiseerd)

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Algemeen Bestuur	**10 oktober 2025**

Voorgesteld besluit

Kennis te nemen van de ontslagbrief.

Ton Jans
[redacted]

Aan de Voorzitter van het Algemeen Bestuur
Waterschap Aa en Maas

Rosmalen, 5 september 2025

Betreft: Ontslag op eigen initiatief als lid van de Rekenkamercommissie Aa en Maas

Geachte voorzitter,

Met deze brief wil ik u informeren dat ik per 5 september 2025 mijn functie als lid van de Rekenkamercommissie van Waterschap Aa en Maas neerleg.

De reden voor mijn besluit is dat ik, vanwege een nieuwe functie bij mijn andere werkgever en mijn rol als vader van een jong gezin, niet langer de tijd en aandacht kan geven die nodig is om een waardevolle bijdrage te leveren aan het werk van de Rekenkamer.

Ik kijk met waardering terug op mijn periode binnen de Rekenkamer en dank u en mijn collega-leden voor de prettige samenwerking en het vertrouwen dat ik heb mogen ontvangen.

Ik hoop dat de Rekenkamer haar belangrijke werk met dezelfde kracht en toewijding zal voortzetten en wens u en het gehele team daarbij veel succes toe.

Met vriendelijke groet,

Ton Jans

College van Burgemeester en Wethouders, Gemeenteraad, commissieleden, ambtenaren en Waterschappen uit het werkgebied van ZLTO de Peel.

Betreft: uitnodiging kennisavond agrarische sector & lokale overheden op 5 november 2025

Geacht College, Gemeenteraad – commissieleden en ambtenaren,

Graag nodigen wij u weer uit voor de **kennisavond agrarische sector & lokale overheid** die ZLTO de Peel organiseert in uw regio. Tijdens deze bijeenkomst gaan wij in gesprek over actuele ontwikkelingen in de landbouw en de rol die gemeenten, waterschap en lokale politiek hierin spelen.

🎯 **Wat is het doel van deze avond?**

- U informeren over de belangrijkste uitdagingen én kansen in de agrarische sector in onze regio.
- Samen verkennen hoe lokale beleidskeuzes van invloed zijn op boeren en tuinders.
- Dialoog stimuleren tussen bestuurders, ambtenaren en agrariërs.

❓ **Wat wilt ú weten of bespreken?**

Om de avond zo relevant mogelijk te maken, horen wij graag van u:

👉 *Welke vragen, zorgen of thema's spelen er bij u rondom landbouw, ruimtegebruik, water, klimaat of voedsel?*

👉 *Wat zou u graag besproken of toegelicht zien op deze avond?*

U kunt uw vragen of onderwerpen eenvoudig insturen door te reageren op deze e-mail. In verband met de voorbereiding vagen wij u om uw vragen uiterlijk 10 oktober in te zenden.

📬 **Wat doen wij met uw input?**

Op basis van de ingezonden onderwerpen stellen we het programma verder samen. We proberen zoveel mogelijk vragen te bundelen en tijdens de avond te behandelen, eventueel met praktijkvoorbeelden uit de regio.

De kennisavond vindt plaats op: **5 november 2025 van 20:00 tot 22:00 uur** in **De Reizende Man, Liesselseweg 183, Deurne**

In verband met de verdere organisatie verzoeken wij u om u hiervoor vooraf aan te melden op het e-mailadres van het secretariaat van ZLTO De Peel: **zltodepeel@zlto.nl**.

Laat u informeren en graag tot ziens op de bijeenkomst!

Met vriendelijke groet,

ZLTO De Peel

Heusden Verbindt HEUSDEN VERBINDT BBBONDGENOOT		www.heusdenverbindt.nl [redacted]

Secretaris van Waterschap

Vlijmen 1 Oktober 2025,

Onderwerp: Verzoek doorsturen aan de fractieleiders

Geachte secretaris,

Mag ik u verzoeken deze brief door te geleiden naar de fractieleiders?

Bij het bereiden van een eenvoudige maar voedzame groentesoep, zoals het meegeleverde recept, gaat het niet alleen om smaak en gezondheid, maar ook om de herkomst van onze ingrediënten.

Biologische landbouw speelt een belangrijke rol in het behoud van biodiversiteit, gezonde bodems en milieuvriendelijke teeltmethoden. Biologische groenten worden geteeld met respect voor natuurlijke processen en zonder kunstmatige bestrijdingsmiddelen of kunstmest. Dit draagt bij aan een gezonder ecosysteem en geeft consumenten de mogelijkheid om bewust te kiezen voor duurzame voeding.

Tegelijkertijd is ook de reguliere landbouw onmisbaar. Onze voedselvoorziening kan niet zonder de inzet en innovatie van reguliere boeren, die met moderne technieken zorgen voor voldoende en betaalbare producten. Veel reguliere landbouwbedrijven werken bovendien hard aan verduurzaming, bijvoorbeeld door efficiënter om te gaan met water en energie, en door nieuwe methoden te ontwikkelen die beter zijn voor mens, dier en milieu.

Voor een soep als deze is het dus niet een kwestie van óf biologisch óf regulier, maar juist een samenspel. Biologische producten kunnen zorgen voor extra kwaliteit en duurzaamheid, terwijl reguliere landbouw helpt om voedselzekerheid en toegankelijkheid te waarborgen. Beide vormen van landbouw hebben hun waarde en versterken elkaar.

Met deze soep willen we laten zien dat een evenwichtige keuze – waarin ruimte is voor zowel biologisch als regulier – ons niet alleen voedt, maar ook verbindt met de landbouw die dagelijks ons eten mogelijk maakt.

Met vriendelijke groet,

Antoine Aarts

info@heusdenverbindt.nl

		www.heusdenverbindt.nl

Bijlage

🌱 Biologische Groentesoep

Ingrediënten (4 personen):

- 2 el biologische olijfolie
- 1 biologische ui, fijngesneden
- 2 biologische wortels, in plakjes
- 1 stengel biologische bleekselderij, in stukjes
- 1 kleine biologische courgette, in blokjes
- 1 teentje biologische knoflook, fijngehakt
- 1,5 liter water
- 2 biologische groentebouillonblokjes (zonder kunstmatige toevoegingen)
- Handje verse biologische peterselie, fijngehakt
- Peper en zout naar smaak

Bereiding:

1. Verhit de olijfolie in een grote pan en fruit de ui en knoflook kort aan.
2. Voeg wortel, bleekselderij en courgette toe en bak een paar minuten mee.
3. Schenk het water erbij en voeg de bouillonblokjes toe.
4. Breng aan de kook, zet daarna het vuur laag en laat 20 minuten zachtjes koken.
5. Breng op smaak met peper en zout.
6. Serveer met verse peterselie.

Waterschap Aa en Maas

Algemeen Bestuur

Dossiernummer	2416
Extern Zaak ID	0654592500
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	10 oktober 2025
Agendapunt	3.A
Titel	Vaststelling notulen, besluitenlijst en actielijst vergadering van het Algemeen Bestuur d.d. 4 juli 2025
Organisatieonderdeel	Bestuur en Bedrijfsvoering
Projectenboeknummer en naam	
Portefeuillehouder	Jacobs, M.
Digitale toegankelijkheid toegepast	Ja
paraafsecretaris	

Bijlagen
Notulen AB-vergadering d.d. 4 juli 2025
Besluitenlijst AB d.d. 4 juli 2025
Actielijst AB d.d. 4 juli 2025

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Algemeen Bestuur	**10 oktober 2025**

Voorgesteld besluit

De notulen, besluitenlijst en actielijst van de AB-vergadering van 4 juli 2025 vast te stellen.

Notulen

van de openbare vergadering
van het Algemeen Bestuur van
waterschap Aa en Maas d.d. 4 juli 2025

Aanwezig namens:

Water Natuurlijk	dhr. L. den Breejen, dhr. G.J.S. Claassen, dhr. J.J.E. van Geest, dhr. E.H.J.M. de Groot, mevr. J. Hendrickx, dhr. K. van der Laan, dhr. M.H.G.M. Lintermans, mevr. S.J. de Zoeten;
BBB	dhr. A. Aarts, dhr. B.A.C. Buis, dhr. M.T.J. Janssen-Brokken, mevr. J.L.A.H. Nooijen, mevr. T.P.L.H. Swinkels;
Ongebouwd	dhr. P.M.J. van Dijk, dhr. J.W.H.M. de Kleijne;
Natuurterreinen	dhr. M.A.J. Kerkhoff, dhr. W.H.A. Peters;
VVD	dhr. J.Y. Aardoom, dhr. J.J.M.W. Scherrenberg, dhr. J. van Zinderen;
CDA	mevr. V.M.J.E. Bens, dhr. J.G. Leenders;
PvdA	dhr. H. de Mare, dhr. S. Oegema;
Partij voor de Dieren	dhr. H.G. van de Pol, mevr. C.F.A. Vos;
50PLUS	dhr. W.J. Plasmeijer;
Algemene Waterschapspartij	dhr. H.P.J.M. Siroen.

Afwezig: mevr. M.A. Rijken.

Voorzitter: dhr. M.J.J. Jacobs (dijkgraaf).

Secretaris: dhr. P. Verlaan (secretaris-directeur).

Notulen: dhr. R. Boot.

---

1. Opening.

De voorzitter opent de vergadering en heet de aanwezigen hartelijk welkom.
Hij deelt mede dat bericht van verhindering is ontvangen van mevrouw Rijken en wenst haar beterschap. De heren Janssen-Brokken en Aarts hebben laten weten dat zij later ter vergadering komen. De heer Siroen en mevrouw Hendrickx zullen de vergadering eerder verlaten.

1.1 Insprekers.

Er zijn geen insprekers.

1.2 Trekking stemmingsnummer.

De secretaris trekt nr. 10, zodat eventuele hoofdelijke stemmingen bij mevrouw Hendrickx zullen beginnen.

1.3 Vaststellen agenda.

De heer ***Buijs*** stelt voor de ingekomen brief onder agendapunt 7.1 te behandelen bij agendapunt 9.2.
De voorzitter constateert dat daartegen geen bezwaar bestaat.

De gewijzigde agenda wordt vastgesteld.

2. Eerste termijn Algemene Beschouwingen op de Voorjaarsnota 2025.

De heer ***Scherrenberg*** stelt dat de voorjaarsnota 2026 het startpunt is van de financiële cyclus van het komende jaar. Zoals vorig jaar is afgesproken, houdt het AB vandaag de algemene beschouwingen zodat het de maximale ruimte heeft om invloed uit te oefenen op de plannen en de begroting van 2026. Het DB kijkt met hoge verwachtingen uit naar de bijdragen. Dankzij de gedegen voorbereiding van de ambtelijke organisatie ligt er een robuust en veerkrachtig voorstel.
Inhoudelijk staat het waterschap voor serieuze uitdagingen, zoals het behalen van de KRW-doelen, de uitvoering van het hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) en de vernieuwing dan wel opwaardering van de zuiveringen. De portefeuillehouders hebben de plannen voor de komende jaren geschetst en zullen de concrete projecten telkens aan het AB voorleggen ter besluitvorming.
Met vereende krachten is het gelukt de voorjaarsnota passend te krijgen binnen de kaders van het bestuursakkoord. Enkele eenmalige investeringen worden buiten dit plafond om bekostigd vanuit de meevallers van het afgelopen jaar. Dat is volgens hem een verantwoorde keuze omdat het gaat om incidentele uitgaven. Hij houdt dus vast aan de spelregels voor een gezond en duurzaam financieel beleid.
De grote uitdaging zit niet in 2026, maar in de daarop volgende jaren. In 2027 stevent Aa en Maas bij een ongewijzigde koers af op een tekort en dat zal in de jaren daarna verder oplopen. De reserves en voorzieningen zijn ruim toereikend en voldoen aan alle met het AB afgestemde kaders. Maar dat geeft het DB niet het recht om daarmee de te verwachten tekorten structureel te financieren. Dit DB neemt zijn taken en verantwoordelijkheden serieus en kijkt daarom verder dan deze voorjaarsnota van 2026.
Om de financiën robuust te houden, moet het AB keuzen maken. Dat kan door minder uit te geven, door de ambities bij te stellen of door de belastingen te verhogen. Beide opties zijn geen wenkend perspectief. Het DB heeft het voortouw genomen om zowel ambtelijk als bestuurlijk te verkennen welke mogelijkheden er concreet zijn om de begroting structureel sluitend te houden. Als je door de oogharen kijkt naar 2027, lijkt dat nog te kunnen door de pijn te verdelen over enkele pijlers waarbij alle kostenposten onder de loep worden genomen. Voor de periode daarna zijn scherpere keuzen nodig. Hoewel het dan gaat over de volgende bestuursperiode, moeten daarvoor nu al stappen worden gezet. Zo borg je een gelijkmatige tariefontwikkeling, houd je de financiën op orde en voorkom je dat cruciale projecten stil vallen, maar blijft er ruimte voor volgende besturen om keuzen te maken.
Het DB roept op om te komen met tips en suggesties, maar vooral ook met een visie over de principiële keuze tussen besparen en belastingenverhoging. De werkelijkheid zal altijd een combinatie van beide zijn, maar het AB bepaalt waar het zwaartepunt komt te liggen. Dit alles binnen de kaders van een gedegen en duurzaam financieel beleid. Zo werkt het DB eerder dan gebruikelijk toe naar de voorjaarsnota van 2027, want daarin zullen de keuzen vorm krijgen.
De heer ***Siroen*** neemt aan dat de portefeuillehouder doelde op de voorjaarsnota 2025, toen hij het had over de voorjaarsnota 2026. Die van 2025 ligt nu voor.
De heer ***Scherrenberg*** legt uit dat hij die de voorjaarsnota 2026 noemt, omdat die gaat over de begroting voor 2026.
De heer ***Van Geest*** wijst erop dat de algemene beschouwingen niet langer worden gehouden bij de voorjaarsnota en de begroting, maar alleen bij de voorjaarsnota. Een goede beslissing, omdat de voorjaarsnota het sturingsinstrument voor de begroting is. Het waterschap staat voor cruciale keuzen. Zoals het er nu naar uitziet is in 2026 aan de orde of het AB kiest voor uitvoering van de voornemens met als ultieme consequentie een voor Aa en Maas meer dan gebruikelijke verhoging van de tarieven of voor een pas op de plaats. Dat zou als consequentie hebben dat plannen moeten worden gefaseerd of geschrapt en natuurdoelen, de KRW-normen en de reductie van nutriënten onvoldoende op gang komen. De premisse hierbij is dat ook de komende tijd sprake zal zijn van stijgende loonkosten en prijzen voor materialen. Het is goed dat het DB proactief de discussie over deze keuze al in het najaar wil starten.
Het is wellicht mogelijk om de kosten van grote werken te reduceren door meer samen te werken met andere waterschappen, bouwstromen te creëren, nieuwe technieken te introduceren, modulair te bouwen en de bouw van grote werken te rationaliseren. Hij stelt dat dit waterschap ambtelijk erg risicoavers werkt. Het is kostenbesparend en het scheelt tijd als het meer lef en durf toont. Er is veel kennis binnen het apparaat; ambtenaren mogen fouten maken. Het is niet nodig om erg voorzichtig te handelen en hij daagt het ambtelijk apparaat dan ook uit minder risicoavers te werken. Hij merkt verder op dat uitstel in feite betekent dat de kosten later worden gemaakt tegen mogelijk hogere prijzen. Van afstel van plannen kan immers geen sprake zijn.
Het DB is er goed in geslaagd de jaarrekening sluitend te krijgen. Dat gaat voor dit jaar nog een hele toer worden, maar het geloof dat het gaat lukken is er. De voorjaarsnota ziet er verzorgd uit

en de voornemens uit het WBP, de afvalwaterstrategie en het HWBP staan nog kaarsrecht overeind. Een pluim voor de portefeuillehouder financiën en zijn staf is op zijn plaats.
Op het gebied van de afvalwaterstrategie is Aa en Maas zeer ambitieus. Dat moet het ook zijn, als het in 2027 de KRW-normen wil halen of zodanig wil benaderen dat het niet het verwijt kan krijgen dat het zich niet maximaal heeft ingespannen. Het programma moet uiteindelijk leiden tot het circulair maken van de waterketen. Daarvoor is nog veel nodig en mogelijk zal de bekostiging knellen. Water Natuurlijk gaat voor de uitvoering van alle projecten die in voorbereiding zijn vanuit de gedachte dat het absoluut noodzakelijk is, omdat de KRW doelen alleen dan in zicht komen. Je moet voorkomen dat Aa en Maas later alsnog aan de lat staat voor projecten die dan waarschijnlijk duurder uitvallen.
Bij de duurzaamheidsdoelen wordt het waterschap geconfronteerd met netcongestie. Het doel om in 2030 volledig energieneutraal te zijn staat onder spanning. Ook de opgaven voor de KRW en de dijkversterking dreigen vertraging op te lopen door de netcongestie. Daarom pleit hij voor proactief energie-inclusief ontwerpen, waarbij het waterschap bijvoorbeeld met tijdelijke batterijen de netcongestie ondervangt en het realiseren van de opgaven niet afhankelijk wordt gemaakt van de plannen van Enexis.
Duurzaamheid heeft niet alleen te maken met het gebruik en de opwekking van energie. Duurzaam denken en doen is ook het gebruik van pesticiden in de landbouw terugdringen, natuurlijke flora en fauna terugbrengen en beheren en waar mogelijk klimaatadaptieve maatregelen nemen. Worden inmiddels alle pachtgronden onder voorwaarden uitgegeven en wat zijn precies die voorwaarden? Is er een prioriteitsbeleid bij de uitgifte in pacht voor bioboeren?
Het HWBP is een megaproject dat tot ver over deze bestuursperiode heen het grootste en kostbaarste project van het waterschap zal zijn. Aa en Maas is trekker van dit project en mag trots zijn op de wijze waarop planning en uitvoering vorm krijgen. Het bezoek dat het AB onlangs aan het project bracht, heeft hem gesterkt in de mening dat de projectleiding in goede handen is bij Aa en Maas. Zowel bestuurlijk als ambtelijk is dit megaproject in control. Het feit dat de kosten van het project inmiddels sterk zijn opgelopen doet daaraan niets af. De nauwe betrokkenheid van het AB bij dit project, die gestalte krijgt bij de periodieke terugkoppeling, ook al is het op hoofdlijnen, geeft het vertrouwen dat Aa en Maas dit project tot een goed einde zal brengen. Het HWBP is geen luxe project. Overstromingen in binnen- en buitenland bewijzen de noodzaak van de ingrijpende maatregelen waaraan wordt gewerkt. Water Natuurlijk is ingenomen met het doel om binnen de uitvoeringskaders deelprojecten tot stand te brengen die tot doel hebben natuurwaarden te herstellen of creëren.
Toch zou zelfgenoegzaamheid niet op passen, zeker gezien de vorderingen op het vlak van het watersysteem en de waternatuur. Het waterschap zit vast in een Gordiaanse overlegknoop waar het gaat om het terugdringen van het gebruik van grondwater. Bevolkingsgroei, extra industriële vraag en extra vraag uit de land- en tuinbouw overstijgen al jaren de aanvulling van het freatische, maar ook het diepere grondwater.
De heer ***De Kleijne*** wijst erop dat er in het verleden afspraken zijn gemaakt. Het is absoluut niet zo dat de landbouw meer water verbruikt. Eerder heeft de landbouw in het Breed Brabants Grondwateroverleg (BBG) zelfs bezuinigingen op zich genomen.
Mevrouw ***Nooijen*** voegt eraan toe dat het pertinent niet waar is dat de agrarische sector steeds meer grondwater gaat gebruiken; net zo min als pesticiden. Er komen steeds minder boeren en die hebben steeds minder middelen tot hun beschikking. Het lijkt wel alsof de groene hoek constant harder wil slaan. De agrarische sector is gewoon ontzettend goed op weg richting nul, maar moet geen onmogelijke verplichtingen krijgen.
De heer ***Van Geest*** vervolgt dat de natuur al decennia de nadelige gevolgen ondervindt van het feit dat de extra vraag naar water de aanvulling van het freatische en het diepere grondwater overstijgt. Meer recent luiden ook de drinkwaterbedrijven de noodklok. Maar het gaat niet aan met de vinger te wijzen naar andere betrokkenen, zolang het waterschap zelf niet het maximale doet om het tij te keren. Dat het AB daaraan een flinke bijdrage kan leveren, liet het zien in het jaar na de twee droge jaren. Aa en Maas zette zich toen op de kaart met volle sloten, waar de rest van Nederland het liet afweten. Zijn fractie roept op opnieuw een voorbeeld te stellen. Hij realiseert zich dat dit zal leiden tot lokale problemen op van oudsher zeer natte plekken, ongeschikt voor reguliere landbouw en het trekt wellicht die Gordiaanse knoop nog wat verder aan. Maar enkele procenten van het beheergebied kunnen niet de oplossing voor het hele gebied frustreren. Hij heeft begrepen dat er afgelopen tijd relatief veel grond is gekocht door Aa en Maas, waaronder grond voor natuurontwikkeling. Gegeven deze gunstige omstandigheid roept hij het DB op een inhaalslag te plegen bij het realiseren van natuurprojecten.

Het waterschap hoeft niet vals bescheiden te zijn over de verbetering die het oppervlaktewater de afgelopen decennia heeft ondergaan. Maar tegelijkertijd is het freatisch grondwater ongeschikt geworden om drinkwater van te maken. Er zijn decennia van infiltratie van schoon oppervlaktewater nodig om die schandvlek teniet te doen. Daar is dus veel schoon oppervlaktewater voor nodig. Met het huidige WBP is de koers daarvoor volgens zijn fractie goed uitgezet. Jan Schaefer zei ooit dat je in gelul niet wonen kunt. Voor hem geldt dat vissen niet kunnen zwemmen in papier. Het is dus zaak de daad bij het woord te voegen.
Water Natuurlijk trekt graag met de andere partijen op waar het gaat om de overstorten. Hij steunt de portefeuillehouder stedelijk water. Verder vraagt hij maximale inzet op het bereiken van draagvlak bij het terugdringen van de effecten vanuit met name de traditionele landbouw op het vlak van de belasting van het oppervlaktewater. Alleen met samenwerken krijgt Aa en Maas het oppervlaktewater weer schoon.
Mevrouw Nooijen merkt op dat het DB in de voorjaarsnota zelf erkent dat het uitdagend is om alle wensen binnen de vastgestelde kaders te vervullen. Die erkenning is voor haar geen loze zin, maar een bevestiging van wat de BBB al twee jaar consistent signaleert: het waterschap is te ver afgedreven van zijn wettelijke kerntaken. De kerntaken zijn helder: bescherming tegen water, voldoende water en schoon water. Toch ziet zij al jaren een verschuiving in focus richting projecten die verder gaan. Zij noemt dit “wensnatuur”, ambities die niet wettelijk verplicht zijn, maar wel beslag leggen op middelen en capaciteit. Deze koers leidt tot oplopende kosten. De belastingdruk is in vijftien jaar gestegen tot meer dan de jaarlijkse inflatie en de investeringen lopen op tot tientallen miljoenen euro’s per jaar. Dat is onhoudbaar en oneerlijk richting inwoners en bedrijven.
De BBB staat voor robuuste natuur en veerkrachtige ecosystemen. Zij onderschrijft de waarde van biodiversiteit, maar natuurherstel betekent voor haar dat je de voorwaarden moet scheppen, obstakels moet wegnemen en ruimte moet bieden en niet het ontwerpen van natuur op tekentafels. Geef de natuur de autonomie terug; grijp alleen in waar dat strikt noodzakelijk is. Dat is niet alleen effectiever, maar ook duurzamer.
De discussie over waterkwaliteit mist een essentieel punt: de ongelijke behandeling van het platteland ten opzichte van het stedelijk gebied. Terwijl het platteland wordt geconfronteerd met strenge KRW-normen, zijn de Europese normen voor stedelijk afvalwater relatief soepel. Hierdoor belanden medicijnresten, microplastics en andere vervuilende stoffen via de stad in het buitengebied. Dit is niet alleen ecologisch onwenselijk, maar ook financieel onrechtvaardig. Zij eist dat deze structurele ongelijkheid wordt erkend en aangepakt. De belastingdruk moet eerlijker worden verdeeld: de vervuiler moet betalen.
De voorjaarsnota 2025 is hét moment voor een koerscorrectie. De BBB roept het DB op om:
- de wettelijke kerntaken van het waterschap te prioriteren;
- projecten onder de noemer 'wensnatuur' kritisch te heroverwegen;
- meer te investeren in bronaanpak van stedelijk afvalwater;
- de belastingdruk te verlagen door versobering van niet-kerntaken.

De heer ***De Mare*** merkt op dat mevrouw Nooijen het nu al een paar keer heeft over de taken van het waterschap. Op de eerste pagina van de website van de rijksoverheid, staat bij de taken van het waterschap ook het onderdeel “natuurbeheer in en om het water”. Hij vindt het vervelend dat de BBB die taak niet als kerntaak beschouwt.
Mevrouw ***Nooijen*** wijst erop dat de BBB ook voor een robuust ecosysteem is en daar valt natuur gewoon onder. Maar de BBB is er niet voor dat Aa en Maas grond aankoopt omdat het nieuwe natuur wil aanleggen. Dat is iets beduidend anders.
Om de koerswijziging kracht bij te zetten, dient de BBB zeven moties in, die allemaal een concreet verbeterpunt noemen. Zij roept het DB op om binnen drie maanden een realistisch en structureel financieel herstelplan te presenteren, waarin blijvende tekorten op de vaste lasten worden opgelost zonder afhankelijk te zijn van incidentele meevallers, en waarin concrete keuzen worden gemaakt om een oplopend tekort vanaf 2027 te voorkomen. Motie 1 (Herijking financieel kader en structurele aanpak tekorten) luidt:

“Het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas in de vergadering bijeen op 4 juli 2025, gelezen hebbende de Voorjaarsnota 2025 en de Controllersparagraaf;
Constaterende dat:
- *De Controllersparagraaf stelt dat de totale netto lasten voor 2026 hoger uitkomen dan het huidige kader uit het bestuursakkoord, wat leidt tot ‘nagenoeg geen ruimte voor tegenvallers’.*
- *Er al twee jaar een structureel tekort is op de dekking van de vaste lasten, welke wordt gemaskeerd door incidentele meevallers.*
- *De verwachting is dat de netto lasten voor 2027 en verder circa €4 tot €5 miljoen boven het financieel kader uit het bestuursakkoord uitkomen, voornamelijk door kapitaallasten.*

Overwegende dat:

- *Een 'Professioneel' bestuur staat voor realistisch en haalbaar beleid, en dat een duurzame financiële basis essentieel is voor de lange termijn van het waterschap.*
- *Het streven naar 'Betaalbaar' water voor de burgers en bedrijven onder druk komt te staan bij onvoldoende financiële veerkracht en afhankelijkheid van incidentele baten.*

Verzoekt het Dagelijks Bestuur:

- *Om binnen drie maanden een concreet en duurzaam plan te presenteren voor het herijken van de financiële kaders, zodat deze in lijn zijn met de omvangrijke maatschappelijke opgaven en de financiële realiteit.*
- *Om in dit plan structurele maatregelen op te nemen ter dekking van de vaste lasten en het herstel van de egalisatiereserves, in plaats van te leunen op incidentele meevallers.*
- *Om inzichtelijk te maken welke beleidskeuzes en investeringen kunnen worden bijgesteld of gefaseerd om de financiële kloof op de middellange termijn (€4 tot €5 miljoen vanaf 2027) te dichten en onacceptabele tariefstijgingen te voorkomen.*

En gaat over tot de orde van de dag,"

De BBB verzoekt het DB om een strategie op te stellen om de structurele stijging van de personeelslasten te beperken, onder meer door externe inhuur te verminderen, interne capaciteit beter te benutten en efficiënter om te gaan met taken en opgaven. Motie 2 (Beheersing stijging van de personeelslasten) luidt:

"Het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas in de vergadering bijeen op 4 juli 2025, gelezen hebbende de Voorjaarsnota 2025;

Constaterende dat:

- *De personeelslasten structureel stijgen met €1.180.000 in 2026 als gevolg van de nieuwe CAO en een bijstelling van het personeelsbudget.*
- *Wij pleiten voor efficiëntie, het vermijden van dure externe inhuur en het zelf uitvoeren van taken waar mogelijk.*

Overwegende dat:

- *'Professioneel' staat voor vakmanschap, praktijkkennis en een open en transparante bestuurscultuur, wat ook een efficiënte inzet van middelen impliceert.*
- *De stijgende personeelslasten de totale begroting verder onder druk zetten en de betaalbaarheid voor de belastingbetaler kunnen beïnvloeden.*

Verzoekt het Dagelijks Bestuur:

- *Om een gedetailleerde strategie te presenteren voor het beheersen van de structurele stijging van de personeelslasten, inclusief concrete doelen voor het verminderen van externe inhuur en het optimaliseren van interne capaciteit.*
- *Om te onderzoeken hoe de toename van opgaven en projecten kan worden opgevangen met een focus op efficiëntie en innovatie, om zo de noodzaak van verdere structurele toename van personeelslasten te beperken.*
- *Om een rapportage op te stellen over de verhouding tussen vaste personeelslasten en de inhuur van externen over de afgelopen drie jaar, en de prognose voor de komende drie jaar.*

En gaat over tot de orde van de dag,"

Het DB wordt opgeroepen om actief verzet te tonen tegen rijksmaatregelen die leiden tot kostenverhoging zonder bijbehorende budgetten en om compensatie te eisen voor de structurele stijging van de WOZ-bijdrage van € 425.000 vanaf 2026. Motie 3 (Compensatie WOZ-bijdrage en 'Nee zeggen tegen nieuwe zaken zonder budget') luidt:

"Het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas in de vergadering bijeen op 4 juli 2025, gelezen hebbende de Voorjaarsnota 2025;

Constaterende dat:

- *De bijdrage voor de uitvoering van de Wet Waardering Onroerende Zaken (WOZ) structureel stijgt met €425.000 vanaf 2026, doordat de Rijkskorting van jaarlijks €10 miljoen wordt beëindigd.*
- *Het verkiezingsprogramma van BBB pleit voor het weigeren van ongefundeerde taken die door het Rijk worden opgelegd zonder bijbehorend budget.*

Overwegende dat:

- *Deze lastenverzwaring direct doorgerekend kan worden aan de belastingbetaler, wat indruist tegen het principe van 'Betaalbaar' water.*
- *De nationale BBB-visie zich keert tegen een 'witteboordenoverheid' die taken oplegt zonder oog voor de financiële consequenties in de praktijk.*

Verzoekt het Dagelijks Bestuur:

1. *Om intensieve lobby-activiteiten richting het Rijk te ondernemen om de beëindiging van de Rijkskorting voor de WOZ-bijdrage ongedaan te maken, dan wel een volledige compensatie voor deze ongefundeerde lastenverzwaring te realiseren.*
2. *Om een concreet plan te presenteren hoe het waterschap in de toekomst proactief handelt om te voorkomen dat ongefundeerde taken of kosten vanuit het Rijk worden opgelegd, in lijn met het principe van 'nee zeggen tegen nieuwe taken zonder budget'.*

En gaat over tot de orde van de dag,

In de volgende motie wordt het DB verzocht om helder en transparant te communiceren over de lastenverschuiving als gevolg van het nieuwe belastingstelsel en kostentoedelingsverordening, en

om jaarlijks te evalueren hoe rechtvaardig deze lastenverdeling wordt ervaren door alle betrokken groepen. Motie 4 (Rechtvaardige lastenverdeling en transparante communicatie) luidt:

"Het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas in de vergadering bijeen op 4 juli 2025, gelezen hebbende de Voorjaarsnota 2025;

Constaterende dat:

- *De Voorjaarsnota 2025 een duidelijke verschuiving van lasten toont, waarbij de watersysteemheffing voor ingezetenen en gebouwd bezit en de waterzuiveringsheffing per vervuilingseenheid stijgen, terwijl de watersysteemheffing voor ongebouwd en natuurterreinen daalt.*
- *Deze verschuiving een direct gevolg is van het nieuwe belastingstelsel en de herziene kostentoedelingsverordening.*
- *Onze fractie hecht aan betaalbaarheid en rechtvaardigheid en aan een eerlijke verdeling van lasten, alsook transparantie in communicatie.*

Overwegende dat:

- *Hoewel de daling voor agrarische bedrijven en natuurterreinen in lijn is met BBB-standpunten, de stijging voor andere categorieën vragen kan oproepen over de rechtvaardigheid.*
- *De complexiteit van de nieuwe berekeningsmethodiek voor heffingseenheden kan leiden tot onduidelijkheid bij de belastingbetaler.*

Verzoekt het Dagelijks Bestuur:

1. *Om een uitgebreide en heldere communicatiestrategie te ontwikkelen die de rechtvaardiging van de lastenverschuiving, inclusief de achtergrond van de nieuwe kostentoedelingsverordening, concreet en transparant uitlegt aan alle belanghebbenden (boeren, burgers, bedrijven).*
2. *Om een jaarlijkse evaluatie uit te voeren van de impact van de lastenverschuiving op de verschillende belastingprofielen en deze te bespreken met een vertegenwoordiging van de belanghebbenden, om zo de waargenomen rechtvaardigheid te toetsen.*

En gaat over tot de orde van de dag,"

Zij vraagt het DB om het principe 'de vervuiler betaalt' actiever toe te passen door vervuilers gericht aan te spreken, de kosten eerlijk te verdelen en tegelijkertijd maatregelen te nemen om de stijgende zuiveringsheffing voor huishoudens en bedrijven te beperken. Motie 5 ('Vervuiler betaalt' principe en brongerichte aanpak waterkwaliteit) luidt:

"Het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas in de vergadering bijeen op 4 juli 2025, gelezen hebbende de Voorjaarsnota 2025;

Constaterende dat:

- *De waterzuiveringsheffing per Vervuilingseenheid (VE) fors stijgt met 10,5% in 2026.*
- *Het waterschap belangrijke investeringen doet in het Aanvullend KRW Uitvoeringsprogramma, waaronder het verbeteren van RWZI's voor de verwijdering van microverontreinigingen.*
- *Wij pleiten voor het principe van 'vervuiler betaalt' als prominent standpunt, waarbij de veroorzaker van vervuiling de kosten draagt.*

Overwegende dat:

- *De stijgende zuiveringsheffing een aanzienlijke lastenverzwaring betekent voor huishoudens en bedrijven.*
- *Een effectieve en duurzame waterkwaliteitsverbetering een brongerichte aanpak vereist om de noodzaak van dure nazuivering te verminderen.*

Verzoekt het Dagelijks Bestuur:

1. *Om een concreet plan te presenteren hoe het 'vervuiler betaalt'-principe verder wordt geïmplementeerd en gehandhaafd in de praktijk, met als doel de kosten van waterzuivering te verlagen door de bronnen van vervuiling directer aan te spreken en te belasten.*
2. *Om inzichtelijk te maken welke stappen worden gezet om de toename van de waterzuiveringsheffing te mitigeren voor huishoudens en bedrijven, naast het principe van "vervuiler betaalt".*
3. *Om een overzicht te bieden van de inspanningen en resultaten van brongerichte aanpakken van waterverontreiniging, inclusief de samenwerking met gemeenten, omgevingsdiensten en agrariërs.*

En gaat over tot de orde van de dag,"

De BBB wil een proefproject opzetten waarin wordt onderzocht in hoeverre natuurlijke processen zonder menselijke ingrepen kunnen bijdragen aan waterveiligheid, waterkwaliteit, biodiversiteit en kostenbeheersing in het watersysteem. Motie 6 (Instelling van een proefproject voor het onderzoeken van het herstellende vermogen van de natuur in rivier- en watersystemen) luidt:

"Het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas in de vergadering bijeen op 4 juli 2025, gelezen hebbende de Voorjaarsnota 2025;

Constaterende dat:

- *De Voorjaarsnota primair uitgaat van actieve menselijke interventies om deze opgaven te realiseren.*
- *Er in de nota beperkt aandacht wordt besteed aan de mogelijkheden van het zelfregulerend en herstellend vermogen van de natuur om een deel van de geschetste opgaven op te vangen.*

Overwegende dat:

- *De Voorjaarsnota 2025 de grote opgaven benoemt ten aanzien van waterveiligheid, klimaatbestendigheid en een gezond watersysteem.*
- *Er een noodzaak is tot grootschalige rivierverruiming en natuurontwikkeling in de uiterwaarden.*
- *De kosten voor het beheer en onderhoud van onze waterinfrastructuur toenemen en er sprake is van toenemende kapitaallasten.*
- *We te maken krijgen met toenemende weersextremen, zoals langere droogteperiodes en extremere natte periodes.*
- *De beverpopulatie in ons werkgebied groeit, wat kan leiden tot toenemende risico's door de bouw van dammen en graverij.*
- *De Kader Richtlijn Water (KRW) streeft naar een ecologisch goed functionerend watersysteem.*
- *Het waterschap streeft naar een robuust, veerkrachtig en stuurbaar watersysteem en naar waterconserverende maatregelen.*

Verzoekt het Dagelijks Bestuur:

1. ***Een proefproject in te richten*** *met als hoofddoel te onderzoeken wat er gebeurt als we in een specifiek, afgebakend gebied enkel de kaders aangeven voor de rivier en het watersysteem, en verder alles overlaten aan het herstellend vermogen van Moeder Aarde. Dit project dient te focussen op:*
    a. *Het monitoren en analyseren van de effecten van verminderde menselijke interventies (zoals minder baggeren en onderhoud aan bepaalde kunstwerken) op waterstanden, waterkwaliteit en biodiversiteit.*
    b. *Het in kaart brengen van de mate waarin de natuur zelf extreme weersomstandigheden (droogte en natte periodes) kan opvangen.*
    c. *Het onderzoeken hoe de groei van inheemse diersoorten, zoals bevers, op een gecontroleerde wijze kan bijdragen aan natuurlijke waterhuishouding zonder de waterveiligheid in gevaar te brengen.*
    d. *Het evalueren van de bijdrage van natuurlijke processen aan het behalen van de KRW-doelen.*
    e. *Het vaststellen van potentiële besparingen op beheer- en onderhoudskosten op de lange termijn.*
2. ***Een concreet voorstel voor dit proefproject****, inclusief doelstellingen, methodologie, te verwachten kosten en een tijdpad, uiterlijk in de najaarsbegroting van 2026 aan het Algemeen Bestuur voor te leggen.*

En gaat over tot de orde van de dag,

Verder wil de BBB dat vergunningen die lozing van schadelijke of normoverschrijdende stoffen toestaan onmiddellijk worden herzien of ingetrokken en dat er streng wordt gehandhaafd met boetes, om de KRW-doelen voor waterkwaliteit in 2027 te behalen. Motie 7 (Intrekken van vergunningen voor lozing van KRW-normoverschrijdende stoffen en actieve handhaving met boetes) luidt:

“Het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas in de vergadering bijeen op 4 juli 2025, gelezen hebbende de Voorjaarsnota 2025; ***Constaterende dat:***

- *Ondanks de naderende KRW-deadline van 2027 en de wetenschap van normoverschrijdende stoffen, de Voorjaarsnota impliceert dat er nog steeds vergunningen bestaan die het lozen van KRW-niet-conforme stoffen toestaan door bedrijven.*
- *De huidige aanpak van pilots en bronaanpakken, hoewel waardevol, niet direct voorziet in een harde handhaving tegen bestaande vergunningen die de waterkwaliteit schaden.*
- *Een krachtige en onmiddellijke aanpak noodzakelijk is om de waterkwaliteit te verbeteren en de belastingbetaler te verzekeren van schoon water.*

Overwegende dat:

- *De Kader Richtlijn Water (KRW) streeft naar een ecologisch en chemisch goede toestand van alle wateren, met een deadline in 2027.*
- *De Voorjaarsnota 2025 erkent dat "Naast stikstof en fosfor zijn er meer stoffen die normoverschrijdend aanwezig zijn in het watersysteem en mogelijk afkomstig zijn uit het afvalwater".*
- *Het waterschap pilots uitvoert met omgevingsdiensten om handelingsperspectief te bieden om vrachten te reduceren waar betreffende stoffen via indirecte lozingen komen.*
- *Het waterschap aangeeft te willen komen tot een structurele bronaanpak.*
- *De Voorjaarsnota stelt dat het waterschap zijn vergunningverlening wil versterken om meer grip te krijgen op de samenstelling van rioolwater dat geloosd wordt en op de aanwezigheid van niet toegestane schadelijke stoffen.*
- *De Afvalwaterstrategie in volle gang is met projecten om N, P en medicijnresten te reduceren.*
- *Het waterschap de inzet op KRW-activiteiten continueert en anticipeert op veranderingen in wet- en regelgeving.*
- *De bevoegdheid tot vergunningverlening, toezicht en handhaving een cruciale rol speelt in het bereiken van de waterkwaliteitsdoelstellingen.*

Verzoekt het Dagelijks Bestuur:

1. ***Met onmiddellijke ingang een inventarisatie te maken*** *van alle bestaande lozingsvergunningen voor bedrijven die het lozen van stoffen toestaan die de vastgestelde KRW-normen overschrijden, of die de waterkwaliteit op een significant negatieve wijze beïnvloeden.*
2. ***Deze vergunningen per direct te herzien en, indien nodig, in te trekken of aan te passen****, zodat de lozing van normoverschrijdende en niet-toegestane stoffen wordt beëindigd, in lijn met de KRW-doelstellingen van 2027.*
3. ***Een zero-tolerance beleid te hanteren*** *ten aanzien van het lozen van niet-toegestane of normoverschrijdende stoffen door bedrijven, en* ***onmiddellijk over te gaan tot het opleggen van daadwerkelijke en significante boetes*** *bij geconstateerde overtredingen.*
4. ***Het Algemeen Bestuur uiterlijk in de najaarsbegroting van 2026 te informeren*** *over de uitgevoerde inventarisatie, de herziene vergunningen, het aantal opgelegde boetes en de meetbare verbetering van de waterkwaliteit als direct gevolg van deze aangescherpte handhaving.*

En gaat over tot de orde van de dag,"

Samen vormen deze voorstellen een pakket voor financieel gezonde, nuchtere en toekomstgerichte keuzen. Het is tijd voor nuchter bestuur. Tijd voor keuzen die recht doen aan de kerntaken, aan de inwoners en aan de toekomst van het watersysteem.
De heer ***Peters*** wijst allereerst op het magazine dat bij iedereen op tafel ligt. Drie jaar geleden heeft de commissaris van de koning hem en twee anderen een onderscheiding opgespeld als "hoeder van Brabant". Iedere hoeder heeft de taak natuur, cultuur en kunst te promoten. Er is toen gekozen voor de Brabantse beken en dat is samengevat in een glossy. Op de middenpagina staat een kaart van alle Brabantse beken en watergangen. Met de QR-code kun je tijdens een wandeling zien bij welke beek je staat.
De voorjaarsnota gaat over meer dan € 180 miljoen en dat is niet niks. Zoals in het coalitieoverleg is besproken, wil het waterschap 52-KRW-watersystemen aanpakken, maar het loopt daarbij tegen grenzen aan. Dit jaar en volgend jaar nog niet, maar het jaar daarna wel en dat beseft zijn fractie goed. Mogelijk dient de belasting te worden verhoogd om een aantal zaken waaraan al 25 jaar wordt gewerkt, af te kunnen ronden. Maar er moet ook worden bezuinigd; door efficiëntere inzet van de organisatie en door effectiever aan te besteden. Dat moet kunnen door hier en daar tips te geven aan het DB en wellicht zelfs met een motie te komen. Hij wil in november overigens de mogelijkheid openhouden om een beschouwing te geven op de begroting en - als dat nodig is - om ruim te sturen op die begroting, zowel naar boven als naar beneden. Hij benadrukt dat zijn fractie het knap vindt dat alles in de voorjaarsnota binnen de normen is gebleven. Hij gaat ervan uit dat het AB creatief is met het bedenken van tips, zodat ook de volgende voorjaarsnota met een batig saldo kan worden afgesloten.
De heer ***Aardoom*** merkt op dat de wereld snel verandert. Tussen de commissievergaderingen en deze bijeenkomst is al veel gebeurd. Er is sprake van oorlog. De NAVO sluit het grootste historisch akkoord van na de Tweede Wereldoorlog. Er was zelfs nog tijd om met zijn gezin op vakantie te gaan. Maar in Zuid-Frankrijk was het bijzonder heet: 40 graden, twee weken lang. Zij zijn zelfs eerder vertrokken, omdat het 47 graden werd. Dat is blijkbaar het nieuwe normaal. De NOS liet onlangs in het 8-uurjournaal een staatje zien waaruit blijkt dat er zonder serieus ingrijpen in 2050 rekening moet worden gehouden met hittestress van 30-plus dagen met 30-plus graden en structureel met dagen van 35 graden in Nederland. Het gaat dus niet over Koeweit of Dubai, maar gewoon over Nederland.
De voorjaarsnota geeft een majeure kijk op de begroting en de meerjarendoorkijk. De VVD zat met de vraag of het waterschap met de juiste langetermijnzaken bezig is en een visie heeft over investeren om het scenario van zojuist wat te dempen, wellicht zelfs te voorkomen. Het antwoord op die vraag is "ja", maar dat is niet gratis, zeker niet voor 2027, zoals de portefeuillehouder net goed duidelijk heeft gemaakt. Zijn fractie heeft er twee oplossingsrichtingen voor, want je hoeft niet alleen te denken aan belastingverhoging en temporisering van de ambities. Daarvoor zal hij twee moties indienen. Met de tweede is hij een half jaar bezig geweest en toen hij zich afgelopen week tot AI (Artificial Intelligence) richtte, kwam die tot vrijwel hetzelfde resultaat. Hij had dat halve jaar dus beter kunnen gebruiken, maar er is nogal wat gedoe over feiten en waarheden.
Samenvattend stemt zijn fractie in met het stuk, dat er goed uitziet, ondanks de andere vorm dan in eerdere jaren. Hij verzoekt de complimenten die hij geeft aan het DB, ook door te geleiden naar de ambtelijke organisatie.
Zoals eerder bij de unaniem aangenomen motie over afvalwater, werkt de VVD graag samen met oppositie en coalitie bij de vraag hoe je zaken slimmer en beter of anders kunt doen om het financieel draagbaar te houden. Deze moties, die hij aan het eind van zijn betoog zal indienen, zijn opgesteld door de VVD-fractie, maar worden inmiddels door meer partijen mede-ingediend. Hij noemt daarbij in het bijzonder 50PLUS, vertegenwoordigd door Wim Plasmeijer. Hij wil Wim even

in het zonnetje zetten, want die is al vijftig jaar politiek actief. Hij feliciteert hem daarmee van harte. Wim is in 1974 of 1975 in het klasje van Tilburg begonnen. Het is fantastisch dat iemand zich al zo lang inzet voor de gemeenschap. Het zou mooi zijn als dit AB Wim een succesvolle motie van de VVD als cadeau kan meegeven!
Spreker herinnert zich dat hij in een eerdere algemene beschouwing over China begon. Na lang zoeken op de kaart is vandaag India aan de beurt. Wat is van dat land te leren? Hij heeft er een tijdje gewoond en geleefd en heeft er een haat-liefdeverhouding mee. Qua hygiëne en waterkwaliteit is het een schok als je daar komt. Het is een land met een heel andere cultuur en leefwijze, maar de mensen zijn aardig en behulpzaam. Welk bruggetje kun je maken met de voorjaarsnota? In India kent men de term frugale innovatie. De beste uitleg daarvan doe je aan de hand van een kastje dat wat schommelt. Met een bierviltje eronder, een latje en een hekje, kan het kastje toch nog 25 jaar blijven staan, totdat je kinderen zeggen dat het rommelhok nu weg moet, omdat het van geklungel uit elkaar valt. In India is heel veel zo gebouwd; zelfs gebouwen. Hij was in een gebouw met tien verdiepingen en zag dat er geen enkele standaard werd aangehouden voor de lift. Op de ene verdieping was de deur 2,30 m hoog, op de volgende 2,10 m, maar slechts 80 cm breed. Alles ingericht op de klant en natuurlijk extreem duur. Iedereen voelt wel aan dat dit niet zo efficiënt is.
Maar Nederland kent 75.000 NEN-normen en 23.000 ISO-normen en dan slaat hij nog veel normen, waarden en standaarden over. Dat is de andere kant van het spectrum, waarbij natuurlijk sprake is van een enorme papierwinkel. Het is niet meer de tijd van elkaar even bellen en samen een kop koffie drinken en hij vindt dat jammer. Hij noemt wat voorbeelden uit de wandelgangen. Er zou een accountsverklaring moeten zijn voor slechts € 1 miljoen. Dat lijkt veel, maar het gaat wel over een pakket van € 1,3 miljard binnen het HWBP, waarmee je een week bezig bent met drie collega's. Knap werk, soms misschien ook nodig, maar is dit nou de kernfunctie waarvoor je dit werk doet? Bij beekherstelprojecten wordt het zelfs bijna afgeraden om een subsidie van € 50.000 aan te vragen, omdat er zoveel papierwerk voor nodig is. Er moet soms extra archeologisch onderzoek worden gedaan van een paar ton voor de aanwezigheid van een vleermuis en een vogeltje. Hij staat niet negatief tegenover uitvoerders of projecten die daarmee bezig zijn, maar het voelt soms wat vreemd als hoofd- en bijzaken door elkaar lopen. Toen hij bij Aa en Maas begon, was het de beste overheidsorganisatie. Hij vraagt zich af of het waterschap is doorgeschoten naar een paarse-krokodillenorganisatie. Iedereen kent de reclame uit het begin van deze eeuw nog wel: “Daar staat hij, maar eerst het papierwerk.”
De eerste motie van de VVD geeft een steun in de rug aan het DB. De VVD omarmt de voorjaarsnota, maar meent dat sommige projecten en kredieten smarter, efficiënter of op een andere wijze kunnen worden aangevlogen. Natuurlijk chargeert hij nu en zal het veel genuanceerder liggen. Maar een rwzi-betonbak hoeft niet met vijf cijfers achter de komma geaccrediteerd te worden, want elke boer die toevallig tijd heeft en beton kan storten, zou die bak kunnen maken. Hij maakt er maar een grapje van, want rwzi’s zijn natuurlijk wat complexer, dus zo simpel zal het niet zijn. Maar de vraag is waar het waterschap de teugels wat kan laten vieren en de risico’s kan spreiden. Motie 8 (Naar een efficiëntere projectvoorbereiding en realisatie onder gezonde financiële kaders) luidt:

“Het Algemeen Bestuur van Waterschap Aa en Maas, in vergadering bijeen op 4 juli 2025.

Constaterende dat:

- *Waterschappen in toenemende mate te maken hebben met aanzienlijke kostenstijgingen en doorlooptijdoverschrijdingen bij investeringsprojecten (bron: Unie van Waterschappen, 2023);*
- *De voorbereidingstrajecten binnen het waterschap soms lang duren door noodzakelijke afstemming en inspraak*
- *Het waterschap wordt geconfronteerd met uitgebreide eisen aan compliance, risicobeheersing en de keuze voor uitvoeringspartners;*
- *Sommige projecten bij aanbesteding en uitvoering substantieel duurder worden door strenge eisen en voorschriften;*

Overwegende dat:

- *Een solide financiële huishouding gebaat is bij realistische, scherper gebudgetteerde projectramingen met een beter afgewogen aandeel ‘onvoorzien’;*
- *Dit vraagt ook om acceptatie van een groter calculatief risico in de realisatie door ons als AB, waarbij bijsturing of kredietaanvulling in de uitvoering acceptabel kan zijn maar enkel met goede redenen;*
- *Door projecten (zowel bij de voorbereiding als de uitvoering) soms op te knippen in deelprojecten met verschillende risicoprofielen, er ruimte kan ontstaan voor innovatieve en andere marktpartijen (incl. MKB of samenwerkingsverbanden), zonder dat de scope van het totaal verloren gaat;*
- *Het Algemeen Bestuur hiervoor beleidsmatig ruimte moet geven aan én het Dagelijks Bestuur te stimuleren tot meer risicogericht sturen op programma niveau;*

Verzoekt het Dagelijks Bestuur:

1. *De risicovoorziening (onvoorzien) voortaan te begroten op programma niveau in plaats van op projectniveau, waarbij het AB algemene kaders stelt voor eventuele kredietaanvullingen in de realisatiefase;*
2. *In beeld te brengen wat de verhouding is tussen in- en uitbesteding van werkzaamheden;*
3. *Deze aanpak uiterlijk voor de voorjaarsnota 2027 aan de hand van concrete voorstellen terug te koppelen aan het Algemeen Bestuur.*

En gaat over tot de orde van de dag."

Motie 9 is dus na veel huiswerk opgesteld en is, vanwege de actualiteit, een enorme kans. In 2027 moet Nederland volledig van het Russische LNG af zijn. Bovendien is er een nieuwe NAVO-defensienorm opgesteld. Aa en Maas heeft een biogasinstallatie voor vergisting en verwerking van slib en daar liggen enorme kansen. Hij pleit ervoor te streven naar een lobby voor een intensivering van de opwekking van biogas uit alle 300 rwzi's in Nederland. Die kunnen samen zo'n 550.000 huishoudens van groen gas dan wel biogas voorzien met anaerobe slibverwerking, misschien zelfs met de juiste partners. Hij weet niet wie die partners zijn en welke randvoorwaarden nodig zijn om voor eind 2027 een zodanige impuls te krijgen dat het gebruik van Russisch LNG sneller kan worden afgebouwd. Hij roept het DB op te onderzoeken of het mogelijk is de 1,5% van de NAVO-defensienorm in te zetten voor het stimuleren van projecten bij waterschappen om de onafhankelijkheid van energie te bevorderen. De motie is heel algemeen opgesteld en vraagt ook om uiterlijk bij de begrotingsbehandeling van 2026 met een terugkoppeling te komen. Hij vraagt zich af of dit een kans is of dat het luchtfietserij is. Motie 9 (Lobby ter intensivering slibvergisting voor biogas als alternatieve energiebron) luidt:

"Het Algemeen Bestuur van het Waterschap Aa en Maas, in vergadering bijeen dd. 4 juli 2025,

Constaterende dat:

1. *De NAVO recent een nieuwe 5%-norm heeft vastgesteld voor defensiebestedingen, waarvan 1,5 procentpunt van het BBP bestemd is voor indirecte uitgaven zoals (civiele) infrastructuur, cyber- en civiele paraatheid;*
2. *Het waterschap werkt met een gesloten financieel belastingsysteem, maar staat voor omvangrijke opgaven waarbij tal van risico's maar ook kansen zich voor kunnen doen*
3. *Nederland ruim 300 RWZI's rijk is, waarvan slechts circa 70 actief biogas produceren wat goed is voor "ca. 1.610 huishoudens per gemiddelde installatie" (bij ~3 miljoen Nm³ biogas)*
4. *Als alle RWZI 's hiervoor worden ingezet dit potentieel 5-12% van alle Nederlandse huishoudens zou kunnen voorzien van groen gas*
5. *Europese en Nederlandse politiek recent hebben afgesproken dat de import van Russisch gas (LNG) uiterlijk in 2027 volledig gestaakt moet zijn terwijl dit momenteel nog steeds voorziet in een substantieel van de levering;*

Overwegende dat:

a. *de NAVO-norm van 1,5 % indirecte defensie-inzet nieuwe ruimte schept voor investeringen in kritieke infrastructuur, waaronder energie- en logistieke netwerken;*
b. *het waterschap over eigen slibstromen maar ook maaisel en ander groenaval beschikt en een ruime professionele kennis en een mogelijke voorlopersrol heeft op het gebied van vergisting;*
c. *de bestaande logistieke structuur per regio, het potentieel heeft om de noodzaak van Russisch LNG deels te vervangen én een bijdrage levert aan onafhankelijkheid, duurzaamheid en energiezekerheid;*
d. *gebruik van RWZI-slib en mogelijk ook groenafval, voor biogas dicht bij de bron, geïntegreerd met opslag en opwaardering, strategisch kan passen binnen het mandaat van het waterschap met haar (verbonden) partijen voor kringlopen en lokale infrastructuur.*
e. *Binnen het verband van o.a. de Unie wordt samengewerkt om kennis en ervaringen op dit aspect uit te wisselen. Mede met het oog op de aankomende landelijke verkiezingen, om deze kans breed bekend te maken en medestanders te vinden. Het zoeken van aansluiting bij relevante partijen hierbij waarde kan toevoegen (ministeries, provincies, waterschappen, energiebedrijven, industrie, mkb) om de logistieke, chemische en wettelijke randvoorwaarden uit breed draagvlak op te stellen;*

Spreekt uit dat:

- *het waterschap Aa en Maas proactief het initiatief neemt om bij landelijke, Europese en lokale instanties middels lobby en beleidsaanvragen te bevorderen dat vestiging van slibvergistings- en biogasopwerkingsstations onderdeel wordt van de NAVO-defensienorm (1,5%) inzet;*
- *er wordt gestreefd naar "beleidsmatige en kennisintensieve hulp" tot vorming van een publiek-private samenwerkingsstructuur, waarin financiering, wet- en regelgeving (o.a. milieu, humane mest als grondstof, infrastructuur en energienet) wordt geregeld, met het oog op totaalimplementatie vóór eind-2027;*
- *kapitaal intensieve koppelkansen voor RWZI uitbreiding en KRW doelen wellicht gepaard kunnen gaan bij realisatie en uitvoering van het plan voortkomend uit deze motie.*

Roept het Dagelijkse Bestuur op om:

1. *te onderzoeken of de 1,5% aan middelen zoals voornoemd ingezet kunnen worden voor het bevorderen dan wel stimuleren van projecten bij Waterschappen om de energie-onafhankelijkheid te bevorderen;*
2. *uiterlijk bij de begrotingsbehandeling van 2026 met een terugkoppeling te komen.*

En gaat over tot de orde van de dag."

Hij sluit af met een persoonlijke noot bij zijn zevende voorjaarsnota. Het was een mooie tijd, maar veel aanwezigen weten dat hij in oktober voor het laatst aan een AB-vergadering zal deelnemen. Hij wordt als AB-lid wettelijk ontslagen, want het is verplicht om in het gebied te wonen. Hij blijft Aa en Maas in de gaten houden, maar dan vanaf twee steenworpen afstand van het gebied, vanuit zijn nieuwe woonplaats Wanssum. Er zijn in die zeven jaren veel goede en mooie dingen bereikt. Hij kijkt dan ook trots terug naar alle resultaten. Maar er zijn ook dingen niet goed gegaan. Hij vraagt zich af hoe dat is voor collega's die hier al veel langer zitten, zoals de heren Claassen en Peters. Er zijn ook ambtenaren die hier al jaren zitten en met enthousiasme mooi werk doen. Het AB en het DB zetten zich erg goed in voor het waterschap waarvoor hij ze hartelijk bedankt. Toen hij hier zeven jaar geleden als benjamin binnenstapte, bleek Aa en Maas een warm bad. In een soortgelijke beeldspraak hoopt hij dat de badkamer droog blijft, maar dat er voldoende schoon water is in een robuust watersysteem. En liefst zonder een paarse krokodil! (Applaus.)

De heer Aarts komt, te 11.20 uur, ter vergadering.

De heer ***Leenders*** spreekt namens het CDA waardering uit voor het vele werk dat is verzet om deze voorjaarsnota 2025 tot stand te brengen. Hij realiseert zich dat dit een periode is van grote veranderingen en onzekerheden, zowel binnen als buiten het werkgebied. Dat vraagt niet alleen om visie, maar ook om nabijheid, om luisteren en om samen koers houden. De voorjaarsnota vormt een belangrijk ijkmoment voor de koers van Aa en Maas. Het stuk biedt een doorkijk naar financiële keuzen, beleidsmatige prioriteiten en bestuurlijke verantwoordelijkheden in een tijd van klimaatverandering, stijgende kosten en maatschappelijke druk.
Het investeringsvolume stijgt in 2025 naar een recordhoogte ten opzichte van 2024. De forse toename is gericht op waterveiligheid, klimaatadaptatie en waterkwaliteit. De kostenstijging toont bestuurlijke ambitie, maar stelt ook eisen aan realistische uitvoering, strikte controle op en beheer van de afgesproken budgetten. Binnen deze context vraagt het CDA nadrukkelijk om transparantie in fasering en risicobeheersing, zodat investeringen niet verzanden in plannen zonder uitvoeringskracht. Hij verzoekt het DB een prioriteitenlijst te maken van de verschillende projecten voor het geval de financiën tot nadere keuzen dwingen.
Klimaatverandering blijft een structurele opgave. Het waterschap speelt hierop in met infrastructurele maatregelen zoals stuwen, dijkversterking en gebiedsgerichte wateropvang. Dergelijke projecten zijn de kerntaken van het waterschap, maar vereisen ook draagvlak bij inwoners, agrariërs en lokale partners. Hij pleit dan ook voor een benadering waarin techniek en gemeenschap hand in hand gaan. Beleid moet niet alleen klimaatbestendig zijn, maar ook maatschappelijk worden gedragen. Ook de KRW speelt een centrale rol. Voor de implementatie wordt structureel € 1,5 miljoen per jaar gereserveerd, plus incidenteel € 35 miljoen. Het CDA ondersteunt deze inzet, mits gekoppeld aan meetbare doelen en regionale samenwerking met gemeenten, landbouw- en natuurorganisaties. Cruciaal is dat de bronnen achter de diverse stoffen c.q. meetwaarden compleet inzichtelijk worden voor het AB. Toezicht, handhaving en monitoring moeten worden verankerd in een transparant systeem dat periodiek wordt geëvalueerd. Hij vraagt wanneer hiervan de eerste zaken zijn te verwachten.
De financiële kant van de voorjaarsnota vraagt eveneens om reflectie. De lasten stijgen fors. Het is essentieel dat zij eerlijk worden verdeeld, met oog voor draagkracht en sociaaleconomische realiteit. De kostentoedeling op basis van de WOZ-waarde kent beperkingen en zal in 2026 worden vervangen door een systeem gebaseerd op gebruik, risico en profijt.
In de jaarrekening 2024 is sprake van een positief saldo van € 3,7 miljoen. Een deel hiervan is ingezet ter beperking van de tariefdruk. Toch blijven er vragen over de resterende reserves en de strategie voor toekomstig buffergebruik. Het CDA dringt aan op openheid over de stand van de reserves, criteria voor inzet en de veerkracht bij tegenvallers. Gelet op de stand van de financiën en de ambities van het DB is het CDA benieuwd of de uitgangspunten in het bestuursakkoord worden gerespecteerd bij de huidige kostenontwikkeling. De tijd van zoete broodjes bakken is voorbij. Het AB zal zich expliciet moeten focussen op de kerntaken en zelfs daar kan prioritering onontkoombaar zijn.
Ook de manier van besturen is van cruciaal belang. Participatie en transparantie vormen de kern van goed openbaar bestuur. Daarom pleit hij voor actieve communicatie richting burgers, ondernemers en agrariërs. Mensen moeten snappen waarom tarieven stijgen en welke maatschappelijke baten daartegenover staan. Dat kan met factsheets, informatiesessies en interactieve platforms. Vooral in gebieden waar investeringen plaatsvinden, zoals de Groote Wetering, is lokale betrokkenheid onmisbaar.

Verder is van belang een goede aansluiting met gemeentelijke en provinciale opgaven. Gebiedsgericht beleid kan pas slagen als overheden elkaars partner zijn in uitvoering, financiering en communicatie. Denk hierbij aan de KRW-opgave in relatie tot overstorten. De “Stad als spons” is een goed voorbeeld hoe met de temperaturen van de afgelopen dagen het leefklimaat en de hittestress in het stedelijk gebied kunnen worden verbeterd.
Duurzaamheid is geen aparte beleidslijn, maar verweven in alle opgaven. Investeringen in waterretentie, ecologische verbindingen en klimaatbuffers dragen bij aan natuurherstel en biodiversiteit. Het CDA ziet hierin kansen voor innovatie, zoals aquathermie en slimme zuiveringsoplossingen, mits deze zijn gekoppeld aan meetbare resultaten en degelijke maatschappelijke baten. Tegelijk moeten projecten realistisch uitvoerbaar blijven, met inzet op lokale kennis, regionale samenwerking en het beperken van dure externe inhuur. Je moet de waarde blijven zien van de kennis binnen de organisatie en hierdoor ook slimmer en efficiënter gaan aanbesteden. Hij vraagt wanneer van het DB actie is te verwachten
Het CDA staat voor rentmeesterschap: het beheren van wat is toevertrouwd, met oog voor de volgende generaties. Dat betekent investeren in sterke dijken en schoon water, maar ook verantwoordelijkheid nemen voor betaalbaarheid, draagvlak en samenhang. De relatie tussen overheid en samenleving staat onder druk wanneer beleid als van ver af of als onbegrijpelijk wordt ervaren. Daarom is een luisterende overheid, die uitlegt en betrekt van groot belang.
De voorjaarsnota 2025 laat zien dat het waterschap kiest voor actie en toekomstbestendigheid. Maar de kracht van een goede nota zit niet alleen in de cijfers, maar ook in het vertrouwen dat de nota wekt bij de inwoners. Zijn fractie zet zich in voor een koers die ambitie koppelt aan realisme, solidariteit aan draagkracht en investeringen aan betrokkenheid. Zo wordt gezamenlijk gebouwd aan een veilig, leefbaar en duurzaam waterschap Aa en Maas. Daarom vraagt hij het DB om bij de uitvoering van de plannen open te blijven staan voor signalen uit de oppositie, deze mensen uit te nodigen, actief te luisteren en keuzen goed uit te leggen. Juist daar ligt de kracht van het DB.
De heer ***De Mare*** wijst erop dat deze algemene beschouwingen voor het eerst alleen nu worden gehouden, bij de voorjaarsnota, om het AB beter in staat te stellen richting mee te geven aan het DB. Niet over de details, maar over de grote inhoudelijke en financiële lijnen. Hij zal in zijn verhaal de programma’s wat anders koppelen dan gebruikelijk is.
Over waterveiligheid en een klimaatbestendig watersysteem merkt hij op dat duidelijk uit de neerslagtekortengrafieken van de afgelopen jaren blijkt dat er vooral in het tweede kwartaal van een jaar, dus tijdens het groeiseizoen, steeds extremer weer optreedt. Extreme droogteperioden afgewisseld met flinke plensperioden. Dat zal volgens de meteorologen alleen maar erger worden. Om de leefomgeving niet compleet te laten verdrogen, is terecht besloten om de grondwaterstanden zoveel mogelijk te verhogen. In de plensbuiperioden zal het water moeten worden afgevoerd of op relatief onschadelijke plekken moeten worden geparkeerd. Hoewel hij het automatiseren van stuwen toejuicht om het watersysteem robuuster te maken, kan hij zich voorstellen dat in de toekomst nog forsere systeemingrepen niet moeten worden uitgesloten. Hij denkt aan het aanleggen van nog meer en grotere waterpiekbergingen, misschien zelfs op agrarische gronden, waar dan liefst geen voedsel wordt geproduceerd. Onderzoeken naar out-of-the-box-maatregelen voor een langetermijn robuust en veilig watersysteem juicht hij daarom toe.
De koppeling tussen een gezond watersysteem en schoon water wordt steeds vanzelfsprekender. De afgelopen decennia realiseert hij zich steeds meer dat de mensheid behoorlijk bezig is om de natuur om zeep te helpen. Maar de mensheid is ook in staat om de natuur op lokaal niveau weer te herstellen. Gezond water is als kerntaak aan de waterschappen toegewezen. De PvdA steunt daarom alle initiatieven om het watersysteem schoner en levender te maken en om de menselijke waterkringloop daarvan een circulair deel te laten uitmaken. Hij steunt dus de extra aandacht voor het terugbrengen van de schadelijke emissies vanuit de industrie, de landbouw en voor riooloverstorten en foutaansluitingen. Te denken valt aan nog betere controles en handhaving, mede door het steeds meer aanspreken van gemeenten op hun verantwoordelijkheden hiervoor. Het wordt er met alle vervuilende stoffen, zoals medicijnresten en drugsafval, bepaald niet eenvoudiger op, maar het waterschap is met de vernieuwde afvalwaterstrategie en het aanvullend KRW-Uitvoeringsprogramma zeker op de goede weg.
Het programma “Samen, duurzaam, slim en effectief” gaat over hoe het waterschap de doelen kan bereiken. Naast alle mooie voornemens in de voorjaarsnota, heeft hij nog een paar ideeën voor het functioneren van het AB, want hij heeft begrepen dat het vergaderreglement komend najaar zal worden geüpdatet. Hij heeft de volgende verbetersuggesties of zeg maar gewoon wensen:

1. Hij stelt voor om in de functionele commissies persoonswisselingen per vergadering en per onderwerp mogelijk te maken. Hierdoor introduceer je meer flexibiliteit, zodat bij verhindering makkelijker kan worden geruild. Bovendien kan een fractielid dat beter in een bepaalde

materie zit, dan halverwege een vergadering switchen met een collega, waardoor de kennis en inzet van de AB- en burgercommissieleden beter worden benut.
2. In combinatie daarmee kan hij zich voorstellen dat de regel van één sprekend fractielid per fractie per onderwerp dan gelijktijdig wordt geformaliseerd om het overzichtelijker te houden.
3. Hij stelt voor dat elk AB-lid een motie moet kunnen indienen, zonder medeondertekenaars. Dat beëindigt de situatie dat kleine fracties hun moties om formele gronden door anderen moeten laten ondertekenen, terwijl die anderen de motie wellicht helemaal niet steunen.

Over de financiën merkt hij op dat deze overheidslaag met het geld van de inwoners werkt. Want ook achter de bijdragen van agrarische en andere bedrijven zitten mensen, eigenaren. Het waterschap moet alle inkomsten verstandig gebruiken, wat iets anders is dan zo zuinig mogelijk zijn en de tarieven zo laag mogelijk houden. Het waterschap werkt niet alleen voor de veiligheid van de huidige ingezetenen, maar ook voor de veiligheid en de leefbaarheid van de toekomstige.
In de adviesbrief van de auditcommissie staat dat het DB en de organisatie heel consciëntieus met de aan hun vertrouwde gelden omgaan, maar er staan ook enkele verbetersuggesties in om de begrijpelijkheid voor AB-leden te verhogen. Dat geldt ook voor de manier waarop jaar-overstijgende projecten en kosten worden gepresenteerd. Aan die verbetering wordt dan ook hard gewerkt.
Andere aspecten van kostenbeheersing zijn risicobeheersing en vertrouwen. In dit waterschap wordt heel risicomijdend gewerkt, met vele posten onvoorzien en categoriereserves. Dat leidt dan regelmatig tot de merkwaardige situatie dat er, ook als het AB precies doet wat het zich had voorgenomen, geld overblijft. Dat betekent dan een lager realisatiepercentage, omdat gestapelde posten onvoorzien niet nodig bleken te zijn. Het waterschap had dus met lagere budgetten kunnen werken. De keerzijde is overigens wel dat het AB er ook begrip voor moet hebben als het DB af en toe, als een project of activiteit toch een keer niet binnen scherpere kaders blijkt te kunnen worden gerealiseerd, naar het AB toe moet komen om een aanvullend krediet te vragen. Dus zonder dat meteen over ontsporende financiën wordt gesproken. De VVD heeft hierover een motie ingediend, maar het probleem kan wellicht ook anders worden aangevlogen. Hij wil in algemene zin positief kritisch meedenken over de werkwijzen. Bovendien moet het AB zich realiseren dat, anders dan bij het veranderende klimaat en Europese KRW-regels, het zich het lastenplafond zelf heeft opgelegd in het bestuursakkoord. Als ontwikkelingen daartoe aanleiding geven, kan het AB dat zelf bijstellen. Maar voor nu vindt hij dat het DB het beste evenwicht heeft weten te vinden tussen regelmatige lastenontwikkelingen en reserves.
Eerder heeft hij soms wat uitgebreider stilgestaan bij PvdA-uitgangspunten, zoals dat de sterkste schouders de zwaarste lasten moeten dragen, de vervuilers en verkrijgers moeten betalen, er sprake moet zijn van een genereus kwijtscheldingsbeleid en van toekomstbestendigheid. Men mag deze aspecten als gekopieerd beschouwen, want dat blijven de principes van de PvdA en het morele kompas bij al het handelen.
De heer ***Van de Pol*** bedankt voor de duidelijke en goed leesbare nota. De algemene beschouwingen zijn hét moment om uit te zoomen en de taak van het waterschap in een breder perspectief te plaatsen. Wat zou het werk van het AB betekenen in een wereld met een stabiel klimaat, schoon water en robuuste ecosystemen?
Van afstand bekeken, ziet hij een duidelijke rode draad: de gevolgen van structurele afwenteling uit het verleden. Kosten en problemen zijn doorgeschoven. De maatschappij stoot broeikasgassen en stikstof uit, loost meststoffen, pfas en andere chemicaliën in het water, heeft het landschap ingericht naar kortetermijnbelangen en probeert dit nu op te lossen. Dat vraagt om een paradigmaverschuiving. De mens is van de natuur en is afhankelijk van een stabiel klimaat en biodiversiteit. Maar de mens heeft het te ver laten komen; het is tijd om verantwoordelijkheid te nemen. Voor zijn fractie betekent dat: niet temporiseren, niet op de rem. De PvdD gaat voluit voor de noodzakelijke veranderingen.
Het is goed dat Aa en Maas aan de slag gaat met het aanvullende uitvoeringsprogramma voor de KRW. Het waterschap draagt hierin een grote verantwoordelijkheid, die verder reikt dan de eigen organisatie. Het essay ‘Scherper aan de Wind’ adviseert nadrukkelijk om ook andere overheden en partijen aan te spreken. Meteen na publicatie van het essay hebben de Brabantse waterschappen een brief gestuurd aan de minister; dat is een goede stap, maar daar mag het niet bij blijven. Water en bodem moeten echt sturend zijn; niet andersom. Geen landschap meer dat wordt aangepast aan toevallige wensen, maar een inrichting die past bij een gezond watersysteem en een gezonde bodem. Niet alles kan overal. Sommige gebieden lenen zich juist goed voor natte natuur of natuurinclusieve landbouw. Het waterschap moet dat blijven benoemen en ondersteunen.
Vaak is het principe ‘de vervuiler betaalt’ aan de orde. Zijn fractie heeft daarom voorgesteld om ook partijen die financieel hebben geprofiteerd van een inrichting die schadelijk is gebleken, te laten meebetalen aan de noodzakelijke transitie.

Een andere veelbelovende denkrichting is die van ‘rechten voor de natuur’. In diverse landen, zoals Nieuw-Zeeland en Colombia, wordt gewerkt met rivieren als rechtspersoon. Zo is er het initiatief de ‘Maas in de Wet’, om ook de Maas als rechtspersoon aan te duiden. Zijn dergelijke ideeën binnen het DB al eens besproken voor de Aa of de Maas?
Goed om te zien dat er een eerste opzet is voor een nota dierenwelzijn. Hij wil weten wat de verdere planning is en wanneer deze nota in de AB-vergadering is te verwachten. Dierenwelzijn raakt het werk van het waterschap op veel manieren, zoals bij gravende dieren, exoten, grazers op dijken, vissen, insecten en broedvogels. Een duidelijke nota helpt om zorgvuldig met dieren om te gaan; niet alleen vanwege biodiversiteit of ecosysteemdiensten, maar ook uit erkenning voor de intrinsieke waarde van dieren. Die geeft het waterschap de plicht om dierenwelzijn structureel mee te wegen in het beleid en handelen, bijvoorbeeld bij het opstellen van een nieuw inkoopbeleid, bij de omgang met dieren die nu nog worden ingezet voor begrazing, bij het versterken van ecosystemen om rivierkreeften in toom te houden, maar ook bij het voorkomen van verstoring van dieren door recreatief medegebruik. In dat verband heeft zijn fractie eerder voorgesteld om de vergunningsplicht voor waterevenementen uit te breiden, om kwetsbare soorten, zoals broedvogels beter te beschermen. Daarvoor zal het beleid voor recreatief medegebruik moeten worden aangescherpt en hij wil weten of het DB daarover al heeft nagedacht.
In het verlengde hiervan juicht hij toe dat er via het maaibeleid wordt gekeken hoe de biodiversiteit op dijken verder kan worden versterkt. Zijn fractie pleit ervoor om samen met ecologen en andere deskundigen hiernaar te kijken, zodat dit op een verantwoorde manier kan worden verbeterd, zonder afbreuk te doen aan de primaire waterveiligheidsfunctie.
In de voorjaarsnota wordt 2050 genoemd als jaar voor klimaatneutraliteit. In de commissie stelde het DB dat de ambitie van de Unie eigenlijk op 2035 ligt. Hij begrijpt dat dit ingewikkeld is, vooral door de uitstoot bij rwzi’s en uit oppervlaktewater. Maar er zijn ook nieuwe technieken in ontwikkeling. Zo kan lachgasuitstoot worden verminderd door het zuurstofgehalte in de winter geleidelijk te verhogen. Hij hoopt dat zulke ontwikkelingen nauwgezet worden gevolgd.
De PvdD onderstreept het belang van actuele klimaatdata, want op veel punten blijkt de werkelijkheid ernstiger dan modellen voorspelden. De mogelijke verzwakking van de zeestromingen in de Atlantische Oceaan, waarvoor onlangs nog is gewaarschuwd door het KNMI, is daarvan een zorgwekkend voorbeeld. Waterbeheer moet gebaseerd zijn op de best beschikbare inzichten, ook als die nog niet zijn verwerkt in de officiële klimaatscenario’s van het KNMI. Hij noemt in dat verband een kantelpunt als de AMOC-vertraging. Zijn fractie kijkt dan ook uit naar de aangekondigde update van de routekaart naar een klimaatneutraal en circulair Aa en Maas. Daarin moet ook worden gekeken naar het moment van energieverbruik. Het is van belang dat duurzame energie zoveel mogelijk wordt benut op het moment dat die beschikbaar is, bijvoorbeeld door de inzet van batterijen of andere vormen van energiebuffering. Hij hoopt dat in de routekaart ook wordt gekeken naar alternatieve warmtebronnen voor de biogasproductie, zodat Aa en Maas niet langer afhankelijk is van de biomassaovens van de afvalstoffendienst in Den Bosch.
In de commissie AFZ is aangekondigd dat de kosten zullen stijgen, vooral vanaf 2027. Natuurlijk wil ook de PvdD dat er zuinig en doordacht met middelen wordt omgegaan. Maar besparen mag niet betekenen dat ambities worden teruggeschroefd. De ambities van zijn fractie reiken verder dan het afvinken van dijknormen of het simpelweg voldoen aan een Europese richtlijn. Want schoon water is letterlijk van levensbelang.
De heer ***Plasmeijer*** bedankt de heer Aardoom voor zijn vriendelijke woorden. Hij is er nogal verlegen van geworden en als zijn verhaal niet helemaal lukt, ligt het daaraan!
Hij zal niet vertellen wat het waterschap in de toekomst nog allemaal zou kunnen en moeten doen, want hij neemt aan dat het ambtelijk apparaat en het DB het de komende jaren druk genoeg hebben. Er zijn nogal wat projecten die op hun bord liggen, zoals het HWBP, de investeringen in de rwzi’s en de afronding van de KRW-doelen.
Bij het Howabo-project wil hij wat langer stilstaan, want dat heeft zijn belangstelling, en niet alleen omdat hij zelf in het afvoerputje van dit waterschap woont. Ongeveer een derde van de inwoners van Aa en Maas kunnen de effecten van Howabo ondervinden. Ook de plaatselijke pers heeft zich er al een paar keer over gebogen. In februari verscheen een artikel: “Gezocht berging voor heel veel water”, met de dijkgraaf prominent op de foto. Het is een prima verhaal waarin staat wat de te verwachten problemen zijn in Den Bosch als er veel wateroverlast is. Wie schetst zijn verbazing dat er een paar maanden later weer een verhaal in de krant stond, nu met de kop: “Catastrofe dreigt bij een waterbom”. Het is een verhaal van de heer Janse, lid van de Provinciale Raad voor de Leefomgeving, een adviesorgaan van de provincie. De heer Janse legt uit wat de gevaren zijn van zo’n waterbom en vertelt dat de schade in Den Bosch kan oplopen tot € 500 miljoen. Janse vindt dat de gemeente Den Bosch en de provincie zich onvoldoende bewust zijn van de gevaren

en problemen van het afvoerputje Den Bosch. Hij neemt aan dat die twee instanties wel iets verder zijn dan die gedachte, maar erger is dat in het hele artikel waterschap Aa en Maas niet wordt genoemd. Hij begrijpt niet dat iemand die in zo'n belangrijk adviesorgaan zit, vergeet dat er een waterschap is dat aan de lat staat om dit probleem de komende jaren aan te pakken. Al in 2021 en wellicht nog vroeger is begonnen met dit project. Je moet dan wel van goede huize komen om dat te vergeten. Als iemand van het DB deze meneer ontmoet, kan wellicht worden uitgelegd dat Aa en Maas wel degelijk bezig is met dit probleem. In de vorige AB-vergadering heeft hij begrepen dat dit voor het niet misselijke bedrag van € 100 miljoen gebeurt. In het artikel met de dijkgraaf staat overigens dat burgers mogen meedenken. Hij wil weten hoe het daarmee staat en of er al wordt meegedacht. Hij voegt er voorzichtig aan toe dat dit niet mag leiden tot vertraging. Vraag aan de portefeuillehouder Howabo is of er echt geen mogelijkheid is om dit project wat te versnellen. Je zou het nu niet zeggen, want er valt al een tijdje geen druppel regen, maar de problemen komen geheid weer terug. Hij pleit ervoor met name de projecten bij het gemaal Crèvecoeur en de wateraflaat in het Engelermeer te versnellen als dat mogelijk is.
Al deze projecten moeten worden gefinancierd en volgens de portefeuillehouder financiën is dat prima geregeld. Maar in het meerjarenprogramma heeft iedereen kunnen zien dat het wel degelijk een probleem kan worden. In het verleden is een aantal investeringsbeslissingen genomen, zoals bij de rwzi's, het HWBP en de KRW-doelen, die allemaal zijn ondersteund door het AB. Die beslissingen gaan over kapitaallasten en zijn natuurlijk niet terug te draaien. Die uitgaven liggen vast en zitten in de meerjarenopgave. Hij heeft de motie van de VVD om te proberen op bepaalde manieren daar toch wat bezuiniging in aan te brengen, graag ondersteund. Maar alleen daarmee kom je er niet. Daarom doet hij een suggestie. In het bestuursakkoord zijn de kapitaallasten van het HWBP uitgezonderd van het kostenplafond. Hij kan zich voorstellen dat hetzelfde gebeurt bij de kapitaallasten (€ 100 miljoen) voor Howabo. Hij weet niet helemaal zeker of die in dertig jaar worden afgeschreven, maar in dat geval spreek je al gauw over zo'n € 3 miljoen per jaar. Als je die uitzondering zou kunnen maken op het bestuursakkoord, kom je een heel eind. Hij beseft wel dat dat een technische oplossing is, want dat betekent dat alles duurder wordt en dat de tarieven omhoog moeten. Maar hij meent dat het sowieso een illusie is dat een tariefverhoging niet nodig is, al is het alleen maar vanwege de inflatie. Als het waterschap de doelen wil behalen en de genomen besluiten wil financieren, zal er een tariefverhoging moeten komen. Daarover moet je eerlijk zijn naar de inwoners en de bedrijven. Natuurlijk moet het AB proberen hier en daar strak te plannen en te temporiseren waar dat mogelijk is, maar het is een illusie dat dit alles kan zonder tariefverhoging. De portefeuillehouder heeft in de commissie al toegezegd dat het DB ver voor de volgende voorjaarsnota met een standpunt komt en dat er in de organisatie al stevig wordt nagedacht hoe een en ander is te tackelen. Hij is daar erg benieuwd naar. Wellicht is daarover al iets te zeggen bij de begrotingsbehandeling. Hij houdt van een fatsoenlijk financieel beleid. Je moet geen tekorten boven de markt laten hangen met de kans dat er dingen verkeerd gaan.
De heer ***Siroen*** zegt dat hij de voorjaarsnota een goed leesbaar en overzichtelijk stuk vindt. Dus krijgt het DB ook eens een pluim van de AWP. De voorjaarsnota is nu voor het eerst het beleids- en sturingsdocument bij uitstek, omdat het bij de begrotingsbehandeling lastiger is om zaken terug te draaien. Er is wel toegezegd dat het AB bij tussentijdse majeure ontwikkelingen alle ruimte krijgt bij de begrotingsbehandeling en die ontwikkelingen komen er wellicht. In de commissies was de gemeenschappelijke conclusie dat bijstelling nodig is voor de voorjaarsnota 2026. Er wordt zelfs al gesleuteld aan die voorjaarsnota. Dat maakt het AB wel nieuwsgierig. Als het DB al een tipje van de sluier kan oplichten, hoort hij dat graag.
Het laat onverlet dat de voorjaarsnota 2025 een forse tariefstijging laat zien. Zoals bekend is er jaren een overschot geweest en dat is eigenlijk een reden om het kalmer aan te doen. Er zijn door zijn fractie al verschillende opties meermalen genoemd. Je kunt temporiseren en je kunt een taakstelling doen zoals andere waterschappen al sinds jaar en dag doen. Daardoor krijg je lucht in de begroting en doe je meer recht aan het budgetrecht. Misschien hoeft het AB ook niet onmiddellijk terug te vallen op een tariefverhoging. In een discussie kwam al naar voren dat de provincie er bij gemeenten niet onwelwillend tegenover staat om overschotten als structureel mee te nemen. Als de provincie die soepelheid ook toont bij Aa en Maas, zou dat ruimte geven.
Hij prijst zich gelukkig dat het DB in de commissie heeft gezegd dat eigenlijk alle opties voor de begroting 2027 open liggen. De vraag die hij dan onmiddellijk stelt is of er ook nog ruimte ligt voor de begroting 2026. Als het AB in 2027 het nodige kan bijstellen, zou dat ook nu al kunnen.
AI is niet meer weg te denken en het waterschap zal daarmee als de wiedeweerga aan de slag moeten. Hij vindt dat het DB zich hierover wat terughoudend opstelt. Er zijn wat middelen voorhanden, maar beperkt. De Unie is er ook mee bezig. Aa en Maas kan op dit gebied ook wat agressiever worden. Het waterschap wil bij de slimme sector horen. Artificial Intelligence is van

“nice to have” al “must have” geworden. In december wordt een commissievergadering gewijd aan AI. Hij kan zich voorstellen dat uit de discussie middelen voortvloeien die dan nauwelijks zijn mee te nemen in de begroting.
Hij wijst erop dat er bij aannemers regelmatig in relatief korte tijd sprake is van forse kostenstijgingen. Hij vindt dat het waterschap niet te veel de oren naar die aannemers moet laten hangen. Als er maar een aannemer wordt gevonden, zijn blijkbaar de kosten secundair. Pikant detail is dat hiervoor al werd gewaarschuwd in de strategische agenda van de Unie. De waterschappen moeten meer solidair zijn. Aa en Maas is een voorloper. Als voorlopers alles wegpikken, hebben de nablijvers echt het nakijken en dat kan nooit de bedoeling zijn.

De voorzitter schorst de vergadering voor de lunch.

3. Lunch.

Tijdens de schorsing hebben de heer Siroen en mevrouw Hendrickx de vergadering verlaten.
Nadat de voorzitter de vergadering heeft heropend, stelt hij aan de orde:

4. Beantwoording Dagelijks Bestuur.

De voorzitter deelt mede dat de portefeuillehouders eerst de vragen beantwoorden en dat het DB daarna de preadviezen over de moties bekend zal maken
Ten aanzien van de vragen van de heer De Mare over de vergaderorde, merkt hij op dat er wordt gewerkt aan het aanpassen van het reglement van orde. De vragen worden meegenomen in dat traject. Zij komen dus eerst in het presidium aan de orde en vervolgens via de commissie in het AB.
Hij meldt dat de heer Van Dijk zal ingaan op de vragen over Howabo, maar waarover de heer Plasmeijer heeft gelezen, is een redelijk nieuw fenomeen. Er is aan de voorkant aan inwoners gevraagd waarmee de overheid rekening moet houden als het gaat om waterveiligheid in het kader van hoogwater. Het is de bedoeling dat inwoners een gevoel krijgen van de dilemma’s waarmee de overheid te maken heeft. Er hebben meer dan 2000 mensen meegedaan. Hij zal zorgen dat het AB per mail een link en een nieuwsbericht krijgt toegestuurd. De inwoners hebben als prioriteiten meegegeven dat bovenstroomse en benedenstroomse gemeenten solidair moeten zijn en geen zaken op elkaar af moeten schuiven en dat de regio Den Bosch zo snel mogelijk veilig moet worden gemaakt. Dat past dus goed bij de oproep van de heer Plasmeijer.
De heer ***Van Dijk*** stelt dat er geen eenduidig antwoord is te geven op de vraag van Water Natuurlijk hoe het zit met de grond die het waterschap in bezit heeft. Gronddossiers zijn per definitie ingewikkeld en moeilijk. De hoofdlijn is dat, als Aa en Maas gronden koopt die het zelf gaat gebruiken voor inrichting, er meteen wordt opgehouden met het gebruik van gewasbestrijdingsmiddelen en met bemesting. Maar het waterschap koopt ook veel gronden die het nodig heeft als ruilgrond. Als je daarop allerlei criteria aanbrengt die in de reguliere landbouw niet gebruikelijk zijn, doe je iets met de waarde van die grond. Die grond heeft het waterschap alleen in portefeuille om zonder waardeverlies door te geven. Overigens zijn daar ook uitzonderingen op. Voor alle gronden in eigendom wil het waterschap niet dat er glyfosaat wordt gebruikt. En ook daarop is weer een uitzondering, want bij snel woekerende wortelonkruiden mag het weer wel. Alleen deze korte opsomming geeft al aan hoe ingewikkeld het is. Bovendien lopen er nogal wat verschillende gronddossiers door de organisatie heen. Het is dan ook goed dat de grondstrategie wordt herijkt en dat gebeurt momenteel. Hij zal dit onderwerp in het najaar terugbrengen, zodat het AB dan een mening kan geven over de hele grondstrategie. Je kunt met het oplopen van allerlei grondprijzen, maar ook met het succes dat Aa en Maas heeft met de grondaankoop, merk je dat de grondbank meer onder druk komt te staan. Er wordt dus nagedacht over uitbreiding van de grondbank. Ook daarover kan het AB in het najaar een voorstel verwachten.
Mede vanwege de beide interrupties in het betoog van de heer Van Geest, verzoekt hij iedereen een beetje voorzichtig te zijn met allerlei informatie over de schutting gooien. Natuurlijk worden er in de landbouw pesticiden gebruikt. De algemene term is gewasbestrijdingsmiddelen. Om aan te geven hoe ingewikkeld dit is, wijst hij op een item over kersenteelt onlangs in een uitzending van Humberto Tan. Daar zat een zogenaamde deskundige te praten over de bestrijding van de suzuki-fruitvlieg met een middel dat tracer heet. Dat is een biologisch toegelaten middel. Een component daarvan is spinosat en ook dat is een biologisch toegelaten middel. Het stuit hem tegen de borst dat een bioloog, nota bene werkzaam op de landbouwuniversiteit, blijkbaar onvoldoende onderlegd is om die nuance te kennen. In de richting van de heer De Kleijne merkt hij op dat het goed mogelijk

is dat de heer Van Geest dit jaar gelijk heeft. Als je ziet hoeveel er nu wordt beregend, wat overigens begrijpelijk is, bestaat de kans dat het meer dan 100 miljoen kuub wordt, als de droogte aanhoudt. Het waterschap probeert dat onder controle te brengen met proeven en door ieder beregeningspunt te voorzien van een debietmeter, zodat precies bekend is waarmee iemand bezig is. Het AB komt alleen samen verder door met elkaar in gesprek te blijven en open te staan voor elkaars argumenten.
Hij vindt dat de heer De Mare een heel goede bespiegeling had op wat er nu buiten gebeurt. Hij loopt al wat langer mee, maar als iemand tegen hem in februari had gezegd dat in juli het 5%-criterium zou worden geraakt en dat het na 1 maart niet meer zou regenen, had hij vol ongeloof gereageerd. Maar dat is nu wel de realiteit. Overigens had hij hetzelfde gereageerd als iemand eind 2022 na een reeks van droge jaren had voorspeld dat de twee natste jaren in de geschiedenis in aantocht waren. Dat maakt het werk hier zo ingewikkeld, maar tegelijkertijd interessant. Het is de kunst goed in te spelen op de steeds diepere dalen en de steeds hogere pieken.
De suggestie van de heer De Mare om na te denken over een andere soort waterberging en een andere manier van grondgebruik spreekt hem ontzettend aan. Dat zou heel goed een verdienmodel kunnen zijn, ook in de reguliere of in de biologische landbouw. Aa en Maas ligt eigenlijk op één oor. Helenaveen ligt op 35 m NAP en hier zit je ongeveer op 0 m NAP. Dus het systeem leent zich er wel voor om de ideeën van de heer De Mare uit te werken. Hij is daarmee bezig en hij verkent al bij waterleveranciers, zoals Rijkswaterstaat of dat zou kunnen. Ook daarop komt hij later terug.
Toen de PvdD het had over de nota dierenwelzijn, meende hij dat die was afgewerkt, maar hij realiseert zich nu dat de nota nooit in het AB is behandeld. Hij heeft geprobeerd, maar is daarin blijkbaar niet geslaagd, over te brengen dat hij vindt dat het fatsoenlijk omgaan met dieren eigenlijk verankerd moet zijn in alles wat het waterschap doet. Als er 25 pagina's voor nodig zijn om dat te waarborgen, gaat er ergens iets niet goed in de dagelijkse uitvoering. Hij staat er open voor de nota te agenderen in het AB. Als daar in tweede termijn om wordt gevraagd, zal hij dat regelen.

De heer Janssen-Brokken komt, te 12.46 uur, ter vergadering.

De heer ***Van Dijk*** wijst de heer Van de Pol er ten aanzien van het maaibeleid op dat het waterschap beschikt over nogal wat deskundigen en ecologen. Hij bedenkt dus niet zelf hoe het allemaal moet; hij heeft daarvoor ook te weinig kennis. Daarom gaat hij regelmatig te rade bij mensen waarvan hij weet dat ze er wel verstand van hebben, zoals de heer De Groot. Zoals in de vorige vergadering al is beloofd, komt het DB nog met het dijkbeheer. Hij zal dat breder trekken en ook het maaibeheer tegen het licht houden. Als er dan nog goede suggesties zijn, staat hij daar altijd voor open.
Spreker erkent dat ook hij is overvallen door het artikel van de heer Janse, die er zelf bij schreef deskundig te zijn. Als je googelt op "wateroverlast Den Bosch", zit in de eerste zeven hits de term "Howabo" en in de tweede zin zie je steeds "waterschap Aa en Maas" staan. Iemand die pretendeert deskundige te zijn, had dus blijkbaar het huiswerk niet helemaal goed gedaan!
Hij waardeert de bijdrage van de heer Plasmeijer. Die getuigt van een enorme realiteitszin. Die heb je blijkbaar nodig om vijftig jaar in de politiek serieus genomen te worden. Die realiteitszin geldt niet alleen voor financiële zaken, maar ook voor de aanpak van projecten. De kern van de vraag van de heer Plasmeijer was eigenlijk of er mogelijkheden zijn om een aantal onderdelen van Howabo wat naar voren te halen. Dat is precies het spoor waarop hij zit. Hij waarschuwt de interne organisatie bijna wekelijks dat, op het moment dat zo'n bui als die in 2021 op de Eifel, de Ardennen en Limburg is gevallen, 50 km naar het noorden verschuift, Den Bosch een enorm probleem heeft. Het valt alleen niet mee om de gewenste snelheid te verkrijgen met al die verschillende overheidspartners. Hij toont dan een vrij ongedurig karakter en begint te schakelen en dat doet hij nu ook. Er wordt in de volgorde van bouwstenen nu een prioritering aangebracht. Om de heer Van der Laan gerust te stellen, zegt hij dat niet eerst het gemaal wordt gerealiseerd voordat het waterschap met bovenstrooms vasthouden aan de gang gaat. Hij heeft ervoor gezorgd dat in de eerste drie, vier bouwstenen voor elk wat wils zit. Met de uitwerking en wellicht ook de uitvoering verwacht hij in 2026 te kunnen beginnen.
Mevrouw ***De Zoeten*** merkt op dat zij van Water Natuurlijk en de PvdD een pleidooi heeft gehoord om meer te gaan werken met batterijen. Dat spreekt haar wel aan. Van Enexis begrijpt zij dat de netcongestie elke keer nog meer tegenvalt. Het waterschap kan de benodigde capaciteit voor uitbreiding van de zuiveringen bijvoorbeeld niet krijgen. Dan is het zaak om te kijken of je wel tot die capaciteit kunt komen met batterijen.
Er is ook gesuggereerd in Den Bosch met aquathermie aan de slag te gaan en dan de eigen warmte te gebruiken in plaats van die van de afvalstoffendienst. Ook dat hangt samen met de netcongestie,

want om met aquathermie warmte te maken heb je elektriciteit nodig en die is er eigenlijk niet. Het is dus één grote puzzel en het DB is bezig om die gelegd te krijgen.
De BBB stelt terecht dat de normen van de Europese richtlijn stedelijk afvalwater eigenlijk niet sporen met de KRW-normen. Dat wordt ook gesignaleerd in de afvalwaterstrategie die later op de agenda staat. Het DB kiest ervoor om toch te gaan naar effluentkwaliteiten waarmee wel wordt voldaan aan de KRW-normen voor het oppervlaktewater.
Zij waardeert het dat veel partijen de bereidheid hebben om te komen met tips en ideeën. Zij neemt aan dat dan de routekaart, die later weer op de agenda staat, goed te gebruiken is. Zij bedankt alle fracties voor het meedenken.
Aa en Maas volgt niet alleen de ontwikkelingen ten aanzien van het verminderen van de uitstoot van lachgas, maar is zelfs de ambtelijke trekker van dat dossier.
Zij erkent dat Aa en Maas wordt gezien als een voorloper bij het aanpassen van de zuiveringen. Het claimt daardoor een deel van de markt. Maar Aa en Maas heeft aan de markt van tevoren juist heel goed aangegeven wat de opgaven zijn en heeft drie partijen ervan overtuigd dat zij ruimte moeten maken om dit waterschap te kunnen voorzien van aanvullende zuiveringsstappen. Zij meent dat Aa en Maas met het waarschuwen van de markt juist een voorbeeld heeft gesteld waarvan de rest van de waterschappen in Nederland gebruik zou moeten maken. Aa en Maas is voorloper, ook in het oplossen van problemen met het verwijderen van medicijnresten en de andere waterschappen kunnen de opgedane ervaringen gebruiken.
De heer ***De Groot*** vindt dat de vraag van de BBB over de kerntakendiscussie al is beantwoord door de heer De Mare. Als je de vraag stelt wat de belangrijkste taken van een waterschap zijn, vindt men bij natuurbeheer en ecologie: beheer van en inrichting van natuurvriendelijke oevers en waternatuur en het bevorderen van biodiversiteit in en rond de watergangen. Als de BBB dat nu dus ook ziet als een kerntaak, zullen die fractie en het DB elkaar op een groot aantal dossiers voortaan prima vinden.
Mevrouw ***Nooijen*** zegt dat de BBB dat al vindt voor wat in het water en aan het water betreft, maar het gaat haar om het uitbreiden; het meer, meer en meer.
De heer ***De Groot*** vindt het heel goed dat er al wat nuancering komt in het standpunt.
Het CDA had het over de balans tussen techniek en maatschappij. Als je daar het landschap aan toevoegt en kijkt waar je het landschap voor je kunt laten werken, in combinatie met techniek en de samenleving, kun je het principe van rentmeesterschap daarmee perfect handen en voeten geven.
Het waterschap probeert de hydrologische randvoorwaarden te creëren voor het herstel van de waternatuur. In sommige specifieke gevallen, als het gaat om de KRW, natuurvriendelijke oevers, ecologische verbindingszones en beekherstel wordt geprobeerd natuurherstel te plegen in combinatie met de eigen doelen. En in het kader van de gebiedsgerichte aanpak en bij gebiedsprocessen lift er ook wel eens een stukje natuurherstel mee voor de provincie. Dat wordt dan netjes afgerekend door de provincie, vanuit haar eigen beleidskaders voor natuur. Na overdracht aan een ondernemer of een PBO pakt die het beheer verder op. Een voorbeeld daarvan is wat bij de Peelvenen is gedaan. Daar is een enorme CO2-put gemaakt die net zoveel CO2 opvangt als een bos. De sponswerking van het landschap is op die manier hersteld. Dus waar de doelen van natuur en water synchroon lopen, probeert Aa en Maas die kansen te pakken. Hetzelfde geldt voor de ecologische verbindingszones, het beekherstel en de natuurvriendelijke oevers. Daarmee maakt het het watersysteem wat robuuster en veerkrachtiger, omdat er een soort van mini-uiterwaarden worden gemaakt. Eigenlijk wordt er een langgerekt helofytenfilter gecreëerd en worden de doelen zo goed mogelijk gekoppeld.
Het is niet juist dat er andere normeringen zijn voor het stedelijk gebied dan voor het landelijk gebied. De chemische normen vanuit Europa gelden voor iedereen. In de ecologische doelen zit wel wat variatie, maar de normen voor de chemie gelden op dezelfde manier voor het stedelijk en het landelijk gebied.
Een nog filosofischer invalshoek is gekozen door de PvdD in de vorm van een rivier of beek als rechtspersoon. Hij weet dat er inmiddels een petitie van Jessica den Outer ligt voor de Tweede Kamer met zo'n 50.000 handtekeningen om te onderzoeken of de Maas kan worden aangeduid als rechtspersoon. In Nieuw-Zeeland is dat al gedaan voor een rivier. Hij stelt voor om de ontwikkelingen af te wachten, want de uitvoeringsgerichtheid van dit waterschap brengt met zich mee dat het voor eind 2027 nog een hoop KRW-doelen moet bereiken. Er volgt ongetwijfeld straks een beleidslijn die al dan niet toepasbaar is op andere niveaus.
Hij had in het verleden vaak interessante discussies met Carolien Angevaren van de VVD, liberaal in hart en nieren, over recreatief medegebruik. Zij wees erop dat burgers belasting betalen en dus meebetalen aan het baggeren, het maaien en het heen en weer sjouwen van water. Die burgers

hebben volgens haar ook recht op het kunnen genieten en benutten van de watergangen van het waterschap voor recreatief medegebruik. De PvdD wil weten of dat beleid nog wordt aangescherpt en hij denkt te weten op welke onderdelen dan wordt gedoeld. Het ligt niet in de lijn der verwachtingen dat dit op korte termijn zal gebeuren. Maar als de PvdD specifieke onderdelen in gedachten heeft, moet zij die inbrengen en dan wordt ernaar gekeken. Ook in dat verband vindt hij het zonde om veel met beleid bezig te zijn, terwijl de aandacht eigenlijk moet uitgaan naar de uitvoering van de betrokken subsidieregeling.
De heer ***Oegema*** stelt dat is gevraagd hoe het met de overstorten staat. Zojuist zei mevrouw Nooijen tegen hem in de gang dat alles begint met bewustwording en daarmee is hij het helemaal eens. Vanaf het begin van de bestuursperiode is er steeds meer over stedelijk water en de overstorten gesproken en dat betekent dat die bewustwording in ieder geval bij bestuurders groter is geworden. Het gaat dan vooral om bestuurders van gemeenten, want die hebben de kans om het aantal overstorten te verminderen.
De heer ***Aardoom*** verzoekt die kans iets concreter te maken, want de gemeenteraadsverkiezingen van 2026 komen eraan. Het waterschap heeft standaard materiaal, zoals plaatjes en filmpjes over gevolgschade die het kan meegeven aan gemeentelijke partijen. Het moet duidelijk zijn waarom een overstort echt relevant is en waarom die moet worden meegenomen in de overwegingen.
De heer ***Oegema*** vindt dat een goede suggestie. Hij erkent dat hij dit vanuit zijn partij wel eens heeft overwogen, maar niet vanuit zijn huidige functie. Hij zal dit uitvoeren en uitzoeken hoe de distributie kan plaatsvinden.
Spreker herhaalt dat bewustwording een belangrijke stap is. Bestuurders realiseren zich nu echt wat er met water gebeurt en hoe je moet omgaan met stedelijk water. Dat is voor velen een nieuw thema. Er zijn genoeg andere zorgen bij gemeenten. De vanzelfsprekendheid dat het waterschap maar voor het water moet zorgen, is er echt wel af.
Hij verwacht in dat verband veel van de KRW, want overstorten zijn een onderdeel van het uitvoeringsprogramma. Er is ook steeds meer belangstelling bij gemeenten om wijken of delen van wijken af te koppelen. Het waterschap blijft ook van alles verwachten van het individu en blijft subsidie verstrekken. Het probeert de subsidie ook eenvoudiger en toegankelijker te maken, maar de grote winst is te behalen in de wijken. Alles wat al is gestart en alles wat gescheiden is aangelegd, is natuurlijk winst. Ook de “Stad als spons” begint echt te landen als term. Er blijkt ook behoefte aan meer aandacht voor klimaatadaptatie.
Hij werkt met deze portefeuille altijd op andermans terrein, maar hij is er optimistisch over. Hij heeft het gevoel dat de ideeën daar goed landen en dat het waterschap met zijn kennis goede dingen kan doen.
De heer ***Scherrenberg*** stelt dat dit waterschap doet wat nodig is en als het kan zonder franje. Het doet dat met een team van bevlogen mensen die vol passie en betrokkenheid elke dag klaarstaan. Natuurlijk ziet hij bij de uitvoering af en toe een paarse krokodil staan, maar vooral bij anderen en gelukkig zelden of nooit in dit huis. Het team draait vooral op eigen mensen. In de waterschapsspiegel, waarin de cijfers van verschillende waterschappen worden vergeleken, heeft Aa en Maas een van de laagste cijfers als het gaat om inhuur. Natuurlijk wordt er heel wat personeel ingehuurd. Maar het adagium daarvoor is: piek, ziek of uniek. En dan bedoelt hij niet een griepje van een paar dagen. In de afgelopen vijftien jaar is er nog nooit een interim manager ingehuurd als er iemand uitviel; dat wordt opgevangen door de organisatie zelf. Er is wel sprake van inhuur voor het HWBP. Er wordt honderd man extra ingezet om de dijkversterkingen in goede banen te leiden. Daar zit ook inhuur bij voor specialistische onderdelen. Er wordt elke keer gekeken of de slimste keuze is gemaakt door zaken in huis te organiseren. Als werkzaamheden structureel voorkomen, wordt in huis gewoon de kennis geborgd en vastgelegd, maar niet uitbesteed aan derden. Die keuze wordt elke keer geëvalueerd, want programma's en projecten veranderen en dus verandert je blik erop ook af en toe. Natuurlijk is het streven intensief en veelvuldig samen te werken met andere partijen binnen de Unie, maar ook met gemeenten, om waar mogelijk kennis en ervaring uit te wisselen en voordelen te behalen.
Hij constateert brede steun voor hoofdlijnen van de koers voor 2026, maar tegelijkertijd hoort hij dat er brede zorg is voor 2027 en verder. De keuze voor 2026 is aan het AB voorgelegd. Uiteraard worden in de uitwerking naar de begroting de tips en suggesties serieus genomen, ongeacht of deze vanuit de oppositie of de coalitie komen. Zoals in de introductie aangegeven nodigt hij iedereen uit mee te denken over de lange termijn. Wat moet er gebeuren en wat niet en welke keuzen zijn er te maken? Want die lange termijn is uitdagend. De heer Plasmeijer sloeg de spijker op zijn kop met de uitspraak dat de kosten en de lasten zullen stijgen, of je het leuk vindt of niet. Maar er resten nog wel keuzen en die volgen later dit jaar. Die worden nu ambtelijk voorbereid, dan volgt de bestuurlijke voorbereiding en zal er ook uitgebreid met het AB worden gesproken. Met

praten over de keuzen voor de lange termijn wordt niet gewacht tot de voorjaarsnota voor 2027. Het gesprek daarover moet al eerder plaatsvinden en dan zal ook moeten worden gedacht over prioriteiten en over hoe je een plafond samenstelt.
Zoals eerder gememoreerd zijn de reserves en voorzieningen keurig op orde. Hij verwijst graag naar de jaarrekening van afgelopen jaar, maar ook in de komende begroting staan de overzichten transparant weergegeven, tot op de cent nauwkeurig. Mochten daarover nog vragen zijn, is hij altijd bereid uitleg te geven.
In het tweede half jaar komt het DB met de actualisatie van het financieel beleid. Onderdeel daarvan is de nota reserves en voorzieningen. Het DB speelt inderdaad met de gedachte om risico's veel meer te begroten op programma- dan op projectniveau. Dat vergt nog wel een nadere uitwerking.
Ten aanzien van de risicoperceptie van de organisatie merkt hij op dat de medewerkers uiterst accuraat en zorgvuldig zijn en proberen verrassingen voor het AB en voor de ingezetenen te voorkomen. Natuurlijk kun je dat als een risicomijdende houding zien, maar tegelijkertijd is het lovenswaardig omdat ze sturen op een bestendig beleid. Toch onderzoekt de organisatie in hoeverre zij op project- dan wel op programmaniveau scherper aan de wind kan zeilen. Zijn alle onderzoeken per se noodzakelijk of mag je soms ook een risico nemen? Je kunt dan natuurlijk wel ooit een dossier voor de kiezen krijgen waarvan het risico misschien wel is benoemd, maar niet uitgekauwd, waardoor er sprake is van een tegenvaller. Uiteraard zal er ook wel eens een meevaller bij zitten.
Dit DB heeft alle vertrouwen in het team dat dagelijks voor Aa en Maas werkt aan veiligheid, voldoende en schoon water en gaat aan de slag met de begroting 2026 en de jaar daarna.
De voorzitter deelt mede dat het DB nu over de moties zal adviseren.
De heer ***Scherrenberg*** pakt de moties 1 (herijking financieel kader) en 2 (beheersing stijging personeelslasten) samen, want die zijn beide onderdeel van de doorkijk naar 2027 en verder. Wat er in de overwegingen staat herkent hij voor het grootste deel, maar de moties zijn overbodig, omdat het gevraagde al onderdeel is van het beleid.
Ook motie 3 (compensatie van de WOZ-bijdrage) is volgens hem overbodig. Het is geen nieuwe taak die het waterschap voor de kiezen krijgt in 2026. Volgens een al jaren bestaande wet moet het waterschap bijdragen aan de WOZ-kosten. Het rijk is een aantal jaren zo vriendelijk geweest om korting op de rekening te verlenen. Die kortingsregeling was eindig. Uiteraard wordt er al jaren gelobbyd door de Unie om de bijdrage die de waterschappen leveren aan de kosten van uitvoering van de WOZ, te herbeoordelen. De waterschappen vinden dat de verdeling tussen gemeenten en waterschappen en de andere partijen geen recht doet aan de belangen erachter. Die lobby is al actief vanaf 2015. Soms is die lobby succesvol, maar het is helaas niet gelukt de korting te verlengen. Dat komt doordat in de rijksbegroting de korting op het gemeentefonds is geschrapt. Omdat de korting voor de waterschappen in hetzelfde wetsartikel is geregeld, is deze ook vervallen.
Ten aanzien van motie 4 (rechtvaardige lastenverdeling en transparante communicatie) wijst hij graag op de campagne die al is gestart, want de kostentoedelingsverordening is ter inzage gelegd. Daar zit een uitgebreid campagne-offensief omheen. Waartoe wordt opgeroepen in de motie is al in uitvoering. Dus ook motie 4 is overbodig. Het klinkt een beetje onvriendelijk dat al die moties het advies overbodig krijgen, terwijl de BBB veel goede ideeën heeft.
De heer ***Janssen-Brokken*** is het opgevallen dat er bij elke motie slechts op een deel van het dictum is gereageerd. Hij verzoekt op alle punten te reageren.
De heer ***Scherrenberg*** vindt dat geen probleem. In motie 1 is gevraagd om binnen drie maanden een concreet en duurzaam plan te presenteren. Hij heeft gezegd dat het DB dit najaar terugkomt met de doorkijk voor 2027 en verder. Dat is weliswaar net niet binnen de drie maanden, maar wel binnen dit kalenderjaar. Er worden in dat plan structurele maatregelen opgenomen, want het DB gaat voor een structurele financiële doorkijk en niet voor een incidentele. Er is ook gevraagd om inzichtelijk te maken welke beleidskeuzen en investeringen kunnen worden bijgesteld. Hij heeft al aangegeven dat de prioritering moet komen uit de keuzen die het AB gaat maken.
Over het eerste punt van motie 2 heeft hij al gezegd dat Aa en Maas als beleid heeft om de externe inhuur minimaal te houden, maar dat aan inhuur niet altijd is te ontkomen. Het beheersen van de structurele stijging van de personeelslasten is onderdeel van de begrotingsbehandeling. Aan projecten hangt een personele last vast. Het is geen doel om meer of minder mensen te gebruiken; het DB staat voor de ambities en daar hoort onlosmakelijk een team bij. Een toename van medewerkers kan worden opgevangen met de focus op efficiëntie en innovatie en dat is ook de tweede natuur van de organisatie. Als je de groei van de begroting en de investeringen afzet tegen de groei van het personeel is Aa en Maas in verhouding met minder mensen meer werk gaan doen. In absolute zin is de organisatie gegroeid, maar in relatieve zin gekrompen. Met het verzoek om

een rapportage op te stellen over de verhouding tussen de vaste personeelslasten en de inhuur van externen, inclusief een prognose, heeft hij geworsteld. Je zult dan eerst moeten definiëren wat je onder externe inhuur verstaat. Is het externe inhuur als je een aannemer op pad stuurt om de sloten te baggeren? En dezelfde vraag voor de boer die het beton stort bij de rwzi. Het aantal interim-managers in dit huis is nul. Hij wil dit punt graag meenemen in de discussie voor 2027 en later, want het is wel een aandachtspunt. Hij worstelt dus met dit dictum.
De heer ***Janssen-Brokken*** meent dat de BBB het derde punt van het dictum zou kunnen aanpassen door erin op te nemen wat externe inhuur precies is. Dan voorkom je een heleboel discussie en heb je concrete cijfers en tendensen waarover je kunt rapporteren.
De heer ***Scherrenberg*** zegt dat hem door de voorzitter wordt ingefluisterd dat voor een aanpassing van het dictum de motie moet worden ingetrokken en opnieuw moet worden ingediend. Het DB brengt momenteel in kaart hoe het precies zit. Hij doet de toezegging hierover meer duidelijkheid te geven in de discussie over de lange termijn, de periode na 2027. Hij vraagt dan wel om enige vrijheid en wil niet precies worden vastgepind op een opdracht. Als er daarna een antwoord komt, waarmee de BBB nog niet tevreden is, kan zij altijd vervolgvragen stellen.
De heer ***Van Geest*** heeft bewondering voor de wijze waarop de portefeuillehouder de vragen beantwoordt. Maar hij vraagt zich af of moties hiervoor dienen. De moties zijn niet vertaald in de algemene beschouwingen. Er ontwikkelt zich nu een discussie tussen DB en BBB en de rest van het AB komt er helemaal niet aan te pas. Hij vindt dat een merkwaardige gang van zaken. Hij verzoekt daarom de reactie vanuit het DB veel korter te houden en ook het AB een mening te laten geven. Mogelijk is het gesprek dan veel korter.
De voorzitter vindt dat een goede suggestie. Het is ook de bedoeling discussie en toezeggingen uit te stellen tot de tweede termijn en nu alleen verhelderende vragen te stellen over het preadvies. Hij wil wel voldoen aan het verzoek om op elk punt van het dictum in te gaan, want dat zorgt hopelijk straks voor een snellere discussie.
De heer ***Scherrenberg*** stelt over motie 3 dat de lobby van de Unie volop loopt. Een concreet plan hoe in de toekomst te handelen, is onderdeel van dezelfde lobby. Uiteindelijk gaat het rijk over de taken die het toebedeelt en niet het waterschap.
De uitgebreide heldere communicatiestrategie waarom in motie 4 wordt gevraagd, loopt al. In de vorige AB-vergadering is een nieuwe kostentoedelingsverordening vastgesteld waarin de jaarlijkse evaluatie van de lastenverschuiving is opgenomen. Daarom is ook dat punt overbodig.
Mevrouw ***De Zoeten*** steunt namens het DB de kernboodschap van motie 5, namelijk een brongerichte aanpak, zorgen dat de vervuiler betaalt en streven naar een verlaging van de zuiveringsheffing. Aa en Maas heeft een van de laagste zuiveringsheffingen van Nederland en het is duidelijk dat het AB dat graag zo houdt. Het DB werkt daar hard aan. Er is bijvoorbeeld al met het AB afgesproken om in het najaar te kijken wat de mogelijkheden zijn. Het is wenselijk om nog meer vervuilende stoffen te belasten. In de vorige AB-vergadering is met de vaststelling van het aanvullende KRW-uitvoeringsprogramma besloten om samen met de omgevingsdiensten en gemeenten bronnen van vervuiling aan te pakken met vergunningverlening, toezicht en handhavingsinstrumenten. In de EU-richtlijn stedelijk afvalwater is een verantwoordelijkheid voor producenten opgenomen voor medicijnresten in het afvalwater. Landelijk werken de Unie en de rijksoverheid een manier uit waarop de rekening voor verwijdering van medicijnresten bij de farmaceutische industrie kan worden neergelegd. Zij wil daarmee zeggen dat volgens het DB de punten 1 en 3 van het dictum al in uitvoering zijn en dus overbodig zijn. In punt 2 van het dictum verzoekt de BBB om inzichtelijk te maken welke stappen worden gezet om de toename van de water- en zuiveringsheffing te mitigeren, naast het principe van de vervuiler betaalt. Dat is een brede vraag, die loopt van projecten als de “Stad als spons” (waarin wordt gestreefd naar projecten voor het afkoppelen van regenwater, waarmee de kosten van zuiveren verminderen) tot investeringsvoorstellen voor kostenbesparende maatregelen bij SNB (denk aan de upgrade van lijn 1 en 4) en projecten waartoe de VVD vaak oproept om grondstoffen terug te winnen en zo inkomsten te genereren. Het is dus een breed palet en het DB probeert de hele tijd het AB zo goed mogelijk te informeren. Zij meent dan ook dat een overzicht overbodig is. Zij vindt de motie sympathiek, maar overbodig.
De heer ***Janssen-Brokken*** heeft alleen een verhelderende vraag, want hij ziet de term “concreet plan” niet. Zijn beeld is dat er veel actie is en dat er veel wordt gedaan, maar dat het niet integraal inzichtelijk is, maar successievelijk inzichtelijk; het zijn allemaal stapjes. Vandaar deze motie. Zijn toelichtende vraag is of dit nu wel of niet betekent dat er uiteindelijk een compleet overzicht komt, waarin het geheel van de essentie van het dictum wordt gecommuniceerd aan het AB. Dus niet stukje voor stukje.

Mevrouw ***De Zoeten*** stelt voor om dat niet te doen, omdat het niet efficiënt is. Er zijn al veel plannen en de routekaart. Het DB komt met concrete dingen, maar nog een plan schrijven brengt extra moeite en kosten met zich mee die het waterschap zich beter kan besparen.
De heer ***Kerkhoff*** vraagt of het klopt dat dit ook onderdeel is van de influentstrategie die nog moet komen.
Mevrouw ***De Zoeten*** bevestigt dat daarin ook sprake is van een brongerichte aanpak.
De heer ***De Groot*** geeft toe dat hij motie 6 twee keer heeft moeten lezen. De BBB had hem bijna te pakken met het herstellend vermogen van moeder aarde. Als zich dat ook nog zou uiten in de belangstelling voor andere vormen van herstellend vermogen van moeder aarde, zoals regeneratieve landbouw, zou hij dat “a small step for men, but a giant leap for de BBB” noemen. Dus daarvoor alvast complimenten.
Mevrouw ***Nooijen*** meent dat de regeneratieve landbouw het mooiste is wat je je kunt voorstellen. Als iedereen op deze wereld daar gezamenlijk voor kiest, is er geen enkele agrarische ondernemer die klaagt dat hij niet meer mag spuiten. De BBB staat daar voor honderd procent achter, maar de consument bepaalt.
De voorzitter vindt dit een sluitend preadvies en zegt dat hij geen verhelderende vragen meer toestaat. Over onduidelijkheden, kunnen in tweede termijn vragen worden gesteld. Anders wordt de vergadering te zeer vertraagd.
De heer ***De Groot*** wijst erop dat het waterschap heeft gekozen voor een robuust, veerkrachtig en stuurbaar systeem, omdat het DB vindt dat het via die lijnen het beste kan inspelen op een aantal uitdagingen, zoals de klimaatadaptatie. Er blijkt nu al hoe moeilijk het is om zaken te matchen. Kijk maar naar de hydrologische puzzel die moest worden gelegd met de agrariërs in de Raamvallei. Er zijn eigenlijk maar twee riviertjes, de Raam en de Aa. Het dynamisch beekdal lijkt een relatief natuurlijk systeem, maar is het niet. Het wordt compleet aangestuurd vanuit de bovenlopen en heeft ook nog een functie in de richting van Den Bosch. Het zijn dus allemaal communicerende vaten en de BBB wil nu weten welke puzzel moet worden gelegd voor het Aa-dal Noord. Veel componenten op het gebied van waterkwaliteit, waterkwantiteit, klimaat en KRW-doelen moeten met elkaar worden gematcht. Hij ontraadt dit proefproject. Enerzijds omdat het lastig combineerbaar is met de trits robuust, zeer krachtig en stuurbaar, anderzijds omdat dit veel te veel extra energie zou vragen en dat zou ten koste gaan van de al lopende en geplande projecten. Hij is wel bereid de BBB tegemoet te komen. Er zijn vier deeltrajecten waar dit speelt: de bovenloop van de Goorloop (daarover moet nog een besluit vallen verderop in deze vergadering), de Esperloop, de Hoge Raam (waar een deel van de beek zichzelf heeft gevormd) en de bovenloop van de Kraaivenloop (waarin een soort moerasbeek is omgevormd tot een doorstroommoeras). De Esperloop wordt binnenkort geoptimaliseerd. Hij zegt toe dat hij, als die projecten aan de orde komen in de commissie, zal proberen de evaluatie van die andere watersystemen mee te nemen. Op die manier kunnen onderdelen van het verhaal waarop de BBB zich richt, worden teruggekoppeld naar het AB.
De heer ***Oegema*** ontraadt motie 7 vanwege de uitvoerbaarheid, maar het DB staat wel achter de strekking van de motie. De in punt 1 gevraagde inventarisatie is er al, maar hij weet niet of die precies aansluit bij de wensen van de BBB. Hij doet daarom de suggestie de vraag op een andere manier te stellen, want de gegevens zijn er. Bij een overschrijding van de normen van een vergunning hanteert Aa en Maas de landelijke handhavingsstrategie omgevingsrecht. Dat is vastgesteld beleid voor de uitvoering van toezicht en handhaving bij bedrijven die over de schreef gaan. Dan wordt er gekeken naar het gedrag van de overtreder. Bij een overtreder die vaker is betrapt, worden stringentere maatregelen genomen dan bij een eerste overtreding. In zo’n geval is er vaak onwetendheid in het spel. Bovendien wordt overwogen wat de impact is voor de omgeving, het milieu en de waterkwaliteit. Bij een stevige overtreding wordt er meteen hard opgetreden. In het uiterste geval kunnen bedrijven dan worden stilgelegd en kunnen er ook zware boetes worden opgelegd. Of er een zerotolerance beleid wordt gevoerd, is afhankelijk van de overtreding. Het waterschap kan niet zo maar besluiten tot een zerotolerance beleid, als het dat al zou willen.
Het AB wordt jaarlijks geïnformeerd over de vorderingen bij de afdeling vergunning, toezicht en handhaving door middel van een rapportage. Daarin wordt geëvalueerd en vooruitgekeken op welke bedrijven en bedrijfsonderdelen het speerpunt komend jaar komt te liggen.
De heer ***Scherrenberg*** stelt dat het DB motie 8 zal overnemen. Het is voornemens de reserves en voorzieningen te herijken en te kijken hoe je moet omgaan met uitbesteding van werkzaamheden. Een en ander zit in het proces voor de voorjaarsnota 2026, die in 2026 wordt behandeld voor het jaar 2027. Hij zal daarop dit najaar al terugkomen.
Mevrouw ***De Zoeten*** vindt motie 9 over biogas sympathiek en wil die positief oppakken. Er wordt opgeroepen om het project om de slibgisting in Den Bosch uit te breiden en nog meer biogas te produceren van de pauzestand te halen en om daarvoor bij het rijk steun te vragen. De suggestie

is om ook maaisel te vergisten. Of zo'n businesscase helemaal sluitend te krijgen, weet zij niet, maar het is het onderzoeken waard of het rijk ook daarbij kan helpen.
De voorzitter vat de preadviezen samen. Motie 1 is overbodig, motie 2 is overbodig, maar er is een handreiking gedaan, de moties 3, 4 en 5 zijn overbodig, motie 6 wordt ontraden maar met een handreiking, motie 7 wordt ontraden en de moties 8 en 9 worden overgenomen.

5. Tweede termijn Algemene Beschouwingen op de Voorjaarsnota.

De heer ***Van Geest*** deelt mede dat zijn fractie zich kan vinden in de reactie van het DB. De twee moties van de VVD (8 en 9) zijn mede door zijn fractie ondertekend, zodat die zal voorstemmen.
Mevrouw ***Nooijen*** meent dat als de ontwikkelingen met maaisel bij de biogasproductie goed gaan, er ook moet worden gekeken naar de mogelijkheid om dierlijke mest toe te voegen, want alles wat geld opbrengt is goed. Het is voor het AB misschien interessant om een bezoek te brengen aan GroeneWoudGAS. Dat bedrijf voorziet heel Sint-Oedenrode van gas vanuit een monovergister.
De heer ***Van de Pol*** zegt dat hij het prettig zou vinden als de nota dierenwelzijn door het AB kan worden vastgesteld. Hij kijkt uit naar de bespreking van het maaibeleid in het najaar.
Hij wijst erop dat in de AB-vergadering van 6 juni jl. is toegezegd het rapport over de test van de kleurkeur in Cuijk te delen met het AB, maar hij mist die toezegging in het overzicht bij agendapunt 8.B.
De voorzitter stelt dat de toezeggingen later in deze vergadering aan de orde zijn.
De heer ***Van de Pol*** geeft aan dat hij dat weet, maar dat die toezegging mooi aansluit op dit punt.
Bij motie 6 moest hij denken aan de rondleiding bij de Swalm waar de natuur ook op zijn beloop wordt gelaten. Het is een goed voorstel van de portefeuillehouder om de vier projecten waarbij dat enigszins ook in het werkgebied gebeurt, te evalueren.
De PvdD vindt motie 7 over het intrekken van vergunningen heel sympathiek, want daar moet echt vaart mee worden gemaakt. De steun geldt als aanmoediging, maar hij gaat ook mee met de uitleg van de portefeuillehouder.
Ten aanzien van motie 9 is hij heel positief over het inzetten van biogas uit slibvergisting, maar hij is niet voor het toevoegen van andere soorten van biomassa, zoals dierlijke mest. Dat is onverstandig, omdat de dierlijke landbouw om veel redenen moet worden afgeschaald. Het zou dus een desinvestering zijn.
De heer ***De Mare*** bedankt voor het omarmen van het idee om de grootschalige waterberging op de agenda te zetten.
Hij zal op de BBB-moties een wat uitgebreidere reactie geven die over het hele principe van een motie gaat. Je hebt soms moties waarmee je het totaal niet eens bent. Als partij of als coalitie wil je de ene kant op en de motie wil de andere kant op. Dan stem je tegen. Dat is makkelijk. De BBB heeft nu niet een zo'n motie ingediend en dat verheugt hem. In de moties staan veel constateringen en overwegingen die best begrijpelijk tot zelfs juist zijn. Maar daarna volgen dan verzoeken aan het DB over zaken waarvan hem duidelijk is dat het waterschap die al doet. Hoewel hij veel vertrouwen in de medewerkers heeft, neemt hij niet aan dat al die gevraagde extra gedetailleerde plannen en inventarisaties op een vrijdagmiddag kunnen worden geschreven. Als het nu nog niet gebeurt, gaan die echt allemaal veel extra werk opleveren. Aangezien er nergens dekking voor die extra onderzoeken is aangegeven, leiden die tot extra kosten en dus tot tariefverhoging. Hij neemt niet aan dat dit de bedoeling van de BBB is. Als de BBB veel van deze aandachtspunten in haar bijdrage aan de algemene beschouwingen had genoemd en het DB tot extra scherpte of inspanning had opgeroepen, had hij dat prima gevonden. Of "toppie" in de woorden van een prominente inhuurkracht! Maar om via een formeel AB-besluit het DB tot allerlei extra onderzoeken te verplichten, vindt hij niet juist en overbodig. Daarom zal de BBB, ondanks de waardering voor diverse constructieve gedachten, van de PvdA helaas toch veel tegenstemmen krijgen.
Ten aanzien van de beide moties van de VVD had hij enigszins dezelfde gedachte, maar gelet op het positieve advies van het DB zal zijn fractie die wel steunen.
De heer ***Leenders*** merkt op dat er in zijn betoog nog een vraag zat waarop hij geen reactie heeft gehad. Hij heeft erop gewezen hoe cruciaal het is dat de bronnen achter de vervuilende stoffen c.q. de meetwaarden inzichtelijk zijn. Dat is keihard nodig in relatie tot investeringen voor de afvalwaterstrategie. De vraag is dus of het AB die bronnen en de stoffenanalyse compleet heeft voordat het de financiële kaders moet aangeven.
Stel dat er moet worden getemporiseerd of geprioriteerd. Is er dan een lijstje met zaken die later kunnen of die absoluut niet later kunnen? Hij begrijpt dat iedereen alle doelen wil halen, maar als zo'n lijstje toch nodig is, is het verstandig om daarmee niet te wachten tot het echt "alle hens aan dek" is.

Verschillende AB-leden hebben al eens binnen de organisatie rond mogen kijken. Daar zit een bak kennis waar je enthousiast van wordt. Hij vraagt zich af of die kennis meer en slimmer kan worden ingezet, zodat het waterschap bijvoorbeeld meer de regie kan nemen bij aanbesteding e.d. Hij heeft daarover niets gehoord en wil graag een reactie.
Bij motie 1 volgt hij de lijn van het DB.
De vragen die bij hem opkwamen bij motie 2, zijn wat de goedkoopste oplossing is en wat het waterschap het minst kwetsbaar maakt. Hij meent dat er voor zaken van korte duur wordt ingehuurd. Maar als het gaat om meer dan een jaar, is het goedkoper om mensen in dienst te nemen. Kwetsbaarheid is hierbij zeker iets waarnaar moet worden gekeken. De processen moeten netjes doorlopen en als mensen een keer ziek zijn of even uitvallen, wordt de organisatie kwetsbaar. Dat is lastig in geld uit te drukken, maar het is belangrijk dat de organisatie lekker loopt.
Ook bij deze motie volgt het CDA het DB.
Bij motie 3 heeft hij “realisme” als aantekening geschreven. Als het zo makkelijk was, om de WOZ te compenseren, was het allang gebeurd. Het antwoord van het DB was duidelijk. Hij neemt aan dat van alles is geprobeerd, maar dat het nu gewoon niet lukt. Hij volgt ook daar dus het DB.
Hij is het ermee eens dat motie 4 overbodig is, omdat dit al gebeurt.
Ten aanzien van motie 5 (de vervuiler betaalt) vraagt hij zich af wat het gaat kosten, hoe uitvoerbaar het is en of handhaving niet werkt. Hij wil ook weten wat de extra kosten zijn bij BSOB. Je kunt wel een heleboel kerstbomen optuigen, maar er komt daarna een rekening. Hij heeft in zijn eerste bestuursperiode wel eens gehoord dat een extra regeltje bij BSOB zes ton kost. Dan moet je dus kijken wat de nettowinst is van extra wensen. Ook De Dommel maakt deel uit van BSOB en het is verstandig beleidszaken af te stemmen. Trekken beide waterschappen hierin één lijn of gaan zij hun eigen weg? Zijn fractie wil de lijn van het DB volgen.
Over motie 6 heeft hij alleen de vraag wat de Flora- en faunawet toelaat. Als de suggestie van de BBB binnen de wet valt, vindt hij dat een prima oplossing. Hij wacht de reacties op de motie af.
De eerste vraag die hem bij motie 7 opkwam is of hiermee ook de eigen rwzi’s worden stilgelegd. Die hebben een lozingsvergunning en sommige rwzi’s zitten boven de KRW-norm. Als je de lijn doortrekt, zouden die vergunningen per direct moeten worden ingetrokken. Hij neemt aan dat Aa en Maas dan binnen een week heel veel problemen heeft.
Motie 8, die zijn fractie mede heeft ondertekend, is een goede motie. Er zitten kansen en daar moet je met open vizier naar kijken. Het DB moet het AB maar verrassen met een goede businesscase.
Motie 9 heeft zijn fractie in eerste instantie niet mede-ingediend omdat er 2027 in stond. Als hij thuis een begroting op orde moet krijgen, gaat hij geen twee jaar wachten; zelfs geen jaar. Dan wordt er nu actie ondernomen. Hij snapt de intentie van de motie volledig en zal er ook wel mee instemmen. Maar wel in de wetenschap dat deze zaak veel eerder moet worden opgepakt.
De heer ***Peters*** volgt namens zijn fractie de preadviezen van het DB over de moties volledig.
Het is hem in het verhaal van mevrouw De Zoeten over het vervoeren van biogas van Cuijk naar Den Bosch niet duidelijk geworden of er ook nog vervoersbewegingen nodig zijn met het opgevangen gas naar een centraal punt.
De heer ***Plasmeijer*** begrijpt dat de urgentie van Howabo, Crèvecoeur en Engelermeer ook hoog op het lijstje van de portefeuillehouder staat. Maar hij vindt het antwoord niet concreet genoeg. Hij vraagt om een tijdpad te schilderen. Het is hem bekend dat in 2026 met de investeringen wordt begonnen, maar het is niet helemaal duidelijk hoe het dan verder gaat.
Hij wijst op zijn suggestie om de investeringen voor Howabo net als bij het HWBP buiten het lastenplafond te houden. Hij verzoekt de portefeuillehouder financiën daarop alsnog te reageren, want het is nu niet duidelijk of die het een waardeloos voorstel vindt of dat het wordt meegenomen.
De heer ***Aardoom*** zegt dat hij stiekem wel op de stoel van mevrouw De Zoeten wil zitten. Rond de motie van de VVD bleek al dat biogas leeft. Maaisel, humane mest, dierlijke mest, het rijk, de provincie; er moet veel gebeuren. De strekking van de motie is dan ook: zoek het uit en maak een plan. Wat kan wel en wat niet en wat ligt gevoelig?
Zijn fractie volgt bij alle moties de adviezen van het DB.
De heer ***Janssen-Brokken*** merkt naar aanleiding van het betoog van de heer De Mare op dat de BBB verheugd is dat de constructieve bijdrage over het functioneren en besturen van Aa en Maas zo wordt gewaardeerd door de PvdA. Hij snapt ook de politieke intentie erachter in verband met de komende verkiezingen. Er zat ook de vraag in of het AB zich moet verdiepen in zaken die zich al ontwikkelen. De intentie van de BBB is dat zij serieus wil meebesturen in het waterschap en daarvoor ook verantwoordelijkheid wil nemen. Als de fractie verbeteringsmogelijkheden ziet, zal zij niet schromen die uiteen te zetten. Gelukkig hebben ook verschillende leden van het DB laten weten dat er op onderdelen goede mogelijkheden en gedachtegangen achter de moties zitten. Dat leidt tot de intentie om vooral hiermee door te gaan.

Hij meent dat er sprake is van een communicatiestoornis met de VVD, want de BBB heeft laten weten dat zij beide moties onderschrijft en zelfs mede wil ondertekenen. Maar tegelijkertijd heeft de BBB twee punten genoemd die de motie over risico's zelfs nog sterker zouden kunnen maken. Hij begrijpt dat een en ander niet is aangekomen; vandaar dat hij het hier vermeld. Het gaat om een verduidelijking van de kaders van de risicovoorziening. Hij doet de suggestie aan de motie toe te voegen dat er duidelijke regels moeten komen voor het geven van extra geld; de zogenoemde kredietaanvullingen. Die regels moeten laten zien hoeveel risico het DB wil nemen. Er zou ook in moeten staan wanneer en hoeveel extra geld mag worden uitgegeven. Daarmee voorkom je willekeur en het waarborgt de financiële discipline.
Het tweede punt gaat over het borgen van de projectspecifieke kwalitatieve risicoanalyse. Hoewel de motie stuurt op programmaniveau, is het essentieel dat de onderliggende projecten nog steeds een gedegen kwalitatieve risicoanalyse uitvoeren, conform de zogenoemde risman-methodiek. Daarom pleit hij ervoor dat het DB bij de concrete voorstellen voor de voorjaarsnota 2027 expliciet aandacht besteedt aan hoe de projectteams hun risico's blijven inventariseren, analyseren en beheersen, zelfs met een programmatische risicovoorziening. Dat zorgt er namelijk voor dat je de operationele beheersing niet uit het oog verliest.
De heer ***Aardoom*** erkent dat hij heeft gemaild met mevrouw Nooijen over de risman-methodiek en andere risicovoorzieningen, zoals er wel vaker tussen partijen wordt overlegd over moties. Zijn laatste mail is blijkbaar niet aangekomen of misschien zelfs niet verstuurd. Daarin staat dat hij vindt dat de indiener van een motie soms beter kan vasthouden aan die motie om die vervolgens in stemming te brengen. De punten van de BBB zijn helder, maar passen wellicht beter bij het dossier dat in het derde kwartaal wordt besproken over de reserves, de risico's en de uitwerking van het programma risicobeheersing.
De voorzitter concludeert dat de motie ongewijzigd blijft.
De heer ***Janssen-Brokken*** kan die motie ten volle ondersteunen. Hij wil de motie ook nog ondertekenen, maar neemt aan dat het daarvoor te laat is.
De heer ***Aarts*** stelt dat Howabo in zekere mate afhankelijk is van het Provinciaal Inpassingsplan Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat (PIP-GOL). Hij wil weten of dat PIP de realisatie van Howabo in de weg staat. Er is al vaker gesproken over de flinke hoogteverschillen in dat gebied, waardoor je water omhoog zou moeten laten lopen. Hij vraagt of daarvoor oplossingen zijn.

6. Eindredactie Dagelijks Bestuur en besluitvorming Algemeen Bestuur.

De heer ***Van Dijk*** antwoordt dat het hoogteverschil oplosbaar is met een pomp dan wel een gemaal. Als het nu nodig zou zijn om water af te voeren, is er een raamcontract waarin staat hoe dat is op te lossen, maar dat is wel wat ingewikkelder.
Met wat hij nu gaat vertellen, loopt hij vooruit op wat in de stuurgroep nog officieel moet worden vastgesteld. Hij houdt dus een bestuurlijke slag om de arm. Howabo-II bestaat uit elf bouwstenen. Er wordt nu bekeken in welk tijdsbestek die uitvoerbaar zijn. Maar er tekent zich in de stuurgroep een unanieme meerderheid af om alles wat met waterberging te maken heeft, dus met ruimtelijk beslag, te rekenen tot de middellange termijn. Dat is in Howabo-termen langer dan tien jaar. Het gaat dan om de Dungense Polder, de Baardwijksche Overlaat en de Bokhovense Overlaat. Daarvoor is nog veel tijd nodig, voor grondaankoop, voor bestemming en voor de verbreding van de A2. De elementen uit het PIP waarop de heer Aarts doelt, hebben te maken met net genoemde ruimtelijke zaken. Hij verwacht niet dat zaken gaan botsen, omdat de termijnen anders liggen.
Hij wijst de heer Plasmeijer erop dat hij net al een aantal van de ruimtelijke zaken heeft genoemd die beslag leggen, met daarbij een tijdslimiet. Hij zal nu een aantal andere bouwstenen noemen die veel eerder kunnen, maar ook daar houdt hij een slag om de arm, omdat die zaken bestuurlijk nog niet zijn geaccordeerd. Dat zijn de extra doorlaat Engelermeer, het gemaal Crèvecoeur, het bovenstrooms vasthouden, de verbreding van het Drongelens Kanaal en het automatiseren van de inlaat van het Bossche Broek. Er tekent zich nu af dat die projecten veel sneller kunnen. De extra inlaat Engelermeer ligt er eigenlijk al; er moet alleen onder het kruispunt daar een extra duiker worden gemaakt en dat is een relatief eenvoudige opgave.
Het bouwen van een gemaal, orde grootte € 200 miljoen, is technisch niet heel ingewikkeld, maar het is wel moeilijk om het geld daarvoor te organiseren. Zeker als je, zoals hij, op het standpunt staat dat Aa en Maas dat niet helemaal zelf zou moeten betalen. Maar als je een gedeelte van de financiering extern wil realiseren, hoort daar een lobbytraject aan vast. Hij is daarmee bezig. Kort en goed betekent het dat hij probeert de realisatie van het gemaal Crevècoeur voor een deel te laten samenvallen met de dijkversterking Lith-Bokhoven. Hij is nu bezig om een gedeelte van die financiering onder te brengen bij het HWBP, maar dat is duwen, trekken en lobbyen. Het is dus

moeilijk om aan te geven hoe snel dat zal gaan. Enkele ideeën zijn nog niet eerder voorgekomen in de genoemde programma's, maar het is een kwestie van doorvragen om uiteindelijk een positieve beschikking te krijgen.
Van de genoemde bouwstenen zijn die bij Engelermeer en in Bossche Broek relatief makkelijk en zij komen dus waarschijnlijk als eerste aan de beurt. De andere komen daar dan snel achteraan, waarbij over bovenstrooms vasthouden nog een hele discussie wordt gevoerd, want dat is politiek de meest ingewikkelde.
Een vraag is ook wie er allemaal aan mee moeten doen. Er wordt nu gepraat met de wethouders van Boxtel, Vught en St. Michielsgestel, als meest verafgelegen posten. Maar in de stuurgroep vragen zij waarom zij het allemaal moeten doen en ze zeggen dat hij eerst maar eens aan Deurne om een bijdrage moet vragen. Om een Poolse landdag te voorkomen, probeert hij een en ander gestructureerd onder de aandacht te brengen en ook daarvoor is lobbywerk nodig. Het is dus moeilijk om exacte datums te geven. Hij hoopt nog deze bestuursperiode met de eerste maatregelen te komen.
Mevrouw ***De Zoeten*** meent dat de vragen van het CDA over motie 5 (de vervuiler betaalt) haar betoog ondersteunen dat het waterschap op een breed vlak bezig is. Of het efficiënt is om heffingen op te leggen, is onderdeel van de vraag of het uiteindelijk financieel iets oplevert als je extra stoffen onder de heffing brengt.
De fractie Geborgden wil weten of het waterschap biogas gaat vervoeren. Er is een businesscase aan het AB voorgelegd voor de uitwerking van de slibgisting in Den Bosch. Slib zou vanuit Land van Cuijk naar Den Bosch worden gebracht om het daar centraal te vergisten, om zo de opwerking van groen gas te verbeteren. Als de netcongestie is opgelost en het project uit de pauzestand kan, wordt dat opnieuw bekeken. Je kunt misschien met een bestaande centrale in Land van Cuijk maaisel vergisten en daar een pilot van maken.
Het vergisten van dierlijke mest gaat nog verder en dat staat niet direct op het netvlies bij het DB. Er wordt eerst gekeken of er met de eigen biomassastromen meer biogas kan worden gemaakt.
De heer ***Scherrenberg*** wijst erop dat hij in eerste termijn al heeft gezegd dat de keuzen over prioriteringen en kapitaallasten later dit jaar nader worden uitgewerkt en worden meegenomen in de analyse die in voorbereiding is voor dit najaar. Dan komt ook het al dan niet aanpassen van het plafond met Howabo aan de orde. Hij neemt de suggestie van de heer Plasmeijer dus graag mee, maar vindt dit niet iets om meteen maar even te doen, want nog niet alle implicaties zijn te overzien. Hij herhaalt dat constant wordt gekeken waar mensen het meest efficiënt kunnen worden ingezet en waar inhuur nodig is.

De voorzitter schorst de vergadering voor fractieberaad.
De voorzitter heropent de vergadering en vraagt naar de stand van zaken van de moties.

De heer ***Janssen-Brokken*** deelt mede dat de BBB de zeven moties allemaal intrekt, onder verwijzing naar de toezeggingen die bij verschillende moties zijn gedaan en naar de reactie van verschillende portefeuillehouders dat op onderdelen al het een en ander in gang gezet is. Hij voegt eraan toe dat de constatering van de heer De Mare dat de BBB een constructieve houding heeft ingenomen, in de discussie in zijn fractie de boventoon heeft gevoerd.

Motie 8 wordt in stemming gebracht en unaniem (26 stemmen voor) aangenomen.
Motie 9 wordt in stemming gebracht en unaniem (26 stemmen voor) aangenomen
De voorzitter geeft gelegenheid tot het afleggen van een stemverklaring.

De heer ***Van de Pol*** verklaart dat de PvdD voor de motie heeft gestemd, omdat die echt gaat over de vergisting van slib, maar zijn fractie spreekt hiermee niet uit dat zij ook voor andere vormen van vergisting is.
De heer ***Janssen-Brokken*** zegt dat zijn fractie heeft voorgestemd, maar hij wijst er nogmaals op dat hij graag twee aanvullingen had gezien. Die zijn inmiddels aan de griffier gemaild en hij gaat ervan uit dat de strekking ervan wordt meegenomen bij de toekomstige ontwikkelingen.
De voorzitter wijst erop dat er geen besluit is genomen over de voorjaarsnota. Vorig jaar is de voorjaarsnota ter kennisgeving neergelegd, maar dat vond men veel te zwak. Het lastige is dat de voorjaarsnota geen officieel document is, zoals de begroting. Om toch te tonen dat de voorjaarsnota zeer serieus wordt genomen, is er de procedure van "wensen en bedenkingen". Die wensen en bedenkingen worden door het DB meegenomen en verwerkt in de begroting. In deze procedure konden moties worden ingebracht om meer sturing te geven aan het proces.

7. Mededelingen en ingekomen stukken.

De heer ***De Kleijne*** bedankt het DB en de organisatie voor de interessante excursie van vrijdag jl. Hij stond echt te kijken van de wateronttrekking tot 700 meter diepte. Het is onvoorstelbaar hoe diep het water wordt weggepompt om de bruinkool efficiënt te kunnen vervoeren naar centrales in de omgeving. Het verbaasde hem ook dat het gebied helemaal opnieuw wordt ingericht en dat er meteen weer landbouwproducten groeien en windmolens en zonneparken worden geplaatst. Hij stond versteld van de hoeveelheid hergebruikt water van de bruinkoolmijn die wordt gebruikt om de Swalmbeek levendig te houden. (Applaus).
De voorzitter zegt dat hij dit zal doorgeven aan degenen die de excursie hebben georganiseerd. Ook hij was verrast over wat hij daar heeft gezien.

Deze mededeling wordt voor kennisgeving aangenomen.
De voorzitter stelt gelijktijdig aan de orde:

8.A Vaststelling notulen, besluitenlijst en actielijst van de vergadering van het Algemeen Bestuur d.d. 6 juni 2025.

8.B Afwerking actiepunten en toezeggingen AB.

Op voorstel van mevrouw Swinkels wordt op pag. 8, in regel 18 v.o., "€ 12,5 miljoen" gewijzigd in "€ 12,5 miljard".

De secretaris meldt dat actiepunt 1 over de infiltratie van gezuiverd afwater waarschijnlijk straks is afgewerkt. Het maakt onderdeel uit van de afvalwaterstrategie die op de agenda staat.
Toezegging 43 is behandeld in de AB-vergadering van juni jl. en toezegging 46 is behandeld in het memo dat op deze agenda staat onder punt 8.B.
De heer ***Van de Pol*** mist één toezegging. In het vorige AB-vergadering is toegezegd dat er een rapport zou worden gedeeld over de kleurkeur in Cuijk.
De voorzitter bevestigt dat. Hij zal zorgen dat de toezegging wordt opgenomen in het register.

Zonder hoofdelijke stemming worden de gewijzigde notulen en de besluitenlijst vastgesteld.
De actielijst wordt voor kennisgeving aangenomen.

8.C Adviseringsoverzicht commissies d.d. 15 mei 2025.

Mevrouw ***Bens*** merkt op dat zij bij het punt over de transportleiding Vught-Helftheuvelweg (pag. 9) het antwoord kreeg dat uit de trade-off matrix bepaalde keuzen zijn te verwachten. Zij wil weten of het AB nog wordt meegenomen in die keuzen en of er nog financiële consequenties aan de keuzen zitten.
Mevrouw ***De Zoeten*** antwoordt dat in de voorliggende kredietaanvraag het maximale scenario van opties uit de trade-off matrix is meegenomen, zodat er geen aanvullende financiële consequenties zijn. Als dat totaal onverwacht toch het geval is, moet zij sowieso bij het AB terugkomen. Het is altijd mogelijk de trade-off matrix te zien.
De voorzitter concludeert dat is toegezegd dat mevrouw Bens het document alsnog krijgt.
De heer ***Kerkhoff*** spreekt zijn waardering uit voor de betrokkenheid die blijkt uit de schriftelijke beantwoording en de vragen naar aanleiding van de voorjaarsnota. Hoewel die vragen inhoudelijk vast wel relevant zijn, heeft hij het gevoel dat ze soms erg omvangrijk zijn. Vragen stellen is niet zo moeilijk, maar de beantwoording vereist zorgvuldigheid en dat vraagt heel wat van de organisatie. Hij roept het AB op om samen te werken aan de bestuurlijke efficiëntie en slagkracht en een oeverloze stroom informatie te voorkomen door gerichter vragen te stellen.

Het stuk wordt voor kennisgeving aangenomen.

9. Voorstellen ter besluitvorming.

9.1 Hamerstukken.

9.1.A Investeringskrediet ten behoeve van de uitvoering van clusterproject vismigratie fase 2.

Zonder hoofdelijke stemming wordt overeenkomstig het voorstel besloten.

9.1.B Investeringskrediet ten behoeve van de uitvoering van het project dijkversterking Doeveren.

Zonder hoofdelijke stemming wordt overeenkomstig het voorstel besloten.
De voorzitter geeft gelegenheid tot het afleggen van een stemverklaring.

Mevrouw ***Vos*** vindt het mooi dat hier vluchtheuvels zijn aangebracht en gaas in de dijk is gelegd. De PvdD ziet dat graag bij alle dijken terug.

9.1.C Investeringskrediet ten behoeve van de uitvoering van het project ecologische verbindingszone Meerkensloop.

Zonder hoofdelijke stemming wordt overeenkomstig het voorstel besloten.

9.1.D Investeringskrediet ten behoeve van de uitvoering van het programma wegwerken baggerachterstanden.

Zonder hoofdelijke stemming wordt overeenkomstig het voorstel besloten.
De voorzitter geeft gelegenheid tot het afleggen van een stemverklaring.

Mevrouw ***Vos*** stelt dat bij het baggeren vissen soms per ongeluk meekomen. De PvdD vindt het belangrijk dat dit wordt nagegaan en heeft daarover schriftelijke vragen gesteld. In afwachting van de antwoorden heeft de PvdD met het voorstel ingestemd.

9.1.E Investeringskrediet ten behoeve van de uitvoering van de renovatie van uitstroomconstructie Zandleij.

Zonder hoofdelijke stemming wordt overeenkomstig het voorstel besloten.

9.1.F 1e wijziging GR Muskusrattenbestrijding Noord-Brabant.

Zonder hoofdelijke stemming wordt overeenkomstig het voorstel besloten.

9.1.G Investeringskrediet ten behoeve van de voorbereiding van het project 'Vervangen transportleiding Vught – Helftheuvelweg'.

Zonder hoofdelijke stemming wordt overeenkomstig het voorstel besloten.
De voorzitter geeft gelegenheid tot het afleggen van een stemverklaring.

Mevrouw ***Nooijen*** zegt dat zij de ze opmerking maakt op verzoek van mevrouw Rijken. Die heeft gevraagd hoe het staat met de vergunningenscan, maar heeft geen antwoord gekregen.

9.2 Bespreekstukken.

De voorzitter stelt gelijktijdig aan de orde:

9.2.A Investeringskrediet ten behoeve van de voorbereiding van het project Natte Natuurparel Sang en Goorkens.

7.1 Ingekomen brief project Natte Natuurparel Sang en Goorkens.

De heer ***Buis*** vraagt hoe het DB de brief ziet van twaalf bedrijven waarin staat dat zij zich niet herkennen in het kaartje. In de commissie is gezegd dat 80% van de grond al is aangekocht, maar deze bedrijven bestrijden dat. Wat zou er zijn gebeurd met dit voorstel als deze bedrijven niet hadden gereageerd? Wordt er informatie achtergehouden? Blijkbaar moet er nog veel meer grond worden aangekocht. Krijgt het AB daarvan straks de rekening?

De voorzitter staat er pal voor dat in deze organisatie geen informatie wordt achtergehouden. Als dat ooit gebeurt, is dat niet bewust. Hij kent de medewerkers en heeft in hen het volste vertrouwen.
De heer ***Van der Laan*** wijst erop dat hij eerder betrokken is geweest bij dit project. Hij heeft gevraagd om meer inzicht te geven in wat daadwerkelijk is verworven en wat niet. Nadat hij halverwege de brief even op het verkeerde been was gezet, zag hij dat er een net kaartje is toegevoegd. Alle grond daarop bevindt zich binnen het rond 1993 aangewezen natuurnetwerk. Hij kan zich daarin dus prima vinden. De kansenkaart had wel wat meer duiding kunnen geven. Hij had liever wat meer onderbouwing gezien van het werkelijke plan en niet een suggestie van wat er eventueel zou kunnen. Hij kan zich daarom de reactie van de briefschrijvers voorstellen, maar meent dat er geen sprake is van informatie achterhouden of boze opzet. Hij hoopt dat bij de uitwerking duidelijk wordt dat het een heel mooi project is.
De heer ***Leenders*** zegt dat hij, nadat hij de brief had gelezen, met een paar mensen uit het gebied heeft gebeld. In die gesprekken bekroop hem het idee dat zij de uitgestoken hand van de portefeuillehouder eigenlijk best willen aanpakken, maar dat zij alleen wilden waarschuwen. Over de uitkomst van projecten in de buurt zijn zij niet zo enthousiast en daarom hebben zij vooraf gezegd wat zij niet willen. Hij meent dat er echt mogelijkheden zijn om tot zaken te komen. Hij wijst erop dat een aantal percelen in het gebied echt nat kunnen worden. Afgelopen anderhalf jaar was het gevolg dat landbouwers hun oogst niet van het land konden krijgen. Die zorg is heel scherp geformuleerd in de brief. Hij vindt dat de portefeuillehouder zich daardoor niet moet laten afschrikken en een goed gesprek met de betrokkenen moet aangaan om eruit te komen.
De heer ***De Groot*** wijst erop dat mensen in de streken het waterschap altijd mogen bellen en hij heeft de brief ook geïnterpreteerd als reactie. Die mensen willen hun zorgpunten en aandachtspunten vooraf meegeven en dat is prima. Er stonden geen dingen in de brief waarvan hij vindt dat je ze niet kunt meenemen in de verdere uitwerking. Het voorstel gaat over een voorbereidingskrediet. Er is daar al een klein beetje begonnen met de vorige fase van het project, maar in de vervolgfase is dit de eerste stap. Er is geen informatie achtergehouden. Er is op verzoek nog wel een kaartje toegevoegd. Het kaartje dat erbij zit, is een kansenkaart. Er staat op wat er bedrijfsmatig overal is vastgelegd sinds de reconstructie van de natte natuurparel. Er is vijftien keer een GGOR-natuur gemaakt voor dat gebied, er is een landrichtingsplan geweest dat bijna gelukt was, totdat er werd bezuinigd op rijksniveau. Hij moet Onno Hoes nageven dat die zelf in het gebied heeft verteld waarom het landrichtingsplan in die omvang helaas niet kon doorgaan. Al die puzzelstukjes zijn bij elkaar gepakt en op de kansenkaart gezet. Het is tevens een praatkaart, bedoeld om aan het begin van het traject het gesprek erover aan te gaan. Overigens is aan de landbouwers, van wie enkele de brief hebben ondertekend, aan de voorzijde al gevraagd om mee te denken over het planproces. Hij heeft begrepen dat de projectorganisatie voor volgende week een vervolggesprek heeft gepland.
Hij zal de brief netjes beantwoorden en vraagt of hij dat mede namens het AB mag doen. In de eerstkomende cyclus zal hij die brief dan in de commissie laten zien. Bij de beantwoording zal hij ook het gesprek van volgende week betrekken.
De heer ***Van Geest*** lijkt het de juiste gang van zaken als het AB nu aan de portefeuillehouder vraagt om in gesprek te gaan met de belanghebbenden en dat het DB daarmee van harte instemt.
De heer ***De Groot*** beaamt dat het een procesmatige verantwoording zal worden, omdat een deel van deze puzzel nog moet worden gelegd in het kader van de modellering en van wat er al dan niet mogelijk is op het gebied van grondposities, kavelruil en grondruil. Het is bekend dat het gebied qua modellering een ideologische puzzel en een grondpuzzel is. Dat was het al in het verleden en dat blijft het. Toch meent hij dat er nu voldoende materiaal is om de vervolgstap te zetten en fase 2 van het project in voorbereiding te nemen. Daarvoor is dit voorbereidingskrediet bedoeld. Bovendien zit er een bedrag in om de grondbank voor een deel te ontlasten, zodat het waterschap gronden uit de grondbank kan overnemen in het project. Dat is de hoofdmoot van het bedrag.
De heer ***Buis*** vraagt hoe hij die 80% moet zien, want op de kaart komt hij lang niet aan 80%.
De heer ***De Groot*** herhaalt dat al die vragen volgende week worden besproken met het gebied zelf. Aan de hand van een wat uitgebreidere kaart zal dan tekst en uitleg worden gegeven. Het is mogelijk dat een natte natuurparel wordt bedoeld, want er is daar al een deel ingericht. Die gronden zijn waarschijnlijk ook meegerekend. In het voorstel staat ook dat het DB het uiteindelijke projectplan mede laat afhangen van de grondverwerving die daar al dan niet kan plaatsvinden. Dus misschien dat het op sommige onderdelen wat smaller en op andere vlakken wat breder kan. Dat moet dan blijken tijdens de projectuitwerking. De omgevingsmanager en de projectleider pakken dat verder actief op.
De heer ***Buis*** stelt dat hij het voorstel niet zal tegenhouden als de grondeigenaren het ermee eens zijn.

De voorzitter concludeert dat de heer De Groot instemming van het AB heeft voor het sturen van een brief.

Zonder hoofdelijke stemming wordt overeenkomstig het voorstel besloten.
De brief onder 7.1 wordt voor kennisgeving aangenomen.

9.2.B Vaststellen afvalwaterstrategie waterschap Aa en Maas 2026-2036.

De heer ***De Mare*** herinnert zich nog dat mevrouw Nooijen in het begin van deze bestuursperiode een aantal keren de terechte, hartenkreet deed: “We moeten toch gewoon voor schoon water zorgen?”. Met dat doel is iedereen het natuurlijk eens, maar het is iets anders om dat te bereiken. Water zuiveren kan niet meer als vroeger gebeuren. Er worden steeds meer onnatuurlijke stoffen geloosd, zowel in het ecosysteem als in het rioolsysteem. Medicijnstoffen voor mensen en dieren, drugs, bestrijdingsmiddelen en ga zo maar door. Het wordt dus steeds ingewikkelder om die allemaal uit het water te krijgen.
De afvalwaterstrategie geeft overzichtelijk weer wat voor functies de afvalwaterzuivering in de toekomst kan vervullen. Niet alleen direct om het water te zuiveren, maar ook indirect ten aanzien van droogtebestrijding, ondersteuning van de landbouw en het terugwinnen van grondstoffen. Er wordt helder uiteengezet dat dit wel tot een complete systeemomzetting moet leiden; anders lukt het niet.
Dat wordt ingewikkeld en erg kostbaar. De kosten voor schoon water, in de sloten en uit de kranen, zullen veel harder stijgen dan de inflatie. Dat gaat niet samen met het volhouden dat de lasten voor burgers en bedrijven, waaronder agrarische, niet of nauwelijks mogen stijgen. Volgens het principe “de vervuiler betaalt” gaat het waterschap zo goed mogelijk proberen om de extra kosten op de juiste plekken neer te leggen, maar toch zal dit iedereen raken. Het lijkt hem verstandig dat zo duidelijk mogelijk naar buiten te communiceren, want het zal nog veel moeite kosten om iedereen ervan te doordringen dat water niet bijna gratis kan blijven.
De PvdA stemt met veel waardering in met deze afvalwaterstrategie.
De heer ***Leenders*** vindt het belangrijk dat het waterschap naar schoner water werkt. In de afvalwaterstrategie geldt het zorgvuldigheidsbeginsel niet alleen voor het waterschap zelf bij het zuiveren; bedrijven vallen onder dezelfde noemer. Hij is dan ook verrast over de uitspraak dat er voor het stikstof in de sloot, een verschil zou zijn tussen bedrijven en de rioolwaterzuivering. Het maakt voor een vis of de ecologie niet uit of stikstof uit een rwzi komt of van een bedrijfslozing. Zijn fractie hecht eraan dat er één lijn wordt getrokken en hij meent dat de portefeuillehouder daar niet heel duidelijk in was. Het lijkt hem dan ook goed helderheid te verschaffen.
Spreker vindt dat het waterschap in de toekomst moet opletten voor desinvesteringen door te snel te beslissen. In hoeverre is de bronanalyse van ongewenste stoffen duidelijk, zodat er goede keuzen kunnen worden gemaakt? Als je niet alles goed in beeld hebt of als blijkt dat zaken pas bij de tweede fase zuiveringstechniek kunnen worden opgepakt, zul je op het einde een desinvestering moeten doen. Het is belangrijk dat je een strategie hebt die zo ver vooruit kijkt dat je ook die zaken helder meeneemt.
De heer ***Kerkhoff*** stelt dat deze afvalwaterstrategie eigenlijk is bedoeld om te voldoen aan de EU-richtlijn stedelijk afvalwater voor de komende tien jaar. Het is een heldere visie en die hoeft geen verdere diepgang te hebben. Daarover praat hij graag door in de commissie. Modulaire bouw is een belangrijk principe, maar dat wordt nog verkend.
In relatie tot de netcongestie hoort hij steeds dat wordt ingezet op batterijen. Hij betreurt dat, want Aa en Maas is een waterbeheerder en zou het rioolstelsel kunnen benutten. In Noorwegen en Zweden gebeurt dat al. Het DB mag dat verder uitwerken of er via pilots op terugkomen. Hij meent verder dat er nog meer te besparen valt op energiewarmte en processturing. Zijn fractie zal instemmen met deze visie.
De heer ***Plasmeijer*** merkt op dat in het stuk wordt gerefereerd aan de Europese richtlijn stedelijk afvalwater die op 1 januari jl. van kracht is geworden. Hij heeft begrepen dat die moet worden geïmplementeerd in Nederlandse wetgeving en hij vermoedt dat dit nog wel even kan duren. Hij vraagt zich dan ook af of Aa en Maas niet voor de muziek uitloopt, omdat nog helemaal niet bekend is hoe die richtlijn wordt geïmplementeerd.
Hij wil ook weten wat het AB precies besluit vandaag. Het DB wil de afvalwaterstrategie direct van toepassing verklaren, maar is dat dan inclusief de € 30 miljoen investeringen die in het voorstel worden genoemd of gaat het nu alleen maar over de beginfase?
De heer ***Den Breejen*** stemt namens de fractie Water Natuurlijk in met afvalwaterstrategie 2026-2036. Het is belangrijk dat de biodiversiteit verder wordt verbeterd met de influentkwaliteit van het

water. Hij onderschrijft dat de circulaire economie daar alleen maar baat bij heeft, met kringlopen die meer sluitend worden en met het vervangen van primaire grondstoffen. De extra kosten vormen natuurlijk een moeilijk punt, maar hij gaat ervan uit dat er kritisch wordt gekeken naar de inzet van middelen. Zijn fractie vindt de natuur zo belangrijk dat de extra kosten niet tot vertraging mogen leiden van zaken die anders later extra kosten zouden geven. Er is dan wel sprake van een kortetermijnsucces door een begroting rond te krijgen, maar dat krijg je als een boemerang terug.
Een ander probleem is pfas van de industrie. Bijna elke dag komen er nieuwe stoffen bij en dat is niet bevorderlijk. Hij vreest dan ook dat er nog veel te doen is. Hij gaat ervan uit dat concrete invullingen tijdig in de commissie komen, zodat het AB tijdig wordt bijgepraat en zijn invloed kan aanwenden. Hij vindt dat het DB met dit voorstel op de goede weg is.
De heer ***Van Zinderen*** stelt dat de VVD het ook eens is met de afvalwaterstrategie 2026-2030. Maar zoals eerder bleek, zal het in de toekomst niet gemakkelijk zijn om volgens deze strategie te werken. Er moet goed worden omgegaan met de middelen. Voor 2026 zijn de vooruitzichten nog gunstig, maar in 2027 en 2028 wordt het al moeilijk. De VVD zal dit blijven toetsen aan de kerntaken en de financiële kaders.
Positief is dat er mogelijkheden zijn om grondstoffen terug te winnen en die te verwaarden. Het AB heeft een motie hierover unaniem aangenomen. Hij wil graag weten wat de status van die motie is. Wat is ermee gedaan? Heeft Aa en Maas al verdiend? Hij gaat er natuurlijk vanuit dat deze motie wordt meegenomen in de uitwerking van de afvalwaterstrategie.
Mevrouw ***Nooijen*** zegt dat mevrouw Rijken haar heeft laten weten dat cijfers van de gemeten stoffen in het effluent zouden worden nagezonden, maar dat zij die niet heeft gekregen. Ook op het verzoek van het CDA om gegevens van de ongewenste stoffen in de zuivering, is volgens mevrouw Rijken geen reactie gekomen. Een bijgevoegde link verwijst naar de toestand van het oppervlaktewater in het gebied, maar gaat niet over het influent.
Zij meent zelf dat het waterschap nog maar aan de vooravond staat van iets veel groters dan wordt gedacht. Een rwzi wordt uiteindelijk een grote fabriek waar elk stofje uit het water wordt gehaald, zelfs paracetamol. Er zal een compleet businessmodel van worden gemaakt dat nog miljarden in plaats van miljoenen zal kosten. Zij stelt daarom voor van het watersysteem wat geld over te hevelen naar de zuivering, want daar zit de grootste vervuiling. Bovendien zullen de bedrijven die de rotzooi, zoals pfas, lozen in sloten of het riool, hard moeten worden aangepakt. Die bedrijven moeten zorgen dat zij het water al voor het grootste gedeelte schoon hebben.
Zij vraagt zich af of per dorp en stad eigenlijk bekend is wat er aan water naar de zuivering komt. Is het technisch mogelijk om in beeld te brengen hoeveel kuubs regenwater daarbij zit? Daarmee zou je namelijk kunnen berekenen hoe ver de afkoppeling van een stad of dorp is gevorderd. Het waterschap moet dan steden en dorpen die hun best niet doen, gewoon boetes opleggen. Zij hoort al zeggen dat dit niet makkelijk is. Niks gaat makkelijk, maar zonder wrijving geen glans.
Mevrouw ***Vos*** herinnert zich dat er tijdens het werkbezoek aan het project Meanderende Maas een klimaatexamen is gedaan. De slotvraag was hoe haar ideale toekomst eruit ziet. Zij beschreef toen heldere beken, vol waterplanten en waterdieren en met ruimte om langs de waterkant te recreëren. Zij neemt aan dat velen die droom delen. Elke dag dat er niet wordt geïnvesteerd is een dag waarop de natuur, het waterleven en de eigen gezondheid schade lijden. Denk aan vervuild drinkwater. De natuur mag niet langer als vuilnisbak of grabbelton worden gebruikt. De PvdD wil samenleven met de natuur en niet ten koste van. Daar wordt iedereen uiteindelijk beter van. Dus liever geen schadelijke stoffen in het riool; beter gisteren dan vandaag. Tot de bronaanpak staat moet Aa en Maas investeren in een toekomstbestendige rwzi die onwenselijke stoffen eruit filtert, lachgas en methaan terugdringt, chemicaliën circulair gebruikt en werkt als een grondstoffenfabriek. Zij wil ook dat de vervuiler betaalt. Haar wensen zijn goed terug te zien in deze afvalwaterstrategie, die daarom op steun van haar fractie kan rekenen.
Toch heeft zij nog enkele vragen. In hoeverre hebben aquathermie en chemische zuivering invloed op de natuur? Zijn voor die chemische zuivering eindige grondstoffen nodig? Kunnen alle chemicaliën worden verwijderd of teruggewonnen voordat zij worden geloosd op het oppervlaktewater? Zij roept op te streven naar het gebruik van biobased materialen en het terugwinnen van grondstoffen bij de slibverwerking, met name fosfaat. Zij is benieuwd of het buitenland ook betrokken wordt bij het beleid.
Zij hoopt samen met deze strategie te werken aan haar droom: water dat schoon is voor mens, dier en natuur. Want uitstel schaadt iedereen.
Mevrouw ***De Zoeten*** bedankt voor de brede steun voor deze afvalwaterstrategie. Mevrouw Vos noemt het zelfs een droom, maar zij vindt het meer een tussenstap naar een mooie droom; een mooi begin.

Alles eruit halen is momenteel technisch nog niet mogelijk. Er komen ontzettend veel stoffen in het riool. Soms is niet eens duidelijk wat je moet meten, dus kun je het ook niet altijd meten. Er wordt nu een mooie tussenstap gezet en met de zuivering van de toekomst hoopt zij dat er een nog veel grotere stap kan worden voorbereid straks.
Verschillende partijen hebben zorgen geuit over de kosten die zullen stijgen. Deze afvalwaterstrategie is een visie, dus het AB geeft niet meteen een akkoord op de € 30 miljoen die er als een soort raming achter zit. Bij het uitvoeringsprogramma en uiteindelijk per project krijgt het AB de mogelijkheid een stap wel of niet te doen.
Zij heeft met deze strategie willen tonen dat er een samenhangend pad wordt bewandeld om water niet alleen aan de richtlijn stedelijk afvalwater te laten voldoen, maar ook te zorgen dat het ontvangende oppervlaktewater straks voldoet aan de KRW.
De Europese richtlijn stedelijk afvalwater is nog niet vertaald in Nederlandse wetgeving, maar ook al gebeurt dat, de richtlijn zal altijd worden getoetst aan de Europese wetgeving als zaken voor de rechter komen. Het DB heeft een interpretatie gegeven van hoe dat zal uitpakken. Daarom wordt deze keuze gemaakt voor het niveau van het effluent. Dat moet voor de KRW dezelfde concentraties aan stikstof en fosfaat krijgen als het ontvangende oppervlaktewater.
Het CDA wil weten of aan de rwzi's en bedrijven wel dezelfde normen worden opgelegd. Dat gelijkheidsbeginsel zit altijd in de best beschikbare technieken. Er zijn lozingen en als dat een vergunde lozing is, kun je de norm alleen maar aanscherpen als er ook een techniek is om stoffen eruit te halen. Hetzelfde geldt voor de rwzi's. Nog niet voor alle stoffen zijn er technieken om ze eruit te halen. Als dat niet gaat, is zo'n stof gewoon nog toegestaan. Hetzelfde geldt voor bedrijven.
Er is gevraagd om bronanalyse. Er komt nog een influentstrategie waarin veel meer wordt gekeken waar stoffen vandaan komen. Dan kan het waterschap ook aan die knop draaien. Met deze afvalwaterstrategie zit je meer aan een end-of-pipe techniek.
Het CDA waarschuwt ook voor desinvesteringen door te snel te gaan. Zoals gezegd komt er een programma en kan het AB bij elke kredietaanvraag voor een project de afweging maken of het te snel gaat.
Zij herhaalt dat je niet alles eruit kunt halen, maar het waterschap wil wel kijken of het het H2O er nog uit kan halen. De inschatting is dat voor ongeveer 30% van de hoeveelheid water die binnenkomt, het H2O eruit is te halen, zodat een stap is te maken naar een circulaire waterketen. Dat is de winst en daarmee wordt eigenlijk de stap naar de zuivering van de toekomst gemaakt, waarin technieken als de omgekeerde osmose, waarbij je echt alles eruit haalt, ook zullen worden toegepast. Als het goed is gaat Aa en Maas daarmee ervaring opdoen.
Er zijn ook nog wat opmerkingen gemaakt over netcongestie en over besparing op energie en warmte. Zij neemt aan dat de routekaart naar een energie- en klimaatneutraal waterschap daarop een reactie zal geven. De gekozen volgorde is dat eerst de afvalwaterstrategie wordt behandeld. Die bepaalt dan de agenda voor wat er nog te doen is met de routekaart. Vraag is dan hoeveel energie in de toekomst zal worden gebruikt en wat voor stappen er zijn te verzinnen om dat te mitigeren. De batterijen zitten ook in de routekaart. Het verhaal van de waterbatterij heeft zij niet helemaal begrepen.
Het DB komt in het najaar in samenhang met de routekaart terug op de motie van de VVD over het terugwinnen van grondstoffen. Dat is een van de mogelijkheden om beter circulair te worden en er wellicht nog winst uit te halen. De cijfers over stoffen in het oppervlaktewater zijn er, evenals de metingen in het effluent. Een deel van die gegevens staat in de toelichting op het aanvullend KRW-uitvoeringsprogramma dat in de vorige cyclus is behandeld. Zij verwacht dat de stoffen in het oppervlaktewater vanuit het effluent komen. Ook dat wordt gemeten. In de stukken van de KRW zit al een notitie over wat is aangetroffen in het effluent.
Mevrouw ***Nooijen*** wijst erop dat in de memorie van antwoord staat dat het overzicht van gemeten stoffen zal worden nagezonden.
Mevrouw ***De Zoeten*** stelt dat in de memorie van antwoord een verwijzing staat naar de stukken voor het aanvullend KRW-uitvoeringsprogramma.
Mevrouw ***Nooijen*** brengt daar tegenin dat de bijgevoegde link verwijst naar de toestand van het oppervlaktewater in het gebied.
Mevrouw ***De Zoeten*** zegt dat dat de lijst is met wat uiteindelijk in het oppervlaktewater is aangetroffen in verhoogde concentraties. En in de stukken bij het aanvullend KRW-uitvoeringsprogramma staat vaak wat de bron is. Bovendien staan dan het effluent en de rwzi genoemd.
Het is per kern bekend wat er naar de rwzi's komt. Daar liggen contracten met gemeente onder over de hoeveelheid afname en de gemalen zijn daarop gedimensioneerd. Mogelijkheden om aan die knop te draaien om minder te krijgen, zijn opgenomen in het programma "Stad als spons". De

kwalitatieve stoffen die erin zitten, worden opgenomen in de influentstrategie, die nog volgt na deze afvalwaterstrategie.
Terugkerend bij de droom van mevrouw Vos, zou het mooi zijn als water niet meer als afvalbak wordt gebruikt, maar helaas is dat voorlopig nog wel het geval. Aquathermie heeft volgens haar een positieve invloed op de natuur, want er wordt warmte onttrokken aan het effluent en in de winter is het tegennatuurlijk om warmte te lozen. Helaas is het mogelijk dat chemische zuivering een negatieve invloed heeft op het oppervlaktewater. Bij de verwijdering van medicijnresten wordt bijvoorbeeld ozon gebruikt en dat is een heel agressieve reactieve stof die sommige chemicaliën in het water omzet naar een nog giftigere variant. Bromide wordt in afvalwater bijvoorbeeld omgezet naar het zwaar giftige bromaat. Dergelijke ontdekkingen worden nu gedaan, want zoals gezegd haalt Aa en Maas de kooltjes uit het vuur door voorop te lopen met de toepassing van deze technieken. Soms zie je ook negatieve effecten en daarmee ga je dan aan de slag. Zij heeft eerder verteld dat er in Aarle-Rixtel wordt gewerkt aan het verwijderen van medicijnresten met een combinatie van poederkool en ozon. Vanwege de ervaringen die zijn opgedaan in Dinther, waar ondanks lage bromideconcentraties sprake is van bromaatproblemen, wordt dat heroverwogen en gaat het waterschap waarschijnlijk eerst alleen met poederkool aan de slag en niet meer met ozon. Het waterschap leert al doende en past zich dan aan.
De heer ***Leenders*** vraagt zich af of niet veel meer aan een influentstrategie moet worden gewerkt dan aan deze effluentstrategie. Hij zat laatst op een terras waar iemand een sigarettenpeuk in het riool gooide. Als nieuwsgierige waterschapper tikte hij dat in op Google en kwam erachter dat één sigarettenpeuk een kuub water vervuilt met zware metalen, nicotine en microplastic. Het waterschap wil dat water zuiveren, eventueel met omgekeerde osmose, en het dan weer inzetten als hoogwaardig water. Een influentstrategie zou dan veel beter zijn.
Mevrouw ***De Zoeten*** erkent dat er moet worden gewerkt aan een influentstrategie, maar die komt niet in de plaats van de effluentstrategie. Zij verwijst weer naar de droom, want helaas heb je de komende jaren nog te dealen met verwerking van afvalwater en krijg je niet alles opgelost met een influentstrategie.
Mevrouw ***Nooijen*** wijst op de motie van de BBB “Hier begint de zee” die daarop is gebaseerd. Zij vraagt hoe het daarmee staat.
Mevrouw ***Vos*** mist in de afvalwaterstrategie de samenwerking met het buitenland. Komt die nog ergens terug of is die samenwerking niet relevant genoeg?
Mevrouw ***De Zoeten*** zegt er niet direct een beeld bij te hebben hoe Aa en Maas in de afvalwaterstrategie kan samenwerken met het buitenland. Maar zij staat altijd open voor tips.
De heer ***Oegema*** antwoordt dat er een brief is uitgegaan over de tegel van “Hier begint de zee” en daarop zijn veel positieve reacties gekomen. Na de vakantie komt daar actie op en zal ook het AB daarvan horen.

Zonder hoofdelijke stemming wordt overeenkomstig het voorstel besloten.

9.2.C Investeringskrediet ten behoeve van de uitvoering van de aanvullende zuiveringsstap op rwzi Dinther.

Mevrouw ***Bens*** merkt op dat de CDA-fractie CDA niet tegen het zuiveren van water is. Het verbeteren van de effluentkwaliteit is juist essentieel voor het behalen van de KRW-doelen en voor een duurzame leefomgeving. Maar wat haar zorgen baart is een patroon dat zich steeds lijkt te herhalen. Er ligt nu weer een voorstel voor een aanvullend investeringskrediet, dit keer € 17 miljoen, na een eerder krediet van € 27 miljoen. Ook bij de projecten rwzi-Vinkel en rioolgemaal Cuijk-Heiligenberg waren de oorspronkelijke ramingen niet toereikend. Steeds blijkt dat de kosten in de definitieve ontwerpfase fors hoger uitvallen dan de raming op basis van schetsontwerpen. Zij pleit daarom voor meer realisme in de aanbesteding, want de financiële ruimte is niet onbeperkt. Eerder is door het CDA al aangegeven dat er binnen de organisatie voldoende kennis aanwezig is om slimmer en efficiënter aan te besteden. Zij vindt dat die kennis moet worden benut. Zij juicht het toe dat investeringskredieten voor uitvoering voortaan alleen op basis van het definitief ontwerp worden aangevraagd, maar die werkwijze moet wel consequent worden toegepast. De ruimte om tegenvallers op te vangen wordt immers steeds kleiner, zeker met het oog op toekomstige projecten en de druk op de begroting.
Het is haar opgevallen dat het waterschap bij dit project de technologische risico's zelf op zich neemt. Maar als het als opdrachtgever die risico's draagt, waarom houdt het dan toch vast aan een beperkt aantal aannemers? Waarom wordt er niet breder gekeken in de markt? Zeker nu het aantal aannemers afneemt, moet je concurrentie en innovatie stimuleren en niet beperken.

Zij vraagt het DB om bij toekomstige voorstellen expliciet aan te tonen hoe de aanbestedingsstrategie is verbeterd en welke maatregelen zijn genomen om herhaling van dit soort overschrijdingen te voorkomen.
De heer ***Den Breejen*** zegt dat hij niet van plan was iets te zeggen, omdat deze kritiek van het CDA in de commissie al diverse keren is geuit en er ook een strategie ter verandering is uitgezet. Water Natuurlijk vindt dat te veel de suggestie wordt gewekt dat de organisatie steken laat vallen en is het daarmee totaal niet eens. Het is veel meer een zaak dat de maatschappelijke ontwikkelingen snel gaan en dat elke vertraging betekent dat iets duurder wordt. Natuurlijk is het altijd goed om kritisch te kijken naar je eigen functioneren, maar hij vindt deze aanval, want zo wil hij het noemen, ongepast. Er is al een aanpassing van de manier van aanbesteden afgesproken en bovendien heb je te maken met oplopende kosten en met het gegeven dat het aantal aannemers beperkt is.
Mevrouw ***Bens*** vindt het vervelend dat haar woorden worden verdraaid, want dit heeft zij niet gezegd. Zij deed meer een handreiking om realisme in een aanbesteding te krijgen. Het is ook een compliment aan de organisatie. Bij de behandeling van de voorjaarsnota heeft haar fractie al gezegd dat er kennis binnen de organisatie is die beter moet worden benut. Haar betoog was dus zeker geen aanval.
De heer ***Den Breejen*** zegt dat hij, als het als compliment is bedoeld, dit natuurlijk alleen maar kan onderstrepen. Maar hij vindt dat aanbestedingen wel realistisch en zorgvuldig gebeuren.
Mevrouw ***De Zoeten*** erkent dat er een patroon is te herkennen in de genoemde drie projecten. Dat is dat het DB helaas op basis van een schetsontwerp om een uitvoeringskrediet heeft gevraagd en dat dit in deze markt een groot probleem blijkt. Het zijn ook nog eens drie projecten waarbij tussen schetsontwerp en definitief ontwerp is ontdekt dat er te makkelijk is gedacht over de te treffen maatregelen. Daar zijn lessen uit geleerd en voortaan vraagt het DB alleen om een krediet op basis van een definitief uitvoeringsontwerp. Op die manier is zeker dat er geen aanvullende kredieten nodig zijn bij onvoorziene verhogingen.
Zij neemt aan dat de heer Den Breejen aansloeg op de vraag van mevrouw Bens om realisme in aanbesteding, want daaruit klinkt het verwijt dat het waterschap niet goed aanbesteedt. Dat weerspreekt zij, want het heeft niet gelegen aan de manier van aanbesteden. Het DB is juist heel blij dat het een raamovereenkomst heeft waarbij het drie zeer capabele partijen aan Aa en Maas heeft gebonden die zulke innovatieve aanvullende zuiveringsstappen kunnen maken. Zij weerlegt ook de suggestie dat het waterschap de innovatie beperkt door de technische risico's op zich te nemen. Als zich geen risico's voordoen, hoeft het waterschap nu ook die kosten niet te maken. Als het risico bij de aannemer was gelegd, was de rekening verhoogd met de kosten van dat risico.
Zij bedankt voor de bevestiging dat Aa en Maas een organisatie heeft met veel kennis die dergelijke projecten goed kan realiseren. Zij neemt niet aan dat er nog eens zo'n project komt. In de organisatie wordt keihard gewerkt om te zorgen dat de kosten onder het nu gevraagde krediet blijven en zij hoort graag waardering als dat lukt.

Zonder hoofdelijke stemming wordt overeenkomstig het voorstel besloten.
De voorzitter geeft gelegenheid tot het afleggen van een stemverklaring.

De heer ***Leenders*** verklaart dat de CDA-fractie zal tegenstemmen. Bij een volgende verbouwing, renovatie of investering bij een rwzi waar dit niet meer voorkomt, zal het DB alle ondersteuning weer ontvangen, maar deze keer niet.
De voorzitter zegt dat hij zich hierover verbaast, want er is al gestemd. Hij zal dit opvatten als een kritische stemverklaring. Wellicht komt het ook omdat er nu al vijf uur wordt vergaderd.

9.2.D Benoeming leden vaste adviescommissie.

Zonder hoofdelijke stemming wordt overeenkomstig het voorstel besloten.

10. Stukken ter kennisneming.

10.1 Beantwoording art. 44-vragen fractie Geborgden inzake dieper grondwater, grondwaterkwaliteit en grondwaterkwantiteit.

De heer ***De Kleijne*** bedankt het DB voor het doorgeleiden van de vragen naar het bevoegd gezag, in dit geval de provincie. Hij heeft in de rapporten van het RIVM gezien dat er onder de diepere lagen in het stedelijk gebied een verhoogde nitraatconcentratie is. Hij is dan ook benieuwd naar de reactie van de provincie.

De voorzitter zegt toe dat de antwoorden worden toegezonden, zodra zij binnen zijn.

Het stuk wordt voor kennisgeving aangenomen.

10.2 Voortgangsrapportage RE(K)Ssen.

De heer ***Buis*** is verbaasd over dit stuk, omdat het uiterlijk 1 juli 2025 moest worden ingediend bij de RES. Hij zet nogal wat vraagtekens bij het stuk, want er wordt de hele tijd gesproken over duurzaam en toekomstbestendige energiesystemen.
De voorzitter wijst erop dat er geen debat wordt gevoerd over stukken ter kennisneming.
De heer ***Buis*** zegt dat hij dan verzoekt het in de commissie te behandelen.

Dit stuk wordt verwezen naar de commissie.

10.3 Aanwijzingsbesluit commissie Geloofsbrieven.

Dit stuk wordt voor kennisgeving aangenomen.

11. Voorstellen ter opiniërende bespreking.

11.1 Rekenkamer-onderzoek naar inwonerparticipatie.

De voorzitter wijst erop dat dit rapport op de agenda staat, omdat de rekenkamer bij de presentatie in december jl. was vergeten het rapport mee te sturen. Het DB heeft beloofd dat rapport aan de orde te stellen in het AB, want de rekenkamer is een organisatie die werkt voor het AB.
Mevrouw ***Bens*** vindt het jammer dat zij het rapport niet heeft kunnen lezen voor de presentatie, want zij heeft er nogal wat vragen over. Op de universiteit heeft zij geleerd dat je een beeld moet hebben van de mensen die je interviewt, maar in het rapport kan zij nergens iets terugvinden over de leeftijdsgroepen en het opleidingsniveau van de geïnterviewden.
In de richting van het DB merkt zij op dat Aa en Maas een participatiebeleid heeft. Maar blijkbaar gebeurt niet altijd wat er in dat beleid staat. Zij wil weten hoe het DB daarmee omgaat. Komt er een herijking van het participatiebeleid? Of wordt er kritisch gekeken naar de processen en worden die aangepast, zodat zij wel voldoen aan wat op papier staat?
De voorzitter vindt het lastig om met zulke vragen om te gaan, omdat de rekenkamer een organisatie is die voor het AB werkt. Alleen de laatste vraag is aan het DB gericht.
De heer ***Van Geest*** zegt dat mevrouw Hendrickx, die vanmiddag niet aanwezig kon zijn, hem heeft gevraagd om aan te geven dat zij zich prima kan vinden in het rapport en dat ze het ook voldoende helder vindt voor de voortgang.
De heer ***Janssen-Brokken*** spreekt zijn waardering uit voor de rekenkamer. Het rapport over inwonerparticipatie is grondig, evenwichtig en glashelder. Het biedt de kans om de kloof te dichten tussen de papieren werkelijkheid en de praktijk, want formeel voldoet Aa en Maas aan de wet. Het heeft beleid, een verordening en een participatieladder. Maar in de praktijk voelen veel inwoners zich onvoldoende betrokken. Ze geven aan dat afspraken niet worden vastgelegd, dat plannen plotseling veranderen zonder uitleg en dat er telkens weer een andere contactpersoon is. Dat doet afbreuk aan het vertrouwen. Als voorbeeld noemt hij dat een inwoner uitgebreid input geeft op een project tijdens een inloopavond. Als er eindelijk na twee maanden dan een update komt, is het plan aangepast zonder uitleg. Als je dat een keer meemaakt, haak je af. Dat is geen participatie, maar frustratie.
Het rapport laat zien dat de term inclusiviteit in het beleid staat, maar in de praktijk niet wordt toegepast. Jongeren zijn nauwelijks bereikt en mensen die niet uit zichzelf meedoen, komen niet in beeld. Dan klopt het op papier, maar mis je de mensen waarom het juist gaat. Ook het zogeheten uitdaagrecht, waarbij inwoners zelf taken van het waterschap overnemen, is formeel geregeld, maar in de praktijk nog niet echt gebruikt. Sterker nog: sommige afspraken met inwonersorganisaties voldoen niet aan de eigen regels. Dat moet worden rechtgezet.
Het stoort de BBB-fractie dat het DB zegt het rapport te waarderen, maar inhoudelijk nauwelijks ingaat op de concrete aanbevelingen. Hij betreurt dat, want het gaat niet om een ambtelijke notitie, maar om het serieus nemen van inwoners en van de rekenkamer. Daarom doet hij enkele oproepen aan het DB, waarvan een in het verlengde ligt van die van mevrouw Bens. Kom alsnog met een volledige reactie per aanbeveling. Dus niet alleen met de kreet dat maatwerk al gebeurt, maar wat het DB wanneer zal aanpassen en beter gaat organiseren. De ambtelijke organisatie zorgt voor

continuïteit. Regel vaste aanspreekpunten, een goede overdracht als mensen vertrekken en heldere communicatie over wat inwoners mogen verwachten.
Het AB moet kritisch blijven op zijn rol. Het is kaderstellend en controlerend en dat vraagt terughoudendheid in de uitvoering, maar ook lef om het gesprek te voeren als zaken niet goed gaan. Participatie is meer dan een vinkje zetten. Het gaat om vertrouwen. Dat bouw je alleen op als wat je zegt overeenkomt met wat je doet.
De heer ***Van Geest*** wijst erop dat de rekenkamer rapporteert aan het AB, zodat het aan het AB is om te oordelen of de rekenkamer zijn werk goed heeft gedaan. Zowel het AB als het DB zal invulling moeten geven aan de gemaakte opmerkingen en die ter harte moeten nemen. Het lijkt hem niet correct om, aangezien er aan het AB wordt gerapporteerd, het DB een opdracht mee te geven.
De heer ***Jansen-Brokken*** snapt deze redenering. Maar het is de verantwoordelijkheid van het AB als controlerend orgaan om, als er iets wordt gesignaleerd, die taak op te pakken. Het AB hoeft dan niet te zeggen wat het DB moet doen, maar kan wel een oproep doen. Die oproep doet het AB overigens niet alleen aan het DB, maar ook aan zichzelf en indirect aan de organisatie.
De heer ***Van Geest*** meent dat de meningen niet ver uiteen liggen. Hij vindt alleen dat het bij een rapportage aan het AB niet aangaat dat het AB zegt dat het DB zijn best moet doen. Het AB moet primair naar zichzelf kijken. Overigens is het DB onderdeel van het AB. Hij verwacht dat geleidelijk aan in het handelen van zowel het AB als het DB vorm wordt gegeven aan de suggesties en de aanbevelingen van de rekenkamer.
De heer ***Janssen-Brokken*** concludeert dat hij volledig op één lijn zit met de heer Van Geest.
De voorzitter zegt dat hij inderdaad een appel aan iedereen in deze zaal heeft gehoord om de opmerkingen ter harte te nemen.

12. Moties vreemd aan de orde van de dag.

Er zijn geen moties ingediend.

13. Voorstel tot het houden van een besloten vergadering.

Er is geen voorstel.

14. Rondvraag.

Mevrouw ***Nooijen*** herhaalt de suggestie om met AB en DB naar GroeneWoudGAS te gaan in Sint-Oedenrode om te kijken hoe die fabriek in elkaar zit. Het is interessant om te zien en er blijkt dat wat een afvalproduct lijkt uiteindelijk volledig wordt benut.
De heer ***Den Breejen*** verzoekt nog eens te kijken naar het systeem van inloggen en uitloggen met wachtwoorden. Dat kan echt heel simpel, want er zijn grote belangrijke instellingen en bedrijven waar niemand meer last heeft bij het inloggen. De ICT-afdeling liet hem weten dat verandering niet is toegestaan en dat dit te maken heeft met een organisatie boven Aa en Maas.
De heer ***Van der Laan*** merkt op dat hij bij de griffie een aantal foto's van de excursie heeft gedropt voor mensen die daarvoor belangstelling hebben.
De heer ***Peters*** vertelt dat hij onlangs hoorde dat de Tweede Kamer voor acht weken op reces gaat. Hij ziet nu dat het AB pas op 18 september weer bij elkaar komt en dat duurt nog veel langer. Maar AB-leden kunnen zich nog aanmelden voor de Noord-Brabantse Waterschapsdag op 4 september a.s.
De heer ***De Mare*** vraagt zich af of dit de laatste AB-vergadering in deze ruimte is, ofte wel wat de status is van de verbouwing van de nieuwe ruimte.
De voorzitter zegt dat het DB zich zal beraden op het voorstel van mevrouw Nooijen om op bezoek te gaan bij een bedrijf in St. Oedenrode. Hij zal kijken of het inpasbaar is.
De secretaris antwoordt dat het lastig is in te loggen op het systeem zonder wachtwoord. Dat is niet om de AB-leden te pesten, maar om de veiligheid te waarborgen. Het moet overigens geen groot probleem zijn om in te loggen, maar het gebeurt wel eens dat verkeerde instellingen terugkomen. Hij adviseert dan de IT-afdeling om hulp te vragen.
De heer ***Scherrenberg*** stelt dat de aanbesteding van de verbouwing beneden nog niet volgens wens is verlopen. De verbouwing kan deze zomer dus nog niet worden afgerond.

15. Sluiting.

De voorzitter sluit, te 15.53 uur, de vergadering.

Aldus vastgesteld in de openbare vergadering van het Algemeen Bestuur van het waterschap Aa en Maas van 10 oktober 2025.

De secretaris, *De voorzitter,*

Waterschap Aa en Maas

Besluitenlijst vergadering Algemeen Bestuur

Datum	04-07-2025
Tijd	10:30 - 17:00 uur
Locatie	Het Waterschapshuis (4.29)
Voorzitter	Mario Jacobs

1 Opening

1.1 Insprekers

Er zijn geen insprekers.

1.2 Trekking stemmingsnummer

1.3 Vaststellen agenda

Op verzoek van de heer Buis van de fractie BBB wordt agendapunt 7.1 behandeld bij agendapunt 9.2.

2 Eerste termijn Algemene Beschouwing op de Voorjaarsnota 2025

2.1 Voorjaarsnota 2025 waterschap Aa en Maas

Voorgesteld besluit:

In aanloop naar het opstellen van de Begroting 2026 waterschap Aa en Maas eventuele wensen en bedenkingen te uiten over de Voorjaarsnota 2025 waterschap Aa en Maas.

Besluit:

Het Algemeen Bestuur heeft zijn wensen en bedenkingen geuit over de Voorjaarsnota 2025. Het Dagelijks Bestuur zal deze wensen en bedenkingen meenemen en verwerken in de begroting 2026. De fractie BBB heeft zeven moties ingediend en later weer ingetrokken onder verwijzing naar de toezeggingen die bij verschillende moties zijn gedaan en naar de reactie van verschillende portefeuillehouders dat op onderdelen al het een en ander in gang gezet is. De fractie VVD heeft twee moties ingediend. Beide moties worden in stemming gebracht en unaniem aangenomen (26 voor en 0 tegen). Met de motie 'Naar een efficiëntere projectvoorbereiding en realisatie onder gezonde financiële

kaders' roept de VVD fractie het Dagelijks Bestuur op om:
-de risicovoorziening (onvoorzien) voortaan te begroten op programmaniveau in plaats van op projectniveau, waarbij het Algemeen Bestuur algemene kaders stelt voor eventuele kredietaanvullingen in de realisatiefase:
-in beeld te brengen wat de verhouding is tussen in- en uitbesteding van werkzaamheden;
-deze aanpak uiterlijk voor de Voorjaarsnota 2027 aan de hand van concrete voorstellen terug te koppelen aan het Algemeen Bestuur.
Met de motie 'Lobby ter intensivering slibvergisting voor biogas als alternatieve energiebron' roept de VVD fractie het Dagelijks Bestuur op om te onderzoeken of de NAVO norm van 1,5% voor indirecte defensie inzet ingezet kunnen worden voor het bevorderen dan wel stimuleren van projecten bij waterschappen om de energie-onafhankelijkheid te bevorderen en uiterlijk bij de begrotingsbehandeling van 2026 met een terugkoppeling te komen. Over de aangenomen moties wordt door de heren Van de Pol en Janssen-Brokken een stemverklaring afgegeven.

2.1.A Ingediende en ondertekende moties

2.1.B Inbreng fracties Algemene Beschouwingen

3 Lunch (12.00-12.45)

4 Beantwoording Dagelijks Bestuur

5 Tweede termijn Algemene Beschouwingen op de Voorjaarsnota

6 Eindredactie Dagelijks Bestuur en besluitvorming Algemeen Bestuur

7 Mededelingen en ingekomen stukken

7.1 Ingekomen brief project Natte Natuurparel Sang en Goorkens

Voorgesteld besluit:
Kennis te nemen van de ingekomen brief.

Besluit:
Hiervan wordt kennisgenomen.

8.A Vaststelling notulen, besluitenlijst en actielijst vergadering van het Algemeen Bestuur d.d. 6 juni 2025

Voorgesteld besluit:
De notulen, besluitenlijst en actielijst van de AB-vergadering van 6 juni 2025 vast te stellen.

Besluit:
De notulen en actielijst worden gewijzigd vastgesteld. De besluitenlijst wordt ongewijzigd vastgesteld.

8.B Afwerking actiepunten en toezeggingen AB

Voorgesteld besluit:
Kennis te nemen van het Toezeggingenregister AB-vergaderingen d.d. 6 juni 2025.

Besluit:
Hiervan wordt kennisgenomen.

8.C Adviseringsoverzicht commissies d.d. 12 juni 2025

Voorgesteld besluit:
Kennis te nemen van het Adviseringsoverzicht commissies d.d. 12 juni 2025.

Besluit:
Hiervan wordt kennisgenomen.

9 Voorstellen ter besluitvorming

9.1 HAMERSTUKKEN

9.1.A Investeringskrediet ten behoeve van de voorbereiding en uitvoering van clusterproject vismigratie fase 2

Voorgesteld besluit:
Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 3.000.000,-- ten behoeve van de voorbereiding en uitvoering van clusterproject vismigratie fase 2.

Besluit:

Conform voorstel.

9.1.B Investeringskrediet ten behoeve van de uitvoering van het project dijkversterking Doeveren

Voorgesteld besluit:

Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 34.500.000,- ten behoeve van de uitvoering van het project dijkversterking Doeveren.

Besluit:

Conform voorstel.

9.1.C Investeringskrediet ten behoeve van de uitvoering van het project ecologische verbindingszone Meerkensloop

Voorgesteld besluit:

Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 2.225.000,-- ten behoeve van de uitvoering van project EVZ Meerkensloop.

Besluit:

Conform voorstel.

9.1.D Investeringskrediet ten behoeve van de uitvoering van het programma wegwerken baggerachterstanden

Voorgesteld besluit:

Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 4.800.000,-- ten behoeve van de uitvoering van het programma wegwerken baggerachterstanden.

Besluit:

Conform voorstel. Mevrouw Vos van de fractie Partij voor de Dieren heeft een stemverklaring afgelegd.

9.1.E Investeringskrediet ten behoeve van de uitvoering van de renovatie van de uitstroomconstructie Zandleij

Voorgesteld besluit:

Een investeringskrediet beschikbaar te stellen € 725.000,-- ten behoeve van de uitvoering van de renovatie van de uitstroomconstructie Zandleij.

Besluit:

Conform voorstel.

9.1.F 1e wijziging GR Muskusrattenbestrijding Noord-Brabant

Voorgesteld besluit:

1. Kennis te nemen van de 1e wijziging van de GR Muskusrattenbestrijding Noord-Brabant;
2. Geen gebruik te maken van de mogelijkheid tot het indienen van een zienswijze op de voorgestelde 1e wijziging van de GR Muskusrattenbestrijding Noord-Brabant;
3. Toestemming te verlenen aan het dagelijks bestuur van het waterschap tot het vaststellen van de 1e wijziging van de GR Muskusrattenbestrijding Noord-Brabant, onder voorbehoud dat ook de algemene besturen van de waterschappen Brabantse Delta en De Dommel hiertoe besluiten.

Besluit:

Conform voorstel.

9.1.G Investeringskrediet ten behoeve van de voorbereiding van het project 'Vervangen transportleiding Vught - Helftheuvelweg'

Voorgesteld besluit:

Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 200.000,- voor de voorbereiding van het project 'Vervangen transportleiding Vught - Helftheuvelweg'.

Besluit:

Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 200.000,- voor de voorbereiding van het project 'Vervangen transportleiding Vught - Helftheuvelweg'.

9.2 BESPREEKSTUKKEN

9.2.A Investeringskrediet ten behoeve van de voorbereiding en grondkosten van het project Natte Natuurparel Sang en Goorkens

Voorgesteld besluit:

Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 4.310.000,- ten behoeve van de voorbereiding en grondkosten voor het project Natte Natuurparel Sang en Goorkens.

Besluit:

Conform voorstel.

9.2.B Vaststellen Afvalwaterstrategie waterschap Aa en Maas 2026-2036

Voorgesteld besluit:

1. De afvalwaterstrategie waterschap Aa en Maas 2026-2036 vast te stellen (bijlage 1) en per direct van toepassing te verklaren.
2. De huidige afvalwaterstrategie van 2017 daarmee te laten vervallen.

Besluit:

Conform voorstel.

9.2.C Investeringskrediet ten behoeve van de uitvoering van de aanvullende zuiveringstap op rwzi Dinther

Voorgesteld besluit:

Een aanvullend investeringskrediet van €17.000.000,- beschikbaar te stellen ten behoeve van de uitvoering van de aanvullende zuiveringsstap op rwzi Dinther.

Besluit:

Conform voorstel.

9.2.D Benoeming leden vaste adviescommissie

Voorgesteld besluit:

1. De benoeming van mevrouw C. Vos tot lid van de vaste commissie Waterketen & Duurzaamheid in te trekken.
2. De benoeming van mevrouw S. Rammelt-van Eijden tot lid van de vaste commissie Watersysteem & Waterveiligheid in te trekken.
3. Mevrouw C. Vos te benoemen tot lid van de vaste commissie Watersysteem & Waterveiligheid.
4. Mevrouw S. Rammelt-van Eijden te benoemen tot lid van de vaste commissie Waterketen & Duurzaamheid.

Besluit:

Conform voorstel.

10 Stukken ter kennisname

10.1 Beantwoording artikel 44 vragen fractie Geborgden inzake diepere grondwater, grondwaterkwaliteit en grondwaterkwantiteit

Voorgesteld besluit:

Kennis te nemen van de beantwoording van de artikel 44 vragen van de fractie Geborgden inzake diepere grondwater, grondwaterkwaliteit en grondwaterkwantiteit.

Besluit:

Hiervan wordt kennisgenomen.

10.2 Voortgangsrapportage RE(K)Ssen

Voorgesteld besluit:

Kennis te nemen van:

- De voortgangsrapportage Regionale Energiestrategie Noordoost Brabant;
- De voortgangsrapportage Regionale Energiestrategie Metropoolregio Eindhoven;
- De voortgangsrapportage Regionale Energie- en Klimaatstrategie Hart van Brabant.

Besluit:

Hiervan wordt kennisgenomen. Op verzoek van de heer Buis van de fractie CDA wordt dit onderwerp geagendeerd voor de commissie Waterketen en Duurzaamheid.

10.3 Aanwijzingsbesluit commissie Geloofsbrieven

Voorgesteld besluit:

Kennis te nemen van:

- De aanwijzing van de heer J. Leenders als lid van de commissie Geloofsbrieven in plaats van mevrouw G. Vereijken.
- De aanwijzing van mevrouw C. Vos als plaatsvervangend lid van de commissie Geloofsbrieven in plaats van de heer J. Leenders.

Besluit:

Hiervan wordt kennis genomen.

11 Voorstellen ter opiniërende bespreking

11.1 Rekenkamer-onderzoek naar inwonerparticipatie

Voorgesteld besluit:

Ter bespreking.

Besluit:

Het rapport wordt opiniërend besproken.

12 Moties vreemd aan de orde van de dag

Er zijn geen moties ‘vreemd aan de orde van de dag’ ingediend.

13 Voorstel tot het houden van een besloten vergadering

14 Rondvraag en sluiting

Waterschap Aa en Maas

ACTIELIJST AB-VERGADERINGEN					
	DATUM VERG.	**AGENDA-PUNT**	**ACTIE**	**WIE**	**GEREED/ UITGEV.**
1	07062019	10	**Rondvraag** Vraag inzake infiltratie van gezuiverd afvalwater in grondwater is onderwerp van onderzoeksvoorstel met de provincie (model).	Suzanne de Zoeten	Infiltratie van gezuiverd afvalwater is expliciet opgenomen in de nieuwe afvalwaterstrategie 2026-2036. Deze ligt ter vaststelling voor in het AB van 4 juli 2025.
2	16062023	4.L	**Concept Bestuursakkoord 2023-2027** In relatie tot de motie van de Partij voor de Dieren inzake natuurinclusieve klimaatbestendige en/of andere duurzame vormen van kringlooplandbouw zal in een themasetting nader worden gediscussieerd over de duiding “natuurinclusief”.	Peter van Dijk	Thema AB september 2024
5	13102023	4.B	**Instellen auditcommissie waterschap Aa en Maas** Het functioneren van de auditcommissie zal over 2 jaar (conform de verordening) worden geëvalueerd, waarbij de vraagstelling over de taakinvulling nader aan de orde zal komen.	Joël Scherrenberg	Najaar 2025
9	05072024	9.2.A	**Realisatiefase Meanderende Maas** Mogelijkheden verkennen voor oprichting investeringsbedrijf	Peter van Dijk	t.z.t.
10	05072024	9.2.B	**Renovatie en uitbreiding rwzi Land van Cuijk** Als de sliblijn bij rwzi Land van Cuijk wordt verwijderd en naar Den Bosch gaat, moet het AB een doorrekening hebben van de stand-alone van Cuijk. De fractie Geborgden vraagt om een doorrekening in de volle breedte voordat we de tweede en derde fase ingaan.	Suzanne de Zoeten	t.z.t.

Waterschap Aa en Maas

AFGEWERKTE ACTIEPUNTEN					
	DATUM VERG.	**AGENDA-PUNT**	**ACTIE**	**WIE**	**GEREED/ UITGEV.**
3	16062023	Actielijst	**Bufferstroken** Inzake de nieuwe regels voor bufferstroken kijkt het waterschap momenteel hoe de koppeling met het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) fatsoenlijk kan worden gerealiseerd. Het DB heeft een stuk voorbereid dat naar het AB komt. Zie ook actielijst commissie WB.	Peter van Dijk	AB 13 oktober 2023
4	14072023	Rondvraag	**Pfas Berkendonk Helmond** Er zal een dossier worden opgesteld waarin de geschiedenis staat, hoe het waterschap hiermee samen met de gemeente Helmond is omgegaan en hoe het dergelijke stoffen in zijn algemeenheid meet. Het AB krijgt dan een totaaloverzicht.	Peter van Dijk	Hier vindt continu overleg plaats tussen de verschillende overheden. Zodra er nadere informatie is, wordt het AB daarover geïnformeerd
8	17112023	9	**Adviseringsoverzicht** Er volgt een evaluatie komt over het functioneren van de grondbank, naar verwachting in het eerste kwartaal van 2024. Dan wordt er ook een lichte aanpassing van het grondbeleid aan het AB voorgelegd. Tegelijkertijd zal de toegezegde presentatie over de werking van de grondbank alsdan worden gehouden.	Peter van Dijk	Cie. WB d.d. 14 maart 2024
6	13102023	4.J	**Begroting 2024/Jaarrekening 2022 GR Muskusrattenbestrijding.** De PHO zal de beheerders van de gemeenschappelijke regeling uitnodigen om in de commissie watersysteembeheer een presentatie te geven. Dan kan men rechtstreeks vragen stellen en krijgt men een wat genuanceerder beeld dan uit de paar A-viertjes van het voorstel.	Peter van Dijk	Presentatie in de commissie WB 17 oktober 2024
7	13102023	5.H	**Evaluatie instrument bedrijfswaterplan** Afhankelijk van de agenda van het AB volgt in 2024 en presentatie over de recent ontwikkelingen mbt het BBWP en een blik op de toekomstige ontwikkelingen. Ook de	Peter van Dijk	Commissie WW d.d. 30 januari 2025

			link met het nieuw te ontwikkelen beregeningsbeleid zal worden toegelicht.		
11	13122024	2.2	**Presentatie 'Weerbeeld 2024'** De inhoudelijke discussie voort te zetten in de commissie Watersysteem en Waterveiligheid	Peter van Dijk Ernest de Groot	Commissie WW d.d. 30 januari 2025
12	13122024	3	**Mededelingen en ingekomen stukken - insprekers wateroverlast AB 15 november 2024** De eerste globale analyse wordt gedeeld met de delegatie uit de buurt. De afdeling communicatie is bezig om een Q&A samen te stellen. Die is nu nog uitgebreid voor de ambtelijke organisatie, maar het streven is er een publieksvriendelijke versie van de te maken die ook op de website wordt geplaatst. De portefeuillehouder zal de commissie Watersysteem en Waterveiligheid in januari verder bijpraten.	Ernest De Groot	Commissie WW d.d. 30 januari 2025
13	13122024	6.2	**Dashboard waterveiligheid Q3 2024** Het dashboard wordt nagezonden en geagendeerd voor de volgende AB-vergadering	Peter van Dijk	AB 21 februari 2025

TOEZEGGINGENREGISTER AB-VERGADERINGEN D.D. 4 JULI 2025

Nr.	Agendapunt	Titel	Toezegging	Portefeuillehouder	Voortgang	Status	Gepland	Datum gereed
54	Algemeen Bestuur 04-07-2025 2.1. Voorjaarsnota 2025 waterschap Aa en Maas	Evaluatie watersystemen	De fractie BBB heeft een motie ingetrokken onder de toezegging van portefeuillehouder De Groot om de evaluaties van de watersystemen van de deeltrajecten Bovenloop van de Goorloop, de Esperloop, de Hoge Raam en de Bovenloop van de Kraaivenloop mee te nemen richting de commissie wanneer deze projecten aan de orde komen.	Groot, E. de	De toezegging is lopende.	Lopende	Nog niet bekend.	
53	Algemeen Bestuur 04-07-2025 9.1.G. Investeringskrediet ten behoeve van de voorbereiding van het project 'Vervangen transportleiding Vught - Helftheuvelweg'	Vergunningenscan/trade off matrix	De dijkgraaf zegt toe om de trade off matrix en vergunningenscan beschikbaar te stellen aan het AB.	Zoeten, S. de	De toezegging is lopende.	Lopende	Een samenvatting van de trade off matrix en vergunningenscan zal worden geagendeerd voor de commissie Watersysteem en Duurzaamheid. Dit is nu voorzien voor 23 oktober 2025.	
52	Algemeen Bestuur 04-07-2025 8.B. Afwerking actiepunten en toezeggingen AB	Rapport Kleurkeur Cuijk	Op verzoek van de fractie Partij voor de Dieren zegt de dijkgraaf toe om het rapport over de Kleurkeur in Cuijk te delen met het AB.	Dijk, P. van	De toezegging is lopende.	Lopende	Er staat een presentatie gepland over Bloemrijke dijken en de Kleurkeur voor de commissie Watersysteem en Waterveiligheid van 18 september 2025. Het rapport zal als bijlage bij deze presentatie worden gevoegd.	
51	Algemeen Bestuur 04-07-2025 2.1. Voorjaarsnota 2025 waterschap Aa en Maas	Bewustwording overstorten in aanloop naar gemeenteraadsverkiezingen	Door de VVD is gevraagd om concreet (via plaatjes en filmpjes) de gevolgschade van overstorten mee te geven aan gemeentelijke partijen in aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van 2026. Het moet duidelijk zijn waarom een overstort echt relevant is en waarom die moet worden meegenomen in de overwegingen. Portefeuillehouder Oegema heeft toegezegd dit uit te zullen voeren en uit te zoeken hoe de distributie kan plaatsvinden.	Oegema, S.	De toezegging is lopende.	Lopende	Voor 1 januari 2016	
50	Algemeen Bestuur 04-07-2025 2.1. Voorjaarsnota 2025 waterschap Aa en Maas	HOWABO/onderdeel communicatie	Toegezegd wordt om het AB een nieuwsbericht te sturen, waaruit blijkt dat 2000 mensen hebben meegedaan aan de vraag waar de overheid rekening mee moet houden als het gaat om de waterveiligheid in het kader van hoogwater.	Dijk, P. van Jacobs, M.	Hieronder staat de link naar het nieuwsbericht: https://www.aaenmaas.nl/actueel/nieuws/2025/juni/inwoners-denken-mee-howabo-veiligheid/	Gereed	Voor 1 januari 2026	AB 10 oktober 2025
49	Algemeen Bestuur 06-06-2025 4.2.C. Aanvullend KRW Uitvoeringsprogramma Aa en Maas	Hengelvrije zones	Gelet op de toezegging van de portefeuillehouder trekt de fractie Partij voor de Dieren de motie Hengelvrije zones in. Met de motie riep de fractie Partij voor de Dieren het Dagelijks Bestuur op om in gesprek te gaan met Sportvisserij Nederland om de aanduiding van visvrije zones op www.visplanner.nl aan te passen door de lichtblauwe kleur over de gehele breedte waterloop door te trekken en eventueel rood te kleuren. Portefeuillehouder De Groot geeft aan dat het hem goed lijkt om die plekken goed weer te geven in de visplanner, bijvoorbeeld met een kruis. De blauwe streep die nu wordt gebruikt is inderdaad bijna niet te zien op een tablet.	Groot, E. de	De toezegging is lopende.	Gereed	AB 10 oktober 2025	
48	Algemeen Bestuur 06-06-2025 5.3. Jaaroverzicht 2024 Nationale Ombudsman ter zake waterschap Aa en Maas	Jaaroverzicht 2024 Nationale Ombudsman	De fractie BBB vraagt dit onderwerp te agenderen voor de commissie. De dijkgraaf zegt toe dat er in de commissie een presentatie komt over hoe het proces van klachten verloopt.	Jacobs, M.	De toezegging is lopende.	Lopende	2e helft 2025	De toezegging is lopende.
47	Algemeen Bestuur 06-06-2025 4.2.B. Investeringskrediet ten behoeve van de uitvoering van de renovatie rioolgemaal Cuijk-Heiligenberg	Renovatie rioolgemaal Cuijk-Heiligenberg	Portefeuillehouder De Zoeten zegt toe om het thema Raamcontract te agenderen voor bespreking in de commissie Waterketen en Duurzaamheid.	Zoeten, S. de	De toezegging is lopende.	Lopende	Najaar 2025	De toezegging is lopende.
46	Algemeen Bestuur 06-06-2025 4.2.A. Jaarstukken 2024 waterschap Aa en Maas	Jaarstukken 2024 waterschap Aa en Maas	De fractie Partij voor de Dieren leest in het Jaarverslag dat 2 van de 12 geplande vispassages zijn gerealiseerd. In het meerjarenplan staat een aantal van 170 vispassages en in de Midtermreview van het WBP staat het aantal van 172. Ze vraagt om een verklaring van dit verschil. Portefeuillehouder De Groot zegt toe dit intern uit te laten zoeken.	Groot, E. de	De toezegging is afgehandeld via een Memorie van Antwoord.	Gereed	AB 4 juli 2025	4 juli 2025
45	Algemeen Bestuur 04-04-2025 9. Rondvraag en sluiting	Rondvraag en sluiting/Evaluatie peilen hoogveengebied De Peel	Portefeuillehouder De Groot heeft aan Staatsbosbeheer en de aanliggende waterschappen gevraag om een evaluatie van de peilen van de afgelopen jaren, zodat duidelijk wordt welke compartimenten hun werk doen en waar nog lekkages zitten.	Groot, E. de	De toezegging is lopende.	Lopende	2e helft 2025.	De toezegging is lopende
44	Algemeen Bestuur 04-04-2025 9. Rondvraag en sluiting	Rondvraag en sluiting/Stand van zaken Beregeningsbeleid	Bijpraten van de commissie WW over het (nieuwe) beregeningsbeleid en kleine onttrekkingen.	Dijk, P. van	De toezegging is lopende.	Lopende	Commissie WW d.d. 12 juni 2025.	De toezegging is lopende
43	Algemeen Bestuur 04-04-2025 9. Rondvraag en sluiting	Rondvraag en sluiting/Waterconservering Peelhorst	De fractie Water Natuurlijk noemt het een gemiste kans om op de hoge gronden van de Peelhorst het grondwater goed vast te houden. Portefeuillehouder Van Dijk zal een analyse toesturen van de afgelopen 12 weken waaruit blijkt dat het waterschap al voordat het ophield met regenen begonnen is met het optrekken van de stuwen.	Dijk, P. van	Is aan de orde gekomen tijdens de presentatie Weerbeeld 2025	Gereed	AB 6 juni 2025	6 juni 2025
42	Algemeen Bestuur 04-04-2025 5.05. Beantwoording artikel 44 vragen fractie Partij voor de Dieren inzake waterschap en drinkwater	Beantwoording artikel 44 vragen fractie Partij voor de Dieren inzake waterschap en drinkwater/Organiseren van expertsessie over PFAS	De fractie Partij voor de Dieren doet het voorstel om naar aanleiding van de beantwoording artikel 44 vragen over drinkwater een expertsessie over PFAS te organiseren. Portefeuillehouder Van Dijk staat in principe positief tegenover deze suggestie, maar wil aan de voorkant eerst zelf met de voorgestelde experts aan tafel.	Dijk, P. van	De toezegging is lopende.	Lopende	2e helft 2025.	De toezegging is lopende
41	Algemeen Bestuur 21-02-2025 7. Moties vreemd aan de orde van de dag	Moties vreemd aan de orde van de dag/Motie uitspraak Raad van State en impactanalyse	Met de beantwoording van het Dagelijks Bestuur van de artikel 44 vragen over intern salderen wordt al invulling gegeven aan de motie. Door het DB is aanvullend toegezegd dat in het op te stellen projectenoverzicht een prioritering wordt aangebracht.	Dijk, P. van	De toezegging is lopende.	Lopende	2e helft 2025.	De toezegging is lopende

40	Algemeen Bestuur 13-12-2024 6.8. Informatienota over AI-kompas	Informatienota over AI-kompas	De fractie BBB is benieuwd naar de status van de motie “Data” (AB d.d. 23 februari 2024), omdat ten aanzien van data een zekere ongelijkheid was tussen waterschappen en constateert dat Aa en Maas tot een maand geleden de algoritmes in het algoritmeregister nog niet had gedownload en vraagt of Aa en Maas dit gaat doen en wanneer. Toegezegd is om deze vragen schriftelijk te beantwoorden. De fractie PvdA vindt het merkwaardig dat tussen de toelichtingen over de vijf uitgangspunten vijf tabbladen zitten met teksten zoals ‘plantage van kennis’, ‘kanaal van solidariteit’ en ‘kanaal van kansen’. In de colofon is te zien dat artist impressions door AI zijn gegenereerd. Als ook de teksten door AI zijn gegenereerd bij die artist impressions, is er nog veel te leren voor AI. Toegezegd is om hier op terug te komen en thematiek rondom AI te agenderen voor het Thema AB.	Oegema, S. Jacobs, M.	De toezegging is lopende.	Lopende	2e kwartaal 2025.	De toezegging is lopende
39	Algemeen Bestuur 13-12-2024 6.7. Informatienota over Meetresultaten naar PFAS rondom de vliegbasis Vredepeel en Volkel	Informatienota over Meetresultaten naar PFAS rondom de vliegbasis Vredepeel en Volkel	Ten aanzien van de pfas-normen verzoekt de fractie VVD te standaardiseren welke lijst wordt gebruikt. Toegezegd is om meer duidelijkheid te geven over de normeringen alsmede een stroomdiagram op te nemen zodat het beter te begrijpen is welke norm op welk moment waar moet worden toegepast.	Groot, E. de Dijk, P. van	De toezegging is afgehandeld in het AB d.d. 21 februari 2025.	Gereed	N.v.t.	21 februari 2025
38	Algemeen Bestuur 15-11-2024 10. Rondvraag en sluiting	Begroting 2025 waterschap Aa en Maas/Rol waterschappen bij T&H bij indirecte lozingen	De fractie BBB vraagt wie verantwoordelijk is voor het weghalen van invasieve exoten zoals waternavel. Toegezegd is om dit uit te zoeken.	Dijk, P. van	De actie is afgehandeld in het AB d.d. 13 december 2024.	Gereed	N.v.t.	13 december 2024
37	Algemeen Bestuur 15-11-2024 4.A. Vaststelling notulen, besluitenlijst en actielijst vergadering van het Algemeen Bestuur d.d. 11 oktober 2024	Notulen en actielijst/Waterschap als grondstoffenbedrijf	De fractie VVD heeft eerder gesproken over het waterschap als grondstoffenbedrijf, omdat er winst te maken is met het verwaarden van afvalstoffen, maar ziet dit niet in de lijst van toezeggingen terugkomen. Toegezegd is om dit punt apart (dus niet in de nieuwe Afvalwaterstrategie) te bespreken.	Zoeten, S. de	De toezegging is lopende.	Lopende	1e helft 2025.	De toezegging is lopende
36	Algemeen Bestuur 15-11-2024 2. Begroting 2025 waterschap Aa en Maas	Begroting 2025 waterschap Aa en Maas/Rol waterschappen bij T&H bij indirecte lozingen	De fractie 50PLUS verzoekt het AB te informeren over de motie die door de Tweede Kamer is aangenomen om de waterschappen een grotere rol te geven bij Toezicht en Handhaving (en evt. consequenties) in het kader indirecte lozingen. Toegezegd is om het AB over de motie te informeren.	Oegema, S.	De toezegging is afgehandeld in het AB d.d. 13 december 2024.	Gereed	N.v.t.	13 december 2024
35	Algemeen Bestuur 11-10-2024 5.14. Halfjaar rapportage AQUON	Halfjaar rapportage AQUON	De fractie Partij voor de Dieren leest dat de meting van PFAS-verontreinigingen inmiddels routinematig wordt uitgevoerd en vraagt om toezending van de resultaten. Toegezegd is om te kijken of we de data van Aa en Maas in een handig formaat beschikbaar kunnen stellen.	Zoeten, S. de	De toezegging is afgehandeld in het AB d.d. 13 december 2024.	Gereed	N.v.t.	13 december 2024
34	Algemeen Bestuur 11-10-2024 4.2.A. Bestuursrapportage 2024 waterschap Aa en Maas	Bestuursrapportage 2024/Realisatie NNB projecten	De fractie CDA vraagt of zij ook een overzicht kan krijgen van de gronden die dadelijk in zicht blijven bij het waterschap en op welke termijn het waterschap daar maatregelen wil uitvoeren. Toegezegd is dat het gevraagde kaartje er is en aan het AB zal worden geleverd.	Groot, E. de	De toezegging is afgehandeld in het AB d.d. 13 december 2024.	Gereed	N.v.t.	13 december 2024
33	Algemeen Bestuur 11-10-2024 4.2.A. Bestuursrapportage 2024 waterschap Aa en Maas	Bestuursrapportage 2024/Achteruitholling Brabantse natuur	De fractie CDA Mevrouw Bens stelt dat de provincie aangeeft dat de Brabantse natuur achteruitholt. Zij vraagt hoe het AB een controlerende functie kan uitoefenen als het geen inzicht heeft in de data die daaraan vasthangen. Toegezegd is dat die data wordt uitgezocht en aan het AB wordt gestuurd.	Groot, E. de	De toezegging is afgehandeld in het AB d.d. 13 december 2024.	Gereed	N.v.t.	13 december 2024
32	Algemeen Bestuur 05-07-2024 10.2. Maatschappelijke kosten baten analyse uitbreiding slib- en gaslijn rwzi ’s-Hertogenbosch	Maatschappelijke kosten baten analyse uitbreiding slib- en gaslijn rwzi 's-Hertogenbosch	Op verzoek van de fractie CDA wordt het stuk doorverwezen naar de commissie Emissiebeheer.	Zoeten, S. de	De toezegging is afgehandeld in de commissie Emissiebeheer d.d. 17 oktober 2024.	Gereed	N.v.t.	17 oktober 2024
31	Algemeen Bestuur 05-07-2024 10.1. Impact netcongestie op projectplanning rwzi's Den Bosch en Land van Cuijk	Impact netcongestie op projectplanning rwzi's Den Bosch en Land van Cuijk	Op verzoek van de fractie Geborgden wordt het stuk doorverwezen naar de commissie Emissiebeheer.	Zoeten, S. de	De toezegging is afgehandeld in de commissie Emissiebeheer d.d. 17 oktober 2024.	Gereed	N.v.t.	17 oktober 2024
30	Algemeen Bestuur 05-07-2024 08.C. Adviseringsoverzicht commissies d.d. 13 juni 2024	Adviseringsoverzicht commissies d.d. 13 juni 2024/Muskusrattenbestrijding	Het jaarverslag Muskus- en Beverratbestrijding 2022 is op haar verzoek in het overzicht opgenomen vanwege een vraag over bijvangsten. Intussen is ook het jaarverslag van 2023 uit en daarin staat dat de bijvangst ruim 16.000 is en is gestegen met 4830 dieren, ondanks maatregelen om bijvangst te voorkomen. Dat is een zorgelijke ontwikkeling. De vraag is hoe dat heeft kunnen gebeuren en of er wellicht meer druk moet worden gezet op de bestrijdingsorganisatie om innovatieve methoden te ontwikkelen. Bij de bijvangst zitten zelfs twee beschermde bevers en zij verzoekt na te gaan hoe dat mogelijk is. Toegezegd is om de laatste vraag uit te zoeken.	Dijk, P. van	De toezegging is afgehandeld in de commissie Watersysteembeheer d.d. 17 oktober 2024.	Gereed	N.v.t.	17 oktober 2024
29	Algemeen Bestuur 05-07-2024 7.1. Ingekomen brief Wateroverlast Oventje en begeleidend mailbericht	Ingekomen brief Wateroverlast Oventje en begeleidend mailbericht	Op verzoek van de fractie Water Natuurlijk wordt de brief behandeld in de commissie.	Groot, E. de Dijk, P. van	De toezegging is afgehandeld in de commissie Watersysteembeheer d.d. 17 oktober 2024.	Gereed	N.v.t.	17 oktober 2024
28	Algemeen Bestuur 07-06-2024 8. Rondvraag	Rondvraag/Presentatie Wateroverlast	Op verzoek van mevrouw Swinkels van de BBB fractie wordt toegezegd om de presentatie die het DB onlangs heeft gehad over wateroverlast te delen met het AB.	Groot, E. de	De toezegging is afgehandeld in het AB 2024 Q2.	Gereed	N.v.t.	2024 Q2
27	Algemeen Bestuur 07-06-2024 8. Rondvraag	Rondvraag/Presentatie Bloemrijke dijken	Op verzoek van mevrouw Schoofs van de fractie Water Natuurlijk wordt toegezegd een presentatie in te plannen over kleurkeuren en bloemrijke dijken.	Dijk, P. van	De toezegging is lopende.	Lopende	Najaar 2024	De toezegging is lopende

26	Algemeen Bestuur 07-06-2024 5.4. Antwoordbrief Dagelijks Bestuur op artikel 44 vragen fractie CDA inzake voorbereidingskrediet windturbines Land van Cuijk	Antwoordbrief Dagelijks Bestuur op artikel 44-vragen fractie CDA inzake voorbereidingskrediet windturbines Land van Cuijk	Toegezegd wordt om de vraag van mevrouw Bens van de CDA fractie of het bedrag dat besteed is aan onderzoeken voor alle onderzoeken geldt te beantwoorden.	Zoeten, S. de	De toezegging is afgehandeld in het AB 2024 Q2	Gereed	N.v.t.	2024 Q2
25	Algemeen Bestuur 07-06-2024 5.3. Antwoordbrief Dagelijks Bestuur op artikel 44 vragen fractie CDA inzake artikel lozen giftige stoffen riool Noord-Holland	Antwoordbrief Dagelijks Bestuur op artikel 44 vragen fractie CDA inzake artikel lozen giftige stoffen riool Noord Holland	Toegezegd wordt om de vraag van mevrouw Bens van de CDA fractie om te kijken in hoeverre er op dit gebied afstemming plaatsvindt met de omgevingsdienst en de brancheorganisatie bedrijven schriftelijk te beantwoorden.	Zoeten, S. de	De toezegging is afgehandeld in het AB 2024 Q2.	Gereed	N.v.t.	2024 Q2
24	Algemeen Bestuur 07-06-2024 5.1. Jaarstukken 2023 Het Waterschapshuis (hWh)	Jaarstukken 2023 Het Waterschapshuis (hWh)	Toegezegd is om de schriftelijke vragen van mevrouw Bens van de CDA fractie te beantwoorden.	Oegema, S.	De toezegging is afgehandeld in het AB 2024 Q2.	Gereed	N.v.t.	2024 Q2
23	Algemeen Bestuur 12-12-2025 3.C. Adviseringsoverzicht commissies d.d.	Adviseringsoverzicht commissies/AQUON	De fractie BBB constateert dat Aquon op verzoek van Aa en Maas eind 2023 voor een aantal projecten separate voorschotfacturen gestuurd op basis van de begrote tarieven van AQUON. Zij vraagt waarom Aa en Maas dat heeft gedaan, want de andere waterschappen hebben geen voorschotfacturen betaald. Het waterschap heeft nu een beetje voor bank gespeeld.	Zoeten, S. de	De toezegging is afgehandeld in het AB d.d. 11 oktober 2024.	Gereed	N.v.t.	11 oktober 2024
22	Algemeen Bestuur 07-06-2024 2.5. Publicatie kennisgeving voornemen en participatie N279 Veghel-Asten	Publicatie kennisgeving voornemen en participatie N279 Veghel-Asten	Toegezegd wordt om de in beeld gebrachte knelpunten met het AB te delen.	Dijk, P. van	De toezegging is afgehandeld in het AB d.d. 11 oktober 2024.	Gereed	N.v.t.	11 oktober 2024
21	Algemeen Bestuur 05-04-2024 5.09. Jaarverslag 2023 Commissie Bezwaarschriften	Jaarverslag 2023 Commissie Bezwaarschriften	Toegezegd wordt om een schriftelijke reactie te geven op de onderliggende reden van de vertraging voor wat betreft de afhandeling van de bezwaren binnen de gestelde termijnen.	Jacobs, M.	De toezegging is afgehandeld in het AB d.d. 7 juni 2024.	Gereed	N.v.t.	7 juni 2024
20	Algemeen Bestuur 05-04-2024 4.1.7. Zienswijze wijziging gemeenschappelijke regeling BSOB	Zienswijze wijziging Gemeenschappelijke regeling BSOB	Het in beeld brengen van de omgangsvormen c.q. mate van invloed dat het AB heeft bij onze Verbonden Partijen.	Scherrenberg, J. Jacobs, M.	De toezegging is afgehandeld in het AB d.d. 7 juni 2024.	Gereed	N.v.t.	7 juni 2024
19	Algemeen Bestuur 05-04-2024 4.1.7. Zienswijze wijziging gemeenschappelijke regeling BSOB	Zienswijze wijziging gemeenschappelijke regeling BSOB	Toegezegd wordt dat portefeuillehouder Scherrenberg een extra controle/check (laat) doen om te kijken of de Gemeenschappelijke Regeling overeenkomstig de wettelijke bepalingen zoals bedoeld in artikel 17 Wgr correct is weergegeven.	Scherrenberg, J.	De toezegging is afgehandeld in het AB d.d. 7 juni 2024.	Gereed	N.v.t.	7 juni 2024
18	Algemeen Bestuur 05-04-2024 4.2.1. Meanderende Maas, projectplan Waterwet dijkversterking Ravenstein-Lith	Meanderende Maas, projectplan Waterwet dijkversterking Ravenstein-Lith	Toegezegd wordt om de monsteruitslagen van de afgegraven klein beschikbaar te stellen.	Dijk, P. van	De toezegging is afgehandeld in het AB d.d. 7 juni 2024.	Gereed	N.v.t.	7 juni 2024
17	Algemeen Bestuur 05-04-2024 1.2. Vaststellen agenda	Vaststellen agenda/Het waterschapshuis	Toegezegd wordt om een presentatie te verzorgen over Het Waterschapshuis en welke complexe projecten worden uitgevoerd.	Oegema, S.	De toezegging is afgehandeld in de commissie Algemene- en Financiële Zaken d.d. 21 november 2024.	Gereed	N.v.t.	21 november 2024
16	Algemeen Bestuur 23-02-2024 8. Rondvraag	Rondvraag/PFAS in Berkendonk	Terugkoppeling stand van zaken PFAS situatie in de recreatieplas Berkendonk te Helmond.	Dijk, P. van	De toezegging is afgehandeld in de commissie Watersysteembeheer d.d. 16 mei 2024.	Gereed	N.v.t.	16 mei 2024
15	Algemeen Bestuur 23-02-2024 4.5. Kredietaanvraag Projectplan Waterwet Natte Natuur Parel (NNP) Wijboschbroek	Kredietaanvraag Projectplan Waterwet Natte Natuur Parel (NNP) Wijboschbroek	Het AB betrekken bij de verdere uitvoering van het hele project alsook een tijdlijn van het project.	Groot, E. de	De toezegging is afgehandeld in de commissie Watersysteembeheer d.d. 14 maart 2024.	Gereed	N.v.t.	14 maart 2024
14	Algemeen Bestuur 15-12-2023 4.M. Anti- afhaakregeling 2024	Inspreker bij Anti-afhaakregeling 2024	Verspreiden van de inspreektekst aan het AB.	Zoeten, S. de	De tekst is integraal opgenomen in de notulen van 15 december 2023.	Gereed	N.v.t.	15 december 2023
13	Algemeen Bestuur 15-12-2023 4.G. Aanvullend investeringskrediet Blauwe Poort fase 2	Aanvullend investeringskrediet Blauwe Poort fase 2	Toegezegd wordt om de nulmetingen beschikbaar te stellen.	Dijk, P. van	De toezegging is afgehandeld in het AB d.d. 5 april 2024.	Gereed	N.v.t.	5 april 2024
12	Algemeen Bestuur 15-12-2023 4.F. Kredietaanvraag verkenningen 4 oplossingsrichtingen HoWaBO	Inspreker bij Kredietaanvraag verkenningen 4 oplossingsrichtingen HoWaBo	Toesturen van het HKV rapport aan het AB	Dijk, P. van	De toezegging is afgehandeld in het AB d.d. 5 april 2024.	Gereed	N.v.t.	5 april 2024
11	Algemeen Bestuur 15-12-2023 4.A. Belastingverordeningen 2024 waterschap Aa en Maas	Belastingverordeningen 2024 waterschap Aa en Maas	Uitgebreide uitleg over haalbaarheid betaling belastingaanslag in meerdere termijnen.	Scherrenberg, J.	De toezegging is afgehandeld in het AB d.d. 5 april 2024.	Gereed	N.v.t.	5 april 2024
10	Algemeen Bestuur 14-07-2023 2.1. Voorjaarsnota 2023 waterschap Aa en Maas	Voorjaarsnota 2023 waterschap Aa en Maas/Kleine onttrekkingen	Over de kleine onttrekkingen is een notitie gemaakt voor het DB die beschikbaar zal worden gesteld aan het AB. Daarin komt duidelijk naar voren wat de afwegingen zijn. Die notitie geeft de nodige duidelijkheid.	Dijk, P. van	De toezegging is afgehandeld in het Thema AB d.d. 26 januari 2024.	Gereed	N.v.t.	26 januari 2024
9	Algemeen Bestuur 14-07-2023 2.1. Voorjaarsnota 2023 waterschap Aa en Maas	Voorjaarsnota 2023 waterschap Aa en Maas/Onttrekkingen en droogte	Op de vraag wat het waterschap nu doet en wat het nog extra kan doen (zie rapport “Zonder water geen later”) t.a.v. onttrekkingen en droogte wordt toegezegd dat dit in het thema AB in beeld zal worden gebracht.	Dijk, P. van	De toezegging is afgehandeld in het Thema AB d.d. 4 oktober 2023.	Gereed	N.v.t.	4 oktober 2023

8	Algemeen Bestuur 14-07-2023 2.1. Voorjaarsnota 2023 waterschap Aa en Maas	Voorjaarsnota 2023 waterschap Aa en Maas/Ethische code dataprocessing	Toegezegd wordt dat de vraag over de ethische code in relatie tot dataprocessing in het vierde kwartaal zal worden geagendeerd in de commissie.	Jacobs, M.	De toezegging is afgehandeld in het 4e kwartaal 2024.	Gereed	N.v.t.	4e kwartaal 2024
7	Algemeen Bestuur 14-07-2023 2.1. Voorjaarsnota 2023 waterschap Aa en Maas	Voorjaarsnota 2023 waterschap Aa en Maas/Bevers en Dassen/Meanderende Maas	Een notitie zal binnen afzienbare tijd met het AB worden gedeeld. Ook de commissie zal op dit dossier worden bijgepraat.	Dijk, P. van	De toezegging is afgehandeld in het Thema AB d.d. 4 oktober 2023.	Gereed	N.v.t.	4 oktober 2023
6	Algemeen Bestuur 14-07-2023 2.1. Voorjaarsnota 2023 waterschap Aa en Maas	Voorjaarsnota 2023 waterschap Aa en Maas/Actualisatie HWBP	In extra avond thema AB zal het AB worden bijgepraat over het dossier HWBP.	Dijk, P. van	De toezegging is afgehandeld in het Thema AB d.d. 4 oktober 2023.	Gereed	N.v.t.	4 oktober 2023
5	Algemeen Bestuur 14-07-2023 10.3. Dashboard HWBP Q1 2023	Dashboard HWBP Projecten Q1 2023	Toegezegd wordt om aan het AB (in het dashboard ?) inzicht te verschaffen op welke plekken er risico's zijn van graafdieren en welke maatregelen eventueel kunnen worden genomen.	Dijk, P. van	De toezegging is afgehandeld in de commissie Watersysteembeheer d.d. 21 september 2023 en het thema Algemeen Bestuur d.d. 4 oktober 2023.	Gereed	N.v.t.	21 september 2023 en 4 oktober 2023
4	Algemeen Bestuur 16-06-2023 8. Rondvraag en sluiting	Rondvraag en sluiting/Landelijke pijpleiding Stippelberg over peelrandbreuk	Toegezegd wordt dat het afgegeven signaal hierover zal worden nagetrokken en het DB dit zal terugkoppelen.	Jacobs, M.	De toezegging is afgehandeld in de commissie Watersysteembeheer d.d. 21 september 2023.	Gereed	N.v.t.	21 september 2023
3	Algemeen Bestuur 16-06-2023 2.3. Toeristische Kanobond Nederland (TKBN) beleidsinformatie recreatief medegebruik	Toeristische Kanobond Nederland (TKBN) beleidsinformatie recreatief medegebruik	Toegezegd wordt dat DB een reactie zal sturen die ter kennis van het AB wordt gebracht. Voorts zal het AB breder worden geïnformeerd over vigerend beleid recreatief medegebruik bij Aa en Maas.	Groot, E. de	De toezegging is afgehandeld in de commissie Watersysteembeheer d.d. 21 september 2023.	Gereed	N.v.t.	21 september 2023
2	Algemeen Bestuur 16-12-2022 5.5. Jaarplan 2023 Agri Food Capital	Jaarplan 2023 Agri Food Capital	Het DB reageert positief op de suggestie om de directeur van Agri Food Capital uit te nodigen. Het is alleen de vraag of dat nog is in te plannen voor deze bestuursperiode.	Jacobs, M.	De toezegging is afgehandeld met het werkbezoek van het Algemeen Bestuur d.d. 6 september 2024.	Gereed	N.v.t.	6 september 2024
1	Algemeen Bestuur 25-02-2022 4.I. Waterschapsverordening Aa en Maas	Waterschapsverordening Aa en Maas	Het AB verzoekt om voorafgaand aan de opmaak van een beleidsrijke verordening een thema AB te organiseren over zaken die in het WBP zijn opgenomen, zoals beleid ten aanzien van beschaduwing en het beregeningsbeleid. Voorts vraagt het AB of aan bijlage 11, waarin alle beleidsnota's staan die nog moeten worden gewijzigd, een planning kan worden toegevoegd.	Dijk, P. van	De toezegging is afgehandeld in het Algemeen Bestuur d.d. 17 november 2023 en thema Algemeen Bestuur d.d. 26 januari 2024.	Gereed	N.v.t.	17 november 2023 en 26 januari 2024

Toezeggingen n.a.v. AB-vergadering	
Datum vergadering:	**4 juli 2025**
Agendapunt:	**2.1 Voorjaarsnota 2025 waterschap Aa en Maas - Howabo**
Vraag:	Al in 2021 en wellicht nog vroeger is begonnen met dit project. In de vorige AB-vergadering heeft ***de heer Plasmeijer*** begrepen dat dit voor het niet misselijke bedrag van € 100 miljoen gebeurt. In het artikel met de dijkgraaf staat overigens dat burgers mogen meedenken. Hij wil weten hoe het daarmee staat en of er al wordt meegedacht.
Toezegging nr. 50	Toegezegd wordt om het AB een nieuwsbericht te sturen, waaruit blijkt dat 2000 mensen hebben meegedaan aan de vraag waar de overheid rekening mee moet houden als het gaat om de waterveiligheid in het kader van hoogwater.
Antwoord/Vervolgstappen:	Hieronder staat de link naar het nieuwsbericht. https://www.aaenmaas.nl/actueel/nieuws/2025/juni/inwoners-denken-mee-howabo-veiligheid/
Status:	De toezegging is hiermee afgehandeld.

Waterschap Aa en Maas

Algemeen Bestuur

Dossiernummer	2410
Extern Zaak ID	0654592049
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	10 oktober 2025
Agendapunt	3.C
Titel	Adviseringsoverzicht commissies d.d. 18 september 2025
Organisatieonderdeel	Bestuur en Bedrijfsvoering
Projectenboeknummer en naam	
Portefeuillehouder	Jacobs, M.
Digitale toegankelijkheid toegepast	Ja
paraafsecretaris	

Bijlagen
TOEGEVOEGD: UVO bijlage 3.4 20181115 416560 Overzicht gehonoreerde klanteisen GOL – Waterschap Aa en Maas
TOEGEVOEGD: 1902_UVO_Partners_GOL
Adviseringsoverzicht commissies 20250918

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Algemeen Bestuur	**10 oktober 2025**

Voorgesteld besluit

Kennis te nemen van het Adviseringsoverzicht commissies d.d. 18 september 2025.

GOL: Overzicht gehonoreerde klanteisen – Waterschap Aa en Maas

ID	Naam	Klanteisomschrijving
KES-0024	Drooglegging	De oever ter plaatse van brug 59 dient een drooglegging van tenminste 40 cm. boven het standaard kanaalpeil van NAP+1,80 m. te hebben.
KES-0029	Leidraad Kunstwerken	Kunstwerken in de regionale waterkering (zowel tijdelijke als definitieve kunstwerken) dienen te voldoen aan de "Leidraad Kunstwerken 2003".
KES-0030	Landhoofden	Landhoofden dienen (bij navolgende dijkverlegging) voorbereid te zijn op een eventuele toekomstige waterkerende functie.
KES-0031	Landhoofd	Landhoofden dienen (bij navolgende dijkverlegging) voorbereid te zijn op het later uitbreiden van de waterkerende voorziening en het aansluiten van de nieuwe dijk.
KES-0032	Dijkverlegging	De voorziening waarop nieuwe dijk wordt aangesloten dient zodanig gerealiseerd te zijn dat, in een later stadium, bij het aansluiten van de dijk geen hinder wordt veroorzaakt op de Rijksweg A59.
KES-0033	x	Voor de aan de zijkant uitstekende voorziening van het landhoofd dient een warmgewalst profiel gebruikt te worden
KES-0034	Stowa	De regionale waterkering (dijk) dient te voldoen aan de Handreiking Ontwerpen & Verbeteren Waterkering langs regionale rivieren (Stowa).
KES-0035	Kruin	De kruin van de regionale waterkering dient een breedte te hebben van tenminste 4,50 m in verband met bereikbaarheid voor onderhoudsmaterieel.
KES-0036	Taluds	Taluds van de regionale waterkering dienen niet steiler te zijn dan 1:2,5.
KES-0037	Hoogte	De regionale (oostelijke) waterkering (incl. daarin aanwezige kunstwerken) dient een kerende hoogte te hebben van tenminste 5,70m +NAP.
KES-0038	Stabiliteitsfactor	De dijk dient te voldoen aan de leidraad, waarbij met een stabiliteitsfactor van 1,1 is gerekend.
KES-0039	Dijklichaam	Het waterkerende dijklichaam dient uitgevoerd te zijn als grondlichaam met grasbekleding.
KES-0040	Onderhoudsmaterieel	Ontwerp van de (nieuwe) regionale waterkering en aansluitende wegenstructuur dient zodanig te zijn dat onderhoudsmateriaal niet op de waterkering hoeft om te keren bij het uitvoeren van onderhoud of in geval van een calamiteit.
KES-0045	Waterkering	Er dient te allen tijde (ook tijdens de Uitvoering) een waterkering functioneel te zijn met een kerende hoogte van tenminste 4,80m+NAP.
KES-0046	Waterkering	In de periode 1 oktober - 1 april mogen er geen werkzaamheden op of aan de regionale waterkering (inclusief beschermingszone) worden uitgevoerd.
KES-0047	Tijdelijke waterkerende voorzieningen	Tijdelijke waterkerende voorzieningen dienen hun waterkerende functie minimaal 5 jaar te kunnen vervullen.
KES-0048	Damwanden	Tijdelijke damwanden dienen aantoonbaar verwijderbaar te zijn zonder schade aan de brug en de nieuwe dijk te veroorzaken en zonder negatief effect op de waterkering.
KES-0049	x	Tijdelijke waterkerende voorzieningen dienen hun waterkerende functie minimaal 5 jaar te kunnen vervullen
KES-0050	x	Tijdelijke damwanden dienen aantoonbaar verwijderbaar te zijn zonder schade aan brug en nieuwe dijk te veroorzaken en zonder negatief effect op de waterkering
KES-0053	Doorstroomprofiel	Bij hoogwater dient een afvoer van tenminste 100m3/sec gewaarborgd te zijn, zowel tijdens de Uitvoering als in de definitieve situatie.
KES-0054	Aansluiting	Aan zowel de noord- als de zuidzijde van de A59 dient de dijk binnen 100 meter aangesloten te zijn op het bestaande dijklichaam.
KES-0056	Machinaal onderhoud	Bochten/hoeken in de dijk dienen machinaal onderhoudbaar te zijn.
KES-0057	Kabels en leidingen	Kabels en Leidingen in of bij de waterkering (incl. achterliggende berekeningen) dienen te voldoen aan de NEN 3650 en de NEN 3651 (leidingen in kruisingen met belangrijke waterstaatswerken).
KES-0060	Waterwetvergunning	Ontwerp / aanpassing van alle waterstaatswerken dient te geschieden conform de geldende keur, algemene regels en beleidsregels van het waterschap. Formele goedkeuring vindt plaats via een af te geven watervergunning.
KES-0061	Taluds	De taluds onder de brug en aan weerszijden tot 2 m naast de brug dienen verhard te zijn.
KES-0062	Uitspoeling	Uitspoeling om en nabij de nieuwe brug dient voorkomen te worden.
KES-0066	Duikers	Duikers dienen niet langer dan 12,5 m te zijn.
KES-0068	Afwatering	Waterberging oppervlaktewater in Baardwijkse Overlaat realiseren.
KES-0069	Onderhoud	Naast de insteek van de watergang dient zich, over de gehele lengte van de watergang, een onderhoudsstrook met een breedte van tenminste 5 m. te bevinden.
KES-0070	Onderhoud	In de watergangen dienen zich zo min mogelijk kunstwerken en duikers te bevinden.
KES-0071	Afwatering	Hemelwater dient vertraagd naar watergangen af te worden gevoerd.
KES-0072	Afwatering	De systeemafvoer dient niet toe te nemen door de toevoeging van hemelwater.
KES-0073	Duikers	Duikers dienen korter dan 12,50 meter te zijn.
KES-0074	Afwatering	Taluds dienen de bereikbaarheid van watergangen ten behoeve van onderhoud niet onmogelijk te maken.
KES-0075	Afwatering	De afmetingen van toegangspoorten dienen te voldoen aan de Keur.
KES-0320	Waterkering	Landhoofd dient (bij navolgende dijkverlegging) voorbereid te zijn op het later uitbreiden van de waterkerende voorziening en het aansluiten van de nieuwe dijk
KES-0321	Waterkering	Voorziening waarop nieuwe dijk wordt aangesloten dient zo gerealiseerd te worden dat er in later stadium bij aansluiten dijk geen hinder wordt veroorzaakt op de parallelstructuur
KES-0322	Toegestane opstuwing	De opstuwing in het Drongelens kanaal is bij een T=100 van 1cm
KES-0323	Brug Drongelens Kanaal	Tijdelijke brug: toegestane opstuwing bij T=100 van 2cm
KES-0324	Pijlers van de brug Drongelens Kanaal	De pijlers dienen geplaatst te zijn in het verlengde van de stromingsrichting van het kanaal

ID	Naam	Klanteisomschrijving
KES-0325	Brug Drongelens Kanaal	Doorvaartbreedte tussen pijlers minimaal 8m ivm onderhoud (=afstand tussen huidige betonnen pijlers). Voor de afstand tussen de pijler en de oever wordt geen eis gesteld.
KES-0326	Brug Drongelens Kanaal	Tussen 0,00 m en 2,20m + NAP vormt de pijler in stromingsrichting een aaneengesloten vlak ivm onderhoud (dus geen losse pijlers achter elkaar op de normale waterlijn)
KES-0327	Hoogte onderzijde brugdek brug Drongelens Kanaal	De hoogte van de onderzijde van het brugdek is ten minste op 5,35 +NAP
KES-0328	Brug Drongelens Kanaal	De taluds onder de brug en aan weerszijden tot 2 m naast de brug moeten verhard worden afgewerkt-> in afstemming met eisen vanuit functie van ecopassage
KES-0329	Ecologische voorzieningen	Als afwerkhoogte voor de 25 meter vlakke ecopassage onder de brug dient een maaiveldhoogte van NAP +2,20 m gehanteerd te worden.
KES-0330	Profiel Drongelens kanaal herstellen	Na afloop van de werkzaamheden dient het bestaande profiel van het Drongelens kanaal hersteld te zijn
KES-0331	Ontwikkelen Brug Drongelens Kanaal	De brug Drongelens Kanaal dient hydrologisch neutraal te zijn ontwikkeld
KES-0332	Aanvragen watervergunning	Voor alle activiteiten die invloed kunnen hebben op hydrologie dient een watervergunning te worden aangevraagd
KES-0367	Niveau oppervlaktewater bergingsgebied HOWABO	Oppervlaktewater dient bij inzet van het bergingsgebied HOWABO te zijn geborgen tot een niveau van NAP +3,4 m.
KES-0368	Doorlaten oppervlaktewater onder A59	Oppervlaktewater dient bij inzet van het bergingsgebied HOWABO te zijn doorgelaten onder de A59 met een nat oppervlak van minimaal 10 m2 uitgaande van een onderdoorgang zonder bochten en knikken.
KES-0369	Debiet onderdoorgang	De onderdoorgang dient geschikt te zijn voor de doorvoer van een debiet van minimaal 15m3/s.
KES-0370	Bergingspeil onderdoorgang	De onderdoorgang dient bij een bergingspeil van NAP +3,0m de maximale capaciteit te hebben.
KES-0371	Tweezijdig afsluitbaarheid onderdoorgang	De onderdoorgang door de regionale waterkering dient tweezijdig afsluitbaar te zijn uitgevoerd.
KES-0372	Toegankelijkheid onderdoorgang	De onderdoorgang dient toegangkelijk te zijn voor beheer.
KES-0373	Realiseren onderdoorgang	De onderdoorgang dient zodanig te zijn gerealiseerd dat de voorziening zelf maar ook de aangrenzende objecten in stand blijven en alle daarop van toepassing zijnde belastingen kunnen dragen.
KES-0377	Regionale Waterkering	Er dient een regionale waterkering aanwezig te zijn die functioneert als vervangende waterkering als de primaire waterkering bezwijkt.
KES-0378	Handhaven waterkerend vermogen	Het huidige waterkerend vermogen dient minimaal te zijn gehandhaafd (huidige hoogte is ca. NAP 5,0-5,3)
KES-0380	Doorvoer Bossche Sloot	Het zomerpeil in de Bossche Sloot dient te zijn gehandhaafd op NAP +1,57 m.
KES-0381	Doorvoer Bosshe Sloot	Het winterpeil in de Bossche Sloot dient te zijn gehandhaafd op NAP +1,26 m.
KES-0383	Doorvoer Bossche Sloot	Een nieuwe doorgang van de Bossche Sloot onder de A59 dient met een grotere capaciteit te zijn gerealiseerd dan de huidige onderdoorgang. (huidige situatie: 2 x 2,5m)
KES-0388	Integrale veiligheid	Veiligheid tegen overstroming: ON dient te voldoen aan de vigerende Keur. OG dient een waterstoets uit te voeren.
KES-0389	HoWaBo	Ontwerphoogte regionale (oostelijke) waterkering en primaire waterkering (westelijke) (incl. daarin aanwezige kunstwerken): 5,70m+NAP, dit is inclusief toeslagen.
KES-0390	HoWaBo	Ontwerphoogte tijdelijke waterkering tijdens uitvoeringsfase: minimaal 4,80m+NAP.
KES-0391	Leidraad kunstwerken van toepassing	Ontwerp tijdelijke en definitieve kunstwerken in primaire- , comparitmenterings- (winterdijk) en regionale waterkering volgens de meest recente versie van "Leidraad Kunstwerken "
KES-0392	Stowa van toepassing	Een tijdelijke waterkering dient te voldoen aan de 'Handreiking Ontwerpen & Verbeteren Waterkering langs regionale rivieren (Stowa)'
KES-0393	Werkbare periode regionale waterkering	In de periode 1 oktober - 1 april mogen er geen werkzaamheden op of aan de regionale waterkering worden uitgevoerd, welke het waterkerend vermogen kunnen beïnvloeden
KES-0395	HoWaBo	Het Drongelens kanaal is conform de keur beschermd gebied. In dit geval slaat ‘beschermd’ op het waterhuishoudkundige & ecologische betekenis van het kanaal. Alles wat invloed kan hebben op waterpeilen oid in deze beschermde gebieden wordt onder het vergrootglas gelegd
KES-0396	NEN normen van toepassing	Berekening en materiaalkeuze voor K&L in of bij de waterkering dienen op basis van de NEN 3650 en de NEN 3651 (leidingen in kruisingen met belangrijke waterstaatswerken) te geschieden
KES-0398	Technische aspecten	Landhoofd uitvoeren met rechte wand of talud 1:1? I.v.m. doorstroomprofiel
KES-0399	Werkzaamheden invloedsgebied	Werkzaamheden binnen het invloedsgebied (waterstaatswerkzone en beschermingszone) van de regionale waterkering zijn vergunningplichtig
KES-0403	Taluds verhard afwerken	De taluds tot 2 m onder én aan weerszijden van de burg dienen verhard te zijn.
KES-0417	Technische aspecten	Ontwerp tijdelijk en/of definitief kunstwerk in regionale waterkering volgens de meest recente versie van "Leidraad Kunstwerken"
KES-0418	Ontwerp regionale waterkering	Het ontwerp van de regionale waterkering (dijk) dient te geschieden volgens de 'Handreiking Ontwerpen & Verbeteren waterkering langs regionale rivieren' (Stowa).
KES-0419	Functie waterkerende voorzieningen	Tijdelijke waterkerende voorzieningen dienen hun waterkerende functie minimaal 5 jaar te vervullen.
KES-0420	Tijdelijke damwanden	Tijdelijke damwanden dienen aantoonbaar verwijderbaar te zijn zonder schade aan nieuwe kunstwerken te veroorzaken en zonder negatief effect op de kunstwerken.
KES-0423	Berekening en materiaalkeuze Kabels en Leidingen	Berekening en materiaalkeuze voor Kabels en Leidingen in of bij de waterkering dienen op basis van de NEN 3650 en de NEN 3651 (leidingen in kruisingen met belangrijke waterstaatswerken) te geschieden

ID	Naam	Klanteisomschrijving
KES-0424	Waterwetvergunning tbv werkzaamheden	Voorafgaand aan de uitvoering dient een Waterwetvergunning te zijn aangevraagd
KES-0536	Water - Kruisingen wegen en Bossche sloot	Nieuwe duikers dienen een afmeting te hebben van 2,5 x 2 meter.
KES-0539	Water - Kruisingen wegen en Bossche sloot - stuw	Oude stuw 117MR dient te worden verwijderd en nieuw te bouwen stuw 117MR dient te worden gerealiseerd in verlegde deel Bossche sloot - direct ten zuiden van Engelenseweg.
KES-0542	Omlegging Bossche Sloot	In het ontwerp is geen rekening gehouden met een eventuele omlegging van de Bossche Sloot via de ecotunnel onder de A59 door.
KES-0543	Dempen waterplassen	De beide waterplassen (locatie: Water- zuidoostelijke hoek aansluiting 45 (die tussen de twee watergangen in liggen dienen gedempt te zijn.
KES-0545	A-Watergang	Nabij de fietstunnel dient een klein deel van een doodlopende A-watergang gedempt te zijn. Afvoer dient gewaarborgd te zijn.
KES-0546	A-watergangen Biessertpolder	De A-watergang die de Biessertpolder afvoert dienen met een duiker onder de Randweg en onder De Gemeint/fietsstraat doorgeleid te zijn.
KES-0548	Talud drong kanaal	Bij drong kanaal dient een talud van 1:2,5 of flauwer aangehouden te zijn i.v.m. begaanbaarheid voor onderhoud.
KES-0550	Water- HOWABO: Stabiliteit wegcunet	I.v.m. stabiliteit wegcunet dient de randweg te zijn aangelegd op 0,75 m boven de hoogste HOWABO-waterstand. Dit houdt in: NAP + 3,40 meter en +0,75 meter = NAP + 4,15 meter (vanaf aansluiting 45 tot aan kruising randweg en Gemeint).
KES-0551	Water- HOWABO kruising randweg De Gemeint	De minimale hoogte vanaf kruising randweg met huidige De Gemeint tot aan rotonde dient te zijn: 3,65 meter +NAP (waterstand Engelermeer NPA + 2,90 meter plus 0,75 meter).
KES-0552	Aanleghoogte compartimenteringsdijk	De Compartimenteringskade dient aangelegd te zijn op een hoogte van 3,70 meter +NAP
KES-0553	Taluds compartimenteringsdijk	Taluds van gecombineerde randweg en compartimenteringskade dienen 1:3 te zijn.
KES-0554	Beschermzonde compartimenteringskade	Voor de compartimenteringskade dient een beschermingszone van 5,0 meter gehanteerd te zijn.
KES-0555	Taluds compartimenteringsdijk	De Gemeint is onderdeel van compartimenteringskade en dient taluds van 1:6 aan weerszijden ten behoeve van EVZ te krijgen.
KES-0556	Waterstand compartiment Biessertpolder	De waterstand van compartiment Biessertpolder dient 3,40 meter +NAP plus waakhoogte van 0,30 m is 3,70 m +NAP te bedragen.
KES-0557	Situering compartimenteringskade	De compartimenteringskade dient aan westzijde van de randweg gesitueerd te zijn, om de fietstunnel heen.
KES-0621	Aanleggen voorzieningen berginswater	Tijdens de uitvoering dienen voorzieningen aangelegd te zijn om bergingswater in het zuidelijk bergingsgebied te houden, mocht HoWaBo worden ingezet.
KES-0650	Ecotunnel - waterdicht	De ecotunnel dient waterdicht aan te sluiten op de te doorsnijden compartimenteringskering
KES-0651	Hoogwater Drongelens Kanaal	In geval van hoogwater in het Drongelens Kanaal dient de (nieuwe) regionale waterkering bereidbaar en bereikbaar te zijn.
KES-0667	Duikers - verwijderen duiker Bossche sloot	De bestaande duiker van Bossche sloot onder Engelenseweg. verwijderen i.v.m. verlegging Bossche sloot.
KES-0668	HOWABO - regelbare voorziening	In de compartimenteringskade Howabo dient een regelbare voorziening te worden gerealiseerd van voldoende capaciteit om compartiment Engelermeer gestuurd te kunnen inzetten - gecombineerd met waterdoorvoer Biessertpolder.
KES-0669	Bossche sloot - Optimalisatie VO	Het nieuw te graven deel Bossche sloot dient geoptimaliseerd te worden t.o.v. het Voorlopig Ontwerp.
KES-0679	KEUR	Aanvullend op het bouwbesluit zijn op de aanleg van een bouwwerk in, aan, op of over een waterstaatswerk (waterloop of waterkering) de waterschapskeur en bijbehorende beleidsregels en algemene regels van het waterschap van toepassing.
KES-0680	STOWA	Het ontwerp dient te voldoen aan de “Handreiking Ontwerpen en Verbeteren Waterkering langs regionale rivieren” (www.Stowa.nl, 2009-07).
KES-0687	doorvaarthoogte	De onderzijde van de nieuwe brug dient niet lager te liggen dan de onderzijde van de ernaast gelegen monumentale brug.
KES-0688	doorstroomprofiel	In zowel tijdelijke als definitieve situatie dient een afvoer bij hoogwater van minimaal 100m3/sec gewaarborgd te zijn; Het doorstroomprofiel mag in de eindsituatie (zowel onder als boven het waterpeil) niet minder zijn dan in de huidige situatie; Nieuwe plijer op as 2: De onderbouw dient binnen de footprint van het eilandje te passen. De bovenbouw moet in het verlengde (doorsnede en oriëntatie) liggen van de bestaande pijler.
KES-0689	legger	Voor de waterstaatwerken is een legger vastgesteld met minimale afmetingen van de waterstaatswerken en bijbehorende beschermingszones. In deze zones gelden restricties ten aanzien van welke activiteiten al dan niet zijn toegestaan.
KES-0690	Ontwerphoogte	Ontwerphoogte waterkering (incl. daarin aanwezige kunstwerken): 5,30m+NAP. Dit is inclusief toeslagen.
KES-0691	Aanwezigheid waterkering	Tijdens de uitvoering dient altijd een waterkering aanwezig te zijn. Ontwerphoogte tijdelijke waterkering tijdens uitvoeringsfase: minimaal 4,80m+NAP (uitgangspunt: uitvoering duurt maximaal 1 jaar).
KES-0697	pijlers	Er dient gebruik gemaakt te worden van de bestaande funderingen (pijlers), mits deze geschikt zijn om de belasting van de nieuwe brug te dragen. Berekeningen dienen overlegd te worden.

ID	Naam	Klanteisomschrijving
KES-0724	Aansluiting	De nieuwe brugconstructie dient aan te sluiten op de waterkering overeenkomstig de bestaande brug over de waterkering (brugdek ligt vrij van b.k. waterkering). De aansluiting dient voldoende stabiel en erosiebestendig te zijn en eenvoudig te onderhouden.
KES-0725	Taludbekleding	De taluds en de kruin van de waterkering, onder de brug en 2 m aan weerszijden daarvan, dienen aan de buitenzijde (kanaalzijde) te worden voorzien van een verharde taludbekleding die voldoende erosiebestendig is. De stroomsnelheid in het Drongelens Kanaal bij hoogwater is ca. 0,8m/s. Ontwerp van de talud- en kruinbekleding dient te voldoen aan de geldende handreikingen voor taludbekledingen. De bekleding dient zodanig aan te sluiten op de talud- en kruinbekleding van het bestaande brugdeel dat een aaneengesloten bekleding ontstaat.
KES-0726	Hydrologisch neutraal	Bij de ontwikkeling van de brug dienen de uitgangspunten zoals genoemd in "Hydrologische uitgangspunten bij de Keurregels voor afvoeren van hemelwater, Brabantse waterschappen" toegepast te worden.
KES-0727	HWA	Het regenwater van de nieuwe brug dient zodanig te worden afgevoerd dat geen erosie van de kruin of het talud van de waterkering op kan treden.
KES-0728	Tijdelijke damwanden	Eventuele tijdelijke damwanden dienen aantoonbaar (d.m.v. sloopplan) verwijderbaar te zijn zonder schade aan brug en dijk te veroorzaken en zonder negatief effect op het waterkerend vermogen.
KES-0729	Profiel kanaal	Na afloop van de werkzaamheden dient het bestaande profiel van het Drongelens kanaal hersteld te worden
KES-0730	winterperiode	In de periode 1 oktober - 1 april mogen er geen werkzaamheden op of aan de waterkering (incl. beschermingszone) worden uitgevoerd, die het waterkerend vermogen kunnen beïnvloeden.
KES-0731	Talud	Voor beheer en onderhoud is een voorwaarde dat de kruin van de dijk een minimale breedte heeft van 3,00m en dat taluds niet steiler zijn dan 1:2,5
KES-0732	Bochten	Bochten/hoeken in de dijk dienen zo ontworpen te worden dat machinaal onderhoud mogelijk is.
KES-0733	Beheer en onderhoud	De taludbekledingen dienen te worden aangelegd zoals in de vergunning eisen zal worden aangegeven. Toetsingscriteria hierbij zijn: stabiliteit van de waterkering en erosiebestendigheid van de waterkering.
KES-0734	Bereikbaarheid	De brug(gen) dienen zodanig te worden aangelegd dat beheer en onderhoud aan de bestaande waterkering op de zelfde eenvoudige wijze als nu het geval is mogelijk blijft (inclusief bereikbaarheid voor onderhoudsmaterieel).
KES-0735	Oostelijke oever	Aanleg snelfietsroute (inclusief evt. aanvullende voorzieningen zoals verlichting) mag geen nadelig effect hebben op functioneren ecologische verbindingszone Drongelens kanaal.
KES-0736	watergang	De watergang aan de noordzijde van de spoordijk, tussen dijk van het Drongelens kanaal en de Overstortweg, mag volgens de keur alleen (deels) gedempt als hiervoor compensatie plaatsvindt (in hetzelfde peilgebied) én als de afwatering van het perceel gewaarborgd is.
KES-0739	EVZ	In het ontwerp dient rekening te worden gehouden met de passeerbaarheid voor planten en dieren (ecologische verbindingszone); in het projectplan staat dat de EVZ ter plaatse bestaat uit bloemrijke ruigte onder de brug en tussen de pijlers. De SFR mag deze invulling in beginsel niet beperken.

Provincie Noord-Brabant

GEBIEDSONTWIKKELING OOSTELIJKE LANGSTRAAT

Overeenkomst 4474127

19 februari 2019

Met 5 bijlagen

Overeenkomst tussen Provincie Noord-Brabant, de gemeenten Heusden, Waalwijk en 's-Hertogenbosch, en Waterschap Aa en Maas ter regeling van de samenwerking en de uitvoering van infrastructurele werken als onderdeel van de Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat (GOL)

De ondergetekenden:

de provincie Noord-Brabant, gevestigd en kantoorhoudende te 's-Hertogenbosch aan de Brabantlaan 1, te deze vertegenwoordigd door H.J.A. (Erik) van Merrienboer, Gedeputeerde van Ruimte en Financiën van Provincie Noord-Brabant, gevolmachtigd door de Commissaris van de Koning ingevolge artikel 176 van de Provinciewet en handelende ter uitvoering van het door Gedeputeerde Staten op 13 februari 2019 genomen besluit C2236601/4465997,

hierna te noemen "de Provincie";

de gemeente 's-Hertogenbosch, te dezen vertegenwoordigd door mr. J.W.F Hoskam, wethouder van de gemeente 's-Hertogenbosch;

hierna te noemen "de gemeente 's-Hertogenbosch",

de gemeente Heusden, te dezen vertegenwoordigd door dr. M.G.M. van der Poel, wethouder van de gemeente Heusden;

hierna te noemen "de gemeente Heusden",

de gemeente Waalwijk, te dezen vertegenwoordigd door R. Bakker, wethouder van de gemeente Waalwijk;

hierna te noemen "de gemeente Waalwijk",

het waterschap Aa en Maas, rechtsgeldig vertegenwoordigd door ir. E.H.J.M. de Groot, lid van het Dagelijks Bestuur van Waterschap Aa en Maas,

hierna te noemen "het Waterschap",

hierna gezamenlijk te noemen "GOL-partners", of "Partijen"

overwegende, dat:

1. Het programma Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat (GOL) heeft als ambitie om de economische vitaliteit van het gebied te versterken én om de kwaliteit van de leefomgeving van de bewoners en gebruikers te verbeteren in de Oostelijke Langstraat.
2. Hierdoor ontstaat een integrale versterking van de ruimtelijke ordening, economie, verkeer, waterveiligheid, recreatie en natuur.
3. GOL-partners kunnen instemmen met de nut en noodzaak en de scope van GOL
4. De GOL-partners op 26 september 2013 de Bestuursovereenkomst GOL hebben gesloten;

5. De GOL-partners met de Staat op 12 maart 2015 overeenkomst nummer 3785946 hebben gesloten ter regeling van de samenwerking tussen GOL-partners en de Staat voor de GOL-projecten;
6. In deze beide overeenkomsten op hoofdlijnen afspraken zijn vastgelegd ten behoeve van de planfase;
7. De Stuurgroep GOL op 12 december 2016 besluiten heeft genomen waarvoor aanvullende afspraken moeten worden gemaakt. Daarnaast is voor sommige onderdelen van de hierboven genoemde overeenkomsten een nadere uitwerking noodzakelijk vanwege een aanvulling of aanpassing.
8. Het gewenst is een overeenkomst te sluiten waarin de samenwerking in de realisatiefase tussen partijen ten aanzien van de GOL-projecten wordt geregeld en waarin afspraken worden vastgelegd over de realisatie en het beheer en onderhoud van de GOL-projecten;
9. De Staat geen GOL-partner is, maar slechts als stakeholder en wegbeheerder betrokken is en een adviserende rol heeft in de Stuurgroep
10. Met de Staat een aparte uitvoeringsovereenkomst wordt gesloten waarin de samenwerking in de realisatiefase tussen De Staat en de Provincie (deels namens de GOL-partners) wordt beschreven (bijlage 2).

zijn overeengekomen als volgt:

Disclaimer

Indien de GOL- projecten (deels) niet worden uitgevoerd ten gevolge van besluiten waar de partners geen invloed op hebben, dan geldt gedurende een periode van 4 jaren na ondertekening van deze uitvoeringsovereenkomst:

1. Partners zullen geen werken uitvoeren of anderszins handelingen verrichten die de realisatie van GOL in de huidige vorm, te weten conform de voorwaarden zoals opgenomen in de onderhavige overeenkomst, kan belemmeren.
2. Wel uit te voeren werkzaamheden zijn zoveel als mogelijk zoals bepaald in de onderhavige overeenkomst en conform de ontwerpen zoals die bestaan ten tijde van de ondertekening van deze overeenkomst.
3. Zolang zicht is op realisatie van het volledige GOL-project, worden de delen die conform GOL-ontwerp worden uitgevoerd ten laste gebracht van het GOL-budget. Het bedrag dat ten laste kan worden gebracht voor het GOL-budget mag het budget van het betreffende GOL-project niet overstijgen.
4. Ingeval een partner op eigen initiatief een of meer GOL-projecten uitvoert, komen de meerkosten ten opzichte van de GOL-reservering die hierbij ontstaan, ten laste de betreffende partner. Hierbij geldt de verdeling zoals opgenomen in bijlage 4 "eigendomsfactoren". Onder meerkosten wordt ook verstaan de extra kosten die nodig zijn om t.z.t. de aansluiting te maken op de volledige GOL-projecten.
5. Voor het bepaalde onder 4. geldt dat
    a. elke partner de verantwoordelijkheid draagt om zelf voor voldoende financiële dekking te zorgen ingeval budgetten (overschreden dreigen te) worden
    b. ingeval werkzaamheden worden uitgevoerd welke invloed hebben op budgetten waarvoor, gelet op bijlage 4 "eigendomsfactoren" een andere partner verantwoordelijk is, dan vindt overleg met die andere partner plaats en is instemming nodig van die betreffende partner alvorens handelingen worden verricht welke overschrijding van het budget ten gevolge kunnen hebben.
6. Bovenstaande afspraken laten een beroep op artikel Artikel 13, "onvoorziene omstandigheden" onverlet.

7. Indien geen nadere afspraken worden gemaakt over het bovenstaande, worden deze afspraken steeds stilzwijgend met een jaar verlengd.

Artikel 1 Definities

In deze overeenkomst wordt verstaan onder:

1. GOL-Projecten: de projecten zoals genoemd in artikel 2 van deze overeenkomst die onderdeel uitmaken van de Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat.
2. Beschikbare GOL-budget: het resterende budget dat na verrekening van de al gerealiseerde GOL-projecten (zoals benoemd in artikel 2) en de gemaakte Voorbereidingskosten beschikbaar is voor de nog uit te voeren GOL-projecten. Dit budget bestaat uit Verwachte Inschrijfsom + bedrag voorbereidingskosten + bedrag risicoreservering + bedrag reservering schadeclaims.
3. Voorbereidingskosten: Alle kosten die noodzakelijk zijn voor het uitvoerings-gereed maken van het GOL-project tot en met de aanbesteding. Hieronder worden verstaan kosten voor onderzoeken, verkenningen, analyses, rapportages, planvorming, procedures, aanbesteding e.d. Het betreft eenmalige kosten van derden, geen apparaatskosten.
4. Plafondbedrag: Gefixeerd en vooraf bij de aanbesteding bekend gemaakt maximumbedrag. De inschrijvingsprijs van de opdrachtnemer dient binnen het Plafondbedrag te blijven.
5. Verwachte Inschrijfsom: vóór inschrijving door de Opdrachtgever ingeschatte inschrijvingsprijs, op basis waarvan de financiële haalbaarheid van het project is bepaald en waarbinnen de nog uit te voeren GOL-projecten gerealiseerd moeten worden. (Deze Verwachte Inschrijfsom ligt naar verwachting onder het plafondbedrag ten gevolge van marktwerking.)
6. Opdrachtgever: de Provincie, die namens partijen, verantwoordelijk is voor de opdrachtverstrekking aan een opdrachtnemer voor de realisatie van de nog uit te voeren GOL-projecten binnen het beschikbare GOL-budget.
7. Opdrachtnemer: degene die de nog te realiseren GOL-projecten gaat uitvoeren in opdracht van de Provincie.
8. Stuurgroep: Orgaan onder voorzitterschap van de Provincie waarin afgevaardigden van de partijen zitting hebben die bevoegd zijn tot het nemen van besluiten ten behoeve van uitvoering GOL. De Staat heeft in de Stuurgroep een adviserende rol.
9. Risicodragende partijen: partijen die als gevolg van de realisatie van de nog uit te voeren GOL-projecten een financieel risico lopen indien deze GOL-projecten niet binnen het beschikbare GOL-budget gerealiseerd kunnen worden, te weten Provincie en de gemeenten Heusden en Waalwijk. De financiële risico's worden naar rato op basis van bijdragen aan het totale GOL-budget tussen genoemde partijen verdeeld.
10. Kunstwerk: o.a. bouwconstructie in/onder/boven (water-)weg of spoorweg zoals o.a. bruggen, viaducten, tunnels, duikers en stuwen.
11. Overdracht: overdracht van juridisch beheer en/of eigendom van een Object of een deel van een Object van de Provincie aan de partners of de Staat.
12. Overdrachtsdossier: het geheel aan documenten die betrekking hebben op een over te dragen werk welke door de provincie bij overdracht ter beschikking wordt gesteld aan betreffende partij.
13. Ingebruikname: Het moment van openstelling van de infrastructuur en aanliggende voorzieningen zodat het openbare verkeer hiervan gebruik kan maken.
14. Beheer:
    A: Het juridisch wegbeheer van en weg of een gedeelte ervan. Het juridisch wegbeheer omvat de publiekrechtelijke verantwoordelijkheid voor de weg waaronder wordt verstaan de zorg voor de instandhouding van de weg, het nemen van verkeersmaatregelen, de verantwoordelijkheid voor veilig gebruik van de infrastructuur met bijkomende voorzieningen en de verantwoordelijkheid dat deze zich in goede staat bevindt. Hiertoe worden ook het incidentmanagement en de gladheidbestrijding gerekend.

B: het Waterbeheer: het beheer van regionale watersystemen en waterhuishouding (controleren en regelen)
C: het natuurbeheer: het treffen van die beheermaatregelen die nodig zijn om de aangelegde of aanwezige natuur conform het afgesproken natuurbeheertype in stand te houden.

15. Oplevering: De oplevering van het werk door de opdrachtnemer aan de opdrachtgever conform UAV- GC 2005.
16. Keuring: De keuring van het werk die plaats vindt in het kader van de oplevering van het werk van opdrachtnemer aan opdrachtgever. De gebreken worden vastgelegd.
17. Gebreken: geconstateerde onvolkomenheden die tijdens de keuring van een (deel van) een project door partijen gezamenlijk worden geconstateerd en schriftelijk worden vastgelegd. Uitgangspunten omtrent garantie worden nageleefd als omschreven in UAV-GC.
18. Onderhoudstermijn: periode na feitelijke datum van oplevering waarbinnen Opdrachtnemer (conform UAV-GC) is gehouden gebreken, die in die periode aan de dag treden, te herstellen.
19. As-builtgegevens/tekeningen: specificaties en tekeningen van de infrastructuur zoals die door de opdrachtnemer van de Provincie is gerealiseerd (as built = zoals gemaakt).
20. Beheer- en Onderhoud overeenkomst: Overeenkomst waarin op basis van de nieuw vastgestelde eigendomsgrenzen de verdeling van onderhoudsverantwoordelijkheden en de beheergrenzen zijn vastgelegd.

Artikel 2 **Omschrijving GOL-projecten**

Uitgangspunt is dat de realisatie van deze GOL-projecten sober en doelmatig uitgevoerd zal worden. De werken van de GOL zijn onder te verdelen in de volgende projecten: zie bijgevoegde overzichtstekeningen (bijlage 1).

1.

a. GOL-projecten die reeds zijn gerealiseerd, en waarvoor de financiering wordt geregeld via deze overeenkomst:
   - reconstructie aansluiting 42 'Ei van Drunen' en het opheffen van aansluiting 41. Hiervoor zijn afspraken vastgelegd in overeenkomst ID31073026 tussen de Staat en de gemeente Heusden. Deze overeenkomst maakt integraal deel uit van het GOL.
   - de verlenging van de brug over het Drongelens Kanaal in de A59. Hierover zijn afspraken vastgelegd in overeenkomst nummer 3453488 met de Staat.
   - De reconstructie van de Kloosterheulweg in Waalwijk. Hiervoor is de verrekening vastgelegd in het verrekenvoorstel SG-210416-4 dat in de stuurgroep vergadering van 21 april 2016 is goedgekeurd.

b. GOL-projecten waarvan de realisatie nog dient te gebeuren en waarvoor de financiering wordt geregeld via deze overeenkomst zijn onder anderen:
   - Realisatie van een volledige aansluiting 40 Drunen-West, en afsluiting en amoveren van de onvolledige aansluitingen 38 Waalwijk-Centrum, 39 Waalwijk-Oost en 40 Drunen-West
   - Vervolmaking van de parallelstructuur langs de A59 rondom aansluiting 40. Hiertoe worden een Noordelijke Parallelstructuur in Waalwijk en een Westelijke Randweg in Drunen gerealiseerd en wordt de Spoorlaan in Drunen doorgetrokken. Realisatie fietstunnel onder westzijde afrit nabij Drongelens kanaal.
   - Realisering van een ecologische verbindingszone (EVZ) aan de oostzijde van het Drongelens Kanaal en realisering van een ecologische verbinding tussen het Drongelens Kanaal en de Elshoutse Zeedijk (e.e.a. conform uitgangspunten MJPO NB14 uit het 'Programmaboek MJPO' (samenwerkingsverband Rijksoverheid, ProRail en Provincie): https://www.mjpo.nl/waar-in-nederland/noord-brabant/136/capelle-langstraat.html.
   - Aanpassing van aansluiting 43 Nieuwkuijk, inclusief het amoveren van de vervallen delen
   - Realisatie van de zuidelijke parallelweg Vlijmen.

- Realisatie van een Ecotunnel van 20 meter breed onder de A59 tussen Vlijmen en 's-Hertogenbosch, streven gereed uiterlijk in 2020. Middelen beschikbaar tot 2022., e.e.a. conform uitgangspunten MJPO NB13 uit het 'Programmaboek MJPO' (samenwerkingsverband Rijksoverheid, ProRail en Provincie) https://www.mjpo.nl/waar-in-nederland/noord-brabant/135/vlijmen.html..
- Realiseren van compartimenteringsopgave in het kader van Hoogwater Aanpak 's-Hertogenbosch (HoWaBo).
- Realisatie van een volledige aansluiting 45 's-Hertogenbosch-West, waarbij aansluiting 44 Vlijmen vervalt en waarbij volledig wordt geamoveerd, incl. verwijderen kunstwerk en de Randweg Vlijmen wordt aangelegd.
- Realisatie van een EVZ langs de Voordijk.
- Realisatie van een snelfietsroute (SFR) Oost-West (Waalwijk - 's-Hertogenbosch) zoals vastgelegd in een Bestuursovereenkomst SFR ondertekend op 29 maart 2018 (bijlage 5). Daarnaast wordt een snelle fietsverbinding noord-zuid (Nieuwkuijk - Haarsteeg) gerealiseerd.
- Landbouwstructuurversterking door herverkaveling en het uitruilen van gronden voor natuur en infrastructuurmaatregelen.
- Aanleg van bewegwijzering op en in relatie met het hoofdwegennet (A59), inclusief de doorwerking hiervan op het onderliggend wegennet (voor zover van toepassing ook buiten de PIP-grenzen).
- Aanleg van de bewegwijzering en openbare verlichting op het onderliggend wegennet en Snelfietsroute voor zover die valt binnen de PIP-grenzen, inclusief de z.g. inleidende bewegwijzering en openbare verlichting die behoren bij de kruisingen en rotondes die mogelijk juist buiten de PIP-grenzen vallen. (Aanpassingen ten gevolge van doorwerking buiten de PIP-grenzen worden gerealiseerd en betaald door de wegbeheerders in wier gebied de aanpassingen vallen).

2. Ten behoeve van de GOL-projecten genoemd onder lid 1b worden bovendien uitgevoerd:
   - Mitigerende maatregelen binnen de PIP-grenzen.

Artikel 3 Taakverdeling Algemeen

1. Partijen zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de in artikel 2 genoemde GOL-projecten binnen de kaders zoals gesteld in de Bestuursovereenkomst GOL en de Samenwerkingsovereenkomst met de Staat. De Provincie fungeert namens partijen als opdrachtgever voor de GOL-projecten (met uitzondering van de VRI-aansluiting 45 waar de gemeente 's-Hertogenbosch opdrachtgever voor wordt), die binnen het beschikbare GOL-budget gerealiseerd moeten worden.
2. Partijen zullen daartoe in nauw overleg de procedures doorlopen en besluiten nemen die op grond van wet- en regelgeving noodzakelijk zijn voor de realisering van de in artikel 2 genoemde GOL-projecten. Partijen zullen elkaar tijdig op de hoogte houden van publiekrechtelijke en/of civielrechtelijke gerechtsprocedures betreffende GOL-aangelegenheden. De gemeenten zullen hun eigen wegenstructuur op de in artikel 2 genoemde GOL-projecten aanpassen en indien nodig aanvullende werkzaamheden uitvoeren aan hun wegenstructuur of daartoe medewerking verlenen.
3. De provincie zal in aanvulling op artikel 6 van de Bestuursovereenkomst GOL de in artikel 2 genoemde GOL-projecten ruimtelijk vastleggen in provinciale inpassingsplannen (PIP-Oost en PIP-West).
4. De provincie draagt zorg voor grondverwerving van de noodzakelijke gronden voor de realisatie van de in artikel 2 genoemde GOL-projecten.
5. De Provincie draagt zorg voor de noodzakelijke (betredings-)toestemming om de in artikel 2 genoemde GOL-projecten en de onderzoeken t.b.v. hiervan uit te kunnen voeren op gronden die niet in eigendom van de Provincie zijn.

Artikel 4 Taakverdeling aanbesteding en contract

1. De Provincie heeft gekozen voor de aanbestedingsvorm Best Value waarbij een plafondbedrag geldt voor inschrijvingen. Provincie verzorgt aanbesteding en contractmanagement. (Indien na aanbesteding blijkt dat de prijsaanbieding van de opdrachtnemer de Verwachte Inschrijfsom overschrijdt, of niet alle projecten binnen de Verwachte Inschrijfsom gerealiseerd kunnen worden, zal niet tot gunning worden overgegaan. Risicodragende partijen treden dan in overleg over de ontstane situatie. Risicodragende partijen zullen door middel van overleg alsnog trachten tot realisatie van de GOL-projecten te komen).
2. De eisen en wensen van GOL-partners voor de in artikel 2, lid 2 en lid 3, beschreven GOL-projecten zijn opgenomen in een door de Stuurgroep (inclusief de Staat) goedgekeurde Klant Eis Specificatie (KES). Deze KES vormt de input voor het opstellen van het contract tussen de Provincie en de opdrachtnemer en is als bijlage 3 aan deze overeenkomst toegevoegd.
3. Wijzigingen van de KES na ondertekening van deze uitvoeringsovereenkomst zijn voor rekening en risico van de verzoekende partij.
4. Bij afwijking van het opgestelde contract met de opdrachtnemer van de in lid 2 genoemde eisen en wensen (KES), op verzoek van opdrachtnemer of GOL-partner, vindt er overleg plaats tussen de opdrachtnemer, provincie en betrokken GOL-partner(s). Partijen dienen binnen een redelijke termijn (10 werkdagen) schriftelijk akkoord of niet akkoord te geven met verklaring en/of oplossing. Indien niet akkoord worden afspraken gemaakt om de voortgang van het project (en het betreffende issue) te borgen. Indien niet tijdig een schriftelijk antwoord is ontvangen wordt men geacht te hebben ingestemd met de afwijking op het contract.
5. De Provincie is bevoegd om contractwijzigingen binnen de scope van GOL door te voeren tot een bedrag van maximaal € 100.000 (excl. BTW) per wijziging op het contract en tot een totaalbedrag van maximaal € 1 miljoen. Contractwijzigingen die meer bedragen dan € 100.000 behoeven vooraf instemming van de andere partijen. De Provincie zal de partijen hiervan binnen 14 dagen berichten nadat het verzoek tot contractwijziging is binnengekomen. De totale contractwijzigingen dienen te passen binnen de Verwachte Inschrijfsom. De Provincie zal de doorgevoerde contractwijzigingen en de financiële voortgang per kwartaal aan partijen rapporteren.
6. De risicodragende GOL-partners Waalwijk en Heusden hebben de mogelijkheid elk één contactpersoon te benoemen die wordt betrokken bij het opstellen van het contract en de beoordeling van de inschrijvingen conform de BVP-criteria tijdens het aanbestedingstraject.
7. GOL-partners stellen elk één contactpersoon aan voor de noodzakelijke begeleiding van de GOL-projecten tijdens de uitvoering van de GOL-projecten. Via deze contactpersoon zullen GOL-partners door de Provincie worden geïnformeerd over de voortgang van de uitvoering.

Artikel 5 Oplevering en Overdracht

1. Nadat de opdrachtnemer aangeeft dat de GOL-projecten genoemd in artikel 2 gereed zijn voor Oplevering, zal de provincie GOL-partners tijdig uitnodigen om gezamenlijk de Keuring uit te voeren. De Provincie zal met betrokken GOL-partners zo nodig een Gebrekenlijst opstellen die door GOL-partners wordt ondertekend. Op de Gebrekenlijst wordt tevens door GOL-partners een aantekening gemaakt of betrokken GOL-partners het werk al dan niet aanvaarden. Ingeval het werk voldoet aan de gestelde eisen conform het contract zijn GOL-partners gehouden om de GOL-projecten te aanvaarden en in beheer te nemen.
2. De oplevering geschiedt conform het met de opdrachtnemer te sluiten contract.
3. Gelijktijdig met de oplevering of kort daarna vindt de overdracht plaats. Indien nog niet alle gebreken zijn verholpen, maar deze gebreken de oplevering niet in de weg staan, geschiedt de overdracht met dien verstande onder vastlegging van de verplichting voor de opdrachtnemer om de geconstateerde gebreken alsnog binnen een eveneens vast te leggen termijn te herstellen. Als

onderdeel van de overdracht zal de Provincie aan GOL-partners alle beschikbare As-Built gegevens/ tekeningen van de uitgevoerde GOL-projecten overdragen, waar zij met betrekking tot dat deel van het werk over beschikt.

4. Verborgen gebreken zullen worden behandeld als beschreven in UAV-GC;
5. In het geval van vervroegde ingebruikname (vooruitlopend op de oplevering van het werk, of een deel daarvan), geldt het bepaalde dat daaromtrent in het contract dat de Provincie met de opdrachtnemer heeft gesloten. Door de ingebruikname van een werk of een deel daarvan begint het juridisch beheer van de weg (of een gedeelte daarvan) door de GOL-partner(s).
6. GOL-partners kunnen de Provincie gedurende de onderhoudstermijn verzoeken om gebreken te (doen) herstellen voor de GOL-projecten die de partijen in beheer krijgen. Dit beroep houdt in dat de Provincie de opdrachtnemer houdt aan de verplichtingen hieromtrent volgens de bepalingen van het contract. In het contract met de opdrachtnemer wordt opgenomen dat de door de opdrachtnemer te verstrekken garanties betreffende de GOL-projecten die bij een andere partij in beheer en onderhoud komen aan die partij worden overgedragen. Dit gebeurt gelijktijdig met de oplevering.
7. Na de feitelijke datum van oplevering is de Opdrachtnemer niet meer aansprakelijk voor gebreken in het werk of in enig onderdeel daarvan, tenzij:
   a. die gebreken te wijten zijn aan zijn schuld, of krachtens wet, rechtshandeling of de in het verkeer geldende opvattingen voor zijn rekening komen.
   b. de Opdrachtgever voorafgaande aan de oplevering die gebreken niet heeft opgemerkt, en bovendien
   c. de Opdrachtgever die gebreken op het tijdstip van de feitelijke datum van oplevering redelijkerwijs niet had moeten ontdekken.
8. De rechtsvordering uit hoofde van een gebrek waarvoor de Opdrachtnemer krachtens UAV-GC aansprakelijk is, is niet ontvankelijk indien zij wordt ingesteld na verloop van:
   a. vijf jaren na de onder lid 1 bedoelde dag, of
   b. tien jaren na de onder lid 1 bedoelde dag, indien het Werk hetzij geheel of gedeeltelijk dreigt in te storten hetzij het Werk ongeschikt is geraakt of ongeschikt dreigt te geraken voor de bestemming waarvoor het blijkens de Overeenkomst bedoeld is en dit slechts kan worden verholpen of kan worden voorkomen door het treffen van buitengewone en zeer kostbare voorzieningen.

Artikel 6 Bijdrage partijen

1. In de bestuursovereenkomst was nog sprake van fase 1 en 2. Met het besluit van de Stuurgroep van 6 december 2016 zijn deze fases samengevoegd en is bepaald dat GOL voortaan bestaat uit de GOL-projecten genoemd in artikel 2. Vanwege dit besluit hebben partijen in aanvulling op artikel 7 van de bestuursovereenkomst, een nieuwe financiële verdeling gemaakt. GOL-partners en de Staat (RWS) stellen de volgende bedragen (zonder BTW) beschikbaar voor de realisering van de GOL-projecten:

Financier	Bestuursovereenkomst 26-9-2013	Scope-uitbreiding 06-12-2016	***Totaal budget GOL***	EVZ Koningsvliet door Waterschap	SFR buiten PIP grenzen	***Totaal***
	Uitvoering scope GOL (onder regie van de provincie)			Uitvoering buiten scope GOL (onder regie waterschap en gemeenten) Onderstaande bedragen, geen bijdrage aan GOL		
Vaste bijdrage						
Provincie Noord-Brabant	€ 27.050.000	€ 5.000.000	***€ 32.050.000***			€ 32.050.000
Heusden	€ 19.700.000	€ 3.500.000	***€ 23.200.000***			€ 23.200.000
Waalwijk	€ 18.400.000	€ 3.500.000	***€ 21.900.000***		€ 252.451	€ 22.152.451
's-Hertogenbosch	€ 400.000	€ 670.200	***€ 1.070.200***		€ 1.147.000	€ 2.217.200
Waterschap	€ 2.050.000	€ 267.600	***€ 2.317.600***	€ 256.550		€ 2.574.150
Variabele bijdrage						
Provincie-SFR		€ 7.827.929	***€ 7.827.929***		€ 1.132.451	€ 8.960.380
De Staat (andere overeenkomsten, zie noot[1])	€ 8.249.587		***€ 8.249.587***			€ 8.249.587
GOB		€ 869.700	***€ 869.700***	€ 476.450		€ 1.346.150
Totale financiering	**€ 75.849.587**	**€ 21.635.429**	***€ 97.485.016***	**€ 733.000**	**€ 2.531.902**	**€ 100.749.918**

2. De bijdrage van de gemeente 's-Hertogenbosch ter hoogte van max. €670.200 betreft de subsidieverlening aan gemeente Heusden voor de realisatie van de Snelfietsroute. De subsidie wordt onder dezelfde voorwaarden als van de Provincie verleend aan de gemeente Heusden.
3. Het waterschap realiseert de EVZ Koningsvliet (opdrachtgever) en EVZ Drongelens kanaal (opdrachtnemer). Het waterschap zal de kosten voor Drongelens Kanaal apart aan de provincie declareren door middel van een factuur, waarop de BTW separaat is vermeld. De bijdragen en uitvoering zijn als volgt verdeeld en al opgenomen in bovenstaande tabel onder lid 1.

					Bijdrage kosten in € (zonder BTW)		
Inrichting van de EVZ	*Aantal km*	*Aantal ha*	*Uitvoering door*	*Datum*	*GOL-partners*	*Waterschap*	*GOB*
EVZ Baardwijkse overlaat (oost-west)	1,2	8,5	GOL-partners	2020	137.700	183.600	596.700

[1] Bijdrage van de Staat bestaat uit €4.2 mio excl. BTW voor aansluitingen Heusden (nr42) en Drunen/Elshout (nr41) zoals gebaseerd op overeenkomst tussen Heusden en de Staat met zaak-id 31073026 en € 4.049.587 excl. BTW conform overeenkomst tussen GOL-partners en de Staat met zaak-id 3785946 en RWS-2018/47988. Het totaalbedrag is gecorrigeerd naar aanleiding van verrekenbare/compenseerbare BTW

EVZ Voordijk	1,5	3,8	GOL-partners	2020	63.000	84.000	273.000
EVZ Drongelens kanaal	2,0	5,0	waterschap	2017	326.000	-	-
EVZ Koningsvliet	2,5	6,1	waterschap	2019	-	256.550	476.450
Totaal					**526.700**	**524.150**	**1.346.150**

4. Voor GOL dienen twee Provinciale Inpassings Plannen te worden vastgesteld. Indien één van de twee PIP's niet onherroepelijk wordt dan blijven de hiervoor in lid 3 genoemde bijdragen verschuldigd door de partners, mits de betreffende PIP, met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid, alsnog wordt vastgesteld en onherroepelijk wordt. Partijen treden hierover dan in overleg.
5. De Provincie factureert de te betalen bijdrage met inachtneming van de daarvoor geldende wet- en regelgeving.
6. In de betaling door de gemeente Heusden zal een verrekening plaatsvinden met de subsidie ter hoogte van € 1.606.700 die op 18 december 2015 door de provincie is verleend als vergoeding voor reeds gemaakte plankosten.
7. In de betaling door de gemeente Waalwijk zal een verrekening plaatsvinden voor de kosten door Waalwijk gemaakt ten behoeve van de Kloosterheulweg voor een bedrag dat is vastgesteld op €149.300 (berekend op basis van het in art 2, lid 1a genoemde verrekenvoorstel).
8. Door de partners zijn per 1 januari 2014 bijdragen gedaan als vastgelegd in BOK. Deze bedragen worden verrekend met de hierboven genoemde bijdragen. De bedragen zijn als volgt:

Provincie	€3,50 mio
Gemeente Heusden	€0,50 mio
Gemeente Waalwijk	€1,60 mio
Gemeente 's-Hertogenbosch	€0,40 mio
Waterschap AA en Maas	€2,05 mio

9. In aanvulling op artikel 16 van de bestuursovereenkomst zijn voor de in te brengen gronden ten westen van het Drongelens Kanaal door Waalwijk de volgende nadere afspraken gemaakt.
   a. In afwijking van de oorspronkelijke raming is een vast bedrag van € 1.746.013,- overeengekomen voor grondkosten. Dit bedrag maakt deel uit van en wordt verrekend met de bijdrage van Waalwijk aan GOL.
   b. De GOL-partners nemen deze kosten als vast bedrag op in de raming. Als na realisatie van GOL blijkt dat er meer of minder gronden nodig zijn dan vooraf berekend, dan vindt er geen verrekening plaats.
   c. De gronden die Waalwijk in eigendom heeft, blijven in eigendom van Waalwijk. Waalwijk stelt, na contractering van de aannemer (in overleg met de Provincie) de voor realisatie benodigde gronden onvoorwaardelijk beschikbaar ter realisatie van GOL.
10. In aanvulling op artikel 16, achtste lid van de bestuursovereenkomst zijn voor de te verwerven gronden ten oosten van het Drongelens Kanaal de volgende nadere afspraken gemaakt over het opmaken van de eindbalans:
    a. na realisatie zullen de verworven gronden om niet worden overgedragen aan de beheerder na oplevering en overdracht van de projecten, conform de afgesproken principegrenzen van beheer en onderhoud als bedoeld in artikel 8, vierde lid.
    b. gronden die niet overgedragen kunnen worden aan een beheerder en niet meer voor realisatie van GOL nodig zijn, zullen worden verkocht aan derden. De opbrengsten daarvan komen ten

gunste van het GOL-budget. Indien dit niet lukt zullen zij in eigendom blijven van de provincie. De waarde van deze gronden zal op peildatum 1 januari 2021 (rond afsluiting van het GOL-project) worden gewaardeerd op marktwaarde en daarna administratief worden verrekend ten gunste van het GOL-budget.

11. De Boerenschans, voor zover gelegen binnen de PIP-grenzen, wordt uitgevoerd conform een door gemeente Heusden te leveren referentieontwerp dat recht doet aan de wensen ten aanzien van cultureel erfgoed onder de voorwaarde dat de uitvoeringskosten (geraamd op €180.000) voor minimaal de helft door derden (niet GOL-partners) gefinancierd wordt.

Artikel 7 BTW

1. De provincie zal in haar hoedanigheid van BTW ondernemer alle GOL-projecten genoemd in artikel 2, lid 1 onder b, met uitzondering van de EVZ Drongelens Kanaal uitvoeren.
2. De vergoedingen die de provincie (middels BTW-facturen) aan de gemeenten 's-Hertogenbosch, Heusden en Waalwijk in rekening zal brengen zijn zo veel mogelijk toegerekend aan de GOL-projecten die de provincie in opdracht van de betreffende GOL-partner verricht.
3. De provincie zal de btw, doorbelasten aan de gemeenten zoals benoemd in het tweede lid. De gemeente kan de btw declareren bij het BTW-compensatiefonds.
4. De provincie neemt alleen de kosten voor het ecologische voorzieningen volledig voor haar rekening, omdat de provincie hier een wettelijke taak heeft op grond van de Wet ruimtelijke ordening. Dat betekent dat de kosten van de volgende GOL-projecten voor de provincie zijn en dat de btw compensabel is via het BTW-compensatiefonds:

Ecologie	€
A1-67; Ecopassage deel in A59 fase 1	2.370.187
A1-32; Ecoduiker aansluitend op brug Drunenseweg / Overlaatweg fase 1	99.085
A2-59; Inrichting EVZ langs Drongelens kanaal fase en inrichting Baardwijkse overlaat oost-west	918.000
EVZ Drongelens kanaal (mitigatie natuurcompensatie GOL)	326.000
A19-41; Ecoduct in parallelstructuur Vlijmen-Oost fase 1	172.196
A11-61; Natuurinrichting /vlijmen Oost, fase 1 (= EVZ Voordijk)	420.000
A9-40; Ecopassage ten Oosten van Vlijmen in A59	4.366.608

5. Rondom de financiering zijn de volgende procesafspraken gemaakt:
   a. De gemeenten Heusden en Waalwijk vragen subsidie aan bij de provincie voor het realiseren van de GOL-projecten genoemd in artikel 2, eerste lid onder b.
   b. Het toerekenen van de kosten gemaakt t.b.v. de GOL-projecten is op basis van eigendomsfactor (zie bijlage 4). De kosten van de werkzaamheden, waar meerdere eigenaren zijn, worden naar rato verdeeld tussen de eigenaren (gemeenten/rijk).
   c. Na uitwerking van het doelenplan bewegwijzering is herijking van de percentages verdeling van de bewegwijzering mogelijk
   d. De provincie verstrekt begrotingssubsidies aan de gemeenten. De verstrekte subsidie is de tegemoetkoming in de kosten van de realisatie van het GOL -/- eigen bijdrage. De provincie verstrekt de subsidie excl. btw.
   e. De hoogte van de provinciale bijdrage (in de vorm een subsidie) in het tekort van de te maken kosten door de gemeente wordt op basis van de definitief gegunde opdracht aan de opdrachtnemer berekend en betaald voor zover het totale budget niet wordt overschreden.

f. De gemeente Heusden vraagt EVZ-subsidie bij GOB aan. De middelen worden door het Groen Ontwikkel Bedrijf (GOB) aan de gemeente Heusden verstrekt.
g. De gemeenten Waalwijk, Heusden en 's-Hertogenbosch vragen ieder subsidie aan bij de provincie voor de Snelfietsroute. (Subsidieregeling verkeer en vervoer Noord-Brabant 2016, paragraaf 2)
h. Indien de opdrachtnemer van het werk kansen aanbiedt binnen de Verwachte Inschrijfsom zullen deze vanuit de Best Value gedachte ten laste gebracht worden van het project.

Artikel 8 Beheer en onderhoud van de uit te voeren GOL-projecten

1. Met ingang van de datum van ingebruikname van de in artikel 2 genoemde GOL-projecten berusten Beheer en Onderhoud bij:
   A. de Staat
   1. het Beheer en het Onderhoud van de constructie (niet zijnde wegdek) van de bestaande en nieuwe (Ecopassages bij Baardwijkse Overlaat en Moerputten, tunnel onder de A59 nabij Drongelens kanaal en verbreding tunnel Eindstraat) kunstwerken in of boven de A59;
   2. de nieuw gerealiseerde verbindingsbogen en de toe- en afritten van de A59 aansluitend op de gemeentelijke wegenstructuur.
   3. De nieuw gerealiseerde bewegwijzering, bebording en het wegmeubilair op de Rijksweg A59

   B. de Gemeente(n)
   1. het Beheer en Onderhoud van de nieuwe of aangepaste gemeentelijke wegenstructuur met alle bijbehorende voorzieningen. Direct na gereedkoming van de nieuwe wegen zal de betreffende Gemeente deze, met inachtneming van hetgeen is bepaald in artikel 4, eerste lid, sub III van de Wegenwet, openstellen voor het verkeer. Het beheer en de onderhoudsplicht van deze nieuwe wegen komen hierdoor van rechtswege op grond van artikel 15, eerste lid van de Wegenwet bij de Gemeente te berusten.
   2. De gemeenten Heusden en 's-Hertogenbosch starten een procedure tot grenswijziging na vaststelling van het uitvoeringsontwerp van de aannemer voor aansluiting 45 en het noordelijk wegtracé voor de aansluiting van Vlijmen. Daarop wordt het toekomstig Beheer en Onderhoud van de gemeentelijke wegenstructuur gebaseerd.

   C. het Waterschap
   3. Het Beheer en Onderhoud van de nieuwe of aangepaste hoofd-afwateringsstructuur. Dit betreft de A-watergangen alsmede de hierbij behorende kunstwerken die op de legger zijn/worden opgenomen. Het Beheer en Onderhoud van de ecologische verbindingszone die grenst aan de oostzijde van het Drongelense Kanaal.
   4. Het Beheer en Onderhoud van de in de Ecotunnel Vlijmen-Oost aanwezige voorzieningen, zodat deze naast haar functie als Ecopassage ook kan functioneren als afsluitbare waterdoorgang. (Het Waterschap zal met inachtneming van het voorgaande in een afzonderlijke overeenkomst met de staat definitieve afspraken vastleggen over Beheer en Onderhoud van de Ecotunnel Vlijmen Oost).
2. De principegrenzen van Beheer en Onderhoud zijn aangegeven op bijgevoegde overzichtstekeningen (bijlage 1).
3. Verkeersregelinstallatie aansluiting 45
   a. De nieuwe verkeersregelinstallaties die aangebracht worden t.b.v. de aansluiting van de A59 met de nieuwe randweg Vlijmen-Oost en de Vlijmenseweg zullen in beheer, onderhoud en eigendom komen bij de gemeente 's-Hertogenbosch.
   b. De regeling (software) wordt door de gemeente 's-Hertogenbosch vastgesteld in overleg met de Staat en de gemeente Heusden.

c. De gemeente 's-Hertogenbosch zal binnen, en onder verantwoordelijkheid en Regie van de provincie (GOL) voorafgaande aan de overdracht van het Werk aan de Staat, in een afzonderlijke overeenkomst tussen de Staat en de gemeenten Heusden en 's-Hertogenbosch afspraken vastleggen over instandhouding, onderhoud, beheer, vervanging en exploitatie van deze verkeersregelinstallaties.
d. De gemeente 's-Hertogenbosch zal de verkeersregelinstallatie ontwerpen en onder coördinatie van de opdrachtnemer laten uitvoeren. Kosten voor aanleg worden verrekend met GOL.
e. Partijen zullen bij RWS géén afkoopsommen voor toekomstig onderhoud bedingen.

4. Na het gereedkomen van de GOL-projecten en voorafgaande aan de overdracht aan de Staat en GOL-partners zal onder verantwoordelijkheid en regie van de Provincie, een gedetailleerde regeling van het Beheer, Onderhoud en eigendom van de gerealiseerde GOL-projecten met bijbehorende kunstwerken en verkeersvoorzieningen worden overeengekomen en vastgelegd in de as-built tekeningen met de exacte beheergrenzen.
5. Partijen verbinden zich binnen het gebied van de GOL-projecten geen beheersdaden te verrichten waarbij de belangen van een van de andere partijen kunnen zijn betrokken, dan na overleg met die andere partij.

Artikel 9 **Planschade ex. artikel 6.6 Wro**

1. Op grond van de provinciale verordening planschade (https://www.brabant.nl/loket/regelingen/cvdr602561_1) beslist de provincie over een verzoek tot planschade ten gevolge van één van de PIP's-GOL. Op grond van artikel 6.6. lid 1 en lid 4 Wro wordt een aanvraag voor een tegemoetkoming in planschade ingediend bij burgemeester en wethouders van de betreffende gemeente(n). Deze zenden de aanvraag onverwijld door naar bevoegd gezag.
2. Voor de behandeling van de planschadeclaims zal de Provincie advies inwinnen bij een adviseur die door de Risicodragende partijen gezamenlijk is aangewezen zoals omschreven in de provinciale verordening planschade.
3. De Provincie neemt pas een besluit op het planschadeverzoek nadat de Risicodragende partijen op basis van het uitgebrachte advies gezamenlijk een standpunt hebben ingenomen en vastgelegd.
4. De Provincie stuurt een afschrift van het door de Provincie genomen besluit op het verzoek om planschade ex artikel 6.1 Wro onverwijld door naar partijen.
5. De financiële gevolgen die voortvloeien uit eventuele planschadeclaims op grond van artikel 6.1 Wro (inclusief de hiermee gepaard gaande advieskosten van derden) ten gevolge van de GOL-projecten zoals benoemd in artikel 2 komen ten laste van het GOL-budget.

Artikel 10 **Nadeelcompensatie**

1. Verzoeken tot vergoeding van schade van derden die voortvloeien uit besluiten tot rechtmatig overheidshandelen ten behoeve van de werken behorende tot het project GOL, worden door de Provincie afgehandeld volgens de regeling die daarvoor van toepassing is: https://www.brabant.nl/loket/regelingen/133988_1.aspx
2. Partijen zullen aan Provincie een deugdelijk mandaat verlenen. De betreffende bevoegdheid van het college om besluiten te nemen op schadeverzoeken wordt door de colleges van de respectievelijke gemeenten schriftelijk gemandateerd aan gedeputeerde staten. De Provincie accepteert dat mandaat dan expliciet (art 10:4 Awb)
3. (Een daartoe door de Provincie aangewezen medewerker van) de Provincie kan daarbij zo nodig ook gevolmachtigd worden voor eventuele bijkomende privaatrechtelijke rechtshandelingen en gemachtigd voor andere, feitelijke handelingen.

4. Partijen kunnen (art 10:6 Awb) voorwaarden verbinden aan mandaat, bijvoorbeeld over adequate informatievoorziening door gemeenten aan de provincie in kader van onderzoek schadeclaim en andersom, dat de gemeenten vooraf een concept-schadebesluit krijgen om hun wensen en bedenkingen te geven.
5. Voor de behandeling van een verzoek tot nadeelcompensatie zal de Provincie advies inwinnen bij een adviseur, tenzij de omvang van een mogelijke compensatie geen advieskosten rechtvaardigt.
6. Indien het voorgenomen besluit afwijkt van het ingewonnen advies bepalen partijen in overleg of de meerkosten die het gevolg zijn van het afwijkende besluit in redelijkheid voor rekening van de GOL komen of voor rekening van de partij namens wie het afwijkende besluit zou worden genomen. In het laatste geval neemt die partij zelf dat besluit en niet de Provincie in mandaat.
7. Toekenning van een vergoeding voor geleden schade als benoemd in lid 1 van dit artikel, die een direct gevolg is van de in artikel 2 genoemde GOL-projecten komt voor rekening van het Beschikbare GOL-budget. Hieronder worden in ieder geval begrepen de tankstations grenzend aan het plangebied van GOL en schade ten gevolge van infrastructurele maatregelen binnen het plangebied waar mitigerende maatregelen voor worden getroffen binnen en buiten het plangebied van het GOL. In ieder geval komen niet voor rekening van GOL-vergoeding van geleden schade ten gevolge van verkeersbesluiten en daarmee samenhangende (geluid)maatregelen vanwege aanpassingen in de lokale verkeersstructuur die nodig zijn om GOL z'n functies te laten vervullen. Deze komen ten laste van de gemeente die het schadeveroorzakende besluit neemt.

Artikel 11 Vrijwaring

1. Alle GOL-projecten of eigendommen van een der betrokken partijen die ten gevolge van de uitvoering van de GOL-projecten door de Provincie of door de Provincie ingeschakelde derde(n) mochten worden beschadigd, worden ten laste van het Beschikbare GOL-budget hersteld.
2. De Provincie doet bij voorbaat afstand van alle aanspraken welke zij tegenover een der betrokken partijen zou kunnen doen gelden wegens schade geleden als gevolg van de uitvoering van de in artikel 2 genoemde GOL-projecten, behoudens voor het geval de schade is te wijten aan opzet of grove schuld aan de zijde van de betrokken partij of door achterstallig onderhoud.
3. De Provincie vrijwaart alle betrokken partijen van alle aanspraken van derden tot vergoeding van schade geleden als gevolg van de uitvoering van de in artikel 2 genoemde GOL-projecten, behoudens voor het geval de schade is te wijten aan opzet of grove schuld of achterstallig onderhoud aan de zijde van de betrokken partij.

Artikel 12 Eigendomsoverdracht

1. De toekomstige eigendomsgrenzen tussen Partijen zullen worden afgestemd op de nader te bepalen grenzen van beheer en onderhoud van de in artikel 2 genoemde GOL-projecten, als neergelegd in de Beheer en Onderhoud overeenkomsten.
2. Partijen verklaren zich bereid de gronden die nodig zijn voor realisatie de in artikel 2 genoemde GOL-projecten beschikbaar te stellen. Voor die gronden die thans als weg of waterlopen fungeren en na voltooiing van het werk eveneens als weg of waterloop zullen fungeren, zal de eigendomsoverdracht voor een symbolisch bedrag van € 1 per titel plaatsvinden.
3. Waar in overleg tussen partijen wordt geconcludeerd dat eigendomsoverdracht van gronden niet noodzakelijk is omdat die gronden geen duurzaam onderdeel uitmaken van de GOL-projecten, verlenen partijen aan de Provincie toestemming om op deze gronden ten behoeve van de aanleg van de GOL-projecten noodzakelijke werkzaamheden uit te voeren.
4. De Staat zal zorgdragen voor afstemming van de eigendommen met partijen ter plaatse van Rijksweg A59, binnen, en onder verantwoordelijkheid en regie van de Provincie.
5. Indien noodzakelijk zal de Staat aan de betrokken partij(en) een recht van opstal verlenen ten behoeve van kunstwerken gelegen in of onder de Rijksweg A59.

6. De eigendomsoverdracht c.q. het vestigen van het recht van opstal zal van de zijde van de Staat door het Rijksvastgoedbedrijf worden verzorgd binnen en onder verantwoordelijkheid en regie van de Provincie.
7. De kosten voor eigendomsoverdracht waaronder begrepen de notariële kosten en de kosten die het kadaster daarbij in rekening brengt, komen voor rekening van het beschikbare GOL-budget.
8. Eventuele reststroken van verworven gronden zullen na realisatie van de in artikel 2 genoemde GOL-projecten door de Provincie aan derden worden verkocht en overgedragen waarbij de GOL-partners en de Staat het recht tot eerste koop hebben. De opbrengsten komen ten goede aan het beschikbare GOL-budget.

Artikel 13 Onvoorziene omstandigheden

1. Partijen treden met elkaar in overleg indien zich onvoorziene omstandigheden voordoen welke van dien aard zijn dat naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid ongewijzigde instandhouding van deze overeenkomst niet mag worden verwacht. Zij zullen in goed overleg zo nodig de onderhavige overeenkomst daaraan aanpassen.
2. Partijen merken als onvoorziene omstandigheden in elk geval aan de situatie dat formele regelingen of besluiten leiden tot de niet of slechts gedeeltelijke goedkeuring, de schorsing of vernietiging van besluiten die uit de overeenkomst voortvloeien, een en ander met inbegrip van wijziging van regelingen, beleidswijzigingen, bestuurlijke koerswijzigingen of onherroepelijke beslissingen van een rechterlijke instantie of overheid.
3. De wijziging van deze overeenkomst behoeft schriftelijke toestemming van alle partijen.
4. De wijziging en de verklaring van toestemming wordt in afschrift als bijlage aan deze overeenkomst gehecht.

Artikel 14 Ontbinding

1. Indien onvoorziene omstandigheden van dien aard zijn dat wijziging van de overeenkomst geen uitkomst biedt, kan voor de partij die zich op die omstandigheden beroept aanleiding geven zich te wenden tot de rechter met het verzoek om deze overeenkomst te ontbinden. Een gedeeltelijke ontbinding heeft enkel betrekking op het deel dat ontbonden wordt en laat de overige delen van de overeenkomst in stand.
2. Alvorens zich tot de rechter te wenden nodigt de in het vorige lid bedoelde partij de andere partij(en) uit om met haar in overleg te treden over een oplossing van de gerezen problemen. Leidt dit overleg niet binnen drie maanden tot overeenstemming dan kan de in het eerste lid bedoelde partij zich alsnog tot de rechter wenden.
3. Indien het in lid 2 bedoelde overleg tot overeenstemming leidt zal herziening, wijziging of aanvulling van de overeenkomst worden vastgelegd in een nader te sluiten wijzigings- c.q. aanvullende overeenkomst die als bijlage aan deze overeenkomst wordt gehecht

Artikel 15 Nietigheidsbepaling

1. Wanneer enige bepaling van deze overeenkomst nietig zou zijn, blijven de overige bepalingen onverminderd van toepassing. Partijen verbinden zich er toe, in voorkomend geval, in goed onderling overleg te zoeken naar een bepaling die de nietige vervangt en die zo goed mogelijk overeenstemt met hun oorspronkelijke bedoeling.
2. Indien het in lid 1 hiervoor bedoelde overleg tot overeenstemming leidt zal de aanpassing van de overeenkomst worden vastgelegd in een aanvullende overeenkomst die als bijlage aan deze overeenkomst wordt gehecht en daarmee onlosmakelijk deel uit maakt van de onderhavige overeenkomst.

Artikel 16 Geschillen

1. Op deze overeenkomst is het Nederlands recht van toepassing.
2. Alle geschillen welke mochten ontstaan naar aanleiding van deze overeenkomst zullen worden beslecht door de daartoe bevoegde rechter.
3. Er is sprake van een geschil zodra één van de partijen dit schriftelijk aan de andere partij(en) meldt. Partijen dienen hierop met elkaar in overleg te treden teneinde te bezien of in der minne een oplossing voor dit geschil kan worden bereikt.
4. Indien partijen niet binnen 3 maanden een oplossing hebben gevonden, dan kunnen zij zich wenden tot de rechter.

Artikel 17 Looptijd van de overeenkomst

1. Deze overeenkomst treedt in werking op de dag van ondertekening door alle partijen en eindigt nadat alle in deze overeenkomst genoemde GOL-projecten inclusief de financiële afwikkeling ervan zijn gerealiseerd en opgeleverd.
2. Rechtsgevolgen welke voortvloeien uit deze overeenkomst en die naar hun aard geacht worden door te GOL-projecten of eventueel ontstaan na beëindiging van deze overeenkomst, worden afgehandeld overeenkomstig het bepaalde in deze overeenkomst.

Artikel 18 Hiërarchie

Onderhavige overeenkomst is een nadere uitwerking en aanvulling op de afspraken in de Bestuursovereenkomst GOL. Bij (interpretatie)verschillen of tegenstrijdigheden in het kader van deze overeenkomst en de Bestuursovereenkomst GOL geldt de volgende hiërarchie:

1. onderhavige overeenkomst vindt voorrang boven de Bestuursovereenkomst GOL
2. de bepalingen in deze overeenkomst vinden voorrang boven de bijlagen van deze overeenkomst
3. Indien er sprake is van tegenstrijdigheid tussen overeenkomst en de bijlagen, prevaleert deze overeenkomst boven de bijlagen, tenzij sprake is van bijlagen die zijn aangehecht na ondertekening van deze overeenkomst. Indien laatstgenoemde aanvullingen afwijken van deze overeenkomst prevaleren de bijlagen.

Artikel 18 Bijlagen

1. Alle aan deze overeenkomst gehechte en gewaarmerkte bijlagen, alsmede die nadien worden aangehecht en gewaarmerkt, vormen een integraal onderdeel van deze overeenkomst.
2. Deze overeenkomst bevat de volgende bijlagen:
   - Bijlage 1 Overzichtstekeningen uit te voeren GOL-projecten met principegrenzen van beheer en onderhoud
   - Bijlage 2 Uitvoeringsovereenkomst GOL tussen Provincie en de Staat
   - Bijlage 3 Klant Eis Specificaties GOL-partners
     - 3.1 KES 's-Hertogenbosch
     - 3.2 KES Heusden
     - 3.3 KES Waalwijk
     - 3.4 KES Waterschap Aa en Maas
     - 3.5 KES Provincie Noord-Brabant
     - 3.6 KES Waterschap Brabantse Delta
   - Bijlage 4 Financiering
     - 4.1 Financieringsstroom
     - 4.2 Kostenverdeeloverzicht incl. eigendomsfactoren
   - Bijlage 5 Bestuursovereenkomst Snelfietsroute van 's-Hertogenbosch naar Waalwijk (Ondertekend op 29 maart 2018).

Provincie Noord-Brabant

GEBIEDSONTWIKKELING OOSTELIJKE LANGSTRAAT

Aldus opgemaakt en in vijfvoud ondertekend,

De Provincie,

De gemeente 's-Hertogenbosch,

De gemeente Heusden

De gemeente Waalwijk,

R Bakker

Het Waterschap

ADVISERINGSOVERZICHT COMMISSIES 18 SEPTEMBER 2025 EN REACTIE DAGELIJKS BESTUUR

MEDEDELINGEN EN INGEKOMEN STUKKEN

Commissie Watersysteem en Waterveiligheid	De ***fractie Partij voor de Dieren*** heeft nog naar aanleiding van de Jaarstukken 2024 waterschap Aa en Maas nog technische vragen ingediend inzake PFAS lozing defensie: op pagina 29 staat dat er op twee terreinen van defensie nog PFAS mag worden geloosd, ik heb daar een paar vragen over. Kan hier misschien antwoord op komen voor de commissie 18 september? • om welke twee terreinen gaat het? **Antwoord DB**: Vliegbasis Volkel en Luitenant-generaal Bestkazerne. • Is het een lozing op oppervlaktewater of op het riool? **Antwoord DB:** Lozing op oppervlaktewater. • Waarom loost defensie hier nog PFAS? Wat is de bron daarvan? **Antwoord DB:** Er lopen onderzoeken bij Defensie naar de bron van PFAS. Vermoedelijk speelt historische verontreiniging door PFAS houdend blusschuim een rol.

VOORSTELLEN TER ADVISERING

BESTUURSRAPPORTAGE 2025 WATERSCHAP AA EN MAAS

ADVIES: *De commissies adviseren positief. Het agendapunt als* ***bespreekstuk*** *te agenderen voor de AB-vergadering van 10 oktober 2025.*

Commissie Watersysteem en Waterveiligheid	1. De ***fractie Water Natuurlijk*** vindt dat de bestuursrapportage zich behoorlijk concentreert op de cijfers. Bijvoorbeeld ten aanzien van het voorontwerp van de Nota Ruimte en de zorgen rondom bodem en water sturend was nadere duiding gewenst. Alsmede over Maashorst, de problemen met water en de keuzes die hierin gemaakt zijn danwel zaken die een rol hebben gespeeld in onze keuzes, zoals de wijze waarop onze mensen zijn benaderd. De ***fractie Water Natuurlijk*** pleit ervoor om dit soort zaken mee te nemen in de bestuursrapportage en daar meer duiding aan te geven, op te reflecteren en op vooruit te kijken. **Antwoord DB:** Portefeuillehouder Van Dijk deelt het gevoel dat de bestuursrapportage een zwaar financieel karakter begint te krijgen. Bij volgende P&C producten heeft het DB extra aandacht voor de verhouding tussen inhoud en financiën. Ten aanzien van de Nota Ruimte laat portefeuillehouder De Groot weten dat de Unie op het voorontwerp heeft gereageerd en dat de Ontwerp-Nota Ruimte in oktober verwacht wordt. Over dit ontwerp en eventuele inspraak zal het AB worden geïnformeerd. Ten aanzien van bodem en water sturend zegt de portefeuillehouder Van Dijk dat er in een volgende cyclus een beleidsrijke wijziging van de omgevingsverordening gepland staat. Hierin wordt ingegaan op bodem en water sturend en hoe wij als waterschap daarmee omgaan. Ten aanzien van droog en nat benadrukt portefeuillehouder Van Dijk dat de bestuursrapportage nu over de eerste helft van 2025 gaat en dus geen volledig beeld van de totaal situatie nat en droog weergeeft. Het AB wordt op een later moment bijgepraat over de totaal situatie nat en droog. Portefeuillehouder Van Dijk heeft toegezegd om via het adviseringsoverzicht terug te komen op de stand van zaken rondom Maashorst: Op de Maashorst wordt in september gestart met het uitvoeren van de waterconserveringsmaatregelen. Op een aantal locaties worden kleine waterlopen gedempte (C-watergangen) of ondieper gemaakt(A-watergang). Daarbij is nadrukkelijk ook geleerd van de ervaringen die zijn opgedaan in de natte periode van eind '23-eind '24. Daarom worden op een aantal plekken de maatregelen aangepast uitgevoerd; een vaste drempel wordt bijvoorbeeld aangepaste naar een stuw. De werkzaamheden duren een aantal weken. 2. De ***fractie AWP*** leest over Noordervaart enkel dat er geld bij en af gaat en vraagt of er nadere toelichting gegeven kan worden. **Antwoord DB:** Portefeuillehouder Van Dijk geeft een toelichting op het project dat op pagina 23 van de bestuursrapportage wordt genoemd. Rijkswaterstaat staat aan de lat om de laatste schakel voor extra wateraanvoer via de Noordervaart te realiseren. Hiervoor lukt het ze niet om de benodigde capaciteit vrij te maken. Ook bij Waterschap Limburg lukt dit niet. Aa en Maas heeft daarom aangeboden om het project te trekken. De kosten hiervoor worden vergoed. 3. Pagina 12, gedragscode Flora en Fauna, de ***fractie Partij voor de Dieren*** vraagt of er vooraf aan maaionderhoud gecontroleerd wordt op beschermde soorten en of er verrassende ontdekkingen zijn gedaan? **Antwoord DB:** Voor elke onderhoudsactiviteit (schonen, maaien, baggeren) checken we vooraf op aanwezigheid van beschermde soorten en passen we het onderhoud hierop aan. Dit is ingebouwd in ons onderhoudsbeheersysteem Geovisia, die alle waarnemingen uit de Nationale Databank voor Flora&Fauna (NDFF) ophaalt en die we in het seizoen verder aanvullen met eigen waarnemingen. Zo is dit voorjaar op een aantal locaties veldonderzoek gedaan naar het voorkomen van ‘drijvende waterweegbree’ en zijn de locaties daarvan vóór het maaien gemarkeerd. Aan het eind van het seizoen voeren onze ecologen waarnemingen en resultaten uit onderzoek, zoals die naar de visstand, weer in de NDFF in. Daarnaast is op basis van een habitatgeschiktheidsanalyse dit voorjaar op een significant aantal trajecten voorgelopen op broedende vogels. 4. Pagina 13, projectvoortgang, de ***fractie Partij voor de Dieren*** leest dat een aantal projecten doorschuift naar 2026 en vraagt of daar alternatieve projecten voor uitgevoerd worden zoals omgang met extreme situaties of kan er bekeken worden of het werkproces van de vispassages versneld worden? **Antwoord DB:** Portefeuillehouder De Groot dankt voor de suggestie en zal hier nogmaals aandacht voor vragen. In het geval van vertraging wordt al bekeken of er ten dele op ander projecten ingezet kan worden, maar dikwijls wordt dan van ons ook extra capaciteit gevraagd. Zoals in het geval van archeologische vondsten wordt van ons extra inzet gevraagd bovenop het reguliere werk. 5. Pagina 14, de ***fractie Partij voor de Dieren*** leest dat er in het gebied ‘Koningsvliet West en Oost’ en in de Osse Polders een samenwerking is ontstaan met agrariërs en gemeenten om samen de waterkwaliteit te meten en te verbeteren. De ***fractie Partij voor de Dieren*** vraagt of de resultaten gedeeld kunnen worden. **Antwoord DB:** Voor de eerste meetresultaten verwijst Portefeuillehouder Van Dijk naar de stukken van het thema AB van 18 april 2025. De resultaten van de volgende reeks worden nog gedeeld met het AB. 6. Pagina 13, de ***fractie Partij voor de Dieren*** leest dat er een nieuw ontwikkelde meetmethode bij Aquon ingezet is waarmee gewasbeschermingsmiddelen en biociden in heel lage concentraties gemeten kunnen worden. De ***fractie Partij voor de Dieren*** zou graag op de hoogte willen blijven van de resultaten. **Antwoord DB:** Voorzitter Van Dijk zegt toe het AB hierin mee te nemen, maar geeft aan dat er wel grenzen zijn aan wat er met de informatie gedaan kan worden. 7. Ten aanzien van waterkwaliteit vraagt de ***fractie Geborgden*** wat we in het watersysteem hebben bereikt door onze aanpak in onze KRW waterlichamen waarvoor we aan de lat staan? **Antwoord DB:** Portefeuillehouder De Groot licht toe dat oppervlaktewater beoordeeld wordt in standaardsystematiek, de parameters. De gegevens zijn beschikbaar en besproken in de evaluatie van KRW in het kader van het Aanvullend KRW Uitvoeringsprogramma. Te zien is dat er verbetering optreedt maar we blijven op bepaald niveau hangen. Er wordt bekeken hoe we dit verder omlaag kunnen krijgen. Ook is er geconstateerd dat er een aantal zeer zorgwekkende stoffen opkomen die bij ons nu extra problemen veroorzaken, denk aan PFAS-verbindingen. De informatie over (trends van) de waterkwaliteit is bereikbaar via link KRW info website.

ADVISERINGSOVERZICHT COMMISSIES 18 SEPTEMBER 2025 EN REACTIE DAGELIJKS BESTUUR

Commissie Waterketen en Duurzaamheid	1. Pagina 18, de ***fractie BBB*** leest dat aardgasvrij maken van de zuivering via aquathermie vele malen duurder is dan verwacht en op dat op dit moment alternatieven worden onderzocht. De ***fractie BBB*** vraagt welke alternatieven dit zijn en of er gedacht is aan vergister wat al op het perceel van rwzi Oijen staat. **Antwoord DB:** Mogelijk alternatief is een lucht-water warmtepomp. Zelf geproduceerd biogas zou ook een mogelijkheid kunnen zijn. De keuze wordt gemaakt op 'natuurlijke' momenten, bijvoorbeeld bij een renovatie van te verwarmen gebouwen. Dan wordt beste oplossing gekozen. 2. De ***fractie Partij voor de Dieren*** en ***de fractie CDA*** vragen naar de stand van zaken rondom bronaanpak en preventieve maatregelen. **Antwoord DB:** We werken aan een influentstrategie waar bronaanpak onderdeel van is. Hierbij betrekken we het AB 3. De ***fractie BBB*** vraagt of bestuurdersaansprakelijkheid geregeld is in wetgeving. **Antwoord DB**: De herziening van de Network and Information Security Directive, ook wel NIS2-richtlijn, is de opvolger van de oorspronkelijke NIS-richtlijn. De NIS2-richtlijn is een Europese wetgeving die is bedoeld om de cyberbeveiliging en digitale weerbaarheid van essentiële diensten in de EU-lidstaten te verbeteren. De NIS2-richtlijn wordt op dit moment in Nederland vertaald via de Cyberbeveiligingswet (Cbw), die in 2026 wordt behandeld in 2e en 1e kamer. Het dagelijks bestuur draagt een zorgplicht om de risico's voor cyberbeveiliging te beheren. Het dagelijks bestuur wordt beschouwd als 'eigenaar' van het cyberrisico en kan aansprakelijk gesteld worden voor cyberincidenten en het niet naleven van de zorgplicht. Op dit moment is de ambtelijke organisatie, in gezamenlijkheid met de landelijke instanties en collega waterschappen, duiding aan het geven hoe deze aankomende wetgeving concreet ingevuld kan worden. Hiertoe volgt een ambtelijk advies wat bestuurlijk voorgelegd zal worden. Naar verwachting gaat dit concreter spelen rondom kwartaal 2 2026. Onderstaande vragen zijn in de commissie Watersysteem en Waterveiligheid gesteld: 4. Ten aanzien van waterkwaliteit, vraagt de ***fractie PvdA*** of in hoeverre te merken is dat de problematiek is verminderd en dat het beter gaat door bronaanpak? **Antwoord DB:** De heer Van Dijk wijst op de stukken bij de behandeling van het Aanvullend KRW Uitvoeringsprogramma (AB 6 juni 2025) en de KRW-info op de website. 5. De ***fractie BBB*** is blij dat we samenwerking zoeken met gemeenten op overstorten, maar mist de foutaansluitingen. Vraagt tevens of er gemeld kan worden als er dorpen en steden zijn die overstorten sluiten. **Antwoord DB**: De heer De Groot zegt dat waar maatregelen genomen worden, riooloverstorten minder vaak werken, maar meestal niet volledig verdwijnen. Hier is door portefeuillehouder Van Dijk op aangevuld dat er volledige afkoppeling nodig is om overstorten te kunnen laten sluiten, omdat er anders bij hevige neerslag alsnog problemen ontstaan, bv met water dat uit wc potten komt.
Commissie Algemene- en Financiële Zaken	De commissie is zeer te spreken over de leesbaarheid van het Bestuursverslag en geeft het DB en de organisatie een compliment. 1. De ***fractie Partij voor de Dieren*** merkt op dat de NLPG geen risico meer is, omdat door het Rijk tot 2023 400 miljoen euro aan middelen is toegezegd. De fractie wil graag weten hoe zich dit verhoudt tot het oorspronkelijke plan van de NPLG en wat de consequenties zijn voor onze ambities. **Antwoord DB:** Door de secretaris is in de commissie toegelicht dat de provincie een deel van deze middelen heeft verkregen en Aa en Maas aanspraak hierop wil maken. Op dit moment zitten we midden in dat proces van de toekenning. Wanneer deze toekenning is gerealiseerd dan is er geen sprake meer van een risico. 2. De ***fractie Partij voor de Dieren*** vraagt naar de voortgang van het nieuwe (duurzame) inkoopbeleid en de beleidsrijke wijzigingen Waterschapsverordening **Antwoord DB:** Portefeuillehouder Scherrenberg heeft in de commissie aangegeven dat het inkoopbeleid en de Waterschapsverordening komend najaar op de bestuurlijke agenda komen. 3. De ***fractie BBB*** merkt op dat de liquiditeitsprognose 13 maanden toont met daarin realisatie tot en met juni, echter het is niet duidelijk welke maanden het betreft. **Antwoord DB:** In de burap is de grafiek van de liquiditeitsprognose op pagina 25 vervangen: op de horizontale as staan nu de maanden in plaats van alleen getallen. Een nieuwe versie van de Bestuursrapportage 2025 Aa en Maas is toegevoegd aan de vergaderstukken. 4. De ***fractie Algemene Waterschapspartij*** ziet in het voorstel over GOL een risicoreservering van 500.000 euro, dat is ongeveer 25%. Dat lijkt een erg hoog percentage. De fractie zou graag willen weten waarom hier zo'n hoog bedrag/percentage voor niet voorziene risico's is opgenomen en waarom dit niet in het Bestuursverslag is vermeld onder risicobeheersing? **Antwoord DB:** Het klopt dat hier de post onvoorziene risico's in deze fase hoger is aangehouden dan gemiddeld gebruikelijk. Dit is mede gewenst gezien de complexiteit van de opgave en de nog lopende detailuitwerkingen door de aannemer. Zie de adviesnota onderdeel argumenten punt 1.5: "Het GOL-project kent ondertussen een lange doorlooptijd met vele aanpassingen van planning, personeel en financiën. In de huidige fase richting uitvoering worden nog diverse detailleringen van ontwerp, inrichting en onderzoeken uitgewerkt door de opdrachtnemer. Dit brengt een aanzienlijk kans op onvoorziene zaken en risico's met zich mee. Gezien de onvoorspelbaarheid van het proces tot heden en de afhankelijkheid van derden partijen ligt het voor de hand om hiervoor een behoorlijk bedrag te reserveren." De risicoreservering van het GOL-project maakt geen onderdeel uit van de bestuursrapportage, omdat het geen effect heeft op de exploitatie voor 2025. 5. De ***fractie 50PLUS*** weet dat men bezig is om de voorfinanciering van het HWBP op te lossen, maar de fractie begint zich intussen wel zorgen te maken. Wordt het geen tijd om strenger op te treden richting het HWBP en ze roept het DB op om daar werk van te maken het AB te informeren. **Antwoord DB:** Voorfinanciering HWBP blijft een actueel punt. De portefeuillehouder en dijkgraaf stellen dit punt regelmatig aan de orde in Den Haag, echter we kunnen geen concrete toezeggingen doen. We kunnen wel meegeven dat bij een rentevoordeel als gevolg van een overschot, dit niet terugbetaald hoeft te worden. 6. De ***fractie 50PLUS*** uit zijn teleurstelling op de uitgelichte projecten. De staatjes geven namelijk weinig tot geen inzicht, bijv. of er risico's zijn en of de middelen voldoende zijn. **Antwoord DB:** Portefeuillehouder Scherrenberg geeft aan dat we dit meenemen en in nader overleg met de auditcommissie kijken op welke wijze we meer aan de behoefte kunnen voldoen. 7. De ***fracties CDA en 50PLUS*** lijken te constateren dat bij de grondbank sprake is van een prijsopdrijvende werking. **Antwoord DB:** De heer Scherrenberg heeft in de commissie aangegeven om de ophoging van 30 miljoen in perspectief te plaatsen. Omgerekend betekent dit 200 hectare en gelet op het totaal van 160.000 hectare is dit niet erg veel. Het prijsopdrijvend effect moet je dus wel in perspectief zien. Natuurlijk wordt er wel eens iets meer betaald, omdat je bepaalde grond graag wil hebben, maar dat de grondprijzen omhoog gaan is niet effect van kopen door waterschap, maar door agrariërs die met een mestoverschot zitten. 8. De ***fractie Water Natuurlijk*** vraagt waarom het niet lukt om projecten te realiseren. Aanvullend hierop stelt de fractie VVD voor om hier in het adviseringsoverzicht nog wat nader op in te gaan, bijvoorbeeld dat zoveel % vertraagd wordt door VTH enz.

	Antwoord DB: In de commissie is door de secretaris aangegeven dat dit heel locatie- en projectspecifiek is. Het heeft de volledige aandacht van het DB en de organisatie. Voor de fracties VVD en Water Natuurlijk is deze beantwoording afdoende. De ***fractie BBB*** heeft de volgende schriftelijke vraag ingediend: 9. Op pagina 21 onder kopje Samen duurzaam, slim en effectief: "400,- miljoen aan subsidie voor natuurprojecten en waterdoelen, er zijn voorstellen voor financiering ingediend." We hebben als fractie de vraag gesteld om inzichtelijk te krijgen waarop deze voorstellen gebaseerd zijn. Met aanvullende vraag, worden deze voorstellen ingezet om de KRW doelen te behalen. **Antwoord DB:** De € 400 miljoen betreft rijksmiddelen die aan de provincie Noord-Brabant zijn toegekend voor het Landelijk Programma Natuur en de Aanpak Landelijk Gebied. Die middelen zijn bedoeld om te helpen om de verplichte natuurdoelen (Natura2000 en Stikstof) en waterdoelen (KRW) te halen. De provincie wil het merendeel (circa € 365 miljoen) laten landen in de 12 stikstofgevoelige Natura-2000 gebieden. Hiervoor zijn vanuit de samenwerkende partijen in de GGA's (Groenblauwe Gebiedsgerichte Aanpak) voorstellen ingediend per GGA-gebied met maatregelen ten gunste van de doelen in die natura2000 gebieden. Daarnaast wordt voor heel Noord-Brabant 35 miljoen uitgetrokken voor projecten buiten de GGA-gebieden. Die 35 miljoen landt voor een groot deel in KRW-projecten. Het AB zal later dit jaar nader geïnformeerd worden over hoe de beschikbare rijksmiddelen zullen worden ingezet.
INVESTERINGSKREDIET TEN BEHOEVE VAN DE VOORBEREIDING EN UITVOERING VAN KRW- EN NNB-MAATREGELEN BINNEN HET PROGRAMMA AADAL-ZUID, FASE 2	
Commissie Watersysteem en Waterveiligheid	***ADVIES:*** *De commissie adviseert positief. Het agendapunt als* ***hamerstuk*** *te agenderen voor de AB-vergadering van 10 oktober 2025.* De ***fractie Partij voor de Dieren*** zou het op prijs stellen als in de toekomst in de adviesnota's expliciet aandacht wordt besteedt aan de rol van de kassen. Tevens zou de ***fractie Partij voor de Dieren*** voortaan zowel de adviesnota als het projectplan willen ontvangen en/of dat de onderliggende stukken toegevoegd worden. **Antwoord DB**: Portefeuillehouder Van Dijk licht toe dat glastuinbouw een gesloten systeem is en legt de werking van een kas uit waarmee verduidelijkt wordt dat de invloed van de kassen niet heel groot is op dit project. Tevens legt hij uit dat we niet meer met projectplan werken maar met omgevingsplan en vindt het geen probleem om onderliggende stukken toe te voegen. Hij wil dit wel gedoseerd doen om te voorkomen dat het gehele AB overstelpt wordt met informatie. Het is namelijk lastig om aan de voorkant in te schatten welke fractie behoefte heeft aan welke informatie. Mochten er fracties behoefte hebben aan meer informatie dan kunnen zij de portefeuillehouder bilateraal benaderen en aangeven op welk punt er informatie ontbreekt. Eventueel kan er dan extra informatie toegevoegd worden aan de projectpagina. Het Projectplan Waterwet voor de beekinrichting van de Aa en Kleine Aa fase 1 is te vinden op de website van het project onder het kopje Documenten: Beekdalontwikkeling 't Aa-dal Zuid - Waterschap Aa en Maas
INVESTERINGSKREDIET TEN BEHOEVE VAN DE UITVOERING VAN HET PROJECT GEBIEDSONTWIKKELING OOSTELIJKE LANGSTRAAT	
Commissie Watersysteem en Waterveiligheid	***ADVIES:*** *De commissie adviseert positief. Het agendapunt als* ***bespreekstuk*** *te agenderen voor de AB-vergadering van 10 oktober 2025.* De ***fractie Water Natuurlijk*** is van mening dat de aanduiding van nieuwe natuur op de kaart niet juist is. Er zou een nieuwe verbindingszone komen maar in het provinciaal inpassingsplan (PIP) leest hij niets wat dit bevestigd. **Antwoord DB**: Portefeuillehouder De Groot is het eens dat de aanduiding van nieuwe natuur op de kaart niet juist is. Hij zal een link laten opnemen naar de twee kaarten die behoren bij het uiteindelijke plan, daar staat de daadwerkelijke ontwerptekening. De link naar de interactieve kaart waarop de maatregelen van GOL zijn weergegeven: Project Atlas | Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat | Tracékaart De ***fractie BBB*** heeft de volgende schriftelijke vragen ingediend: 1. Aanemaas wordt gevraagd uit het oogpunt van solidariteit. Dat kan geen basis vormen om belastinggeld te spenderen omdat provincie laks is geweest met oa. stikstof berekeningen (de oorsprong van de juridische problemen) welke een groot deel van de vertraging heeft veroorzaakt (Bron verslaglegging stuurgroep gol). Waar moeten we solidair zijn terwijl we, volgens eerdere mails, al alles gedaan hebben en betaald? *(zie volgende pagina afbeelding verkregen via WOO). Dit maak ik dus nu pas voor het eerst openbaar, zal van dijk verassen. Doorpakken hier!!!!!!!! Op solidariteit, het zijn gewoon fouten en laksheid van provincie geweest).* **Antwoord DB:** Zoals eerder door de portefeuillehouder is toegelicht in de commissie betreft dit de indexering van onze investering in het GOL die het dagelijks bestuur niet wil afschuiven op alleen de risicodragende partijen en die is toegezegd onder voorbehoud van goedkeuring door het algemeen bestuur. 2. In 1.4 en in beginsel ook bij 1.3.2 van het voorstel wordt duidelijk dat er buiten GOL om werkzaamheden zijn, de facto, zijn dit wijzigingen aan het project. DIT IS VERBODEN!!!! Met de grootste klem hebben in tal van bijeenkomsten de provincie, gedeputeerde en wethouders gezegd dat kan en mag niet!!! Meer werk is een impliciete wijziging !! en zal leiden tot onmiddellijke rechtszaken is onze mening, en dus vertraging, kan het DB de garantie geven dat dit het geval zal zijn? **Antwoord DB:** Het betreffen aanvullende maatregelen als gevolg van nadere detaillering van kunstwerken t.o.v. het uitvoeringscontract van de aannemer, geen wijzigingen van het PIP. 3. Op 2 juni is naar aanleiding van een vraag over GOL en het financiële gedeelte van waterschap aaenmaas is door DB-lid Van Dijk geantwoord dat met uitzondering van de ecotunnel onder de A59 (apart project, maar wel nodig om veel water van zuid naar noord te krijgen) HOWABO 1 inderdaad volledig klaar is en ook financieel al helemaal afgerond is. Er hoeft daar dus niets meer te gebeuren. In het HOWABO 2 zit wel een andere inlaat voor het Vlijmens Lint, namelijk parallel aan de A59 (noordzijde), omdat we dan het Vlijmens Ven separaat kunnen sturen. Met anderen woorden, dan hoeft niet al het water uit het Bossche Broek ook door datzelfde gat heen. De fractie constateert dat vanuit GOL perspectief alles afgerond is en vraagt zich dan ook af waarom nu toch die extra kosten? **Antwoord DB:** Vanuit GOL 1 perspectief is alles afgerond ten zuiden van de A59. De ecotunnel (tevens watertunnel), grond onder de kades, kades, waterlopen en kunstwerken ten noorden van de A59 liften mee het GOL. GOL is meer dan alleen de Ecotunnel/waterdoorvoer voor HOWABO en de 2 EVZ's. Voor de waterberging Engelermeer (Howabo II) worden enkele kunstwerken ingericht. Daarnaast betreft het ook diverse aanpassingen in A-watersysteem waar op verzoek van het waterschap wijzigingen moeten worden doorgevoerd ten opzichte van het referentieontwerp, waarvoor nu extra financiering wordt gevraagd. 4. In de financiële paraaf wordt gesproken over een bijdrage aan EVZ. Dit staat haaks op de bestuursovereenkomst 19 feb. 2019 althans zo lijkt het. Kan het DB toelichten waarom in de bestuursovereenkomst staat dat alle kosten voor de provincie zijn en nu voor miljoenen aan extra krediet wordt gevraagd ?

Antwoord DB: De bijdrage van het waterschap aan de evz's is tot heden nog niet voldaan en dient geïndexeerd te worden. Deze extra kosten wordt het waterschap verzocht bij te dragen.

5. Indien het ander meerwerk in het GOL project is, maakt onderdeel uit van GOL?
   Antwoord DB: Het betreft onderdeel van het oorspronkelijke GOL plan.
6. Gemeenten en Provincies roepen om het hardst dat er "NIETS AANGEPAST" mag en zelfs kan worden aan GOL. We krijgen hier de indruk dat er wel degelijk aanpassingen aan het GOL project worden gedaan?
   Antwoord DB: Zie het antwoord op vraag 2.
7. Vergadering in Heusden blijkt dat er 0 euro van aanenmaas wordt gevraagd https://heusden.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Document/469790c4-b114-4c1d-b4ee-ce71291961e1?documentId=47ee657f-61b3-449a-8698-b197d4791cb3&agendaItemId=b11ca8e8-6156-46d5-a45e-2438cb6e112e wat is er veranderd?
   Antwoord DB: Voor beantwoording van deze vraag wordt verwezen naar de voetnoot in de bijlage 1 van bovenstaand document.
8. De zuidkant (Bosche Broek) ligt lager dan de noordkant van de A59 (Vlijmen), Althans zeer weinig verschil, op welke wijze kan het water dan onder de ECO Tunnel door?
   a. Zijn hier pompen voor nodig en zijn die opgenomen in de begroting?
      Antwoord DB: Nee, het vollopen van het noordelijk waterbergingsgebied gebeurt onder natuurlijk peilverschil wat ontstaat bij hoogwater.
9. De eco tunnel kan maar een bepaald aantal M3 verwerken (14Milj. kuub). Howabo1, Dit moet ook binnen een bepaald tijdslot, hoe zit dit precies?
   a. Ter info, HOWABO moet grofweg 50Milj. kuub verwerken, howabo1 (waar we het nu over hebben) pakt daarvan grofweg 14milj. kuub en het restant 36Milj. is howabo2. Ik meen zelfs dat dit ook meer moet worden

      i. In de UVO (Uitvoering overeenkomst) staat in onderdeel KES-0053 vermeld dat de verwerkings eis ong. 100M3 per seconde moet zijn, wat zijn de afmetingen van de tunnel en wat is de verwachte druk?
         Antwoord DB: De voorgeschreven afvoer van 100 m3/s bij KES-053 heeft betrekking op het doorstroomprofiel van het Drongelens kanaal – dit heeft niet te maken met de tunnel onder de A59.
      ii. Mbt. Die verwachte druk, is de verwachting dat de ophoging van de snelweg, de grond dit aankan?
         Antwoord DB: Bij de planuitwerking voor Howabo1 (2010/2011) is een geotechnische toetsing gedaan of het grondlichaam van de A59 het bergingspeil aankan. Dat bleek het geval.
10. Deze lijst (UVO) is een overzicht van gehonoreerde eisen, is er ook een overzicht welke NIET gehonoreerd zijn evt. aangevuld met motivatie?
    Antwoord DB: Een lijst met niet-gehonoreerde KES'en is ons niet bekend.
11. De lijst komt uit 2018 en maakt onderdeel uit van GOL, Is dat juist?
    Antwoord DB: De lijst is als bijlage van de uitvoeringsovereenkomst opgenomen en maakt daarmee deel uit van GOL (zie volgende link: Documenten | Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat)
    a. Welke werkzaamheden buiten deze lijst moeten concreet dan nog gebeuren? Waar in feite de onderliggende werkzaamheden zijn van de financieringsvraag?
       Antwoord DB: Aanpassingen in het ontwerp van de aannemer, zoals aanpassing van een duiker, het aflaatwerk Engelermeer, verlengen damwanden ecotunnel, aanbrengen taludtrap ecotunnel.
12. In de UVO is KES-0073 opgenomen dat duikers korter moeten zijn dan 12,50mtr. Echter onder opgang engelseweg – meliestraat is er sprake van een aanzienlijk langere duiker. Dit is niet overeenkomstig de UVO en zelfs niet de landelijke richtlijnen, Kan dit worden verduidelijkt?
    Antwoord DB: De exacte achtergrond van deze eis kunnen we niet reproduceren want de langere nieuwe duikers in de A-watergangen (waaronder die onder de opgang Engelenseweg – Meliestraat) zaten namelijk al in het PIP – dus ook ten tijde van het ondertekenen van de UVO (zie volgende link: Documenten | Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat). De eis van duikers van max 12,5m is waarschijnlijk van toepassing op kleinere watergangen – maar dat is niet zo gespecificeerd in de bijlage van de UVO.
13. KES 0383 'Een nieuwe doorgang van de Bossche Sloot onder de A59 dient met een grotere capaciteit te zijn gerealiseerd dan de huidige onderdoorgang. (Huidige situatie: 2 x 2,5m)' kan dit worden gerealiseerd als je de bestaande duiker blijft gebruiken? Of hoe moeten we dit zien?
    Antwoord DB: De exacte achtergrond van deze eis kunnen we niet reproduceren. De bestaande duiker van de Bossche sloot hoeft niet vernieuwd te worden binnen GOL, dus deze eis is niet aan de orde.

Afb. 1

De ***fractie Partij voor de Dieren*** heeft de volgende schriftelijke vragen ingediend:

1. **Gebruik van vervuilde grond**
   Wij hebben begrepen dat de grond van de af te graven Spoordijk in Vlijmen Oost gebruikt gaat worden het gebied van het project GOL.
   a. Is dat juist?
      i. Indien juist: ons is ter ore gekomen dat er vijf onderzoeken[1] zijn uitgevoerd door verschillende bureaus naar de grond van de af te graven Spoordijk in Vlijmen Oost. In deze onderzoeken is gebleken dat de grond **zware metalen** bevat (chroom, zink, nikkel, cadmium, koper, kwik en lood), **PAK en minerale oliën**. Soms boven de interventiewaarde. In drie van deze onderzoeken[2] is aangetoond dat nikkel en zink – en mogelijk kwik – zijn **uitgeloogd naar het grondwater**.

   Antwoord DB: In deze zijn Provincie en gemeente het bevoegd gezag. Wij verwijzen dan ook naar de door u aangehaalde beantwoording zoals deze door Provincie is gegeven in antwoord op de vragen van de fractie Partij voor de Dieren. Hierin stelt Provincie nadrukkelijk dat er geen grond van de klasse Industrie verwerkt wordt in natuurgebieden. Uiteraard zullen wij bij grondverwerking binnen onze eigendommen/projecten zoals gebruikelijk steeds schone grond-verklaringen eisen.

   De Statenfractie van de Partij voor de Dieren heeft vragen gesteld over de grond. In het antwoord van de provincie staat: 'In dit geval oordeelt de gemeente dat ondanks dat er sprake is van een **lokale verslechtering** de bodemkwaliteit niet verslechtert projectniveau'[3]. U heeft in de commissie aangegeven dat u de projectleider zou terugkoppelen dat we erop attent zijn als het over de grond gaat. Hierbij onze specifieke vragen over deze grond die we graag beantwoord zouden zien:
   b. Komt het Dagelijks Bestuur tot dezelfde conclusie over de grond van de af te graven Spoordijk in Vlijmen Oost ten aanzien van verontreiniging en uitlogen naar het grondwater? Zo ja:
      i. Is het waterschap van mening dat toepassing van deze grond in lijn is met de eigen **doelstellingen** en die van het GOL (met name de natuurdoelstelling versus het feit dat het gebruikt wordt in de groenblauwe mantel, in een wateropslaggebied, direct naast het Natuur Netwerk Brabant en nabij zwem- en oppervlaktewater)?
      ii. Zijn er **juridische** consequenties mogelijk als deze grond gebruikt wordt, gegeven de bestaande wetten en verordeningen en de zorgplicht die we als overheid hebben?
      iii. Worden er **mitigerende** maatregelen vereist als deze grond wordt toegepast?

   Antwoord DB: Zie het antwoord 1.a. hierboven.
2. **Effectiviteit van wateropslag**
   a. In de commissievergadering hebben we begrepen dat een tweede inlaat in het gebied gemaakt wordt zodat de wateropslag in GOL/Howabo 1 sneller gevuld wordt: kan het waterschap garanderen dat de compartimenten **snel genoeg gevuld** worden om overstroming van de A2 te voorkomen? Of zijn andere bouwstenen van Howabo 2 nodig of zijn bv pompen noodzakelijk?
      Antwoord DB: Om het risico op wateroverlast (oa water op de A2) te beperken zijn inderdaad meerdere maatregelen nodig – deze worden momenteel in HoWaBo verband nu uitgewerkt en zullen eind van dit jaar/begin 2026 met u worden besproken.
   b. In het bouwstenenrapport van februari 2022 staat dat de **bouwsteen Sompen en Zooislagen** juridische aanpassingen van het GOL vergt (zie de scan op de laatste pagina van dit bestand; het gaat om de laatste zin). Deze

[1] Rapport Tritium 2016 met naast de eigen resultaten verwijzigingen naar de eerdere onderzoeken in 1994 door Geotechniek en Milieu en in 1996 door Tauw (zie voor laatste twee pagina 51), Rapport Adcim 2022 en Rapport Antea group 2018
[2] Geotechniek en Milieu 1994, VBP Holland 2002, Antea Group 2018
[3] https://noordbrabant.partijvoordedieren.nl/vragen/vragen-over-de-ecologische-verbindingszone-evz-in-de-gol- plannen-en-mogelijk-gebruik-van-industriegrond-in-natuurgebieden

bouwsteen is inmiddels opgenomen in de oplossingsrichtingen van Howabo 2.

i. In de commissievergadering van 18 september jl. kregen we de indruk dat de bouwsteen Sompen en Zooislagen een **apart project** wordt en niet in project GOL wordt gevoegd, klopt dat?

ii. Als het wel onder het project GOL valt en de bouwsteen Sompen en Zooislagen **niet wordt aangepast** op het project GOL, ontstaan er daardoor **risico's** voor het project GOL?
Antwoord DB: Bouwsteen Zompen en Zooislagen is geen onderdeel van GOL, maar onderdeel van Howabo II.

iii. Valt het verleggen van de **compartimenteringsdijken** hieronder?
Antwoord DB: Het aanleggen van kades in het kader van Howabo 1 ten noorden van de A59 wel, Howabo 2 is een project dat los staat van GOL en houdt bij het de verdere planuitwerking rekening met de inrichting zoals die met GOL gerealiseerd wordt.

c. We hoorden het volgende: de eisen voor de maximale **lengte van duikers** vanuit het waterschap zijn 12,5 meter. De richtlijnen van Richtlijnen Ontwerp Kunstwerken geven maximaal 12 tot 15 meter aan. In dit plan kiest het waterschap voor een duiker van 40 meter bij de opgang Engelenseweg.

i. Klopt dit en zo ja, waarom wordt niet gekozen voor een alternatief ontwerp waarbij de duiker wel binnen de richtlijnen ligt? Heeft het gevolgen om 27,5 meter van de richtlijnen af te wijken? Zo ja, welke?
Antwoord DB: Binnen GOL worden meerdere nieuwe lange duikers aangelegd in het watersysteem. Als een langere duiker een groot maatschappelijk belang dient (in dit geval bijvoorbeeld ontsluiting van nieuwbouw in Vlijmen Oost), dan mag deze ook langer zijn dan 12,5 meter. Zolang deze maar groot genoeg is en dat is hier het geval.

3. Natuurdoelstellingen en bomenkap

Natuurontwikkeling is een doelstelling van het project GOL Er was afgelopen juni nog geen overzicht van hoeveel bomen precies gekapt worden, maar we hoorden een getal van 6000 stuks. Ondanks dat het aantal niet duidelijk is zijn er gemeentelijke kapvergunningen afgegeven waarbij is verwezen naar een compensatieplan dat er niet was.

a. Wilt u vinger aan de pols houding bij het project GOL ten aanzien van de te kappen bomen en de compensatie, zodat het proces **zorgvuldig** doorlopen wordt?

b. Zijn de **natuurverenigingen** bij dit traject betrokken?

c. Verder zijn er partijen die aangeven dat bomen mogelijk **onnodig gekapt** worden, namelijk als de dijken op een andere plaats voor Howabo 2 aan worden gelegd. Klopt dit? Zo ja, wilt u zich tegen de bomenkap verzetten als dit het geval blijkt te zijn?

Antwoord DB: Zoals in de commissie reeds aangegeven ligt de verantwoordelijkheid voor de kap van bomen bij de gemeente.

4. Kostenontwikkeling

Ondertussen zijn de kosten geëxplodeerd – van 76,4 miljoen naar 220 miljoen – en opnieuw wordt om extra middelen gevraagd, dit keer 2,6 miljoen.

a. U heeft in de commissievergadering toelichting gegeven op de uitgaven, maar het is ons nog niet geheel duidelijk hoeveel de andere partijen bijdragen en waar het extra geld voor wordt gevraagd. Bv welk deel is solidariteit, welk deel is bestemd voor extra activiteiten (binnen of buiten GOL) en welk deel is kostenstijging waarvoor het waterschap zelf aan de lat staat?
Antwoord DB: De kosten zijn sinds 2018 met 98 miljoen opgelopen tot 220 miljoen euro. Deze worden gedragen door de drie risicodragende partijen. Daarnaast is er nog 3,5 miljoen euro aan bijdragen van niet-risicodragende partners en VTW's buiten de eerder aangegeven scope. Onze indexering is 1,1 miljoen euro. Ook de gemeente 's-Hertogenbosch indexeert haar eerdere bijdrage.

b. En wat houden die specifieke ontwerpeisen, die eerder niet zijn meegenomen en waarvoor nu aanvullende financiering nodig is, concreet in?
Antwoord DB: Dit betreft specifieke ontwerpeisen van maatvoering van kunstwerken, arbo-eisen bij kunstwerken, beheer watersysteem, ed. Tot de VTW's (Voorstellen tot Wijziging, lees Voorstellen tot Nadere Uitwerking en Realisatie) behoort o.a. de realisatie van het aflaatwerk. De engineering van dit aflaatwerk is wel eerder opgenomen.

Afsluiting

In 2012 of 2013 tekenden partijen de bestuursovereenkomst Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat. Nu, zoveel jaren later, is onze vraag:

a. Zijn de **problemen** nog steeds dezelfde mede gezien de voortschrijdende inzichten o.a. klimatologisch?
Antwoord DB: Daar waar voor het vraagstuk van waterafvoer en waterberging klimatologische ontwikkelingen een rol spelen is daarin kwa dimensionering van kunstwerken reeds in het oorspronkelijke ontwerp voorzien danwel worden nieuwe inzichten meegenomen via HoWaBo 2.

b. Zijn de gekozen **oplossingen** nog toereikend?
Antwoord DB: zie het antwoord hierboven.

c. Wij stellen voor om op zijn minst een maatschappelijke kosten-batenanalyse (**MKBA**). Vindt u dat ook een goed idee en bent u bereid om dat in te brengen bij het project GOL?
Antwoord DB: Voor het gehele plan is een uitgebreide MER procedure gevolgd op basis van een MER. Hieronder zijn de verschillende alternatieven en varianten nader uitgewerkt en bekeken. De opstelling van een MKBA na afloop van de planprocedure is niet aan de orde en in deze fase dus ook geen goed idee.

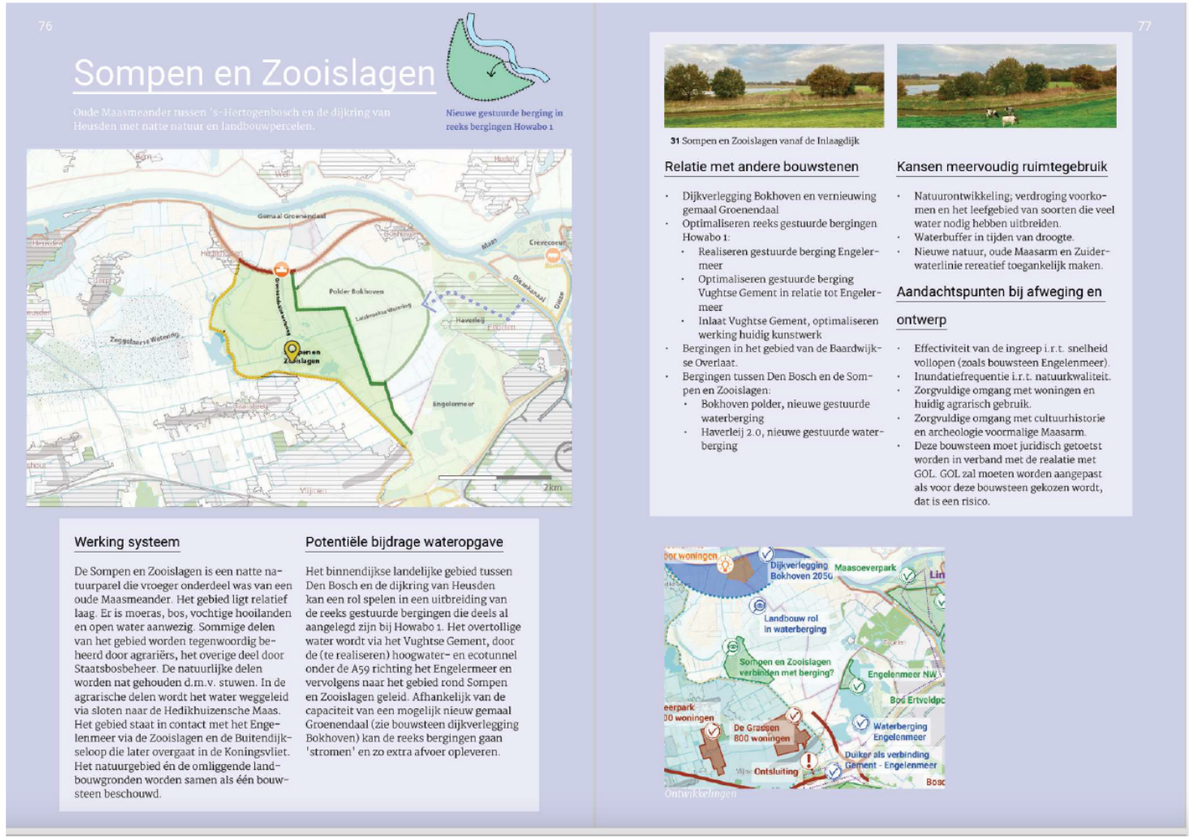

76

Sompen en Zooislagen

Oude Maasmeander tussen 's-Hertogenbosch en de dijkring van Heusden met natte natuur en landbouwpercelen.

Nieuwe gestuurde berging in reeks bergingen Howabo 1

Werking systeem

De Sompen en Zooislagen is een natte natuurparel die vroeger onderdeel was van een oude Maasmeander. Het gebied ligt relatief laag. Er is moeras, bos, vochtige hooilanden en open water aanwezig. Sommige delen van het gebied worden tegenwoordig beheerd door agrariërs, het overige deel door Staatsbosbeheer. De natuurlijke delen worden nat gehouden d.m.v. stuwen. In de agrarische delen wordt het water weggeleid via sloten naar de Hedikhuizensche Maas. Het gebied staat in contact met het Engelenmeer via de Zooislagen en de Buitendijkseloop die later overgaat in de Koningsvliet. Het natuurgebied én de omliggende landbouwgronden worden samen als één bouwsteen beschouwd.

Potentiële bijdrage wateropgave

Het binnendijkse landelijke gebied tussen Den Bosch en de dijkring van Heusden kan een rol spelen in een uitbreiding van de reeks gestuurde bergingen die deels al aangelegd zijn bij Howabo 1. Het overtollige water wordt via het Vughtse Gement, door de (te realiseren) hoogwater- en ecotunnel onder de A59 richting het Engelermeer en vervolgens naar het gebied rond Sompen en Zooislagen geleid. Afhankelijk van de capaciteit van een mogelijk nieuw gemaal Groenendaal (zie bouwsteen dijkverlegging Bokhoven) kan de reeks bergingen gaan 'stromen' en zo extra afvoer opleveren.

77

31 Sompen en Zooislagen vanaf de Inlaagdijk

Relatie met andere bouwstenen

- Dijkverlegging Bokhoven en vernieuwing gemaal Groenendaal
- Optimaliseren reeks gestuurde bergingen Howabo 1:
  - Realiseren gestuurde berging Engelermeer
  - Optimaliseren gestuurde berging Vughtse Gement in relatie tot Engelermeer
  - Inlaat Vughtse Gement, optimaliseren werking huidig kunstwerk
- Bergingen in het gebied van de Baardwijkse Overlaat.
- Bergingen tussen Den Bosch en de Sompen en Zooislagen:
  - Bokhoven polder, nieuwe gestuurde waterberging
  - Haverleij 2.0, nieuwe gestuurde waterberging

Kansen meervoudig ruimtegebruik

- Natuurontwikkeling; verdroging voorkomen en het leefgebied van soorten die veel water nodig hebben uitbreiden.
- Waterbuffer in tijden van droogte.
- Nieuwe natuur, oude Maasarm en Zuiderwaterlinie rereatief toegankelijk maken.

Aandachtspunten bij afweging en ontwerp

- Effectiviteit van de ingreep i.r.t. snelheid vollopen (zoals bouwsteen Engelenmeer)
- Inundatiefrequentie i.r.t. natuurkwaliteit.
- Zorgvuldige omgang met woningen en huidig agrarisch gebruik.
- Zorgvuldige omgang met cultuurhistorie en archeologie voormalige Maasarm.
- Deze bouwsteen moet juridisch getoetst worden in verband met de realatie met GOL. GOL zal moeten worden aangepast als voor deze bouwsteen gekozen wordt, dat is een risico.

ZUIVERING VAN DE TOEKOMST

Commissie Waterketen en Duurzaamheid

ADVIES: *De commissie adviseert positief. Het agendapunt als* ***bespreekstuk*** *te agenderen voor de AB-vergadering van 10 oktober 2025.*

De ***fractie AWP*** heeft de volgende schriftelijke vragen ingediend:

1. Is het DB bereid om in het besluit op te nemen dat we in 2027 evalueren?
   Antwoord DB: Nee. In het programma zijn al go/no-go momenten opgenomen op basis van de inhoud. We committeren ons nu aan een programma dat vijf jaar (a 100.000 euro per jaar) gaat lopen op basis van de huidige stand van zaken en onze huidige ambities voor de lange termijn. Het valt niet te verwachten dat deze op een termijn van 2 jaar volledig anders zullen zijn.
2. Is bekend dat onder verwijzing naar artikel "Von der Toilette zuruck in der Wasserhahn" in de Frankfurter Allgemeine van 25 augustus jl in Namibie (Windhoek) DPR (Direct Potable Reuse) wordt toegepast d.w.z. dat rioolwater direct wordt omgezet in drinkwater en is dat procedé niet zeer bruikbaar bij zuivering van de toekomst?
   Antwoord DB: Er zijn al langer methoden om afvalwater tot drinkwater te zuiveren (indirect gebeurt dit ook al door drinkwaterbedrijven die water uit de Maas innemen). De grote uitdaging zit hem in de combinatie van aspecten die simultaan gerealiseerd moeten worden: zuiveren tot herbruikbaar water, energieneutraal zijn, klimaatneutraal zijn en circulair zijn. Vaak gebruiken dergelijke processen namelijk veel energie of grondstoffen. Daarnaast onderzoeken drinkwaterbedrijven, waterschappen, ministerie en kennisinstellingen in het langjarig Onderzoeksprogramma De Ultieme Waterfabriek gezamenlijk de (on)mogelijkheden van de route van effluent naar drinkwater in de Nederlandse context. De resultaten daarvan worden in 2027 verwacht.
3. Hoe worden we (überhaupt) op de hoogte gehouden van ontwikkelingen die op het niveau van de Unie worden geïnitieerd?
   Antwoord DB: Dit programma is niet op het niveau van de Unie geïnitieerd. Als er relevante ontwikkelingen/initiatieven vanuit de Unie komen die bestuurlijk relevant zijn voor u, wordt u daar uiteraard via het reguliere proces middels een informatienota van op de hoogte gebracht.
4. Zuivering van de toekomst" is een majeure" ontwikkeling zodanig dat je eigenlijk mag verwachten dat dat waterschapsbreed cq landelijk wordt opgepakt/aangepakt. Waarom doen er maar een paar mee en hoe worden de kosten / baten straks geregeld?
   Antwoord DB: Dat klopt. Er zijn 7 waterschappen en STOWA die het initiatief hebben genomen en nu van start gaan. Maar de mogelijkheid staat nadrukkelijk open voor andere waterschappen om ook aan te haken. In maart

	2025 zijn alle waterschappen ambtelijk geïnformeerd over dit initiatief en uitgenodigd na te denken over deelname. In september worden alle waterschappen ambtelijk nog eens expliciet de vraag gesteld welke waterschappen wel/niet mee willen doen aan dit programma. Dat is uiteindelijk een keuze van elke individuele organisatie.
KOSTENTOEDELINGSVERORDENING WATERSYSTEEMHEFFING WATERSCHAP AA EN MAAS 2026	
Commissie Algemene- en Financiële Zaken	***ADVIES:*** *De commissie adviseert positief. Het agendapunt als hamerstuk te agenderen voor de AB-vergadering van 10 oktober 2025.*

PRESENTATIES

PRESENTATIE INSTANDHOUDING WATERVEILIGHEID (BLOEMRIJKE DIJKEN/KLEURKEUR)	
Commissie Watersysteem en Waterveiligheid	De ***fractie BBB*** vraagt waarom de dijk van de Hertogswetering in de westelijke Osse polder zo slecht wordt gemaaid? **Antwoord DB**: We maaien de kades 2x per jaar, waarbij de 1e ronde is geweest. Daarbij hebben we met name de binnendijkse kant hebben gemaaid om de onkruiddruk voor aangrenzende percelen te beperken. Buitendijks zijn er blokken riet gemaaid, waarbij vooral gekeken is naar het sparen van blokken riet voor de rietminnende soorten. De kruin is waar mogelijk "slingerend" gemaaid, waarbij de achterliggende gedachten is om diversiteit te creëren in het bloemrijk grasland. De ***fractie BBB*** merkt op dat in de informatienota onder 'Probleemstelling' de verkeerde datum van de commissie Watersysteem en waterveiligheid is genoemd. **Antwoord DB**: Een nieuwe versie van de informatienota is toegevoegd aan de vergaderstukken.
PRESENTATIE TOELICHTING PRESTATIE(TABEL) RWZI'S 2025	
Commissie Waterketen en Duurzaamheid	De ***fractie Geborgden*** verwijst naar een eerdere toezegging om onderzoek te doen naar het inerte deel fosfaat en vraagt hoe het daarmee staat. **Antwoord DB**: portefeuillehouder De Zoeten zegt dat daar inmiddels een tabel over te hebben ontvangen en zal daarover terugkomen in een volgende commissie.
PRESENTATIE ZUIVERING VAN DE TOEKOMST	
Commissie Waterketen en Duurzaamheid	Hiervan wordt kennisgenomen.
PRESENTATIE RAAMCONTRACTEN ZUIVEREN	
Commissie Waterketen en Duurzaamheid	Hiervan wordt kennisgenomen.
PRESENTATIE UPDATE AANPASSING BELASTINGSTELSEL	
Commissie Algemene- en Financiële Zaken	Hiervan wordt kennisgenomen.

STUKKEN TER KENNISNAME

SAMEN METEN IN DE PEEL	
Commissie Watersysteem en Waterveiligheid	Hiervan wordt kennisgenomen. Vanuit de fracties wordt het volgende meegegeven: - De ***fractie Water Natuurlijk*** heeft het signaal gekregen dat de meetpunten op dit moment al ingericht worden en daar had men ook graag in meegepraat. Bijvoorbeeld over de ligging van de meetpunten, hoe wordt omgegaan met meetmethodes, precisie en gebruik van gelijke meeteenheden. Als dit stuk nu vastgesteld zou worden en er zou geen manoeuvreerruimte zijn, dan komt het gesprek met de organisatie net te laat. - De ***fractie BBB*** vraagt of de landeigenaren bij de monitoring mogen zijn. - De ***fractie BBB*** vraagt of het AB geïnformeerd kan worden over de eerste uitslagen van de monsterafname. - De ***fractie BBB*** leest tevens dat er monters ingevroren worden en vraagt of dit klopt. - De ***fractie BBB*** geeft mee om niet alleen op gewasbeschermingsmiddelen te meten maar op veel meer middelen vanwege de toevoer vanuit de aanliggende gebieden waar ook overstorten en rwzi zitten. - De ***fractie Partij voor de Dieren*** ziet graag een uitgebreid meetpakket en vraagt of er nagegaan kan worden of de 46 stoffen die de werkgroep Behoud de Peel heeft gevonden opgenomen zijn in het meetpakket. - De ***fractie Partij voor de Dieren*** leest dat er na gesprekken met betrokkenen het plan kan worden aangepast en geeft mee om de Vlinderstichting en werkgroep Behoud de Peel te betrekken.

	Antwoord DB: Het voorstel is nog niet volledig gestold, de suggesties van de fracties worden meegenomen. Tevens kunnen verdere opmerkingen of vragen van technische aard toegezonden worden aan portefeuillehouder Van Dijk. Tevens zegt Portefeuillehouder Van Dijk toe het AB te informeren over de tussentijdse resultaten en de suggestie om de Vlinderstichting en werkgroep Behoud de Peel te betrekken mee te nemen.
REACTIE DAGELIJKS BESTUUR OP INGEKOMEN BRIEF SANG EN GOORKENS	
Commissie Watersysteem en Waterveiligheid	Hiervan wordt kennisgenomen.
STAND VAN ZAKEN SYSTEEMKEUZE AANVULLENDE ZUIVERINGSTAPPEN RWZI AARLE-RIXTEL	
Commissie Waterketen en Duurzaamheid	Hiervan wordt kennisgenomen. De ***fractie CDA*** heeft de volgende schriftelijke vraag ingediend: Wij zien dit als een leerproject en verwachten hierna een goede evaluatie hiervan. Onze enige vraag is welke marges zijn er binnen het energiemanagement zonder dat het zuivermanagement wordt verslechterd? **Antwoord DB:** Op de rwzi Aarle-Rixtel is nog 384 kW beschikbaar van het gecontracteerd vermogen. Dit is niet voldoende om alle geplande aanvullende zuiveringsstappen (nutriëntenfilter, PACAS en ozon) continu te kunnen bedrijven (zie Tabel 1). Met de aanwezige vrije ruimte op het elektriciteitsnet kan het nutriëntenfilter (NuFi) bedreven. Daarna is het elektriciteitsnet volbelast. Tabel 1: Berekende benodigde extra vermogen voor aanvullende zuiveringsstappen Aarle-Rixtel | Zuiveringstap | Benodigd elektrisch vermogen (kW) | | --- | --- | | NuFi | 375 | | NuFi + PACAS | 425 | | NuFi + PACAS + Ozon | 665 | Veel procesonderdelen/apparaten vragen tijdens regenweer juist een piekvermogen. Slim energiebeheer is dus maar beperkt mogelijk zonder dat dit ten koste gaan van de effluentkwaliteit. Edoch het benodigde extra vermogen van een PACAS installatie is relatief laag (ca 50 KW). Uit een eerste scan is gebleken dat dit energieverbruik vrijgespeeld kan worden door de aanwezige fijnzeef-installatie uit bedrijf te nemen (verbruik ca 62 KW). De fijnzeef-installatie is destijds gerealiseerd om de verwerkingscapaciteit van de rwzi uit te breiden (niet voor het verbeteren van de effluentkwaliteit). In de praktijk blijkt dat deze capaciteitsuitbreiding nu nog niet nodig is. Daarnaast is uit metingen gebleken dat het wel of niet in bedrijf hebben van de fijnzeef-installatie geen effect op de effluentkwaliteit heeft. Door realisatie van het nutrientenfilter en PACAS verbetert de effluentkwaliteit voor N en P en medicijnresten daarentegen wel. Kortom we gaan niet minder energieverbruiken maar efficiënter inzetten waardoor de effluentkwaliteit netto verbetert.
JAARVERSLAG INFORMATIE- EN ARCHIEFBEHEER 2024 EN VERBETERPLAN INFORMATIE- EN ARCHIEFBEHEER 2024-2026	
Commissie Algemene- en Financiële Zaken	Hiervan wordt kennisgenomen.
VERGADERSCHEMA 2026 WATERSCHAP AA EN MAAS	
Commissie Algemene- en Financiële Zaken	Hiervan wordt kennisgenomen.

OVERZICHT MOTIES D.D. 4 JULI 2025

Nr.	Agendapunt	Titel	Besluit	Indiener	Portefeuillehouder	Toelichting	Voortgang	Status
39	Algemeen Bestuur 04-07-2025 2.1. Voorjaarsnota 2025 waterschap Aa en Maas	Lobby ter intensivering slibvergisting voor biogas als alternatieve energiebron	Aangenomen	Aardoom, J. (VVD) Zinderen, S. van (VVD) Plasmeijer, W. (50PLUS) Leenders, J. (CDA) Geest, J. van (Water Natuurlijk)	Zoeten, S. de	Roept het Dagelijkse Bestuur op om: 1. te onderzoeken of de 1,5% aan middelen zoals voornoemd ingezet kunnen worden voor het bevorderen dan wel stimuleren van projecten bij Waterschappen om de energie-onafhankelijkheid te bevorderen; 2. uiterlijk bij de begrotingsbehandeling van 2026 met een terugkoppeling te komen.	Lopende.	Lopende
38	Algemeen Bestuur 04-07-2025 2.1. Voorjaarsnota 2025 waterschap Aa en Maas	Naar een efficiëntere projectvoorbereiding en realisatie onder gezonde financiële kaders	Aangenomen	Aardoom, J. (VVD) Zinderen, S. van (VVD) Plasmeijer, W. (50PLUS) Geest, J. van (Water Natuurlijk)	Scherrenberg, J.	Verzoekt het Dagelijks Bestuur: 1. De risicovoorziening (onvoorzien) voortaan te begroten op programma niveau in plaats van op projectniveau, waarbij het AB algemene kaders stelt voor eventuele kredietaanvullingen in de realisatiefase; 2. In beeld te brengen wat de verhouding is tussen in- en uitbesteding van werkzaamheden; 3. Deze aanpak uiterlijk voor de voorjaarsnota 2027 aan de hand van concrete voorstellen terug te koppelen aan het Algemeen Bestuur.	Lopende.	Lopende
30	Algemeen Bestuur 06-06-2025 4.2.C. Aanvullend KRW Uitvoeringsprogramma Aa en Maas	Gezonde vissen	Aangenomen	Pol, R. van de (Partij voor de Dieren) Vos, C. (Partij voor de Dieren) Siroen, H. (Algemene Waterschapspartij) Mare, H. de (PvdA)	Groot, E. de	De motie is ingediend door de fractie Partij voor de Dieren. Roept het Dagelijks Bestuur op: in gesprek gaan met Federatie Sportvisserij Zuidwest Nederland en te verkennen of en zo ja, hoe aanvullende richtlijnen op praktisch uitvoerbare manier te formuleren zijn voor hengelen op momenten die stressvol kunnen zijn voor vissen zoals tijdens baggeren, maaien, onderhoud aan kunstwerken, bij hoge watertemperaturen, bij lage waterstanden, na een onweersbui en hevige regenval en bij vervuiling en riooloverstorten.	Gesprek tussen portefeuillehouder en de Sportvisfederatie Zuidwest Nederland n.a.v. deze motie is gepland als agendapunt in de aankomende vergadering van de Visstandbeheercommissie in oktober.	Lopende
22	Algemeen Bestuur 21-02-2025 7. Moties vreemd aan de orde van de dag	Afvalwater, een waardevolle oplossing	Aangenomen	Aardoom, J. (VVD) Peters, W. (Geborgden) Mare, H. de (PvdA) Geest, J. van (Water Natuurlijk)	Zoeten, S. de	De motie is ingediend door de fractie VVD, de fractie Geborgden, de fractie PvdA en de fractie Water Natuurlijk. Verzoekt het Dagelijks Bestuur: 1. om in de komende maanden een quick scan (marktverkenning) uit te voeren naar dit thema en de uitkomsten uiterlijk eind Q3 terug te koppelen naar het AB. 2. in de voorjaarsnota c.q. begroting voor 2026 expliciet een bedrag op te nemen voor een nader haalbaarheidsonderzoek op dit thema. 3. waar nodig bij de opstelling van de nieuwe Belastingverordening en de kostentoedelingsverordening bestuurlijke ruimte te realiseren om deze materie een plaatst te kunnen geven.	Met betrekking tot het 3e punt uit deze motie kan worden gemeld dat in de nieuwe belastingwetgeving m.i.v. 2026 de mogelijkheid voor waterschappen is opgenomen om waardevolle afvalwaterstromen via privaatrechtelijke overeenkomsten aan te trekken. Dit geldt alleen voor het afvalwater dat niet via het gemeentelijk riool wordt geloosd maar via een leiding van het waterschap of rechtstreeks via een aparte leiding of per as. De prijsstelling voor dit afvalwater moet minimaal de integrale kosten dekken en er moet worden voldaan aan de mededingingswetgeving, fiscale vereisen (BTW/VPB) en eisen ter voorkoming van staatsteun. Op dit moment wordt onderzocht of en zo ja op welke wijze dit eventueel ook via een belastingverordening geregeld kan worden. Dit staat dit los van de kostentoedelingsverordening omdat die alleen betrekking heeft op de watersysteemtaak en niet op de afvalwaterzuivering. Dit onderwerp wordt geagendeerd voor de AB-themabijeenkomst van 26 september 2025.	Lopende
21	Algemeen Bestuur 13-12-2024 8. Moties vreemd aan de orde van de dag	Addendum regionaal water en bodem programma 2022-2027	Aangenomen	Bens, V. (CDA) Janssen-Brokken, M. (BBB) Leenders, J. (CDA) Siroen, H. (Algemene Waterschapspartij) Plasmeijer, W. (50PLUS)	Jacobs, M.	De motie is ingediend door de fractie CDA, de fractie 50PLUS, de fractie AWP en de fractie BBB. Roept het Dagelijks Bestuur op: 1. Om het Algemeen Bestuur op een zo kort mogelijke termijn bij te praten over dit addendum. 2. De financiële gevolgen die mogelijk kunnen voortvloeien uit dit addendum inzichtelijk te maken voor het Algemeen Bestuur. 3. Het gesprek met de provincie aan te gaan over de gevolgen die kunnen voortvloeien uit de punten genoemd onder 1 en 2, met als doel om onze eigen taken en verantwoordelijkheden te waarborgen.	De motie is aangenomen. Het AB is via een presentatie in de Commissie Watersysteem en Waterveiligheid van 30 januari 2025 op de hoogte gebracht van de discussie met de provincie over de inhoud van het addendum en de reactie van Aa en Maas. Daarin is verder door het DB toegezegd om de verdere uitwerking van het addendum even af te wachten en dit in een thema AB later dit jaar te bespreken. Het voornemen is om dit onderwerp samen met het onderwerp Whitepapers te agenderen voor de commissie Watersysteem- en Waterveiligheid van 20 november 2025.	Lopende
18	Algemeen Bestuur 13-12-2024 5.1.B. Vervolg realisatie Sluis 0	Visdeurbel	Aangenomen	Pol, R. van de (Partij voor de Dieren) Vos, C. (Partij voor de Dieren) Siroen, H. (Algemene Waterschapspartij) Geest, J. van (Water Natuurlijk)	Dijk, P. van	De motie is ingediend door de fractie Partij voor de Dieren, de fractie AWP, de fractie Water Natuurlijk. Roept het Dagelijks Bestuur op: Om te onderzoeken of een visdeurbel aangelegd kan worden als meekoppelkans bij de aanleg van omloopriolen in sluis 0 in de Zuid-Willemsvaart in 's-Hertogenbosch.	Lopende.	Lopende
16	Algemeen Bestuur 19-11-2021 7.2. Programmabegroting 2022 waterschap Aa en Maas	Versterken biodiversiteit op gronden voor toekomstige natuurdoelen	Aangenomen	Aardoom, J. (VVD) Biemans, F. (Ouderen Appèl-Hart voor Water) Bots, R. (PvdA) Brouwers, P. (CDA) Hernández, A. (50PLUS) Krabben, P. van de (Geborgden) Slaats-Damen, A. (AWP)	Groot, E. de	De motie is ingediend door alle fracties. Motie verzoekt het Dagelijks Bestuur in 2022 te komen met een uitgewerkt voorstel voor het benutten van de gronden die worden verworven voor onze natuurdoelen én al op de juiste plek liggen, voor het versterken van biodiversiteit, vooruitlopend op de definitieve inrichting.		Lopende
15	Algemeen Bestuur 11-06-2021 7. Moties vreemd aan de orde van de dag	Stoppen met Analyses Chemisch Zuurstof Verbruik (CZV) op gezuiverd rioolwater	Aangenomen	Brouwers, P. (CDA) Raap, J. (Geborgden) Zoeten, S. de (Water Natuurlijk)	Zoeten, S. de	De motie is ingediend door de fracties Geborgden, Water Natuurlijk, CDA. Verzoekt het Dagelijks Bestuur: - Te onderzoeken of het mogelijk is om zo spoedig als mogelijk alle Chemisch Zuurstof Verbruik (CZV) analyses van geloosd gezuiverd water te stoppen, en daarmee met voorrang alvast voor een deel gestalte te geven aan de eerdere oproep via motie van het algemeen bestuur.	Aanvullend op de motie heeft de fractie Geborgden op 14 januari 2023 gevraagd hoe intern wordt omgegaan met deze motie (art. 44 vraag). De beantwoording van de vragen van de fractie Geborgden in het Algemeen Bestuur van 17 februari 2023 geeft de status goed weer van de motie stoppen met CZV-analyses van geloosd zuiver water: “Naar aanleiding van de motie zijn diverse stappen gezet: - Allereerst is beoordeeld dat de CZV analyses in het influent en effluent een wettelijke verplichting is. Het is dus niet mogelijk deze parameter te laten vervallen in de rapportages of 'er per direct mee te stoppen' zoals gevraagd in bovengenoemde motie. - Vervolgens is onderzocht of CZV gehalte van afvalwater te vervangen is door een TOC meting uit te voeren. Het blijkt mogelijk om - indien de verhouding TOC/CZV bekend is - het gemeten TOC gehalte om te rekenen naar een CZV gehalte en deze vervolgens te rapporteren. Dit vergt een nadere analyse welke is opgestart. De extra kosten hiervoor zijn opgenomen in de exploitatie. - Wanneer deze empirische meetreeks per rwzi een betrouwbare conversiefactor oplevert, kan procesmatig worden overgeschakeld van CZV naar TOC. Hiervoor zal ook een formeel verzoek moeten worden ingediend bij Bevoegd Gezag. In dit proces wordt door de (proces)technologen, vergunninghouders en handhavers nauw samengewerkt. Afhankelijk van de meetresultaten staat dit gepland voor 2024 of 2025.”	Lopende

11	Algemeen Bestuur 05-07-2024 02.1. Voorjaarsnota 2024 waterschap Aa en Maas	Stop de (te) korte kringloop	Aangenomen	Laan, K. van der (Water Natuurlijk) Nooijen, J. (BBB) Pol, R. van de (Partij voor de Dieren) Aardoom, J. (VVD) Siroen, H. (Algemene Waterschapspartij)	Dijk, P. van	De motie is ingediend door de fractie Water Natuurlijk, Partij voor de Dieren, BBB, VVD, AWP. Roept het Dagelijks Bestuur op: - Onderzoek hoe voor het eind van deze zittingsperiode gekomen kan worden tot het afbouwen van de korte voedingsstoffen kringloop water-over-water. - Beoordeel het uitvoeringsperspectief op omvang, kosten en baten en rapporteer hierover aan het AB voor het eind van het jaar.	Op basis van onderzoeken naar maaisel in 2004 en 2012 en metingen in het kader van Sensor Gestuurd Boeren hebben we sterke aanwijzingen dat nutriënten uit slootmaaisel een beperkte hoeveelheid vormen ten opzichte van de totale nutriëntenbelastingen. Grootschalig maaisel afvoeren is kostbaar en gaat gepaard met extra overlast en emissies. Om een goede bestuurlijke afweging te kunnen maken worden in 2025 op 2 locaties een pilot gestart naar de effecten van het afvoeren van slootmaaisel.	Lopende
10	Algemeen Bestuur 07-06-2024 7. Moties vreemd aan de orde van de dag	Hier begint de Zee' tegelactie	Aangenomen	Nooijen, J. (BBB) Swinkels, D. (BBB) Rijken-van Heijst, M. (BBB) Bens, V. (CDA) Vereijken, G. (PvdA) Vos, C. (Partij voor de Dieren)	Oegema, S.	De motie is ingediend door de fractie BBB, CDA, Pvda, Partij voor de Dieren. Roept het Dagelijks Bestuur op: 1. Een samenwerking aan te gaan betreffende “de hier begint de zee tegel” met de organisatie “Vrouwen van Nu”; 2. Om voor elke dorp of stad binnen het gebied van waterschap Aa en Maas een zee tegel ter beschikking te stellen; en 3. In samenspraak met de dorpen en/of steden de “zee tegel” met de nodige aandacht op een, voor de lokale inwoners, bekende maatschappelijke locatie te plaatsen. (bv gemeenschapshuis of school); 4. Dit alles te realiseren voor “de dag van de Noord zee” op 15 mei 2025	Portefeuillehouder Oegema heeft in de vergadering van het Algemeen Bestuur van 7 juni 2024 aangegeven dat hij samen met de afdeling Communicatie gaat kijken hoe het waterschap deze actie kan vormgeven.	Lopende
9	Algemeen Bestuur 23-02-2024 7. Moties vreemd aan de orde van de dag	Gelijke data voor NV gebieden	Aangenomen	Aarts, A. (BBB) Nooijen, J. (BBB) Swinkels, D. (BBB)	Dijk, P. van	De motie is ingediend door de fractie BBB. Roept het Dagelijks Bestuur op: - Om die waterschappen die de data niet op orde hebben op te roepen om de data op orde te maken.	Voor het mestbeleid zijn eind 2023 de zogenaamde nutriënten verontreinigde gebieden (NV-gebieden) aangewezen, waar minder mest gegeven mag worden. Hiervoor is onder andere een bronnenanalyse gebruikt waarmee de nutriëntenbelasting van de regionale oppervlaktewateren die zijn aangewezen voor de Kaderrichtlijn Water is berekend voor de periode 2010-2013. Binnen o.a. waterschap Aa en Maas waren echter veel recentere gegevens beschikbaar. De minister van LNV heeft destijds aan de Tweede Kamer toegezegd dat een update van de landelijke bronnenanalyse zal worden uitgevoerd, zodat bij een herziening van de NV-gebieden de meest recent beschikbare data kunnen worden gebruikt. Deze ‘bronnenanalyse nutriënten regionale oppervlaktewaterlichamen Nederland’ loopt op dit moment nog. Alle waterschappen, ook Aa en Maas, worden daarbij betrokken. De bronnenanalyse zal dit jaar (2025) worden afgerond.	Lopende
7	Algemeen Bestuur 17-11-2023 2.1. Programmabegroting 2024 waterschap Aa en Maas	Samen slimmer klimaatbestendig worden	Aangenomen	Bens, V. (CDA) Leenders, J. (CDA) Nooijen, J. (BBB) Plasmeijer, W. (50PLUS)	Dijk, P. van	De motie is ingediend door de fracties CDA, BBB, 50PLUS. Roept het Dagelijks Bestuur op: om een cursus (modulair) te organiseren die rond Mei kan worden gegeven waarin alle grondbezitters (Terrein Beherende Organisaties, Agrariërs en Particulieren) uitleg krijgen hoe we met slim peilbeheer op eigen terrein extra water kunnen vasthouden met LOP-stuwen. Deze cursus zou met een maximale groepsgrootte van 40 personen moeten zijn en afhankelijk van de interesse kan deze meerdere keren worden gegeven.	De voorbereiding loopt.	Lopende
						GEREED		
14	Algemeen Bestuur 04-10-2019 7. Moties vreemd aan de orde van de dag	Vervang milieubelastende analyse-methoden	Aangenomen	Brouwers, P. (CDA) Krabben, P. van de (Geborgden) Slaats-Damen, A. (Algemene Waterschapspartij) Zoeten, S. de (Water Natuurlijk) Kleijn, de W. (VVD)	Zoeten, S. de	De motie is ingediend door Water Natuurlijk, Geborgden, CDA, VVD, AWP Om samen met de andere waterschapsbesturen en de Unie van Waterschappen er bij de Minister op aan te dringen om, los van de heroverweging van alle voorgestelde aanpassingen van het belastingstelsel, op zo kort mogelijke termijn in ieder geval alvast de wetgeving aan te passen om vervanging van de milieubelastende CZV-methode en de N-Kjeldahl-methode door te voeren.	De motie van 4 oktober 2019 heeft geleid tot een brief van het dagelijks bestuur van Aa en Maas aan de Unie van Waterschappen. In deze brief is om aandacht gevraagd voor de vervanging van de milieubelastende analysemethoden en om aan te dringen bij de Minister op een spoedige aanpassing van de wetgeving om deze vervanging mogelijk te maken (zie vergaderstukken algemeen bestuur van 15 november 2019). De voortgang/status van deze motie is actueel: “Volgens art 122f van de Waterschapswet geldt als heffingsmaatstaf voor de zuiveringsheffing de vervuilingswaarde van het afvalwater dat wordt afgevoerd. De vervuilingswaarde wordt uitgedrukt in vervuilingseenheden gebaseerd op zuurstofverbruik. Op basis van de huidige wetgeving moet voor het vaststellen van de vervuilingswaarde van het afvalwater van bedrijven m.b.v. laboratoriumanalyses onvermijdelijk gebruik gemaakt worden van mens- en milieubelastende stoffen. Dit is onwenselijk en aangemerkt als een urgent knelpunt dat met de aanpassing van het belastingstelsel opgelost moet worden. In het nieuwe belastingstelsel dat m.i.v. van 01-01-2026 in werking treedt (uitgaand van ongewijzigde vaststelling voor de Eerste Kamer) wordt dit knelpunt opgelost door de introductie van nieuwe parameters die gehanteerd moet worden voor het bepalen van de zuiverings- en verontreinigingsheffing.”	Gereed
12	Algemeen Bestuur 16-06-2023 4.L. Concept-Bestuursakkoord 2023-2027	Concept bestuursakkoord - Positie van het waterschap in de landbouwtransitie	Aangenomen	Pol, R. van de (Partij voor de Dieren) Siroen, H. (Algemene Waterschapspartij) Vereijken, G. (PvdA) Vos, C. (Partij voor de Dieren)	Dijk, P. van	De motie is ingediend door de fractie Partij voor de Dieren, de fractie AWP, de fractie PvdA. De motie is gewijzigd aangenomen (focus gewijzigd in aandacht te vragen). Roept het dagelijks bestuur op: - Om bij de samenwerking met de provincie Noord-Brabant voor het Brabants Programma Landelijk Gebied en het aanpakken van de stikstofcrisis de focus te leggen op de verschuiving naar natuurinclusieve, klimaatbestendige en/of andere duurzame vormen van kringlooplandbouw.	Die aandacht is gevraagd. In gesprekken met provincie ihkv het BPLG en andere thematiek zoals stikstof heeft Aa en Maas aandacht voor de natuurinclusieve, klimaatbestendige en/of vormen van andere duurzame (kringloop) landbouw. Aa en Maas brengt deze input in de processen actief in.	Gereed
6	Algemeen Bestuur 17-11-2023 2.1. Programmabegroting 2024 waterschap Aa en Maas	Bewustmaking burgers en buitenlui gebruik gevaarlijke en giftige stoffen in het riool 2	Aangehouden	Bens, V. (CDA) Nooijen, J. (BBB) Rijken-van Heijst, M. (BBB) Swinkels, D. (BBB)	Jacobs, M.	De motie is ingediend door de fractie BBB, CDA. Roept het Dagelijks Bestuur op: - Via de unie van waterschappen dan wel direct onze regering te verzoeken om Jaarlijks een lijst met top 50 gevaarlijkste stoffen te publiceren met nog nader te bepalen informatie zoals bv, waar zit deze stof in, waarom is die gevaarlijk voor ons milieu en wat zou een goed alternatief kunnen zijn. - Deze jaarlijks via een informatiebrief rond te sturen aan alle ingezetenen om op deze manier eenieder bewust te maken.	De motie is aangehouden. Het DB is niet tegen een lijst van 50 stoffen, maar ziet hoeveel gevaarlijke stoffen er dagelijks bij worden geproduceerd, waardoor het lijstje van 50 een kleine druppel op een gloeiende plaat is. Het DB vindt de motie dus wel sympathiek, maar ontraadt deze, omdat men problemen ziet met de uitvoering. In de tussentijd heeft waterschap Aa en Maas een folder gemaakt en beschikbaar gesteld hoe men duurzaam en milieuverantwoord te werk kan gaan bij het onderhoud van sloten en slootranden. Dus wat mag wel en wat mag niet en wat zijn de alternatieven voor bestrijdingsmiddelen.	Gereed
5	Algemeen Bestuur 17-11-2023 2.1. Programmabegroting 2024 waterschap Aa en Maas	Bewustmaking burgers en buitenlui gebruik gevaarlijke en giftige stoffen in het riool 1	Aangehouden	Bens, V. (CDA) Nooijen, J. (BBB) Rijken-van Heijst, M. (BBB) Swinkels, D. (BBB)	Jacobs, M.	De motie is ingediend door de fracties BBB en CDA. Roept het Dagelijks bestuur op: - Via de Unie van Waterschappen dan wel direct onze regering te verzoeken om de gebruikte gewasbeschermingsmiddelen enkel en alleen door gecertificeerde personen en bedrijven te laten toedienen.	De motie is aangehouden. Het DB heeft in de AB-vergadering van 17 november 2023 aangegeven de motie sympathiek te vinden, maar tegelijkertijd ook ontraden, gelet op wat er in Duitsland en België allemaal te koop is. Ook in de vorige bestuursperiode is dit geluid al meerdere keren afgegeven richting de Unie van Waterschappen. Zowel van rijkswege als in de Europese Unie wordt gekeken hoe je het gebruik van dit soort gewasbeschermingsmiddelen dan wel bestrijdingsmiddelen wat meer kunt reguleren. Daarnaast heeft de dijkgraaf dit punt nog eens mondeling ingebracht c.q. aandacht voor gevraagd tijdens het Bestuurlijk Overleg KRW, maar het ligt buiten de directe beïnvloedingssfeer van het waterschap.	Gereed

4	Algemeen Bestuur 13-10-2023 7. Moties vreemd aan de orde van de dag	Milieu risico keurmerk	Aangenomen	Nooijen, J. (BBB) Swinkels, D. (BBB) Janssen-Brokken, M. (BBB)	Dijk, P. van	De motie is ingediend door de fractie BBB. Roept het Dagelijks Bestuur op: - Om het concept van een keurmerk dat weergeeft de risico's van een product op ons watersysteem zo breed mogelijk en betekenisvol uit te dragen.	Dit wordt onderdeel van het Bedrijfsbodemwaterplan (BBWP). Begin 2025 volgt een update over de recente ontwikkelingen met betrekking tot het BBWP en een blik op de toekomstige ontwikkelingen. In de commissie Watersysteem en Waterveiligheid van 30 januari 2025 is de via een presentatie deze update gegeven.	Gereed
3	Algemeen Bestuur 14-07-2023 2.1. Voorjaarsnota 2023 waterschap Aa en Maas	Riool overstorten meten is weten	Aangenomen	Leenders, J. (CDA) Plasmeijer, W. (50PLUS) Rijken-van Heijst, M. (BBB) Siroen, H. (Algemene Waterschapspartij)	Oegema, S.	De motie is ingediend door de fractie CDA, 50PLUS, BBB, AWP. Roept het Dagelijks bestuur op: - Om bij diverse riool overstorten kleine en grote te starten met metingen zodat deze data voor het Algemeen Bestuur beschikbaar komt.	Hierover is een presentatie gegeven in de commissie Emissiebeheer van 1 februari 2024.	Gereed
2	Algemeen Bestuur 14-07-2023 2.1. Voorjaarsnota 2023 waterschap Aa en Maas	Oplossingen uit de stikstofcrisis	Aangenomen	Leenders, J. (CDA) Plasmeijer, W. (50PLUS) Rijken-van Heijst, M. (BBB) Siroen, H. (Algemene Waterschapspartij)	Zoeten, S. de	De motie is ingediend door de fracties CDA, 50PLUS, BBB, AWP. Roept het dagelijks bestuur op: - Om voor de volgende commissievergadering het gesprek aan te gaan met de vergunningverlener om deze problematiek op te lossen en hen te wijzen op de onredelijke kosten welke door het huidige beleid voor rekening van het waterschap komen.	Er heeft afstemming plaatsgevonden met provincie en er is via de Noord-Brabantse Waterschapsbond invloed uitgeoefend. Het Algemeen Bestuur is via de commissie Emissiebeheer van 16 mei 2024 daarover geïnformeerd.	Gereed
1	Algemeen Bestuur 14-07-2023 2.1. Voorjaarsnota 2023 waterschap Aa en Maas	Integrale prijsvorming in relatie tot waterbesparing	Aangenomen	Aarts, A. (BBB) Janssen-Brokken, M. (BBB) Nooijen, J. (BBB)	Scherrenberg, J.	De motie is ingediend door de fractie BBB. Roept het Dagelijks bestuur op: - De mogelijkheden te verkennen om tot een integrale prijsvorming voor de consumptie van drinkwater en afvalwaterverwerking te komen. - Dit met als ultieme doel samen te werken aan de hoognodige waterbesparing. - Hierover samenwerking te bevorderen met de overige Brabantse Waterschappen. -Om geld te reserveren voor onderzoek om samen met stakeholders te komen tot 1 tarief van bron tot aan de maas. Om daarmee de consument meer bewust te maken van waterbesparing.	Het Dagelijks Bestuur hecht eraan om te benadrukken dat, mede vanuit het principe “de vervuiler betaalt”, het gedachtengoed uit de motie wordt onderschreven. Echter het stimuleren van besparingen op water en de afvalwaterzuivering via een integrale prijsstelling stuit op dit moment nog op te grote praktische bezwaren om hier kosteneffectief invulling aan te geven. Wel zal het Dagelijks Bestuur de ontwikkelingen op dit terrein blijven volgen en nodigt de bestuursleden uit om hierbij te blijven meedenken.	Gereed

Waterschap Aa en Maas

Algemeen Bestuur

Dossiernummer	2646
Extern Zaak ID	06541412112
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	10 oktober 2025
Agendapunt	4.1.A
Titel	Investeringskrediet ten behoeve van de voorbereiding en uitvoering van KRW- en NNB-maatregelen binnen het programma Aadal-zuid, fase 2
Organisatieonderdeel	Projecten en Programmeren
Projectenboeknummer en naam	076
Portefeuillehouder	Dijk, P. van ;Groot, E. de
Digitale toegankelijkheid toegepast	Nee
paraafsecretaris	

Bijlagen
Adviesnota AB
Bijlage 1 Overzichtskaart opgaven Kleine Aa en Aa, deeltraject Dijkstraat
Bijlage 2a Financiele paragraaf 32A Kleine Aa en Dijkstraat
Bijlage 2b Financiele paragraaf 32B Kleine Aa en Dijkstraat
Bijlage 3 GEHEIM Raming
TOEGEVOEGD: Advies commissie WW d.d. 18 september 2025_agp 4.2 Aadal-zuid, fase 2

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Commissie Watersysteem en Waterveiligheid	18 september 2025
Algemeen Bestuur	**10 oktober 2025**

Toelichting

Het Dagelijks Bestuur heeft tijdelijke geheimhouding opgelegd op de de bijlage “Raming" op grond van artikel 55c van de Waterschapswet om redenen genoemd in artikel 5.1 lid 2 sub b van de Wet open overheid, totdat de schriftelijke opdrachtverstrekking aan de aannemende partij heeft plaatsgevonden. De betreffende bijlage bevat namelijk gedetailleerde (financiële informatie) over de voorbereiding en uitvoering van de KRW- en NNB-maatregelen binnen het programma Aadal-zuid, fase 2. Bij openbaarmaking van deze informatie kunnen derden (bijvoorbeeld aannemers) deze gebruiken bij onderhandelingen met het waterschap of bij

aanbestedingen. De openbaarmaking kan dan het economisch en financieel belang van waterschap Aa en Maas schaden. Derhalve is geheimhouding op grond van artikel 5.1 lid 2 sub b van de Wet open overheid gerechtvaardigd.

Voorgesteld besluit

Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 4.250.000,- ten behoeve van de voorbereiding en uitvoering van KRW- en NNB-maatregelen binnen het programma Aadal-zuid, fase 2.

Zaaknummer: 412112

ADVIESNOTA VOOR HET ALGEMEEN BESTUUR D.D. 10 OKTOBER 2025

VOORSTEL:

1. Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 4.250.000, ten behoeve van de voorbereiding en uitvoering van KRW- en NNB-maatregelen binnen het programma Aadal-zuid, fase 2.

_____;

PROBLEEMSTELLING

In het waterbeheerplan 2022-2027 (WBP) is vastgelegd dat het waterschap zich inzet voor onder andere het voorkomen van wateroverlast en problemen door droogte. De afgelopen jaren kregen we steeds vaker te maken met weersextremen. Dit vraag om een robuust, veerkrachtig en stuurbaar watersysteem dat niet alleen in normale situaties goed functioneert, maar dat ook extreem natte en extreem droge situatie beter aan kan.
Voor het deelgebied Kleine Aa en deeltraject Dijkstraat binnen het programma Aadal-zuid wordt gewerkt aan deze doelstellingen door bijvoorbeeld de Kaderrichtlijn Water (KRW) opgaven voor deze waterloop te realiseren. Ook proberen we op basis van beschikbare gronden het Natuurnetwerk Brabant (NNB) in het beekdal in te richten. Tegelijkertijd zoeken we ook naar ruimte voor waterberging in het projectgebied.

De Kleine Aa stroomt ten noordwesten van de dorpskern van Someren. De beek begint in het glastuinbouwgebied Vlasakkers in Someren-Eind, stroomt naar het noorden en mondt uit, via een sifon onder de Zuid-Willemsvaart, in de Aa. Het projectgebied strekt zich uit vanaf de Vaarselstraat in Someren tot aan de Zuid-Willemsvaart, zie bijlage 1. Het betreft in totaal 4 km beektraject. Dit traject voldoet momenteel niet aan de KRW normen.
In Noord-Brabant wordt gewerkt aan de voltooiing van het Natuurnetwerk Brabant (NNB): een geheel van natuurgebieden die met elkaar verbonden zijn via verbindingszones. Waterschap Aa en Maas is een van de partijen die hieraan meewerkt. Daarom is de realisatie van het natuurnetwerk langs de Kleine Aa als opgave vastgelegd in het Waterbeheerplan 2022-2027 van Waterschap Aa en Maas.

De Aa, deeltraject Dijkstraat betreft een restopgave uit de eerste fase van het programma Aadal-zuid, zie bijlage 1. De voorgestelde maatregelen zijn vastgesteld met het projectplan Waterwet (AB besluit d.d. 20-11-2020). Door voortschrijdende procedures heeft de realisatie van dit deeltraject nog niet kunnen plaatsvinden. Nu zicht is op de uitvoering van de maatregelen wordt dit deeltraject separaat opgepakt binnen fase 2 (eerder toegelicht in Jaarrekening 2024 blz. 30).

Dit voorstel heeft betrekking op de financiering van de KRW-opgave en de NNB-opgave van de Kleine Aa en de Aa, traject Dijkstraat.

BEOOGD EFFECT

1. Kleine Aa:
    - Het realiseren van 2,5 km beekontwikkeling ten behoeve van de KRW;
    - Het realiseren van 1,5 km ecologische verbindingszone (EVZ);
    - Het voorkomen van wateroverlast rekening houdend met de normering uit de Omgevingsverordening Noord-Brabant;
    - Het realiseren van 37 ha NNB.
2. Aa, deeltraject Dijkstraat:
    - Het realiseren van 0,3 km beekontwikkeling ten behoeve van de KRW.

ARGUMENTEN

1.1. KRW opgaven voor Kleine Aa en Aa, deeltraject Dijkstraat, worden uiterlijk eind 2027 gerealiseerd.

De KRW opgave voor de Kleine Aa en de Aa, deeltraject Dijkstraat, dient uiterlijk eind 2027 te zijn gerealiseerd. De verwerving van benodigde grondposities loopt al geruime tijd en biedt een goed uitgangspunt. De planvoorbereiding en uitwerking van het inrichtingsontwerp vindt momenteel plaats. Met dit voorstel wordt de benodigde financiering voor de conditionerende onderzoeken en uitvoering aangevraagd.

1.2. Inrichtingsmaatregelen geven invulling aan beleidsdoelen Waterbeheerplan

Met de voorgestelde maatregelen wordt invulling gegeven aan de beleidsdoelen uit het WBP 2022-2027, te weten beekontwikkeling, ecologische verbindingszone, waterconservering, grondwaterwinst en vismigratie. Volgens afspraken met het rijk en provincie moeten die opgaven uiterlijk eind 2027 gerealiseerd zijn.

1.3. Inrichtingsmaatregelen zijn in lijn met het bestuursakkoord 2023-2027

Met de voorgestelde maatregelen wordt invulling gegeven aan de ambitie uit het Bestuursakkoord 2023-2027. De voorgestelde planvorming komt met een gebiedsgerichte aanpak tot stand. De uit te werken maatregelen zijn gericht op het realiseren van een klimaatrobuust, stuurbaar en veerkrachtig watersysteem. Hierin is ruimte voor ecologie, oog voor de gebruiksfuncties naast de waterlopen en een balans tussen water vasthouden, bergen en afvoeren. Voor de Kleine Aa met een KRW-functie vindt een integrale afweging plaats tussen vismigratie, stuurbaarheid en verdrogingsbestrijding. Knelpunten met betrekking tot beheerbaarheid en toekomstbestendig onderhoud worden in de plannen opgelost.

1.4. *Aanvraag middelen voor uitvoering Kleine Aa nú relevant*

April 2024 is ingestemd met de planvoorbereiding van het deeltraject Kleine Aa. Het planproces loopt ondertussen voortvarend en levert naar verwachting in mei 2026 een concreet inrichtingsplan op. Om de KRW-deadline eind 2027 te kunnen halen is het noodzakelijk om de vereiste vervolgonderzoeken en de voorbereiding van de uitvoering te continueren.

1.5. Planvorming vindt plaats in samenspraak met gebiedspartners en de belanghebbenden uit de omgeving

Dit zorgt voor integrale afwegingen en betrokkenheid en draagvlak in de streek. De opgaven van de Kleine Aa worden met de belanghebbenden uit de streek en de gebiedspartners gezamenlijk uitgewerkt. We hebben daarvoor een klankbordgroep met alle stakeholders ingericht. Hierbij vindt ook afstemming plaats met het gebiedsproces GGA Strabrechtse Heide.
Naast het in eigendom verkrijgen van de benodigde gronden wordt samen met betrokken grondeigenaren bekeken of meervoudig ruimtegebruik van landbouw en tijdelijke waterberging

of periodiek verhoogde grondwaterstanden een passende vorm is binnen de agrarische bedrijfsvoering. Een vergoedingsregeling voor inundatie kan hier onderdeel van zijn.

KANTEKENING

1.1 Grondposities mogelijk niet overal beschikbaar voor optimale inrichting

De mate waarin de KRW opgaven en een klimaatrobuust watersysteem kunnen worden gerealiseerd is met name afhankelijk van de ruimte die hiervoor beschikbaar is. Hiervoor vindt grondverwerving plaats op basis van vrijwillige medewerking in een momenteel lastige grondmarkt. De grondverwerving voor de Kleine Aa is nog niet voor 100% gerealiseerd. De reeds verworven percelen geven echter een goed uitgangspunt om het planproces op te starten. Ondertussen loopt de grondverwerving in het gebied door. Daarnaast wordt verkend in hoeverre met behoud van eigendom, particuliere gronden zijn in te zetten voor het realiseren van onze opgaven.

1.2 Planuitwerking Kleine Aa nog op hoofdlijnen

De planuitwerking voor de Kleine Aa bevindt zicht nog in de ontwerpfase. Hierdoor is nog geen gedetailleerde kostenraming beschikbaar. Op basis van het uitvoeringsontwerp wordt te zijner tijd duidelijk of de nu geraamde uitvoeringskosten reëel zijn ingeschat.

Voor beide hierboven vernoemde kanttekeningen is in de kostenraming rekening gehouden met deze mate van onzekerheid door een risicoreservering op te nemen naast de reguliere post van onvoorzien.

1.3 Besluitvorming inrichtingsplan Kleine Aa volgt later

Voor het inrichtingsplan voor de Kleine Aa volgt later in 2026 de vaststellings- en vergunning-procedures door middel van een vergunning eigendienst (VED). Deze procedure biedt de mogelijkheid voor inspraak door belanghebbenden. Mogelijk volgen hieruit aanpassingen die ook invloed hebben op de hoogte van de uitvoeringskosten.

FINANCIËN/SUBSIDIES/PROJECTENBOEK

In de Programmabegroting 2025, vastgesteld in de vergadering van het algemeen bestuur van 15 november 2024, is op basis van de programmering een investeringsvolume doorgerekend in meerjarig kader. De te realiseren maatregelen voor de KRW en NNB binnen het uitvoeringsprogramma van Aa dal Zuid fase 2 zijn hierin meegenomen (zie afbeelding hieronder).

PJB-nr.	Projectnaam	Fase	Beslult	Uitgaven/Inkomsten	Totaal	
76	Aa dal Zuid fase 2	*Voorbereiding/ uitvoering*	*5-4-2024*	Uitgaven	€	4.000.000
				Inkomsten	€	-2.020.000
		Uitvoering	-	Uitgaven	€	11.100.000
				Inkomsten	€	-
Opgenomen in de programmering 2025				**Totaal BRUTO**	**€**	**15.100.000**
				Totaal NETTO	**€**	**13.080.000**

Eerder is in de vergadering van het algemeen bestuur van 5 april 2024 een investeringskrediet van € 4.000.000 beschikbaar gesteld voor de voorbereiding van de diverse deelprojecten die ressorteren onder fase 2 van het uitvoeringsprogramma Aa dal Zuid, waaronder de planvoorbereiding voor de beekontwikkeling Kleine Aa (zie dossier 1752).

<u>Gevraagd investeringskrediet/dekking</u>

Het gevraagde investeringskrediet bedraagt € 4.250.000 voor de verdere voorbereiding (planuitwerking) en uitvoering van Kleine Aa en de uitvoering van Aa, Dijkstraat. In de ramingen voor beide deelprojecten is rekening gehouden met interne kosten (eigen uren en rente), onderzoekskosten en uitvoerings- en bijkomende kosten. In de raming voor beekontwikkeling Kleine Aa is daarnaast een post opgenomen voor de nog te verwerven gronden en de vismigratieknelpunten.
Binnen het doorgerekende investeringsvolume is voldoende dekking aanwezig voor onderhavige aanvraag en het effect hiervan is doorgerekend in meerjarig kader.

Inkomsten/subsidie
In de raming is gerekend met 50% subsidie over de declarabele kosten vanuit de Bijdrageregeling Water en Bodem (tranche 2 en 3).

Effect op de exploitatie
De kapitaallasten worden effectief vanaf begrotingsjaar 2028. Het verwachte effect op de jaarlijkse beheer- en onderhoudskosten bedraagt € 50.000 voor beekontwikkeling Kleine Aa en voor het deeltraject Dijkstraat € 8.000 op basis van normkosten en na oplevering van de projecten.
De financiële consequenties van de gevraagde middelen is zichtbaar gemaakt in bijgaande financiële paragrafen.

BIJDRAGE DUURZAAM WATERSCHAP

De uitvoering van de maatregelen draagt bij aan een klimaatbestendig en robuust watersysteem doordat ruimte wordt gecreëerd voor het opvangen van piekafvoeren en met inrichting en middelen wordt ingezet op waterconservering.
- Duurzaam grond-weg-waterbouw, bouw en beheer roerende goederen en onderhoud watersysteem
- Klimaatrobuust/klimaatadaptatief watersysteem
- Herstel biodiversiteit
- Maatschappelijk verantwoord en duurzaam inkopen

UITVOERING/VERVOLG

Na besluitvorming door het algemeen bestuur worden voor de Kleine Aa de conditionerende onderzoeken uitgezet (najaar 2025), worden de benodigde procedures doorlopen en worden de uitvoeringsmaatregelen voorbereid (2026). In 2027 vindt de aanbesteding plaats en worden de maatregelen, afhankelijk van terrein- en weersomstandigheden uitgevoerd.
Zodra voor de Kleine Aa een voldragen plan is uitgewerkt wordt de commissie Watersysteem en Waterveiligheid geïnformeerd over het plan.
Voor de Aa, deeltraject Dijkstraat kan na besluitvorming de aanbesteding plaatsvinden en kan de uitvoering in 2026 starten.

COMMUNICATIE/PARTICIPATIE

Een projectspecifieke website (Beekontwikkeling Kleine Aa - Waterschap Aa en Maas) is ingericht en regelmatig wordt een nieuwsbrief naar belangstellenden verstuurd met het laatste projectnieuws en ontwikkelingen. Over procedures en besluiten worden belanghebbenden separaat geïnformeerd.

BIJLAGEN

Bijlage 1 Overzichtskaart opgaven Kleine Aa en Aa, deeltraject Dijkstraat
Bijlage 2a Financiële paragraaf 32A Kleine Aa en Dijkstraat
Bijlage 2b Financiële paragraaf 32B Kleine Aa en Dijkstraat
Bijlage 3: GEHEIM Raming

VERSIEDATUM

2 september 2025

AB-BESLUIT

ONDERWERP: Investeringskrediet ten behoeve van de voorbereiding en uitvoering van KRW- en NNB-maatregelen binnen het programma Aadal-zuid, fase 2

AGENDAPUNT:

BESLUITNUMMER:

INVESTERINGSBESLUIT:
10102025/3.2.A en 3.2.B

Het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas;

gelezen het voorstel van het Dagelijks Bestuur van 2 september 2025;

gelet op het bepaalde in de Waterschapswet, Algemene Wet Bestuursrecht en regeling voor beleidsvoorbereiding en verantwoording waterschappen;

gezien het advies van de Commissie Watersysteem en Waterveiligheid van 18 september 2025;
overwegende

B E S L U I T :
Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 4.250.000, ten behoeve van de voorbereiding en uitvoering van KRW- en NNB-maatregelen binnen het programma Aadal-zuid, fase 2.

Aldus vastgesteld door het Algemeen Bestuur in zijn openbare vergadering van 10 oktober 2025,

De secretaris,	De dijkgraaf,
Peter Verlaan	Mario Jacobs

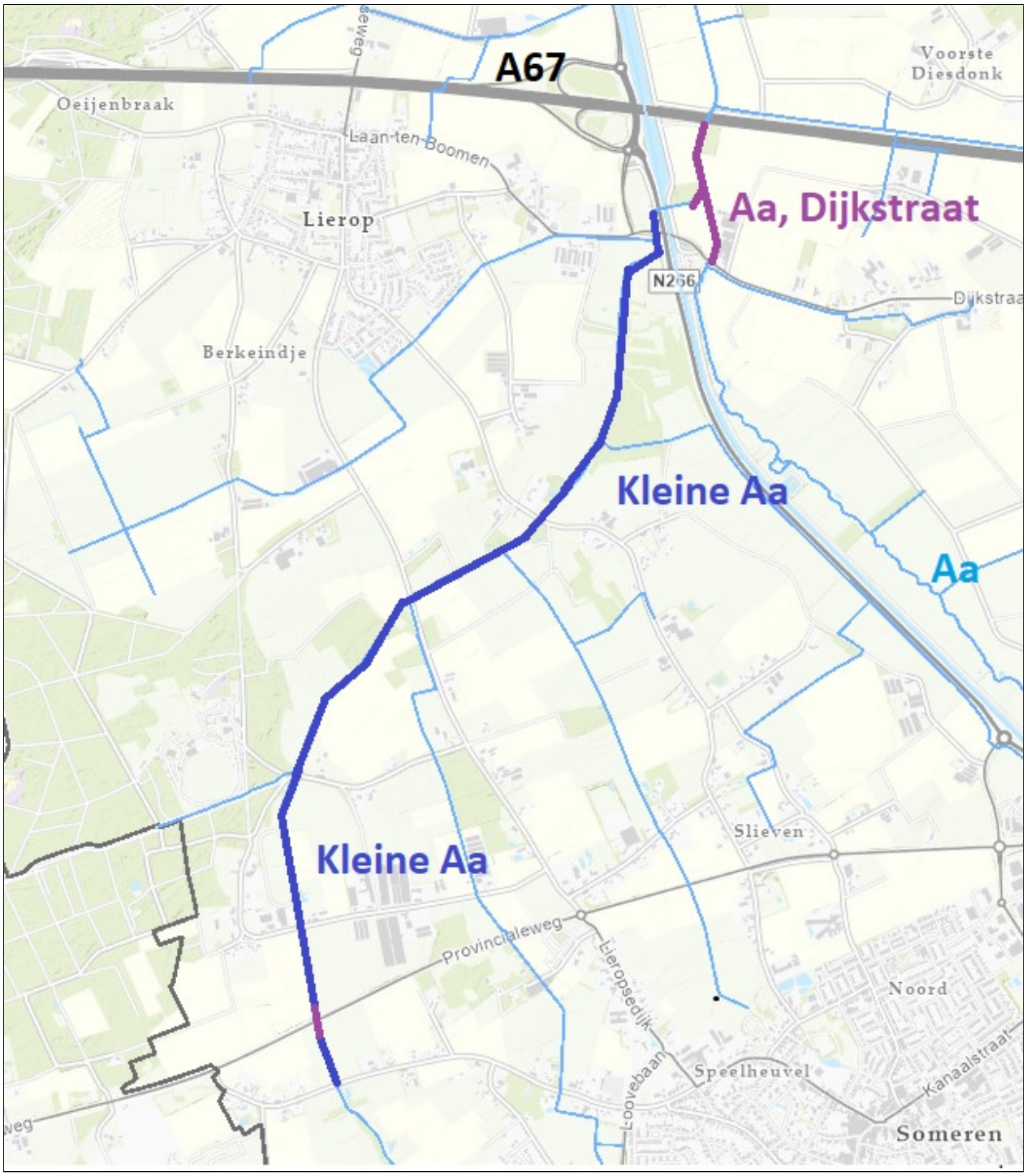
A67
Voorste Diesdonk
Oeijenbraak
Laan-ten-Boomen
Lierop
Aa, Dijkstraat
N266
Dijkstraa
Berkeindje
Kleine Aa
Aa
Kleine Aa
Slieven
Provincialeweg
Lieropsedijk
Noord
Loovebaan
Speelheuvel
Kanaalstraat
Someren

Printdatum: 13-8-2025

INVESTERING/ Financiële paragraaf

IB-nummer	2025-32A	Waterschap Aa en Maas	Datum DB:	2-9-2025
			Datum AB:	10-10-2025

Algemeen

Waterschapstaak:	Watersysteembeheer
Projectverantwoordelijke afdeling:	Projecten en Programmeren
Betreft investeringsproject:	**Aa dal Zuid fase 2 / Beekontwikkeling Kleine Aa**
Soort investering:	**B2**

Financieel		Krediet uitgaven	Krediet inkomsten	NETTO
Gevraagd investeringskrediet		€ 3.600.000	€ -1.650.000	€ 1.950.000
Programmeringcode/-nr.:	76	€ 11.100.000	€ -	€ 11.100.000

Verdeling krediet	Krediet uitgaven	Krediet inkomsten	NETTO
Grond	€ 1.205.000	€ -602.500	€ 602.500
Mechanisch/electrisch	€ -	€ -	€ -
Bouwkundige werken	€ -	€ -	€ -
Waterlopen en eenvoudige watersysteemwerken	€ 2.395.000	€ -1.047.500	€ 1.347.500
Totaal	**€ 3.600.000**	**€ -1.650.000**	**€ 1.950.000**

Kapitaallasten over het eerste volledige jaar:	2029
(Omslag)rente %	2,16%

Verdeling activa	Afschr.termijn	Afschrijving	Rente	Totaal kapitaallast.
Grond	40	€ 15.063	€ 13.014	€ 28.077
Mechanisch/electrisch	15	€ -	€ -	€ -
Bouwkundige werken	40	€ -	€ -	€ -
Waterlopen en eenvoudige watersysteemwerken	40	€ 33.688	€ 29.106	€ 62.794
Totaal		€ 48.750	€ 42.120	€ 90.870
Toename overige jaarlijkse exploitatielasten (standaardnorm is 1,25% van gevraagd krediet)				€ 50.000
Afname jaarlijkse exploitatielasten				€ -
Totale lasten				€ 140.870

Verdeling totale lasten over de taken	
Watersysteembeheer	100,0%
Zuiveringsbeheer	0,0%

Kostentoedeling: Watersysteembeheer				eenheden	
Ingezetenen	29,0%	€	40.852,30	329.900	€ 0,12
Gebouwd	58,6%	€	82.549,82	165.380.000.000	0,00005%
Ongebouwd	12,2%	€	17.186,14	98.350	€ 0,17
Natuurterreinen	0,2%	€	281,74	27.200	€ 0,01

Kostentoedeling: Zuiveringsbeheer				eenheden	
Per vervuilingseenheid (v.e.)		€	-	1.190.900	€ -
Totaal Generaal		**€**	**140.870,00**		

Overige gegevens

Investeringskredietnummer:	I1033501	Aa dal Zuid fase 2 / Beekontwikkeling Kleine Aa
Programma (toebedeling)	40%/60%	Voldoende water/Gezond en natuurlijk water
Beleidsveld	62100000	Inrichting en onderhoud watersystemen
Werkplanproductnummer	62121001	Aanleg verwerving waterlopen

Printdatum: 13-8-2025

INVESTERING/ Financiële paragraaf

IB-nummer	2025-32B	Waterschap Aa en Maas	Datum DB:	2-9-2025
			Datum AB:	10-10-2025

Algemeen

Waterschapstaak:	Watersysteembeheer
Projectverantwoordelijke afdeling:	Projecten en Programmeren
Betreft investeringsproject:	**Aa dal Zuid fase 2 / Beekontwikkeling Aa, traject Dijkstraat**
Soort investering:	**B2**

Financieel		Krediet uitgaven	Krediet inkomsten	NETTO
Gevraagd investeringskrediet		€ 650.000	€ -281.000	€ 369.000
Programmeringcode/-nr.:	76	€ 11.100.000	€ -	€ 11.100.000

Verdeling krediet	Krediet uitgaven	Krediet inkomsten	NETTO
Grond	€ -	€ -	€ -
Mechanisch/electrisch	€ -	€ -	€ -
Bouwkundige werken	€ -	€ -	€ -
Waterlopen en eenvoudige watersysteemwerken	€ 650.000	€ -281.000	€ 369.000
Totaal	**€ 650.000**	**€ -281.000**	**€ 369.000**

Kapitaallasten over het eerste volledige jaar:	2028
(Omslag)rente %	2,16%

Verdeling activa	Afschr.termijn	Afschrijving	Rente	Totaal kapitaallast.
Grond	40	€ -	€ -	€ -
Mechanisch/electrisch	15	€ -	€ -	€ -
Bouwkundige werken	40	€ -	€ -	€ -
Waterlopen en eenvoudige watersysteemwerken	40	€ 9.225	€ 7.970	€ 17.195
Totaal		€ 9.225	€ 7.970	€ 17.195
Toename overige jaarlijkse exploitatielasten (standaardnorm is 1,25% van gevraagd krediet)				€ 8.000
Afname jaarlijkse exploitatielasten				€ -
Totale lasten				€ 25.195

Verdeling totale lasten over de taken	
Watersysteembeheer	100,0%
Zuiveringsbeheer	0,0%

Kostentoedeling: Watersysteembeheer				eenheden	
Ingezetenen	29,0%	€	7.306,67	329.900	€ 0,02
Gebouwd	58,6%	€	14.764,50	165.380.000.000	0,00001%
Ongebouwd	12,2%	€	3.073,84	98.350	€ 0,03
Natuurterreinen	0,2%	€	50,39	27.200	€ 0,00

Kostentoedeling: Zuiveringsbeheer				eenheden	
Per vervuilingseenheid (v.e.)		€	-	1.190.900	€ -
Totaal Generaal		**€**	**25.195,40**		

Overige gegevens

Investeringskredietnummer:		Aa dal Zuid fase 2 / Beekontwikkeling Aa, traject Dijkstraat
Programma (toebedeling)	40%/60%	Voldoende water/Gezond en natuurlijk water
Beleidsveld	62100000	Inrichting en onderhoud watersystemen
Werkplanproductnummer	62121001	Aanleg verwerving waterlopen

Commissieadvies	
Datum vergadering:	**Watersysteem en Waterveiligheid d.d. 18 september 2025**
Agendapunt:	**4.2 Investeringskrediet ten behoeve van de voorbereiding en uitvoering van KRW- en NNB-maatregelen binnen het programma Aadal-zuid, fase 2**
Advies:	***ADVIES:*** *De commissie adviseert positief.* *Het agendapunt als* ***hamerstuk*** *te agenderen voor de AB-vergadering van 10 oktober 2025.* De ***fractie Partij voor de Dieren*** zou het op prijs stellen als in de toekomst in de adviesnota's expliciet aandacht wordt besteedt aan de rol van de kassen. Tevens zou de ***fractie Partij voor de Dieren*** voortaan zowel de adviesnota als het projectplan willen ontvangen en/of dat de onderliggende stukken toegevoegd worden. **Antwoord DB**: Portefeuillehouder Van Dijk licht toe dat glastuinbouw een gesloten systeem is en legt de werking van een kas uit waarmee verduidelijkt wordt dat de invloed van de kassen niet heel groot is op dit project. Tevens legt hij uit dat we niet meer met projectplan werken maar met omgevingsplan en vindt het geen probleem om onderliggende stukken toe te voegen. Hij wil dit wel gedoseerd doen om te voorkomen dat het gehele AB overstelpt wordt met informatie. Het is namelijk lastig om aan de voorkant in te schatten welke fractie behoefte heeft aan welke informatie. Mochten er fracties behoefte hebben aan meer informatie dan kunnen zij de portefeuillehouder bilateraal benaderen en aangeven op welk punt er informatie ontbreekt. Eventueel kan er dan extra informatie toegevoegd worden aan de projectpagina. Het Projectplan Waterwet voor de beekinrichting van de Aa en Kleine Aa fase 1 is te vinden op de website van het project onder het kopje Documenten: Beekdalontwikkeling 't Aa-dal Zuid - Waterschap Aa en Maas

Waterschap Aa en Maas

Algemeen Bestuur

Dossiernummer	2728
Extern Zaak ID	0654674689
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	10 oktober 2025
Agendapunt	4.1.B
Titel	Kostentoedelingsverordening watersysteemheffing waterschap Aa en Maas 2026
Organisatieonderdeel	Mensen en Middelen
Projectenboeknummer en naam	
Portefeuillehouder	Scherrenberg, J.
Digitale toegankelijkheid toegepast	Ja
paraafsecretaris	

Bijlagen
Adviesnota AB
Bijlage 1 Kostentoedelingsverordening watersysteemheffing waterschap Aa en Maas 2026
TOEGEVOEGD: Advies commissie AFZ d.d. 18 september 2025_agp 5.2 Kostentoedelingsverordening watersysteemheffing 2026

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Commissie Algemene- en Financiële Zaken	18 september 2025
Algemeen Bestuur	**10 oktober 2025**

Toelichting

Het AB heeft op 6 juni jl. de ontwerp kostentoedelingsverordening vastgesteld. Dit ontwerp heeft vervolgens tot en met 4 augustus 2025 voor zienswijzen ter inzage gelegen. Daarop zijn geen zienswijzen ontvangen. De definitieve kostentoedelingsverordening en bijbehorende adviesnota staan gepland voor besluitvorming in het AB van 10 oktober (DB 2 september).

Voorgesteld besluit

De Kostentoedelingsverordening watersysteemheffing waterschap Aa en Maas 2026 vast te stellen.

ADVIESNOTA VOOR HET ALGEMEEN BESTUUR D.D. 10 OKTOBER 2025

VOORSTEL:

1. De Kostentoedelingsverordening watersysteemheffing waterschap Aa en Maas 2026 vast te stellen.

PROBLEEMSTELLING

Op 6 juni jl. heeft het algemeen bestuur de ontwerp kostentoedelingsverordening watersysteemheffing vastgesteld. Deze is aan inspraak onderhevig. Het ontwerp heeft tot en met 4 augustus 2025 voor zienswijzen ter inzage gelegen en kan nu definitief worden vastgesteld.

KERNBOODSCHAP

Er zijn geen zienswijzen ontvangen op het ontwerp. De kostentoedelingsverordening wordt daarom ongewijzigd aangeboden ter vaststelling.

BEOOGD EFFECT

Met ingang van 1 januari 2026 de kosten voor het watersysteembeheer verdelen op basis van de ‘Kostentoedelingsverordening watersysteemheffing waterschap Aa en Maas 2026’.

ARGUMENTEN

1. *Wettelijke basis*

Artikel 120, eerste lid, van de Waterschapswet bepaalt dat het algemeen bestuur van een waterschap ten behoeve van de watersysteemheffing een verordening vaststelt waarin voor elk van de categorieën van heffingplichtigen de toedeling van het kostendeel is opgenomen.

KANTTEKENINGEN / RISICO’S

De kostentoedelingsverordening kan in een procedure over de belastingaanslag door de belastingrechter (marginaal) worden getoetst. Doordat de kostentoedeling is gebaseerd op de rekenkundige uitkomsten en tariefdifferentiaties beperkt zijn toegepast, is het risico dat een dergelijke toetsing tot een aanpassing leidt gering.

FINANCIËN/SUBSIDIES/PROJECTENBOEK

Bij het opstellen van de begroting 2026 worden de tarieven voor de vier categorieën belastingplichtigen berekend volgens de kostenaandelen in de kostentoedelingsverordening.

BIJDRAGE DUURZAAM WATERSCHAP

Niet van toepassing.

UITVOERING/VERVOLG

De kostentoedelingsverordening eindigt van rechtswege op 31 december 2030, maar kan eerder worden herzien indien nodig. Jaarlijks wordt geëvalueerd of de kostenaandelen nog representatief zijn op basis van de feitelijke situatie en of dit aanleiding geeft de kostentoedelingsverordening eerder te actualiseren dan de genoemde einddatum.

COMMUNICATIE/PARTICIPATIE

De mogelijkheid tot inspraak op het ontwerp is op de voorgeschreven wijze bekendgemaakt. Hierover is actief gecommuniceerd via de website, de nieuwsservice en de agrarische nieuwsbrief. Rondom de vaststelling van de definitieve kostentoedelingsverordening is geen communicatie voorzien. Hiermee wordt gewacht tot de begroting 2026 is vastgesteld en de daadwerkelijke tarieven voor 2026 bekend zijn.

BIJLAGEN

Kostentoedelingsverordening Watersysteemheffing waterschap Aa en Maas 2026

VERSIEDATUM

2 september 2025

AB-BESLUIT

ONDERWERP:	**KOSTENTOEDELINGSVERORDENING WATERSYSTEEMHEFFING WATERSCHAP AA EN MAAS 2026**
AGENDAPUNT:	**-**
BESLUITNUMMER:	**-**
INVESTERINGSBESLUIT:	Niet van toepassing

Het algemeen bestuur van waterschap Aa en Maas;

gelezen het voorstel van het dagelijks bestuur van 2 september 2025;

gelet op het bepaalde in de Waterschapswet;

gezien het advies van de commissie Algemene en Financiële Zaken, van de commissie Watersysteem en Waterveiligheid en de commissie Waterketen en Duurzaamheid van 18 september 2025;

overwegende

B E S L U I T:

1. De Kostentoedelingsverordening watersysteemheffing waterschap Aa en Maas 2026 vast te stellen.

de secretaris, de dijkgraaf,

Peter Verlaan Mario Jacobs

Kostentoedelingsverordening waterschap Aa en Maas 2026

Registratie nr.: <nummer>

Het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas;

Gelet op
- de artikelen 120 en 122 van de Waterschapswet;
- dat het ontwerp van de Kostentoedelingsverordening watersysteembeheer waterschap Aa en Maas 2026, met bijlagen, van 20 juni 2025 tot en met 4 augustus 2025 ter inzage heeft gelegen;
- dat tegen het ontwerp geen zienwijzen zijn ingediend;

Gelezen
- het voorstel van het Dagelijks Bestuur van 2 september 2025, waarin gemotiveerd wordt voorgesteld het ontwerp van de Kostentoedelingsverordening watersysteemheffing waterschap Aa en Maas 2026, vast te stellen;

BESLUIT

De Kostentoedelingsverordening watersysteemheffing waterschap Aa en Maas 2026 vast te stellen, luidend als volgt:

Artikel 1 Definities

In deze verordening wordt verstaan onder:
- buitendijks gelegen onroerende zaken: onroerende zaken die geheel of gedeeltelijk buiten de primaire waterkering zijn gelegen
- gebied van het waterschap: het gebied dat is aangegeven op de bij het provinciaal reglement (Reglement voor het Waterschap Aa en Maas 2008) behorende kaart waarin het beheer van watersystemen aan het waterschap is opgedragen;
- heffingplichtige categorieën: de categorieën genoemd in artikel 117, eerste lid, onderdelen a tot en met d, van de Waterschapswet;
- ingezetene: degene die blijkens de basisregistratie personen bij het begin van het kalenderjaar woonplaats heeft in het gebied van het waterschap en aldaar gebruik heeft van woonruimte;
- kosten verbonden aan het beheer van watersystemen: belastingopbrengst van de kostendrager watersysteembeheer zoals blijkend uit de begroting van het waterschap;

- natuurterreinen: ongebouwde onroerende zaken waarvan de inrichting en het beheer geheel of nagenoeg geheel en duurzaam zijn afgestemd op het behoud of de ontwikkeling van natuur. Onder natuurterreinen worden mede verstaan bossen en open wateren met een oppervlakte van ten minste één hectare;
- verharde openbare wegen: het verharde gedeelte van een openbare weg en de verharde wegdelen die dienstbaar zijn aan de verkeersfunctie van de weg;
- woonruimte: ruimte die blijkens zijn inrichting bestemd is om als een afzonderlijk geheel te voorzien in woongelegenheid en waarvan de delen blijkens de inrichting van die ruimte niet bestemd zijn om afzonderlijk in gebruik te worden gegeven;
- zakelijk gerechtigden van ongebouwde onroerende zaken, die geen natuurterreinen zijn: degenen die krachtens eigendom, bezit of beperkt recht het genot hebben van ongebouwde onroerende zaken die geen natuurterreinen zijn in het gebied van het waterschap;
- zakelijk gerechtigden van natuurterreinen: degenen die krachtens eigendom, bezit of beperkt recht het genot hebben van natuurterreinen in het gebied van het waterschap;
- zakelijk gerechtigden van gebouwde onroerende zaken: degenen die krachtens eigendom, bezit of beperkt recht het genot hebben van gebouwde onroerende zaken in het gebied van het waterschap.

Artikel 2 Kostentoedeling watersysteembeheer

1. De kosten verbonden aan het beheer van watersystemen worden als volgt aan elk van de heffingplichtige categorieën toegedeeld:
   a. 29,78 % aan de ingezetenen
   b. 59,56 % aan de zakelijk gerechtigden van gebouwde onroerende zaken.
   c. 10,49 % aan de zakelijk gerechtigden van ongebouwde onroerende zaken die geen natuurterreinen zijn;
   d. 0,17 % aan de zakelijk gerechtigden van natuurterreinen;
2. Het aantal hectaren ongebouwde onroerende zaken, niet zijnde natuurterreinen, en het aantal hectaren natuurterreinen wordt bepaald aan de hand van de gegevens zoals die een jaar voorafgaand aan de inwerkingtreding van de kostentoedelingsverordening beschikbaar zijn.

Artikel 3 Kosten van heffing en invordering van de watersysteemheffing en kosten van de verkiezing van de leden van het algemeen bestuur

In afwijking van het bepaalde in artikel 2 worden de kosten van heffing en invordering van de watersysteemheffing en kosten van de verkiezing van de leden van het algemeen bestuur zoals opgenomen in de begroting van enig belastingjaar, rechtstreeks toegerekend aan de betrokken categorieën toegerekend naar rato van deze voor elk van de genoemde categorieën te maken kosten.

Artikel 4 Tariefdifferentiatie buitendijks gelegen onroerende zaken

Voor buitendijks gelegen ongebouwde onroerende zaken die geen natuurterreinen zijn, voor buitendijks gelegen natuurterreinen en voor buitendijks gelegen gebouwde onroerende zaken geldt een

tariefdifferentiatie als bedoeld in artikel 122, eerste lid, van de Waterschapswet. Het tarief na toepassing van de tariefdifferentiatie is 75 % lager dan het tarief dat blijkens de verordening op de watersysteemheffing voor elk van deze categorieën geldt.

Artikel 5 Tariefdifferentiatie verharde openbare wegen

Voor verharde openbare wegen geldt een tariefdifferentiatie als bedoeld in artikel 122, derde lid, onder b, van de Waterschapwet. Het tarief na toepassing van de tariefdifferentiatie is 100 % hoger dan het basistarief dat blijkens de verordening op de watersysteemheffing geldt voor ongebouwde onroerende zaken die geen natuurterreinen zijn.

Artikel 6 Cumulatie van tariefdifferentiaties

De tariefdifferentiatie voor verharde openbare wegen, genoemd in artikel 5, wordt naast de tariefdifferentiatie voor ongebouwde onroerende zaken die geen natuurterreinen zijn en die liggen in buitendijkse gebieden als bedoeld in artikel 4, toegepast.

Artikel 7 Inwerkingtreding en citeertitel

1. De kostentoedelingsverordening watersysteembeheer waterschap Aa en Maas vastgesteld bij besluit van het algemeen bestuur van 9 oktober 2020, wordt ingetrokken met ingang van de in het derde lid van deze bepaling genoemde datum, met dien verstande dat zij van toepassing blijft op de belastingjaren waarvoor zij heeft gegolden.
2. Deze verordening treedt in werking op de dag na die van haar bekendmaking.
3. Deze verordening vindt voor het eerst toepassing in het belastingjaar dat aanvangt op 1 januari 2026 en eindigt van rechtswege uiterlijk op 31-12-2030. Jaarlijks wordt geëvalueerd of de kostenaandelen nog representatief zijn op basis van de feitelijke situatie. Als hier aanleiding voor bestaat kan de kostentoedelingsverordening eerder dan de genoemde einddatum worden herzien.
4. Deze verordening wordt aangehaald als Kostentoedelingsverordening watersysteemheffing waterschap Aa en Maas 2026.

Aldus vastgesteld in de vergadering van het algemeen bestuur van Waterschap Aa en Maas, van 10 oktober 2025

de secretaris,	de dijkgraaf,
Peter Verlaan,	Mario Jacobs

Toelichting op de Kostentoedelingsverordening watersysteemheffing waterschap Aa en Maas 2026

Algemeen

Wettelijke basis

Artikel 120, eerste lid, van de Waterschapswet bepaalt dat het algemeen bestuur van een waterschap ten behoeve van de watersysteemheffing een verordening vaststelt waarin voor elk van de categorieën van heffingplichtigen de toedeling van het kostendeel is opgenomen. Deze verordening wordt in de praktijk de kostentoedelingsverordening genoemd. In de kostentoedelingsverordening is opgenomen welke heffingplichtige categorie welk deel van de kosten verbonden aan het beheer van watersystemen opbrengt. De Waterschapswet onderscheidt in artikel 117, eerste lid, de volgende vier heffingplichtige categorieën: ingezetenen, eigenaren (of anderszins zakelijk gerechtigden) van ongebouwde onroerende zaken die geen natuurterreinen zijn, eigenaren (of anderszins zakelijk gerechtigden) van natuurterreinen en eigenaren (of anderszins zakelijk gerechtigden) van gebouwde onroerende zaken.

Artikelsgewijze toelichting

Artikel 1 Definities

Artikel 1 geeft een omschrijving van enkele essentiële begrippen die in de verordening vaker voorkomen. De omschrijvingen geven aan hoe de betreffende begrippen in het kader van deze verordening moeten worden geduid. De opsomming van de begrippen is in alfabetische volgorde.

Buitendijks gelegen onroerende zaken

Buitendijks gelegen onroerende zaken zijn in de verordening omschreven als onroerende zaken die geheel of gedeeltelijk buiten de primaire waterkering zijn gelegen. In de praktijk wordt het buitendijks gebied veelal ook aangegeven op een kaart die bij de verordening behoort. In de begripsomschrijving is hiermee rekening gehouden. Het is in verband met de tariefdifferentiatie van artikel 122, eerste lid, van de Waterschapswet van belang om te weten of onroerende zaken buitendijks zijn gelegen. Voor onroerende zaken die buitendijks liggen kan het algemeen bestuur van het waterschap de heffing maximaal 75% lager vaststellen.

Gebied van het waterschap

Het gebied van het waterschap is in de verordening omschreven als “het gebied dat is aangegeven op de bij het provinciale reglement behorende kaart waarin het beheer van watersystemen aan het waterschap is opgedragen. Deze omschrijving sluit aan bij de omschrijving die in provinciale reglementen aan het gebied van het waterschap, in combinatie met de taak van het waterschap, pleegt te worden gegeven.
Uit de omschrijving blijkt dat niet alleen het waterschap, maar ook andere overheden taken kunnen hebben op het gebied van het beheer van watersystemen. In het verleden was niet altijd duidelijk of

waterschappen, tot wier gebied op grond van het provinciale reglement ook rijkswateren behoorden, deze wateren (of in de wateren liggende percelen) in de watersysteemheffing konden betrekken. In 2018 heeft de Hoge Raad bepaald dat waterschappen deze mogelijkheid niet hebben als het Rijk de exclusieve watersysteembeheerder van dit rijkswater is. Tot een vergelijkbare conclusie kwam ook het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden in een procedure over het IJsselmeer.

Op 1 januari 2024 is de Omgevingswet inwerking getreden. In deze wet en de onderliggende Omgevingsregeling is over het waterstaatkundig beheer van de rijkswateren meer duidelijkheid gekomen. In het tweede lid van artikel 2.3 van de Omgevingsregeling (deze bepaling is gebaseerd op artikel 2.20, lid 3, van de Omgevingswet) is bepaald dat het waterstaatkundig beheer van de rijkswateren, voor zover het gaat om de zorg voor het voorkomen van schade veroorzaakt door muskus- en beverratten aan waterstaatswerken berust bij het waterschapsbestuur waarvan de geometrische begrenzing gelijk is aan de oppervlaktewaterlichamen waarvan het waterstaatkundig beheer bij het Rijk berust, bedoeld in artikel 2.2, vierde lid. Uit deze bepaling blijkt dat het waterstaatkundig beheer van de rijkswateren, voor zover het gaat om de zorg voor het voorkomen van schade aan waterstaatswerken veroorzaakt door muskus- en beverratten, bij het waterschapsbestuur berust. Hierbij geldt dat de geometrische begrenzing gelijk is aan de oppervlaktewaterlichamen waarvan het waterstaatkundig beheer bij het Rijk berust. De bedoelde geometrische begrenzing is vastgelegd in bijlage III bij de Omgevingsregeling. De begrenzing omvat al het rijkswater.

Heffingplichtige categorieën

Onder heffingplichtige categorieën worden de groepen verstaan die de kosten van de watersysteemtaak via de watersysteemheffing opbrengen. De Waterschapswet onderscheidt in artikel 117, eerste lid, onderdelen a tot en met d, de volgende vier heffingplichtige categorieën:

- ingezetenen;
- eigenaren van ongebouwde onroerende zaken die geen natuurterreinen zijn;
- eigenaren van natuurterreinen; en
- eigenaren van gebouwde onroerende zaken.

Ingezetene

De omschrijving van het begrip ingezetene is ontleend aan artikel 116, onder a, van de Waterschapswet. Om als ingezetene aangemerkt te worden, moet aan twee cumulatieve voorwaarden zijn voldaan: de persoon moet blijkens de basisregistratie personen woonplaats hebben in het gebied van het waterschap én hij of zij moet in het gebied van het waterschap een zelfstandige woonruimte gebruiken. De situatie bij het begin van het kalenderjaar is bepalend.

‘Blijkens de basisregistratie personen woonplaats hebben in het gebied van het waterschap’ betekent dat de persoon in de basisregistratie moet zijn ingeschreven op een adres dat tot het beheergebied van het waterschap behoort.

Een woonruimte is ingevolge artikel 116, onderdeel b, van de Waterschapswet een ruimte die blijkens zijn inrichting bestemd is om als een afzonderlijk geheel te voorzien in woongelegenheid en waarvan de delen blijkens de inrichting van die ruimte niet bestemd zijn om afzonderlijk in gebruik te worden gegeven. Dit betekent dat de gebruiker van de ruimte niet anders dan bijkomstig afhankelijk mag zijn van voorzieningen elders in het gebouw; de ruimte moet met andere woorden zelfstandig bruikbaar zijn. Bij voorzieningen moet hier worden gedacht aan voorzieningen die voor de woonfunctie van wezenlijk belang zijn, zoals keuken, douche en toilet. Deze voorzieningen moeten de gebruiker van de ruimte, met uitsluiting van anderen die niet tot zijn of haar huishouden behoren, exclusief ter beschikking staan. Als dit niet het geval is, is geen sprake van een woonruimte in de zin van de wet en kan het waterschap geen aanslag in de ingezetenenheffing aan de gebruikers van die ruimte opleggen. Bewoners van verpleeg-, verzorgings- en studentenhuizen waarin voor bewoning essentiële voorzieningen worden gedeeld, kunnen om deze reden veelal niet als ingezetenen in de zin van artikel 116, onder a, van de Waterschapswet worden aangemerkt.

Als sprake is van een gezamenlijke huishouding wordt de belastingaanslag aan een lid van het huishouden opgelegd. Wie dat is, wordt door de ambtenaar belast met de heffing van het waterschap of, indien het waterschap de belastingheffing heeft ondergebracht bij een gemeenschappelijk belastingkantoor, door de ambtenaar belast met de heffing van het belastingkantoor bepaald. De ambtenaar wijst de belastingplichtige aan. Dit gebeurt op basis van een vaste lokale beleidsregel.

Kosten verbonden aan het beheer van watersystemen

Om te weten wat de kosten verbonden aan het beheer van watersystemen zijn, wordt gekeken naar de belastingopbrengst die op grond van de begroting van het waterschap met behulp van de watersysteemheffing wordt gerealiseerd.

Natuurterreinen

De omschrijving van het begrip natuurterreinen is ontleend aan artikel 116, onder c, van de Waterschapswet. De wet geeft een kwalitatieve omschrijving van het begrip natuurterreinen, waarbij de nadruk ligt op de duurzame inrichting en het beheer van de onroerende zaak als natuurterrein: de inrichting en het beheer moeten geheel of nagenoeg geheel en duurzaam zijn afgestemd op het behoud of de ontwikkeling van natuur. Bij de beoordeling van de vraag of van een natuurterrein sprake is, zijn volgens de memorie van toelichting bij de Wet modernisering waterschapsbestel ook de feitelijke of uiteindelijke bestemming van de onroerende zaak van belang. Zo zal een perceel nog bouwrijp te maken grond dat al jaren niet is bewerkt en waar inmiddels eventueel veel groen en leven aanwezig is, maar waar uiteindelijk wel gebouwd zal worden, niet als een natuurterrein kwalificeren. In de regel zullen ook stadsparken, plantsoenen en dergelijke vanwege hun overwegende recreatieve functie niet als een natuurterrein kunnen worden betiteld.[1]

---

1 TK 2005/06, 30601, nr. 3, blz. 54.

Over de vraag wanneer de inrichting en het beheer van een terrein geheel of nagenoeg geheel en duurzaam zijn afgestemd op het behoud of de ontwikkeling van natuur, heeft de Hoge Raad in 2014 een richtinggevende uitspraak gedaan. In dit arrest heeft de Hoge Raad ook invulling gegeven aan het begrip 'geheel of nagenoeg geheel' in relatie tot de definitie van het begrip natuurterreinen uit de Waterschapswet.[2] Volgens de Hoge Raad is voor een oordeel op de vraag of sprake is van een natuurterrein slechts relevant of de beheeractiviteiten die op het betreffende terrein plaatsvinden, er al dan niet op zijn gericht dat het natuurtype zich kan ontwikkelen of wordt behouden. Zijn de activiteiten hierop gericht/vinden de activiteiten ten behoeve van de gegeven natuurdoelstelling plaats, dan zijn de inrichting en het beheer van het terrein naar het oordeel van de Hoge Raad geheel of nagenoeg geheel afgestemd op het behoud of de ontwikkeling van natuur en is dus van een natuurterrein sprake. Het arrest van de Hoge Raad komt er kort weergegeven op neer dat de vraag of sprake is van een natuurterrein, vanuit het perspectief van de eigenaar van het terrein, moet worden beoordeeld. Het arrest heeft ook duidelijk gemaakt dat de Hoge Raad het voor een antwoord op de vraag of sprake is van een natuurterrein, niet relevant acht of met de beheeractiviteiten eventueel ook agrarische opbrengsten worden gegenereerd. Ook is niet relevant wat de omvang van de eventuele agrarische opbrengst is. In het door de Hoge Raad beoordeelde geval was sprake van een resterend agrarisch opbrengstvermogen van meer dan 10%, maar dit belette niet dat van een natuurterrein sprake was. De term geheel of nagenoeg geheel (die in het fiscale recht voor 90% of meer staat), moet in het kader van de watersysteemheffing voor natuurterreinen met andere woorden niet rekenkundig worden benaderd.

Met het begrip 'duurzaam' wordt tot uitdrukking gebracht dat geen sprake mag zijn van een situatie die tijdelijk is bedoeld.

Onder natuurterreinen worden op grond van artikel 116, onderdeel c, van de Waterschapswet ook bossen en open wateren met een oppervlakte van ten minste één hectare verstaan. Voor deze onroerende zaken geldt niet het vereiste dat zij geheel of nagenoeg geheel en duurzaam moeten zijn afgestemd op het behoud of de ontwikkeling van natuur. Ook bossen die bedrijfsmatig worden geëxploiteerd vallen onder het begrip natuurterreinen. De wetgever heeft hiervoor gekozen omdat het onderscheid in nietbedrijfsmatig geëxploiteerde bossen enerzijds en bossen die wel als zodanig worden geëxploiteerd anderzijds, in de praktijk moeilijk is te maken.[3] Bij open wateren kan worden gedacht aan meren, vennen en plassen die geen functie hebben in het kader van het scheepvaartverkeer.

Op grond van de overweging dat deze gebieden ook een agrarische functie hebben worden natte veenweidegebieden door de wetgever overigens niet als natuurterrein maar als agrarische grond aangemerkt. Ook openbare waterwegen (dit zijn oppervlaktewateren die voor vaarverbindingen zijn bestemd) behoren niet tot de categorie natuurterreinen maar tot de categorie ongebouwd niet zijnde natuur.

---

2 Hoge Raad 7 november 2014, ECLI:NL:HR:2014:3118.
3 Zie de toelichting bij het Waterschapsbesluit, Staatsblad 2007, 497, bladzijde 131.

Verharde openbare wegen
De definitie van het begrip verharde openbare wegen is van belang in verband met de tariefdifferentiatie van artikel 122, lid 3, onderdeel b, die het mogelijk maakt om voor verharde openbare wegen het tarief maximaal 100% hoger vast te stellen dan het basistarief van de categorie ongebouwd, niet zijnde natuur. Het verhoogde tarief kan alleen worden toegepast op het verharde deel van de openbare weg en op de verharde delen van functies die dienstbaar zijn aan het verkeer over de weg, zoals verharde bermen.

Zakelijk gerechtigden van ongebouwde onroerende zaken die geen natuurterreinen zijn, zakelijk gerechtigden van natuurterreinen en zakelijk gerechtigden van gebouwde onroerende zaken
Omschreven is wat respectievelijk onder zakelijk gerechtigden van ongebouwde onroerende zaken die geen natuurterreinen zijn, zakelijk gerechtigden van natuurterreinen en zakelijk gerechtigden van gebouwde onroerende zaken moet worden verstaan. Het gaat in alle drie de gevallen om degenen die krachtens eigendom, bezit of beperkt recht het genot hebben van onroerende zaken die in de artikelonderdelen zijn genoemd. De onroerende zaken moeten in het gebied van het waterschap liggen. De zakelijk gerechtigden zijn heffingplichtig (vgl. artikel 117, eerste lid, onderdelen b tot en met d, Waterschapswet). Eigendom is het meest volledige zakelijke recht op een onroerende zaak.

De beperkte rechten die tot belastingplicht leiden, zijn:
- appartementsrecht;
- erfpachtrecht;
- recht van opstal;
- recht van vruchtgebruik;
- recht van beklemming;
- recht van gebruik en bewoning;
- de beklemde meier en
- het beperkt recht in de zin van artikel 5, derde lid, onderdeel b, van de Belemmeringenwet privaatrecht.

Op grond van artikel 119, eerste lid, van de Waterschapswet moet voor het antwoord op de vraag wie heffingplichtig is voor de categorieën ongebouwd, natuur en gebouwd, van de basisregistratie kadaster worden uitgegaan: heffingplichtig is degene die bij het begin van het jaar als rechthebbende in deze basisregistratie is vermeld, tenzij het tegendeel blijkt.
Indien er naast eigendom ook sprake is van een beperkt recht of indien sprake is van meer dan één beperkt recht op een onroerende zaak, is de vraag aan de orde wie van de zakelijk gerechtigden in de heffing moet worden betrokken. Het tweede en derde lid van artikel 119 van de Waterschapswet geven voor deze situaties de rangorde aan.

Artikel 2 Kostentoedeling watersysteembeheer
In het tweede lid van artikel 2 is aangegeven naar welke peildatum het waterschap de ongebouwde dichtheid en de natuurdichtheid bepaalt. Conform het bepaalde in artikel 120, lid 7, van de Waterschapswet is de peildatum 1 januari 2025.

Artikel 3 Kosten van heffing en invordering van de watersysteemheffing en kosten van de verkiezing van de leden van het algemeen bestuur

De Waterschapswet geeft waterschappen in artikel 120, eerste lid, tweede volzin de mogelijkheid om kosten van heffing en invordering van de watersysteemheffing en kosten van de verkiezing van de leden van het algemeen bestuur (dit zijn de zogenaamde verkiezingskosten) bij de kostentoedeling rechtstreeks aan de betrokken categorieën toe te delen. Onder 'de betrokken categorieën' moeten de categorieën worden verstaan voor wie het waterschap de betreffende kosten maakt. Het waterschap is in geen geval tot rechtstreekse kostentoedeling verplicht. Indien een waterschap niet van de mogelijkheid van rechtstreekse kostentoerekening gebruik maakt, worden de bedoelde kosten via de reguliere kostentoedeling door alle belastingplichtige categorieën gedragen.

De mogelijkheid om kosten rechtstreeks aan de betrokken categorieën toe te delen, is in de Memorie van Toelichting bij de Wet tot wijziging van enige bepalingen van de Waterschapswet (TK 1998-1999, 26 235, nr. 3), als volgt toegelicht:
"Een concreet probleem vormt de kostentoedeling binnen waterschappen wier gebied zich voor een substantieel deel uitstrekt over stedelijk gebied, met als gevolg dat het aantal omslagplichtigen respectievelijk kiesgerechtigden in verband met het aantal woonruimten en ingezetenen aanmerkelijk groter is dan dat van de gerechtigden tot het ongebouwd. Dit betekent dat bij een aantal waterschappen de uitkomst van de toedeling (…) van het kostendeel aan categorieën van belanghebbenden nogal ver afstaat van de per categorie daadwerkelijk veroorzaakte en deswege te maken kosten.
Dit verschijnsel doet zich voor bij de kosten van heffing en invordering en bij kosten van het houden van verkiezingen".

Een waterschap kan ervoor kiezen om zowel kosten van heffing en invordering als van verkiezingen, of alleen kosten van heffing en invordering, of alleen verkiezingskosten rechtstreeks toe te rekenen aan de betrokken categorieën. De keuzemogelijkheden zijn in de onderdelen a, b en c, van de verordening verwoord. Als kosten rechtstreeks aan meerdere categorieën worden toegerekend, moet het waterschap in de verordening regelen wat de verdeling tussen de categorieën is.

Kosten van heffing en invordering

In de zojuist genoemde memorie van toelichting is met zoveel woorden aangegeven dat het bij kosten van heffing en invordering om kosten van de Wet waardering onroerende zaken (Wet WOZ) zou kunnen gaan. Voor de waterschappen is de Wet WOZ bij de heffing van de watersysteemheffing gebouwd relevant. De heffingsmaatstaf voor de watersysteemheffing gebouwd is namelijk de WOZ-waarde die door de gemeente voor de onroerende zaak is bepaald.

Kosten van de Wet WOZ behoren dus tot kosten van heffing die rechtstreeks bij de categorie gebouwd in rekening kunnen worden gebracht. Tot 'kosten van de Wet WOZ' behoren de bijdrage van de waterschappen aan de kosten van de uitvoering van de Wet WOZ, de bijdrage van de waterschappen aan de Landelijke Voorziening Wet WOZ en de bijdrage van de waterschappen aan de kosten van de toezichthouder op de Wet WOZ, de Waarderingskamer.

Kijkend naar de tekst van de memorie van toelichting kunnen ook kosten van kwijtschelding tot kosten van heffing en invordering worden gerekend. Omdat in de regel alleen gebruikers van woonruimten (de ingezetenen) voor kwijtschelding van de watersysteemheffing in aanmerking komen, kunnen kosten van kwijtschelding van de ingezetenenheffing alleen rechtstreeks aan de categorie ingezetenen in rekening worden gebracht.

Verkiezingskosten

Van de categorieën die in het algemeen bestuur van een waterschap zijn vertegenwoordigd wordt alleen de categorie ingezetenen door middel van verkiezingen gekozen. Indien een waterschap voor rechtstreekse toedeling van verkiezingskosten kiest, kunnen deze kosten dus uitsluitend bij de categorie ingezetenen in rekening worden gebracht.

Artikel 4 Tariefdifferentiatie buitendijks gelegen onroerende zaken

Artikel 4 regelt de tariefdifferentiatie voor onroerende zaken die buitendijks liggen. Dit kunnen zowel ongebouwde onroerende zaken die geen natuurterreinen zijn, natuurterreinen als gebouwde onroerende zaken zijn. In het geval van gebouwde onroerende zaken kan het zowel om woningen als om nietwoningen gaan. Het gedifferentieerde tarief is maximaal 75% lager dan de tarieven die op basis van de verordening op de watersysteemheffing voor de genoemde categorieën gelden. Bij gebouwde onroerende zaken gaat het om een tariefdifferentiatie die maximaal 75% lager kan zijn dan het tarief voor de onderscheiden ‘subcategorieën’ woningen en niet-woningen.

Artikel 5 Tariefdifferentiatie verharde openbare wegen

Dit artikellid regelt de tariefdifferentiatie voor verharde openbare wegen. Het tarief kan maximaal 100% hoger zijn dan het tarief dat in de verordening op de watersysteemheffing voor ongebouwde onroerende zaken, niet zijnde natuurterreinen, is vastgesteld.

Artikel 6 Cumulatie van tariefdifferentiatie

Ingevolge artikel 122, vierde lid, van de Waterschapswet kunnen de tariefdifferentiaties naast elkaar worden toegepast. Het gaat om alle tariefdifferentiaties. Het naast elkaar toepassen van tariefdifferentiaties wordt ook wel cumulatie van tariefdifferentiaties genoemd. Het laten cumuleren van tariefdifferentiaties is een bevoegdheid van het waterschap en niet een verplichting. Uit de kostentoedelingsverordening moet blijken op welke wijze het waterschap een eventuele cumulatie heeft toegepast. De cumulatie van de tariefdifferentiatie voor wegen (verhoging) met de tariefdifferentiatie voor buitendijks gelegen gebieden wordt naast elkaar toegepast.

Artikel 7 Inwerkingtreding en citeertitel

Lid 1

Dit artikellid bepaalt dat de kostentoedelingsverordening die tot nu toe heeft gegolden, wordt ingetrokken met ingang van het belastingjaar dat in het derde lid van de verordening is genoemd. De verordening die is ingetrokken blijft gelden voor de belastingjaren waarvoor zij heeft gegolden. Waterschappen die hun

verordening tussentijds hebben gewijzigd, dienen naar de laatst vastgestelde wijzigingsverordening te verwijzen.

Lid 2

Op grond van artikel 8 van de Bekendmakingswet treedt een algemeen verbindend voorschrift niet in werking voordat het op de voorgeschreven wijze is bekendgemaakt. Deze bepaling is ook op de kostentoedelingsverordening van toepassing. Bekendmaking geschiedt in het waterschapsblad. De zorg voor de uitgifte van het waterschapsblad berust op grond van artikel 2, zesde lid, Bekendmakingswet bij het dagelijks bestuur van het waterschap. De uitgifte van het waterschapsblad geschiedt elektronisch op een algemeen toegankelijke wijze (artikel 2, achtste lid, Bekendmakingswet).
Ingevolge artikel 10, tweede lid, van de Bekendmakingswet treedt de verordening met ingang van de achtste dag na de datum van bekendmaking in werking, tenzij daarvoor in de wet of in het besluit daarvoor een ander tijdstip is aangewezen. Waterschappen kunnen in de verordening voor een ander tijdstip van inwerkingtreding kiezen.
Het waterschapsblad blijft na de uitgifte elektronisch op een algemeen toegankelijke wijze beschikbaar. Soms kiezen waterschappen ervoor om aanvullend aan de bekendmaking van een verordening in het waterschapsblad, in een plaatselijk verschijnend dag- of nieuwsblad mededeling te doen van het feit dat de verordening is vastgesteld. Een dergelijke mededeling wordt in het kader van de dienstverlening aan inwoners en bedrijven gedaan. Het vervangt de officiële bekendmaking niet.

Lid 3

De onderhavige kostentoedelingsverordening wordt voor het eerst toegepast op het belastingjaar dat op 1 januari 2026 aanvangt. Dit jaartal is onderdeel van de citeertitel van de verordening.
De maximale geldigheidsduur van de verordening is vijf jaar. Het waterschap moet de verordening dus eenmaal in de vijf jaar herzien. Een herziening binnen de vijfjaarstermijn is mogelijk. In verband hiermee is het niet wenselijk aan de verordening een einddatum mee te geven.

Lid 4

De verordening wordt voorzien van een citeertitel. De naam van het waterschap en het jaartal van inwerkingtreding maken hiervan deel uit.

Commissieadvies	
Datum vergadering:	**Algemene- en Financiële Zaken d.d. 18 september 2025**
Agendapunt:	**5.2 Kostentoedelingsverordening watersysteemheffing waterschap Aa en Maas**
Advies:	*De commissie adviseert positief.* *Het agendapunt als **hamerstuk** te agenderen voor de AB-vergadering van 10 oktober 2025.*

Waterschap Aa en Maas

Algemeen Bestuur

Dossiernummer	2709
Extern Zaak ID	0654657509
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	10 oktober 2025
Agendapunt	4.2.A
Titel	Bestuursrapportage 2025 waterschap Aa en Maas
Organisatieonderdeel	Mensen en Middelen
Projectenboeknummer en naam	
Portefeuillehouder	Scherrenberg, J.
Digitale toegankelijkheid toegepast	Ja
paraafsecretaris	

Bijlagen
AB adviesnota
Bestuursrapportage 2025
Bijlage 1 Uitgelichte projecten 2025
Bijlage 2 Controllersparagraaf met reactie dagelijks bestuur
Bijlage 3 Het Waterschapshuis bestuursrapportage 2025-1
Bijlage 4 Het Waterschapshuis projectverantwoording 2025-1
Bijlage 5 SNB Jaarverslag 2024
Bijlage 6 SNB Begroting 2025 + MJR 2026-2030
Bijlage 7 SNB 2025-1
Bijlage 8 SNB 2025-2
Bijlage 9 BSOB Jaarrekening 2024
Bijlage 10 Actualisatie prognose 2025
Bestuursrapportage 2025_aangepast
TOEGEVOEGD: Bestuursrapportage 2025_aangepaste grafiek van de liquiditeitsprognose op pagina 25
TOEGEVOEGD: Advies commissie WW d.d. 18 september 2025_agp 4.1 Bestuursrapportage 2025
TOEGEVOEGD: Advies commissie WD d.d. 18 september 2025_agp 4.1 Bestuursrapportage 2025
TOEGEVOEGD: Advies commissie AFZ d.d. 18 september 2025_agp 5.1 Bestuursrapportage 2025

Waterschap Aa en Maas

Geagendeerd	Vergaderdatum
Commissie Waterketen en Duurzaamheid	18 september 2025
Commissie Algemene- en Financiële Zaken	18 september 2025
Commissie Watersysteem en Waterveiligheid	18 september 2025
Algemeen Bestuur	**10 oktober 2025**

Voorgesteld besluit

1. De bestuursrapportage 2025 vast te stellen.
2. Een begrotingswijziging vast te stellen voor de financiële verantwoording van de uitvoering van het project Noordervaart door zowel de lasten als de baten met € 74.000,- op te hogen.
3. Een bedrag van € 134.000,- te onttrekken aan de bestemmingsreserves IBP voor vernieuwing van het financiële administratiesysteem.
4. In te stemmen met een verhoging van de financiële ruimte van de grondbank naar een plafond van € 100.000.000,- en daarvoor een investeringskrediet van € 30.000.000,- ter beschikking te stellen.
5. Het dagelijks bestuur aanvullend op de vastgestelde begroting 2025 te machtigen tot het aangaan van een langlopende geldlening tot een maximumbedrag van € 60.000.000,-.
6. Kennis te nemen van de uitgelichte projecten.
7. Kennis te nemen van de controllersparagraaf en de reactie daarop van het dagelijks bestuur.
8. Kennis te nemen van de tussentijdse rapportages van de verbonden partijen hWh en SNB.

ADVIESNOTA VOOR HET ALGEMEEN BESTUUR D.D. 10 OKTOBER 2025

VOORSTEL:

1. De bestuursrapportage 2025 vast te stellen.
2. Een begrotingswijziging vast te stellen voor de financiële verantwoording van de uitvoering van het project Noordervaart door zowel de lasten als de baten met € 74.000 op te hogen.
3. Een bedrag van € 134.000 te onttrekken aan de bestemmingsreserves IBP voor vernieuwing van het financiële administratiesysteem.
4. In te stemmen met een verhoging van de financiële ruimte van de grondbank naar een plafond van € 100.000.000 en daarvoor een investeringskrediet van € 30.000.000 ter beschikking te stellen.
5. Het dagelijks bestuur aanvullend op de vastgestelde begroting 2025 te machtigen tot het aangaan van een langlopende geldlening tot een maximumbedrag van € 60.000.000.
6. Kennis te nemen van de uitgelichte projecten.
7. Kennis te nemen van de controllersparagraaf en de reactie daarop van het dagelijks bestuur.
8. Kennis te nemen van de tussentijdse rapportages van de verbonden partijen hWh en SNB.

PROBLEEMSTELLING

In de bestuursrapportage 2025 wordt gerapporteerd over de beleidsmatige en financiële realisatie in de eerste zes maanden en de verwachting voor het resterende deel van het jaar. Daarbij ligt de focus op onderwerpen die zijn afgerond, op afwijkingen ten opzichte van de begroting, op bijzondere gebeurtenissen en nieuwe ontwikkelingen. Als gevolg van de veranderingen rondom de rechtmatigheidsverantwoording en de verschuiving van de verantwoordelijkheid hiervoor van de accountant naar het dagelijks bestuur, zijn er in deze bestuursrapportage ook een aantal voorstellen opgenomen met het oog op een correcte financiële verantwoording bij de jaarrekening.

KERNBOODSCHAP

Op dit moment koersen we over heel 2025 af op een positief resultaat van ruim € 1 miljoen. Dit is minder dan 1% van de begrote netto lasten. Ondanks dit bescheiden exploitatieoverschot zien we op de directe kosten (personeelslasten en goederen en diensten) een licht tekort. Dit beeld is in lijn met de afgelopen jaren, algehele kostenontwikkelingen, toenemende opgaven en onze inzet op het aantrekken en vasthouden van mensen. De hogere uitgaven voor het realiseren van onze doelen, worden gecompenseerd door lagere rente- en afschrijvingslasten en hogere baten.

Verder valt op dat de organisatie zich in een versnellingsfase bevindt en een aanzienlijk aantal projecten onder handen heeft. Veel van deze projecten verlopen volgens planning, zowel inhoudelijk als financieel. De sterke groei van de het aantal en de omvang van de projecten is daarmee zowel een uitdaging als eens kans, doordat er meer spreiding in de inzet en middelen

mogelijk is. Hoewel de demissionaire status van het kabinet bij enkele projecten verhoogde onzekerheid met zich meebrengt, gaan we als zelfstandig overheidsorgaan uit van onze eigen kracht en pakken we door. De ruimtelijke opgaven zijn en blijven groot en daarin nemen we onze verantwoordelijkheid. Voor de komende periode gaan we dan ook op de ingezette koers verder en zetten we alle zeilen bij om de opgaven te realiseren en de KRW-doelstellingen te behalen. Het aanvullend KRW Uitvoeringsprogramma, maar ook de investeringen op de zuiveringen en de Afvalwaterstrategie 2026-2036 zijn daarin belangrijke stappen.

BEOOGD EFFECT

Informatie verstrekken over de voortgang van in de begroting 2025 opgenomen doelen, prestaties en activiteiten, de (verwachte) financiële realisatie in het jaar en eventuele nieuwe ontwikkeling.

ARGUMENTEN

1. De bestuursrapportage geeft inzicht in de voortgang ten opzichte van de begroting

Op basis van artikel 10 van de Financiële verordening informeert het dagelijks bestuur het algemeen bestuur door middel van een tussentijdse rapportage over de realisatie van het beleid, de begrote baten en lasten en investeringsvolumes, wanneer deze in betekende mate afwijken van hetgeen in de begroting is opgenomen. De inrichting van de tussentijdse rapportages sluit aan bij de programma-indeling van de begroting.

2. Rechtmatigheidsverantwoording stelt nadere eisen aan financiële verantwoording

Met ingang van het boekjaar 2025 verschuift de verantwoordelijkheid voor de rechtmatigheidsverantwoording van de accountant naar het dagelijks bestuur. Met het oog op een correcte financiële verantwoording straks bij de jaarrekening, wordt voor het project Noordervaart een begrotingswijziging voorgesteld. Gedurende 2,5 jaar worden twee personen ingehuurd die volledig door Rijkswaterstaat worden betaald. Hoewel dit voor ons dus budgettair neutraal verloopt, leidt het enerzijds wel tot hogere personele lasten en anderzijds tot hogere opbrengst van derden. Het gaat in 2025 om een bedrag van € 74.000. Daarnaast zijn in 2025 diverse werkzaamheden gestart om het financiële administratiesysteem te vernieuwen. Tevens wordt het financieel systeem over gezet naar een online omgeving bij de leverancier. De uitvoering hiervan past binnen de kaders van ons informatiebeleidsplan (IBP). In lijn met de toelichting bij de jaarrekening 2024 wordt voorgesteld een deel van de kosten (€ 134.000) te onttrekken uit de bestemmingsreserve IBP.

3. Plafondbedrag grondbank biedt onvoldoende ruimte om beleidsdoelen te realiseren

Om de beleidsdoelen uit het Waterbeheerprogramma 2022–2027 te realiseren, is het noodzakelijk het krediet van de grondbank te verhogen van € 70 miljoen naar € 100 miljoen. Op gronden in de grondbank wordt niet afgeschreven, maar over de boekwaarde moet wel rente worden berekend. Dit geldt echter alleen voor zover gronden ook daadwerkelijk zijn verworven. Het verhogen van de kredietruimte leidt dus niet direct tot extra lasten. Daarbij blijven we er naar streven gronden zo

snel mogelijk door te boeken naar de projecten. De huidige ruimte is echter onvoldoende om te kunnen blijven inspelen op de toenemende vraag naar gronden voor projectmatige inrichting, strategische verwerving en versnelling van gebiedsprocessen. Een grotere grondbank versterkt onze onderhandelingspositie, voorkomt projectvertragingen en biedt flexibiliteit in gebiedsprocessen. Daarnaast heeft de inzet van gronden uit de grondbank de afgelopen jaren een positief effect gehad op het exploitatiesaldo doordat gronden zijn verkocht tegen een hoger bedrag dan de boekwaarde, wat de financiële duurzaamheid van deze investering onderstreept.

4. Voor 2025 geautoriseerde maximale langlopende financiering is niet toereikend
De werkelijke uitgaven voor het HWBP en de subsidieontvangst lopen niet synchroon. Zoals vermeld in de begroting lopen we daardoor het risico te moeten voorfinancieren met als gevolg dat we mogelijk meer moeten lenen dan het maximale bedrag van € 125 miljoen waartoe het dagelijks bestuur in 2025 gemachtigd is om langlopende leningen aan te gaan. Op basis van de geactualiseerde liquiditeitsprognose verwachten we dat dit inderdaad het geval zal zijn. Het algemeen bestuur wordt daarom voorgesteld het dagelijks bestuur te machtigen tot het aangaan van een aanvullende langlopende lening voor 2025 ter hoogte van € 60 miljoen.

5. Kennis te nemen van de voortgang van de uitgelichte investeringsprojecten
Zoals gebruikelijk wordt een aantal van de bestuurlijk meest relevante investeringsprojecten bij de bestuursrapportage uitgelicht en gevisualiseerd. Dankzij de nieuwe lay-out wordt op een andere wijze en in één oogopslag inzicht gegeven in de mijlpalen (doelrealisatie en impact) en voortgang van de financiën.

6. Kennis te nemen van de controllersparagraaf en reactie dagelijks bestuur
Het dagelijks bestuur dankt de controller voor de opmerkingen en toelichtingen in de controllersparagraaf. Onze inhoudelijke reactie hierop is bijgevoegd.

7. Kennis te nemen van de (tussentijdse) rapportages Verbonden Partijen
Van een aantal verbonden partijen (SNB en het Waterschapshuis (hWh)) zijn tussentijdse rapportages ontvangen en van BSOB hebben we de getekende jaarstukken ontvangen. Deze zijn toegevoegd als bijlage en dienen als achtergrondinformatie voor de bestuursrapportage. De aard van deze bijlagen is puur informatief. Indien gewenst kunt u deze rapportages doornemen. Rapportages die we op een later moment ontvangen, worden separaat aangeboden aan het algemeen bestuur.

KANTTEKENINGEN/RISICO'S

Dit jaar is ervoor gekozen om scherper aan de wind te varen. Dit betekent dat er nagenoeg geen ruimte is voor tegenvallers. Dit blijkt ook uit de analyse van het exploitatieresultaat: de lagere financieringslasten en de niet begrote baten zorgen op dit moment voor een bescheiden positief resultaat, terwijl de directe kosten juist hoger zijn dan begroot.

FINANCIËN/SUBSIDIES/PROJECTENBOEK

De bestuursrapportage is een momentopname over de eerste helft van het jaar waarbij we een zo goed mogelijke inschatting doen richting de jaarrekening. Daarbij zijn we van diverse factoren, partijen en externe omstandigheden afhankelijk voor de uiteindelijke realisatie. Deze kan zowel positief als negatief afwijken van de verwachting op dit moment. Op basis van de realisatie in het eerste halfjaar en de ontwikkelingen sinds het opstellen van de begroting 2025 verwachten we op dit moment over heel 2025 een positief resultaat van ruim € 1 miljoen. Zoals blijkt uit het volgende overzicht wordt dit veroorzaakt door een combinatie van lagere lasten (€ 701.000 voordelig) en hogere baten (€ 565.000 voordelig). In de bestuursrapportage wordt een uitgebreide toelichting op gegeven op de financiële ontwikkelingen.

Exploitatieoverzicht bestuursrapportage 2025

Prognose resultaat (x € 1.000)	Begroting 2025	Begrotings-wijziging	Begroting incl wijziging	Prognose 2025	Afwijking prognose begroting in €	Afwijking prognose begroting in %	
Rente en afschrijvingen	49.685		49.685	48.382	1.303	2,6%	V
Personeelslasten	60.231		60.231	60.938	-708	-1,2%	N
Goederen en diensten van derden	81.691		81.691	81.980	-290	-0,4%	N
Bijdragen aan derden	6.185		6.185	5.791	395	6,4%	V
Reservering/Voorzieningen/Onvoorzien	1.013		1.013	1.013		0,0%	=
Totaal lasten	*198.804*		*198.804*	*198.104*	*701*	*0,4%*	**V**
Financiële baten	2.697		2.697	2.697		0,0%	=
Personeelsbaten	1.325		1.325	1.325		0,0%	=
Goederen en diensten aan derden	2.615		2.615	3.065	450	17,2%	V
Bijdragen van derden	3.248		3.248	3.619	371	11,4%	V
Interne verrekeningen	25.359		25.359	25.102	-257	-1,0%	N
Totaal baten	*35.243*		*35.243*	*35.808*	*565*	*1,6%*	**V**
Waterschapsbelastingen	**163.561**		**163.561**	**163.561**		**0,0%**	**=**
Totaal				**1.265**	**1.265**		V

Ondanks het op basis van deze bestuursrapportage verwachte positieve saldo, hanteren we ook in dit geval het voorzichtigheidsbeginsel. Dit betekent dat we bij het opstellen van de begroting 2026 uitgaan van een neutraal resultaat. Het voordeel is immers nog niet gerealiseerd. Indien daadwerkelijk een positief jaarrekeningresultaat wordt gerealiseerd, wordt dit toegevoegd aan de reserves en kan in dat geval in 2027 en verder worden ingezet om de tarief ontwikkeling te matigen.

BIJDRAGE DUURZAAM WATERSCHAP

In de bestuursrapportage wordt in het programma “Samen, duurzaam, slim en effectief” aangegeven hoe Aa en Maas zich inzet voor duurzaamheid.

UITVOERING/VERVOLG

De bestuursrapportage wordt op 18 september 2025 besproken in de commissies. Op 10 oktober wordt deze ter besluitvorming voorgelegd aan het algemeen bestuur.

COMMUNICATIE/PARTICIPATIE

Niet van toepassing.

BIJLAGEN

-	Bestuursrapportage 2025
Bijlage 1	Uitgelichte projecten 2025
Bijlage 2	Controllersparagraaf met reactie dagelijks bestuur
Bijlage 3	Het Waterschapshuis Bestuursrapportage 2025-1
Bijlage 4	Het Waterschapshuis Projectverantwoording 2025-1
Bijlage 5	SNB Jaarverslag 2024
Bijlage 6	SNB Begroting 2025 + MJR 2026-2030
Bijlage 7	SNB Kwartaalrapportage 2025-1
Bijlage 8	SNB Kwartaalrapportage 2025-2
Bijlage 9	BSOB Jaarrekening 2024

VERSIEDATUM

2 september 2025

AB-BESLUIT

ONDERWERP: Bestuursrapportage 2025 waterschap Aa en Maas
AGENDAPUNT:
BESLUITNUMMER:

Het algemeen bestuur van waterschap Aa en Maas;

gelezen het voorstel van het dagelijks bestuur van 2 september 2025;

gelet op het bepaalde in de Waterschapswet;

gezien het advies van de commissies Algemene en Financiële Zaken, de commissie Watersysteembeheer en de commissie Emissiebeheer van 18 september 2025;

B E S L U I T:

1. De bestuursrapportage 2025 vast te stellen.
2. Een begrotingswijziging vast te stellen voor de financiële verantwoording van de uitvoering van het project Noordervaart door zowel de lasten als de baten met € 74.000 op te hogen.
3. Een bedrag van € 134.000 te onttrekken aan de bestemmingsreserves IBP voor vernieuwing van het financiële administratiesysteem.
4. In te stemmen met een verhoging van de financiële ruimte van de grondbank naar een plafond van € 100.000.000 en daarvoor een investeringskrediet van € 30.000.000 ter beschikking te stellen.
5. Het dagelijks bestuur aanvullend op de vastgestelde begroting 2025 te machtigen tot het aangaan van een langlopende geldlening tot een maximumbedrag van € 60.000.000.
6. Kennis te nemen van de uitgelichte projecten.
7. Kennis te nemen van de controllersparagraaf en de reactie daarop van het dagelijks bestuur.
8. Kennis te nemen van de tussentijdse rapportages van de verbonden partijen hWh en SNB.

Aldus vastgesteld door het algemeen bestuur in zijn openbare vergadering
van 10 oktober 2025,

de secretaris,	de dijkgraaf,
Peter Verlaan	Mario Jacobs

veilig voldoende schoon water

Waterschap
Aa en Maas

Bestuursrapportage

2025

Versie 1.0
Vaststelling dagelijks bestuur 2 september 2025
Vaststelling algemeen bestuur 10 oktober 2025

INHOUD

1. Voorwoord **4**

Leeswijzer 5

2. Op hoofdlijnen **6**

3. Bestuurlijke programma's **8**

3.1 Waterveiligheid 8

3.1.1 Prestaties en activiteiten 8

3.1.2 Financieel 9

3.2 Klimaatbestendig en gezond watersysteem 11

3.2.1 Voldoende water en omgaan met weersextremen 11

3.2.1.1 Prestaties en activiteiten 11

3.2.2 Gezond en natuurlijk water 12

3.2.2.1 Prestaties en activiteiten 12

3.2.3 Financieel 14

3.3 Schoon water 17

3.3.1 Prestaties en activiteiten 17

3.3.2 Financieel 19

3.4 Samen, duurzaam, slim en effectief 21

3.4.1 Prestaties en activiteiten 21

3.4.2 Financieel 23

4. Paragrafen **25**

4.1 Uiteenzetting van de financiële positie 25

4.1.1 Financiering 25

4.1.2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing 26

4.2 Assetmanagement 27

4.3 Bedrijfsvoering 27

4.4 Verbonden partijen 27

5. Voorstel en besluit **29**

1. Voorwoord

Voor u ligt de bestuursrapportage 2025. Hierin blikken we terug op de eerste zes maanden van het lopende jaar en kijken we tegelijkertijd vooruit naar het resterende deel van het jaar. Wat hierin allereerst opvalt, is dat de organisatie zich in een versnellingsfase bevindt en een aanzienlijk aantal projecten onder handen heeft. Veel daarvan verlopen volgens planning, zowel inhoudelijk als financieel, al geldt dat helaas niet voor alle activiteiten. Ook lichten we afwijkingen in de financiële realisatie ten opzichte van de begroting toe.

De huidige prognose laat aan het einde van het jaar een bescheiden exploitatieoverschot zien, voornamelijk doordat de financieringslasten gunstiger uitvallen dan begroot. Op de directe kosten (personeelslasten en goederen en diensten) zien we echter een licht tekort. Dit beeld is in lijn met de afgelopen jaren, algehele kostenontwikkelingen, toenemende opgaven en onze inzet op het aantrekken en vasthouden van mensen. Concreet betekent dit dat in de projecten geen grote meevallers noch tegenvallers zitten en de organisatie in control is. De periode van extreme prijsstijgingen lijkt iets af te vlakken, maar blijft een aandachtspunt. Dit jaar is er voor gekozen om scherper aan de wind te varen wat meer flexibiliteit van de organisatie vraagt om te voorkomen dat er ongewenste risico's ontstaan. De sterke groei van de het aantal en de omvang van de projecten is daarmee enerzijds een uitdaging, maar biedt tegelijkertijd kansen doordat er meer spreiding van inzet en middelen mogelijk is. Door de intensieve samenwerking met onze partners worden kennis en ervaring gedeeld en maken vele schouders het werk lichter.

Voor de komende periode gaan we door op de ingezette koers en zetten we alle zeilen bij om de opgaven te realiseren en waar mogelijk de wettelijke doelstellingen (KRW) te behalen. Daarbij merken we wel dat de demissionaire status van het kabinet bij enkele projecten verhoogde onzekerheid met zich meebrengt. Als zelfstandig overheidsorgaan gaan we echter uit van onze eigen kracht en pakken we door. De ruimtelijke opgaven zijn en blijven groot en daarin nemen we onze verantwoordelijkheid. Met het fantastische team dat dag en nacht klaar staat voor droge voeten, schoon en voldoende water, heeft dit dagelijks bestuur er alle vertrouwen in dat we op de juiste weg zitten. Samen met het algemeen bestuur blijven we ook de komende periode werken aan een mooie en robuuste leefomgeving waarin het prettig wonen en goed ondernemen is.

Dit jaar wordt afgeweken van de gebruikelijke werkwijze door het indienen van een begrotingswijziging. Niet vanuit de wens om het fundamenteel anders te willen doen, maar om te zorgen dat we voldoen aan de aangescherpte eisen rondom rechtmatigheid. Hieruit volgt ook dat we als dagelijks bestuur bij de jaarrekening 2025 voor het eerst een rechtmatigheidsverklaring zullen afgeven. Dit bereiden we zorgvuldig voor zodat het algemeen bestuur deze vol vertrouwen kan bekrachtigen.

Namens het dagelijks bestuur,

de secretaris, de dijkgraaf,

Peter Verlaan Mario Jacobs

Leeswijzer

De bestuursrapportage heeft betrekking op de beleidsmatige en financiële realisatie in de eerste zes maanden van 2025 en de verwachting voor het hele jaar. In de bestuursrapportage rapporteren we met name over onderwerpen die zijn afgerond, over afwijkingen ten opzichte van de begroting (zowel positief als negatief) en over bijzondere gebeurtenissen en nieuwe ontwikkelingen.

Bij het opstellen van deze bestuursrapportage hebben we zoveel mogelijk aansluiting gezocht bij de begroting 2025 en de (nieuwe) verslaggevingsvoorschriften die daaraan ten grondslag liggen, daarbij rekening houdend met het doel en karakter van de bestuursrapportage zelf.

De bestuursrapportage begint met een overzicht van de financiële realisatie tot en met juni 2025 en de prognose voor het einde van het jaar. De verschillen ten opzichte van de begroting worden daarbij op hoofdlijnen toegelicht. Vervolgens wordt per bestuurlijk programma ingegaan op onderwerpen waar ten opzichte van de begroting beleidsmatig dan wel financieel iets is veranderd. Daarbij lichten we voor de exploitatie de afwijkingen toe die van betekenende mate zijn. In beginsel zijn dit afwijkingen van € 100.000 of meer. Tot slot gaan we in de paragrafen, analoog aan de begroting, in op de belangrijkste aspecten met betrekking tot de financiële positie, assetmanagement, bedrijfsvoering en verbonden partijen.

De daadwerkelijk gerealiseerde prestaties en activiteiten, zoals bijvoorbeeld het aantal hectares Natte Natuurparels of het aantal vispassages, vergelijken we met de aantallen die we ons bij de begroting hadden voorgenomen. De voortgang duiden we middels een stoplichtmodel waarbij de kleuren alleen iets zeggen over de feitelijk gerealiseerde én afgeronde prestaties. Ze geven echter geen volledig beeld van de geleverde inspanningen of de extra resultaten. Zo kan de indruk ontstaan dat er dit jaar voor een bepaalde activiteit geen voortgang is geboekt, terwijl er wel een forse inspanning is geleverd in de voorbereidingen voor de uiteindelijke realisatie. Dit speelt met name bij het programma ‘Klimaatbestendig en gezond watersysteem’. Om die reden is voor dit programma ook de inspanning inzichtelijk gemaakt middels zogenaamde ‘inspanningseenheden’. Op deze manier ontstaat er een breder en genuanceerder inzicht in de uiteindelijk te realiseren activiteiten.

	Realisatie verloopt volgens (meerjaren) prognose
	Realisatie verloopt vertraagd
	Planning wordt niet gerealiseerd

2. Op hoofdlijnen

De bestuursrapportage is een momentopname over de eerste helft van het jaar waarbij we een zo goed mogelijke inschatting doen richting de jaarrekening. Daarbij zijn we van diverse factoren, partijen en externe omstandigheden afhankelijk voor de uiteindelijke realisatie. Deze kan zowel positief als negatief afwijken van de verwachting op dit moment. Op basis van de realisatie in het eerste halfjaar en de ontwikkelingen sinds het opstellen van de begroting 2025 verwachten we op dit moment over heel 2025 een positief resultaat van ruim € 1 miljoen.

De belangrijkste beleidsmatige en financiële ontwikkelingen in de eerste helft van 2025 worden hierna benoemd. Als onderdeel van de bestuurlijke programma's wordt op beide aspecten een uitgebreide toelichting gegeven op de ontwikkelingen. Als gevolg van de veranderingen rondom de rechtmatigheidsverantwoording en de verschuiving van de verantwoordelijkheid hiervoor van de accountant naar het dagelijks bestuur, is er in deze bestuursrapportage ook een begrotingswijziging opgenomen.

Inhoudelijk

- Het werken aan de opgaven rondom waterveiligheid verloopt conform verwachting.
- Het aanvullend KRW Uitvoeringsprogramma is bestuurlijk vastgesteld en met de uitvoering is gestart. Naast het doorzetten van inrichtingsprojecten in het watersysteem en effluentverbetering bij de rwzi's is er extra inzet op KRW-proof vergunningverlening en toezicht en handhaving. Ook zetten we versterkt in op samenwerking met gemeenten, onder meer ten aanzien van de overstorten.
- Bij de rwzi's zijn diverse verbeterstappen gerealiseerd of voorbereid. Zo is de biologische zuivering bij rwzi Oijen aangepast. Bij rwzi Vinkel en rwzi Dinther vallen de investeringskosten voor effluentverbetering hoger uit en zijn aanvullende investeringskredieten toegekend.
- Begin juli is de Afvalwaterstrategie 2026-2036 vastgesteld.

Financieel

Op de directe kosten (personeelslasten en goederen en diensten) zien we een licht tekort. Dit beeld is in lijn met de afgelopen jaren, algehele kostenontwikkelingen, toenemende opgaven en onze inzet op het aantrekken en vasthouden van mensen. In de voorjaarsnota 2025 is hier, in aanloop naar het opstellen van de begroting 2026, dan ook rekening mee gehouden. De hogere uitgaven voor het realiseren van onze doelen, worden gecompenseerd door lagere rente- en afschrijvingslasten en hogere baten. Hierdoor verwachten we op dit moment voor 2025 een positief resultaat van circa € 1,3 miljoen. Dit is minder dan 1% van de netto lasten.

Prognose resultaat (x € 1.000)	Begroting 2025	Begrotings-wijziging	Begroting incl wijziging	Prognose 2025	Afwijking prognose begroting in €	Afwijking prognose begroting in %	
Rente en afschrijvingen	49.685		49.685	48.382	1.303	2,6%	V
Personeelslasten	60.231		60.231	60.938	-708	-1,2%	N
Goederen en diensten van derden	81.691		81.691	81.980	-290	-0,4%	N
Bijdragen aan derden	6.185		6.185	5.791	395	6,4%	V
Reservering/Voorzieningen/Onvoorzien	1.013		1.013	1.013		0,0%	=
Totaal lasten	*198.804*		*198.804*	*198.104*	*701*	*0,4%*	**V**
Financiële baten	2.697		2.697	2.697		0,0%	=
Personeelsbaten	1.325		1.325	1.325		0,0%	=
Goederen en diensten aan derden	2.615		2.615	3.065	450	17,2%	V
Bijdragen van derden	3.248		3.248	3.619	371	11,4%	V
Interne verrekeningen	25.359		25.359	25.102	-257	-1,0%	N
Totaal baten	*35.243*		*35.243*	*35.808*	*565*	*1,6%*	**V**
Waterschapsbelastingen	**163.561**		**163.561**	**163.561**		**0,0%**	=
Totaal				**1.265**	**1.265**		V

Lasten

Het positief resultaat op de lasten komt in belangrijke mate doordat de kapitaallasten (rente- en afschrijvingen) op basis van de doorrekening van de werkelijk gerealiseerde investeringsvolumes als vastgesteld bij de jaarrekening 2024 lager zijn dan waarmee rekening was gehouden. De lagere kapitaallasten werken in beginsel meerjarige door, al kunnen de rentelasten fluctueren afhankelijk van de ontwikkelingen op de kapitaalmarkt. Daarnaast zijn de bijdragen aan derden dit jaar naar verwachting lager dan geraamd. Tegenover deze voordelen staan hogere personeelslasten, mede door de in mei afgesloten CAO die met terugwerkende kracht geldt per 1 januari 2025, en kosten voor goederen en diensten van derden. Dit heeft een structureel effect.

Baten

Aan de batenzijde zien we dat de bijdragen van derden, evenals de opbrengsten uit goederen en diensten aan derden hoger zijn. Bij het opstellen van de begroting worden de baten zo reëel mogelijk geraamd, maar dient rekening gehouden te worden met de verslaggevingsregels. Baten die op dat moment niet met een grote mate van zekerheid bepaald kunnen worden, mogen niet worden meegenomen. Dit leidt nu tot een incidenteel voordeel. Daarnaast staan hier in sommige gevallen, zoals wanneer wij een vergoeding krijgen voor ons aandeel in de planvorming, ook hogere lasten tegenover. Doordat een aantal investeringsprojecten in de tijd naar voren is geschoven of zich in een fase bevindt waarin het toerekenen van uren (activeren) niet is toegestaan, worden naar verwachting minder uren doorbelast naar de investeringsprojecten (interne verrekening) dan waar in de begroting rekening mee is gehouden. Dit leidt tot een incidenteel nadeel binnen de exploitatie.

Waterschapsbelastingen

Voor de verwachte belastingopbrengsten baseren we ons op de gegevens zoals die worden aangeleverd door de BSOB. Daarin is op dit moment nog geen wijziging in de prognose gemeld. De afgelopen jaren waren met name de opbrengsten die betrekking hebben op voorgaande belastingjaren hoger dan geraamd. Op basis daarvan is het niet irreëel dat hier aan het eind van het jaar wederom een positief resultaat uit blijkt. Omdat dit nu nog niet gestaafd wordt met concrete realisatiecijfers, hanteren we het voorzichtigheidsbeginsel en gaan we uit van de begroting.

Saldo

Ondanks het op basis van deze bestuursrapportage verwachte positieve saldo van circa € 1,3 miljoen, hanteren we ook in dit geval het voorzichtigheidsbeginsel. Dit betekent dat we bij het opstellen van de begroting 2026 uitgaan van een neutraal resultaat. Het voordeel is immers nog niet gerealiseerd. Indien daadwerkelijk een positief jaarrekeningresultaat wordt gerealiseerd, wordt dit toegevoegd aan de reserves en kan in dat geval in 2027 en verder worden ingezet om de tarief ontwikkeling te matigen.

3. Bestuurlijke programma's

Het programmaplan is onderverdeeld naar vier bestuurlijke thema's:

1. Waterveiligheid
2. Klimaatbestendig en gezond watersysteem
3. Schoon water
4. Samen, duurzaam, slim en effectief.

We lichten hier per programma de belangrijkste verschillen toe ten opzichte van de begroting 2025. Dit doen we zowel beleidsmatig (onder prestaties en activiteiten), als financieel. Er is nog meer dan in eerdere jaren gefocust op wat afwijkt ten opzichte van de begroting, of wat in de eerste helft van 2025 al is gerealiseerd. Dit betekent dat er niet op de voortgang van alle punten uit de begroting in wordt gegaan.

3.1 Waterveiligheid

Het thema Waterveiligheid draait om de bescherming tegen overstromingen vanuit de Maas en het regionale watersysteem.

3.1.1 Prestaties en activiteiten

Prestaties/Activiteiten	Eenheid	Begroting 2025	Gerealiseerd 2025	Prognose 2025	Voortgang
Primaire keringen *Primaire keringen*	km	0	0	0	
Regionale keringen *Verbeteren kunstwerken*	st	1	0	1	groen

Hoogwaterbeschermingsprogramma

Onderstaand overzicht is op hoofdlijnen een visuele weergave van de meerjarenplanning in de periode 2017-2037 van onze HWBP-projecten. Daarna wordt per project een toelichting gegeven.

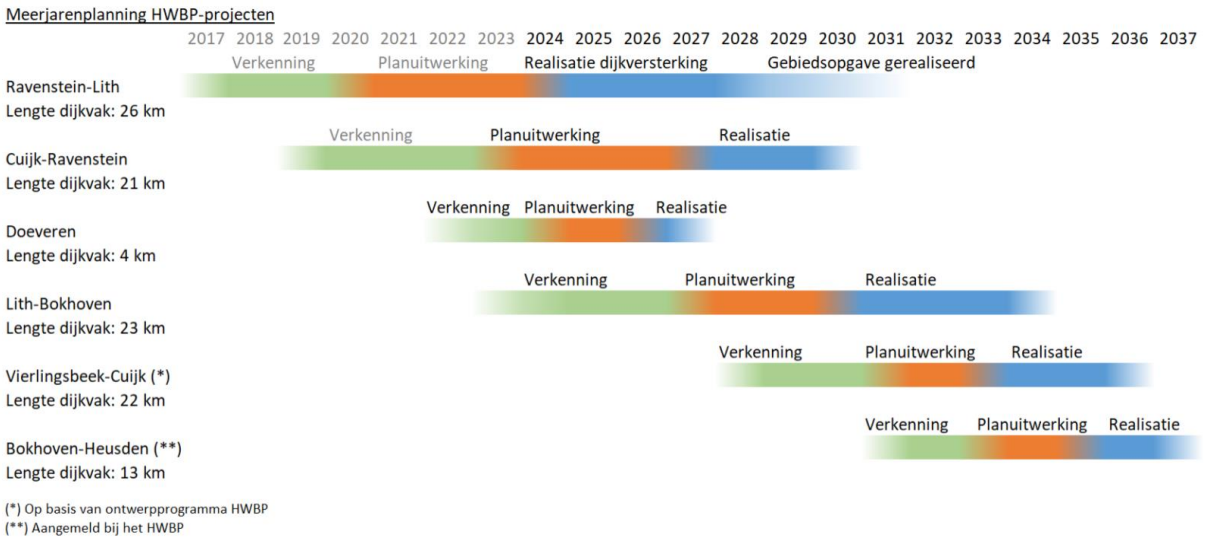

- *Uitvoeren van het project Meanderende Maas (Ravenstein-Lith)*
  Het grondwerk en het aanbrengen van damwanden voor de versterking van de eerste dijksecties bij Demen, Dieden en Lithoijen verloopt voorspoedig. Ook de eerste ontgraving in de uiterwaarden is gestart. De klei daaruit wordt verwerkt in de dijk. Medio mei is het informatiecentrum in Megen geopend. Ook is een actieplan opgesteld in het geval van hoogwater vóór oplevering van de werkzaamheden.

- *Uitwerken van het plan voor de dijkverbetering Cuijk-Ravenstein*
  Het vergunningenontwerp is afgerond. De aannemer die het gaat uitwerken tot een definitief ontwerp wordt geselecteerd. Planuitwerking van onze eigen mee-koppelkansen als Raammonding en Beerse Overlaat worden meegenomen in het project.
- *Uitwerken van het plan voor de dijkverbetering Doeveren*
  Eind juni 2025 is het projectbesluit door het dagelijks bestuur genomen en ter goedkeuring aangeboden aan Gedeputeerde Staten. De aanbesteding is gestart en gunning wordt voorzien in december.
- *Verkennen van oplossingsrichtingen voor de dijkverbetering Lith-Bokhoven*
  Er zijn mogelijke alternatieven bepaald en afgewogen voor de dijkverbetering Lith-Bokhoven inclusief de inrichting van de Henriëttewaard. De verdere uitwerking naar kansrijke alternatieven is begonnen.

Gegevensbeheer en informatiemanagement

- Voor beheer en onderhoud zijn grote stappen gezet om werkwijzen en software van de afdeling waterveiligheid en de districten te uniformeren. Dit vergroot naast de efficiëntie ook de gegevenskwaliteit, omdat we werken volgens het principe 'gegevens hebben één bron'.

Verbeteren kunstwerken regionale waterkeringen

- Voor de uitstroomconstructie van de Zandleij in het Drongelens kanaal is het definitief ontwerp gereed. Gepland is de verbetering van het kunstwerk in 2025 af te ronden.

Instandhouding waterkeringen en zorgplicht

- *Regulier onderhoud en biodiversiteit*
  Het onderhoud aan de grasbekleding en bomen op de primaire en regionale waterkeringen is volgens planning uitgevoerd. De eerste maaironde is gefaseerd uitgevoerd door twee nieuwe aannemers. Hier zijn verbeterpunten uitgekomen rondom het markeren van waardevolle soorten. Dit is voor het tweede deel naar wens opgepakt.
- *Omgang met bevers en dassen, rekening houdend met dierenwelzijn*
  Voor de bever is een inspectieplan opgesteld. Voor de das zijn alternatieve kunstburchten aangelegd bij sluis Hintham en Gansenorgel. Op deze locaties treffen we voorbereidingen voor passieve verjaging uit de burchten bij de kering buiten de kraamperiode in de tweede helft van het jaar. Ook zijn er twee nieuwe kunstburchten in voorbereiding. Om graverij door dassen te beperken zijn plankaarten gemaakt voor intensievere inspectie. Het verwijderen van onder-begroeiing is hiervoor belangrijk, omdat dit de waterkering beter te inspecteren maakt én het minder aantrekkelijk is voor dassen om in te graven.

3.1.2 Financieel

Exploitatie

Omschrijving (bedragen * € 1.000)	Primaire begroting 2025	Begrotings wijziging	Begroting na wijziging 2025	Realisatie tm juni 2025	Prognose	Afwijking in €	Afwijking in %
Totaal lasten	21.167		21.167	9.395	20.916	251	1%
Totaal baten	572		572	280	289	-283	-49%
Saldo lasten en baten	***20.595***		***20.595***	***9.115***	***20.626***	***-32***	***0%***

Toelichting bij de exploitatie

Op basis van deze bestuursrapportage wordt een negatief resultaat van € 32.000 verwacht. Dit komt doordat zowel de lasten als de baten naar verwachting lager zijn dan begroot. Het voor- en nadeel heft elkaar nagenoeg op. Afwijkingen ten opzichte van de begroting worden hierna nader toegelicht.

- Doordat de uiteindelijke investeringsuitgaven in 2024 lager zijn dan waar in de begroting rekening mee is gehouden, zijn de doorberekende kapitaallasten lager dan geraamd (€ 635.000 voordelig).

- De kosten voor dijkbewaking en calamiteitenbestrijding zijn hoger als gevolg van het realiseren van dassenburchten en het herstellen van de kade bij industrieterrein De Brand. Ook zijn de licentie- en onderhoudskosten hoger dan geraamd (€ 261.000 nadelig).
- Voor de beleidsthema's en de gebiedsgerichte plannen worden meer advies- en onderzoekskosten gemaakt (€ 137.000 nadelig).
- De verkoop van grond tegen een hoger bedrag dan de boekwaarde en hogere (pacht)opbrengsten uit grond en water zorgen voor hogere baten (€ 112.000 voordelig).
- Naar verwachting worden minder uren doorbelast naar de investeringskredieten, waardoor deze uren ten laste komen van de exploitatie. De interne verrekening (baat) valt daardoor lager uit (€ 395.000 nadelig).

Investeringen

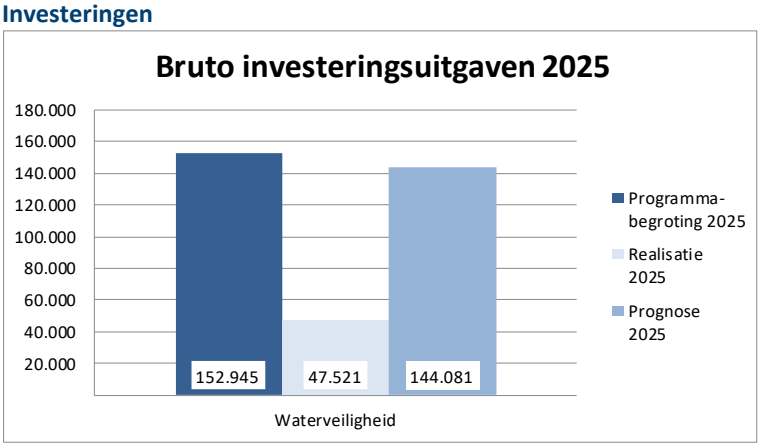

Toelichting bij de investeringen

In de eerste helft van dit begrotingsjaar is € 47,5 miljoen aan investeringskosten gerealiseerd. Dat is 31% van het begrote (bruto) investeringsvolume. De verwachting is dat in de tweede helft van het jaar aanzienlijk meer gerealiseerd wordt c.q. investeringskosten worden verantwoord. Over heel 2025 wordt naar verwachting € 8,9 miljoen minder geïnvesteerd dan begroot. De belangrijkste verschillen worden hieronder toegelicht.

- De uitvoeringskosten voor het dijkversterkingsproject Ravenstein-Lith zijn voor boekjaar 2025 te hoog geraamd (€ 4,4 miljoen).
- Voor Hoogwateraanpak Brabant-Oost (HoWaBo) is een bedrag van € 1,8 miljoen begroot, maar hier is nog geen uitvoering aan gegeven. Daar dit project met name betrekking heeft op het programma Klimaatbestendig en gezond watersysteem zal de verantwoording over dit project bij de jaarrekening ook op die plek worden opgenomen.
- Het project Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat (GOL) is door juridische procedures vertraagd (€ 1,5 miljoen). Een kredietaanvraag wordt in het najaar voorgelegd aan het algemeen bestuur. Dit project wordt bij de jaarrekening eveneens verantwoord onder het programma Klimaatbestendig en gezond watersysteem.
- Een deel van de begrote kosten voor de planuitwerking van het traject Cuijk-Ravenstein schuift door naar 2026 (€ 1,6 miljoen).
- De project overstijgende kosten voor activiteiten die op programmaniveau worden opgepakt binnen het HWBP Programmaplan 2023-2025 vallen lager uit (€ 0,7 miljoen).
- De uitgaven voor de kunstwerken regionale keringen zijn in 2025 hoger dan geraamd (€ 0,6 miljoen).

3.2 Klimaatbestendig en gezond watersysteem

In het Programma Klimaatbestendig en gezond watersysteem draait het om een goed functionerend watersysteem. Daarbij sturen we op de kwantiteit via goede waterpeilen, waterconservering en het omgaan met wateroverlast en droogte en op de chemische en ecologische kwaliteit.

We werken met twee deelprogramma's: 'Voldoende water en omgaan met weersextremen' en 'Gezond en natuurlijk water'.

3.2.1 Voldoende water en omgaan met weersextremen

3.2.1.1 Prestaties en activiteiten

Prestaties/Activiteiten	Eenheid	Begroting 2025	Gerealiseerd 2025	Prognose 2025	Voortgang	Inspanning
Investeringsprojecten						
Hydrologie NNB						
Natura 2000	ha	0	0	0		
Natte Natuurparels		242	0	0	rood	145
Droogte, waterconservering	ha					
GGOR 2.0		7.114	0	965	oranje	2.050
Wateroverlast						
Voldoen aan de normen (uitv.progr. 2 en 3)	ha	0	0	0		
Knelpunten bebouwd gebied	st	2	0	0	rood	
Wegwerken baggerachterstand*	km	1	0	1	groen	

**Aan het wegwerken van baggerachterstanden wordt gewerkt conform de aanpak cyclisch groot onderhoud.*

Prestaties/Activiteiten	Eenheid	Begroting 2025	Gerealiseerd 2025	Prognose 2025	Voortgang
Exploitatie					
Maaien	km/jaar	2.450	1.800	2.450	groen
Cyclisch groot onderhoud	km	113	62	113	groen
Wijzer onderhoud*	km/jaar	200	nvt	nvt	

**N.a.v. de evaluatie wijzer onderhoud werken we geen kilometers meer af, maar pakken we specifieke knelpunten aan.*

Hydrologie Natuur Netwerk Brabant (NNB)

- De realisatie van natte natuurparel Wijboschbroek (242 ha) vindt niet in 2025 plaats maar in 2026. De oorzaak hiervan is dat er meer tijd nodig is voor de vergunningprocedures bij de omgevingsdienst.
- Voor de natte natuurparel Sang en Goorkens heeft het algemeen bestuur op 4 juli krediet beschikbaar gesteld voor de voorbereiding en grondkosten. Dit is een vervolg op eerdere fases en gebaseerd op recente grondaankopen en kansrijkheid.
- Voor het Gebiedsplan Raam zijn samen met Staatsbosbeheer uitvoeringsovereenkomsten opgesteld met als doel de wederzijdse afspraken formeel te bekrachtigen. Deze afspraken hebben betrekking op de samenwerking tijdens de uitvoering, de eigendomssituatie na inrichting en het toekomstig beheer en onderhoud van de nieuwe inrichting.

Droogte en waterconservering

- Afronding van de realisatie van GGOR Gemert-Bakel-Laarbeek (4442 ha) en Maashorst (2286 ha) schuift door naar 2026. Bij de Maashorst hangt dit samen met de natte periode begin 2024 en de noodzaak om extra berekeningen en analyses uit te voeren ter onderbouwing van de maatregelen. Inmiddels is wel de voorbereiding van de uitvoering gestart. De uitloop in het project bij Gemert Bakel is het gevolg van gerechtelijke procedures. Dit jaar wordt wel circa 965 ha bij Herperduin gerealiseerd.
- Er is gewerkt aan de conceptteksten voor de eerste stappen van herziening beregeningsbeleid en drainagebeleid. Het algemeen bestuur wordt hierin meegenomen zodra de teksten hiervoor voldoende zijn uitgewerkt.

- Voor hydrologische maatregelen detailontwatering en waterconservering en voor bosrevitalisatie binnen de natuurgebieden hebben de terreinbeheerders een plan van aanpak opgesteld en is door de provincie financiering toegezegd.

Wateroverlast en Hoogwateraanpak Brabant-Oost (HoWaBo)

- Aanpak van de 2 knelpunten wateroverlast in bebouwd gebied vindt plaats in 2026 in plaats van 2025.
- Voor de opgave om in de regio Den Bosch wateroverlast tegen te gaan (HoWaBo) hebben we samen met de partijen in het gebied 11 kansrijke bouwstenen verkend die samen het programma moeten gaan vormen. De inhoudelijke resultaten van de verkenningen zijn opgeleverd en de eerste stappen zijn gezet richting een voorkeursalternatief.
- De eerste resultaten van de bovenregionale stresstest zijn opgeleverd. Met behulp hiervan verbeteren we met onze partners de bovenregionale samenwerking in crisissituaties en leveren we onze inbreng in het landelijk traject dat de effecten van extreme neerslag in beeld brengt.

Stad als Spons

- Het programma Stad als Spons wordt goed ontvangen door de gemeenten. Met woningbouwcorporaties en gebiedsontwikkelaars hebben we samenwerkingskansen geïdentificeerd. We zien dat we vooral het verschil kunnen maken door financieel bij te dragen aan het afkoppelen van particulier terrein. Voorbeelden hiervan zijn Boekel (in uitvoering) en Oss (in voorbereiding). Doordat de waterinfiltratiekansenkaart voor Regio Noordoost-Brabant wordt bekostigd uit RNOB-middelen ontstaat ruimte om in 2025 andere projecten vanuit Stad als Spons te stimuleren. De inventarisatie hiervoor loopt.

Instandhouding van het watersysteem

- Voor wijzer onderhoud focussen we ons op het aanpakken van specifieke knelpuntsituaties waar niet veilig onderhouden kan worden of waar onenigheid bestaat tussen verschillende grondeigenaren. Verspreid over het gebied waren we in de eerste helft van 2025 bezig met 10-20 casussen.
- Na het natte voorgaande jaar hebben we in 2025 te maken met een groot neerslagtekort. Via ons peilbeheer en het benutten van de beheer- en conserveringsmarge hebben we zo veel mogelijk water vastgehouden om zo de gevolgen van de droogte te beperken.
- De nieuwe landelijke Gedragscode Flora en Fauna voor Bestendig Beheer en Onderhoud is per 1 april dit jaar vastgesteld. Overeenkomstig de nieuwe gedragscode is het maaionderhoud uitgevoerd. Omdat er voorafgaand aan het onderhoud meer gecontroleerd moet worden op de aanwezigheid van beschermde soorten, leidt het werken met de nieuwe gedragscode tot extra werk. Voor 2025 is dit opgevangen met bestaande capaciteit en heeft dit nog niet geleid tot hogere kosten.

3.2.2 Gezond en natuurlijk water

3.2.2.1 Prestaties en activiteiten

Prestaties/Activiteiten	Eenheid	Begroting 2025	Gerealiseerd 2025	Prognose 2025	Voortgang	Inspanning
Beekherstel	km	13	6	7	oranje	10
Natuurvriendelijke oevers eigenstandig	km	6	3	3	oranje	5
Natuurvriendelijke oevers gecombineerd*	km	4	0	0	rood	2
Ecologische verbindingszones	km	9	2	2	rood	6
Beekmondingen	st	0	0	0		0
Vispassages	st	36	14	19	oranje	26
Recreatie / educatie / participatie**	st/jaar	20	12	20	groen	

**Realisatie i.c.m. EVZ*

***Het aantal werken per jaar tav recreatie, educatie en participatie kan per jaar kan verschillen maar blijft binnen de financiële kaders.*

Kaderrichtlijn Water (KRW)

Aanvullend KRW uitvoeringsprogramma

- Op 6 juni 2025 is het Aanvullend KRW uitvoeringsprogramma vastgesteld. Hierin is in beeld gebracht wat wij aanvullend op alle bestaande inspanningen aan extra activiteiten oppakken om zo dicht mogelijk bij de KRW-doelen te komen. Dit vraagt om extra capaciteit en middelen die via de voorjaarsnota en de begroting vastgelegd worden voor 2026 en verder. Om zoveel mogelijk van de maatregelen uit het Aanvullend KRW Uitvoeringsprogramma op te starten verwachten we dit jaar al extra uitgaven. Een aanzienlijk deel van deze uitgaven gaat naar onderzoek nodig om in 2026 en 2027 door te kunnen pakken met geplande ingrepen in ons watersysteem. Het gaat om locatiegericht onderzoek naar: werking van vispassages, hout in de beek, krappe waterlopen, macrofauna in de Vierlingsbeeksemolenbeek en wat aan kwaliteitsverbeterende maatregelen mogelijk is in de Peelse loop. Daarnaast wordt nog dit jaar extra ingezet op vergunningverlening, toezicht en handhaving. Door onszelf, maar ook in de samenwerking met gemeenten (onder andere met betrekking tot overstorten) en de omgevingsdienst.

Inrichtingsopgaven van KRW-waterlopen (beekherstel, natuurvriendelijke oevers en ecologische verbindingszones)

- In het eerste halfjaar ronden we minder projecten af dan gepland en voor sommige projecten schuift de realisatie door naar 2026.
- We realiseren dit jaar naar verwachting 7 kilometer beekherstel in de Sint Jansbeek en de Groene Punt. De afronding van de realisatie van 6 kilometer beekherstel in Blauwe Poort fase 2 schuift door naar 2026. Nu het beroep daartegen is ingetrokken en de benodigde grondruil rond is, kunnen we na de zomer starten met de uitvoering.
- In het project Raam evz/nvo vismigratie is bij 5 kilometer eigenstandige nvo's vertraging opgelopen als gevolg van extra benodigd archeologisch onderzoek in relatie tot de omgevingsvergunning. Ook schuift de realisatie van de nvo in Wijboschbroek (1 kilometer) door naar 2026 als gevolg van de procedures (zie ook kopje hydrologie Natuurnetwerk Brabant). Er is wel 3 kilometer nvo gerealiseerd binnen het NVO-clusterproject bij De Vlier.
- Bij Het Ven is 0,35 kilometer nvo gecombineerd met evz wel gerealiseerd (afgerond is dat 0 kilometer). Ruim 1 kilometer gecombineerde evz en nvo zit in het Raamproject dat hierboven ook is benoemd. Daar schuift de realisatie als gevolg van archeologisch onderzoek door naar 2026. Het project EVZ Leijgraaf (2 kilometer evz/nvo) is na een gerechtelijke procedure weer opgestart, maar wordt dit jaar niet afgerond. EVZ Leijgraaf Het Schoor (1 kilometer ondervindt vertraging doordat het laatste benodigde perceel nog niet verworven is.
- Naast 4 kilometer evz gecombineerd met nvo waar hierboven uitleg over is gegeven, was begroot om nog 5 kilometer evz te realiseren zonder nvo. Hiervan is 2 kilometer afgerond (Schevelingseloop en Sint Jansbeek). Bij de Meerkensloop loopt een beroepsperiode. Naar verwachting kan nog in 2025 gestart worden met de uitvoering, maar is de afronding van de realisatie in 2026. Tenslotte was gepland om 1 kilometer evz in Blauwe Poort Fase 2 te realiseren. Hiervoor geldt ook dat we na de zomer starten met uitvoering (zie beekherstel).
- Van de 36 geplande vispassages schuiven er naar verwachting 17 door naar 2026. Dit betreft onder andere vispassages in het project Blauwe Poort Fase 2. Binnen het clusterproject vismigratie is meer tijd nodig dan gepland voor het ontwerpproces om zowel te kunnen voldoen aan de eisen voor goed functionerende vispassages als aan onze eigen vergunningsvoorwaarden.
- Ondanks de hobbels zetten we erop in de lopende projecten beekherstel, nvo's en vispassages zo veel mogelijk voor eind 2027 af te ronden.

Waterkwaliteit en KRW

- We zijn gestart met de watersysteemanalyse, waarmee we onderbouwen of aanpassingen nodig zijn in de begrenzing, de typering en de (ecologische) doelen voor de KRW-waterlichamen.
- We hebben geïnvesteerd in onze meetinfrastructuur, digitalisering en dashboarding. Een voorbeeld is de inzet van de nieuw ontwikkelde meetmethode bij Aquon waarmee gewasbeschermingsmiddelen en biociden

in hele lage concentraties gemeten kunnen worden. Dat helpt ons bij bronopsporingen en het in beeld brengen van de waterkwaliteit. Waar mogelijk zoeken we de samenwerking op. Zo hebben we in de eerste helft van 2025 met de partners in het Maas-stroomgebied verdiepend onderzoek gedaan naar de herkomst van zware metalen en de regionale differentiatie.

- Samen met het Informatiehuis Water (IHW) en Aquon is een pilot gestart om te zorgen voor snellere data-ontsluiting van het lab naar de landelijke databases van het IHW.
- In projecten als Sensor Gestuurd Boeren, de Kennisimpuls Waterkwaliteit en de Brabantbrede Bronnenanalyse hebben we waardevolle kennis opgedaan. Die gebruiken we nu voor onderzoek naar het verder verminderen van de uitstoot. Een voorbeeld hiervan is het testen van concrete maatregelen zoals de bouw van een houtsnipperreactor om stikstof uit drainagewater te verwijderen.
- In het gebied 'Koningsvliet West en Oost' en in de Osse Polders is een samenwerking ontstaan met agrariërs en gemeenten om samen de waterkwaliteit te meten en te verbeteren. De eerste resultaten van het meetprogramma zijn gezamenlijk besproken.
- We hebben subsidie gevraagd uit de nationale DAW-impuls middelen om het DAW-programma in ons gebied verder te versterken. Er is inmiddels € 500.000 toegezegd en de aanvraag voor de overige € 400.000 staat nog uit.

Biodiversiteit

- Onze website heeft een nieuwe pagina over wat we doen rondom het versterken van biodiversiteit.

Zwemmen

- Tot nu toe is in één zwemplas sprake geweest van een negatief zwemadvies voor blauwalgen. Bij een andere zwemplas was het doorzicht zeer slecht als gevolg van zandwinningsactiviteiten.
- De voor 2025 geplande herziening van de Zwemwaterrichtlijn wordt niet gehaald. Wel zijn in maart de resultaten van de evaluatie van de Europese Zwemwaterrichtlijn gepubliceerd. De belangrijkste aanbeveling is om de monitoring (zowel stoffen en parameters, als meetfrequentie) beter af te stemmen op de lokale realiteit. Op deze manier kan beter worden ingespeeld op vervuilingsbronnen die zwemwater aantasten.

3.2.3 Financieel

Exploitatie

Omschrijving (bedragen * € 1.000)	Primaire begroting 2025	Begrotings wijziging	Begroting na wijziging 2025	Realisatie tm juni 2025	Prognose	Afwijking in €	Afwijking in %
Totaal lasten	77.796		77.796	32.795	78.923	-1.127	-1%
Totaal baten	1.450		1.450	878	1.868	418	29%
Saldo lasten en baten	***76.346***		***76.346***	***31.916***	***77.055***	***-709***	***-1%***

Toelichting bij de exploitatie

Op basis van de huidige inzichten wordt een negatief resultaat verwacht van € 709.000. Naar verwachting zijn zowel de lasten als de baten hoger dan begroot. Afwijkingen ten opzichte van de begroting worden hierna nader toegelicht.

- Doordat de uiteindelijke investeringsuitgaven in 2024 lager zijn dan waar in de begroting mee is gerekend, zijn de doorberekende kapitaallasten lager dan geraamd (€ 568.000 voordelig).
- Met name als gevolg van een hogere bezettingsgraad nemen de personeelslasten toe (€ 476.000 nadelig).
- Voor de beleidsthema's en de gebiedsgerichte plannen worden meer advies- en onderzoekskosten gemaakt. Ook hebben we te maken met de extra opstartkosten voor de maatregelen vanuit het Aanvullend KRW Uitvoeringsprogramma als toegelicht in paragraaf 3.2.2.1 (€ 408.000 nadelig).
- Uit de besteksraming voor een nog aan te besteden deelgebied blijkt dat de kosten voor het uitdiepen en herprofileren naar verwachting gaan toenemen (€ 450.000 nadelig).

- Het beheer van de hoeveelheid water zorgt voor hogere kosten, met name voor het preventief en correctief onderhoud aan de kunstwerken (€ 182.000 nadelig).
- Maatregelen als gevolg van onder andere beveractiviteiten en milieu-incidenten zorgen voor onvoorziene kosten binnen de calamiteitenbestrijding van het watersysteem (€ 270.000 nadelig).
- De grondverkopen tegen een hoger bedrag dan de boekwaarde en de hogere (pacht)opbrengsten uit grond en water zorgen voor hogere baten (€ 418.000 voordelig).

Investeringen

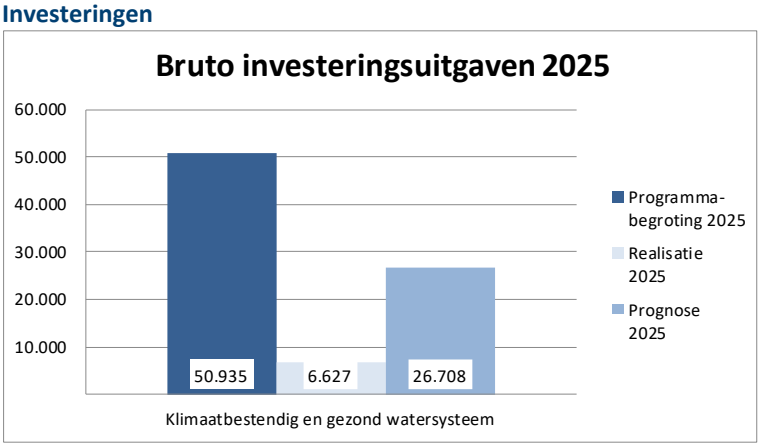

Toelichting bij de investeringen

In de eerste helft van dit begrotingsjaar is € 6,6 miljoen aan investeringskosten gerealiseerd. Dat is 13% van het begrote (bruto) investeringsvolume. Ondanks de verwachting dat in de tweede helft van het jaar aanzienlijk meer wordt gerealiseerd, blijven de verwachte investeringsuitgaven over heel 2025 achter op de begroting. De belangrijkste financiële afwijkingen worden toegelicht. De beleidsmatige toelichting is opgenomen onder het inhoudelijk deel van het programma.

Dit bestuurlijk programma beslaat een vijftigtal projecten. Hiervan vormen negen integrale projecten circa 70% van het begrote investeringsvolume. Dezelfde negen projecten zijn bepalend voor de neerwaartse bijstelling van € 24,2 miljoen ten opzichte van het begrote volume.

- Het clusterproject vismigratie loopt vertraging op binnen het proces van ontwerpen en vergunningverlening. Hierdoor verschuiven investeringsuitgaven naar een later jaar.
- Bij het realiseren van de natte natuurparel (NNP) Wijboschbroek houden we rekening met enig aanbestedingsvoordeel en een deel van de werkzaamheden (het groene bestek) wordt opgepakt door Staatsbosbeheer.
- Voor het renoveren van de bruggen bij het landgoed Eyckenlust Beek en Donk is het benodigd investeringskrediet afgelopen juni beschikbaar gesteld, waarna in de tweede helft van het jaar gestart wordt met de voorbereidingen. De daadwerkelijke uitvoering start daarmee een jaar later dan voorzien.
- Begin juli heeft het algemeen bestuur het benodigd investeringskrediet voor het wegwerken van baggerachterstanden Ossermeer beschikbaar gesteld. Dit is iets later dan gepland. Gunning van de werkzaamheden is voorzien in het derde kwartaal waarna nog dit jaar een start wordt gemaakt met de uitvoering. Oplevering vindt naar verwachting plaats in de eerste helft van 2026.
- De tweede fase van het project Blauwe Poort Laarbeek kende enige vertraging. Inmiddels is het aanbestedingstraject doorlopen en het werk met een financieel voordeel gegund, waardoor we kunnen starten met de uitvoeringswerkzaamheden. De vertraging en het aanbestedingsvoordeel leiden tot een bijstelling in looptijd en uitgavenpatroon.
- De uitvoering van het beekontwikkelingsproject St. Jansbeek is verdeeld over vier trajecten. Twee trajecten zijn volgens planning gerealiseerd. Voor de andere twee trajecten verwacht we, ondanks een onderbreking in de voorbereidingsfase, dit jaar toch nog een groot deel van het geraamde investeringsvolume te realiseren.

- Eind 2024 is door de rechtbank het sein op groen gezet om het project EVZ Leijgraaf binnen tranche Beneden Aa verder te realiseren. Vervolgens is het werk in het tweede kwartaal van 2025 gegund. De uitvoering start na de zomer. Het hierop aanpassen van de planning zorgt mede voor een verschuiving in het uitgavenpatroon. Dit jaar verwachten we nog een derde van het begrote volume uit te geven.
- Binnen gebiedsplan Raam is de bestedingsgraad naar beneden bijgesteld bij het realiseren van de deelgebieden Lage en Hooge Raam. Dit is het gevolg van langere doorlooptijden binnen verschillende processen. Naar verwachting wordt dit jaar nog twee derde van het begrote investeringsvolume gerealiseerd.

3.3 Schoon water

Bij Schoon water gaan we in op de ontwikkelingen en activiteiten binnen de afvalwaterketen. Het zuiveren van afvalwater staat daarbij centraal. Dit programma hangt samen met het deelprogramma ‘Gezond en natuurlijk water’. Met goed gezuiverd afvalwater leveren we immers een belangrijke bijdrage aan een gezond en natuurlijk watersysteem en aan de KRW. Niet alleen in ons eigen werkgebied, maar ook in de Maas, die een bron is voor het drinkwater voor West-Nederland.

3.3.1 Prestaties en activiteiten

Prestaties/Activiteiten	Eenheid	Wettelijke norm *1	Doel Begroting 2025	Doel 2027 Reductieopgave KRW *2	KRW-norm oppervlakte water	Realisatie t/m juni 2025	Prognose 2025
Uitvoeren wettelijke taak: Zuiveren van afvalwater							
Voldoen aan afname afspraak, operationele beschikbaarheid	%		> 98			99,9	>98
Voldoen aan lozingseisen vergunningen	j/n		j			n	*6 n
Verbetering effluentkwaliteit							
Zomerhalfjaargemiddelde concentratie fosfor							
rwzi Dinther	mg/l	1,0	0,67	0,39	0,22	0,60	groen
rwzi Vinkel	mg/l	2,0	1,05	0,14	0,15	0,87	groen
rwzi Aarle-Rixtel	mg/l	1,0	0,77	0,14	0,11	0,55	groen
rwzi Asten	mg/l	2,0	0,65	0,30	0,11	0,34	groen
rwzi Oijen	mg/l	*3 1,8	*5 1,80	0,69	0,15	1,27	groen
rwzi Land van Cuijk	mg/l	*3 1,6	*5 1,60	1,00	0,14	1,50	groen
rwzi Den Bosch	mg/l	*3 1,0	1,28	0,80	0,11	0,85	groen
Zomerhalfjaargemiddelde concentratie stikstof							
rwzi Dinther	mg/l	10	3,8	2,8	2,4	4,3	oranje
rwzi Vinkel	mg/l	10	3,7	3,7	2,8	3,3	groen
rwzi Aarle-Rixtel	mg/l	10	4,1	3,0	2,3	3,6	groen
rwzi Asten	mg/l	10	2,5	2,5	2,3	1,8	groen
rwzi Oijen	mg/l	*3 13,4	*5 13,4	4,2	2,8	12,2	groen
rwzi Land van Cuijk	mg/l	*3 19	*5 19,0	4,9	2,5	7,1	groen
rwzi Den Bosch	mg/l	*3 12	10,9	7,0	2,3	15,1	oranje
Doelmatige en duurzame bedrijfsvoering:							
Slibafvoer naar extern	ton		76.300			30.117	groen
Elektriciteit opwekking	MWh		*4 18.300			8.600	groen
Elektriciteit verbruik	MWh		44.300			16.900	groen
Energie neutraliteit	%		>90				*7
Productie biogas	m3		7.525.000			3.490.000	groen
Bijproducten i.v.m. doelmatige bedrijfsvoering							
Winning struviet	ton		100			0	
Winning zeefgoed	ton		1.200			402	

*1 Actuele norm betreft de waarden uit het activiteitenbesluit. Dit zijn voortschrijdende jaargemiddelden voor de nutriënten P en N.

*2 De waarden vanuit de reductieopgave en KRW-norm voor de nutriënten P en N betreffen zomerhalfjaar gemiddelden (zomerhalfjaar gemiddelde is periode april t/m september). Tot en met juni zijn hier nog geen representatieve waardes voor.

*3 Betreft norm maatwerkvoorschrift in verband met renovatie en uitbreidingen.

*4 Het betreft opweking elektriciteit waterschapsbreed.

*5 Als gevolg van de renovatie rwzi Oijen en Land van Cuijk een hoger zomerhalfjaargemiddelde. Dit zijn de waarden uit de gedoogvergunning ombouw.

*6 Op rwzi Den Bosch is tijdelijk niet voldaan aan het voortschrijdend jaargemiddelde voor Ntot.

*7 Percentage energieneutraliteit wordt berekend over een volledig jaar.

Verkenningen en beleid voor 2025		
Strategie regie op influent	Momenteel opgesteld	groen
Afvalwaterstrategie tweede tranche	Vastgesteld AB 4-7-2025	groen

Uitvoeren wettelijke taak

Alle zuiveringsregio’s voldoen aan de lozingsnormen uit het activiteitenbesluit. Voor rwzi Den Bosch geldt dat begin van het jaar een korte periode niet voldaan is aan de lozingsnorm voor stikstof. De belangrijkste redenen hiervoor zijn verstoringen in de deelstroombehandeling en de tegenvallende effluent waarden uit 2024 die doortellen in de realisatie 2025. Voor het zomerhalfjaargemiddelde kunnen op basis van de gegevens tot en met juni nog geen duidelijke uitspraken worden gedaan. In de presentatie geagendeerd voor de Commissie Waterketen en Duurzaamheid najaar 2025 zijn de zomerhalfjaarwaarden wel bekend. Tevens zal een toelichting worden gegeven op het verwachte wel/niet behalen van de begroting (oranje kleur laatste kolom).

Doelmatige en duurzame bedrijfsvoering

De programmering voor het optimaliseren van alle rwzi's gericht op een betere effluentkwaliteit is vastgesteld. De optimalisaties rwzi Land van Cuijk en rwzi Vinkel zijn afgerond en geëvalueerd. De optimalisatiestappen voor verbeteren effluentkwaliteit voor rwzi Den Bosch zijn in kaart gebracht en worden vanaf het derde kwartaal geïmplementeerd.

Het optimalisatietraject van de sliblijn op rwzi Den Bosch blijft zijn vruchten afwerpen. Zowel de productie als de levering naar derden komt ruimschoots boven de begroting en er wordt minder slib afgevoerd naar de SNB. Vanwege de vele zonuren is de opgewekte hoeveelheid energie ook hoger dan begroot. Het restant biogas op rwzi Den Bosch wordt zoveel mogelijk in eigen biogasmotoren verbrand, wat zorgt voor een grotere energieproductie.

Bijproducten op de rwzi

De zeefgoedproductie van Aarle-Rixtel ligt iets achter op de begroting en wordt volledig verwerkt op rwzi Den Bosch om biogas te produceren. De struvietproductie is zeer beperkt. De belangrijkste oorzaak hiervan is dat de kosten van het produceren van struviet niet opwegen tegen de potentiële opbrengsten.

Geplande ontwikkelingen op de rwzi's

In 2025 lopen op bijna alle rwzi's projecten om de waterkwaliteit te verbeteren. Hieronder noemen we per rwzi de belangrijkste punten.

- Rwzi Oijen:
  De biologische zuivering is vrijwel helemaal gerenoveerd en de volledige zuiveringscapaciteit kan weer worden benut. Het aardgasvrij maken van de zuivering via aquathermie is vele malen duurder dan verwacht. Op dit moment worden alternatieven onderzocht.
- Rwzi Dinther:
  Dankzij het in juli aanvullend beschikbaar gestelde krediet kan de aanvullende zuiveringsstap worden gerealiseerd om de concentratie aan stikstof en fosfor in het effluent te verlagen. De bouw start op korte termijn.
- Rwzi Vinkel:
  Dankzij het in april aanvullend beschikbaar gestelde krediet kan de gecombineerde zuiveringsstap worden gerealiseerd. Hiermee verwijderden we zowel fosfor als medicijnresten. Er is gestart met de bouw hiervan.
- Rwzi Land van Cuijk:
  In 2025 is gestart met het bouwen van een extra beluchtingstank en de renovatie van de waterlijn. Deze werkzaamheden leiden tijdelijk tot het lozen van effluent met hogere concentraties. Hiervoor is een maatwerkbesluit vastgesteld. De batterij ter mitigatie van netcongestie is in gebruik genomen. Voor de bronnering is een herziene vergunning afgegeven.
- Rwzi Aarle-Rixtel:
  Voor rwzi Aarle-Rixtel is een krediet aangevraagd voor de voorbereiding van een zandfilter (nutriënten) en medicijnrestenverwijdering (alleen PACAS).
- Rwzi Den Bosch:
  Doordat het juridisch traject nog loopt, is een aantal geplande maatregelen al langere tijd uitgesteld. Om toch aan de wettelijke eisen voor afvalwater te kunnen voldoen, ontwerpen we een aanvullende zuiveringsstap voor nutriënten (zandfilter). Hierbij maken we gebruik van het definitief ontwerp van de rwzi Dinther. De voor de vergunningsaanvraag benodigde onderzoeken zijn opgestart. Ook bereiden we definitieve aanpassingen aan de geurbehandeling voor om hinder naar de omgeving te voorkomen.
- Rwzi Asten:
  Het demonstratieproject Icabus (fijnzeef) is gestart en loopt gedurende de periode van één jaar.

Afvalwaterstrategie en influentstrategie

- Het algemeen bestuur heeft begin juli de nieuwe afvalwaterstrategie 2026-2036 vastgesteld.
- Voor de influentstrategie is een plan van aanpak opgesteld. De influentstrategie draagt bij aan het realiseren van de KRW-doelen en de ambities in de nieuwe afvalwaterstrategie.

Samenwerking gemeenten

- In samenwerking met gemeente Meijerijstad en bedrijven wordt gezocht naar de maatschappelijk beste oplossing om het rioolstelsel van de gemeente te renoveren. Dit heeft mede als doel om het afvalwater van bedrijven die te kennen hebben gegeven het eigen afvalwater niet volledig zelf te willen zuiveren, te transporteren naar de rwzi Dinther.

Overige speerpunten Schoon water 2025

- Aa en Maas is één van de initiatiefnemers van de Zuivering van de Toekomst. Dit samenwerkingsverband is uitgebreid met meer deelnemende waterschappen. De ontwikkeling loopt als beoogd. De locatiekeuze voor proefinstallaties is nog niet definitief.
- Een van de onderdelen van het nieuwe belastingstelsel voor de waterschappen dat per vanaf 2026 ingaat, is de overstap naar een minder mens- en milieubelastende analysemethode. In de heffingsformule voor de zuiveringsheffing wordt CZV (chemisch zuurstof verbruik) vervangen door TOC (totaal organische koolstof). De vergunningen worden hierop aangepast.
- In lijn met de nieuwe afvalwaterstrategie wordt voor effluenthergebruik actief gewerkt aan drie Waterfabriek-cases: rwzi Den Bosch (industriewater), rwzi Oijen (industriewater) en rwzi Land van Cuijk (landbouw en grondwateraanvulling). Verder vindt nauwe samenwerking met de Brabantse waterschappen plaats via de Droogteagenda onder speerpunt 3 (effluenthergebruik). De normstelling voor waterkwaliteit, acceptatie door afnemers en financiering met meerdere partijen blijven uitdagende onderwerpen.

3.3.2 Financieel

Exploitatie

Omschrijving (bedragen * € 1.000)	Primaire begroting 2025	Begrotings wijziging	Begroting na wijziging 2025	Realisatie tm juni 2025	Prognose	Afwijking in €	Afwijking in %
Totaal lasten	85.028		85.028	38.571	83.451	1.576	2%
Totaal baten	5.102		5.102	1.063	5.532	429	8%
Saldo lasten en baten	***79.925***		***79.925***	***37.508***	***77.920***	***2.005***	***3%***

Toelichting bij de exploitatie

Op basis van deze bestuursrapportage wordt een positief resultaat van € 2,0 miljoen verwacht. Afwijkingen ten opzichte van de begroting worden hierna nader toegelicht.

- Door het zonnige en droge weer in het eerste halfjaar ligt het elektriciteitsverbruik lager en de opwek van elektriciteit juist hoger (€ 592.000 voordelig).
- Naar verwachting wordt er dit jaar geen gebruik gemaakt van de anti-afhaakregeling (€ 314.000 voordelig). Dit heeft geen invloed op de belastingopbrengsten.
- Het verbruik van poederkool en hulpstoffen is lager dan voorzien in verband met proefopzet installatie (€ 606.000 voordelig).
- De kosten voor de SNB zijn lager (€ 265.000 voordelig). Dit komt enerzijds door een lagere afrekening over 2024 dan waar in de jaarstukken rekening mee is gehouden (€ 105.000). Anderzijds is de vastgestelde begroting 2025 van de SNB lager dan verwacht (€ 160.000).
- De alsnog ontvangen SDE-subsidie over 2024 (€ 225.000) en voorlopige subsidiebedragen 2025 (€ 146.000) leiden tot een hogere SDE-subsidie ontvangst (€ 371.000 voordelig).
- De juridische kosten die we dit jaar maken voor het traject inclusief herstart van het project bij de rwzi Den Bosch waren niet begroot (€ 200.000 nadelig).

Investeringen

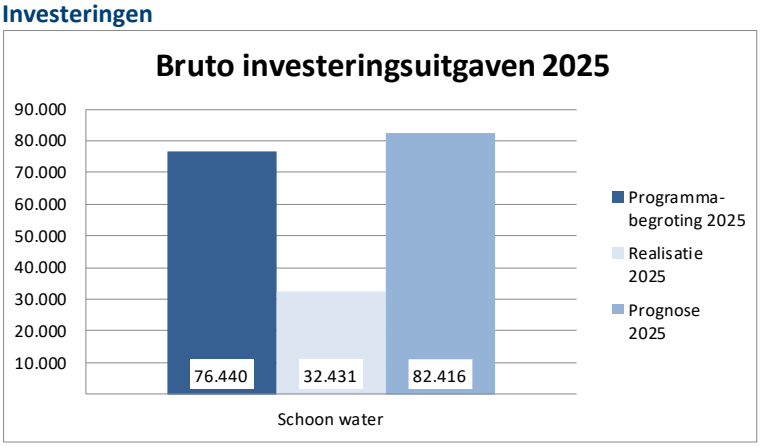

Toelichting bij de investeringen

In de eerste helft van dit jaar is € 32,4 miljoen van de investeringskosten gerealiseerd. Dit is 42% van het begrote (bruto) investeringsvolume. Over heel 2025 verwachten we dat het investeringsvolume € 6,0 miljoen hoger uitkomt dan begroot (totaal € 82,4 miljoen). De grootste verschillen worden hierna toegelicht.

- Door versnelling van de uitgaven bij het project 'Uitbreiding verwerkingscapaciteit en renovatie rwzi Land van Cuijk' zijn de investeringskosten dit jaar € 9,1 miljoen hoger.
- De kosten voor het project 'Effluentverbetering rwzi Vinkel' zijn € 7,4 miljoen hoger in 2025.
- Door een latere start van de uitvoering van het project 'Effluentverbetering rwzi Dinther nutriënten' wordt in het boekjaar 2025 € 7,5 miljoen minder uitgegeven.

3.4 Samen, duurzaam, slim en effectief

Diverse ontwikkelingen en activiteiten van het waterschap hebben betrekking op meerdere programma's. Ze gaan over hoe wij willen werken en wat daarvoor nodig is: Samen, duurzaam, slim en effectief.

3.4.1 Prestaties en activiteiten

Samen

- Het Rijk heeft de provincie Noord-Brabant € 400 miljoen toegekend voor natuurprojecten en waterdoelen. De waterschappen en de partners in de GGA's (groenblauwe gebiedsgerichte aanpak) hebben voorstellen voor financiering ingediend. In de tweede helft van 2025 wordt bepaald hoe de middelen worden verdeeld.
- Het project Aadal-Noord is ingebracht voor gedeeltelijke financiering via de Regiodeal Noordoost-Brabant.
- In de Brainportregio, waaronder de subregio De Peel, speelt een herziening van het MIRT (project Beethoven). Daarnaast gaat het om programmeringsafspraken over werk- en woonlocaties. Met waterschap de Dommel richten we ons op het vroegtijdig en voldoende meewegen van de waterbelangen. We hebben onze steun uitgesproken op het convenant 'BioBasedBouwen en telen' van de gemeenten.
- Novex De Peel: Vanuit de Ministeriële Commissie Economie en Natuurherstel is door het (inmiddels demissionaire) kabinet in de Voorjaarsnota € 300 miljoen gereserveerd voor de Peel om Nederland "van het slot te krijgen". Ook zijn bestuurlijke afspraken gemaakt om dit najaar tot een inhoudelijke en financiële uitwerking van de brede opgave in de Peel te komen: een 'gebiedsofferte' voor de natuurlijke, ondernemende én leefbare Peel.
- NOVEX Stedelijk Brabant is een samenwerkingsverband met de provincie, de regio's en de waterschappen rondom de verstedelijkingsopgave. De ontwikkelprincipes 'water en bodem sturend' en 'landschap en natuur groeien mee met verstedelijking' zijn vertaald naar concrete acties in de Uitvoeringsagenda die is vastgesteld in juni. De Brabantse waterschappen zijn gezamenlijk trekker van activiteiten als het actueel houden van de watersignaleringskaart (locatiekeuze voor uitleglocaties), botsproeven, het met gemeenten delen van kennis op het gebied van wateropgaves en de impact van wateropgaves en bodemdaling op de financiële kaders.

Duurzaam

- We volgen onze Routekaart 'Naar een energieneutraal, klimaatneutraal en circulair Aa en Maas in 2050'. Aan de hand van de routekaart bepalen we de projecten waarmee we de meeste duurzaamheidswinst kunnen behalen op deze drie thema's. De routekaart wordt momenteel geüpdatet. Naar verwachting kan deze begin 2026 worden behandeld in het algemeen bestuur.
- Energie
  - Netcongestie leidt bij meerdere projecten tot planningsproblemen. Daardoor moeten projecten die juist zorgen voor duurzame energieopwekking worden uitgesteld zoals bij de rwzi Den Bosch.
  - We verkennen de mogelijkheden voor energieopwekking en energieopslag om het probleem van netcongestie te mitigeren voor onder andere de rwzi Den Bosch en Aarle-Rixtel.
  - Onderzoek en overleg om warmte te winnen uit het effluent van de rwzi's in Aarle-Rixtel en Den Bosch loopt en gaat een volgende fase in.
  - We onderzochten met (HWBP-)projecten hoe de CO2-uitstoot gereduceerd kan worden. Dit leidde onder meer tot een batterij van 1MWh op rwzi Land van Cuijk. Toepassing van een energie-leverende damwand bleek (vanwege de projectfase nog) niet haalbaar.
- Klimaat
  - Om te komen tot klimaat neutrale waterschappen is verder uitvoering gegeven aan het versnellingsprogramma lachgas-reductie (trekkersrol) en emissiereductie methaan.
  - We onderzochten hoe hulpstoffen vergroend kunnen worden, dit vraagt grote investeringen.
- Circulair
  - We zijn deelnemer geworden van de Verdygo community van waterschappen (modulair gebouwde waterzuiveringen). Voor de Zuivering van de Toekomst is een consortium in oprichting.

- Voor de rwzi Land van Cuijk als Waterfabriek hebben we meerdere regiopartners benaderd voor de gezamenlijke start van een verdiepende studie naar de inzet van effluent.
- Op de rwzi Asten is het demonstratieproject Icabus (fijnzeef) geïnstalleerd voor cellulose-terugwinning.
- Voor maaiselverwerking is gekeken naar vergisting met groengasproductie. Dit blijkt niet makkelijk rendabel te maken en kent nog enkele andere zorgpunten zoals de stikstofemissies en netcongestie.

Slim

- Begin 2025 is een nieuw dataplatform in de lucht gebracht waar data over waterkwaliteit en -kwantiteit uit diverse bronnen en applicaties samen komen.
- Door het samenvoegen van twee archiveringssystemen wordt bespaard op de jaarlijkse licentie- en onderhoudskosten.
- We hebben stappen gezet voor een passend inhoudelijk digitaal leer- en ontwikkelprogramma voor de organisatie. Voorbeelden hiervan zijn kennisontwikkeling op het gebied van 'digivitaliteit' en AI (prompting).
- Samen met het Hoogheemraadschap van Delfland is een pilot voorbereid voor een slim systeem om de buffers van de glastuinbouw te benutten voor het voorkomen van wateroverlast.

Effectief

- Communicatie:
  - Na onze vet-campagne begin dit jaar hebben we in mei de campagne 'genieten van water' gestart. De succesvolle en goed bezochte Waterdag was hier onderdeel van. In juni zijn we in samenwerking met Brabant Water de sproeicampagne gestart.
  - We zetten vaker vacaturevideo's in om onze moeilijk vervulbare vacatures extra aandacht te geven. De landelijke werkgroep arbeidsmarktcommunicatie, waarvan we deel uitmaken, heeft een bureau geselecteerd voor het opzetten van een landelijke campagne.
  - Om basisschoolleerlingen waterbewuster te maken, hebben we in maart de Waterrace georganiseerd. Een wedstrijd tussen scholen waarin leerlingen spelenderwijs leren over waterkwaliteit, weersextremen en watergebruik in het dagelijks leven. In vesting- en watermuseum het Kruithuis in Den Bosch is de expositie 'waardevol water' geopend.
- Vergunningverlening, Toezicht en handhaving:
  - Het aantal vergunningsaanvragen én de vergunningen die herzien moeten worden in het kader van de KRW nemen toe. Hierop is actie gezet door de werving te starten. Als gevolg van de personele tekorten en moeilijk vervulbare vacatures wordt tijdelijk ingehuurd om toch de doelen uit het KRW-programma na te streven.
- Calamiteitenbestrijding:
  - Tot nu toe zijn we eenmaal opgeschaald voor een calamiteit. Dit betrof een probleem met de zandvanger bij rwzi Aarle Rixtel (Fase 1). Uit het evaluatierapport blijken geen bijzondere leerpunten naar aanleiding van deze calamiteit.
  - Naar aanleiding van de Tweede Kamerbrief 'Weerbaarheid tegen militaire en hybride dreiging' en de brief die naar alle Nederlandse burgemeesters is gestuurd over het verhogen van de maatschappelijke weerbaarheid eind 2024, zijn de waterschappen als vitale partners gevraagd of, en zo ja op welke wijze, zij kunnen bijdragen aan een weerbare samenleving. Om de weerbaarheid en continuïteit van Aa en Maas te vergroten is het noodzakelijk inzicht te hebben in wat ons kan bedreigen, wat onze kwetsbaarheden zijn en op welke manier we ons kunnen voorbereiden. Dit doen we vanuit het scenario "grootschalige energie-uitval van 72 uur". In juni 2025 is dit project Weerbaarheid gestart. Ook kijken we naar eventuele handelingsperspectieven voor burgers en zoeken we met partners afstemming voor de domino-effecten en samenwerking bij een energie-uitval.
  - Er zijn 13 nieuwe dijkwachten opgeleid. Daarmee komt het totaal aantal dijkwachten weer op het streefaantal van 200. Ook is een praktijkoefening gehouden in het nemen van noodmaatregelen met aannemers waarmee we een waakvlamovereenkomst hebben.

- Belastingstelsel:
  - Het belastingstelsel voor de waterschappen wijzigt met ingang van 1 januari 2026. De ontwerpkostentoedelingsverordening voor het watersysteembeheer is vastgesteld en heeft tot 5 augustus ter inzage gelegen. Er zijn geen zienswijze ontvangen, waarna de definitieve kostentoedelingsverordening in het najaar vastgesteld kan worden. De verdere voorbereidingen voor de implementatie van het nieuwe belastingstelsel zoals het onderzoek naar de in de zuiveringsheffing te betrekken stoffen, de omgang met separate afvalwaterstromen, de aangepaste heffingsformule voor de zuiveringsheffing en de nieuwe belastingverordeningen lopen.
- Financiële rechtmatigheid:
  - Vanaf 2025 verschuift de verantwoordelijkheid om over de rechtmatigheid te rapporteren van de accountant naar het dagelijks bestuur. Hiertoe zijn in april de financiële verordening en de controleverordening aangepast. Daarnaast zijn er aanvullende beheermaatregelen geïmplementeerd. Zo werken we sinds eind vorig jaar met een ondersteunende softwareapplicatie om de Verbijzonderde Controles meer gestructureerd in te richten en rapportages te kunnen generen op basis waarvan het dagelijks bestuur gestaafd de rechtmatigheidsverklaring kan afgeven.

3.4.2 Financieel

Exploitatie

Het programma ‘Samen, duurzaam, slim en effectief’ is cijfermatig verwerkt in de drie hoofdprogramma’s.

Toelichting bij de exploitatie

Voor het Rijkswaterstaat project Noordervaart worden twee personen gedurende 2,5 jaar ingehuurd die volledig door Rijkswaterstaat worden betaald. Hoewel dit voor ons dus budgettair neutraal verloopt, leidt het enerzijds wel tot hogere personele lasten en anderzijds tot hogere opbrengst van derden. Het gaat in 2025 om een bedrag van € 74.000. Om dit op correcte wijze financieel te kunnen verantwoorden, wordt hier een begrotingswijziging voor voorgesteld.

Daarnaast zijn in 2025 diverse werkzaamheden gestart om het financiële administratiesysteem te vernieuwen. Tevens wordt het financieel systeem overgezet naar een online omgeving bij de leverancier. Dit wordt ook wel cloudoplossing genoemd. We beogen dit eind van het jaar volledig gerealiseerd en functioneel te hebben. De uitvoering hiervan past binnen de kaders van ons informatiebeleidsplan (IBP). Ter dekking van een deel van de hiermee samenhangen kosten (€ 134.000) wordt, in lijn met de toelichting bij de jaarrekening 2024, voorgesteld deze te onttrekken uit de bestemmingsreserve IBP.

Investeringen

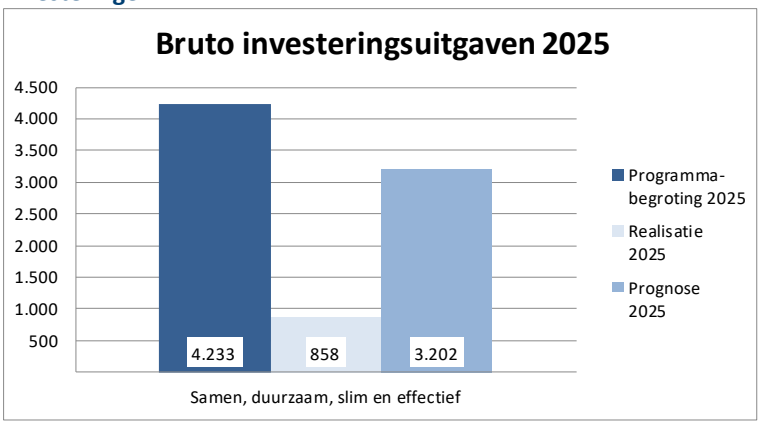

Toelichting bij de investeringen

In de eerste helft van dit jaar is € 0,9 miljoen van de investeringskosten gerealiseerd. Dit is 20% van het begrote (bruto) investeringsvolume. De gerealiseerde uitgaven tot en met juni hebben volledig betrekking op de vervanging en uitbreiding van vervoersmiddelen en gereedschappen. De geprognosticeerde uitgaven hiervoor zijn overeenkomstig de begroting.

Om de beleidsdoelen uit het Waterbeheerprogramma 2022–2027 te realiseren, is het noodzakelijk het krediet van de grondbank te verhogen van € 70 miljoen naar € 100 miljoen. Op gronden in de grondbank wordt niet afgeschreven, maar over de boekwaarde moet wel rente worden berekend. Dit geldt echter alleen voor zover gronden ook daadwerkelijk zijn verworven. Het verhogen van de maximale kredietruimte leidt dus niet direct tot extra lasten. Daarbij blijven we ernaar streven gronden zo snel mogelijk door te boeken naar de projecten. De huidige ruimte is echter onvoldoende om te kunnen blijven inspelen op de toenemende vraag naar gronden voor projectmatige inrichting, strategische verwerving en versnelling van gebiedsprocessen. Door stijgende grondprijzen, toenemende ruimtelijke druk en het belang van tijdige beschikbaarheid van gronden, is een verruiming essentieel om onze rol als gebiedspartner effectief te blijven vervullen. Een grotere grondbank versterkt onze onderhandelingspositie, voorkomt projectvertragingen en biedt flexibiliteit in gebiedsprocessen. Daarnaast heeft de inzet van gronden uit de grondbank de afgelopen jaren een positief effect gehad op het exploitatiesaldo doordat gronden zijn verkocht tegen een hoger bedrag dan de boekwaarde, wat de financiële duurzaamheid van deze investering onderstreept.

Onderstaand overzicht toont de uitnuttig van het krediet tot en met 31 augustus 2025, het restant en de verdeling naar inrichtingsgronden en strategische gronden.

Krediet Grondbank	Realisatie 31-12-2024	Realisatie 31-08-2025	Verplichtingen 31-08-2025	Totaal Grondbank	Restant budgetruimte
€ 70.000.000	€ 53.926.898	€ 60.468.354	€ 612.035	€ 61.080.389	€ 8.919.611

Gronden	ha			
Inrichtingsgrond	218		€ 19.668.427	
Strategische grond	459		€ 41.411.962	
Totaal gronden	**677**		**€ 61.080.389**	

4. Paragrafen

In de begroting zijn vier paragrafen opgenomen: uiteenzetting van de financiële positie, assetmanagement, bedrijfsvoering en verbonden partijen. De paragrafen zijn programma-overstijgend en geven meer inzicht in onder andere onze financiële positie en de risico's waarmee we te maken hebben. In de bestuursrapportage rapporteren we per paragraaf over de ontwikkelingen ten opzichte van de begroting.

4.1 Uiteenzetting van de financiële positie

Onder de uiteenzetting van de financiële positie worden in de begroting diverse onderdelen behandeld. Het betreft de financiering, het weerstandsvermogen, het verloop van de reserves en voorzieningen en de kengetallen. Ieder van deze hoofdthema's bestaat uit diverse deelonderwerpen. Niet op al deze aspecten zijn echter ontwikkelingen. De behandeling van deze thema's is daarom beknopter dan in de begroting.

4.1.1 Financiering

De Wet financiering decentrale overheden (Wet Fido) stelt eisen aan ons financieringsbeleid. Zo moeten we voldoen aan de kasgeldlimiet, de renterisiconorm en zijn we verplicht liquiditeitsoverschotten over te boeken naar het Rijk of bij andere decentrale overheden weg te zetten (schatkistbankieren). Ook de rentevisie, schuldpositie en liquiditeitsprognose maken onderdeel uit van het financieringsbeleid. Die laatste behoefde actualisatie.

Liquiditeitsprognose

Om adequaat te reageren op ontwikkelingen in de financieringsbehoefte is de bij de begroting opgestelde liquiditeitsprognose (groene lijn) geactualiseerd aan de hand van de realisatie tot en met juni en de verwachte (investerings)uitgaven en (belasting)opbrengsten (donkerblauwe lijn).

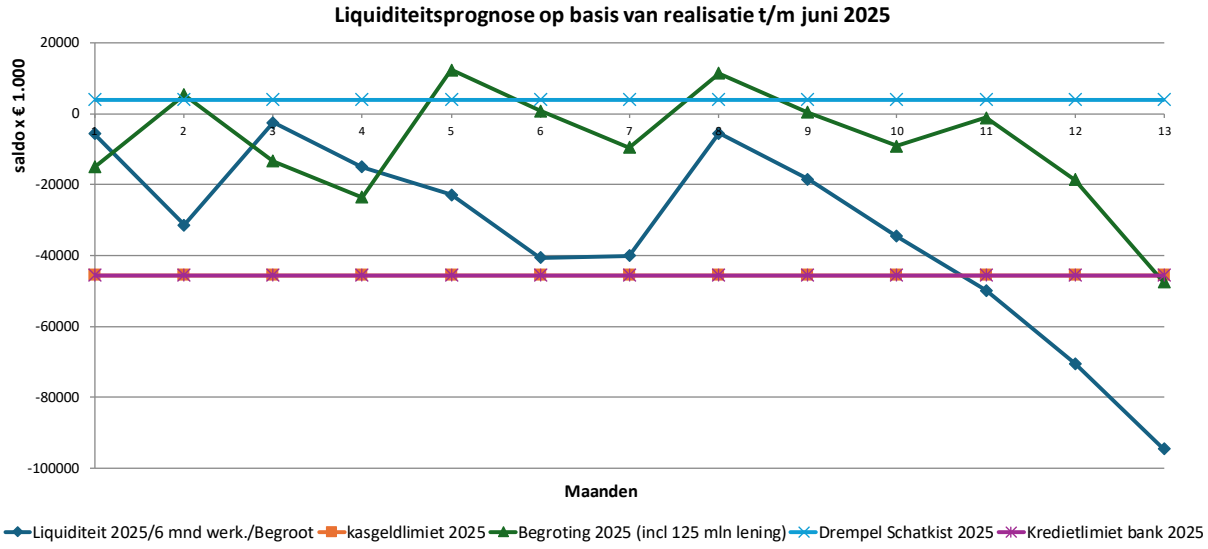

** De kasgeldlimiet (oranje lijn) en kredietlimiet van de bank (paarse lijn) zijn gelijk en daardoor niet separaat zichtbaar.*

Om de aflossingsmomenten meer te verspreiden gedurende het jaar en beter aan te laten sluiten op de momenten dat de belastingopbrengsten binnenkomen, zijn in februari en in juni twee kortlopende leningen afgesloten. Daarnaast is in juni een langlopende lening afgesloten (20 jaar). Hiermee is de in december 2024 gesloten kortlopende lening weer ingelost. Daarnaast hebben we in juli € 40 miljoen ontvangen voor het HWBP-dijkverbeteringsproject Ravenstein-Lith.

De werkelijke uitgaven voor het HWBP en de ontvangst van subsidie lopen niet synchroon. Zo is het subsidiebedrag dat per project per jaar wordt uitgekeerd gemaximeerd op € 40 miljoen. Ongeacht de werkelijke projectuitgaven in dat jaar. Zoals vermeld in de begroting lopen we daardoor het risico te moeten voorfinancieren met als gevolg dat we mogelijk meer moeten lenen dan het maximale bedrag van € 125 miljoen waartoe het dagelijks bestuur in 2025 gemachtigd is om langlopende leningen aan te gaan. Doordat uiteindelijk 90% van de projectkosten wordt gesubsidieerd, leidt deze systematiek er ook toe dat we op enig moment nog wel subsidie ontvangen, maar geen projectuitgaven meer hebben.

Op basis van de geactualiseerde liquiditeitsprognose zien we dat er, ondanks de in juli van het HWBP ontvangen subsidie van € 40 miljoen, inderdaad sprake is van voorfinanciering. In combinatie met de hogere investeringskosten voor diverse zuiveringsprojecten leidt dit ertoe dat het voor 2025 maximale leningsbedrag van € 125 miljoen mogelijk niet toereikend is om aan alle financiële verplichtingen te voldoen. Het algemeen bestuur wordt daarom voorgesteld het dagelijks bestuur te machtigen tot het aangaan van een aanvullende langlopende lening voor 2025 ter hoogte van € 60 miljoen. Of het daadwerkelijk nodig is hier gebruik van te maken, hangt af van de werkelijke investeringsuitgaven, de belastingopbrengsten en het moment waarop overige subsidies en bijdragen worden ontvangen.

4.1.2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Onder het weerstandsvermogen verstaan we het vermogen van het waterschap om financiële tegenvallers op te vangen. Om te bepalen of het weerstansvermogen voldoende is, zetten we de benodigde en de beschikbare weerstandscapaciteit tegen elkaar af. Dit wordt de weerstandsratio genoemd. Een ratio groter of gelijk aan 1 wordt als toereikend gezien. Bij het opstellen van de begroting was de ratio 1,07 in het pessimistische scenario, 1,60 wanneer wordt uitgegaan van een gematigd scenario en 3,15 in het optimistische geval. Voor alle bekende risico's is gekeken of er ontwikkelingen zijn. Bij twee risico's is dit het geval. Deze worden hierna toegelicht. Er zijn in het eerste halfjaar van 2025 geen risico's afgesloten (gemitigeerd) en geen nieuwe risico's ontstaan. Op basis van de risico-inventarisatie bij deze bestuursrapportage is de weerstandsratio nagenoeg gelijk gebleven. De weerstandsratio 1,06 in het pessimistische scenario, 1,58 wanneer wordt uitgegaan van een gematigd scenario en 3,11 in het optimistische geval. De consequenties van de demissionaire status van het kabinet en de aanstaande landelijke verkiezingen houden we uiteraard in de gaten, maar geven op dit moment onvoldoende aanleiding om dit aan te merken als risico met impact op het weerstandsvermogen.

Wijzigingen in bekende risico's

Beëindiging Nationaal Programma Landelijk Gebied/Subsidierisico's

Eerder is gemeld dat het kabinet stopt met het zogeheten Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). Wat ervoor in de plaats komt, was op dat moment nog onduidelijk. Inmiddels zijn er vanuit het Rijk middelen toegekend aan de provincies voor het werken aan de Natura2000 doelen en voor de Aanpak Landelijk Gebied. Dit gaat voor de provincie Noord-Brabant voor de periode tot en met 2032 om circa € 400 miljoen. Deze middelen worden in 2025 in overleg met de waterschappen aan de verschillende gebieden en projecten toegekend. Daarmee ontstaat op hoofdlijnen duidelijkheid over de maatregelen waarvoor wel rijkssubsidie beschikbaar is en voor welke maatregelen dit niet het geval is. Naar verwachting kan dit risico bij de jaarrekening 2025 dan ook worden afgerond. Er is dan immers geen sprake meer van een risico, maar van een nieuwe feitelijke situatie waarop de planning en eventuele middeleninzet kan worden afgestemd.

Rwzi Den Bosch (uitbreiding slib- en gaslijn)

Zoals gemeld in de jaarrekening 2024, maar nog niet bekend was bij het opstellen van de begroting 2025, zijn vanwege netcongestie investeringen ten behoeve van het verhogen van de gasproductie in de loop van 2024 gepauzeerd. Afhankelijk van de ontwikkelingen en het tijdstip waarop de investering weer opgepakt kan worden, is het welllicht noodzakelijk (een deel van) de al gerealiseerde investering versneld af te schrijven. Mocht dit het geval zijn, heeft dit consequenties voor de btw afdracht. Zo kan er een btw-verplichting ontstaan vanwege te

veel in aftrek genomen btw, maar ook een btw-vordering voor het deel van de investering dat niet versneld afgeschreven hoeft te worden, maar waarvoor nog geen btw in vooraftrek is genomen. Hierin schuilt dus zowel een risico als een kans.

4.2 Assetmanagement

Het waterschap heeft een groot aantal objecten (assets) in eigendommen zoals dijken, stuwen, gemalen en zuiveringsinstallaties. Assetmanagement op zichzelf is niet nieuw, maar met ingang van de begroting 2025 wordt op basis van de nieuwe verslaggevingsvoorschriften voor het eerst (verplicht) gerapporteerd over dit onderwerp als onderdeel van de P&C-producten. De beleidskaders en financiële vertaling daarvan zijn toegelicht in de begroting.

Waterveiligheid

Het beheer en onderhoud van de primaire waterkeringen is gekoppeld aan de wettelijke zorgplicht die we hiervoor hebben. Dit is verankerd in het beheer- en onderhoudsplan en het inspectieplan. Voor de kunstwerken is een meerjarenplanning beschikbaar. In de beoordeling wordt getoetst of de kunstwerken en de gronddijken voldoen aan de veiligheidsnorm. Als dit niet het geval is, worden ze versterkt. Dit geldt zowel voor de primaire als de regionale waterkeringen.

Watersysteembeheer

Met behulp van assetmanagement streven we naar een optimale balans tussen kosten, prestaties en risico's. We werken aan het opstellen van een Lange Termijn Asset Planning (LTAP). Dit maakt een gedetailleerde en onderbouwde planning en budgettering van het regulier en groot onderhoud mogelijk. Een beter proces voor assetmanagement en onderhoud is ook nodig omdat we steeds meer installaties automatiseren, digitaliseren en verduurzamen. Hiermee groeien we vanuit correctief onderhoud door naar een situatie waarin we inzicht hebben, vooruitkijken en transparante keuzes kunnen maken.

Waterzuiveringsbeheer

Voor de rioolgemalen werken we al enkele jaren met een Lange Termijn Asset Planning. Aan de hand van deze methode zijn ook de rwzi’s geïnventariseerd. Aan de hand van de inspectieresultaten worden de toekomstige vervangingsuitgaven steeds herijkt en wordt beoordeeld of dit onder het regulier onderhoud valt of dat een vervangingsinvestering wordt voorzien. Als onderdeel van het assetmanagement worden ook de transportsystemen geïnspecteerd en geanalyseerd aan de had van de LTAP-methode.

4.3 Bedrijfsvoering

Onder bedrijfsvoering verstaan we alle interne organisatieonderdelen en de ondersteunende processen. Ze zijn essentieel om de primaire processen goed te laten verlopen en dienen als waarborg voor de rechtmatigheid, doelmatigheid en doeltreffendheid van de beleidsuitvoering. Thema’s en ontwikkelingen op het gebied van de bedrijfsvoering worden toegelicht in het programma Samen, duurzaam, slim en effectief (zie paragraaf 3.3).

4.4 Verbonden partijen

Een verbonden partij is een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie waarin het waterschap een bestuurlijk en een financieel belang heeft. Bij het aangaan van banden met (verbonden) derde partijen gaan we altijd uit van het publiek belang. Ze zijn een manier om onze taken uit te voeren. Bijvoorbeeld doordat ze bijdragen aan de uitvoering van ons beleid. Verbonden Partijen zijn er in verschillende organisatievormen. Aa en Maas is deelnemer in de navolgende verbonden partijen.

Gemeenschappelijke regelingen

- Aquon
- Brabants Historisch informatiecentrum (BHIC)
- Belastingsamenwerking Oost-Brabant (BSOB)
- Muskusrattenbestrijding Noord-Brabant
- Het Waterschapshuis (hWh):
- Meervoudige centrumregeling Waterschap Aa en Maas, Brabantse Delta, De Dommel[1]

Vennootschappen en coöperaties

- Aquaminerals
- Nederlandse Waterschapsbank (NWB Bank)
- Slibverwerking Noord-Brabant (SNB)

Stichtingen en verenigingen

- Noord-Brabantse Waterschapsbond (NBWB)
- Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer (STOWA)[2]
- Unie van Waterschappen (UvW)

Een aantal van deze partijen heeft een tussentijdse rapportage voor 2025 opgesteld. Deze zijn bijgevoegd. Indien er beleidsmatige of financiële ontwikkelingen zijn bij verbonden partijen worden ze hierna toegelicht.

BSOB

Op basis van de 1e begrotingswijziging van de BSOB zou de deelnemersbijdrage 2025 voor Aa en Maas ruim € 200.000 hoger worden. In tegenstelling tot voorgaande jaren is er dit jaar geen tweede begrotingswijziging opgesteld door de BSOB. Bij het ontbreken van een actuele verwachting gaan we er vooralsnog vanuit dat de uiteindelijke bijdrage aan BSOB opgevangen kan worden binnen het saldo.

SNB

De uiteindelijke begroting 2025 van SNB is lager dan waar wij bij het opstellen van onze begroting rekening mee hadden gehouden. Het voordeel is in deze bestuursrapportage verwerkt. De kwartaalrapportages over de eerste twee kwartalen van 2025 zijn daarmee in lijn (€ 15.000 voordelig).

In Nederland wordt het vrijkomende zuiveringsslib verwerkt via twee routes: via gespecialiseerde monoverbranding en via co-verbranding (het meeverbranden van zuiveringsslib in afvalverbrandingsinstallaties, al dan niet na biologische of thermische droging). Deze tweede route maakt mogelijkerwijs onderdeel uit van het Belastingplan 2026 waardoor dit ineens wél belastingplichtig wordt. Doordat de SNB een monoverbrander is, is de mogelijke afschaffing van de huidige vrijstelling voor ons geen risico. Wel pleit de SNB als lid van de Werkgroep Slibverwerking binnen de Vereniging Afvalbedrijven, evenals de Unie van Waterschappen, voor heroverweging. Beide hebben voorstellen gedaan voor alternatieve maatregelen.

[1] Dit is een gemeenschappelijke regeling zonder formele rechtspersoonlijkheid. Wettelijk gezien is dit daarom geen verbonden partij. Voor de volledigheid nemen we deze regeling wel op.

[2] Formeel is dit geen verbonden partij, omdat er geen sprake is van een bestuurlijk belang. Voor de volledigheid nemen we deze stichting wel op.

5. Voorstel en besluit

Het algemeen bestuur van waterschap Aa en Maas;

gelezen het voorstel van het dagelijks bestuur van 2 september 2025;

gelet op het bepaalde in de Waterschapswet;

gezien het advies van de commissies Algemene en Financiële Zaken, de commissie Watersysteembeheer en de commissie Emissiebeheer van 18 september 2025;

overwegende

B E S L U I T:

1. De bestuursrapportage 2025 vast te stellen.
2. Een begrotingswijziging vast te stellen voor de financiële verantwoording van de uitvoering van het project Noordervaart door zowel de lasten als de baten met € 74.000 op te hogen.
3. Een bedrag van € 134.000 te onttrekken aan de bestemmingsreserves IBP ter dekking van niet voorziene kosten voor vernieuwing van het financiële administratiesysteem.
4. In te stemmen met een verhoging van de financiële ruimte van de grondbank naar een plafond van € 100.000.000 en daarvoor een investeringskrediet van € 30.000.000 ter beschikking te stellen.
5. Het dagelijks bestuur aanvullend op de vastgestelde begroting 2025 te machtigen tot het aangaan van een langlopende geldlening tot een maximumbedrag van € 60.000.000.
6. Kennis te nemen van de uitgelichte projecten.
7. Kennis te nemen van de controllersparagraaf en de reactie daarop van het dagelijks bestuur.
8. Kennis te nemen van de tussentijdse rapportages van de verbonden partijen hWh en SNB.

Aldus vastgesteld door het algemeen bestuur in zijn openbare vergadering van 10 oktober 2025

de secretaris, de dijkgraaf,

Peter Verlaan Mario Jacobs

veilig voldoende schoon water

Waterschap Aa en Maas

Burap 2025

Uitgelichte projecten

Meer informatie over de inrichtingsprojecten en de planningen is te vinden op aaenmaas.nl/projecten

Waterschap Aa en Maas

Projecten watersysteem

Legenda

In onderstaand overzicht presenteren we van de financieel grootste projecten de voortgang in mijlpalen, grondverwerving en uitgaven. De voortgang in mijlpalen op hoofdprojectniveau betreft een gemiddelde van de onderliggende projecten. Dit overzicht van uitgelichte projecten is een bijlage bij de bestuursrapportage en wordt als extra service ter kennisname aangeboden aan het algemeen bestuur. De hierin opgenomen informatie is de weergave van een bevroren situatie en daarmee nadrukkelijk een momentopname. De projecten zelf zijn dynamisch.

Mijlpalen

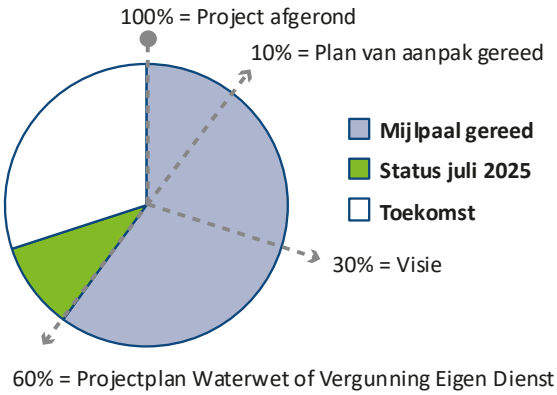

Status grondverwerving

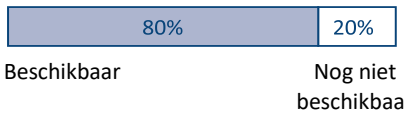

Financiën

Gevoteerd krediet, afgerond op €10.000

Opgaven

- Ecologische verbindingszones (EVZ)
- Beekherstel
- Vismigratie
- Natuurvriendelijke oevers (NVO)
- Waterberging
- Voldoende water
- Verdrogings-bestrijding
- Knelpunt wateroverlast

Gebiedsplan Raam

Mijlpalen

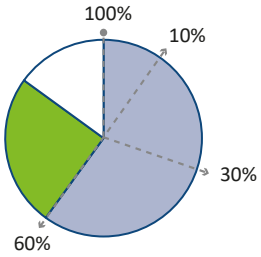

Aantal projecten gereed, aantal aanbestedingen loopt

Grondverwerving

100% beschikbaar

Financiën

Uitgaven: € 14.770.000

Restant: € 28.210.000

Opgaven

Ecologische Verbindings-zones (EVZ)

Beekherstel

Vismigratie

Natuur-vriendelijke oevers NVO)

Water-berging

Voldoende water

Verdrogings-bestrijding

Deelprojecten

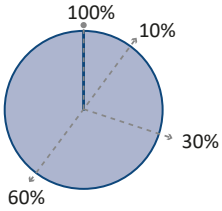

Graafsche Raam
Uitvoering gereed

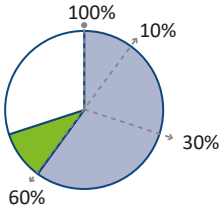

Lage Raam
Aanbestedingsfase

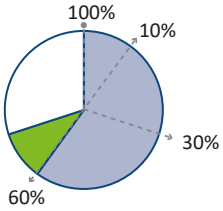

Hooge Raam
Aanbestedingsfase

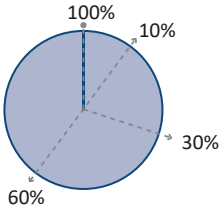

Raam Peelkanaal EVZ
Uitvoering gereed

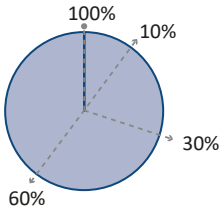

GGOR
Uitvoering gereed

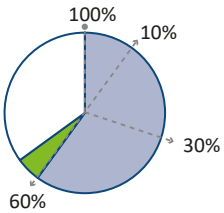

Raam EVZ NVO Vismigratie
Aanbestedingsfase

NNP Sang en Goorkens

Mijlpalen

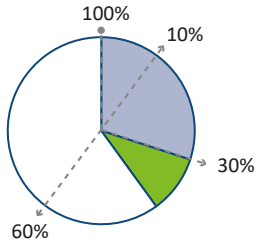

Planuitwerking loopt

Grondverwerving

80%	20%
Beschikbaar	Nog niet beschikbaar

Financiën

Uitgaven: € 70.000

Restant: € 4.570.000

Opgaven

- Ecologische Verbindingszones (EVZ)
- Beekherstel
- Natuurvriendelijke oevers NVO)
- Verdrogingsbestrijding
- Voldoende water

Natte natuurparel Wijboschbroek

Mijlpalen

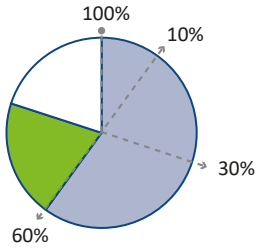

Start uitvoering

Grondverwerving

100% beschikbaar

Financiën

Uitgaven: € 2.870.000

Restant: € 5.990.000

Opgaven

- Verdrogingsbestrijding
- Natuurvriendelijke oevers NVO)

Programma HoWaBo

Mijlpalen

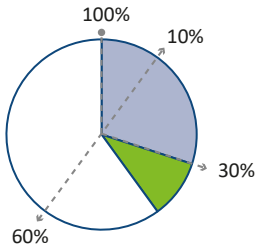

Verkenning bouwstenen afgerond. Strategie inzet bouwstenen (=omgevingsprogramma) wordt momenteel opgesteld en besluitvorming georganiseerd.

Grondverwerving
Na vastgesteld omgevingsprogramma kan grondverwerving starten.

Financiën

Uitgaven: € 2.870.000

Restant: € 2.610.000

Toelichting
Het betreft een krediet ten behoeve van de voorbereiding

Opgaven

Water-berging

Deelprojecten

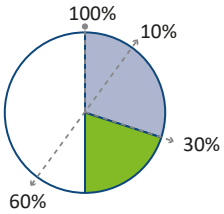

Gemaal Crèvecoeur
Planuitwerking loopt

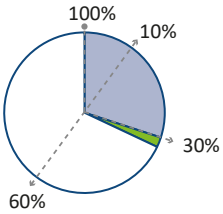

Baardwijkse Overlaat
Voorkeursalternatief bekend, wacht op besluitvorming programma

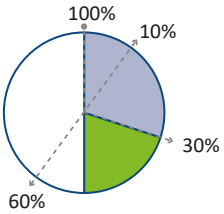

Extra inlaat Engelermeer
Planuitwerking loopt

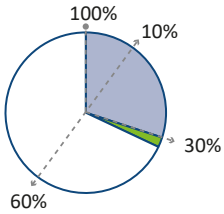

Bokhovense Polder
Voorkeursalternatief bekend, wacht op besluitvorming programma

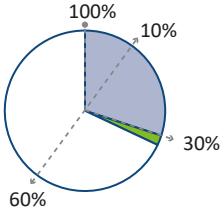

Peilregulatie tussen Dommel en Aa
Voorkeursalternatief bekend, wacht op besluitvorming programma

Aa dal Zuid

Mijlpalen

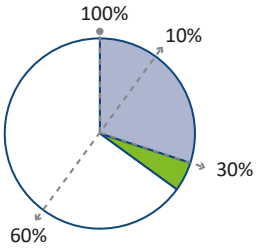

Fase 1 bijna gereed, fase 2 deels in voorbereiding, deels in uitvoering. Zie uitsplitsing deelprojecten hieronder.

Grondverwerving

80%	20%
Beschikbaar	Nog niet beschikbaar

Financiën

Uitgaven: € 17.450.000

Restant: € 3.250.000

Toelichting

Betreft fase 1 en 2.
Aantal projecten in fase 2 hebben een krediet ten behoeve van de voorbereiding. Voor uitvoering fase 2 moet nog krediet worden aangevraagd.

Opgaven

Ecologische Verbindings-zones (EVZ)

Beekherstel

Vismigratie

Natuur-vriendelijke oevers NVO)

Water-berging

Voldoende water

Verdrogings-bestrijding

Knelpunt water-overlast

Deelprojecten

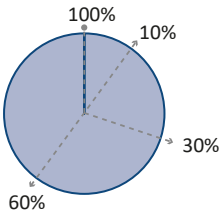

Fase 1 Aa dal Zuid
Uitvoering gereed

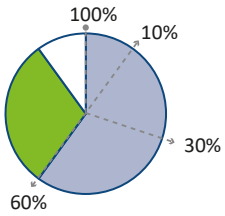

Fase 1 Slievense Loop
Uitvoering bijna gereed

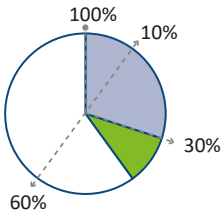

GGOR Bleekerloop/Parallelloop
Planuitwerking loopt

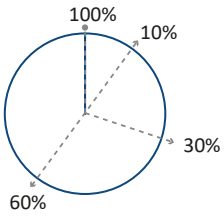

Meerven
Gepauzeerd, grondpositie onvoldoende

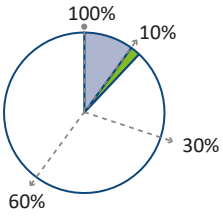

Beekdalontwikkeling Dal van de Aa
Verkenning loopt

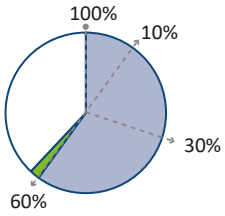

Beekontwikkeling Aa deeltraject Dijkstraat
Aanbestedingsfase

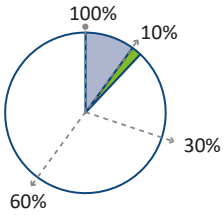

Beekontwikkeling Kleine Aa
Verkenning loopt

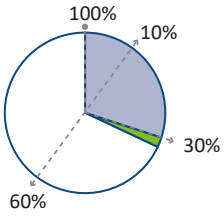

NVO Diepenhoek
Planuitwerking loopt

Integrale wateropgave Aa-dal Noord

Mijlpalen

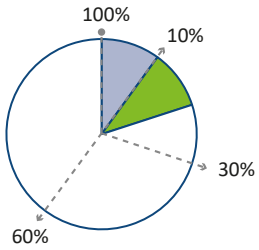

Modellering afgerond, opstarten ontwerpfase

Grondverwerving

70%	30%
Beschikbaar	Nog niet beschikbaar

Financiën

Uitgaven: € 510.000

Restant: € 6.100.000

Toelichting
Het betreft een krediet ten behoeve van de voorbereiding

Opgaven

Ecologische Verbindings-zones (EVZ)

Beekherstel

Vismigratie

Deelprojecten

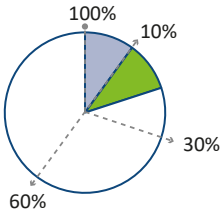

Eyckenlust-Broekkant
Verkenning loopt

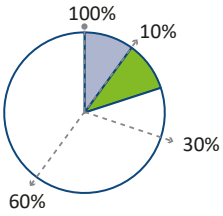

Erp
Verkenning loopt

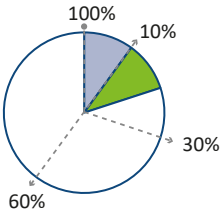

't Hurkske
Verkenning loopt

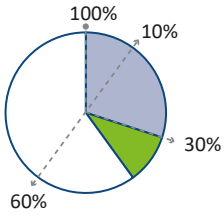

Kameren
Planuitwerking loopt

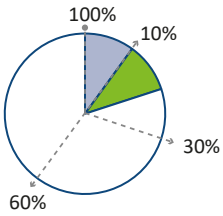

Veghel aan de Aa
Verkenning loopt

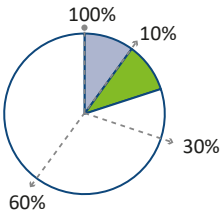

Ham-Veghel & Aa-Broeken
Verkenning loopt

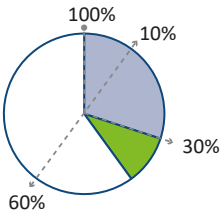

Heeswijk-Dinther
Planuitwerking loopt

IGP Maasheggen - Beekontwikkeling Sint Jansbeek

Mijlpalen

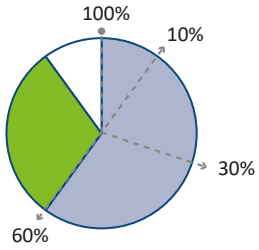

Deels uitgevoerd, deels in planvoorbereiding

Grondverwerving

100% beschikbaar

Financiën

Uitgaven: € 6.080.000

Restant: € 3.910.000

Opgaven

Ecologische Verbindings-zones (EVZ)

Beekherstel

Vismigratie

Deelprojecten

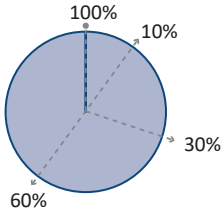

IGP Maasheggen fase 1
Uitvoering gereed

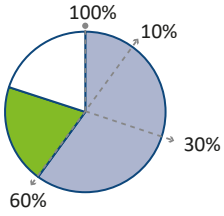

Beekontwikkeling St. Jansbeek
Binnendijks grotendeels uitgevoerd, buitendijks traject in planvoorbereiding

Blauwe Poort Laarbeek

Mijlpalen

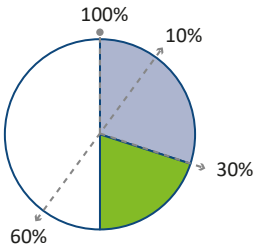

Fase 1 gereed,
fase 2 start uitvoering,
fase 3 nog niet gestart

Grondverwerving fase 2

100% beschikbaar

Financiën

Uitgaven: € 1.780.000

Restant: € 11.730.000

Toelichting
Betreft fase 1 en 2

Opgaven

Ecologische Verbindings-zones (EVZ)

Beekherstel

Vismigratie

Water-berging

Deelprojecten

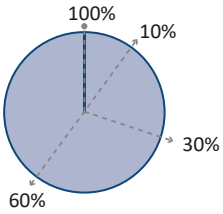

Fase 1
Uitvoering gereed

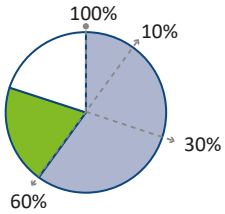

Fase 2
Start uitvoering

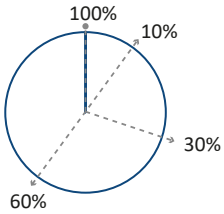

Fase 3
Nog niet gestart

EVZ Tranche Beneden Aa

Mijlpalen

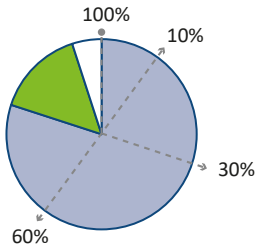

Deels gereed, deels in uitvoering

Grondverwerving

100% beschikbaar

Financiën

Uitgaven: € 3.170.000

Restant: € 4.830.000

Opgaven

Water-berging

Beekherstel

Vismigratie

Knelpunt water-overlast

Verdrogings-bestrijding

Deelprojecten

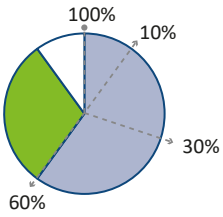

Leijgraaf
Start uitvoering

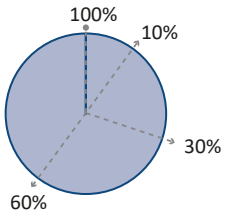

Schijndelse Loop
Uitvoering gereed

Clusterproject Vismigratie

Mijlpalen

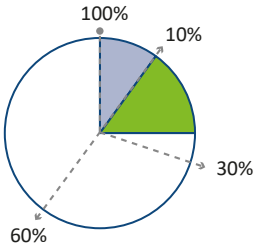

Fase 1 en 2 in verschillende projectfasen, fase 3 nog niet gestart

Grondverwerving

100% beschikbaar

Financiën

Uitgaven: € 390.000

Restant: € 5.610.000

Toelichting
Betreft fase 1 en 2

Opgaven

Vismigratie

Deelprojecten

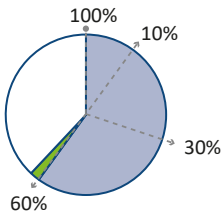

Fase 1
Deels gerealiseerd of in uitvoering, deels ontwerpfase afgerond

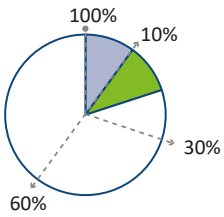

Fase 2
Verkenning loopt

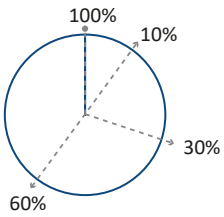

Fase 3
Nog niet gestart

Projecten zuiveren

Legenda

In onderstaand overzicht presenteren we van de financieel grootste projecten de voortgang in mijlpalen en uitgaven. De voortgang in mijlpalen op hoofdprojectniveau betreft een gemiddelde van de onderliggende projecten. Dit overzicht van uitgelichte projecten is een bijlage bij de bestuursrapportage en wordt als extra service ter kennisname aangeboden aan het algemeen bestuur. De hierin opgenomen informatie is de weergave van een bevroren situatie en daarmee nadrukkelijk een momentopname. De projecten zelf zijn dynamisch.

Mijlpalen

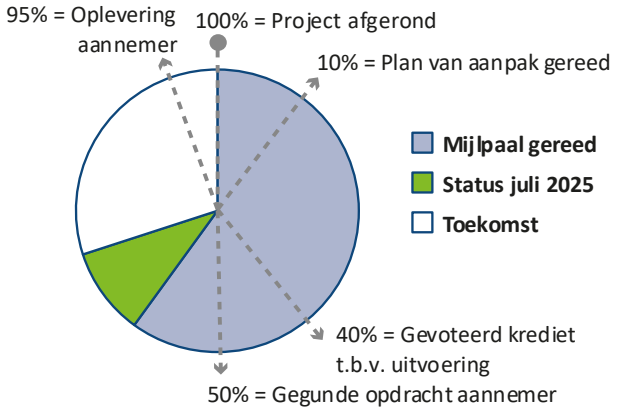

Opgaven

Rwzi: Renovatie

Rwzi: Nutriënten

Rwzi: Medicijnen

Energie en innovatie

Rioolgemalen en transportleidingen

Financiën

Gevoteerd krediet, afgerond op €10.000

Renovatie rwzi's-Hertogenbosch

Mijlpalen

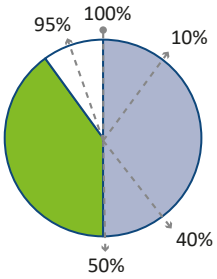

In uitvoering

Financiën

Uitgaven: € 59.120.000

Restant: € 7.730.000

Opgaven

Rwzi:
Renovatie

Uitbreiding slib- en gaslijn rwzi 's-Hertogenbosch (Gepauzeerd)

Mijlpalen

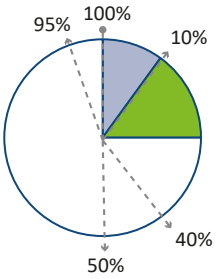

Project gepauzeerd

Financiën

Uitgaven: € 3.740.000

Restant: € 1.760.000

Toelichting
Het betreft een krediet ten behoeve van de voorbereiding

Opgaven

Energie en
innovatie

Effluentverbetering rwzi 's-Hertogenbosch

Mijlpalen

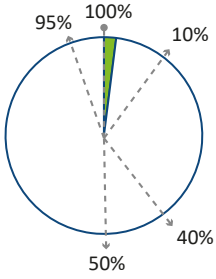

In initiatiefase

Financiën

Uitgaven: € 0.000.000

Restant: € 4.000.000

Toelichting
Het betreft een krediet ten behoeve van de voorbereiding

Opgaven

Rwzi:
Nutriënten

Effluentverbetering rwzi Dinther

Mijlpalen

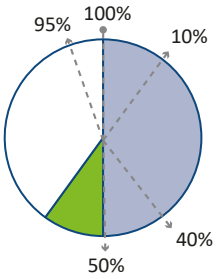

Deels gereed, deels in voorbereiding

Financiën

Uitgaven: € 12.810.000

Restant: € 42.340.000

Opgaven

Rwzi: Medicijnen

Rwzi: Nutriënten

Deelprojecten

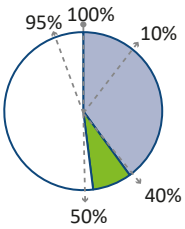

Nutriënten
Definitief ontwerp gereed

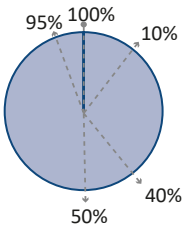

Medicijnen
Gereed

Effluentverbetering rwzi Vinkel

Mijlpalen

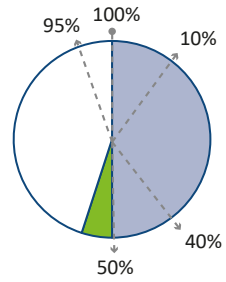

Uitvoeringsfase gestart

Financiën

Uitgaven: € 2.980.000

Restant: € 16.220.000

Opgaven

Rwzi: Medicijnen

Rwzi: Nutriënten

Effluentverbetering rwzi Aarle Rixtel

Mijlpalen

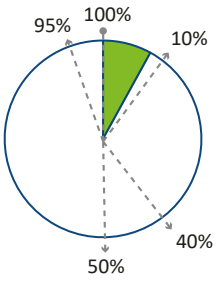

In initiatiefase

Financiën

Uitgaven: € 520.000

Restant: € 2.480.000

Toelichting
Het betreft een krediet ten behoeve van de voorbereiding

Opgaven

Rwzi: Medicijnen

Rwzi: Nutriënten

Uitbreiding verwerkingscapaciteit rwzi Land van Cuijk

Mijlpalen

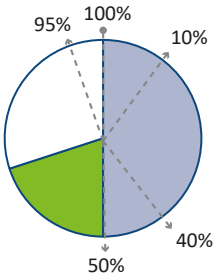

In uitvoering

Financiën

Uitgaven: € 35.400.000

Restant: € 34.100.000

Opgaven

Rwzi:
Renovatie

Renovatie en kwaliteitsverbetering rwzi Oijen

Mijlpalen

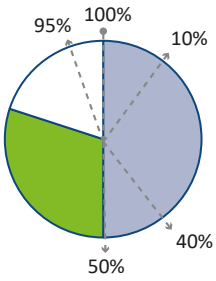

In uitvoering

Financiën

Uitgaven: € 77.950.000

Restant: € 14.750.000

Opgaven

Rwzi:
Renovatie

Rwzi:
Medicijnen

Controllersparagraaf Bestuursrapportage 2025

Inleiding / Financieel beeld
De voorliggende bestuursrapportage geeft in compacte vorm inzicht in de voortgang van de begrotingsrealisatie tot en met juni en de verwachte realisatie over het volledige jaar. Verwacht wordt dat over het heel 2025 een positief resultaat wordt gerealiseerd van € 1,3 miljoen. Hierin is voorzichtigheidshalve nog geen rekening gehouden met verschillen in de belastingopbrengsten. De afwijkingen tussen de prognoses en de begroting zijn toegelicht in de programmaverantwoording in hoofdstuk 3. Kortheidshalve wordt hier naar verwezen.

Programma's
Klimaatbestendig en gezond watersysteem
De prestaties ten aanzien van de natte natuurparels en GGOR lopen evenals voorgaande jaren achter op de planning. Dit geldt eveneens voor de inrichtingsopgaven. Hierbij is aangegeven dat de oorzaken vooral te vinden zijn in juridische en vergunningsprocedures, flora en fauna, seizoensinvloeden en grondverwerving. Geadviseerd wordt bij de prognose van de verwachte prestaties deze aspecten mee te wegen en daarmee het realiteitsgehalte van de planning te verbeteren.

Liquiditeit en financieringsbehoefte
Machtiging voor eventueel aanvullende lening
Vanwege de liquiditeitsbehoefte, met name als gevolg van de voorfinanciering ten behoeve van het HWBP, wordt voorgesteld het dagelijks bestuur te machtigen om indien nodig voor maximaal € 60 miljoen extra geldlening(en) af te sluiten. Het zou de informatiewaarde verhogen als hierbij eveneens de financiële consequenties inzichtelijk waren gemaakt.

Mogelijke scheefgroei rentekosten
De rentekosten van het waterschap worden verdeeld over de twee taken (waterzuiveringsbeheer en watersysteembeheer) op basis van de renteomslag-methodiek. Deze methodiek houdt in dat de totale rentekosten van het waterschap worden verdeeld over de twee taken naar rato van de boekwaarde van de vaste activa. Doordat we geconfronteerd worden met een steeds groter financieringsvraagstuk als gevolg van de voorfinanciering bij het HWBP, kan in de toekomst scheefgroei ontstaan in de verdeling van de rentekosten over de taken. Dit betekent dat in dat geval de waterzuiveringsbeheertaak een deel van de rentelast draagt die door de watersysteembeheer taak wordt veroorzaakt. De financieringsbehoefte als gevolg van de voorfinanciering HWBP en de daarmee samenhangende rentekosten is immers volledig toerekenbaar aan de watersysteemtaak. Als gevolg van de renteomslag-methodiek komen deze echter voor een deel ook ten laste van de waterzuiveringstaak.

Het effect van de mogelijke scheefgroei wordt dit jaar naar verwachting gedempt door vooruit ontvangen subsidiegelden voor andersoortige watersysteemprojecten. Echter gezien de omvang en duur van de voorfinanciering van het HWBP wordt geadviseerd om maatregelen te treffen om mogelijke toekomstige scheefgroei in de renteverdeling naar de taken te voorkomen.

Hierbij kan gedacht worden aan het beperken van de voorfinancieringskosten door de bijdragen van de overige alliantiepartners voor het project Meanderende Maas bij wijze van voorschot te innen en/of bij de HWBP-programmadirectie (nogmaals/nadrukkelijker) aan te dringen op tijdige bevoorschotting van subsidies dan wel de rentekosten van de voorfinanciering vergoed te krijgen. Indien dit onvoldoende oplossing biedt voor het financieringsvraagstuk kan worden overwogen de

rentekosten die samenhangen met de voorfinanciering van het HWBP buiten de rente-omslagsystematiek te laten en deze rechtstreeks toe te rekenen aan de watersysteemtaak.

Reactie dagelijks bestuur op de controllersparagraaf

Het dagelijks bestuur dankt de controller voor de opmerkingen en toelichtingen in de controllersparagraaf. De nadere duiding die hiermee wordt gegeven aan bepaalde aspecten van de bestuursrapportage beschouwen wij als een waardevolle toevoeging. Zo merkt de concerncontroller terecht op dat het bij watersysteembeheer al enige jaren niet lukt om de doelen die we ons bij de begroting hadden gesteld, ook in dat jaar te realiseren. We zijn daarbij veelal afhankelijke van externe factoren als de eisen aan vergunningverlening, flora en fauna en de beschikbaarheid van grond. Dit is vooraf niet altijd in te schatten. Desalniettemin streven we naar een zo realistisch mogelijke planning bij het opstellen van de begroting. Ten aanzien van de gesignaleerde mogelijke scheefgroei van de rentekosten op termijn merken we op dat we de huidige renteomslag methodiek is afgestemd met concern control en de accountant. In aanloop naar de actualisatie van het financieel beleid later dit jaar is hier met de accountant specifiek aandacht aan besteed. Geconcludeerd is dat de huidige werkwijze in overeenstemming is met het beleid en de bestendige gedragslijn. Desalniettemin blijven we alert op het eventuele risico in de toekomst en zullen daar indien deze mogelijke scheefgroei zich daadwerkelijk voordoet in nauw overleg met de concerncontroller en de accountant een passende oplossing voor zoeken en die in dat geval voorleggen aan het algemeen bestuur. Tot slot hebben we, met het oog op de rechtmatigheidsverantwoording die we vanaf dit jaar als dagelijks bestuur af moeten leggen, een aantal voorstellen in de bestuursrapportage opgenomen ten behoeve van een correcte financiële verantwoording bij de jaarrekening. Zo beogen we met het verruimen van het plafond van de grondbank zowel te (blijven) voldoen aan ons financieel kader alsmede onze beleidsdoelstellingen te realiseren.

hetWaterschapshuis
De kracht van samen

Bestuursrapportage

Het Waterschapshuis 2025-1

Kenmerk: V0798/H014034
Versie 1.0 t.b.v. AB d.d. 30-06-2025

Inhoud

Deel 1: Financiële analyse en instandhouding 5

1 Voorwoord 6

2 Leeswijzer 7

3 Bestuursrapportage in één oogopslag 8

4 Financiële analyse 10

4.1 Instandhouding 10

4.1.1 Instandhouding als ondersteuning projecten en diensten 10

4.1.2 Doorbelastingen instandhouding naar projecten en diensten 11

4.2 Samenvattend beeld financiën 12

4.2.1 Begroting en gerealiseerde kosten in cijfers 12

4.2.2 Realisatie en jaareindeverwachting in cijfers 13

4.2.3 Jaareindeverwachting toegelicht 15

4.3 Begrotingswijzigingen 20

5 Formatie en capaciteit 22

5.1 Begrote en gerealiseerde uren 22

5.2 Directe uren per medewerkerscategorie 23

5.3 Gemiddelde uurtarieven 24

5.4 Aantal medewerkers en ziekteverzuim 25

5.5 Inzet capaciteit vanuit waterschappen 26

5.6 Afgeronde vacatures en verdeling herkomst capaciteit 28

6	**Organisatie**	**29**
6.1	Missie, visie en kernwaarden	29
6.2	Externe en interne ontwikkelingen	30
6.3	Uiteenzetting van de financiële positie	32
6.3.1	Financiering	32
6.3.2	Weerstandsvermogen en de risicobeheersing	33
6.4	Bedrijfsvoering	34
6.4.1	Jaarplan 2025	34
6.4.2	Financiële rechtmatigheid	36
6.5	Merendeelcriterium	36
7	**Programmaverantwoording - instandhouding**	**37**
7.1	Programma 1 Bestuur en organisatie	37
7.2	Programma 2 Kennis en verbinden	39
Deel 2: Samenwerking met waterschappen		**41**
8	**Programmaverantwoording – samenwerking met waterschappen**	**42**
8.1	Programma 3 Diensten en beheer (incl. Kassiersfunctie)	42
8.1	Programma 4 Collectieve thema's	46
8.2	Programma 5 Ontwikkelthema Waterschappen	48
8.3	Programma 6 Opgave waterveiligheid	51
8.4	Programma 7 Opgave watersysteem	53
8.5	Programma 8 Opgave waterketen	56
8.6	Programma 9 Overheidsdienstverlening en bedrijfsvoering	58
Deel 3: Samenwerking met derden		**61**
9	**Programmaverantwoording projecten met derden**	**62**
9.1	Programma 10 SAW@	62
9.2	Programma 11 Basisdata	64
9.3	Programma 12 IHW	66

Deel 4: Verwachte begrotingswijzigingen **69**

10 Verwachte begrotingswijzigingen **70**
10.1 Verwachte begrotingswijzigingen 2025 70
10.2 Verwachte bijstelling begroting 2026 72

11 Bijlagen **73**
11.1 Bijlage 1: Status kleur en betekenis 73
11.2 Bijlage 2: Financieel overzicht kolommen verklaard 74
11.3 Bijlage 3: Lijst met afkortingen 75

Deel 1: Financiële analyse en instandhouding

In deel 1 wordt een algemeen beeld geschetst van de financiële en inhoudelijke ontwikkelingen. Deze hoofdstukken vormen een bestuurlijke samenvatting. Daarnaast zijn in dit deel de begrotingsprogramma's Bestuur en organisatie en Kennis en verbinden uitgewerkt. Deze begrotingsprogramma's behoren tot de instandhouding. Wijzigingen die betrekking hebben op bijdrage van de waterschappen aan de instandhouding moeten na een zienswijzeprocedure door het algemeen bestuur worden vastgesteld.

1 Voorwoord

Voor u ligt de 1e bestuursrapportage 2025 van Het Waterschapshuis (hierna: hWh) over de periode januari tot en met april. Middels de bestuursrapportage informeert de organisatie het bestuur over de voortgang, de afwijkingen en de bijzonderheden ten opzichte van de programmabegroting 2025. De bestuursrapportage is een verantwoordingsdocument over de voortgang van hWh met focus op instandhouding en de grote lijnen van de programma's. In de afzonderlijke bijlage projectverantwoording wordt inzicht gegeven in de voortgang van de projecten, welke onder aansturing van de opdrachtgeverstafel (OGT) worden uitgevoerd. Hierdoor is in de rapportage een duidelijke scheiding aangebracht tussen aansturing door het bestuur van hWh enerzijds en de OGT anderzijds. Alle financiële rapportages worden, conform het huidige standpunt van de belastingdienst, opgesteld in bedragen exclusief BTW. De totale kosten worden door hWh verhoogd met BTW in rekening gebracht bij de deelnemers.

hWh kan alleen programma's en projecten in de begroting verwerken, voor zover hiervoor een Dienstverleningsovereenkomst (DVO) is afgesloten. De DVO's zijn derhalve leidend voor de begrotingen. Door deze systematiek moeten ook tussentijds gedurende het jaar begrotingswijzingen worden aangeboden voor de nieuwe initiatieven die worden opgestart. Gelijktijdig met de bestuursrapportage wordt een begrotingswijziging 2025 aangeboden.

Het algemeen en dagelijks bestuur van hWh hebben de nadrukkelijke wens geuit om de begroting zo realistisch mogelijk neer te zetten. In de eerste maanden van 2025 zijn in opdracht van de Opdrachtgeverstafel (OGT) verschillende nieuwe projecten van start gegaan en zijn lopende opdrachten verlengd. Wij verwachten echter niet dat dit hoeft te leiden tot een toename van de totale begroting, aangezien we op andere activiteiten, ondanks de strakkere sturing op een realistische begroting, toch nu al signalen zien dat niet alle begrote middelen in 2025 zullen worden uitgegeven. Op een aantal activiteiten is de begroting daarom ook naar beneden bijgesteld. Door deze bijstelling verandert de opdracht niet en ook de DVO blijft ongewijzigd alleen is het werk om moverende redenen vertraagd.

In deze eerste rapportageperiode in 2025 zijn weer mooie resultaten gerealiseerd, bijvoorbeeld oplevering MuskTrap voor de bestrijdingssorganisaties, het vernieuwen van het Frameworkcontract met Microsoft, zeer goede kwaliteit luchtfoto's, etc. In het koersplan heeft het bestuur vastgelegd dat zij beter meegenomen willen worden in het zichtbaar maken van deze resultaten, zodat zij hun ambassadeursrol beter kunnen spelen. In dit kader zijn er stappen gezet om de meerwaarde van samenwerking tussen waterschappen onder regie van hWh in beeld te brengen. Zo is een eerste versie van het Waterschapsportaal opgeleverd en is een belevingsmarkt waterveiligheid onderdeel geweest van de AB-vergadering van 24 april jl.

2 Leeswijzer

De indeling van deze bestuursrapportage is gelijk aan de indeling van de geactualiseerde begroting 2025. Om aan te sluiten op de verschillende informatiebehoeften, is de bestuursrapportage als volgt opgesteld:

In deel 1 (hoofdstuk 3 tot en met 7) wordt een algemeen beeld geschetst van de financiële en inhoudelijke ontwikkelingen. Deze hoofdstukken vormen een bestuurlijke samenvatting. Daarnaast worden in dit deel de begrotingsprogramma's uitgewerkt die behoren tot de instandhouding. Wijzigingen op bijdragen van waterschappen die betrekking hebben op deze begrotingsprogramma's moeten na een zienswijzeprocedure door het algemeen bestuur worden vastgesteld.

In deel 2 (hoofdstuk 8) worden de begrotingsprogramma's in samenwerking met waterschappen uitgewerkt. Dit betreft de programma's Diensten en beheer (incl. Kassiersfunctie), Collectieve thema's, Ontwikkelthema waterschappen, Opgave waterveiligheid, Opgave watersysteem, Opgave waterketen en Overheidsdienstverlening en bedrijfsvoering. De opdrachtgevers (waterschappen) organiseren zich per project in een uitvoerend overleg. Dit uitvoerend overleg heeft zeggenschap over de gelden die worden begroot voor de projecten. Wijzigingen die betrekking hebben op deze begrotingsprogramma's dienen formeel door het algemeen bestuur vastgesteld te worden.

In deel 3 (hoofdstuk 9) worden de begrotingsprogramma's in samenwerking met derden uitgewerkt. Dit betreft de programma's SAW@, Basisdata en Informatiehuis water (IHW). De opdrachtgevers van de projecten (waterschappen en derden) organiseren zich per project in samengesteld uitvoerend overleg. De opdracht van de waterschappen aan hWh beperkt zich tot facilitering. De bestuurlijke aansturing ligt niet bij het bestuur van hWh. Wijzigingen die betrekking hebben op deze begrotingsprogramma's dienen echter wel formeel door het algemeen bestuur vastgesteld te worden.

In deel 4 (hoofdstuk 10) wordt aangekondigd welke begrotingswijzigingen voor 2025 worden verwacht in het resterende deel van het lopende jaar. Deze projecten hebben nog niet geleid tot een DVO en worden daarom nog niet in de financiële begroting verwerkt. De genoemde bedragen zijn slechts inschattingen op basis van huidige inzichten. Hier wordt tevens een doorkijk gemaakt naar de verwachte bijstelling van de begroting 2026.

In de verdere hoofdstukken en bijlagen treft u diverse overzichten aan, waaronder de overzichten met bijdragen per waterschap.

3 Bestuursrapportage in één oogopslag

Hieronder worden de belangrijkste kengetallen zichtbaar gemaakt. De begrotingswijzigingen en de toelichting op de jaareinde verwachting worden in hoofdstuk 4 weergegeven. In hoofdstuk 4.2.2. is beschreven welke uitgangspunten worden gehanteerd bij het afhandelen van een overschot (of tekort) ten opzichte van de begroting.

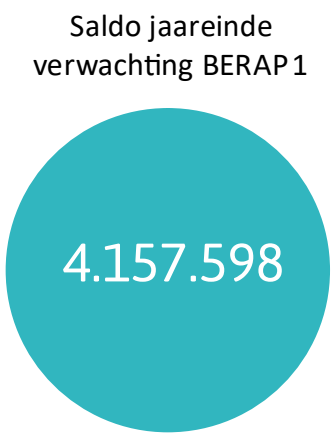

Per programma is op basis van het totaalbeeld een statuskleur toegekend. Voor een toelichting op de betekenis van de statuskleuren wordt verwezen naar bijlage 1. In het programmadashboard zijn de statuskleuren in een ringdiagram weergegeven. In de programmaverantwoording worden de ringdiagrammen per programma weergegeven. Ook worden hier de belangrijkste risico's en beheersmaatregelen van de programma's benoemd. Voor meer details van de projecten en kostenplaatsen wordt verwezen naar de bijlage projectverantwoording.

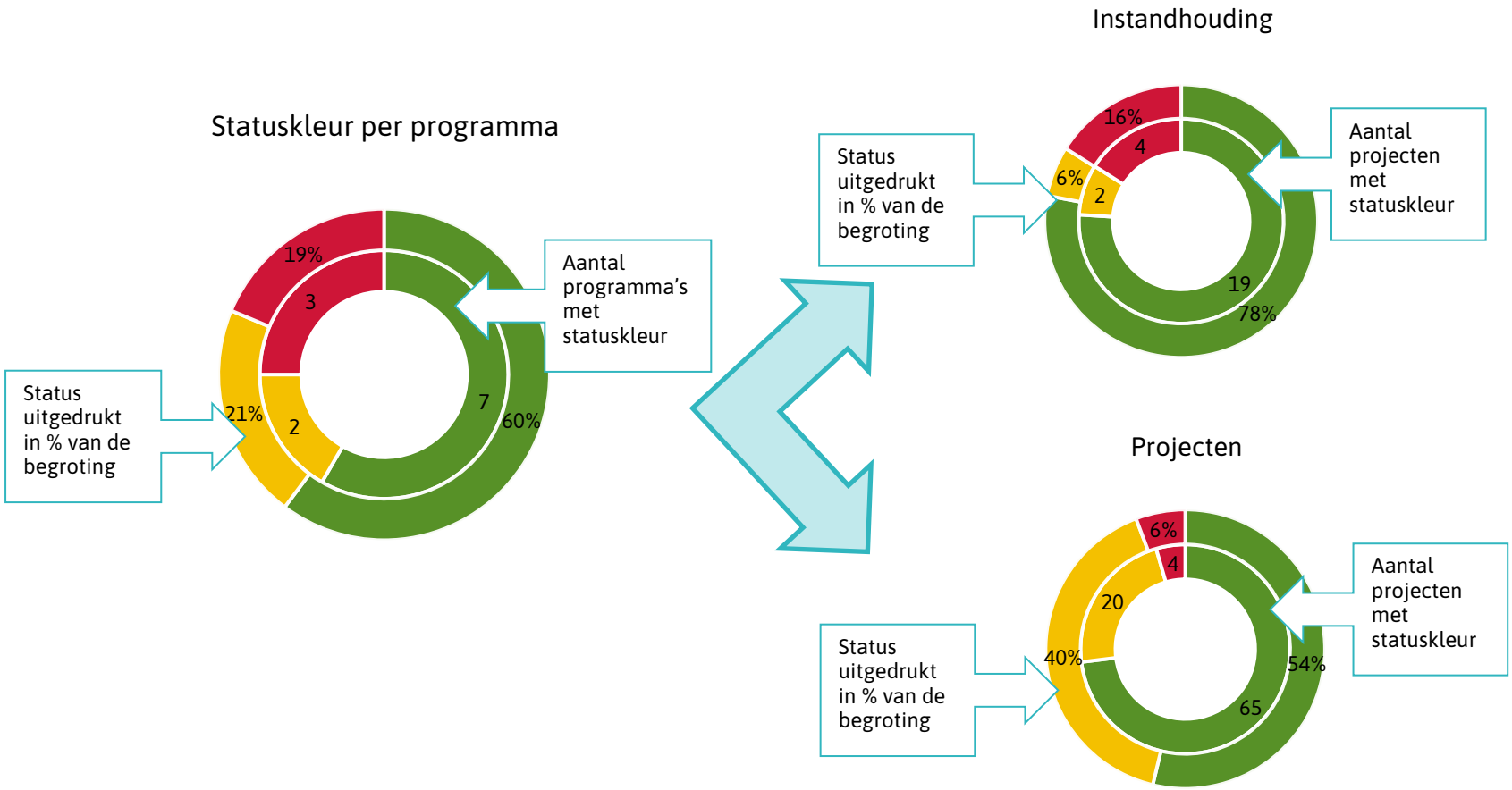

4 Financiële analyse

4.1 Instandhouding

4.1.1 Instandhouding als ondersteuning projecten en diensten

De instandhouding is faciliterend aan de uitvoering van de projecten en diensten. In de geactualiseerde begroting 2025 is 13,4% van het totale begrotingsbedrag benodigd voor de uitvoering van Bestuur en organisatie. Naar verwachting is de realisatie van bestuur en organisatie in 2025 13,6% van de totale uitgaven. De verhouding ten opzichte van de begroting van de projecten is stabiel.
In 2025 is binnen het programma kennis en verbinden het project WISE gestart. Een deel van de activiteiten en bijbehorende subsidie blijkt plaats te vinden net na de jaarovergang 2026. Hierdoor wordt de begroting van het programma Kennis en verbinden in 2025 naar beneden bijgesteld. Hierdoor dalen de totale verwachte lasten binnen Kennis en verbinden.

Geactualiseerde begroting 2025 in %

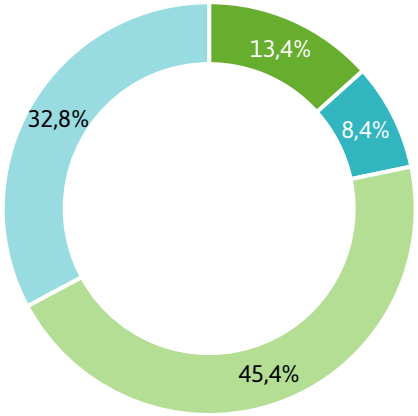

Verwachte lasten 2025 in %

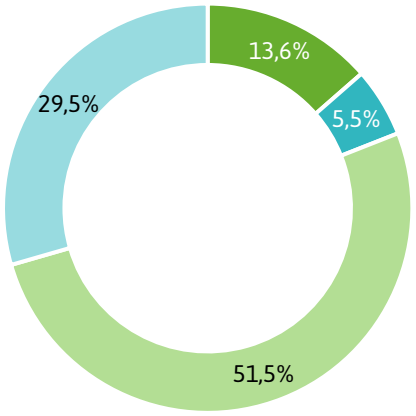

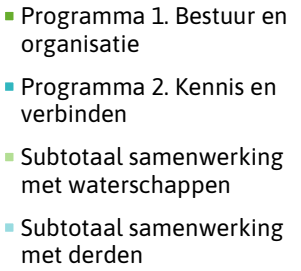

4.1.2 Doorbelastingen instandhouding naar projecten en diensten

In de geactualiseerde begroting is het uitgangspunt gehanteerd van het doorbelasten van uitgevoerde diensten binnen instandhouding aan de producten en programma's op basis van vaste rekentarieven per dienst. De rekentarieven zijn (exclusief BTW):

- Virtuele werkplek: € 600 per maand per medewerker;
- Capaciteitsmanagement: € 5.400 per medewerker voor de gehele begeleiding van instroom. Voor de doorstroom van een interne medewerker naar een nieuwe functie wordt een rekentarief van € 2.700 gehanteerd. Voor contractverlengingen wordt een rekentarief van € 1.100 gehanteerd;
- Inkoop: maximaal € 1.000 voor een enkelvoudig onderhandse aanbesteding en € 2.500 voor een meervoudig onderhandse aanbesteding.

Een deel van de doorbelastingen vindt plaats binnen programma 1 en 2 instandhouding naar andere kostenplaatsen binnen instandhouding. Het resterende deel wordt van instandhouding aan de andere programma's (projecten) doorbelast. De volgende doorbelastingen zijn verwerkt in 2025:

	Totale doorbelastingen 2025 in € excl. BTW			
	Aan projecten en diensten	IHW facilitering	Binnen instandhouding	Totaal
Virtuele werkplek	239.593	60.655	143.151	443.399
Capaciteitsmanagement	99.050	6.500	104.950	210.500
Inkoop	50.500	3.000	53.900	107.400
Overige facilitering IHW		49.844		49.844
Totaal	**389.143**	**119.999**	**302.001**	**811.143**

4.2 Samenvattend beeld financiën

4.2.1 Begroting en gerealiseerde kosten in cijfers

Het totaalbeeld van de begroting en de gerealiseerde kosten 2025 is in onderstaand overzicht samengevat. Alle bedragen zijn exclusief BTW.

Programma	Geactualiseerde begroting 2025	Begrotings-wijzigingen BERAP1	Begrotings-wijzigingen BERAP2	Begrotings-wijzigingen BERAP3	Saldo begroting na wijzigingen 2025	Lasten BERAP 1	% t.o.v. begroting
Programma 1. Bestuur en organisatie	5.343.858	-	-	-	5.343.858	1.475.153	28%
Programma 2. Kennis en verbinden	3.346.473	-1.500.000	-	-	1.846.473	619.630	19%
Subtotaal instandhouding	*8.690.331*	*-1.500.000*	-	-	*7.190.331*	*2.094.783*	*24%*
Programma 3. Diensten en beheer (incl. Kassiersfunctie)	9.194.109	-292.427	-	-	8.901.682	2.737.239	30%
Programma 4. Collectieve thema's	1.889.062	-	-	-	1.889.062	404.539	21%
Programma 5. Ontwikkelthema waterschappen	1.300.000	-	-	-	1.300.000	376.164	29%
Programma 6. Opgave waterveiligheid	575.532	-	-	-	575.532	107.321	19%
Programma 7. Opgave watersysteem	1.853.034	205.553	-	-	2.058.587	756.536	41%
Programma 8. Opgave waterketen	799.186	215.116	-	-	1.014.302	173.144	22%
Programma 9. Overheidsdienstverlening en bedrijfsvoering	2.553.115	940.199	-	-	3.493.314	848.096	33%
Subtotaal samenwerking met waterschappen	*18.164.038*	*1.068.441*	-	-	*19.232.479*	*5.403.039*	*30%*
Programma 10. SAW@	3.267.356	0	-	-	3.267.356	308.908	9%
Programma 11. Basisdata	7.327.928	-	-	-	7.327.928	842.645	11%
Programma 12. IHW	2.536.409	25.200	-	-	2.561.609	764.404	30%
Subtotaal samenwerking met derden	*13.131.693*	*25.200*	-	-	*13.156.893*	*1.915.957*	*15%*
Totaal	**39.986.062**	**-406.359**	**-**	**-**	**39.579.703**	**9.413.779**	**24%**

Van de begrote lasten is 24% gerealiseerd. Bij de programma's waar de kostenrealisatie nog beperkt is, wordt een groot deel van de leverancierskosten in de komende maanden verwacht. Voor de eerste bestuursrapportage is dit een terugkerend patroon over de afgelopen jaren (bestuursrapportage 2024-1: 22% realisatie). De gerealiseerde kosten van de instandhouding bedragen 22,3% van de totale lasten in 2025. Voor een toelichting op de realisatie per programma, wordt verwezen naar de bijlagen.

4.2.2 Realisatie en jaareindeverwachting in cijfers

Op basis van de huidige inschatting liggen de totale lasten in 2025 € 4.157.598 (exclusief BTW) lager dan de baten. In hoofdstuk 4.2.3 wordt een analyse van het saldo uiteengezet.

Ten aanzien van de afhandeling van restant budgetten (of tekorten) worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:

1. Afrekening deelnemers: Het resterende saldo wordt afgerekend met de deelnemers. Dit geldt voor alle projecten en kostenplaatsen in de programma's in de programma's 1 tot en met 10.
2. Mutatie projectrekening: Indien er nog geen bestemming is gegeven aan het projectsaldo, wordt het saldo toegevoegd dan wel onttrokken aan de projectrekening. In 2025 zijn hiervoor geen activiteiten gepland en/of afrekening met deelnemers is (nog) niet wenselijk. Dit betreft enkele projecten waarin derden betrokken zijn (programma 11 en 12).

In de baten 2025 van programma 11 en 12 (projecten derden) is het saldo projectrekeningen van 31 december 2024 verwerkt, om zichtbaar te maken dat deze gelden beschikbaar zijn in 2025. Voor deze gelden was bij de jaarafsluiting 2024 nog geen bestemming aangeduid, tevens waren hiervoor geen activiteiten begroot in 2025. Hieraan wordt invulling gegeven door de betreffende UO's.

In de bijlage projectverantwoording is een detaillering van de verwachte afrekening per deelnemer opgenomen.

Programma	Saldo begroting na wijzigingen 2025	Baten BERAP 1	Lasten BERAP 1	Saldo BERAP 1	% t.o.v. baten	Saldo jaareinde verwachting BERAP 1	% t.o.v. baten
Programma 1. Bestuur en organisatie	5.343.858	5.352.797	1.475.153	3.877.644	28%	540.000	10%
Programma 2. Kennis en verbinden	1.846.473	1.846.473	619.630	1.226.843	34%	-90.894	-5%
Subtotaal instandhouding	*7.190.331*	*7.199.270*	*2.094.783*	*5.104.487*	*29%*	*449.106*	*6%*
Programma 3. Diensten en beheer (incl. Kassiersfunctie)	8.901.682	8.901.682	2.737.239	6.164.443	31%	506.976	6%
Programma 4. Collectieve thema's	1.889.062	1.889.062	404.539	1.484.523	21%	338.000	18%
Programma 5. Ontwikkelthema waterschappen	1.300.000	1.300.000	376.164	923.836	29%	100.000	8%
Programma 6. Opgave waterveiligheid	575.532	575.532	107.321	468.211	19%	132.861	23%
Programma 7. Opgave watersysteem	2.058.587	2.058.587	756.536	1.302.051	37%	-330.344	-16%
Programma 8. Opgave waterketen	1.014.302	1.014.302	173.144	841.158	17%	189.687	19%
Programma 9. Overheidsdienstverlening en bedrijfsvoering	3.493.314	3.493.314	848.096	2.645.218	24%	53.306	2%
Subtotaal samenwerking met waterschappen	*19.232.479*	*19.232.479*	*5.403.039*	*13.829.440*	*28%*	*990.486*	*5%*
Programma 10. SAW@	3.267.356	3.267.356	308.908	2.958.448	9%	200.000	6%
Programma 11. Basisdata	7.327.928	8.572.125	842.645	7.729.481	10%	2.168.206	25%
Programma 12. IHW	2.561.609	2.835.035	764.404	2.070.631	27%	349.800	12%
Subtotaal samenwerking met derden	*13.156.893*	*14.674.517*	*1.915.957*	*12.758.560*	*13%*	*2.718.006*	*19%*
Totaal	**39.579.703**	**41.106.265**	**9.413.779**	**31.692.487**	**23%**	**4.157.598**	**10%**

Van de begrote lasten is 24% gerealiseerd. Bij de programma's waar de kostenrealisatie nog beperkt is, wordt een groot deel van de leverancierskosten in de komende maanden verwacht. De gerealiseerde kosten van de instandhouding bedragen 29% van de totale lasten in 2025. Voor een toelichting op de realisatie per programma, wordt verwezen naar de bijlagen. De baten zijn hoger dan de begroting, onder andere vanwege de beschikbare gelden op de projectenrekeningen.

4.2.3 Jaareindeverwachting toegelicht

Het totaalbeeld van het saldo van 2025 is in onderstaand overzicht samengevat. Dit overzicht geeft aan welk deel van de baten naar verwachting in 2025 wordt aangewend.

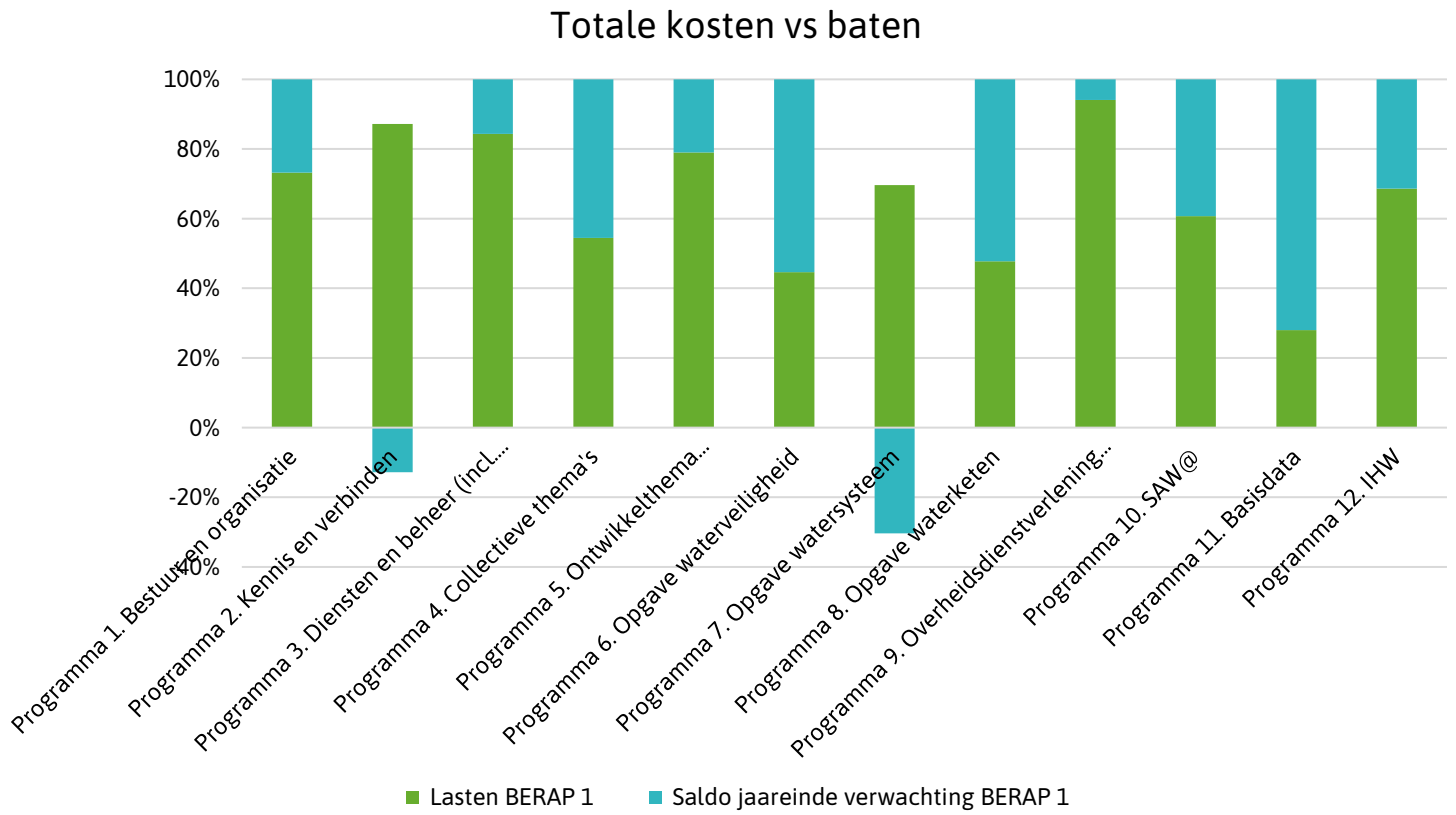

De jaareindeverwachting kan als volgt samengevat worden:

Verklaring saldo jaareinde verwachting 2025 (bedragen in € 1.000 excl. BTW)	Vertraagd, uitvoering in 2026	Werkzaamheden niet uitgevoerd	Effect realisatie uurtarieven	Effect realisatie kosten	Extra werkzaamheden uitgevoerd	Bestemming door UO met derden	Saldo jaareinde verwachting BERAP 1
Programma 1. Bestuur en organisatie	0	590	34	-34	-50	0	540
Programma 2. Kennis en verbinden	0	83	-14	-65	-95	0	-91
Subtotaal instandhouding	*0*	*673*	*20*	*-99*	*-145*	0	*449*
Programma 3. Diensten en beheer (incl. Kassiersfunctie)	10	624	203	-3	-327	0	507
Programma 4. Collectieve thema's	0	338	40	-40		0	338
Programma 5. Ontwikkelthema waterschappen	0	200	32	-32	-100	0	100
Programma 6. Opgave waterveiligheid	0	160	-3	3	-27	0	133
Programma 7. Opgave watersysteem	0	124	-4	4	-454	0	-330
Programma 8. Opgave waterketen	0	406	13	-229		0	190
Programma 9. Overheidsdienstverlening en bedrijfsvoering	0	303	-18	-74	-157	0	53
Subtotaal samenwerking met waterschappen	*10*	*2.153*	*263*	*-371*	*-1.065*	0	*990*
Programma 10. SAW@	0	200	22	-22	0	0	200
Programma 11. Basisdata	0	368	9	-9	0	1.800	2.168
Programma 12. IHW	191	150	412	-753	0	350	350
Subtotaal samenwerking met derden	191	*718*	*443*	*-784*	*0*	*2.150*	*2.718*
Totaal	**201**	**3.544**	**726**	**-1.253**	**-1.210**	**2.150**	**4.158**

	Impact inhoudelijk resultaat projecten in € miljoen	Geen impact inhoudelijk resultaat projecten in € miljoen	Totaal in € miljoen
Bestemming door UO met derden	-	2,1	2,1
Vertraagd, uitvoering in 2026	0,2	-	0,2
Goedkoper uitgevoerd dan begroot	-	0,5-	0,5-
Werkzaamheden niet uitgevoerd	3,5	-	3,5
Extra werkzaamheden uitgevoerd	1,2-	-	1,2-
Totaal	**2,5**	**1,6**	**4,2**

Uitgangspunt	Bedrag 1e indicatie BERAP1	Toelichting op hoofdlijnen
1. Afrekening deelnemers	2.007.798	- Programma 1. Bestuur en organisatie: € 540.000 In de afgelopen periode zijn diverse vacatures ingevuld, waaronder de positie van de nieuwe secretaris-directeur (SD). Ook binnen andere onderdelen van de organisatie zijn vacatures succesvol ingevuld. Als gevolg hiervan is de inzet van inhuurkrachten afgenomen en blijven de personeelslasten op dit punt achter bij de begroting. Dit leidt tot een positieve afwijking ten opzichte van de geraamde kosten. Van de begrotingspost 'onvoorzien' is nog € 80.000 over. Momenteel wordt onderzocht of, naast de lopende projecten, aanvullende projecten uit deze pot kunnen worden gefinancierd, bijvoorbeeld het opzetten van een intern AI-competence center voor hWh. Tegelijkertijd is er nog sprake van capaciteitsvraag op specifieke onderdelen van de bedrijfsvoering. Om de openstaande vacatures sneller in te vullen, is een nieuwe recruiter ingehuurd. - Programma 2. Kennis en verbinden: - €90.894 Er is voortvarend gestart met de uitvoering van het project WISE. Dit project dat grotendeels wordt gefinancierd door de EU omvat ook kennisontwikkeling en kennisdeling met waterschappen. Dat deel is niet subsidiabel maar past bij de doelstellingen van Kennis en Verbinden en wordt niet volledig uit die begroting gedekt. De begroting van het Vergadercentrum gaat naar verwachting overschreden worden met € 63.000,- met name als gevolg van een huurverhoging. - Programma 3. Diensten en beheer (incl. Kassiersfunctie): € 506.976 *Vangstregistratiesysteem* Het nieuwe systeem is enkele maanden later dan gepland live gegaan en er is nog een beperkte lijst restpunten die snel moeten worden opgelost. Hierdoor was er een positief saldo, van ongeveer 200.000 euro, op dit project in 2024 , dat aan de waterschappen is teruggegeven en is nu ongeveer hetzelfde bedrag nodig om de applicatie conform afspraak op te leveren *Z-info* Sinds 1 januari 2025 vallen de meeste activiteiten binnen Z-info onder beheer. Uitzondering hierop is doorontwikkeling op de lange termijn: dit is een projectmatige activiteit en zal in de toekomst worden overgebracht naar programma 8 'waterketen'. Door het pauzeren van enkele opdrachten is er een onderbesteding van €250.000 op het specifieke budget van "doorontwikkeling op de lange termijn".

Uitgangspunt	Bedrag 1e indicatie BERAP1	Toelichting op hoofdlijnen
		Team TMX Continuïteit is in dit dossier uitgangspunt. Het slagen van de aanbesteding is zeer belangrijk om die continuïteit te kunnen blijven garanderen. Daarom wordt de aanbesteding in de vorm van een concurrentie gerichte dialoog ingericht met nog meer zorgvuldigheid voorbereid met een kleine overschrijding van €60.000, tot gevolg. - Programma 4. Collectieve thema's: € 338.000 Dit nieuwe programma is later op gang gekomen, waardoor geplande nieuwe opdrachten nog niet tot wasdom zijn gekomen. en bestaande opdrachten zoals doorontwikkeling en gebruik van WILMA goedkoper uitvallen. - Programma 5. Ontwikkelthema waterschappen: € 100.000 Binnen het programmaonderdeel Leren is sprake van onderbesteding, doordat er minder leerinterventies zijn aangevraagd en georganiseerd dan oorspronkelijk voorzien. Hierdoor zijn er minder kosten gemaakt dan begroot. - Programma 6. Opgave waterveiligheid: € 132.861 Bij project hWh HEEL is nu nog sprake van onderbesteding, De landing van het programma binnen hWh heeft even tijd gekost. De mogelijkheid bestaat dat het budget later in het jaar alsnog nagenoeg volledig besteed wordt in 2025. - Programma 7. Opgave watersysteem: € -330.344 De geconstateerde budgetoverschrijding is als volgt te verklaren: o van het ontwikkelbudget is meer verbruikt dan in deze periode begroot, wordt later in het jaar recht getrokken; o het WIWB project is vertraagd en wordt duurder; o het project Datalevering Slimwatermanagement is vertraagd waardoor in 2024 geld is teruggegeven, dat nu weer moet worden opgehaald. - Programma 8. Opgave waterketen: € 189.687 De onderbesteding is ontstaan omdat meerdere projecten, zoals PAT en O-info, vertraagd zijn. - Programma 9. Overheidsdienstverlening en bedrijfsvoering: € 53.306 De onderbesteding is ontstaan door vertrek van diverse projectleiders, waaronder de op de Software Reseller, de Software Catalogus en het Kenniscentrum. Hierdoor is voortgang beperkt en zijn uren niet gemaakt. De verwachting is dat een deel van de uren in de rest van het jaar zal worden ingehaald, teneinde de afgesproken resultaten alsnog te behalen. - Programma 10. SAW@: € 200.000 Nu bekend is dat dit het laatste jaar van het contract met de huidige leverancier is, worden geen opdrachten tot aanpassingen of doorontwikkelingen meer gegeven.
2. Mutatie projectrekening	2.149.800	- Programma 11. Basisdata € 2.168.206 In de aanloop voor de aanbesteding Beeldmateriaal 2025 was nog rekening gehouden met meerdere scenario's. Op het voorkeursscenario een inwinning met lager vliegen (meer vliegbewegingen en dus hogere kosten) is in de begroting rekening gehouden, Na de aanbesteding is door de stuurgroep alsnog anders beslist. Omdat vorig jaar door het slechte weer niet de juiste kwaliteit luchtfoto's zijn gemaakt (te veel blad aan de bomen) is vanuit de achterban het verzoek gekomen om dit jaar de kwaliteit (op tijd vliegen voor het blad aan de bomen zit) en

Uitgangspunt	Bedrag 1e indicatie BERAP1	Toelichting op hoofdlijnen
		kwantiteit (echt heel Nederland vliegen) te laten prefereren boven het voorkeursscenario. Hierdoor valt de inwinning dit jaar ruim 500k euro lager uit dan begroot. - Programma 12. Informatiehuis Water € 349.800 De opdracht verloopt volgens planning en blijft naar verwachting binnen budget. Voor de coördinatie van de informatiestromen is geen afzonderlijk budget beschikbaar; de kosten worden geraamd op €200.000 en worden binnen het programma opgevangen.
Totaal saldo afwikkeling	4.157.598	

4.3 Begrotingswijzigingen

Tegelijkertijd met de 1e bestuursrapportage 2025 wordt de 2e begrotingswijziging aangeboden. Dit betreft de formele vaststelling van gewijzigde budgetten in de periode januari tot en met april 2025 die invloed hebben op de begroting 2025. Voor al deze begrotingswijzigingen is een DVO afgesloten, waarvan de uitvoering start in 2025. Door middel van de begrotingswijziging worden de projecten aan de begroting 2025 toegevoegd. Deze wijzigingen hebben geen invloed op de hoogte van de bijdrage aan de instandhoudingskosten. Enerzijds worden nieuwe budgetten aan de begroting toegevoegd voor nieuwe projecten. Anderzijds lijkt er ruimte te ontstaan in de lopende projecten waardoor er geld over blijft. Per saldo daalt de begroting met circa € 406.000.
De tussentijdse begrotingswijzigingen worden niet als voorschot bij de waterschappen in rekening gebracht. Na afloop van het jaar 2025 wordt de eindafrekening opgemaakt. Het verschil tussen het gefactureerde voorschot en de realisatie aan het einde van 2025 wordt verrekend met de deelnemers aan de projecten. In de bijlage projectverantwoording is de begrotingswijziging per deelnemer uitgewerkt.

2e Begrotingswijziging:

Programma 2. Kennis en verbinden:

- 00.02.00/400 WISE € -1.500.000. Een deel van de activiteiten en bijbehorende subsidie blijkt plaats te vinden net na de jaarovergang 2026. Daarom stellen we de begroting naar beneden bij. Deze begrotingswijziging heeft geen invloed op de bijdragen van waterschappen.

Programma 3. Diensten en beheer (incl. Kassiersfunctie)

- 00.03.01/825 Oracle TECH € 0. Zoals ieder jaar wordt op basis van het aantal afgenomen licenties de bijdrage van elk waterschap voor dit project opnieuw berekend. Dit heeft geen gevolgen voor de totale projectbegroting, maar de onderlinge bijdrage van de waterschappen verandert wel.
- 00.03.02/201 Landelijke voorziening overstromingsinformatie € -127.500. De kassiersdienst Landelijk voorziening overstromingsinformatie is een samenwerkingsproject van Rijkswaterstaat, provinciën en Unie van Waterschappen waarbij de financiën bij RWS is ondergebracht. Vanuit de organisatie is ons teruggekoppeld dat de aanvangsfase van het project een jaar is opgeschoven, omdat het opstarten van het project vertraging heeft opgelopen Als gevolg hiervan is de begroting die oorspronkelijk voor 2024 was opgesteld, nu van toepassing op het jaar 2025. Hier wordt de begroting van 2025 naar beneden bijgesteld.
- 00..03.01/449 Vangstregistratie € 200.000. Door een vertraging in de projectfase, is het restantbudget van 2024 nodig om projectactiviteiten in 2025 af te ronden. Dit past binnen de geldende DVO.
- 00.03.02/520 NDFF € -364.927. De kassiersdienst NDFF wordt dit jaar beëindigd. De organisatie NDFF heeft onlangs aangegeven een ander beleid in te gaan zetten, waardoor er per 2025 geen abonnementsgelden meer zijn. Voor de afronding van deze dienst blijft nog een aantal uur begroot.

Programma 7. Opgave watersysteem:

- 00.07.00/409 IV Slim Watermanagement € 73.776. Voor Slim Watermanagement zijn we een samenwerking aangegaan met Rijkswaterstaat. Dit project wordt volledig gefinancierd door Rijkswaterstaat. Deze begrotingswijziging heeft geen invloed op de bijdragen van waterschappen.
- 00.07.00/421 Projectenplatform Waterschapswerken € 131.777. Voor het project Projectenplatform Waterschapswerken is een nieuwe DVO vastgesteld. De begroting wordt aangepast zodat deze aansluit op de nieuwe financiële afspraken in de DVO.

Programma 8. Opgave waterketen:

- 00.08.00/500 Onderhoudsinformatie (o-info) € 215.116. Voor het project Onderhoudsinformatie (o-info) is een nieuwe DVO vastgesteld. De begroting wordt aangepast zodat deze aansluit op de nieuwe financiële afspraken in de DVO.

Programma 9. Overheidsdienstverlening en bedrijfsvoering:

- 00.09.00/024 SOC Dienstverlening Security Monitoring en Alarmering (fase 2) € 435.000. Voor het project SOC Dienstverlening Security Monitoring en Alarmering (fase 2) is een nieuwe DVO vastgesteld. De begroting wordt aangepast zodat deze aansluit op de nieuwe financiële afspraken in de DVO.
- 00.09.00/170 Wet Open Overheid (WOO) € 55.000. Voor het project Wet Open Overheid (WOO) is een addendum vastgesteld. De begroting wordt aangepast zodat deze aansluit op de nieuwe financiële afspraken in de DVO.
- 00.09.00/175 Single Digital Gateway € -97.207. Voor het project Single Digital Gateway is een addendum vastgesteld. De begroting wordt aangepast zodat deze aansluit op de nieuwe financiële afspraken in de DVO.
- 00.09.00/561 Kenniscentrum € 547.406. Voor het project Kenniscentrum is een addendum vastgesteld. De begroting wordt aangepast zodat deze aansluit op de nieuwe financiële afspraken in de DVO.

Programma 12. IHW

- 00.12.00/638 EF Slim Watermanagement € -25.000. Een deel van het budget van EF Slim Watermanagement wordt ingezet voor het project BT Droogteportaal.
- 00.12.00/640 EF DD API € 200. In de begroting was een onjuiste bijdrage voor IPO opgenomen. Deze begrotingswijziging heeft geen invloed op de bijdragen van waterschappen.
- 00.12.00/687 BT Droogteportaal € 50.000. Een deel van het budget van EF Slim Watermanagement wordt ingezet voor het project BT Droogteportaal. Daarnaast wordt een bijdrage van € 25.000 aan IPO gevraagd.

5 Formatie en capaciteit

5.1 Begrote en gerealiseerde uren

Een belangrijke basis voor de hWh begroting zijn de gewerkte uren. Hieronder is een overzicht opgenomen van de begrote en gerealiseerde uren per begrotingsdeel.

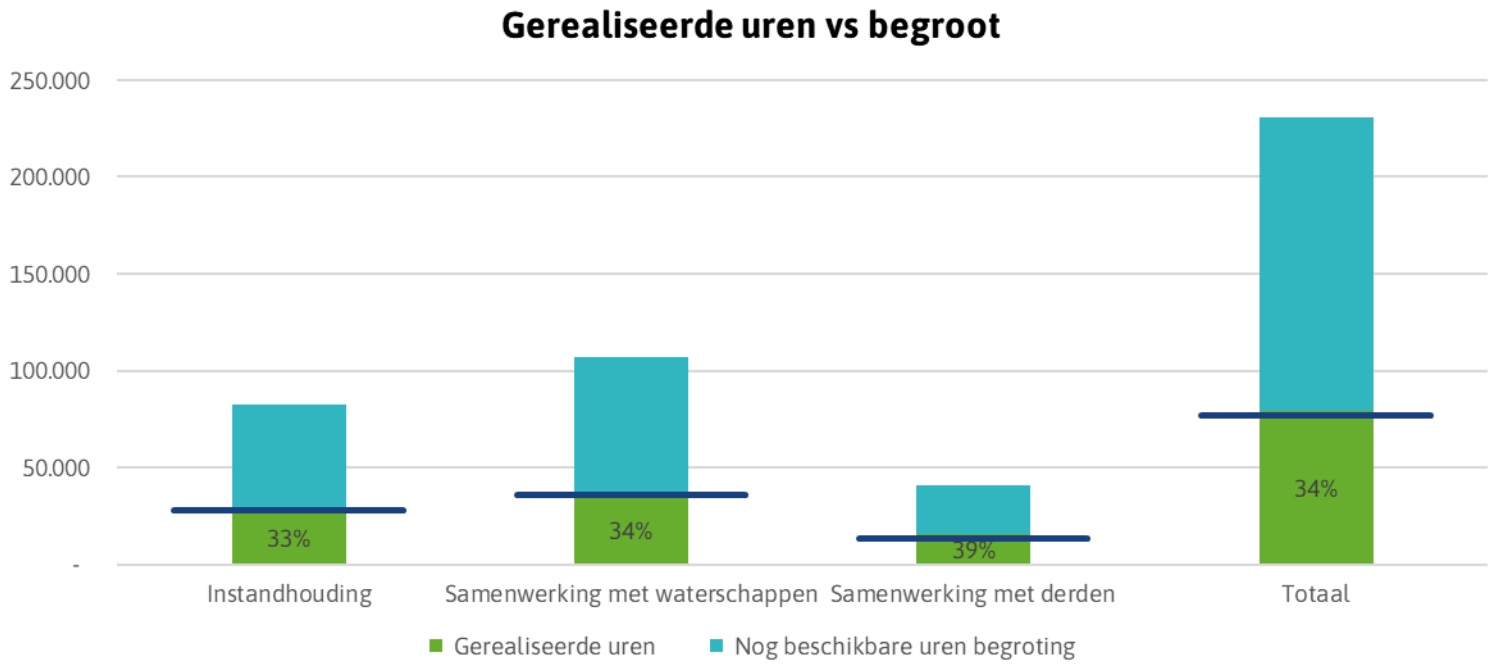

De donkerblauwe lijn geeft de begroting van de uren naar rato van de eerste 4 maanden van 2025 weer. Uit bovenstaande grafiek blijkt dat we gemiddeld op totaalniveau van alle programma's op het niveau van de begroting zitten. De projecten in samenwerking met derden lopen 6% voor op de begroting. Voor een toelichting op de realisatie per programma wordt verwezen naar de bijlagen. De totale urenbesteding in 2025 ligt tot en met april (76.083 uren) in lijn met de begroting van 2025. De realisatie ligt ruim boven de realisatie van dezelfde periode in 2024 (70.698 uren), dit is een stijging van 7,6%.

5.2 Directe uren per medewerkerscategorie

Het overzicht van de directe uren per medewerkerscategorie, uitgedrukt in een percentage van het totaal, kan als volgt worden weergegeven:

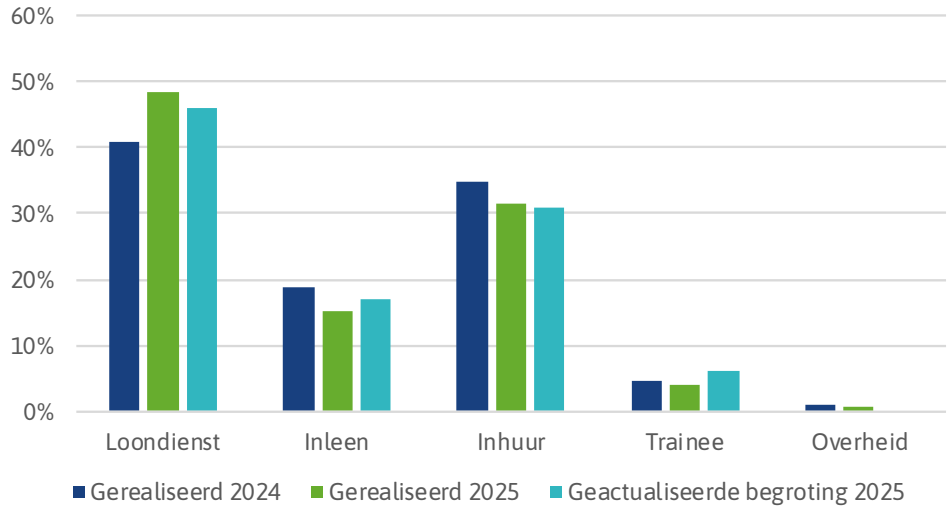

Zoals voorzien ervaren waterschappen krapte op de arbeidsmarkt, waardoor er minder ruimte is om medewerkers vanuit de waterschappen uit te lenen aan een project bij hWh. Tot nu lukt het hWh om dit op te vangen met inhuur, en een kleine stijging van het aantal medewerkers in loondienst.

5.3 Gemiddelde uurtarieven

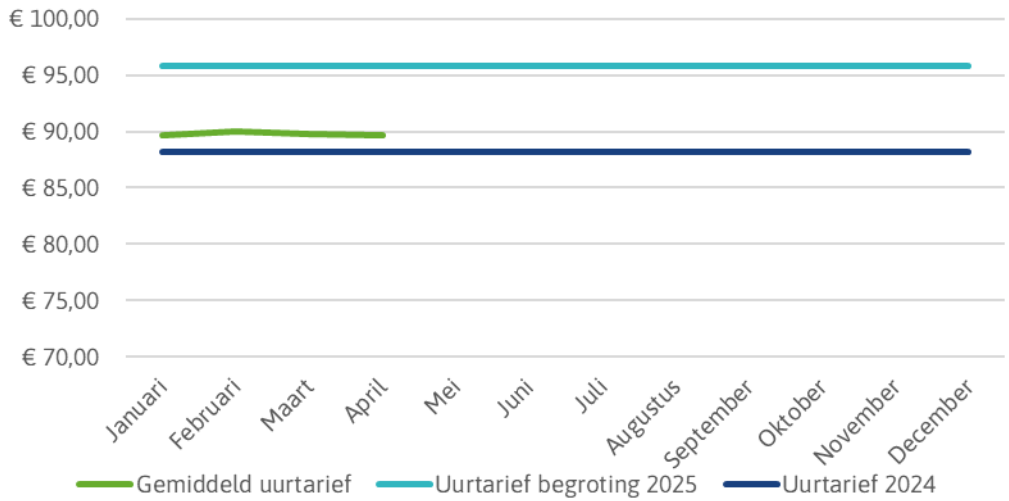

Het gerealiseerde uurtarief in april is € 89,67. Dit ligt € 6,08 onder het begrotingstarief. We verwachten dat de tarieven in 2025 nog zullen stijgen. Deze verwachting is gebaseerd op het onderhandelingsresultaat van de cao-onderhandelingen, waarin is afgesproken dat de salarissen gemiddeld met 4,5% zullen stijgen. Het effect hiervan zal no met terugwerkende kracht naar 1 januari 2025 verwerkt worden. Daarnaast zien we blijvende inflatie en krapte op de inhuurmarkt met stijgende uurtarieven.

5.4 Aantal medewerkers en ziekteverzuim

Het aantal medewerkers werkzaam bij hWh bedroeg op 30 april 2025 193. (31 december 2024: 189). Daarnaast faciliteren we en werkplek voor nog een 12 medewerkers vanuit RWS voor onze samenwerkingsprogramma's. hWh heeft tot en met april 2025 gemiddeld circa 72 FTE in loondienst.

In aantallen ziet de capaciteit op 30 april 2025 er als volgt uit:

	Stand op 30-04-2025	Stand op 31-12-2024
In loondienst	82	70
Inleen van waterschappen	34	40
Inhuur van de markt	69	69
Stagiair	0	1
Trainees	5	7
Inhuur van de overheid	3	2
Totaal bekostigd door hWh	*193*	*189*
Medewerkers RWS	12	12
Totaal gefaciliteerd door hWh	**205**	**201**

Het ziekteverzuim bij de medewerkers in loondienst is in de eerste vier maanden van 2025 gemiddeld 3,7%. Dit ligt boven de interne streefnorm van 1,9%. Het hoge ziekteverzuim wordt met name veroorzaakt door langdurig zieken (veelal niet werk gerelateerd).

5.5 Inzet capaciteit vanuit waterschappen

Ook in 2025 zijn medewerkers vanuit de waterschappen bij hWh ingezet. Deze medewerkers hebben in deze rapportageperiode 11.608 productieve uren geleverd. De uren van betrokken medewerkers in overleggen, zoals UO's, dagelijks bestuur, etc., zijn niet in deze overzichten meegenomen, hoewel deze uren substantieel zijn.
Op verzoek van het algemeen bestuur wordt inzicht gegeven in de verdeling van de medewerkers en uren naar de waterschappen:

Vanuit het meerjarenprogramma dat door de waterschappen is opgesteld voor hWh, blijkt dat er om hWh goed te bemensen vanuit de waterschappen ongeveer 2 FTE (2.800 uur per jaar) per waterschap minimaal nodig zijn. Deze norm is in de grafiek zichtbaar gemaakt met de aqua streep. Op dit moment geven 5 van de 21 waterschappen voldoende invulling aan de flexibele schil van hWh. Dat reisafstand niet altijd een probleem hoeft te zijn bewijzen medewerkers vanuit waterschap Limburg. Naast dat waterschap De Dommel voldoende capaciteit in productieve uren levert, worden ook de personele zaken door De Dommel verzorgd.

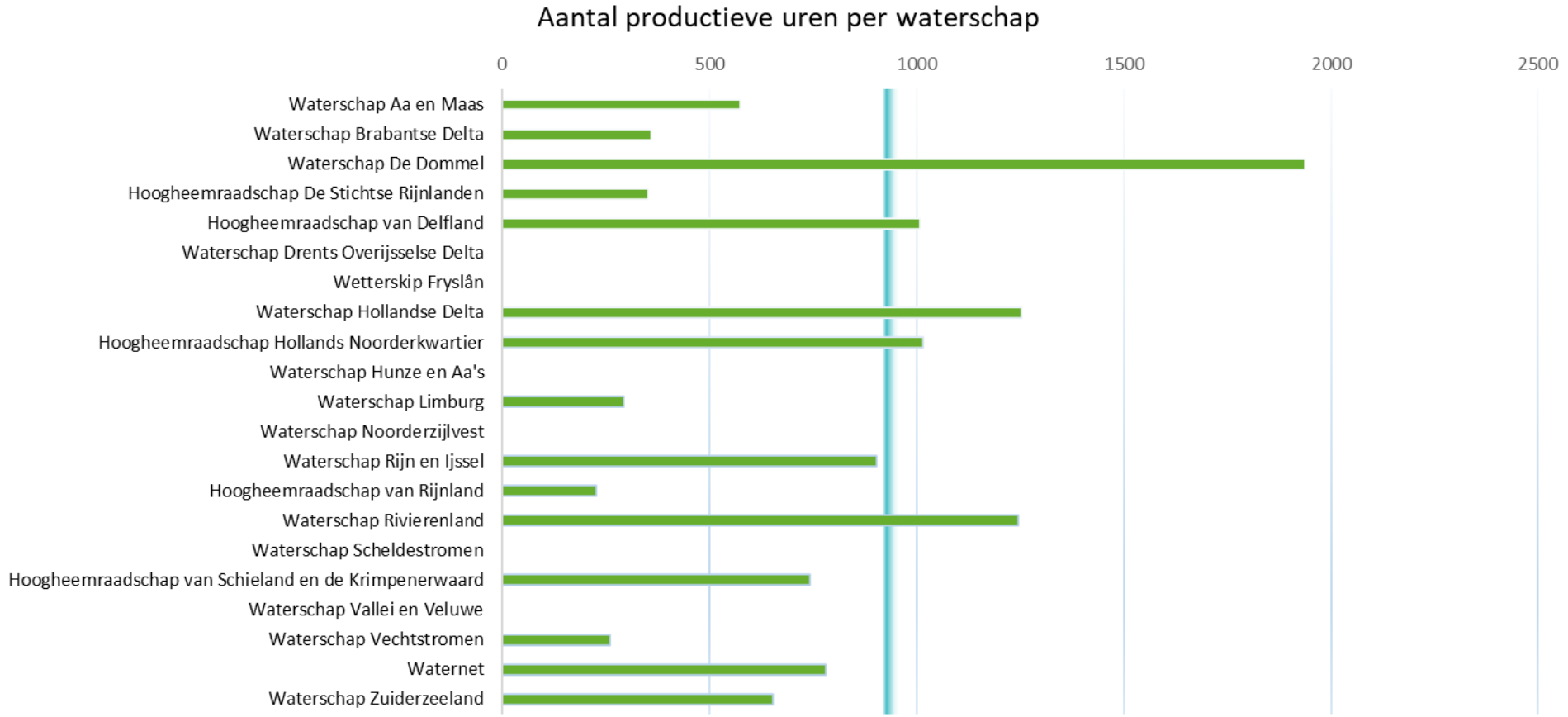

5.6 Afgeronde vacatures en verdeling herkomst capaciteit

Het jaar 2025 is goed begonnen. Er zijn veel wervingen op moeilijk in te vullen posities alsnog geslaagd. Door de ruimte die we van het bestuur hebben gekregen om meer mensen op contract aan te nemen zien wij een stijging van het aantal sollicitanten. De sollicitanten komen van zowel waterschappen als vanuit watergerelateerde bedrijven.

We merken op dat waterschappen erop aandringen mensen zelf in dienst te nemen in plaats van vanuit hun waterschap te detacheren. Waterschappen gaan hier verschillend mee om. Waar het ene waterschap graag een bijdrage levert aan de samenwerking binnen hWh, door personeel te leveren, voelt een ander waterschap deze behoefte niet.

Vanaf januari zijn er 43 nieuwe rollen ingevuld en 22 contracten zijn verlengd.

Ook zien wij nog een stijging van het inhuren van mensen met een bepaalde expertise die we niet in huis hebben. Het positieve nieuws is dat we een aantal jaren geleden met ongeveer 12 trainees zijn begonnen en dat we een redelijk aantal aan ons hebben kunnen binden. Op dit moment hebben we nog 5 trainees.

Onderstaande diagrammen zijn berekend op basis van aantal medewerkers, zonder daarbij rekening te houden met parttimefactor.

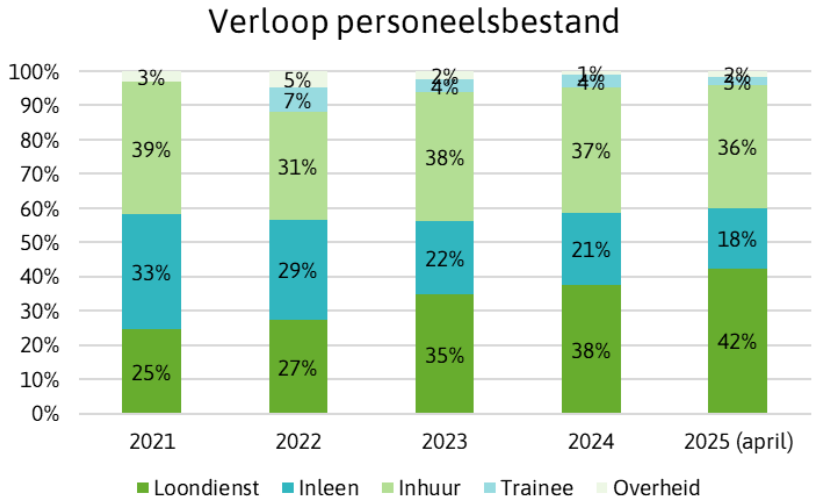

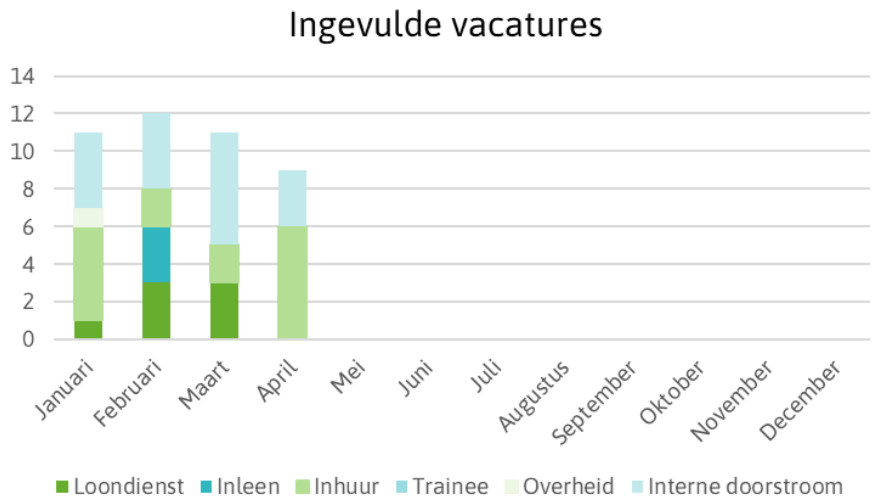

6 Organisatie

6.1 Missie, visie en kernwaarden

In 2024 zijn onze missie, visie en kernwaarden herijkt. Deze elementen vormen de fundamenten van onze organisatie en geven richting aan zowel onze strategie als ons dagelijkse werk. Door deze missie, visie en kernwaarden te formuleren, willen we niet alleen onze eigen koers bepalen, maar ook een inspirerende leidraad bieden voor de waterschappen die we ondersteunen. Samen bouwen we aan een toekomst waarin we de uitdagingen van vandaag en morgen met vertrouwen kunnen aangaan.

Missie
Wij zijn een expertisecentrum voor de waterschappen. In opdracht van de waterschappen coördineren we effectieve samenwerking en regelen we gezamenlijke inkoop op het gebied van data, informatie en technologie. Zo helpen we de waterschappen met hun kerntaken en uitdagingen in een wereld die steeds digitaler wordt.

Visie
Wij ondersteunen de waterschappen in hun transformatie naar toekomstbestendige en datagedreven organisaties. We streven naar een watersector die in 2029, met behulp van onze expertise en dankzij effectieve samenwerking, maximaal profiteert van digitale innovaties. Waterschappen ervaren onze meerwaarde en zijn mede dankzij onze inspanningen voorbereid op de uitdagingen van morgen.

Kernwaarden
Onze kernwaarden reflecteren wie we zijn, hoe we samenwerken, en wat we belangrijk vinden:

Verbindend Wij geloven in de kracht van samen. We verbinden waterschappen, partners en leveranciers om kennis, data, middelen en ervaringen te delen. Bovendien creëren we ook een omgeving waarin onze collega's zich met elkaar verbonden voelen. Dit draagt bij aan een positieve en productieve werkomgeving. Door ons te richten op verbinding, zowel binnen als buiten het Waterschapshuis, versterken we niet alleen de organisatie, maar dragen we ook bij aan een toekomstbestendige en samenwerkende watersector.

Innovatief We omarmen digitale innovaties en stimuleren creatief denken. Dit stelt ons in staat om vooruit te kijken en nieuwe oplossingen te vinden voor onze eigen werkzaamheden en ook voor de uitdagingen van de watersector.

Expertise We moedigen onze medewerkers aan om hun vaardigheden te vergroten en zich te blijven ontwikkelen. Deze groei is niet alleen essentieel voor het werkgeluk van onze medewerkers, maar draagt ook bij aan de kwaliteit van ons werk. Onze expertise is essentieel voor het succes van de waterschappen.

Resultaatgericht Wij richten ons op het behalen van concrete resultaten die waarde toevoegen voor de waterschappen. Door resultaatgericht te werken, zorgen we ervoor dat onze inspanningen efficiënt en effectief zijn, waardoor we waardevolle oplossingen bieden en de uitdagingen van de watersector succesvol aanpakken.

In het koersplan zijn de VIER kernwaarden: verbindend, innovatief, expertise hebben en resultaatgericht door het bestuur vastgesteld. Deze hebben we vertaald naar Vier-en, waarbij we stimuleren dat bepalende momenten gemarkeerd, gedeeld en gevierd mogen worden. De implementatie blijft een aandachtspunt.

6.2 Externe en interne ontwikkelingen

Algemeen beeld
Zoals ook al in eerdere rapportages vermeld, zien we de afgelopen jaren een gestage groei van het aantal opdrachten dat hWh voor de waterschappen uitvoert. Uitgedrukt in uren ligt de realisatie ruim 7% boven dezelfde periode in 2024. We hebben van het bestuur de ruimte gekregen medewerkers voor de projecten en diensten ten behoeve van waterschappen in dienst te nemen bij hWh. Deze ruimte is erg behulpzaam geweest in het aantrekken van medewerkers. Op dit moment zetten we 46% van al onze menskracht in met behulp van medewerkers die in dienst zijn bij hWh. We zijn blij dat we daarmee de groei in (relatief dure) inzet van inhuur uit de markt kunnen beperken en hopen hiermee ook stabiliteit en behoud van kennis te creëren.

Ook in 2025 ligt in de bedrijfsvoering de focus op de verdere professionalisering van de organisatie. We werken vanuit ons jaarplan aan de thema's veilige werkomgeving, professionelere organisatie en zichtbaarheid. Het jaarplan beschrijft de verander- en verbeterpunten waar we aan werken. Zie hiervoor paragraaf 'jaarplan 2025'.

Vaarkaart, strategienota en koersplan
De OGT heeft, naar aanleiding van de vaarkaart van de Unie van Waterschappen, in 2024 de strategienota vastgesteld. De strategienota beschrijft de wijze waarop de 21 waterschappen de komende jaren gezamenlijk vorm willen geven aan de digitale transformatie in de watersector. De ontwikkelingen die worden benoemd in de strategienota, zijn samengebracht in een update van het koersplan door het bestuur van hWh. hWh heeft in 2024 al een eerste fase van de herinrichting van de interne organisatie in gang gezet. De nieuwe hoofdstructuur van de bedrijfsvoering van hWh en bijbehorende aansturing draagt op managementniveau bij aan het verminderen van de afhankelijkheid en kwetsbaarheid van hWh. Daarnaast is in 2024 de inrichting van diensten en beheer als afdeling van hWh gestart In 2025 is deze afdeling daadwerkelijk operationeel geworden.

Herinrichtingsplan fase 2
Als vervolgstap zijn we in de tweede helft van 2024 gestart met de uitwerking van de tweede fase van het herinrichtingsplan. Fase 2 betreft een herinrichting van de programmastructuur om de uitvoering van de strategienota tot een succes te maken. De eerste stap in fase 2, het administratief herinrichten van onze programma-indeling, is in 2024 afgerond. De herindeling helpt om snel in te spelen op veranderingen en om ervoor te zorgen dat de juiste middelen en ondersteuning beschikbaar zijn. De bijbehorende governance-structuur van de opdrachtgever en het in kaart brengen van de capaciteitsbehoefte zal in 2025 verder vorm krijgen. Aandachtspunt hierbij is het borgen van een gedegen, maar vlotte besluitvorming.

BTW
hWh heeft in 2010 een verzoek tot vrijstelling voor de toepassing van omzetbelasting bij de Belastingdienst neergelegd. Het verzoek aan de Belastingdienst was destijds tweeledig, namelijk:

1. Vrijstelling van BTW op de diensten van hWh aan de waterschappen (koepelvrijstelling);

2. Vrijstelling van BTW op de diensten van de waterschappen aan hWh.

Ad 1: De Belastingdienst heeft in 2012 schriftelijk bevestigd dat hWh voldoet aan de voorwaarden voor de koepelvrijstelling, daarmee was dit deel van het verzoek tot vrijstelling reeds afgerond in 2012. De koepelvrijstelling zorgde ervoor dat hWh diensten vrij van BTW kon leveren aan waterschappen.

Ad 2: Op dit verzoek is tot op heden, ondanks herhaaldelijke verzoeken van hWh en diverse overleggen, nog geen standpunt ingenomen door de Belastingdienst. De diensten van waterschappen aan hWh worden in rekening gebracht met BTW. Aangezien hWh geen recht had op vooraftrek van de BTW, werkt dit uiteindelijk kostenverhogend voor de waterschappen.

Ultimo 2018 heeft de Belastingdienst plotseling een eindoordeel gegeven. Hieruit blijkt de Belastingdienst wederom geen standpunt heeft ingenomen omtrent verzoek 2. Maar heeft zij de afspraak uit 2012 (verzoek 1) ingetrokken. hWh zou jegens waterschappen niet vrijgesteld van BTW presteren. De eerste focus ligt op het terugkrijgen van de koepelvrijstelling (verzoek 1), waarna verzoek 2 weer opgepakt kan worden. hWh heeft bezwaar tegen deze uitspraak ingediend en heeft, na afwijzing van het bezwaar door de belastingdienst, een beroepsprocedure gestart.

Op 21 februari 2022 heeft de behandeling van deze zaak door de rechter plaatsgevonden, waarbij de rechter hWh in het gelijk heeft gesteld. De belastingdienst is in hoger beroep gegaan tegen deze uitspraak. De zitting heeft plaatsgevonden op 12 september 2024, ook hier is hWh door het Hof in het gelijk gesteld. Eind januari 2025 heeft de belastingdienst beroep in cassatie ingesteld bij de Hoge Raad. We zijn nu in afwachting van de verdere procedure.

Circulaire economie en duurzaamheid
Het project duurzaam opdrachtgeverschap is in volle gang. Om de doelen te bepalen zijn er interviews gehouden met bestuurders en collega's. Het rapport met aanbevelingen is afgerond en een adviseur duurzaamheid is gestart. De belangrijkste acties voor de komende tijd zijn (samen met het MT en het bestuur) vastleggen van de duurzaamheidsambities van hWh en vervolgens gerichte acties uitwerken. Tegelijkertijd werken we aan een uniform inkoop- en aanbestedingsbeleid voor de waterschappen, waarbij duurzaamheid centraal staat.

6.3 Uiteenzetting van de financiële positie

6.3.1 Financiering

Kasliquiditeit
De kasliquiditeit geeft de verhouding aan tussen de beschikbare liquide middelen enerzijds en de kortlopende schulden en verplichtingen anderzijds. Het is een indicator van de mate waarin de kortlopende schulden en verplichtingen kunnen worden gedekt uit de liquide activa.

De algemene richtwaarde van dit kengetal is een minimum van 15%. De kasliquiditeit ligt boven de norm. Een hogere kasliquiditeit in de eerste maanden van 2025 komt door de voorschotfacturatie van de primaire begroting 2025 aan de waterschappen en daarmee de reeds ontvangen bijdragen.

Op dit moment heeft hWh geen kredietfaciliteit bij de NWB. hWh heeft op dit moment voldoende liquide middelen om te voldoen aan de verplichtingen. Uit de liquiditeitsplanning blijkt dat aan het einde van 2025 onze financiële buffers vooralsnog toereikend zijn.

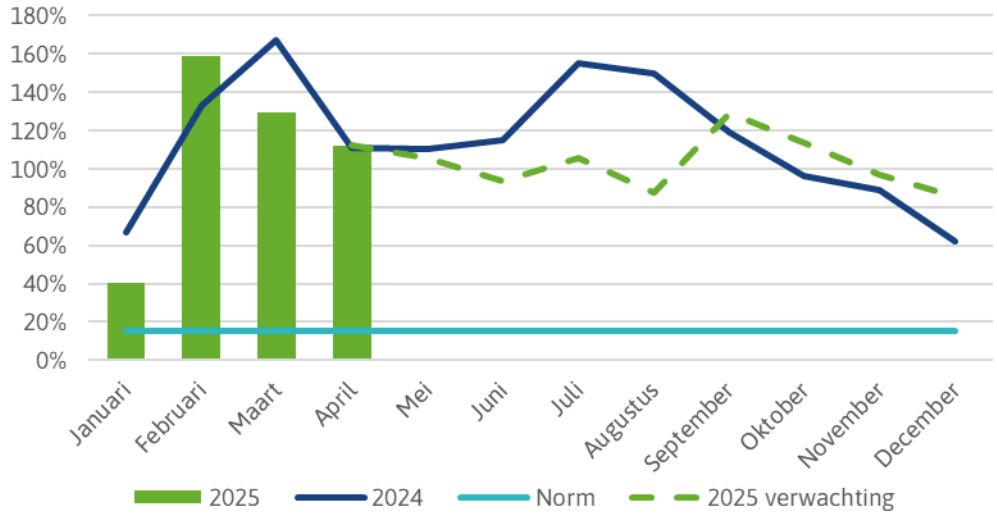

Renteontwikkeling
hWh ontvangt rente over het schatkistbankieren. Hiervoor is een kostenplaats in het programma Bestuur en organisatie ingericht. De renteontwikkeling wordt sterk beïnvloed door de beleidsrichting van het Europese Central Bank (ECB). De rente is in het eerste kwartaal van 2025 met 0,5% gedaald.

De rentebaten over het schatkistbankieren per kwartaal bedragen:
1e kwartaal 2025 € 106.650
April 2025 € 58.215

De overige rentebaten over januari tot en met april bedragen € 2.620.

Schatkistbankieren
Als gevolg van schatkistbankieren dient hWh alle middelen boven de drempel van € 1.000.000 af te romen. Het gemiddelde saldo per kwartaal moet conform de regelgeving lager zijn dan € 1.000.000. Met ingang van september 2017 wordt gebruik gemaakt van de faciliteit van de NWB Bank om het saldo automatisch af te romen naar de schatkist. Het saldo schatkistbankieren is direct opeisbaar en de financiële risico's zijn laag.

De gemiddelde stand op de NWB-betaalrekening per kwartaal bedroeg:
1e kwartaal 2025 € 10.000
April 2025 € 10.000
Hiermee heeft hWh voldaan aan de regeling schatkistbankieren tot en met het eerste kwartaal 2025.

Kasgeldlimiet
Kasgeldlimiet is een bedrag ter grootte van een percentage van het begrotingstotaal van het openbaar lichaam bij aanvang van het jaar. In de uitvoeringsregeling Financiering Decentrale Overheden is dit percentage voor gemeenschappelijke regelingen vastgesteld op 8,2% van het primaire begrotingstotaal. Voor hWh betekent dit in 2025, gebaseerd op het primaire begrotingstotaal van circa € 32,8 miljoen, een kasgeldlimiet van € 3,1 miljoen. De verwachting is dat hWh in 2025 geen leningen zal aanvragen en blijft hiermee onder het kasgeldlimiet.

Renterisiconorm
Renterisiconorm is een bedrag ter grootte van een percentage van het begrotingstotaal van het openbaar lichaam bij aanvang van het jaar. In de uitvoeringsregeling Financiering decentrale overheden is dit percentage voor gemeenschappelijke regelingen vastgesteld op 20% van het primaire begrotingstotaal. Voor hWh betekent dit in 2025, gebaseerd op het primaire begrotingstotaal van circa € 32,8 miljoen, een renterisiconorm van € 7,6 miljoen. hWh verwacht in 2025 geen aflossingsverplichting en blijft hiermee binnen de renterisiconorm.

6.3.2 Weerstandsvermogen en de risicobeheersing
Het dagelijks bestuur herziet jaarlijks de risicomatrix van het eigenaarschap van hWh als onderdeel van de planning-en-controlcyclus. In het voorjaar van 2024 heeft herijking plaatsgevonden. De aandachtsgebieden van het dagelijks bestuur zijn:

1. Gebrek aan capaciteit/kennis: Zowel kwaliteit als tijdige beschikbaarheid en (duurzame) inzetbaarheid van medewerkers en het behoud van kennis.
2. Aantrekkelijk werkgever: heeft hWh voldoende te bieden om voor IT- en andere specialisten in de watersector een aantrekkelijke werkomgeving te zijn.

3. Bestuurlijke controle: Grip van het bestuur op totale begroting, bewaking van rechtmatigheid (o.a. loden deuren) en uitvoerbaarheid programma's.
4. Cybersecurity: informatieveiligheid en privacy volgens de BIO- en AVG-normen inregelen.
5. Onbenutte potentie: Appreciatie bij de AB's waterschappen van impact digitale transformatie op primaire proces, de potentie van samenwerking op dit thema en de rol van hWh hierbij.
6. Vertrouwen in hWh: Perceptie van te weinig toegevoegde waarde, kwaliteit en wendbaarheid.
7. Compliance wet- en regelgeving: Hierbij inbegrepen fraude- en corruptierisico's.

'Gebrek aan capaciteit' is beter beheersbaar aangezien in het AB van 25 november 2023 is besloten hWh meer ruimte te geven om met passende contractvorm medewerkers aan hWh te binden. De arbeidsmarkt is onverminderd krap, toch lukt het hWh door haar imago van aantrekkelijk werkgever om de juiste mensen (soms met enige vertraging) aan zich te binden. Hierdoor kan hWh tot op heden alle gevraagde opdrachten uitvoeren.

Voor cybersecurity geldt dat hWh in eind 2023 een audit heeft gehad met een hoge score van volwassenheid. Echter heeft hWh nog niet het ambitieniveau van volwassenheidsniveau 4 behaald. In de afgelopen jaren zijn er echter wel veel verbeteringen geweest. Deze lijn moet doorgetrokken worden. Door ontwikkelingen in de maatschappij blijft de waarschijnlijkheid van een cyberincident toenemen, echter door de verbeteringen die het afgelopen jaar bij hWh hebben plaatsgevonden zal hWh er beter mee om kunnen gaan. In 2025 werkt hWh aan het aansluiten op SOC.

Betreft 'Vertrouwen in hWh' heeft het bestuur gesteld dat de verbondenheid van de waterschappen bij hWh continu aandacht moet hebben. Het is belangrijk dat de meerwaarde van hWh genoeg wordt herkend en dat dit ook wordt geuit. Verder moet er focus zijn om de resultaten van hWh concreet duidelijk te maken bij de waterschappen en andere belanghebbenden. Dit onderwerp vraagt daarom meer aandacht.

De onderwerpen 'Onbenutte potentie', 'Bestuurlijke controle' en 'Compliance wet- en regelgeving' hebben de aandacht van het DB, maar laat het aan de hWh-organisatie om deze risico's te blijven mitigeren. De onderwerpen komen regelmatig terug op de agenda van het DB en vertaling heeft plaatsgevonden in het jaarplan 2025 van hWh.

Programma/project-specifieke risico's worden door de deelnemers aan het betreffende programma/project gedragen. Dit betreft de zogenaamde "loden deur". Dit belangrijke principe is verankerd in de gemeenschappelijke regeling en verder uitgewerkt in het dienstverleningshandvest (vrijwaringsbepaling) en de dienstverleningsovereenkomsten. Aangezien de programma-/projectrisico's bij de deelnemers liggen, worden de risico's niet opgenomen in deze dit hoofdstuk. In de programmaverantwoording wordt inzicht gegeven in de risico's per project.

6.4 Bedrijfsvoering

6.4.1 Jaarplan 2025

In het jaarplan 2025 zijn diverse thema's en speerpunten benoemd die aansluiten bij de bestuurlijke risicogebieden waar binnen de dagelijkse bedrijfsvoering aan zal worden gewerkt. Ook zijn interne projecten benoemd, die in 2025 extra aandacht krijgen en waarvoor extra middelen nodig zijn. In 2025 is opnieuw

€ 250.000 beschikbaar in de begroting voor de interne projecten vanuit de pot ‘kwaliteitsborging’. Het DB heeft ingestemd met de voorgelegde interne projecten en prioritering aangewezen. Het managementteam van hWh benoemd op alle speerpunten en interne projecten actiehouders en ziet toe op correcte naleving en faciliteert indien nodig bij enige aansturing.

Veilige werkomgeving
Door het verbeteren van de PDCA zet hWh een volgende stap in de volwassenheid van het beheer van de interne kantoorautomatisering. Het zorgt dat het risico-gestuurd denken beter geborgd wordt in de IT-beheer processen.

De planning voor de pre-BIO audit is iets opgeschoven. Deze stond eerst voor de zomer van 2025 gepland, maar gaat waarschijnlijk in het najaar van 2025 plaatsvinden. Dit onder andere zodat het PDCA project van IT de ruimte krijgt om geïmplementeerd te worden en gepland te worden, zodat dit in de pre-audit meegenomen kan worden. Ook sluit een pre-audit in het najaar beter aan op de externe audit van 2026 die in het najaar/de winter van 2026 zal plaatsvinden.

Professionele organisatie
Binnen het project digitale toegankelijkheid zijn de eerste activiteiten opgestart en afgerond. De belangrijkste activiteit hierbij was om aan te geven bij BZK hoe toegankelijk onze websites zijn. Dit gebeurt door middel van toegankelijkheidsverklaringen per website. Alle verklaringen zijn nagelopen en bijgewerkt. Een aantal fouten zijn samen met ICTU hersteld. Het resultaat hiervan is dat het Waterschapshuis op dit moment weer voldoet aan de Wet digitale toegankelijkheid.

De implementatie van het handboek inkoop, contract- en leveranciersmanagement verloopt conform planning. Ter aanvulling op het handboek is een bijlage toegevoegd waarin het contractmanagement voor de instandhoudingsfase wordt beschreven. Hieraan bestond behoefte, aangezien dit proces afwijkt van het contractmanagement binnen projecten. Daarnaast zijn diverse wijzigingen doorgevoerd om beter aan te sluiten bij de fasering binnen het projectenproces van A tot Z.

Momenteel wordt onderzoek gedaan naar de mogelijkheden om TenderNed-data te analyseren met behulp van AI. De eerste resultaten zijn minder positief dan gehoopt. Belangrijke oorzaken:
- Incomplete of onnauwkeurige invulling van aankondigingen door aanbestedende diensten.
- Veel verwijzingen naar documenten zonder inhoudelijke samenvatting op TenderNed.
- Gebruik van tools als Mercell, die beperkt gestructureerde data aanleveren.
- Niet-uniforme publicatie van aanbestedingsdocumenten (losse documenten versus één grote PDF).

Deze factoren bemoeilijken zowel de datagedreven analyse als het automatisch opstellen van aanbestedingsdocumenten met AI.

Binnen ons netwerk van overheidsinkopers zijn meerdere onderzoeken bekend naar de inzet van AI voor het beantwoorden van vragen bij nota’s van inlichtingen (NvI’s). De informatie en eventuele oplossingen die daaruit voort komen zal waar mogelijk worden toegepast bij hWh. Er worden door hWh inspiratiesessies voorbereid waarin leveranciers van AI-tools demonstraties zullen geven. De nadruk ligt op oriëntatie, niet op directe aanschaf.

Zichtbaarheid
In dit thema zijn voor het jaar 2025 vanuit het jaarplan geen interne projecten aangewezen. Wel zijn we vanuit dit thema actief aan de slag gegaan met het 'Waterschapsportaal', waarbij we inzicht geven in de projecten per waterschap.

6.4.2 Financiële rechtmatigheid

Vanaf verslaggevingsjaar 2025 moet het dagelijks bestuur in een onderdeel van de jaarrekening aangeven of de in de jaarrekening opgenomen financiële feiten in overeenstemming met de daarvoor gelden regelt tot stand zijn gekomen. Hiermee legt het dagelijks bestuur verantwoording af over de zogenoemde financiële rechtmatigheid.

Zoals is vastgesteld in de verordening beleids- en verantwoordingsfunctie het Waterschapshuis 2025 dat de volgende percentages ten aanzien van de rechtmatigheidsverantwoording worden gehanteerd:

- Verantwoordingsgrens: 2,0%
- Rapporteringsgrens: 0,2%

Deze grenzen worden toegepast op de uitkomsten van de interne controle en vormen het kader voor de beoordeling van de rechtmatigheid.

Interne controle en beheersing
Om de rechtmatigheid te borgen, is in 2025 een **risicomatrix en een intern controleplan** opgesteld. Hierin is aandacht besteed aan processen met verhoogde rechtmatigheidsrisico's, zoals projectbeheersing, salarissen, declaraties personeel, tijdschrijven, aanbestedingen, inkopen, betalingen, treasury, BTW
De controles worden uitgevoerd op basis van steekproeven.

Binnen de administratieve organisatie zijn diverse **beheersmaatregelen** ingericht, waaronder:

- Begrotingscontroles vooraf via het financieel systeem
- Autorisatieprocedures en functiescheiding
- Toetsing aan wet- en regelgeving door vakafdelingen
- Periodieke monitoring en rapportage aan het management

Gedurende het jaar heeft interne controle plaatsgevonden op de processen en financiële stromen. De bevindingen uit deze controles zijn positief en geen afwijkingen gevonden.

6.5 Merendeelcriterium

Conform de door KokxDeVoogd voorgestelde systematiek rapporteren we in de bestuursrapportage over de feitelijke realisatie van het merendeelcriterium (werk voor derden). Voor de toepassing van een vrijstelling van aanbesteding is het van belang dat hWh minimaal 80% van haar werkzaamheden verricht voor waterschappen die deelnemen aan de Gemeenschappelijke regeling hWh. Het merendeelcriterium mag berekend worden over een periode van 3 jaar. Het percentage werk voor derden in de periode 2023, 2024 en 2025 bedraagt 8,5% en valt daarmee binnen het maximum van 20%.

7 Programmaverantwoording - instandhouding

7.1 Programma 1 Bestuur en organisatie

Het programma Overhead ondersteunt zowel de interne organisatie als het bestuur van hWh. In het eerste trimester van 2025 lag de focus op het versterken van een veilige werkomgeving, het verbeteren van informatiebeheer en het vergroten van de zichtbaarheid en professionele ondersteuning richting de waterschappen.

Sociale en digitale veiligheid
We hebben verder gebouwd aan een sociaal veilige werkomgeving via Human Experience Management (HXM). Medewerkers staan centraal in beleid en werkomgeving. We stellen medewerkers in staat om zelf regisseur te zijn van hun ontwikkeling binnen hWh. Digitale veiligheid wordt versterkt via bewustwording, kennisontwikkeling en moderne technische voorzieningen.

Informatiebeheer en digitalisering
Implementatie traject gestart om voortaan alle projecten voortaan volgens één uniforme werkwijze (“van A-Z”) te laten werken o.a. voor een helder beslissingsproces en voor consistente informatieopbouw.
De inzet van Microsoft-tools wordt geoptimaliseerd. En Dataclassificatie is opgestart zodat we AI op een verantwoorde manier kunnen introduceren.

Organisatieontwikkeling
Een nieuwe hoofdstructuur zorgt vanaf 2025 voor meer wendbaarheid en kwaliteit in het primaire proces; het faciliteren van de samenwerken tussen de waterschappen. Daarmee zorgen we ervoor dat we de juiste digitale middelen voor hen inkopen. Met de inrichting van een capaciteitspoule krijgen medewerkers meer regie op hun werk en wordt kennis binnen hWh en de watersector behouden.

Zichtbaarheid en communicatie
Via het ‘Waterschapsportaal’ geven we inzicht in de projecten per waterschap. We versterken de communicatie door professionele contentproductie en organiseren meer gestructureerde interactiemomenten. Zo organiseerden we een belevingsmarkt met het thema waterveiligheid voor het algemeen bestuur van hWh.

Inkoop en contractmanagement
We nemen een actieve rol in het gezamenlijke inkoopplatform van de waterschappen. Daarnaast blijven we werken aan verbeteringen, voorwaarden, beleid en werkwijzen voor inkoop en contractmanagement. Komende periode kijken we naar een contractmanagement systeem dat aansluit bij de werkwijze van ons inkoophandboek. De resultaten daarvan delen we met de waterschappen via het inkoopplatform.

Evaluaties
Om een goede overgang van project naar beheer te organiseren, ontwikkelen we een nieuwe vorm om projecten goed te evalueren.

Financiële verantwoording
Binnen dit programma houden we de financiën goed in beeld, zodat we kunnen zorgen voor een goede verantwoording. Het accountantsrapport bij de jaarafsluiting van 2024 was wederom positief; er waren geen verbetervoorstellen.

Programma dashboard	30-04	31-08	31-12	Risico's en beheersmaatregelen van projecten in het programma
1 Bestuur en organisatie 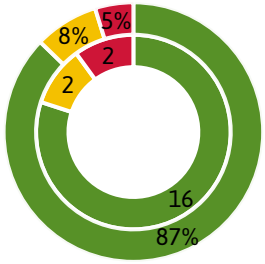	GROEN			Voor de komende periode moeten we in de gaten houden wat er nu uitgegeven wordt (of gaat worden) vanuit het potje onvoorzien, omdat hier op dit moment al een aantal projecten in zitten. Met de benutting van het potje onvoorzien is nu de eindejaarsverwachting dat er 80.000 euro overgehouden wordt. In de uitwerking van HR naar HXM en de poulegedachte voor de wendbare organisatie, wordt rekening gehouden met de wens om meer 'thuisgevoel' en aandacht voor welzijn en ontwikkeling te organiseren, zodat hWh als aantrekkelijk werkgever kan blijven functioneren, waarbij het principe van de juiste persoon op de juiste plek voorop staat.

7.2 Programma 2 Kennis en verbinden

Binnen het programma Kennis en Verbinden bouwen we belangrijke kennis op rondom digitalisering en digitale transformatie, maar ook andere kennis die we nodig hebben om ons werk voor de waterschappen goed te kunnen uitvoeren. Daarnaast investeren we in relaties met de markt, de wetenschap en andere partijen die hiervoor relevant zijn voor de waterschappen. Tenslotte organiseren we de kwaliteitsborging en faciliteren we de waterschappen in hun samenwerking. Onder andere door het bieden van een vergadercentrum.

Maatschappelijk belang
De veranderingen in het IT-speelveld zijn groot. De manier waarop we naar Big-Tech-partijen kijken is in de afgelopen periode flink veranderd. Tot voor kort dachten we dat de opslag van data, de veiligheid, de beschikbaarheid en continuïteit van dienstverlening vanzelfsprekend was. Nu denken we daar anders over. Dat vraagt dan dus om nieuwe oplossingen. Ook de opkomst van bijvoorbeeld AI stelt waterschappen voor nieuwe dilemma's. Wat kunnen we, wat mogen we en wat willen we? Hoe kunnen we gebruikmaken van nieuwe kansen. Vanuit Kennis en verbinden zoeken we naar manieren om met deze nieuwe situaties om te gaan.

PCP-WISE *(Pre-Commercial-Procurement Watermanagement Innovation from Space for European climate resilience)*
We doen mee in een consortium van 26 partijen, met onder andere met de STOWA en Universiteit Twente. Onze rol is om een aanbesteding te doen die marktpartijen uitdaagt om met innovatieve oplossingen te komen die meer inzicht bieden in de bodemvocht-situatie. Dit moeten oplossingen zijn op basis van satellietwaarnemingen. Op basis van zo'n oplossing kunnen de waterschappen beter anticiperen op extremere weersomstandigheden. De EU financiert het volledige project, maar het Waterschapshuis en STOWA financieren de inspanningen die nodig zijn om toepassing bij de waterschappen mogelijk te maken en kennis met hen te delen. De looptijd van het project is 3 jaar (tot en met 2027).

Kracht van samen
Om ons werk voor de waterschappen zo goed mogelijk te doen, werken we samen met andere organisaties.

We ondersteunen de Unie van Waterschappen in de vertegenwoordiging in landelijke overleggen die kunnen leiden tot een uitwerking van de ambities die in de Vaarkaart zijn belegd. Hier staat de totstandkoming van een datastrategie nadrukkelijk op de agenda. Waterschappen kunnen op basis hiervan eigen invullingen maken om datagedreven werken mogelijk te maken.

Omdat de doelstellingen van de Vaarkaart vertaald zijn naar een Strategienota, werken we in 2025 samen met de waterschappen aan de inrichting en invulling van de geformuleerde opgaven. Daarbij bewaken we de samenhang tussen de projecten die hWh uitvoert voor waterschappen en zorgen we voor kennisinbreng 'van buiten'. Speerpunten hier zijn: Delen van data van/voor waterschappen en het ontwikkelen van een (soevereine) cloud- en datastrategie.

Ook met de STOWA versterken we de samenwerking. We kijken bijvoorbeeld hoe we hun onderzoek gerelateerd aan data, kunnen laten landen bij de waterschappen.

Verder willen we onze verbinding met ketenpartners zoals Rijkswaterstaat versterken op de onderwerpen waar we elkaar nauw raken.

Programma dashboard	30-04	31-08	31-12	Risico's en beheersmaatregelen van projecten in het programma
2 Kennis en verbinden 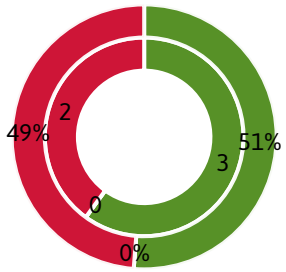	ROOD			Het project WISE is aangegaan om ook kennisontwikkeling te faciliteren. De dekking van kosten (subsidie) voor projectuitvoering is niet volledig omdat deze gebaseerd zijn op salariskosten (niet inhuur). De begroting was gebaseerd op de subsidiebedragen. Hierdoor lijkt een tekort van € 110.000,- te ontstaan in 2025. Deze worden gedeeltelijk gedekt uit Kennis en Verbinden. Daarnaast wordt tijd besteed binnen Kennis en Verbinden om de projectresultaten goed toepasbaar te krijgen voor waterschappen. In het WISE project zijn weliswaar risico's onderkend (zoals te weinig inschrijvers bij de aanbesteding), maar deze hebben redelijkerwijs geen consequenties voor financiën binnen hWh. Als er zich echter heel veel inschrijvers melden, kan dat veel werk opleveren bij de beoordeling. Een maatregel die genomen wordt om de gevolgen hiervan te mitigeren is om goede selectiecriteria te benoemen, waardoor de selectie efficiënt kan plaatsvinden. Het vergadercentrum kent een voorzien tekort van € 63.000. Dit als gevolg van hogere huurkosten dan ingeschat en aanvullende onverwachte kosten voor het beheren van de AV-middelen, aanvullende zonwering en beheersing van het klimaat en de luchtkwaliteit. In komende tijd zal een intensieve monitoring plaatsvinden van de kostenontwikkeling van het vergadercentrum.

Deel 2: Samenwerking met waterschappen

In deel 2 worden de begrotingsprogramma's waterschappen uitgewerkt. Dit betreft de volgende programma's:

- Diensten en beheer (incl. Kassiersfunctie
- Collectieve thema's
- Ontwikkelthema waterschappen
- Opgave waterveiligheid
- Opgave watersysteem
- Opgave waterketen
- Overheidsdienstverlening en bedrijfsvoering

8 Programmaverantwoording – samenwerking met waterschappen

8.1 Programma 3 Diensten en beheer (incl. Kassiersfunctie)

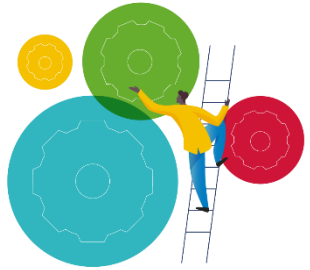

Binnen deze afdeling beheren we vanaf 2025 bestaande producten en leveren we verschillende diensten. Bij beheer kun je denken aan diverse applicaties, tools en datamodellen. Bij diensten kun je denken aan dienstverleningen zoals het CERT-WM (CERT Watermanagement).

Diensten en beheer heeft een ander karakter dan de programma's van hWh waarbinnen we diensten en producten ontwikkelen. Diensten en beheer is namelijk een afdeling van hWh. Een afdeling die zich speciaal toelegt op het beheer van producten en diensten die al 'af' zijn. In 2023 erkenden de waterschappen dat een dergelijke afdeling noodzakelijk is, in 2024 zijn we begonnen met de inrichting hiervan en in 2025 is deze afdeling daadwerkelijk gaan draaien.

Maatschappelijk belang
De wereld om ons heen verandert in een snel tempo. Dit heeft grote impact op de middelen die we inzetten voor zowel kennis als technologie. De behoefte aan informatievoorziening wordt daarmee groter en blijvend. Waterschappen hebben Het Waterschapshuis daarom gevraagd hen daarin niet alleen middels projectmatige activiteiten te ondersteunen, maar ook met structurele activiteiten waar langdurige afspraken over zijn gemaakt. Oftewel: het organiseren van diensten en beheeractiviteiten. Door deze langdurige afspraken kunnen wij structurele bemensing organiseren en expertise opbouwen ten behoeve van de gehele waterschapsector. We ondersteunen de waterschappen door de benodigde informatievoorziening aan te bieden, door hen te helpen bij het opbouwen van kennis en de inzet technologische middelen. Hierdoor kunnen zij beter anticiperen op de nieuwe uitdagingen. Verder verlagen we de ICT-kosten, verhogen we de kwaliteit, verminderen we de kwetsbaarheid van de waterschaporganisaties en stellen en houden we de schaarse capaciteit onderling beschikbaar.

Algemeen Diensten en beheer
Sinds 1 januari 2025 is de afdeling Diensten en beheer binnen hWh operationeel en voeren we allerlei diensten uit voor de waterschappen, variërend van contractmanagement, kassiersfunctie, functioneel beheer tot het adviseren op het gebied van informatieveiligheid. De overeenkomst tussen deze activiteiten is hun continue karakter.

Per 1 januari zijn alle activiteiten met een dienstverlenend karakter vanuit de programma's overgegaan naar Diensten en beheer. Van elke activiteit hebben we de opdrachtbeschrijving, zoals beschreven in de DVO, geëvalueerd en nader uitgewerkt in een beheerplan. In sommige gevallen, waarin de opdracht in projectmatige termen beschreven was, moesten we terug naar de waterschappen om meer duidelijkheid te krijgen wat hun verwachtingen zijn ten aanzien van het beheer. Het resultaat daarvan is dat we nu helder hebben wat waterschappen van ons verwachten en waar wij als Diensten en beheer voor aan de lat staan.

Ook hebben we de kwaliteit van de processen van elke individuele dienst tegen het licht gehouden. Hiervoor hebben we een gestandaardiseerd beheerrapport ontwikkeld dat dient als meetlat. Het resultaat van deze exercitie is dat we daarmee inzicht hebben verkregen in welke verbeteringen per dienst en per product nodig zijn, zodat we daarmee de komende tijd aan de slag kunnen.

De opzet van Diensten en beheer had voor een deel van het personeel een grote consequentie. Diverse teams zijn binnen hWh per 1 januari in een andere constructie en onder andere leidinggevende komen te werken. Dit is met alle zorgvuldigheid begeleid.

Op 20 mei het Dienstenberaad opgericht. De leden van DIT-beraad, waarin alle waterschappen in zijn vertegenwoordigd, zullen de sparringpartners worden van Diensten en beheer en gaan toezien op de kwaliteit van dienstverlening. Hiermee is een belangrijk onderdeel van de governance ingericht. Resultaat van dit alles is dat we concluderen dat de transitie geslaagd is: de afdeling is nu 4 maanden actief en de dienstverlening aan de waterschappen verloopt goed. De komende tijd gaan we gezamenlijk kijken we waar we als individuele diensten beter samen kunnen gaan optrekken.

Dienstverlening van CERT-WM
Het CERT-WM (Watermanagement) is een dienst van hWh. Deze dienst voorziet de waterschappen van dreigingsinformatie en advies op het gebied van informatieveiligheid en ondersteunt en coördineert bij incidenten. Voor CERT-WM werkt hWh samen met cyber-experts van Rijkswaterstaat, met name op het vlak van de dagelijkse operationele kennisuitwisseling Door verschillende ontwikkelingen als gevolg van nieuwe wetgeving en de komst van een SOC (Security Operations Center), is het nodig om het CERT-WM door te ontwikkelen naar een robuuste organisatie met een internationaal erkend volwassenheidsniveau (namelijk Enisa SIM3 intermediate). Dit laatste is vanuit het ministerie van IenW als randvoorwaardelijk gesteld om de aanwijzing als één van de vier sectorale CERT's van Nederland onder de nieuwe wetgeving (CBW / NIS2) te behouden. Mocht CERT-WM deze aanwijzing verliezen, dan heeft dat grote impact op de informatiepositie van CERT-WM. De komende maanden zullen we daarom een voorstel presenteren aan de waterschappen.

Beheer Vangstregistratie
Op 10 februari 2025 is het nieuwe vangstregistratiesysteem live gegaan met de uitbreng van release 4.0 en daarmee in beheer genomen door Diensten en beheer. De restpunten lijst wordt in samenwerking met het projectteam voor 1 juli afgewerkt. De verwachting is dat de realisatie van release 4.1 van Musktrap een aantal belangrijke knelpunten gaat oplossen. Deze release komt later uit (begin juli) dan oorspronkelijk gepland (maart), mede ook omdat de inspanningen veel groter zijn dan verwacht. Begrotingstechnisch betekent dit dat een fors deel van het project niet voorzien in 2025 is terecht gekomen. Kortom in 2024 zijn er minder kosten gemaakt en is een bedrag van 308.000 euro teruggeven aan de waterschappen. En een deel van dit teruggegeven geld (200.000 euro) halen we nu in 2025 weer bij de waterschappen op.

Het Wateradvies
Sinds begin 2025 is het beheer van de applicatie Het Wateradvies, voorheen bekend als De Digitale Watertoets, in beheer bij de afdeling Diensten en beheer. In de tweede helft van 2024 was vanuit het programma/project minder aandacht gegeven aan de instandhouding van de applicatie en de gebruikers als gevolg van de uitstroom van medewerkers.
In de afgelopen periode is de applicatie ingekocht als een SaaS-oplossing ten behoeve van continuïteit. Daarnaast was er een gebruikersoverleg op 7 mei. De komende periode richten we ons op het verbeteren van de bruikbaarheid van Het Wateradvies.

Beheer van Z-info
De activiteiten voor Z-info zijn sinds 1 januari 2025 binnen hWh opgesplitst in projectmatige activiteiten en activiteiten ten bate van het beheer.
Binnen het beheer worden nieuwe releases ontwikkeld op basis van wensen van de waterschappen en de gebruikers van Z-info. De zogenaamde longlist vormt daarvoor de basis. Dit proces heeft in de voorgaande jaren stil gelegen, maar wordt nu met volle vaart opgepakt. Een voorbeeld hiervan zijn de medicijnresten.

Beheer van datastromen (Gegevensknooppunt Water en Damo's)
Dit voorjaar hebben we de voorbereidingen afgerond voor het nieuwe Objectenhandboek en DAMO 2.6 wordt de eerste versie waarvoor ons oude 'papieren' Objectenhandboek is vervangen door een volledig geautomatiseerd te onderhouden en te publiceren objectenhandboek conform het Metamodel voor Informatiemodellering (MIM). Hiermee is ons objectenhandboek meer geschikt voor gegevensuitwisseling conform 'linked data', bijvoorbeeld met andere handboeken zoals de door ons gebruikte AQUO- en IMWA-standaarden.
In het kader van de High Value Datasets (datasets met hoge waarde voor de samenleving, die volgens Europese regelgeving beschikbaar moeten zijn als open data) zullen we deze zomer al onze publicaties op PDOK op de hiervoor benodigde manier ontsloten hebben. Voor de INSPIRE Hydrography dataset is dit inmiddels gerealiseerd. Dit houdt onder andere in dat gebruikers heel gericht kunnen kiezen welke delen van de data zij op willen vragen.

Elk jaar brengen we nieuwe releases uit van alle componenten van onze infrastructuur. In 2025 is dat release 2.6 van DAMO Logisch en van de DAMO-kernregistraties. Een release is gebaseerd op wensen van de waterschappen en van de gebruikers van onze publicaties, op wetswijzigingen en op nieuw (data-strategie-)beleid en wordt in samenspraak tussen de waterschappen en IHW, Kadaster, RIONED, Min. BZK en Geonovum en het Nationaal Hydrologisch Instrumentarium (NHI) vormgegeven.

NDFF
De kassiersdienst NDFF wordt dit jaar beëindigd. Dit omdat de organisatie NDFF onlangs aangegeven heeft een ander beleid in te gaan zetten. Dit betekent dat de abonnementsgelden worden afgeschaft, waarmee de bijdrage van waterschappen komt te vervallen.

Achtergrond: NDFF gaat meer inzetten op open data. Het overgrote deel wordt open data. Een klein gedeelte van de data is niet (volledig) openbaar beschikbaar, omdat er zwaarwegendere belangen zijn dan openbaarmaking. Dit zijn de zogenaamde beveiligde data. Onder deze beveiligde data vallen waarnemingen van soorten die zijn opgenomen op de Lijst Kwetsbare Soorten. De locatiegegevens van deze waarnemingen mogen alleen vervaagd worden gedeeld of gepubliceerd.

Omdat de beveiligde data volledig toegankelijk zijn via het NDFF Uitvoerportaal, en daarmee voor de waterschappen, dient een vernieuwde overeenkomst aangegaan te worden met de voorwaarden die gelden voor het gebruiken van beveiligde data.

Consequentie is dat er geen kosten meer zijn voor toegang NDFF voor de waterschappen. Wel dient er een gebruiksovereenkomst afgesloten te worden vanuit elk waterschap met NDFF t.b.v. de beveiligde data. NDFF regelt dit met ieder waterschap afzonderlijk.

Programma dashboard	30-04	31-08	31-12	Risico's en beheersmaatregelen van projecten in het programma
3 Diensten en beheer (incl. Kassiersfunctie) 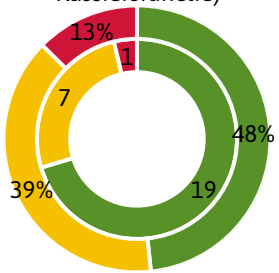 	GROEN			Datastromen: In het algemeen kent Team Datastromen drie risico's waar continu aandacht voor is, te weten: 1. de beschikbaarheid van capaciteit met de vereiste competenties voor de verschillende componenten 2. de kwaliteit van de samenwerking met de waterschappen als bronhouders van de data 3. de kwaliteit van de samenwerking met de publicatieplatforms. NHI-instrumentarium: De inkoopstrategie voor 2026 en verder moet nog worden vastgesteld. de bezetting van beide teams wisselt. het B&O van Ribasim is nog onduidelijk. Voor hWh zit het project nog steeds in een leerfase, bijvoorbeeld voor de backoffice van financiën blijft het lastig om te realiseren dat niet alleen de waterschappen opdrachtgever zijn. Vangstregistratie versie 4: Risico: Tevredenheid over de app is nog niet zoals gewenst. Omdat het contract van de oude vangstregistratie-applicatie per 1 maart 2025 stopte, moest een eerste versie van release van de nieuwe vangstregistratie-applicatie (4.0) met alle basis voorzieningen voor 1 maart live gaan. Hierdoor ontbreken in deze eerste release van Musktrap nog enkele voorzieningen die de app gebruiksvriendelijk maken. De gebruikers zitten met smart te wachten op de versie 4.1 die naar verwachting in juli wordt opgeleverd Beheersmaatregel: De implementatie van V4 release 4.1 met hoog geprioriteerde verbeteringen. Risico: De centraal functioneel beheerders kunnen onvoldoende tijd vrij maken om het centraal functioneel beheer werk goed in te vullen. Beheersmaatregel: samen met de centraal functioneel beheerders en WMB monitoren hoe de inzet zich ontwikkeld en waar nodig hierover met WMB schakelen voor een oplossing. De Digitale watertoets: Risico in afgelopen en komende periode is dat deelnemers op het gebruik van Het Wateradvies afhaken als gevolg van dat zij niet centraal via hWh ondersteund worden. Als beheersmaatregel wordt vanuit hWh invulling gegeven aan centraal functioneel beheer o.a. door initiatie van het gebruikersoverleg voor inventarisatie en prioritering van behoeften van gebruikers en afstemming met leveranciers over wensen van deelnemers en nieuwe mogelijkheden/verbeteringen vanuit de applicatie. Z-info: Risico: de lange termijn visie en plannen over de ontwikkeling van Z info ligt stil, waardoor een risico kan ontstaan dat Z info op niet meer te beheren is. Beheersmaatregel: escalatie via UO Waterketen

8.1 Programma 4 Collectieve thema's

In dit nieuwe programma werken we aan architectuur en standaarden, wet- en regelgeving, informatievoorziening en privacy, en data & ethiek. Deze vier thema's zijn inherent met elkaar verbonden, zijn direct relevant voor de applicaties die in de primaire processen en bij bedrijfsvoering worden gebruikt dan wel worden aangeschaft.,
De werving van een geschikte programmamanager heeft meer tijd gevergd dan verwacht. Hierdoor hebben in dit programma gedurende deze rapportage periode weinig nieuwe activiteiten plaatsgevonden.

De resultaten in de lopende projecten binnen dit programma zijn:

Wilma (referentie architectuur waterschappen):

- Er is een Managementtraining Architectuur opgezet om de waterschappen te ondersteunen in hun bestuurlijke ambitie om te werken onder architectuur. Deze opleiding zal regionaal worden gegeven. De eerste regio start deze zomer.
- Door succes van de architectuuropleiding is er een extra 5e cursus opgezet, die start in oktober 2025.
- Voor een aantal projecten is geholpen om de projectarchitectuur uit te schrijven op een manier die past binnen de WILMA. Dit is voor de projecten: TMX, O-info, Slim watermanagement en SAW@.
- Verder is gewerkt aan een toekomstvaste doorontwikkeling van de enterprisearchitectuur, met betrekking tot hosting, geo-informatie, data-platform, rapportage en applicatie-ontwikkeling.

Informatie Veiligheid en Privacy:

- Er is ondersteuning geboden aan het CIW (Coördinatorenoverleg Informatieveiligheid Waterschappen) bij het versterken van hun rol en het CPW (Coördinatorenoverleg Privacy Waterschappen) overleg georganiseerd.
- Er is een bijdrage geleverd aan het programma Versterken cyberweerbaarheid van de waterketen, waarin het Bestuursakkoord Water wordt uitgevoerd; een landelijke ketenanalyse op cyberrisico's in het hoofd- en regionale watersysteem.
- Deelname aan interdepartementale werk- en schrijfgroepen t.b.v. de doorontwikkeling van bestaande overheidskaders zoals de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO). Hiermee word het waterschapsbelang geborgd.
- De waterschappen zijn ondersteund bij het toepassen van Cyber Security informatie Richtlijn (CSIR), een uniforme gedragen en geïmplementeerde risicomethodiek voor kantoorautomatisering, procesautomatisering en privacy. Dit alles om hun (digitale) weerbaarheid verder te verhogen en sectorbreed aantoonbaar te maken.
- Voorbereiding van BIO- en AVG-audits en facilitatie bij de uitvoer van de ingekochte Wet Politie Gegevens-audits.
- Ondersteuning bij de implementatie van de privacy-handreiking.

Programma dashboard	30-04	31-08	31-12	Risico's en beheersmaatregelen van projecten in het programma
4 Collectieve thema's 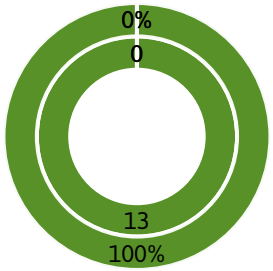 	GROEN			Voor het project 'risicogestuurd denken' zitten risico's in participatie van de deelnemers die niet organisatorisch zijn geborgd. Tot op heden treden de risico's nog weinig op en zijn de meeste waterschappen voldoende aangehaakt en betrokken en is de stijgende lijn in aanwezigheid deze periode doorgezet. Met digitale ontwikkelingen en de weerbaarheidsopgave waar waterschappen zich mee geconfronteerd zien, wordt risicogestuurd denken, werken en sturen steeds relevanter. De ontwikkelde methodiek vanuit de domeinen informatieveiligheid en Privacy kan waterschappen helpen om te sturen op de uitdagingen die op de waterschappen afkomen. Het onbekend zijn met de methodieken die al reeds voorhanden zijn, brengt risico's met zich mee op de risicodomeinen; veiligheid, geld en reputatie. Dit omdat waterschappen mogelijk niet gericht hun schaarse capaciteit inzetten op het meest risicovolle onderdeel, wat leidt tot extra kosten en heeft een mogelijk reputatieschade tot gevolg wanneer het risico optreedt. Beheersmaatregel Bewustwording bevorderen. Dit doen we o.a. door het organiseren van het seminar 'risico's beheersen doe je samen', thema sturen in een cyberstorm. En door de leden van het OGT een lezing aan te bieden over 'risico gestuurd werken met risicoleiderschap' door adviseur, auteur, docent en spreker Martin van Staveren.

8.2 Programma 5 Ontwikkelthema Waterschappen

De waterschappen helpen elkaar in hun reis naar een getransformeerd waterschap. Het programma Innovatie en Transformatie van hWh is navigator van deze reis. We inspireren de waterschappen op diverse manieren om slim gebruik te maken van data, nieuwe digitaal gedreven technologieën en moderne manieren van samenwerking. Hierbij faciliteren we zowel het samen werken als het samen leren. Zo worden de waterschappen, lerende en wendbare organisaties met een cultuur van innovatie en samenwerking.

Maatschappelijk belang

Het getransformeerde waterschap is klaar voor de toekomst
De waterschappen willen hun kerntaken steeds beter en kostenefficiënter uitvoeren en daarnaast bijdragen aan klimaatadaptatie en de energietransitie. Terwijl de uitdagingen en opgaven groeien, leven we gelukkig ook in een tijd die nieuwe oplossingen biedt. Zo gaan de ontwikkelingen op het gebied van datagedreven werken en digitaal gedreven technologieën razendsnel. Hierdoor kunnen waterschappen slimmer gaan werken en (samen) tot nieuwe oplossingen komen. Maar: veranderen en vernieuwen gaat niet van de ene op de andere dag. Dat vraagt om technische én sociale innovatie. Om anders denken én anders doen. Hun ambitie, om door te groeien tot het digitaal getransformeerde waterschap van de toekomst, hebben de waterschappen, vastgelegd in de Vaarkaart; de bestuurlijke visie op de digitale transformatie bij de waterschappen. Als verbindende kennispartner helpen wij hen om met lef mee te groeien naar de wereld van morgen.

Er is een nieuwe programmakaart vastgesteld. Hierin staat dat de komende 5 jaar gewerkt wordt aan drie hoofddoelen:

- Ontwikkelen & veranderen
- Verkennen & kennisontwikkeling
- Experimenteren & innoveren

Ontwikkelen & veranderen
Sessies bij waterschappen
We hebben verschillende sessies georganiseerd met waterschappen over meerdere elementen van digitale transformatie. Dit gaat onder andere om: datadrop, een co-pilot sessie, een serious game voor datagedreven besluitvorming en het Digi-café.

Doorontwikkeling leerinterventies
Verder hebben we gewerkt aan:
- De doorontwikkeling van leerinterventies zoals: de leerlijn digitale transformatie (samen met Berenschot).
- De aanbesteding masterclass innovatiemanagement. Begin Q4 wordt deze masterclass uitgevoerd.
- We hebben een serious game uitgewerkt, zodat deze bij trainingen kan worden ingezet.
- Samen met de VNG, IPO en de Universiteit Utrecht hebben we de monitor digitaal leiderschap opgeleverd, dit heeft het doel om het leervermogen van waterschappen te vergroten en de vaarkaart te monitoren.

Verkenningen vervolg
In de eerste maanden van het jaar hebben we contact gezocht met de waterschappen om de leerbehoefte helder te krijgen. Dit leidt in de loop van het jaar tot leerinterventies. Ook gaan we samen met de Unie de derde serie van de leergang scenariodenken vormgeven.

Verkennen & kennisontwikkeling
Ons doel voor 2025 is om te bouwen aan een compacte, experimentele LAB-omgeving waarin de sector samen de toekomst van het getransformeerde waterschap verkent. Hier werken we aan kennisontwikkeling voor wicked problems, via prikkelende challenges en inhoudelijke sessies die uitnodigen tot anders denken en anders doen.

Om dit doel te behalen blijven we kennis opdoen en ontwikkelen op het gebied van innovatie en transformatie. Ook zijn we betrokken bij onderzoeken en verkenningen rondom (digitale) ethische dilemma's, AI en datagedreven zuiveren. We hebben een eerste sessie georganiseerd over de definitie van wicked problems en bouwen daar de komende tijd op voort.

Experimenteren & innoveren
In 2025 starten we met alle 21 waterschappen samen digitaal innoveren. Doel: voor minimaal 2 initiatiefvoorstellen tot een businesscase komen. Om dit doel te bereiken, zijn we begin 2025 gestart met portfoliomanagement. Aan de hand van drie lopende pilots bij waterschappen leren we wat er nodig is om deze breder toepasbaar te krijgen voor de sector.

Verder hebben we samen met het hoogheemraadschap Schieland en de Krimpenerwaard een inspiratiesessie georganiseerd over innovatiestrategie. Samen met de Winnovatie klankbordgroep bereiden we een visie voor op een gezamenlijk innovatieklimaat. Hierbij betrekken we ook de Unie van Waterschappen en STOWA. Samen met hen ontwikkelen we een gezamenlijke aanpak voor de ondersteuning van innovatie in de sector. Binnen die aanpak versterken we elkaar als koepelorganisaties met kennis en kunde. Iedere organisatie zet haar specifieke rol in om gezamenlijke doelen te behalen.

NL Veranderdetectie
NL Veranderdetectie is een tool in pilotfase die, dankzij een slim algoritme, luchtfoto's met elkaar vergelijkt. De tool heeft als doel om de waterschappen snel en goed inzicht te geven in mutaties binnen hun beheergebied. Denk bijvoorbeeld aan veranderingen in waterlopen, of overgroei van vegetatie in watergangen. Inzicht in dit soort wijzigingen helpt de waterschappen sneller dan veldonderzoek door personen, om juiste beslissingen te nemen en efficiënter te werken.

In samenwerking met DEEP-trainees en Rijkswaterstaat, hebben we deze pilot in 2024 opgeschaald tot een proof of concept (POC). De resultaten zijn goed. Verbetervoorstellen zijn meegenomen in een tweede AI-model. Deze nieuwe verwerkingsslag is met eindgebruikers gedeeld in de vorm van een demo. De aanwezige coördinatoren BGT (Basisregistratie Grootschalige Topografie) waren zonder meer enthousiast en testen de verkregen resultaten momenteel binnen hun eigen beheergebied.

Volgens plan zal het team de ontwikkeling van het tweede usecase nu kunnen oppakken. Het voorstel voor het vervolg van PoC's is vrijwel afgerond, oplevering heeft recent plaatsgevonden aan programmamanagement en wordt binnenkort besproken in het DIT-beraad.

Algemene activiteiten
Het DIT-beraad is officieel gestart. Het DIT-beraad maakt keuzes en ontwikkelt een portfolio voor digitale transformatie. Ook verkent het DIT-beraad hoe de waterschappen op nieuwe en prikkelende manieren kunnen samenwerken. Steeds staat de waarde voor het getransformeerd waterschap centraal.

We gaan de DEEP-community slimmer faciliteren, zodat er meer kennisuitwisseling komt tussen de data-scientists, engineers en translators.

We organiseren met diverse overheidspartijen en de WUR op 22 mei een eindsymposium over de geleerde lessen uit het digital twin traject.

Afstemming en samenwerking met de Unie van Waterschappen en STOWA is in volle gang. We werken aan een gezamenlijke aanpak op de ondersteuning van innovatie voor de sector te komen.

Programma dashboard	30-04	31-08	31-12	Risico's en beheersmaatregelen van projecten in het programma
5 Ontwikkelthema waterschappen 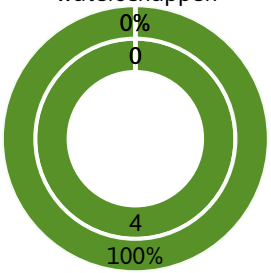 	GROEN			Risico's: de ad-hoc werkzaamheden kunnen ervoor zorgen dat de langdurige lijn en voortgang niet voldoende aandacht krijgt. De beheersmaatregel is om structureel tijd te reserveren in agenda's om te werken aan dit doel, daarnaast worden concrete acties afgesproken om de voortgang er in te houden. Innoveren: Een risico voor dit project is dat er onvoldoende capaciteit is bij waterschappen om inzet te organiseren voor het uitwerken van het portfoliomanagement zoals dat is beschreven in het Themaplan Ontwikkelthema Waterschappen, waardoor de resultaten voor dit jaar nog niet voldoende behaald worden. De beheersmaatregel is deze overweging mee te nemen naar het DIT-beraad. Leren: Een risico voor dit project is dat er onvoldoende ruimte is bij waterschappen om leerinterventies te doen, waardoor die niet bij alle waterschappen uitgevoerd kunnen worden dit jaar. De beheersmaatregel is om het contact te behouden en waar zeker is dat het niet gaat lukken al financiering terug te geven.

8.3 Programma 6 Opgave waterveiligheid

Het programma Waterveiligheid streeft samen met de waterschappen naar continue inzicht. Doel: een meer efficiënt en effectief beheer van de waterkeringen, een betere ruimtelijke inrichting en betere crisisbestrijding in de ketens. Dit alles tegen lagere kosten, met minder kwetsbaarheid en met een betere informatievoorziening over de actuele situatie en de maatregelen die waterschappen treffen.

Maatschappelijk belang
Waterveiligheid is van levensbelang in een laaggelegen land als Nederland. Grote delen van ons land liggen onder zeeniveau of zijn kwetsbaar voor overstromingen door rivieren. Door klimaatverandering neemt de kans op extreem weer en hogere waterstanden toe. Dit maakt het beschermen van onze dijken, sluizen en waterkeringen urgenter dan ooit. Waterveiligheid is daarmee niet alleen een technisch vraagstuk, maar raakt direct aan onze leefomgeving, onze economie en het welzijn van miljoenen mensen.

De waterschappen werken dagelijks aan het beschermen van Nederland tegen water. Ze zorgen voor sterke waterkeringen, een goede afvoer van overtollig water en een slimme inrichting van het watersysteem. Vanuit het Waterschapshuis ondersteunen we de waterschappen hierbij met digitale en datagedreven oplossingen. Denk aan innovatieve IT-systemen, gegevensuitwisseling, en gezamenlijke platforms die helpen om risico's beter te voorspellen en effectiever te handelen. Zo dragen we indirect maar onmisbaar bij aan een veilig en toekomstbestendig Nederland.

Vangstregistratie muskus- en beverratten V4 (voorheen TrAPP)
Dit betreft de ondersteuning in het voorkomen van dierlijke graverij, door middel van vangstregistratie van muskus- en beverratten.
Begin 2025 is het project overgedragen aan de afdeling diensten en beheer. Tevens is de samenwerking met HDSR op gebied van het beheer van de PowerBI componenten ingericht. In het reguliere beheer en onderhoud van het systeem worden de laatste wensen en eisen van de eindgebruikers ten aanzien van de geboden functionaliteit verder gerealiseerd.

Nieuwe initiatieven (ook uit ontwikkelbudget)
BOI (Beoordelings- en Ontwerpinstrumentarium)
Alle waterschappen gebruiken het BOI om het beoordelings- en ontwerpproces van waterkeringen te ondersteunen. Dit instrumentarium is aan vernieuwing toe. Vanuit hWh volgen we deze ontwikkelingen op de voet om de belangen van de waterschappen hierin te borgen. We zijn uitgenodigd om mee te schrijven aan de nieuwe architectuur plaat van dit systeem en we stemmen hierin af met het Platform waterkeringbeheer. Een vervolgstap waarin de samenwerking tussen DGWB, RWS en de waterschappen verder wordt uitgewerkt ligt voor de hand.

HEEL
Binnen het HEEL-programma (Herleidbaar, Eenduidig en Expliciet werken over de hele Levenscyclus) worden activiteiten op drie vlakken uitgevoerd: verankeren, verbinden en verbreden. Op alle onderdelen zijn in het eerste deel van 2025 resultaten geboekt: de implementatie producten van HEEL zijn opgeschoond en aangevuld er zijn workshops gemaakt voor directie waarin het belang van HEEL wordt toegelicht en er zijn inhoudelijke workshops ontwikkeld en gegeven. De verbreding richt zich in 2025 op het toepassen van de HEEL-systematiek op de waterketen. Er zijn bijeenkomsten georganiseerd en aansluiting gezocht met de spelers binnen de waterketen. Verbinding wordt vorm gegeven door aan te sluiten bij BIM- en AM werkgroepen. De relatie tussen de standaarden van HEEL en de AQUO en DAMO standaarden is verkend. Hiermee wordt een goede aansluiting gerealiseerd met door de waterschappen gebruikte standaarden.

Herijking DAMO-keringen
Vanuit het Datakwaliteits-onderzoek blijkt dat de waterschappen de huidige aangeboden standaarden gebruiken maar dat zij ze op verschillende wijze interpreteren. Begin september verwachten we te starten met dit project.

Programma dashboard	30-04	31-08	31-12	Risico's en beheersmaatregelen van projecten in het programma
6 Opgave waterveiligheid 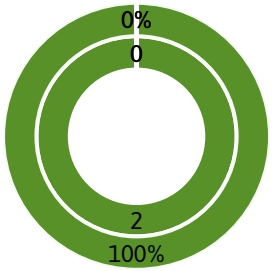	GROEN			Op dit moment zijn er geen risico's geïdentificeerd met betrekking tot dit programma.

8.4 Programma 7 Opgave watersysteem

Het programma Watersysteem biedt watersysteembeheerders, hydrologen en ecologen van alle waterschappen tools voor het goed beheer van het watersysteem. Deze tools geven inzicht in de werking van het watersysteem, waardoor doelgericht handelen mogelijk wordt. Het leveren van een actueel en accuraat beeld doen wij ook voor ketenpartners als Rijkswaterstaat, terreinbeheerders, provincies en gemeenten. Doel is om zo goed mogelijk met elkaar samen te kunnen werken.

Maatschappelijk belang
De waterschappen dragen bij aan een veerkrachtig watersysteem dat klaar is voor de uitdagingen van morgen. Een goed werkend watersysteem is cruciaal voor droge voeten, voldoende water en een gezonde natuur. Door extreme droogte, piekbuien en verzilting als gevolg van klimaatverandering wordt het steeds ingewikkelder om het water op de juiste plek én op het juiste moment te hebben. Tegelijk moet het systeem ruimte bieden aan landbouw, natuur, stedelijke ontwikkeling en recreatie. De maatschappelijke uitdaging is dan ook om al die belangen in balans te houden, nu en in de toekomst.

De waterschappen beheren dit complexe systeem. Vanuit dit programma ondersteunen we hen met digitale middelen zoals datamodellen en gezamenlijke platforms die actuele informatie bieden over waterstanden, bodemvocht en neerslagverwachtingen. Zo helpen we de waterschappen om het waterbeheer slimmer, sneller en transparanter te maken.

Weerinformatie voor Waterbeheerders 2.0 (WIWB, voorheen OOMHD)
De WIWB applicatie sluist meteo- en hydrologische data van verschillende bronnen door naar de beheersystemen van de waterschappen. Hierdoor kunnen de waterschappen grond- en oppervlaktewater beter beheren. In 2024 is WIWB opnieuw aanbesteed (wordt WIWB 2.0) om een nieuwe schaalbare en toekomst vaste voorziening te worden**,** die voldoet aan de huidige eisen en wensen.
In het eerste tertiaal van 2025 is er hard gewerkt om de WIWB 2.0 faciliteit te ontwikkelen. De combinatie van opdrachtnemers heeft gewerkt aan de realisatie van het systeem. Import en export functies zijn gemaakt en er is een database opgezet. Binnen hWh is er ondersteuning geleverd aan de combinatie om de eisen uit het PVE goed te kunnen vertalen. Hiermee werd echter niet voorkomen dat het project enkele maanden vertraging heeft opgelopen in de eerste oplevering.

Informatievoorziening Slim Watermanagement
Bij Slim Watermanagement werken waterschappen en Rijkswaterstaat intensief samen aan het verbeteren van het bovenregionaal operationeel waterbeheer. Het doel is om wateroverlast en -tekort zo lang mogelijk uit te stellen en zo mogelijk te voorkomen door vroegtijdig maatregelen te nemen, bijvoorbeeld het verhogen of verlagen van het waterpeil in een boezem.

Het project Datalevering Waterschappen naar Informatievoorziening Slim Watermanagement wil het volgende voor elkaar krijgen: Het (laten) realiseren van een gegevensknooppunt waarmee de waterschappen hun data op uniforme wijze data delen
In de eerste maanden van 2025 is het gegevensknooppunt aangepast zodat de waterschappen data kunnen doorleveren aan de IV slimwatermanagement. De oplossing is geïnstalleerd en getest bij een waterschap en wordt nu uitgerold bij drie andere. Voorbereidingen voor implementatie bij alle andere waterschappoen zijn in overleg met het I-Beraad genomen.

HyDAMO
HyDAMO is een standaard datamodel, ontwikkeld door het Nederlands Hydrologisch Instrumentatrium (NHI), voor het modelleren van oppervlaktewatersystemen. HyDAMO heeft als doel om hydrologische data gestandaardiseerd te gebruiken, valideren en uit te wisselen. Hierdoor verbeteren hydrologische modelberekeningen die voor de bedrijfsvoering per waterschap van groot belang zijn. Bijvoorbeeld voor het doorrekenen van de afvoercapaciteit van een peilgebied in geval van extreme regenval.

Momenteel lopen de activiteiten conform planning. We organiseren werkateliers voor HyDAMO, een informatiebijeenkomst over de HyDAMO validatietool en we bepalen een minimale dataset HyDAMO die noodzakelijk is bij uitwisseling. Daarnaast werken we samen met het programma Datastromen aan het valideren van deze dataset (en het rapporteren hierover) via het Gegevensknooppunt Waterschappen. Het ontwerp voor een nieuwe versie van de HyDAMO validatietool is opgesteld.

NHI
Het Nederlands Hydrologisch Instrumentarium (NHI) is de verzameling van software en data voor het ontwikkelen van grondwater- en oppervlaktewatermodellen voor Nederland op landelijke en regionale schaal. Het NHI is bedoeld om de kennis van specialisten bij waterbeheerders, instituten en adviesbureaus te bundelen om te komen tot kwalitatief goede instrumenten en data.

De afdeling diensten en beheer heeft in 2024 het NHI aangesloten op de interne bedrijfsvoering. Dat gebeurt door het opstellen van jaarplannen en beheerplannen. De verbetering en versimpeling van het NHI-instrumentarium is gestart. Hiermee ontstaat er meer grip op de inhoud en de tooling. Dat is nodig voor het opstellen van de aanbestedingsstrategie voor 2025 en het op de markt zetten van de uit te voeren beheer diensten. Ook hebben we onderzoek afgerond naar het eigendom van de software, een noodzakelijke stap voordat er aanbestedingen kunnen worden uitgeschreven.

Perceelwijzer
Een aantal waterschappen gebruikt de Perceelwijzer-APP (PW-app) voor het delen van hun water(schaps)gerelateerde informatie met agrariërs en tuinders en die van belang is voor hun bedrijfsvoering. Het is de bedoeling om deze app continue, actueel en relevant te houden/door te ontwikkelen. Naast de app is er ook een web-versie van de Perceelwijzer beschikbaar. Een aantal van de 14 waterschappen hebben aangegeven af te zien van de ingebruikname. In 2025 verkennen we met de overgebleven waterschappen de potentiële doorontwikkeling van het product.
In het eerste tertiaal van 2025 hebben we er met 5 waterschappen overeenstemming bereikt over de continuering van deze dienst voor de komende jaren.

Viewers en Portalen
We hebben een businesscase opgesteld voor het integreren van verschillende viewers en portalen binnen het Waterschapshuis. Er zijn diverse portalen die in de basis soortgelijke informatie ontsluiten en veelal werken vanuit dezelfde datasets. We verwachten dat de waterschappen, hWh en IHW veel (financieel en beheer) voordeel kunnen behalen door diverse portalen met elkaar te integreren. In 2025 werken de waterschappen met hWh de businesscase verder uit. Daarna schrijven we eventueel een aanbesteding voor realisatie. Verwachtte oplevering van een eerste versie van dit project is eind 2025/begin 2026.

Projectenplatform
Op verzoek van de Unie van Waterschappen en het Platform WaterstaatsWerken (PWW) heeft hWh een businesscase opgesteld voor een projectenplatform waarin de waterschappen een landelijk overzicht presenteren van de (GWW) werken die de komende jaren op de planning staan om uitgevoerd te worden. Dit geeft inzicht in de aard en het totale volume dat de waterschappen verwachten in de markt te zetten en helpt in de afstemming tussen waterschappen en de markt. De voorbereidingen voor een aanbesteding zijn begin 2025 gedaan, de uitvraag wordt na de zomer gepubliceerd.

Programma dashboard	30-04	31-08	31-12	Risico's en beheersmaatregelen van projecten in het programma
7 Opgave watersysteem 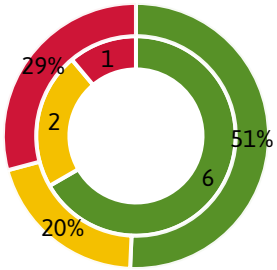	ROOD			De risico's van budgetoverschrijding binnen het programma watersysteem worden op de volgende wijze beheerst: - De overschotten van het dataleveringsproject Slimwatermanagement in 2024 worden beschikbaar gemaakt voor het project in 2025. - Voor het door hWh verrichte werk aan de Informatievoorziening Slimwatermanagement wordt een rekening gestuurd aan RWS. WIWB 2.0: Het WIWB 2.0 project heeft de volle aandacht van hWh. De afgelopen periode is er regelmatig overleg geweest met de combinatie van opdrachtnemers. De reden hiervoor is dat de oplevering van het project en de verschillende deel-producten niet soepel verloopt. Hierdoor wordt een kostenoverschrijding verwacht. Er is opgeschaald in contractmanagement, projectleiding en testen zodat hWh snel inzicht krijgt in de kwaliteit van het op te leveren werk. Wel is de verwachting dat de combinatie van opdrachtnemers op 1 juli een product kunnen opleveren. De dienstverlening van het WIWB aan de waterschappen komt niet in gevaar omdat de komende maanden nog gebruik gemaakt kan worden van het WIWB 1.0 instrument.

8.5 Programma 8 Opgave waterketen

Het programma Waterketen ontwikkelt samen met de waterschappen tools waarmee zij over adequate informatie beschikken over het functioneren van de waterzuiveringen in brede zin. Met deze tools kunnen de waterschappen meten op gezamenlijke KPI's en consistenter en beter vergelijkbaar worden in hun interne en onderlinge uitwisseling van resultaten. Zo dragen zij bij aan een systeem voor processen, beheer en onderhoud en data-uitwisseling voor de hele waterketen.

Maatschappelijk belang
Een goed functionerende waterketen is essentieel voor een gezonde leefomgeving. De waterschappen zuiveren dagelijks miljoenen liters afvalwater afkomstig van huishoudens en bedrijven. Door klimaatverandering, bevolkingsgroei en vervuilende stoffen zoals medicijnresten, PFAS en microplastics komt dit systeem echter steeds meer onder druk te staan. Tegelijkertijd liggen er kansen: bijvoorbeeld om grondstoffen terug te winnen uit afvalwater, energie te besparen of zelfs op te wekken. De maatschappelijke opgave is dan ook tweeledig: zorgen voor schoon water én bijdragen aan een circulaire en duurzame samenleving.

De waterschappen zetten zich volop in voor deze transitie. Vanuit dit programma ondersteunen we hen hierbij. We ontwikkelen en beheren digitale infrastructuren voor gegevensopslag en -uitwisseling en analyse. Denk aan systemen die data verzamelen over de werking van een zuivering, of platforms waarop de waterschappen kennis en technologie delen. Hierdoor kunnen waterschappen efficiënter en slimmer (samen)werken aan een robuuste waterketen – vandaag én in de toekomst.

Community of Practice (CoP) Afvalwaterprognoses
Waterschappen willen weten hoeveel water er binnenkomt op de zuiveringsinstallaties en van welke kwaliteit dit water is. Deze informatie is onder andere afhankelijk van het aantal aangesloten huishoudens en bedrijven, en van het weer. De CoP Afvalwaterprognoses bestaat uit waterschappers (en gemeenten, marktpartijen en kennisinstituten) die betrokken zijn bij het zuiveringsproces. Doel is van de CoP is meer grip te krijgen op het zuiveringsproces. Dit doen we door de juiste data te verzamelen en slimme prognosetools te ontwikkelen die inzicht verschaffen.
In 2025 is het programmateam is opgesteld. Een programmaplan voor de komende 3 jaar uit uitgewerkt en goedgekeurd door de stuurgroep en een jaarplan is opgesteld voor dit jaar. Daarnaast zijn de werkgroepen rondom kennisdeling en toepassing van tools, waterketen in beeld, data op orde van start gegaan.

Business Case O-info
O-info wordt een tool die de waterschappen inzicht geeft in de onderhoudsgegevens en het technisch functioneren van hun eigen én elkaars assets. Doel: optimalisatie van het onderhoud van assets. In 2024 is de businesscase opgeleverd.

In 2025 zijn we gestart met het project O-info. We zetten nu de eerste stappen in de verzameling en uitwisseling van onderhoudsgegevens tussen waterschappen. De waterschappen haken enthousiast aan bij dit project en zien veel potentie in dit initiatief. Ook past dit project erg goed binnen het portfolio aan projecten dat hWh uitvoert. Zo heeft O-info raakvlakken met HEEL, BIM en de COP's.

COP Professioneel afvalwatertransport (PAT)
In dit programma richten we ons samen met STOWA, RIONED en Deltares op de ontwikkeling van tools en inzichten die bijdragen aan professioneel afvalwatertransport, het beheren en verder ontwikkelen van tools en het faciliteren van data op orde in de waterketen. 2024 hebben we de afstemming met de verschillende partijen afgerond en hebben we budgetten vrijgemaakt.
In de eerste stap binnen het programma is een programmaplan opgesteld. Hierin hebben de verschillende projecten met doelen en resources een plek gekregen. De stuurgroep voor deze COP is in oprichting waarbij nadrukkelijk aansluiting wordt gezocht bij de VvZB.

Programma dashboard	30-04	31-08	31-12	Risico's en beheersmaatregelen van projecten in het programma
8 Opgave waterketen 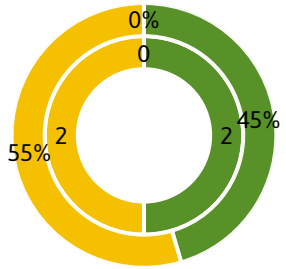	GEEL			O-info: Het project is met enige vertraging opgestart. De tijdens de Businesscase geïdentificeerde risico's zijn beheerst door de insteek van deze fase van het project. Met name het risico van onvoldoende draagvlak en commitment bij de waterschappen wordt aangepakt door nu de focus te leggen op een prototype, die de meerwaarde van het delen van onderhoudsinformatie moet gaan aantonen ahv relevante usecases; en door een gedeelde visie van onderhoudsmanagement te ontwikkelen, die tegelijkertijd ook het belang van dit project bevestigd. Het risicodossier is geactualiseerd. De voor nu nog steeds belangrijkste risico's zijn: - geen urgentiebesef bij waterschappen: Dit wordt beheerst door intensief omgevings- en relatiemanagement te voeren. Er is een communicatieplan opgesteld, waarbij ook in de communicatiestrategie wordt ingezet op met alle deelnemers doorlopend aangehaakt te houden. Daarnaast wordt het project ook geadviseerd door community management. - kansen missen vanuit sector om op aan te haken: Als beheersmaatregel zetten de leden van het IPM team intensief in op het op de hoogte blijven van de ontwikkelingen, aangehaakt te blijven van landelijke gremia en deel te nemen aan landelijke bijeenkomsten die relevant zijn aan het project.

8.6 Programma 9 Overheidsdienstverlening en bedrijfsvoering

Inleiding

Vanuit dit programma ondersteunen we de waterschappen bij de processen rondom overheidsdienstverlening en bedrijfsvoering. Dit is een facultatief programma. Dat betekent dat waterschappen per project kunnen aangeven of ze deelnemen. Overheidsdienstverlening en Bedrijfsvoering is een nieuw programma.
In de eerste maanden van dit programma hebben we ons gericht op het positioneren en inrichten van het programma, zowel op het vlak van inhoud als van bemensing. Ook hebben we stappen gezet voor de oprichting van het opgaveoverleg. Dit doen we in lijn met de transitie van het Waterschapshuis. We voegen de oude uitvoerend overleggen van Organisatie en samenwerken (O&S) en Digitale Dienstverlening (DD) samen.

Maatschappelijk belang

Geopolitieke ontwikkelingen
Er is vandaag de dag veel aan de hand in de wereld en geopolitieke ontwikkelingen volgen elkaar in rap tempo op. Binnen het programma ODB houden we ons bezig met de mogelijke impact van deze ontwikkelingen op de waterschappen. Bijvoorbeeld daar waar het (standaard) software en cyberdreigingen betreft. Voorbeelden van dergelijke ontwikkelingen zijn de handelsoorlog en de veranderende relatie tussen Europa en Amerika, en de impact op de samenwerking met Amerikaanse software bedrijven. De vraag waar we onze data opslaan maar ook waar deze door softwareleveranciers wordt opgeslagen is relevanter dan ooit. Door concrete sectorbrede afspraken te maken met onze grootste softwareleveranciers, krijgen we meer grip en invloed op belangrijke voorwaarden als informatieveiligheid, dataopslag en licentiekosten.
Daarnaast is er een steeds grotere cyberdreiging. Cyberaanvallen kunnen gericht zijn op onze (primaire) waterschapstaken. Wanneer waterschappen slachtoffer worden van een cyberaanval, die we niet weten tegen te houden, dan heeft dit directe invloed op de situatie in het veld. Het is daarom belangrijk dat we elkaar als waterschappen, maar ook als watersector, vasthouden. Daar hoort bij dat we de dreigingen samen het hoofd bieden. Dit doen we onder andere door middel van een Security Operations Center (SOC) en door de uitbreiding van het Computer Emergency Response Team (CERT – WM). Alleen samen kunnen we op een kwalitatief hoogwaardige, veilige en kosteneffectieve manier zorgen voor veilig, schoon en voldoende water.

Stijgende prijzen en veranderende licentiemodellen
Een andere ontwikkeling die we in dit programma zien heeft betrekking op veranderende licentiemodellen van grote softwarebedrijven. Bijvoorbeeld minimale afnames en de overgang van algemene licenties naar persoonsgebonden licenties. Dergelijke wijzigingen nemen soms forse kostenstijgingen met zich mee. Samen optrekken tegen dit soort ontwikkelingen wordt steeds belangrijker. Niet alleen binnen de waterschappen, maar soms ook met andere overheden.

Microsoft Framework
Er is een nieuw framework met Microsoft tot stand gekomen voor de afname van Microsoft producten en diensten. In dit framework zijn sectorbrede afspraken vastgelegd met betrekking tot juridische voorwaarden en afspraken rondom privacy en veiligheid. Het oude framework was afgelopen, daarom was het tijd

voor nieuwe afspraken die passen bij de ontwikkelingen die de komende vijf jaar op ons gaan afkomen. Denk daarbij aan het gebruik van AI (CoPilot) maar ook de adoptie van andere Microsoft producten die ons dagelijkse werk makkelijker kunnen maken. Met dit nieuwe framework is de sector voor de komende vijf jaar zeker van scherpe afspraken met Microsoft, zowel op commercieel als juridisch vlak.

Vanuit het MS Kenniscentrum zal het Waterschapshuis de waterschappen ondersteunen bij de uitrol van deze nieuwe afspraken. Wij zijn ongelofelijk trots op onze twee collega's die zich het afgelopen jaar voor de gehele sector hebben ingezet door de onderhandeling met Microsoft te voeren. Een prachtige resultaat, waar de gehele sector de komende vijf jaar profijt heeft.

Software Reseller en strategisch leveranciersmanagement
Een van de grootste softwareleveranciers van de waterschappen is Esri. Dit bedrijf levert software waarmee geo-informatie kan worden geanalyseerd, beheerd en gerapporteerd en wordt door elk waterschap gebruikt. De licenties zijn behoorlijk kostbaar. Op verzoek van de waterschappen hebben we gesprekken met Esri opgestart om te verkennen of ook hier een sprake zou kunnen zijn van een framework voor de sector.

Eind 2023 nam Broadcom VMware over. Veel waterschappen maakten op dat moment gebruik van VMware voor het beheren en optimaliseren van virtuele machines en cloud-infrastructuren. Na de overname werd als nel duidelijk dat Broadcom de licentiestructuur zo ging aanpassen dat dat leidde tot aanzienlijke kostenstijgingen voor onder andere de waterschappen. In dit traject hebben we de namens de waterschapsector de samenwerking gezocht met onder andere het Rijk, de Nederlandse vereniging van Ziekenhuizen en de VNG. Samen met deze partners ondernemen we acties en staan we sterker richting Broadcom. Momenteel wordt onderzocht of de waterschappen deel kunnen nemen aan eventuele onderhandelingen die het Rijk heeft opgestart. Een samenwerking die, nu deze er eenmaal is, ook in vele andere soortgelijke situaties gebruikt kan en zal worden.

Achtergrondinformatie
Microsoft kondigt nieuwe Europese digitale verplichtingen aan - Microsoft On the Issues
Brad Smith van Microsoft over digitale weerbaarheid tijdens geopolitieke volatiliteit - Atlantic Council

Programma dashboard	30-04	31-08	31-12	Risico's en beheersmaatregelen van projecten in het programma
9 Overheidsdienstverlening en bedrijfsvoering 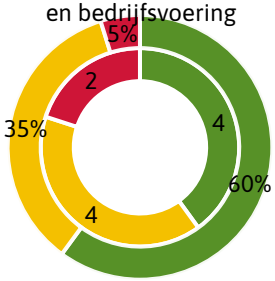 	ROOD			Binnen dit programma zijn er risico's op het niet halen van de doelstellingen, onder andere door onduidelijkheden rondom de uit te voeren opdracht (veelal externe factoren). Hieronder worden de belangrijkste risico's benoemd: SOC Dienstverlening Security Monitoring en Alarmering: 1. Ingericht logmanagement is één van de aansluitvoorwaarden waar de verantwoordelijkheid bij de waterschappen zelf ligt waar momenteel door geen één waterschap aan wordt voldaan. 2. Vertraagde onboarding van waterschappen door complexe integraties. Waterschappen die nog niets met betrekking tot 'bring your own SIEM' hebben gaan mogelijk shoppen op de markt en schaffen niet goed passende SIEM en logging tooling aan. Waterschappen volgen daarmee mogelijk niet de strategisch gekozen lijn MS Framework (Sentinel, tenzij). Wet Open Overheid: Er is landelijk onduidelijkheid over welke techniek het beste werkt icm de Woo-index. Hoewel we de ORI-koppeling nodig hebben om te voldoen, is er vanuit BZK / KOOP nog steeds geen duidelijkheid of de koppeling op tijd operationeel zal zijn. Single Digital Gateway: Gemeenten, waterschappen en provincies willen voldoen aan Annex II via het DSO. Er bestaat echter een grote kans dat dit de komende jaren niet gerealiseerd kan worden. Hierin is de afgelopen tijd nog geen oplossing gevonden. Als eerste stap wordt nu de functionaliteit " verken uw idee" gebouwd in de Engelse taal. Audit WPG: Risico 1: In de samenwerking zien we dat er bij de betrokken partijen blijvend onduidelijkheid is over 'wie doet wat' en er daardoor onduidelijkheid ontstaat op de wederzijdse verwachtingen en tussentijdse resultaten op zich laten wachten. De versnippering van verantwoordelijkheden gecombineerd met capaciteitsvraagstukken openbaart zich als risico op de risicodomeinen 'veiligheid, kwaliteit en reputatie'. Dit omdat waterschappen het risico lopen niet te voldoen aan de wettelijke verplichting voor het goed omgaan en beschermen van persoonsgegevens in de handhavende taak. Beheersmaatregel Vanuit het Waterschapshuis sturen we op de (resultaat)afspraken met de betrokken partijen door extra capaciteit beschikbaar te stellen (uit bestaande middelen). Risico 2: De wettelijke auditverplichting levert veel werkdruk op bij de waterschappen. Waterschappen zijn daardoor geneigd af te willen wijken van de verstrekte opdracht. Tegelijkertijd geeft de toezichthouder aan geen uitstel meer te willen verlenen. Dit openbaart zich in een risico op het risicodomein kwaliteit en veiligheid en reputatie, nm. het als sector (niet) voldoen aan een wettelijke verplichting binnen het uitvoeren van de handhavende taak. Beheersmaatregel: 1) De wettelijk verplichte audit wordt zo efficiënt mogelijk uitgevoerd, binnen de kaders van de wet. 2) De inhoudelijk opdrachtgever, het Landelijke Overleg Vergunningverlening en Handhaving, stuurt op de gemaakte afspraken 3) Het Waterschapshuis stuurt op de tussentijdse resultaat afspraken met de auditpartij en de inhoudelijke opdrachtgever.

Deel 3: Samenwerking met derden

In deel 3 worden de begrotingsprogramma's derden en kassiersfunctie uitgewerkt. Dit betreft de volgende begrotingsprogramma's

- SAW@
- Basisdata
- IHW

De opdrachtgevers van de projecten (waterschappen en derden) organiseren zich per project in een samengesteld uitvoerend overleg. De opdracht van de waterschappen aan hWh beperkt zich tot facilitering.

De bestuurlijke aansturing ligt niet bij het bestuur van hWh. Dit deel van de begroting dient echter wel formeel door het algemeen bestuur van het Waterschapshuis te worden vastgesteld.

9 Programmaverantwoording projecten met derden

9.1 Programma 10 SAW@

SAW@ staat voor Samenwerkende Waterbeheerders. Binnen dit programma zetten 11 waterschappen en Rijkswaterstaat zich in voor een betere samenwerking rondom vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH). Centraal instrument binnen deze samenwerking is een VTH-applicatie, een applicatie voor gezamenlijke informatievoorziening. We werken nauw samen aan het inrichten van dit instrument. Ook aan de mobiele variant ervan: de Powermobiel app. Alle SAW@-deelnemers gebruiken de VTH-applicatie op dezelfde manier en zodanig dat de datakwaliteit voldoet aan de uniforme eisen voor het delen van data met andere overheden.

Binnen het programma SAW@ besteden we tachtig procent van de tijd aan het beheer en onderhoud van het zaaksysteem (de informatievoorziening). De overige twintig procent van het programma werken we aan de doorontwikkeling ervan. Speerpunten voor 2025 zijn de aanbesteding voor een nieuwe VTH-applicatie, verbeteren nieuwe releases.

Maatschappelijk belang
De waterschappen dragen zorg voor veilige dijken, een goede waterkwaliteit en het efficiënt beheren van de watervoorraad. Om dit goed te kunnen doen, willen zij goed zicht hebben op activiteiten van derden die raken aan het waterschapswerk. De VTH-tool helpt hen dan ook bij processen rondom vergunningverlening en handhaving. Door deze processen efficiënter en inzichtelijker te maken, verbetert de kwaliteit van het toezichthouden en is er een beter naleving van vergunningen.

Aanbesteding nieuwe VTH-applicatie.
Het contract met de leverancier van onze huidige VTH-applicatie, loopt tot uiterlijk 21 oktober 2027. Dit betekent dat SAW@ opnieuw moet aanbesteden. In opdracht van de SAW@-stuurgroep zijn we in december 2023 gestart met het inrichten van het aanbestedingsproject. Hierbij heeft de stuurgroep bepaald dat de penvoering voor de aanbesteding komt te liggen bij RWS. De aanbesteding zal dan ook verlopen volgens de door RWS gehanteerde aanbestedings- en toetsingsprocedures.

Op 29 januari 2025 heeft de Tenderboard ingestemd met het Inkoopplan. In februari 2025 heeft ook de CIO-office de voorgenomen aanbesteding getoetst en vastgesteld dat er geen beletselen waren voor het aangaan daarvan.

De aanbesteding is op 21 maart 2025 gepubliceerd en inmiddels is de tweede nota van Inlichtingen beantwoord en gepubliceerd. Echter, meer en meer bleek dat nagenoeg geen van de leveranciers beschikt over de door ons geëiste certificeringen, namelijk ISO 27017 en ISO 27018, alsook ISAE 3204. Op grond daarvan hebben we deze geschiktheidseisen omgezet naar zogenaamde uitvoeringseisen en de leveranciers de tijd gegeven om uiterlijk vijf maanden na definitieve gunning de gevraagde certificeringen te overleggen.

De gevolgen voor de planning zijn beperkt. Als alles vlot verloopt, zou de definitieve gunning dan plaatvinden in de tweede week van september 2025.De voorbereiding van de implementatie en de implementatie zelf start direct na definitieve gunning. De voorbereiding daarvan bestaat in ieder geval uit het opstellen, afstemmen en organiseren van het door de leverancier aan te leveren plan van aanpak.

Release proces
De leverancier van onze huidige VTH-applicatie, brengt dit jaar vier releases uit. Dat is één release meer dan in 2024. Doordat de releases kleiner zijn, kunnen we sneller inspelen op ontwikkelingen.

Omdat de deelnemende organisaties het testproces nu vaker moeten doorlopen, heeft SAW@ een werkwijze ontwikkeld om testbevindingen slimmer te verwerken. Hierdoor zijn de kwaliteit en snelheid van het testproces verbeterd. Om de kwaliteit en de snelheid van het testproces verder te optimaliseren wordt onderzocht hoe we geautomatiseerde testen kunnen inzetten in het testproces.

Opschonen data
Tijdens voorbereiden van de transitie een migratie is gebleken dat een groot aantal documenten en zaken niet juist zijn opgeslagen. Daarom is gestart met een opschoontraject. Doel hiervan is dat data juist en volledig beschikbaar is voor migratie. Belangrijk is dat dat voldoet aan de vastgestelde bewaar- en vernietigingstermijnen. Alle acties worden in overleg met de deelnemers uitgevoerd.

Programma dashboard	30-04	31-08	31-12	Risico's en beheersmaatregelen van projecten in het programma
10 SAW@ 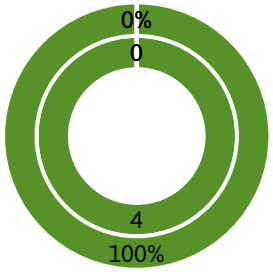 	GROEN			Op dit moment zijn er geen risico's geïdentificeerd met betrekking tot dit programma.

9.2 Programma 11 Basisdata

Binnen dit programma brengen we Nederland in kaart vanuit de lucht. Dit doen we met twee producten:

- Beeldmateriaal (BM): luchtfoto's
- Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN): hoogtedata

Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN): hoogtedata
Kortgezegd is het AHN een verzameling punten die de driedimensionale werkelijkheid beschrijft. Tevens wordt van ieder punt aangegeven welk object het beschrijft, bijvoorbeeld maaiveld, gebouw, water, enzovoort.
Daarvan afgeleid wordt een 2D-kaart van Nederland opgebouwd die de hoogte beschrijft van het maaiveld en een kaart die de hoogte beschrijft van alle objecten. Jaarlijks winnen we een derde van Nederland in, zodat er elke drie jaar een compleet nieuw AHN is. Waterschappen gebruiken de hoogtedata onder andere om peilbesluiten mee te nemen.

Beeldmateriaal (BM): luchtfoto's
Beeldmateriaal is een samenwerking van Nederlandse overheden voor het gezamenlijk inwinnen van luchtfoto's. De uitvoering van het project is in handen van hWh en Het Kadaster. Waterschappen gebruiken de luchtfoto's onder andere om de Basisregistratie Grootschalige Topografie bij te houden, als achtergrondkaart bij verschillende analyses en voor AI-toepassingen zoals NL-Veranderdetectie. Meer over Veranderdetectie staat op de programmapagina van Programma 2: Digitale Innovatie & transformatie.

Deelnemers
Onze deelnemers zijn waterschappen en andere (overheids)organisaties.
Zij financieren de producten voor eigen gebruik, maar maken deze ook openbaar toegankelijk. Hierdoor kunnen bijvoorbeeld ook ingenieursbureaus en onderzoekers er gebruik van maken voor het ontwikkelen van innovatieve tools en waar de deelnemers in hun werk weer van profiteren. Denk aan tools voor het kunnen bepalen van energielabels voor gebouwen, voor het genereren van 3D-gebouwen of het bepalen van wateroverlast bij extreme buien.

Focus
De focus van dit programma ligt op het ontwikkelen van goede, betrouwbare en financieel aantrekkelijke dataproducten voor de deelnemers. Daarnaast willen we de producten laagdrempelig beschikbaar maken, zodat eenmalig inwinnen en meervoudig gebruiken de standaard wordt. Daar werken we aan door ze als open data beschikbaar te stellen en door nauwe contacten te houden met andere partijen die soortgelijke data inwinnen in Nederland. Een gezamenlijke plek om al deze data zichtbaar en vindbaar te maken is een belangrijke ambitie.

Maatschappelijk belang
Nederland verandert continu. Er wordt gebouwd, er komen waterlopen bij, waterlopen worden gedempt en verlegd, er worden dijkverzwaringen uitgevoerd, enzovoort. Door gebruik te maken van hoogtedata en Beeldmateriaal, kunnen de deelnemers voldoen aan hun wettelijke karteerverplichtingen. Daarnaast gebruiken ze de data voor handhaving, visualisatie en werkvoorbereiding.

Gecombineerde inwinning
Duurzamer en efficiënter werken vinden we belangrijk. Doel voor 2025-2027 is dan ook om inwinning van het AHN te combineren met de inwinning van Beeldmateriaal. Dankzij gecombineerde inwinning kunnen gebruikers rekenen op gedetailleerdere en rijkere inzichten in de beheergebieden en op meer mogelijkheden voor Artificial Intelligence (AI). En dat met minder vliegbewegingen. De aanbesteding voor gecombineerde inwinning in 2024 is succesvol verlopen. We hebben vier leveranciers geselecteerd die de komende drie jaar, jaarlijks een update van de luchtfoto verzorgen en in totaal heel Nederland inwinnen met hoogtedata. In tegenstelling tot 2024 hadden we dit voorjaar prachtig vliegweer en is het gelukt om het hele land in het bladloze seizoen te vliegen.

AHN en Beeldmateriaal van de Cariben
In opdracht van BZK zijn we vorig jaar begonnen met het inwinnen en publiceren van hoogtegegevens en luchtfoto's van Caribisch Nederland. De data dragen bij aan wettelijke taken van de eilanden, die zelfstandige gemeentes zijn van Nederland en bij het opbouwen van een BAG-achtige administratie (BAG: Basisadministratie Adressen en Gebouwen). In Caribisch Nederland zijn alle hoogtegegevens ingewonnen. Voor Saba en St. Eustatius zijn ook de luchtfoto's ingewonnen. Voor Bonaire, waar we last hadden van hardnekkige bewolking, zijn we begin september teruggegaan om luchtfoto's te maken. De luchtfoto's en hoogtemetingen van St. Eustatius en Saba en Bonaire zijn inmiddels gepubliceerd op Dataroom Caribisch Nederland | Beeldmateriaal Nederland

Zomervlucht
In Nederland maken we elke zomer een zomervlucht voor vegetatiemonitoring. Daarin nemen we luchtfoto's met een lagere resolutie van 25 centimeter op. Vorig jaar konden we een deel van de Waddenzee pas heel laat vliegen omdat niet voldaan kon worden aan eisen aan de waterstand. Dat deel is dit jaar al eind april gevlogen. De vluchten worden voortgezet bij geschikt weer.

Programma dashboard	30-04	31-08	31-12	Risico's en beheersmaatregelen van projecten in het programma
11 Basisdata 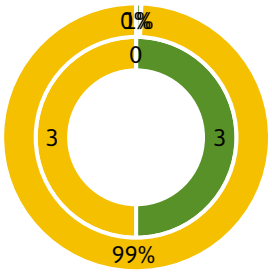	GEEL			Het lijkt er op dat er budget over zal blijven dit jaar. Het mogelijk afrekenen van de resterende gelden krijgt volop de aandacht. Actueel Hoogtebestand Nederland: Op voorhand was het onzeker is of de gecombineerde inwinning van AHN en Beeldmateriaal (Perceel 3, 4 en 5) zou slagen. Dat is gelukkig erg goed gegaan. Beeldmateriaal: Op voorhand was het onzeker is of de gecombineerde inwinning van AHN en Beeldmateriaal (Kavel 1 t/m 3) zal slagen. Tijdens de inwinning bleek dat dit allemaal erg goed is gegaan. In de aanloop voor de aanbesteding Beeldmateriaal 2025 was nog rekening gehouden met meerdere scenario's. Op het voorkeursscenario een inwinning met lager vliegen (meer vliegbewegingen en dus hogere kosten) is in de begroting rekening gehouden, Na de aanbesteding is door de stuurgroep alsnog anders beslist. Omdat vorig jaar door het slechte weer niet de juiste kwaliteit luchtfoto's zijn gemaakt (te veel blad aan de bomen) is vanuit de achterban het verzoek gekomen om dit jaar de kwaliteit (op tijd vliegen voor het blad aan de bomen zit) en kwantiteit (echt heel Nederland vliegen) te laten prefereren boven het voorkeursscenario. Hierdoor valt de inwinning dit jaar ruim een 500K euro lager uit dan begroot.

9.3 Programma 12 IHW

Waterbeheerders zijn verantwoordelijk voor de kwaliteit, beschikbaarheid en veiligheid van water en andere organisaties en burgers dragen hieraan bij. Zij kunnen hiervoor continu beschikken over eenduidige en betrouwbare waterinformatie. Het Informatiehuis Water maakt die op een eenvoudige en efficiënte manier toegankelijk.

Het Informatiehuis Water ontzorgt waterbeheerders en beleidsmakers bij het uitwisselen van waterinformatie:

- We stellen een open standaard beschikbaar, die de efficiënte en eenvoudige (geautomatiseerde) uitwisseling van waterdata door en voor waterbeheerders vergemakkelijkt: de Aquo-standaard. Met de Digitale Delta API bevorderen we de toepassing van de Aquo-standaard en de uitwisseling van gegevens volgens de FAIR-principes.
- We ondersteunen waterbeheerder bij hun (inter)nationale rapportageverplichtingen met de coördinatie van de informatiestromen waterkwaliteit en waterveiligheid, en door waterdata te verzamelen en te bundelen tot eenduidige en betrouwbare informatie voor een integraal, landelijk beeld. Met procesmanagement en ondersteuning van waterbeheerders verzamelen en bundelen we gegevens die onder meer leiden tot landelijke beelden voor waterkwaliteit (Kaderrichtlijn Water en Landelijk Enquête Waterkwaliteit) en waterveiligheid (Nationaal Basisbestand Primaire Waterkeringen). Dit doen we volgens het principe ‘eenmalig inwinnen, meervoudig gebruiken’. Informatievoorziening rondom droogte (grondwaterstanden) wordt steeds belangrijker en vraagt in toenemende mate om onze aandacht.
- We maken waterinformatie toegankelijk voor derden met informatieproducten, zoals de jaarlijkse overzichten oppervlaktewaterkwaliteit, meetgegevens en rapportage grondwaterkwaliteit, de KRW-factsheets, SGBP-achtergronddocumenten en -kaarten en het Landelijk Veiligheidsbeeld voor de primaire keringen.
- We beheren en onderhouden diverse informatiesystemen, zoals het Waterkwaliteitsportaal (incl. Aquo-kit), het Waterveiligheidsportaal en het Droogteportaal die waterbeheerders inzicht geven in de kwaliteit, kwantiteit en veiligheid van water.

Het Informatiehuis Water is geen broneigenaar van data en geeft geen duiding of waardering aan informatie. Wij geven informatie feitelijk weer.

Algemeen
We verlengen de samenwerking tussen de partners tot en met 2034 (gekoppeld aan zes jaar voortzetting van de Kaderrichtlijn Water vanaf 2028). Een nieuwe samenwerkingsovereenkomst 2029-2034 is voorbereid en ter consultatie ingediend bij onder meer de Unie van Waterschappen.

We stellen voor het Informatiehuis Water een meerjarenplan 2026 incl. begroting op.

Aquo-standaard
De Aquo-standaard is de Nederlandse standaard voor het uitwisselen van gegevens binnen de watersector. Dankzij de Aquo is het mogelijk om met de data van verschillende waterbeheerders landelijk dekkende informatie te geven. En om die informatie op een uniforme manier uit te wisselen tussen de

informatiesystemen van bijvoorbeeld waterbeheerders, laboratoria en adviesbureaus. Gerealiseerde wijzigingsvoorstellen worden elk jaar in 2 update-rondes in gebruik genomen. Zo blijft de Aquo-standaard optimaal aansluiten op de wensen van haar gebruikers.

We verkennen hoe we van de Aquo-standaard een ontologie kunnen maken. Met een ontologie kan de datakwaliteit van de standaard en de communicatie met andere standaarden verbeterd worden en bieden we Aquo-gebruikers een framework om zelf een onotolgie/OTL in te richten. Dit project, dat we uitvoeren op verzoek van verschillende waterbeheerders, ronden we in 2025 af.

Digitale Delta API
Een API ('Application Programming Interface') maakt gegevensuitwisseling mogelijk tussen informatieleveranciers en databronhouders. In een API zijn de definities en regels vastgelegd waarmee de informatieleverancier data bij de bron kan opvragen en de bronhouder de data moet leveren. De Digitale Delta API ondersteunt de uitwisseling van verschillende soorten meetdata voor de toepassingsgebieden waterkwaliteit, waterkwantiteit, ecologie en waterzuivering. Het is een open en niet merk-, omgevings- of systeemgebonden specificatie die door iedereen vrij gebruikt kan worden zonder licentie.

In 2025 wordt de DD API-documentatie verbeterd en een beheerplan uitgewerkt.

Coördinatie informatiestromen waterkwaliteit
We coördineren de informatiestromen waterkwaliteit volgens de planning en procedures die in het Spoorboekje KRW 2025 zijn aangekondigd. Hiermee ondersteunen wij de partners bij hun rapportage voor de Kaderrichtlijn Water in 2025 en de voorbereiding van de ontwerp- en definitieve Stroomgebiedbeheerplannen 2028-2033. De deadline voor de actualisatie van het KRW-monitoringsprogramma was voor dit jaar vastgesteld op 27 januari. Het Informatiehuis Water heeft dit proces gecoördineerd, de contactpersonen op de hoogte gehouden van de meest actuele planning en diverse vormen van ondersteuning geleverd. Het lukte 14 oppervlaktewaterbeheerders om de actualisatie tijdig af te ronden; een verbetering van 5 ten opzichte van vorig jaar. In het Gebruikersoverleg Oppervlaktewater van 13 maart werd met ca. 50 oppervlaktewaterbeheerders terugblikt op de actualisatie KRW-monitoringsprogramma en werden 'lessons learned' voor 2026 vastgelegd.

De volgende grote mijlpaal in het proces van de KRW-informatievoorziening is de KRW-toestandsbepaling. De deadline hiervoor is 25 juni.

Waterkwaliteitsportaal en Aquo-kit
Met het Waterkwaliteitsportaal (WKP) worden waterkwaliteitsgegevens uitgewisseld. In het WKP zijn landelijke overzichten van de Nederlandse waterkwaliteit opgenomen en informatie over de uitvoering van de Kaderrichtlijn Water. De Aquo-kit is een module van het Waterkwaliteitsportaal voor de gegevensverwerking in de monitoringcyclus van waterkwaliteitsbeleid.

Op 27 januari 2025 zijn nieuwe modules online gebracht waarmee waterkwaliteitsgegevens ontsloten worden. Met de Kaartviewer kunnen KRW-factsheets gegenereerd worden. En dankzij de nieuwe module Download Data zijn nu alle gegevens beschikbaar als Open Data voor eigen gebruik. In wekelijkse sprintsessies met de leverancier wordt het Waterkwaliteitsportaal verder doorontwikkeld.

Droogteportaal
De informatie in het Droogteportaal geeft inzicht in de actuele droogte in Nederland, met nadruk op de hoge zandgronden van Zuid-, Midden- en Oost-Nederland. De informatie wordt bepaald op basis van dagelijkse veld- en grondwaterstandsmetingen.

In 2025 is het beheer van het Droogteportaal opgedragen aan het Informatiehuis Water. Op basis van gebruikerswensen (provincies en waterschappen) bepalen we of het portaal wordt verbonden met de Basisregistratie Ondergrond en/of wordt uitgebreid met nieuwe functionaliteit. Als de opdracht opnieuw aanbesteed moet worden, zijn extra uren nodig. We bereiden hiertoe een voorstel voor.

Waterveiligheidsportaal
Met het Waterveiligheidsportaal (WVP) ondersteunt het Informatiehuis Water keringbeheerders bij de informatie-uitwisseling rond de processen Beoordeling en Versterking van de primaire waterkeringen in Nederland. Dit doen we in opdracht van de Programma Directie van het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). De doorontwikkeling van het Waterveiligheidsportaal is een doorlopend proces op basis van de wensen en eisen van de gebruikers (HWBP, waterschappen, RWS).

Programma dashboard	30-04	31-08	31-12	Risico's en beheersmaatregelen van projecten in het programma
12 IHW 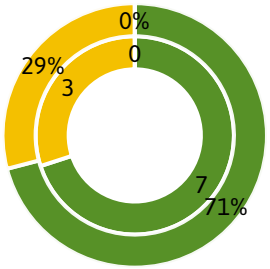 	GROEN			Aquo-standaard: Doordat inhuur van capaciteit moeilijker is sorteren we nu voor op het eventueel volgend jaar wegvallen van kennis. Daarmee krijgen de projecten 'vereenvoudigen beheer' en een nieuwe 'PoC Linked Data' dit jaar voorrang. Risico is dat er toch claims worden gelegd die capaciteit weg zal trekken van deze onderwerpen. Coördinatie van de informatiestromen: EU-rapportage PoM is vertraagd door tussentijdse aanpassing rapportage-vereisten. Laatste blocker weggenomen, rapportage wordt naar verwachting medio april vrijgegeven. Water informatie systemen: 1. Specificaties DD-APIv3 niet 100% conform Aquo. Tevens wijziging in Aquo door aanpassing IM(WA) Metingen. Voor toekomstbestendige uitwisseling van waterkwaliteitsgegevens is implementatie van 100% Aquo-conforme API noodzakelijk. Maatregel: Bevindingen uit PoC en kennis van toepassing IM Metingen laten landen in IHW-beheerplan API / Aquo. 2. Vertraging in installatie nieuwe versies door planning en prioritering intern RWS(-TAB). Uitgestelde maatregel: Afmaken automatische installatie-scripts in komende sprints. 3. Ontwikkeling benodigde SGBP4-beheerfuncties wordt mogelijk vertraagd door Agile/Scrum aanpak. Maatregel: Meer sturing vanuit en binnen IHW op realisatie 'minimale' functionaliteit in geplande tijd. WVP 1) kwetsbaar functioneel beheer : functioneel beheer NBPW 2) Ingewikkelde administratie: voorfinanciering 2023 en 2024 door HWP en onderuitputting in die jaren (zowel IPK (IHW) als EPK (RWS)) => besluit '23/'24 overschot voor 2025 te benutten vóórdat HWBP gefactureerd gaat worden (voor zowel IPK als EPK)

Deel 4: Verwachte begrotingswijzigingen

In deel 4 wordt aangekondigd welke begrotingswijzigingen worden verwacht. Deze projecten hebben nog niet geleid tot een DVO en worden daarom nog niet in de financiële begroting verwerkt. De genoemde bedragen zijn slechts inschattingen op basis van huidige inzichten. Besluitvorming hieromtrent gaat via de OGT en leidt tot een begrotingswijziging die te zijner tijd aan het algemeen bestuur ter besluitvorming wordt voorgelegd.

10 Verwachte begrotingswijzigingen

10.1 Verwachte begrotingswijzigingen 2025

In de begroting 2025 is een indicatie gegeven van de te verwachten begrotingswijzigingen ten bedrage van € 4.355.974. In de 1e bestuursrapportage zijn reeds begrotingswijziging aangeboden. In onderstaand overzicht wordt weergegeven welke verwachte begrotingswijzigingen reeds zijn verwerkt in de bestuursrapportages en welke verwachte begrotingswijzigingen zijn bijgesteld.

Verloopoverzicht verwachte begrotingswijzigingen 2025	Verwachte nieuwe initiatieven begroting 2025	Begrotingswijzigingen BERAP 1	Begrotingswijzigingen BERAP 2	Begrotingswijzigingen BERAP 3	Bijstelling verwachte nieuwe initiatieven 2025	Nog te verwachten begrotingswijzigingen 2025
Programma 3. Diensten en beheer (incl. Kassiersfunctie)						
SOC fase 3	86.000					86.000
Viewers en portalen	125.000					125.000
Programma 4. Collectieve thema's						
Risicomanagement implementatie	150.000					150.000
Implementatie CSIR	100.000					100.000
Programma 5. Ontwikkelthema Waterschappen						
DEEP vervolg (incl. datascience PoC's)	250.000				-250.000	-
Programma 6. Opgave waterveiligheid						
Herijking DAMO keringen	150.000					150.000
Overdracht HWBP project gegevens	200.000					200.000
Verkenning BOI	150.000					150.000
Programma 7. Opgave watersysteem						
Realisatievoorstel Info.vo. Slim Watermanagement	150.000	73.776			-76.224	-
Projectenplatform	350.000	131.777			-218.223	-
NL veranderdetectie	250.000					250.000
Assetmanagement en BIM	100.000					100.000
Perceelwijzer app	205.858					205.858

Verloopoverzicht verwachte begrotingswijzigingen 2025	Verwachte nieuwe initiatieven begroting 2025	Begrotingswijzigingen BERAP 1	Begrotingswijzigingen BERAP 2	Begrotingswijzigingen BERAP 3	Bijstelling verwachte nieuwe initiatieven 2025	Nog te verwachten begrotingswijzigingen 2025
Programma 8. Opgave waterketen						
O-info	334.116	334.116			-	-
Verkenning procesautomatisering waterketen	120.000					120.000
Programma 9. Overheidsdienstverlening en Bedrijfsvoering						
Single Digital Gateway	150.000	84.611			-65.389	-
SOC fase 2	435.000	435.000			-	-
Kenniscentrum	300.000	300.000			-	-
Robuust maken CERT WM -Water	750.000				-750.000	-
Totaal	**4.355.974**	**1.359.280**	**-**	**-**	**-1.359.836**	**1.636.858**

10.2 Verwachte bijstelling begroting 2026

Programma	Primaire begroting 2026	Verwachte bijstelling 2026	Verwachte actualisatie begroting 2026	Reden:
Programma 1. Bestuur en organisatie	5.753.799	0	5.753.799	
Programma 2. Kennis en verbinden	9.190.040	1.500.000	10.690.040	Subsidie WISE wordt doorgeschoven naar 2026
Subtotaal instandhouding	*14.943.839*	*1.500.000*	*16.443.839*	
Programma 3. Diensten en beheer (incl. Kassiersfunctie)	8.913.356	-373.661	8.539.695	NDFF stopt in 2025
Programma 4. Collectieve thema's	3.018.909	0	3.018.909	
Programma 5. Ontwikkelthema waterschappen	1.500.000	0	1.500.000	
Programma 6. Opgave waterveiligheid	629.368	0	629.368	
Programma 7. Opgave watersysteem	1.738.119	136.584	1.874.703	Nieuwe DVO Projectenplatform Waterschapswerken, nieuwe samenwerking IV Slim Watermanagement
Programma 8. Opgave waterketen	865.266	0	865.266	
Programma 9. Overheidsdienstverlening en bedrijfsvoering	2.293.879	723.619	3.017.498	Addendum Wet Open Overheid, Single Digital Gateway en
Subtotaal samenwerking met waterschappen	*18.958.897*	*486.542*	*19.445.439*	
Programma 10. SAW@	3.677.750	0	3.677.750	
Programma 11. Basisdata	7.327.888	0	7.327.888	
Programma 12. IHW	2.573.660	0	2.573.660	
Subtotaal samenwerking met derden	*13.579.298*	*0*	*13.579.298*	
Totaal	**47.482.034**	**1.986.542**	**49.468.576**	

11 Bijlagen

11.1 Bijlage 1: Status kleur en betekenis

Status	Betekenis
GROEN	Statuskleur groen is van toepassing wanneer er geen statuskleur rood of geel toegekend kan worden én voldaan wordt aan alle onderstaande criteria: -Tijd: De uitvoering loopt conform planning en het resultaat wordt tijdig behaald. Of: overschrijdingen in de tijd zijn goedgekeurd en doen geen afbreuk aan de kwaliteit. -Geld: De budgettaire kaders worden niet overschreden. Of: budgetoverschrijdingen zijn goedgekeurd, doen geen afbreuk aan de kwaliteit en leiden tot hogere bijdragen van de deelnemers om de kosten te dekken. -Kwaliteit: Het beoogde resultaat wordt inhoudelijk bereikt. De risico's zijn in beeld, maar zijn nog niet opgetreden. Voor de risico's zijn effectieve beheersmaatregelen gedefinieerd.
GEEL	Statuskleur geel is van toepassing wanneer er geen statuskleur rood toegekend kan worden én minimaal één van de volgende situaties zich voordoet: -Tijd: De uitvoering is vertraagd, bijsturing is reeds ingezet. De bijsturing zal naar verwachting effectief kunnen zijn. -Geld: Er zijn budgetoverschrijdingen, maar deze kunnen door bijsturen wellicht nog gecompenseerd worden. -Kwaliteit: De haalbaarheid van het verwachte resultaat is discutabel, maar heeft (nog) geen consequenties voor de producten. De geïnventariseerde risico's treden op of het is zeer waarschijnlijk dat de risico's zullen optreden. De beheersmaatregelen worden ingezet, maar het is onzeker of dit afdoende is om de risico's te reduceren.
ROOD	Statuskleur rood is van toepassing wanneer minimaal één van de volgende situaties zich voordoet: -Tijd: De uitvoering is dusdanig vertraagd dat de beoogde doelstelling niet wordt gehaald. Er heeft nog geen bijsturing plaatsgevonden of bijsturing is niet mogelijk. -Geld: Er zijn budgetoverschrijdingen die niet gecompenseerd worden door hogere bijdragen. -Kwaliteit: Het beoogde eindresultaat wordt niet gehaald. Eén of meerdere van de geïnventariseerde risico's treden op. De beheersmaatregelen zijn niet afdoende om risico's te reduceren.

11.2 Bijlage 2: Financieel overzicht kolommen verklaard

Begrotingswijzigingen	Saldo begroting / Lasten begroot / Baten begroot	Lasten werkelijk	Baten werkelijk	Saldo werkelijk	Saldo J.E.V.
Dit betreft de begrotingswijzigingen die tegelijkertijd met bestuursrapportage worden aangeboden.	Dit betreft het begrote bedrag, na eventuele begrotingswijzigingen van het lopende jaar.	Dit betreft het bedrag dat werkelijk als kosten (lasten) is geboekt. Bestaat uit ontvangen inkoop facturen, interne doorbelastingen en gewerkte uren in de betreffende periode van rapportage	Dit zijn de gefactureerde en nog te factureren bedragen aan de deelnemers in het lopende jaar, samen met het saldo op de projectrekening per 1/1.	Dit is het verschil tussen de werkelijke baten en de werkelijke lasten.	Dit is een inschatting van de jaareindeverwachting van het saldo, zijnde het verschil tussen de verwachte baten en de verwachte lasten.

11.3 Bijlage 3: Lijst met afkortingen

A&S	Architectuur en Standaarden
AB	Algemeen bestuur
ABC	Aanvraag businesscase
AHN	Actueel Hoogtebestand Nederland
AP	Autoriteit Persoonsgegevens
API	Application Programming Interface
AVG	Algemene Verordening Gegevensbescherming.
AWK	Applicatielandschap Afvalwaterketen
B&O	Beheer en onderhoud
BAG	Basisregistraties Adressen en Gebouwen
BAW+	Bestuursakkoord water
BBV	Besluit Begroting en Verantwoording
BBVW	Regeling Beleidsvoorbereiding en Verantwoording Waterschappen
BC	Business case
BGT	Basisregistratie Grootschalige Topografie
BHV	Bedrijfshulpverlening
BIO	Baseline Informatiebeveiliging Overheid
BM	Beeldmateriaal
BOI	Beoordelings- en ontwerpinstrumentarium
BRO	Basisregistratie Ondergrond
BRT	Basisregistratie Topografie
BVZ	Bedrijfsvergelijking Zuiverings Beheer
CDO	Chief Digital Officer
CBCF	Commissie Bestuurszaken, Communicatie en Financiën (UvW)
CDL	Centrale Datalaag
CERT-WM	Computer Emergency Response Team Watermanagement, een team dat samen met Rijkswaterstaat gespecialiseerd is in het ontdekken, onderzoeken en afslaan van cyberaanvallen. Alle waterschappen zijn hier op aangesloten.
CISO	Chief Information Security Officer
CIW	Coördinatoren Informatieveiligheid Waterschappen
CMMI	Capability Maturity Model Integration
CMS	Content Management Systeem
CoPWA	Community of Practice Waterschapsarchitecten (werkgroep voor WILMA)
CPW	Coördinatoren Privacy Waterschappen
CSIR	Cybersecurity implementatierichtlijnen
CVDR	Centrale Voorziening Decentrale Regelgeving

CWW	Coördinatoren Wet Open Overheid
DAM	Dijkanalyse Module
DAMO	Data Afspraken Modelmatig Ondersteund
DAP	Dossier Afspraken en Procedures
DB	Dagelijks bestuur
DDSC	Dijk Data Service Center
DIV	Documentaire Informatie Voorziening
DPIA	Data Protection Impact Assesment
DROP	Decentrale Regelgeving en Officiële Publicaties
DSO	Digitaal Stelsel Omgevingswet
DOO	Digitale ondersteuning Omgevingswet
DVH	Dienstverleningshandvest
DVO	Dienstverleningsovereenkomst
EA	Europese aanbesteding
e-HRM	Electronic Human Relation Management
ESRI	Geografisch informatie systeem applicaties
FG	Functionaris gegevensbescherming
FTE	fulltime-equivalent
FuWa	Functiebeschrijvingen waterschappen
GDI	Generieke Digitale Infrastructuur
GIS	Geografisch informatie systeem
GKW	Gegevensknooppunt waterschappen
GO	Gebruikersoverleg
Govroam	Government roaming
Gr	Gemeenschappelijke regeling
GVOP	Gemeenschappelijke Voorziening Overheidspublicaties
GWSW	GegevensWoordenboek Stedelijk Water
HEEL	Herleidbaar, Eenduidig en Expliciet werken over de hele Levenscyclus
HKP	Hoofdkostenplaats
HRM	Human Resource Management
HWBP	Hoogwaterbeschermingsprogramma
hWh	Het Waterschapshuis
HXM	Human eXperience Management
IBD	Informatie Beveiligingsdienst (CERT voor gemeenten)
ICT	Informatie, Communicatie en Technologie
ICTU	ICT uitvoeringsorganisatie

IHW	Informatiehuis Water
IM	Informatiemodel
IMKL	Informatiemodel Kabels en Leidingen
IMWA	Informatiemodel Water
INSPIRE	Infrastructure for Spatial Information in the European Community
IOT	Informatiemanagers opdrachtgeverstafel
IPM	Integraal Project Management
IPO	Interprovinciaal Overlegorgaan
IRC	Internationaal Radar Composiet
IRIS	Integraal Resultaatgericht Informatie Systeem
IV	Informatievoorziening
KIDO	Kwaliteitssysteem Informatiebeheer Decentrale Overheden
KING	Kennisinstituut Nederlandse Gemeenten
KP	Kostenplaats
KPI	Key Performance Indicators
KRW	Kaderrichtlijn Water
LAWA	Landelijk Arbeidsvoorwaardenoverleg Waterschappen
LDS	Landelijk Dekkend Stelsel
LIS	Leidingen informatiesysteem
LOFGW	Landelijke Overleg voor functionarissen gegevensbescherming van de waterschappen
LOVH	Landelijk Overleg Vergunningverlening en Handhaving
LvL	Laan van de Leefomgeving
MT	Managementteam
NBPW	Nationaal Bestand Primaire Waterkeringen
NCSC	Nationaal Cyber Security Centrum
NCTV	Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid
NDFF	Nationale Databank Flora en Fauna
NEN	NEderlandse Norm
NHI	Nederlands Hydrologisch Instrumentarium
NIS2	Network and Information Security directive 2
NOK	Nadere overeenkomst
NORA	Nederlandse Overheid Referentie Architectuur
NUP	Nationaal UitvoeringsProgramma
NWB	Nederlandse Waterschapsbank
OBDO	Overheidsbrede Beleidsoverleg Digitale Overheid
OGT	Opdrachtgeverstafel

OLO	Omgevingsloket Online
OOMHD	Opslag en Ontsluiting Meteorologische en Hydrologische Data
P&ID's	Proces & Instrumentatie Diagrammen
P&O	Personeel en organisatie
PA	Procesautomatisering
PCP-WISE	Pre-Commercial-Procurement Watermanagement Innovation from Space for European climate resilience
PDC	producten en diensten catalogus
PDCA	Plan Do Check Act
PDOK	Publieke Dienstverlening op Kaart
PEC	Proces Eigenaren Commissie VTH
PIA	Privacy Impact Assessment
PIO	Projectleidersoverleg Implementatie Omgevingswet (ter ondersteuning van DSO)
PO	Privacy officer
POC	Proof of Concept
PSA	Project Start Architectuur
PSU	Project start up
PvE	Programma van eisen
QBWat	softwarepakket voor metingen water
RMS	Record management system
RODC	Rijksoverheid Datacenter
ROR	Richtlijn OverstromingsRisico
RWS	Rijkswaterstaat
RWS CIV	Rijkswaterstaat Centrale informatievoorziening
RWZI	Rioolwaterzuiveringen
SAT DATA	Satelliet data
SAW	Sectorale arbeidsvoorwaarden waterschappen
SAW@	Samenwerking Waterbeheer Rijkswaterstaat en waterschappen
SD	secretaris-directeur
SDG	Single Digital Gateway
S.E.	System Engineering
SLA	Service Level Agreement
SOK	Samenwerkingsovereenkomt
STOWA	Stichting Toegepast Onderzoek Water
Surf	Surf-CERT (CERT voor onderwijs)
SWO	Samenwerkingsoverleg
TMB	Team Muskusratten Bestrijding

TPOD	Toepassingsprofielen Omgevingsdocumenten
UO	Uitvoerend Overleg
UOT	Uitvoerend Overleg Tafel (de gemandateerde opdrachtgevers)
UvW	Unie van Waterschappen
VDW	Vereniging Directeuren Waterschappen
VTH	Vergunningverlening Toezicht en Handhaving
VvZB	Vereniging van Zuiveringsbeheerders
Watis	Waterinformatiesysteem
WEB	Wet Elektronische Bekendmakingen
WIBON	Wet Informatieuitwisseling Boven- en Ondergrondse Netten
Wgr	Wet gemeenschappelijke regelingen
Wilma	Referentiearchitectuur van de waterschappen
WION	Wet Informatie-uitwisseling Ondergrondse Netten
WIWB	Weer Informatie Water Beheer
WKP	Water Kwaliteitsportaal
WMB	Werkgroep Muskusratten Bestrijding
WNT	Wet Normering Topinkomens
Woo	Wijzigingswet Wet open overheid
WS	Waterschap
WSS	WaterSchadeSchatter
WSWC	Wilma Software catalogus
WTI	Wettelijk Toetings Instrumentarium
WVP	Waterveiligheidsportaal
Z-CERT	Zorg-CERT (CERT voor de zorg)
Z-info	Zuiveringsinformatiesysteem
ZTC	Zaaktypecatalogus

hetWaterschapshuis
De kracht van samen

Bijlage bestuursrapportage 2025-1

Projectverantwoording

Het Waterschapshuis

Kenmerk: V0798/H014035

Versie 1.0 d.d. 06-06-2025

Inhoud

1.1 Bijlage 1: Begrotingswijziging per deelnemer 2
1.2 Bijlage 2: Saldo eindejaarsverwachting 2025 en 2e gewijzigde begroting per deelnemer 4
1.3 Bijlage 3: Detailrapportage projectverantwoording programma's 26

1.1 Bijlage 1: Begrotingswijziging per deelnemer

BERAP 1 2025	00.02.00/400	00.03.01/440	00.03.01/825	00.03.02/201	00.03.02/520	00.07.00/409	00.07.00/421	00.08.00/500
	WISE Europees project	Vangstregistratie versie 4	Oracle TECH	Landelijke voorziening overstromingsinformatie	NDFF	IV Slim Watermanagement	Projectenplatform Waterschapswerken	Onderhouds-Informatie (O-Info)
Kostenverdeelsleutel	45/55	45/55	LICENTIES	45/55	VAST	45/55	45/55	45/55
Aa en Maas	-	8.765	-1.138	-5.588	-18.246	-	5.775	-
AGV/Waternet	-	12.214	-	-7.787	-18.246	-	8.048	-
Brabantse Delta	-	9.424	632	-6.008	-18.246	-	6.209	19.041
De Dommel	-	8.374	-856	-5.339	-18.246	-	5.518	16.949
De Stichtse Rijnlanden	-	9.012	-4.753	-5.745	-18.246	-	5.938	18.219
Delfland	-	12.881	972	-8.212	-18.246	-	8.487	25.931
Drents Overijsselse Delta	-	8.768	1.142	-5.590	-18.246	-	5.777	-
Fryslân	-	9.655	389	-6.155	-18.246	-	6.361	19.501
Hollands Noorderkwartier	-	12.262	7.891	-7.817	-18.246	-	8.080	-
Hollandse Delta	-	10.790	874	-6.879	-18.246	-	7.109	21.763
Hunze en Aa's	-	7.150	1.166	-4.558	-	-	4.711	-
Limburg	-	10.462	-4.510	-6.669	-18.246	-	6.893	-
Noorderzijlvest	-	6.982	1.166	-4.451	-18.246	-	4.600	14.174
Rijn en IJssel	-	8.173	1.457	-5.210	-18.246	-	5.385	16.548
Rijnland	-	11.753	291	-7.493	-18.246	-	7.744	23.683
Rivierenland	-	11.389	-5.948	-7.261	-18.246	-	7.504	22.958
Scheldestromen	-	7.921	437	-5.049	-18.246	-	5.219	-
Schieland en de Krimpenerwaard	-	8.074	-	-5.147	-18.246	-	5.320	16.350
Vallei en Veluwe	-	9.824	583	-6.263	-18.246	-	6.473	-
Vechtstromen	-	8.929	389	-5.692	-18.246	-	5.883	-
Zuiderzeeland	-	7.198	-185	-4.589	-18.246	-	4.743	-
Subsidies	-1.500.000	-	-	-	-	-	-	-
Rijkswaterstaat	-	-	-	-	-	73.776	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-	-	-	-	-	-
Derden inzake hwh	-	-	-	-	-	-	-	-
IPO	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	**-1.500.000**	**200.000**	**-0**	**-127.500**	**-364.927**	**73.776**	**131.777**	**215.116**

BERAP 1 2025	00.09.00/024	00.09.00/170	00.09.00/175	00.09.00/561	00.12.00/638	00.12.00/640	00.12.00/687	
	SOC Dienstverlening Security Monitoring en Alarmering (fase 2)	Wet Open Overheid (WOO)	Single Digital Gateway	Kenniscentrum	EF Slim Watermanagement	EF DD API	BT Droogteportaal	Totaal per deelnemer
Kostenverdeelsleutel	45/55	45/55	45/55	45/55	VAST	VAST	VAST	
Aa en Maas	19.358	2.410	3.708	23.990	-1.190	-	1.190	39.035
AGV/Waternet	27.076	3.359	5.167	33.431	-1.190	-	1.190	63.262
Brabantse Delta	20.834	2.592	3.987	25.794	-1.190	-	1.190	64.259
De Dommel	18.484	2.303	3.543	22.920	-1.190	-	1.190	53.650
De Stichtse Rijnlanden	19.910	2.478	3.812	24.665	-1.190	-	1.190	55.291
Delfland	28.568	3.542	5.449	35.256	-1.190	-	1.190	94.629
Drents Overijsselse Delta	19.365	2.411	3.709	23.998	-1.190	-	1.190	41.334
Fryslân	21.349	2.655	4.084	26.425	-1.190	-	1.190	66.018
Hollands Noorderkwartier	-	3.372	5.188	33.563	-1.190	-	1.190	44.292
Hollandse Delta	23.889	2.967	4.565	29.532	-1.190	-	1.190	76.365
Hunze en Aa's	15.746	1.966	3.025	19.570	-1.190	-	1.190	48.775
Limburg	23.155	2.877	4.426	28.634	-1.190	-	1.190	47.021
Noorderzijlvest	15.369	1.920	2.954	19.109	-1.190	-	1.190	43.577
Rijn en IJssel	18.034	2.248	3.458	22.370	-1.190	-	1.190	54.216
Rijnland	26.044	3.232	4.972	32.169	-1.190	-	1.190	84.151
Rivierenland	25.230	3.132	4.818	31.173	-1.190	-	1.190	74.748
Scheldestromen	17.470	2.178	3.351	21.679	-1.190	-	1.190	34.958
Schieland en de Krimpenerwaard	17.812	2.220	3.416	22.098	-1.190	-	1.190	51.895
Vallei en Veluwe	21.728	2.702	4.156	26.889	-1.190	-	1.190	47.846
Vechtstromen	19.726	2.455	3.777	24.439	-1.190	-	1.190	41.660
Zuiderzeeland	15.853	1.979	3.045	19.702	-1.190	-	1.190	29.500
Subsidies	-	-	-181.818	-	-	-	-	-1.681.818
Rijkswaterstaat	-	-	-	-	-	-	-	73.776
Unie van Waterschappen	10.000	-	-	-	-	-	-	10.000
Derden inzake hwh	10.000	-	-	-	-	-	-	10.000
IPO	-	-	-	-	-	200	25.000	25.200
Totaal	**435.000**	**55.000**	**-97.207**	**547.406**	**-25.000**	**200**	**50.000**	**-406.359**

1.2 Bijlage 2: Saldo eindejaarsverwachting 2025 en 2e gewijzigde begroting per deelnemer

Afrekening JEV 2025 per deelnemer	Programma 1. Bestuur en organisatie				
	Directie	Capaciteits managemen t	Communicat ie	Bestuur	Bestuursond ersteuning
Kostenverdeelsleutel	45/55	45/55	45/55	45/55	45/55
Aa en Maas	3.506	4.382	2.191	-	2.191
AGV/Waternet	4.886	6.107	3.054	-	3.054
Brabantse Delta	3.770	4.712	2.356	-	2.356
De Dommel	3.350	4.187	2.094	-	2.094
De Stichtse Rijnlanden	3.605	4.506	2.253	-	2.253
Delfland	5.152	6.441	3.220	-	3.220
Drents Overijsselse Delta	3.507	4.384	2.192	-	2.192
Fryslân	3.862	4.827	2.414	-	2.414
Hollands Noorderkwartier	4.905	6.131	3.066	-	3.066
Hollandse Delta	4.316	5.395	2.697	-	2.697
Hunze en Aa's	2.860	3.575	1.787	-	1.787
Limburg	4.185	5.231	2.615	-	2.615
Noorderzijlvest	2.793	3.491	1.745	-	1.745
Rijn en IJssel	3.269	4.087	2.043	-	2.043
Rijnland	4.701	5.877	2.938	-	2.938
Rivierenland	4.556	5.695	2.847	-	2.847
Scheldestromen	3.168	3.960	1.980	-	1.980
Schieland en de Krimpenerwaard	3.229	4.037	2.018	-	2.018
Vallei en Veluwe	3.930	4.912	2.456	-	2.456
Vechtstromen	3.572	4.465	2.232	-	2.232
Zuiderzeeland	2.879	3.599	1.800	-	1.800
Subsidies	-	-	-	-	-
Rijkswaterstaat	-	-	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-	-	-
Derden inzake hWh	-	-	-	-	-
IPO	-	-	-	-	-
Totaal	**80.000**	**100.000**	**50.000**	**-**	**50.000**

Afrekening JEV 2025 per deelnemer	Programma 1. Bestuur en organisatie					
	P&O	Financiën en control	Rente	Informatieveiligheid	Privacy	Salariskosten
Kostenverdeelsleutel	45/55	45/55	45/55	45/55	45/55	45/55
Aa en Maas	4.382	1.096	-	-	-2.191	-
AGV/Waternet	6.107	1.527	-	-	-3.054	-
Brabantse Delta	4.712	1.178	-	-	-2.356	-
De Dommel	4.187	1.047	-	-	-2.094	-
De Stichtse Rijnlanden	4.506	1.126	-	-	-2.253	-
Delfland	6.441	1.610	-	-	-3.220	-
Drents Overijsselse Delta	4.384	1.096	-	-	-2.192	-
Fryslân	4.827	1.207	-	-	-2.414	-
Hollands Noorderkwartier	6.131	1.533	-	-	-3.066	-
Hollandse Delta	5.395	1.349	-	-	-2.697	-
Hunze en Aa's	3.575	894	-	-	-1.787	-
Limburg	5.231	1.308	-	-	-2.615	-
Noorderzijlvest	3.491	873	-	-	-1.745	-
Rijn en IJssel	4.087	1.022	-	-	-2.043	-
Rijnland	5.877	1.469	-	-	-2.938	-
Rivierenland	5.695	1.424	-	-	-2.847	-
Scheldestromen	3.960	990	-	-	-1.980	-
Schieland en de Krimpenerwaard	4.037	1.009	-	-	-2.018	-
Vallei en Veluwe	4.912	1.228	-	-	-2.456	-
Vechtstromen	4.465	1.116	-	-	-2.232	-
Zuiderzeeland	3.599	900	-	-	-1.800	-
Subsidies	-	-	-	-	-	-
Rijkswaterstaat	-	-	-	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-	-	-	-
Derden inzake hWh	-	-	-	-	-	-
IPO	-	-	-	-	-	-
Totaal	**100.000**	**25.000**	**-**	**-**	**-50.000**	**-**

Afrekening JEV 2025 per deelnemer	Programma 1. Bestuur en organisatie					
	Werkplek	Kantoorautomatisering	Informatiemanagement	Facilitair	Organisatieondersteuning	Inkoop, contract- en leveranciersmanagement
Kostenverdeelsleutel	45/55	45/55	45/55	45/55	45/55	45/55
Aa en Maas	-	2.191	876	-	4.382	657
AGV/Waternet	-	3.054	1.221	-	6.107	916
Brabantse Delta	-	2.356	942	-	4.712	707
De Dommel	-	2.094	837	-	4.187	628
De Stichtse Rijnlanden	-	2.253	901	-	4.506	676
Delfland	-	3.220	1.288	-	6.441	966
Drents Overijsselse Delta	-	2.192	877	-	4.384	658
Fryslân	-	2.414	965	-	4.827	724
Hollands Noorderkwartier	-	3.066	1.226	-	6.131	920
Hollandse Delta	-	2.697	1.079	-	5.395	809
Hunze en Aa's	-	1.787	715	-	3.575	536
Limburg	-	2.615	1.046	-	5.231	785
Noorderzijlvest	-	1.745	698	-	3.491	524
Rijn en IJssel	-	2.043	817	-	4.087	613
Rijnland	-	2.938	1.175	-	5.877	881
Rivierenland	-	2.847	1.139	-	5.695	854
Scheldestromen	-	1.980	792	-	3.960	594
Schieland en de Krimpenerwaard	-	2.018	807	-	4.037	606
Vallei en Veluwe	-	2.456	982	-	4.912	737
Vechtstromen	-	2.232	893	-	4.465	670
Zuiderzeeland	-	1.800	720	-	3.599	540
Subsidies	-	-	-	-	-	-
Rijkswaterstaat	-	-	-	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-	-	-	-
Derden inzake hWh	-	-	-	-	-	-
IPO	-	-	-	-	-	-
Totaal	**-**	**50.000**	**20.000**	**-**	**100.000**	**15.000**

Afrekening JEV 2025 per deelnemer	Veilige werkomgeving	Professionele organisatie	Zichtbaarheid
Kostenverdeelsleutel	45/55	45/55	45/55
Aa en Maas	-	-	-
AGV/Waternet	-	-	-
Brabantse Delta	-	-	-
De Dommel	-	-	-
De Stichtse Rijnlanden	-	-	-
Delfland	-	-	-
Drents Overijsselse Delta	-	-	-
Fryslân	-	-	-
Hollands Noorderkwartier	-	-	-
Hollandse Delta	-	-	-
Hunze en Aa's	-	-	-
Limburg	-	-	-
Noorderzijlvest	-	-	-
Rijn en IJssel	-	-	-
Rijnland	-	-	-
Rivierenland	-	-	-
Scheldestromen	-	-	-
Schieland en de Krimpenerwaard	-	-	-
Vallei en Veluwe	-	-	-
Vechtstromen	-	-	-
Zuiderzeeland	-	-	-
Subsidies	-	-	-
Rijkswaterstaat	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-
Derden inzake hWh	-	-	-
IPO	-	-	-
Totaal	**-**	**-**	**-**

Afrekening JEV 2025 per deelnemer	Programma 2. Kennis en verbinden				
	Kwaliteitsborging	Kennis delen & Verbinden	Specialistische kennis	WISE Europees project	Vergadercentrum
Kostenverdeelsleutel	45/55	45/55	45/55	45/55	45/55
Aa en Maas	220	3.214	196	-4.821	-2.794
AGV/Waternet	307	4.479	274	-6.718	-3.893
Brabantse Delta	237	3.456	211	-5.183	-3.004
De Dommel	211	3.071	188	-4.606	-2.669
De Stichtse Rijnlanden	227	3.304	202	-4.956	-2.872
Delfland	324	4.723	289	-7.085	-4.105
Drents Overijsselse Delta	221	3.215	197	-4.822	-2.795
Fryslân	243	3.540	216	-5.310	-3.077
Hollands Noorderkwartier	308	4.496	275	-6.744	-3.908
Hollandse Delta	271	3.956	242	-5.934	-3.439
Hunze en Aa's	180	2.622	160	-3.932	-2.279
Limburg	263	3.836	235	-5.754	-3.334
Noorderzijlvest	176	2.560	156	-3.840	-2.225
Rijn en IJssel	206	2.997	183	-4.495	-2.605
Rijnland	296	4.310	263	-6.464	-3.746
Rivierenland	286	4.176	255	-6.264	-3.630
Scheldestromen	199	2.904	178	-4.356	-2.524
Schieland en de Krimpenerwaard	203	2.960	181	-4.441	-2.573
Vallei en Veluwe	247	3.602	220	-5.403	-3.131
Vechtstromen	225	3.274	200	-4.911	-2.846
Zuiderzeeland	181	2.639	161	-3.959	-2.294
Subsidies	-	-	-	-	-
Rijkswaterstaat	-	-	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-	-	-
Derden inzake hWh	-	-	-	-	-
IPO	-	-	-	-	-
Totaal	**5.030**	**73.337**	**4.483**	**-110.000**	**-63.744**

Afrekening JEV 2025 per deelnemer	Programma 3. Diensten en beheer (incl. Kassiersfunctie)					
	CERT-WM	Strategienota OGT	B&O eHRM	eHRM 2.0	Opvang cyber incidenten	Ondersteuning OGT/I-platform
Kostenverdeelsleutel	45/55	45/55	VERLOON	VERLOON	VAST	45/55
Aa en Maas	-876	-219	-	709	59	219
AGV/Waternet	-1.221	-305	-	-	59	305
Brabantse Delta	-942	-236	-	742	59	236
De Dommel	-837	-209	-	741	59	209
De Stichtse Rijnlanden	-901	-225	-	772	59	225
Delfland	-1.288	-322	-	710	59	322
Drents Overijsselse Delta	-877	-219	-	877	59	219
Fryslân	-965	-241	-	-	59	241
Hollands Noorderkwartier	-1.226	-307	-	-	-	307
Hollandse Delta	-1.079	-270	-	789	59	270
Hunze en Aa's	-715	-179	-	-	-	179
Limburg	-1.046	-262	-	-	59	262
Noorderzijlvest	-698	-175	-	411	-	175
Rijn en IJssel	-817	-204	-	594	59	204
Rijnland	-1.175	-294	-	981	-	294
Rivierenland	-1.139	-285	-	-	59	285
Scheldestromen	-792	-198	-	624	59	198
Schieland en de Krimpenerwaard	-807	-202	-	496	-	202
Vallei en Veluwe	-982	-246	-	762	59	246
Vechtstromen	-893	-223	-	668	59	223
Zuiderzeeland	-720	-180	-	-	59	180
Subsidies	-	-	-	-	-	-
Rijkswaterstaat	-	-	-	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-	124	-	-
Derden inzake hWh	-	-	-	-	59	-
IPO	-	-	-	-	-	-
Totaal	**-20.000**	**-5.000**	**-**	**10.000**	**1.000**	**5.000**

Afrekening JEV 2025 per deelnemer	Programma 3. Diensten en beheer (incl. Kassiersfunctie)					
	CMS 3.0	Pijler 1 Keten	Pijler 2 Logisch	Pijler 3 Fysiek	Pijler 4 Nieuw	NHI-instrumentarium
Kostenverdeelsleutel	VAST	45/55	45/55	45/55	45/55	45/55
Aa en Maas	-	438	-876	3.845	5.259	438
AGV/Waternet	-	611	-1.221	-	7.329	611
Brabantse Delta	-	471	-942	4.127	5.655	471
De Dommel	-	419	-837	3.678	5.025	419
De Stichtse Rijnlanden	-	451	-901	3.950	5.407	451
Delfland	-	644	-1.288	5.606	7.729	644
Drents Overijsselse Delta	-	438	-877	-	5.261	438
Fryslân	-	483	-965	-	5.793	483
Hollands Noorderkwartier	-	613	-1.226	5.341	7.357	613
Hollandse Delta	-	539	-1.079	4.711	6.474	539
Hunze en Aa's	-	357	-715	3.154	4.290	357
Limburg	-	523	-1.046	4.571	6.277	523
Noorderzijlvest	-	349	-698	3.082	4.189	349
Rijn en IJssel	-	409	-817	-	4.904	409
Rijnland	-	588	-1.175	5.123	7.052	588
Rivierenland	-	569	-1.139	4.967	6.834	569
Scheldestromen	-	396	-792	-	4.752	396
Schieland en de Krimpenerwaard	-	404	-807	3.549	4.844	404
Vallei en Veluwe	-	491	-982	4.298	5.894	491
Vechtstromen	-	446	-893	-	5.357	446
Zuiderzeeland	-	360	-720	-	4.319	360
Subsidies	-	-	-	-	-	-
Rijkswaterstaat	-	-	-	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-	-	-	-
Derden inzake hWh	-	-	-	-	-	-
IPO	-	-	-	-	-	-
Totaal	**-**	**10.000**	**-20.000**	**60.000**	**120.000**	**10.000**

Afrekening JEV 2025 per deelnemer	Programma 3. Diensten en beheer (incl. Kassiersfunctie)					
	Vangstregistratie versie 4	De Digitale Watertoets	Continuïteit TMX 2023-2025	Aanbesteding Hardware TMX	TMX EU-aanbesteding	Z-info
Kostenverdeelsleutel	45/55	VAST	KEE	VAST	VAST	ONTWERP
Aa en Maas	-	2.000	-	-124	-13.463	13.282
AGV/Waternet	-	-	-	-	-	18.309
Brabantse Delta	-	-	-	-124	-13.463	11.639
De Dommel	-	-	-	-124	-13.463	13.024
De Stichtse Rijnlanden	-	2.000	-	-	-	12.383
Delfland	-	-	-	-	-	17.104
Drents Overijsselse Delta	-	2.000	-	-	-	10.217
Fryslân	-	2.000	-	-	-	-
Hollands Noorderkwartier	-	2.000	-	-124	-13.463	15.506
Hollandse Delta	-	2.000	-	-	-	16.092
Hunze en Aa's	-	2.000	-	-	-	-
Limburg	-	-	-	-124	-13.463	18.763
Noorderzijlvest	-	2.000	-	-	-	6.262
Rijn en IJssel	-	2.000	-	-	-	11.190
Rijnland	-	2.000	-	-	-	18.704
Rivierenland	-	2.000	-	-	-	14.587
Scheldestromen	-	-	-	-	-	7.053
Schieland en de Krimpenerwaard	-	2.000	-	-	-	6.275
Vallei en Veluwe	-	2.000	-	-124	-13.463	17.935
Vechtstromen	-	2.000	-	-	-	15.654
Zuiderzeeland	-	2.000	-	-	-	6.023
Subsidies	-	-	-	-	-	-
Rijkswaterstaat	-	-	-	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-	-	-	-
Derden inzake hWh	-	-	-	-	-	-
IPO	-	-	-	-	-	-
Totaal	**-**	**30.000**	**-**	**-745**	**-80.779**	**250.000**

Afrekening JEV 2025 per deelnemer	Programma 3. Diensten en beheer (incl. Kassiersfunctie)				
	Oracle TECH	Oracle Contractmanagement	P&ID	Govroam	Govroam Contractmanagement
Kostenverdeelsleutel	LICENTIE	45/55	45/55	45/55	45/55
Aa en Maas	1.375	233	-	326	23
AGV/Waternet	-	-	-	-	-
Brabantse Delta	909	251	-	351	25
De Dommel	962	223	-	312	22
De Stichtse Rijnlanden	744	240	-	336	24
Delfland	1.466	344	-	482	34
Drents Overijsselse Delta	1.172	233	1.143	327	23
Fryslân	776	257	-	360	26
Hollands Noorderkwartier	1.406	327	-	458	33
Hollandse Delta	1.199	288	1.405	403	29
Hunze en Aa's	1.029	190	-	266	19
Limburg	1.042	279	-	390	28
Noorderzijlvest	1.013	185	-	259	19
Rijn en IJssel	1.317	217	-	304	22
Rijnland	919	314	1.530	439	31
Rivierenland	1.320	304	1.483	425	30
Scheldestromen	637	210	-	295	21
Schieland en de Krimpenerwaard	371	215	1.053	300	21
Vallei en Veluwe	917	262	1.280	366	26
Vechtstromen	705	238	1.164	333	24
Zuiderzeeland	722	191	940	267	19
Subsidies	-	-	-	-	-
Rijkswaterstaat	-	-	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-	-	-
Derden inzake hWh	-	-	-	-	-
IPO	-	-	-	-	-
Totaal	**20.000**	**5.000**	**10.000**	**7.000**	**500**

Afrekening JEV 2025 per deelnemer	Programma 3. Diensten en beheer (incl. Kassiersfunctie)				
	Satdata	Landelijke voorziening overstromingsinformatie	DROP	NDFF	Strategische inzet omgevingswet
Kostenverdeelsleutel	45/55	45/55	45/55	VAST	45/55
Aa en Maas	1.753	-	876	-	1.534
AGV/Waternet	2.443	-	1.221	-	2.137
Brabantse Delta	1.885	-	942	-	1.649
De Dommel	1.675	-	837	-	1.465
De Stichtse Rijnlanden	1.802	-	901	-	1.577
Delfland	2.576	-	1.288	-	2.254
Drents Overijsselse Delta	1.754	-	877	-	1.534
Fryslân	1.931	-	965	-	1.690
Hollands Noorderkwartier	2.452	-	1.226	-	2.146
Hollandse Delta	2.158	-	1.079	-	1.888
Hunze en Aa's	1.430	-	715	-	1.251
Limburg	2.092	-	1.046	-	1.831
Noorderzijlvest	1.396	-	698	-	1.222
Rijn en IJssel	1.635	-	817	-	1.430
Rijnland	2.351	-	1.175	-	2.057
Rivierenland	2.278	-	1.139	-	1.993
Scheldestromen	1.584	-	792	-	1.386
Schieland en de Krimpenerwaard	1.615	-	807	-	1.413
Vallei en Veluwe	1.965	-	982	-	1.719
Vechtstromen	1.786	-	893	-	1.563
Zuiderzeeland	1.440	-	720	-	1.260
Subsidies	-	-	-	-	-
Rijkswaterstaat	-	-	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-	-	-
Derden inzake hWh	-	-	-	-	-
IPO	-	-	-	-	-
Totaal	**40.000**	**-**	**20.000**	**-**	**35.000**

Afrekening JEV 2025 per deelnemer	Programma 4. Collectieve thema's						
	Ontwikkelbudget	Initiatiefbudget OGT	Programmasturing en interne HWH-kosten	Advies en kennis I-veiligheid	Advies en kennis Privacy	Overheidskaders	Vooronderzoek
Kostenverdeelsleutel	45/55	45/55	45/55	45/55	45/55	45/55	45/55
Aa en Maas	1.315	4.382	1.315	-	876	44	1.315
AGV/Waternet	1.832	6.107	1.832	-	1.221	61	1.832
Brabantse Delta	1.414	4.712	1.414	-	942	47	1.414
De Dommel	1.256	4.187	1.256	-	837	42	1.256
De Stichtse Rijnlanden	1.352	4.506	1.352	-	901	45	1.352
Delfland	1.932	6.441	1.932	-	1.288	64	1.932
Drents Overijsselse Delta	1.315	4.384	1.315	-	877	44	1.315
Fryslân	1.448	4.827	1.448	-	965	48	1.448
Hollands Noorderkwartier	1.839	6.131	1.839	-	1.226	61	1.839
Hollandse Delta	1.618	5.395	1.618	-	1.079	54	1.618
Hunze en Aa's	1.072	3.575	1.072	-	715	36	1.072
Limburg	1.569	5.231	1.569	-	1.046	52	1.569
Noorderzijlvest	1.047	3.491	1.047	-	698	35	1.047
Rijn en IJssel	1.226	4.087	1.226	-	817	41	1.226
Rijnland	1.763	5.877	1.763	-	1.175	59	1.763
Rivierenland	1.708	5.695	1.708	-	1.139	57	1.708
Scheldestromen	1.188	3.960	1.188	-	792	40	1.188
Schieland en de Krimpenerwaard	1.211	4.037	1.211	-	807	40	1.211
Vallei en Veluwe	1.474	4.912	1.474	-	982	49	1.474
Vechtstromen	1.339	4.465	1.339	-	893	45	1.339
Zuiderzeeland	1.080	3.599	1.080	-	720	36	1.080
Subsidies	-	-	-	-	-	-	-
Rijkswaterstaat	-	-	-	-	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-	-	-	-	-
Derden inzake hWh	-	-	-	-	-	-	-
IPO	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	**30.000**	**100.000**	**30.000**	**-**	**20.000**	**1.000**	**30.000**

Afrekening JEV 2025 per deelnemer	Programma 4. Collectieve thema's					
	Project Verhogen weerbaarheid PA	Project Audits	Project Keten	Project risicomanagement	Oefenen IV&P	Doorontwikkeling en gebruik WILMA
Kostenverdeelsleutel	45/55	45/55	45/55	45/55	45/55	45/55
Aa en Maas	876	438	44	701	-	3.506
AGV/Waternet	1.221	611	61	977	-	4.886
Brabantse Delta	942	471	47	754	-	3.770
De Dommel	837	419	42	670	-	3.350
De Stichtse Rijnlanden	901	451	45	721	-	3.605
Delfland	1.288	644	64	1.030	-	5.152
Drents Overijsselse Delta	877	438	44	701	-	3.507
Fryslân	965	483	48	772	-	3.862
Hollands Noorderkwartier	1.226	613	61	981	-	4.905
Hollandse Delta	1.079	539	54	863	-	4.316
Hunze en Aa's	715	357	36	572	-	2.860
Limburg	1.046	523	52	837	-	4.185
Noorderzijlvest	698	349	35	559	-	2.793
Rijn en IJssel	817	409	41	654	-	3.269
Rijnland	1.175	588	59	940	-	4.701
Rivierenland	1.139	569	57	911	-	4.556
Scheldestromen	792	396	40	634	-	3.168
Schieland en de Krimpenerwaard	807	404	40	646	-	3.229
Vallei en Veluwe	982	491	49	786	-	3.930
Vechtstromen	893	446	45	714	-	3.572
Zuiderzeeland	720	360	36	576	-	2.879
Subsidies	-	-	-	-	-	-
Rijkswaterstaat	-	-	-	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-	-	-	-
Derden inzake hWh	-	-	-	-	-	-
IPO	-	-	-	-	-	-
Totaal	**20.000**	**10.000**	**1.000**	**16.000**	**-**	**80.000**

Afrekening JEV 2025 per deelnemer	Programma 5. Ontwikkelthema waterschappen			
	Programma budget algemeen	Verbinden	Innoveren	Leren
Kostenverdeelsleutel	VAST	VAST	VAST	VAST
Aa en Maas	-	-	-	-
AGV/Waternet	-	-	-	-
Brabantse Delta	-6.667	6.667	-	6.667
De Dommel	-	-	-	-
De Stichtse Rijnlanden	-6.667	6.667	-	6.667
Delfland	-6.667	6.667	-	6.667
Drents Overijsselse Delta	-6.667	6.667	-	6.667
Fryslân	-6.667	6.667	-	6.667
Hollands Noorderkwartier	-6.667	6.667	-	6.667
Hollandse Delta	-6.667	6.667	-	6.667
Hunze en Aa's	-	-	-	-
Limburg	-6.667	6.667	-	6.667
Noorderzijlvest	-6.667	6.667	-	6.667
Rijn en IJssel	-6.667	6.667	-	6.667
Rijnland	-6.667	6.667	-	6.667
Rivierenland	-	-	-	-
Scheldestromen	-	-	-	-
Schieland en de Krimpenerwaard	-6.667	6.667	-	6.667
Vallei en Veluwe	-6.667	6.667	-	6.667
Vechtstromen	-6.667	6.667	-	6.667
Zuiderzeeland	-6.667	6.667	-	6.667
Subsidies	-	-	-	-
Rijkswaterstaat	-	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-	-
Derden inzake hWh	-	-	-	-
IPO	-	-	-	-
Totaal	**-100.000**	**100.000**	**-**	**100.000**

Afrekening JEV 2025 per deelnemer	amma 6. Opgave waterveili	
	Ontwikkelbudget	HEEL
Kostenverdeelsleutel	45/55	45/55
Aa en Maas	-1.182	7.004
AGV/Waternet	-1.647	9.761
Brabantse Delta	-1.271	7.531
De Dommel	-1.129	6.692
De Stichtse Rijnlanden	-1.215	7.201
Delfland	-1.737	10.294
Drents Overijsselse Delta	-1.182	7.007
Fryslân	-1.302	7.715
Hollands Noorderkwartier	-1.653	9.799
Hollandse Delta	-1.455	8.623
Hunze en Aa's	-964	5.714
Limburg	-1.411	8.360
Noorderzijlvest	-941	5.579
Rijn en IJssel	-1.102	6.531
Rijnland	-1.585	9.392
Rivierenland	-1.536	9.101
Scheldestromen	-1.068	6.330
Schieland en de Krimpenerwaard	-1.089	6.452
Vallei en Veluwe	-1.325	7.851
Vechtstromen	-1.204	7.135
Zuiderzeeland	-970	5.752
Subsidies	-	-
Rijkswaterstaat	-	-
Unie van Waterschappen	-	-
Derden inzake hWh	-	-
IPO	-	-
Totaal	**-26.965**	**159.826**

Afrekening JEV 2025 per deelnemer	Programma 7. Opgave watersysteem								
	Ontwikkelbudget	Waterschadeschatter (overdracht STOWA)	Landelijk Informatie BodemVocht	Productowner programma Watersysteem	Datalevering Waterschappen naar IV Slim WM	IV Slim Watermanagement	Hy DAMO NHI	Projectenplatform Waterschapswerken	WIWB 2.0
Kostenverdeelsleutel	45/55	45/55	45/55	45/55	45/55	VAST	45/55	45/55	45/55
Aa en Maas	-4.108	2.175	-2.005	-283	-5.095	-	1.546	1.753	-6.803
AGV/Waternet	-5.725	3.031	-2.779	-395	-7.101	-	2.150	2.443	-9.480
Brabantse Delta	-4.417	2.339	-2.153	-305	-5.479	-	1.661	1.885	-7.314
De Dommel	-3.925	2.078	-1.917	-271	-4.868	-	1.477	1.675	-6.499
De Stichtse Rijnlanden	-4.224	2.236	-2.060	-291	-5.239	-	1.589	1.802	-6.994
Delfland	-6.037	3.197	-2.929	-416	-7.488	-	2.266	2.576	-9.997
Drents Overijsselse Delta	-4.109	2.176	-2.006	-283	-5.097	-	1.546	1.754	-6.805
Fryslân	-4.525	2.396	-2.205	-312	-5.613	-	1.702	1.931	-7.493
Hollands Noorderkwartier	-5.747	3.043	-2.790	-396	-7.129	-	2.158	2.452	-9.517
Hollandse Delta	-5.057	2.678	-2.460	-349	-6.273	-	1.900	2.158	-8.374
Hunze en Aa's	-3.351	1.774	-	-231	-4.157	-	1.263	1.430	-5.549
Limburg	-4.903	2.596	-2.386	-338	-6.082	-	1.843	2.092	-8.120
Noorderzijlvest	-3.272	1.733	-1.605	-226	-4.059	-	1.234	1.396	-5.419
Rijn en IJssel	-3.831	2.028	-1.872	-264	-4.751	-	1.442	1.635	-6.343
Rijnland	-5.508	2.917	-2.676	-380	-6.833	-	2.069	2.351	-9.122
Rivierenland	-5.338	2.826	-2.594	-368	-6.621	-	2.005	2.278	-8.839
Scheldestromen	-3.712	1.966	-1.815	-256	-4.605	-	-	1.584	-6.147
Schieland en de Krimpenerwaard	-3.784	2.004	-	-261	-4.694	-	1.425	1.615	-6.266
Vallei en Veluwe	-4.604	2.438	-2.243	-318	-5.711	-	1.731	1.965	-7.625
Vechtstromen	-4.185	2.216	-2.042	-289	-5.191	-	1.574	1.786	-6.930
Zuiderzeeland	-3.374	1.786	-1.653	-233	-4.185	-	1.272	1.440	-5.587
Subsidies	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rijkswaterstaat	-	-	-	-	-	-39.943	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Derden inzake hWh	-	-	-	-	-	-	-	-	-
IPO	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	**-93.735**	**49.631**	**-42.189**	**-6.466**	**-116.270**	**-39.943**	**33.853**	**40.000**	**-155.225**

Afrekening JEV 2025 per deelnemer	Programma 8. Opgave waterketen			
	Ontwikkelbudget	Professioneel Afvalwatertransport	Onderhouds-Informatie (O-Info)	Gezamenlijke prognoses AWK
Kostenverdeelsleutel	45/55	45/55	45/55	45/55
Aa en Maas	718	7.445	-	485
AGV/Waternet	1.000	10.366	-	675
Brabantse Delta	772	8.003	-	521
De Dommel	686	7.114	-	463
De Stichtse Rijnlanden	738	7.654	-	498
Delfland	1.055	10.931	-	712
Drents Overijsselse Delta	718	7.447	-	485
Fryslân	790	8.198	-	534
Hollands Noorderkwartier	1.004	10.407	-	678
Hollandse Delta	883	9.160	-	597
Hunze en Aa's	585	6.077	-	395
Limburg	857	8.882	-	579
Noorderzijlvest	572	5.934	-	386
Rijn en IJssel	669	6.943	-	452
Rijnland	962	9.976	-	650
Rivierenland	932	9.667	-	630
Scheldestromen	648	6.729	-	438
Schieland en de Krimpenerwaard	661	6.859	-	446
Vallei en Veluwe	804	8.342	-	543
Vechtstromen	731	-	-	494
Zuiderzeeland	589	6.118	-	398
Subsidies	-	-	-	-
Rijkswaterstaat	-	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-	-
Derden inzake hWh	-	-	-	-
IPO	-	-	-	-
Totaal	**16.375**	**162.252**	**-**	**11.060**

Afrekening JEV 2025 per deelnemer	Programma 9. Overheidsdienstverlening en bedrijfsvoering				
	Ontwikkelbudget	SOC Dienstverlening Security Monitoring en Alarmering (fase 2)	eHRM 2.0	Wet Open Overheid (WOO)	Single Digital gateway
Kostenverdeelsleutel	45/55	45/55	VERLOON	45/55	45/55
Aa en Maas	1.354	-1.828	-2.293	876	-498
AGV/Waternet	1.887	-2.557	-	1.221	-694
Brabantse Delta	1.456	-1.968	-2.400	942	-536
De Dommel	1.294	-1.746	-2.396	837	-476
De Stichtse Rijnlanden	1.392	-1.881	-2.499	901	-512
Delfland	1.990	-2.698	-2.297	1.288	-732
Drents Overijsselse Delta	1.355	-1.829	-2.839	877	-498
Fryslân	1.492	-2.016	-	965	-549
Hollands Noorderkwartier	1.895	-	-	1.226	-697
Hollandse Delta	1.667	-2.256	-2.552	1.079	-613
Hunze en Aa's	1.105	-1.487	-	715	-406
Limburg	1.616	-2.187	-	1.046	-595
Noorderzijlvest	1.079	-1.452	-1.331	698	-397
Rijn en IJssel	1.263	-1.703	-1.922	817	-465
Rijnland	1.816	-2.460	-3.175	1.175	-668
Rivierenland	1.760	-2.383	-	1.139	-647
Scheldestromen	1.224	-1.650	-2.017	792	-450
Schieland en de Krimpenerwaard	1.247	-1.682	-1.603	807	-459
Vallei en Veluwe	1.518	-2.052	-2.467	982	-558
Vechtstromen	1.380	-1.863	-2.163	893	-508
Zuiderzeeland	1.112	-1.497	-	720	-409
Subsidies	-	-	-	-	-
Rijkswaterstaat	-	-	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-400	-	-
Derden inzake hWh	-	-	-	-	-
IPO	-	-	-	-	-
Totaal	**30.902**	**-39.197**	**-32.353**	**20.000**	**-11.368**

Afrekening JEV 2025 per deelnemer	Programma 9. Overheidsdienstverlening en bedrijfsvoering				
	Audit WPG	Kenniscentrum	Framework Microsoft	Software Reseller Onboarding en Beheer	Software catalogus
Kostenverdeelsleutel	45/55	45/55	VAST	VAST	45/55
Aa en Maas	782	-	-3.519	3.360	4.027
AGV/Waternet	1.089	-	-3.519	3.360	-
Brabantse Delta	840	-	-3.519	3.360	4.327
De Dommel	747	-	-3.519	3.360	-
De Stichtse Rijnlanden	804	-	-3.519	3.360	4.140
Delfland	1.149	-	-3.519	3.360	5.898
Drents Overijsselse Delta	782	-	-3.519	3.360	4.029
Fryslân	861	-	-3.519	3.360	4.432
Hollands Noorderkwartier	1.094	-	-3.519	3.360	5.617
Hollandse Delta	962	-	-3.519	3.360	4.948
Hunze en Aa's	638	-	-3.519	3.360	-
Limburg	933	-	-3.519	3.360	4.799
Noorderzijlvest	623	-	-3.519	3.360	3.217
Rijn en IJssel	729	-	-3.519	3.360	-
Rijnland	1.048	-	-3.519	3.360	5.386
Rivierenland	1.016	-	-3.519	3.360	5.220
Scheldestromen	706	-	-3.519	3.360	3.644
Schieland en de Krimpenerwaard	720	-	-3.519	3.360	3.713
Vallei en Veluwe	876	-	-3.519	3.360	-
Vechtstromen	796	-	-3.519	3.360	4.102
Zuiderzeeland	642	-	-3.519	3.360	3.315
Subsidies	-	-	-	-	-
Rijkswaterstaat	-	-	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-	-	-
Derden inzake hWh	-	-	-	-	-
IPO	-	-	-	-	-
Totaal	**17.835**	**-**	**-73.889**	**70.562**	**70.814**

Afrekening JEV 2025 per deelnemer	Programma 10. SAW@			
	SAW@ Personele inzet	B&O SAW@ bijdrage Waterschappen	Project SAW@ bijdragen Waterschappen	SAW@ HWH-werkzaamheden
Kostenverdeelsleutel	45/55	45/55	45/55	45/55
Aa en Maas	-	16.320	-	-
AGV/Waternet	-	22.587	-	-
Brabantse Delta	-	17.518	-	-
De Dommel	-	15.610	-	-
De Stichtse Rijnlanden	-	-	-	-
Delfland	-	-	-	-
Drents Overijsselse Delta	-	-	-	-
Fryslân	-	-	-	-
Hollands Noorderkwartier	-	22.675	-	-
Hollandse Delta	-	19.999	-	-
Hunze en Aa's	-	-	-	-
Limburg	-	19.403	-	-
Noorderzijlvest	-	13.080	-	-
Rijn en IJssel	-	-	-	-
Rijnland	-	-	-	-
Rivierenland	-	21.088	-	-
Scheldestromen	-	-	-	-
Schieland en de Krimpenerwaard	-	-	-	-
Vallei en Veluwe	-	18.245	-	-
Vechtstromen	-	-	-	-
Zuiderzeeland	-	13.473	-	-
Subsidies	-	-	-	-
Rijkswaterstaat	-	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-	-
Derden inzake hWh	-	-	-	-
IPO	-	-	-	-
Totaal	**-**	**200.000**	**-**	**-**

Afrekening JEV 2025 per deelnemer	Programma 11. Basisdata		
	Landelijk Grondgebruiksbestand Nederland	Caribisch NL	IHN
Kostenverdeelsleutel	45/55	M2	M2
Aa en Maas	-	-	-
AGV/Waternet	-	-	-
Brabantse Delta	-	-	-
De Dommel	-	-	-
De Stichtse Rijnlanden	-	-	-
Delfland	-	-	-
Drents Overijsselse Delta	-	-	-
Fryslân	-	-	-
Hollands Noorderkwartier	-	-	-
Hollandse Delta	-	-	-
Hunze en Aa's	-	-	-
Limburg	-	-	-
Noorderzijlvest	-	-	-
Rijn en IJssel	-	-	-
Rijnland	-	-	-
Rivierenland	-	-	-
Scheldestromen	-	-	-
Schieland en de Krimpenerwaard	-	-	-
Vallei en Veluwe	-	-	-
Vechtstromen	-	-	-
Zuiderzeeland	-	-	-
Subsidies	-	-	-
Rijkswaterstaat	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-
Derden inzake hWh	-	368.206	-
IPO	-	-	-
Totaal	**-**	**368.206**	**-**

Afrekening JEV 2025 per deelnemer	Recapitulatie 2e gewijzigde begroting 2025 excl. BTW						
	Totaal saldo JEV 2025 (overschot/ tekort)	Geactualiseerde begroting 2025	2e Begrotings-wijziging BERAP1	3e begrotings-wijziging BERAP2	4e begrotings-wijziging BERAP3	2e gewijzigde begroting 2025	2e gewijzigde begroting 2025 -/- saldo JEV 2025
Kostenverdeelsleutel							
Aa en Maas	71.535	1.456.429	39.035			1.495.464	1.423.929
AGV/Waternet	104.021	1.659.543	63.262			1.722.805	1.618.784
Brabantse Delta	79.256	1.591.609	64.259			1.655.868	1.576.612
De Dommel	61.841	1.504.566	53.650			1.558.217	1.496.375
De Stichtse Rijnlanden	75.309	1.224.351	55.291			1.279.641	1.204.333
Delfland	102.590	1.600.090	94.629			1.694.719	1.592.129
Drents Overijsselse Delta	69.141	1.298.465	41.334			1.339.799	1.270.658
Fryslân	64.397	1.417.492	66.018			1.483.510	1.419.113
Hollands Noorderkwartier	112.326	2.149.532	44.292			2.193.824	2.081.498
Hollandse Delta	111.731	1.700.115	76.365			1.776.480	1.664.749
Hunze en Aa's	45.160	891.200	48.775			939.976	894.816
Limburg	96.410	1.894.221	47.021			1.941.242	1.844.832
Noorderzijlvest	70.854	1.184.561	43.577			1.228.137	1.157.284
Rijn en IJssel	62.601	1.198.407	54.216			1.252.624	1.190.022
Rijnland	99.600	1.566.597	84.151			1.650.748	1.551.148
Rivierenland	110.281	1.698.798	74.748			1.773.546	1.663.265
Scheldestromen	49.974	1.028.057	34.958			1.063.016	1.013.042
Schieland en de Krimpenerwaard	66.546	1.051.430	51.895			1.103.325	1.036.779
Vallei en Veluwe	87.461	1.737.376	47.846			1.785.222	1.697.761
Vechtstromen	67.933	1.302.639	41.660			1.344.299	1.276.366
Zuiderzeeland	70.786	1.241.737	29.500			1.271.238	1.200.451
Subsidies	-	1.966.818	-1.681.818			285.000	285.000
Rijkswaterstaat	-39.943	2.406.572	73.776			2.480.348	2.520.291
Unie van Waterschappen	-276	4.333	10.000			14.333	14.609
Derden inzake hWh	368.265	4.437.241	10.000			4.447.241	4.078.976
IPO	-	773.884	25.200			799.084	799.084
Totaal	**2.007.798**	**39.986.062**	**-406.359**	**-**	**-**	**39.579.703**	**37.571.905**

Afrekening JEV 2025 per deelnemer	Afrekening per deelnemer excl. BTW			
	Af: voorschot begroting 2025	Af: voorschotten derden	Verwachte afrekening 2025 excl. BTW	Verwachte afrekening 2025 incl. BTW
Kostenverdeelsleutel				
Aa en Maas	-1.456.429	-	-32.500	-39.325
AGV/Waternet	-1.659.543	-	-40.760	-49.319
Brabantse Delta	-1.591.609	-	-14.997	-18.146
De Dommel	-1.504.566	-	-8.191	-9.911
De Stichtse Rijnlanden	-1.224.351	-	-20.018	-24.222
Delfland	-1.600.090	-	-7.962	-9.634
Drents Overijsselse Delta	-1.298.465	-	-27.807	-33.646
Fryslân	-1.417.492	-	1.621	1.961
Hollands Noorderkwartier	-2.149.532	-	-68.033	-82.320
Hollandse Delta	-1.700.115	-	-35.366	-42.793
Hunze en Aa's	-891.200	-	3.616	4.375
Limburg	-1.898.659	-	-53.827	-65.131
Noorderzijlvest	-1.184.561	-	-27.277	-33.005
Rijn en IJssel	-1.202.907	-	-12.885	-15.591
Rijnland	-1.566.597	-	-15.449	-18.693
Rivierenland	-1.698.798	-	-35.533	-42.994
Scheldestromen	-1.028.057	-	-15.016	-18.169
Schieland en de Krimpenerwaard	-1.051.430	-	-14.651	-17.727
Vallei en Veluwe	-1.758.037	-	-60.276	-72.934
Vechtstromen	-1.302.639	-	-26.273	-31.790
Zuiderzeeland	-1.266.818	-	-66.367	-80.304
Subsidies	-	-285.000	-	-
Rijkswaterstaat	-	-1.443.896	1.076.395	1.302.438
Unie van Waterschappen	-	-	14.609	17.677
Derden inzake hWh	-	-121.143	3.957.833	4.788.978
IPO	-	-	799.084	966.891
Totaal	**-30.451.895**	**-1.850.039**	**5.269.971**	**6.376.665**

1.3 Bijlage 3: Detailrapportage projectverantwoording programma's

Er wordt gerapporteerd per project met een stoplicht rapportage. Voor de betekenis van de kleuren wordt verwezen naar bijlage 1 in de bestuursrapportage.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	**Omschrijving**	**Lasten 2025 begroot**	**Lasten 2025-4 werkelijk**	**%**	**Baten 2025-4 werkelijk**	**Saldo 2025-4**	**Eindejaars-verwachting**	**1**	**2**	**3**	
Programma 1. Bestuur en organisatie											
Directie	De kosten (ten behoeve van) de directie zijn hier begroot: secretaris-directeur, plaatsvervangend secretaris-directeur, beleidsadviseur bestuurlijke en juridische zaken en het managementteam	984.998	249.461	25%	984.998	735.537	80.000	GROEN			We hebben een nieuwe SD geworven, waar we als hWh erg blij mee zijn. Dit was een groot traject waar veel collega's hard aan gewerkt hebben. We zijn trots op het behaalde resultaat. De nieuwe SD is op 6 mei gestart bij hWh. Verwachting is dat het totaal van dit jaar binnen budget blijft en de eindejaarverwachting is dat er 80.000 euro van het budget onvoorzien overgehouden wordt. Met de komst van de nieuwe directeur programma's en de nieuwe SD, inclusief inwerkperiode, is de verwachting dat iets meer uren dan begroot op directie geschreven worden.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4	Eindejaars-verwachting	1	2	3	
Capaciteitsmanagement	Capaciteitsmanagement ten behoeve van de instroom, doorstroom en uitstroom van de flexibele schil. De kosten worden doorbelast naar de projecten waarvoor werving of contractverlenging heeft plaatsgevonden.	176.281	18.028	10%	176.281	158.253	100.000	GROEN			Per 1 mei zijn we live gegaan met onze nieuwe ATS-systeem Jobylon. Dit is een supergebruikersvriendelijk systeem voor zowel de werkgever alszijnde de sollicitant. Vanaf half maart hebben we een nieuwe recruiter ingehuurd om de capaciteitsmanager te ondersteunen. De recruiter gaat aan de slag met vacature die al voor langere tijd openstaan. De aandacht wordt dan gevestigd op 1 of 2 vacatures sneller in te vullen. We groeien ontzettend snel qua personeel. De verwachting is dat de doorbelasting naar de projecten daardoor veel hoger is dan begroot. De aanvraag van capaciteit komt nog veelvoudig voor. Het voorstel is om te kijken of er niet efficienter gewerkt kan worden qua inzet van personeel. Verder zijn we nog steeds bezig om de capaciteitsmodule te optimaliseren. Het is nog steeds lastig om controle hierover te krijgen. De reden hiervan is dat de projectleiders/programmamanagers collega's direct benaderen om in hun project aan te sluiten.
Communicatie	De kosten voor interne en externe communicatie.	473.375	154.639	33%	473.375	318.736	50.000	GROEN			We hebben het Waterschapsportaal ontwikkeld waarbij bestuurders en SD's (financieel) overzicht en inzicht hebben in wat hWh bijdraagt aan de opgaven van de waterschappen. We interviewen waterschappers hoe de data en tooling waarin wij faciliteren hen helpt in het dagelijks werk. Deze verhalen zetten we strategisch in. Om de bestuurders te sterken in hun rol als ambassadeur hebben we bij de

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4	Eindejaars-verwachting	1	2	3	
											AB-vergadering een belevingsmarkt georganiseerd waarbij de bestuurders in 4 ruimtes konden beleven hoe de waterschappen werken met waterveiligigheidsprojecten HEEL, Musktrap, App to See en de NL-veranderdetectie. Vanuit het bestuur was er tevredenheid over de manier waarop we deze belevingsmarkt hebben georganiseerd en het verlangen is om het in november te doen voor Watersysteem. De afgelopen maanden werkten we door ziekteverlof zonder de communicatiemedewerker. Dat hebben we met elkaar opgevangen. De wens is voor de uitvoerende werkzaamheden een nieuwe communicatiemedewerker te werven. Vanaf juni vertrekt de strategisch communicatieadviseur. Half mei start de opvolger.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4	Eindejaars-verwachting	1	2	3	
Bestuur	Het voorbereiden, faciliteren en het ondersteunen van (de vergaderingen van) het Algemeen bestuur en het Dagelijks bestuur Gr hWh. Hieronder wordt ook inzet van derden begroot, zoals accountantskosten, juridisch advies en strategische planning.	63.500	12.400	20%	63.500	51.100	0	ROOD			Op 13 maart heeft de strategische sessie voor het AB en de OGT plaatsgevonden. Bij totstandkoming van deze bijeenkomst is de hulp ingeschakeld van een externe facilitator. De BTW rechtzaak loopt op dit moment nog steeds. Eind januari 2025 heeft de belastingdienst beroep in cassatie ingesteld bij de Hoge Raad. We zijn nu in afwachting van de verdere procedure. De Hoge Raad heeft de staatssecretaris (belastingdienst) op 12 maart gevraagd om de gronden voor het cassatie aan te leveren. De staatssecretaris heeft namelijk pro-forma cassatie ingesteld, zonder motivering. De termijn voor de staatssecretaris om de gronden aan te leveren loopt tot eind april. We wachten daarom af tot eind april / begin mei voor nader bericht van de Hoge Raad. Er bestaat nog altijd de kans dat het cassatie wordt ingetrokken, maar ook dat is afwachten.
Bestuursondersteuning	Het ondersteunen van het bestuur door inzet van de vaste kern, zoals de secretaris directeur, beleidsadviseur bestuurlijke en juridische zaken, controller en beleidsadviseur financiën.	260.165	54.134	21%	260.165	206.031	50.000	GROEN			De bestuursondersteuning verloopt volgens begroting. De besteding van uren is op dit moment minder dan begroot. Er is een nieuwe medewerker gestart die gaat helpen bij de bestuursondersteuning. De verwachting is dat de uren dan wat toenemen, maar binnen het begrote aantal uren blijven. De uren die apart begroot zijn voor juridische ondersteuning vallen lager uit, omdat de juridische taken al belegd zijn binnen de medewerkers op bestuursondersteuning. De eindejaarsverwachting is dat er ongeveer 50.000 euro overgehouden wordt. Verder zijn er geen bijzonderheden te vermelden.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4	Eindejaars-verwachting	1	2	3	
P&O	In deze kostenpost zit het Human eXperience Management van het Waterschapshuis. Human eXperience Management stelt de mens centraal en probeert een cultuur te creëren waarin medewerkers zich gewaardeerd, gemotiveerd en geïnspireerd voelen. Daarnaast wordt een capaciteitspoule ingericht, zodat we meer gebruik kunnen maken van de talenten die we in huis hebben.	1.310.868	319.234	24%	1.315.368	996.134	100.000	GROEN			De aanbesteding van de Arbodienst is gepubliceerd en we hopen dat de afronding van de aanbesteding in juni a.s. afgerond is. Op dit moment zijn we aan het onderzoeken of onze algemene voorwaarden voor de desbetreffende eventuele arbodienst toepasbaar is. De eerste stap met het uitrollen van SSP is gezet door het voeren van de ontwerpgesprekken met de hoofden binnen hWh. De acties uit herinrichtingsplan fase 1 en 2 zijn geëvalueerd door het MT hieruit is naar voren gekomen dat met name de poule gedachte nog verder geïmplementeerd kan worden. De benodigde vervolgacties zijn hierop geformuleerd. Inwerkprogramma voor de start van de nieuwe Secretaris directeur wordt nu ontworpen t.b.v. een goede landing We zien een stijging van de aanvragen voor opleidingen vanuit de medewerkers. Dit is een goed teken, omdat hWh staat voor " Laat je talent stromen". We zijn blij dat de medewerkers de ruimte voelen om zich verder te ontwikkelen. Het project van het overstappen naar een ander E-hrm systeem is voor het grootste gedeelte goed verlopen. We ondervinden op dit moment nog wel enkele gebruikersproblemen. Voor hWh is het soms lastig om het snel op te pakken, omdat we meeliften op het proces van de Dommel. Op basis van onze talentenscan de ME-scan is er een spel ontwikkeld wat ingezet kan worden om op groepsniveau de talenten van teams in kaart te brengen, met als doel de samenwerking te verbeteren en verder vorm te geven aan talentgericht werken.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4	Eindejaars-verwachting	1	2	3	
Financiën en control	De kosten voor de financiële administratie en interne controle vallen in deze kostenplaats. Ook vallen hier de kosten voor het hoofd F&O onder.	473.294	205.977	44%	473.294	267.317	25.000	GROEN			Wegens langdurige ziekte van een collega is de werkdruk in het team flink toegenomen. In de zomerperiode zal deze collega volledig uitvallen. Afgelopen maand is een nieuwe financieel adviseur gestart om gaten in het team op te vullen. Afgelopen zomer is een van de projectbeheersers minder gaan werken en is ook in dit team de werkdruk erg hoog. In februari is een nieuwe projectbeheerser gestart om de werkdruk in dit team te verlagen. Het team projectbeheersing heeft een nieuwe verdeling maken van de programma's. Het programma SAW@ vraagt extra overdracht tijd. Een van de projectbeheersers zal voor de overdracht een tijdje mee moeten lopen binnen dit project. De accountant heeft bij de jaarstukken een goedkeurende verklaring afgegeven. De financiële verordeningen zijn geactualiseerd. Komende periode zal het financieel beleid aangescherpt worden. We werken aan het verbeteren van onze financiële rapportages in PowerBI voor de programma's. Daarnaast wordt met samen met communicatie gewerkt aan het verbeteren van de teksten in de bestuursrapportage en wordt onderzocht of wij hiervoor gebruik kunnen maken van AI. Vanuit capaciteitsmanagement is veel vraag naar ondersteuning van de financieel medewerkers. Hierdoor ontstaan financieel ruimte op de begroting van financiën en control.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4	Eindejaars-verwachting	1	2	3	
Rente	hWh ontvangt rente over de schatkistrekening en de lopende rekeningen, de rente valt op deze kostenplaats.	-650.000	-167.484	26%	-650.000	-482.516	0	GROEN			We ontvangen rente over het schatkistbankieren en de lopende rekeningen bij de Nederlandse waterschapsbank. Het eerste kwartaal hebben wij over het schatkistbankieren 106.649.42 euro rente ontvangen. Over de maand april ontvangen wij 58.215,06 euro. Over de lopende rekening hebben wij 2.619,64 euro ontvangen. De ontvangen rente ligt in lijn met de rente van vorig jaar. De verwachting is nog steeds dat wij ongeveer 650.000 euro rente ontvangen.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4	Eindejaars-verwachting	1	2	3	
Informatieveiligheid	Het toezichthouden op, adviseren op het gebied van en borgen van informatieveiligheid binnen de bedrijfsvoering.	242.068	76.603	32%	242.068	165.465	0	GEEL			De risico's zijn te vinden op verschillende gebieden. Als eerste is er te weinig beschikbaarheid over ervaren/senior ISO capaciteit, waardoor vragen en incidenten soms langer blijven liggen. Daarnaast is als risico geconstateerd dat nog (te) weinig aandacht is voor sturing vanuit het MT en de visie op hWh als IT dienstverlener voor de waterschappen. Het gebrek aan aandacht werkt ook door in de welwillendheid om de risico's te (laten) signaleren en mitigeren, dit is (sterk) verminderd. In de eerste 4 maanden van 2025 zijn ruim 20 risicosessies uitgevoerd. Hiermee worden risico's in beeld gebracht voor specifieke processen en gemitigeerd met passende maatregelen. Ook heeft flinke groei plaatsgevonden bij de junior ISO's, die steeds meer taken op kunnen pakken. Daarnaast is met groot succes flink gewerkt aan de vindbaarheid van het team Informatieveiligheid. In het najaar van 2025 zal een nieuwe pre-BIO Audit worden uitgevoerd om het nieuwe volwassenheidsniveau te bepalen en aandachtspunten in beeld te brengen. Ook zal via de "Altijd op Peil" bewustwordingscampagne worden gewerkt aan het volwassenheidsniveau.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4	Eindejaars-verwachting	1	2	3	
Privacy	Bij de privacy instandhouding werken wij aan het borgen van de privacy van onze medewerkers, waterschappers en andere betrokkenen waar het Waterschapshuis persoonsgegevens van verwerkt.	191.665	77.805	41%	191.665	113.860	-50.000	ROOD			AVI op status rood, aangezien verwachte G(eld) overschrijding in de VGR op rood staat, EJV saldo -50k. Alles houdt verband met de kwantitatieve invulling van de PO rol, er is een extra Privacy Officer aangenomen, waardoor kwaliteit beter geborgd kan worden. Ook op het gebied van risico's blijft een aandachtspunt bestaan, de wens van de organisatie om snel door te groeien en ontwikkelen, waarbij de risico's die worden aangetroffen worden gezien als een afremmende factor. Hierdoor is de welwillendheid om de risico's te (laten) signaleren en mitigeren (sterk) verminderd. In de eerste 4 maanden van 2025 is gestart met het uitvoeren van 4 DPIA's en zijn ruim 20 pre-DPIA's uitgevoerd. Hiermee worden risico's in beeld gebracht voor specifieke verwerkingen en gemitigeerd met passende maatregelen. Vervolgstappen blijven het actueel houden van Privacy, en verder uitvoeren van (pre-)DPIA's.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4	Eindejaars-verwachting	1	2	3	
Salariskosten	Dit betreft salariskosten, inleen en inhuur. De uren van de medewerkers worden doorbelast naar de producten waaraan ze werken, tegen werkelijk tarief.	-1.200.000	-450.819	38%	-1.195.561	-744.743	0	GROEN			In de bestuursrapportage wordt deze kostenplaats samen met de mutaties die niet op projecten landen (#420900 Prijs en efficiencyverschillen, #420950 Boekingsverschillen, #420800 personeel detachering, #611990 dekking uren) gepresenteerd (extracomptabel, niet zichtbaar op project 090). Per saldo worden de kosten van ziekteverzuim (niet gedekt door productieve uren) en indirecte uren ten opzichte van de begroting hier zichtbaar. Ondanks een aantal langdurig zieken, zijn er veel productieve uren gemaakt. Hierdoor is de verwachting dat saldo van deze kostenplaats 0 is.
Werkplek	De kosten voor huisvesting vallen in deze kostenplaats. Het huurcontract voor de werkplek loopt tot en met maart 2030.	228.894	77.024	34%	228.894	151.870	0	GROEN			Het project Werkplek loopt tot op heden zoals verwacht, er zijn geen afwijkingen van het budget. Dit komt doordat veel kosten structureel en goed in beeld zijn. We verwachten mogelijk wat extra kosten voor huur en klimaat, maar deze kunnen we naar verwachting opvangen binnen het budget. De komende periode zullen we aandacht hebben voor het prettig samenwerken en werkgeluk om erna te streven dat alle collega's efficiënt, effectief en met plezier naar kantoor gaan. Een belangrijk onderdeel hiervan is het klimaat in kantoor, samen met de eigenaar van het pand Ping Properties gaan we kijken hoe we het klimaat kunnen verbeteren.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	**Omschrijving**	**Lasten 2025 begroot**	**Lasten 2025-4 werkelijk**	**%**	**Baten 2025-4 werkelijk**	**Saldo 2025-4**	**Eindejaars-verwachting**	**1**	**2**	**3**	
Kantoorautomatisering	De facilitering van de virtuele werkplek valt in deze kostenplaats. De kosten hiervoor worden zo veel mogelijk doorbelast aan de projecten.	727.705	246.226	34%	727.705	481.479	50.000	GROEN			De IT Beheer aanbesteding loopt volgens planning en zou een gunning op 27 augustus 2025. Dit is later dan de oorspronklijke planing, waardoor een deel van de begrote kosten nog niet dit jaar wordt gerealiseerd. Door de inzet van een externe expertise is er een fundament voor PROSA gelegd die verder kan worden uitgebouwd door Functioneel Beheer. De scope van de back-up van het Microsoft Platform is verder uitgebreid met Entr-ID en Power Platform. CMDB is up-to-date met betrekking tot de laptops, smartphones en tablets.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4	Eindejaars-verwachting	1	2	3	
Informatiemanagement	Informatiemanagement houdt zich bezig met faciliteren van informatiestromen en vertaalt de informatie behoefte van de interne organisatie naar IT oplossingen.	535.887	112.689	21%	535.887	423.198	20.000	GROEN			De verbeterpunten vanuit de toezichthouder rapportage worden voortvarend opgepakt. Het Analoge archief is volledig geordend en de blijvend te bewaren stukken zijn vervroegd overgedragen naar archief Eemland. Voor stukken die in de komende 10 jaar mogen worden vernietigd wordt momenteel nog naar een opslag locatie gezocht. Daarnaast is in 2024 voor het eerst de toezichthouder rapportage over 2023 en 2024 gedeeld met de provincie, in juni 2025 zullen wij onze beoordeling ontvangen van de provincie. De voortgang van de verbeterpunten en projecten binnen het informatiebeheer verloopt volgens planning. Er worden belangrijke stappen gezet in de governance van Teams/SharePoint. En is er een begin gemaakt met het ontwerp om het digitaal archief op te zetten in SharePoint. We hopen eind dit jaar dan het digitale archief te kunnen migreren van DECOS/JOIN naar SharePoint. Naar verwachting houden we einde van het jaar €20.000 over, dit komt om dat het vinden van de juiste kandidaat voor de functie recordmanager lastiger is dan verwacht, daarnaast besteed de coördinator IM ook tijd aan andere projecten.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4	Eindejaars-verwachting	1	2	3	
Facilitair	De facilitering van de fysieke werkplek en gezamenlijke lunch.	135.175	33.698	25%	135.175	101.477	0	GROEN			De facilitaire afdeling ondersteunt in de primaire processen van de organisatie door te zorgen voor een goed functionerende werkomgeving en faciliteiten. De dienstverlening loopt naar behoren en ligt budgettair gezien op koers. Kosten zijn veelal structureel en goed in beeld. Jaarlijks is er geld voor doorontwikkeling van bepaalde dienstverlening, dit is begroot. In 2025 gaan we verder met de professionalisering van de afdeling door een goede werkverdeling en heldere processen. Topdesk speelt hier een belangrijk rol in, samen met ICT geven we vorm aan een ondersteunende Topdesk omgeving voor onze processen en dienstverlening. Eind 2025 dient de Topdesk inrichting met de gewenste processen te staan en kan de komende jaren wordt doorontwikkeld. Verder zal facilitair aan de slag gaan met duurzaamheid, een eigen duurzaamheidsambitie of -focus wordt gemaakt. Waarna er dit jaar ook al een aantal duurzame verbeteringen zullen worden doorgevoerd, denk aan afvalscheiding en recylcen van koffieprut.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	**Omschrijving**	**Lasten 2025 begroot**	**Lasten 2025-4 werkelijk**	**%**	**Baten 2025-4 werkelijk**	**Saldo 2025-4**	**Eindejaars-verwachting**	**1**	**2**	**3**	
Organisatie ondersteuning	Deze kostenplaats betreft secretariële ondersteuning van de instandhouding.	433.672	114.860	26%	433.672	318.812	100.000	GROEN			De afdeling programma ondersteuning voert haar taken op dit moment naar behoren uit, programma managers zijn tevreden met de inzet. Qua realisatie van het budget houden we mogelijk wat uren over, dit komt doordat de vraag van de programma's groeit en daardoor algemene PO uren over blijven. De afgelopen weken is de inzet van alle medewerkers verder vormgegeven en gevuld. De komende periode staat in het teken van het verder formeren van het team en de taken. Vanuit de programma's zijn er extra aanvragen (DIT Beraad, IHW) op dit moment kunnen we dit capaciteit nog niet leveren. Op 19 mei start een nieuwe collega zij zal een inhuur vervangen. Met de komst van deze collega, halen we een meer senior medewerker in het team. De verdeling van de programma's wordt verder verdeeld en de werving voor een extra PO'er is gestart.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4	Eindejaars-verwachting	1	2	3	
Inkoop, contract- en leveranciersmanagement	De kosten voor de inkoopadministratie en het hoofd I&F vallen in deze kostenplaats. Ook contract- en leveranciersmanagent dat niet in de niet in de programma's landt valt hieronder. Inkoop ten behoeve van de projecten worden doorbelast.	706.311	245.976	35%	706.311	460.335	15.000	GROEN			Het team van Inkoop & Contractmanagement is goed bezet. We hebben twee nieuwe contractmanagers (een is vervanging). De positie van leveranciersmanager staat nog open. De implementatie van het handboek loopt volgens plan. We hebben het contractmanagement voor de bedrijfsvoering wordt beschreven. Hieraan bestond behoefte, aangezien dit proces afwijkt van het contractmanagement binnen projecten. Ook hebben we diverse wijzigingen doorgevoerd om goed aan te sluiten bij het projectenproces van A tot Z. De nieuwe SharePoint van I&CM is live. Deze zorgt ervoor dat informatie over Inkoop & Contractmanagement makkelijker vindbaar is en toegankelijk voor de interne organisatie. In lijn met het projectenproces maken we een procesplaat van het inkoopproces. Deze gaan we toelichten in de verschillende teams en ook op de Sharepoint plaatsen. Dit om medewerkers mee te nemen in het inkoopproces en de bewustwording te vergroten. We hebben onderzocht hoe we AI kunnen inzetten om de data uit Tenderned in te zetten. De resultaten zijn minder positief dan verwacht. We gaan inspiratiesessies organiseren om ons te oriënteren op AI-tools op het gebied van Inkoop. De duurzaamheidscoördinator is aangesteld.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4	Eindejaars-verwachting	1	2	3	
Veilige werkomgeving	In dit project wordt op basis van de jaarplannen gewerkt aan een werkomgeving die veilig is, veilig voelt en die blijvend voldoet aan wet- en regelgeving.	65.000	14.408	22%	65.000	50.592	0	GROEN			Deelproject 1, de PDCA Informatie- en IT-beheer, loopt. Deelproject 2, de pre-audit, gaat dit najaar van start. Door het verbeteren van de PDCA zet hWh een volgende stap in de volwassenheid van het beheer van de interne kantoorautomatisering. Het zorgt dat het risico-gestuurd denken beter geborgd wordt in de IT-beheer processen. Het budget voor dit subproject is voor circa een kwart gebruikt. Het budget wordt besteed aan interne uren projectleiding en ondersteuning. In eerste instantie was het de bedoeling om vanuit hetzelfde budget aan te sluiten op het SOC, het zal komend triaal bepaald worden of het budget daarvoor toereikend is.
Professionele organisatie	In dit project wordt op basis van de jaarplannen gewerkt aan hWh als een wendbare en risicogestuurde organisatie binnen de kaders van de huidige governance.	185.000	34.112	18%	185.000	150.888	0	GEEL			Binnen dit interne project wordt gewerkt aan diverse onderwerpen uit het hWh jaarplan van 2025, zoals het verbeteren van de digitale toegankelijkheid, de uitwerking van de nieuwe programmastructuur en governance van de opdrachtgevers (herinrichting fase 2) en het handboek contract- en leveranciersmanagement. Nog niet alle onderwerpen uit het jaarplan zijn opgestart, dat vraagt de komende periode de nodige aandacht. Naast de onderwerpen uit het jaarplan, bleek dat er ook inzet nodig was op andere onderwerpen, zoals de afronding implementatie projectproces van 2024 en het veilige gebruik van AI tools binnen hWh. Deze onderwerpen zijn voortvarend opgepakt. Door de verschuiving in focus op onderwerpen, is de verwachting dat 2025 binnen budget blijft.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	**Omschrijving**	**Lasten 2025 begroot**	**Lasten 2025-4 werkelijk**	**%**	**Baten 2025-4 werkelijk**	**Saldo 2025-4**	**Eindejaars-verwachting**	**1**	**2**	**3**	
Zichtbaarheid	In dit project wordt op basis van het jaarplan gewerkt aan het duidelijk maken van wat hWh doet en wat hiervan de meerwaarde is voor de waterschappen.	0	46.183	na	0	-46.183	0	GROEN			Naast de onderwerpen uit het jaarplan, bleek er behoefte vanuit het bestuur aan een visualisatie van onze projecten in een digitale rapportage. Daarnaast wordt er gewerkt aan een CRM systeem. Deze onderwerpen zijn voortvarend opgepakt, waarvoor echter geen budget beschikbaar was. De besteding kan worden gefinancierd door de begrotingspost onvoorziene kosten (directie).
Programma 1. Bestuur en organisatie		5.343.858	1.475.153	28%	5.352.797	3.877.644	540.000	TOTAAl GROEN			0

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	**Omschrijving**	**Lasten 2025 begroot**	**Lasten 2025-4 werkelijk**	**%**	**Baten 2025-4 werkelijk**	**Saldo 2025-4**		**1**	**2**	**3**	
Programma 2. Kennis en verbinden											
Kwaliteitsborging	Structurele inzet op kwaliteitsborging geeft ruimte aan het versterken van de PDCA cyclus binnen de programma's en projecten.	150.200	48.035	32%	150.200	102.165	5.030	GROEN			Het proces loopt stapsgewijs en vindt langzaam aan meer borging in de organisatie. Verdere kwaliteitsverbetering en borging lopen samen met het implementatietraject Projectenproces. Als gevolg van een vertraging in de implementatie van het projectenproces blijven de randvoorwaarden voor een goede kwaliteitsuitvoering zoals benoemd in de initiele opdracht tot verdere borging van dit proces achter. Bijsturing is ingezet in de vorm van een implementatieprogramma en de verwachting is dat eind 2025 de basis tot uit het kunnen voeren van evaluaties beter is geborgd, bekend is bij de medewerkers en ook in de verschillende systemen is ingebed. Er is onbekendheid over de archiveringsverplichting van projectdossiers en op het gebied van archivering, in het systeem, leven er nog vragen over hoe je dat goed kunt organiseren. Dit is in beeld, opgepakt maar kost tijd. Doel is uiteindelijk dat relevante documenten voor met name bestuurlijke evaluaties gemakkelijk hervindbaar zijn.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Kennis delen & Verbinden	Digitale transformatie staat op de agenda. Ook beseffen de waterschappen dat dit gepaard gaat met organisatorische veranderingen en dat bij een (groot) deel van deze opgave samenwerking noodzakelijk is. hWh is verkenner en verbinder bij deze transformatie en bijbehorende veranderingen en articuleert vragen vanuit de business. Het brengt kennis samen, om kansen te benutten en veranderingen te bewerkstelligen. Daarnaast vervult hWh in de uitvoering van projecten de rol van deskundig begeleider. Vanuit het principe van loden deuren worden deze uren en kosten op uur basis toegerekend aan de projecten.	534.783	166.469	31%	534.783	368.314	73.337	GROEN			In de eerste maanden van 2025 is gewerkt aan de afronding van een Jaarplan. Hierin is vastgelegd wat de belangrijkste doelen zijn voor 2025 en welke resultaten bereikt gaan worden. Er is een kernteam gevormd van personen die een belangrijke rol hebben op het terrein van Kennisopbouw en -deling. Aandachtspunten voor 2025 zijn vooral: Kennis De focus ligt op het vergaren van kennis en dit omzetten naar een advies: - Datagedreven werken - AI - Duurzaam digitaal - Ethiek - IT-infrastructuur - Focus op de ontwikkeling om toe te groeien naar een soevereine cloud-omgeving Verbinden - Verbinder met gremia en programma's? - Stakeholdermanagement - Directie en bestuur Er is gewerkt aan een cloud-architectuur, waarbij migratie-opties zijn verkend. Verder is in samenwerking met de Unie van Waterschappen een notitie opgesteld m.b.t. duurzaam digitaal. Daarnaast is er een project gestart om AI opties te benutten binnen de hWh organisatie.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Specialistische kennis	Kennis en verbinden richt zich ook op het inrichten en ontwikkelen van een excellente hWh-organisatie, waaronder kwaliteitsborging, ten behoeve van het uitvoeren van programma's en project en het uitvoeren van beheer en diensten. Voor zover deze kosten (nog) niet toe te wijzen zijn aan de andere programma's en projecten, zal dit opgevangen moeten worden in kennis en verbinden.	261.594	82.997	32%	261.594	178.597	4.483	GROEN			Specialistische kennis wordt ingezet om onderwerpen op te kunnen pakken die verdieping behoeven binnen Kennis en Verbinden op terreinen waar niet vanzelfsprekend kennis beschikbaar is. In de eerste periode is de capaciteit vooral ingezet voor de onderwerpen (soeverijne) Cloud en migratiescenario's. Voor een deel is tijd besteed aan het thema inzet AI binnen hWh.
WISE Europees project	Het Waterschapshuis en STOWA werken samen met Europese partners in het PCP-WISE-project. Dit initiatief benut satellietdata en veldmetingen om beter inzicht te krijgen in bodemvocht, grondwaterstanden, neerslag, verdamping en gewasgroei. Deze samenwerking helpt waterbeheerders effectief te reageren op veranderingen en passende maatregelen te nemen.	210.000	127.953	61%	210.000	82.047	-110.000	ROOD			Het project WISE is formeel gestart per 1 januari 2025. Er is een plan opgesteld voor de werkzaamheden die hWh en STOWA in nauwe samenwerking uitvoeren. Deliverables in het eerste kwartaal zijn het concretiseren van Usecases en het voorbereiden van een open markt consultatie. Op 1 april is (volgens plan) de aankondiging gepubliceerd van de aanbesteding. Hierbij zijn ook de beschrijvingen van de usescases opgenomen waarvoor de markt wordt bevraagd om daar oplossingen voor aan te dragen. Tevens is (eerder dan oorspronkelijk gepland) het document van de open marktconsultatie opgeleverd. Er is ook gestart met het opstellen van documenten die bij de daadwerkelijke aanbesteding worden gebruikt. Tot de zomer zal gewerkt worden aan de marktconsultatie en de invulling van aanbestedingsdocumenten. De aanbesteding zal in september plaatsvinden.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Vergadercentrum	In ons vergadercentrum in Amersfoort hebben we diverse vergaderruimtes waar waterschappen, Unie van Waterschappen, STOWA, eventueel met externe genodigden, bij elkaar komen. Hospitality-medewerkers ontvangen onze gasten. We werken doorlopend aan het verbeteren van (technische) faciliteiten.	689.896	194.176	28%	689.896	495.720	-63.744	ROOD			Er wordt een budgettaire overschrijding verwacht van 65.000 - 70.000 euro, met name de verkeerde begroting van de huur en servicekosten heeft hier een groot aandeel in, namelijk 63.000 euro. Op een aantal andere posten wordt mogelijk het e.a. gecompenseerd. Voor onderhoud AV middelen is er geen budget begroot, we verwachten in 2025 een factuur voor 2024 en 2025, rond de 25.000 euro. Afgelopen periode zijn er voor een aantal vergaderruimtes flinke kwaliteitsverbeteringen uitgevoerd door de leverancier, de belangrijkste is 1.30 bestuurskamer. De bestuurskamer is uitgebreid getest en is volledig storingsvrij, mede door gerichte herprogrammering heeft de ruimte een kwalitatieve impuls gehad. De laatste ruimtes zullen uiterlijk aankomende zomer aangepakt worden, zodat ook deze op lange termijn storingsvrij functioneren. De luchtkwaliteit is nog niet op een gewenst niveau, afgelopen periode heeft de luchtkanaalmeting plaatsgevonden. De rapportage verwachten we half mei, op dit moment worden er al een aantal acties in gang gezet om tot een verbeterplan te komen. Mogelijk zullen hier kosten uit ontstaan, welke niet begroot zijn.
Programma 2. Kennis en verbinden		1.846.473	619.630	34%	1.846.473	1.226.843	-90.894	TOTAAL ROOD			

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Programma 3. Diensten en beheer (incl. Kassiersfunctie)											
CERT-WM	De waterschappen willen cyberaanvallen op gemalen, waterzuiveringsinstallaties of andere objecten voorkomen. Daarom helpt CERT-WM de waterschappen om hun informatiebeveiliging op orde te krijgen en te houden. Bij actuele bedreigingen geeft het CERT-WM een beveiligingsadvies uit aan de waterschappen. De waterschappen kunnen dan direct handelen, bijvoorbeeld door beveiligingslekken tijdelijk te dichten. Het CERT-WM is gehuisvest bij het Security Operations Center van Rijkswaterstaat. Het is een nauwe samenwerking tussen de medewerkers van CERT-WM en de cyber-experts van RWS. De website van CERT_WM	854.309	292.598	34%	854.309	561.711	-20.000	GEEL			De personele bezetting is stabiel gebleven op 3,5 FTE. Vanwege de groeiende rol van CERT-WM binnen het SOC is ruimte ontstaan voor uitbreiding met 1 FTE; de wervingsprocedure wordt opgestart. Er zijn de afgelopen periode meerdere kritieke advisories verstuurd en het aantal kwalitatieve Responsible Disclosure-meldingen neemt toe, wat wijst op groter bewustzijn binnen de sector. Rondom CSIRT Water is nog geen duidelijkheid, maar het is besloten de ontwikkeling daarvan los te koppelen van de doorontwikkeling van CERT-WM. Laatstgenoemde krijgt prioriteit, met deelplannen gericht op bemensing, kosten, dienstenaanbod en mogelijke hercertificering van de SIM3-accreditatie. Sinds januari wordt gewerkt met het nieuwe samenwerkingsportaal 'Cyware', waarmee advisories professioneler gedeeld worden. Ook zijn er verbeteringen en integraties in gang gezet. Nieuw is de aansluiting van Aquon als constituent. Internationaal is samenwerking gestart met Cybersec Wasser (Duitsland), en de relatie met Rijkswaterstaat is hersteld. Tot slot werd op de Waterinfodag een succesvolle demo gegeven over OT-security. Deze en andere sessies, zoals de maandelijkse Pitstop, dragen bij aan de groeiende bewustwording binnen de sector.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Strategienota OGT	I.o.m. de OGT updaten van de strategienota en meerjarenplannen van de programma's.	40.000	43.328	108%	40.000	-3.328	-5.000	GEEL			De strategienota OGT zit op dit moment in de implementatie fase. Dit betekent dat we nu in de transitie zitten van de oude naar nieuwe situatie. Hierin werken de directeur programma's en hoofd diensten en beheer (en andere hWh collega's waar nodig) samen met de waterschappen in de stuurgroep transitie. In de stuurgroep transitie zitten collega's van de waterschappen die plaatshebben in het i-beraad en het DIT-beraad, die de opdracht voor uitwerking van de strategienota gekregen hebben van de OGT. Om de nieuwe situatie goed neer te zetten en de transitie te realiseren, is ondersteuning van hWh collega's ingezet. Op dit moment zijn de gereserveerde financiële middelen voor de strategienota OGT bijna volledig uitgenut. De uren die gemaakt worden zullen hierna op de ondersteuning OGT geschreven worden (zie onderdeel geld voor meer toelichting). De volgende rollen zijn betrokken bij uitwerking en ondersteuning van de strategienota OGT in de stuurgroep transitie: - Communicatie - PMO - Directeur programma's - Hoofd diensten en beheer Intern zijn ook een aantal collega's, bestaande uit bestuur ondersteuning, Kennis & Verbinden, technisch manager, betrokken bij het uitwerken en realiseren van de strategienota OGT.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
B&O eHRM	De waterschappen beheren centraal een systeem voor human resource management-processen. Deze functionaliteit ondersteunt administratieve processen en de salarisadministratie. Het systeem wordt vervangen en gaat uit productie.	56.448	24.115	43%	56.448	32.333	0	GROEN			De implementatie van de nieuwe Informatievoorziening t.b.v. e-HRM is in de afrondende fase bij de waterschappen. Hiermee komt ook een einde aan de overeenkomst met de oude informatievoorziening van ADP. Conversie van data van oude systeem naar nieuwe systeem is goed verlopen, waarbij voldoende ondersteuning is geweest door leverancier ADP. Alle activiteiten zijn binnen budget gebleven. In mei zullen de laatste afrondende activiteiten tussen hWh en de leverancier ADP plaats vinden, waarna de leverancier ontheven wordt van zijn verplichtingen aan hWh en de waterschappen.
eHRM 2.0	De waterschappen hebben via het Waterschapshuis gezamenlijk een E-HRM systeem (YouForce) ingekocht van Visma-Raet. Het voorwerk van twee koplopende waterschappen heeft de andere waterschappen ook veel werk in de implementatie bespaard.	138.500	11.378	8%	138.500	127.122	10.000	GROEN			Project "e-HRM 2.0" is nog niet overgedragen naar beheer, dit zal in Q2 plaats vinden. Tot dit tijd zal de voortgang van e-HRM op de projectcode terug te vinden zijn.
Opvang cyber incidenten	Het Waterschapshuis heeft Secura geselecteerd voor 24/7 ondersteuning bij cyberincidenten en digitaal forensisch onderzoek. Na deelname aan de raamovereenkomst kunnen waterschappen deze dienst inschakelen voor het identificeren en beheersen van informatieveiligheidsincidenten, beperken van schade en uitvoeren van forensisch onderzoek.	23.500	5.780	25%	23.500	17.720	1.000	-			Waterschappen (1 volgt nog later) zijn aangesloten op de dienst Opvang cyberincidenten, waardoor zij verzekerd zijn van hulp door een deskundige partij bij ernstige cyberincidenten. 5 organisaties hebben besloten niet deel te nemen. Afgelopen jaar is 5 maal de hulp van deze partij ingeroepen.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Ondersteuning OGT/I-platform	Dit project voorziet in de noodzakelijk gebleken juridische en secretariële ondersteuning van platforms waarin alle waterschappen zijn vertegenwoordigd. Dat geldt voor de Opdrachtgeverstafel (OGT) waarin de directies zitting hebben, maar ook voor het i-platform waaraan alle i-managers van de waterschappen deelnemen. De ondersteuning heeft tot doel de efficiëntie en de effectiviteit van de platforms te vergroten. Met het beschikbare budget wordt ook de doorontwikkeling van het meerjarenprogramma gefinancierd.	125.195	35.830	29%	125.195	89.365	5.000	GROEN			Op dit moment zitten we in de transitie van de strategienota OGT. Dit betekent dat de plannen uit de strategienota nu geïmplementeerd worden. Hiermee veranderen een aantal gremia, waaraan hWh ondersteuning biedt. Dit zijn de OGT, het i-platform, en de UO's. Dit worden in de nieuwe structuur beraden (i-beraad, DIT-beraad, diensten-beraad) en opgave-overleggen (OO's). De komende periode zullen meer uren geschreven worden op de ondersteuning OGT/i-platform. De uren voor het diensten-beraad zullen ook op deze post geschreven worden. Daarnaast is de strategienota OGT bijna volledig uitgenut. Volgens afspraak (zie hiervoor ook de voortgangsrapportage strategienota OGT) zullen de uren die gemaakt worden voor het meedenken en ondersteunen van de stuurgroep transitie bij de realisatie van de strategienota geschreven gaan worden op de ondersteuning OGT.
CMS 3.0	Dit CMS stelt de waterschappen in staat hun websites effectief te bouwen en beheren, wat bijdraagt aan een uniforme en efficiënte online communicatie.	10.000	469	5%	10.000	9.531	0	GROEN			De samenwerkende waterschappen hebben vorig jaar besloten om de samenwerking CMS 3.0 niet gezamenlijk te continueren. Verschillende behoeften resulteren erin dat organisaties andere keuzes maken m.b.t. de inzet van een CMS in de eigen organisatie. Het huidige contract wordt volledig uitgenut tot 31-7-2025, waarbij de focus vooral ligt op continuïteit en beschikbaarheid. De activiteiten van hWh vallen binnen de CMS 3.0 begroting.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Pijler 1 Keten	Het programma Datastromen draagt zorg voor het beheer en doorontwikkeling van het Gegevensknooppunt Waterschappen (GkW). Dit is het centrale knooppunt van/voor de waterschappen voor het eenmalig aanleveren, laten controleren, transformeren en distribueren van gestandaardiseerde data en kan door verschillende afnemers worden gebruikt voor meervoudig gebruik.	1.029.775	337.479	33%	1.029.775	692.296	10.000	GROEN			Pijler 1 van Datastromen betreft het aandachtsgebied voor beheer en onderhoud van de fysieke kernregistraties bij 14 van de 21 waterschappen, de connectoren van alle 21 waterschappen naar het GkW, het GkW als knooppunt en de uitleverproducten vanuit het GkW naar alle publicatieplatforms. Elk jaar brengen we nieuwe releases uit van alle componenten van onze infrastructuur. In 2025 is dat release 2.6 van DAMO Logisch en van de DAMO- kernregistraties. Dit voorjaar zijn de voorbereidingen afgerond voor het nieuwe Objectenhandboek en DAMO 2.6 wordt de eerste versie waarvoor ons oude 'papieren' Objectenhandboek is vervangen door een volledig geautomatiseerd te onderhouden en te publiceren objectenhandboek, geschikt voor gegevensuitwisseling conform 'linked data'. Deze zomer bevat de release van het GkW vernieuwingen en uitbreidingen als gevolg van de aanpassingen aan DAMO én te behoeve van het faciliteren van de doorgifte van meetreeksen ten behoeve van Slim Watermanagement (een project bij het Programma Watersysteem). Om beter te voldoen aan wet- en regelgeving rondom open data (Federatief Datastelsel, High Value Datalist) zijn de voorbereidingen afgerond om de publicaties op PDOK beschikbaar te maken als WFS en conform de OGC API Features.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Pijler 2 Logisch	Deze pijler is bestemd voor het beheer en de ontwikkeling van standaarden. IMWA en DAMO-logisch zijn qua proces op elkaar afgestemd. Daarmee is ook de samenwerking tussen IHW, Datastromen en de waterschappen georganiseerd. De inhoudelijke verbeteringen zijn inzichtelijk gemaakt voor zowel IMWA als DAMO-logisch. Hierdoor werken we samen aan gestandaardiseerde en geharmoniseerde data. Verder wordt ervoor gezorgd dat de wijzigingen die worden doorgevoerd worden in DAMO-logisch, in lijn liggen met de aquo-standaard.	29.599	33.493	113%	29.599	-3.894	-20.000	GEEL			Pijler 2 van Datastromen betreft het aandachtsgebied waarmee het DAMO-Logisch-afsprakenstelsel wordt beheerd en onderhouden. Het onderhoud van deze 'DAMO-Logisch' is een samenspel tussen de waterschappen onderling en met het Informatiehuis Water (AQUO en IMWA), waarbij Team Datastromen de facilitator en de regisseur is en de besluitvorming bij de waterschappen ligt. Er zijn meer uren geschreven op dit project dan gedacht. Dit zal voor een kleine overschreiding van het budget leiden. Dit kan worden gedekt uit het projectbudget van Pijler 4.
Pijler 3 Fysiek	Pijler 3 is bestemd voor het beheer en onderhoud op de 'Fysieke DAMO' kernregistraties die worden gebruikt door het merendeel van de waterschappen.	127.587	6.643	5%	127.587	120.944	60.000	GROEN			Pijler 3 van Datastromen betreft uitsluitend de doorontwikkeling van de fysieke kernregistraties ("DAMO-fysiek") die in gebruik zijn bij 14 van de 21 waterschappen. Elk jaar brengen we nieuwe releases uit van alle componenten van onze infrastructuur. In 2025 is dat release 2.6 van DAMO Logisch en van de DAMO- kernregistraties. Dat doen we in samenspraak met de waterschappen en externe partijen zoals: IHW, RIONED, BZK en Geonovum. Verbeteringen zijn de uitbreiding van standaarden en de interactie met externe platforms, zoals Publieke Dienstverlening op de Kaart (PDOK, bij Kadaster), RIONED en het Nationaal Hydrologisch Instrumentarium (NHI).

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Pijler 4 Nieuw	Deze pijler is bestemd voor de (door)ontwikkeling van de informatievoorziening om data van waterschappen centraal ter beschikking te stellen. Zo wordt er vooronderzoek gedaan m.b.t. trajecten WIWB, Z-Info, Slim Watermanagement, IHW-portalen etc.	320.088	28.341	9%	320.088	291.747	120.000	GEEL			Pijler 4 van Datastromen is het aandachtsgebied dat is bestemd voor nieuwe ontwikkelingen aan DAMO, het GkW of de uitleverproducten. Voorbeelden hiervan zijn 1.het automatisch genereren van het DAMO-Objectenhandboek en dit als linked data beschikbaar maken, 2.het verbeteren van de gebruiksvriendelijkheid van de kwaliteitsrapportages uit het GkW, 3.de publicaties op PDOK laten voldoen aan de eisen die worden gesteld vanuit het Federatief Datastelsel (NL) en de High Value Data-lijst (Europa) en 4.het overnemen van de functionaliteit van de HyDAMO-Validator binnen de infrastructuur van Datastromen. Het lijkt er op dit moment op dat er budget zal overblijven. Hier zal goed op gelet worden de komende tijd.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
NHI-instrumentarium	Het Nederlands Hydrologisch Instrumentarium (NHI) is een verzameling van onder andere software, datasets en tools waarmee je de landelijke of regionale hydrologische kringloop kunt beschrijven of simuleren. Denk bijvoorbeeld grondwater- en oppervlaktewaterstromingen of aan verziltingsprocessen. In droge of juist natte tijden helpt het NHI te voorspellen waar mogelijk problemen ontstaan en wat het effect van ingrepen is. Zo kunnen beheerders en beleidsmakers de juiste beslissingen nemen. Hydrologische modellen helpen ook om mogelijke effecten van klimaatscenario's te verkennen. Sinds 2024 valt het NHI binnen het Waterschapshuis onder de afdeling Diensten en Beheer. Dit betekent dat we de toolbox wel onderhouden, maar niet doorontwikkelen.	788.398	228.964	29%	788.398	559.434	10.000	GROEN			Door de aanbestedingsstrategie 2025 te wijzigen is het project voor dit jaar in rustiger vaarwater gekomen. De Europese aanbesteding is verschoven naar 2026. In feite is de projectfase met een jaar verlengd.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Vangstregistratie versie 4	De waterschappen bestrijden muskus- en beverratten omdat zij holen graven die onze waterkeringen verzwakken. Om de rattenvangers in het veld te ondersteunen, ontwikkelden de waterschappen – gefaciliteerd door het Waterschapshuis – een vangstregistratiesysteem. In een mobiele app voeren bestrijders vangstgegevens en speurlijnen in. Een geo-dashboard maakt de geregistreerde locaties visueel. Een Power BI-dashboard verwerkt statistieken, zodat bestrijders nog slimmer kunnen werken. Meer lezen over Musktrap.	649.500	240.810	37%	649.500	408.690	0	GEEL			Op 10 februari 2025 is het nieuwe vangstregistratiesysteem live gegaan. Een hele belangrijke mijlpaal om van daaruit de Buca-doelstellingen te realiseren die de business moeten helpen om de bestrijding effectief uit te voeren. Er is sindsdien een periode van nazorg en overgang naar (regulier) productie en beheer. Het oude systeem (V3) is opgeruimd en het contract met de oude leverancier is eind Q1-25 beëindigt. Als onderdeel van de nazorg wordt release 4.1 inhoud gegeven Dit vraagt om meer inzet vanuit de hWh organisatie en de leverancier dan gepland als gevolg van de restpunten waarop met het vangstregistratiesysteem is live gegaan. In de begroting voor 2025 was niet in een langere doorloop van het project voorzien. Daardoor zijn er extra kosten als gevolg van het project. De omvang van deze kosten zijn ongeveer gelijk aan de omvang van het bedrag dat vanuit het project in 2024 aan de waterschappen is teruggeven. In de komende periode is te bepalen hoe de mogelijke overschrijding van het budget richting is te geven.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
De Digitale Watertoets	De Digitale Watertoets is een webapplicatie die - op basis van gemeentelijke ruimtelijke ordeningsplannen - laat zien wat een gemeente met waterschappen moet regelen. Het gaat om planvorming als basis voor het vergunning-, toezicht- en handhavingsproces (VTH). Het Waterschapshuis zorgt voor het contractbeheer en het functioneel beheer. Het Wateradvies	160.100	39.450	25%	160.100	120.650	30.000	GROEN			Sinds begin 2025 is de applicatie Het Wateradvies, voorheen bekend als De Digitale Watertoets, in beheer bij de afdeling Diensten en Beheer. Daarvoor was in de tweede helft van 2024 vanuit het programma/project minder aandacht gegeven aan de instandhouding van de applicatie en de gebruikers als gevolg van de uitstroom van medewerkers. In de afgelopen periode is de applicatie ingekocht als een SaaS-oplossing ten behoeve van continuïteit. Daarnaast zijn voorbereidingen getroffen voor een gebruikersoverleg op 7 mei. Het gebruikersoverleg biedt de gelegenheid om de wensen en behoeften van de gebruikers te inventariseren, de leverancier de gebruikers over veranderingen te laten informeren en mogelijke verbeteringen te bespreken. De komende periode richten we ons op het verbeteren van de bruikbaarheid van Het Wateradvies.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	**Omschrijving**	**Lasten 2025 begroot**	**Lasten 2025-4 werkelijk**	**%**	**Baten 2025-4 werkelijk**	**Saldo 2025-4**		**1**	**2**	**3**	
Continuïteit TMX 2023-2025	Team TMX onderhoudt modulaire hard en softwareoplossingen voor beheer en monitoring op afstand van onder anderen gemalen. Door de software en telemetrische oplossingen van TMX wordt (lokale) meetdata verzameld, getransporteerd, verwerkt en leesbaar aangeleverd. TMX werd geleverd door Kuipers Electronic Systems. Na hun faillissement heeft hWh op verzoek van 9 waterschappen het intellectueel eigendom van de software aangekocht. Ook namen we een team van Kuipers in dienst. Nu het TMX-systeem aan het eind van zijn levensduur is, besteden we de oplossing opnieuw aan.	1.090.787	392.031	36%	1.090.787	698.756	0	ROOD			Het team verkeert in grote onzekerheid over haar toekomst. Deze is mede afhankelijk van de uitkomsten van de Europese Aanbesteding. In de tussentijd wordt hier veel aandacht aan besteed en worden handvatten gegeven hoe met deze situatie om te gaan. Verder lukt het om de TMX componenten stabiel te houden

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Aanbesteding Hardware TMX	TMX is een systeem waarmee een aantal waterschappen een deel van watersysteembeheer uitvoert. Het gaat hierbij om het meten, regelen en controleren van het waterpeil. TMX werd geleverd door Kuipers Electronic Systems. Na hun faillissement heeft hWh op verzoek van 9 waterschappen het intellectueel eigendom van de software aangekocht. Ook namen we een team van Kuipers in dienst. Nu het TMX-systeem aan het eind van zijn levensduur is, besteden we de oplossing opnieuw aan. Een deel van de waterschappen heeft behoefte aan leveringen van nieuwe TMX hardware. Het op orde hebben van de productie en (door)levering van TMX hardware is voor deze waterschappen een voorwaarde voor het realiseren van lopende projecten en vervanging van bestaande apparatuur met verouderde communicatietechniek en daarmee de continuïteit voor deze waterschappen.	0	745	na	0	-745	-745	GEEL			Alle hardware is tijdig geleverd. Er zijn in een aantal geleverde onderstations omissies geconstateerd. Deze worden ter plekke bij de waterschappen opgelost.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
TMX EU-aanbesteding	TMX is een systeem waarmee een aantal waterschappen een deel van watersysteembeheer uitvoert. Het gaat hierbij om het meten, regelen en controleren van het waterpeil. TMX werd geleverd door Kuipers Electronic Systems. Na hun faillissement heeft hWh op verzoek van 9 waterschappen het intellectueel eigendom van de software aangekocht. Ook namen we een team van Kuipers in dienst. Nu het TMX-systeem aan het eind van zijn levensduur is, besteden we de oplossing opnieuw aan. In het UO TMX is besloten om een Europese aanbesteding uit te voeren voor het totale (huidige) TMX-dienstenpakket, waarbij migratiescenario's m.b.t. huidige TMX producten naar een nieuwe dienstverlener mogelijk gemaakt moeten worden.	0	80.779	na	0	-80.779	-80.779	GROEN			De doelstelling van de Europese Aanbesteding is om te komen tot een oplossing voor de middellange en lange termijn met als focus continuïteit in de processen van de waterschappen die nu gebruik maken van de TMX- producten. Vanaf het begin doen 6 waterschappen mee en er is de mogelijkheid voor alle andere waterschappen om hierop aan te haken. De selectiefase is gestart. Er zijn 3 partijen die deel gaan nemen aan de dialoogfase. Met de klankbordgroep is regelmatig afstemming over de inhoud van de aanbesteding De nieuwe projectleider is gestart.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Z-info	Z-info ondersteunt de waterschappen in het beheren van afvalwaterzuiveringsprocessen. Het biedt een uniforme standaard voor meetgegevens en rapportages. Het Waterschapshuis verzorgt het centrale beheer en het contractmanagement, en regisseert de doorontwikkeling van de functionaliteit. Bekijk het filmpje	1.699.615	449.655	26%	1.699.615	1.249.960	250.000	GEEL			Vorig jaar (2024) zijn de eerste opdrachten project doorontwikkeling (3 GIA's trendtool) uitgevoerd door CWD. Daarnaast is er vorig jaar gestart met een beginnende verkenning (GIA) m.b.t. de mogelijkheden om op termijn (deels?) BO te kunnen vervangen door PBI. Verder heeft er ook verkennend onderzoek plaats gevonden naar de ins- en outs m.b.t. aansluiten GKW. Pva is door projectleider/TM datastromen conform planning en uitwerking in GIA in benodigde gremia (AIW, UO en VVZB) gepresenteerd. Daarnaast is er gestart met het uitwerken/schrijven van een PvA waarin de 2 sporen (B&O doorontwikkeling en Project vernieuwing) verder worden uitgewerkt. Voorgaande staat op dit moment "on hold". Zijn in afwachting van commitment, besluit & opdracht vanuit UO op deze items, tot die tijd geparkeerd en minimale benodigde actie... AIW is verzocht een advies voor het UO aan te dragen waarop een besluit/opdracht genomen kan worden.
Oracle TECH	Vanuit hWh organiseren we onder andere kennisdagen voor de Oracle Database Administrators van de waterschappen. Tijdens deze dagen bespreken we nieuwe ontwikkelingen, nieuwe features en informatieveiligheid en privacy. Ook houden we een jaarlijkse Oracle audit. Dan inventariseren we hoe de waterschappen optimaal gebruik kunnen maken van de mogelijkheden die het contract biedt.	523.300	211.247	40%	523.300	312.053	20.000	GROEN			Zie voortgangsrapportage Oracle contractmanagement

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Oracle Contractmanagement	Vanuit hWh organiseren we onder andere kennisdagen voor de Oracle Database Administrators van de waterschappen. Tijdens deze dagen bespreken we nieuwe ontwikkelingen, nieuwe features en informatieveiligheid en privacy. Ook houden we een jaarlijkse Oracle audit. Dan inventariseren we hoe de waterschappen optimaal gebruik kunnen maken van de mogelijkheden die het contract biedt. hWh draagt zorg voor het contractbeheer, het licentiebeheer en de kassiersfunctie.	78.152	24.233	31%	78.152	53.919	5.000	GROEN			De eerste kennissessies met de dagelijks algemeen besturen van de waterschappen hebben weer plaatsgevonden. Er is gestart met een onderzoek naar de houdbaarheid en de toekomst van de huidige overeenkomst. Op basis van de uitkomsten van dit onderzoek wordt de roadmap voor de komende jaren uitgewerkt.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
P&ID	P&ID's (Piping & Instrumentatie Diagrammen) zijn essentieel voor het beheer van infrastructuur binnen afvalwaterketens, watersystemen en waterveiligheid. In samenwerking met de waterschappen is het project breder opgezet dan alleen de implementatie van de bestaande toolbox, met als doel een efficiëntere en toekomstbestendige werkwijze.	127.500	23.360	18%	127.500	104.140	10.000	GROEN			P&ID is eind 2024 overgegaan van de projectfase naar de beheerfase en daarmee naar de nieuwe afdeling diensten en beheer binnen hWh. (Beheer)werkzaamheden worden gecontinueerd zoals eerder afgesproken in de projectfase, waarbij vooral de focus zit op stabiliteit, beschikbaarheid van de P&ID Toolbox voor de huidige deelnemers van de DVO en contractbeheer. Controle op compleetheid van de benodigde beheerdocumentatie vindt plaats, waarbij waar nodig beheerprocessen en beschrijvingen vastgelegd en verfijnd worden. Contractverlenging met de leverancier "CadTeam" is op dit moment in gang gezet, waarbij de intentie is om het contract te verlengen met 3 jaar en daarmee geldig zal zijn tot einde DVO 31-12-2027. Het komende kwartaal zal de contract verlenging geformaliseerd worden. Tevens is een eerste stap genomen samen met het UO Waterketen, om te valideren of de bestaande opdracht van "P&ID" voor hWh actueel, compleet en toereikend gaat zijn voor de behoefte vanuit de waterschappen. De komende periode zal verdere invulling gegeven gaan worden over welke focus nodig is de komende jaren en of daarvoor de juiste kennis, kunde & capaciteit aanwezig is. Hierover zal in het komende kwartaal meer duidelijkheid komen.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Govroam	Govroam is een beveiligde wifi-verbinding waarmee waterschappers veilig en snel gebruik kunnen maken van internet bij meer dan 300 organisaties. Bijvoorbeeld bij waterschappen, gemeenten, de rijksoverheid, semioverheidsinstellingen en provincies.	42.207	1.002	2%	42.207	41.205	7.000	GROEN			Govroam dienstverlening loopt conform contractuele en financiële afspraken.
Govroam Contractmanagement	Govroam is een beveiligde wifi-verbinding waarmee waterschappers veilig en snel gebruik kunnen maken van internet bij meer dan 300 organisaties. Bijvoorbeeld bij waterschappen, gemeenten, de rijksoverheid, semioverheidsinstellingen en provincies. hWh heeft de implementatie van Govroam begeleid en draagt zorg voor het contractbeheer.	8.163	1.019	12%	8.163	7.144	500	GROEN			Govroam dienstverlening loopt conform contractuele en financiële afspraken.
Satdata	SatData 3.0 verzamelt en verspreidt actuele verdampingsgegevens, vergelijkbaar met de werkwijze binnen WIWB. Het Waterschapshuis coördineert het contractbeheer en stimuleert het gebruik van deze data door waterschappen, zodat zij beter inzicht krijgen in waterbalans en verdamping, wat helpt bij een effectiever waterbeheer. Meer lezen over Satdata.	140.000	26.086	19%	140.000	113.914	40.000	GROEN			Levering en service loopt naar verwachting. Verkend wordt hoe verdampingsinformatie uit GLEAM model (nu SATDATA) na afronding op 1-12-2025 verlengd kan worden via het project LIBV. Dit levert inhoudelijke en financiële voordelen op. Juridisch en contractueel positief advies. Er is een voorstel ingediend voor het i-Beraad van 22-5-2025. Er is een offerte opgevraagd bij Hydrologic, als hoofdaannemer van LIBV. Wanneer positief, zal verlenging van DVO in juni/juli aan UO/i-Beraad voorgelegd worden ter besluitvorming. Naar verwachting wordt later dit jaar een plausibiliteitstoets uitgevoerd.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Landelijke voorziening overstromingsinformatie	De landelijke programmaorganisatie werkt aan een integrale voorziening voor overstromingsinformatie. Naast technische ontwikkelingen ligt de focus op kennisdeling, standaardisatie en een gemeenschappelijk kader. Dit zorgt voor eenduidige en betrouwbare informatie, waarmee overheden en waterbeheerders beter voorbereid zijn op overstromingen en de gevolgen daarvan.	116.000	112.988	97%	116.000	3.012	0	GROEN			Kassiersfunctie verloopt volgens afspraak.
DROP	Waterschappen moeten hun officiële publicaties, inclusief versiebeheer, digitaal beschikbaar stellen via de Gemeenschappelijke Voorziening Officiële Publicaties (GVOP). Het Kennis- en Exploitatiecentrum Officiële Overheidspublicaties (KOOP) faciliteert deze voorziening. Het Waterschapshuis beheert de functionaliteit en het contract en vertegenwoordigt, samen met de Unie van Waterschappen, de waterschappen in het gebruikersoverleg.	368.350	-19.226	-5%	368.350	387.576	20.000	GROEN			Kassiersfunctie DROP (GVOP) verloopt volgens afspraken. Geen bijzonderheden te melden.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
NDFF	De Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) biedt inzicht in de verspreiding van planten- en diersoorten in Nederland. Hoewel de provincies het beheer voeren, kunnen ook waterschappen gebruikmaken van deze data en eigen waarnemingen toevoegen. Het Waterschapshuis beheert namens de waterschappen het contract, waarmee zij toegang krijgen tot deze waardevolle ecologische informatie. Nationale Databank Flora & Fauna	8.734	5.083	58%	8.734	3.651	0	GROEN			NDFF heeft recent aangegeven over te zijn gegaan naar open data en bijbehorend beleid per 1 januari 2025. Hiermee komen de bestaande abonnementskosten te vervallen, met ingang van 1 januari 2025, voor alle op dit moment aangesloten organisaties zoals de waterschappen. Dit betekent dat de toegang tot NDFF kosteloos wordt voor iedereen. Open data en beveiligde data: Het overgrote deel van de data van NDFF wordt open data. Een gedeelte van de data is niet (volledig) openbaar beschikbaar, omdat er zwaarwegendere belangen zijn dan openbaarmaking. Dit zijn de zogenaamde beveiligde data. Onder deze beveiligde data vallen waarnemingen van soorten die zijn opgenomen op de Lijst Kwetsbare Soorten. De locatiegegevens van deze waarnemingen mogen alleen vervaagd worden gedeeld of gepubliceerd. Omdat de beveiligde data volledig toegankelijk zijn via het NDFF Uitvoerportaal, en daarmee voor de waterschappen, dient een vernieuwde overeenkomst aangegaan te worden met de voorwaarden die gelden voor het gebruiken van beveiligde data. Opzegging lopende overeenkomst: Toegang tot NDFF wordt kosteloos, waarmee de kassiersfunctie van hWh komt te vervallen. hWh zal zorg dragen voor het ontbinden van de bestaande overeenkomst met Bij12 en bijbehorende DVO, tevens zal een begrotingswijziging plaats vinden. NDFF/Bij12 sluit met elk waterschap rechtstreeks een overeenkomst af t.b.v. de beveiligde data.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	**Omschrijving**	**Lasten 2025 begroot**	**Lasten 2025-4 werkelijk**	**%**	**Baten 2025-4 werkelijk**	**Saldo 2025-4**		**1**	**2**	**3**	
Strategische inzet omgevingswet	De Omgevingswet bundelt de meeste wetten over de fysieke leefomgeving, waaronder die over water. Iedereen die een vergunning aanvraagt die van invloed is op de leefomgeving krijgt te maken met de Omgevingswet. Voordelen van de Omgevingswet: minder en overzichtelijkere regels en betere en snelle besluitvorming. Het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) is het digitaal loket voor het aanvragen van vergunningen en het raadplegen van de geldende regels. Het Waterschapshuis biedt ondersteuning bij de implementatie van de Omgevingswet.	345.875	99.558	29%	345.875	246.317	35.000	GROEN			Het Waterschapshuis vervult de kassiersfunctie voor de Unie van Waterschappen voor de ondersteuning van waterschappen bij de implementatie van de Omgevingswet en de ontwikkeling van het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Er wordt een plan geschreven voor het verlengen van de DVO. De unie is hier druk mee bezig. In september wordt dit plan besproken. Qua financiën loopt het project helemaal op schema.
Programma 3. Diensten en beheer (incl. Kassiersfunctie)		8.901.682	2.737.238	31%	8.901.682	6.164.444	506.976	TOTAAL GROEN			

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Programma 4. Collectieve thema's											
Ontwikkelbudget	We willen binnen het programma Organisatie en Samenwerking continu blijven ontwikkelen. Bijvoorbeeld met verkenningen, business cases, innovatie-pilots en communicatie. Hiervoor heeft dit programma een budget van 200k per jaar. Het UO is gemandateerd om binnen deze budgettaire ruimte naar eigen inzicht te handelen.	146.511	55.159	38%	146.511	91.352	30.000	GROEN			Budget voor doorontwikkeling van projecten.
Initiatiefbudget OGT	Door een jaarlijks bedrag op te nemen als initiatiefbudget in de begroting van hWh, wordt financiële ruimte gecreëerd om nieuwe projecten op te starten. Wanneer een concreet nieuw project wordt opgestart binnen een ander programma, kan het initiatiefbudget dienen als financiering daarvan. Het initiatiefbudget wordt uitsluitend gebruikt ter financiering van verhogingen in de begroting binnen andere programma's.	100.000	0	0%	100.000	100.000	100.000	GROEN			Van het initiatief budget OGT is op dit moment nog geen gebruik gemaakt.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Programmasturing en interne HWH-kosten	De algemene kosten voor de aansturing van het programma informatieveiligheid en privacy.	211.811	52.918	25%	211.811	158.893	30.000	GROEN			Dit project betreft de aansturing van het programma collectieve thema's. Sinds april 2025 is er een nieuwe programma manager gestart. De afgelopen tijd stond dus in het teken van inwerken, kennis opdoen en zorgen dat de projecten op eigen benen nog even door gingen, wat ze gelukkig goed kunnen. Het programma had voorheen de naam IV&P en heet nu collectieve thema's waarbij de doelstellingen ook zijn veranderd. Deze ontwikkelingen vragen om goede aansturing. Zo moet er bijvoorbeeld gekeken worden wat er allemaal nog in het programma past en hoe dit past. Dit zal de komende tijd van belang zijn. De resultaten van de afgelopen maanden vind je in de in de programmapagina.
Advies en kennis I-veiligheid	Als kennispartner voorzien we de waterschapsector van goede adviezen op het gebied van informatieveiligheid. Ook bevorderen kennisdeling op het gebied van informatieveiligheid.	35.055	13.321	38%	35.055	21.734	0	GROEN			Het CIW zit goed zijn rol, participatie door de waterschappen is zeer goed, met volledige vertegenwoordiging van de waterschappen dit voorjaar. Voor het eerst zijn ook 2 laboratoria aangesloten bij het kennisdeel van het CIW.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Advies en kennis Privacy	Met de inwerkingtreding van de Europese Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) in mei 2018 is het nog belangrijker geworden dat de waterschappen voldoen aan de privacyregels. Vanuit het Waterschapshuis stimuleren we daarom de onderlinge samenwerking. Ook bieden we ondersteuning bij de implementatie van kwalitatief privacy management. De belangrijkste activiteiten in het programma zijn de coördinatie van het CPW-overleg (Coördinatoren Privacy Waterschappen), bijbehorende werkgroepen en het organiseren van audits.	101.655	24.407	24%	101.655	77.248	20.000	GROEN			T.b.v. de privacy bestendige waterschapsprocessen hebben de privacy professionals de volgende resultaten bereikt en samengewerkt op: o Sectorale handreiking t.b.v. een privacy by design medewerkersonderzoek i.s.m. het A&O fonds o Advies t.b.v. het aanstellen van een FG voor de Rekenkamer o Kennissessie t.b.v. (aankomende) digitale wetgeving i.s.m. de Unie van Waterschappen o Kennis gedeeld t.b.v. AVG-input voor de nieuwe sectorale Selectielijst. In de selectielijst staat hoelang en welke informatie de waterschappen mogen & moeten bewaren. Momenteel vindt er vanuit de Unie van Waterschappen een project plaatst t.b.v. nieuwe sectorale selectielijst o Groei naar ambitie niveau vier: Het geven en volgen van ISO trainingen t.b.v. het privacy managementsysteem (geen applicatie maar het geheel aan processen)
Overheidskaders	De Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO) is het basisnormenkader voor informatiebeveiliging binnen alle overheidslagen. De waterschappen zijn per 1 januari 2019 gestart met de implementatie van de BIO. Vanuit het Waterschapshuis borgen dat input van de waterschappen wordt meegenomen bij de doorontwikkeling van de BIO. We zorgen er ook voor dat de informtieveiligheidsparagraaf in de waterschapsarchitectuur actueel is.	30.431	7.323	24%	30.431	23.108	1.000	GROEN			De afgelopen vier maanden van 2025 zijn en worden trainingen georganiseerd over het managementsysteem conform ISO27001/ISO27701, waaraan zo'n 100 waterschap collega's zullen deelnemen. We leveren als sector een actieve bijdrage aan de afronding van de BIO2. Daarnaast is de implementatie van de mailstandaarden DNSSEC/DANE bevorderd in de sector, waardoor deze nu geïmplementeerd zijn bij alle waterschappen.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Vooronderzoek	Binnen dit project vallen de verkennende en initiërende activiteiten van het programma Informatieveiligheid en privacy. Doel is om inzichtelijk te krijgen waar het programma de waterschappen in kan ondersteunen en wat de kosten en baten hierin zijn.	84.760	9.446	11%	84.760	75.314	30.000	GROEN			Binnen de kaders van dit project is gewerkt aan de voorbereidingen voor de rechtszaak rond de aanbesteding SOC, die uiteindelijk door de eiser is ingetrokken. Daarnaast zijn toelichtingen op de aansluitvoorwaarden aan diverse waterschappers verzorgd, is een checklist voor aansluiting gemaakt en voorbereidende gesprekken op de aansluiting met de zogenaamde koplopers van het SOC-project. Deze activiteiten waren niet voorzien binnen de kaders van het project SOC.
Project Verhogen weerbaarheid PA	Deze opdracht aan het Programma Informatieveiligheid en Privacy betreft de sectorbrede versterking van de beveiliging van de procesautomatisering (PA). De Vereniging voor Zuiveringsbeheerders (VvZB) heeft gevraagd in het Programma een vooronderzoek uit te voeren, dat kan leiden tot aanvullende activiteiten.	178.272	52.024	29%	178.272	126.248	20.000	GROEN			In de landelijke PA-werkgroep wordt door security en procesautomatiseringsspecialisten van alle waterschappen gezamenlijk gewerkt aan het verhogen van de cyber weerbaarheid van procesautomatisering, de automatisering van de objecten van waterschappen zoals rioolwaterzuiveringsinstallaties, gemalen en sluizen. De werkgroep is in deze periode maandelijks bij elkaar gekomen en kent een hoge opkomst (70% of meer). Er wordt door de waterschappers gewerkt aan producten die voor alle waterschappen toepasbaar zijn, zoals de Cybersecurity Implementatie Richtlijn (CSIR), de CSIR voor installaties handreikingen voor de richtlijn, een referentiearchitectuur voor procesautomatisering en project ATHENA (awareness training voor OT Cyber Security). Verder delen deelnemers onderling informatie zoals procedures, ervaringen met leveranciers en resultaten van onderzoeken.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Project Audits	Binnen dit project maken we de weerbaarheid van de waterschappen tegen cyber- en privacy-risico's aantoonbaar. Hiervoor stellen we samen met de waterschappen een auditkader op. Voor de uitvoering huren we een auditbureau in. Daarmee maken we de volwassenheid van de organisaties op het gebied van informatieveiligheid inzichtelijk. Daarbij worden ook de verbetermogelijkheden inzichtelijk.	219.209	9.267	4%	219.209	209.942	10.000	GROEN			De eerste vier maanden van 2025 zijn gebruikt om het ontwerp voor de nieuwe auditcyclus (2025 - 2030) te presenteren aan de diverse expertgroepen van de waterschappen. Deze presentatieronde is afgesloten met positief advies en het ontwerp komt voor besluitvorming in het UO en i-Beraad van mei. Voorbereiding van de aanbesteding is gestart. Een businesscase voor hWh regievoering Auditdiensten wordt uitgewerkt.
Project Keten	Wat zijn binnen de waterketen de risico's op het gebied van informatieveiligheid? Dit is een samenwerkingsproject met Rijkswaterstaat en het Ministerie van I&W. Dat maken we inzichtelijk met dit project. Ons doel is het verhogen van de weerbaarheid in de waterketen.	11.190	2.181	19%	11.190	9.009	1.000	GROEN			De landelijke ketenrisicoanalyse op het watersysteem door TNO gaat laatste fase in, de eindrapportage met het landelijke beeld wordt voor de zomer verwacht. Lange termijn perspectief voor het programma Versterken Cyberweerbaarheid in de Watersector is onzeker vanwege personele wisselingen en heroriëntatie op de plannen door het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Project risicomanagement	We stimuleren het risicobewustzijn en -management op het gebied van informatieveiligheid en privacy bij de waterschappen en komen samen tot een uniforme benaderingswijze.	237.995	40.654	17%	237.995	197.341	16.000	GROEN			Dit aandachtsgebied heeft in 2024, i.s.m. de waterschappen in 2024 concrete producten ontwikkeld. Nu is het vooral van belang om de waterschappen te helpen de producten ook daadwerkelijk te gebruiken en de onderlinge samenhang hierin te zien. Vanuit deze opdracht zijn in het eerste kwartaal de volgende resultaten bereikt: - In company training 'risico gestuurd denken, werken en sturen t.b.v. de waterschappen' beschikbaar en op aanvraag in te plannen (nu bij 4 waterschappen). - Samenwerk community 'risico bewuste mindset en cultuur' opgestart - Borging risico gestuurde aanpak in de lange termijn auditplannen - Twee van de vijf trainingen verzorgt t.b.v. de implementeren van een managementsysteem (geheel van processen) - Voorbereiding tweedaags seminar "sturen in de cyberstorm' in volle gang. Het seminar is gericht op het delen van kennis en het bevorderen van onderlinge samenwerking. Het doel van het seminar is deze keer om 'waterschappen nog beter dan nu al het geval is' de handvaten te geven om een cybercrisis op te nemen in de huidige crisisorganisatie'.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Oefenen IV&P	Het werk van de waterschappen wordt steeds digitaler. Sluizen en gemalen worden bijvoorbeeld steeds vaker vanaf afstand bestuurd. Deze werkwijze en de afhankelijkheid van internet brengt ook risico's met zich mee. Uiteraard willen de waterschappen hacks en andere bedreigingen voor het waterschapswerk voorkomen. Als kennispartner met expertise op het gebied van informatieveiligheid en privacy, zijn we voor hen een kennismakelaar voor allerlei initiatieven die er zijn rondom cyberoefeningen. Zo kunnen de waterschappen zich voorbereiden op allerlei scenario's.	6.648	0	0%	6.648	6.648	0	GROEN			Als kennispartner met expertise op het gebied van informatieveiligheid en privacy, is het Waterschapshuis een kennismakelaar voor allerlei initiatieven die er zijn rondom cyberoefeningen. Zo kunnen de waterschappen zich voorbereiden op allerlei scenario's.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	**Omschrijving**	**Lasten 2025 begroot**	**Lasten 2025-4 werkelijk**	**%**	**Baten 2025-4 werkelijk**	**Saldo 2025-4**		**1**	**2**	**3**	
Doorontwikkeling en gebruik WILMA	De waterschappen willen hun organisaties efficiënt inrichten en hierin met elkaar samenwerken. Dit doen zij onder ander op basis van de WILMA. WILMA staat voor Waterschapsinformatie en Logisch Model Architectuur. In de WILMA staan alle processen van de waterschappen omschreven. De WILMA is te vinden op: wilmaonline.nl	525.525	137.839	26%	525.525	387.686	80.000	GROEN			De afgelopen maanden is de laatste hand gelegd aan het beter toegankelijk maken van WILMA door informatie die bedoeld is voor de community van architecten, en geen wezenlijk onderdeel is van de referentie-architectuur, te verplaatsten naar de sharepoint van de CoPWA. Ook zijn alle pagina's nu voorzien van broodkruimelpaden. Hiermee is het eenvoudiger om terug te navigeren. Ook is er hard gewerkt aan de inhoud van WILMA: uitbreidingen op het gebied van Assetmanagement, Procesautomatisering en VTH zijn met verschillende groepen van waterschappers in ontwikkeling. Ook in het toepassen van WILMA en het versterken van de architectuurvolwassenheid van de waterschappen zijn mooie stappen gemaakt. De derde lichting van de opleiding waterschapsarchitect is gestart en wordt voor de zomerperiode afgerond. De vierde en vijfde lichting starten in september en oktober.
Programma 4. Collectieve thema's		1.889.062	404.539	21%	1.889.062	1.484.523	338.000	TOTAAL GROEN			

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Programma 5. Ontwikkelthema waterschappen											
Programmabudget algemeen	Het doorontwikkelbudget voor het programma Digitale Innovatie en Transformatie. DI&T helpt de waterschappen door te groeien naar het waterschap van de toekomst. Dit gebeurt met een inspirerend pakket aan diensten en producten, om te zorgen voor een stimulerende omgeving voor digitale transformatie.	320.000	187.448	59%	320.000	132.552	-100.000	GROEN			Het DIT beraad is officieel gestart. Zij gaan de komende maanden verder vorm geven aan het maken van keuzes en een portfolio ontwikkelen voor digitale transformatie. We hebben gebouwd aan de bestaande DEEP community een boost kan krijgen zodat kennisuitwisseling tussen de data-scientist, engineers en translators goed gaat lopen. Afstemming en samenwerking met de Unie van Waterschappen en STOWA is in volle gang om tot een gezamenlijke aanpak op de ondersteuning van innovatie voor de sector te komen Binnen dit programma werken we aan NL-veranderdetectie. In maart hebben we een demo gedeeld met een aantal eindgebruikers, waarin het tweede AI-model getoond kon worden. De aanwezige coördinatoren waren enthousiast en testen de resultaten op hun beheergebied. Het vervolg voor de PoC is vrijwel afgerond en de oplevering verwachten we in mei. Het budget in de begroting voor dit project wordt verwacht uit te nutten, in de DVO en in dit programma is voldoende budget om dit op te vangen.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Verbinden	De waterschappen willen toegroeien naar het digitaal getransformeerde waterschap van de toekomst. Om dit te bereiken, willen zij meer gezamenlijk innoveren, meer kennis uitwisselen en door leren van elkaars innovaties. Om samen te kunnen leren en innoveren, is eerst verbinding nodig. Daarom organiseren we onder andere events zoals hackatons voor waterschappers. Daarbij nodigen we inspirerende sprekers uit en gaan we met elkaar in gesprek. Daarnaast faciliteren we het Chief Digital Officers. Het CDO-platform is een leeromgeving waarin we de CDO'ers (Chief Digital Officers) en andere (strategische) deelnemers faciliteren in het delen van kennis en best practices rondom de digitale transformatie. Samen met het A&O fonds waterschappen organiseren we Digicafé's. Zo stimuleren we het gesprek tussen organisaties en professionals op het gebied van digitale transformatie en het effect daarvan op de organisatie en medewerkers. DEEP is ons traineeship voor data scientists en data engineers. Inmiddels is DEEP als traject afgelopen, maar de community is verankerd en ontwikkelt steeds verder.	340.000	66.609	20%	340.000	273.391	100.000	GROEN			Om dit doel te halen hebben we sessies bijgewoond om kennis op te bouwen en zijn we betrokken bij onderzoeken en verkenningen rondom (digitale) ethische dilemma's, AI en datagedreven zuiveren. We hebben een eerste sessie georganiseerd over de definitie van wicked problems en gaan daar de komende tijd op voortbouwen.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	**Omschrijving**	**Lasten 2025 begroot**	**Lasten 2025-4 werkelijk**	**%**	**Baten 2025-4 werkelijk**	**Saldo 2025-4**		**1**	**2**	**3**	
Innoveren	De waterschappen willen toegroeien naar het digitaal getransformeerde waterschap van de toekomst. Om dit te bereiken, willen zij meer gezamenlijk innoveren, meer kennis uitwisselen en door leren van elkaars innovaties. Om hieraan bij te dragen bezoeken we de waterschappen om innovaties te belichten en organiseren we innovatiebijeenkomsten. Daarnaast ondersteunen we de waterschappen bijvoorbeeld bij thema's zoals digital twins en datascience. We werken bijvoorbeeld aan een digital twin-framework dat als blauwdruk kan dienen voor digital twins voor alle Nederlandse waterschappen	300.000	63.000	21%	300.000	237.000	0	GROEN			"In 2025 is ons doel om met gezamenlijk innoveren te starten, waaruit minimaal 2 initiatiefvoorstellen ontstaan om verder te onderzoeken door middel van Businesscases. We hebben in het begin van 2025 een start gemaakt met portfoliomanagement aan de hand van drie lopende pilots bij waterschappen om te leren wat er nodig is om deze breder toepasbaar te krijgen voor de sector. We hebben een inspiratiesessie over innovatiestrategie georganiseerd in nauwe samenwerking HSK en zijn met de klankbordgroep winnovatie een visie op een gezamenlijk innovatieklimaat aan het voorbereiden. Hier benaderen we ook de UvW en STOWA voor en met hen zijn wij gestart om tot een gezamenlijke aanpak op de ondersteuning van innovatie voor de sector te komen, waarbij de diverse kennis & kunde en rollen van de 3 koepelorganisaties verder met elkaar worden uitgelijnd. We gebruiken minder capaciteit in dit project dan in de begroting was ingeschat en daarom verwachten we dat we in dit project budget overhouden."

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Leren	De waterschappen willen toegroeien naar het digitaal getransformeerde waterschap van de toekomst. Om dit te bereiken, willen zij meer gezamenlijk innoveren, meer kennis uitwisselen en door leren van elkaars innovaties. Een manier waarop de waterschappen leren over de digitale transformatie, met bijbehorende kansen en uitdagingen, is via de Leerlijn Digitale Transformatie. De leerlijn en aanvullende themasessies helpen om een gezamenlijke taal te gaan spreken en met elkaar in gesprek te gaan. DataDrop is een interactieve werkvorm die we ontwikkeld hebben. Aan de hand van actuele casussen van de waterschappen, verkennen deelnemers allerlei aspecten van digitale transformatie.	340.000	59.107	17%	340.000	280.893	100.000	GROEN			In de eerste maanden van het jaar hebben we leerinterventies georganiseerd bij verschillende waterschappen (bijvoorbeeld: datadrop, een co-pilot sessie, serious game voor datagedreven besluitvorming, digi-café). Daarnaast hebben we gewerkt aan de doorontwikkeling van deze interventies en contact gezocht met waterschappen om de leerbehoefte in kaart te krijgen. Er zijn minder leerinterventies georganiseerd dan was verwacht, de ingezette interventies zijn door het eigen team uitgevoerd, en we verwachten pas na de zomer weer meer in te zetten. Daarom verwachten we budget over te houden op dit project.
Programma 5. Ontwikkelthema waterschappen		1.300.000	376.164	29%	1.300.000	923.836	100.000	TOTAAL GROEN			Het programma heeft in het eerste deel van het jaar nieuwe doelen laten vaststellen voor de komende vijf jaar en is gestart met deze invullen.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	**Omschrijving**	**Lasten 2025 begroot**	**Lasten 2025-4 werkelijk**	**%**	**Baten 2025-4 werkelijk**	**Saldo 2025-4**		**1**	**2**	**3**	
Programma 6. Opgave waterveiligheid											
Ontwikkelbudget	De waterschappen vinden het belangrijk dat het programma Waterveiligheid zich continu kan blijven ontwikkelen. Er moet bijvoorbeeld ruimte zijn voor verkenningen, business cases, innovatie-pilots en communicatie. Hiervoor is een ontwikkelbudget, waarbinnen het UO gemandateerd is om naar eigen inzicht te handelen.	155.532	23.544	15%	155.532	131.988	-26.965	GROEN			Dit budget is beschikbaar om (kleine) ontwikkelopdrachten te kunnen uitvoeren in opdracht van het UO/OO. Deze worden gefinancieerd vanuit dit budget en worden aparte projecten. Binnen het ontwikkelbudget worden dus geen geen inhoudelijke werkzaamheden uitgevoerd, Daarom is het niet nodig de overige onderdelen uit deze VGR verder in te vullen. Er staan op dit moment vier nieuwe projecten op de planning uit het ontwikkelbudget. Deze projecten vragen om een groot deel van het beschikbare budget. Daarom moet er gelet worden op de uren die op het ontwikkelbudget worden geschreven om een tekort te voorkomen of beperken.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
HEEL	Met HEEL werken we aan het versterken en uniformeren van de SE-werkwijze binnen de waterschappen. Oftewel: Herleidbaar, Eenduidig en Expliciet samenwerken over de hele Levenscyclus. We delen de kennis die we daarbij ontwikkelen continu. Door samen op te trekken ontstaan eenheid, versnelling en gezamenlijke kwaliteit.	420.000	83.777	20%	420.000	336.223	159.826	GROEN			Vanaf 2025 faciliteert hWh HEEL. De eerste maanden stonden in het teken van landen en op stoom komen. Er worden later in het jaar meer kosten verwacht. De verwachte realisatie is voor nu nog lastig in te schatten. De opdracht is verbreed van waterveiligheid naar waterketen en watersysteem. HEEL richt zich op 3 lijnen: verbreden, verbinden en verankeren. Met verankeren zetten we in op het goed landen van de kennis binnen de waterschappen. Dit betekent dat we producten updaten, met een werkgroep implementatie aan de slag gaan en ook een workshop voor directies ontwikkelen. Voor het onderdeel verbreden zetten we in op het goed uitrollen van de workshops en op bijeenkomsten en presentaties ter verbreding. Focus voor 2025 is daarbij naast waterveiligheid het betrekken van de keten, waarop we ook een ketengroep zijn gestart met ruime waterschapsvertegenwoordiging. Verbinden zet in op het afstemmen en samenwerken op de raakvlakken, zoals de AM en BIM-ontwikkelingen, het opzetten van een proces voor basisspecificaties, samen met een groep waterschappers, en het aansluiten op en verrijken van de standaarden.
Programma 6. Opgave waterveiligheid		575.532	107.321	19%	575.532	468.211	132.861	TOTAAL GROEN			

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Programma 7. Opgave watersysteem											
Ontwikkelbudget	De waterschappen vinden het belangrijk dat het programma Watersysteem zich continu kan blijven ontwikkelen. Er moet bijvoorbeeld ruimte zijn voor verkenningen, business cases, innovatie-pilots en communicatie. Hiervoor is een ontwikkelbudget, waarbinnen het Uitvoerend Overleg gemandateerd is om naar eigen inzicht te handelen.	164.600	96.944	59%	164.600	67.656	-93.735	GEEL			Dit budget is beschikbaar om (kleine) ontwikkelopdrachten te kunnen uitvoeren in opdracht van het UO/OO. Er zijn een aantal projecten in ontwikkeling. Deze worden gefinancieerd vanuit dit budget en worden aparte projecten. Binnen het ontwikkelbudget worden dus geen geen inhoudelijke werkzaamheden uitgevoerd, Daarom is het niet nodig de overige onderdelen uit deze VGR verder in te vullen. Op dit moment komen er nog te veel uren terecht op het ontwikkelbudget die hier niet thuishoren waardoor een verwacht tekort ontstaat. In de komende periode moeten de uren op de juiste projecten terecht komen om het tekort op het budget zoveel mogelijk te beperken.
Waterschadeschatter (overdracht STOWA)	De waterschappen willen waterschade door wateroverlast voorkomen. Maar hoe? De Waterschadeschatter helpt om beleidsmatige afwegingen te maken. Met de Waterschadeschatter kunnen waterschappen namelijk een analyse uitvoeren van mogelijke verbeteringsmaatregelen bij regionale waterlast. Zo worden de kosten en baten van maatregelen inzichtelijk. Naar de Waterschadeschatter.	58.710	3.019	5%	58.710	55.691	49.631	GROEN			Binnen het project waterschadeschatter gaan we de door STOWA ontwikkelde tools herontwikkellen en in beheer nemen. Op dit moment wordt verkend of we dat niet samen met een vergelijkbaar instrument van het LVO kunnen doen (schade en slachtoffermodule). De verwachting is dat voor de zomer duidelijk is of die integratie plaats gaat vinden en hoe we dat organisatorisch, financieel en rechtmatig volgens de aanbestedingsregels kunnen insteken. Planning is om eind dit jaar een aanbesteding te hebben uitgevoerd voor de realisatie van het gezamenlijk instrument

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Landelijk Informatie BodemVocht	Nu we steeds vaker te maken hebben met langdurige droogte, wordt het ook belangrijker om inzicht te krijgen in de bodemvochtsituatie. In dit project kopen we vanuit de markt informatie in over de hoeveelheid vocht in de bodem. Hierdoor beschikken alle waterschappen en ketenpartners over de actuele en verwachte bodemvochtsituatie. Op basis hiervan kunnen zij betere beslissingen nemen in het waterbeheer. De data kan ook gebruikt worden bij strategie- en beleidsontwikkeling en bij onderzoek.	437.650	234.011	53%	437.650	203.639	-42.189	GROEN			LIBV is per 1-3-2025 operationeel. Hydrologic heeft binnen tijd en budget geleverd. Facturen zijn volgens schema geaccepteerd. Er is meerwerk ontstaan voor levering en opslag van bodemvochtdata via WIWB v1, door uitstel oplevering WIWB v2. Het projectteam is erg positief over de behaalde resultaten. In april hebben twee webinars plaatsgevonden om deze te lanceren. Er was brede opkomst (>90 deelnemers) en interesse. Komende fase focus op gebruik LIBV stimuleren met roadshows, instructievideo's e.d. om zo tot best practices te komen. Er lopen gesprekken met afdeling D&O. Hydrologic is gevraagd een offerte op te stellen om verdampingsinformatie (nu SATDATA) per 1-12-2025 te leveren via contract LIBV. Uitgezocht of en hoe acceptatiedocument opgesteld moeten worden, onduidelijk. Er is meerwerk voorzien voor levering en opslag WIWB v1 dit jaar (max €8.000). Dit kan gedekt worden met resterende budgetten 2023 en 2024.
Productowner programma Watersysteem	Het beheren van het watersysteem zowel op het gebied van de kwaliteit van het water als het optimaal houden van het waterpeil is één van de primaire taken van een waterschap. We werken aan een gereedschapskist (digitale producten en diensten) die het voor de beheerder mogelijk maakt om zijn werk sneller, beter en efficiënter uit te kunnen voeren.	135.775	45.996	34%	135.775	89.779	-6.466	GROEN			Vanuit de productowner wordt een bijdrage geleverd in diverse projecten.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Datalevering Waterschappen naar IV Slim WM	Bij Slim Watermanagement (Slim WM) werken waterschappen en Rijkswaterstaat intensief samen aan het verbeteren van het bovenregionaal operationeel waterbeheer. Het doel is om wateroverlast en -tekort zo lang mogelijk uit te stellen en zo mogelijk te voorkomen door vroegtijdig maatregelen te nemen, bijvoorbeeld het verhogen of verlagen van het waterpeil in een boezem. Het project Datalevering Waterschappen naar IV Slim WM heeft als doel dat: • Waterschappen data op één uniforme manier delen via een gegevensknooppunt. • Alle waterschappen worden aangesloten op dit knooppunt. • De juiste data beschikbaar zijn voor IV Slim Watermanagement.	250.000	170.798	68%	250.000	79.202	-116.270	GEEL			Dit project maakt deel uit van het programma Slim Watermanagement en betreft specifiek het waterschappen-deel van de hiervoor benodigde informatievoorziening. Over de uitbreiding van het GkW: TriOpSys realiseert de uitbreiding van het GkW en de connectoren voor de waterschappen. Dit loopt voor op de planning en binnen de geraamde kosten. In technisch opzicht verloopt het zeer voorspoedig. Over de aansluiting van de waterschappen: De pilot met HdSR kende forse aanloopproblemen doordat de aanvraag om vanuit hWH te mogen inprikken in FEWS bij een waterschap ('de ontsluiting') veel verschillende functionarissen vereist en klaarblijkelijk (nog) geen standaardproces is. Ook de aansluiting van andere waterschappen stuit op tijdrovende administratieve processen met veel betrokken functionarissen met elk een eigen verantwoordelijkheid en soms ook een eigen mening. Het is waarschijnlijk dat er later in het jaar extra budget nodig is. Er is nog budget beschikbaar van 2024.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	**Omschrijving**	**Lasten 2025 begroot**	**Lasten 2025-4 werkelijk**	**%**	**Baten 2025-4 werkelijk**	**Saldo 2025-4**		**1**	**2**	**3**	
IV Slim Watermanagement	Slim Watermanagement is gericht op het beter benutten van het huidige water(systeem) door de samenwerking in het operationele waterbeheer verder te versterken. Uitgangspunt is dat beheergrenzen geen belemmering vormen in het operationeel waterbeheer. Het doel is om: • wateroverlast en watertekort zo lang mogelijk uit te stellen of te voorkomen; • het regulier waterbeheer waar mogelijk energiezuinig(er) uit te voeren; • en de waterkwaliteit (zoutgehalte, temperatuur en doorstroming) gunstig te beïnvloeden. Het moment waarop regulier waterbeheer overgaat in crisismanagement is hierdoor te verleggen.	73.776	37.936	51%	73.776	35.840	-39.943	GROEN			De realisatie van de IV slimwatermanagement loopt volgens plan. De inzet van hWh hierin is op orde. Aandachtspunt is het invullen van de capaciteit voor een omgevingsmanager. De afspraken voor de financiering zijn nog niet volledig vastgelegd. Zodra het bekend is, zal de begroting worden aangepast naar het daadwerkelijk beschikbare budget. Dat is op dit moment nog niet volledig duidelijk.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Hy DAMO NHI	HyDAMO is een standaard datamodel, ontwikkeld door het Nederlands Hydrologisch Instrumentatrium (NHI), voor het modelleren van oppervlaktewatersystemen. HyDAMO heeft als doel om hydrologische data gestandaardiseerd te gebruiken, valideren en uit te wisselen. Hierdoor verbeteren hydrologische modelberekeningen die voor de bedrijfsvoering per waterschap van groot belang zijn. Bijvoorbeeld voor het doorrekenen van de afvoercapaciteit van een peilgebied in geval van extreme regenval. We organiseren werkateliers voor HyDAMO, een informatiebijeenkomst over de HyDAMO validatietool en we bepalen een minimale dataset HyDAMO die noodzakelijke is bij uitwisseling. Daarnaast werken we samen met het programma Datastromen aan het valideren van deze dataset (en het rapporteren hierover) via het Gegevensknooppunt Waterschappen.	206.071	27.884	14%	206.071	178.187	33.853	GROEN			Dit betreft het beheer en onderhoud van de open source webservice HyDAMO Validator. De tool wordt door waterschappen en bureaus gebruikt om te controleren of brondata van de waterschappen geschikt is voor gebruik in het Nationaal Hydrologisch Instrumentarium. In april is besloten om de hosting en het beheer en onderhoud na dit jaar over te laten nemen door Datastromen vanwege de sterke overlap van deze functionaliteit met de reeds beschikbare functionaliteit bij Datastromen. De voorgenomen her-aanbesteding zal om deze reden niet worden uitgevoerd. De inkoopstrategie voor de hosting, beheer en onderhoud en eventueel een helpdesk en enige doorontwikkeling, voor de periode vanaf 2026, is nagenoeg gereed. Uit het onderzoek in maart blijkt dat het onderbrengen van de tool bij Datastromen qua kennis en capaciteit mogelijk is. In april is gebleken dat hiervoor ook fiscaal en aanbestedingsrechtelijk geen bezwaren zijn.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	**Omschrijving**	**Lasten 2025 begroot**	**Lasten 2025-4 werkelijk**	**%**	**Baten 2025-4 werkelijk**	**Saldo 2025-4**		**1**	**2**	**3**	
Projectenplatform Waterschapswerken	Met het projectenplatform Waterschapswerken geven de waterschappen een actueel inzicht aan marktpartijen, collega waterschappen en overige instellingen (zoals onderzoeksinstituten) in de voorgenomen bouwprojecten en ingenieursdiensten op korte en langere termijn. Hiermee bereiken waterschappen dat: • Zij hun opgaven efficiënt en met geschikte partijen kunnen realiseren doordat de markt zich beter kan voorbereiden, tijdig capaciteit kan reserveren en/of benodigde investeringsbeslissingen kunnen nemen; • Planningen beter kunnen worden afgestemd zodat concurrentie tussen waterschappen zoveel mogelijk wordt voorkomen; • De Waterschap-sector aantrekkelijk is voor marktpartijen.	131.777	7.638	6%	131.777	124.139	40.000	GROEN			Het projectenplatform Waterschapswerken gaat er voor zorgen dat de waterschappen actueel inzicht geven aan marktpartijen, collega waterschappen en overige instellingen (zoals onderzoeksinstituten), in de voorgenomen bouwprojecten en ingenieursdiensten op korte en langere termijn. De OGT heeft eind maart 2025 de Business Case goedgekeurd en in april heeft het DB van hWh de opdracht aangenomen. Op dit moment wordt de aanbesteding voorbereid en capaciteit aan de waterschapszijde geworven. De planning is in grote lijnen dat in de zomer van 2025 een leverancier wordt geselecteerd; de realisatie in Q3 en Q4 plaatsvindt. Rond 1/1/26 is het de bedoeling dat het platform in productie gaat en beheer en (door)ontwikkeling start. De projectorganisatie is nog niet ingevuld op deelname vanuit de waterschappen en bij hWh is nog niet duidelijk wie het aanbestedingsproces gaat regisseren. Op beide vlakken is wel actie; naar verwachting volgende maand gereed te melden.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	**Omschrijving**	**Lasten 2025 begroot**	**Lasten 2025-4 werkelijk**	**%**	**Baten 2025-4 werkelijk**	**Saldo 2025-4**		**1**	**2**	**3**	
WIWB 2.0	Er is steeds meer kans op zowel langdurige droogte als wateroverlast. De waterschappen willen daarom voorkomen dat het waterpeil te laag komt, of juist te hoog. Een applicatie die hydrologen helpt bij het maken van keuzes in het waterbeheer, is het WIWB. Het WIWB levert actuele meteo- en hydrologische data van verschillende bronnen direct aan de beheersystemen van de waterschappen.	600.228	132.308	22%	600.228	467.920	-155.225	ROOD			We zitten nog in een roerige tijd, maar zien voortgang in de ontwikkeling van het WIWB 2.0 product. Er zijn nog veel aandachtspunten waar we continue op monitoren en kijken welk projectscenario daar het beste bij past. We voorzien nu een overschrijding aan onze kant als de planning uitloopt en hebben inmiddels een eerste bedrag wat in mindering gebracht mag worden op de extra testronde die dient te worden uitgevoerd. Daarnaast kijken we naar de mogelijkheid om nadere financiële minderingen op te leggen voor het meerwerk dat wij moeten uitvoeren. Verder zal er gewerkt worden aan een voorstel voor de verdere doorgang van WIWB. We lopen op een kritiek pad om 1 juli te halen (dit is conform contract). De grootste uitdaging zit in het tijdig kunnen testen van een volledig product. Er is nog restbudget beschikbaar van voorgaande jaren wat gebruikt zal worden voor het tekort van dit jaar.
Programma 7. Opgave watersysteem		2.058.587	756.536	37%	2.058.587	1.302.051	-330.344	TOTAAL ROOD			

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	**Omschrijving**	**Lasten 2025 begroot**	**Lasten 2025-4 werkelijk**	**%**	**Baten 2025-4 werkelijk**	**Saldo 2025-4**		**1**	**2**	**3**	
Programma 8. Opgave waterketen											
Ontwikkelbudget	De waterschappen vinden het belangrijk dat het programma Waterketen zich continu kan blijven ontwikkelen. Er moet bijvoorbeeld ruimte zijn voor verkenningen, business cases, innovatie-pilots en communicatie. Hiervoor is een ontwikkelbudget, waarbinnen het Uitvoerend Overleg gemandateerd is om naar eigen inzicht te handelen.	165.186	33.924	21%	165.186	131.262	16.375	GROEN			Dit budget is beschikbaar om (kleine) ontwikkel opdrachten te kunnen uitvoeren in opdracht van het UO/OO. Deze worden gefinancieerd vanuit dit budget en worden aparte projecten. Binnen het ontwikkelbudget worden dus geen geen inhoudelijke werkzaamheden uitgevoerd, Daarom is het niet nodig de overige onderdelen uit deze VGR verder in te vullen.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Professioneel Afvalwatertransport	Het Programma Professioneel Afvalwatertransport (PAT) is een praktijkgericht programma in een samenwerking tussen hWh, Stowa, Rioned en Deltares. Het heeft als doel het beheer van het afvalwatertransport in Nederland zo te verbeteren dat het functioneren van het transportstelsel nu en ook in de toekomst is gewaarborgd. Belangrijk element daarin is de verbetering van de samenwerking tussen álle partijen die zich bezighouden met afvalwatertransport, zoals waterschappen, gemeenten, adviesbureaus, aannemers, inspectiebedrijven en kennisinstituten. De Community of Practice (CoP) Professioneel Afvalwatertransport bestaat uit vakmensen binnen de afvalwatersector die projecten initiëren en input leveren om vanuit de praktijk het afvalwatertransport te professionaliseren. Website van Afvalwatertransport	284.000	38.808	14%	284.000	245.192	162.252	GEEL			Het Programma Professioneel Afvalwater Transport is in 2024 opgebouwd. Na positieve besluitvorming in 2024 is er vanaf 1-1-2025 een Programma ontstaan waarbij HWH, STOWA, RIONED en Deltares samenwerken aan deze professionalisering. In het 1e kwartaal is vooral aandacht besteed aan het neerzetten van een Programmaplan met een stevige Programma-organisatie. Dit heeft meer tijd gekost dan voorzien. Data op orde en Dashboarding van Data zijn twee belangrijke aspecten van het Programma PAT. Maar ook het verder monitoren en zichtbaar maken van incidenten is een aspect dat past bij de rol die HWH binnen het Programma heeft. Aangezien de Programma-organisatie nog niet volledig is afgerond is er nog onduidelijkheid over de exacte programma/project bezetting. Op dit moment worden de bestaande en gewenste producten samengebracht in een jaarplan voor 2025 en kan ook de overgang naar de huidige opzet van het Programma PAT goed vorm en inhoud worden gegeven.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Onderhouds-Informatie (O-Info)	O-info wordt een tool die de waterschappen inzicht geeft in de onderhoudsgegevens en het technisch functioneren van hun eigen én elkaars assets. Doel: optimalisatie van het onderhoud van assets. Vanaf 2025 starten we met de eerste stappen in de verzameling en uitwisseling van onderhoudsgegevens tussen waterschappen.	215.116	38.054	18%	215.116	177.062	0	GEEL			Met enige vertraging is het project wel goed opgestart: - Er is een projectteam gevormd met vertegenwoordigers van de deelnemende waterschappen. - Er is contact gelegd met de belangrijkste stakeholders en afspraken gemaakt over verwachtingen en samenwerking. - Er worden werkgroepen opgestart om de twee hoofdproducten samen met de deelnemende waterschappen uit te werken aan de hand van werkpakketten die zijn opgesteld. - De komende weken worden er klantgesprekken gehouden waarbij de klantvraag scherp gesteld kan worden oa om zo de marktvraag voor de tooling te kunnen definiëren. Er wordt mogelijk geld overgehouden aan het einde van het begrotingsjaar, doordat de vorm van aanbesteding nog bepaald moet worden binnen de werkgroepen.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Gezamenlijke prognoses AWK	Afvalwaterprognoses zijn onmisbaar voor goede keuzes in waterbeheer en het verbeteren van waterkwaliteit. Ze ondersteunen bij het aanpakken van vervuiling, het opvangen van stedelijke groei en klimaatadaptatie. Afvalwaterprognoses helpen ook bij het nemen van onderbouwde investeringsbeslissingen voor rioolwaterzuiveringen, gemalen en persleidingen die naar zuiveringen lopen. Daarnaast kun je afvalwaterprognoses gebruiken bij de dagelijkse sturing en het verder verbeteren van de zuivering. Weet je bijvoorbeeld hoeveel afvalwater eraan komt? Of hoeveel slib je uit het water kunt halen om te vergisten voor het opwekken van gas?	350.000	62.358	18%	350.000	287.642	11.060	GROEN			Het COP Programma Afvalwaterprognoses is in 1-1-2025 gestart aan een nieuwe fase. In deze nieuwe fase is het programma meer gericht op Sturing van de Afvalwaterketen. De producten (incl. enkele Tools) zijn/worden verder verbeterd. Na een korte evaluatie in het 1e kwartaal is het programmaplan nu concreter gemaakt naar een Jaarplan en de al opgebouwde producten (Tools) gaan van de ontwikkeling naar beheer. De producten (tools), A-Info, Viewer en DRIANT, om grip te hebben op Afvalwaterprognoses zijn functioneel. In aanvulling op deze producten is er een start gemaakt naar enkele aanvullende Producten zoals RIANT en een Gemalen Tool. Vanuit enkele landelijke aandachtspunten zoals de onderwerpen Indirecte lozingen, EU Richtlijn Stedelijk Water, Sturing van het Afvalwatersysteem e.d. zijn verbindingen gerealiseerd vanuit deze onderwerpen met de COP Afvalwaterprognoses en er zijn nieuwe tools in beeld die we binnen het programma Afvalwaterprognoses verder zouden kunnen gaan oppakken.
Programma 8. Opgave waterketen		1.014.302	173.144	17%	1.014.302	841.158	189.687	TOTAAL GEEL			

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	**Omschrijving**	**Lasten 2025 begroot**	**Lasten 2025-4 werkelijk**	**%**	**Baten 2025-4 werkelijk**	**Saldo 2025-4**		**1**	**2**	**3**	
Programma 9. Overheidsdienstverlening en bedrijfsvoering											
Ontwikkelbudget	Voor de continuïteit van de ontwikkeling (verkenningen, business cases, innovatie-pilots, communicatie) heeft het programma Digitale Dienstverlening een budget, waarbij het Uitvoerend Overleg gemandateerd is om binnen deze budgettaire ruimte naar eigen inzicht te handelen.	189.401	52.109	28%	189.401	137.292	30.902	GROEN			Het budget lijkt voldoende te zijn voor alle komende initiatiefvoorstellen voor 2025. Op dit moment zijn er vijf initiatiefvoorstellen in voorbereiding die zullen worden voorgelegd aan het OpgaveOverleg.
SOC Dienstverlening Security Monitoring en Alarmering (fase 2)	Waterschappen beheren kritieke infrastructuren. Hierdoor zijn ze een doelwit voor cyberdreigingen. Om de digitale weerbaarheid te vergroten, implementeren ze een gezamenlijke Security Operations Center (SOC)-dienstverlening. Dit SOC monitort en analyseert netwerk- en systeemactiviteiten van zowel kantoorautomatisering (KA) als operationele technologie (OT). Doel: de veiligheid waarborgen door afwijkingen tijdig te detecteren en incidenten snel op te volgen. In 2025 wordt de SOC geïmplementeerd bij vier koplopende Waterschappen. Daarna kunnen andere waterschappen zich binnen vier jaar aansluiten.	435.000	152.973	35%	435.000	282.027	-39.197	GEEL			Dit project is feitelijk gestart in februari na contractering Thales. Er hebben zich 4 waterschappen gemeld die als koploper willen aansluiten (WSHD, WSFL, WSAM, WSBD). - Het UO IVP heeft op 3 april 2025 besloten dat gestart kan worden met de werving voor uitbreiding van 1FTE CERT-WM tbv de SOC dienstverlening (27*7) (buiten scope project) - Het IBeraad heeft op 17 april gekozen voor het beleggen en (gezamenlijk) onderzoek naar logmanagement en dit bij de PA-werkgroep te beleggen (buiten scope project) De haalbaarheid van het verwachte resultaat is discutabel en geldt met name voor capaciteit bij de waterschappen om projectbemensing en straks in de live gang, waar het project geen invloed op heeft.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
eHRM 2.0	De waterschappen hebben via het Waterschapshuis gezamenlijk een E-HRM systeem (YouForce) ingekocht van Visma-Raet. Het voorwerk van twee koplopende waterschappen heeft de andere waterschappen ook veel werk in de implementatie bespaard.	138.500	70.694	51%	138.500	67.806	-32.353	GEEL			12 waterschappen zijn overgegaan per 1 januari 2025 naar het nieuwe e-HRM softwarepakket van leverancier Visma Raet. Hiermee komt het totaal van samenwerkende waterschappen met het e-HRM product op 15 deelnemers. Deze overgang heeft erin geresulteerd dat in het nieuwe software pakket: - de salarissen van alle medewerkers verwerkt en betaald kunnen worden - verlof, declaraties, IKB en PBB gerelateerde acties plaats kunnen vinden - eerste rapportages gedraaid kunnen worden Komende (project) activiteiten: - formele afronding oude contract/leverancier - overdracht project naar de afdeling "diensten en beheer'" binnen hWh - ondersteuning bieden aan de implementatie van de 4 nieuwe deelnemers die aansluiten bij de samenwerking - DVO aanpassen t.b.v. de 4 nieuwe deelnemers - Begroting aanpassen t.b.v. de 4 nieuwe deelnemers (instapfee en hwh bijdrage) De komende periode komt er extra budget beschikbaar door de 4 nieuwe deelnemers waardoor het tekort weer wordt opgelost.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	**Omschrijving**	**Lasten 2025 begroot**	**Lasten 2025-4 werkelijk**	**%**	**Baten 2025-4 werkelijk**	**Saldo 2025-4**		**1**	**2**	**3**	
Wet Open Overheid (WOO)	De Woo bepaalt dat overheidsinformatie openbaar is, behalve als er een reden is waarom dat niet kan. Een belangrijk onderdeel van de Woo is de verplichting tot actieve openbaarmaking van 17 informatiecategorieën door alle bestuursorganen. Vanuit het Waterschapshuis helpen we de waterschappen door kennis te delen over de wet en plannen van aanpak te maken.	130.000	28.106	22%	130.000	101.894	20.000	GROEN			Samen met de waterschappen is een plan van aanpak voor dit jaar gemaakt. We komen elke maand met de projectleiders van alle waterschappen bij elkaar, waarbij we informatie over de wet verzamelen en delen. Ook starten we met een inventarisatie voor elk waterschap met betrekking tot de WOO. Dit overzicht zal Q2 klaar zijn. De rest van het jaar zal in het teken staan van het voldoen aan de 2e tranche, die naar verwachting eind Q4 2025 verplicht wordt. De invoering van de WOO is sinds de start van het project veranderd. In eerste instantie zouden we 1 landelijk publicatieplatform krijgen (PLOOI). Dit is vervangen door de Woo-index waarbij de waterschappen voor elke informatiecategorie moeten uitzoeken hoe ze hier het beste kunnen aansluiten. Dit kost extra tijd om de mogelijkheden in kaart te brengen en te onderzoeken wat de beste koers is voor de waterschappen. Er is een addendum voor de DVO gemaakt met extra budget. Dit is door alle waterschappen akkoord bevonden in het I-beraad.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Single Digital gateway	De Single Digital Gateway (SDG) geeft burgers en bedrijven makkelijk toegang tot digitale overheidsdienstverlening in de Europese Unie. De implementatie van de SDG bestaat uit 3 fases. Annex I draaide voor de waterschappen om het informeren in een andere taal over de waterschapsvergunning. Voor Annex II moet het mogelijk gemaakt worden om een waterschapsvergunning online aan te vragen in een andere taal. Annex III brengt de verplichting voor ondersteuning en probleemoplossing.	84.611	31.899	38%	84.611	52.712	-11.368	GROEN			Annex I is succesvol afgerond. Voor Annex II zijn de waterschappen afhankelijk van het DSO (Digitaal Stelsel Omgevingswet). Samen met de andere koepelorganisaties zoeken we naar een oplossing. Hier zetten we in 2025 een eerste stap. Hierbij vertalen we de functionaliteit "Verken uw idee" naar het Engels. Gebruikers in het buitenland kunnen zo op een laagdrempelige manier hun idee toetsen bij de decentrale overheid." BZK heeft onverwachts de subsidie voor 2025 ingetrokken. Om deze reden is een aparte addendum opgesteld die door de waterschappen akkoord is bevonden in het I-beraad.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Audit WPG	De Wet Politiegegevens (WPG) regelt hoe organisaties die politietaken uitvoeren persoonsgegevens mogen verwerken en beveiligen. Voor waterschappen is deze wet relevant omdat sommige handhavings- en toezichtstaken onder de WPG vallen. De waterschappen zijn verplicht de externe Audit Wet Politiegegevens uit te voeren. Zij vragen het programma Informatieveiligheid en Privacy (IV&P) om hen hierin te ondersteunen. Dit doen we vanuit de brede kennis die het Waterschapshuis heeft over landelijke audits. We faciliteren de WPG-audit van aanbesteding tot en met de begeleiding van de auditpartij gedurende de uitvoering.	325.150	-80.404	-25%	325.150	405.554	17.835	GEEL			De huidige opdracht omvat het uitvoeren van de twee wettelijke verplichte audits en indien wettelijk noodzakelijk, het uitvoeren van heraudits. Hierbij is een samenwerking afgesproken tussen de opdrachtnemer (auditpartij), de inhoudelijke opdrachtgever (het Landelijk Overleg Vergunningverlening en Handhaving), de waterschappen en het Waterschapshuis. De rol van het Waterschapshuis is het faciliteren van de aanbesteding t/m begeleiden van de auditpartij gedurende de uitvoering. T.b.v. deze opdracht is in 2023 de wettelijk verplichte audit Wet Politiegegevens over het jaar 2021 uitgevoerd. Eén van de daaruit vloeiende verplichtingen was het uitvoeren van heraudits. Op dit moment zijn deze heraudits in afrondende fase, tegelijkertijd is de wettelijke verplichte audit over het jaar 2024 inmiddels ook opgestart. Met het uitvoeren van de wettelijk verplichte audits over 2024 lopen we als sector weer in de pas met de, door de wetgever vastgestelde, auditritme in de Wet Politiegegevens.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	**Omschrijving**	**Lasten 2025 begroot**	**Lasten 2025-4 werkelijk**	**%**	**Baten 2025-4 werkelijk**	**Saldo 2025-4**		**1**	**2**	**3**	
Kenniscentrum	De waterschappen zijn samen een raamovereenkomst aangegaan met Microsoft voor de invoering van Microsoft 365-E5 en Azure. Het kenniscentrum van het Waterschapshuis begeleidt waterschappen bij de implementatie van de verschillende producten. Hierbij focussen we op: Moderne Werkplek (een veilige omgeving waarin werknemers digitaal met elkaar kunnen samenwerken), Azure Cloud (een cloud met meerlaagse beveiliging), Power Platform (bestaande uit 5 Microsoft tools, waaronder de AI-tool Copilot en de Business Intelligence Tool Power BI). Aan de hand van roadmaps geven we de waterschappen in de verschillende fasen advies, trainingen en workshops.	1.694.017	452.643	27%	1.694.017	1.241.374	0	GROEN			Samen met Microsoft en het Kenniscentrum wordt een plan ontwikkeld dat aansluit op het Framework en Unified support contract. In juni organiseert het Kenniscentrum een viertal roadshows om de nieuwe contracten te presenteren. De meeste Waterschappen hebben recentelijk gebruik gemaakt van de Cyber Security Assessment Tool (CSAT) van Microsoft, waarmee hun omgeving werd getoetst volgens NIS2/CIS standaarden. Data Governance is cruciaal voor de voorbereiding op AI, inclusief Copilot. Er worden hier nog een kennissessie over georganiseerd. Vanaf juni 2025 treedt de European Accessibility Act (EAA) in werking, waardoor websites en apps van bedrijven aan toegankelijkheidseisen moeten voldoen. Hier is een kennissessie over gegeven in april en er volgt nog een verdiepingsessie in mei. De blauwdruk voor Azure Costmanagement is afgerond. De Azure community groeit goed, met drukbezochte sessies en samenwerking tussen waterschappen. In juli start ook de adoptie community.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	**Omschrijving**	**Lasten 2025 begroot**	**Lasten 2025-4 werkelijk**	**%**	**Baten 2025-4 werkelijk**	**Saldo 2025-4**		**1**	**2**	**3**	
Framework Microsoft	De waterschappen hebben besloten om een raamovereenkomst aan te gaan met Microsoft voor een M365 E5 licentie (in te zetten door alle waterschappen). Met het afsluiten van deze raamovereenkomst wordt het mogelijk om de snel veranderende wereld, waarin toenemende eisen aan informatieveiligheid en privacy in een hoog tempo toenemen, het hoofd te bieden. Daarnaast wordt tegemoetgekomen aan de toenemende behoefte tot standaardisatie, samenwerking, kennisdeling en uitwisseling.	61.026	44.128	72%	61.026	16.898	-73.889	ROOD			De waterschappen hebben besloten om opnieuw een raamovereenkomst aan te gaan tussen de 21 waterschappen en Microsoft. Dit framework omvat de volgende onderdelen: - Bestaande Moderne werkplek (E5) licenties met 10 % korting (12% eerste jaar) - Unifiedovereenkomst (in separaat voorstel) met 40 % korting - Co-pilot licenties met een oplopende korting - Kortingen op additionele producten - Price freeze over de gehele looptijd van de overeenkomst Met deze raamovereenkomst kunnen de waterschappen blijven profiteren van een meer uitgebreide productsuite met forse kortingspercentages die hoger liggen dan in de markt momenteel gebruikelijk is. De overeenkomst is ingegaan op 01 april en heeft een looptijd van 5 jaar. Het budget is niet toereikend om ook de actualisatie van de juridische voorwaarden te kunnen dekken. Er wordt een aanvullende begroting opgesteld.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Software Reseller Onboarding en Beheer	De Software Reseller is een partij die is gecontracteerd, zodat de waterschappen hun standaard software hier bestellen, in plaats van te hoeven aanbesteden. Dit verkleint de inspanningen van het inkoopproces en levert kostenbesparingen op. Wij zorgen voor een groepsgewijze onboarding van de deelnemende waterschappen bij de SoftwareReseller en organiseren en voeren contractbeheer op het strategisch/tactisch niveau van de raamovereenkomst.	328.609	84.001	26%	328.609	244.608	70.562	GEEL			Vanwege onderbezetting op het project zijn enkele projectactiviteiten afgeschaald. Alleen de noodzakelijke acties uit het contract vinden doorgang, zoals het noodzakelijke overleg met SoftwareOne en escalaties vanuit de waterschappen. Door wisselingen in het project is er reeds gedurende twee maanden een flinke onderbezetting op dit project. Dit leidt ertoe dat het project tijdelijk geen voortgang boekt. Er wordt gewerkt aan het werven van een projectleider, een omgevingsmanager/onderhandelaar en een contractmanager.
Software catalogus	Op de WILMA Softwarecatalogus (WSWC) staat het softwareaanbod van leveranciers voor de waterschappen en hoe de waterschappen deze gebruiken. Deze catalogus helpt de waterschappen bij het beheren en optimaliseren van hun softwarelandschap. Ook bevordert de WILMA Softwarecatalogus kennisuitwisseling tussen de waterschappen en kan hij gebruikt worden bij ICT-vervangings- of investeringsvraagstukken binnen een waterschap.	107.000	11.948	11%	107.000	95.052	70.814	ROOD			Eind 2024 is het besluit genomen om de Software Catalogus weer nieuw leven in te blazen en de nieuwe versie verder door te ontwikkelen. Hierop zijn nu vijf waterschappen aangesloten. De bedoeling is dat de nieuwe catalogus in 2025 live gaat en dat ook de nog niet aangesloten waterschappen zullen aanhaken. Het project staat op dit moment op hold vanwege het vertrek van de projectleider en het nog niet beschikbaar hebben van een vervanger. Er loopt een wervingsprocedure voor de rol van Projectleider.
Programma 9. Overheidsdienstverlening en bedrijfsvoering		3.493.314	848.096	24%	3.493.314	2.645.218	53.306	TOTAAL ROOD			

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Programma 10. SAW@											
SAW@ Personele inzet	SaW@ staat voor Samenwerkende Waterbeheerders. Binnen dit programma zetten 11 waterschappen en Rijkswaterstaat zich in voor een betere samenwerking rondom vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH). Centraal instrument binnen deze samenwerking is een VTH-applicatie: een applicatie voor gezamenlijke informatievoorziening rondom Vergunningverlening, Toezichthouden en Handhaving. Dit specifieke SaW@-project betreft de personele inzet vanuit hWh voor de Gezamenlijke Beheer Organisatie (GBO van SAW@). Dit is in rekening gebracht bij RWS, als beheerder van het gezamenlijke SAW@-beheerbudget.	862.091	295.518	34%	862.091	566.573	0	GROEN			De uren van het projectteam SAW@ worden hier geregistreerd, inclusief de uren van de Rijkswaterstaat-medewerkers. Tot 30 april zijn alle uren geschreven.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
B&O SAW@ bijdrage Waterschappen	SaW@ staat voor Samenwerkende Waterbeheerders. Binnen dit programma zetten 11 waterschappen en Rijkswaterstaat zich in voor een betere samenwerking rondom vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH). Centraal instrument binnen deze samenwerking is een VTH-applicatie: een applicatie voor gezamenlijke informatievoorziening rondom Vergunningverlening, Toezichthouden en Handhaving. Dit specifieke SaW@-project betreft de kassiersfunctie die hWh voor de waterschappen vervult voor het beheer en onderhoud van SAW@.	1.616.406	0	0%	1.616.406	1.616.406	200.000	GROEN			SAW@ staat voor Samenwerkende Waterbeheerders. Binnen dit programma zetten 11 waterschappen en Rijkswaterstaat zich in voor een betere samenwerking rondom vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH). Centraal instrument binnen deze samenwerking is een VTH-applicatie, een applicatie voor gezamenlijke informatievoorziening rondom Vergunningverlening, Toezichthouden en Handhaving. We werken nauw samen aan het inrichten van dit instrument. Ook aan de mobiele variant ervan: de Powermobiel app. Er worden minder uitgaven geprognotiseerd doordat er in dit laatste jaar van het contract met de huidige leverancier geen aanpassingen of doorontwikkelingen worden opgedragen.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Project SAW@ bijdragen Waterschappen	SaW@ staat voor Samenwerkende Waterbeheerders. Binnen dit programma zetten 11 waterschappen en Rijkswaterstaat zich in voor een betere samenwerking rondom vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH). Centraal instrument binnen deze samenwerking is een VTH-applicatie: een applicatie voor gezamenlijke informatievoorziening rondom Vergunningverlening, Toezichthouden en Handhaving. Dit specifieke SaW@-project betreft de kassiersfunctie die hWh voor de waterschappen vervult voor jaarbudget voor de SaW@-projecten.	740.467	307	0%	740.467	740.160	0	GROEN			Op 29 januari 2025 heeft de Tenderboard ingestemd met het Inkoopplan. In februari 2025 heeft ook de CIO-office de voorgenomen aanbesteding getoetst en vastgesteld dat er geen beletselen waren voor het aangaan daarvan. De aanbesteding is op vrijdag 21 maart 2025 gepubliceerd en inmiddels is de tweede nota van Inlichtingen beantwoord en gepubliceerd. Echter, meer en meer bleek dat nagenoeg geen van de leveranciers beschikt over door ons geëiste certificeringen, namelijk ISO 27017 en ISO 27018, alsook ISAE 3204. Op grond daarvan hebben we deze geschiktheidseisen omgezet naar zogenaamde uitvoeringseisen. Dit betekent dat de leveranciers de tijd hebben om uiterlijk 5 maanden na definitieve gunning de gevraagde certificeringen te overleggen. De gevolgen voor de planning zijn beperkt. Als alles vlot verloopt, zou de definitieve gunning dan plaatvinden in week 37 (2e week van september 2025) in plaats van week 36 (1eweek van september 2025).

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
SAW@ HWH-werkzaamheden	SaW@ staat voor Samenwerkende Waterbeheerders. Binnen dit programma zetten 11 waterschappen en Rijkswaterstaat zich in voor een betere samenwerking rondom vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH). Centraal instrument binnen deze samenwerking is een VTH-applicatie: een applicatie voor gezamenlijke informatievoorziening rondom Vergunningverlening, Toezichthouden en Handhaving. Dit specifieke SaW@-project betreft kosten voor de invulling van de IPM rollen.	48.392	13.084	27%	48.392	35.308	0	GROEN			Deze post heeft betrekking op de interne uren binnen HWH voor de begeleiding van het SAW@-project. Tevens is dit de salderingsrekening met nummer 727, omdat de urendoorbelasting naar RWS gebeurt o.b.v. het begrotingstarief. De doorbelastingen voor interne kosten worden niet separaat doorberekend aan RWS maar verrekend met de opbrengsten uit het begrotingstarief dat vaak iets hoger ligt dan de werkelijk uurtarieven.
Programma 10. SAW@		3.267.356	308.908	9%	3.267.356	2.958.448	200.000	TOTAAL GROEN			Binnen het programma SAW@ spenderen we 80 procent van de tijd aan het beheer en onderhoud van het zaaksysteem (de informatievoorziening). De overige 20 procent van het programma werken we aan de doorontwikkeling ervan. Speerpunten voor dit jaar zijn de aanbesteding voor een nieuwe VTH-applicatie, verbeteren nieuwe releases, project opschonen data.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Programma 11. Basisdata											
Landelijk Grondgebruiksbestand Nederland	Het Landelijk Grondgebruiksbestand Nederland (LGN) is een landsdekkend bestand met actuele en nauwkeurige informatie over het grondgebruik in Nederland. Het LGN wordt veel gebruikt door overheden en kennisinstellingen die zich bezighouden met milieu, water, ruimtelijke ordening, landschap en natuur. Het LGN wordt jaarlijks geüpdatet, onder andere met behulp van AHN, Beeldmateriaal en satellietmateriaal. De waterschappen leveren jaarlijks een financiële bijdrage aan het Landelijk Grondgebruiksbestand Nederland (LGN) van de Wageningen Universiteit (WUR). Bekijk het Landelijk Grondgebruikersbestand Nederland.	46.284	41.760	90%	46.284	4.524	0	GROEN			Geen inhoudelijke informatie beschikbaar, betreft een project met enkel de kasfunctie namens de waterschappen.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
AHN Kaartverkoop	Het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) is een digitaal bestand met gedetailleerde hoogtegegevens van heel Nederland. Daarbij is van ieder punt aangegeven of het maaiveld, gebouw, water, enzovoort, is. Hiervan afgeleid is in de AHN-Viewer een 2D-kaart van Nederland te zien die de hoogte beschrijft van het maaiveld en alle objecten. Op dit moment wordt dit project gebruikt voor onderzoek/ontwikkeling van het programma. Nico Blokland, landmeter bij de luchtmacht: 'Het ontwerpen van routes voor landen en opstijgen is complex. Het is heel belangrijk dat de hoogte-informatie waar we mee werken klopt.'	0	4.188	na	578.679	574.491	570.000	GEEL			Zodra er een onderzoeksproject is dat betaald kan worden uit het openstaande AHN-potje, dan kan dat hieronder uitgevoerd worden. Momenteel zijn er geen activiteiten op dit project. Tot die tijd moet er gekeken worden of dit potje (deels) terug gegeven moet worden.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)	Het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) is een digitaal bestand met gedetailleerde hoogtegegevens van heel Nederland. Daarbij is van ieder punt aangegeven of het maaiveld, gebouw, water, enzovoort, is. Hiervan afgeleid is in de AHN-Viewer een 2D-kaart van Nederland te zien die de hoogte beschrijft van het maaiveld en alle objecten. Nico Blokland, landmeter bij de luchtmacht: 'Het ontwerpen van routes voor landen en opstijgen is complex. Het is heel belangrijk dat de hoogte-informatie waar we mee werken klopt.'	2.398.249	330.172	14%	2.690.181	2.360.009	130.000	GEEL			Hierin wordt AHN 6 voor jaargang 2025 behandeld. Via een Europese aanbesteding zijn twee leveranciers geselecteerd voor de inwinning en verwerking van de landsdekkende inwinning (dit jaar Noordoost NL). De projecten bevinden zich in de opstartfase. In januari 2025 hebben alle kick-off meetings plaats gevonden. Daarnaast gaat het om de Hoogdynamische gebieden (Kust, Waddenzee en Westerschelde), de specials Grensmaas en Bovenrijn-Waal en eventueel nieuwe specials. Wel lijkt het erop dat er budget over zal blijven dit jaar. Er zal goed gekeken moeten worden of dit tot een begrotingswijziging zal leiden.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
Beeldmateriaal (BM)	Beeldmateriaal is een samenwerking van Nederlandse overheden met als doel het gezamenlijk inwinnen van luchtfoto's. De uitvoering van het project is in handen van hWh en Het Kadaster. Waterschappen gebruiken de luchtfoto's onder andere om de Basisregistratie Grootschalige Topografie bij te houden of als achtergrondkaart bij verschillende analyses. Ramon ter Schegget, Rijkswaterstaat: 'Door beelden uit verschillende jaren te vergelijken, zien we waar rietzones zijn toe- of afgenomen.'	4.883.395	461.126	9%	4.883.395	4.422.269	1.100.000	GEEL			Hierin wordt Beeldmateriaal 6 voor jaargang 2025 behandeld. Via een Europese aanbesteding zijn vier leveranciers geselecteerd voor de inwinning en verwerking. De overeenkomsten met de leveranciers zijn opgesteld en getekend. Dit geldt ook voor de samenwerkingsovereenkomsten met de deelnemers. In januari 2025 hebben alle individuele kick-off meetings plaatsgevonden met één gezamenlijke bijeenkomst. De productie is gestart en alle vluchten voor de landelijke inwinning van de hoge resolutie hebben plaatsgevonden. De inwinning van de lage resolutie (met blad) is gestart en verloopt voorspoedig. De data wordt verwerkt en gecontroleerd. Wel lijkt het er op dat er budget over zal blijven dit jaar voor Beeldmateriaal. Er zal goed gekeken moeten worden of dit tot een begrotingswijziging kan leiden.
Caribisch NL	Het project heeft betrekking op het projectmanagement, de inkoop en verwerking, de controle, het beheer en distributie van 'Beeldmateriaal Caribisch Nederland'.	0	1.618	na	369.824	368.206	368.206	GROEN			Project is al afgesloten na nog wat laatste afhandelingen. Het saldo van het project wordt afgerekend.

Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
								1	2	3	
IHN	Een goed beeld krijgen van de hoogte in Nederland is belangrijk voor het oplossen van maatschappelijke opgaven. Zo wordt hoogtedata gebruikt voor het beheer en onderhoud van dijken en het bepalen van hoogte van het waterpeil in sloten. Behalve het AHN (Actueel Hoogtebestand Nederland) zijn er in Nederland nog andere hoogtemodellen. Omdat deze modellen verschillend tot stand komen, bestaan er nu meerdere hoogtemodellen die mogelijk van elkaar afwijken. Om dit te voorkomen, is de wens om één centraal hoogtemodel te ontwikkelen dat voor alle gebruikers benaderbaar is. Voor dat zover is, doet het Waterschapshuis in opdracht van het Kadaster samen met Rijkswaterstaat en de Tu Delft eerst onderzoek.	0	3.781	na	3.763	-18	0	GROEN			Project is al afgesloten na nog wat laatste afhandelingen
Programma 11. Basisdata		7.327.928	842.645	11%	8.572.125	7.729.481	2.168.206	TOTAAL GEEL			

Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
								1	2	3	
Programma 12. IHW											
Instandh. Personeelskosten basistaken IHW	Dit betreft de inzet van 7 fte ten behoeve van de basistaken IHW, welke gefinancierd wordt door de waterschappen.	468.590	160.093	34%	495.213	335.120	0	GROEN			In deze post zitten de algemene kosten voor de instandhouding van IHW. De verwachting is dat dit binnen de begroting blijft.
EF Slim Watermanagement	Om waterbeheerders te ondersteunen bij beheergrensoverstijgend operationeel waterbeheer wordt een Informatievoorziening Slim Watermanagement ontwikkeld (IV Slim WM). Het Informatiehuis Water heeft een Quick Scan uitgevoerd bij de waterschappen en Rijkswaterstaat om scherp te krijgen welke informatie met deze informatievoorziening moet worden uitgewisseld en hoe deze uitwisseling mogelijk gemaakt kan worden. Daarbij rekening houdend met onder meer het Gegevensknooppunt Waterschappen en de toepassing van de FAIR-principes, Aquo-standaard en Digitale Delta API.	82.122	8.267	10%	199.584	191.317	60.000	GROEN			Alle activiteiten werden uitgevoerd binnen de huidige budget. Echter, er is wel een verzoek vanuit het project GKW om een bijdrage te leveren van €30.000 bij de implementatie van DD API in het GKW tbv IV Slim WM. Omdat we nog niet bezig zijn met fase-2 is het financieel mogelijk

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
EF DD API	In een API zijn afspraken (definities en regels) vastgelegd waarmee een dataleverancier op een geautomatiseerde manier data bij de bron kan opvragen en de bronhouder de data moet leveren. Met de Digitale Delta API is de geautomatiseerde uitwisseling mogelijk van verschillende soorten meetdata tussen leveranciers en afnemers op specifiek het gebied van waterkwaliteit, waterkwantiteit, ecologie en waterzuivering. De Digitale Delta API is een open en niet merk-, omgevings- of systeemgebonden specificatie die door iedereen vrij gebruikt kan worden zonder licentie. Het doel van de Digitale Delta API is bij te dragen aan efficiënt en integraal waterbeheer. Het beheer van de Digitale Delta API is ondergebracht bij het Informatiehuis Water. Het beheer omvat onder meer het onderhoud van een actuele en goed beschreven specificatie en ondersteuning van gebruikers van de DD API.	74.706	10.602	14%	137.004	126.402	105.000	GEEL			Beheerplan DD API en Aquo In de afgelopen periode is gewerkt aan het opstellen van een beheerplan voor DD API. Als bijvangst wordt ook gewerkt aan een beheerplan voor Aquo. Beide beheerplanen zijn opgeleverd. Op dit moment worden de beheerplannen voorzien van commentaar/feedback. Dit is als voorbereiding van de implementatie van deze plannen binnen IHW.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
BT BO Aquo-standaard	De Aquo-standaard is dé Nederlandse standaard voor het uitwisselen van gegevens binnen de watersector. Dankzij de Aquo-standaard is het mogelijk om met de data van verschillende waterbeheerders landelijk dekkende informatie te geven. En om die informatie op een uniforme manier uit te wisselen tussen de informatiesystemen van bijvoorbeeld waterbeheerders, laboratoria en adviesbureaus. Het efficiënt delen van informatie levert voordeel op in tijd en geld en draagt daarmee bij aan de kwaliteit van het waterbeheer. Het Informatiehuis Water beheert de Aquo-standaard (Aquo) en zorgt voor de voortdurende actualisatie en vernieuwing ervan.	670.000	190.141	28%	670.000	479.859	25.000	GEEL			Tijd blijft schaars. Beheer van zowel domeinwaarden/begrippen als modellen moet vereenvoudigd worden. Hiervoor worden komende periode plannen gemaakt.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
BT Coordinatie van de informatiestromen	Het Informatiehuis Water coördineert de informatiestromen oppervlaktewater- en grondwaterkwaliteit voor de Kaderrichtlijn Water. En wij ondersteunen zowel dataleveranciers als -afnemers bij de informatie-uitwisseling rond de processen Beoordeling en Versterking van de primaire waterkeringen in Nederland. Wij verzamelen en bundelen gegevens en helpen waterbeheerders bij de aanlevering en verrijking van gestandaardiseerde data met procesmanagement en diverse informatiesystemen. De verzamelde en gebundelde informatiesets worden gebruikt voor landelijke en Europese rapportages	0	98	na	0	-98	-200	GEEL			landelijke dataset voortgang maatregelen incl. verwachting maatregelen gereed tiidig aan DGWB geleverd. - uitvraag LEW verstuurd aan oppervlaktewaterbeheerders - controle SGBP3 doelen door oppervlaktewaterbeheerders afgerond; mutaties en correcties verwerkt - Plan van Aanpak inbeheername EBEO2.0 dataset gereed; ter besluitvorming in Directeurenoverleg IHWLEW-chemie volgens planning afgerond, doorleveren meetgegevens aan CML voor Bestrijdingsmiddelenatlas (eind mei) wordt voorbereid. - Plan van Aanpak inbeheername EBEO2.0 dataset door uitstel Directeurenoverleg IHW nog niet goedgekeurd, gebeurt naar verwachting 14 mei - Gebruikersoverleg KRW-toestandsbepaling (15 mei) is voorbereid.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
BT BO Water informatie systemen	Met het Waterkwaliteitsportaal worden waterkwaliteitsgegevens verzameld, gevalideerd, beheerd en samengevoegd. De ingewonnen data worden beschikbaar gemaakt met diverse informatieproducten. Dankzij het Waterkwaliteitsportaal is het mogelijk om een betrouwbaar beeld te presenteren van de Nederlandse oppervlaktewater- en grondwaterkwaliteit. En om inzicht te geven in de stand van zaken bij de uitvoering van de Kaderrichtlijn Water (KRW). Het Waterkwaliteitsportaal vormt de bron voor diverse (inter-)nationale rapportages zoals de Stroomgebiedsbeheerplannen, de jaarlijkse KRW-factsheets en de State of the Environment (SoE). Het Informatiehuis Water verzorgt het beheer, onderhoud en de doorontwikkeling van het Waterkwaliteitsportaal, dat bestaat uit een aantal modules: Met de Aquo-kit kunnen waterbeheerders fysisch-chemische en biologische monitoring-gegevens van oppervlaktewater-, grondwater- en bodemkwaliteit toetsen aan landelijke waterkwaliteitsnormen. Met de Kaartviewer kunnen kaartlagen van KRW-toestandsoordelen bekeken worden en kunnen KRW-factsheets per waterlichaam gegenereerd worden.	539.999	218.280	40%	539.999	321.719	0	GROEN			Uitgevoerde dienstverlening: 1. Ondersteuning lopende en geplande informatiestromen 'waterkwaliteit', inclusief oplevering relevante informatieproducten. Bij ONDER ANDERE de informatiestromen Landelijke Enquête Waterkwaliteit, en KRW-toestandsbepaling OW en GW. 2. Deelname aan diverse relevante gremia en/of bijeenkomsten. 3. Projectmanagement Beheer, Onderhoud en Doorontwikkeling WKP (incl. Aquo-kit) Opgeleverde projectproducten/lopende acties, ONDER ANDERE - Afronding EU-rapportage ProgramOfMeasure (PoM) - Diverse controlerapporten database kwaliteit/consistentie met aanpassingen (doorlopend). - Specificeren en leveren views voor functionaliteit in vernieuwd WKP - Ontwerpen voor WKP functionaliteit KRW-Dataviewer - Corrigeren database, datamodel, views in het kader van goed databeheer - Testversie WKP3.1 met module Datavalidatie (voor Functioneel Beheer), kaartlaag Oppervlaktewaterkwaliteit met alle gegevens van Landelijke Enquête Waterkwaliteit en DD-APIv3 - Concept projectplan Beheer en Doorontwikkeling 2026-2028

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
BT Droogteportaal	De informatie in het Droogteportaal geeft inzicht in de actuele droogte in Nederland, met nadruk op de hoge zandgronden van Zuid-, Midden- en Oost- Nederland. De informatie wordt bepaald op basis van dagelijkse veld- en grondwaterstandsmetingen. De informatie betreft het weer (de mate van neerslag) en geeft inzicht in de impact van het gebrek aan neerslag op de bodem, het grondwater en de voeding van sloten, beken en grotere waterlopen. Het Droogteportaal is ontwikkeld door de Projectgroep Droogte Zandgronden (een samenwerking van KnowH2O, Stellaspark en KWR). In april 2022 heeft het Informatiehuis Water namens provincies en waterschappen het beheer van het Droogteportaal van de Projectgroep overgenomen.	114.306	29.998	26%	116.984	86.986	10.000	GROEN			De opdracht droogteportaal 2025 is gestart en KnowH2O heeft gemeld dat ze bezig zijn met de uitvoering van de afspraken dit jaar. Tegelijkertijd wordt de aanbesteding voorbereid voor een opdracht nieuwbouw en Beheer en onderhoud van een vernieuwd droogteportaal. Er ligt momenteel een concept aanbestedingsstrategie en een concept plan van eisen voor ter bespreking en vaststelling in de laatste ronde. Streven is voor de zomer de aanbesteding te starten/publiceren en na de zomer in Q3/Q4 te gunnen.
Instandh. Externe productkosten	Alle taken van IHW die in het jaarplan van IHW zijn opgenomen onder de noemer: basistaken en doorontwikkeling/vernieuwing IHW. Deze taken worden bekostigd uit de financiële bijdrage die de samenwerkingspartners aan IHW leveren.	37.915	9.091	24%	37.915	28.824	0	GROEN			In deze post zitten de algemene kosten voor de instandhouding van IHW. De verwachting is dat dit binnen de begroting blijft.
Instandh. Facilitering IHW door HWH	Dit betreft de bijdrage van IHW aan de faciliteringkosten hWh. Dit wordt gefinancierd door de waterschappen.	326.037	119.999	37%	326.037	206.038	0	GROEN			In deze post zitten de algemene kosten voor de instandhouding van IHW. De verwachting is dat dit binnen de begroting blijft.

								Statuskleur 1= 30 april, 2 = 31 augustus, 3 = 31 december			Toelichting status
Naam	Omschrijving	Lasten 2025 begroot	Lasten 2025-4 werkelijk	%	Baten 2025-4 werkelijk	Saldo 2025-4		1	2	3	
EF BO WVP	Met het Waterveiligheidsportaal ondersteunt het Informatiehuis Water de informatie-uitwisseling rond de processen Beoordeling en Versterking Primaire Waterkeringen tussen diverse betrokken partijen: de keringbeheerders (waterschappen en Rijkswaterstaat), de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILenT), het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) en het Directoraat Generaal Water en Bodem (DGWB). Bovendien kan met het Waterveiligheidsportaal op elk gewenst moment een landelijk beeld gegeven worden van de veiligheidstoestand van de primaire waterkeringen. Het Informatiehuis Water verzorgt het beheer, onderhoud en de doorontwikkeling van het Waterveiligheidsportaal in opdracht van de programmadirectie Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP).	247.934	17.835	7%	312.300	294.464	150.000	GROEN			In 2024 is de grootschalige ontwikkeling van het Waterveiligheidsportaal afgerond én is het portaal verhuist naar een Rijkswaterstaat beheeromgeving. Het zijn voornamelijk beheeractiviteiten waar aandacht aan wordt besteed en waar verbeterslagen in worden gemaakt Naast het functionele aplplicatiebeheer hebben activiteiten plaatsgevonden op het gebied van bijvoorbeeld verbetering digitale toegankelijkheid (WCAG), privacy AVG en Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO) Daarnaast worden beperkte functionele verbeterslagen doorgevoerd zoals de verbetering van het Content Management Systeem. Het budget wordt op basis van werkelijke kosten gefactureerd aan HWBP. Er wordt hier verwacht dat er minder opgehaald gaat worden.
Programma 12. IHW		2.561.609	764.404	30%	2.835.035	2.070.631	349.800	TOTAAL GROEN			We verlengen de samenwerking tussen de partners tot en met 2034 (gekoppeld aan zes jaar voortzetting van de Kaderrichtlijn Water vanaf 2028). Een nieuwe samenwerkingsovereenkomst 2029-2034 is voorbereid en ter consultatie ingediend bij onder meer de Unie van Waterschappen. De directeur van IHW, Erik Kraaij, gaat in 2025 met pensioen en een opvolger wordt momenteel geworven.

mei 2025

snb jaarverslag 2024

N.V. Slibverwerking Noord-Brabant

Voorwoord · Onze kerncijfers · Algemeen · Milieu · Maatschappij · Governance · Vooruitblik naar 2025 · Jaarrekening · Overige gegevens

Maatschappij

Slibverwerking nog betrouwbaarder, duurzamer en betaalbaarder

24

Algemeen

Onze missie, visie & strategie

Schoon water, schone lucht en schone grond zijn van levensbelang voor mens en natuur. Het zuiveren van afvalwater levert een belangrijke bijdrage aan een schone leefomgeving. Als verwerker van zuiveringsslib is SNB een belangrijke schakel in het zuiveringsproces van afvalwater.

4

Milieu

SNB werkt aan fabriek voor recycling van stikstof

De hoeveelheid stikstof in het afvalwater neemt toe. SNB ziet kansen om een recyclingfabriek te bouwen die stikstof omzet in een vorm van groene meststof.

18

Vooruitblik naar 2025

42

Governance

Thema: financieel gezond

Een financieel gezonde organisatie is de basis voor alles wat SNB doet. Met een gezonde balans tussen continuïteit, kosten en duurzaamheid als uitgangspunt.

30

Energie

Gips maken is milieutechnisch en financieel interessant

In plaats van zout gips produceren uit het slibverwerkingsproces. Onderzoek naar deze mogelijkheid is interessant nu de productie van gips in Nederland en omgeving afneemt, terwijl de vraag minstens gelijk blijft.

14

Jaarrekening

Jaarrekening

43

Voorwoord

Met het afsluiten van 2024 kijken wij vooral terug op de introductie van de strategische speerpuntenprojecten.

In 2024 is verdere invulling gegeven aan de strategische doelstellingen uit het ondernemingsplan 2021-2026 ‘Samen Natuurlijk Beter’ door de lancering van vier strategische speerpuntprojecten. Bij realisatie van deze projecten wordt een belangrijke stap gezet in het hergebruik van zuiveringsslib door middel van het terugwinnen van energie en grondstoffen uit zuiveringsslib. Tevens verlagen deze projecten de milieuvoetafdruk van de verwerking, doordat ze zorgen voor een verlaging van de CO2- en stikstofemissie. Het afgelopen jaar is vooral gebruikt om de haalbaarheid van deze projecten aan te tonen en voorbereidingen te treffen. In 2025 leggen wij deze projecten ter besluitvorming voor aan de aandeelhouders waarna we bij positieve besluitvorming starten met de realisatie.

In 2024 hebben wij de kosten voor de verwerking weer verder zien oplopen. Energie-, brandstof- en chemicaliënprijzen blijven hoog en de aanhoudende krapte op de materialen-, arbeids- en slibmarkt zorgde wederom voor extra kosten. Verder werden wij geconfronteerd met een tandwielbreuk in een van de stoomturbines, waardoor minder energie opgewekt kon worden. Daarnaast liepen de kosten voor de externe verwerking van het stikstofhoudend afvalwater en vliegas verder op. Verder werd in 2023 nog een eenmalige subsidie ontvangen. Mede daardoor steeg het verwerkingstarief met circa 9% ten opzichte van 2023. Voor 2025 wordt op alle onderdelen van de bedrijfsvoering ingezet op kostenreductie. Een deel van deze reductie moet komen van de eind 2024 omgebouwde afvalwaterzuivering. De stikstofafbraakcapaciteit van de zuivering is vergroot, waardoor wordt verwacht dat de externe verwerkingskosten voor het stikstofhoudend afvalwater gaan afnemen. Daarnaast kijken we naar slimmer en daarmee betaalbaarder inkopen. SNB verwacht echter de kosten vooral te kunnen reduceren met de speerpuntprojecten. De verwachting is dat het eerste project pas begin 2027 operationeel is, waarna de andere zullen volgen.

De slibverwerkingsinstallatie presteerde in 2024 beter dan het jaar ervoor. Er werd 417.000 ton ontwaterd zuiveringsslib verwerkt in de eigen installatie. In 2023 was dit nog 412.000 ton. De technische beschikbaarheid nam toe van 91,0% naar 92,1% door minder storingen. Ook de doorzet nam toe. Hiertegenover staat dat, net als in 2022, in de zomer te weinig zuiveringsslib beschikbaar was om alle vier de verbrandingslijnen in gebruik te hebben, waardoor tijdelijk een lijn uit bedrijf werd genomen. SNB ziet de fluctuaties in de aanvoer steeds sterker schommelen. In 2025 wordt onderzocht op welke wijze deze fluctuaties afgevlakt kunnen worden. In 2024 werd de eerste van vier rookgaswassers vervangen in verband met technische veroudering. De andere drie wassers volgen. Met de vervanging verwachtte SNB ook de luchtemissies te kunnen reduceren. Deze reductie bleef echter uit. Er loopt nog een onderzoek naar de oorzaak daarvan. Een andere belangrijke ontwikkeling was de aanpassing van enkele slibdrogers met schrapers, waardoor de warmteoverdracht verbeterde waarmee de droogcapaciteit toenam. In 2025 worden alle drogers voorzien van deze schrapers.

Met het afsluiten van 2024 kijken wij vooral terug op de introductie van de strategische speerpuntenprojecten. Deze projecten gaan de basis vormen voor het realiseren van de strategische doelstellingen uit ons huidig ondernemingsplan ‘Samen Natuurlijk Beter’. De realisatie van de projecten moet ervoor zorgen dat de slibeindverwerking betrouwbaarder, duurzamer en betaalbaarder wordt. In dit jaarverslag worden deze projecten nader uit- en toegelicht.

Moerdijk, mei 2025
Silvester Bombeeck
Directeur

Samen Natuurlijk Beter

Onze kerncijfers

Overzicht kerncijfers afgelopen vijf jaar

	Eenheid	2020	2021	2022	2023	2024
Thema: Continuïteit						
Totaal verwerkt zuiveringsslib	ton/jaar	449.092	433.289	414.407	419.780	432.056
Verwerkt in eigen SVI	% totaal	92,9	95,8	98,7	98,2	96,6
Doorzet SVI	ton/bedrijfsuur	12,94	12,95	12,92	12,92	13,21
Beschikbaarheid SVI	% bedrijfsuren	91,7	91,5	93,5	91,0	92,1
Thema: CO_2-emissie						
Netto fossiele CO_2-emissie	kg/ton slib	8,1	-1,2	18,0	18,5	14,8
Thema: Energie						
Netto-energie-input	MWh/ton slib	0,013	0,014	0,017	0,011	0,041
Thema: Recycling						
Hergebruik van reststoffen	%	98,7	93,4	92,3	91,6	91,7
Fosfaatterugwinning	%	0,0	0,3	1,1	0,9	5,7
Stikstofterugwinning	%	0	0	0	0	13,4
Thema: Verzuring en overige emissies						
Verzuring (SO_2/NO_x/NH_3)	kg/ton slib	0,11	0,10	0,11	0,11	0,10
Afvalwaterkwaliteit	v.e.	885	464	748	836	2.194
Thema: Grondstoffenverbruik						
Verbruik hulpstoffen	kg/ton slib	35,2	38,0	46,0	46,3	42,9
Verbruik water	m^3/ton slib	0,99	0,96	1,02	0,95	0,99
Thema: Aantrekkelijke werkgever						
Werkgelegenheid	gem. fte	49,5	49,4	50,7	51,7	52,4
Thema: Veilige en gezonde werkomgeving						
Veiligheid	ongevallenratio	54	14	0	54	62
Ziekteverzuim	%	5,5	7,6	10,0	7,4	4,5
Thema: Financieel gezond						
Kostenindex	% t.o.v. '98	78,0	77,1	96,1	88,4	96,4
Solvabiliteit	EV/TV	39,7	40,1	33,8	29,9	26,4

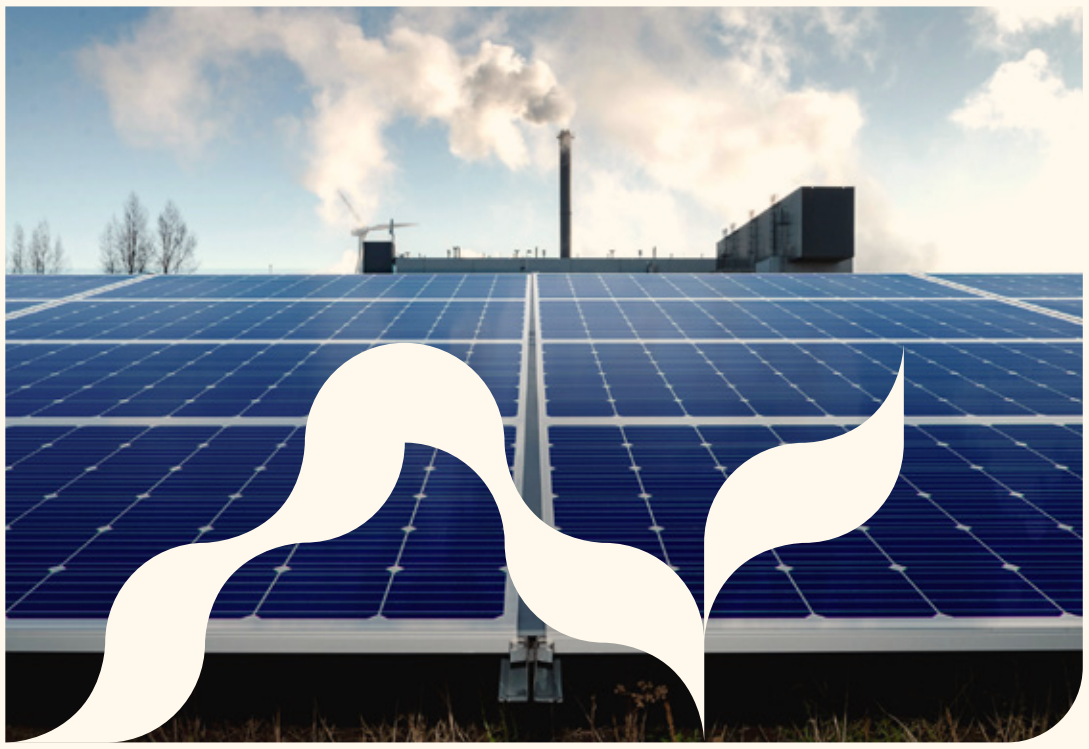

SNB heeft in de communale slibmarkt een marktaandeel van circa 30%. In de industriële slibmarkt is het aandeel van SNB verwaarloosbaar. Met de komst van twee nieuwe aandeelhouders in 2023 zal SNB zich in de komende jaren volledig gaan toeleggen op de verwerking van communaal zuiveringsslib van haar eigen aandeelhouders.

Zuiveringsslib is een restproduct dat overblijft na het zuiveren van afvalwater in een biologische rioolwaterzuiveringsinstallatie. Dit afvalwater bevat veel stoffen die niet in het oppervlaktewater terecht mogen komen. Het afvalwater wordt biologisch gezuiverd door bacteriën. De bacteriën zetten stoffen in het afvalwater om in minder schadelijke stoffen of gebruiken het als voedsel. Wat resteert is gezuiverd water en zuiveringsslib: bacteriën inclusief ongewenste stoffen. De ongewenste stoffen zijn onder andere zware metalen, hormonen, ziekteverwekkers, medicijnresten, overige biologische verontreinigingen en microplastics. Het gezuiverde water gaat terug naar de natuur; het ontwaterde zuiveringsslib wordt naar SNB gebracht voor verdere verwerking met als doel de schadelijke stoffen te vernietigen en/of te concentreren voor verdere verwerking. De ambitie van SNB is het realiseren van een betrouwbare (continue verwerking van zuiveringsslib), duurzame (zoveel mogelijk hergebruik van het zuiveringsslib met verwijdering van ongewenste stoffen uit het milieu) en betaalbare (zo laag mogelijke maatschappelijke kosten) slibeindverwerking.

Onze missie, visie & strategie

Schoon water, schone lucht en schone grond zijn van levensbelang voor mens en natuur. Het zuiveren van afvalwater levert een belangrijke bijdrage aan een schone leefomgeving. Als verwerker van zuiveringsslib is SNB een belangrijke schakel in het zuiveringsproces van afvalwater.

Het is onze missie mens en natuur te beschermen door zuiveringsslib optimaal te verwerken.

Het is onze missie om mens en natuur te beschermen door zuiveringsslib optimaal te verwerken. Optimale verwerking betekent voor ons dat we *continu* zuiveringsslib verwerken, waarbij we inzetten op het *hergebruik* en de *verwijdering* van respectievelijk de positieve en negatieve stoffen in het zuiveringsslib, tegen de *laagst mogelijke slibketenkosten*. *Continu verwerken* houdt in dat onze verwerking van zuiveringsslib solide verloopt, zodat wij onze aandeelhouders maximaal ontzorgen. *Hergebruik* betekent dat de aanwezige energie en meststoffen in het zuiveringsslib maximaal worden teruggewonnen. *Verwijderen* richt zich op het onttrekken uit het milieu of het vernietigen van aanwezige stoffen in het zuiveringsslib, zoals zware metalen, hormonen, ziekteverwekkers, medicijnresten en microplastics. Dit doen we tegen de *laagst mogelijke slibketenkosten,* waarbij we ernaar streven de ketenkosten voor onze aandeelhouders zo laag mogelijk te houden.

SNB in het kort

SNB is een vennootschap, die opereert vanuit Moerdijk, waarvan de aandelen worden gehouden door waterschappen. Op 31 december 2024 zijn de aandeelhouders: waterschap Aa en Maas, waterschap Brabantse Delta, waterschap De Dommel, waterschap Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden, waterschap Limburg, waterschap Scheldestromen en waterschap Vechtstromen. De kernactiviteit van SNB is het duurzaam verwerken van communaal zuiveringsslib afkomstig van de regionale rioolwaterzuiveringsinstallaties (RWZI's) van de aandeelhouders. Naast het zuiveringsslib van de aandeelhouders verwerkte SNB in 2024 het zuiveringsslib van een niet-aandeelhoudend waterschap en van collega-slibverwerkers (onderlinge calamiteitenregeling). SNB beheert en exploiteert hiervoor een slibverwerkingsinstallatie (SVI) op het industrie- en haventerrein in Moerdijk.

Door zuiveringsslib optimaal te verwerken, verwezenlijken we onze ultieme ambitie: het realiseren van een circulaire afvalwater- en slibketen, samen met onze aandeelhouders en ketenpartners.

Onze missie, visie & strategie

Onze visie hierop

We gaan voor zo circulair mogelijk. We zetten samen met onze aandeelhouders en ketenpartners in op onderzoek en ontwikkeling om de afvalwater- en slibketen om te buigen in een kringloop en deze kringloop te sluiten. De focus van SNB ligt daarbij vooral op het sluiten van de slibketen, om zo mens en natuur maximaal te beschermen.

Wij vullen deze missie en visie in door te werken vanuit de volgende drie kernwaarden:

Samen.
Wij zijn ervan overtuigd dat samenwerken in de afvalwater- en slibketen leidt tot een betere en circulaire wijze van het verwerken van zuiveringsslib. Samenwerken in alles wat wij doen, staat dan ook voorop.

Transparant.
Wij willen in ons doen en laten een betrouwbare partner zijn voor onze aandeelhouders en ketenpartners. Dit houdt onder meer in dat we onze afspraken naleven, transparant zijn over wat we doen en dat onze aandeelhouders en partners op ons kunnen rekenen.

Duurzaam.
In onze strategische en operationele keuzes staat het vinden van een balans tussen continuïteit in de verwerking, kosten en milieu/mens centraal. Alleen op deze wijze kan er sprake zijn van een duurzame verwerking van zuiveringsslib.

De drie letters van onze naam onderstrepen onze missie, visie en kernwaarden: SNB, Samen Natuurlijk Beter.

Dit is ook de titel van het huidig ondernemingsplan 2021-2026 ‘Samen Natuurlijk Beter’ waarin de strategie van SNB nader is uitgewerkt vanuit drie strategische sporen. Deze sporen zijn:

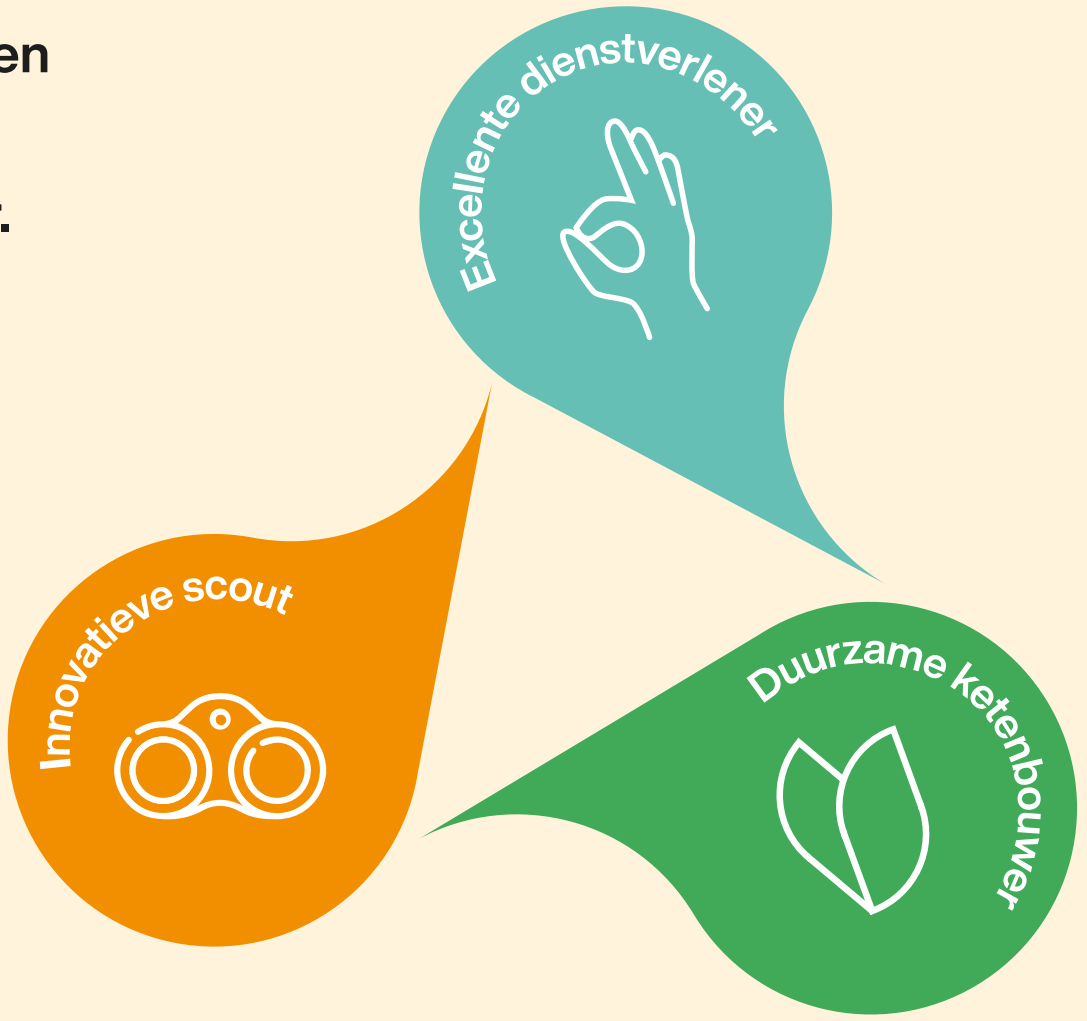

1. Excellente dienstverlener

SNB ziet spoor 1 ‘Excellente dienstverlener’ als de hoeksteen van haar strategische beleid om ook de overige sporen mogelijk te maken. SNB zorgt daarom voor een stabiele en solide organisatie en bedrijfsvoering van de huidige SVI, want alleen op deze wijze kan SNB voor de aandeelhouders excellente dienstverlening garanderen in de vorm van duurzaam transport en verwerking van ontwaterd zuiveringsslib. Hiervoor is het nodig om intensief met elkaar te blijven samenwerken. De hoeveelheid en samenstelling van het aangevoerde zuiveringsslib bepalen in belangrijke mate de prestaties van de SVI. Continuïteit in de verwerking van zuiveringsslib helpt in de realisatie van een minimale milieu- en kostenimpact in de afvalwater- en slibketen.

2. Duurzame ketenbouwer

SNB zet in op het (uit)bouwen van de huidige slibketen. De focus van de verduurzaming ligt daarbij vooral op het terugwinnen van grondstoffen maar ook op het verder terugwinnen van energie uit zuiveringsslib met als basis de huidige SVI.

3. Innovatieve scout

Vanuit spoor 3 ‘Innovatieve scout’ ontwikkelt SNB in samenwerking met technologiepartners, slibverwerkers, kennisinstituten en de aandeelhouders proactief voor de aandeelhouders een toekomstige circulaire slibketen die past/aansluit op de toekomstige circulaire afvalwaterketen. Daarbij heeft SNB de ambitie om de ontwikkelde circulaire slibketen ook tot uitvoer te brengen, ook als deze keten geheel of gedeeltelijk lokaal wordt uitgevoerd. Deze ontwikkeling omvat dus een transitie van de huidige slibketen ofwel huidige SVI naar een geheel nieuwe circulaire slibketen.

Onze belanghebbenden en materiële thema's

Met onze activiteiten creëert SNB waarde voor de belanghebbenden en de maatschappij. SNB heeft veelvuldig contact met de belanghebbenden op allerlei niveaus waarbij de belanghebbenden hun behoeften en onze mogelijkheden om daaraan tegemoet te komen bespreken. SNB onderscheidt de volgende belanghebbendengroepen: Aandeelhouders, Klanten, Medewerkers, Leveranciers, Ketenpartners, Overheid, Afvalbranche en Omgeving (omliggende dorpskernen, het Havenbedrijf en buurbedrijven). SNB hanteert het concept 'dubbele materialiteit' zoals wordt voorgeschreven vanuit de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) om de materiële thema's van de belanghebbenden te bepalen.

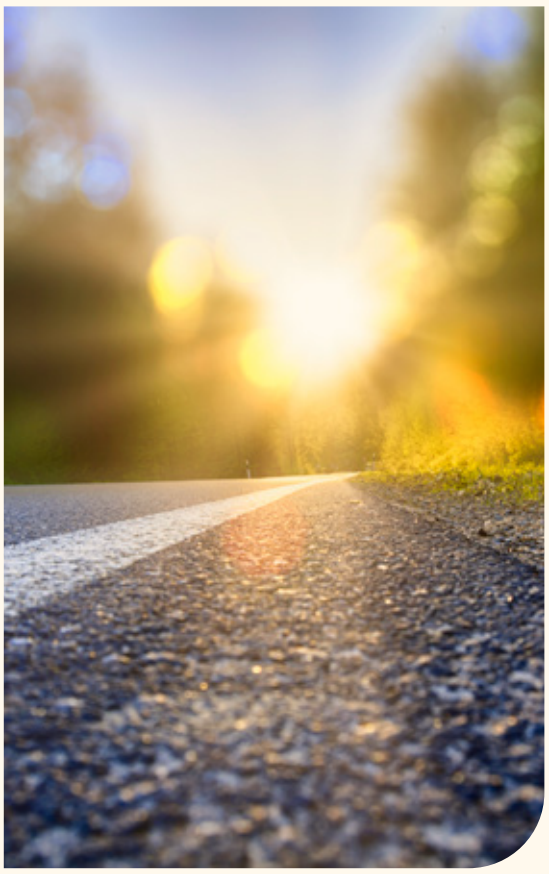

Materialiteitsmatrix

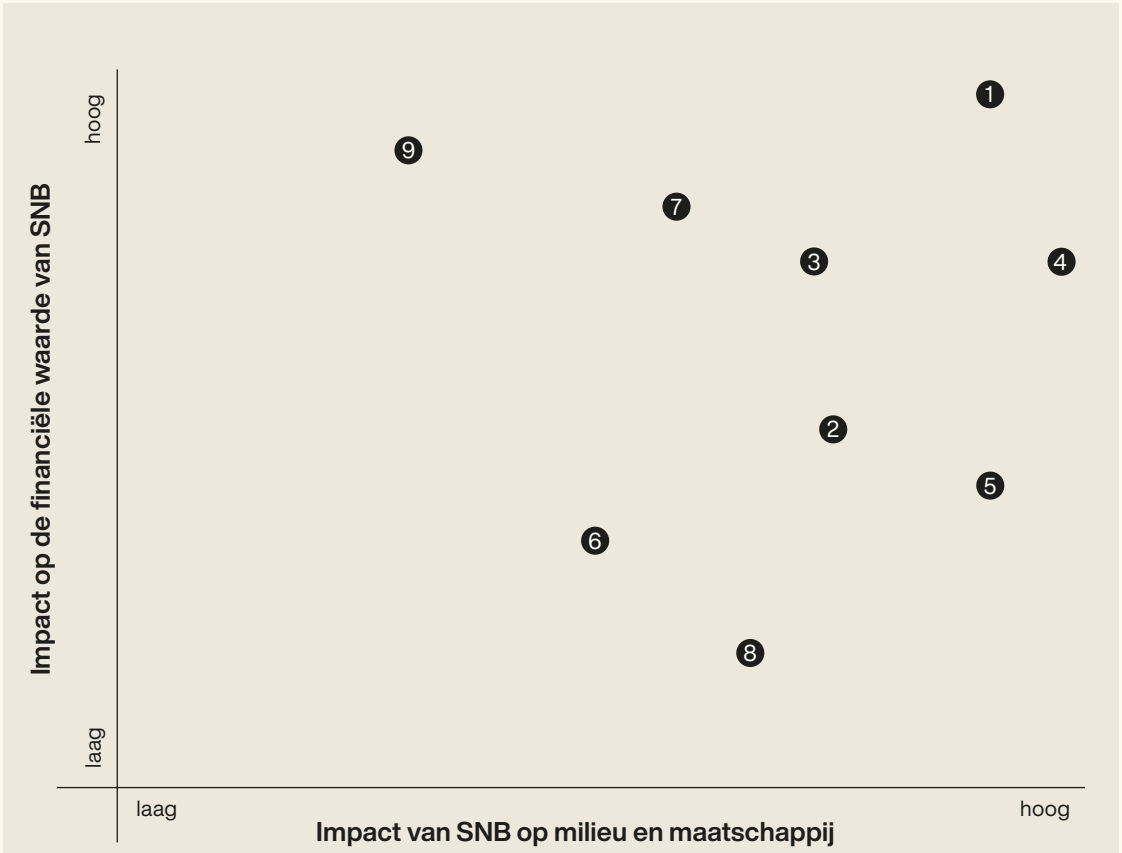

1. Continuïteit
2. CO_2-neutraal
3. Energieneutraal
4. Grondstoffenterugwinning
5. Schone lucht
6. Compliance
7. Aantrekkelijke werkgever
8. Veilig/gezond werken
9. Betaalbare slibverwerking

Algemene ontwikkelingen en ontwikkeling in de zuiveringsslibmarkt

De slibmarkt

De Nederlandse slibmarkt is in onbalans. Er is te weinig verwerkingscapaciteit in Nederland waardoor Nederland is aangewezen op het buitenland. In 2025/2026 zal deze situatie verbeteren door de ingebruikname van twee nieuwe verwerkingsinstallaties. Hiertegenover staat dat ook twee installaties buiten gebruik worden gesteld. De verwachting is dat export van zuiveringsslib naar omringende landen in de komende jaren moeilijker wordt. België heeft met ingang van 2025 een importheffing opgelegd op zuiveringsslib. In 2026 worden de nieuwe EVOA-regels van kracht waardoor het niet zonder meer mogelijk is om zuiveringsslib over landgrenzen te brengen. De Duitse markt zal waarschijnlijk geen buitenlands slib meer willen invoeren vanaf 2029, zolang de markt niet in staat is aan de fosfaatterugwinningsverplichting te voldoen die dan van kracht wordt. Dit alles betekent dat Nederland zelf voldoende verwerkingscapaciteit moet organiseren. Hierover voert SNB het gesprek met de aandeelhouders maar ook met Unie van Waterschappen en collega slibverwerkers. Zelf wil SNB investeren in het vergroten van de verwerkingscapaciteit door twee verbrandingslijnen te upgraden; het speerpuntproject 'upgrade lijn 1 + 4'.

SNB ziet de samenstelling van het zuiveringsslib veranderen. De Energiefabrieken hebben gezorgd voor een wijziging in de energetische waarde van het zuiveringsslib in combinatie met een verandering van de aanwezige stikstof in het zuiveringsslib. Dit stelt SNB voor extra uitdagingen maar het biedt ook kansen, zoals waarschijnlijk het terugwinnen van stikstof in de vorm van groene ammonia. De verwachting is dat

Strategische sporen en strategische doelstellingen

De thema's die voor de belanghebbenden en SNB materieel zijn, zijn verbonden aan de drie strategische sporen en de daaraan gekoppelde strategische doelstellingen. Per thema zijn een of meerdere prestatie-indicatoren vastgesteld. Hiermee wordt de impact van SNB op de thema's meetbaar. Tevens zijn de thema's gekoppeld aan vanuit de CSRD voorgeschreven rapportageonderdelen ESG (**E**nvironmental ofwel Milieu, **S**ocial ofwel Maatschappij, en **G**overnance). Het jaarverslag is ingedeeld volgens deze onderdelen.

Overzicht materiele thema's, strategische doelstellingen en kerncijfers afgelopen vijf jaar

Materiële thema's	Spoor	Strategische doelstellingen	Prestatie-indicator
Milieu			
Continuïteit	1, 2, 3	Maximaliseren en continu beschikbaar hebben van verwerkingscapaciteit om aanvoer zuiveringsslib volledig in eigen SVI te kunnen verwerken	· Totaal verwerkt in ton slib/jaar · Verwerkt in eigen SVI % van totaal · Doorzet SVI ton slib/uur · Beschikbaarheid SVI %/bedrijfsuren
CO_2-emissie	1, 2	CO_2-neutraal in 2026	· Netto fossiele CO_2-emissie p/ton slib
Energie	1, 2	Minimaliseren energieverbruik en maximaliseren energieproductie uit zuiveringsslib met als uitkomst energieneutraal in 2026	· Netto energie-input MWh/ton slib
Recycling	1, 2	Maximaal inzetten op hergebruik van reststoffen waarbij de focus ligt op fosfaat- en stikstofterugwinning	· Hergebruik als % totaal reststoffen · % teruggewonnen fosfaat uit vliegas · % teruggewonnen stikstof uit afvalwater
Verzuring en overige emissies	1, 2	Minimaliseren van de lucht- en water-emissies met focus op de verzurende emissies	· SO_2/NOx/NH3 kg/ton slib · Afvalwaterkwaliteit in v.e.
Grondstoffenverbruik	1	Minimaliseren van grondstoffengebruik nodig voor de verwerking van zuiveringsslib	· Verbruik hulpstoffen kg/ton slib · Verbruik water m3/ton slib
Maatschappij			
Aantrekkelijke werkgever	1	Behoud en uitbouw relevante kennis en ervaring in de organisatie	· Aantal fte's · Tevredenheidscore
Veilige en gezonde werkomgeving	1	Medewerkers werken in een veilige en gezonde werkomgeving	· Ongevallenratio · Ziekteverzuim %
Governance			
Financieel gezond	1, 2, 3	Zo laag mogelijk slibketenkosten	· Kostenindex % t.o.v. 1998 · Solvabiliteit EV/TV

in de komende jaren een verdere verandering optreedt door de realisatie van de Kaderrichtlijn Water (KRW), nieuwe eisen aan het zuiveren van afvalwater vanuit de EU-richtlijn Stedelijk Afvalwater en de ambities van waterschappen op het gebied van grondstoffenterugwinning. Binnen het strategisch ketenoverleg van SNB en de aandeelhoudende waterschappen wordt hierover de afstemming gezocht, om uiteindelijk de transitie te maken naar een circulaire, klimaatneutrale afvalwater- en slibketen.

Druk op realisatie circulaire ambities
In 2024 heeft SNB een viertal strategische speerpuntprojecten gelanceerd waarover in dit jaarverslag meer te lezen is. Deze projecten hebben als doel de huidige slibeindverwerking voor de komende 20 jaar betrouwbaar, duurzaam en betaalbaar te maken. Met deze projecten sorteert SNB ook voor op strengere wet- en regelgeving rondom emissies en gebruik van afval als secundaire grondstoffen. Ook wordt vooruitgelopen op een mogelijke verplichting om fosfaat en stikstof terug te winnen zoals in de EU-richtlijn Stedelijk Afvalwater wordt aangekondigd. Om deze ambities te realiseren is onder andere een wijziging van de huidige vergunningen nodig. Door de uitspraak van de Raad van State in december 2024 is echter onduidelijk geworden of deze wijzigingen op korte termijn realiseerbaar zijn. Hierover is SNB met diverse partijen over in gesprek.

Energie-, brandstof- en chemicaliënprijzen
Alhoewel de prijzen ten opzichte van de piek in 2022 lager liggen, blijven deze onveranderd hoog ten opzichte van de prijzen van voor 2022. Het gebrek aan alternatieven (op korte termijn) maakte het moeilijk om op dit gebied de kosten beheersbaar te houden.

Arbeidsmarkt
De krapte op de arbeidsmarkt houdt aan, vooral in de technische en uitvoerende beroepen is het tekort groot. De instroom van praktisch opgeleiden vanuit scholen blijft achter bij de behoefte. Ook vergrijzing speelt een rol in de ontstane krapte. Bedrijven moeten meer hun best doen om nieuwe medewerkers te interesseren voor een baan en om ze te behouden. Hierbij is aandacht voor de gezondheid en voor de ontwikkeling van medewerkers belangrijk. Bedrijven leggen zich meer toe op het creëren van een werkomgeving waarin iedereen zich welkom voelt. SNB ondervond in 2024 vooral last van deze ontwikkelingen, doordat wegens personeelsgebrek onderhoudsbedrijven niet tijdig werkzaamheden konden aanvangen en/of langere tijd nodig hadden om de werkzaamheden uit te voeren.

SPEERPUNTPROJECT UPGRADE LIJN 1 + 4

Meer duurzame energie, een toename in slibverwerking en lagere emissies

Duurzaamheidswinst project Upgrade lijn 1 + 4 in cijfers:

- 11.000 ton per jaar aan CO_2-reductie, deels als gevolg van lachgasreductie (N_2O) in de oven. Dit is vergelijkbaar met de CO_2-compensatie van 550.000 bomen per jaar.
- 1.000 kg per jaar aan reductie van ammoniakemissie (NH_3). Dit is vergelijkbaar met de jaarlijkse ammonia-emissie van 130 melkkoeien.
- 4.000 kg per jaar aan reductie van stikstofoxidenemissie (NOx). Dit is vergelijkbaar met de NOx-emissie van 50 miljoen gereden kilometers per jaar door moderne dieselauto's.
- 11 miljoen kWh per jaar aan extra duurzame elektriciteit. Dat is het jaarlijks verbruik van ongeveer 3.100 huishoudens.

Om de toekomstbestendigheid en continuïteit van de slibverwerkingsinstallatie te waarborgen worden de verbrandingslijnen 1 en 4 gemoderniseerd. Dat zorgt er vanaf 2027 voor dat SNB energiepostief wordt, bepaalde luchtemissies worden verlaagd en knelpunten worden weggenomen waardoor meer slib verwerkt kan worden.

In gesprek met Marjolein Lokhorst en Edwin Kooijman.

SPEERPUNTPROJECT UPGRADE LIJN 1 + 4

Circulariteit en verduurzaming staan al jaren centraal bij SNB om hierin verdere stappen te zetten wordt innovatie steeds belangrijker, zegt Edwin Kooijman, maintenance engineer bij SNB. “Nu we als SNB de stappen gaan zetten om grondstoffen terug te winnen uit zuiveringsslib, is het van belang onze installatie daar zo goed mogelijk op voor te bereiden. Tien jaar geleden zijn de lijnen 2 en 3 omgebouwd, met name om meer energie terug te winnen uit zuiveringsslib. Dit willen we nu ook doen met lijn 1 en 4. De extra energie hebben we nodig bij het maken van grondstoffen. Het voorbeeld voor de ombouw en de organisatie ervan ligt er al, dat geeft vertrouwen. Het wordt nu uiteraard geen exacte kopie, maar we kunnen wel de goede ervaringen en de leerpunten van die ombouw nu meenemen.”

Echt impact maken op circulariteit

SNB wordt tijdens de Europese aanbesteding van dit project begeleid door Marjolein Lokhorst, een ervaren projectmanager bij RG-projecten die met haar expertise richting geeft aan het aanbestedingsproces. “Het is mooi om met SNB samen te werken in het realiseren van dit project en echt impact te kunnen maken op verduurzaming. Kijk naar wat het project oplevert aan groene energie, CO2-reductie en stikstofreductie. Allemaal belangrijke items in Nederland, verenigd in één project. RG-projecten wil graag bijdragen aan deze ontwikkelingen. Juist bij projecten als de upgrade van de twee lijnen is het van belang om samen alles te doorgronden en te analyseren. In de concurrentiegerichte dialoog met marktpartijen hebben we de technische uitdagingen besproken en dat heeft waardevolle en vernieuwende inzichten opgeleverd. Zo kunnen we samen tot een zo goed mogelijk resultaat voor SNB komen”, aldus Lokhorst.

Verlagen van lachgas-, ammoniak- en stikstofoxidenemissies

Het upgrade-project heeft drie doelstellingen: meer energie terugwinnen uit zuiveringsslib, een toename in de slibverwerking en emissies verlagen. “De ovens blijven intact en de huidige ketels, met een capaciteit van 10 bar, gaan eruit. Het uitgangspunt voor de twee nieuwe ketels is 60 bar. Lijnen 2 en 3 draaien al sinds 2015 na hun upgrade op 60 bar. Een leerpunt bij dat project was de verlenging van de verblijfcapaciteit van onze rookgassen, door het plaatsen van een nabrandkamer boven op de oven. Daarmee verlagen we de lachgas-, ammoniak- en stikstofoxidenemissies. De minimale verblijftijd is nu een van de eisen geworden. Oprekken daarvan met twee of drie seconden maakt al een gigantisch verschil”, vertelt Kooijman.

Balans in energieterugwinning

Als het om de energieterugwinning gaat is het volgens Kooijman en Lokhorst zoeken naar balans. “We zijn al ver op weg naar een energieneutraal slibverwerkingsproces, met de ketels van lijn 2 en 3 die al duurzame stroom leveren in combinatie een hogedrukturbine en met een lagedrukturbine gekoppeld aan lijn 1 en 4. Alles wat meer wordt geproduceerd houden we nagenoeg over waardoor de slibverwerking energiepositief wordt. De energie die over is, is nodig voor de overige speerpuntprojecten. We moeten hierin een balans vinden, ook gezien de problemen met netcongestie.”

> **“Het upgrade-project heeft drie doelstellingen: meer energie terugwinnen uit zuiveringsslib, een toename in de slibverwerking en emissies verlagen.”**

Omleiden van de slibaanvoer

De planning is nu om, na groen licht vanuit de aandeelhouders, zo snel mogelijk te starten met de voorbereidingen. In de grote jaarlijkse onderhoudsstop in 2026 moeten een aantal technische voorbereidingen worden getroffen. Vervolgens krijgen de lijnen achter elkaar een upgrade. “Voor de ombouw hebben

we een doorlooptijd van vijfendertig dagen per lijn gecalculeerd. Ze worden na elkaar gemoderniseerd, met een tussenpauze van twee weken. Een van de uitdagingen voor de periode dat de lijnen stilliggen is het omleiden van de slibaanvoer naar andere verwerkingslocaties. Zodra de planning helemaal rond is, worden hierover afspraken gemaakt met andere verwerkers. We verwachten wel het meest te moeten afzetten in het buitenland in verband met een tekort aan verwerkingscapaciteit in Nederland.”

Monoverbranding nog steeds een goede oplossing

De installatie van SNB is destijds bedacht om 25 jaar te functioneren, aldus Kooijman. “Ook vanuit de gedachte dat er na die periode nieuwe, betere technieken zouden zijn voor slibeindverwerking. Die nieuwe technieken zijn er nog niet. Het is mooi dat we als SNB altijd voorop hebben gelopen met innoveren en zijn blijven investeren in deze techniek. Monoverbranding is en blijft nog steeds de beste oplossing om op een continue, duurzame en betaalbare wijze zuiveringsslib te verwerken.”

Vereenvoudig afvalwater- en slibketen **huidige situatie**

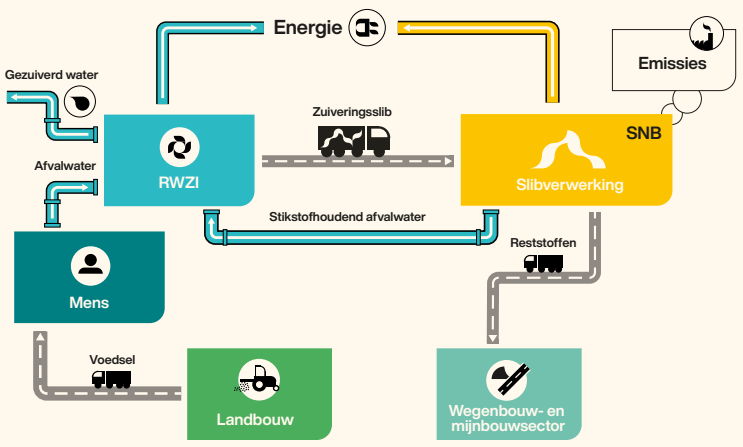

Vereenvoudig afvalwater- en slibketen **na upgrade lijn 1 + 4**

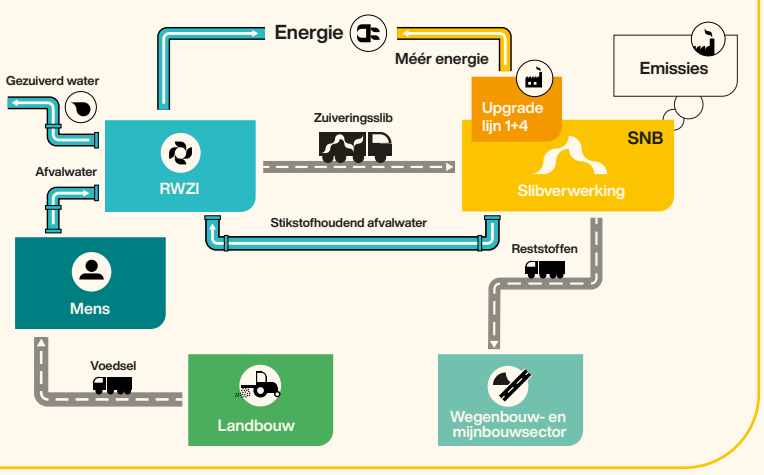

Thema: Continuïteit

Thema: Continuïteit

SNB streeft naar een betrouwbare en beschikbare SVI om zo de continuïteit van het zuiveren van afvalwater niet in gevaar te brengen. Om dit te bewerkstellingen wordt preventief, risicogestuurd onderhoud uitgevoerd op de SVI en streeft SNB naar continue verbetering van het verbrandingsproces. De prestaties van SNB zijn mede afhankelijk van de kwaliteit van het aangeleverde zuiveringsslib. Hierop wordt samen met de waterschappen gestuurd.

Totaal verwerkt zuiveringsslib ton/jaar	**432.056** 2024: 432.056 2023: 419.780 2022: 414.407
Verwerkt zuiveringsslib in eigen SVI % in eigen SVI van totaal	**96,6** 2024: 96,6 2023: 98,2 2022: 98,7
Beschikbaarheid SVI % bedrijfsuren van totaal	**92,1** 2024: 92,1 2023: 91,0 2022: 93,5
Doorzet ton slib per bedrijfsuur	**13,21** 2024: 13,21 2023: 12,92 2022: 12,92

Verwerkt zuiveringsslib

SNB verwerkte in haar eigen installatie circa 417.000 ton ontwaterd zuiveringsslib in 2024 tegenover ongeveer 412.000 ton in 2023. Hierbij moet worden aangetekend dat in 2024 door een extreem lage slibaanvoer in de zomermaanden circa 10.000 ton aan verwerkingscapaciteit niet benut is geweest. Ondanks de krapte in de slibmarkt kon SNB nog circa 15.000 ton zuiveringsslib elders afgezet krijgen in Nederland.

Interne en externe verwerking

	Eenheid	2020	2021	2022	2023	2024
Verwerkt in eigen SVI	ton/jaar	417.075	415.282	408.982	412.188	417.234
Extern laten verwerken	ton/jaar	32.017	18.007	5.425	7.592	14.822
Totaal verwerkt	ton/jaar	**449.092**	**433.289**	**414.407**	**419.780**	**432.056**
Verwerkt in eigen SVI	% totaal	**92,9**	**95,8**	**98,7**	**98,2**	**96,6**

Beschikbaarheid en doorzet SVI

De totale hoeveelheid verwerkt zuiveringsslib in de eigen SVI is afhankelijk van de doorzet en beschikbaarheid van de slibverwerkingsinstallatie. Het in 2023 opgestarte onderzoek om de doorzet te verhogen heeft in 2024 zijn eerste vruchten afgeworpen. Het strakker sturen op het maximaal belasten van de stoomketels in combinatie met aanpassingen aan een aantal slibdrogers, zorgde voor een toename van de doorzet van 12,92 ton per uur naar 13,21 ton. Op een aantal slibdrogers zijn schrapers aangebracht om het slib beter te verdelen in de drogers en daarmee de droogcapaciteit te vergroten. Deze modificatie wordt in 2025 op alle drogers uitgevoerd. In 2025 wordt ook gekeken naar een aanpassing van de stoomtoevoer naar de drogers met als doel de droogcapaciteit verder te vergroten. De droogtegraad van slib heeft invloed op de doorzet. Het doel is om de doorzet per uur op 14,00 ton te krijgen.

In 2023 en 2024 zijn er meerdere storingen opgetreden van uiteenlopende aard. De twee belangrijkste betroffen lekkages aan de stoomketels en verstoppingen in de doekenfilters. Ten aanzien van de verstoppingen van de doekenfilters zijn een aantal maatregelen getroffen die het aantal verstoppingen moet terugbrengen. Hierdoor is het aantal storingen in 2024 teruggedrongen en nam de technische beschikbaarheid toe van 91,0% naar 92,1%. SNB streeft naar een beschikbaarheid van 92,5%.

Overzicht doorzet en bedrijfsuren

	Eenheid	2020	2021	2022	2023	2024
Doorzet SVI	ton slib p/u	12,94	12,95	12,92	12,92	13,21
Technische beschikbaarheid	% max. cap.	91,7	91,5	93,5	91,0	92,1

Aanvoer en kwaliteit zuiveringsslib in 2024

De aanvoer van zuiveringsslib vanuit de klant-aandeelhouders was circa 13.100 ton hoger dan was opgeven door de klant-aandeelhouders. Dit betrof vooral een toename in de slibaanvoer vanuit waterschap Limburg. De overige klanten is SNB aan het uitfaseren om vanaf 2027 alle verwerkingscapaciteit beschikbaar te hebben voor de klant-aandeelhouders.

Slibaanvoer in tonnen ontwaterd zuiveringsslib

	2020	2021	2022	2023	2024
Aa en Maas	74.459	75.662	74.164	76.319	73.839
Brabantse Delta	69.702	70.831	66.161	66.179	69.712
De Dommel	61.069	54.102	62.522	56.938	57.977
De Stichtse Rijnlanden	0	0	0	59.012	57.114
Limburg	0	0	0	18.909	27.276
Scheldestromen	24.275	24.527	23.846	24.822	26.430
Vechtstromen	50.802	47.372	44.163	46.237	45.429
Totaal klant-aandeelhouders	**280.307**	**272.494**	**270.856**	**348.416**	**357.777**
De Stichtse Rijnlanden	79.419	76.970	58.603	0	0
Fryslân	71.930	73.375	68.978	71.086	68.168
Overige	15.132	7.872	17.694	2.843	4.167
Totale slibaanvoer	**446.788**	**430.711**	**416.131**	**422.345**	**430.112**

SNB monitort de samenstelling van het ontvangen zuiveringsslib op energie-inhoud, zware metalen, stikstof en fosfaat. De verhouding energie/water in het zuiveringsslib neemt sinds een paar jaar weer toe. Zink, arseen en lood zijn ten opzichte van 2023 toegenomen. Een aanwijsbare reden hiervoor is er niet. Dat geldt ook voor de afname van het fosfaat in het zuiveringsslib.

Thema: CO_2-emissie

Thema: CO_2-emissie

Tijdens het verwerken van zuiveringsslib ontstaat biogene CO_2 en fossiele CO_2. Ten aanzien van CO_2 heeft SNB zich tot doel gesteld om de verwerking van zuiveringsslib minimaal fossiel CO_2-neutraal te laten plaatsvinden ten aanzien van scope 1, 2 en scope (direct beïnvloedbaar) emissies.

Netto fossiele CO_2-emissie
kg/ton zuiveringsslib

14,8
2024: 14,8
2023: 18,5
2022: 18,0

Fossiele CO_2-emissie

	Eenheid	2020	2021*	2022*	2023*	2024*
Totaal scope 1	ton CO_2 eq.	22.920	21.371	27.226	26.477	25.233
Totaal scope 2	ton CO_2 eq.	543	690	914	187	0
Totaal scope 3**	ton CO_2 eq.	2.076	2.276	1.072	412	403
Totaal aan fossiele CO2	**ton CO_2 eq.**	**25.539**	**24.337**	**29.212**	**27.076**	**25.636**

** In de voetafdruk betrokken scope 1, 2 en 3 (voor zover direct beïnvloedbaar) emissies waarbij gebruik wordt gemaakt van de omrekenfactoren beschikbaar op www.co2emissiefactoren.nl. Ten aanzien van verbruik en opwekking duurzame energie is vanaf 2021 rekening gehouden met de mix aan duurzame energie die de energieleverancier heeft geleverd. Vanaf 2024 koopt SNB alleen nog groene stroom in. **SNB beschikt nog niet over CO2-emissiegegevens over de activiteiten achter- en voorwaarts in de keten behoudens de getoonde informatie. In de komende jaren verwacht SNB deze informatie bij leveranciers en afnemers te kunnen verkrijgen.*

De fossiele CO_2-emissie nam af door een lagere emissie van lachgas. In verband met aangroei van vliegas in de verbrandingsoven is het zuurstofgehalte in de ovens tijdelijk verhoogd. In 2024 is de oorzaak van de aangroei gevonden en weggenomen waardoor op een lager zuurgehalte verbrand kon worden. Dit heeft een positief effect op de CO_2-emissie. Verder is in 2024 de overstap gemaakt naar de inkoop van 100% duurzame elektriciteit.

CO_2 verwijdering

	Eenheid	2020	2021	2022	2023	2024
Gebruik van CO_2	ton CO_2 eq.	-22.171	-14.538	-9.851	-6.471	-3.602
Compensatie van CO_2	ton CO_2 eq.	-	-10.281	-12.000	-13.000	-15.853
Totaal	**ton/jaar**	**-22.171**	**-24.819**	**-21.851**	**-19.471**	**-19.455**

Ten aanzien van het gebruik van CO2 heeft SNB reeds jarenlang een samenwerking met een buurbedrijf. Dit buurbedrijf maakt een witmaker voor de papierindustrie, waardoor CO2 wordt opgeslagen in papier. De papierindustrie is echter een markt die sterk onder druk staat waardoor minder CO2 wordt afgenomen. Voor het deel dat nog niet wordt gereduceerd, dan wel wordt gebruikt, wordt CO2 gecompenseerd via een samenwerking met Trees for All.

Per saldo CO_2 uitstoot

	Eenheid	2020	2021	2022	2023	2024
Totale CO_2 emissie	ton CO_2 eq.	25.539	24.337	29.212	27.076	25.636
Totale CO_2 verwijdering	ton CO_2 eq.	-22.171	-24.819	-21.851	-19.471	-19.455
Totaal	**ton/jaar**	**3.368**	**-482**	**7.361**	**7.605**	**6.181**
Per verwerkte ton slib	**kg/ton slib**	**8,1**	**-1,2**	**18,0**	**18,5**	**14,8**

SNB heeft zich als doel gesteld de natuur zo veel mogelijk te ontzien. SNB wil dit bereiken door minimaal fossiel CO_2-neutraal te opereren. Dit wil SNB enerzijds bereiken door alternatieven in de bedrijfsvoering te vinden die de CO_2-voetafdruk verlagen en via de strategische speerpuntprojecten. Voor meer informatie over de speerpuntprojecten wordt verwezen naar de artikelen hierover verspreid in dit jaarverslag. Om de CO_2-voetafdruk te verlagen is een reductieplan opgezet dat in onderstaand overzicht is weergegeven. Het grootste reductiepotentieel zit in het gebruik van laagwaardige warmte die ontstaat tijdens het verwerkingsproces. Nu wordt deze warmte nog weggekoeld. In de toekomst hoopt/verwacht SNB deze warmte te kunnen inzetten voor het terugwinnen van grondstoffen of, indien er een warmtenet wordt gerealiseerd, het verwarmen van gebouwen.

Overzicht CO_2-reductieplan

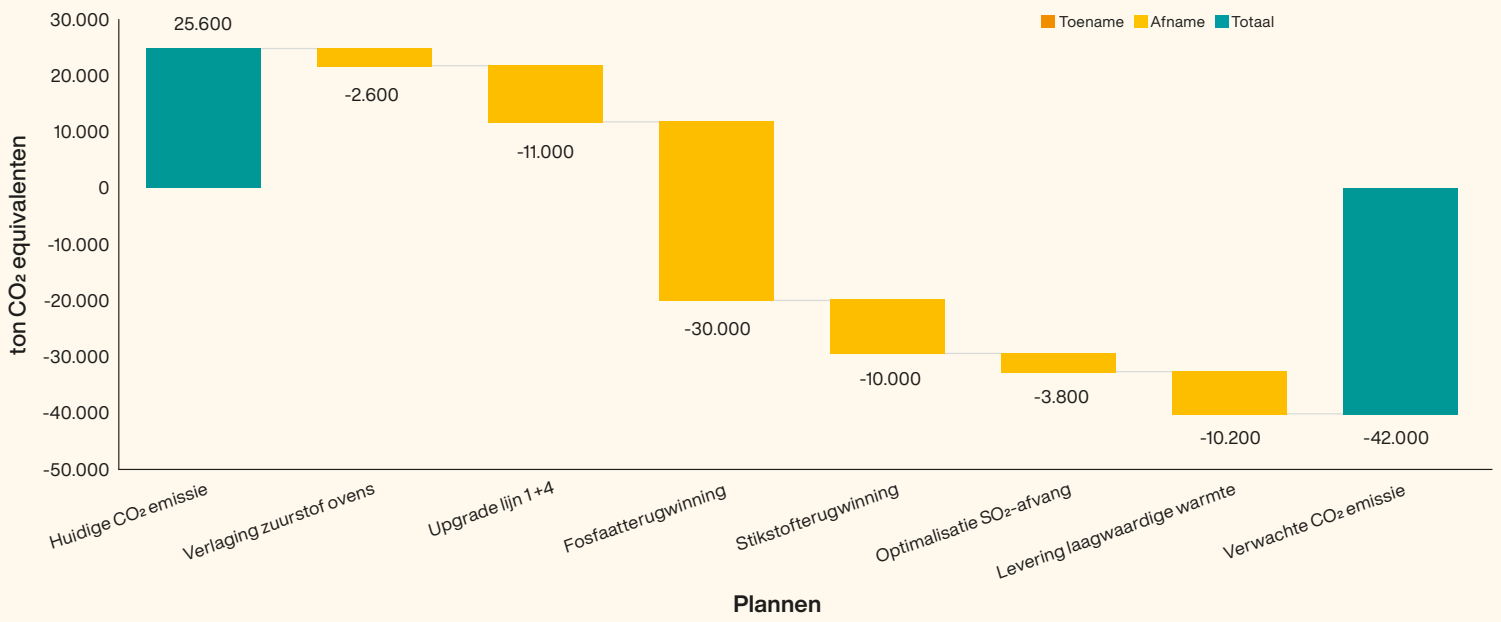

Naast de uitstoot van fossiele CO_2 ontstaat tijdens de verbranding ook biogene CO_2. In onderstaand overzicht is weergegeven hoeveel biogene CO_2 jaarlijks wordt gemaakt tijdens de verbranding van het zuiveringsslib (biomassa).

Uitstoot biogene CO_2

	Eenheid	2020	2021	2022	2023	2024
Verbranding zuiveringsslib	ton CO_2 eq.	145.137	146.953	145.125	147.890	153.940

Thema: Energie

Thema: Energie

Om iedereen te laten beschikken over betaalbare, betrouwbare en duurzame energie, moet de toegang tot elektriciteit, schone brandstoffen en technologie worden uitgebreid, de energie-efficiëntie worden verbeterd en moet er meer hernieuwbare energie beschikbaar komen. SNB heeft zich tot doel gesteld om de verwerking van zuiveringsslib energieneutraal te laten plaatsvinden vanaf 2026. Het aangevoerde zuiveringsslib bevat 70% tot 80% water waardoor energieneutraliteit een grote uitdaging is omdat veel energie nodig is om het water kwijt te raken.

Netto-energie-input MWh/ton zuiveringsslib	**0,041** 2024: 0,041 2023: 0,011 2022: 0,017

Voor het slibverwerkingsproces zet SNB drie energiebronnen in: de organische fractie in het zuiveringsslib (biomassa), aardgas en eigen/ingekochte elektriciteit. De organische fractie wordt verbrand tijdens de verwerking, waarbij warmte vrijkomt. Deze warmte gebruikt SNB voor het verwerkingsproces en om elektriciteit te produceren. Aardgas wordt ingezet om de ovens op te warmen na een onderhoudsstop en om gecontroleerd de ovens uit bedrijf te nemen. Een deel van het gasverbruik wordt ingezet ter ondersteuning van de verwerking. Elektriciteit gebruikt SNB voor de aandrijving van diverse installatieonderdelen.

Energieverbruik

	Eenheid	2020	2021	2022	2023	2024
Totaal niet-hernieuwbare energie	MWh/jaar	4.727	3.712	3.589	3.585	2.565
Totaal hernieuwbare energie	MWh/jaar	27.430	26.897	26.469	28.488	29.102
Totaal energieverbruik	**MWh/jaar**	**32.157**	**30.609**	**30.058**	**32.073**	**31.667**

SNB richt zich al sinds de start van de bedrijfsvoering op een verlaging van haar energieverbruik en het gebruiken van de warmte die vrijkomt tijdens de verwerking. Deels wordt deze warmte ingezet om het zuiveringsslib voor te drogen. Er wordt ook een deel van de warmte nuttig ingezet voor het terugwinnen van stoffen en het produceren van elektriciteit uit zuiveringsslib. In 2024 viel de productie van elektriciteit circa 50% lager uit dan in 2023 als gevolg van een schade aan de hogedruk-stoomturbine. Door lange levertijden heeft de turbine een substantieel deel van 2024 niet kunnen draaien.

Thema: Energie

Energieproductie

	Eenheid	2020	2021	2022	2023	2024
Opgewekte energie uit biomassa	MWh/jaar	24.439	22.847	20.722	25.523	12.552
Opgewekte zonne-energie	MWh/jaar	2.365	2.146	2.436	2.212	2.016
Energieproductie	**MWh/jaar**	**26.804**	**24.993**	**23.158**	**27.735**	**14.568**

SNB wil volledig energieneutraal worden. Met de realisatie van het speerpuntproject 'upgrade lijn 1 + 4' moet het mogelijk zijn om meer elektriciteit te gaan opwekken uit zuiveringsslib, zodanig dat er meer energie wordt geproduceerd dan wordt gebruikt. Voor meer informatie hierover wordt verwezen naar het artikel over dit project in dit jaarverslag. Verder wordt gekeken naar het terugwinnen van laagwaardige warmte om die in te kunnen zetten voor bijvoorbeeld de fosfaat- en stikstofrecyclingfabrieken en/of levering aan buurbedrijven en/of levering op een warmtenet. Deze warmte wordt nu weggekoeld.

Netto-energie-input in primaire energie-eenheden

	Eenheid	2020	2021	2022	2023	2024
Totaal energieverbruik	MWh/jaar	32.157	30.609	30.058	32.073	31.667
AF: Totale energieproductie	MWh/jaar	-26.804	-24.993	-23.158	-27.735	-14.568
Netto-energie-input	**MWh/jaar**	**5.353**	**5.616**	**6.900**	**4.338**	**17.099**
Per verwerkte ton slib	**MWh/ton slib**	**0,013**	**0,014**	**0,017**	**0,011**	**0,041**

Netto-energie-input in MWh

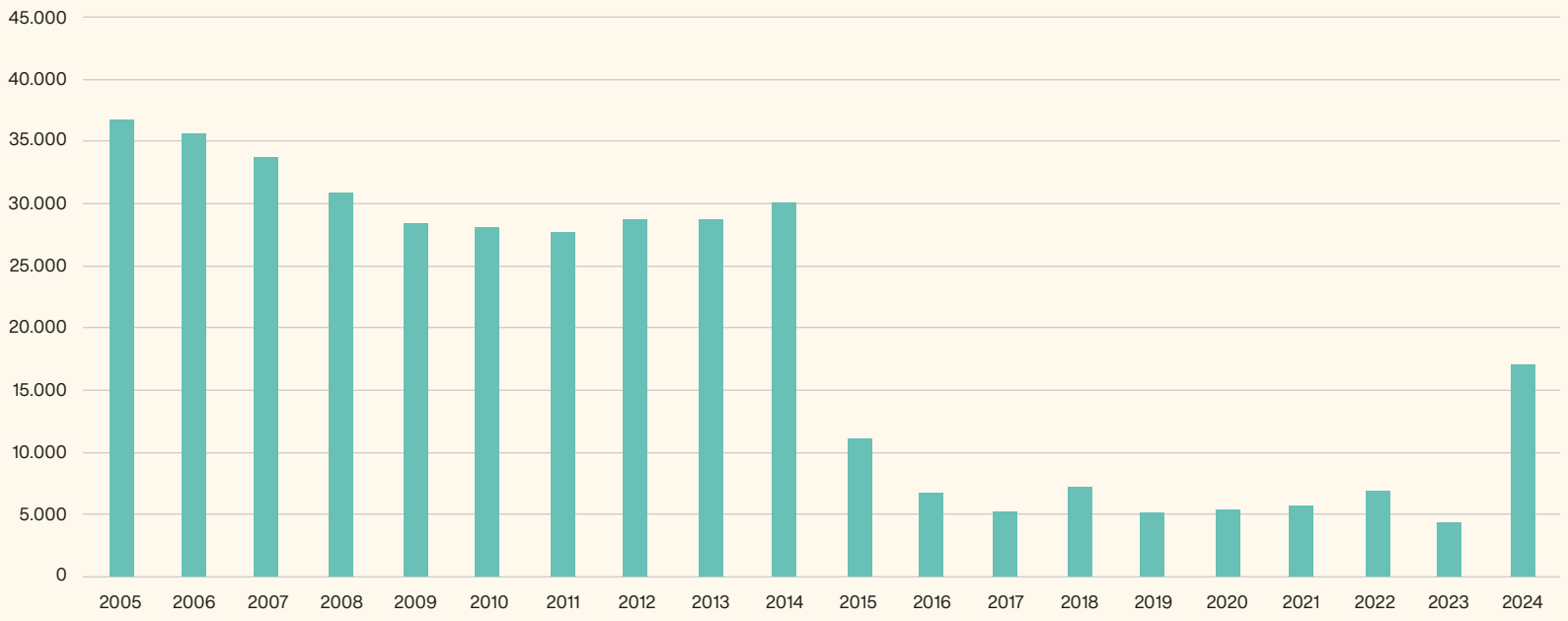

Thema: Recycling

Het inzetten van afval als vervangers voor primaire grondstoffen en het terugwinnen van grondstoffen uit afval waarmee deze ingezet kunnen worden als secundaire grondstoffen, vergroot de duurzame verwerking van zuiveringsslib. SNB heeft zich als doel gesteld om uit zuiveringsslib zo veel mogelijk grondstoffen terug te winnen waarbij de focus ligt op fosfaat en stikstof.

Hergebruik reststoffen % hergebruik t.o.v. totaal aan reststoffen	**91,7** 2024: 91,7 2023: 91,6 2022: 92,3
Fosfaatterugwinning % teruggewonnen P uit vliegas	**5,7** 2024: 5,7 2023: 0,9 2022: 1,1
Stikstofterugwinning % teruggewonnen N uit afvalwater	**13,4** 2024: 13,4 2023: 0,0 2022: 0,0

Hergebruik van reststoffen

Het inzetten van afval als vervanger voor primaire grondstoffen en het terugwinnen van grondstoffen uit afval, waarmee deze ingezet kunnen worden als secundaire grondstoffen, zorgt voor een duurzamere verwerking van zuiveringsslib. Immers, de impact op het milieu en de afhankelijkheid van primaire grondstoffen wordt verminderd. SNB zet dan ook volledig in op het terugwinnen van grondstoffen uit reststoffen. Tijdens het verwerkingsproces bij SNB komen er verschillende reststoffen vrij die terug te leiden zijn naar het zuiveringsslib, maar die ook ontstaan door het reinigen van de rookgassen en het afvalwater. Het terugwinnen van grondstoffen is geen eenvoudige opgave. Naar verwachting neemt de verontreiniging in het zuiveringsslib in de komende jaren toe door een hogere zuiveringsgraad, waardoor hergebruik wordt bemoeilijkt. Daarnaast speelt de problematiek rondom zeer zorgwekkende stoffen (ZZS).

Reststoffen uit de SVI per jaar

	Eenheid	2020	2021	2022	2023	2024
Totaal aan afval	ton/jaar	38.808	40.181	40.398	42.248	44.723
Per verwerkte ton slib	**kg/ton slib**	**91**	**93**	**97**	**102**	**107**

Thema: Recycling

Bij de vergisting van zuiveringsslib op de RWZI's wordt de koolstof omgezet in gas, waarbij de organisch gebonden stikstof voornamelijk als ammonia achterblijft in het water, wat gedeeltelijk met het zuiveringsslib naar SNB wordt aangevoerd. Dit leidt er dan toe dat het stikstofgehalte in het afvalwater, dat ontstaat bij het voordrogen van het zuiveringsslib, is verdubbeld. Omdat de eigen afvalwaterbehandeling onvoldoende capaciteit heeft, wordt een deel van het ammonia (ammoniakwater) extern verwerkt. SNB ondervindt problemen met de afzet omdat er nauwelijks verwerkingscapaciteit beschikbaar is voor dit materiaal. Eind 2024 is de eigen biologische afvalwaterzuivering aangepast om meer stikstofafbraakcapaciteit te realiseren. Voor 2025 wordt derhalve een afname verwacht van de externe verwerking van ammoniakwater. In 2024 zijn met een tweetal afvalenergiecentrales proeven gedaan om het ammonia in te zetten om stikstofoxide (NOx) te reduceren tijdens de verbranding van bedrijfs- en huisafval. SNB verwacht deze proeven in 2025 te kunnen doorzetten en vervolgens naar een reguliere afname over te gaan.

Bovenstaande reststoffen worden zo veel mogelijk hergebruikt als secundaire grondstof, waardoor inzet van primaire grondstoffen vermeden wordt. Hierbij streeft SNB naar een zo hoog mogelijke nuttige toepassing.

Hergebruik reststoffen als grondstoffen

	Eenheid	2020	2021	2022	2023	2024
Nuttig toegepast	% tot. afval	98,7	93,4	92,3	91,6	91,7
Niet nuttig toegepast	% tot. afval	1,3	6,6	7,7	8,4	8,3
Totaal	**% tot. afval**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

Fosfaatterugwinning

In 2023 is SNB gestart met het strategisch speerpuntproject 'fosfaatterugwinning'. Doel van dit project is om binnen een aantal jaren een fosfaatrecyclingfabriek te realiseren naast de slibverwerkings-installatie in Moerdijk waarin een fosfaatmeststof wordt gemaakt. Voor meer informatie hierover wordt verwezen naar het artikel over dit project in dit jaarverslag. Tot en met 2024 heeft SNB via diverse routes op discontinue wijze al fosfor (P) teruggewonnen uit vliegas. Tot en met heden is er circa 2.345 ton fosfor teruggewonnen. Vorig jaar is de terugwinning toegenomen waarbij vliegas is afgezet bij een kunstmestproducent die de vliegas toepast in een gecertificeerde groene kunstmest die in 2024 voor het eerst op de markt is gebracht. SNB verwacht dat de afzet in de komende jaren verder kan toenemen maar dat voor de grootschalige fosfaatterugwinning SNB is aangewezen op bovenstaand project.

Aanwezige hoeveelheid fosfaat en terugwinning fosfaat uit vliegas

	Eenheid	2020	2021	2022	2023	2024
Fosfaatgehalte (P_2O_5) in vliegas	% tot. as	20,8	21,7	21,6	21,3	19,8
Fosfaatterugwinning	%	0,0	0,3	1,1	0,9	5,7
Fosfaatterugwinning	ton P	0	11	38	32	191

Stikstofterugwinning

Zuiveringsslib is rijk aan fosfaat maar ook aan stikstof. Hierboven is aangegeven dat SNB te maken heeft met een toename van stikstof in het afvalwater. Nu wordt deze stikstof vernietigd in de eigen afvalwaterbehandeling dan wel extern verwerkt. SNB ziet echter mogelijkheden deze stikstof om te zetten in een vorm waarbij deze als groene meststof gebruikt kan worden. In 2024 startte een pilotproef hiernaar. In 2024 zijn er diverse proeven gedaan om vanuit het afvalwater een stikstofmeststof te maken. Deze proeven zijn succesvol verlopen. Op basis daarvan werkt SNB binnen het speerpuntproject 'stikstofterugwinning' aan de realisatie van een stikstofrecyclingfabriek met als doel een stikstofmeststof te gaan produceren. Voor meer informatie hierover wordt verwezen naar het artikel over dit project in dit jaarverslag.

Terugwinning stikstof uit afvalwater

	Eenheid	2020	2021	2022	2023	2024
Stikstofterugwinning	%hergebruik	0,0	0,0	0,0	0,0	13,4

Thema: Verzuring en overige emissies

Thema: Verzuring en overige emissies

Met het verwerken van zuiveringsslib heeft SNB veel positieve impact, omdat we ongewenste stoffen vernietigen, grondstoffen terugwinnen en energie produceren. Naast CO_2 komen tijdens de verwerking ook andere stoffen vrij naar lucht en water die schadelijk zijn voor het milieu. De rookgassen en het afvalwater die vrijkomen worden zo veel mogelijk gereinigd. Daarmee ontziet SNB de omgeving zo veel mogelijk. SNB zet hierbij in op het maximaal reduceren van de emissies naar lucht en water.

Stikstof

De in het zuiveringsslib aanwezige zwavel en stikstof worden tijdens de verwerking grotendeels afgebroken of omgezet in onschadelijke emissies. Een deel komt in de lucht terecht, zoals zwaveldioxide (SO_2), stikstofoxiden (NOx) en ammoniak (NH3). Deze stoffen dragen bij aan de verzuring van het milieu. In het verleden is reeds geïnvesteerd om de stikstofemissies te beperken, door twee verbrandingsovens te verlengen. In het speerpuntproject ‘upgrade lijn 1 + 4’ wil SNB ook de twee andere verbrandingsovens verlengen, om zodoende de stikstofemissies verder te verlagen naast het reduceren van de lachgasemissies en het opwekken van meer energie uit zuiveringsslib. Voor meer informatie hierover wordt verwezen naar het artikel over dit project in dit jaarverslag.

Uitstoot verzurende emissies in vrachten per jaar

	Eenheid	2020	2021	2022	2023	2024
Ammoniak (NH3)	ton/jaar	4,9	5,1	5,8	5,9	6,2
Stikstofoxiden (NOx)	ton/jaar	36,4	35,8	35,1	37,0	33,4
Zwaveldioxide (SO_2)	ton/jaar	4,6	2,4	2,5	3,0	2,5
Totaal	**ton/jaar**	**45,9**	**43,3**	**43,4**	**45,9**	**42,1**
Per verwerkte ton slib	**kg/ton slib**	**0,11**	**0,10**	**0,11**	**0,11**	**0,10**

Thema: Verzuring en overige emissies

Verzuring ton (NO_x/NH_3/SO_2)/jaar	**0,10** 2024: 0,10 2023: 0,11 2022: 0,11
Kwaliteit afvalwater vervuilingseenheden/jaar	**2.194** 2024: 2.194 2023: 836 2022: 748

In 2024 is de eerste van vier verbeterde rookgaswassers geïnstalleerd. SNB verwachtte een afname van de ammoniakemissie te bewerkstelligen met de verbeterde wasser. Dat is niet gelukt. Er wordt nu naar andere mogelijkheden gekeken om de ammoniakemissie te verlagen. Belangrijk hierin is het speerpuntproject 'stikstofterugwinning'. Nu wordt nog een groot deel van de ammoniak uit het afvalwater meeverbrand. Via het genoemd project wordt de ammoniak niet meer meeverbrand, maar omgezet in een stikstofmeststof. Voor meer informatie hierover wordt verwezen naar het artikel over dit project in dit jaarverslag. De overige drie rookgaswassers worden in de komende jaren ook nog vervangen, omdat deze wassers aan het einde zijn van hun technische levensduur.

Verder is SNB van plan via het speerpuntproject 'optimalisatie SO_2-afvang' zwaveldioxide (SO_2) om te zetten in gips, geschikt voor toepassing in de bouwsector. Het doel is dan tevens om de SO_2-emissie verder terug te brengen. Voor meer informatie hierover wordt verwezen naar het artikel over dit project in dit jaarverslag.

Emissies naar afvalwater

Naast het verbruik van water produceert SNB ook een aantal afvalwaterstromen: bedrijfsafvalwater, hemelwater van wegen en terreinen, hemelwater op daken en koelwaterspui. De laatste twee stromen worden gebruikt als koelwater. Het regenwater dat op de wegen en losbordessen van het terrein terechtkomt wordt via een bodempassage geloosd op een sloot. Met de lozing op de sloot wordt verdroging van het milieu tegengegaan.

Het bedrijfsafvalwater loost SNB via het riool, nadat het eerst gezuiverd is via de biologische afvalwaterzuiveringsinstallatie (AWZI). In 2024 is het afvalwater om een aantal redenen niet goed verwerkt door de zuivering waardoor de afvalwateremissie toenam in 2024. Deze redenen waren: onderhoud aan de ammoniakstrippers en de persleiding van het waterschap, de ombouw van de zuivering zelf, schuimvorming in de zuivering en het vervangen van luchtschotels in de zuivering.

Afvalwateremissies

	Eenheid	2020	2021	2022	2023	2024
Vervuilingswaarde	v.e.	885	464	748	836	2.188

Thema: Grondstoffengebruik

SNB streeft naar het minimaliseren van de inzet van grond- en hulpstoffen, rekening houdend met de samenstelling van het aangeleverde zuiveringsslib. De vervuiling in het zuiveringsslib bepaalt in hoge mate de aard en omvang van het gebruik van hulpstoffen. In verband met de schaarste aan zoet water tracht SNB tevens het waterverbruik zo veel mogelijk te beperken.

Grond- en hulpstoffengebruik

De vier belangrijkste hulpstoffen die SNB gebruikt, zijn zoutzuur, natronloog, kalksteen/krijt en adsorbens. Zwavel in het zuiveringsslib reageert in de oven tot zwaveldioxide (SO_2). Hiervan wordt circa 70% afgevangen door de toevoeging van kalk/krijt in de oven en circa 30% door dosering van natronloog in de rookgas-wassers. Natronloog wordt ook in combinatie met zoutzuur gebruikt voor het verwijderen van stikstof. De adsorbens wordt in de laatste stap van de rookgasreiniging gebruikt, om zeker te stellen dat eventueel nog aanwezige verontreinigingen in de rookgassen worden afgevangen.

Verbruik grond- en hulpstoffen

	Eenheid	2020	2021	2022	2023	2024
Totaal grond- en hulpstoffen	ton/jaar	14.691	15.779	18.820	19.095	17.895
Per verwerkte ton slib	**kg/ton slib**	**35,2**	**38,0**	**46,0**	**46,3**	**42,9**

Het verbruik van zoutzuur en natronloog is toegenomen door de toename van stikstof in het afvalwater. De toename in het gebruik van kalk/krijt houdt verband met de overschakeling op een ander, minder reactief mengsel van kalk/krijt in verband met het wegvallen van de kalkleverancier. Met de realisatie van het speer-puntproject ‘optimalisatie SO_2-afvang’ wil SNB SO_2 niet langer afvangen met kalk/krijt in de verbranding, maar volledig in de rookgaswassers. Om dan het natronloogverbruik niet te laten oplopen, wordt in dit project ook de terugwinning/recirculatie van natronloog voorzien. Voor meer informatie hierover wordt verwezen naar het artikel over dit project in dit jaarverslag.

Verbruik hulpstoffen kg/ton zuiveringsslib	**42,9** 2024: 42,9 2023: 46,3 2022: 46,0
Verbruik water m³/ton zuiveringsslib	**0,99** 2024: 0,99 2023: 0,95 2022: 1,02

Waterverbruik

Voor het verwerkingsproces heeft SNB water nodig. Hiervoor wordt drink- en industriewater ingekocht en wordt koelwater betrokken uit het Hollandsch Diep.

Verbruik grond- en hulpstoffen

	Eenheid	2020	2021	2022	2023	2024
Totaal verbruik	m3/jaar	411.650	399.759	419.854	389.473	412.952
Per verwerkte ton slib	**m3/ton slib**	**0,99**	**0,96**	**1,02**	**0,95**	**0,99**

SPEERPUNTPROJECT FOSFAATTERUGWINNING

SNB krijgt wereldprimeur op het gebied van fosfaatrecycling

Duurzaamheidswinst project Fosfaatterug-winning in cijfers

- 23.000 ton per jaar aan vermeden CO_2. Dat is vergelijkbaar met de CO_2-compensatie van 1.150.000 bomen per jaar.
- 3,2 miljoen kilo per jaar aan teruggewonnen circulair fosfaat. Dit kan 8% van het jaarlijkse kunstmestgebruik uit fossiele bronnen in Nederland vervangen.
- De fosfaatproductie voorziet in 60% van de jaarlijkse fosfaatbehoefte van de Nederlandse bevolking.

De eerste innovatieve circulaire fosfaatfabriek verrijst binnen enkele jaren op het terrein van SNB, als onderdeel van de slibverwerkingsinstallatie. Fosfaat is een waardevolle grondstof voor met name de wereldwijde voedselproductie. Terugwinnen ervan beperkt uitputting van fosfaatmijnen en verlaagt de milieu-impact van de kunstmestproductie. Daarnaast draagt het bij aan het vergroten van de continuïteit, duurzaamheid en betaalbaarheid van de slibverwerking bij SNB.

In gesprek met Silvester Bombeeck en Marissa de Boer.

SPEERPUNTPROJECT FOSFAATTERUGWINNING

Realiseren van de nieuwe fosfaatfabriek is een belangrijke stap op weg naar een circulaire afvalwater- en slibketen, zegt SNB-directeur Silvester Bombeeck. “We slaan hiermee meerdere vliegen in één klap. We maken twee nuttige producten uit afval, want naast fosfaat produceert de nieuwe fabriek ook een cementvervanger voor beton. Verder vermijden we met de nieuwe installatie per saldo structureel de uitstoot van een aanzienlijke hoeveelheid CO_2. Bovendien wordt alle slibvliegas die na het slibverwerkingsproces overblijft verwerkt. Slibvliegas is een restproduct waarvoor het steeds moeilijker is om een nuttige toepassing te vinden”, aldus Bombeeck.

Twee producten zonder afvalstroom

SNB is al langer op zoek naar een geschikte technologie voor de recycling van fosfaat. Die werd uiteindelijk gevonden bij het bedrijf SusPhos, dat zes jaar geleden is opgericht door Marissa de Boer. Zij bedacht tijdens haar promotieonderzoek samen met andere studenten aan de Universiteit van Amsterdam de nieuwe technologie voor het terugwinnen van fosfaat. “Samen met een technologiepartner hebben we een pilotfabriek opgezet bij een rioolwaterzuiveringsinstallatie in Leeuwarden. Dat heeft geleid tot de inmiddels gepatenteerde technologie die met zuur verbindingen in fosfaatrijke stromen breekt en die vervolgens scheidt. Zo maken we zonder afvalstroom twee producten, dat is ons unieke onderscheid; uiteraard een fosfaatmeststof en een vervanger voor cement in beton. De bouw van de op onze technologie gebaseerde fosfaatrecyclingfabriek is dan ook een belangrijke mijlpaal”, zegt SusPhos-CEO De Boer.

Warmte en elektriciteit benutten

De fosfaatrecyclingfabriek wordt geïntegreerd in de slibverwerkingsinstallatie van SNB. Bombeeck: “Daarmee is het onderdeel van onze operatie en is er bijvoorbeeld geen aparte controlekamer nodig. Als energiebron voor de nieuwe fabriek benutten we warmte en elektriciteit die al in onze installatie worden geproduceerd. En er is geen emissie van CO2 of stikstof. Zo zetten we met de nieuwe fabriek een belangrijke stap in de transitie naar een circulaire afvalwater- en slibketen, door het meest waardevolle bestanddeel, fosfaat, van slibvliegas terug te winnen.”

“We maken twee nuttige producten uit afval, want naast fosfaat produceert de nieuwe fabriek ook een cementvervanger voor beton.”

Internationale belangstelling

Vanaf de start heeft SusPhos meerdere awards in de wacht gesleept voor de behaalde resultaten met het baanbrekende innovatieve onderzoek naar fosfaatrecycling. “Het is niet de bedoeling dat we na de realisatie van de fabriek bij SNB eigenaar worden van nog meer fosfaatfabrieken. Wel willen we licenties gaan uitgeven voor onze technologie. Daarvoor is al aardig wat internationale belangstelling. In landen als Duitsland, Oostenrijk en Zwitserland wordt het binnen een aantal jaren wettelijk verplicht om fosfaat uit afvalwater en zuiveringsslib te halen. Daarnaast is er aandacht voor onze technologie uit onder andere Azië. Het belangrijkste is dat we positieve impact kunnen maken op het gebied van duurzaamheid”, aldus De Boer.

Volledig circulair proces

De beoogde start van de fosfaatrecyclingfabriek is voorzien voor begin 2028, maar SNB en SusPhos moeten nog wel een slag om de arm houden, zegt Bombeeck. “De aandeelhouders van SNB moeten nog een definitieve investeringsbeslissing nemen. Onze aandeelhouders zien het belang van het terugwinnen van fosfaat. Fosfaat is een van de grondstoffen die van groot belang is voor de voedselproductie. Eens raken de fosfaatmijnen leeg en houdt de winning van fossiele fosfaaterts op. Jaarlijks gaat in Nederland 12 miljoen kilo fosfaat verloren via het afvalwater. Met de fosfaatrecyclingfabriek verwachten 3,2 miljoen kilo terug te winnen. We zetten daarmee een belangrijke stap in het sluiten van de fosfaatkringloop in het afvalwater in Nederland.”

Vereenvoudig afvalwater- en slibketen **huidige situatie**

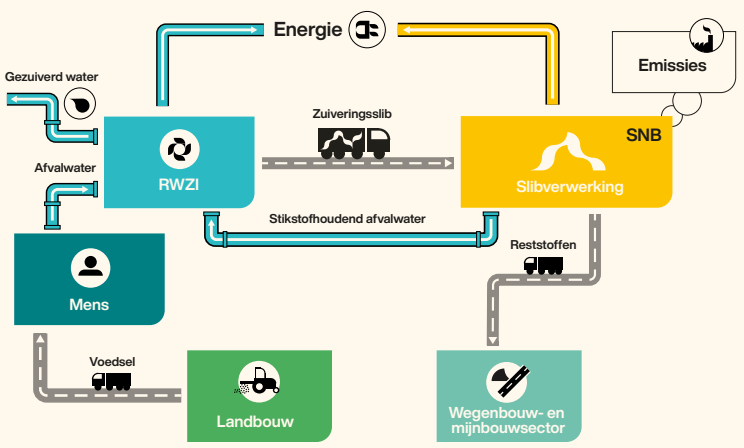

Vereenvoudig afvalwater- en slibketen **Fosfaat recycling**

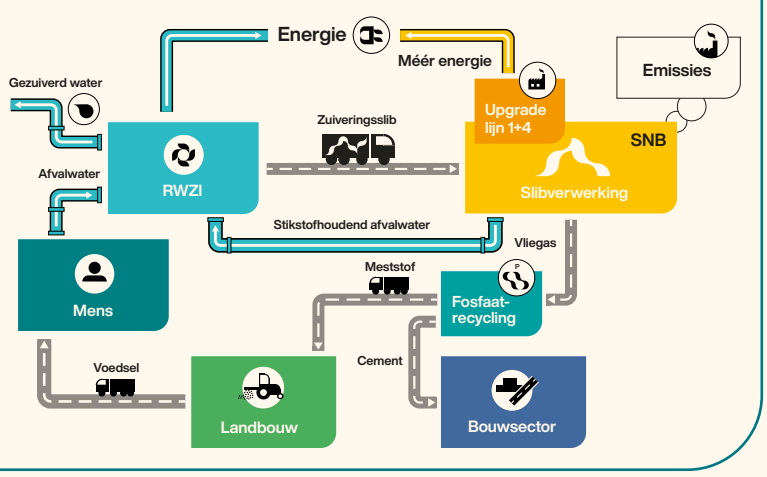

Thema: Aantrekkelijke werkgever

Thema: Aantrekkelijke werkgever

De ondernemingsstrategie kan alleen succesvol worden uitgevoerd wanneer er een robuuste organisatie achter staat. SNB zorgt daarom voor het behoud en de uitbouw van relevante kennis en ervaring in de organisatie, met voldoende en tijdige instroom van jong talent en ervaren krachten op sleutelposities.

Werkgelegenheid gemiddeld aantal fte	**52,4** 2024: 52,4 2023: 51,7 2022: 50,7

Organisatiestructuur

De Directie leidt SNB en stuurt het Managementteam aan. Het Managementteam bestaat naast de Directeur uit de Operationeel Manager en de Manager Finance & Control. De Operationeel Manager stuurt de Afdeling Procesvoering en de Afdeling Technische Dienst aan. Beide afdelingen worden ondersteund vanuit de EMA (Engineering, Milieu en Arbo) en het Bedrijfsbureau. De Manager Finance & Control stuurt de ondersteunende afdelingen aan: P&O, Finance & Control en Secretariaat. In 2024 is een nieuwe Afdeling Innovatie opgezet die rechtstreeks onder de Directie gaat functioneren. Deze afdeling gaat zich toeleggen op de innovatie op het gebied van bestaande en nieuwe slibeindverwerkingstechnieken en innovaties in grondstoffenterugwinning.

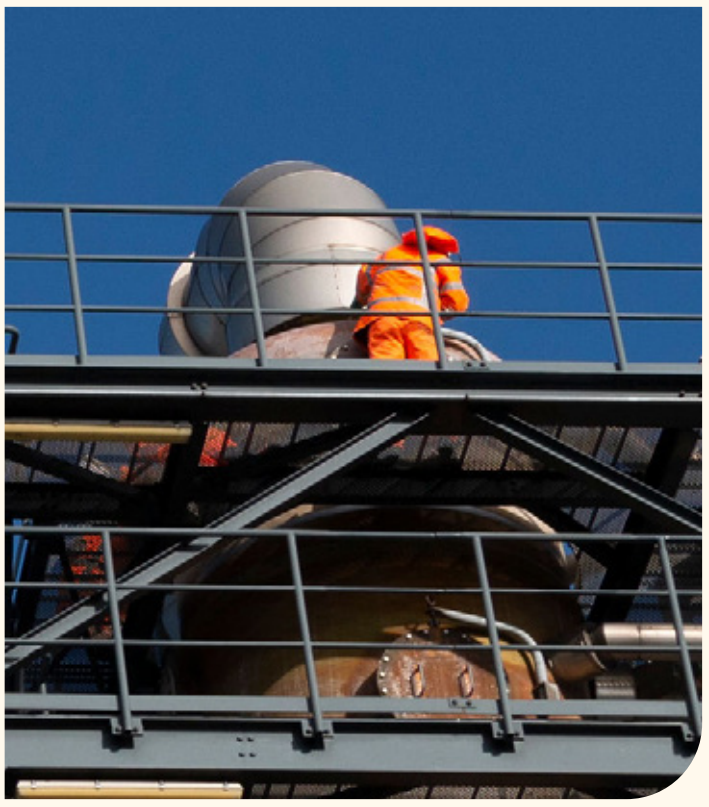

Werkgelegenheid

Alle medewerkers die in dienst zijn hebben een aanstelling voor onbepaalde tijd, op zeven medewerkers na. Alle medewerkers hebben arbeidsovereenkomsten met vaste arbeidsuren. Van de 55 medewerkers op 31 december 2024 is 15% vrouw en 85% man. 16% van de medewerkers heeft een parttime aanstelling, waarvan 78% vrouw en 22% man. Een medewerker heeft een afstand tot de arbeidsmarkt.

Omvang en samenstelling medewerkers

	Eenheid	2020	2021	2022	2023	2024
Medewerkers per einde jaar	aantal	51	50	53	53	55
Medewerkers gedurende jaar	gem. fte	49,5	49,4	50,7	51,7	52,4
Gemiddelde leeftijd	jaar	50,8	50,0	50,0	51,0	49,2
Gemiddeld aantal dienstjaren	jaar	15,5	14,8	14,3	14,8	12,5
Verloop medewerkers	aantal	1	3	2	3	9

In 2024 zijn vijf medewerkers met pensioen gegaan en hebben vier medewerkers besloten hun carrière elders voort te zetten. In 2024 zijn elf nieuwe medewerkers aangetrokken. Op 31 december 2024 is de leeftijdsopbouw van de medewerkers als volgt: 5 jonger dan 30 jaar, 14 tussen de 30 en 50 en 36 ouder dan 50 jaar.

Scholing

Met alle medewerkers wordt minimaal een keer per jaar een evaluatiegesprek gehouden waarbij tevens persoonlijke plannen worden opgesteld voor het komende jaar. SNB heeft een ruime scholingsregeling waarbinnen medewerkers zichzelf verder kunnen ontwikkelen. In 2024 zijn onder andere opleidingen gevolgd op het gebied van master in management & innovatie, MBA, middelbare veiligheidskunde en procesoperator B en C. Daarnaast volgen medewerkers opleidingen en actualiteitendagen om bij te blijven op hun vakgebied. De effectiviteit van deze opleidingen is getoetst tijdens evaluatiegesprekken die jaarlijks met de medewerkers worden gehouden.

opleidingen en actualiteitendagen op vakgebied

Consultatie en participatie van medewerkers

Via diverse overlegstructuren wordt met de medewerkers gesproken en input gevraagd op strategische en operationele vraagstukken. Op het gebied van gezond en veilig werken worden medewerkers via toolboxen bijgepraat door leidinggevenden. De preventiemedewerkers zijn betrokken bij vraagstukken op het gebied van Arbo in samenwerking met de KAM-coördinator. De OR denkt mee en na over de ontwikkelingen en geeft aan hoe de OR tegen SNB en haar activiteiten aankijkt. De Directie heeft drie keer overleg gehad met de OR over reguliere zaken en specifieke, actuele onderwerpen zoals organisatiewijziging, arbeidsvoorwaarden, invulling vacatures, veilig en gezond werken en arbeidsmarktontwikkelingen. De RvC woonde regelmatig een vergadering bij.

Thema: Veilige en gezonde werkomgeving

Thema: Veilige en gezonde werkomgeving

Onze SVI is een complexe installatie die 24/7 in bedrijf is. Onze medewerkers moeten zich dus continu bewust zijn van de gevaren. Veilig werken in een veilige en gezonde werkomgeving is dan ook belangrijk. Hieraan wordt dagelijks aandacht besteed met als doel dat iedereen gezond en veilig naar huis kan.

Ongevallen ongevallenratio	**62** 2024: 2023: 2022:	 62 54 0
Ziekteverzuim % ziekte-uren	**4,5** 2024: 2023: 2022:	 4,5 7,4 10,0

Werkomgeving

Een veilige en gezonde werkomgeving is van grote waarde voor onze medewerkers. SNB besteedt hier dan ook veel aandacht aan.

Veiligheidscijfers

	Eenheid	2020	2021	2022	2023	2024
Ongevallenratio	ratio*	54	14	0	54	62
Verloren arbeidstijd	dagen	21	0	0	4	2

**(aantal ongevallen : totaal aantal gewerkte uren) * 1.000.000 uur.*

In 2024 waren er 5 ongevallen waarvan 1 met verzuim. Deze ongevallen zijn allemaal geanalyseerd waarbij indien nodig en mogelijk maatregelen zijn getroffen om soortgelijke ongevallen in de toekomst te voorkomen.

Verzuimcijfers

	Eenheid	2020	2021	2022	2023	2024
Ziekteverzuim	%	5,5	7,6	10,0	7,4	4,5
Meldingsfrequentie	aantal p.p.	0,89	1,24	1,63	1,52	1,23

Net als in voorgaande jaren heeft SNB in 2024 te maken gehad met een aantal langdurig arbeids-ongeschikte werknemers. Deze arbeidsongeschiktheid is niet gerelateerd aan de werkzaamheden bij SNB. Preventie is een belangrijk aandachtspunt alsook de begeleiding van langdurig arbeids-ongeschikte werknemers.

SPEERPUNTPROJECT STIKSTOFRECYCLING

Recyclen van stikstof naar een bruikbaar product is op alle fronten winst

Duurzaamheidswinst project Stikstofterug-winning in cijfers

- 36.000 ton per jaar aan vermeden CO_2. Dat is vergelijkbaar met de CO_2-compensatie van 1.800.000 bomen per jaar.
- 4.000 kg per jaar aan reductie van ammoniakemissie (NH_3). Dit is vergelijkbaar met de jaarlijkse ammonia-emissie van 520 melkkoeien.
- 12 miljoen kilo aan teruggewonnen circulaire stikstof (als ammoniumsulfaat 40%).

Met een stikstofrecyclingfabriek wil SNB stikstof terug-winnen tot een gerecycled bruikbaar stikstofproduct Met deze fabriek wordt de huidige afvalwaterbehandeling van SNB geoptimaliseerd waardoor operationele kosten worden verlaagd en een bijdrage wordt geleverd aan cir-culariteit in de afvalwater- en slibketen.

In gesprek met Geert Notenboom en Luc Sijstermans.

SPEERPUNTPROJECT STIKSTOFRECYCLING

SNB treft voorbereidingen voor het Europees aanbesteden van de bouw van een installatie die stikstof verwijdert uit het afvalwater en dat vervolgens omzet in een bruikbaar product voor in de landbouw of als chemisch product. Het stikstofgehalte in het afvalwater van SNB is in de afgelopen jaren sterk toegenomen en dat zorgt voor fikse uitdagingen, maar ook voor inventieve oplossingen..

Dat de hoeveelheid stikstofhoudende ammonia in de laatste acht jaar is verdrievoudigd komt door het verder vergisten van zuiveringsslib bij de rioolwaterzuiveringsinstallaties, zegt Luc Sijstermans, proces- en milieuengineer bij SNB. “Dat proces levert biogas op, maar zorgt ervoor dat meer organisch gebonden stikstof als ammonia achterblijft in het water dat met het zuiveringsslib wordt aangevoerd. Steeds meer ammonia komt in ons afvalwater terecht. Die stikstof wordt in onze eigen afvalwaterbehandeling vernietigd, maar de capaciteit ervan is niet toereikend. Daardoor zijn we op zoek gegaan naar nieuwe oplossingen.”

Extra capaciteit stikstofverwijdering

Geert Notenboom van Notenboom Water Consultancy adviseert SNB over met name het zuiveren van het afvalwater. Zo was hij betrokken bij het ontwerp van de eerste biologische waterzuivering die de waterreststroom uit de installatie van SNB behandelt. “In 2022 werd duidelijk dat er iets moest gebeuren om de oplopende stikstofconcentratie in het afvalwater omlaag te krijgen. Samen hebben we gekeken hoe we, met gebruikmaking van de huidige infrastructuur, extra stikstofverwijderingscapaciteit kunnen creëren. Daartoe hebben we na eigen onderzoek, marktpartijen benaderd en dat heeft geleid tot de keuze voor een membraanbioreactor.”

Dat bleek een gouden greep, zeggen Sijstermans en Notenboom. “Die bioreactor heeft in 2024 gefunctioneerd als pilot en al halverwege het jaar bleek dat de stikstofafbraakcapaciteit daarmee ruimschoots kon worden verdubbeld. Om die reden is de zuiveringsinstallatie in zijn geheel omgebouwd tot membraanbioreactor.”

Bruikbaar gerecycled stikstofproduct

Nu zijn de pijlen gericht op het verder verwijderen van stikstof en het verwaarden ervan met een nieuw te bouwen stikstofrecyclingfabriek. “Toepassing in de landbouw als stikstofmeststof ligt voor de hand, want kunstmest is een commodity die in grote hoeveelheden wordt toegepast. Maar het zou ook toepassing in een chemisch product kunnen zijn, overal waar ammonium of ammoniak in wordt gebruikt. Het is aan marktpartijen om met voorstellen te komen. Een belangrijke bijvangst is dat we verwachten ook een aanzienlijke hoeveelheid CO2 te kunnen vermijden. Het produceren van ammonia op traditionele wijze kost namelijk veel energie. We willen in de toekomst daarom zoveel mogelijk inzetten op het maken van een bruikbaar gerecycled stikstofproduct”, zegt Sijstermans.

“Met stikstofrecycling zetten we een nieuwe stap om een verdere bijdrage te leveren aan een continue, duurzame en betaalbare verwerking van zuiveringsslib.”

Slot op de deur

Notenboom en Sijstermans verwachten dat een nieuwe recyclingfabriek de membraanbioreactor in ieder geval beduidend minder zal gaan belasten. “Deze reactor realiseert nu zeer lage concentraties in het effluent. We vermoeden dat een nieuwe fabriek dat nooit zal kunnen realiseren. Daarom blijft de membraanbioreactor nodig als slot op de deur, mede met het oog op strengere eisen. Binnen de stikstofketen van SNB verschuiven we nu zoveel mogelijk naar toepassing in een nuttig product. Daarmee ontlasten we andere onderdelen van de installatie en gaan de operationele kosten omlaag. De ontlasting zorgt onder andere voor een verlaging van onze ammoniakemissie

naar de lucht. De route was altijd reststoffen afzetten of verwijderen. Nu kijken we wat we nog kunnen met het stikstofatoom om daar een nuttig product van te maken, vanuit de circulaire duurzaamheidsgedachte. Met stikstofrecycling zetten we een nieuwe stap om een verdere bijdrage te leveren aan een continue, duurzame en betaalbare verwerking van zuiveringsslib.”

Boost voor hoogwaardige landbouw

Kunstmest zou in ieder geval een mooie toepassing zijn. “De productie van kunstmest heeft geleid tot een boost voor de hoogwaardige landbouw. Het heeft grote groeimomenten van bevolking en welvaart opgeleverd. Nu is het beter om circulair te denken door ammonia steeds weer opnieuw te gebruiken.”

Vereenvoudig afvalwater- en slibketen **huidige situatie**

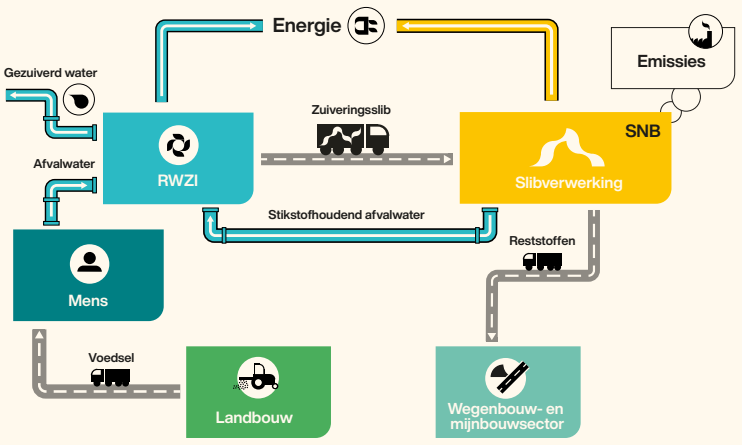

Vereenvoudig afvalwater- en slibketen **Stikstofrecycling**

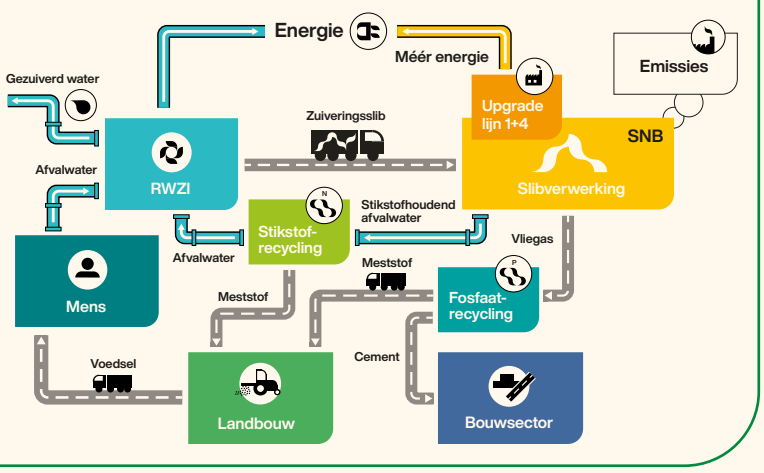

Thema: Financieel gezond

Thema: Financieel gezond

Een financieel gezonde organisatie is de basis voor alles wat SNB doet. SNB kent publieke aandeelhouders en heeft geen winstoogmerk. SNB drukt haar ondernemings-waarde uit langs de lijn van de laagste mogelijke verwerkingskosten. Een gezonde balans tussen continuïteit, kosten en duurzaamheid is daarbij het uitgangspunt.

Kostenindex % t.o.v. '98	**96,4** 2024: 96,4 2023: 88,4 2022: 96,1
Solvabiliteit EV/TV	**26,4** 2024: 26,4 2023: 29,9 2022: 33,8

SNB IS TRANSPARANT OVER INVESTERINGEN, VERWACHTE RENDEMENTEN EN KOSTEN VAN DE VERWERKING VAN ZUIVERINGSSLIB

Ontwikkeling verwerkingskosten

De kosten die SNB maakt voor de verwerking van het zuiveringsslib worden doorbelast aan de waterschappen. Daarmee zijn deze verwerkingskosten rechtstreeks van invloed op de zuiveringsheffing van de waterschappen. SNB streeft naar een stabiel/dalend verwerkingstarief. Onderstaand is de ontwikkeling van het tarief weergegeven vanaf 1998. Hierbij is het gerealiseerde verwerkingstarief afgezet tegen het geïndexeerd ontwerptarief en de zuiveringsheffing. De stijging van de afgelopen jaren houdt hoofdzakelijk verband met de toegenomen inflatie in combinatie met extra kosten voor het extern verwerken van ammonia en zuiveringsslib. Hieronder wordt specifiek nader ingezoomd op 2024.

Ontwikkeling kostenindex

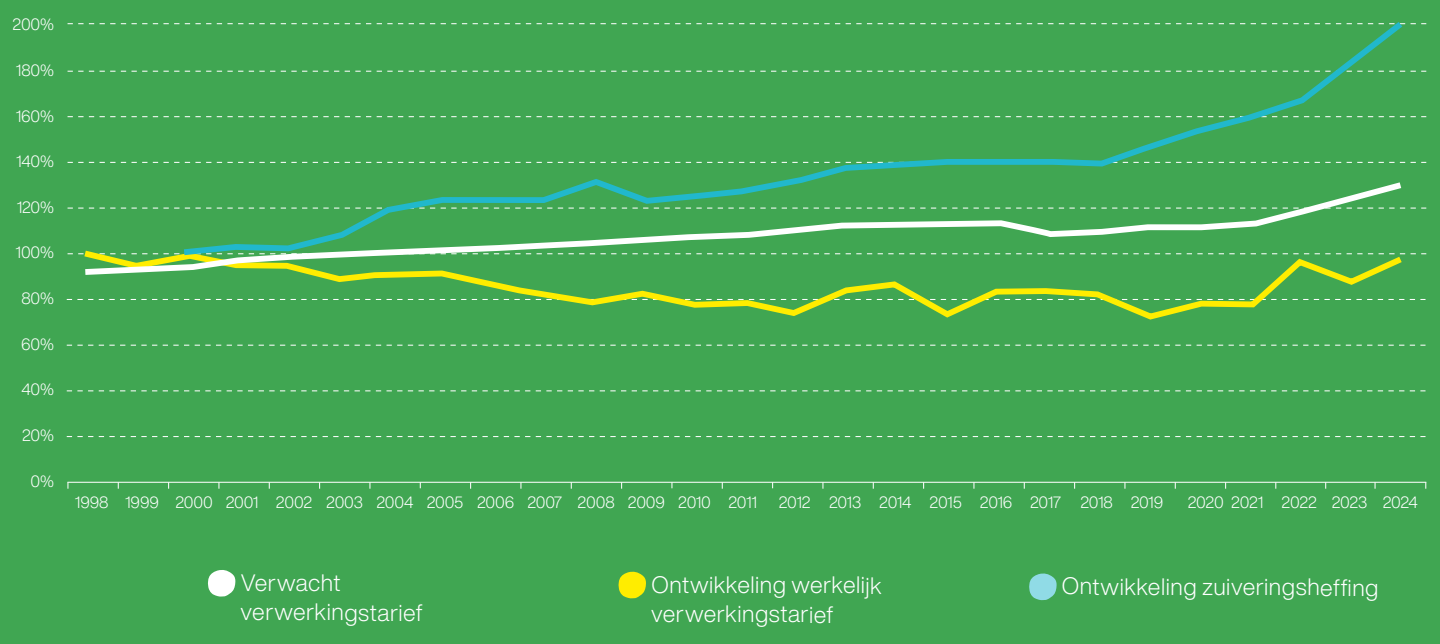

Thema: Financieel gezond

Toelichting op het financiële resultaat

Financieel sluit 2024 met een negatief resultaat van € 1.979.000. Begroot was een negatief resultaat van € 921.000. Het verschil van € 1.058.000 is hieronder niet geanalyseerd op het niveau van de diverse opbrengsten en lasten, maar op het niveau van bovenliggende oorzaken. Op basis daarvan is onderstaand overzicht samengesteld.

Toelichting op het resultaat 2024

(x € 1.000)		
1	Toename omzet door gewijzigde aanvoer zuiveringsslib	+3.626.000
2	SDE-subsidie over 2024	+482.000
3	Minder uitgaven aan advies en ontwikkeling	+332.000
4	Lager verbruik hulpstoffen	+328.000
5	Hogere slibaanvoer zorgde voor extra opslag en externe verwerking	-1.465.000
6	Meer kosten inhuur onderhoudsbedrijven voor onderhoud/storingen incl. materiaalverbruik	-1.243.000
7	Extra kosten verwijdering van stikstof door latere oplevering aanpassingen AWZI	-923.000
8	Hogere verwerkingskosten vliegas	-889.000
9	Niet gedekte kosten schade aan hogedrukstoomturbine	-826.000
10	Extra inhuur personeel	-344.000
11	Overige verschillen per saldo	-136.000
		-1.058.000

N.B. - is nadelig / + is voordelig

[1] De gewijzigde slibaanvoer vanuit de aandeelhouders heeft geleidt tot € 3.626.000 aan extra omzet.

[2] Door dalende energieprijzen is voor het eerst sinds jaren weer SDE-subsidie verkregen over de nuttige toepassing van warmte en het produceren van groene stroom.

[3] In 2024 is minder uitgegeven aan advies en ontwikkeling rondom spoor 3: innovatieve scout omdat nagenoeg de volledige focus in 2024 uitging naar het opzetten van de strategische speerpuntprojecten.

[4] In 2024 is het verbruik van hulpstoffen met circa 3 kg per verwerkte ton ontwaterd zuiveringsslib afgenomen. Dit resulteert in lagere kosten dan was begroot.

[5] In verband met de hogere slibaanvoer dan begroot was het noodzakelijk een deel van het zuiveringsslib extern te laten verwerken. Ook was hierdoor externe opslag nodig van het zuiveringsslib.

[6] De kosten voor het inhuren van onderhoudsbedrijven, materieel en onderdelen liggen hoger dan verwacht. Deels heeft dit te maken met een aantal storingen met hoge reparatiekosten die zich hebben voorgedaan. Verder was er sprake van stijgende kosten voor inhuur, materieel en onderdelen.

[7] In de begroting was rekening gehouden met de oplevering van de aanpassingen aan de AWZI aan het begin van 2024 waardoor de extra stikstofvracht aanwezig in het afvalwater grotendeels zelf verwerkt kon worden. Door vertragingen in de vergunningverlening, levering van materialen en inbedrijfstelling moest in 2024 grotendeels de extra stikstofvracht extern verwerkt worden..

[8] In 2024 werd per ton verwerkt zuiveringsslib meer vliegas geproduceerd waardoor meer vliegas verwerkt moest worden. Aan de relatief goedkope afzet van vliegas in de betonindustrie kwam redelijk abrupt een einde door de sluiting van de verwerkingslocatie waardoor de afzet via andere duurdere kanalen moest plaatsvinden.

[9] In het voorjaar brak een tand van een tandwiel af in de gearbox van de hogedrukstoomturbine. Kort na de reparatie ontstond een tweede schade aan de gearbox. Hierdoor heeft in het merendeel van 2024 de turbine geen elektriciteit opgewekt. De materiële schade en gevolgschade (meer inkoop elektriciteit) werd niet helemaal gedekt door de verzekering (eigen risico).

[10] Door het verloop van personeel in 2024 en de krapte op de arbeidsmarkt waardoor vacatures langer dan gemiddeld bleven openstaan moest in 2024 meer personeel worden ingehuurd.

Investeringsprogramma

Voor 2024 was voor circa € 6,2 miljoen aan investeringen begroot. In 2024 is daadwerkelijk circa € 4,3 miljoen geïnvesteerd. De investeringen betreffen investeringen voor de instandhouding van gebouwen en installaties. Het merendeel van de investeringen is uitgesteld gezien de goede staat van de gebouwen en installaties. Verder werd het investeringsprogramma beïnvloed door vertragingen in verband met de beperkte beschikbaarheid van aannemers en schaarste aan materialen (lange levertijden). Dit heeft geen nadere gevolgen voor de beschikbaarheid van de SVI.

Financiering

Gezien de solvabiliteits- en liquiditeitspositie begin 2024 zijn er in april 2024 en november 2024 nieuwe externe financieringen aangetrokken van respectievelijk € 4 miljoen en € 5 miljoen, met beide een looptijd van 13 jaar. Aan de aandeelhouders is een uitkering gedaan van € 0,8 miljoen ten laste van de agioreserve. Op 31 december 2024 bedroeg de solvabiliteitsratio 26,4%. SNB streeft naar een ratio van 25% tot 35%.

Corporate governance

Silvester Bombeeck
Directeur

Corporate governance

Juridische structuur

N.V. Slibverwerking Noord-Brabant (SNB) is een naamloze vennootschap naar Nederlands recht, gevestigd in Moerdijk. De vennootschap wordt bestuurd door een eenhoofdige directie. Toezicht wordt uitgeoefend door de RvC. Deze organen zijn onafhankelijk van elkaar en leggen over de uitoefening van hun taken verantwoording af aan de Algemene Vergadering.

Directie

De statutaire directie (Directie) is verantwoordelijk voor het besturen van de vennootschap. De ondernemingsstrategie wordt opgesteld door de Directie en vastgesteld door de Algemene Vergadering. De Directie is tevens belast met de uitvoering van de ondernemingsstrategie. De Directie wordt benoemd door de Algemene Vergadering op voordracht van de RvC.

De Directie bestaat uit:

S.F. Bombeeck RA MBA
1972
Benoemd: 1 september 2019

Raad van Commissarissen

De Raad van Commissarissen (RvC) ziet toe op de ontwikkeling en uitvoering van de ondernemingsstrategie door de Directie, met als uitgangspunt langetermijnwaardecreatie voor de vennootschap. De RvC richt zich bij de vervulling van zijn taak op alle bij de vennootschap behorende belanghebbenden. De RvC, de individuele leden en de Raad in zijn collectiviteit, staat de Directie met raad terzijde, ziet toe op de verhouding met de aandeelhouders en andere stakeholders en fungeert als werkgever van de Directie. De Raad kent een reglement waarin regels zijn vastgelegd omtrent onder meer zijn werkwijze, taken, besluitvorming en bevoegdheden. De RvC is verantwoordelijk voor de kwaliteit van zijn eigen functioneren en evalueert deze minimaal een keer per jaar.
Naast bovenstaande drie klassieke taken, toezicht, werkgever en advies, ziet de RvC ook als rol om het DNA van de onderneming te bewaken. Hiermee wordt bedoeld dat de onderneming dingen doet die passen, die in lijn zijn met historie, kennis en karakter, die SNB maken tot wat SNB is.
De RvC is samengesteld uit drie leden. De aandeelhouders kunnen een commissaris voordragen. De overige leden worden voorgedragen door de RvC. De heer Van den Heuvel is door de aandeelhouders per 1 januari 2024 herbenoemd als commissaris voor een 2e termijn. De Raad van Commissarissen bestaat per 31 december 2024 uit de volgende personen:

Mr. F.A.M. van den Heuvel; Voorzitter
1965
Huidige (1e) termijn: 2020- 2024

Dr. ir. W.H.M. Raaijmakers
1971
Huidige (1e) termijn: 2021- 2025

J.R.A.S.E. Swinkels
1962
Huidige (1e) termijn: 2021- 2025

J.R.A.S.E. Swinkels
RvC
mr. F.A.M. van den Heuvel
RvC
Dr. ir. W.H.M. Raaijmakers
RvC

Corporate governance

Aandeelhouders

De aandelen van de vennootschap zijn geplaatst bij waterschappen. De Algemene Vergadering besluit over voorstellen tot goedkeuring van strategische keuzes, de jaarlijkse taakstellende begroting, investeringen en financiering. Daarnaast benoemt de Algemene Vergadering de Directie en de leden van de RvC. Tot slot stelt de Algemene Vergadering de jaarlijkse begroting en het jaarverslag vast. Per 31 december 2024 zijn de aandeelhouders:

Overzicht aandeelhouders

	31.12.24	31.12.23
Waterschap Aa en Maas	18,92%	18,92%
Waterschap Brabantse Delta	14,51%	14,51%
Waterschap De Dommel	17,01%	17,01%
Waterschap Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden	14,00%	14,00%
Waterschap Limburg	14,00%	14,00%
Waterschap Vechtstromen	13,59%	13,59%
Waterschap Scheldestromen	7,97%	7,97%
	100,00%	**100,00%**

Bericht van de RvC

Bericht van de RvC

Het jaar 2024 was wat betreft de slibverwerking een jaar als veel eerdere jaren, maar nooit helemaal natuurlijk. Daarnaast, echter, zijn we als SNB bezig met enkele innovatieve projecten, die de onderneming sterker, beter en duurzamer maken. 2024 was het tweede jaar met twee nieuwe waterschappen als aandeelhouder en met enkele volgende stappen op het gebied van fosfaatterugwinning en andere innovatieve ontwikkelingen. Op organisatieniveau, met mensen, waren er eveneens enkele nieuwe ontwikkelingen. Governance, innovatie en mensen: allemaal nodig om een betrouwbare, duurzame en betaalbare verwerking van zuiveringsslib te garanderen voor onze klant-aandeelhouders.

De RvC neemt bij de uitoefening van zijn toezicht als uitgangspunt de strategie van de onderneming. De RvC volgt de inhoudelijke voortgang op de strategische, operationele en financiële doelstellingen. Terugkomende jaarlijkse thema's zijn strategie van het bedrijf, jaarplan, begroting, kwartaalcijfers, jaarrekening, vergunningssituatie, de voorstellen aan de algemene vergadering en risicobeheersing. In 2024 zijn de volgende onderwerpen in het bijzonder te noemen:

- In reguliere RvC-vergaderingen alsmede in een separate strategiesessie zijn zaken aan de orde geweest zoals fosfaatterugwinning, technologieontwikkeling, operationele staat van de installatie, de strategische speerpuntprojecten, governance (routing naar de aandeelhouders), positionering van SNB en andere actuele en strategische punten. Op deze onderwerpen zijn weer verbredende en verdiepende stappen gezet die in de komende jaren SNB in staat moeten stellen om de strategische doelstellingen te realiseren;
- Tevens hebben we als RvC met de Directie van gedachten gewisseld over de onbalans in de slibmarkt, de invulling van de verwerkingscapaciteit in Moerdijk en de samenwerking met andere slibverwerkers in Nederland, binnen de mededingingsspelregels;
- Verder is veel aandacht uitgegaan naar het opzetten van een goede projectorganisatie en governance rondom de vele projecten waarmee SNB momenteel bezig is;
- Een ander belangrijk aandachtspunt betrof de ontwikkeling van het verwerkingstarief. Een veelheid aan oorzaken zorgt voor een toename in dit tarief. Met de Directie is gesproken op welke wijze dit omgekeerd kan worden;
- In 2024 is daarnaast aandacht besteed aan het nadenken over een vernieuwde organisatiestructuur, waarbij in zekere zin een herschikking van enkele taken, verantwoordelijkheden en functies speelt. Dit is bedoeld om de organisatie meer robuust te maken naar de toekomst, juist ook gezien de voortgang van de speerpuntprojecten;
- In iedere RvC-vergadering werd aandacht besteed aan de wet- en regelgeving die geldt voor ondernemingen in deze sector. Het gaat hierbij om het naleven van Europese, nationale, provinciale en regionale wetgeving en het opereren in lijn met lokale en provinciale vergunningen;
- De voorzitter RvC heeft in 2024 ook weer zijn bilaterale gesprekken gehad met de Directie en heeft individueel met de aandeelhoudersvertegenwoordigers gesproken. Eveneens heeft de Directie regelmatig contact met de andere twee leden van de RvC over zaken die liggen op gebieden als HR, technologie, ondernemerschap, etc.

De RvC is tevreden over en trots op de prestaties van SNB. De inzet en betrokkenheid van de medewerkers, maar ook de aandeelhouders en andere belanghebbenden maken SNB tot SNB. Dat was in 2024 zeker zo en de RvC dankt Directie en medewerkers voor hun inzet, betrokkenheid en de behaalde resultaten.

Moerdijk, mei 2025

Frank van den Heuvel, voorzitter **Wenny Raaijmakers** **Jan-Renier Swinkels**

Kansen

Bijdrage aan bestuursakkoorden

Met de terugwinning van duurzame energie uit zuiveringsslib levert SNB een bijdrage aan de doelstellingen van de waterschappen die opgenomen zijn in de Green Deal van de Unie van Waterschappen (UvW) en het klimaatakkoord. Vanuit spoor 2 'Duurzame ketenbouwer' en spoor 3 'Innovatieve scout' verwacht SNB een bijdrage te kunnen leveren aan het grondstoffenakkoord, ketenakkoord fosfaatkringloop, het ketenakkoord kunststofkringloop en CO2-reductiedoelstellingen (klimaatneutraal voor 50% in 2030 en 100% in 2050). Ook verwacht SNB een bijdrage te kunnen leveren aan de doelstelling van de waterschappen om in 2030 100% energieneutraal te zijn. De aandeelhoudende waterschappen kunnen de inspanningen op dit gebied op basis van hun aandelenbezit meerekenen met hun eigen inspanningen. Genoemde bijdragen worden gerealiseerd door middel van effectuering van de strategische speerpuntprojecten.

Samenwerking in de keten

Voor innovatie in de keten is samenwerking nodig met waterschappen, universiteiten, slibeind-verwerkers en diverse marktpartijen. Ten behoeve van de strategische speerpuntprojecten is SNB diverse samenwerkingen aangegaan om deze innovatieve projecten te kunnen realiseren. Daarnaast wordt op operationeel gebied samenwerking gezocht en gevonden met slibeindverwerkers om verwerkingscapaciteit met elkaar af te stemmen in geval van overloop en calamiteiten.

Grondstoffenterugwinning

Vanuit de maatschappelijk sterker wordende behoefte aan hergebruik van afval ziet SNB kansen om vanuit (de verwerking van) zuiveringsslib grondstoffen te gaan maken die van toegevoegde waarde zijn. De eerder genoemde strategische speerpuntprojecten moeten hiervoor gaan zorgen.

100% energieneutraal in 2030

Risico's

SNB is door haar maatschappelijke functie en met haar ondernemende bedrijfsvoering blootgesteld aan strategische, operationele, financiële en compliance risico's. Risicomanagement is daarom een integraal onderdeel van onze bedrijfsvoering. Het nemen van risico's is inherent aan ondernemen. Door een bewuste afweging te maken tussen de doelstellingen en de risico's die SNB bereid is te nemen, streeft SNB naar een bestendige en maatschappelijk verantwoorde bedrijfsvoering. Dit betekent dat SNB bereid is onderstaande mate van risico's te accepteren:

Risicocategorie	Risicofilosofie	Legitimatie
Strategisch (Spoor 2 en 3)	Neutraal/Offensief	Spoor 2 activiteiten neutraal (afweging risico's en kansen) i.v.m. ouderdom SVI en Spoor 3 activiteiten offensief (bereidheid om risico te lopen ook al zijn voordelen onzeker) i.v.m. urgentie vinden van innovatieve technieken.
Operationeel (Spoor 1)	Defensief	Continuïteit is van groot belang, omdat bij discontinuïteit zuiveringen uitvallen. Een zeker risico moet gelopen worden, maar de voorkeur is weinig risico te lopen (beperken cyberrisk, bedrijfszekerheid optimaliseren, afhankelijkheid leveranciers / afnemers beperken).
Financieel	Risico-avers	Afspraak met aandeelhouders n.a.v. afgesloten fiscale en financiële transacties. Risico's zo veel mogelijk mijden.
Compliance	Risico-avers	Als overheidsbedrijf van groot belang om wet- en regelgeving na te leven. Dus, risico's zo veel mogelijk vermijden.
Verslaggeving	Defensief	Schattingen in verslaggeving maken het niet mogelijk om risico's zo veel mogelijk te vermijden. Afschrijvingsduur SVI heeft belangrijke impact op exploitatie.

Kansen en risico's

SNB onderkent de volgende belangrijkste risico's:

Categorie	Risico's	Toelichting	Beheersmaatregelen
Strategisch	**Het niet realiseren van onze strategische doelstellingen**	In het ondernemingsplan 2021-2026 zijn onze toekomstige strategische doelstellingen opgenomen. De realisatie van deze doelstellingen is van cruciaal belang om de continuïteit van de organisatie te waarborgen.	Om risico op het niet-realiseren te verminderen wordt regelmatig overleg gevoerd met belanghebbenden over de uitvoering van het plan. Hierdoor worden kansen en bedreigingen wederzijds erkend en ontstaat de gelegenheid om hierop vroegtijdig in te spelen.
Strategisch	**Niet tijdig kunnen realiseren speer-puntprojecten**	Voor de realisatie van de doelstellingen uit het ondernemingsplan is de realisatie van de speerpuntprojecten van groot belang. De realisatie komt mogelijk onder druk te staan door vertraging in de vergunningverlening (vooral na de uitspraak van de Raad van State december 2024) en beschikbare capaciteit bij leveranciers/aannemers.	Voor de problematiek rondom de vergunningverlening heeft SNB rechtstreeks dan wel via belangenorganisatie contact met de overheid. Ten aanzien van de capaciteit bij leveranciers/aannemers zal vooral in de planning van de projecten hiermee rekening gehouden moeten worden.
Strategisch/ Operationeel	**Gebrek aan afstemming in de keten**	Ontwikkelingen in de afvalwater- en slibketen hebben onvermijdelijk invloed op elkaar. Om suboptimalisaties te voorkomen bij het gezamenlijk streven van alle ketenpartners om te komen tot een circulaire afvalwater- en slibketen, is afstemming van essentieel belang op strategisch (niet kunnen realiseren van gewenste innovaties), tactisch (niet kunnen beschikken over juiste kwantiteit en kwaliteit zuiveringsslib) en operationeel (niet kunnen voldoen aan beschikbaarheid SVI) gebied.	Een goede samenwerking wil SNB bereiken door het intensiveren van het strategische ketenoverleg met de waterschappen, het verbreden van de groep van aandeelhouders, het realiseren van een gezamenlijk innovatiebeleid, het beter inzichtelijk maken van wijzigingen in de keten op elkaars doelstellingen, afstemming over kwantiteit/kwaliteit van zuiveringsslib en prestaties te bevorderen en het verbreden van overleg met andere relevante ketenpartners.
Operationeel	**Bedrijfs-onderbreking en systeemfalen**	Indien er sprake is van discontinuïteit in de verwerking van zuiveringsslib bij SNB komt de kwaliteit van de dienstverlening van SNB in gevaar en ontstaan er direct problemen op de rioolwaterzuiveringen van onze klanten.	SNB zorgt voor een robuuste SVI door een preventief onderhoudsbeleid, onderhoudt langdurige relaties met gespecialiseerde onderhoudsfirma's, zorgt voor borging van aan-/afvoer van hulp-/reststoffen en heeft een eigen calamiteitenplan (reservecapaciteit en extra opslagcapaciteit). In geval van grote calamiteiten is het eigen plan niet toereikend en moet teruggevallen kunnen worden op het plan 'robuuste slibeindverwerking' van de UvW. Daarnaast gaat veel aandacht uit naar de beschikbaarheid en integriteit van onze ICT-systemen.
Operationeel	**Onvoldoende gekwalificeerd personeel**	Uitstroom van medewerkers als gevolg van pensionering en krapte op de arbeidsmarkt kan ervoor zorgen dat binnen SNB onvoldoende kennis en ervaring aanwezig is om de ondernemingsstrategie ten uitvoer te brengen.	SNB zet in op een actief promotie-, doorstroom- en opleidingsbeleid. Dit beleid heeft als doel ervaren medewerkers te laten doorstromen in de organisatie en nieuwe jonge medewerkers adequaat te kunnen opleiden. Daarnaast wordt ingezet op een proactieve arbeidsmarkt-communicatie.

Categorie	Risico's	Toelichting	Beheersmaatregelen
Operationeel	**Schaarste aan materialen en grondstoffen**	Door schaarste in de markt door de verstoorde toeleveringsketen is er sprake van een tekort aan materialen, brandstoffen en grondstoffen, waardoor de continuïteit van de verwerking van zuiveringsslib in gevaar kan komen en de kosten sterk kunnen toenemen door stijgende prijzen. Dit is steeds beter merkbaar in de markt.	SNB koopt strategisch de benodigde materialen en grondstoffen, waarbij de focus ligt op continuïteit van het slibverwerkingsproces en vervolgens op het beheersbaar houden van de kosten. SNB onderhoudt goede relaties met haar leveranciers. SNB blijft echter afhankelijk van eigenstandige beslissingen van leveranciers.
Compliance	**Niet kunnen voldoen aan (nieuwe) wet- en regelgeving op gebied van milieu en Arbo**	De toenemende maatschappelijke aandacht voor de gevolgen van o.a. klimaatverandering en stikstofdepositie zorgt ervoor dat SNB te maken krijgt met veranderende en complexere (milieu-) wet- en regelgeving. Belangrijke aandachtspunten zijn de stikstofreductiedoelstellingen voor de industrie, de nieuwe luchtemissie-normen voor afvalverbranding en de vertaling van de discussie rondom ZZS in wet- en regelgeving.	SNB volgt de ontwikkelingen in wet- en regelgeving nauwgezet en is aangesloten bij belangenorganisaties om een bijdrage te kunnen leveren aan goede wet- en regelgeving. Daarnaast gaat veel aandacht uit naar het up-to-date houden van benodigde vergunningen en het toezien op de naleving van de vergunningseisen. Tot slot zet SNB intrinsiek in op het continu verlagen van de milieubelasting die haar activiteiten met zich meebrengen. De specifieke focus ligt hierbij op het reduceren van CO2 en stikstof. Aanpassingen aan de SVI zijn hiervoor nodig.
Compliance/ Financieel	**Verandering in fiscale wetgeving en/of afspraken met de Belastingdienst**	De rijksoverheid zet fiscale maatregelen, zoals CO_2-heffing, kilometerheffing en afvalstoffenbelasting steeds meer in om de (afval)sector(en) te verduurzamen. Vooralsnog is SNB vrijgesteld van bovengenoemde heffingen en belasting. SNB is voor de activiteiten ten behoeve van haar aandeel-houders tevens vrijgesteld van BTW en Vpb. Afspraken hierover met de Belastingdienst, wetgeving en jurisprudentie kunnen wijzigen, waardoor deze vrijstellingen in de toekomst mogelijk kunnen vervallen.	SNB lobbyt via belangenorganisaties voor passende fiscale maatregelen. Daarnaast is SNB proactief in het verder verduurzamen van de bedrijfsvoering om mogelijke heffingen/belastingen op dit gebied te vermijden. SNB bewaakt de naleving van de afspraken omtrent de Vpb vrijstellingen en voorwaarden om gebruik te kunnen maken van de BTW-koepelvrijstelling intensief.
Financieel	**Rente-, liquiditeits-, financierings-, prijs-, markt- en tegenpartijrisico**	De marktrentes zijn vooralsnog laag. Met klanten zijn overwegend langjarige prijsafspraken gemaakt, waardoor de resultaten van SNB maar beperkt worden beïnvloed door veranderingen in marktprijzen. Ten aanzien van verwerkingsactiviteiten heeft SNB vorderingen op een zeer beperkt aantal debiteuren, waarvan een deel tevens bestaat uit de aandeelhouders. Er is dus geen sprake van een bijzondere concentratie van kredietrisico dienaangaande.	SNB sluit langlopende leningen af waarbij een eventuele stijging van rentes geleidelijk invloed heeft op de financieringslasten van SNB. Het liquiditeitsrisico dat SNB niet aan haar direct opeisbare verplichtingen kan voldoen wordt beheerst door een goede beheersing van de bovenstaande belangrijkste risico's. Daarnaast is er voldoende ruimte in de afspraken met banken en aandeelhouders om additionele financiering aan te trekken. Verder beschikt SNB over € 1 miljoen aan rekening-courantfaciliteiten. Hierdoor is het risico dat SNB geen financiering kan aantrekken gering.

SPEERPUNTPROJECT OPTIMALISATIE SO2-AFVANG

Bouw van een nieuwe gipsrecyclingfabriek is milieutechnisch en financieel interessant

Duurzaamheidswinst project Optimalisatie CO_2-afvang in cijfers:

- 4.000 ton per jaar aan CO_2-reductie. Dit is vergelijkbaar met de CO_2-compensatie van 200.000 bomen per jaar.
- 10 miljoen kilo aan teruggewonnen circulaire zwavel in de vorm van gips.

SNB onderzoekt de mogelijkheid om een gipsproductiefabriek te bouwen die aansluit op de slibverwerkingsinstallatie. Gips produceren uit het zwaveldioxide (SO_2) aanwezig in de rookgassen van de verbrandingslijnen draagt bij aan het verder circulair maken van de verwerking van zuiveringsslib bij SNB. Het zorgt voor verdere reductie van restproducten en is bovendien financieel aantrekkelijk omdat gips een gewild product is voor de bouwsector.

In gesprek met Roel Koevoets en Peter Klut.

SPEERPUNTPROJECT OPTIMALISATIE SO2-AFVANG

Van de hoeveelheid SO_2 die vrijkomt tijdens het slibverwerkingsproces verdwijnt nu nog zo'n 70% in de reststof slibvliegas. De overige 30% wordt via een wasser in combinatie met natronloog omgezet in een zoute reststof. Dat kan ook anders, zelfs zodanig dat SNB gipsproducent wordt en daarmee de SO_2-afvang nuttig toepast. De plannen voor de bouw van een gipsrecyclingfabriek zijn nu volop in ontwikkeling. De SO_2 ontstaat overigens door de grote hoeveelheid aanwezige zwavel in het zuiveringsslib die tijdens de verbranding wordt omgezet in SO_2.
Het idee voor zo'n fabriek komt voort uit de wens om ons slibverwerkingsproces zo circulair mogelijk te maken, zegt Roel Koevoets, innovatietechnoloog bij SNB. "Door kalk in de verbrandingsoven te doseren vangen we nu nog 70% SO2 af. Dat SO_2 bindt zich met de kalk en eindigt uiteindelijk als slibvliegas dat wordt afgevoerd. Het plan is om met dat proces te stoppen en niet 30% maar alle SO_2 af te vangen in de rookgaswasser. Dan zou je wel veel meer dure natronloog toe moeten voegen. Ook moet je dan nog meer water spuien en daar is onze indampstraat niet groot genoeg voor. Hiervoor hebben we een oplossing. In plaats van zout te maken willen we kalkmelk gaan doseren aan de waterstroom uit de wasser. Vanuit dat proces ontstaat gips. Het injecteren van kalk in de oven behoort dan tot de verleden tijd en zorgt daardoor ook nog eens voor een jaarlijkse SO_2-reductie", aldus Koevoets.

Bypass naar de gipsfabriek

Om de waterstroom te kunnen mengen met kalkmelk moet die via een bypass worden omgeleid naar de gipsfabriek. Bij de planvorming voor de bouw daarvan krijgt SNB ondersteuning van Peter Klut, manager technology bij Danieli Corus. Dit bedrijf heeft onder andere rookgasontzwaveling als specialisatie. "Inmiddels hebben we wereldwijd zo'n 25 rookgasreinigingsinstallaties gebouwd, waaronder die voor de Amercentrales 8 en 9. Het plan voor SNB is om de wasser te handhaven en een deel van vloeistof daaruit via een bypass naar de gipsfabriek te leiden. Daarin zetten we natriumsulfaat om in calciumsulfaat oftewel gips. Mooi aan dat proces is dat de natronloog teruggewonnen wordt en weer retour gaat naar de wasser en zo een cirkelbeweging maakt, terwijl we tegelijkertijd minder zout produceren. We verwachten door het recyclen van de natronloog zelfs minder nodig te hebben dan nu", legt Klut uit.

Gipsproductie loopt sterk terug

Het plan voor de gipsrecyclingfabriek bevindt zich nu nog in de studiefase. "Vervolgens stellen we een procesontwerp op en een kostenraming zodat we het economisch kunnen beoordelen, waarna de realisatie kan plaatsvinden als de investering positief wordt beoordeeld. Gips is een zeer gewild product voor de gipsverwerkings- en cementindustrie. Kolencentrales produceerden honderdduizenden tonnen gips, maar nu er steeds meer centrales sluiten loopt de gipsproductie sterk terug. Dit terwijl de vraag naar gips niet afneemt."

"Het draagt niet alleen bij aan het zo circulair mogelijk maken van het proces, het vergroot ook de continuïteit doordat we de hoeveelheid restproducten als vliegas en zout reduceren."

Compacte, hoge fabriek

Naar verwachting kan de nieuwe gipsfabriek van SNB 1.250 kilo gips per uur produceren. "Ter vergelijking, Amercentrale 9 is ontworpen voor 20 ton gipsproductie per uur. Het is de bedoeling dat het een compacte, hoge gipsfabriek wordt, waarin de vloeistof middels zwaartekracht via verval zijn werk doet. De heldere vloeistof uit de wasser gaat naar een tank waarin natriumsulfiet oxideert naar natriumsulfaat dat hierna naar een kristallisatietank van 250 kubieke meter gaat. Daar zit een roerwerk in dat natriumsulfaat mengt met kalkmelk. Die twee reageren met elkaar tot

gips. Afnemers beoordelen de kwaliteit van gips met name op deeltjesgrootte, vocht- en chloridegehalte. De verblijfstijd in de kristallisatietank zorgt voor groei van de kristallen. De ontwatering en wassing van de gipskristallen gebeurt in industriële centrifuges en het droge eindproduct uit deze centrifuges wordt middels transportbanden in een voorraadsilo opgeslagen. Vanuit deze silo wordt het gipsproduct afgevoerd naar de gipsverwerkers."

Kruisverband met fosfaatrecycling

De productie van gips uit SO_2 gaat SNB tal van voordelen opleveren, zegt Koevoets. Het draagt niet alleen bij aan het zo circulair mogelijk maken van het proces, het vergroot ook de continuïteit doordat we de hoeveelheid restproducten als vliegas en zout reduceren. Dus ook dit project, net als de andere speerpuntprojecten van SNB, levert in bijdrage in het verbeteren van de continuïteit, duurzaamheid en betaalbaarheid van de verwerking van zuiveringsslib. Daarnaast is er een kruisverband met de fosfaatrecyclingfabriek, die het fosfaatproduct gemakkelijker kan terugwinnen als er minder kalk aanwezig is. De gipsfabriek is niet noodzakelijk voor het fosfaatrecyclingproces, maar ondersteunt het wel. Bovendien is de productie van gips naar het zich laat aanzien financieel interessant."

Vereenvoudig afvalwater- en slibketen **huidige situatie**

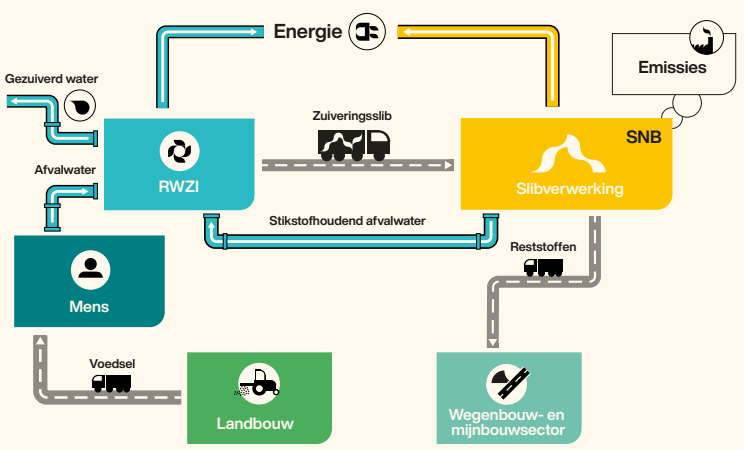

Vereenvoudig afvalwater- en slibketen **Optimalisatie SO_2**

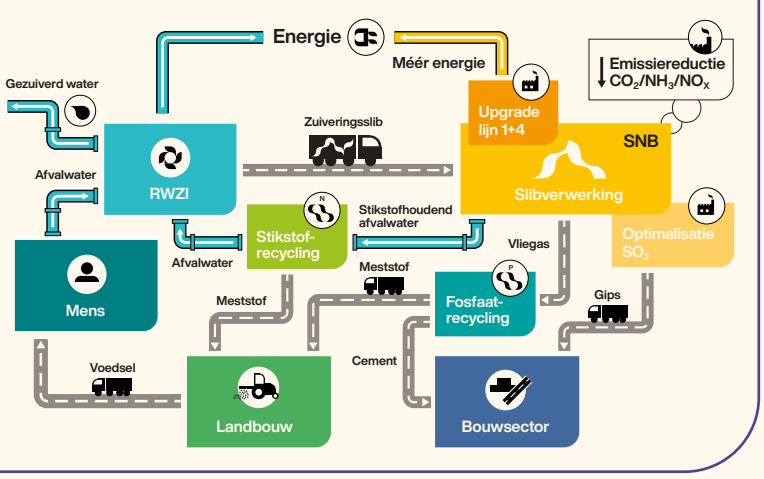

Vooruitblik naar 2025

Fosfaat, stikstof en energie

In 2024 is gestart met de voorbereidingen om te komen tot realisatie van de strategische speerpuntprojecten. In 2025 worden de projecten voorgelegd aan de aandeelhouders om hierover een definitief investeringsbesluit te nemen. Na positieve besluitvorming wordt gestart met de basic engineering en realisatie van de projecten. Als de juiste vergunningen tijdig worden verkregen verwacht SNB het eerste project, de upgrade van lijn 1 en 2, eind 2027 gerealiseerd te hebben. De andere projecten volgen daarna. Met deze projecten zet SNB een belangrijke stap in het terugwinnen van biomassa, zwavel, stikstof en fosfaat uit het zuiveringsslib.

Verdere verbetering bedrijfsvoering

Voor 2025 wordt verder gewerkt aan het optimaliseren van de doorzet en beschikbaarheid van de SVI. De focus ligt hier onder andere op het maximaal belasten van de stoomketels in combinatie met het verder verbeteren van het rendement van de slibdrogers. Daarnaast wordt verder gewerkt aan het vervangingsprogramma voor de rookgaswassers. Ook wordt een aanvang gemaakt met het upgraden van de procesbesturing van de SVI. Verder lopen er of gaan er verbeterprojecten lopen om het aantal storingen terug te brengen. Hiermee verwacht SNB een aantal knelpunten weg te nemen om zo de overall performance van de SVI te verbeteren, naast het optimaliseren van de doorzet en beschikbaarheid.

In 2025 wordt verder geïnvesteerd in de verbetering van de arbeidsomstandigheden, onder andere door het vernieuwen van de controlekamer en verbeteren van de huisvesting van de Technische Dienst.

Innovatie

In 2025 wordt verder gewerkt aan het projectmatig werken in de organisatie. Hiervoor zullen een aantal organisatorische wijzigingen worden doorgevoerd om voldoende mankracht te hebben om alle projecten te kunnen uitvoeren. Verder wordt ingezet op het verbeteren van het kostenbewustzijn in de organisatie, maar ook op kostenbeheersing inclusief een afzonderlijke projectgovernance. Tot slot wil SNB de stap zetten naar meer datagedreven aansturing van het verwerkingsproces.

Organisatie

In 2025 gaat SNB werk maken van de langetermijnvisie op de slibeindverwerking en gaan we onderzoek doen naar een aantal veelbelovende innovatieve verwerkingstechnieken, ter vervanging van de huidige SVI over circa 20 tot 25 jaar. Gezien de doorlooptijd en complexiteit dient hiermee tijdig begonnen te worden. Belangrijk hierbij is ook hoe de wet- en regelgeving in Europa zich verder ontwikkelt op dit gebied. De aankomende herziening van de EU-richtlijn Zuiveringsslib zou daarin bepalend kunnen zijn. Hiervoor is het wel noodzakelijk dat keuzes worden gemaakt in het opheffen van de netcongestie in Nederland.

Jaarrekening

Balans per 31 december 2024 voor verwerking resultaat en risico's

(x 1.000)	31 december 2024		31 december 2023	
	€	€	€	€
ACTIVA				
Vaste activa				
Materiële vaste activa [1]	36.618		34.866	
Financiële vaste activa [2]	1.481		120	
		38.099		34.986
Vlottende activa				
Voorraden [3]	140		129	
Vorderingen [4]	9.663		7.889	
Liquide middelen [5]	3.088		6.319	
		12.891		14.337
		50.990		**49.323**
PASSIVA				
Eigen vermogen				
Aandelenkapitaal [6]	4.443		4.443	
Agio [7]	10.920		11,760	
Overige reserve [7]	95		95	
Onverdeeld resultaat [8]	-1.979		-1.570	
		13.479		14.728
Voorzieningen [9]		377		362
Langlopende schulden [10]		25.076		22.348
Kortlopende schulden [11]		12.058		11.885
		50.990		**49.323**

Winst- en verliesrekening 2024

(x 1.000)	Werkelijk 2024	Begroting 2024	Werkelijk 2023
	€	€	€
Bedrijfsopbrengsten			
Netto-omzet [12]	36.671	33.045	33.317
Wijziging in voorraad zuiveringsslib	103	411	-164
Subsidies [13]	492	0	1.933
Overige opbrengsten	-11	544	170
Som der bedrijfsopbrengsten	**37.255**	**34.000**	**35.256**
Bedrijfskosten			
Kosten van grond- en hulpstoffen [14]	4.158	4.643	5.288
Kosten van uitbesteed werk en andere externe kosten [15]	16.473	13.426	14.535
Lonen en salarissen [16]	4.127	4.102	3.867
Pensioen- en sociale lasten [17]	1.158	1.177	1.087
Afschrijvingen op materiële vaste activa [18]	2.680	2.643	2.595
Overige waardeveranderingen	0	0	-8
Overige bedrijfskosten [19]	10.219	8.388	9.145
Som der bedrijfslasten	**38.815**	**34.379**	**36.509**
Saldo bedrijfsopbrengsten en -lasten	**-1.560**	**-379**	**-1.253**
Financiële baten en lasten	-296	-342	-163
Resultaat voor belastingen	**-1.856**	**-721**	**-1.416**
Vennootschapsbelasting [20]	-123	-200	-154
Resultaat na belastingen	**-1.979**	**-921**	**-1.570**

Kasstroomoverzicht

(x 1.000)	2024		2023	
	€	€	€	€
Kasstroom uit operationele activiteiten				
Saldo bedrijfsopbrengsten en -lasten		-1.560		-1.253
Aanpassingen voor:				
Afschrijvingen en resultaat op desinvesteringen	2.680		2.595	
Mutatie voorzieningen	15		16	
		2.695		2.611
Veranderingen in werkkapitaal:				
Voorraden	-11		71	
Vorderingen excl. overlopende rente	-1.710		184	
Kortlopende schulden excl. investeringscrediteuren, overlopende rente en vennootschapsbelasting en mutatie aflossing langlopend schuld	-230		-320	
		-1.951		-65
Kasstroom uit bedrijfsoperaties		**-816**		**1.293**
Betaalde vennootschapsbelasting	-187		-317	
Ontvangen en betaalde rente	-262		30	
		-449		-287
Totaal kasstroom uit operationele activiteiten		**-1.265**		**1.006**
Kasstroom uit investeringsactiviteiten				
Investeringen in materiële vaste activa	-4.432		-2.350	
Verstrekte leningen	-1.300		-	
Desinvesteringen in materiële vaste activa	-		28	
Investeringscrediteuren	-		146	
Totaal kasstroom uit investeringsactiviteiten		**-5.732**		**-2.176**
Kasstroom uit financieringsactiviteiten				
Ontvangst kapitaalstorting (resultaat)	1.570		1.858	
Uitkering ten laste van de agioreserve	-840		-840	
Aangetrokken langlopende schulden	9.000		10.000	
Aflossing langlopende schulden	-5.964		-5.250	
Totaal kasstroom uit financieringsactiviteiten		**3.766**		**5.768**
Mutatie geldmiddelen		**-3.231**		**4.598**
Saldo 01.01 vrij beschikbare liquide middelen		6.319		1.721
Saldo 31.12 vrij beschikbare liquide middelen		3.088		6.319
Mutatie geldmiddelen		**-3.231**		**4.598**

Jaarrekening

Grondslagen van waardering en resultaatbepaling

Vennootschap

N.V. Slibverwerking Noord-Brabant (SNB) is een naamloze vennootschap waarbij de aandelen op naam zijn uitgegeven. SNB heeft haar statutaire zetel in Moerdijk en is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 20074237.

Algemene grondslagen voor de opstelling van de jaarrekening

Algemeen
De vennootschap heeft de jaarrekening opgesteld met inachtneming van de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2 Burgerlijk Wetboek. Het boekjaar loopt van 1 januari tot en met 31 december. De jaarrekening is opgemaakt op 14 mei 2025.

Continuïteit
De vennootschap verwacht dat de voor 2025 geplande doelen gerealiseerd worden. De vennootschap heeft een solide klantenbasis en beschikt over afdoende financieringsmogelijkheden. De Directie voorziet dan ook geen materiële onzekerheid ten aanzien van de continuïteit van de vennootschap. De jaarrekening is dan ook opgemaakt op basis van het continuïteitsbeginsel.

Pensioen
De vennootschap is aangesloten bij het bedrijfspensioenfonds ABP. De aan de pensioenuitvoerder te betalen premie wordt als last in de winst-en-verliesrekening verantwoord. De te betalen premie dan wel de vooruitbetaalde premie per jaareinde wordt als overlopend passief respectievelijk overlopend actief verantwoord. Voor verplichtingen naast de aan de pensioenuitvoerder te betalen premie, wordt een voorziening opgenomen indien per balansdatum sprake is van een in rechte afdwingbare of feitelijke verplichting aan de pensioenuitvoerder en/of werknemer, indien het waarschijnlijk is dat voor de afwikkeling van die verplichting een uitstroom van middelen noodzakelijk is, en indien er een betrouwbare schatting kan worden gemaakt van de omvang van de verplichting. De voorziening voor additionele verplichtingen aan de pensioenuitvoerder en/of werknemer wordt gewaardeerd tegen de beste schatting van de bedragen die noodzakelijk zijn om de desbetreffende verplichtingen per balansdatum af te wikkelen. De voorziening wordt opgenomen tegen contante waarde. De door het ABP verzorgde pensioenregeling is een toegezegde bijdrageregeling. Op het niveau van het pensioenfonds, en niet per aangesloten bedrijf of werknemer, wordt beoordeeld of er sprake is van voldoende dekking. ABP heeft een herstelplan ingesteld omdat de beleidsdekkingsgraad, 111,9% per 31 december 2024, onder de vereiste dekkingsgraad ligt van 126%.

Transacties in vreemde valuta
Transacties in vreemde valuta worden omgerekend in euro's tegen de wisselkoers op de datum waarop deze transacties plaatsvinden. In vreemde valuta luidende monetaire activa en verplichtingen op de balansdatum worden omgerekend in euro's tegen de wisselkoers op de balansdatum. Valutakoersverschillen die optreden bij de omrekening worden in het resultaat opgenomen.

Verbonden partijen
De vennootschap levert diensten aan haar aandeelhouders. De hiermee gemoeide omzet bedraagt € 31,9 miljoen in 2024.

Jaarrekening

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Materiële vaste activa
De materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs verminderd met subsidies, cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen. Onder de materiële vaste activa worden tevens de reserve-onderdelen van de installatie gewaardeerd. Op deze onderdelen wordt afgeschreven voor ouderdom. Ter bepaling van de afschrijvingslasten wordt gebruik gemaakt van de componenten-benadering. Alle hoofdcomponenten van de gebouwen en installaties worden tot en met 2037 afgeschreven, aangezien de economische gebruiksduur van het gehele complex gesteld is op 40 jaar na ingebruikname (1997). Uitgaven in het kader van groot onderhoud worden geactiveerd en afzonderlijk afgeschreven binnen een periode die varieert tussen 3 en 8 jaar. Op terreinen wordt niet afgeschreven. De afschrijvingstermijn voor de overige materiële vaste activa varieert van 5 tot 40 jaar, wederom afhankelijk van de gebruiksduur.

Financiële vaste activa
De financiële vaste activa worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Voorraden
De voorraad hulpstoffen is gewaardeerd tegen kostprijs, vervaardigingsprijs of lagere marktwaarde. De waardering van de voorraad hulpstoffen komt tot stand op basis van first in first out (fifo).

Vorderingen
Vorderingen worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. De vorderingen worden gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs minus de benodigde voorziening voor oninbaarheid.

Liquide middelen
Onder liquide middelen wordt verstaan kasmiddelen en de tegoeden op bankrekeningen. Deposito's worden onder liquide middelen opgenomen indien zij ter onmiddellijke beschikking staan. Liquide middelen die (naar verwachting) langer dan twaalf maanden niet ter beschikking staan van de vennootschap, worden als financiële vaste activa gerubriceerd. De liquide middelen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Agio
De aandeelhouders hebben bijstortingen gedaan op hun aandelen ter financiering van de materiële vaste activa van de vennootschap. Indien wettelijk toegestaan, vindt jaarlijks een uitkering aan de aandeelhouders plaats uit de agioreserve. De jaarlijkse omvang van deze uitkering is zodanig, dat in 2037, als de hoofdcomponenten van de gebouwen en installatie volledig zijn afgeschreven, de agioreserve op nul staat.

Voorzieningen
Voorzieningen worden gevormd voor in rechte afdwingbare of feitelijke verplichtingen die op de balansdatum bestaan, waarbij het waarschijnlijk is dat een uitstroom van middelen noodzakelijk is en waarvan de omvang op betrouwbare wijze is te schatten. Langlopende personeelsbeloningen die deel uitmaken van het beloningspakket, zoals beloningen wegens jubilea, worden opgenomen onder de voorziening uitgestelde beloningen. De netto verplichting voor deze personeelsbeloningen is de contante waarde van de verwachte toekomstige uitkering aan het personeel. Bij de bepaling van de voorziening is rekening gehouden met een jaarlijkse salarisstijging, een disconteringvoet en de blijfkans. Hierbij is geen gebruik gemaakt van actuariële berekeningen.

Schulden
Schulden worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Schulden worden na de eerste waardering gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. De binnen een jaar vervallende aflossingen worden aangemerkt als kortlopende schulden en als zodanig in de balans opgenomen onder de kortlopende schulden.

Grondslagen voor de bepaling van het resultaat

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop deze betrekking hebben. Winsten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het boekjaar worden in acht genomen, indien deze voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Netto-omzet
Onder netto-omzet wordt verstaan de opbrengst van het in het verslagjaar ontvangen zuiveringsslib.

Subsidies
Exploitatiesubsidies worden als baten verantwoord in de winst- en verliesrekening in het jaar waarin de gesubsidieerde activiteiten zijn uitgevoerd.

Bedrijfskosten
Kosten worden toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Personeelsbeloningen
Lonen, salarissen en sociale lasten worden op grond van de arbeidsvoorwaarden verwerkt in de winst- en verliesrekening voor zover deze verschuldigd zijn aan de werknemers.

Belastingen
De vennootschapsbelasting wordt berekend op basis van het verantwoorde resultaat, uitgaande van het geldende belastingtarief, rekening houdend met fiscaal vrijgestelde posten en geheel of gedeeltelijk niet-aftrekbare kosten. De activiteiten die de vennootschap verricht voor haar aandeelhouders zijn vrijgesteld op basis van de samenwerkingsvrijstelling in de zin van artikel 8f lid 1 sub c Wet op de vennootschapsbelasting. Alle overige activiteiten zijn belast, waarbij het fiscaal resultaat wordt bepaald door het hanteren van een 'kost-plus' methode, overeenkomstig hierover gemaakte afspraken met de Belastingdienst.

Inzake de omzetbelasting vallen de activiteiten die de vennootschap verricht voor haar aandeelhouders onder Btw-vrijstelling van artikel 11 lid 1 u Wet op de Omzetbelasting. Dit betekent dat geen omzetbelasting in rekening wordt gebracht aan de aandeelhouders. Hiertegenover staat dat er geen vooraftrek mogelijk is van omzetbelasting over de kosten die gerelateerd kunnen worden aan de activiteiten voor de aandeelhouders. De niet terugvorderbare omzetbelasting wordt verantwoord onder de overige bedrijfskosten. Over de overige activiteiten is de vennootschap omzetbelasting verschuldigd.

Grondslagen voor de opstelling van het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht wordt opgesteld volgens de indirecte methode. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit liquide middelen.

Toelichting op de balans

In de balans opgenomen rechten en verplichtingen

[1] Materiële vaste activa

(x 1.000)	Terreinen Gebouwen	Machines Installatie	Overige	Activa in uitvoering	Totaal
	€	€	€	€	€
Boekwaarde 31 december 2023					
Aanschafwaarde	37.730	125.933	6.395	762	170.820
Cumulatieve afschrijvingen	-29.282	-101.271	-5.401	-	-135.954
Boekwaarde	**8.448**	**24.662**	**994**	**762**	**34.866**
Mutaties					
Investeringen	633	3.174	119	506	4.432
Desinvesteringen (aanschafwaarde)	-	-	-	-	-
Desinvesteringen (afschrijvingen)	-	-	-	-	-
Herrubricering	-	762	-	-762	-
Afschrijvingen	-404	-2.134	-142	-	-2.680
	229	**1.802**	**-23**	**-256**	**1.752**
Boekwaarde 31 december 2024					
Aanschafwaarde	38.363	129.869	6.514	506	175.252
Cumulatieve afschrijvingen	29.686	103.405	5.543	-	138.634
Boekwaarde	**8.677**	**26.464**	**971**	**506**	**36.618**

De fiscale waarde van de gebouwen en installaties is hoger dan de commerciële waarde, waardoor er in beginsel een latente belastingvordering ontstaat. Omdat de gebouwen en installaties langdurig worden gebruikt in de onderneming en niet worden uitgepond, tendeert deze vordering naar nihil. Derhalve is er geen latente belastingvordering opgenomen.

[2] Financiële vaste activa

(x 1.000)	Verstrekte leningen derden	Bank-garantie NWB	Totaal
	€	€	€
Stand per 31 december 2023	**-**	**120**	**120**
Bij: verstrekte leningen	1.375	-	1.375
Bij: rente	**61**		**61**
Af: voorziening oninbaarheid	**-75**	**-**	**-75**
Stand per 31 december 2024	**1.361**	**120**	**1.481**

De NWB heeft bankgaranties verstrekt in verband met export van afval met een totale waarde van € 120.000. Ten behoeve hiervan heeft SNB een deel van haar liquide middelen als zekerheid verpand aan de NWB (garantierekening). De looptijd van deze bankgaranties zijn verbonden aan bedrijfsactiviteiten, waaronder vergunningen. Gezien de voortzetting van de activiteiten wordt verwacht dat deze langlopend van aard zijn.

Aan twee samenwerkende partners is in 2024 een lening verstrekt ter financiering van onderzoek naar het terugwinnen van grondstoffen. Ten aanzien van een van deze partners wordt, gezien het lage technical readyness level (TRL), de lening beschouwd als een bijdrage in de onderzoekskosten en is deze gewaardeerd op € 0.

[3] Voorraden

(x 1.000)	31.12.24	31.12.23
	€	€
Voorraad hulpmiddelen	140	129
	140	**129**

[4] Vorderingen

(x 1.000)	31.12.24	31.12.23
	€	€
Debiteuren	1.121	59
Vorderingen op aandeelhouders voor verwerking zuiveringsslib	5.518	4.827
Belastingen en premies sociale verzekeringen	476	319
Vooruitbetaalde bedragen	600	552
Nog te ontvangen bedragen	1.948	2.132
	9.663	**7.889**

Alle vorderingen hebben een looptijd van korter dan een jaar. Gezien het kortlopende karakter wijkt de actuele waarde van de vorderingen niet in belangrijke mate af van bovenstaande boekwaarden.

[5] Liquide middelen

(x 1.000)	31.12.24	31.12.23
	€	€
Banken	3.088	6.319
	3.088	**6.319**

Alle liquide middelen staan per 31 december 2024 ter vrije beschikking aan de vennootschap. De vennootschap beschikt per 31 december 2024 over een bankkredietfaciliteit van € 1.000.000.

[6] Geplaatst en gestort aandelenkapitaal

Het geplaatste aandelenkapitaal is volledig volgestort en bedraagt per 31 december 2024 € 4.442.702, bestaande uit 4.442.702 aandelen met een nominale waarde van € 1. Alle aandelen zijn op naam uitgegeven. De aandelen met stemrecht zijn als volgt verdeeld:

	31.12.24	31.12.23
Waterschap Aa en Maas	18,92%	18,92%
Waterschap Brabantse Delta	14,51%	14,51%
Waterschap De Dommel	17,01%	17,01%
Waterschap Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden	14,00%	14,00%
Waterschap Limburg	14,00%	14,00%
Waterschap Vechtstromen	13,59%	13,59%
Waterschap Scheldestromen	7,97%	7,97%
	100,00%	**100,00%**

[7] Agio en overige reserve

(x 1.000)	Agio	Overige reserve
	€	€
Stand per 31 december 2023	**11.760**	**95**
Uitkering	-840	-
Kapitaalstorting	-	-
Stand per 31 december 2024	**10.920**	**95**

In de Algemene Vergadering is in 2024 besloten een uitkering uit de agioreserve te doen in december 2024 van € 840.000 aan de aandeelhouders.

Toelichting op de balans

[8] Onverdeeld resultaat

Het onverdeelde resultaat over 2023 bedroeg € 1.570.000 negatief. Dit resultaat is in 2024 verrekend met de aandeelhouders via een kapitaalstorting in het eigen vermogen. Het onverdeeld resultaat over 2024 bedraagt € 1.979.000 negatief.

[9] Voorzieningen

(x 1.000)	31.12.23	Dotatie	Onttrekking	31.12.24
	€	€	€	€
Voorziening uitgestelde beloningen	362	54	-39	377
	362	**54**	**-39**	**377**

De voorziening uitgestelde beloningen is langlopend van aard.

[10] Langlopende schulden

(x 1.000)	31.12.24	31.12.23
	€	€
Boekwaarde 1 januari	**22.348**	**18.312**
Nieuwe leningen	9.000	10.000
Aflossing	-	-
Aflossingsverplichtingen korter dan 1 jaar	-6.272	-5.964
Boekwaarde 31 december	**25.076**	**22.348**

De aandeelhouders van de vennootschap staan garant voor de langlopende leningen. Deze garantiestelling is afgegeven binnen de vrijstelling die van toepassing is voor diensten van algemeen economisch belang.

[11] Kortlopende schulden

(x 1.000)	31.12.24	31.12.23
	€	€
Crediteuren	1.107	1.025
Belastingen en premies sociale verzekeringen	542	202
Vakantiegeld- en vakantiedagenverplichting	677	671
Aflossingsverplichtingen langlopende schulden korter dan 1 jaar	6.272	5.964
Vooruit ontvangen bedragen	9	65
Nog te betalen bedragen	3.451	3.958
	12.058	**11.885**

Alle kortlopende schulden hebben een looptijd van korter dan een jaar. Gezien het kortlopende karakter wijkt de actuele waarde van deze schulden niet in belangrijke mate af van de boekwaarden.

Niet uit balans blijkende verplichtingen

Operationele lease
Per 31 december 2024 zijn er geen leaseverplichtingen.

Investeringsverplichting
Ultimo 2024 is de resterende investeringsverplichting voor activa in uitvoering € 0,3 miljoen.

Recht van hypotheek
Ten gunste van de aandeelhouders is ter hoogte van de garantiestelling voor de uitstaande leningen die de vennootschap heeft aangetrokken bij de Nederlandse Waterschapsbank, en de eventueel verschuldigde rente, een recht van hypotheek gevestigd op de grond, gebouwen en installaties. Dit recht kan alleen geëffectueerd worden als de vennootschap haar betalingsverplichtingen jegens de Nederlandse Waterschapsbank niet nakomt en de Nederlandse Waterschapsbank de garantie intrekt.

Aangegane leningen
De vennootschap is een lening aangegaan bij de Nederlandse Waterschapsbank van € 5 miljoen. Dit bedrag zal medio 2025 door de vennootschap worden ontvangen.

Niet in de balans opgenomen activa

Kunstwerken
De kunstwerken van de vennootschap zijn niet verwerkt in de balans, aangezien het niet waarschijnlijk is dat uit deze activa in de toekomst economische voordelen voortvloeien die een relatie hebben met de bedrijfsvoering. De verzekerde waarde bedraagt € 271.000. De kunstwerken zijn voor het laatst getaxeerd in 2019.

SDE++-subsidie
SNB heeft in 2014, 2015 en 2018 een subsidiebeschikking ontvangen in het kader van de regeling Stimulering Duurzame Energieproductie (SDE++). Deze exploitatiesubsidies zijn verkregen voor het nuttig hergebruik van warmte, duurzame energieopwekking met biomassa en het opwekken van zonne-energie. Twee subsidies zijn toegekend voor een periode van 12 jaar en een voor een periode van 15 jaar. De subsidies hebben een maximale omvang van respectievelijk € 25,6 miljoen,
€ 3,4 miljoen en € 2,7 miljoen over de gehele looptijd. In totaal dus € 31,7 miljoen. De uiteindelijke subsidie-omvang is afhankelijk van de gerealiseerde subsidiabele warmte- en energieproductie en energiemarktprijzen. Ultimo 2024 resteert nog een maximale aanspraak van respectievelijk € 6,1 miljoen, € 2,2 miljoen en € 2,0 miljoen.

In december 2024 is vast komen te staan dat de SDE++-subsidie voor het nuttig hergebruik van warmte met ingang van 1 juli 2028 wordt verlengd met 12 jaar. Hiermee is een maximaal subsidie bedrag gemoeid van € 24,4 miljoen.

Toelichting op de winst- en verliesrekening

[12] Omzet

Ten opzichte van 2023 is de netto-omzet in 2024 met 10,1% toegenomen.

[13] Subsidies

SNB heeft een toekenning voor subsidie uit de regeling Stimulering Duurzame Energieproductie (SDE+) voor het nuttig hergebruik van warmte, duurzame energieopwekking met biomassa en het opwekken van zonne-energie. De hoogte van deze subsidie is afhankelijk van de energieprijzen. Gezien de hoogte van de energieprijzen in 2024 is er over 2024 SDE+ subsidie ontvangen.

[14] Kosten van grond- en hulpstoffen

(x 1.000)	Werkelijk 2024	Begroting 2024	Werkelijk 2023
	€	€	€
Gas, water en elektriciteit	1.008	1.117	883
Hulpstoffen	3.150	3.526	4.405
	4.158	**4.643**	**5.288**

[15] Kosten uitbesteed werk en andere externe kosten

(x 1.000)	Werkelijk 2024	Begroting 2024	Werkelijk 2023
	€	€	€
Afzet reststoffen	7.126	5.468	6.728
Slibverwerking elders	1.753	1.171	644
Uitbesteed onderhoud aan gebouwen en installaties	2.385	1.800	2.014
Transport	4.688	4.787	4.810
Externe opslag	521	200	339
	16.473	**13.426**	**14.535**

[16] Lonen en salarissen

Er zijn geen leningen en/of garanties verstrekt aan de Directeur. Met inachtneming van artikel 383 lid 1 titel 9 BW2 blijft de vermelding van de bezoldiging van de Directeur achterwege. De bezoldiging van de Raad van Commissarissen kwam in 2024 uit op € 47.500.

De gemiddelde personeelsformatie ziet er als volgt uit:

	Werkelijk 2024	Begroting 2024	Werkelijk 2023
	Fte	Fte	Fte
Management en ondersteuning	11,0	10,5	9,7
Technische Dienst	14,6	14,6	14,6
Procesvoering	26,8	27,7	27,3
	52,4	**52,8**	**51,6**

[17] Pensioen- en sociale lasten

(x 1.000)	Werkelijk 2024	Begroting 2024	Werkelijk 2023
	€	€	€
Pensioenlasten	586	615	573
Sociale lasten	572	562	514
	1.158	**1.177**	**1.087**

[18] Afschrijvingen

(x 1.000)	Werkelijk 2024	Begroting 2024	Werkelijk 2023
	€	€	€
Afschrijvingen op bedrijfsgebouwen en –terreinen	404	394	389
Afschrijvingen op installatie en machines	2.134	2.124	2.075
Afschrijvingen op overige bedrijfsmiddelen	142	125	131
	2.680	**2.643**	**2.595**

[19] Overige bedrijfskosten

(x 1.000)	Werkelijk 2024	Begroting 2024	Werkelijk 2023
	€	€	€
Overige personeelskosten	783	660	710
Inhuur personeel	341	50	159
Overige onderhoudskosten gebouwen en installaties	2.492	1.550	1.969
Kantoorkosten	350	310	351
Verzekeringen	919	900	866
Niet terugvorderbare omzetbelasting	4.305	3.630	3.947
Kosten voor innovatie-/vernieuwingsontwikkeling	165	458	284
Algemene kosten	864	830	859
	10.219	**8.388**	**9.145**

[20] Vennootschapsbelasting

De belastbare winst over 2024 bedraagt € 577.000. Dit resulteert in € 123.000 aan vennootschapsbelasting over 2024. De fiscale winst heeft betrekking op de belaste activiteiten van de vennootschap. Hieronder vallen niet de slibverwerkingsactiviteiten ten behoeve van de aandeelhouders. De winst is bepaald op basis van een kost-plus methode, rekening houdend met een marktconforme winstmarge.

Voorstel resultaatbestemming

De Directie stelt, onder goedkeuring van de Raad van Commissarissen, aan de Algemene Vergadering voor het negatieve resultaat over 2024 ten bedrage van € 1.979.000 te verrekenen met de aandeelhouders via kapitaalstorting in het eigen vermogen.

De Raad van Commissarissen beveelt de Algemene Vergadering aan, overeenkomstig het bepaalde in de statuten, de jaarrekening vast te stellen, en overeenkomstig het voorstel van de Directie het negatieve resultaat te verrekenen met de aandeelhouders via een kapitaalstorting in het eigen vermogen. De Raad van Commissarissen stelt verder voor aan de Algemene Vergadering om de Directie decharge te verlenen over het gevoerde beheer en de Raad van Commissarissen decharge te verlenen voor het gehouden toezicht.

Gebeurtenissen na balansdatum

Na balansdatum hebben zich geen gebeurtenissen voorgedaan die van invloed zijn op de financiële positie van de vennootschap per balansdatum.

De jaarrekening is opgemaakt op 14 mei 2025 te Moerdijk.

Directie
De heer S.F. Bombeeck RA MBA

Raad van Commissarissen
De heer mr. F.A.M. van den Heuvel (voorzitter)
Mevrouw dr. ir. W.H.M. Raaijmakers
De heer J.R.A.S.E. Swinkels

Overige gegevens

Statutaire regeling betreffende bestemming van het resultaat

Op grond van artikel 34 van de statuten van de vennootschap staat het resultaat ter beschikking van de Algemene Vergadering.

Controleverklaring van de onafhankelijk accountant

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2024

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2024 van N.V. Slibverwerking Noord-Brabant te Moerdijk gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van N.V. Slibverwerking Noord-Brabant per 31 december 2024 en van het resultaat over 2024 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2024;
2. de winst-en-verliesrekening over 2024;
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van N.V. Slibverwerking Noord-Brabant zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de controle van de jaarrekening als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. Onderstaande informatie ter ondersteuning van ons oordeel en onze bevindingen moeten in dat kader worden bezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Controleaanpak frauderisico's

Als onderdeel van onze controle hebben wij inzicht verkregen in de vennootschap en haar interne beheersingsomgeving. Op basis daarvan hebben wij risico's op een afwijking van materieel belang als gevolg van fraude geïdentificeerd en ingeschat. Wij benoemen hierna de door ons geïdentificeerde frauderisico's en de door ons uitgevoerde werkzaamheden om deze frauderisico's te ondervangen.

Risico op de onnauwkeurige waardering van de installatie doordat de schatting aangaande de economische levensduur niet nauwkeurig is bepaald

De schatting aangaande de economische levensduur van de installatie is gezien de technische en bedrijfseconomische ontwikkelingen een significante schatting voor de vennootschap. We hebben gezien de invloed welke de directie op deze schatting kan hebben, bovenstaand risico als frauderisico aangemerkt.

Wij hebben de volgende werkzaamheden verricht ten aanzien van schatting van de economische levensduur van de installatie:

» We hebben de uitgangspunten met betrekking tot de waardering van de installatie besproken met de directie en de raad van commissarissen;
» We hebben kennisgenomen van de position paper zoals opgesteld door de vennootschap aangaande de economische levensduur. Daarbij is externe documentatie betrokken die uitspraken doet met betrekking tot de economische en technische levensduur van de installatie. We hebben de uitkomsten van de position paper, inclusief de uitkomsten van de externe documentatie van de door de directie ingeschakelde deskundige geëvalueerd;
» Wij hebben gecontroleerd of de toelichting aangaande de schatting voldoet aan de te stellen eisen;
» We hebben de notulen van vergaderingen van de algemene vergadering van aandeelhouders, raad van commissarissen en het management team doorgenomen op specifieke besluiten met betrekking tot de levensduur van de installatie.

Het risico dat de directie maatregelen van interne beheersing doorbreekt

Naast het specifieke frauderisico aangaande de waardering van de installatie, hebben we in onze controle ook het algemene risico aangaande "management override" geadresseerd. De directie bevindt zich in een unieke positie om fraude te plegen, omdat zij in staat is de administratieve vastleggingen te manipuleren en frauduleuze financiële overzichten op te stellen door interne beheersingsmaatregelen te doorbreken, die anderszins effectief lijken te werken.

Om het risico van het doorbreken van maatregelen van interne beheersing door de directie te ondervangen hebben wij de hieronder beschreven werkzaamheden uitgevoerd:

» Wij hebben de door ons onderkende frauderisicofactoren geanalyseerd en besproken met de directie en de raad van commissarissen;
» Wij hebben de mate van invloed en betrokkenheid van de directie bij het administratieve proces en het proces omtrent het opmaken van de jaarrekening en de toegang tot de financiële systemen, in het bijzonder bij het bepalen van verschillende schattingsposten, beoordeeld. Daarbij hebben we specifiek aandacht gehad voor de waardering van de verstrekte leningen;
» Wij hebben middels data-analyse vastgesteld of boekingsgangen de verwachte route volgen. Wij hebben gegevensgerichte werkzaamheden verricht op afwijkingen van de verwachte route en handmatige boekingen. Hierbij zijn tevens de handmatige journaalposten die tijdens het opmaken van de jaarrekening zijn doorgevoerd beoordeeld;
» Beoordelen van significante transacties buiten de normale bedrijfsuitoefening om en transacties met verbonden partijen;
» Specifieke aandacht gegeven aan de toegangsbeveiligingen in het IT-systeem en de mogelijkheid dat hierdoor functiescheidingen worden doorbroken;
» Beoordelen van schattingen;
» Ten aanzien van het frauderisico zijn in de controle elementen van onvoorspelbaarheid in de controlewerkzaamheden opgenomen, zoals het gebruik maken van data-analyse en steekproeven;

» Doornemen van notulen van vergaderingen van de algemene vergadering van aandeelhouders, raad van commissarissen en het management team.

Risico op onrechtmatige onttrekking van gelden aan de organisatie
Verder hebben we een frauderisico onderkend op onrechtmatige onttrekking van gelden aan de organisatie, doordat er een materiële stroom aan liquide middelen aanwezig is. We hebben de volgende werkzaamheden uitgevoerd om het risico op onrechtmatige onttrekking van gelden aan de organisatie te ondervangen:
» We hebben de opzet en bestaan van de interne beheersing rondom het betaalproces gecontroleerd.
» Uitvoeren van een bankanalyse. Hierbij hebben we aandacht besteedt aan bijzondere transacties.
» Middels data-analyse vastgesteld of boekingsgangen de verwachte route volgen. Wij hebben gegevensgerichte werkzaamheden verricht op boekingen die direct ten laste van het resultaat zijn geboekt vanuit het bankboek;
» Controle op de nauwkeurigheid van de overige bedrijfskosten;
» Controle op de wijziging van crediteurenstamgegevens.

Opbrengstverantwoording
Bij het uitvoeren van onze risicoanalyse hebben wij geen frauderisico's geïdentificeerd ten aanzien van de opbrengstverantwoording. Dit vloeit voort uit het feit dat de omzet grotendeels wordt gerealiseerd ten behoeve van de aandeelhouders van de vennootschap. Daarnaast is er sprake van een verbandscontrole tussen de primaire registraties van de ontvangen slib (weegbrugrapportage) en de verantwoorde omzet, welke op basis van deze weegbrugrapportage en contractueel overeengekomen prijzen wordt gefactureerd. Mogelijke (bewuste) verstoringen in dit proces kunnen naar onze mening niet leiden tot materiële afwijkingen in de jaarrekening.

Wij zijn gedurende de gehele controle alert geweest op indicaties van (mogelijke) fraude.
Daarnaast hebben wij middels een schriftelijke bevestiging door het dagelijks bestuur laten bevestigen dat alle gevallen van (mogelijke) fraude zijn gemeld aan ons. Tevens hebben wij eventuele integriteits- en klokkenluidersmeldingen nader in onze controle betrokken. Onze werkzaamheden hebben niet geleid tot specifieke aanwijzingen voor fraude of vermoedens van fraude die kunnen leiden tot een afwijking van materieel belang.

Continuïteit
De directie heeft een beoordeling gemaakt van de mogelijkheid van de vennootschap om haar continuïteit te handhaven en de activiteiten voort te zetten voor tenminste 12 maanden na het opstellen van de jaarrekening. Zowel in het directieverslag, als in de jaarrekening heeft de directie hier een nadere toelichting over op genomen. Wij verwijzen naar de paragraaf Continuïteit op pagina 34 van de jaarrekening.

Wij hebben de volgende werkzaamheden verricht om de risico's met betrekking tot continuïteit te identificeren en in te schatten en om vast te kunnen stellen dat de door de directie gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is:
» Wij hebben de beoordeling zoals door de directie opgesteld en zoals opgenomen in het directieverslag besproken met de directie en professioneel-kritisch geëvalueerd. Hierbij hebben wij specifieke aandacht gegeven aan het proces van totstandkoming van de begroting, tendenties die een mogelijk risico vormen, de impact van de huidige gebeurtenissen en omstandigheden, zoals de toegenomen grondstof- en energieprijzen, op de activiteiten en de verwachte kasstromen van de vennootschap, met de nadruk op de vraag of de vennootschap voldoende liquiditeit zal hebben om aan al haar verplichtingen te blijven voldoen. Daarnaast hebben wij in onze controle specifiek aandacht besteed aan de technische en economische levensduur van de installatie. Tot slot hebben we kennisgenomen van eventuele communicatie met toezichthouders aangaande het voldoen aan milieu- en andersoortige vergunningsvereisten;
» Wij hebben het budget 2025 van de vennootschap, de contractuele afspraken tussen de onderneming en de aandeelhouders en de belangrijkste aannames die hieraan ten grondslag liggen beoordeeld. Daarnaast hebben wij kennisgenomen van de meest recente tussentijdse resultaatoverzichten van de vennootschap in 2025;
» Wij hebben, op basis van de verkregen controle-informatie, overwogen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de vennootschap haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten.

Op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole, de financiële positie van de vennootschap zoals deze blijkt uit de jaarrekening, de tussentijdse resultaatoverzichten 2025 en het budget 2025, vinden wij het hanteren van de continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar. Onze bevindingen zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen echter van invloed zijn op de continuïteitsveronderstelling.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Het jaarverslag omvat andere informatie, naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:
» met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
» alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist voor het directieverslag en de overige gegevens.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.
Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.
De directie is verantwoordelijk voor het opstellen van de directieverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van de directie voor de jaarrekening

De directie is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is de directie verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die de directie noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet de directie afwegen of de vennootschap in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet de directie de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de directie het voornemen heeft om de vennootschap te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

De directie moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de vennootschap haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de vennootschap;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door de directie en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door de directie gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de vennootschap haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een vennootschap haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de raad van commissarissen onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Breda, 14 mei 2025
Baker Tilly (Netherlands) N.V.

was getekend
drs. B. Smeenk RA

Colofon

Uitgave:
N.V. Slibverwerking Noord-Brabant, Moerdijk
Ontwerp en realisatie:
Reputations, Utrecht
Fotografie:
Greet van Dam, Ridderkerk
Frank Poppelaars, Prinsenbeek

snb
de toekomst is circulair

N.V. Slibverwerking Noord-Brabant
Middenweg 38
4782 PM Moerdijk

snb.nl

Begroting 2025 en meerjarenraming 2026-2030

Ben de Vos
31 oktober 2024 | R.24.008 | revisie 2

snb
de toekomst is circulair

Inhoudsopgave

1	**Algemeen**	**2**
1.1	Over SNB	2
1.2	Highlights begroting 2025	2
2	**Doelstellingen & uitgangspunten**	**3**
2.1	Doelstellingen ‘EXCELLENTE DIENSTVERLENER’	3
2.2	Doelstellingen ‘DUURZAME KETENBOUWER’	8
2.3	Doelstellingen ‘INNOVATIEVE SCOUT’	9
2.4	Financiële doelstellingen	9
3	**Begroting 2025**	**11**
4	**Meerjarenraming 2026 – 2030**	**16**
4.1	Inleiding	16
4.2	Uitgangsscenario	18
4.3	First case scenario	20
4.4	Middle case scenario	20
4.5	Best case scenario	20
5	**Investerings- en financieringsprogramma**	**21**
5.1	Vervangings- en aanpassingsinvesteringen	21
5.2	Financiering	22
6	**Kasstromen en balanspositie**	**23**
6.1	Kasstroomoverzicht	23
6.2	Prognose balansposities einde begrotingsjaar	23
7	**Risicoparagraaf**	**25**

1 Algemeen

1.1 Over SNB

SNB is een vennootschap, die opereert vanuit Moerdijk, waarvan de aandelen worden gehouden door zeven waterschappen. De kernactiviteit van SNB is het duurzaam verwerken van zuiveringsslib. SNB beheert en exploiteert hiertoe een slibverwerkingsinstallatie (SVI) op het industrie- en haventerrein in Moerdijk. Onze strategie voor de periode 2021-2026 heeft de titel meegekregen **SAMEN NATUURLIJK BETER**. De strategie is opgedeeld in drie samenhangende strategische sporen, die hieronder kort worden toegelicht.

» **Excellente dienstverlener:** SNB zorgt voor een stabiele en solide bedrijfsvoering en organisatie, want alleen op deze wijze kan SNB de waterschappen excellente dienstverlening garanderen in de vorm van duurzaam transport en verwerking van zuiveringsslib. Hiervoor is het nodig om met elkaar samen te werken. De hoeveelheid en samenstelling van het zuiveringsslib bepalen in belangrijke mate de prestaties van de SVI

» **Duurzame ketenbouwer:** SNB zet in op het (uit)bouwen van de huidige slibketen. De focus van de verduurzaming ligt daarbij vooral op het terugwinnen van grondstoffen maar ook op het verder terugwinnen energie uit zuiveringsslib met als basis de huidige SVI.

» **Innovatieve scout:** SNB in samenwerking met technologiepartners, slibverwerkers, kennisinstituten en de aandeelhouders proactief voor de aandeelhouders een toekomstige circulaire slibketen die past/aansluit op de toekomstige circulaire afvalwaterketen. Daarbij heeft SNB ook de ambitie om de ontwikkelde circulaire slibketen ook tot uitvoer te brengen, ook als deze keten geheel of gedeeltelijk lokaal wordt uitgevoerd. Deze ontwikkeling omvat dus een transitie van de huidige slibketen naar een geheel nieuwe circulaire slibketen.

1.2 Highlights begroting 2025

Begroting 2025 is een voortzetting van de huidige situatie, dus zonder de impact van de vier strategische speerpuntprojecten, te weten: upgrade lijn 1 + 4, fosfaatterugwinning, stikstofterugwinning en optimaliseren SO_2-afvang. Verwerkingstarief stijgt van circa € 90,00 in 2024 naar € 98,00 per ton zuiveringsslib in 2025. De stijging van € 8,00 is te verklaren door indexatie van € 4,00, het opnemen van een post onvoorzien van € 3,00 conform het nieuwe financieel beleid en een post overig van € 1,00, dit betreft voornamelijk de stijging in de kosten van de verwerking extern. Slibaanvoer is op basis van prognose aandeelhouders. De slibaanvoer vanuit waterschap Limburg (WL) is hoger dan overeengekomen bij toetreding. De hiermee gemoeide extra kosten voor externe verwerking komen ten laste van WL.

De impact van de speerpuntprojecten is verwerkt in de diverse scenario's van de meerjarenbegroting.

2 Doelstellingen & uitgangspunten

N.B. De begroting 2025 en de bijbehorende meerjarenraming is opgesteld door een zo goed mogelijk inschatting te maken van de (toekomstige) ontwikkelingen. Gezien de huidige (markt)omstandigheden is het meer dan ooit onzeker of doelstellingen en uitgangspunten daadwerkelijk gerealiseerd kunnen en gaan worden. In onderstaand document is zo duidelijk mogelijk aangegeven welke doelstellingen en uitgangspunten zijn gehanteerd. Afwijkingen hierop gedurende 2025 zullen gerapporteerd worden via de gebruikelijke kwartaalrapportages. In de tabellen in het document worden jaartallen aangeduid met bijvoorbeeld W2023, P2024 en B2025. Dit betekent respectievelijk: Werkelijk 2023, Prognose 2024 (o.b.v. laatste kwartaal-rapportage 2024) en Begroting 2025.

2.1 Doelstellingen 'EXCELLENTE DIENSTVERLENER'

2.1.1 Optimaliseren ketensamenwerking

Realisatie van de KRW in 2027 en de aankomende EU Richtlijn Stedelijk Afvalwater gaan er voor zorgen dat de kwantiteit en kwaliteit van het zuiveringsslib zal wijzigen. Een schoner effluent uit de RWZI's zal over het algemeen zorgen voor een toenemende vervuilingsgraad van het zuiveringsslib. Dit heeft effect op de gehele afvalwater- en slibketen en daarom is samenwerking in de keten cruciaal om tijdig te kunnen inspelen op deze effecten. Deze taak ligt bij het Strategisch Ketenoverleg (SKO) waarin alle aandeelhouders en SNB samenwerken.

Hoeveelheden zuiveringsslib

Voor 2025 wordt onderstaande aanvoer verwacht op basis van de meeste recente schattingen van de aandeelhouders. Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden (HDSR) laat nu nog een deel van haar zuiveringsslib verwerken door een andere verwerker. Vanaf 2027 neemt SNB deze verwerking over. WL laat nu ook nog een deel van het zuiveringsslib elders verwerken, conform afspraken die hierover zijn gemaakt bij de toetreding van WL als aandeelhouder in SNB. Vanaf 2028 neemt SNB de volledige verwerking over. De overeenkomst tussen SNB en Wetterskip Fryslân (WF) loopt eind 2026 af en wordt niet meer verlengd.

Verwachte slibaanvoer

In ton ontwaterd slib	W2023	B2024	B2025	2026	2027	2028	2029	2030
Waterschap Aa en Maas	76.319	77.773	76.280	76.490	77.480	78.650	67.710	67.710
Waterschap Brabantse Delta	66.179	68.563	68.390	68.420	65.060	65.060	65.060	65.060
Waterschap De Dommel	56.938	55.720	58.160	59.340	58.760	58.750	60.900	60.900
Waterschap Scheldestromen	24.822	23.934	24.380	24.380	24.380	24.380	24.380	24.380
Waterschap Vechtstromen	46.237	48.000	48.500	49.000	49.500	50.000	50.000	50.000
Hoogheemraadschap Stichtse Rijnlanden	59.012	58.759	55.550	56.110	74.190	74.920	75.700	75.700
Waterschap Limburg	18.909	11.900	37.400	45.000	96.250	110.300	110.300	110.300
Totaal Aandeelhouders	**348.416**	**344.649**	**368.660**	**378.740**	**445.620**	**462.060**	**454.050**	**454.050**
Wetterskip Fryslan	71.086	72.000	70.000	70.000	-	-	-	-
Overige externe klanten	2.843	-	-	-	-	-	-	-
Totale verwachte aanvoer	**422.345**	**416.649**	**438.660**	**448.740**	**445.620**	**462.060**	**454.050**	**454.050**

In bovenstaand overzicht zijn de plannen verwerkt van Waterschap Aa en Maas (WAM) voor de optimalisatie van de Energiefabriek Den Bosch (circa 11.000 ton reductie vanaf 2029). De plannen van HDSR voor de bouw van de Energiefabriek Nieuwegein (circa 20.000 ton reductie) is nog niet opgenomen.

Kwaliteit van het zuiveringsslib

De samenstelling van het zuiveringsslib heeft invloed op de prestaties van de SVI. Een belangrijke factor daarin is de verhouding energie/water. Deze verhouding is bepalend voor de uiteindelijke verwerkingscapaciteit van de SVI en hoeveel energie SNB kan opwekken. In de komende jaren is de verwachting dat deze verhouding stabiel blijft. Deze verhouding ligt echter ongeveer 5%-10% lager dan in het verleden, doordat er meer zuiveringsslib wordt vergist om biogas te produceren. De verwachte verwerkingscapaciteit en energieproductie zijn op deze verhouding aangepast. SNB onderzoekt of op basis van deze verhouding de energieproductie verhoogd kan worden door aanpassingen door te voeren. SNB verwacht pas in 2025 hierover meer duidelijkheid te hebben.

Verhouding energie/water

	W2023	B2024	B2025	2026	2027	2028	2029	2030
Droge stof[1]	23,27	23,49	23,81	23,78	24,62	24,58	24,59	24,59
Organische stof (o.s.)[2]	15,7	15,6	16,1	16,2	16,3	16,1	16,1	16,1
Verhouding o.s./water	0,205	0,204	0,211	0,212	0,216	0,214	0,214	0,214
Stookwaarde	21,5	21,9	21,9	21,9	21,9	21,7	21,8	21,8
Verhouding energie/water	4,4	4,5	4,6	4,6	4,7	4,7	4,7	4,7

1) % per ton ontwaterd zuiveringsslib en 2) % organische stof per ton ontwaterd zuiveringsslib.

Een andere ontwikkeling als gevolg van de toenemende vergisting van zuiveringsslib, is de toename van het stikstofgehalte met circa 25% ten opzichte van 10 jaar geleden. Daarnaast blijft er meer stikstof in de vorm van ammonia achter in het water dat mee wordt gevoerd met het zuiveringsslib. Bij SNB zorgt dit voor een toename van het ammoniagehalte in het afvalwater, dat ontstaat bij het voordrogen van het zuiveringsslib. Dit gehalte is in enkele jaren verviervoudigd. De huidige afvalwaterbehandeling heeft te weinig capaciteit om dit ammonia te verwerken, waardoor momenteel het teveel aan ammonia extern wordt verwerkt in het buitenland in draaitrommelovens. Dit brengt extra kosten met zich mee. Om dit te voorkomen is eind 2024 de afvalwaterzuivering opgebouwd van SBR naar MBR. Hiermee is de stikstofverwijderingscapaciteit in de zuivering verdubbeld. De verwachting is dat hierdoor de extra kosten voor externe verwerking aanzienlijk zullen dalen.

2.1.2 Continue en betrouwbare verwerking

SNB streeft naar een betrouwbare en beschikbare SVI om zo de continuïteit van het zuiveren van afvalwater niet in gevaar te brengen. Om dit te bewerkstellingen, wordt preventief risicogestuurd onderhoud uitgevoerd op de SVI. Daarnaast dienen knelpunten die ontstaan door wijzigingen in de kwaliteit van het zuiveringsslib, weggenomen te worden.

Verwerkings- en opslagcapaciteit

(ton ontwaterd slib)	B2024	B2025	2026	2027	2028	2029	2030
Verwachte capaciteit SVI*	**421.000**	**419.000**	**430.000**	**427.000**	**440.000**	**432.000**	**438.000**
Ruimte robuuste capaciteit	-11.000	-10.000	-11.000	-11.000	-11.000	-11.000	-11.000
Gezonde capaciteit SVI**	**410.000**	**409.000**	**419.000**	**416.000**	**429.000**	**421.000**	**427.000**
Gezonde opslagcapaciteit	16.000	16.000	16.000	16.000	16.000	16.000	16.000
Incidenten opslag***	8.000	4.000	-	-	-	-	-
Totale opslag	**24.000**	**20.000**	**16.000**	**16.000**	**16.000**	**16.000**	**16.000**

*De verwachte capaciteit is gebaseerd op de verwachte doorzet per uur x de verwachte beschikbare bedrijfsuren. Bij het bepalen van de bedrijfsuren is gekeken naar de benodigde stilstand in verband met regulier onderhoud, en historische stilstand in verband met storingen. **Ten opzichte van de verwachte verwerkingscapaciteit is ruimte ingebouwd waardoor een gezonde bedrijfsmatige verwerkingscapaciteit ontstaat die eventuele onverwachte bedrijfsvoering technische zaken kan opvangen. ***Deze opslag is alleen geschikt voor vergist zuiveringsslib uit traditionele vergistingsinstallaties. Het vergiste zuiveringsslib vanuit de Energiefabrieken geeft een hogere geurbelasting, evenals onvergist zuiveringsslib. De omvang van deze opslag wordt uitgefaseerd.

Gezonde bedrijfsmatige verwerkings- en opslagcapaciteit
Een gezonde bedrijfsmatige capaciteit is nodig om fluctuaties aan de aanvoerkant en aan de eindverwerkingskant op te kunnen vangen. Vanuit de Unie van Waterschappen is in het Robuust Plan Slibverwerking afgesproken om hiervoor 5% capaciteit aan te houden. SNB doet dit door verwerkingscapaciteit vrij te houden in de SVI (zie hierboven) in combinatie met 16.000 ton aan opslagcapaciteit op eigen terrein. Een grotere overloop is niet te realiseren om een inefficiënte verwerking te voorkomen. De SVI is gebaat bij vollast bedrijf.

Betrouwbaarheid en beschikbaarheid van de SVI
De beschikbaarheid van de SVI is begroot op 92%. Voor onderhoud wordt uitgegaan van een stilstandtijd van 5,5% en voor storingen wordt uitgegaan van 2,5%. Ten aanzien van de betrouwbaarheid wordt ingezet op een inspectief en preventief onderhoudsprogramma met als uitgangspunt een technische levensduur van de SVI van 50 jaar (tot en met 2047). Om zekerheid in de verwerking te garanderen, is het, naast het reeds genoemde onderhoud, noodzakelijk dat de SVI blijft voldoen aan de huidige en toekomstige eisen die de Arbo- en milieuwetgeving opleggen. Als hiervoor aanpassingen/verbeteringen nodig zijn aan de SVI, worden deze net als voor het onderhoud uitgevoerd. In paragraaf 5.1 zijn de overige vervangingsinvesteringen opgenomen die nodig zijn om de betrouwbaarheid en de beschikbaarheid van de SVI te garanderen.

Doorzet
De verwachte verwerkingscapaciteit is buiten het aantal bedrijfsuren afhankelijk van de doorzet. In de begroting is rekening gehouden met een doorzet van 13,00 ton ontwaterd slib per lijnuur. Deze doorzet is gebaseerd op de gemiddelde doorzet van de afgelopen jaren.

Incidenten opslagcapaciteit
SNB heeft de mogelijkheid om gebruik te maken van de landelijke incidentencapaciteit die de gezamenlijke waterschappen hebben georganiseerd. Daarnaast heeft SNB tijdelijk zelf nog aanvullende opslag geregeld in verband met de verwachte krapte op de slibmarkt in 2025.

Slibaanvoer versus verwerking
Op basis van bovenstaande aanvoerprognoses en de verwachte verwerkingscapaciteit van de SVI is onderstaand overzicht opgesteld.

Overzicht ontwikkeling slibvoorraad

(ton ontwaterd slib)	W2023	P2024	B2025	2026	2027	2028	2029	2030
Beginvoorraad	8.181	10.746	4.000	4.000	4.000	4.000	4.000	4.000
Slibaanvoer	422.345	434.966	438.660	448.740	445.620	462.060	454.050	454.050
Verwerkingscapaciteit	-412.188	-422.807	-409.000	-419.000	-416.000	-429.000	-421.000	-427.000
Externe verwerking	-7.592	-18.905	-29.660	-29.740	-29.620	-33.060	-33.050	-27.050
Eindvoorraad	**10.746**	**4.000**	**4.000**	**4.000**	**4.000**	**4.000**	**4.000**	**4.000**

Vanaf 2024 is door een verhoogde aanvoer van de slibprognoses van WL externe verwerking noodzakelijk. Dit komt naast extra externe verwerking om de slibvoorraad naar een niveau te brengen van 4.000 ton in 2025. In de meerjarenraming wordt rekening gehouden met een verdere toename van de externe verwerking omdat dan conform afspraak al het zuiveringsslib van WL aan SNB wordt geleverd. In het SKO wordt gekeken naar mogelijkheden om deze externe verwerking te vermijden. Hierbij wordt gekeken naar a) de afname van zuiveringsslib door verdere vergisting op de RWZI's, b) uitbreiding verwerkingscapaciteit bij SNB en c) het ontwikkelen van een innovatieve verwerkingsinstallatie.

2.1.3 Minimale milieubelasting slibverwerking

SNB streeft naar een zo laag mogelijke milieubelasting voor het transport en de verwerking van het zuiveringsslib. Net als de aandeelhouders, zie de diverse bestuursakkoorden, zet SNB in op een energie- en CO_2-neutraliteit. SNB wil dit bereiken door efficiënter gebruik te maken van de bestaande SVI (spoor 1) en deels door aanpassingen c.q. door de bestaande SVI uit te bouwen (zie spoor 2).

Energie

Voor de verwerking van zuiveringsslib is energie nodig, maar tegelijkertijd levert dezelfde verwerking ook energie op. SNB richt zich al sinds de start van de bedrijfsvoering op een verlaging van haar energieverbruik en het zo efficiënt mogelijk produceren van duurzame elektriciteit. Vanaf 2005 meet SNB haar energieverbruik en -productie door middel van een energieverbruiksindex. Vanaf 2005 is de index gedaald met circa 90%. SNB streeft naar een index van 0 (=energieneutraal). Momenteel zit SNB rond een index van 6 tot 10. Dit wordt ook voor 2025 verwacht. Per saldo betekent dit dat er circa 20.000 – 25.000 GJ aan energie-input nodig is om het zuiveringsslib te verwerken.

Verbruik hulpstoffen

Voor de verwerking van zuiveringsslib heeft SNB hulpstoffen nodig. De vier belangrijkste hulpstoffen die SNB gebruikt zijn zoutzuur, natronloog, kalksteen/krijt en adsorbens. De inzet van deze hulpstoffen is nodig om emissies naar water en lucht te verkleinen. Het verbruik is grotendeels afhankelijk van de samenstelling van het zuiveringsslib.

Overzicht verbruik hulpstoffen

	Eenheid	W2022	W2023	B2024	P2024	B2025
Natronloog (NaOH; 50%)	kg/ton slib	11,5	11,7	11,5	10,9	11,5
Zoutzuur (HCl; 30%)	kg/ton slib	7,1	7,4	7,5	6,1	7,0
Kalk en krijtmengsel	kg/ton slib	25,3	24,1	25,0	23,2	25,0
Verse adsorbens	kg/ton slib	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8
Overige hulpstoffen	kg/ton slib	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
Totaal	**kg/ton slib**	**45,7**	**45,1**	**45,8**	**42,0**	**45,3**

In de afgelopen jaren is een stijging waarneembaar van een aantal stoffen (stikstof en zwavel) in het zuiveringsslib. Het gevolg hiervan is dat het verbruik van hulpstoffen toeneemt. Zorgelijk is en blijft de ontwikkeling van de wereldmarktprijs van hulpstoffen. In 2021 is SNB overgestapt naar de inzet van een ander kalk/krijtmengsel voor het afvangen van SO_2, omdat een leverancier niet langer de door SNB gewenste kalk kan produceren. Dit nieuwe mengsel leidt tot een hoger verbruik vanwege een beperktere reactiviteit. De onverbrande delen komen hoofdzakelijk in de vliegas terecht, waardoor de productie van vliegas ook is toegenomen.

Productie en afzet van reststoffen

Tijdens de verwerking van zuiveringsslib ontstaat er een aantal vaste reststoffen, waarvan de belangrijkste in onderstaande tabel zijn weergegeven. In verband met het nieuwe mengsel kalk/krijt, zie hierboven, is de productie van wervelbedzand en vliegas toegenomen. Verder onderzoek naar een ander, effectiever mengsel loopt, waardoor ook de productie van reststoffen kan afnemen.

Overzicht reststoffen

	Eenheid	W2022	W2023	B2024	P2024	B2025
Vliegas	kg/ton slib	86,6	84,1	86,0	90,0	93,0
Indampzout	kg/ton slib	4,5	4,5	4,3	4,7	4,5
Wervelbedzand	kg/ton slib	6,2	6,1	6,0	5,5	6,0
Beladen adsorbens	kg/ton slib	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Overig afval	kg/ton slib	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal	**kg/ton slib**	**97,4**	**94,7**	**96,3**	**100,2**	**103,5**

SNB stelt zich tot doel deze reststoffen zo veel mogelijk te hergebruiken, bij voorkeur als grondstof. Momenteel worden de reststoffen vooral ingezet als vulstof in asfalt en beton, als ondergrond voor wegenbouw en om grondverzakking van Duitse zoutmijnen te voorkomen. Verder wordt een deel van het indampzout omgezet in soda voor gebruik in de glasindustrie. Voor de verdere ontwikkelingen op het gebied van omzetting van afvalstoffen naar grondstoffen wordt verwezen naar paragraaf 2.2.

Overzicht hergebruik reststoffen als grondstoffen

	Eenheid	W2022	W2023	B2024	P2024	B2025
Hergebruik als grondstof	% tot. afval	93,6	91,6	93,5	94,5	94,2
Hergebruik van fosfaat	% tot. as	1,1	0,6	0,0	5,1	0,0

Emissies naar lucht en water

Naast vaste reststoffen ontstaan tijdens de verwerking ook afvalwater (wateremissies) en rookgassen (luchtemissies). De afgelopen jaren is vooral ingezet op het verlagen van de vervuiling van het afvalwater door het verbeteren van de werking van de biologische afvalwaterzuivering.

SNB streeft er naar om fossiel CO_2-neutraal zuiveringsslib te verwerken. Op dit moment stoot SNB jaarlijks 30.000 ton fossiele CO_2 uit (scope 1 en 2). Met OMYA is een overeenkomst gesloten voor het leveren van CO_2 voor gebruik in hun productieproces voor een witmaker voor papier. Feitelijk wordt dan CO_2 opgeslagen in papier. Maximaal kan OMYA 25.000 ton afnemen. Dit is in de afgelopen jaren echter niet gebeurd vanwege een verlaagde productie bij OMYA. Daarnaast heeft SNB met Trees for All een overeenkomst om in de komende jaren circa 10.000 ton CO_2 per jaar te compenseren. Het doel is echter om de fossiele CO_2-uitstoot terug te brengen en op termijn de CO_2-compensatie niet meer toe te passen.

2.1.4 Robuuste organisatie

Dit ondernemingsplan kan alleen succesvol worden uitgevoerd wanneer er een robuuste organisatie achter staat. SNB zorgt daarom op basis van een strategisch personeelsplanning voor het behoud en de uitbouw van relevante kennis en ervaring in de organisatie, met voldoende en tijdige instroom van jong talent en ervaren krachten op sleutelposities. Dit is van belang gezien de uitstroom van personeel wegens pensionering in de komende jaren. Daarnaast zal de personeelsformatie worden aangepast als veranderende taken daarom vragen. Hierin wordt ook het personeel betrokken dat nodig is om de doelstellingen uit spoor 2 en 3 te realiseren. Dit vraagt tevens om goed werkgeverschap door het bieden van een stimulerende, gezonde en veilige werkomgeving, waar medewerkers met plezier werken.

In 2024 is de formatie uitgebreid met een innovatietechnoloog die volledig de focus gaat leggen op spoor 3 ‘innovatieve scout’. Afhankelijk van de mogelijkheden en keuzes die in de komende jaren gemaakt worden in spoor 2 ‘duurzame ketenbouwer’, zal de formatie waarschijnlijk nog verder gaan groeien. In onderstaand overzicht is daarmee nog geen rekening gehouden; overigens wel in de doorrekening van bepaalde projecten. Verder is er rekening mee gehouden dat op basis van de strategische personeelsplanning eerder nieuwe medewerkers worden aangetrokken, om het verlies aan kennis en ervaring bij pensionering van medewerkers op te vangen. Zo houdt SNB er rekening mee dat binnen de afdeling Procesvoering 1 tot 3 jaar nodig is om een operator bekend te laten raken met alle facetten van de SVI. Dit resulteert in de komende jaren in een hogere dan de standaardformatie.

Overzicht personeelsformatie

	W2023	P2024	B2025	2026	2027	2028	2029	2030
Benodigde formatie (in FTE)	51,7	52,8	55,4	55,4	55,4	55,4	55,4	55,4
Standaard formatie (in FTE)	49,0	49,6	53,4	53,4	53,4	53,4	53,4	53,4

Ook in 2025 wordt ingezet op het verder verbeteren van een gezonde en veilige werkomgeving door gerichte investeringen te doen. Bijvoorbeeld het vergroten van de machineveiligheid, veiligheids-bewustzijnsprogramma's en dergelijke. Een belangrijk aandachtspunt hierbij is het op orde krijgen van de huisvesting zodat deze weer volledig voldoet aan alle daaraan te stellen eisen. In de begroting en meerjarenraming is rekening gehouden met een ziekteverzuim van 4% en een LTI (ongevallenindex) van 0.

2.2 Doelstellingen 'DUURZAME KETENBOUWER'

2.2.1 Realiseren fosfaatterugwinning

SNB blijft inzetten op het terugwinnen van fosfaat uit vliegas. Het voordeel van deze wijze van fosfaatterugwinning is dat er een relatief hoog rendement gehaald kan worden van meer dan 80%.

Dit is het meest complexe project, aangezien grootschalige terugwinning van fosfaat uit vliegas nog nergens in de wereld wordt gedaan. Na een uitgebreide EU-aanbesteding in 2023 is het Nederlandse scale-up bedrijf SusPhos geselecteerd als technologiepartner. Vanuit SusPhos is er een grote commitment om samen met SNB in Moerdijk een eerste fosfaatrecyclingfabriek neer te zetten. Met deze fabriek wil SusPhos haar technologie bewijzen, om vervolgens de technologie in Europa te vermarkten. SNB wil/kan met dit project voor de aandeelhouders een belangrijke bijdrage leveren aan het Grondstoffenakkoord, de nieuwe/aankomende EU-Richtlijn Stedelijk Afvalwater en Zuiveringsslib en het Klimaatakkoord. Daarnaast ontstaat er een grotere zekerheid over de afzet van reststoffen uit de slibverwerking en heeft het een positief effect op het slibverwerkingstarief. De samenwerking tussen SNB en SusPhos heeft de naam S&S Feniks gekregen. In het voorjaar van 2025 wordt een voorstel gedaan aan de aandeelhouders om te investeren in een fosfaatrecyclingfabriek in Moerdijk.

2.2.2 Terugwinnen van stikstof uit zuiveringsslib als meststof

Door de toenemende biogasproductie op de RWZI's neemt het stikstofgehalte in het afvalwater dat ontstaat bij het voordrogen van het zuiveringsslib, steeds verder toe. SNB ziet mogelijk kansen om het stikstof in dit afvalwater om te zetten in een stikstofmeststof.

De huidige afvalwaterbehandeling van SNB is erop gericht stikstof in het afvalwater, dat vrijkomt bij het voordrogen van het zuiveringsslib, te vernietigen. Een aanzienlijk deel van het verwerkingstarief van SNB houdt verband met deze afvalwaterbehandeling. SNB ziet momenteel kansen om de stikstof in de vorm van ammoniumsulfaat of -nitraat terug te winnen uit het afvalwater, waarbij het sulfaat of nitraat ingezet kan worden als meststof door middel van een stikstofrecyclingfabriek. Ook met dit project kan/wil SNB voor de aandeelhouders een belangrijke bijdrage leveren aan het Grondstoffenakkoord en de nieuwe/aankomende EU-Richtlijn Stedelijk Afvalwater en Zuiveringsslib.

In 2024 zijn met twee technologieën pilots uitgevoerd. Op basis van de resultaten van de pilots wordt verder gewerkt aan een ontwerp voor een stikstofrecyclingfabriek. SNB verwacht eind 2025 aan de aandeelhouders een voorstel te kunnen doen voor een investering in een dergelijke fabriek.

2.2.3 Realiseren van uitbreiding verwerkingscapaciteit

In het ondernemingsplan werd ingezet, indien de markt daarom vroeg, om de verwerkingscapaciteit te vergroten als bijdrage in een robuust systeem voor de slibeindverwerking. Door de toetreding van twee nieuwe aandeelhouders ontstaat de situatie, op basis van de huidige prognoses, dat SNB in 2028 capaciteit tekort komt.

Met de upgrade van lijn 1 + 4 wil SNB meer verwerkingscapaciteit realiseren, meer energie terugwinnen en emissies verlagen. SNB wil/kan met dit project voor de aandeelhouders een belangrijke bijdrage leveren aan het Klimaatakkoord. Daarnaast moet het project ook zorgen voor meer verwerkingscapaciteit, die nodig is om op termijn al het zuiveringsslib te kunnen verwerken van de aandeelhouders van SNB. De technologie die gebruikt gaat worden in dit project is op industriële schaal reeds bewezen. SNB verwacht in het voorjaar van 2025 een investeringsvoorstel te doen aan de aandeelhouders hiervoor.

2.2.4 Optimaliseren SO_2-afvang

Zuiveringsslib is een zwavelrijke afvalstof. De zwavel komt tijdens de verwerking vrij in de vorm van zwaveldioxide (SO_2). SNB vangt de SO_2 af in de verbrandingsoven door kalk/krijt toe te voegen, en de rest in de rookgaswasser met behulp van natronloog. Dit is een inefficiënt proces. SNB onderzoekt nu de mogelijkheid om SO_2 volledig af te vangen in de rookgaswasser met terugwinning van zwavel in de vorm van gips en terugwinning van natronloog. Doel van dit project is een aanzienlijke reductie te realiseren op het verbruik van hulpstoffen (kalk/krijt en natronloog), reststoffen te reduceren (vliegas, bedaszand en indampzout) en een grondstof te produceren uit zwavel (gips).

In 2025 wordt een haalbaarheidsonderzoek gedaan naar bovenstaand. Afhankelijk van de uitkomsten hiervan zal SNB een voorstel doen aan de aandeelhouders, verwachting in het voorjaar 2026, om de nodige aanpassing aan de SVI door te voeren om de SO_2-afvang te optimaliseren.

2.3 Doelstellingen ‘INNOVATIEVE SCOUT’

Het doel is om in samenwerking met de aandeelhouders via een gefaseerde aanpak een circulaire slibketen te ontwikkelen die de huidige SVI op termijn kan vervangen. Uiterlijk in 2037 dient een besluit genomen te worden over de vervanging van de huidige SVI. Door het gevoerde activabeheer kan de technische en economische gebruiksduur van de bestaande slibverwerkingsinstallatie van SNB verdubbeld worden van oorspronkelijk 25 jaar naar 50 jaar. Dat betekent dat uiterlijk in 2047 de SVI vervangen moet worden. De verwachting is dat circa 10 jaar nodig is voor locatiekeuze(s), vergunningverlening, aanbesteding, bouw en inbedrijfstelling.

Binnen spoor 3 wordt geen eigen research & development (R&D) gedaan, dat is aan kennisinstituten en technologiepartners. SNB richt zich op het verder ontwikkelen, toepassen en testen van technieken die in R&D-trajecten zijn ontwikkeld en gevalideerd. Dit betekent dat alleen nieuwe technieken die al TRL 6 (concept is bewezen in testomgeving) zijn, in ogenschouw worden genomen. Binnen spoor 3 zet SNB dus in op de ontwikkeling vanuit TRL 6 naar TRL 7 (concept bewezen in operationele omgeving) tot en met TRL 9 (concept marktrijp). SNB gaat in de komende jaren via een programmatische en geleidelijk groei van een of enkele innovatieve projecten naar een breed gedragen transitie richting een nieuwe, circulaire (eind)verwerkingstechniek. Dit betekent dat spoor 3 in de komende jaren nog los van de dagelijkse SNB operatie zal staan. De begeleiding en afstemming met de ontwikkelingen rondom de circulaire afvalwaterketen vindt plaats in het SKO.

2.4 Financiële doelstellingen

SNB streeft naar zo laag mogelijke verwerkingskosten voor haar aandeelhouders. Een gezonde balans tussen continuïteit, verwerkingskosten en duurzaamheid (milieu en mens) is hierbij het uitgangspunt evenals een gezonde liquiditeits- en solvabiliteitspositie.

Ontwikkeling gemiddeld aandeelhouderstarief per ton ontwaterd zuiveringsslib

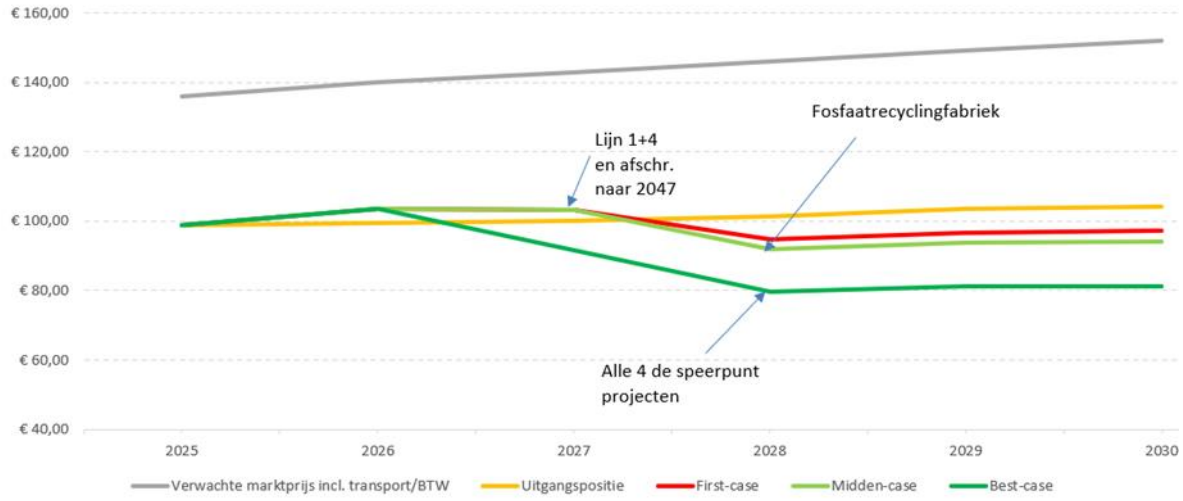

Als SNB de komende jaren in staat is voor haar aandeelhouders lagere tarieven in rekening te brengen dan de gangbare markttarieven, creëert SNB financiële waarde voor de aandeelhouders. In bovenstaande grafiek is weergegeven hoe het verwerkingstarief voor de aandeelhouders zich op basis van verschillende scenario's in de komende jaren zou kunnen ontwikkelen. In paragraaf 4.1 wordt nader ingegaan op deze scenario's. In de scenario's is rekening gehouden met een inflatiestijging van 4% in 2025, 3% in 2026 en daarna met jaarlijks 2%. Daarnaast is voorzichtigheidshalve geen rekening gehouden met de ontvangst van SDE-subsidies voor het opwekken van duurzame energie. De huidige SDE-subsidie loopt overigens ook af in 2026-2028. SNB heeft in 2024 de aanvraag voor een verlenging van de SDE subsidie op warmte ingediend. SDE subsidie op elektriciteit kan niet meer verlengd worden. Verder is in de scenario's vanaf 2025 rekening gehouden met € 0,75 per ton verwerkt zuiveringsslib van de aandeelhouders voor onderzoek en ontwikkeling in spoor 3 'innovatieve scout'. In de begroting 2025 en de meerjarenraming is rekening gehouden met een post onvoorzien van 5% van de variabele kosten. Tot slot wordt opgemerkt dat de huidige situatie in Europa instabiel is, waardoor externe ontwikkelingen kunnen zorgen voor grote wijzigingen in inkoopprijzen en beschikbaarheid van goederen en diensten.

3 Begroting 2025

Exploitatieoverzicht

Posten W&V (x € 1.000)	W2023	B2024	P2024	B2025	Verschil B25-P24	Verschil B25-W23
Omzet aandeelhouders	28.661	28.224	30.650	34.873	4.223	6.212
Omzet overige klanten	4.656	4.821	4.740	4.883	143	227
Mutatie voorraad	-164	411	230	-	-230	164
Subsidies	1.933	-	-	-	-	-1.933
Overige opbrengsten	170	544	100	187	87	17
Som der bedrijfsopbrengsten (A)	**35.256**	**34.000**	**35.720**	**39.943**	**4.223**	**4.687**
Kosten grond- en hulpstoffen	5.288	4.643	4.225	4.512	287	-776
Kosten uitbesteed werk	14.535	13.426	16.220	16.576	356	2.041
Lonen en salarissen	3.867	4.102	4.150	4.519	369	652
Sociale lasten	1.087	1.177	1.180	1.297	117	210
Afschrijving	2.595	2.643	2.650	3.023	373	428
Overige waardeverandering	-8	-	-	-	-	8
Overige bedrijfskosten	9.145	8.388	9.040	9.893	853	748
Onvoorzien	-	-	-	996	996	996
Som der bedrijfslasten (B)	**36.509**	**34.379**	**37.465**	**40.816**	**3.351**	**4.307**
					-	-
Saldo (A-B)	**-1.253**	**-379**	**-1.745**	**-873**	**872**	**380**
Financiële baten en lasten	-163	-342	-240	-499	-259	-336
Resultaat voor belastingen	**-1.416**	**-721**	**-1.985**	**-1.372**	**613**	**44**
Vennootschapsbelasting	-154	-200	-150	-200	-50	-46
Resultaat na belastingen	**-1.570**	**-921**	**-2.135**	**-1.572**	**563**	**-2**

- = minder en + = meer

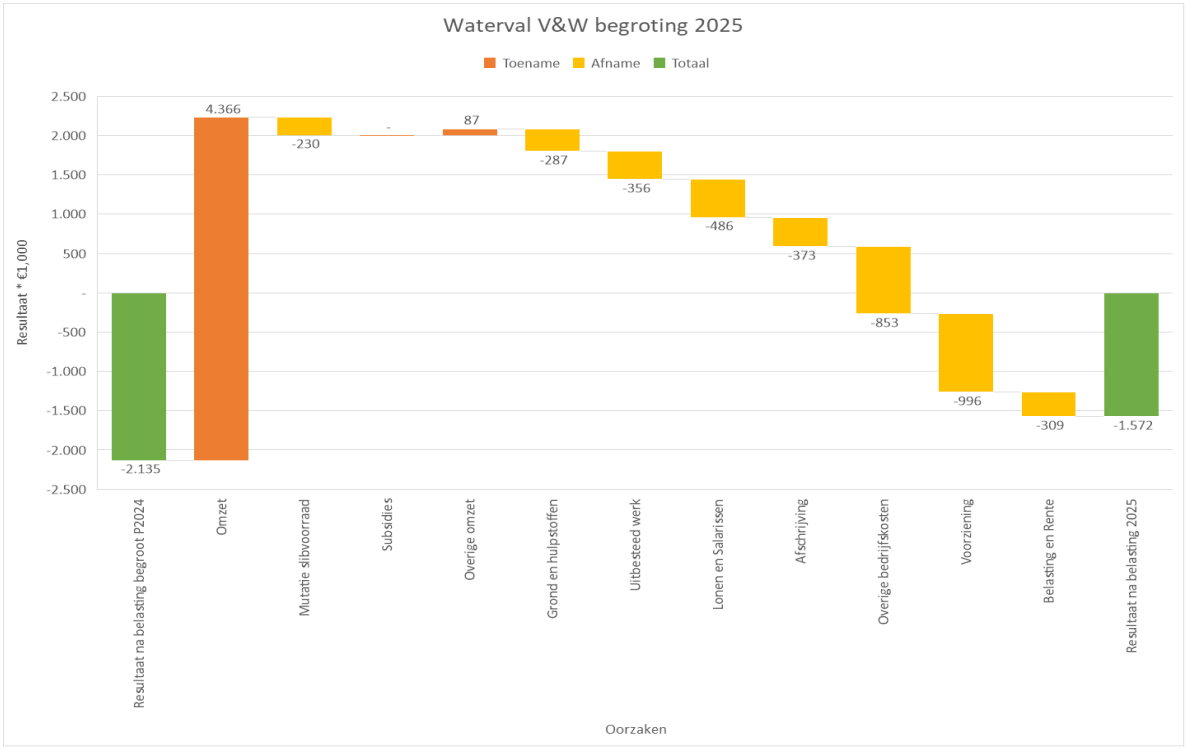

Omzet aandeelhouders

In het verleden was de post omzet aandeelhouders de sluitpost van de begroting. In overeenstemming met fiscale voorwaarden aan de BTW-koepelvrijstelling worden vanaf 2021 niet alle kosten direct doorbelast via de omzet aan de aandeelhouders, maar loopt een deel via het resultaat waardoor er sprake is van een niet-sluitende begroting. Om een totaalbeeld te krijgen van de kosten voor de aandeelhouders is daarom onderstaande tabel opgesteld.

Overzicht kosten aandeelhouders

(x € 1.000)	W2023	B2024	P2024	B2025	Verschil B25-P24	Verschil B25-W23
Omzet	28.661	28.224	30.650	34.873	4.223	6.212
Resultaat na belastingen	-1.570	-921	-2.135	-1.572	563	-2
Totaal kosten	30.231	29.145	32.785	36.445	3.660	6.214
Aanlevering slib (x 1.000 ton)	348	345	363	369	6	21
Verwerkingsprijs (€ p/ton)	**86,87**	**84,48**	**90,44**	**98,86**	**8,42**	**11,99**
Kostenindex (% t.o.v. '98)	96,1	86,1	92,2	100,8	8,6	4,7

- = minder en + = meer

Overzicht kosten per aandeelhouder

Begroting 2025 (x € 1.000)	Omzet	Resultaat	Kosten
Waterschap Aa en Maas	6.746	-297	7.043
Waterschap De Dommel	4.936	-268	5.204
Waterschap Brabantse Delta	6.306	-228	6.534
Waterschap Vechtstromen	5.024	-214	5.238
Waterschap Scheldestromen	2.233	-125	2.358
Hoogheemraadschap Stichtse Rijnlanden	4.552	-220	4.772
Waterschap Limburg	5.076	-220	5.296
Totaal op jaarbasis	**34.873**	**-1.572**	**36.445**

Kosten per ton ontwaterd zuiveringsslib

Begroting 2025 (in €)	Omzet	Resultaat	Kosten
Waterschap Aa en Maas	88,44	-3,90	92,34
Waterschap De Dommel	84,87	-4,60	89,46
Waterschap Brabantse Delta	92,21	-3,34	95,55
Waterschap Vechtstromen	103,59	-4,40	108,00
Waterschap Scheldestromen	91,57	-5,14	96,71
Hoogheemraadschap Stichtse Rijnlanden	81,94	-3,96	85,90
Waterschap Limburg	135,72	-5,88	141,61

Bovenstaande verrekening is in overeenstemming met de dienstverleningsovereenkomst tussen de aandeelhouders en SNB, waarbij rekening wordt gehouden met de fiscale voorwaarden aan de BTW-koepelvrijstelling. *Dit staat los van de afspraken die de aandeelhouders onderling met elkaar gemaakt hebben over de onderlinge verdeling van de kosten van SNB, die zijn opgenomen in de samenwerkingsovereenkomst*.

In bovenstaande verrekening is rekening gehouden met de extra kosten voor externe verwerking voor Waterschap Limburg. In 2024 is besloten om extra slib voor waterschap Limburg te verwerken. Doordat SNB zelf geen capaciteit heeft moet dit tegen hogere kosten extern worden verwerkt. Deze hogere kosten worden doorbelast aan Waterschap Limburg en niet onderling tussen de aandeelhouders verdeeld.

Omzet overige klanten
Door de komst van twee nieuwe aandeelhouders in 2023 neemt de omzet van de overige klanten af om de verwachte slibaanvoer in balans te brengen met de verwerkingscapaciteit.

Subsidies
SNB ontvangt jaarlijks SDE++ subsidie voor het opwekken van duurzame elektriciteit via biomassa en zon, en warmtelevering uit biomassa. De hoogte van de subsidie is afhankelijk van de hoogte van de energieprijzen en de hoeveelheid opgewekte duurzame energie ofwel in formulevorm: (maximum subsidiebedrag -/- gemiddelde energieprijs) x hoeveelheid opgewekte duurzame energie. Met de SDE-subsidie compenseert de rijksoverheid de zogenaamde onrendabele top voor investeringen in duurzame energie. Daalt de energieprijs, dan is de onrendabele top hoger en neemt de subsidie toe. Omgekeerd, als de energieprijzen stijgen, neemt de onrendabele top af en neemt de subsidie dus ook af. Gezien de onzekerheid rondom de ontwikkeling van de energieprijzen is in overleg met de aandeelhoudersvergadering besloten om in de begroting 2025 en het meerjarenplan geen SDE-subsidie meer te begroten.

Overige opbrengsten
De overige opbrengsten zijn voor 2025 ten opzichte van de prognose 2024 hoger ingeschat. Door de schade aan de turbine in 2024 is er een aantal maanden geen elektriciteit geproduceerd. De verwachting is dat in 2025 geen uitval van de turbine is, alleen gepland onderhoud.

Specificatie overige opbrengsten

Omschrijving (x € 1.000)	W2023	B2024	P2024	B2025	Verschil B25-P24	Verschil B25-W23
Levering CO_2	0	0	0	0	0	0
Levering elektriciteit	163	498	75	182	107	19
Diversen	7	46	25	5	-20	-2
Totaal	**170**	**544**	**100**	**187**	**87**	**17**

Kosten grond- en hulpstoffen
In de begroting 2025 is rekening gehouden met een prijs voor elektriciteit (p/kWh) van € 0,104 en met een prijs voor gas (p/m^3) van € 0,416. De energieprijzen in 2024 zijn dalende ten opzichte van 2023. De energieprijzen in de begroting 2025 zijn gebaseerd op het prijspeil juli 2024. In de begroting 2025 is uitgegaan van gelijkblijvende prijzen voor natronloog en andere grond – en hulpstoffen t.o.v. de laatst bekende prijzen in 2024. Voor Natronloog betekent dit een prijs van € 366,60 per ton inclusief prijsindex voor 2025.

Specificatie kosten grond- en hulpstoffen

Omschrijving (x € 1.000)	W2023	B2024	P2024	B2025	Verschil B25-P24	Verschil B25-W23
Verbruik gas, water en elektra	883	1.117	1.030	1.110	80	227
Verbruik hulpstoffen	4.405	3.526	3.195	3.402	207	-1.003
Totaal	**5.288**	**4.643**	**4.225**	**4.512**	**287**	**-776**

- = minder en + = meer

Kosten uitbesteed werk
Op basis van de ontwikkeling in slibaanvoer en –verwerkingscapaciteit wordt verwacht dat in 2025 zuiveringsslib extern verwerkt moet te worden. De kosten voor uitbesteed onderhoud voor 2025 liggen in lijn met de prognose 2024. De ervaring uit voorgaande jaren leert, dat externe opslag noodzakelijk is indien er ook sprake is van externe verwerking.

Specificatie kosten uitbesteed werk

Omschrijving (x € 1.000)	W2023	B2024	P2024	B2025	Verschil B25-P24	Verschil B25-W23
Afzet reststoffen	6.728	5.468	6.820	6.450	-370	-278
Slibverwerking elders	644	1.171	1.830	2.853	1.023	2.209
Uitbesteed onderhoud	2.014	1.800	1.970	1.900	-70	-114
Transport	4.810	4.787	5.000	5.073	73	263
Externe opslag	339	200	600	300	-300	-39
Totaal	**14.535**	**13.426**	**16.220**	**16.576**	**356**	**2.041**

- = minder en + = meer

Lonen, salarissen en sociale lasten

De salarissen en sociale lasten nemen toe door marktconforme salarisverhoging en een uitbreiding van personeelsformatie (zie 2.1.4). Tevens is rekening gehouden met een verwachte stijging van de pensioenlasten in de komende jaren conform de verwachtingen van het pensioenfonds.

Afschrijvingen

Eind 2022 is besloten om de afschrijvingsduur voor de hoofdcomponenten van de SVI vast te zetten op de toen bekende technische levensduur van 40 jaar (2037), vanwege de afname van het onderbezettingsrisico en het uitblijven van nieuwe slibeindverwerkingstechnieken. Dit betekent dat in de begroting 2025 rekening wordt gehouden met een afschrijving tot en met 2037. Inmiddels is uit onderzoek gebleken dat de gebruiksduur verder opgerekt kan worden met nog eens 10 jaar tot en met 2047. In de overige scenario's is rekening gehouden met een oprekking van de afschrijvingstermijn naar 2047. Het besluit over het oprekken van de afschrijvingstermijn valt samen met het besluit over de fosfaatrecyclingfabriek.

Overige bedrijfskosten

De overige bedrijfskosten worden gebudgetteerd op eenzelfde niveau als de prognose voor 2024, met uitzondering van de ontwikkelingskosten en niet terugvorderbare BTW. De ontwikkelingskosten zullen in 2025 toenemen als gevolg van investeringen in Business Development.

Uitsplitsing overige bedrijfskosten

Omschrijving (x € 1.000)	W2023	B2024	P2024	B2025	Verschil B25-P24	Verschil B25-W23
Overige personeelskosten	710	660	700	762	62	52
Inhuur personeel	159	50	200	100	-100	-59
Overige onderhoudskosten	1.969	1.550	1.920	1.980	60	11
Kantoorkosten	351	310	310	370	60	19
Verzekeringen	866	900	900	900	-	34
Niet terugvorderbare BTW	3.947	3.630	3.810	4.400	590	453
Ontwikkelingskosten (R&D)	246	458	200	476	276	230
Algemene kosten	897	830	1.000	905	-95	8
Totaal	**9.145**	**8.388**	**9.040**	**9.893**	**853**	**748**

- = minder en + = meer

Financiële baten en lasten

Het rentepercentage op de bestaande leningen is bekend en verwerkt onder de financiële baten en lasten. Rente op nieuw aan te trekken leningen is nog niet bekend, en in de huidige economische situatie moeilijk voorspelbaar. Er is in de begroting rekening gehouden met een gemiddeld rentepercentage van 2%.

Vennootschapsbelasting
De vennootschapsbelasting wordt bepaald door het vaststellen van het fiscale resultaat over de belaste activiteiten van SNB op basis van een kost-plus methode, rekening houdend met een marktconforme winstmarge. Behoudens de slibverwerkingsactiviteiten voor de aandeelhouders zijn alle overige activiteiten belast.

4 Meerjarenraming 2026 – 2030

4.1 Inleiding

Net als in voorgaande begrotingen is er voor gekozen om voor de meerjarenraming enkele scenario's door te rekenen en te presenteren. Op deze wijze kunnen de kosten van de slibverwerking beter worden gemanaged en ontstaat er meer inzicht in welke effecten bepaalde besluiten en wijzigingen hebben op de kosten. Onderstaande scenario's zullen in de komende jaren nog wijzigen, afhankelijk van verder onderzoek, realisatie, nieuwe uitgewerkte plannen en nieuwe inzichten. De verschillen in scenario's bestaan in het kort uit:

Uitgangsscenario (US)
In dit scenario gaan we uit van een voortzetting van de huidige situatie.

First case scenario (FS)
Hetzelfde als het uitgangsscenario maar dan in de situatie dat de upgrade van lijn 1 en 4 doorgaan. Hierdoor gaat ook de afschrijvingstermijn van de gehele SVI van 2037 naar 2047.

Middle case scenario (MS)
Het Middle case scenario is het first case scenario waarbij ook de fosfaatrecyclingfabriek gerealiseerd wordt.

Best case scenario (BS)
Gelijk aan het middle case scenario maar dan in een situatie waarin meerdere projecten gerealiseerd worden, zoals de stikstofrecyclingfabriek en het project optimalisatie SO_2-afvang. Tevens wordt er in dit scenario rekening gehouden met de realisatie van de energiefabriek Nieuwegein.

Overzicht projecten en uitgangspunten per scenario

Projecten SNB	Jaar	US	FS	MS	BS
Upgrade lijn 1 + 4	2026	o	o	o	o
Fosfaatrecyclingfabriek	2028	o	o	o	o
Stikstofrecyclingfabriek	2027	o	o	o	o
Optimalisatie SO2-afvang	2027	o	o	o	o
Levensduurverlenging van 2037 naar 2047	2025	o	o	o	o
Realisatie Energiefabriek Nieuwegein	2031	o	o	o	o
Uitgangspunten	**Jaar**	**US**	**FS**	**MS**	**BS**
BTW-koepelvrijstelling		o	o	o	o

o = opgenomen en o = niet opgenomen

In onderstaande grafiek en tabel is aangegeven welk effect deze scenario's hebben op het gemiddelde verwerkingstarief per ton ontwaterd zuiveringsslib. Welk scenario de waterschappen kunnen gebruiken in hun eigen meerjarenraming, is aan de waterschappen zelf. SNB stelt zich als doel overeenkomstig het ondernemingsplan om uiteindelijk het best case scenario te verwezenlijken, maar het is niet zeker dat dit scenario (volledig) gerealiseerd kan worden. Er zijn namelijk verschillende, met name externe, factoren die van invloed zijn op de uiteindelijke realisatie. SNB kan deze factoren maar ten dele beïnvloeden.

Ontwikkeling aandeelhouderstarief per ton ontwaterd zuiveringsslib incl. BTW en transport

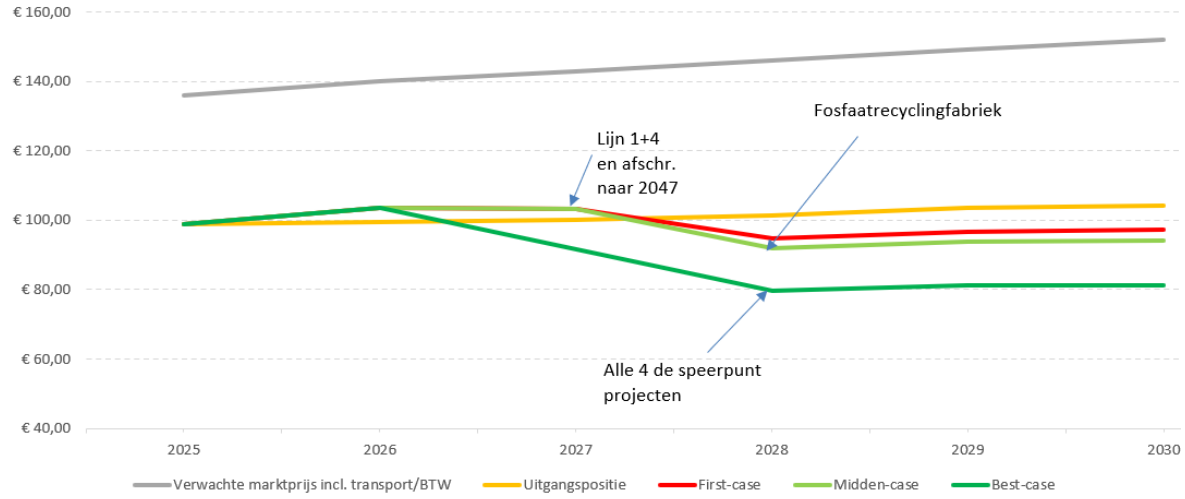

Gemiddelde kosten aandeelhouders verschillende toekomstscenario's per ton ontwaterd zuiveringsslib

In € per ton ontwaterd zuiveringsslib	B2025	2026	2027	2028	2029	2030
Verwachte marktprijs incl. transport/BTW	136,00	140,00	143,00	146,00	149,00	152,00
First-case scenario	98,83	103,52	103,20	94,82	96,77	97,18
Uitgangsscenario	98,86	99,58	100,01	101,25	103,65	104,26
Midden-case scenario	98,83	103,52	103,20	91,79	93,68	94,05
Best-case scenario	98,83	103,52	91,57	79,76	81,25	81,21
Verschil uitgangspositie met first-case	-0,03	3,94	3,19	-6,43	-6,88	-7,08
Verschil uitgangspositie met midden case	-0,03	3,94	3,19	-9,46	-9,97	-10,21
Verschil uitgangspositie met best-case	-0,03	3,94	-8,44	-21,49	-22,40	-23,05

- = lagere kosten scenario t.o.v. US en + = hogere kosten scenario t.o.v. US

4.2 Uitgangsscenario

Exploitatieoverzicht uitgangsscenario

(x € 1,000)	W2023	P2024	B2025	2026	2027	2028	2029	2030
Omzet aandeelhouders	28.661	30.650	34.873	35.997	44.705	46.817	47.163	47.392
Omzet overige klanten	4.656	4.740	4.883	5.026	-	-	-	-
Mutatie voorraad	-164	230	-	-	-	-	-	-
Subsidies	1.933	-	-	-	-	-	-	-
Overige opbrengsten	170	100	187	114	139	36	101	51
Som der bedrijfsopbrengsten (A)	**35.256**	**35.720**	**39.943**	**41.137**	**44.844**	**46.853**	**47.264**	**47.443**
Kosten grond- en hulpstoffen	5.288	4.225	4.512	4.738	4.805	5.020	5.045	5.205
Kosten uitbesteed werk	14.535	16.220	16.576	17.001	17.328	18.642	18.688	18.485
Lonen en salarissen	3.867	4.150	4.519	4.687	4.831	4.945	5.089	5.188
Sociale lasten	1.087	1.180	1.297	1.345	1.386	1.419	1.461	1.490
Afschrijving	2.595	2.650	3.023	3.180	3.461	3.611	3.651	3.731
Overige waardeverandering	-8	-	-	-	-	-	-	-
Overige bedrijfskosten	9.145	9.040	9.893	10.141	11.230	11.483	11.567	11.650
Onvoorzien	-	-	996	1.027	1.046	1.104	1.106	1.135
Som der bedrijfslasten (B)	**36.509**	**37.465**	**40.816**	**42.119**	**44.087**	**46.224**	**46.607**	**46.884**
Saldo (A-B)	**-1.253**	**-1.745**	**-873**	**-982**	**757**	**629**	**657**	**559**
Financiële baten en lasten	-163	-240	-499	-535	-518	-493	-456	-408
Resultaat voor belastingen	**-1.416**	**-1.985**	**-1.372**	**-1.517**	**239**	**136**	**201**	**151**
Vennootschapsbelasting	-154	-150	-200	-200	-100	-100	-100	-100
Resultaat na belastingen	**-1.570**	**-2.135**	**-1.572**	**-1.717**	**139**	**36**	**101**	**51**

De belangrijkste ontwikkelingen in de opbrengsten en kosten worden hieronder nader toegelicht.

Omzet aandeelhouders

De post omzet aandeelhouders is op basis van de laatst bekende prognoses van slibaanvoer.

Omzet aandeelhouders uitgangsscenario

(x € 1.000)	W2023	P2024	B2025	2026	2027	2028	2029	2030
Waterschap Aa en Maas	6.109	6.485	6.746	6.855	7.235	7.563	6.570	6.595
Waterschap De Dommel	4.396	4.912	4.936	5.103	5.268	5.424	5.780	5.802
Waterschap Brabantse Delta	6.093	5.910	6.306	6.388	6.337	6.530	6.714	6.736
Waterschap Vechtstromen	4.359	3.983	5.024	5.152	5.400	5.607	5.756	5.791
Waterschap Scheldestromen	2.087	2.097	2.233	2.263	2.355	2.425	2.492	2.503
Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden	3.850	5.005	4.552	4.660	6.385	6.637	6.891	6.921
Waterschap Limburg	1.766	2.258	5.076	5.575	11.724	12.631	12.961	13.045
Totale omzet aandeelhouders	**28.660**	**30.650**	**34.873**	**35.997**	**44.705**	**46.817**	**47.163**	**47.392**

Gemiddeld aandeelhouderstarief uitgangsscenario

	W2023	P2024	B2025	2026	2027	2028	2029	2030
Omzet (x € 1.000)	28.660	30.650	34.873	35.997	44.705	46.817	47.163	47.392
Resultaat na belastingen (x €1.000)	-1.570	-2.135	-1.572	-1.717	139	36	101	51
Totale kosten (x € 1.000)	**30.230**	**32.785**	**36.445**	**37.714**	**44.566**	**46.781**	**47.062**	**47.341**
Aanlevering slib (x 1.000 ton)	348	345	369	379	446	462	454	454
Tarief p/t slib (in €)	**86,76**	**95,13**	**98,86**	**99,58**	**100,01**	**101,25**	**103,65**	**104,26**
Kostenindex (% t.o.v. '98)	88,4%	97,0%	100,8%	101,5%	101,9%	103,2%	105,7%	106,3%

Omzet overige klanten

De omzet overige klanten blijft in 2025 en 2026 stabiel. Eind 2026 loopt de overeenkomst met WF af. Vanaf 2027 zal WL de vrijkomende capaciteit opvullen.

Kosten grond- en hulpstoffen

Verwacht wordt dat vanaf 2025 de kosten voor grond- en hulpstoffen en de energieprijzen stabiel blijven ten opzichte van de huidige prijzen behoudens een inflatiecorrectie.

Specificatie kosten van grond- en hulpstoffen

(x € 1.000)	W2023	P2024	B2025	2026	2027	2028	2029	2030
Gas, water en elektra	883	1.030	1.110	1.147	1.168	1.197	1.216	1.244
Verbruik hulpstoffen	4.405	3.195	3.402	3.591	3.637	3.823	3.829	3.961
Totaal	**5.288**	**4.225**	**4.512**	**4.738**	**4.805**	**5.020**	**5.045**	**5.205**

Kosten uitbesteed werk

De kosten voor afzet van reststoffen nemen toe door onder andere inflatie. De ondercapaciteit die ontstaat in 2028 door de volledige aanvoer van zuiveringsslib van WL zal elders moeten worden verwerkt, omdat de SVI de volledige capaciteit reeds benut. De verwachting is dat de transportkosten in de komende jaren verder zullen stijgen, mede door de aankomende CO_2- en kilometerheffing.

Specificatie kosten uitbesteed werk

(x € 1.000)	W2023	P2024	B2025	2026	2027	2028	2029	2030
Afzet reststoffen	6.728	6.820	6.450	6.389	6.332	6.715	6.717	6.936
Slibverwerking elders	644	1.830	2.853	2.947	2.994	3.408	3.475	2.901
Uitbesteed onderhoud	2.014	1.970	1.900	1.958	1.997	2.036	2.077	2.118
Transport	4.810	5.000	5.073	5.407	5.705	6.183	6.119	6.230
Externe opslag	339	600	300	300	300	300	300	300
Totaal	**14.535**	**16.220**	**16.576**	**17.001**	**17.328**	**18.642**	**18.688**	**18.485**

Lonen, salarissen en sociale lasten

De salarissen en sociale lasten stijgen door verwachte loonontwikkeling en stijging in de pensioenlasten in combinatie met benodigde tijdelijke formatie om een robuuste organisatie te bewerkstelligen, in verband met uitstroom van medewerkers als gevolg van het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd. Zie ook paragraaf 2.1.5.

Afschrijvingen

De afschrijvingen nemen toe door de vervangingsinvesteringen, zoals beschreven in paragraaf 5.1.

Overige bedrijfskosten

Over het algemeen blijven de overige bedrijfskosten de komende jaren op een stabiel niveau. Alleen zal vanaf 2027 de post niet-terugvorderbare BTW stijgen door het wegvallen van een externe klant. Deze omzet wordt opgevuld door een aandeelhouder die onder de BTW-koepelvrijstelling valt.

Uitsplitsing overige bedrijfskosten

(x € 1.000)	W2023	P2024	B2025	2026	2027	2028	2029	2030
Overige personeelskosten	710	700	762	771	827	793	799	805
Inhuur personeel	159	200	100	103	105	107	109	111
Overige onderhoudskosten	1.969	1.920	1.980	2.040	2.082	2.124	2.166	2.210
Kantoorkosten	351	310	370	381	388	396	404	412
Verzekeringen	866	900	900	900	900	900	900	900
Niet terugvorderbare BTW	3.947	3.810	4.400	4.540	5.460	5.770	5.790	5.800
Ontwikkelingskosten	246	300	476	484	534	547	541	541
Algemene kosten	897	900	905	922	934	846	858	871
Totaal	**9.145**	**9.040**	**9.893**	**10.141**	**11.230**	**11.483**	**11.567**	**11.650**

4.3 First case scenario

Aandeelhouderstarief first case scenario

	W2023	P2024	B2025	2026	2027	2028	2029	2030
Omzet + BTW Kosten (x € 1.000)	28.660	30.650	34.864	37.427	46.274	44.650	44.850	45.000
Resultaat na belastingen (x €1.000)	-1.570	-2.135	-1.571	-1.780	288	837	910	877
Totale kosten (x € 1.000)	**30.230**	**32.785**	**36.435**	**39.207**	**45.986**	**43.813**	**43.940**	**44.123**
Aanlevering slib (x 1.000 ton)	348	363	369	379	446	462	454	454
Tarief p/t slib (in €)	**86,76**	**90,32**	**98,83**	**103,52**	**103,20**	**94,82**	**96,77**	**97,18**
Kostenindex (% t.o.v. '98)	88,4%	97,0%	100,7%	105,5%	105,2%	96,7%	98,6%	99,1%

4.4 Middle case scenario

Aandeelhouderstarief midden case scenario

	W2023	P2024	B2025	2026	2027	2028	2029	2030
Omzet (x € 1.000)	28.660	30.650	34.864	37.427	46.274	49.079	49.387	49.641
Resultaat na belastingen (x €1.000)	-1.570	-2.135	-1.571	-1.780	288	6.665	6.854	6.940
Totale kosten (x € 1.000)	**30.230**	**32.785**	**36.435**	**39.207**	**45.986**	**42.414**	**42.533**	**42.701**
Aanlevering slib (x 1.000 ton)	348	363	369	379	446	462	454	454
Tarief p/t slib (in €)	**86,76**	**90,32**	**98,83**	**103,52**	**103,20**	**91,79**	**93,68**	**94,05**
Kostenindex (% t.o.v. '98)	88,4%	97,0%	100,7%	105,5%	105,2%	93,6%	95,5%	95,9%

4.5 Best case scenario

Aandeelhouderstarief best case scenario

	W2023	P2024	B2025	2026	2027	2028	2029	2030
Omzet (x € 1.000)	28.660	30.650	34.864	37.427	43.768	46.223	46.505	46.625
Resultaat na belastingen (x €1.000)	-1.570	-2.135	-1.571	-1.780	2.962	9.370	9.612	9.753
Totale kosten (x € 1.000)	**30.230**	**32.785**	**36.435**	**39.207**	**40.806**	**36.853**	**36.893**	**36.872**
Aanlevering slib (x 1.000 ton)	348	363	369	379	446	462	454	454
Tarief p/t slib (in €)	**86,76**	**90,32**	**98,83**	**103,52**	**91,57**	**79,76**	**81,25**	**81,21**
Kostenindex (% t.o.v. '98)	88,4%	97,0%	100,7%	105,5%	93,3%	81,3%	82,8%	82,8%

5 Investerings- en financieringsprogramma

5.1 Vervangings- en aanpassingsinvesteringen

Onderstaand investeringsoverzicht is gebaseerd op het uitgangsscenario, zoals gepresenteerd in het vorige hoofdstuk. Onderstaande investeringen zien vooral op vervanging van delen van de installatie om de continuïteit van de SVI te blijven garanderen (groot onderhoud). Daarnaast zijn zogenaamde aanpassingsinvesteringen opgenomen. Dat zijn investeringen die noodzakelijk zijn om te kunnen blijven voldoen aan wet- en regelgeving vooral op het gebied van Arbo en milieu.

Investeringen die leiden tot een uitbreiding opgenomen in een van de overige scenario's zijn niet opgenomen in onderstaand overzicht. Deze worden in een apart investeringsvoorstel voorgelegd aan de aandeelhouders als de investering meer dan € 2 miljoen bedraagt.

Overzicht investeringen

in €	W2023	P2024	B2025	2026	2027	2028	2029	2030
Gebouwen en Terreinen	136.000	148.000	1.400.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000
Stoomketelinstallatie: Luchtluvo's lijn 1 en 4						400.000		
Stoomketelinstallatie: Luchtluvo's lijn 2 en 3								250.000
Stoomketelinstallatie: Economizers lijn 1 en 4 (onderzijde)		20.000				125.000		
Stoomketelinstallatie: Economizers lijn 1 en 4 (bovenzijde)				100.000				
Stoomturbines: tegendrukturbine					75.000			75.000
Stoomturbines: HD turbine		57.000	100.000			100.000		
Stoomturbines: Reboiler			400.000					
Rookgasreiniging: Wassers	545.000	1.100.000	1.000.000	1.000.000	1.000.000			
Rookgasreiniging: Kruisstroomwisselaar behui	226.000				250.000	250.000		
Rookgasreiniging: Kruisstroomwisselaar pijper	135.000	148.000			160.000	160.000		
Rookgasreiniging: GM32								
Rookgasreiniging: FID					400.000			
Rookgasreiniging: Doekenfilters zakken en coating			300.000	300.000				
Meet- en regelinstallatie: vervanging PBS			1.500.000					
Meet- en regelinstallatie: PBS upgrades								
Meet- en regelinstallatie: Brandmeldsysteem					100.000			
Meet- en regelinstallatie: Emissiemeetsysteem			500.000					
Meet- en regelinstallatie: HF meter			100.000					
Meet- en regelinstallatie: Kwikemissie								
Meet- en regelinstallatie: Stofmetingen			100.000					
Meet- en regelinstallatie: Energiebelasting	30.000							
Neveninstallaties: ABI (centrifuge)	77.000	71.000						
Neveninstallaties: AWZI	31.000							
Neveninstallaties: UPS	36.000	81.000						
Neveninstalalties: Bedas	156.000							
Neveninstallaties: MBR		597.000						
Neveninstallaties: Biofilter biomateriaal/biotonfilter					175.000			
Kantoor IT: Serverpark					200.000			
Kantoor IT: Desktopcomputers	32.000						100.000	
Overig: Elec. Vrachtwagen + laadstation	106.000	195.000						
Overige Machines & Installaties	349.000	235.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000
Subtotaal	**1.859.000**	**2.652.000**	**5.500.000**	**1.600.000**	**2.560.000**	**1.235.000**	**300.000**	**525.000**
BTW	345.000	427.000	970.000	282.000	538.000	259.000	63.000	110.000
Totaal	**2.204.000**	**3.079.000**	**6.470.000**	**1.882.000**	**3.098.000**	**1.494.000**	**363.000**	**635.000**

5.2 Financiering

Overzicht bestaande geldleningen

	Jaar	Omvang in €	Looptijd	Aflossing	Rente
Lening NWB 30818	2020	27.000.000	6 jaar	Maandelijks	-0,21%
Lening NWB 31505	2022	6.000.000	8 jaar	Maandelijks	1,39%
Lening NWB 31769	2023	6.000.000	14 jaar	Jaarlijks	3,06%
Lening NWB 31768	2023	4.000.000	14 jaar	Jaarlijks	3,04%
Lening NWB 31767	2024	4.000.000	13 jaar	Jaarlijks	2,99%
Totaal		**47.000.000**			

In de begroting 2025 en de meerjarenraming 2026-2030 wordt uitgegaan van het aantrekken van de volgende leningen:

Overzicht nieuwe leningen

	Jaar	Omvang	Looptijd	Aflossing	Rente
Geldlening 6	2025	10.000.000	12 jaar	Jaarlijks	n.n.b.
Geldlening 7	2026	6.000.000	11 jaar	Jaarlijks	n.n.b.
Geldlening 8	2027	2.000.000	10 jaar	Jaarlijks	n.n.b.
Geldlening 9	2028	2.000.000	9 jaar	Jaarlijks	n.n.b.
Totaal		**20.000.000**			

Naast bovenstaande geldleningen wordt SNB gefinancierd met eigen vermogen door de aandeelhouders in de vorm van agio. Om een correcte balans te houden in de financieringsratio (zie hieronder) en ervoor te zorgen dat SNB beschikt over voldoende liquide middelen voor haar bedrijfsvoering, wordt het volgende verloop verwacht van het agio (de agioterugbetaling beweegt mee met de afschrijvingsduur van de SVI):

Verloop agioreserve

(x € 1.000)	B2025	2026	2027	2028	2029	2030
Saldo 1/1	10.920	10.080	9.240	8.400	7.560	6.720
Bijstorting	-	-	-	-	-	-
Teruggave	-840	-840	-840	-840	-840	-840
Saldo 31/12	10.080	9.240	8.400	7.560	6.720	5.880

Met de omvang van het eigen vermogen inclusief agioreserve en bovenstaande leningen wordt in de komende jaren een solvabiliteitsratio voorzien van:

Financieringsratio's

(x € 1.000)	B2025	2026	2027	2028	2029	2030
Solvabiliteitsratio (EV/TV)	26,06%	24,73%	27,02%	26,22%	26,42%	26,24%

SNB gaat uit van een solvabiliteitsratio tussen de 25% en 35%. De redenen hiervoor zijn als volgt:

a) een dergelijke ratio is gebruikelijk voor financieel gezonde, kapitaalintensieve bedrijven die vergelijkbaar zijn met SNB;
b) de NWB geeft aan dat een dergelijke ratio een gezonde ratio is, waarbij SNB aan alle solvabiliteitseisen van de bank voldoet, mocht dat nodig zijn; en
c) met een dergelijke ratio is er voldoende flexibiliteit en ruimte in de financiering aanwezig om, indien nodig, aanvullende financiering aan te trekken en/of om, gezien omstandigheden, andere keuzes te maken in een andere financieringsverhouding. Dit is van belang omdat SNB niet over een eigen weerstandsvermogen beschikt.

6 Kasstromen en balanspositie

6.1 Kasstroomoverzicht

Kasstromen

(x € 1.000)	W2023	P2024	B2025	2026	2027	2028	2029	2030
Operationele kasstromen								
Bedrijfsresultaat	-1.253	-1.745	-873	-982	757	629	657	559
Aanpassing voor:								
- afschrijving	2.595	2.650	3.023	3.180	3.461	3.611	3.651	3.731
- vennootschapsbelasting	-317	-150	-200	-200	-100	-100	-100	-100
- financiele baten en lasten	30	-240	-499	-535	-518	-493	-456	-408
- mutatie voorzieningen	16	-	-	-	-	-	-	-
- mutatie in werkkapitaal	-65	1.998	-71	-	-	-	-	-
Totaal uit operaties	**1.006**	**2.513**	**1.380**	**1.463**	**3.600**	**3.647**	**3.752**	**3.782**
Investeringen in activa	-2.204	-3.079	-6.470	-1.882	-3.098	-1.494	-363	-635
Desinvesteringen	28	-	-	-	-	-	-	-
Totaal uit investeringen	**-2.176**	**-3.079**	**-6.470**	**-1.882**	**-3.098**	**-1.494**	**-363**	**-635**
Verrekening resultaat	1.858	1.540	2.135	1.572	1.717	-139	-36	-101
Leningen	10.000	4.000	10.000	6.000	2.000	2.000	-	-
Mutatie geldleningen lening	-5.250	-5.964	-5.694	-6.313	-3.379	-3.174	-2.513	-2.206
Ontvangen agio	-	-	-	-	-	-	-	-
Terugbetaling agio	-840	-840	-840	-840	-840	-840	-840	-840
Totaal uit financiering	**5.768**	**-1.264**	**5.601**	**419**	**-502**	**-2.153**	**-3.389**	**-3.147**
Mutatie geldmiddelen	**4.598**	**-1.830**	**511**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
Liquide middelen 01/01	1.721	6.319	4.489	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
Liquide middelen 31/12	6.319	4.489	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000

Uitgangspunt voor het bovenstaande overzicht is het uitgangsscenario. Om een gezonde liquiditeitspositie te hebben, is vanuit het treasurybeleid gekozen om minimaal een liquiditeitspositie aan te houden waarbij SNB twee maanden aan haar betalingsverplichtingen kan voldoen. Dit betekent een minimale positie aan liquide middelen van circa € 5 miljoen. De operationele kasstromen behoeven geen nadere toelichting. Voor de kasstromen omtrent investeringen en financiering wordt verwezen naar het vorige hoofdstuk.

6.2 Prognose balansposities einde begrotingsjaar

Overzicht balansposities

(x € 1.000)	W2023	P2024	B2025	2026	2027	2028	2029	2030
Activa								
Materiële vaste activa	34.866	35.295	38.742	37.444	37.081	34.964	31.676	28.580
Financiële vaste activa	120	120	120	120	120	120	120	120
Totaal vaste activa	**34.986**	**35.415**	**38.862**	**37.564**	**37.201**	**35.084**	**31.796**	**28.700**
Voorraden	129	129	200	200	200	200	200	200
Vorderingen	7.889	6.000	6.000	6.000	6.000	6.000	6.000	6.000
Liquide middelen	6.319	4.489	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
Totaal activa	**49.323**	**46.033**	**50.062**	**48.764**	**48.401**	**46.284**	**42.996**	**39.900**
Passiva								
Aandelenkapitaal	4.443	4.443	4.443	4.443	4.443	4.443	4.443	4.443
Agio	11.760	10.920	10.080	9.240	8.400	7.560	6.720	5.880
Overige reserve	95	95	95	95	95	95	95	95
Onverdeeld resultaat	-1.570	-2.135	-1.572	-1.717	139	36	101	51
Totaal eigen vermogen	**14.728**	**13.323**	**13.046**	**12.061**	**13.077**	**12.134**	**11.359**	**10.469**
Voorzieningen	362	362	362	362	362	362	362	362
Langlopende schulden	28.312	26.348	30.654	30.341	28.962	27.788	25.275	23.069
Kortlopende schulden	5.921	6.000	6.000	6.000	6.000	6.000	6.000	6.000
Totaal passiva	**49.323**	**46.033**	**50.062**	**48.764**	**48.401**	**46.284**	**42.996**	**39.900**

De materiële activa wijzigen in de loop van de jaren door investeringen en afschrijvingen. De financiële vaste activa betreffen garantierekeningen ten behoeve van de Nederlandse Waterschapsbank, die als onderpand dienen voor de afgegeven bankgaranties. Voor de voorraden, vorderingen en kortlopende schulden is een aanname gedaan. De ontwikkeling van de liquide middelen is het gevolg van de mutatie in geldmiddelen, zoals die blijkt uit het kasstroomoverzicht. Voor de ontwikkelingen in de agioreserve en langlopende schulden wordt verwezen naar hoofdstuk 5.

7 Risicoparagraaf

SNB is door haar maatschappelijke functie en met haar ondernemende bedrijfsvoering blootgesteld aan strategische, operationele, financiële en compliance risico's. Risicomanagement is daarom een integraal onderdeel van onze bedrijfsvoering. Het nemen van risico's is inherent aan ondernemen. Door een bewuste afweging te maken tussen doelstellingen en de risico's die SNB bereid is te nemen, streeft SNB naar een bestendige en maatschappelijk verantwoorde bedrijfsvoering. Dit betekent dat SNB bereid is onderstaande mate van risico's te accepteren:

Risicocategorie	Risicofilosofie	Legitimatie
Strategisch (Spoor 2 en 3)	Neutraal/Offensief	Spoor 2 activiteiten neutraal (afweging risico's en kansen) i.v.m. ouderdom SVI en Spoor 3 activiteiten offensief (bereidheid om risico te lopen ook al zijn voordelen onzeker) i.v.m. urgentie vinden van innovatieve technieken.
Operationeel (Spoor 1)	Defensief	Continuïteit is van groot belang, omdat bij discontinuïteit zuiveringen uitvallen. Een zeker risico moet gelopen worden, maar de voorkeur is weinig risico te lopen (beperken cyberrisk, bedrijfszekerheid optimaliseren, afhankelijkheid leveranciers / afnemers beperken).
Financieel	Risico-avers	Afspraak met aandeelhouders n.a.v. afgesloten fiscale en financiële transacties. Risico's zo veel mogelijk mijden.
Compliance	Risico-avers	Als overheidsbedrijf van groot belang om wet- en regelgeving na te leven. Dus, risico's zo veel mogelijk vermijden.
Verslaggeving	Defensief	Schattingen in verslaggeving maken het niet mogelijk om risico's zo veel mogelijk te vermijden. Afschrijvingsduur SVI heeft belangrijke impact op exploitatie.

SNB onderkent de volgende belangrijkste risico's:

Categorie	Risico's	Toelichting	Beheersmaatregelen
Strategisch	**Het niet realiseren van onze strategische doelstellingen**	In het ondernemingsplan 2021-2026 zijn onze toekomstige strategische doelstellingen opgenomen. De realisatie van deze doelstellingen zijn van cruciaal belang om de continuïteit van de organisatie te waarborgen.	Om risico op het niet-realiseren te verminderen, wordt regelmatig overleg gevoerd met belanghebbenden over de uitvoering van het plan. Hierdoor worden kansen en bedreigingen wederzijds erkend en ontstaat de gelegenheid om hierop vroegtijdig in te spelen.
Strategisch	**Onbetrouwbaarheid nieuwe technologie**	Innovatie vraagt om de inzet van nieuwe technologie die in de beginfase niet altijd 100% betrouwbaar kan zijn.	Voor iedere innovatie wordt de betrouwbaarheid van tevoren onderzocht. Daarnaast wordt het mogelijk om terug te vallen op alternatieven bij gebruik van nieuwe technologie.
Strategisch/ Operationeel	**Gebrek aan afstemming in de keten**	Ontwikkelingen in de afvalwater- en slibketen hebben onvermijdelijk invloed op elkaar. Om suboptimalisaties te voorkomen bij het gezamenlijk streven van alle ketenpartners om te komen tot een circulaire afvalwater- en slibketen, is afstemming van essentieel belang op	Een goede samenwerking wil SNB bereiken door het intensiveren van het strategische ketenoverleg met de waterschappen, het verbreden van de groep van aandeelhouders, het realiseren van een gezamenlijk innovatiebeleid, het beter inzichtelijk maken van wijzigingen in de keten op

		strategisch (niet kunnen realiseren van gewenste innovaties), tactisch (niet kunnen beschikken over juiste kwantiteit en kwaliteit zuiveringsslib) en operationeel (niet kunnen voldoen aan beschikbaarheid SVI) gebied.	elkaars doelstellingen, afstemming over kwantiteit/kwaliteit van zuiveringsslib en prestaties te bevorderen en het verbreden van overleg met andere relevante ketenpartners.
Operationeel	**Bedrijfsonderbreking en systeemfalen**	Indien er sprake is van discontinuïteit in de verwerking van zuiveringsslib bij SNB, komt de kwaliteit van de dienstverlening van SNB in gevaar en ontstaan er direct problemen op de rioolwaterzuiveringen van onze klanten.	SNB zorgt voor een robuuste SVI door een preventief onderhoudsbeleid, onderhoudt langdurige relaties met gespecialiseerde onderhoudsfirma's, zorgt voor borging van aan-/afvoer van hulp-/reststoffen en heeft een eigen calamiteitenplan (reservecapaciteit en extra opslagcapaciteit). In geval van grote calamiteiten is het eigen plan niet toereikend en moet teruggevallen kunnen worden op een sectorplan. Hieraan wordt momenteel gewerkt door de UvW in overleg met IenW. Daarnaast gaat veel aandacht uit naar de beschikbaarheid en integriteit van onze ICT-systemen.
Operationeel	**Onvoldoende gekwalificeerd personeel**	Uitstroom van medewerkers als gevolg van pensionering en krapte op de arbeidsmarkt kan ervoor zorgen dat binnen SNB onvoldoende kennis en ervaring aanwezig is om de ondernemingsstrategie ten uitvoer te brengen.	SNB zet in op een actief promotie-, doorstroom- en opleidingsbeleid. Dit beleid heeft als doel ervaren medewerkers te laten doorstromen in de organisatie en nieuwe jonge medewerkers adequaat te kunnen opleiden. Daarnaast wordt ingezet op een proactieve arbeidsmarkt-communicatie.
Operationeel	**Schaarste aan materialen en grondstoffen**	Door schaarste in de markt door de verstoorde toeleveringsketen, is er sprake van een tekort aan materialen, brandstoffen en grondstoffen, waardoor de continuïteit van de verwerking van zuiveringsslib in gevaar kan komen en de kosten sterk kunnen toenemen door stijgende prijzen. Dit is steeds beter merkbaar in de markt.	SNB koopt strategisch de benodigde materialen en grondstoffen, waarbij de focus ligt op continuïteit van het slibverwerkingsproces en vervolgens op het beheersbaar houden van de kosten. SNB onderhoudt goede relaties met haar leveranciers. SNB blijft echter afhankelijk van eigenstandige beslissingen van leveranciers.
Compliance	**Niet kunnen voldoen aan (nieuwe) wet- en regelgeving op gebied van milieu en Arbo**	De toenemende maatschappelijke aandacht voor de gevolgen van o.a. klimaatverandering en stikstofdepositie zorgt ervoor dat SNB te maken krijgt met veranderende en complexere (milieu-) wet- en regelgeving. Belangrijke aandachtspunten zijn de	SNB volgt de ontwikkelingen in wet- en regelgeving nauwgezet en is aangesloten bij belangenorganisaties om een bijdrage te kunnen leveren aan goede wet- en regelgeving. Daarnaast gaat veel aandacht uit naar het up-to-date houden van benodigde vergunningen en het toezien op de

		stikstofreductiedoelstellingen voor de industrie, de nieuwe luchtemissie-normen voor afvalverbranding en de vertaling van de discussie rondom ZZS en PFAS in wet- en regelgeving.	naleving van de vergunningseisen. Tot slot zet SNB intrinsiek in op het continu verlagen van de milieubelasting die haar activiteiten met zich meebrengen. De specifieke focus ligt hierbij op het reduceren van CO_2 en stikstof. Aanpassingen aan de SVI zijn hiervoor nodig.
Compliance/ Financieel	**Verandering in fiscale wetgeving en/of afspraken met de Belastingdienst.**	De rijksoverheid zet fiscale maatregelen, zoals CO_2-heffing, kilometerheffing en afvalstoffenbelasting steeds meer in om de (afval)sector(en) te verduurzamen. Vooralsnog is SNB vrijgesteld van bovengenoemde heffingen en belasting. SNB is voor de activiteiten ten behoeve van haar aandeelhouders tevens vrijgesteld van BTW en Vpb. Afspraken hierover met de Belastingdienst, wetgeving en jurisprudentie kunnen wijzigen, waardoor deze vrijstellingen in de toekomst mogelijk kunnen vervallen.	SNB lobbyt via belangenorganisaties voor passende fiscale maatregelen. Daarnaast is SNB proactief in het verder verduurzamen van de bedrijfsvoering om mogelijke heffingen/belastingen op dit gebied te vermijden. SNB bewaakt de naleving van de afspraken omtrent de Vpb vrijstellingen en voorwaarden om gebruik te kunnen maken van de BTW-koepelvrijstelling intensief.
Financieel	**Rente-, liquiditeits-, financierings-, prijs-, markt- en tegenpartijrisico**	De marktrentes zijn vooralsnog laag. Met klanten zijn overwegend langjarige prijsafspraken gemaakt, waardoor de resultaten van SNB maar beperkt worden beïnvloed door veranderingen in marktprijzen. Ten aanzien van verwerkingsactiviteiten heeft SNB vorderingen op een zeer beperkt aantal debiteuren, waarvan een deel tevens bestaat uit de aandeelhouders. Er is dus geen sprake van een bijzondere concentratie van kredietrisico dienaangaande.	SNB sluit langlopende leningen af waarbij een eventuele stijging van rentes geleidelijk invloed heeft op de financieringslasten van SNB. Het liquiditeitsrisico dat SNB niet aan haar direct opeisbare verplichtingen kan voldoen, wordt beheerst door een goede beheersing van de bovenstaande belangrijkste risico's. Daarnaast is er voldoende ruimte in de afspraken met banken en aandeelhouders om additionele financiering aan te trekken. Verder beschikt SNB over € 1 miljoen aan rekening-courantfaciliteiten. Hierdoor is het risico dat SNB geen financiering kan aantrekken gering.

N.V. Slibverwerking Noord-Brabant

Kwartaalrapportage

januari t/m maart 2025

snb
de toekomst is circulair

Inhoudsopgave

01 Inleiding 3
02 Kerncijfers 5
03 Kwartaal- cijfers 9
04 Resultaat-verwachting 12

snb
de toekomst is circulair

01
Inleiding

Aanbieding

Hierbij bieden wij u onze tussentijdse rapportage aan over de eerste drie maanden van het jaar 2025. De cijfers in onderstaande tabellen betreffen de eerste drie maanden van 2025. De vergelijkende begrotingscijfers 2025 en de gerealiseerde cijfers 2024 hebben betrekking op dezelfde periode.

Belangrijkste ontwikkelingen in het 1e kwartaal 2025

- Vorig jaar is er een defect **aan de hogedrukstoomturbine ontstaan.** Er is een tandwiel afgebroken als gevolg van een falend kogellager. De turbine is in 2024 gerepareerd maar kort daarna is er een nieuwe schade ontstaan, vermoedelijk door een niet goed uitgevoerde reparatie. De reparatie en herstelwerkzaamheden worden onder garantie van de leverancier uitgevoerd in mei 2025. De gevolgschade, met aftrek van het eigen risico, is geclaimd bij de verzekering. Door stilstand van de turbine kan er geen elektriciteit meer worden opgewekt, waardoor elektriciteit moet worden ingekocht. Dit heeft geleid tot hogere energiekosten in het eerste kwartaal. Hiertegenover staat een uitkering van de verzekeraar.

- Het investeringsvoorstel van de **upgrade van lijn 1 + 4 is in maart aan de aandeelhouders verstuurd ter besluitvorming.** Met betrekking tot de realisatie van de **fosfaatrecyclingfabriek** kan worden gemeld dat in het afgelopen kwartaal veel voorbereidende werkzaamheden zijn verricht ter voorbereiding op het in 2025 te nemen investeringsbesluit. In het eerste kwartaal is gestart met een **haalbaarheidsstudie naar het project terugwinnen van SO_2**. Met betrekking tot het project **stikstofrecyclingfabriek** kan worden gemeld dat de Europese aanbesteding in april is gestart. Voor een gedetailleerde projectstatus van alle speerpuntprojecten verwijzen wij u naar de aparte rapportage hierover.

- Het **resultaat tot en met het 1e kwartaal** is € 600.000 hoger dan begroot. De verwachting voor heel 2025 is dat de exploitatie van de slibverwerkingsinstallatie (SVI) binnen de begroting blijft.

snb
de toekomst is circulair

Over SNB

SNB is een vennootschap, die opereert vanuit Moerdijk, waarvan de aandelen worden gehouden door zeven waterschappen. De kernactiviteit van SNB is het duurzaam verwerken van zuiveringsslib voor de aandeelhouders. SNB beheert en exploiteert hiertoe een slibverwerkingsinstallatie (SVI) op het industrie- en haventerrein in Moerdijk.

Het is onze missie om mens en natuur te beschermen door zuiveringsslib optimaal te verwerken. Optimale verwerking betekent voor ons dat we continu zuiveringsslib verwerken, waarbij we inzetten op het *hergebruik* en de *verwijdering* van respectievelijk de positieve en de negatieve stoffen in het zuiveringsslib, tegen de *laagst mogelijke slibketenkosten*. *Continu verwerken* houdt in dat onze verwerking van zuiveringsslib solide verloopt, zodat wij onze aandeelhouders maximaal ontzorgen. *Hergebruik* betekent dat de aanwezige energie en reststoffen in het zuiveringsslib maximaal worden teruggewonnen. *Verwijderen* richt zich op het onttrekken uit het milieu of het vernietigen van aanwezige stoffen in het zuiveringsslib, zoals zware metalen, hormonen, ziekteverwekkers, medicijnresten, en microplastics. Dit doen we tegen de *laagst mogelijke slibketenkosten,* waarbij we ernaar streven de ketenkosten voor onze aandeelhouders zo laag mogelijk te houden.

Onze strategie voor de periode 2021-2026 heeft de titel meegekregen **SAMEN NATUURLIJK BETER**. De strategie is opgedeeld in drie samenhangende strategische sporen, die hieronder kort worden toegelicht.

- **Excellente dienstverlener:** SNB zorgt voor een stabiele en solide bedrijfsvoering en organisatie, want alleen op deze wijze kan SNB de waterschappen excellente dienstverlening garanderen in de vorm van duurzaam transport en verwerking van zuiveringsslib. Hiervoor is het nodig om met elkaar samen te werken. De hoeveelheid en samenstelling van het zuiveringsslib bepalen in belangrijke mate de prestaties van de SVI

- **Duurzame ketenbouwer:** SNB zet in op het (uit)bouwen van de huidige slibketen. De focus van de verduurzaming ligt daarbij vooral op het terugwinnen van grondstoffen, zoals fosfaat, ammonia en zwavel, maar ook op het verder terugwinnen van energie uit zuiveringsslib met als basis de huidige SVI.

- **Innovatieve scout:** SNB streeft, in samenwerking met technologiepartners, slibverwerkers, kennisinstituten en de aandeelhouders, proactief voor de aandeelhouders naar een toekomstige circulaire slibketen die past/aansluit op de toekomstige circulaire afvalwaterketen. Daarbij heeft SNB de ambitie om de ontwikkelde circulaire slibketen ook tot uitvoer te brengen, ook als deze keten geheel of gedeeltelijk lokaal wordt uitgevoerd. Deze ontwikkeling omvat dus een transitie van de huidige slibketen naar een geheel nieuwe circulaire slibketen.

Deze strategische sporen zijn nader uitgewerkt in doelstellingen en prestatie-indicatoren. In het volgende hoofdstuk wordt de voortgang in het realiseren van deze doelstellingen besproken.

02
Kerncijfers

EXCELLENTE DIENSTVERLENER

Optimaliseren ketensamenwerking

Prestatie-indicatoren	Meeteenheid	Doel 2025	Werkelijk 2025	Werkelijk 2024	
Beschikbaarheid zuiveringsslib	ton ontwaterd slib	111.800	109.200	108.800	
Kwaliteit zuiveringsslib	os/water	≥0,204	0,207	0,207	

doelstelling behaald *doelstelling bijna gehaald* *doelstelling niet behaald*

In de eerste drie maanden van 2025 lag de totale aanvoer van zuiveringsslib 2.600 ton lager dan werd verwacht. Hierdoor hebben we minder slib extern verwerkt dan begroot. De lagere aanvoer heeft ook tot gevolg dat de voorraad zuiveringsslib eind maart 8.600 ton bedraagt. Deze voorraad is deels extern opgeslagen. Ten opzichte van eind 2024 is dat een daling van circa 1.000 ton. Voor de rest van 2025 verwacht SNB deze voorraad weer terug te kunnen brengen naar een niveau van circa 4.000 ton.

Slibaanvoer *(tonnen ontwaterd slib)*	Begroot 2025	Werkelijk 2025	Werkelijk 2024
Klanten-aandeelhouders	94.000	91.200	90.200
Vaste klanten	17.800	17.500	18.400
Overige klanten	-	500	200
Totaal	**111.800**	**109.200**	**108.800**

Continue en betrouwbare verwerking

Prestatie-indicatoren	Meeteenheid	Doel 2025	Werkelijk 2025	Werkelijk 2024	
Verwerkt in SVI	ton ontwaterd slib	102.800	106.000	106.600	
Slibdoorzet SVI	ton slib per uur	≥13,00	13,30	13,06	
Beschikbaarheid SVI	%	≥93,8	92,2	93,4	
Extern verwerkt	ton ontwaterd slib	≥7.400	3.900	3.500	

doelstelling behaald *doelstelling bijna gehaald* *doelstelling niet behaald*

snb
de toekomst is circulair

SNB verwerkte in de eigen installatie circa 106.000 ton ontwaterd zuiveringsslib. Dit is iets hoger dan begroot, vooral als gevolg van een hogere slibdoorzet. De beschikbaarheid was lager dan begroot, dit komt doordat een geplande onderhoudsstop uitliep. Tijdens het afstoken van de verbrandingslijn ontstond een lekkage aan de stoomketel waardoor de stop uitliep. Daarnaast is door een lekkage aan een pakking van het stoomnetwerk een lijn tijdelijk ongepland uitbedrijf genomen om de pakking te vervangen. In het eerste kwartaal is de doorzet ten opzichte van 2024 verder verbeterd door een betere sturing. Voor 2025 wordt nu het volgende verwacht:

Slibaanvoer *(tonnen ontwaterd slib)*	**Begroot 2025**	**Verwacht 2025**	**Verschil**
Beginvoorraad	4.000	9.300	+5.300
Slibaanvoer	438.600	439.600	+1.000
Verwerking door SNB	-409.000	-418.800	-9.800
Externe verwerking	-29.600	-26.100	+3.500
Eindvoorraad	4.000	4.000	-

Zorgen voor een minimale milieubelasting

Prestatie-indicatoren	**Meeteenheid**	**Doel 2025**	**Werkelijk 2025**	**Werkelijk 2024**	
Energie-input	GJ p/t slib	≤0,10	0,54	0,34	
Klimaatverandering (CO_2)	kg CO_2 p/t slib	≤5,0	15,4	19,9	
Verzuring (stikstof)	kg p/t slib	≤0,10	0,10	0,10	
Kwaliteit afvalwater	v.e.	≤763	2.573	680	
Nuttige toepassing reststoffen	% totaal	≥93,5	95,2	94,5	

doelstelling behaald *doelstelling bijna gehaald* *doelstelling niet behaald*

Door het afbreken van een tandwiel is er een schade ontstaan aan een van onze hogedrukturbines. Hierdoor is er verlies aan energieopbrengsten. Eind september is de hogedrukturbine weer in bedrijf genomen, waarna de turbine weer stilgevallen is vanwege vermoedelijk een montagefout. De reparateur is aansprakelijk gesteld en turbine wordt hersteld onder garantie. De gevolgschade (geen energieopbrengsten) worden gedekt door de bedrijfsaansprakelijkheidsverzekering onder aftrek van het eigen risico. De reparatie van de turbine staat nu gepland voor begin mei 2025, waarna eind mei de turbine weer in gebruik genomen wordt.

In het eerste kwartaal 2025 is de vervanging van het beluchtingssysteem in een van de reactoren van de afvalwaterzuivering gepland. Hierdoor is tijdelijk het afvalwater, in overleg met het waterschap, ongezuiverd gelost. Dit verklaart de toename in vervuilingseenheden.

Behoud en uitbouw robuuste organisatie

Prestatie-indicatoren	Meeteenheid	Doel 2025	Werkelijk 2025	Werkelijk 2024	
Personeelsformatie	FTE	≤55,3	52,4	52,0	
Ziekteverzuim	% werkdagen	≤4,0	10,6	5,1	
Ongevallenindex	LTI	0	0	0	

doelstelling behaald *doelstelling bijna gehaald* *doelstelling niet behaald*

Het ziekteverzuim is in het eerste kwartaal toegenomen als gevolg van een aantal nieuwe langdurig zieke medewerkers (niet-arbeidsgerelateerd). De verwachting is dat een medewerker in augustus gedeeltelijk in de WIA komt. Van de andere twee langdurig zieken verwachten wij dat ze in het 2e kwartaal van 2025 hersteld zijn. In de eerste drie maanden van 2025 heeft zich geen (verzuim-)ongeval voorgedaan.

Financieel gezonde organisatie

Prestatie-indicatoren	Meeteenheid	Doel 2025	Werkelijk 2025	Werkelijk 2024	
Kostenindex	% van 1998	≤100,8	98,4	89,5	
Solvabiliteit	EV/TV in %	≥25,0	28,8	26,4	

doelstelling behaald *doelstelling bijna gehaald* *doelstelling niet behaald*

De kostenindex ligt iets lager dan het gestelde doel door een verhoogde slibaanvoer vanuit de aandeelhouders en iets lagere kosten. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar hoofdstuk 3. Op basis van de cijfers tot en met maart 2025 wordt voor geheel 2025 een aandeelhouderstarief verwacht conform de begroting 2025.

DUURZAME KETENBOUWER

SNB werkt aan vier speerpuntprojecten die moeten zorgen voor een betrouwbare, duurzame en betaalbare slibeindverwerking voor de aandeelhouders in de komende 20 jaar. Het gaat hierbij om:

- **Fosfaatterugwinning:** Fosfaat staat op de EU-lijst van Critical Raw Materials en is in grote hoeveelheden aanwezig in zuiveringsslib en daarmee in de vliegas. Het doel van het project is om op grote schaal fosfaat terug te winnen uit de vliegas die overblijft na de verbranding van zuiveringsslib. De conceptual engineering fase wordt eind 2e kwartaal afgerond. De verwachting is dat het investeringsvoorstel in het 3e kwartaal aan de aandeelhouders gestuurd kan worden.
- **Stikstofterugwinning:** Stikstof in de vorm van ammonia is in grote hoeveelheden aanwezig in het afvalwater van SNB. Dat ontstaat tijdens het voordrogen van zuiveringsslib alvorens het zuiveringsslib wordt verbrand. Nu wordt deze stikstof nog vernietigd. Het doel van het project is om de stikstof niet meer te vernietigen, maar op een zodanige manier te verwerken dat deze gebruikt kan worden als een meststof. Inmiddels is gestart met de aanbesteding van dit project.
- **Upgrade lijn 1 + 4:** Het doel van dit project is om ook lijn 1 en 4 een upgrade te geven waardoor a) de verwerkingscapaciteit toeneemt, b) de energieterugwinning uit zuiveringsslib wordt vergroot en c) luchtemissies (met circa 20%-30% worden verlaagd. In het eerste kwartaal is het investeringsvoorstel aan de aandeelhouders verzonden.
- **Optimalisatie SO_2-afvang met terugwinning van NaOH en Zwavel:** Zuiveringsslib is een zwavelrijke afvalstof. De zwavel komt tijdens de verwerking vrij in de vorm van zwaveldioxide (SO_2). SNB onderzoekt de mogelijkheid om op een andere, efficiëntere wijze SO_2 af te vangen en gelijktijdig gips te maken voor de bouw. In het 1e kwartaal van 2025 is gestart met een haalbaarheidsstudie die in het 2e kwartaal wordt afgerond

Over de vier hierboven genoemde strategische speerpuntprojecten zal SNB regelmatig een aparte uitgebreidere voortgangsnotitie over de stand van zaken aan de aandeelhouders versturen. De rapportage wordt separaat met deze kwartaalrapportage verstuurd.

INNOVATIEVE SCOUT

Hiervoor is op dit moment geen voortgang te melden.

03
Kwartaal-cijfers

Hieronder is de balans per 31 maart 2025 weergegeven alsmede de verlies- en winstrekening over de eerste drie maanden van het jaar 2025.

Balans per 31 maart 2025

(x € 1.000)	31-03-2025	31-12-2024
Materiële vaste activa	36.690	36.618
Financiële vaste activa	1.486	1.481
Subtotaal vaste activa	**38.176**	**38.099**
Voorraden	140	140
Vorderingen	8.408	9.663
Liquide middelen	816	3.088
Totaal aan activa	**47.540**	**50.990**
Aandelenkapitaal	4.443	4.443
Agioreserve	10.920	10.920
Overige reserve	95	95
Onverdeeld resultaat 2024	-1.979	-1.979
Onverdeeld resultaat 2025	212	-
Subtotaal eigen vermogen	**13.691**	**13.479**
Voorzieningen	377	377
Langlopende schulden	25.076	25.076
Kortlopende schulden	8.396	12.058
Totaal aan passiva	**47.540**	**50.990**

snb
de toekomst is circulair

Verlies en winstrekening t/m 1e kwartaal 2025

(x € 1.000)	Begroot t/m 1e kwartaal 2025	Werkelijk t/m 1e kwartaal 2025	Werkelijk t/m 1e kwartaal 2024
Omzet	9.963	10.200	8.802
Mutatie voorraad slib	-	-	154
Subsidies	-	1	-
Overige opbrengsten	45	5	10
Subtotaal bedrijfsopbrengsten	**10.008**	**10.206**	**8.966**
Grond- en hulpstoffen	1.133	1.242	985
Kosten uitbesteed werk en externe kosten	4.170	3.820	3.859
Lonen en salarissen	1.130	1.062	1.042
Pensioen- en sociale lasten	321	297	284
Afschrijvingen	756	768	645
Overige waardeverminderingen	-	-	-
Overige bedrijfskosten	2.473	2.617	2.352
Onvoorzien	249	-	-
Subtotaal bedrijfskosten	**10.232**	**9.806**	**9.167**
Bedrijfsresultaat	**-224**	**400**	**-201**
Financiële baten en lasten	-125	-138	-91
Resultaat voor belasting	**-349**	**262**	**-292**
Vennootschapsbelasting	-50	-50	-
Resultaat na belastingen	**-399**	**212**	**-292**

Grondslagen

Bovenstaande cijfers zijn opgesteld met inachtneming van de wettelijke voorschriften van Titel 9 Boek 2 BW. De grondslagen voor financiële verslaggeving die SNB in deze rapportage toepast, zijn gelijk aan de door SNB toegepaste grondslagen in het jaarverslag over 2024. Het jaarverslag 2024 is binnenkort beschikbaar op www.snb.nl. De opstelling van tussentijdse cijfers vereist oordeelvorming over de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en de omvang van baten en lasten. De werkelijke uitkomsten kunnen van deze schattingen afwijken. Tussentijdse resultaten voorspellen niet noodzakelijkerwijs de jaarresultaten. Tenzij hierna anders vermeld, zijn bij het opstellen van deze tussentijdse cijfers schattingsbronnen gebruikt, gelijk aan die van het jaarverslag 2024. Op de tussentijdse cijfers is geen accountantscontrole toegepast.

snb
de toekomst is circulair

Toelichting op het resultaat t/m 1e kwartaal 2025

De belangrijkste verschillen ten opzichte van de begroting worden hierna nader toegelicht:

- De omzet ligt ruim € 0,2 miljoen hoger, mede door een hogere aanvoer van zuiveringsslib en een hogere eigen verwerkingscapaciteit.
- De kosten voor grond- en hulpstoffen zijn hoger door een lagere elektriciteitsproductie door het uitvallen van de hogedrukstoomturbine.
- De kosten van uitbesteed werk vallen lager uit. Er is minder slib extern verwerkt dan begroot.
- De personeelskosten en de afschrijvingskosten liggen in lijn met de begroting.
- De stijging in de overige bedrijfskosten wordt veroorzaakt door prijsstijging van reserveonderdelen, het hogere verbruik en de prijzen aan/van onderhoudschemicaliën en de niet-aftrekbare BTW, omdat over het geheel alle kosten zijn toegenomen.

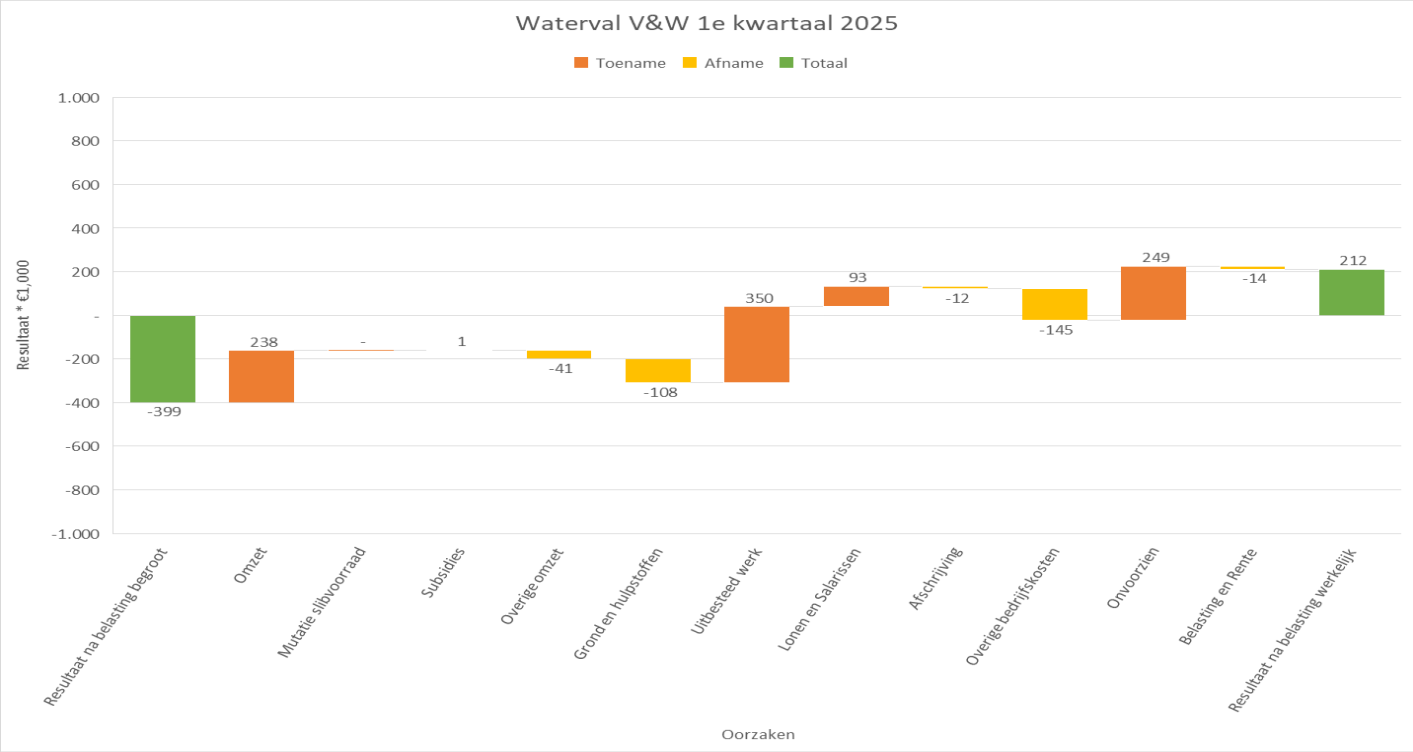

04 Resultaat-verwachting

Gezien de huidige situatie is onderstaande verwachting over 2025 gebaseerd op de kennis van vandaag.

(x € 1.000)	Werkelijk t/m 1e kwartaal 2025	Begroot 2025	Verwachting 2025
Totale bedrijfskosten	9.945	41.315	41.580
Externe omzet/opbrengsten/subsidies	-1.190	-5.070	-4.800
Mutatie slibvoorraad	-	-	-100
Subtotaal	**8.755**	**36.245**	**36.680**
Vennootschapsbelasting	50	200	150
Kosten aandeelhouders	**8.805**	**36.445**	**36.830**

Dit resulteert in een aandeelhouderstarief van € 99,27 per ton tegenover € 98,86 begroot. Over geheel 2024 bedroeg het aandeelhouderstarief € 94,60 per ton. In de prognose is geen rekening gehouden met een mogelijk te ontvangen SDE-subsidie over 2025. Hierover is pas duidelijkheid in april 2026, als de SDE bedragen over 2025 worden vastgesteld.

Moerdijk, april 2025

snb
de toekomst is circulair

N.V. Slibverwerking Noord-Brabant

Kwartaalrapportage

januari t/m juni 2025

snb
de toekomst is circulair

Inhoudsopgave

01 Inleiding 3
02 Kerncijfers 5
03 Kwartaalcijfers 9
04 Resultaatverwachting 12

snb
de toekomst is circulair

01
Inleiding

Aanbieding

Hierbij bieden wij u onze tussentijdse rapportage aan over de eerste zes maanden van het jaar 2025. De cijfers in onderstaande tabellen betreffen de eerste zes maanden van 2025. De vergelijkende begrotingscijfers 2025 en de gerealiseerde cijfers 2024 hebben betrekking op dezelfde periode.

Belangrijkste ontwikkelingen in het 2e kwartaal 2025

» Vorig jaar is er een defect **aan de hogedrukstoomturbine ontstaan.** Er is een tandwiel afgebroken als gevolg van een falend kogellager. De turbine is in 2024 gerepareerd maar kort daarna is er een nieuwe schade ontstaan, vermoedelijk door een niet goed uitgevoerde reparatie. De reparatie en herstelwerkzaamheden worden onder garantie van de leverancier uitgevoerd. De gevolgschade, met aftrek van het eigen risico, is geclaimd bij de verzekering. Door stilstand van de turbine kan er geen elektriciteit meer worden opgewekt, waardoor elektriciteit moet worden ingekocht. Dit heeft geleid tot hogere energiekosten in het eerste halfjaar. Hiertegenover staat een uitkering van de verzekeraar. De planning is dat de turbine 29 juli 2025 weer in bedrijf genomen wordt.

» Het investeringsvoorstel voor het speerpuntproject **upgrade van lijn 1 + 4** is in de bijzondere algemene vergadering van 10 juli jongstleden unaniem aangenomen. In augustus wordt opdracht gegeven aan twee samenwerkende Nederlandse bedrijven voor de realisatie van de upgrade. De opdracht is tot stand gekomen op basis van een Europese aanbesteding. De verwachte realisatiekosten liggen circa 20% onder de begrote investeringskosten. Nadere afspraken over de realisatieplanning worden nog gemaakt. De verwachting is dat eind 2026/begin 2027 de upgrade gerealiseerd zal zijn. Op 22 juli is een aanvraag ingediend voor TSE-subsidie voor dit project. In de komende maanden zullen ook aanvragen worden gedaan voor VEKI- en SDE-subsidie.

» Met betrekking tot de realisatie van de **fosfaatrecyclingfabriek** kan worden gemeld dat de ontwerpfase is afgerond, de milieueffectrapportage is afgerond en de aanvraag voor de milieuvergunning is ingediend. Momenteel worden voorbereidingen getroffen voor de basic engineering en het te nemen investeringsbesluit. In het najaar van 2025 zal hierover nader overleg plaatsvinden met de stakeholders. Besluitvorming staat nu gepland voor begin 2026. In augustus wordt de haalbaarheidsstudie afgerond voor de **zwavelrecyclingfabriek**. Na bestudering van de uitkomsten van deze studie zullen wij u informeren over de vervolgstappen. Met betrekking tot het project **stikstofrecyclingfabriek** kan worden gemeld dat een Europees aanbestedingstraject is opgestart om de juiste technologiepartner te vinden voor dit project. Voor een gedetailleerde projectstatus van alle speerpuntprojecten verwijzen wij u naar de aparte rapportage hierover. Eind augustus verschijnt er een update van deze rapportage.

» De **kosten aandeelhouders tot en met het 2e kwartaal** zijn conform de begroting. De verwachting voor heel 2025 is dat de exploitatie van de slibverwerkingsinstallatie (SVI) nagenoeg binnen de begroting blijft.

snb
de toekomst is circulair

Over SNB

SNB is een vennootschap, die opereert vanuit Moerdijk, waarvan de aandelen worden gehouden door zeven waterschappen. De kernactiviteit van SNB is het duurzaam verwerken van zuiveringsslib voor de aandeelhouders. SNB beheert en exploiteert hiertoe een slibverwerkingsinstallatie (SVI) op het industrie- en haventerrein in Moerdijk.

Het is onze missie om mens en natuur te beschermen door zuiveringsslib optimaal te verwerken. Optimale verwerking betekent voor ons dat we continu zuiveringsslib verwerken, waarbij we inzetten op het *hergebruik* en de *verwijdering* van respectievelijk de positieve en de negatieve stoffen in het zuiveringsslib, tegen de *laagst mogelijke slibketenkosten*. *Continu verwerken* houdt in dat onze verwerking van zuiveringsslib solide verloopt, zodat wij onze aandeelhouders maximaal ontzorgen. *Hergebruik* betekent dat de aanwezige energie en reststoffen in het zuiveringsslib maximaal worden teruggewonnen. *Verwijderen* richt zich op het onttrekken uit het milieu of het vernietigen van aanwezige stoffen in het zuiveringsslib, zoals zware metalen, hormonen, ziekteverwekkers, medicijnresten, en microplastics. Dit doen we tegen de *laagst mogelijke slibketenkosten,* waarbij we ernaar streven de ketenkosten voor onze aandeelhouders zo laag mogelijk te houden.

Onze strategie voor de periode 2021-2026 heeft de titel meegekregen **SAMEN NATUURLIJK BETER**. De strategie is opgedeeld in drie samenhangende strategische sporen, die hieronder kort worden toegelicht.

- **Excellente dienstverlener:** SNB zorgt voor een stabiele en solide bedrijfsvoering en organisatie, want alleen op deze wijze kan SNB de waterschappen excellente dienstverlening garanderen in de vorm van duurzaam transport en verwerking van zuiveringsslib. Hiervoor is het nodig om met elkaar samen te werken. De hoeveelheid en samenstelling van het zuiveringsslib bepalen in belangrijke mate de prestaties van de SVI

- **Duurzame ketenbouwer:** SNB zet in op het (uit)bouwen van de huidige slibketen. De focus van de verduurzaming ligt daarbij vooral op het terugwinnen van grondstoffen, zoals fosfaat, stikstof (ammonia) en zwavel, maar ook op het verder terugwinnen van energie uit zuiveringsslib met als basis de huidige SVI.

- **Innovatieve scout:** SNB streeft, in samenwerking met technologiepartners, slibverwerkers, kennisinstituten en de aandeelhouders, proactief voor de aandeelhouders naar een toekomstige circulaire slibketen die past/aansluit op de toekomstige circulaire afvalwaterketen. Daarbij heeft SNB de ambitie om de ontwikkelde circulaire slibketen ook tot uitvoer te brengen, ook als deze keten geheel of gedeeltelijk lokaal wordt uitgevoerd. Deze ontwikkeling omvat dus een transitie van de huidige slibketen naar een geheel nieuwe circulaire slibketen.

Deze strategische sporen zijn nader uitgewerkt in doelstellingen en prestatie-indicatoren. In het volgende hoofdstuk wordt de voortgang in het realiseren van deze doelstellingen besproken.

02
Kerncijfers

EXCELLENTE DIENSTVERLENER

Optimaliseren ketensamenwerking

Prestatie-indicatoren	Meeteenheid	Doel 2025	Werkelijk 2025	Werkelijk 2024	
Beschikbaarheid zuiveringsslib	ton ontwaterd slib	222.600	223.600	221.800	
Kwaliteit zuiveringsslib	os/water	≥0,204	0,199	0,205	

doelstelling behaald *doelstelling bijna gehaald* *doelstelling niet behaald*

In de eerste zes maanden van 2025 lag de totale aanvoer van zuiveringsslib 1.000 ton hoger dan werd verwacht. De voorraad zuiveringsslib eind juni bedraagt 17.500 ton. Deze voorraad is deels extern opgeslagen en wordt in het derde kwartaal verwerkt in de SVI. Ten opzichte van eind 2024 is de voorraad toegenomen met circa 8.000 ton. Dit komt grotendeels door een aantal verstoringen (o.a. stroomuitval en lekkages aan de stoomketels) en minder externe afzet van zuiveringsslib door problemen bij onze partner. Voor de rest van 2025 verwacht SNB dat de eindvoorraad uit zal komen op circa 16.100 ton. De kwaliteit van het zuiveringsslib is lager dan verwacht. Het percentage droge stof ligt in 2025 lager dan voorgaande jaren.

Slibaanvoer *(tonnen ontwaterd slib)*	Begroot 2025	Werkelijk 2025	Werkelijk 2024
Klanten-aandeelhouders	187.100	187.400	184.900
Vaste klanten	35.500	35.700	36.600
Overige klanten	-	500	300
Totaal	**222.600**	**223.600**	**221.800**

Continue en betrouwbare verwerking

Prestatie-indicatoren	Meeteenheid	Doel 2025	Werkelijk 2025	Werkelijk 2024	
Verwerkt in SVI	ton ontwaterd slib	206.700	204.800	214.000	
Slibdoorzet SVI	ton slib per uur	≥13,00	13,14	12,94	
Beschikbaarheid SVI	%	≥93,8	89,7	92,7	
Extern verwerkt	ton ontwaterd slib	≥14.800	10.800	7.800	

doelstelling behaald *doelstelling bijna gehaald* *doelstelling niet behaald*

snb
de toekomst is circulair

SNB verwerkte in de eigen installatie circa 204.800 ton ontwaterd zuiveringsslib. Dit is iets lager dan begroot door een lagere beschikbaarheid van de SVI (zie hierboven). Door een hogere slibdoorzet koin de lagere beschikbaarheid nagenoeg worden gecompenseerd. In het tweede kwartaal is de doorzet ten opzichte van 2024 verder verbeterd door een betere sturing en aanpassingen die aan de slibdrogers zijn doorgevoerd. Voor 2025 wordt nu het volgende verwacht:

Slibaanvoer *(tonnen ontwaterd slib)*	**Begroot 2025**	**Verwacht 2025**	**Verschil**
Beginvoorraad	4.000	9.300	+5.300
Slibaanvoer	438.600	446.800	+8.200
Verwerking door SNB	-409.000	-414.100	-5,100
Externe verwerking	-29.600	-25.800	+3.800
Eindvoorraad	4.000	16.200	+12.200

Zorgen voor een minimale milieubelasting

Prestatie-indicatoren	**Meeteenheid**	**Doel 2025**	**Werkelijk 2025**	**Werkelijk 2024**	
Netto energie-input	GJ p/t slib	≤0,10	0,55	0,24	
Klimaatverandering (CO_2)	kg CO_2 p/t slib	≤36,0	28,5	27,0	
Verzuring (stikstof)	kg p/t slib	≤0,10	0,09	0,10	
Kwaliteit afvalwater	v.e.	≤763	2.526	2.379	
Nuttige toepassing reststoffen	% totaal	≥93,5	94,9	94,5	

doelstelling behaald *doelstelling bijna gehaald* *doelstelling niet behaald*

Door schade aan de hogedrukturbine (zie hierboven) is een verlies aan energieopbrengsten ontstaan. Dit verklaart de hoger netto energie-input (energieverbruik minus energieproductie). In het eerste kwartaal 2025 is de vervanging van het beluchtingssysteem in een van de reactoren van de afvalwaterzuivering uitgevoerd. Hierdoor is tijdelijk het afvalwater, in overleg met het waterschap, ongezuiverd geloosd. Dit verklaart de toename in vervuilingseenheden.

Behoud en uitbouw robuuste organisatie

Prestatie-indicatoren	Meeteenheid	Doel 2025	Werkelijk 2025	Werkelijk 2024	
Personeelsformatie	FTE	≤55,3	53,5	52,2	
Ziekteverzuim	% werkdagen	≤4,0	9,3	4,0	
Ongevallenindex	LTI	0	0	0	

doelstelling behaald *doelstelling bijna gehaald* *doelstelling niet behaald*

Het ziekteverzuim is in het eerste halfjaar toegenomen als gevolg van een aantal langdurig zieke medewerkers (niet-arbeidsgerelateerd). De verwachting is dat één medewerker in augustus gedeeltelijk in de WIA komt. In het tweede kwartaal van 2025 heeft zich geen (verzuim-)ongeval voorgedaan.

Financieel gezonde organisatie

Prestatie-indicatoren	Meeteenheid	Doel 2025	Werkelijk 2025	Werkelijk 2024	
Kostenindex	% van 1998	≤100,8	98,6	92,7	
Solvabiliteit	EV/TV in %	≥25,0	31,9	32,0	

doelstelling behaald *doelstelling bijna gehaald* *doelstelling niet behaald*

De kostenindex ligt iets lager dan het gestelde doel door een verhoogde slibaanvoer vanuit de aandeelhouders. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar hoofdstuk 3. Op basis van de cijfers tot en met juni 2025 wordt voor geheel 2025 een aandeelhouderstarief verwacht nagenoeg in lijn met de begroting 2025 (zie hieronder).

DUURZAME KETENBOUWER

SNB werkt aan vier speerpuntprojecten die moeten zorgen voor een betrouwbare, duurzame en betaalbare slibeindverwerking voor de aandeelhouders in de komende 20 jaar. Het gaat hierbij om:

- **Upgrade lijn 1 + 4:** Het doel van dit project is om ook lijn 1 en 4 een upgrade te geven waardoor a) de verwerkingscapaciteit toeneemt, b) de energieterugwinning uit zuiveringsslib wordt vergroot en c) luchtemissies (met circa 20%-30% worden verlaagd.
- **Fosfaatterugwinning:** Fosfaat staat op de EU-lijst van Critical Raw Materials en is in grote hoeveelheden aanwezig in zuiveringsslib en daarmee in de vliegas. Het doel van het project is om op grote schaal fosfaat terug te winnen uit de vliegas die overblijft na de verbranding van zuiveringsslib door een fosfaatrecyclingfabriek te realiseren.

snb
de toekomst is circulair

- **Stikstofterugwinning:** Stikstof in de vorm van ammonia is in grote hoeveelheden aanwezig in het afvalwater van SNB. Dat ontstaat tijdens het voordrogen van zuiveringsslib alvorens het zuiveringsslib wordt verbrand. Nu wordt deze stikstof nog vernietigd. Het doel van het project is om de stikstof niet meer te vernietigen, maar op een zodanige manier te verwerken dat deze gebruikt kan worden als een meststof.
- **Zwavelterugwinning:** Zuiveringsslib is een zwavelrijke afvalstof. De zwavel komt tijdens de verwerking vrij in de vorm van zwaveldioxide (SO_2). SNB onderzoekt de mogelijkheid om op een andere, efficiëntere wijze SO_2 af te vangen en gelijktijdig gips te maken voor de bouw.

In de inleiding van deze rapportage is reeds de voortgang aangegeven van deze projecten. Over de vier hierboven genoemde strategische speerpuntprojecten brengt SNB regelmatig een aparte uitgebreidere voortgangsnotitie uit. De eerste volgende notitie zal eind augustus verschijnen.

INNOVATIEVE SCOUT

Hiervoor is op dit moment geen voortgang te melden.

03
Kwartaal-cijfers

Hieronder is de balans per 30 juni 2025 weergegeven alsmede de verlies- en winstrekening over de eerste zes maanden van het jaar 2025.

Balans per 30 juni 2025

(x € 1.000)	30-06-2025	31-12-2024
Materiële vaste activa	36.641	36.618
Financiële vaste activa	1.486	1.481
Subtotaal vaste activa	**38.127**	**38.099**
Voorraden	140	140
Vorderingen	10.469	9.663
Liquide middelen	997	3.088
Totaal aan activa	**49.733**	**50.990**
Aandelenkapitaal	4.443	4.443
Agioreserve	10.920	10.920
Overige reserve	95	95
Onverdeeld resultaat 2024	-	-1.979
Onverdeeld resultaat 2025	394	-
Subtotaal eigen vermogen	**15.852**	**13.479**
Voorzieningen	377	377
Langlopende schulden	25.076	25.076
Kortlopende schulden	8.428	12.058
Totaal aan passiva	**49.733**	**50.990**

snb
de toekomst is circulair

Verlies en winstrekening t/m 2e kwartaal 2025

(x € 1.000)	Begroot t/m 2e kwartaal 2025	Werkelijk t/m 2e kwartaal 2025	Werkelijk t/m 2e kwartaal 2024
Omzet	19.915	20.959	17.976
Mutatie voorraad slib	-	-	-39
Subsidies	-	191	10
Overige opbrengsten	96	6	13
Subtotaal bedrijfsopbrengsten	**20.011**	**21.156**	**17.960**
Grond- en hulpstoffen	2.279	2.553	1.971
Kosten uitbesteed werk en externe kosten	8.347	7.965	8.130
Lonen en salarissen	2.260	2.196	2.082
Pensioen- en sociale lasten	649	625	585
Afschrijvingen	1.512	1.535	1.290
Overige waardeverminderingen	-	-	-
Overige bedrijfskosten	4.945	5.525	4.855
Onvoorzien	498	-	-
Subtotaal bedrijfskosten	**20.490**	**20.399**	**18.913**
Bedrijfsresultaat	**-479**	**757**	**-953**
Financiële baten en lasten	-250	-296	-121
Resultaat voor belasting	**-729**	461	**-1.074**
Vennootschapsbelasting	-100	-67	-100
Resultaat na belastingen	**-829**	**394**	**-1.174**

Grondslagen

Bovenstaande cijfers zijn opgesteld met inachtneming van de wettelijke voorschriften van Titel 9 Boek 2 BW. De grondslagen voor financiële verslaggeving die SNB in deze rapportage toepast, zijn gelijk aan de door SNB toegepaste grondslagen in het jaarverslag over 2024. Het jaarverslag 2024 is beschikbaar op www.snb.nl. De opstelling van tussentijdse cijfers vereist oordeelvorming over de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en de omvang van baten en lasten. De werkelijke uitkomsten kunnen van deze schattingen afwijken. Tussentijdse resultaten voorspellen niet noodzakelijkerwijs de jaarresultaten. Tenzij hierna anders vermeld, zijn bij het opstellen van deze tussentijdse cijfers schattingsbronnen gebruikt, gelijk aan die van het jaarverslag 2024. Op de tussentijdse cijfers is geen accountantscontrole toegepast.

snb
de toekomst is circulair

Toelichting op het resultaat t/m 2e kwartaal 2025

De belangrijkste verschillen ten opzichte van de begroting worden hierna nader toegelicht:

- De omzet ligt ruim € 1 miljoen hoger, mede door een hogere aanvoer van zuiveringsslib.
- In juni is de afrekening SDE subsidie 2024 ontvangen. Er is € 190.000 meer subsidie toegekend dan was voorzien.
- De kosten voor grond- en hulpstoffen zijn hoger door een lagere elektriciteitsproductie door het uitvallen van de hogedrukstoomturbine.
- De kosten van uitbesteed werk vallen lager uit. Er is minder slib extern verwerkt dan begroot.
- De personeelskosten en de afschrijvingskosten liggen in lijn met de begroting.
- De stijging in de overige bedrijfskosten wordt veroorzaakt door prijsstijging van reserveonderdelen, het hogere verbruik en de prijzen aan/van onderhoudschemicaliën en de niet-aftrekbare BTW, omdat over het geheel alle kosten zijn toegenomen.

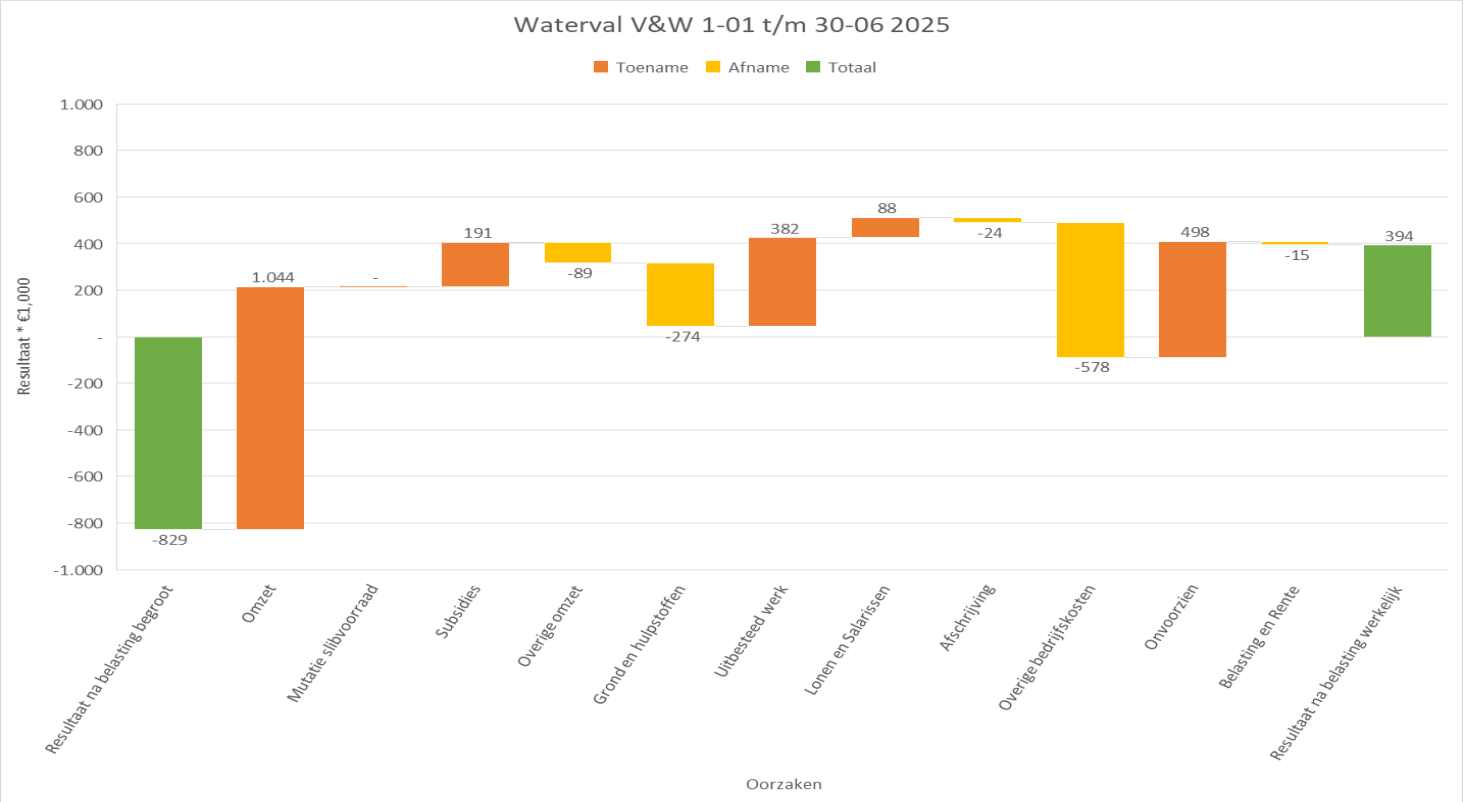

04 Resultaat-verwachting

Gezien de huidige situatie is onderstaande verwachting over 2025 gebaseerd op de kennis van vandaag.

(x € 1.000)	Werkelijk t/m 2e kwartaal 2025	Begroot 2025	Verwachting 2025
Totale bedrijfskosten	20.695	41.315	42.055
Externe omzet/opbrengsten/subsidies	-2.630	-5.070	-5.201
Mutatie slibvoorraad	-	-	550
Subtotaal	**18.065**	**36.245**	**37.404**
Vennootschapsbelasting	67	200	150
Kosten aandeelhouders	**18.132**	**36.445**	**37.554**

Dit resulteert in een gemiddeld aandeelhouderstarief van € 99,67 per ton tegenover € 98,86 begroot. Over geheel 2024 bedroeg het aandeelhouderstarief € 94,60 per ton. In de prognose is geen rekening gehouden met een mogelijk te ontvangen SDE-subsidie over 2025. Hierover is pas duidelijkheid in april 2026, als de SDE bedragen over 2025 worden vastgesteld.

Moerdijk, juli 2025

snb
de toekomst is circulair

JAARSTUKKEN 2024

Datum 27-6-2025

Versiebeheer		
Versie	*Datum*	*Status*
Dagelijks bestuur	20-06-2025	Definitief
Algemeen bestuur	27-06-2025	Definitief

Inhoudsopgave

Jaarverslag 4
Voorwoord 5
Leeswijzer 6
1. INLEIDING 8
1.1 BSOB organisatie 8
1.2 Missie, visie en kernwaarden 8
1.3 Organisatieontwikkelingen 9
2. JAARVERSLAG 10
2.1 Programmaverantwoording - Primaire processen 10
2.1.1 Waarderen 11
2.1.2 Heffen 13
2.1.3 Innen 15
2.2 De Paragrafen 17
2.2.1 Lokale heffingen 17
2.2.2 Weerstandsvermogen & risicobeheersing 17
2.2.3 Onderhoud kapitaalgoederen 19
2.2.4 Financiering 19
2.2.5 Wet Open Overheid (WOO) 21
2.2.6 Bedrijfsvoering 21
2.2.7 Prestatie-indicatoren 35
2.2.8 Verbonden partijen 37
2.2.9 Grondbeleid 38
2.3 Projecten 38
2.3.1 Verhogen volwassenheidsniveau gegevensbescherming 38
3. JAARREKENING 39
3.1 Baten en lasten - verschillenanalyse 39
3.1.1 Toelichtingen (bij afwijking kostensoort > € 25K) 41
3.1.2 Toerekening naar programmaonderdeel 45
3.1.3 Rechtmatigheidsverantwoording 46
3.2 BTW en VPB 47
3.3 De balans 48

3.3.1 Toelichtingen 50
3.3.2 Vaste activa 52
3.3.3 Vorderingen openbare lichamen 53
3.3.4 Overige vorderingen 53
3.3.5 Uitzettingen met een rente typische looptijd korter dan een jaar 54
3.3.6 Overlopende activa 55
3.3.7 Eigen vermogen 56
3.3.8 Voorzieningen 56
3.3.9 Netto-vlottende schulden 57
3.3.10 Overlopende passiva 58
3.3.11 Netto-vlottende schulden 60
3.4 Niet uit de balans blijkende verplichtingen 61
3.5 Wet normering topfunctionarissen (WNT) 62
3.5.1 Bezoldiging topfunctionarissen 63
3.5.2 Uitkeringen wegens beëindiging dienstverband aan topfunctionarissen 63
3.5.3 Overige rapportageverplichtingen op grond van de WNT 64
4. CONTROLEVERKLARING 65
5. BIJLAGEN 66
5.1 Deelnemersbijdragen 66
5.2 Productiecijfers 2024 66
5.3 Taakvelden 67
5.4 Lijst van gebruikte afkortingen 68

Jaarverslag

Voorwoord

Voor u liggen de jaarstukken 2024 van Belastingsamenwerking Oost-Brabant (BSOB).

Het afgelopen jaar was bijzonder, met onder andere de overname van de belastingtaken van Dienst Dommelvallei, de aanvankelijke daling van het aantal bezwaren, de wisseling van de directie en het uitvallen van een aantal keyspelers bij BSOB.

We zijn erin geslaagd om de belastingtaken voor de deelnemers in de GR conform de planning en met de vereiste kwaliteit uit te voeren. Parallel daaraan hebben we het merendeel van de verbeterdoelstellingen 2024 gerealiseerd en de kwaliteit van de objectgegevens van de Dommelvallei-gemeenten op het door de Waarderingskamer vereiste niveau kunnen brengen. Verder is het gelukt om de werkdruk terug te brengen naar een genormaliseerd niveau en is het vertrouwen van de medewerkers toegenomen.

Het in 2024 aangestelde managementteam heeft scherp gestuurd op de beschikbaar gestelde budgetten. Door incidentele meevallers in 2024, hoofdzakelijk als gevolg van lagere incidentele kosten door een sterk dalend aantal bezwaren en de daling van de proceskostenvergoeding, heeft dit geresulteerd in **een positief resultaat van € 585K ten opzichte van de 2e BW 2024, na verrekening deelnemersbijdrage en BTW**. Na toevoeging en onttrekking bestemmingsreserve bedraagt het eindresultaat € 602K.

We kijken met veel vertrouwen naar de toekomst en zijn trots op onze medewerkers en wat wij tot nu toe met elkaar bereikt hebben. In co-creatie met de leden van het bestuur is de visie en de meerjarenstrategie van BSOB aangescherpt en vertaald naar de kadernota 2026. De betrokkenheid en het vertrouwen van het bestuur waarderen we zeer.

Edwin van der Reijden
Directeur Belastingsamenwerking Oost-Brabant

Leeswijzer

Voor u liggen de jaarstukken 2024 van Belastingsamenwerking Oost-Brabant (BSOB). De jaarstukken zijn ingedeeld volgens het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) en bestaan uit een jaarverslag en een jaarrekening. In het jaarverslag zijn de programmaverantwoording en de paragrafen opgenomen. In de jaarrekening worden de balans en de staat van baten en lasten gepresenteerd en toegelicht.

Inleiding

Hoofdstuk 1 geeft een blik op de organisatie; haar missie, visie en kernwaarden en algemene organisatieontwikkelingen.

Jaarverslag

In **hoofdstuk 2** geven wij een korte toelichting op de 3 primaire processen: Waarderen, Heffen en Innen.

Conform de opzet van de begroting wordt per programma door middel van een stoplicht aangegeven wat de status is van de realisatie van de doelen[1] en resultaten vanuit de Programmabegroting 2024. De legenda van het stoplicht is als volgt:

(Groen)	gerealiseerd in 2024 of de realisatie liep conform de planning (BURAP) gerealiseerd in 2024 (jaarrekening)
(Oranje)	de realisatie conform de planning stond onder druk (BURAP) gedeeltelijk gerealiseerd (jaarrekening)
(Rood)	niet gerealiseerd of realisatie conform de planning niet haalbaar in 2024 (BURAP) niet gerealiseerd in 2024 (jaarrekening)

Ook komen de paragrafen aan bod. Artikel 9 van het BBV (Besluit Begroting en Verantwoording) schrijft voor dat in de begroting in afzonderlijke paragrafen de beleidslijnen worden vastgelegd met betrekking tot relevante beheersmatige aspecten. In **hoofdstuk 2** beschrijven wij alsmede de ontwikkeling van de volgende paragrafen:

- Weerstandsvermogen & risicobeheersing
- Financiering
- Bedrijfsvoering/ ondersteunende processen
- Prestatie-indicatoren

Jaarrekening

In **hoofdstuk 3** geven wij inzicht in de staat van baten en lasten, alsmede de balans. Dit hoofdstuk betreft alle financiële informatie over het jaar 2024.

Controleverklaring

Hoofdstuk 4 bevat de controleverklaring.

Bijlagen

Hoofdstuk 5 bevat de bijlagen. De volgende bijlagen zijn opgenomen:

- Deelnemersbijdragen
- Productiecijfers
- Taakvelden
- Modelverantwoording
- Lijst gebruikte afkortingen

1. INLEIDING

1.1 BSOB organisatie

BSOB is een gemeenschappelijke regeling van Waterschap Aa en Maas en 9 gemeenten, te weten Asten, Bernheze, Boekel, Deurne, Gemert-Bakel, Laarbeek, Maashorst, Oss en Someren. Daarnaast heeft BSOB een dienstverleningsovereenkomst afgesloten met de Dienst Dommelvallei, het samenwerkingsverband van de gemeenten Nuenen, Son en Breugel en Geldrop-Mierlo.

BSOB is opgericht om de kwaliteit van de dienstverlening en continuïteit van de waardering, de heffing en de inning van gemeentelijke- en waterschapsbelastingen te garanderen tegen zo laag mogelijke kosten.

1.2 Missie, visie en kernwaarden

Missie

BSOB staat voor het nauwkeurig en zo eerlijk mogelijk vaststellen, heffen en innen van de gemeentelijke- en waterschapsbelastingen. Bij BSOB staan wij voor het uitvoeren van deze belastingtaken met aandacht voor onze inwoners en ondernemers tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten.

Visie

Het is onze ambitie om een organisatie te zijn waar gemeenten graag en met vertrouwen hun belastingzaken aan uitbesteden, burgers en bedrijven deze zaken snel en gemakkelijk kunnen regelen en waarvoor medewerkers graag willen werken. Bij de uitvoering van de belastingtaken willen wij toegankelijke, betrouwbare en persoonlijke dienstverlening bieden. Wij faciliteren burgers, bedrijven en onze deelnemers door werkprocessen zo efficiënt mogelijk in te richten. Wij bezien op welke wijze BSOB uitgebreid kan worden met de toetreding van nieuwe deelnemers, waarbij schaalvoordelen kunnen worden gecreëerd zonder onze identiteit te verliezen.

Kernwaarden

- Kostenbewust
- Toegankelijk
- Kwaliteit

Wij handelen naar onze kernwaarden. We vinden het belangrijk om met aandacht en een servicegerichte houding onze dienstverlening aan te bieden tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten. Daarnaast streven wij ernaar om bij te dragen aan een betrouwbare en dienstverlenende overheid. BSOB investeert in de ontwikkeling van de medewerkers: wij zetten in op een flexibele, betrokken organisatie en op duurzame groei.

1.3 Organisatieontwikkelingen

Herinrichting organisatie

In 2024 heeft BSOB, met goedkeuring van het bestuur en de ondernemingsraad, de organisatie-inrichting gewijzigd. Deze wijziging had als doel om meer aandacht aan de medewerkers te kunnen geven, meer sturing op de processen te bieden en de executiekracht voor noodzakelijke verbeteringen te vergroten. Het aantal afdelingshoofden is daarom uitgebreid van één naar drie en er is een coördinator toegevoegd. Deze uitbreiding kon binnen het begrote budget worden gerealiseerd.

Bediening Dienst Dommelvallei

Vanaf 1 januari 2024 heeft BSOB de belastingtaken van Dienst Dommelvallei overgenomen op basis van een dienstverleningsovereenkomst. De medewerkers van de afdelingen Waarderen en Belastingen hebben, met externe ondersteuning, de kwaliteit van de data en de waardering van alle objecten in de gemeenten Nuenen, Geldrop-Mierlo en Son en Breugel binnen een jaar op het vereiste niveau gebracht. Hierdoor kon tijdig worden voldaan aan de kwaliteitseisen van de Waarderingskamer, wat als een grote prestatie mag worden beschouwd.

Voorbereiding toetreding waterschap De Dommel

Eind 2024 heeft het bestuur van BSOB besloten om Waterschap De Dommel per 1 januari 2026 toe te laten treden tot de gemeenschappelijke regeling. In de aanloop naar dit besluit zijn in 2024 veel verkennende gesprekken gevoerd met de directie en het bestuur van De Dommel. Er zijn ook afspraken gemaakt over de kosten van de toetreding en de overgang van de betrokken medewerkers van De Dommel naar BSOB. De toetreding wordt in 2025 projectmatig gerealiseerd, onder leiding van een stuurgroep bestaande uit gemandateerde vertegenwoordigers van beide organisaties.

2. JAARVERSLAG

2.1 Programmaverantwoording - Primaire processen

De primaire processen van BSOB bestaan uit:

- **Waarderen**: het vaststellen van de waarden van alle onroerende zaken binnen de gemeentegrenzen van de deelnemende gemeenten.
- **Heffen**: om belasting te innen, moet deze eerst opgelegd worden. Heffen is dan ook het opleggen van aanslagen voor de gemeentelijke- en waterschapsbelastingen.
- **Innen**: het verlenen van kwijtschelding, het verwerken van betalingen en het nemen van invorderingsmaatregelen.

In onderstaande tabel is het overzicht van het gerealiseerde saldo van baten en lasten per programma-onderdeel opgenomen.

Lasten	Waarderen	Heffen	Innen	Totaal
Bijdrage excl. BTW in 2024	6.226.136	3.939.169	1.331.318	11.496.624
In %	54,16%	34,26%	11,58%	100%

2.1.1 Waarderen

Taxateurs	BURAP	JAARVERSLAG
We verbeteren de kwaliteit van WOZ-taxaties waarbij minder inzet van taxateurs nodig is.		
Burap	We verbeteren de kwaliteit van de WOZ-taxaties door de omzetting van inhoud naar GO (gebruiksoppervlakte) en de foto-tool. Daarmee beperken we de impact van de stijging van het aantal bezwaren en hebben we minder taxateurs nodig. De formatie-uitbreiding komt door de groei van het werkgebied en de stijging van het aantal bezwaren.	
Jaarverslag	De omzetting van inhoud naar GO is voor alle gemeenten afgerond. De foto-tool is een doorlopend proces. We ontwikkelen een werkwijze waarbij we meer geautomatiseerd taxaties kunnen verrichten, waardoor we op personeelskosten gaan besparen. De werkzaamheden ten aanzien van Dienst Dommelvallei hadden een vertragende impact op deze planning. Het doel is om dit de komende 2 jaar te realiseren.	

	BURAP	JAARVERSLAG
We maken een efficiency slag binnen de interne en externe WOZ-processen.		
Burap	We voeren een versnelde bezwaarafhandeling uit in overleg met verschillende indieners om tot een tijdige afronding te komen.	
Jaarverslag	We hebben de versnelde afhandeling met verschillende indieners tijdig afgerond.	

	BURAP	JAARVERSLAG
We verhogen de acceptatiegraad van de WOZ-beschikking middels duidelijke communicatie.		
Burap	We voeren met andere samenwerkingsverbanden een communicatiecampagne uit. Daarnaast passen we het aanslagbiljet op meerdere punten aan. Beide ontwikkelingen leiden tot een hogere acceptatiegraad.	
Jaarverslag	De communicatiecampagne is succesvol afgerond. Het aanslagbiljet is op meerdere punten aangepast.	

	BURAP	JAARVERSLAG
Formatie		
Burap	Er is een toekomstbestendige formatie. Daarbij passen we de formatie aan als de binnengekomen bezwaren afwijken van het aantal geprognotiseerde bezwaren.	
Jaarverslag	We leiden nieuwe taxateurs op. We zorgen voor doorontwikkeling bij taxateurs. Hierdoor ontstaat een toekomstbestendige formatie.	

Objectenbeheer	BURAP	JAARVERSLAG
We voeren de mutatiedetectie uit en doen dit in continue afstemming met onze deelnemers.		

Burap	We hebben met 5 van de 12 deelnemers afgestemd om volledige controle uit te voeren op de mutatiedetectie luchtfoto 2024 voor BGT-BAG en WOZ. Daarbij verwerken we de bevindingen direct in de WOZ-administratie en koppelen de te corrigeren mutaties voor BGT en BAG terug aan de gemeente of externe partij die de mutatiedetectie heeft uitgevoerd (afhankelijk van de keuze van de deelnemer).
Jaarverslag	De mutatiedetectie 2023 is bij 5 deelnemers volledig gecontroleerd door BSOB, verwerkt in de WOZ, BAG en BGT administratie.

	BURAP	JAARVERSLAG
We maken een efficiency slag op de samenwerking en werkverdeling van taxateurs en objectenbeheerders.		
Burap	Door eerder in de keten objectkenmerken te controleren en te muteren hoeven taxateurs dit op een later moment niet meer te doen.	
Jaarverslag	We verwerken in toenemende mate de mutatiedetectie waardoor in een later proces minder wijzigingen door taxateurs gedaan hoeven worden.	

	BURAP	JAARVERSLAG
Verbeteren van applicaties.		
Burap	We hebben samen met de softwareleverancier van Way2GO doorontwikkeld waardoor de samenwerking met deelnemers bij mutatiedetectie is verbeterd.	
Jaarverslag	De mogelijkheid om geometrie te wijzigen en vast te houden is gerealiseerd evenals een uitbreiding op de rapportages om meer inzicht te krijgen.	

	BURAP	JAARVERSLAG
Formatie		
Burap	We hebben het doel behaald om meer inzicht te krijgen in de benodigde formatie.	
Jaarverslag	Vanwege het voornemen meer ‘lean’ en slimmer te werken wordt een nieuwe formatiebehoefte opgesteld. Dit wordt in 2025 afgerond.	

2.1.2 Heffen

Gegevensbeheer	BURAP	JAARVERSLAG
Werkzaamheden team gegevensbeheer.		
Burap	In deze periode zijn de gegevens uit de basisregistraties BRP, HR, BRK, LV WOZ en het ongebouwd voor het waterschap tijdig en met een goede kwaliteit verwerkt. Analysescherm percelen Om de kwaliteit van de verwerkte gegevens vanuit de BRK en de LV WOZ verder te verhogen hebben we gebruik gemaakt van een controle-scherm in Gouw. Automatisch verwerken van grondslagen ongebouwd waterschap Voor de verwerking van de grondslagen voor de watersysteemheffing ongebouwd hebben we dit jaar een gegevensbestand ontvangen van Waterschap Aa en Maas. De verwerking van de grondslagen gaat hierdoor veel sneller, omdat het nu een geautomatiseerd proces is.	
Jaarverslag	Geplande verwerkingen/verbeteringen zijn opgepakt en doorgevoerd.	

	BURAP	JAARVERSLAG
Voorbereidingen op de SOR (samenhangende objectregistratie).		
Burap	De SOR wordt landelijk niet verder uitgerold. In afwachting van een alternatief met betrekking tot een mogelijke objectenregistratie, zorgen we ervoor dat in de WOZ zoveel mogelijk gelijk blijft lopen met andere basisregistraties waarvan de WOZ afnemer is.	
Jaarverslag	Er is nog geen nieuwe ontwikkeling op het gebied van het uniformeren van een objectenregistratie. Dat neemt niet weg dat de huidige GIS-applicatie niet volledig voldoet aan de huidige wensen op de weg naar de nieuwe SOR.	

	BURAP	JAARVERSLAG
Formatie		
Burap	Het team is versterkt. De werkzaamheden met betrekking tot de gegevensverwerking BRP en de LV WOZ zijn nu niet meer bij één persoon belegd. Hierdoor zijn we minder kwetsbaar.	
Jaarverslag	Taken zijn herverdeeld over meerdere collega's waardoor het risico is beperkt.	

Heffen	BURAP	JAARVERSLAG
Optimaliseren van de werkzaamheden van het team Heffen.		
Burap	We hebben meer controles ingebouwd. Zo hebben we sneller in beeld waar heffingen/grondslagen nog niet volledig zijn. Ook hebben we het aangifteformulier zuiveringsheffing geoptimaliseerd. De workflow voor alle aangiften en de heffen bezwaren zijn ook aangepast zodat deze efficiënter afgehandeld kunnen worden.	

Jaarverslag	De workflow voor de aangiften zijn inmiddels aangepast. Met de workflow aanpassingen voor de heffen bezwaren is nog niet gestart.

		BURAP	JAARVERSLAG
Formatie			
Burap	In deze periode zijn 2 collega's vertrokken. Beide vacatures zijn inmiddels ingevuld. Ook is ons team nog extern versterkt door de invulling van de vacature die er was door de uitbreiding van Dienst Dommelvallei.		
Jaarverslag	Ten tijde van het schrijven de BURAP was de verwachting dat de vacatureruimte in het team in 2024 nog ingevuld kon worden. Het is echter niet gelukt om geschikte kandidaten met de vereiste waterschapskennis te vinden. De vacatureruimte wordt al enkele jaren ingevuld door externen. Door de toetreding Waterschap de Dommel en de overgang van de medewerkers van De Dommel die beschikken over deze kennis kan de vacatureruimte vanaf 2026 wel ingevuld worden.		

2.1.3 Innen

	BURAP	JAARVERSLAG
Vergroten allround karakter van Innen.		
Burap	Het allround karakter van innen is vergroot door de komst van 1 medewerker vorig jaar.	
Jaarverslag	In september is een interne vacature geplaatst welke inmiddels is ingevuld. Deze collega heeft inmiddels haar opleiding kwijtschelding afgerond en draait al mee in de productie.	

	BURAP	JAARVERSLAG
Automatisering van verwerken betalingen.		
Burap	De eerste stap in het proces “automatisch opstarten en verzenden van rentebeschikkingen” is gezet.	
Jaarverslag	Het nieuwe proces rentebeschikkingen is uitgeschreven en staat op de actielijst bij ICT.	

	BURAP	JAARVERSLAG
Verdere automatisering van processen Innen		
Burap	Automatisch inlezen van betaalbestanden, verwerken retourdossier deurwaarder en het meer aantrekkelijk maken van de automatische incasso zijn nog niet gestart. Hiervoor zijn we afhankelijk van Gouw en de BNG.	
Jaarverslag	Omdat we afhankelijk zijn van externe partijen, zijn bovenstaande punten in 2024 niet gerealiseerd. De gesprekken tussen GouwIT en onze deurwaarder lopen stroever dan verwacht. Hierdoor hebben we nog niet de ontwikkeling kunnen behalen m.b.t. het verwerken van de dossiers van de deurwaarder.	

	BURAP	JAARVERSLAG
Automatisering van kwijtscheldingsproces.		
Burap	Het bestand voor de meerjarige kwijtschelding (MJK) is in december verstuurd. Dit zorgde voor een betere spreiding van de werkvoorraad. Hiermee verlaagden we de werkvoorraad vanaf eind februari met 35%. De afhandeltermijn van 16 weken wordt in 97,9% van de gevallen gehaald.	
Jaarverslag	In 2024 hebben we een grote stap gemaakt met het spreiden van de afhandeling van de kwijtscheldingsverzoeken. De afhandeltermijn en de werkdruk is hiermee significant verlaagd.	

	BURAP	JAARVERSLAG
Doorstorting deurwaarder.		

Burap	De automatische doorstortingen vanuit de deurwaarder verlopen goed. Tussen de 95% en 99% van de doorstortingen verwerken we automatisch. Er zal altijd een klein percentage uitval blijven.
Jaarverslag	De automatische doorstortingen verlopen nog steeds goed.

	BURAP	JAARVERSLAG
Meer sociaal invorderen.		
Burap	We bieden maatwerk bij dossiers zodra een belastingschuldige zich meldt. We verwijzen belastingschuldigen naar hulpinstanties. Meer proactief sociaal invorderen is nog niet in gang gezet.	
Jaarverslag	We hebben nog steeds de focus op maatwerk leveren bij belastingschuldigen met betaalproblemen.	

	BURAP	JAARVERSLAG
Doorlooptijd dossiers verkorten.		
Burap	In het eerste half jaar is dit niet actief opgepakt	
Jaarverslag	Gezien de focus op het sociaal invorderen zal vanzelfsprekend de doorlooptijd niet korter worden. Dit is dus geen punt van aandacht geweest in 2024.	

	BURAP	JAARVERSLAG
Formatie		
Burap	In het eerste half jaar huurden we fte in voor met name de afhandeling van de kwijtscheldingsverzoeken.	
Jaarverslag	We hebben te maken gehad met 1 langdurig zieke medewerker. Hiervoor hebben we inhuur kunnen inzetten.	

2.2 De Paragrafen

2.2.1 Lokale heffingen

BSOB is verantwoordelijk voor de uitvoering van het door de deelnemers geformuleerde beleid over lokale heffingen. De vaststelling van het beleid is voorbehouden aan de deelnemers. BSOB adviseert haar deelnemers over het te voeren beleid.

2.2.2 Weerstandsvermogen & risicobeheersing

Volgens het BBV bestaat het weerstandsvermogen uit de relatie tussen:

- de weerstandscapaciteit en
- de geïdentificeerde risico's.

Het weerstandsvermogen is het vermogen van BSOB om niet-reguliere kosten, die onverwacht en substantieel zijn, op te kunnen vangen zonder dat de uitvoering van de taken en de bedrijfsvoering in gevaar komt. Het weerstandsvermogen geeft aan hoe robuust de financiële positie van BSOB is. Voor het beoordelen van de 'weerstand' is inzicht nodig in de omvang en de achtergronden van de risico's en de aanwezige weerstandscapaciteit. Het gaat hierbij alleen om risico's waarvoor geen of wellicht onvoldoende verzekeringen zijn afgesloten, voorzieningen zijn gevormd of budgetten binnen de begroting beschikbaar zijn.

Inventarisatie van de weerstandscapaciteit

Gezien de bepalingen, opgenomen in de Gemeenschappelijke Regeling en de Nota Financieel Beleid aangaande de bestemmingen van resultaten, zijn eigen vermogen, stille reserves of voorzieningen niet noodzakelijk. In artikel 53 van de Gemeenschappelijke Regeling is een zogenoemde garantstelling opgenomen. Dit houdt in dat de deelnemers er zorg voor dragen dat BSOB te allen tijde over voldoende middelen beschikt om aan al haar verplichtingen ten opzichte van derden te voldoen. De risico's komen conform de regelingen voor rekening van de deelnemers naar rato van hun aandeel in de bedrijfsactiviteiten (bijdragen). Conform de geldende verordeningen wordt bij een positief saldo het bedrag gerestitueerd aan de deelnemers. Buiten de bestemmingreserve is er daarom geen eigen vermogen. Ook is er op dit moment geen lening.

Zoals vastgesteld in de financiële verordening, dienen niet onderkende of financieel niet voorzienbare risico's welke gedurende het begrotingsjaar geschieden, initieel op te worden gevangen ten laste van de post 'onvoorzien'. In de financiële verordening artikel 4 lid 2 is de post 'onvoorzien' vastgesteld op 0,6% van de begroting met een minimum van € 50.000.

Gezien enkele onzekerheden in de huidige begrotingsposten, is ervoor gekozen om de reeds bekende overschrijdingen niet vanuit de post 'onvoorzien' te dekken. In de 2e BW 2024 is daarom een bedrag van €66K 'onvoorzien' opgenomen. De post onvoorzien is slechts voor €2K gebruikt. Er zijn vooral onderschrijdingen op de 2e BW 2024. De diverse in omvang beperkte overschrijdingen zijn geboekt op de juiste kostencategorie.

Bovenstaande (inclusief de garantstelling) in ogenschouw genomen geven de - bij ministeriële regeling opgestelde - kengetallen geen zinvolle uitkomsten en informatie over de financiële positie van BSOB en zijn daarom niet opgenomen.

Inventarisatie van de risico's

BSOB onderkent de volgende risico's, welke zijn onderverdeeld in interne en externe risico's.

Intern risico 1

Langdurige uitval van personeel door ziekte in het algemeen.

Beheersing

Maximaal inzetten op preventie en normaliseren van de werkdruk.

Intern risico 2

Uitvallen of vertrek van specifieke key-spelers.

Beheersing

- Key-spelers voldoende management-aandacht geven;
- Werkdruk key-spelers normaliseren;
- Investeren in ontwikkeling key-spelers;
- Kennis van key-spelers vastleggen en werkinstructies ontwikkelen;
- Kennis van key-spelers delen om kwetsbaarheid te beperken.

Intern risico 3

Beschikbaarheid van voldoende nieuw gekwalificeerde medewerkers.

Beheersing

- Nieuwe manieren van werving toepassen;
- Interne doorstroom van medewerkers vanuit het team Frontoffice;
- Investeren het kennisniveau van medewerkers om interne doorstroom te bevorderen.

Intern risico 4

BSOB wil en moet een organisatie zijn waarin van medewerkers flexibiliteit wordt gevraagd met betrekking tot werkwijzen (denk aan automatiseringsprocessen) en opleidingsniveau. Het is de vraag of de medewerkers hieraan in voldoende mate (blijven) voldoen.

Beheersing

Maatwerk blijven bieden met betrekking tot intern en extern opleiden. Medewerkers bewust blijven maken van de kansen die dit biedt binnen, maar soms ook buiten, de organisatie.

Intern risico 5

Storingsgevoeligheid ICT-structuur.

Beheersing
De ICT-structuur op lange termijn robuuster maken. Op korte termijn zorgen voor stabiliteit: niet iedere dag uitval/werkonderbrekingen.

Extern risico 1
Afhankelijkheid van externe partijen en daardoor mogelijk niet goed functionerende werkomgeving. Hiermee enerzijds doelend op de applicaties van onze leveranciers (onder andere belasting- en waarderingspakketten, telefonie en website) en hosting. Anderzijds doelend op de afhankelijkheid van providers zoals Microsoft 365 en Enable U.

Beheersing
Doordat het voornamelijk bij externe leveranciers belegd is kunnen we als BSOB niet meer doen dan de risico's in beeld hebben en proactief of in geval van calamiteit, snel schakelen met alle externe leveranciers.

Extern risico 2
Gegevensbescherming: kans om gehackt te worden. In hoeverre zijn we (überhaupt) in staat onze gegevens tegen kwaadwillende externen te beveiligen? Maar nog belangrijker in hoeverre zijn we snel in staat onze dagelijkse werkzaamheden zonder hinder voort te zetten?

Beheersing
De ingezette weg om niveau 4 te behalen en vast te houden is vanzelfsprekend. Daar waar het haalbaar wordt dit niveau verhogen (mits in alle redelijkheid, lees: kosten/baten).

2.2.3 Onderhoud kapitaalgoederen

De kapitaalgoederen van BSOB bestaan uit ICT-software. Noodzakelijke updates vormen onderdeel van de afgesloten contracten.

2.2.4 Financiering

BSOB conformeert zich aan de regels van de wet FIDO. Een vertaling is opgenomen in het treasury statuut. Aangezien in de afgelopen jaren geen langlopend vreemd vermogen aan is getrokken, is het treasury risico nihil en zijn er geen kengetallen opgenomen met betrekking tot het renterisico en renteresultaat.

BNG
BSOB heeft een bancaire relatie met de Bank Nederlandse Gemeenten (BNG). De BNG verzorgt de bancaire diensten voor de rekening courant en inningsrekening van BSOB.

EMU-Saldo
De minister van Financiën heeft in 2012 een wetsvoorstel bij de Tweede Kamer ingediend voor de invoering van de wet Houdbare Overheidsfinanciën (de Wet HOF). Het wetsvoorstel stelt regels voor de

bijdrage van gemeenten aan het terugdringen van het EMU-tekort. Het EMU-saldo is het saldo van de inkomsten en uitgaven van de overheid. Hierbij zitten ook inkomsten en uitgaven met een kapitaalkarakter, zoals investeringen en investeringsbijdragen. Het overzicht van het EMU-saldo is bedoeld om op nationaal niveau te kunnen bepalen in hoeverre de verschillende overheden bijdragen aan het nationale EMU-saldo.

Tabel: EMU saldo 2024-2026				Bedragen x € 1.000
	Omschrijving	2024	2025	2026
1	Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	585		
2	Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	107	103	219
3	Bruto dotaties aan de post voorzieningen ten laste van de exploitatie	460	294	
4	Investeringen in (im)materiële vaste activa die op de balans worden geactiveerd	32		
5	Baten uit bijdragen van andere overheden, de Europese Unie en overigen, die niet op de exploitatie zijn verantwoord en niet al in mindering zijn gebracht bij post 4			
6	Desinvesteringen in (im)materiële vaste activa: Baten uit desinvesteringen in (im)materiele vaste activa (tegen verkoopprijs), voor zover niet op de exploitatie verantwoord			
7	Aankoop van grond en de uitgaven aan bouw-, woonrijp maken e.d. (alleen transacties met derden die niet op de exploitatie staan)			
8	Baten bouwgrondexploitatie: Baten voorzover transacties niet op exploitatie verantwoord			
9	Lasten op balanspost Voorzieningen voorzover deze transacties met derden betreffen			
10	Lasten ivm transacties met derden, die niet via de onder post 1 genoemde exploitatie lopen, maar rechtstreeks ten laste van de reserves (inclusief fondsen en dergelijke) worden gebracht en die nog niet vallen onder één van bovenstaande posten			
11 a b	Verkoop van effecten: Gaat u effecten verkopen? (ja/nee) Zo ja, wat is bij verkoop de verwachte boekwinst op de exploitatie?	nee	nee	nee
	Berekend EMU-saldo	**1.184**	**397**	**219**

2.2.5 Wet Open Overheid (WOO)

Er is voldaan aan de gestelde openbaarheidseisen per 1 januari 2025. Dat betekent dat het openbaar maken van dossiers ten aanzien van WOO-verzoeken en klachten resteert om in 2025 te realiseren. We lopen op schema om dit vanaf 1 januari 2026 structureel actief te openbaar te maken.

2.2.6 Bedrijfsvoering

Het DB geeft in de paragraaf bedrijfsvoering een toelichting op alle afwijkingen, die in de rechtmatigheidsverantwoording zijn opgenomen en welke maatregelen worden genomen om deze afwijkingen in de toekomst te voorkomen. Zie paragraaf kadernota rechtmatigheid van de commissie BBV. Hierbij is het belangrijk dat het AB vooraf aangeeft welke individuele rechtmatigheidsfouten en onduidelijkheden in de paragraaf bedrijfsvoering moeten worden opgenomen (> 2% is de grens voor de BSOB).

De bedrijfsvoering is ondersteunend aan en medebepalend voor de kwaliteit van de primaire processen en de realisatie van de beoogde effecten. De interne organisatie staat volledig ten dienste van de primaire processen. Dit betekent dat de kwaliteit en omvang van de organisatie, maar ook faciliteiten als bijvoorbeeld; de huisvesting en de automatisering/ICT indirect van grote invloed zijn op het behalen van de gewenste effecten. In deze paragraaf worden de behaalde resultaten van de ondersteunende processen bezwaar en beroep, frontoffice, ICT, HRM en bestuurs- en beleidsondersteuning gepresenteerd.

2.2.6.1 Bezwaar en Beroep

		BURAP	JAARVERSLAG
Verwezenlijken digitale portal voor indienen bezwaren.			
Burap	De portal voor het indienen van bezwaren is gerealiseerd. In de burap is de ambitie opgenomen om digitaal te kunnen beslissen op bezwaarschriften.		
Jaarverslag	De ambitie om ook digitaal op bezwaarschriften te beslissen is onveranderd maar verplaatst naar 2025. De werkzaamheden ten aanzien van Dienst Dommelvallei hadden een vertragende impact op de realisatie van de planning.		

		BURAP	JAARVERSLAG
Terugdringen uitval flitsuitspraken.			
Burap	De uitval van de gerobotiseerde flitsuitspraken is sterk teruggedrongen. Echter de uitval van de gerobotiseerde formele uitspraken is toegenomen. Dit is een aandachtspunt.		
Jaarverslag	De robots zijn aangepast en verbeterd waardoor de uitval met succes is teruggedrongen.		

	BURAP	JAARVERSLAG
Formatie		
Burap	In januari kende het team bezwaar enorme formatieve problemen door uitval en verloop van personeel. Per 1 juli 2024 is dit opgevangen, deels door interne invulling van vacatureruimte, deels door de inzet van inhuur.	
Jaarverslag	De formatie is structureel uitgebreid en ingevuld met kundige nieuwe medewerkers. Hierdoor is de formatie structureel en duurzaam ingericht voor de toekomst.	

2.2.6.2 Frontoffice

	BURAP	JAARVERSLAG
Vergroten allround karakter van frontoffice.		
Burap	Het allround karakter van de frontoffice is niet vergroot. De reden hiervoor is de komst van een aantal nieuwe medewerkers. Deze leerden we de afgelopen maanden de basistaken van de frontoffice. Er zijn een aantal kennissessies geweest op het gebied van kwijtschelding, onvermogen en retourpost.	
Jaarverslag	Het all round karakter is vergroot. De inrichting van de kennisbank en het verbeteren van het opleidingsplan is niet gerealiseerd in 2024. De reden hiervoor is tijdgebrek en andere prioriteiten. Deze 2 punten worden in 2025 opgepakt.	

	BURAP	JAARVERSLAG
Proces onvermogen (het proces omtrent belastingschuldigen met onvermogen om te betalen (MSNP/WSNP/faillissementen/onder bewind gestelden).		
Burap	De frontoffice onderhoudt dit proces en boekt de zaken hiervoor in waarna een robot veel repeterende acties automatisch uitvoert. De frontoffice verwerkt alleen nog de uitval handmatig. Dit proces is hiermee op orde en in control.	
Jaarverslag	Dit proces is op orde en in control.	

	BURAP	JAARVERSLAG
Meer digitale zelfredzaamheid door contactformulier binnen digitale balie.		
Burap	Ongeveer 37% van de ingestuurde contactformulieren is via de digitale balie binnengekomen. Dit is 2% gestegen ten opzichte van vorig jaar.	
Jaarverslag	De frontoffice blijft de belastingschuldigen stimuleren door te verwijzen naar de digitale balie. In 2024 is 37,7% van de ingestuurde contactformulieren via de digitale balie binnengekomen. Een stijging 2,7%.	

	BURAP	JAARVERSLAG
Belastingpakket in het nieuwe telefoonpakket.		
Burap	Vanaf september 2023 is er een koppeling tussen het telefoonpakket en het belastingpakket. Zodra een beller belt, ziet de frontoffice alle gegevens al in beeld. Dit scheelt opzoektijd en ervaart de frontoffice als positief.	
Jaarverslag	We handhaven dit.	

	BURAP	JAARVERSLAG
Kwaliteit dienstverlening verhogen.		
Burap	Door komst van een aantal nieuwe medewerkers is het voornaamste doel geweest om deze nieuwe medewerkers op vlieghoogte te brengen. Focussen op het behoud van de kwaliteit is enkel aan de orde geweest.	
Jaarverslag	De nieuwste medewerkers zijn ingewerkt op nagenoeg alle frontofficetaken. Met deze medewerkers voerden we coachgesprekken. Dat is niet met alle frontofficemedewerkers gedaan in verband met tijdgebrek en andere prioriteiten. Het begin van de jaarkalender met betrekking tot kennissessies is gemaakt. Dit werken we verder uit in 2025.	

	BURAP	JAARVERSLAG
Meer stimuleren gebruik MijnOverheid.		
Burap	We verzonden de aanslagbiljetten in 2023 in een envelop met daarop een verwijzing naar MijnOverheid. Het effect hiervan was pas in februari 2024 te meten. Gebleken is dat deze vermelding niet leidde tot een significante stijging van meer MijnOverheid aanmeldingen.	
Jaarverslag	Er is een lichte stijging van het gebruik van MijnOverheid. In 2023 was het 44,89% en in 2024 45,54%, een stijging van 0,65%.	

	BURAP	JAARVERSLAG
Efficiëntere inzet personeel.		
Burap	Vanwege de komst van een aantal nieuwe medewerkers is hier geen ruimte voor geweest.	
Jaarverslag	Eén medewerker besteedde een aantal maanden de helft van haar uren aan een specifieke grote werkvoorraad. Deze is hierdoor met 50% verkleind. Overige efficiëntere inzet realiseerden we niet. De aandacht ging voornamelijk naar het frequent ziekteverzuim en het inwerken van de nieuwste medewerkers binnen het team.	

	BURAP	JAARVERSLAG
Toegankelijkheid website verhogen.		
Burap	Informatie ten behoeve van de toegankelijkheid van de website is te lezen bij het onderdeel communicatie.	
Jaarverslag	Informatie ten behoeve van de toegankelijkheid van de website is te lezen bij het onderdeel communicatie.	

	BURAP	JAARVERSLAG
Formatie		
Burap	Er zijn een aantal nieuwe medewerkers bijgekomen. Dit kostte de huidige medewerkers veel tijd en energie. De eerste weken zijn intensief door 1 op 1 inwerktijd. Daarna kost het tijd om deze nieuwe mensen goed in te werken op alle andere taken van de frontoffice.	
Jaarverslag	De nieuwe medewerkers werkten we in op nagenoeg alle frontofficetaken. Dit inwerktraject kostte veel tijd en energie van de inwerkers.	

2.2.6.3 ICT

	BURAP	JAARVERSLAG
Belastingsysteem - *Optimaliseren GouwBelastingen.*		
Burap	We hebben in Gouw Belastingen verschillende werkprocessen ingericht en geoptimaliseerd, een voorbeeld hiervan is het kwijtschelding proces. Er wordt wekelijks overleg met GouwIT gevoerd, waardoor de acties met hoge prioriteit voldoende aandacht krijgen en op tijd worden opgepakt. Doordat BSOB gebruikt maakt van de continuous delivery werkwijze zijn meteen de nieuwste softwareversies beschikbaar, worden problemen snel opgelost en zijn nieuwe functionaliteiten snel beschikbaar. We hebben een adviesmemo, inclusief businesscase, opgesteld om de beschikbaarheid en continuïteit van het belasting- en waarderingssysteem te borgen. Hierin wordt voorgesteld om In het kader van de stabiliteit en performance van de huidige on-premise omgevingen een migratie naar de Cloud omgeving van de betreffende leveranciers in gang te zetten. We hebben de opdracht gegeven voor het realiseren van een Diginetwerk aansluiting. Deze is o.a. nodig voor het veilig koppelen met het Inlichtingenbureau en landelijke voorzieningen.	
Jaarverslag	We hebben grote slagen gemaakt met het inrichten en optimaliseren van werkprocessen in Gouw Belastingen. De continuous delivery werkwijze is volledig ingebed in de organisatie. BSOB heeft besloten om de huidige on-premise omgevingen te migreren naar de Cloud. De projecten om dit ten uitvoering te brengen zijn opgestart.	

	De Diginetwerk aansluiting is geïmplementeerd.

	BURAP	JAARVERSLAG
Business Intelligence		
Burap	Bijeenkomst georganiseerd voor gebruikers van deelnemersrapportages. Resultaat is beter begrip van en groei in gebruik van Power BI rapportages, en meer personen die toegang wensen. Realisatie van diverse interne rapportages voor o.a. inzicht in productie (diverse teams) en trends (inning, communicatiecampagne) in het werkveld.	
Jaarverslag	Automatiseren werkzaamheden kwaliteitsadviseur loopt, is nog niet afgerond i.v.m. bevindingen in de data die moeten worden opgelost. Gesprekken met accountant en interim controller om rapportages te automatiseren lopen. Besloten geen BI-tools te ontwikkelen voor meetbedrijven omdat de werkzaamheden terug naar het waterschap gaan.	

	BURAP	JAARVERSLAG
Geografische Informatie - *Inzet van GIS/Geo toepassingen*		
Burap	Nieuwe GIS-oplossingen zijn niet ingezet.	
Jaarverslag	Nieuwe GIS-oplossingen zijn niet ingezet. Vanwege de toetreding van Dienst Dommelvallei en het bijhorende project Schoon door de Poort was er onvoldoende tijd deze doelstelling te halen. Momenteel wordt gewerkt aan een plan van aanpak om dit in 2025 alsnog te realiseren.	

	BURAP	JAARVERSLAG
Werkplekomgeving		
Burap	We hebben het hybride werken verder geoptimaliseerd en alle laptops worden voorzien van de laatste versies van Windows 11 en Microsoft-applicaties. Om veilig te kunnen mailen is de applicatie 'Zivver' aangeschaft en geïntegreerd in Outlook. Voor de vergaderruimten zijn begin 2024 de laatste optimalisaties uitgevoerd en werkt de video-conferencing apparatuur naar tevredenheid bij hybride vergaderingen. We zijn gestart met het opschonen van de centrale 'G-schijf' en bevorderen het gebruik van Teams voor het aanmaken en beheren van (project) documenten. In het 2e kwartaal zijn we gestart met een project ter vervanging van het sterk verouderde intranet. We hebben een onderzoek en leverancierselectie uitgevoerd en een voorstel voor het MT opgesteld.	

Jaarverslag	We hebben een nieuw intranet succesvol geïmplementeerd en ingericht om de interne communicatie en samenwerking te verbeteren. Dankzij de koppeling met AFAS zijn actuele medewerkergegevens altijd direct beschikbaar.

2.2.6.4 HRM

	BURAP	JAARVERSLAG
Duurzame inzetbaarheid		

Burap	**Uitvoering Risico-Inventarisatie en Evaluatie (RI&E)** In januari is de RI&E uitgevoerd bij BSOB en in samenwerking met de OR is er een plan van aanpak opgesteld. Deze ligt nu (juni) ter toetsing bij de leverancier die de RI&E heeft uitgevoerd (Zorg van de Zaak). De RI&E is vastgesteld door Zorg van de Zaak op 23-08-2024.
Jaarverslag	**Preventief medisch onderzoek (PMO)** Van 16-09 t/m 09-10-2024 heeft het PMO bij BSOB plaatsgevonden. Het PMO bestond uit een basis gezondheidscheck (fysieke metingen) en online vragenlijsten aansluitend op de RI&E. Medewerkers konden zich vrijwillig hiervoor aanmelden. In totaal zijn er 84 uitnodigingen verstuurd, waarvan er 61 hebben deelgenomen en waarvan uiteindelijk 58 deelnemers een persoonlijk rapport met aanbevelingen hebben ontvangen. Aandachtspunten voor de werkgever liggen op vitaliteit (beweging), (werk) stress, en niet-werk-gerelateerde angstklachten, met name als gevolg van maatschappelijke ontwikkelingen. Wat gaat goed? Sociale steun collega's, afwisselend werk en zelfstandigheid. De werktevredenheid scoort het cijfer 8,2. **Teamontwikkeling** Eind september is gestart met de intakegesprekken. Alle medewerkers die in de teams Heffen en Waardebepaling (taxateurs) zaten hebben eerst een individuele kennismaking gehad met de externe coach. Onderwerpen die aan bod komen tijdens de team coaching zijn: • Elkaar beter leren kennen, herkennen en respecteren; • Feedback vragen en geven; • Hoe ga je met elkaar constructief het gesprek aan; • Conflicthantering; • Werkdruk en ervaren werkdruk. In de loop van 2025 zullen de overige teams volgen.

	BURAP	JAARVERSLAG
Talent management		

Burap	Vanaf januari tot en met juni zijn in het kader van talentmanagement de volgende initiatieven genomen: • Introductie gesprekscyclus • Start met voeren van individuele voortgangsgesprekken • Opstellen van ontwikkelplannen • Aanbieden van interne en externe opleidingen • Stimuleren van interne doorstroming bij vacatures • Benoemen van interne kandidaten
Jaarverslag	Gedigitaliseerde HR-werkprocessen in 2024 zijn: **Continue dialoog (gesprekscyclus)** • Plangesprek • Ontwikkelgesprek • 5V gesprek • Voortgangsgesprek **In-, door- en uitstroom** • Sollicitatieportal voor het onboardingsproces • Leidinggevenden via Insite laten muteren: • Verlengingen van arbeidsovereenkomsten • Functie/ salaris wijzigen • Rooster wijzigen (zowel door mdw als door leidinggevende) **Workflows** • Werkgeversverklaring geautomatiseerd • Thuiswerkregeling **Verzuim; Wet verbetering Poortwachter** Plan van aanpak en dossiervorming volledig gedigitaliseerd. **Plan voor 2025:** • Migratie van Personeelsdossiers in Afas • Digitaliseren van workflow ouderschaps/ geboorteverlof ed.

	BURAP	JAARVERSLAG
Strategische personeelsplanning		
Burap	- Het overzicht van de fte's binnen BSOB is gemaakt in de BI en ook per team (inclusief inhuur) af te lezen. - Wijziging van de organisatiestructuur	
Jaarverslag	BSOB heeft een goed overzicht van het totaalplaatje FTE's in de BI, af te lezen inclusief en exclusief inhuur en vacatureruimte. De organisatiestructuur is gewijzigd. Er zijn nu 3 afdelingshoofden in plaats van 2 (waarvan 1 bij de directeur lag). Opgenomen in het organigram zijn nu het de afdelingshoofden Belastingen, Klantcontact en Waarderen.	

Kerncijfers

	Peildatum 31-12-2024	Peildatum 31-12-2023
Medewerkers op de loonlijst	85	70
Verdeling man/vrouw	27/58	23/47
Gemiddelde leeftijd medewerkers	44	45
Formatieruimte in fte	3,8 fte (toegestane formatie 80,48 fte, bezet 76,68 fte)	4,79 fte (toegestane formatie 68,48 fte, bezetting 63,69 FTE)

Verzuimcijfers

Er heeft een lichte stijging plaatsgevonden in het ziekteverzuim in 2024 ten opzichte van 2023 (6,07%). Op peildatum 31-12-2024 was het verzuimpercentage 6,78%, dit is hoger dan de gestelde norm van 5,70%. Zoals te zien is in de tabel heeft BSOB nog altijd te maken met een aantal langdurige zieke medewerkers die het verzuimpercentage omhoog drukken.

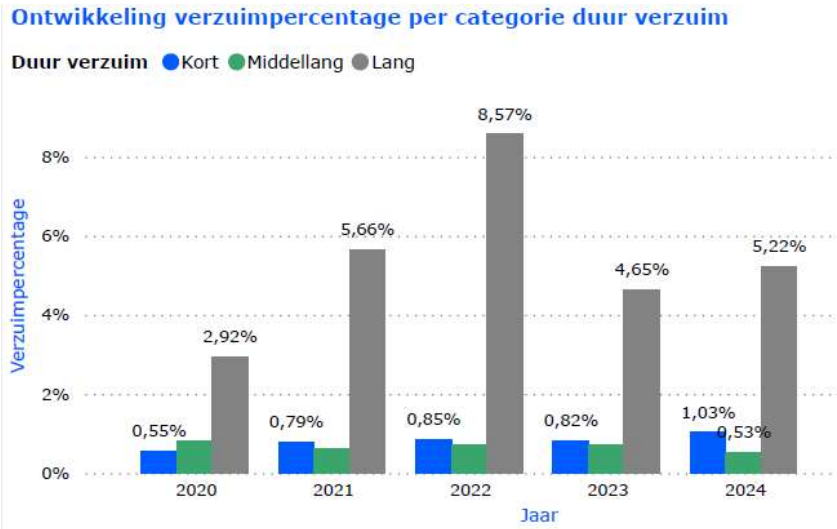

Vertrouwenspersoon

In 2024 is er vanuit BSOB éénmaal een beroep gedaan op de externe vertrouwenspersoon. Het ging hierbij niet om een melding van grensoverschrijdend gedrag of een integriteitkwestie, maar om een reactie van een medeweker op de herinrichting van BSOB. Omdat het slechts één melding betreft kan er geen verdere toelichting geven worden zonder het risico op herleidbaarheid te lopen. De kwestie is met de betreffende medewerker besproken en is inmiddels opgelost.

Rapportage uitbreiding arbeidsduur medewerker

Op grond van artikel 5.1, lid 4 (arbeidsduur) is de arbeidsduur van een medewerker uitgebreid van 36 uur naar 40 uur per week. Deze uitbreiding is in overeenstemming met de geldende richtlijnen en afspraken binnen de organisatie. De aanpassing in de arbeidsduur is per 01-06-2024 ingegaan en zal eindigen per 01-06-2026. De reden voor deze urenuitbreiding is in verband met het project dat erop gericht is om het volwassenheidsniveau van BSOB op het gebied van de bescherming van persoonsgegevens te verhogen naar niveau 4.

RVU

In 2024 hebben geen andere medewerkers dan voorzien gebruik gemaakt van de RVU. Er is 1 medewerker waarvan wie de RVU regeling is terug gedraaid hierdoor is €43K vrijgevallen.

Inhuur

In onderstaande tabel zijn de leveranciers opgenomen waarbij de inhuur >€125.000 bedraagt. Het totaal van de leveranciers <€125.000 bedraagt € 1.317.750. Dit betreffen 15 leveranciers.

Leveranciers	Bedrag
Bobeldijck Vastgoed BV	€ 249.898,50
4cPeople	€ 248.956,50
Eindelijk advies	€ 142.150,00
Overig (per leverancier <€125.000)	€ 1.317.750,41
Eindtotaal	**€ 1.958.755,41**

Voor de analyse van de inhuurkosten verwijzen wij naar paragraaf 7.1.

2.2.6.5 Bestuurs- en beleidsondersteuning

Informatiebeveiliging		BURAP	JAARVERSLAG
Beschikbaarheid			
Burap	We zijn met bedrijfscontinuïteitsmanagement (BCM) gestart en hebben bedrijfsimpactanalyses voor alle relevante teams uitgevoerd. In elke sessie hebben we met de coördinatoren de impact, hersteltijddoelstellingen, maximaal dataverlies, kritieke applicaties etc. vastgesteld. Daarnaast is een ICT-vragenlijst ingevuld samen met IT-leverancier Aa en Maas om een compleet beeld te krijgen van de infrastructuur en de maatregelen die zij treffen. Op basis van deze input werken we nu verder aan het bedrijfscontinuïteitsplan.		
Jaarverslag	We hebben een conceptversie van het bedrijfscontinuïteitsmanagementplan opgesteld en eind 2024 ter review voorgelegd aan het MT.		

	BURAP	JAARVERSLAG
Integriteit		
Burap	In de afgelopen maanden zijn we bezig geweest met het opstellen van diverse beleidsstukken. We zijn begonnen met dataclassificatie, waarbij drie classificaties zijn opgesteld op basis van de behoeften van BSOB: openbaar, intern vertrouwelijk en zeer vertrouwelijk. Om medewerkers hierbij te begeleiden, is een procedure 'informatie labelen' opgesteld voor het classificeren/labelen van documenten. Uit het dataclassificatiebeleid is een tweede beleidsstuk voortgekomen: het cryptografiebeleid. Dit is gebaseerd op de classificatieniveaus uit het dataclassificatiebeleid. Daarnaast behandelt het cryptografiebeleid de passende standaarden, de achterliggende techniek en encryptie in zijn geheel. Zivver is hierin ook opgenomen en er is uitgewerkt op welke niveaus Zivver verplicht is voor het delen van bestanden. We hebben het document voor leveranciersmanagementbeleid en werkdocument voor inkoop diensten bijna afgerond.	
Jaarverslag	De beleidsstukken voor integriteitsborging zijn opgesteld en eind 2024 ter goedkeuring voorgelegd aan het MT.	

	BURAP	JAARVERSLAG
Vertrouwelijkheid		
Burap	We zijn gestart met het implementeren en testen van een oplossing om mobile device management (MDM) in te zetten voor de privé-smartphones waar BSOB-medewerkers ook zakelijk gebruik van maken. De bedrijfs-apps, zoals Outlook, MS Teams en AFAS-pocket, worden in een beveiligde “wolk” geplaatst zodat bij verlies van het device of bij uitdiensttreding deze apps en data gewist kunnen worden.	
Jaarverslag	De beleidsstukken voor borging van vertrouwelijkheid zijn opgesteld en eind 2024 ter goedkeuring voorgelegd aan het MT. De MDM-oplossing voor privé-smartphones wordt nog getest door een aantal keyusers en wordt begin 2025 uitgerold voor alle medewerkers.	

	BURAP	JAARVERSLAG
Continue actie op bewustwording en preventie		
Burap	We hebben een nieuw Informatiebeveiligingsbeleid 2024-2027 opgesteld en in Q1 laten vaststellen door het bestuur. Ook hebben we ingezet op de bewustwording van de organisatie met betrekking tot informatiebeveiliging door middel van e-learnings. Deze zijn begin januari 2024 uitgezet en worden in grote getalen uitgevoerd.	
Jaarverslag	We hebben de e-learnings over informatiebeveiliging en privacy op een gestructureerde en thematische manier uitgerold, wat bijdraagt aan het	

	behalen van volwassenheidsniveau 4 in 2025. Daarnaast is het team Gegevensbescherming duidelijk zichtbaar op het nieuwe intranet, waar alle informatie en instructies op een toegankelijke manier beschikbaar zijn gesteld voor gebruikers.

		BURAP	JAARVERSLAG
Formatie			
Burap	Er zijn geen veranderingen. Naast de vaste formatie van 0,33 fte voor CISO-werkzaamheden maken we in 2024/2025 gebruik van de Cybersecurity as a Service (CaaS) diensten van Cuccibu via de aanbesteding gedaan in 2023.		
Jaarverslag	Er zijn geen wijzigingen geweest in formatie.		

Privacy		BURAP	JAARVERSLAG
Optimaliseren van awareness			
Burap	Verschillende bewustwordingscampagnes zijn succesvol uitgevoerd, waaronder een e-learning module die door onze medewerkers met enthousiasme is voltooid. Daarnaast hebben we een phishing test uitgevoerd, wat heeft bijgedragen aan een verhoogde alertheid bij onze medewerkers op verdachte phishing e-mails. Het onderwerp privacy is actief besproken tijdens recente team overleggen om zo de naleving van ons privacybeleid te bevorderen.		
Jaarverslag	In 2024 is het privacybewustzijn binnen BSOB aantoonbaar vergroot. Medewerkers hebben de e-learningmodule succesvol afgerond, de phishingtest heeft geleid tot een verhoogde alertheid, en privacy is structureel besproken tijdens teamoverleggen.		

		BURAP	JAARVERSLAG
Actualiseren van beleid en bestanden			
Burap	Er is een nieuw privacy beleid voor de periode 2024-2027 opgesteld. Deze is in het eerste kwartaal goedgekeurd door het bestuur. Zowel bestaande als ontbrekende privacy documenten zijn volledig AVG-compliant gemaakt en ter goedkeuring voorgelegd aan het managementteam, samen met een infographic. Deze documenten omvatten onder andere privacyverklaringen per thema, procedures voor datalekken en DPIA, de rechten van betrokkenen, het verwerkingsregister, beleid voor data gedreven werken en een infographic over privacy onderwerpen en -processen. Momenteel wordt gewerkt aan de implementatie van deze documenten binnen de organisatie. Als onderdeel hiervan zijn verschillende pre-DPIA's uitgevoerd, waaronder voor het telefoniepakket en Power BI.		
Jaarverslag	Het nieuwe privacybeleid voor 2024-2027 is in het eerste kwartaal goedgekeurd door het bestuur. Alle andere privacy gerelateerde documenten zijn AVG-compliant gemaakt en ter goedkeuring voorgelegd aan het managementteam. Daarnaast worden er diverse pre-DPIA's uitgevoerd, en gewerkt aan de implementatie binnen de organisatie. Beoogde doel is verwezenlijkt.		

	BURAP	JAARVERSLAG
Monitoren nieuwe ontwikkelingen, processen, maatregelen		
Burap	In de afgelopen maanden zijn regelmatig risicoanalyses en impactbeoordelingen uitgevoerd om potentiële privacy risico's te identificeren en passende maatregelen te treffen. We zijn begonnen met pre-DPIA's voor bestaande processen om mogelijke privacy problemen op te sporen en de juiste mitigerende maatregelen te implementeren. Op basis van de pre-DPIA's is nieuw beleid ontwikkeld voor het verzamelen van informatie. Dit beleid stelt BSOB in staat optimaal gebruik te maken van data-analyse, terwijl de privacy en veiligheid van gegevens gewaarborgd blijven. Er zijn richtlijnen opgesteld voor de transparante en rechtmatige verzameling en opslag van gegevens, waarbij duidelijk wordt gecommuniceerd welke gegevens worden verzameld en met welk doel.	
Jaarverslag	Het beoogde doel is gerealiseerd.	

	BURAP	JAARVERSLAG
Formatie		
Burap	De continuïteit is gewaarborgd door een langdurige overeenkomst via de aanbesteding tot eind 2025. In 2025 zal, afhankelijk van de ontwikkelingen (veiligheidsniveau 4), worden beoordeeld wat de noodzakelijke formatie is of moet zijn. Op dit moment zijn er geen verdere ontwikkelingen.	
Jaarverslag	Er zijn geen wijzigingen geweest in formatie.	

Communicatie	BURAP	JAARVERSLAG
Centrale, tijdige en transparante informatievoorziening		
Burap	We maken maandelijks een nieuwsbrief voor de medewerkers. Deze bevat een terugblik op de voorgaande maand en een MT-update. Ieder kwartaal vindt er een BSOB-breed overleg plaats. Een traject voor een nieuw intranet is gestart om de informatievoorziening te verbeteren.	
Jaarverslag	Nieuwsbrief is maandelijks gemaakt, BSOB overleggen hebben plaatsgevonden en nieuwe intranet is gelanceerd.	

	BURAP	JAARVERSLAG
Toegankelijke website		
Burap	De status van de website is: B (alles aantoonbaar onderzocht, wel fouten gevonden). Daarmee voldoen we aan de wettelijke verplichting, maar nog niet volledig aan de optimale norm. De onderzoeksresultaten waarop deze status is gebaseerd, zijn geldig tot en met 11-11-2024.	
Jaarverslag	De geplande audit is uitgevoerd in december 2024. De noodzakelijke aanpassingen voortkomend uit het rapport worden in Q1 2025 opgepakt. In maart 2025 vindt de hercontrole plaats en ontvangen we een nieuwe	

	toegankelijkheidsverklaring. Dan is het project afgerond en zijn de verbeteringen naar verwachting grotendeels doorgevoerd.

	BURAP	JAARVERSLAG
Feedback en waardering		
Burap	We spreken feedback en waardering (meer) uit. Dit doen we onder andere tijdens de gesprekken die onderdeel zijn van de gesprekscyclus. Ook spreken de MT-leden hun waardering uit voor de medewerkers in de maandelijkse nieuwsbrief en tijdens het BSOB-breed overleg. Daarnaast organiseert de activiteitencommissie activiteiten waar aandacht wordt gegeven aan feedback en waardering.	
Jaarverslag	We hebben het geven van feedback en waardering gestimuleerd met het nieuwe intranet. Daarnaast is gefocust op teamontwikkeling. Voor de zomervakantie hebben medewerkers een DISC-profielentest gemaakt. Deze zijn voor een deel van de teams tijdens een training met een ervaren trainer besproken. Teams die nog niet aan de beurt zijn geweest volgen in 2025.	

	BURAP	JAARVERSLAG
Onderzoek organisatie-identiteit n.a.v. verhouding criticasters (19%) – promotors (14%)		
Burap	Dit onderzoek is niet uitgevoerd.	
Jaarverslag	Het onderzoek is in verband met de prioritering van onder andere activiteiten in het kader van Dienst Dommelvallei dit jaar niet uitgevoerd.	

	BURAP	JAARVERSLAG
Communicatiecampagne		
Burap	De gestelde doelen voor de communicatiecampagne van 2024 zijn behaald.	
Jaarverslag	We hebben een opzet voor de communicatiecampagne van 2025 gemaakt en werken daarbij, waar mogelijk, samen met andere belastingsamenwerkingskantoren zoals voorgaande jaren.	

	BURAP	JAARVERSLAG
Herevaluatie aanslagbiljet		
Burap	We stellen op dit moment plan van aanpak op voor het herzien van het huidige aanslagbiljet.	
Jaarverslag	Na herevaluatie bestaat de wens voor een nieuw aanslagbiljet. Er ligt een plan van aanpak. Bij goedkeuring op tijd- en kosteninvestering start het herzien van het aanslagbiljet.	

	BURAP	JAARVERSLAG
Versterken samenwerking met deelnemers en burgers		

Burap	**Samenwerking burgers:** We betrekken een kleine groep burgers om zaken te evalueren en verbeteren. **Samenwerking deelnemers:** We voeren verbeterslagen door in het proces van de bestuursstukken. Daarnaast hebben de directeur en accountmanager alle deelnemers bezocht. Verder hebben we het contact met de communicatieafdelingen van de deelnemers geëvalueerd, en we hebben een heisessie/strategiedag met het bestuur gehouden.
Jaarverslag	**Samenwerking burgers:** het is nog niet gelukt om een kleine groep burgers vaker in te zetten en om een plan van aanpak op te stellen voor het opzetten van een representatief burgerpanel in verband met tijdgebrek en prioritering. **Samenwerking met deelnemers:** Er is een bijeenkomst gepland met de communicatieafdelingen van de deelnemers om de samenwerking te verbeteren. Deze vindt in januari 2025 plaats.

2.2.6.6 Paragraaf bedrijfsvoering – Rechtmatigheid

Met de rechtmatigheidsverantwoording legt dagelijks bestuur zelf verantwoording af over de financiële rechtmatigheid in het afgelopen jaar. De rechtmatigheidsverantwoording beoogt bij te dragen aan het debat tussen dagelijks bestuur en algemeen bestuur over de verantwoording en de kwaliteit van het financiële beheer.

Bij de waarderingsgrondslagen in de jaarrekening is het door het algemeen bestuur op 3 april 2025 vast te stellen normenkader van de relevante wet- en regelgeving verder toegelicht.

Deze verantwoording hanteert een grensbedrag omdat alleen de van belang zijnde aspecten in de verantwoording hoeven te worden betrokken. Deze grens is door het algemeen bestuur bepaald en bedraagt 3% Met een totaalbedrag aan lasten incl. stortingen in de reserves van 12.077.000 (daarmee vastgesteld op 362.310).

In de opgestelde rechtmatigheidsverantwoording 2024 heeft BSO onrechtmatige inkopen gedaan voor een bedrag van € 1.247.387 inclusief BTW en zijn de volgende fouten en onduidelijkheden gerapporteerd.

De algemene conclusie is dat BSOB weliswaar onrechtmatig gehandeld heeft op verschillende inkooppakketten, maar dat dit de inkooppakketten zijn die essentieel en cruciaal zijn voor de bedrijfsvoering van BSOB. Voor BSOB is het van belang om rechtmatig te handelen waarbij de continuïteit van BSOB gewaarborgd blijft. Het algemeen bestuur zal in de 2e vergadercyclus van het algemeen bestuur in juni 2025 nader geïnformeerd worden hoe de organisatie verwacht dit te kunnen waarborgen en eventuele mogelijke consequenties in verschillende scenario's.

De relatieve afname van de onrechtmatigheid ten opzichte van 2023 is 6%. Dit beeld is echter wat vertekend. Eigenlijk waren de uitgaven aan bankkosten in 2023 namelijk ook onrechtmatig.

2.2.7 Prestatie-indicatoren

In deze paragraaf zijn voor de volledigheid alle KPI's opgenomen met toelichting, waarbij sommige (mogelijk) reeds in paragraaf 2.1 zijn toegelicht.

Kritische Prestatie-Indicator (KPI)	Toelichting	Programma-onderdeel	Doel-stelling	Resultaat	Referentie
Klachtenafhandeling	% klachten afgehandeld binnen 6 weken	Overhead	100%	55,9%	1
Wachttijd bij telefonisch contact	Percentage telefonische contacten met een wachttijd ≤ 3 minuten	Overhead	≥ 95%	73%	2
Ziekteverzuim	Percentage ziekteverzuim	Overhead	≤ 5,7%	6,8%	3
	Gemiddelde meldingsfrequentie	Overhead	≤ 1,2	1,3	4
Aanslag tijdigheid 1 maart	Percentage aantal objecten beschikt vóór 1 maart t.o.v. totaal aantal objecten	Heffen	≥ 98%	98,6%	
Aanslag tijdigheid 1 juni	Percentage aantal objecten beschikt vóór 1 juni t.o.v. totaal aantal objecten	Heffen	≥ 99,9%	99,6%	5
Aanslag juistheid	Percentage aantal vernietigde aanslagregels t.o.v. totaal aantal opgelegde aanslagregels	Heffen	≤ 0,25%	0,38%	6
Aanslagbedrag netto opgelegd per 1 juli	Percentage aanslagbedrag per 1 juli (Netto opgelegd; minus vernietigingen, verminderingen, kwijtscheldingen e.d.)	Heffen	≥ 95%	98,5%	
Aanslagbedrag netto opgelegd per einde jaar	Percentage aanslagbedrag per 31 december (Netto opgelegd; minus vernietigingen, verminderingen, kwijtscheldingen e.d.)	Heffen	≥ 98%	99,5%	
Bezwaarschrift waterschap op tijd	Percentage bezwaarschriften op aanslagen waterschapsheffing binnen 18 weken, met uitzondering van watersysteemheffing Gebouwd	Heffen	≥ 98%	93,2%	7
Bezwaarschrift gemeente op tijd	Percentage bezwaarschriften op aanslagen gemeentelijke belastingen binnen wettelijke termijn (voor 20/11; binnenkomst na 20/11 afdoen binnen 12 weken)	Heffen	≥ 98%	99,3%	
Gegronde beroepschriften	Percentage gegronde beroepschriften (excl. fiscale compromissen) Gegrond = uitspraak > 0.	Heffen	≤ 20%	2,7%	
Bezwaarschrift WOZ op tijd	Percentage aantal afgehandelde WOZ bezwaren (98% vóór 1 oktober en de resterende vóór 31 december; binnenkomst na 20/11 afdoen binnen 12 weken)	Waarderen	≥ 98%	93,2%	8
Gegronde WOZ-bezwaarschriften	Percentage gegronde WOZ-bezwaarschriften (excl. fiscale compromissen) Gegrond = uitspraak > 0.	Waarderen	≤ 50%	34,6%	
Oordeel waarderingskamer	Minstens 'Goed': ****	Waarderen	Goed	Goed *****	
Waardering objecten 1 oktober	Percentage aantal objecten vóór 1 oktober concept-waardering van de objecten beschikbaar voor eerstvolgend tijdvak (=status M in Ortax)	Waarderen	≥ 90%	99,3%	
Waardering objecten 1 december	Percentage aantal objecten vóór 1 december gecontroleerd (=status A of D in Ortax)	Waarderen	≥ 90%	94,9%	
Betalingsgedrag na 1 jaar	Percentage aantal openstaande posten, 1 jaar na dagtekening aanslag, na laatste vervaldag	Innen	≤ 2,2%	2,3%	9
Betalingsgedrag na 2 jaar	Percentage aantal openstaande posten, 2 jaar na dagtekening aanslag, na laatste vervaldag	Innen	≤ 1%	1%	

Betalingsgedrag na 5 jaar	Percentage aantal openstaande posten, 5 jaar na dagtekening aanslag, na laatste vervaldag	Innen	≤ 0,2%	0,2%	
Kwijtscheldingverzoek op tijd	Percentage aantal afgedane verzoeken KWS t.o.v. het aantal ingediende (volledige) verzoeken binnen 16 weken	Innen	≥ 95%	94,4%	10

Kengetal	Toelichting	Programma-onderdeel	Resultaat
Aantal klachten	Aantal meldingen van ongewenst gedrag of een integriteitsschending (= klacht)	Overhead	59
Aanslagen via MijnOverheid	Percentage aanslagen naar Natuurlijke personen verstuurd via MijnOverheid t.o.v. totaal aantal aanslagen	Heffen	45,7%
NCNP bezwaren	Percentage ingediende NCNP bezwaren	Waarderen	38,9%
WOZ-bezwaarschriften	Percentage aantal ontvangen WOZ-bezwaren t.o.v. totaal aantal WOZ-objecten (Indicatie: Niet meer dan 0,5 % hoger dan het landelijk gemiddelde).	Waarderen	6,5%
WOZ-beroepschriften vorig jaar	Percentage aantal ontvangen WOZ-beroepen t.o.v. aantal afgehandelde WOZ-bezwaren (Indicatie: Niet meer dan 0,5 % hoger dan het landelijk gemiddelde)	Waarderen	2,5%
Automatische Incasso machtigingen	Percentage belastingplichtigen welke een AIC heeft afgegeven	Innen	57,0%
Betalingsregelingen	Percentage biljetten in een betalingsregeling t.o.v. totaal aantal biljetten	Innen	0,5%
Storneringen	Percentage storneringen t.o.v. het totaal aantal AIC betalingen	Innen	0,5%
Oninbare belastingen gemeente	Percentage bedrag Oninbaar lijden t.o.v. bedrag opgelegde gemeentelijke aanslagen van heffingsjaar <= -3	Innen	0,2%
Oninbare belastingen waterschap	Percentage bedrag Oninbaar lijden t.o.v. bedrag opgelegde waterschapsaanslagen van heffingsjaar <= -3	Innen	0,2%

Verklaring met betrekking tot afwijkingen op de door BSOB bepaalde doelstellingen 2024

1. Door het uitvallen door ziekte van medewerkers van team Bezwaar en Beroep en door de vacature voor de functie van jurist die al lange tijd open staat, is de doorlooptijd van de afhandeling van de klachten in 2024 helaas langer geweest dan de gestelde doelstelling. Het team is inmiddels weer op kracht en voor de werving van de jurist is inmiddels een wervingsbureau ingeschakeld.

2. Voor deze afwijking zijn de volgende verklaringen:
   - Gesprekken duren gemiddeld langer (en daardoor staan mensen langer in de wacht). Oorzaken hiervan zijn:
     - We stellen bij elk gesprek voortaan ook AVG-controle vragen;
     - In verhouding meer nieuwe mensen, inwerken zelf kost bezetting, maar een nieuweling heeft vanzelfsprekend meer tijd nodig voor een gesprek;
     - Vorig jaar september ruim 26.000 fototoolbrieven verstuurd, zorgt voor flinke piek;
     - Veel en frequent ziekteverzuim het hele jaar door, daardoor krappere bezetting.
   - Uitval van telefonisch pakket/Citrix/Teams etc. zorgt ervoor dat niet altijd de bezetting optimaal is en er dus met minder mensen gebeld wordt.

- Gesprekken worden als de Frontoffice bezet is, in drukke weken doorgezet naar de backoffice, maar daar zit altijd minimaal 30 seconden tussen, iets technisch wat niet naar beneden aangepast kan worden.

3. Ten opzichte van 2023 is het kort en lang verzuim toegenomen. Alleen het middellang verzuim is gedaald. Voor 2024 geldt dat de groei van het verzuimpercentage nog steeds voornamelijk wordt veroorzaakt door een toename van het lang verzuim (2023 4,66% en in 2024 6,08%).

4. In 2024 is de meldingsfrequentie van het ziekteverzuim gestegen van de norm van 1,2 naar 1,3. Dit is een gevolg van een stijging van het kort durend verzuim als gevolg van de griepgolf in Q4 2024.

5. De afwijking is ontstaan doordat een aantal objecten zijn geblokkeerd omdat controles nog niet zijn afgerond. Verder zijn objecten geblokkeerd i.v.m. splitsing/samenvoeging en er zijn objecten die nog geen WOZ-waarde hadden.

6. Het percentage vernietigde aanslagregels zit met name in de parkeerbelasting en de bezwaren dat belastingplichtige geen gebruiker is. Parkeerbelasting komt doordat er ook aanslagregels zijn aangeleverd door de gemeente die eigenlijk niet aangeleverd hadden mogen worden. Hierover is al contact geweest met de gemeente. Verder is BSOB afhankelijk van de BRP-koppeling. Als hier een storing is, mist BSOB mutaties en worden aanslagbiljetten niet goed opgelegd. Ten tweede is BSOB afhankelijk van de KvK. Bedrijven schrijven zich niet altijd netjes uit, waardoor BSOB de verkeerde gebruiker heeft voor de aanslagoplegging. Ten 3de gebruikt BSOB de LV-WOZ voor de gebruikers niet-woningen van de niet-deelnemende gemeenten. Deze koppeling verwerkt de mutaties niet altijd goed en ook de niet-deelnemende gemeenten hebben hetzelfde probleem als BSOB dat bedrijven zich niet altijd netjes uitschrijven.

7. De termijn wordt overschreven door uitzoekwerk vooraf en de terugkoppelingen en het wachten op reacties naar gemeenten.

8. Door het uitvallen van personeel (door ziekte) bij team Bezwaar en Beroep in 2024, is de doorlooptijd langer geweest dan de gestelde doelstelling.

9. BSOB legt steeds meer de focus op sociaal invorderen. Dit betekent onder andere dat we meer realistische en voor de burger haalbare betalingsregelingen willen afspreken. Hierdoor staan aanslagen soms langer open.

10. Ook hier geldt dat BSOB flexibeler is richting de burger. Deze heeft normaal gesproken twee weken om gevraagde documenten aan te leveren, maar hiervoor wordt ook regelmatig uitstel gegeven wanneer iemand moeite heeft met het verzamelen van documenten. Deze wachttijd telt nu ook mee met de periode dat een kwijtscheldingsverzoek open staat en leidt vanzelfsprekend tot een langere afhandeltermijn.

2.2.8 Verbonden partijen

BSOB heeft geen verbonden partijen.

2.2.9 Grondbeleid

Deze paragraaf is niet van toepassing op BSOB.

2.3 Projecten

2.3.1 Verhogen volwassenheidsniveau gegevensbescherming

In januari 2024 hebben we een volwassenheidsmeting uitgevoerd voor informatiebeveiliging en Privacy om te bepalen waar we op dat moment stonden en hoe we prioriteiten moesten stellen voor 2024. Uit de meting bleek dat BSOB een score van 2.3 op 5 behaalde ten opzichte van de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO).

Op basis hiervan hebben we de doelen voor 2024 en 2025 vastgesteld. In 2024 streefden we naar niveau 3, wat betekent dat alle beleidsstukken compleet en door het MT vastgesteld moeten zijn. Dit doel is eind 2024 behaald. In 2025 willen we volwassenheidsniveau 4 bereiken, waarbij alle medewerkers volgens het beleid werken en zowel het beleid als de werkwijze periodiek worden geëvalueerd.

3. JAARREKENING

In dit hoofdstuk gebruiken wij tabellen. Voor de leesbaarheid adviseren wij u om het zoomniveau van uw beeldscherm te vergroten.

3.1 Baten en lasten - verschillenanalyse

Exploitatiekosten: (*€1.000)			Vastgestelde B2024	2e BW 2024	Realisatie 2024	Verschil realisatie 2024 en 2e BW 2024	Realisatie 2023
Overhead	Lonen en salarissen		2.026	2.113	2.094	-20	1.756
	Overige personeelskosten		239	261	423	162	449
	Inhuur personeel			325	357	32	171
	Kapitaallasten	Andere vaste bedrijfsmiddelen, afschrijving	50	105	107	3	59
		Rente					
	Automatiseringskosten		537	578	617	39	503
	Uitvoeringskosten	Kosten betalingsverkeer	1	1	1		1
	Huisvestingskosten		271	274	280	6	226
	Duurzame goederen		5	10	13	3	3
	Algemene kosten		258	352	255	-97	240
	Onvoorzien		58	66	2	-64	
	Uitbestede diensten		648	751	759	8	687
	Repro- en portokosten						
	Taakstelling/effecten Robotisering		-293		-		
	Totale lasten		**3.801**	**4.837**	**4.909**	**72**	**4.094**
	Overige opbrengsten		-3	-3	-66	-63	-135
	Rentebaten		-100	-370	-373	-3	-288
	Opbrengsten invordering				-9	-9	-6
	Totale baten		**-103**	**-373**	**-448**	**-75**	**-429**
		Totale lasten overhead	**3.698**	**4.464**	**4.461**	**-3**	**3.665**
		Doorbelasting lasten overhead	-3.698	-4.464	-4.461	3	-3.665
		Saldo lasten overhead	-	-	-	-	-
Waarderen	Lonen en salarissen		1.527	1.958	1.991	33	1.574
	Overige personeelskosten		25	34	42	8	24
	Inhuur personeel		952	1.439	975	-464	1.269
	Automatiseringskosten		232	297	311	15	226
	Uitbestede diensten				11	11	10
	Repro- en portokosten		13	12	23	11	11
	Uitvoeringskosten	Proceskostenvergoedingen	500	1.100	782	-318	1.239
	Totale lasten		**3.248**	**4.840**	**4.135**	**-705**	**4.353**
	Overige opbrengsten		-18	-308	-	308	-44
	Totale baten		**-18**	**-308**	**-**	**308**	**-44**
		Directe lasten waarderen	**3.230**	**4.532**	**4.135**	**-397**	**4.309**
		Doorbelasting lasten overhead	1.734	2.093	2.091	-1	1.718
		Totale lasten Waarderen	**4.964**	**6.625**	**6.226**	**-399**	**6.027**
Heffen	Lonen en salarissen		1.297	1.339	1.293	-46	1.068
	Overige personeelskosten		23	26	31	5	21
	Inhuur personeel			359	277	-82	255
	Automatiseringskosten		76	182	178	-4	23
	Repro- en portokosten		334	351	322	-29	319
	Totale lasten		**1.728**	**2.257**	**2.100**	**-156**	**1.685**
	Overige opbrengsten		-3		-		
	Totale baten		**-3**		**-**		
		Directe lasten Heffen	**1.725**	**2.257**	**2.100**	**-156**	**1.685**
		Doorbelasting lasten overhead	1.524	1.840	1.839	-1	1.510
		Totale lasten Heffen	**3.250**	**4.097**	**3.939**	**-158**	**3.195**

Innen	Lonen en salarissen		338	300	285	-15	282
	Overige personeelskosten		7	6	7	1	6
	Inhuur personeel			53	81	29	111
	Repro- en portokosten		101	92	69	-22	83
	Uitvoeringskosten	Abonnement Inlichtingenbureau	11	12	11	-1	11
		Incasso- en deurwaarderskosten	120	175	175		152
		Kosten betalingsverkeer	140	154	159	5	147
		Uitvoeringskosten kwijtschelding	26	29	13	-16	14
	Totale lasten		**742**	**820**	**800**	**-20**	**806**
	Overige opbrengsten						
	Totale baten						
		Directe lasten Innen	**742**	**820**	**800**	**-20**	**806**
		Doorbelasting lasten overhead	440	532	531		436
		Totale lasten Innen	**1.183**	**1.352**	**1.331**	**-20**	**1.242**
Netto kosten			**9.396**	**12.073**	**11.497**	**-576**	**10.464**
	Deelnemersbijdragen	(incl. BTW)	10.150	13.064	12.896	-168	11.270
	BTW eindgebruiker	Exploitatie	755	991	814	-177	939
	BTW eindgebruiker	Investeringsvoorstel					
Totaalsaldo baten en lasten					**585**	**585**	**-133**
	Voorgesteld						
	Toevoeging aan bestemmingsreserve				-133	-133	
	Onttrekking aan bestemmingsreserve				150	150	
Resultaat					**602**	**602**	**-133**

Het totaal saldo baten & lasten over 2024 bedraagt € 585K, voor toevoeging en onttrekking bestemmingsreserve. Na toevoeging en onttrekking bestemmingsreserve bedraag het resultaat € 602K.

Onderstaande tabel geeft in een oogopslag weer wat de totale kosten per kostensoort zijn, zonder onderverdeling naar de afdelingen.

Saldo baten en lasten (*€1.000)	Realisatie 2023	Vastgestelde Begroting 2024	2e BW 2024	Realisatie 2024	Verschil Realisatie en 2e BW 2024
Lonen en salarissen	4.679	5.187	5.710	5.662	-48
Inhuur personeel	1.805	952	2.177	1.691	-486
Overige personeelskosten	500	294	327	503	176
Uitbestede diensten	697	648	751	770	19
Uitvoeringskosten	1.564	798	1.471	1.140	-331
Automatiseringskosten	752	844	1.057	1.106	49
Taakstelling/effecten Robotisering		-293			
Algemene en overige kosten	940	1.090	1.261	1.072	-189
Algemene kosten	*240*	258	352	255	-97
Andere vaste bedrijfsmiddelen, afschrijving	*59*	50	105	107	3
Duurzame goederen	*3*	5	10	13	3
Huisvestingskosten	*226*	271	274	280	6
Onvoorzien		58	66	2	-64
Repro- en portokosten	*412*	447	454	414	-40
Overige opbrengsten	-178	-25	-311	-66	245
Rentebaten	-288	-100	-370	-373	-3
Opbrengsten invordering	-6			-9	-9
Netto-kosten	**10.464**	**9.396**	**12.073**	**11.497**	**-576**

3.1.1 Toelichtingen (bij afwijking kostensoort > € 25K)

	2e BW 2024			Realisatie 2024			Afwijking realisatie vs 2e BW 2024		
* €1.000	Lonen & salarissen	Inhuur Personeel	Totaal	Lonen & salarissen	Inhuur Personeel	Totaal	Lonen & salarissen	Inhuur Personeel	Totaal
Overhead	€ 2.113	€ 325	€ 2.438	€ 2.094	€ 357	€ 2.451	€ -19	€ 32	€ 13
Waarderen	€ 1.958	€ 1.439	€ 3.397	€ 1.991	€ 975	€ 2.966	€ 33	€ -464	€ -431
heffen	€ 1.339	€ 359	€ 1.698	€ 1.293	€ 277	€ 1.570	€ -46	€ -82	€ -128
Innen	€ 300	€ 53	€ 353	€ 285	€ 81	€ 366	€ -15	€ 28	€ 13
Totaal	**€ 5.710**	**€ 2.176**	**€ 7.886**	**€ 5.663**	**€ 1.690**	**€ 7.353**	**€ -47**	**€ -486**	**€ -533**

Lonen en salarissen/overige personeelskosten

In 2024 waren de personeelskosten €47K lager dan opgenomen in de 2e BW 2024 (€ 5.710K vs. € 5.663K). In de 2e BW waren de verwachte kosten van lonen en salarissen van de teams Heffen en Innen al naar boven bijgesteld, rekening houdend met de toen geldende vacatureruimte. Gedurende 2024 hebben diverse incidentele personele ontwikkelingen geleid tot de vacatureruimte op de peildatum. Het uitgangspunt was dat deze vacatureruimte zou worden ingevuld. Dit was meegenomen bij het opstellen van de prognose van de lonen en salarissen. Met betrekking tot de kosten van het team Heffen wordt opgemerkt dat dit team inclusief inhuur boven formatie zat. De inhuur is in eerste instantie niet verlengd en de vacature is intern opengezet. Binnen heffen zijn enkele medewerkers die nog niet volledig ingewerkt

zijn. In combinatie met de begeleiding van de interne doorstroom, is besloten om de afdeling toch te ondersteunen met tijdelijke inhuur.

Inhuur personeel

De kosten voor inhuur van personeel waren € 486K lager dan was begroot (€ 2.176K vs. € 1.690K). Dit is een gevolg van een aantal incidentele ontwikkelingen:

- Er is sprake van een sterke incidentele daling in de inhuur van waarderen als gevolg van de daling van het aantal ingediende bezwaren.
- Er is sprake van meerdere moeilijk vervulbare vacatures. In deze gevallen ontkomt BSOB er niet aan om hiervoor in te huren. Dit zorgt voor verschuiving tussen de lonen en salarissen en inhuur.
- Er was een kostennadeel om het langdurig uitvallen van het afdelingshoofd belastingen op te vangen.
- Er was een incidenteel kostennadeel om het langdurig uitvallen van de controller op te vangen.
- De kosten van externe inhuur bij de afdeling Waarderen in het kader van 'schoon door de poort' voor de Dienst Dommelvallei-gemeenten zijn, conform de DVO, in rekening gebracht bij de Dienst Dommelvallei.

Naast incidentele inhuur zal bij BSOB altijd sprake zijn van een bepaald volume externe inhuur. Het gaat hierbij om inhuur die tijdelijk noodzakelijk is om pieken in de werkzaamheden op te kunnen vangen, om medewerkers die wegens ziekte langdurig uitvangen te vervangen en om te kunnen beschikken over de benodigde gespecialiseerde juridische kennis (arbeidsrecht, Wet GR, aanbestedingen, etc.)

Uitvoeringskosten

De uitvoeringskosten zijn incidenteel € 331K lager dan was begroot (€ 1.471K vs. € 1.140K). In 2024 is namelijk een lager bedrag uitbetaald aan proceskostenvergoedingen dan bij de 2e BW 2024 was ingeschat. Dit komt doordat meer bezwaren zijn ingetrokken dan was verwacht na informeel contact met gemachtigde NCNP-bureaus. Ook is het percentage gegronde bezwaren lager uitgevallen dan verwacht.

Automatiseringskosten

De automatiseringskosten lagen € 49K hoger dan was begroot in de 2^{e} BW 2024 (€ 1.057 vs. € 1.106K). Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door een structurele stijging van de tarieven van de Basisregistratie Personen (BRP), die op basis van een staffel bij de afnemer in rekening worden gebracht. Het basistarief voor de BRP is in 2024 namelijk gestegen. Ook omdat door BSOB vanaf 2024 structureel meer diensten opgevraagd worden bij het BRP (die voorheen op een andere wijze opgevraagd en gefactureerd werden) is BSOB in een hogere staffel terechtgekomen. Daarom heeft er in 2024 een incidentele naheffing plaatsgevonden over 2023 van €70K. Daarnaast was er sprake van een kostenstijging als gevolg van diverse relatief kleinere kostenposten. Deze werden veroorzaakt door onder andere inflatie, projecten ten behoeve van de professionalisering van de organisatie en de aanschaf van licenties ten behoeve van de bedrijfsvoering (contractbeheer, veilig mailen etc.)

Algemene- en overige kosten

De algemene kosten zijn € 189K lager dan begroot (€ 1.261K vs. € 1.072K). De onderschrijding van de met name de algemene kosten is hoofdzakelijk veroorzaakt door:

- Vanaf 2023 neemt BZK de ontwikkelkosten van Logius voor rekening en worden deze niet meer doorbelast aan afnemers. Dit bespaarde € 58K incidenteel structureel.
- De accountantskosten zijn structureel € 30K lager.
- De onvoorziene uitgaven incidenteel € 64K lager uitgevallen dan oorspronkelijk was ingeschat.
- Er is incidenteel minder aan repro- en portokosten uitgegeven dan was begroot (41K). Door een fout in de facturatie vanuit DataB (onze businesspartner voor het drukken en verzenden van alle documenten) is in oktober een creditnota van € 34K ontvangen. Het restant van € 7K wordt veroorzaakt door een iets lager volume aan brieven en aanslagen dan vooraf was ingeschat.

Overige opbrengsten

Er is in 2024 voor een bedrag van € 66K incidenteel aan opbrengsten gerealiseerd, tegenover een doelstelling van € 311K. De beoogde opbrengen zijn door BSOB echter wel gerealiseerd, met de facturatie aan de Dienst Dommelvallei, maar deze opbrengsten zijn verrekend in het financieel resultaat met de eerder genoemde kosten van externe inhuur van de afdeling waarderen, wat geleid heeft tot een opbrengst van die afdeling van € 439K.

Rentebaten

Sinds oktober 2022 ontvangt BSOB rente over de ontvangen belastinggelden. Als gevolg van de economische omstandigheden is de prognose van de te ontvangen rente al bijgesteld in de 2e BW 2024. De rentebaten waren in 2024 uiteindelijk €50K (€320K ten opzichte van €370K) lager dan was begroot, maar nog steeds € 32K hoger dan in 2023.

Afwikkeling financieel resultaat 2024

Door incidentele meevallers in 2024, hoofdzakelijk als gevolg van het dalende aantal bezwaren en de daling van de proceskostenvergoeding, is er over 2024 een **positief resultaat van € 585K** ten opzichte van de 2e BW 2024, voor toevoeging en onttrekking bestemmingsreserve.

Geadviseerd wordt om:

1. De jaarstukken (het jaarverslag en de jaarrekening) 2024 vast te stellen een **positief resultaat van € 585K ten opzichte van de 2e BW 2024,** voor toevoeging en onttrekking bestemmingsreserve.

2. Een bedrag van **€ 291K te doteren aan een nieuw te vormen geoormerkte bestemmingsreserve** voor de financiering van de volgende noodzakelijke projecten in 2025.
    - ICT: Transitie van hosting en technisch beheer GouwBelastingen en OrtaX
    - ICT: Migratie documenten naar Microsoft 365
    - Heffen: onderzoek naar achteraf opleggen gebruikersbelastingen
    - Heffen: onderzoek naar geautomatiseerd doorvoeren aangiften
    - Communicatie: nieuw aanslagbiljet
    - Communicatie: doorontwikkeling website in verband met nieuw CMS.
    - Communicatie: ontwikkeling schrijfwijzer en huisstijlhandboek
    - Communicatie: WOZ-campagne
    - Bedrijfsvoering: reduceren complexiteit governance GR BSOB

3. **Met het restant van € 294K een egalisatiereserve te vormen,** waarmee nadelige financiële effecten in latere jaren gecompenseerd kunnen worden. Hiermee vloeit dit bedrag indirect terug naar de deelnemers in de GR BSOB. Dit onder voorwaarde van een juridische basis voor het treffen van een egalisatiereserve in de GR BSOB.

Beschrijving van de hierboven onder 2) genoemde noodzakelijke projecten die in 2025 gefinancierd kunnen worden met de geoormerkte bestemmingsreserve:

3.1.1.1 ICT

1. **Transitie van hosting en technisch beheer GouwBelastingen en OrtaX van waterschap Aa en Maas naar de SaaS omgevingen van GouwIT en Ortec Finance.**
   - Risico afname: nu afhankelijkheid van één applicatiebeheerder.
   - Beperking risico van inkomstenderving of grote vertragingen in aanslagruns.
   - Verbetering in performance en bewezen beheerprocedures.
   - Verhoogde beschikbaarheid.
   - Toekomstbestendig en minder afhankelijk.
   - Sterk toegenomen veiligheid op basis van ISAE 3402 Type II-/ ISO 27001 rapportages.
   - Voorspelbaarheid van kosten en performance.
   - Schaalbaarheid: bij groei van opdrachtgevers en hoeveelheid data en gebruikers kan het platform meegroeien. Het hosting voorstel van GouwIT voorziet in een kosteloze uitbreiding met extra deelnemers, w.o. Waterschap De Dommel. Dit biedt een groot kostenvoordeel voor BSOB.

   De kosten van de hosting oplossing bedragen initieel € 24K en structureel € 80K. Aangezien de hosting gestart wordt medio 2025 wordt voor 2025 een bedrag van € 64K (€ 24K + € 40K) aangehouden.

2. **Migratie van documenten naar Microsoft 365:** Veilige migratie van documenten naar Microsoft 365 met de juiste rechten en structuur leidt tot een verbeterde samenwerking en toegankelijkheid voor medewerkers en een verbeterde beveiliging en naleving van compliance-richtlijnen. De hele migratie zou gerealiseerd kunnen worden voor naar verwachting € 50K.

3.1.1.2 Heffen

Om invulling te geven aan de Kadernota 2026 worden twee onderzoeken uitgevoerd:

3. **Achteraf opleggen van gebruikersbelastingen:** Aan het Algemeen Bestuur zal in 2025 een advies worden voorgelegd om vanaf 2026 de gebruikersbelastingen achteraf op te leggen. Dit houdt in dat de gebruikersbelastingen van 2026 pas in 2027 worden opgelegd. De financiële gevolgen voor de deelnemers worden vooraf uitgewerkt, waarbij ook de mogelijke risico's worden geïnventariseerd.

4. **Geautomatiseerd doorvoeren van aangiften:** onderzocht wordt of het mogelijk is om bepaalde soorten aangiften (zuiveringsheffing, toeristenbelasting, rioolheffing) geautomatiseerd en zonder controles door te voeren in onze administratie. Aan het geautomatiseerd doorvoeren worden richtlijnen verbonden, waardoor de risico's beperkt worden.

Voor deze onderzoeken wordt een out-of-pocket budget van € 10K gereserveerd

3.1.1.3 Communicatie

5. Ontwikkeling van een **nieuw aanslagbiljet** dat voldoet aan de eisen van de Wet Digitale Overheid en de toegankelijkheidsrichtlijnen (B1-taalniveau, duidelijke structuur). Dit zorgt voor:
   - Naleving van wet- en regelgeving.
   - Vermindering van klantvragen en verhoging van betalingsbereidheid.
   - Efficiëntere interne afhandeling.
   - Verlaging van drukkosten met ongeveer € 4.000 per februarikohier.
   - Verlaging van de benodigde checklist uren per februarikohier.

   De geschatte kosten bedragen € 12K (exclusief interne uren).

6. **Noodzakelijke (door)ontwikkeling van de website**, omdat het voor de website gebruikte content management system (CMS) bij de huidige leverancier niet langer beschikbaar is. In 2025 is een overgang naar een nieuwe leverancier of naar ander CMS noodzakelijk. Voor de (door)ontwikkeling van de website wordt in 2025 out-of-pocket € 100K begroot.

7. Ontwikkeling van een **schrijfwijzer en huisstijlhandboek**: Dit zorgt voor eenduidige identiteit en communicatie en de inrichting van een toolkit voor de medewerkers. De geschatte kosten bedragen € 5K

8. **WOZ-communicatiecampagne**: Deze campagne is opnieuw gericht op het vergroten van begrip en vertrouwen in de dienstverlening, het verlagen van het aantal bezwaren en het verminderen van de druk op het KCC en andere teams. De geschatte kosten bedragen € 25K.

3.1.1.4 Bedrijfsvoering:

9. Gekoppeld aan de meerjarenstrategie zoals die is beschreven in de Kadernota 2026, wordt in opdracht van het Dagelijks Bestuur in 2025 door een gespecialiseerde adviseur (Rob de Greef) een onderzoek uitgevoerd dat er op is gericht om de complexiteit van de governance van de GR BSOB te reduceren. De geschatte kosten bedragen € 25K

3.1.1.5 Financiering van de projecten

De hierboven genoemde projecten kunnen in 2025 worden gefinancierd uit de te vormen geoormerkte bestemmingsreserve van € 291K uit het positieve resultaat uit 2024.

3.1.2 Toerekening naar programmaonderdeel

De directe kosten worden zoveel mogelijk direct aan de programmaonderdelen toegerekend. Conform de vastgestelde kostenverdeelsystematiek (zie voor onderverdeling pagina 39 en 40) Afwikkeling

financieel resultaat 2024) worden de kosten van de overhead op basis van fte's verdeeld over de primaire processen.

3.1.3 Rechtmatigheidsverantwoording

Verantwoordelijkheid college s (dagelijks bestuur)

Verantwoordelijkheid dagelijks bestuur

De baten en lasten alsmede de balansmutaties moeten getrouw in de jaarrekening worden opgenomen. Uit het getrouw opnemen van de baten en lasten alsmede de balansmutaties, blijken een drietal rechtmatigheidscriteria niet expliciet. Dit betreffen het begrotings-, voorwaarden-, en misbruik- en oneigenlijk gebruik criterium. In deze rechtmatigheidsverantwoording licht het dagelijks bestuur toe in hoeverre bij de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties het begrotings-, voorwaarden-, en misbruik- en oneigenlijk gebruik criterium zijn nageleefd. Dit houdt in dat de verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties in overeenstemming zijn met het algemeen bestuur vastgestelde kaders zoals de begroting en gemeentelijke verordeningen en met bepalingen in de relevante wet- en regelgeving. Bij de waarderingsgrondslagen in de jaarrekening is het door het algemeen bestuur op 3 april 2025 vastgestelde normenkader van de relevante wet- en regelgeving verder toegelicht.

Deze verantwoording hanteert een grensbedrag omdat alleen de van belang zijnde aspecten in de verantwoording hoeven te worden betrokken. Deze grens is door het algemeen bestuurde bepaald en bedraagt 3% (maximaal 3) van de totale lasten inclusief toevoegingen aan de reserves en is daarmee vastgesteld op € 369.319 inclusief BTW. De grondslag voor deze verantwoording is de Kadernota Rechtmatigheid 2024 van de Commissie BBV van oktober 2024.

Bevinding
Het dagelijks bestuur stelt vast dat de omvang van de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties die niet rechtmatig tot stand zijn gekomen bedrag € 1.247.387 inclusief BTW bedraagt. Dit is hoger dan de daarvoor gestelde grens van € 369.319 inclusief BTW. Van de niet rechtmatig tot stand gekomen verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties is volgens het dagelijks bestuur overigens een bedrag van € 72.161 acceptabel op basis van door de gemeenteraad vastgestelde afspraken.

De geconstateerde afwijkingen betreffend:

Bedragen *€1.000	
Begrotingscriterium	
1A. Overschrijding lasten programma's (of indien van toepassing een ander door de gemeenteraad vastgesteld autorisatiniveau)	72
(kredieten)	-
2. Ongeautoriseerde reservemutaties	-
3. Overschrijding van baten en/of onderschrijding van baten en lasten die niet tijdig tot een begrotingswijziging hebben geleid of te laat aan de raad zijn gemeld	-
Totaal begrotingsonrechtmatigheden	*72*
4. Totaal van begrotingsonrechtmatigheden (van onderdeel 1 en 2) dat past binnen het vooraf vastgestelde beleid en daarmee vooraf als acceptabel is geduid vermelden en verwijzen naar dit vooraf vastgestelde beleid	72
De niet -acceptabele begrotingsonrechtmatigheden worden inhoudelijk in de rechtmatigheidsverantwoording en in de paragraaf bedrijfsvoering toegelicht	-
Voorwaardencriterium	
5. Inkopen ten onrechte niet Europees aanbesteed	1.247
M&O Criterium	
6. Geen bevindingen	-
Totaal Onrechtmatigheden (incl. btw)	1.319
Waarvan acceptabel	72
waarvan niet-acceptabel	1.247

In de paragraaf bedrijfsvoering is op basis van de Kadernota rechtmatigheid van de commissie BBV en op basis van de afspraken met het algemeen bestuur aanvullende informatie opgenomen over de financiële rechtmatigheid. In deze paragraaf heeft het dagelijks bestuur ook beschreven welke actie hij onderneemt om vermelde afwijkingen in de toekomst te voorkomen.

3.2 BTW en VPB

Gedurende het jaar boekt BSOB de BTW die in rekening wordt gebracht apart. Na afloop van het kalenderjaar wordt de BTW (de zogenoemde doorgeschoven BTW) aan de deelnemers bij de eindafrekening in rekening gebracht op basis van de financiële bijdragen van de deelnemers.

De deelnemer verwerkt deze rekening in de opgaaf voor het BTW compensatiefonds (BCF). De doorschuif BTW werkt alleen voor deelnemers die zelfstandig recht hebben op compensatie van BTW en dus niet voor het waterschap.
Met betrekking tot de VPB kan BSOB voor de activiteiten 'waarderen ten behoeve van de Wet WOZ' en 'heffen en innen van gemeente- en waterschapsbelastingen' - aanspraak maken op een of meerdere objectieve vrijstellingen.

3.3 De balans

Balans per 31 december 2024 (*€1.000)					
Activa	**31-dec-24**	**31-dec-23**	**Passiva**	**31-dec-24**	**31-dec-23**
Machines, apparaten en installaties	195	212	Bestemmingsreserve	610	760
Overige materiële vaste activa	235	320	Resultaat boekjaar	602	-133
Materiële vaste activa	**430**	**532**	**Eigen vermogen**	**1.212**	**626**
			Voorziening RVU	239	353
			Voorziening verlofsparen	55	107
			Voorziening overmatige verlofuren	239	-
			Voorzieningen	**533**	**460**
Totaal vaste activa	**430**	**532**	**Totaal vaste passiva**	**1.745**	**1.086**
Vorderingen op openbare lichamen	29	17	Overige schulden	195	286
Overige vorderingen	-	1			
Uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	19.681	16.696			
Totaal uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	**19.710**	**16.713**	**Netto-vlottende schulden**	**195**	**286**
Liquide middelen	3	38	Overlopende passiva	18.818	16.214
Overlopende activa	614	302			
Totaal vlottende activa	**20.328**	**17.054**	**Totaal vlottende passiva**	**19.013**	**16.500**
Totaal activa	**20.758**	**17.586**	**Totaal passiva**	**20.758**	**17.586**

3.3.1 Toelichtingen

Incidentele meevallers in 2024, hoofdzakelijk als gevolg van het dalende aantal bezwaren en de daling van de proceskostenvergoeding, hebben geresulteerd in een positief resultaat van € 585K ten opzichte van de 2e BW 2024, voor toevoeging en onttrekking bestemmingsreserve. Geadviseerd wordt om € 291K te doteren aan de nieuw te vormen geoormerkte bestemmingsreserve voor de financiering van de onderstaande noodzakelijke projecten in 2025 en met het restant van € 294K een egalisatiereserve te vormen, waarmee nadelige financiële effecten in latere jaren gecompenseerd kunnen worden. Hiermee vloeit dit bedrag indirect terug naar de deelnemers in de GR BSOB. Dit onder voorwaarde van een juridische basis voor het treffen van een egalisatiereserve in de GR BSOB.

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

De gehanteerde grondslagen voor waardering en resultaatbepaling zijn overeenkomstig met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV).

Rechtmatigheidsverantwoording

De verantwoording is opgesteld op basis van de kaders zoals besloten in de financiële verordening en op basis van de kadernota rechtmatigheid 2024. De rechtmatigheidsverantwoording ziet toe op de financiële rechtmatigheid van baten, lasten, balansmutaties. De financiële rechtmatigheid waaronder het voorwaardencriterium, het begrotingscriterium en het misbruik & oneigenlijk gebruik criterium omvat:

Voor het voorwaardencriterium bestaat de norm uit het normenkader zoals door AB is vastgesteld;
Voor het begrotingscriterium geldt dat alle overschrijdingen van lasten en investeringskredieten onrechtmatig zijn, waarbij voor een aantal scenario's in de financiële verordening is beschreven wanneer deze overschrijdingen acceptabel zijn. Voor over- en onderscheidingen van baten, onderschrijdingen van lasten en onderschrijdingen van investeringskredieten geldt dat deze als onrechtmatig zijn aangemerkt indien ze niet tijdig aan AB zijn gemeld.

Ten aanzien van het M&O criterium is de nota M&O beleid van onze organisatie leidend bij het voorkomen en opsporen van misbruik en oneigenlijk gebruik. Omdat alleen bij misbruik sprake is van een onrechtmatigheid zijn eventuele gevallen van misbruik (mits cumulatief met andere fouten of onduidelijkheden boven de verantwoordingsgrens)

Materiële vaste activa

Materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen aanschafwaarde, verminderd met afschrijvingen en investeringssubsidies (indien van toepassing). De afschrijvingen worden berekend volgens de lineaire methode op basis van de verwachte economische levensduur (netto-methode). Voor activa die gedurende het jaar in gebruik worden genomen, start de afschrijvingsperiode 1 januari van het jaar erop. (besloten in de nota financieel beleid 2023) De materiële vaste activa worden lineair afgeschreven op basis van de geschatte economische levensduur van 5, respectievelijk 10 jaar. In geval een actief binnen deze periode buiten gebruik wordt
gesteld, wordt de - op dat moment geldende - restantboekwaarde in een keer afgeschreven. Er is rekening gehouden met duurzame waardeverminderingen.

Vorderingen (zowel op openbare lichamen als overige vorderingen)

Vorderingen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs onder aftrek van de noodzakelijk geachte voorzieningen wegens verwachte oninbaarheid. Deze voorziening wordt statisch bepaald.

Uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rente typische looptijd korter dan één jaar en overlopende activa

De uitzettingen met een rente typische looptijd korter dan één jaar en overlopende activa, worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid is een voorziening in mindering gebracht. Deze voorziening wordt statisch bepaald.

Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Eigen vermogen

Het eigen vermogen bestaat uit de reserves en het gerealiseerd resultaat volgend uit de programmarekening.

Voorziening

De voorzieningen worden tegen nominale waarde gewaardeerd. Met betrekking tot de voorziening RVU is het effect van de tijdswaarde niet materieel. De voorziening verlofsparen wordt niet contant gemaakt in overeenstemming met uitspraken van de commissie BBV.

Overige schulden

De overige schulden worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Overlopende passiva

Voor zover in het bovenstaande niet anders is aangegeven, worden activa en passiva gewaardeerd tegen nominale waarde.

Wijze van resultaatbepaling

De jaarrekening is opgesteld volgens het principe van het 'stelsel van baten en lasten'. In het stelsel van baten en lasten worden uitgaven en inkomsten toegerekend aan de jaren waarop ze betrekking hebben. Onder baten worden verstaan de opbrengsten uit dienstverlening als gemeenschappelijke regeling aan de deelnemers plus de overige baten die rechtstreeks aan het jaar zijn toe te rekenen en die in het jaar als gerealiseerd kunnen worden beschouwd. Verwachte baten zijn voorzichtigheidshalve niet als baten verantwoord. De lasten worden bepaald met inachtneming van de hiervoor reeds vermelde grondslagen voor waardering en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben. Baten worden verantwoord in het jaar waarin de goederen zijn geleverd, c.q. de diensten zijn verricht. Verliezen worden in aanmerking genomen in het jaar waarin deze voorzienbaar zijn.

Resultaatbestemming

Conform het BBV worden de mutaties in de reserves, zowel bij de begroting als de jaarrekening, separaat verantwoord.

3.3.2 Vaste activa

Staat van vaste activa * €1	Boekwaarde 01-01-2024	Investeringen 2024	Desinvesteringen 2024	Afschrijvingen 2024	Boekwaarde 31-12-2024
Verbouwing					
Verbouwing Oss	211.147			22.385	190.031
OHW Bedrijfsmiddelen		5.022		-	5.022
Totaal machines, apparaten, installaties	**211.147**	**5.022**	**-**	**22.385**	**195.053**
Overige materiele vaste activa					
Gouw7R2	67.999			33.999	33.999
Migratie Gouw 2022_aanvulling Gouw7R2	10.312			2.578	7.734
BRP-koppeling	36.696			7.339	29.357
GOUW-Licentie toetreding Dommelvallei	205.000			41.000	164.000
OHW Software	-	26.780	26.780	-	-
Totaal overige materiële vaste activa	**320.007**	**26.780**	**26.780**	**84.916**	**235.090**
Totaal materiële vaste activa	**531.153**	**31.802**	**26.780**	**107.302**	**430.143**

Investering Verbouwing

Er is € 5.022 aan investeringen voor de verbouwing verantwoord onder de OHW.

3.3.3 Vorderingen openbare lichamen

Het saldo vorderingen openbare lichamen wordt bepaald door het saldo op openstaande debiteuren. Dit betreft o.a. extra werkzaamheden die vanuit BSOB verricht zijn voor betreffende deelnemers.

In onderstaande tabel zijn de vorderingen per openbaar lichaam opgenomen.

Vorderingen openbare lichamen	2024	2023
Waterschap Aa en Maas		
Gemeente Asten	12.783	900
Gemeente Bernheze		1.200
Gemeente Boekel		300
Gemeente Deurne	1.683	1.800
Gemeente Gemert-Bakel	2.862	1.950
Gemeente Laarbeek		1.350
Gemeente Maashorst		5.400
Gemeente Oss		2.400
Gemeente Someren	5.507	1.200
Gemeente Land van Cuijk		450
Dienst Dommelvallei	6.436	
GR BWB		
BSGR		
BsGW		
GBTwente		
Noordelijk Belastingkantoor		
SVHW		
Totaal	**29.272**	**16.950**

3.3.4 Overige vorderingen

Niet van toepassing in 2024.

3.3.5 Uitzettingen met een rente typische looptijd korter dan een jaar

De geldelijke middelen bestaan uit de saldi van de belastinggelden en de saldi van de rekening-courant.

Geldelijke middelen (*€1.000)	2024	2023
Saldo Kas		
Lopende Rekening	1	36
Liquide middelen Belastinggelden	1	*36*
Uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	17.907	15.520
Belastinggelden	**17.908**	**15.556**
Saldo Kas		
Lopende Rekening	2	3
Liquide middelen Rekening-Courant	2	*3*
Uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	1.774	1.176
Rekening-Courant	**1.776**	**1.178**
Totaal Geldelijke middelen	**19.684**	**16.734**

Decentrale overheden zijn verplicht om hun overtollige middelen in 's Rijksschatkist aan te houden. Om het dagelijkse kasbeheer te vereenvoudigen is er een drempelbedrag, afhankelijk van het begrotingstotaal, dat buiten de schatkist mag worden gehouden. Dagelijks wordt er op een vast moment afgeroomd waardoor er op enig moment een negatief saldo kan ontstaan.

Berekening benutting drempelbedrag schatkistbankieren (bedragen x € 1.000)				
2024				
Drempelbedrag	1.000	1.000	1.000	1.000
	Kwartaal 1	**Kwartaal 2**	**Kwartaal 3**	**Kwartaal 4**
Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's-Rijks schatkist aangehouden middelen	171	176	83	33
Ruimte onder het drempelbedrag	829	824	917	967
Overschrijding van het drempelbedrag	0	0	0	0
Berekening drempelbedrag 2024				
Begrotingstotaal (exclusief BTW) verslagjaar				9.396
Begrotingstotaal (exclusief BTW) na wijziging				12.073
Het deel van het begrotingstotaal dat kleiner of gelijk is aan € 500 miljoen				
Het deel van het begrotingstotaal dat de € 500 miljoen te boven gaat				
Drempelbedrag				1.000
Berekening kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen 2024				
	Kwartaal 1	**Kwartaal 2**	**Kwartaal 3**	**Kwartaal 4**
Som van de per dag buiten 's Rijksschatkist aangehouden middelen	15.550	16.059	7.643	3.051
Dagen in het kwartaal	91	91	92	92

3.3.6 Overlopende activa

Het saldo overlopende activa is als volgt te specificeren:

Overlopende activa (*€1.000)	2024	2023
Vooruitbet/vooruitgefact kosten	45	22
Transitoria	52	73
Waarborgsommen		
Nog te factureren	518	195
Kruisposten		12
Totaal	614	302

- Vooruitbetaalde/vooruit gefactureerde kosten betreft facturen die in 2024 zijn ontvangen en betaald, maar betrekking hebben op boekjaar 2025.
- De post transitoria betreft voornamelijk de te ontvangen rente. Deze is per jaarrekening 2024 opgenomen onder de overlopende passiva.
- De post nog te factureren betreffen voornamelijk de opbrengsten toeslagenaffaire.
- De kruisposten betrof in 2023 voornamelijk een nog te ontvangen saldo van diverse posten. Deze is in jaarrekening 2024 opgenomen onder de overlopende passiva als een nog te betalen saldo.

3.3.7 Eigen vermogen

BSOB had op 31 december 2024 een positief exploitatieresultaat ad € 715.070.

Eigen vermogen (*€1.000)	2024	2023
Bestemmingsreserve	610	760
Resultaat boekjaar	602	-133
Eigen vermogen	**1.212**	**626**

De bestemmingsreserve is gevormd met als doel bij te dragen in de frictiekosten van nieuwe toetreders. Het beoogd effect is om nieuwe potentiële deelnemers een incentive te bieden die hen eerder beweegt om aan te sluiten bij de GR van BSOB. In 2024 is Dienst Dommel Vallei aangesloten middels een dienstverleningsovereenkomst, waarbij is vastgelegd dat een deel van de frictiekosten wordt gefinancierd door een incentive groot 4 x € 150.000 = € 600.000, te betalen vanuit de bestemmingsreserve van BSOB.

In onderstaande tabel is het verloopoverzicht van het eigen vermogen opgenomen:

Verloopoverzicht Eigen vermogen (*€1.000)	
Eigen vermogen 31-12-2023	**626**
Afrekening resultaat boekjaar 2023 (-133)	
* bestemming: bestemmingsreserve	
* bestemming: uitkering deelnemers	
Toevoeging bestemmingsreserve	133
Onttrekking bestemmingsreserve	-150
Resultaat boekjaar 2024	602
Eigen vermogen 31-12-2024	**1.212**

3.3.8 Voorzieningen

BSOB heeft een voorziening RVU. Deze is gevormd om uitbetalingen aan (voormalige) medewerkers te betalen naar aanleiding van overeenkomsten met medewerkers inzake vroegtijdig stoppen met werken.

Verloopoverzicht Voorziening RVU (*€1.000)	
Voorziening RVU 31-12-2023	**353**
Toevoeging voorziening RVU	
Onttrekking voorziening RVU	-114
Voorziening RVU 31-12-2024	**239**

Daarnaast is er sinds 2022 een voorziening verlofsparen opgesteld. Deze is opgesteld naar aanleiding van de wijzigingen in de CAO WSGO, hierin is de optie verlofsparen opgenomen. Medewerkers mogen maximaal 3600 uur verlofuren hebben. Om in de toekomst mogelijke stuwmeren aan verlof te kunnen opvangen is er een voorziening opgesteld.

In BBV artikel 44 lid 3 staat het volgende opgenomen:
"Voorzieningen worden niet gevormd voor jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume". In het kader van de verlofspaarregeling heeft dit bij (lokale) overheden tot vragen geleid waardoor de commissie BBV een nieuwsbericht heeft doen laten uitgaan. Dit nieuwsbericht is gebruikt bij het vaststellen van de uitgangspunten van de voorziening verlofsparen.

BSOB heeft diverse soorten verlofuren, te weten (boven)wettelijke verlofuren volgend uit de CAO, tijd-voor-tijd uren, IKB-uren en verlofsparen. In boekjaar 2022 en 2023 is in de voorziening verlofsparen zijn de IKB-uren en de verlofspaaruren opgenomen.

Echter op basis van de jaarlijkse beoordeling van de ontwikkeling van het verlofsaldo is gebleken dat de ontwikkeling van het saldo tijd-voor- tijd en bovenwettelijke vakantie-uren van zodanige aard is dat hier ook een voorziening voor opgenomen moet worden.
Daarom zijn er twee arbeidskosten gerelateerde voorzieningen

- Verlofsparen
- Bovenmatige vakantie-uren; te weten
    - Bovenwettelijke vakantie-uren
    - IKB- uren
    - Tijd-voor-tijd uren

De voorzieningen zijn op persoonsniveau berekend. De uurtarieven zijn per persoon bepaald. Voor verlofsparen is dit inclusief IKB en een opslag sociale lasten en pensioenpremie en voor de overmatige verlofuren is dit inclusief IKB en een opslag sociale lasten

In onderstaande tabel is het verloopoverzicht van de voorziening verlofsparen opgenomen:

Verloopoverzicht Voorziening verlofsparen (*€1.000)	
Voorziening verlofsparen 31-12-2023	**107**
Toevoeging voorziening verlofsparen	19
Onttrekking voorziening verlofsparen	-71
Voorziening verlofsparen 31-12-2024	**55**

In onderstaande tabel is het verloopoverzicht van de voorziening overmatige verlofuren opgenomen:

Verloopoverzicht Voorziening overmatige verlofuren (*€1.000)	
Voorziening overm. verlofuren 31-12-2023	
Toevoeging voorziening verlofsparen	239
Onttrekking voorziening verlofsparen	
Voorziening overm. verlofuren 31-12-2024	**239**

3.3.9 Netto-vlottende schulden

Het saldo van de netto-vlottende schulden wordt bepaald door de ontvangen facturen welke per 31 december 2024 nog niet betaalbaar zijn gesteld.

3.3.10 Overlopende passiva

Overlopende passiva (*€1.000)	2024	2023
Nog te betalen kosten	483	747
Te betalen salarissen	14	16
Te betalen loonheffing	435	25
Te betalen pensioenpremies		
Af te dragen BTW aan de belastingdienst	82	3
Kruisposten	89	
Nog af te dragen ontvangsten	17.716	15.422
Totaal	18.818	16.214

Overlopende passiva betreffen kosten welke betrekking hebben op het boekjaar 2024, maar welke pas in 2025 worden gefactureerd dan wel betaald worden. **Nog te betalen kosten** zijn kosten die betrekking hebben op boekjaar 2024, maar waarvan de factuur nog ontvangen moet worden. Hierin zijn tevens de proceskostenvergoedingen opgenomen, die betaald zijn januari 2025.

De te betalen salarissen zijn loonkosten die in de 13° run van 2024 zijn verwerkt en in 2025 zijn uitbetaald.
De te betalen loonheffing betreft de afdracht over de salarisperiode december 2024 welke in 2025 betaald wordt.

De "af te dragen BTW aan de belastingdienst" betreft zowel af te dragen BTW alsmede BTW verlegd vanuit een buitenlandse leverancier. Het gaat hierbij om een ingehuurde taxateur met een vestigingsadres is het buitenland.

De kruisposten betreft voornamelijk een nog te betalen saldo van diverse posten.
De balanspost "Nog af te dragen ontvangsten" bestaat uit ontvangen bedragen die nog aan een deelnemer uitbetaald moeten worden als ook ontvangsten die nog aan een deelnemer toegewezen moeten worden. In onderstaande tabel worden deze posten uitgesplitst.

Nog af te dragen ontvangsten (*€1.000)	2024	2023
ontvangsten	251	224
nog af te dragen BSOB		
nog af te dragen Waterschap Aa en Maas	7.251	7.129
nog af te dragen gemeente Boekel	360	338
nog af te dragen gemeente Deurne	838	787
nog af te dragen gemeente Oss	2.768	2.609
nog af te dragen gemeente Asten	403	403
nog af te dragen gemeente Bernheze	744	753
nog af te dragen gemeente Gemert-Bakel	833	888
nog af te dragen gemeente Laarbeek	568	563
nog af te dragen gemeente Someren	431	406
nog af te dragen gemeente Geldrop-Mierlo	847	
nog af te dragen gemeente Nuenen	667	
nog af te dragen gemeente Son en Breugel	427	
nog af te dragen gemeente Maashorst	1.329	1.321
Totaal	17.716	15.422

3.3.11 Netto-vlottende schulden

Saldo openbare lichamen - Overige schulden/overlopende passiva	2024	2023
ABP Pensioenen	73.827	60.196
Belastingdienst	532.040	344.124
Gemeente 's-Hertogenbosch		10.815
Gemeente Helmond		
Gemeente Heusden		
Gemeente Land van Cuijk		2.528
Gemeente Meierijstad		
Gemeente Oss	147	1.129
UWV		
Loyalis Pensioenen	1.747	637
Totaal	**607.761**	**419.429**

3.4 Niet uit de balans blijkende verplichtingen

Overeenkomst	Looptijd	Totale verplichting
Dienstverleningsovereenkomsten met deelnemers		
Huur en dienstverleningsovereenkomst BSOB met de gemeente Oss	tot en met 31-12-2026 *(getekend 8mei2024)*	€ 2.873.223
Dienstverleningsovereenkomst met waterschap Aa en Maas		
* ICT producten en diensten	tot en met 31-12-2025	€ 417.819
Meerjarige contracten met toeleveranciers waarvan de resterende looptijd >1 jaar is		
Flanderijn; deurwaardersdiensten	tot en met 30-6-2025	P.M.
Evolve IP (MTel B.V.); telefonie	tot en met 31-12-2025	€ 74.484
Salure	tot en met 31-12-2025	€ 29.760
BDO	tot en met 01-06-2028	€ 790.000
Data B Mailservice BV	tot en met 28-2-2026	€ 1.088.900
Overige NUBBV		
BSOB is vanuit de wet- en regelgeving eigen risicodrager voor de WW. De maximale looptijd is afhankelijk van de achtergrond en de afspraken per medewerker. De maximale looptijd is conform CAO - de maximale duur Nawettelijke uitkering.	Op dit moment is er 1 medewerker die een WW uitkering heeft als aanvulling op een nieuwe aanstelling. De verplichting is redelijkerwijs niet in te schatten omdat niet duidelijk is hoe lang deze uitkering loopt. (Momenteel is de aanvulling plm € 800,- p/m). Daarom als PM opgenomen.	P.M.
Proceskostenvergoeding	In de jaarrekening zijn alle proceskostenvergoedingen verwerkt waarover in 2024 een uitspraak is gedaan. Voor de nog te ontvangen uitspraken over heffingsjaar 2024 en eerder is geen inschatting te maken over de hoogte van de te betalen proceskostenvergoedingen en deze zijn daarom als P.M. opgenomen.	P.M.
Totaal		**€ 5.274.186**

Toelichting proceskostenvergoeding

De in 2025 uitbetaalde proceskostenvergoedingen worden als last genomen in boekjaar 2025. Immers deze proceskostenvergoedingen hebben geen directe relatie meer met de in 2024 genomen belastingaanslagen, nu deze belastingaanslagen zijn herroepen. Met andere woorden, er is een nieuwe beschikking met dagtekening in 2025 in de plaats getreden voor de in 2024 bestreden beschikking. Ook de prestatielevering valt in 2025. Namelijk de werkzaamheden die hebben geleid tot het herroepen van de beschikking met dagtekening in 2025, vielen ook in 2025.

De grondslag tot het betalen van een proceskostenvergoeding is opgenomen in artikel 7:15 en artikel 8:15 Awb. Daarmee ontstaat de grondslag en de betaalverplichting (ofwel vordering van de inwoner) pas bij het nemen van de nieuwe herroepen beschikking, waarvan de dagtekening in kalenderjaar 2025 valt.

Uitzondering zijn de betalingen van januari 2025. Omdat BSOB pas in de 1e week van de opvolgende maand de betalingen doet, betekent dat de in januari 2025 betaalde proceskostenvergoedingen, betrekking hebben op in 2024 geleverde prestaties, welke hebben geleid tot een herziene beschikking met een dagtekening in 2024.

Er zijn nog te verwachten proceskosten die betrekking hebben op aanslagbiljetten voor de heffingsjaren 2020 t/m 2024. Het is niet mogelijk om een voorziening te nemen voor nog te verwachten proceskosten. Dit om de volgende redenen:
Onbekend is nog hoeveel procedures voortgezet worden, of nog gestart worden. Onbekend is welk percentage gegrond is en onbekend is de hoogte van de vergoeding. Ook is onbekend in welk kalenderjaar voor welke heffingsjaren de lasten ontstaan.

3.5 Wet normering topfunctionarissen (WNT)

De regels voor de (semi)publieke sector zijn vastgelegd in de Wet normering bezoldiging top-functionarissen publieke en semipublieke sector (WNT). Bij BSOB wordt het Bestuur (Algemeen Bestuur en Dagelijks Bestuur) beschouwd als topfunctionaris in de zin van de WNT. De bestuursleden zijn niet in dienst bij BSOB en zijn onbezoldigd. De directeur is wel in dienst van BSOB en is verantwoordelijk voor de dagelijkse leiding van BSOB en is in die hoedanigheid een topfunctionaris in de zin van de WNT. Hieronder is de topfunctionaris van BSOB en de bezoldiging weergegeven. Daarnaast is een overzicht opgenomen van de onbezoldigde bestuursleden.

WNT-verantwoording 2024 BSOB

De WNT is van toepassing op BSOB. Het voor BSOB toepasselijke bezoldig maximum is in 2024 € 233.000,- overeenstemmend met het algemene bezoldigingsmaximum. De binnen onze organisatie geïdentificeerde leidinggevende topfunctionarissen met een dienstbetrekking hebben geen dienstbetrekking bij andere WNT-plichtige instelling(en) als leidinggevende topfunctionaris (die zijn aangegaan vanaf I januari 2018).

3.5.1 Bezoldiging topfunctionarissen

Gegevens 2024 bedragen x € 1 K	Edwin van der Reijden
Functiegegevens	Directeur
Aanvang en einde functievervulling in 2024	01-01-2024 en 31-12-2024
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1
Dienstbetrekking?	ja
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	125
Beloningen betaalbaar op termijn	20
Subtotaal	*145*
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	233,000
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	N.v.t.
Bezoldiging	145
Het bedrag van de overschrijding en de reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	N.v.t.

3.5.2 Uitkeringen wegens beëindiging dienstverband aan topfunctionarissen

De heer van der Zanden is per 31-12-2023 uit dienst getreden. Dus niet meer van toepassing in 2024.

3.5.3 Overige rapportageverplichtingen op grond van de WNT

Naast de hierboven vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen met een dienstbetrekking die in 2024 een bezoldiging boven het individueel toepasselijke drempelbedrag hebben ontvangen.

		BSOB		
van	**tot**	**Bestuursleden**	**deelnemer**	**rol**
2011		De heer F.F.G.P. den Brok (Frank)	gemeente Oss	DB-lid
9-5-2023		De heer J.J.M.W. Scherrenberg (Joël)	waterschap Aa en Maas	DB-lid
26-1-2022		Mevrouw G.T. Buter (Greet)	gemeente Deurne	DB-lid (tevens voorzitter)
1-6-2021		Mevrouw C.J.M. van den Elsen (Caroline)	gemeente Boekel	AB-lid
1-4-2023	22-12-2024	Mevrouw W. van Zeeland (Willeke)	gemeente Gemert - Bakel	AB-lid
23-12-2024		De heer P.C.M. Ketelaars (Peter)	gemeente Gemert - Bakel	AB-lid
1-1-2022		De heer G. van Heeswijk (Gijs)	Gemeente Maashorst	AB-lid
18-5-2022		De heer ing. L.J.M. van de Moosdijk	Gemeente Asten	AB-lid
24-5-2022		De heer Joan Briels	gemeente Laarbeek	AB-lid
22-6-2022		De heer K. Kusters (Koert)	gemeente Someren	AB-lid
2018		De heer M.A.W.J.M. Wijdeven (Rien)	gemeente Bernheze	AB-lid
jan-24		De heer J. Boersma (Jan)	Dienst Dommelvallei	AB-lid zonder stemrecht

4. CONTROLEVERKLARING

T: +31 (0)40 269 82 22
E: eindhoven@bdo.nl
www.bdo.nl

BDO Audit & Assurance B.V.
Postbus 229, 5600 AE Eindhoven
Philitelaan 73, 5617 AM Eindhoven
Nederland

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het algemeen bestuur van de gemeenschappelijke regeling Belastingsamenwerking Oost-Brabant

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening 2024

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2024 van de gemeenschappelijke regeling Belastingsamenwerking Oost-Brabant te Oss gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van de baten en lasten over 2024 en van het vermogen van de Belastingsamenwerking Oost-Brabant op 31 december 2024 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV).

De jaarrekening bestaat uit:

- het overzicht van baten en lasten over 2024;
- de balans per 31 december 2024;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen, waaronder de rechtmatigheidsverantwoording van het dagelijks bestuur over de financiële rechtmatigheid van baten, lasten en balansmutaties over 2024;
- de bijlage met het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), het controleprotocol dat is vastgesteld door het algemeen bestuur op 19 december 2024 en het Controleprotocol Wet normering topinkomens (WNT) 2024 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie ‘Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening’.

Wij zijn onafhankelijk van de gemeenschappelijke regeling Belastingsamenwerking Oost-Brabant zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Statutair gevestigd te Eindhoven en ingeschreven in het handelsregister onder nummer 17171186.
BDO Audit & Assurance B.V. handelt tevens onder de namen: BDO Audit & Assurance B.V., BDO Accountants, BDO Technology Risk Assurance.
BDO Audit & Assurance B.V. is lid van BDO International Ltd, een rechtspersoon naar Engels recht met beperkte aansprakelijkheid,
en maakt deel uit van het wereldwijde netwerk van juridisch zelfstandige organisaties die onder de naam ‘BDO’ optreden.
BDO is de merknaam die wordt gebruikt ter aanduiding van het BDO-netwerk en van elk van de BDO Member Firms.

Paragraaf ter benadrukking van bepaalde aangelegenheden - rechtmatigheidsverantwoording

Wij vestigen de aandacht op het onderdeel rechtmatigheidsverantwoording in de toelichting op de jaarrekening (paragraaf 3.1.3). Het dagelijks bestuur heeft in deze rechtmatigheidsverantwoording toegelicht dat een deel van de verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties niet rechtmatig tot stand is gekomen. Het totaal aan geconstateerde afwijkingen (rechtmatigheidsfouten), voor een bedrag van in totaal € 1.319.000, waarvan € 72.000 past binnen het vooraf vastgestelde beleid en daarmee vooraf door het algemeen bestuur als acceptabel is geduid, en/of het totaal aan geconstateerde onduidelijkheden van in totaal € 0, ligt boven de door het algemeen bestuur vastgestelde verantwoordingsgrens. Ons oordeel is niet aangepast als gevolg van deze aangelegenheid.

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de controle van de jaarrekening als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. Onderstaande informatie ter ondersteuning van ons oordeel en onze bevindingen moeten in dat kader worden bezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 120.770. De bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 Bado.

Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT 2024. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado.

Wij zijn met het algemeen bestuur overeengekomen dat wij aan het algemeen bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 120.770 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve of WNT-redenen relevant zijn.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2024 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6 sub a WNT en artikel 5 lid 1 sub n en o Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

De jaarstukken omvat andere informatie, naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij. De andere informatie bestaat uit het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het BBV.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur voor de jaarrekening

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met het BBV. Het dagelijks bestuur is ook verantwoordelijk voor de financiële rechtmatigheid van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving, waaronder interne verordeningen, opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in het door het algemeen bestuur vastgestelde normenkader de dato 3 april 2025 en voor het getrouw toelichten van de financiële rechtmatigheid in de jaarrekening.

In dit kader is het dagelijks bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het dagelijks bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van het normenkader voor de financiële rechtmatigheid mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het dagelijks bestuur de veronderstellingen inzake de financiële risico's in relatie tot de financiële positie onderbouwen en afwegen of de gemeenschappelijke regeling in staat is de financiële risico's vanuit de reguliere exploitatie en onverwachte tegenvallers financieel op te vangen zonder tussenkomst van de toezichthouder. Het dagelijks bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de financiële risico's kunnen worden opgevangen toelichten in de jaarrekening.

Het algemeen bestuur is verantwoordelijk voor het vaststellen van het normenkader voor de financiële rechtmatigheid en het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de gemeenschappelijke regeling.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, het controleprotocol dat is vastgesteld door het algemeen bestuur op 19 december 2024, het Controleprotocol WNT 2024, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de gemeenschappelijke regeling;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het dagelijks bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het dagelijks bestuur gehanteerde veronderstellingen aanvaardbaar zijn inzake de afweging dat de gemeenschappelijke regeling in staat is de financiële risico's vanuit de reguliere exploitatie en onverwachte tegenvallers financieel op te vangen zonder tussenkomst van de toezichthouder. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan omtrent de financiële positie. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen echter van materiële betekenis zijn voor de financiële positie van de gemeenschappelijke regeling;

- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de controle van de jaarrekening van de gemeenschappelijke regeling, rekening houdend met de invloed daarop van de aard en de significantie van de activiteiten van uitvoeringsorganisaties ten behoeve van de gemeenschappelijke regeling. Op basis hiervan hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden ten aanzien van deze uitvoeringsorganisaties.

Wij communiceren met het algemeen bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Eindhoven, 3 juli 2025

BDO Audit & Assurance B.V.
namens deze,

w.g. drs. D.O. Meeuwissen RA

5. BIJLAGEN

5.1 Deelnemersbijdragen

Lasten		Waarderen	Heffen	Innen	**Totaal**
Bijdrage ex BTW in 2024		6.226.136	3.939.169	1.331.318	**11.496.624**
in %		54,16%	34,26%	11,58%	100%

In onderstaande tabel is het verschil in deelnemersbijdragen met de 2e BW 2024 opgenomen.

2e BW 2024	Aa en Maas	Asten	Bernheze	Boekel	Deurne	Geldrop-Mierlo	Gemert-Bakel	Laarbeek	Maashorst	Nuenen	Oss	Someren	Son en Breugel	Totaal
Totale bijdrage excl BTW	3.203.560	385.694	680.887	215.239	713.145	936.041	668.149	495.970	1.258.639	525.162	2.162.748	447.133	380.678	**12.073.046**
Percentage van bijdrage	26,53%	3,19%	5,64%	1,78%	5,91%	7,75%	5,53%	4,11%	10,43%	4,35%	17,91%	3,70%	3,15%	**100%**
BTW - verdeling op basis van % bijdrage	262.853	31.646	55.867	17.660	58.514	76.802	54.822	40.694	103.272	43.090	177.454	36.687	31.235	**990.595**
	3.466.413	doorschuifBTW voor gemeentelijke deelnemers												

Jaarstukken 2024	Aa en Maas	Asten	Bernheze	Boekel	Deurne	Geldrop-Mierlo	Gemert-Bakel	Laarbeek	Maashorst	Nuenen	Oss	Someren	Son en Breugel	Totaal
Totale bijdrage excl BTW	3.236.418	357.939	608.717	199.734	666.016	877.727	600.397	457.742	1.223.389	489.205	2.010.997	414.266	354.077	**11.496.624**
Percentage van bijdrage	28,15%	3,11%	5,29%	1,74%	5,79%	7,63%	5,22%	3,98%	10,64%	4,26%	17,49%	3,60%	3,08%	**100%**
BTW - verdeling op basis van % bijdrage	269.489	29.805	50.686	16.631	55.458	73.086	49.994	38.115	101.869	40.735	167.451	34.495	29.483	**957.297**
	3.505.907	doorschuifBTW voor gemeentelijke deelnemers												
BTW eindgebruiker (deelnemers GR)	814.015													
BTW DVO (via vooraftrek BTW-aangifte verwerkt)	143.305													
Totale BTW	**957.297**													
Verschil deelnemersbijdrage jaarrekening 2024 tov 2e BW 2024	**32.858**	**-27.755**	**-72.171**	**-15.505**	**-47.130**	**-58.314**	**-67.752**	**-38.228**	**-35.250**	**-35.956**	**-151.751**	**-32.867**	**-26.601**	**-576.422**
Verschil deelnemersbijdrage inclusief BTW eindgebruiker 2024 tov 2e BW 202	**39.494**	**-29.597**	**-77.351**	**-16.534**	**-50.186**	**-62.030**	**-72.580**	**-40.807**	**-36.653**	**-38.311**	**-161.754**	**-35.060**	**-28.352**	**-609.719**

5.2 Productiecijfers 2024

RSOB - Aantallen aanslagen en aanslagregels
Productiecijfers 2024

	Aa en Maas		Asten		Bernheze		Boekel		Deurne		Geldrop-Mierlo		Gemert-Bakel		Laarbeek		Maashorst		Nuenen		Oss		Someren		Son en Breugel		Totaal
	Biljetten	Regels	Biljetten	Regels	Biljetten	Regels	Biljetten	Regels	Biljetten	Regels	Biljetten	Regels	Biljetten	Regels	Biljetten	Regels	Biljetten	Regels	Biljetten	Regels	Biljetten	Regels	Biljetten	Regels	Biljetten	Regels	
Aantal aanslagbiljetten per deelnemer	419.014		9.247		16.311		5.550		18.876		22.561		15.845		11.448		32.469		13.199		59.328		10.747		8.988		643.583
Aanslagen in het basispakket																											
Watersysteemheffing ingezetenen		342.207																									342.207
Watersysteemheffing gebouwd		396.700																									396.700
Watersysteemheffing ongebouwd		120.001																									120.001
Zuiveringsheffing forfait bedrijven		22.793																									22.793
Zuiveringsheffing forfait woningen		376.546																									376.546
Afvalstoffenheffing - vastrecht/ vast bedrag				7.525		13.681		4.699		14.646		19.048		13.330		10.153		26.512		11.027		43.732		8.658		7.880	180.891
Afvalstoffenheffing - DiftarI				11.538		22.145				21.689		32.318		10.211		15.152				17.911		31.837		12.769			175.570
Reinigingsrecht												112		230						59				101		27	529
Onroerende zaakbelasting eigenaar niet-woning				1.172		1.524		711		1.765		1.175		1.529		1.161		3.369		1.004		3.812		1.283		755	19.260
Onroerende zaakbelasting eigenaar woning				7.541		13.396		4.481		14.257		19.775		13.421		10.074		26.685		11.022		43.004		8.834		7.920	180.410
Onroerende zaakbelasting gebruiker niet-woning				1.087		1.406		593		1.614		1.150		1.415		1.047		3.119		828		3.684		1.202		702	17.847
Bedrijfsinvesteringszone eigenaar																								95			95
Bedrijfsinvesteringszone gebruiker														159										90			249
Reclamebelasting				106		68						227				74		290		142		361					1.268
Rioolheffing gebruiker niet-woning								458		1.369		1.033		1.259		892		3.397		747		3.219				643	13.017
Rioolheffing gebruiker woning								4.597		14.321		18.956		13.026		9.984		25.910		11.001		42.941				7.762	148.498
Rioolheffing eigenaar niet-woning				1.063		1.381												2.662				3.463		1.232		1.068	10.869
Rioolheffing eigenaar woning				7.543		13.071												25.776				41.444		8.821		9.490	106.145
Rioolgrotoverbruik				24				23				11						27		54		411				13	563
Hondenbelasting				1.415						3.621		4.132		3.326								9.958		1.781			24.233
Toeristenbelasting				83		58		42		62		19		95		71		127		12		123		96			717
Forensenbelasting																		134									134
Naheffingsaanslag parkeerbelasting										33		117						715				6.895					7.760
Kosten parkeerbelasting										33		117						715				6.926					7.791
Baatbelasting																											0
Precario																										24	24
Marktgelden										77																	77
Graf-/lijkbezorgings-/begrafenisrechten										134																	134
Aanslagen in het pluspakket																											
Zuiveringsheffing-Verontrein. bedrijf	9.051																										9.051
Biljetten	419.014		9.247		16.311		5.550		18.876		22.561		15.845		11.448		32.469		13.199		59.328		10.747		8.988		643.583
Regels		1.258.247		39.097		66.730		15.604		73.621		98.190		58.001		48.537		119.438		53.807		241.810		44.962		36.284	2.154.328

	Aa en Maas	Asten	Bernheze	Boekel	Deurne	Geldrop-Mierlo	Gemert-Bakel	Laarbeek	Maashorst	Nuenen	Oss	Someren	Son en Breugel	Totaal	Tarief	Kosten
WOZ-objecten (=PowerBI 8-1-2024)		8.658	14.685	5.149	15.927	20.952	14.904	11.162	29.893	11.761	46.660	10.049	8.685	198.485	31,37	6.226.136
Aanslagregels op de basisbiljetten heffen	1.258.247	39.097	66.730	15.604	73.621	98.190	58.001	48.537	119.438	53.807	241.810	44.962	36.284	2.154.328	1,72	3.712.894
Zuiveringsheffing-verontr. Bedrijf	9.051													9.051	25,00	226.275
Aanslagbiljetten innen	419.014	9.247	16.311	5.550	18.876	22.561	15.845	11.448	32.469	13.199	59.328	10.747	8.988	643.583	1,86	1.195.038
Verzoek om kwijtschelding Deelnemers	3.178	90	139	51	224	469	175	135	978	152	1.022	80	121	6.814	20,00	136.280
																11.496.624

5.3 Taakvelden

Taakveld	Taakveldomschrijving		Begroting 2024	2e BW 2024	Realisatie 2024	Verschil Realisatie 2024 - 2e BW	Realisatie 2023
0.4	Overhead	Totale kosten overhead	3.640	4.398	4.459	61	3.665
		Doorbelasting kosten overhead naar programma belastingen	-3.640	-4.398	-4.459	-61	-3.665
		Saldo kosten overhead	-	-	-	-	-
0.61 + 0.62	Belastingen-OZB	Totale directe lasten	3.248	4.840	4.135	-705	4.353
		Totale directe baten	-18	-308		308	-44
		Directe kosten belastingen-OZB	**3.230**	**4.532**	**4.135**	**-397**	**4.309**
		Doorbelasting kosten overhead	1.706	2.062	2.090	29	1.718
		Totale kosten belastingen-OZB	**4.936**	**6.594**	**6.225**	**-369**	**6.027**
0.64	Belastingen-Overig	Totale directe lasten	2.471	3.077	2.901	-176	2.491
		Totale directe baten	-3				
		Directe kosten belastingen-Overig	**2.468**	**3.077**	**2.901**	**-176**	**2.491**
		Doorbelasting kosten overhead	1.934	2.336	2.369	32	1.947
		Totale kosten belastingen-Overig	**4.401**	**5.413**	**5.269**	**-144**	**4.438**
0.8	Onvoorzien		58	66	2	-64	
	Netto-kosten		**9.396**	**12.073**	**11.497**	**-576**	**10.464**
		Deelnemersbijdragen (incl. BTW)	10.150	13.064	12.896	-753	11.404
		BTW Eindgebruiker - exploitatie	755	991	814	-177	939
		BTW Eindgebruiker- investeringen					
	Exploitatieresultaat				**585**	**585**	**-133**
0.10	Mutaties reserve				17	17	
0.11	**Gerealiseerd resultaat**				**602**	**602**	**-133**

5.4 Lijst van gebruikte afkortingen

AB	Algemeen Bestuur
AFV	Afvalstoffenheffing
AIC	Automatische Incasso
BAG	Basisregistratie Adressen en Gebouwen
BBV	Besluit Begroting en Verantwoording
BGT	Basisregistratie Grootschalige Topografie
BRK	Basisregistratie Kadaster
BRP	Basisregistratie Personen
BSN	Burgerservicenummer
BSOB	Belastingsamenwerking Oost-Brabant
Burap	Bestuursrapportage
BW	Begrotingswijziging
Diftar	Gedifferentieerde tarieven
HRM	Human Resource Management
I-WOZ	iWOZ® is een softwaresysteem dat vraagprijzen en vastgoedinformatie verzamelt en deze gegevens vervolgens via een eigen website inzichtelijk en opvraagbaar maakt.
IB	Informatiebeveiliging
GIS	Geografisch informatiesysteem
FG	Functionaris Gegevensbescherming
FIDO	Financiering Decentrale Overheden
KPI	Kritische Prestatie-indicator
KWS	Kwijtschelding
LV	Landelijke Voorzieningen
MJB	Meerjarenbegroting
MSNP	Minnelijke schuldsanering natuurlijke personen
NCNP	No Cure No Pay
NHR	Nederlands Handelsregister
OR	Ondernemingsraad
PMA	Permanente Marktanalyse
PO	Privacy Officer
RBD	Rijksbelastingdienst
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
WOZ	Waardering Onroerende Zaken
WSNP	Wet schuldsanering natuurlijke personen
WVOB	Zuiveringsheffing-verontreinigingsheffing bedrijf

BESLUIT DAGELIJKS BESTUUR

VOORSTEL

Het Dagelijks Bestuur van de Gemeenschappelijke Regeling Belastingsamenwerking Oost-Brabant;

gelet op,

1. de Wet Gemeenschappelijke Regelingen;
2. de bepalingen in de Gemeenschappelijke Regeling BSOB;

B E S L U I T :

1. De Jaarstukken 2024 ter vaststelling aan het Algemeen Bestuur aan te bieden;

Aldus per schriftelijke instemming door het Dagelijks Bestuur van BSOB op 20 juni 2025

De voorzitter Dagelijks Bestuur	De secretaris
G.T. Buter	E.M. van der Reijden

BESLUIT ALGEMEEN BESTUUR

Het Algemeen Bestuur van de Gemeenschappelijke Regeling Belastingsamenwerking Oost-Brabant;

gelezen het voorstel van het Dagelijks Bestuur d.d. 20 juni 2025

gelet op,

1. de Wet Gemeenschappelijke Regelingen;
2. de bepalingen in de Gemeenschappelijke Regeling BSOB;

B E S L U I T :

1. De jaarstukken (het jaarverslag en de jaarrekening) 2024 vast te stellen een **positief resultaat van € 585K ten opzichte van de 2e BW 2024,** voor toevoeging en onttrekking bestemmingsreserve.
2. Een bedrag van **€ 291K te doteren aan een nieuw te vormen geoormerkte bestemmingsreserve** voor de financiering van de volgende noodzakelijke projecten in 2025.
    a. ICT: Transitie van hosting en technisch beheer GouwBelastingen en OrtaX
    b. ICT: Migratie documenten naar Microsoft 365
    c. Heffen: onderzoek naar achteraf opleggen gebruikersbelastingen
    d. Heffen: onderzoek naar geautomatiseerd doorvoeren aangiften
    e. Communicatie: nieuw aanslagbiljet
    f. Communicatie: doorontwikkeling website in verband met nieuw CMS
    g. Communicatie: ontwikkeling schrijfwijzer en huisstijlhandboek
    h. Communicatie: WOZ-campagne
    i. Bedrijfsvoering: reduceren complexiteit governance GR BSOB
3. Het resterende **positieve resultaat van € 294K** indirect terug te laten vloeien naar de deelnemers, door een **egalisatiereserve** te vormen met als doel om tegenvallers in komende jaren op te vangen.

Aldus vastgesteld door het Algemeen Bestuur van BSOB op 27 juni 2025

De voorzitter	De secretaris
G.T. Buter	E.M. van der Reijden

M E M O

Aan : Algemeen bestuur

Onderwerp : Actualisatie prognose 2025

Bijlage bij : Bestuursrapportage 2025

Bespreking : Commissies 18 september, algemeen bestuur 10 oktober

---

Aanleiding

In de bestuursrapportage 2025 wordt gerapporteerd over de voortgang in het lopende begrotingsjaar en over bijzondere gebeurtenissen. De bestuursrapportage gaat over de eerste zes maanden van het jaar. Ter ondersteuning van de bestuurlijke behandeling in de commissies op 18 september en het algemeen bestuur op 10 oktober, hebben we de financiële voortgang geactualiseerd tot en met 11 september.

Prognose resultaat (x € 1.000)	Begroting 2025	Begrotings-wijziging	Begroting incl wijziging	Prognose 2025	Verschil in €	Verschil in %	
Rente en afschrijvingen	49.685		49.685	48.382	1.303	2,62%	V
Personeelslasten	60.231		60.231	60.968	-738	-1,23%	N
Goederen en diensten van derden	81.691		81.691	81.992	-301	-0,37%	N
Bijdragen aan derden	6.185		6.185	5.791	395	6,38%	V
Reservering/Voorzieningen/Onvoorzien	1.013		1.013	1.013			
Totaal lasten	*198.804*		*198.804*	*198.146*	*659*	*0,33%*	**V**
Financiële baten	2.697		2.697	2.697			
Personeelsbaten	1.325		1.325	1.325			
Goederen en diensten aan derden	2.615		2.615	3.300	685	26,19%	V
Bijdragen van derden	3.248		3.248	3.689	441	13,59%	V
Interne verrekeningen	25.359		25.359	25.102	-257	-1,01%	N
Totaal baten	*35.243*		*35.243*	*36.113*	*870*	*2,47%*	**V**
Waterschapsbelastingen	**163.561**		**163.561**	**163.561**			
Totaal				**1.528**	**1.528**	**0,93%**	V

Toelichting

Ten opzichte van de bestuursrapportage is de prognose door een voordeel op de baten (goederen en diensten aan derden en bijdragen van derden) licht verbeterd met € 0,3 miljoen. Op de totale begrotingsomvang is dit nihil. Hoewel we inmiddels verder in de tijd zijn, blijft het een momentopname. Het uiteindelijke jaarrekeningresultaat is afhankelijk van diverse factoren, partijen en externe omstandigheden (waaronder weersinvloeden) en kan daardoor zowel positief als negatief afwijken van de verwachting op dit moment. Op basis van voorgaande jaren is het niet irreëel dat met name door hogere baten, het jaarrekeningresultaat hoger wordt dan nu voorzien. Daar liggen op dit moment echter geen concrete aannames of verwachtingen onder. Ook de actualisatie van de overdrachtswaarde van de APPA voorziening (pensioenvoorziening voor (voormalig) bestuurders) heeft nog effect hebben op het jaarrekeningresultaat. De verwachting op dit moment is dat er een toevoeging van € 1,4 miljoen aan de voorziening moet worden gedaan vooruitlopend op de overgang naar het ABP per 1 januari 2028.

veilig voldoende schoon water

Waterschap
Aa en Maas

Bestuursrapportage

2025

Versie 1.0
Vaststelling dagelijks bestuur 2 september 2025
Vaststelling algemeen bestuur 10 oktober 2025

INHOUD

1. Voorwoord **4**

Leeswijzer 5

2. Op hoofdlijnen **6**

3. Bestuurlijke programma's **8**

3.1 Waterveiligheid 8

3.1.1 Prestaties en activiteiten 8

3.1.2 Financieel 9

3.2 Klimaatbestendig en gezond watersysteem 11

3.2.1 Voldoende water en omgaan met weersextremen 11

3.2.1.1 Prestaties en activiteiten 11

3.2.2 Gezond en natuurlijk water 12

3.2.2.1 Prestaties en activiteiten 12

3.2.3 Financieel 14

3.3 Schoon water 17

3.3.1 Prestaties en activiteiten 17

3.3.2 Financieel 19

3.4 Samen, duurzaam, slim en effectief 21

3.4.1 Prestaties en activiteiten 21

3.4.2 Financieel 23

4. Paragrafen **25**

4.1 Uiteenzetting van de financiële positie 25

4.1.1 Financiering 25

4.1.2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing 26

4.2 Assetmanagement 27

4.3 Bedrijfsvoering 27

4.4 Verbonden partijen 27

5. Voorstel en besluit **29**

1. Voorwoord

Voor u ligt de bestuursrapportage 2025. Hierin blikken we terug op de eerste zes maanden van het lopende jaar en kijken we tegelijkertijd vooruit naar het resterende deel van het jaar. Wat hierin allereerst opvalt, is dat de organisatie zich in een versnellingsfase bevindt en een aanzienlijk aantal projecten onder handen heeft. Veel daarvan verlopen volgens planning, zowel inhoudelijk als financieel, al geldt dat helaas niet voor alle activiteiten. Ook lichten we afwijkingen in de financiële realisatie ten opzichte van de begroting toe.

De huidige prognose laat aan het einde van het jaar een bescheiden exploitatieoverschot zien, voornamelijk doordat de financieringslasten gunstiger uitvallen dan begroot. Op de directe kosten (personeelslasten en goederen en diensten) zien we echter een licht tekort. Dit beeld is in lijn met de afgelopen jaren, algehele kostenontwikkelingen, toenemende opgaven en onze inzet op het aantrekken en vasthouden van mensen. Concreet betekent dit dat in de projecten geen grote meevallers noch tegenvallers zitten en de organisatie in control is. De periode van extreme prijsstijgingen lijkt iets af te vlakken, maar blijft een aandachtspunt. Dit jaar is er voor gekozen om scherper aan de wind te varen wat meer flexibiliteit van de organisatie vraagt om te voorkomen dat er ongewenste risico's ontstaan. De sterke groei van de het aantal en de omvang van de projecten is daarmee enerzijds een uitdaging, maar biedt tegelijkertijd kansen doordat er meer spreiding van inzet en middelen mogelijk is. Door de intensieve samenwerking met onze partners worden kennis en ervaring gedeeld en maken vele schouders het werk lichter.

Voor de komende periode gaan we door op de ingezette koers en zetten we alle zeilen bij om de opgaven te realiseren en waar mogelijk de wettelijke doelstellingen (KRW) te behalen. Daarbij merken we wel dat de demissionaire status van het kabinet bij enkele projecten verhoogde onzekerheid met zich meebrengt. Als zelfstandig overheidsorgaan gaan we echter uit van onze eigen kracht en pakken we door. De ruimtelijke opgaven zijn en blijven groot en daarin nemen we onze verantwoordelijkheid. Met het fantastische team dat dag en nacht klaar staat voor droge voeten, schoon en voldoende water, heeft dit dagelijks bestuur er alle vertrouwen in dat we op de juiste weg zitten. Samen met het algemeen bestuur blijven we ook de komende periode werken aan een mooie en robuuste leefomgeving waarin het prettig wonen en goed ondernemen is.

Dit jaar wordt afgeweken van de gebruikelijke werkwijze door het indienen van een begrotingswijziging. Niet vanuit de wens om het fundamenteel anders te willen doen, maar om te zorgen dat we voldoen aan de aangescherpte eisen rondom rechtmatigheid. Hieruit volgt ook dat we als dagelijks bestuur bij de jaarrekening 2025 voor het eerst een rechtmatigheidsverklaring zullen afgeven. Dit bereiden we zorgvuldig voor zodat het algemeen bestuur deze vol vertrouwen kan bekrachtigen.

Namens het dagelijks bestuur,

de secretaris, de dijkgraaf,

Peter Verlaan Mario Jacobs

Leeswijzer

De bestuursrapportage heeft betrekking op de beleidsmatige en financiële realisatie in de eerste zes maanden van 2025 en de verwachting voor het hele jaar. In de bestuursrapportage rapporteren we met name over onderwerpen die zijn afgerond, over afwijkingen ten opzichte van de begroting (zowel positief als negatief) en over bijzondere gebeurtenissen en nieuwe ontwikkelingen.

Bij het opstellen van deze bestuursrapportage hebben we zoveel mogelijk aansluiting gezocht bij de begroting 2025 en de (nieuwe) verslaggevingsvoorschriften die daaraan ten grondslag liggen, daarbij rekening houdend met het doel en karakter van de bestuursrapportage zelf.

De bestuursrapportage begint met een overzicht van de financiële realisatie tot en met juni 2025 en de prognose voor het einde van het jaar. De verschillen ten opzichte van de begroting worden daarbij op hoofdlijnen toegelicht. Vervolgens wordt per bestuurlijk programma ingegaan op onderwerpen waar ten opzichte van de begroting beleidsmatig dan wel financieel iets is veranderd. Daarbij lichten we voor de exploitatie de afwijkingen toe die van betekenende zijn. In beginsel zijn dit afwijkingen van € 100.000 of meer. Tot slot gaan we in de paragrafen, analoog aan de begroting, in op de belangrijkste aspecten met betrekking tot de financiële positie, assetmanagement, bedrijfsvoering en verbonden partijen.

De daadwerkelijk gerealiseerde prestaties en activiteiten, zoals bijvoorbeeld het aantal hectares Natte Natuurparels of het aantal vispassages, vergelijken we met de aantallen die we ons bij de begroting hadden voorgenomen. De voortgang duiden we middels een stoplichtmodel waarbij de kleuren alleen iets zeggen over de feitelijk gerealiseerde én afgeronde prestaties. Ze geven echter geen volledig beeld van de geleverde inspanningen of de extra resultaten. Zo kan de indruk ontstaan dat er dit jaar voor een bepaalde activiteit geen voortgang is geboekt, terwijl er wel een forse inspanning is geleverd in de voorbereidingen voor de uiteindelijke realisatie. Dit speelt met name bij het programma ‘Klimaatbestendig en gezond watersysteem’. Om die reden is voor dit programma ook de inspanning inzichtelijk gemaakt middels zogenaamde ‘inspanningseenheden’. Op deze manier ontstaat er een breder en genuanceerder inzicht in de uiteindelijk te realiseren activiteiten.

	Realisatie verloopt volgens (meerjaren) prognose
	Realisatie verloopt vertraagd
	Planning wordt niet gerealiseerd

2. Op hoofdlijnen

De bestuursrapportage is een momentopname over de eerste helft van het jaar waarbij we een zo goed mogelijke inschatting doen richting de jaarrekening. Daarbij zijn we van diverse factoren, partijen en externe omstandigheden afhankelijk voor de uiteindelijke realisatie. Deze kan zowel positief als negatief afwijken van de verwachting op dit moment. Op basis van de realisatie in het eerste halfjaar en de ontwikkelingen sinds het opstellen van de begroting 2025 verwachten we op dit moment over heel 2025 een positief resultaat van ruim € 1 miljoen.

De belangrijkste beleidsmatige en financiële ontwikkelingen in de eerste helft van 2025 worden hierna benoemd. Als onderdeel van de bestuurlijke programma's wordt op beide aspecten een uitgebreide toelichting gegeven op de ontwikkelingen. Als gevolg van de veranderingen rondom de rechtmatigheidsverantwoording en de verschuiving van de verantwoordelijkheid hiervoor van de accountant naar het dagelijks bestuur, is er in deze bestuursrapportage ook een begrotingswijziging opgenomen.

Inhoudelijk

- Het werken aan de opgaven rondom waterveiligheid verloopt conform verwachting.
- Het aanvullend KRW Uitvoeringsprogramma is bestuurlijk vastgesteld en met de uitvoering is gestart. Naast het doorzetten van inrichtingsprojecten in het watersysteem en effluentverbetering bij de rwzi's is er extra inzet op KRW-proof vergunningverlening en toezicht en handhaving. Ook zetten we versterkt in op samenwerking met gemeenten, onder meer ten aanzien van de overstorten.
- Bij de rwzi's zijn diverse verbeterstappen gerealiseerd of voorbereid. Zo is de biologische zuivering bij rwzi Oijen aangepast. Bij rwzi Vinkel en rwzi Dinther vallen de investeringskosten voor effluentverbetering hoger uit en zijn aanvullende investeringskredieten toegekend.
- Begin juli is de Afvalwaterstrategie 2026-2036 vastgesteld.

Financieel

Op de directe kosten (personeelslasten en goederen en diensten) zien we een licht tekort. Dit beeld is in lijn met de afgelopen jaren, algehele kostenontwikkelingen, toenemende opgaven en onze inzet op het aantrekken en vasthouden van mensen. In de voorjaarsnota 2025 is hier, in aanloop naar het opstellen van de begroting 2026, dan ook rekening mee gehouden. De hogere uitgaven voor het realiseren van onze doelen, worden gecompenseerd door lagere rente- en afschrijvingslasten en hogere baten. Hierdoor verwachten we op dit moment voor 2025 een positief resultaat van circa € 1,3 miljoen. Dit is minder dan 1% van de netto lasten.

Prognose resultaat (x € 1.000)	Begroting 2025	Begrotings-wijziging	Begroting incl wijziging	Prognose 2025	Afwijking prognose begroting in €	Afwijking prognose begroting in %	
Rente en afschrijvingen	49.685		49.685	48.382	1.303	2,6%	V
Personeelslasten	60.231		60.231	60.938	-708	-1,2%	N
Goederen en diensten van derden	81.691		81.691	81.980	-290	-0,4%	N
Bijdragen aan derden	6.185		6.185	5.791	395	6,4%	V
Reservering/Voorzieningen/Onvoorzien	1.013		1.013	1.013		0,0%	=
Totaal lasten	*198.804*		*198.804*	*198.104*	*701*	*0,4%*	**V**
Financiële baten	2.697		2.697	2.697		0,0%	=
Personeelsbaten	1.325		1.325	1.325		0,0%	=
Goederen en diensten aan derden	2.615		2.615	3.065	450	17,2%	V
Bijdragen van derden	3.248		3.248	3.619	371	11,4%	V
Interne verrekeningen	25.359		25.359	25.102	-257	-1,0%	N
Totaal baten	*35.243*		*35.243*	*35.808*	*565*	*1,6%*	**V**
Waterschapsbelastingen	**163.561**		**163.561**	**163.561**		**0,0%**	**=**
Totaal				**1.265**	**1.265**		V

Lasten

Het positief resultaat op de lasten komt in belangrijke mate doordat de kapitaallasten (rente- en afschrijvingen) op basis van de doorrekening van de werkelijk gerealiseerde investeringsvolumes als vastgesteld bij de jaarrekening 2024 lager zijn dan waarmee rekening was gehouden. De lagere kapitaallasten werken in beginsel meerjarige door, al kunnen de rentelasten fluctueren afhankelijk van de ontwikkelingen op de kapitaalmarkt. Daarnaast zijn de bijdragen aan derden dit jaar naar verwachting lager dan geraamd. Tegenover deze voordelen staan hogere personeelslasten, mede door de in mei afgesloten CAO die met terugwerkende kracht geldt per 1 januari 2025, en kosten voor goederen en diensten van derden. Dit heeft een structureel effect.

Baten

Aan de batenzijde zien we dat de bijdragen van derden, evenals de opbrengsten uit goederen en diensten aan derden hoger zijn. Bij het opstellen van de begroting worden de baten zo reëel mogelijk geraamd, maar dient rekening gehouden te worden met de verslaggevingsregels. Baten die op dat moment niet met een grote mate van zekerheid bepaald kunnen worden, mogen niet worden meegenomen. Dit leidt nu tot een incidenteel voordeel. Daarnaast staan hier in sommige gevallen, zoals wanneer wij een vergoeding krijgen voor ons aandeel in de planvorming, ook hogere lasten tegenover. Doordat een aantal investeringsprojecten in de tijd naar voren is geschoven of zich in een fase bevindt waarin het toerekenen van uren (activeren) niet is toegestaan, worden naar verwachting minder uren doorbelast naar de investeringsprojecten (interne verrekening) dan waar in de begroting rekening mee is gehouden. Dit leidt tot een incidenteel nadeel binnen de exploitatie.

Waterschapsbelastingen

Voor de verwachte belastingopbrengsten baseren we ons op de gegevens zoals die worden aangeleverd door de BSOB. Daarin is op dit moment nog geen wijziging in de prognose gemeld. De afgelopen jaren waren met name de opbrengsten die betrekking hebben op voorgaande belastingjaren hoger dan geraamd. Op basis daarvan is het niet irreëel dat hier aan het eind van het jaar wederom een positief resultaat uit blijkt. Omdat dit nu nog niet gestaafd wordt met concrete realisatiecijfers, hanteren we het voorzichtigheidsbeginsel en gaan we uit van de begroting.

Saldo

Ondanks het op basis van deze bestuursrapportage verwachte positieve saldo van circa € 1,3 miljoen, hanteren we ook in dit geval het voorzichtigheidsbeginsel. Dit betekent dat we bij het opstellen van de begroting 2026 uitgaan van een neutraal resultaat. Het voordeel is immers nog niet gerealiseerd. Indien daadwerkelijk een positief jaarrekeningresultaat wordt gerealiseerd, wordt dit toegevoegd aan de reserves en kan in dat geval in 2027 en verder worden ingezet om de tarief ontwikkeling te matigen.

3. Bestuurlijke programma's

Het programmaplan is onderverdeeld naar vier bestuurlijke thema's:

1. Waterveiligheid
2. Klimaatbestendig en gezond watersysteem
3. Schoon water
4. Samen, duurzaam, slim en effectief.

We lichten hier per programma de belangrijkste verschillen toe ten opzichte van de begroting 2025. Dit doen we zowel beleidsmatig (onder prestaties en activiteiten), als financieel. Er is nog meer dan in eerdere jaren gefocust op wat afwijkt ten opzichte van de begroting, of wat in de eerste helft van 2025 al is gerealiseerd. Dit betekent dat er niet op de voortgang van alle punten uit de begroting in wordt gegaan.

3.1 Waterveiligheid

Het thema Waterveiligheid draait om de bescherming tegen overstromingen vanuit de Maas en het regionale watersysteem.

3.1.1 Prestaties en activiteiten

Prestaties/ Activiteiten	Eenheid	Begroting 2025	Gerealiseerd 2025	Prognose 2025	Voortgang
Primaire keringen *Primaire keringen*	km	0	0	0	
Regionale keringen *Verbeteren kunstwerken*	st	1	0	1	groen

Hoogwaterbeschermingsprogramma

Onderstaand overzicht is op hoofdlijnen een visuele weergave van de meerjarenplanning in de periode 2017-2037 van onze HWBP-projecten. Daarna wordt per project een toelichting gegeven.

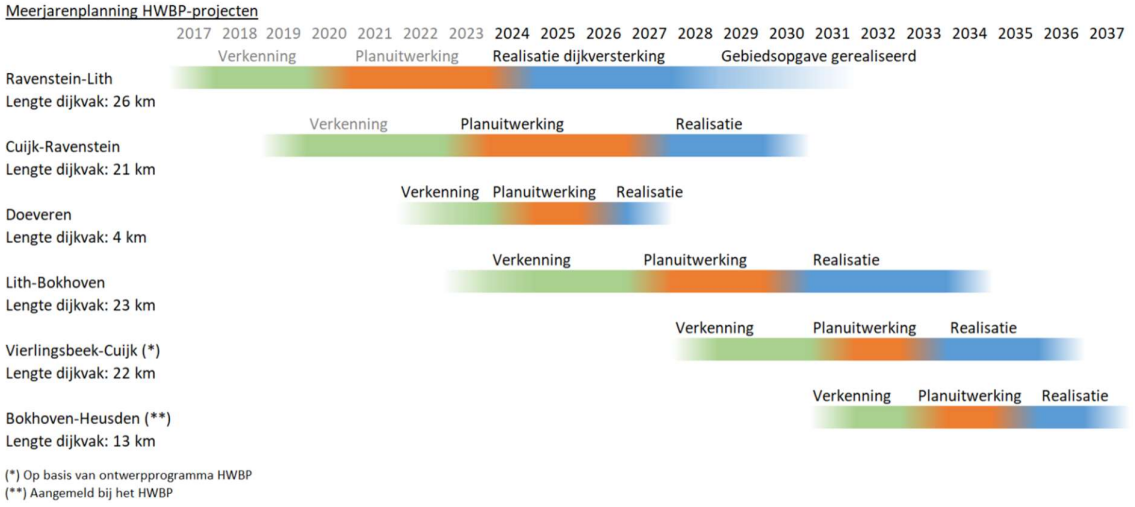

- *Uitvoeren van het project Meanderende Maas (Ravenstein-Lith)*
  Het grondwerk en het aanbrengen van damwanden voor de versterking van de eerste dijksecties bij Demen, Dieden en Lithoijen verloopt voorspoedig. Ook de eerste ontgraving in de uiterwaarden is gestart. De klei daaruit wordt verwerkt in de dijk. Medio mei is het informatiecentrum in Megen geopend. Ook is een actieplan opgesteld in het geval van hoogwater vóór oplevering van de werkzaamheden.

- *Uitwerken van het plan voor de dijkverbetering Cuijk-Ravenstein*
  Het vergunningenontwerp is afgerond. De aannemer die het gaat uitwerken tot een definitief ontwerp wordt geselecteerd. Planuitwerking van onze eigen mee-koppelkansen als Raammonding en Beerse Overlaat worden meegenomen in het project.
- *Uitwerken van het plan voor de dijkverbetering Doeveren*
  Eind juni 2025 is het projectbesluit door het dagelijks bestuur genomen en ter goedkeuring aangeboden aan Gedeputeerde Staten. De aanbesteding is gestart en gunning wordt voorzien in december.
- *Verkennen van oplossingsrichtingen voor de dijkverbetering Lith-Bokhoven*
  Er zijn mogelijke alternatieven bepaald en afgewogen voor de dijkverbetering Lith-Bokhoven inclusief de inrichting van de Henriëttewaard. De verdere uitwerking naar kansrijke alternatieven is begonnen.

Gegevensbeheer en informatiemanagement

- Voor beheer en onderhoud zijn grote stappen gezet om werkwijzen en software van de afdeling waterveiligheid en de districten te uniformeren. Dit vergroot naast de efficiëntie ook de gegevenskwaliteit, omdat we werken volgens het principe ‘gegevens hebben één bron’.

Verbeteren kunstwerken regionale waterkeringen

- Voor de uitstroomconstructie van de Zandleij in het Drongelens kanaal is het definitief ontwerp gereed. Gepland is de verbetering van het kunstwerk in 2025 af te ronden.

Instandhouding waterkeringen en zorgplicht

- *Regulier onderhoud en biodiversiteit*
  Het onderhoud aan de grasbekleding en bomen op de primaire en regionale waterkeringen is volgens planning uitgevoerd. De eerste maaironde is gefaseerd uitgevoerd door twee nieuwe aannemers. Hier zijn verbeterpunten uitgekomen rondom het markeren van waardevolle soorten. Dit is voor het tweede deel naar wens opgepakt.
- *Omgang met bevers en dassen, rekening houdend met dierenwelzijn*
  Voor de bever is een inspectieplan opgesteld. Voor de das zijn alternatieve kunstburchten aangelegd bij sluis Hintham en Gansenorgel. Op deze locaties treffen we voorbereidingen voor passieve verjaging uit de burchten bij de kering buiten de kraamperiode in de tweede helft van het jaar. Ook zijn er twee nieuwe kunstburchten in voorbereiding. Om graverij door dassen te beperken zijn plankaarten gemaakt voor intensievere inspectie. Het verwijderen van onder-begroeiing is hiervoor belangrijk, omdat dit de waterkering beter te inspecteren maakt én het minder aantrekkelijk is voor dassen om in te graven.

3.1.2 Financieel

Exploitatie

Omschrijving (bedragen * € 1.000)	Primaire begroting 2025	Begrotings wijziging	Begroting na wijziging 2025	Realisatie tm juni 2025	Prognose	Afwijking in €	Afwijking in %
Totaal lasten	21.167		21.167	9.395	20.916	251	1%
Totaal baten	572		572	280	289	-283	-49%
Saldo lasten en baten	***20.595***		***20.595***	***9.115***	***20.626***	***-32***	***0%***

Toelichting bij de exploitatie

Op basis van deze bestuursrapportage wordt een negatief resultaat van € 32.000 verwacht. Dit komt doordat zowel de lasten als de baten naar verwachting lager zijn dan begroot. Het voor- en nadeel heft elkaar nagenoeg op. Afwijkingen ten opzichte van de begroting worden hierna nader toegelicht.

- Doordat de uiteindelijke investeringsuitgaven in 2024 lager zijn dan waar in de begroting rekening mee is gehouden, zijn de doorberekende kapitaallasten lager dan geraamd (€ 635.000 voordelig).

- De kosten voor dijkbewaking en calamiteitenbestrijding zijn hoger als gevolg van het realiseren van dassenburchten en het herstellen van de kade bij industrieterrein De Brand. Ook zijn de licentie- en onderhoudskosten hoger dan geraamd (€ 261.000 nadelig).
- Voor de beleidsthema's en de gebiedsgerichte plannen worden meer advies- en onderzoekskosten gemaakt (€ 137.000 nadelig).
- De verkoop van grond tegen een hoger bedrag dan de boekwaarde en hogere (pacht)opbrengsten uit grond en water zorgen voor hogere baten (€ 112.000 voordelig).
- Naar verwachting worden minder uren doorbelast naar de investeringskredieten, waardoor deze uren ten laste komen van de exploitatie. De interne verrekening (baat) valt daardoor lager uit (€ 395.000 nadelig).

Investeringen

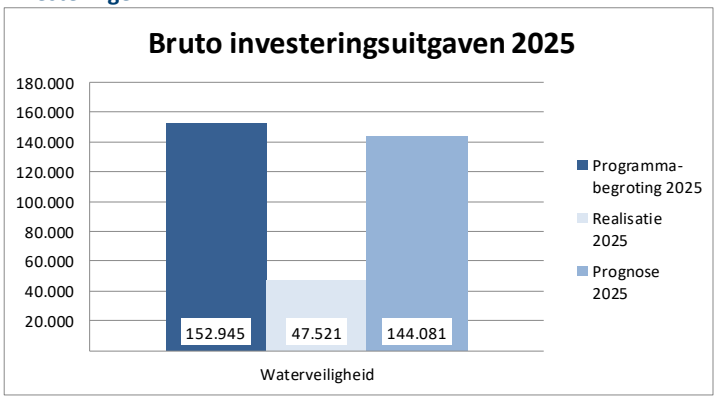

Toelichting bij de investeringen

In de eerste helft van dit begrotingsjaar is € 47,5 miljoen aan investeringskosten gerealiseerd. Dat is 31% van het begrote (bruto) investeringsvolume. De verwachting is dat in de tweede helft van het jaar aanzienlijk meer gerealiseerd wordt c.q. investeringskosten worden verantwoord. Over heel 2025 wordt naar verwachting € 8,9 miljoen minder geïnvesteerd dan begroot. De belangrijkste verschillen worden hieronder toegelicht.

- De uitvoeringskosten voor het dijkversterkingsproject Ravenstein-Lith zijn voor boekjaar 2025 te hoog geraamd (€ 4,4 miljoen).
- Voor Hoogwateraanpak Brabant-Oost (HoWaBo) is een bedrag van € 1,8 miljoen begroot, maar hier is nog geen uitvoering aan gegeven. Daar dit project met name betrekking heeft op het programma Klimaatbestendig en gezond watersysteem zal de verantwoording over dit project bij de jaarrekening ook op die plek worden opgenomen.
- Het project Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat (GOL) is door juridische procedures vertraagd (€ 1,5 miljoen). Een kredietaanvraag wordt in het najaar voorgelegd aan het algemeen bestuur. Dit project wordt bij de jaarrekening eveneens verantwoord onder het programma Klimaatbestendig en gezond watersysteem.
- Een deel van de begrote kosten voor de planuitwerking van het traject Cuijk-Ravenstein schuift door naar 2026 (€ 1,6 miljoen).
- De project overstijgende kosten voor activiteiten die op programmaniveau worden opgepakt binnen het HWBP Programmaplan 2023-2025 vallen lager uit (€ 0,7 miljoen).
- De uitgaven voor de kunstwerken regionale keringen zijn in 2025 hoger dan geraamd (€ 0,6 miljoen).

3.2 Klimaatbestendig en gezond watersysteem

In het Programma Klimaatbestendig en gezond watersysteem draait het om een goed functionerend watersysteem. Daarbij sturen we op de kwantiteit via goede waterpeilen, waterconservering en het omgaan met wateroverlast en droogte en op de chemische en ecologische kwaliteit.

We werken met twee deelprogramma's: 'Voldoende water en omgaan met weersextremen' en 'Gezond en natuurlijk water'.

3.2.1 Voldoende water en omgaan met weersextremen

3.2.1.1 Prestaties en activiteiten

Prestaties/ Activiteiten	Eenheid	Begroting 2025	Gerealiseerd 2025	Prognose 2025	Voortgang	Inspanning
Investeringsprojecten						
Hydrologie NNB						
Natura 2000	ha	0	0	0		
Natte Natuurparels		242	0	0	rood	145
Droogte, waterconservering	ha					
GGOR 2.0		7.114	0	965	oranje	2.050
Wateroverlast						
Voldoen aan de normen (uitv.progr. 2 en 3)	ha	0	0	0		
Knelpunten bebouwd gebied	st	2	0	0	rood	
Wegwerken baggerachterstand*	km	1	0	1	groen	

**Aan het wegwerken van baggerachterstanden wordt gewerkt conform de aanpak cyclisch groot onderhoud.*

Prestaties/ Activiteiten	Eenheid	Begroting 2025	Gerealiseerd 2025	Prognose 2025	Voortgang
Exploitatie					
Maaien	km/jaar	2.450	1.800	2.450	groen
Cyclisch groot onderhoud	km	113	62	113	groen
Wijzer onderhoud*	km/jaar	200	nvt	nvt	

**N.a.v. de evaluatie wijzer onderhoud werken we geen kilometers meer af, maar pakken we specifieke knelpunten aan.*

Hydrologie Natuur Netwerk Brabant (NNB)

- De realisatie van natte natuurparel Wijboschbroek (242 ha) vindt niet in 2025 plaats maar in 2026. De oorzaak hiervan is dat er meer tijd nodig is voor de vergunningprocedures bij de omgevingsdienst.
- Voor de natte natuurparel Sang en Goorkens heeft het algemeen bestuur op 4 juli krediet beschikbaar gesteld voor de voorbereiding en grondkosten. Dit is een vervolg op eerdere fases en gebaseerd op recente grondaankopen en kansrijkheid.
- Voor het Gebiedsplan Raam zijn samen met Staatsbosbeheer uitvoeringsovereenkomsten opgesteld met als doel de wederzijdse afspraken formeel te bekrachtigen. Deze afspraken hebben betrekking op de samenwerking tijdens de uitvoering, de eigendomssituatie na inrichting en het toekomstig beheer en onderhoud van de nieuwe inrichting.

Droogte en waterconservering

- Afronding van de realisatie van GGOR Gemert-Bakel-Laarbeek (4442 ha) en Maashorst (2286 ha) schuift door naar 2026. Bij de Maashorst hangt dit samen met de natte periode begin 2024 en de noodzaak om extra berekeningen en analyses uit te voeren ter onderbouwing van de maatregelen. Inmiddels is wel de voorbereiding van de uitvoering gestart. De uitloop in het project bij Gemert Bakel is het gevolg van gerechtelijke procedures. Dit jaar wordt wel circa 965 ha bij Herperduin gerealiseerd.
- Er is gewerkt aan de conceptteksten voor de eerste stappen van herziening beregeningsbeleid en drainagebeleid. Het algemeen bestuur wordt hierin meegenomen zodra de teksten hiervoor voldoende zijn uitgewerkt.

- Voor hydrologische maatregelen detailontwatering en waterconservering en voor bosrevitalisatie binnen de natuurgebieden hebben de terreinbeheerders een plan van aanpak opgesteld en is door de provincie financiering toegezegd.

Wateroverlast en Hoogwateraanpak Brabant-Oost (HoWaBo)

- Aanpak van de 2 knelpunten wateroverlast in bebouwd gebied vindt plaats in 2026 in plaats van 2025.
- Voor de opgave om in de regio Den Bosch wateroverlast tegen te gaan (HoWaBo) hebben we samen met de partijen in het gebied 11 kansrijke bouwstenen verkend die samen het programma moeten gaan vormen. De inhoudelijke resultaten van de verkenningen zijn opgeleverd en de eerste stappen zijn gezet richting een voorkeursalternatief.
- De eerste resultaten van de bovenregionale stresstest zijn opgeleverd. Met behulp hiervan verbeteren we met onze partners de bovenregionale samenwerking in crisissituaties en leveren we onze inbreng in het landelijk traject dat de effecten van extreme neerslag in beeld brengt.

Stad als Spons

- Het programma Stad als Spons wordt goed ontvangen door de gemeenten. Met woningbouwcorporaties en gebiedsontwikkelaars hebben we samenwerkingskansen geïdentificeerd. We zien dat we vooral het verschil kunnen maken door financieel bij te dragen aan het afkoppelen van particulier terrein. Voorbeelden hiervan zijn Boekel (in uitvoering) en Oss (in voorbereiding). Doordat de waterinfiltratiekansenkaart voor Regio Noordoost-Brabant wordt bekostigd uit RNOB-middelen ontstaat ruimte om in 2025 andere projecten vanuit Stad als Spons te stimuleren. De inventarisatie hiervoor loopt.

Instandhouding van het watersysteem

- Voor wijzer onderhoud focussen we ons op het aanpakken van specifieke knelpuntsituaties waar niet veilig onderhouden kan worden of waar onenigheid bestaat tussen verschillende grondeigenaren. Verspreid over het gebied waren we in de eerste helft van 2025 bezig met 10-20 casussen.
- Na het natte voorgaande jaar hebben we in 2025 te maken met een groot neerslagtekort. Via ons peilbeheer en het benutten van de beheer- en conserveringsmarge hebben we zo veel mogelijk water vastgehouden om zo de gevolgen van de droogte te beperken.
- De nieuwe landelijke Gedragscode Flora en Fauna voor Bestendig Beheer en Onderhoud is per 1 april dit jaar vastgesteld. Overeenkomstig de nieuwe gedragscode is het maaionderhoud uitgevoerd. Omdat er voorafgaand aan het onderhoud meer gecontroleerd moet worden op de aanwezigheid van beschermde soorten, leidt het werken met de nieuwe gedragscode tot extra werk. Voor 2025 is dit opgevangen met bestaande capaciteit en heeft dit nog niet geleid tot hogere kosten.

3.2.2 Gezond en natuurlijk water

3.2.2.1 Prestaties en activiteiten

Prestaties/Activiteiten	Eenheid	Begroting 2025	Gerealiseerd 2025	Prognose 2025	Voortgang	Inspanning
Beekherstel	km	13	6	7	oranje	10
Natuurvriendelijke oevers eigenstandig	km	6	3	3	oranje	5
Natuurvriendelijke oevers gecombineerd*	km	4	0	0	rood	2
Ecologische verbindingszones	km	9	2	2	rood	6
Beekmondingen	st	0	0	0		0
Vispassages	st	36	14	19	oranje	26
Recreatie / educatie / participatie**	st/jaar	20	12	20	groen	

**Realisatie i.c.m. EVZ*

***Het aantal werken per jaar tav recreatie, educatie en participatie kan per jaar kan verschillen maar blijft binnen de financiële kaders.*

Kaderrichtlijn Water (KRW)

Aanvullend KRW uitvoeringsprogramma

- Op 6 juni 2025 is het Aanvullend KRW uitvoeringsprogramma vastgesteld. Hierin is in beeld gebracht wat wij aanvullend op alle bestaande inspanningen aan extra activiteiten oppakken om zo dicht mogelijk bij de KRW-doelen te komen. Dit vraagt om extra capaciteit en middelen die via de voorjaarsnota en de begroting vastgelegd worden voor 2026 en verder. Om zoveel mogelijk van de maatregelen uit het Aanvullend KRW Uitvoeringsprogramma op te starten verwachten we dit jaar al extra uitgaven. Een aanzienlijk deel van deze uitgaven gaat naar onderzoek nodig om in 2026 en 2027 door te kunnen pakken met geplande ingrepen in ons watersysteem. Het gaat om locatiegericht onderzoek naar: werking van vispassages, hout in de beek, krappe waterlopen, macrofauna in de Vierlingsbeeksemolenbeek en wat aan kwaliteitsverbeterende maatregelen mogelijk is in de Peelse loop. Daarnaast wordt nog dit jaar extra ingezet op vergunningverlening, toezicht en handhaving. Door onszelf, maar ook in de samenwerking met gemeenten (onder andere met betrekking tot overstorten) en de omgevingsdienst.

Inrichtingsopgaven van KRW-waterlopen (beekherstel, natuurvriendelijke oevers en ecologische verbindingszones)

- In het eerste halfjaar ronden we minder projecten af dan gepland en voor sommige projecten schuift de realisatie door naar 2026.
- We realiseren dit jaar naar verwachting 7 kilometer beekherstel in de Sint Jansbeek en de Groene Punt. De afronding van de realisatie van 6 kilometer beekherstel in Blauwe Poort fase 2 schuift door naar 2026. Nu het beroep daartegen is ingetrokken en de benodigde grondruil rond is, kunnen we na de zomer starten met de uitvoering.
- In het project Raam evz/nvo vismigratie is bij 5 kilometer eigenstandige nvo's vertraging opgelopen als gevolg van extra benodigd archeologisch onderzoek in relatie tot de omgevingsvergunning. Ook schuift de realisatie van de nvo in Wijboschbroek (1 kilometer) door naar 2026 als gevolg van de procedures (zie ook kopje hydrologie Natuurnetwerk Brabant). Er is wel 3 kilometer nvo gerealiseerd binnen het NVO-clusterproject bij De Vlier.
- Bij Het Ven is 0,35 kilometer nvo gecombineerd met evz wel gerealiseerd (afgerond is dat 0 kilometer). Ruim 1 kilometer gecombineerde evz en nvo zit in het Raamproject dat hierboven ook is benoemd. Daar schuift de realisatie als gevolg van archeologisch onderzoek door naar 2026. Het project EVZ Leijgraaf (2 kilometer evz/nvo) is na een gerechtelijke procedure weer opgestart, maar wordt dit jaar niet afgerond. EVZ Leijgraaf Het Schoor (1 kilometer ondervindt vertraging doordat het laatste benodigde perceel nog niet verworven is.
- Naast 4 kilometer evz gecombineerd met nvo waar hierboven uitleg over is gegeven, was begroot om nog 5 kilometer evz te realiseren zonder nvo. Hiervan is 2 kilometer afgerond (Schevelingseloop en Sint Jansbeek). Bij de Meerkensloop loopt een beroepsperiode. Naar verwachting kan nog in 2025 gestart worden met de uitvoering, maar is de afronding van de realisatie in 2026. Tenslotte was gepland om 1 kilometer evz in Blauwe Poort Fase 2 te realiseren. Hiervoor geldt ook dat we na de zomer starten met uitvoering (zie beekherstel).
- Van de 36 geplande vispassages schuiven er naar verwachting 17 door naar 2026. Dit betreft onder andere vispassages in het project Blauwe Poort Fase 2. Binnen het clusterproject vismigratie is meer tijd nodig dan gepland voor het ontwerpproces om zowel te kunnen voldoen aan de eisen voor goed functionerende vispassages als aan onze eigen vergunningsvoorwaarden.
- Ondanks de hobbels zetten we erop in de lopende projecten beekherstel, nvo's en vispassages zo veel mogelijk voor eind 2027 af te ronden.

Waterkwaliteit en KRW

- We zijn gestart met de watersysteemanalyse, waarmee we onderbouwen of aanpassingen nodig zijn in de begrenzing, de typering en de (ecologische) doelen voor de KRW-waterlichamen.
- We hebben geïnvesteerd in onze meetinfrastructuur, digitalisering en dashboarding. Een voorbeeld is de inzet van de nieuw ontwikkelde meetmethode bij Aquon waarmee gewasbeschermingsmiddelen en biociden

in hele lage concentraties gemeten kunnen worden. Dat helpt ons bij bronopsporingen en het in beeld brengen van de waterkwaliteit. Waar mogelijk zoeken we de samenwerking op. Zo hebben we in de eerste helft van 2025 met de partners in het Maas-stroomgebied verdiepend onderzoek gedaan naar de herkomst van zware metalen en de regionale differentiatie.

- Samen met het Informatiehuis Water (IHW) en Aquon is een pilot gestart om te zorgen voor snellere data-ontsluiting van het lab naar de landelijke databases van het IHW.
- In projecten als Sensor Gestuurd Boeren, de Kennisimpuls Waterkwaliteit en de Brabantbrede Bronnenanalyse hebben we waardevolle kennis opgedaan. Die gebruiken we nu voor onderzoek naar het verder verminderen van de uitstoot. Een voorbeeld hiervan is het testen van concrete maatregelen zoals de bouw van een houtsnipperreactor om stikstof uit drainagewater te verwijderen.
- In het gebied 'Koningsvliet West en Oost' en in de Osse Polders is een samenwerking ontstaan met agrariërs en gemeenten om samen de waterkwaliteit te meten en te verbeteren. De eerste resultaten van het meetprogramma zijn gezamenlijk besproken.
- We hebben subsidie gevraagd uit de nationale DAW-impuls middelen om het DAW-programma in ons gebied verder te versterken. Er is inmiddels € 500.000 toegezegd en de aanvraag voor de overige € 400.000 staat nog uit.

Biodiversiteit

- Onze website heeft een nieuwe pagina over wat we doen rondom het versterken van biodiversiteit.

Zwemmen

- Tot nu toe is in één zwemplas sprake geweest van een negatief zwemadvies voor blauwalgen. Bij een andere zwemplas was het doorzicht zeer slecht als gevolg van zandwinningsactiviteiten.
- De voor 2025 geplande herziening van de Zwemwaterrichtlijn wordt niet gehaald. Wel zijn in maart de resultaten van de evaluatie van de Europese Zwemwaterrichtlijn gepubliceerd. De belangrijkste aanbeveling is om de monitoring (zowel stoffen en parameters, als meetfrequentie) beter af te stemmen op de lokale realiteit. Op deze manier kan beter worden ingespeeld op vervuilingsbronnen die zwemwater aantasten.

3.2.3 Financieel

Exploitatie

Omschrijving (bedragen * € 1.000)	Primaire begroting 2025	Begrotings wijziging	Begroting na wijziging 2025	Realisatie tm juni 2025	Prognose	Afwijking in €	Afwijking in %
Totaal lasten	77.796		77.796	32.795	78.923	-1.127	-1%
Totaal baten	1.450		1.450	878	1.868	418	29%
Saldo lasten en baten	***76.346***		***76.346***	***31.916***	***77.055***	***-709***	***-1%***

Toelichting bij de exploitatie

Op basis van de huidige inzichten wordt een negatief resultaat verwacht van € 709.000. Naar verwachting zijn zowel de lasten als de baten hoger dan begroot. Afwijkingen ten opzichte van de begroting worden hierna nader toegelicht.

- Doordat de uiteindelijke investeringsuitgaven in 2024 lager zijn dan waar in de begroting mee is gerekend, zijn de doorberekende kapitaallasten lager dan geraamd (€ 568.000 voordelig).
- Met name als gevolg van een hogere bezettingsgraad nemen de personeelslasten toe (€ 476.000 nadelig).
- Voor de beleidsthema's en de gebiedsgerichte plannen worden meer advies- en onderzoekskosten gemaakt. Ook hebben we te maken met de extra opstartkosten voor de maatregelen vanuit het Aanvullend KRW Uitvoeringsprogramma als toegelicht in paragraaf 3.2.2.1 (€ 408.000 nadelig).
- Uit de besteksraming voor een nog aan te besteden deelgebied blijkt dat de kosten voor het uitdiepen en herprofileren naar verwachting gaan toenemen (€ 450.000 nadelig).

- Het beheer van de hoeveelheid water zorgt voor hogere kosten, met name voor het preventief en correctief onderhoud aan de kunstwerken (€ 182.000 nadelig).
- Maatregelen als gevolg van onder andere beveractiviteiten en milieu-incidenten zorgen voor onvoorziene kosten binnen de calamiteitenbestrijding van het watersysteem (€ 270.000 nadelig).
- De grondverkopen tegen een hoger bedrag dan de boekwaarde en de hogere (pacht)opbrengsten uit grond en water zorgen voor hogere baten (€ 418.000 voordelig).

Investeringen

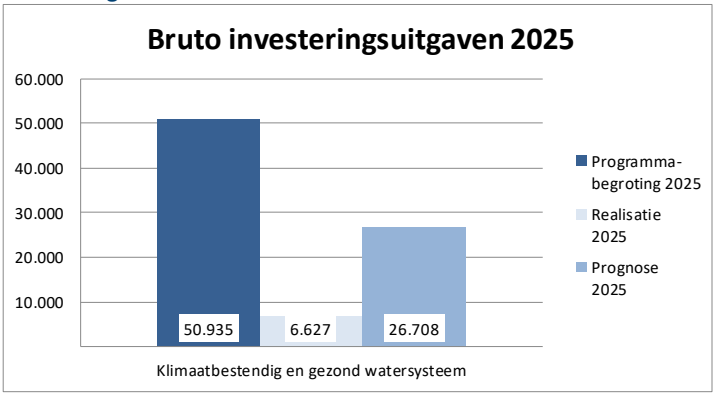

Toelichting bij de investeringen

In de eerste helft van dit begrotingsjaar is € 6,6 miljoen aan investeringskosten gerealiseerd. Dat is 13% van het begrote (bruto) investeringsvolume. Ondanks de verwachting dat in de tweede helft van het jaar aanzienlijk meer wordt gerealiseerd, blijven de verwachte investeringsuitgaven over heel 2025 achter op de begroting. De belangrijkste financiële afwijkingen worden toegelicht. De beleidsmatige toelichting is opgenomen onder het inhoudelijk deel van het programma.

Dit bestuurlijk programma beslaat een vijftigtal projecten. Hiervan vormen negen integrale projecten circa 70% van het begrote investeringsvolume. Dezelfde negen projecten zijn bepalend voor de neerwaartse bijstelling van € 24,2 miljoen ten opzichte van het begrote volume.

- Het clusterproject vismigratie loopt vertraging op binnen het proces van ontwerpen en vergunningverlening. Hierdoor verschuiven investeringsuitgaven naar een later jaar.
- Bij het realiseren van de natte natuurparel (NNP) Wijboschbroek houden we rekening met enig aanbestedingsvoordeel en een deel van de werkzaamheden (het groene bestek) wordt opgepakt door Staatsbosbeheer.
- Voor het renoveren van de bruggen bij het landgoed Eyckenlust Beek en Donk is het benodigd investeringskrediet afgelopen juni beschikbaar gesteld, waarna in de tweede helft van het jaar gestart wordt met de voorbereidingen. De daadwerkelijke uitvoering start daarmee een jaar later dan voorzien.
- Begin juli heeft het algemeen bestuur het benodigd investeringskrediet voor het wegwerken van baggerachterstanden Ossermeer beschikbaar gesteld. Dit is iets later dan gepland. Gunning van de werkzaamheden is voorzien in het derde kwartaal waarna nog dit jaar een start wordt gemaakt met de uitvoering. Oplevering vindt naar verwachting plaats in de eerste helft van 2026.
- De tweede fase van het project Blauwe Poort Laarbeek kende enige vertraging. Inmiddels is het aanbestedingstraject doorlopen en het werk met een financieel voordeel gegund, waardoor we kunnen starten met de uitvoeringswerkzaamheden. De vertraging en het aanbestedingsvoordeel leiden tot een bijstelling in looptijd en uitgavenpatroon.
- De uitvoering van het beekontwikkelingsproject St. Jansbeek is verdeeld over vier trajecten. Twee trajecten zijn volgens planning gerealiseerd. Voor de andere twee trajecten verwacht we, ondanks een onderbreking in de voorbereidingsfase, dit jaar toch nog een groot deel van het geraamde investeringsvolume te realiseren.

- Eind 2024 is door de rechtbank het sein op groen gezet om het project EVZ Leijgraaf binnen tranche Beneden Aa verder te realiseren. Vervolgens is het werk in het tweede kwartaal van 2025 gegund. De uitvoering start na de zomer. Het hierop aanpassen van de planning zorgt mede voor een verschuiving in het uitgavenpatroon. Dit jaar verwachten we nog een derde van het begrote volume uit te geven.
- Binnen gebiedsplan Raam is de bestedingsgraad naar beneden bijgesteld bij het realiseren van de deelgebieden Lage en Hooge Raam. Dit is het gevolg van langere doorlooptijden binnen verschillende processen. Naar verwachting wordt dit jaar nog twee derde van het begrote investeringsvolume gerealiseerd.

3.3 Schoon water

Bij Schoon water gaan we in op de ontwikkelingen en activiteiten binnen de afvalwaterketen. Het zuiveren van afvalwater staat daarbij centraal. Dit programma hangt samen met het deelprogramma ‘Gezond en natuurlijk water’. Met goed gezuiverd afvalwater leveren we immers een belangrijke bijdrage aan een gezond en natuurlijk watersysteem en aan de KRW. Niet alleen in ons eigen werkgebied, maar ook in de Maas, die een bron is voor het drinkwater voor West-Nederland.

3.3.1 Prestaties en activiteiten

Prestaties/Activiteiten	Eenheid	Wettelijke norm *1	Doel Begroting 2025	Doel 2027 Reductieopgave KRW *2	KRW-norm oppervlakte water	Realisatie t/m juni 2025	Prognose 2025
Uitvoeren wettelijke taak: Zuiveren van afvalwater							
Voldoen aan afname afspraak, operationele beschikbaarheid	%		> 98			99,9	>98
Voldoen aan lozingseisen vergunningen	j/n		j			n	*6 n
Verbetering effluentkwaliteit							
Zomerhalfjaargemiddelde concentratie fosfor							
rwzi Dinther	mg/l	1,0	0,67	0,39	0,22	0,60	groen
rwzi Vinkel	mg/l	2,0	1,05	0,14	0,15	0,87	groen
rwzi Aarle-Rixtel	mg/l	1,0	0,77	0,14	0,11	0,55	groen
rwzi Asten	mg/l	2,0	0,65	0,30	0,11	0,34	groen
rwzi Oijen	mg/l	*3 1,8	*5 1,80	0,69	0,15	1,27	groen
rwzi Land van Cuijk	mg/l	*3 1,6	*5 1,60	1,00	0,14	1,50	groen
rwzi Den Bosch	mg/l	*3 1,0	1,28	0,80	0,11	0,85	groen
Zomerhalfjaargemiddelde concentratie stikstof							
rwzi Dinther	mg/l	10	3,8	2,8	2,4	4,3	oranje
rwzi Vinkel	mg/l	10	3,7	3,7	2,8	3,3	groen
rwzi Aarle-Rixtel	mg/l	10	4,1	3,0	2,3	3,6	groen
rwzi Asten	mg/l	10	2,5	2,5	2,3	1,8	groen
rwzi Oijen	mg/l	*3 13,4	*5 13,4	4,2	2,8	12,2	groen
rwzi Land van Cuijk	mg/l	*3 19	*5 19,0	4,9	2,5	7,1	groen
rwzi Den Bosch	mg/l	*3 12	10,9	7,0	2,3	15,1	oranje
Doelmatige en duurzame bedrijfsvoering:							
Slibafvoer naar extern	ton		76.300			30.117	groen
Elektriciteit opwekking	MWh		*4 18.300			8.600	groen
Elektriciteit verbruik	MWh		44.300			16.900	groen
Energie neutraliteit	% *7		>90			79	oranje
Productie biogas	m3		7.525.000			3.490.000	groen
Bijproducten i.v.m. doelmatige bedrijfsvoering							
Winning struviet	ton		100			0	
Winning zeefgoed	ton		1.200			402	

*1 Actuele norm betreft de waarden uit het activiteitenbesluit. Dit zijn voortschrijdende jaargemiddelden voor de nutriënten P en N.

*2 De waarden vanuit de reductieopgave en KRW-norm voor de nutriënten P en N betreffen zomerhalfjaar gemiddelden (zomerhalfjaar gemiddelde is periode april t/m september). Tot en met juni zijn hier nog geen representatieve waardes voor.

*3 Betreft norm maatwerkvoorschrift in verband met renovatie en uitbreidingen.

*4 Het betreft opweking elektriciteit waterschapsbreed.

*5 Als gevolg van de renovatie rwzi Oijen en Land van Cuijk een hoger zomerhalfjaargemiddelde. Dit zijn de waarden uit de gedoogvergunning ombouw.

*6 Op rwzi Den Bosch is tijdelijk niet voldaan aan het voortschrijdend jaargemiddelde voor Ntot.

*7 Percentage energieneutraliteit van 79% betreft 2024. Over eerste deel 2025 is geen percentage beschikbaar.

Verkenningen en beleid voor 2025		
Strategie regie op influent	Momenteel opgesteld	groen
Afvalwaterstrategie tweede tranche	Vastgesteld AB 4-7-2025	groen

Uitvoeren wettelijke taak

Alle zuiveringsregio’s voldoen aan de lozingsnormen uit het activiteitenbesluit. Voor rwzi Den Bosch geldt dat begin van het jaar een korte periode niet voldaan is aan de lozingsnorm voor stikstof. De belangrijkste redenen hiervoor zijn verstoringen in de deelstroombehandeling en de tegenvallende effluent waarden uit 2024 die doortellen in de realisatie 2025. Voor het zomerhalfjaargemiddelde kunnen op basis van de gegevens tot en met juni nog geen duidelijke uitspraken worden gedaan. In de presentatie geagendeerd voor de Commissie Waterketen en Duurzaamheid najaar 2025 zijn de zomerhalfjaarwaarden wel bekend. Tevens zal een toelichting worden gegeven op het verwachte wel/niet behalen van de begroting (oranje kleur laatste kolom).

Doelmatige en duurzame bedrijfsvoering

De programmering voor het optimaliseren van alle rwzi's gericht op een betere effluentkwaliteit is vastgesteld. De optimalisaties rwzi Land van Cuijk en rwzi Vinkel zijn afgerond en geëvalueerd. De optimalisatiestappen voor verbeteren effluentkwaliteit voor rwzi Den Bosch zijn in kaart gebracht en worden vanaf het derde kwartaal geïmplementeerd.

Het optimalisatietraject van de sliblijn op rwzi Den Bosch blijft zijn vruchten afwerpen. Zowel de productie als de levering naar derden komt ruimschoots boven de begroting en er wordt minder slib afgevoerd naar de SNB. Vanwege de vele zonuren is de opgewekte hoeveelheid energie ook hoger dan begroot. Het restant biogas op rwzi Den Bosch wordt zoveel mogelijk in eigen biogasmotoren verbrand, wat zorgt voor een grotere energieproductie.

Bijproducten op de rwzi

De zeefgoedproductie van Aarle-Rixtel ligt iets achter op de begroting en wordt volledig verwerkt op rwzi Den Bosch om biogas te produceren. De struvietproductie is zeer beperkt. De belangrijkste oorzaak hiervan is dat de kosten van het produceren van struviet niet opwegen tegen de potentiële opbrengsten.

Geplande ontwikkelingen op de rwzi's

In 2025 lopen op bijna alle rwzi's projecten om de waterkwaliteit te verbeteren. Hieronder noemen we per rwzi de belangrijkste punten.

- Rwzi Oijen:
  De biologische zuivering is vrijwel helemaal gerenoveerd en de volledige zuiveringscapaciteit kan weer worden benut. Het aardgasvrij maken van de zuivering via aquathermie is vele malen duurder dan verwacht. Op dit moment worden alternatieven onderzocht.
- Rwzi Dinther:
  Dankzij het in juli aanvullend beschikbaar gestelde krediet kan de aanvullende zuiveringsstap worden gerealiseerd om de concentratie aan stikstof en fosfor in het effluent te verlagen. De bouw start op korte termijn.
- Rwzi Vinkel:
  Dankzij het in april aanvullend beschikbaar gestelde krediet kan de gecombineerde zuiveringsstap worden gerealiseerd. Hiermee verwijderden we zowel fosfor als medicijnresten. Er is gestart met de bouw hiervan.
- Rwzi Land van Cuijk:
  In 2025 is gestart met het bouwen van een extra beluchtingstank en de renovatie van de waterlijn. Deze werkzaamheden leiden tijdelijk tot het lozen van effluent met hogere concentraties. Hiervoor is een maatwerkbesluit vastgesteld. De batterij ter mitigatie van netcongestie is in gebruik genomen. Voor de bronnering is een herziene vergunning afgegeven.
- Rwzi Aarle-Rixtel:
  Voor rwzi Aarle-Rixtel is een krediet aangevraagd voor de voorbereiding van een zandfilter (nutriënten) en medicijnrestenverwijdering (alleen PACAS).
- Rwzi Den Bosch:
  Doordat het juridisch traject nog loopt, is een aantal geplande maatregelen al langere tijd uitgesteld. Om toch aan de wettelijke eisen voor afvalwater te kunnen voldoen, ontwerpen we een aanvullende zuiveringsstap voor nutriënten (zandfilter). Hierbij maken we gebruik van het definitief ontwerp van de rwzi Dinther. De voor de vergunningsaanvraag benodigde onderzoeken zijn opgestart. Ook bereiden we definitieve aanpassingen aan de geurbehandeling voor om hinder naar de omgeving te voorkomen.
- Rwzi Asten:
  Het demonstratieproject Icabus (fijnzeef) is gestart en loopt gedurende de periode van één jaar.

Afvalwaterstrategie en influentstrategie

- Het algemeen bestuur heeft begin juli de nieuwe afvalwaterstrategie 2026-2036 vastgesteld.
- Voor de influentstrategie is een plan van aanpak opgesteld. De influentstrategie draagt bij aan het realiseren van de KRW-doelen en de ambities in de nieuwe afvalwaterstrategie.

Samenwerking gemeenten

- In samenwerking met gemeente Meijerijstad en bedrijven wordt gezocht naar de maatschappelijk beste oplossing om het rioolstelsel van de gemeente te renoveren. Dit heeft mede als doel om het afvalwater van bedrijven die te kennen hebben gegeven het eigen afvalwater niet volledig zelf te willen zuiveren, te transporteren naar de rwzi Dinther.

Overige speerpunten Schoon water 2025

- Aa en Maas is één van de initiatiefnemers van de Zuivering van de Toekomst. Dit samenwerkingsverband is uitgebreid met meer deelnemende waterschappen. De ontwikkeling loopt als beoogd. De locatiekeuze voor proefinstallaties is nog niet definitief.
- Een van de onderdelen van het nieuwe belastingstelsel voor de waterschappen dat per vanaf 2026 ingaat, is de overstap naar een minder mens- en milieubelastende analysemethode. In de heffingsformule voor de zuiveringsheffing wordt CZV (chemisch zuurstof verbruik) vervangen door TOC (totaal organische koolstof). De vergunningen worden hierop aangepast.
- In lijn met de nieuwe afvalwaterstrategie wordt voor effluenthergebruik actief gewerkt aan drie Waterfabriek-cases: rwzi Den Bosch (industriewater), rwzi Oijen (industriewater) en rwzi Land van Cuijk (landbouw en grondwateraanvulling). Verder vindt nauwe samenwerking met de Brabantse waterschappen plaats via de Droogteagenda onder speerpunt 3 (effluenthergebruik). De normstelling voor waterkwaliteit, acceptatie door afnemers en financiering met meerdere partijen blijven uitdagende onderwerpen.

3.3.2 Financieel

Exploitatie

Omschrijving (bedragen * € 1.000)	Primaire begroting 2025	Begrotings wijziging	Begroting na wijziging 2025	Realisatie tm juni 2025	Prognose	Afwijking in €	Afwijking in %
Totaal lasten	85.028		85.028	38.571	83.451	1.576	2%
Totaal baten	5.102		5.102	1.063	5.532	429	8%
Saldo lasten en baten	***79.925***		***79.925***	***37.508***	***77.920***	***2.005***	***3%***

Toelichting bij de exploitatie

Op basis van deze bestuursrapportage wordt een positief resultaat van € 2,0 miljoen verwacht. Afwijkingen ten opzichte van de begroting worden hierna nader toegelicht.

- Door het zonnige en droge weer in het eerste halfjaar ligt het elektriciteitsverbruik lager en de opwek van elektriciteit juist hoger (€ 592.000 voordelig).
- Naar verwachting wordt er dit jaar geen gebruik gemaakt van de anti-afhaakregeling (€ 314.000 voordelig). Dit heeft geen invloed op de belastingopbrengsten.
- Het verbruik van poederkool en hulpstoffen is lager dan voorzien in verband met proefopzet installatie (€ 606.000 voordelig).
- De kosten voor de SNB zijn lager (€ 265.000 voordelig). Dit komt enerzijds door een lagere afrekening over 2024 dan waar in de jaarstukken rekening mee is gehouden (€ 105.000). Anderzijds is de vastgestelde begroting 2025 van de SNB lager dan verwacht (€ 160.000).
- De alsnog ontvangen SDE-subsidie over 2024 (€ 225.000) en voorlopige subsidiebedragen 2025 (€ 146.000) leiden tot een hogere SDE-subsidie ontvangst (€ 371.000 voordelig).
- De juridische kosten die we dit jaar maken voor het traject inclusief herstart van het project bij de rwzi Den Bosch waren niet begroot (€ 200.000 nadelig).

Investeringen

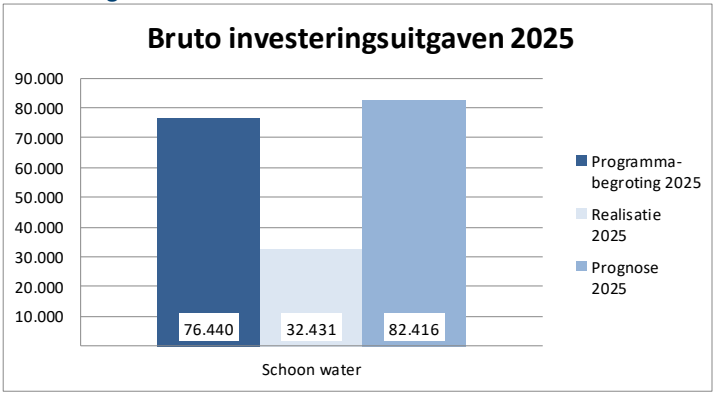

Toelichting bij de investeringen

In de eerste helft van dit jaar is € 32,4 miljoen van de investeringskosten gerealiseerd. Dit is 42% van het begrote (bruto) investeringsvolume. Over heel 2025 verwachten we dat het investeringsvolume € 6,0 miljoen hoger uitkomt dan begroot (totaal € 82,4 miljoen). De grootste verschillen worden hierna toegelicht.

- Door versnelling van de uitgaven bij het project 'Uitbreiding verwerkingscapaciteit en renovatie rwzi Land van Cuijk' zijn de investeringskosten dit jaar € 9,1 miljoen hoger.
- De kosten voor het project 'Effluentverbetering rwzi Vinkel' zijn € 7,4 miljoen hoger in 2025.
- Door een latere start van de uitvoering van het project 'Effluentverbetering rwzi Dinther nutriënten' wordt in het boekjaar 2025 € 7,5 miljoen minder uitgegeven.

3.4 Samen, duurzaam, slim en effectief

Diverse ontwikkelingen en activiteiten van het waterschap hebben betrekking op meerdere programma's. Ze gaan over hoe wij willen werken en wat daarvoor nodig is: Samen, duurzaam, slim en effectief.

3.4.1 Prestaties en activiteiten

Samen

- Het Rijk heeft de provincie Noord-Brabant € 400 miljoen toegekend voor natuurprojecten en waterdoelen. De waterschappen en de partners in de GGA's (groenblauwe gebiedsgerichte aanpak) hebben voorstellen voor financiering ingediend. In de tweede helft van 2025 wordt bepaald hoe de middelen worden verdeeld.
- Het project Aadal-Noord is ingebracht voor gedeeltelijke financiering via de Regiodeal Noordoost-Brabant.
- In de Brainportregio, waaronder de subregio De Peel, speelt een herziening van het MIRT (project Beethoven). Daarnaast gaat het om programmeringsafspraken over werk- en woonlocaties. Met waterschap de Dommel richten we ons op het vroegtijdig en voldoende meewegen van de waterbelangen. We hebben onze steun uitgesproken op het convenant 'BioBasedBouwen en telen' van de gemeenten.
- Novex De Peel: Vanuit de Ministeriële Commissie Economie en Natuurherstel is door het (inmiddels demissionaire) kabinet in de Voorjaarsnota € 300 miljoen gereserveerd voor de Peel om Nederland "van het slot te krijgen". Ook zijn bestuurlijke afspraken gemaakt om dit najaar tot een inhoudelijke en financiële uitwerking van de brede opgave in de Peel te komen: een 'gebiedsofferte' voor de natuurlijke, ondernemende én leefbare Peel.
- NOVEX Stedelijk Brabant is een samenwerkingsverband met de provincie, de regio's en de waterschappen rondom de verstedelijkingsopgave. De ontwikkelprincipes 'water en bodem sturend' en 'landschap en natuur groeien mee met verstedelijking' zijn vertaald naar concrete acties in de Uitvoeringsagenda die is vastgesteld in juni. De Brabantse waterschappen zijn gezamenlijk trekker van activiteiten als het actueel houden van de watersignaleringskaart (locatiekeuze voor uitleglocaties), botsproeven, het met gemeenten delen van kennis op het gebied van wateropgaves en de impact van wateropgaves en bodemdaling op de financiële kaders.

Duurzaam

- We volgen onze Routekaart 'Naar een energieneutraal, klimaatneutraal en circulair Aa en Maas in 2050'. Aan de hand van de routekaart bepalen we de projecten waarmee we de meeste duurzaamheidswinst kunnen behalen op deze drie thema's. De routekaart wordt momenteel geüpdatet. Naar verwachting kan deze begin 2026 worden behandeld in het algemeen bestuur.
- Energie
  - Netcongestie leidt bij meerdere projecten tot planningsproblemen. Daardoor moeten projecten die juist zorgen voor duurzame energieopwekking worden uitgesteld zoals bij de rwzi Den Bosch.
  - We verkennen de mogelijkheden voor energieopwekking en energieopslag om het probleem van netcongestie te mitigeren voor onder andere de rwzi Den Bosch en Aarle-Rixtel.
  - Onderzoek en overleg om warmte te winnen uit het effluent van de rwzi's in Aarle-Rixtel en Den Bosch loopt en gaat een volgende fase in.
  - We onderzochten met (HWBP-)projecten hoe de CO2-uitstoot gereduceerd kan worden. Dit leidde onder meer tot een batterij van 1MWh op rwzi Land van Cuijk. Toepassing van een energie-leverende damwand bleek (vanwege de projectfase nog) niet haalbaar.
- Klimaat
  - Om te komen tot klimaat neutrale waterschappen is verder uitvoering gegeven aan het versnellingsprogramma lachgas-reductie (trekkersrol) en emissiereductie methaan.
  - We onderzochten hoe hulpstoffen vergroend kunnen worden, dit vraagt grote investeringen.
- Circulair
  - We zijn deelnemer geworden van de Verdygo community van waterschappen (modulair gebouwde waterzuiveringen). Voor de Zuivering van de Toekomst is een consortium in oprichting.

- Voor de rwzi Land van Cuijk als Waterfabriek hebben we meerdere regiopartners benaderd voor de gezamenlijke start van een verdiepende studie naar de inzet van effluent.
- Op de rwzi Asten is het demonstratieproject Icabus (fijnzeef) geïnstalleerd voor cellulose-terugwinning.
- Voor maaiselverwerking is gekeken naar vergisting met groengasproductie. Dit blijkt niet makkelijk rendabel te maken en kent nog enkele andere zorgpunten zoals de stikstofemissies en netcongestie.

Slim

- Begin 2025 is een nieuw dataplatform in de lucht gebracht waar data over waterkwaliteit en -kwantiteit uit diverse bronnen en applicaties samen komen.
- Door het samenvoegen van twee archiveringssystemen wordt bespaard op de jaarlijkse licentie- en onderhoudskosten.
- We hebben stappen gezet voor een passend inhoudelijk digitaal leer- en ontwikkelprogramma voor de organisatie. Voorbeelden hiervan zijn kennisontwikkeling op het gebied van 'digivitaliteit' en AI (prompting).
- Samen met het Hoogheemraadschap van Delfland is een pilot voorbereid voor een slim systeem om de buffers van de glastuinbouw te benutten voor het voorkomen van wateroverlast.

Effectief

- Communicatie:
  - Na onze vet-campagne begin dit jaar hebben we in mei de campagne 'genieten van water' gestart. De succesvolle en goed bezochte Waterdag was hier onderdeel van. In juni zijn we in samenwerking met Brabant Water de sproeicampagne gestart.
  - We zetten vaker vacaturevideo's in om onze moeilijk vervulbare vacatures extra aandacht te geven. De landelijke werkgroep arbeidsmarktcommunicatie, waarvan we deel uitmaken, heeft een bureau geselecteerd voor het opzetten van een landelijke campagne.
  - Om basisschoolleerlingen waterbewuster te maken, hebben we in maart de Waterrace georganiseerd. Een wedstrijd tussen scholen waarin leerlingen spelenderwijs leren over waterkwaliteit, weersextremen en watergebruik in het dagelijks leven. In vesting- en watermuseum het Kruithuis in Den Bosch is de expositie 'waardevol water' geopend.
- Vergunningverlening, Toezicht en handhaving:
  - Het aantal vergunningsaanvragen én de vergunningen die herzien moeten worden in het kader van de KRW nemen toe. Hierop is actie gezet door de werving te starten. Als gevolg van de personele tekorten en moeilijk vervulbare vacatures wordt tijdelijk ingehuurd om toch de doelen uit het KRW-programma na te streven.
- Calamiteitenbestrijding:
  - Tot nu toe zijn we eenmaal opgeschaald voor een calamiteit. Dit betrof een probleem met de zandvanger bij rwzi Aarle Rixtel (Fase 1). Uit het evaluatierapport blijken geen bijzondere leerpunten naar aanleiding van deze calamiteit.
  - Naar aanleiding van de Tweede Kamerbrief 'Weerbaarheid tegen militaire en hybride dreiging' en de brief die naar alle Nederlandse burgemeesters is gestuurd over het verhogen van de maatschappelijke weerbaarheid eind 2024, zijn de waterschappen als vitale partners gevraagd of, en zo ja op welke wijze, zij kunnen bijdragen aan een weerbare samenleving. Om de weerbaarheid en continuïteit van Aa en Maas te vergroten is het noodzakelijk inzicht te hebben in wat ons kan bedreigen, wat onze kwetsbaarheden zijn en op welke manier we ons kunnen voorbereiden. Dit doen we vanuit het scenario "grootschalige energie-uitval van 72 uur". In juni 2025 is dit project Weerbaarheid gestart. Ook kijken we naar eventuele handelingsperspectieven voor burgers en zoeken we met partners afstemming voor de domino-effecten en samenwerking bij een energie-uitval.
  - Er zijn 13 nieuwe dijkwachten opgeleid. Daarmee komt het totaal aantal dijkwachten weer op het streefaantal van 200. Ook is een praktijkoefening gehouden in het nemen van noodmaatregelen met aannemers waarmee we een waakvlamovereenkomst hebben.

- Belastingstelsel:
  - Het belastingstelsel voor de waterschappen wijzigt met ingang van 1 januari 2026. De ontwerpkostentoedelingsverordening voor het watersysteembeheer is vastgesteld en heeft tot 5 augustus ter inzage gelegen. Er zijn geen zienswijze ontvangen, waarna de definitieve kostentoedelingsverordening in het najaar vastgesteld kan worden. De verdere voorbereidingen voor de implementatie van het nieuwe belastingstelsel zoals het onderzoek naar de in de zuiveringsheffing te betrekken stoffen, de omgang met separate afvalwaterstromen, de aangepaste heffingsformule voor de zuiveringsheffing en de nieuwe belastingverordeningen lopen.
- Financiële rechtmatigheid:
  - Vanaf 2025 verschuift de verantwoordelijkheid om over de rechtmatigheid te rapporteren van de accountant naar het dagelijks bestuur. Hiertoe zijn in april de financiële verordening en de controleverordening aangepast. Daarnaast zijn er aanvullende beheermaatregelen geïmplementeerd. Zo werken we sinds eind vorig jaar met een ondersteunende softwareapplicatie om de Verbijzonderde Controles meer gestructureerd in te richten en rapportages te kunnen generen op basis waarvan het dagelijks bestuur gestaafd de rechtmatigheidsverklaring kan afgeven.

3.4.2 Financieel

Exploitatie

Het programma ‘Samen, duurzaam, slim en effectief’ is cijfermatig verwerkt in de drie hoofdprogramma’s.

Toelichting bij de exploitatie

Voor het Rijkswaterstaat project Noordervaart worden twee personen gedurende 2,5 jaar ingehuurd die volledig door Rijkswaterstaat worden betaald. Hoewel dit voor ons dus budgettair neutraal verloopt, leidt het enerzijds wel tot hogere personele lasten en anderzijds tot hogere opbrengst van derden. Het gaat in 2025 om een bedrag van € 74.000. Om dit op correcte wijze financieel te kunnen verantwoorden, wordt hier een begrotingswijziging voor voorgesteld.

Daarnaast zijn in 2025 diverse werkzaamheden gestart om het financiële administratiesysteem te vernieuwen. Tevens wordt het financieel systeem overgezet naar een online omgeving bij de leverancier. Dit wordt ook wel cloudoplossing genoemd. We beogen dit eind van het jaar volledig gerealiseerd en functioneel te hebben. De uitvoering hiervan past binnen de kaders van ons informatiebeleidsplan (IBP). Ter dekking van een deel van de hiermee samenhangen kosten (€ 134.000) wordt, in lijn met de toelichting bij de jaarrekening 2024, voorgesteld deze te onttrekken uit de bestemmingsreserve IBP.

Investeringen

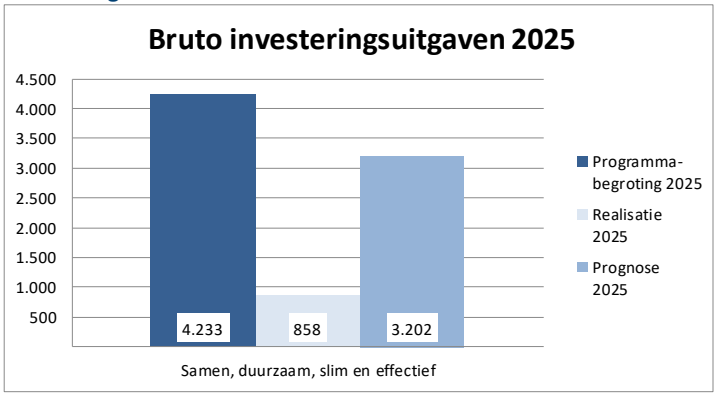

Toelichting bij de investeringen

In de eerste helft van dit jaar is € 0,9 miljoen van de investeringskosten gerealiseerd. Dit is 20% van het begrote (bruto) investeringsvolume. De gerealiseerde uitgaven tot en met juni hebben volledig betrekking op de vervanging en uitbreiding van vervoersmiddelen en gereedschappen. De geprognosticeerde uitgaven hiervoor zijn overeenkomstig de begroting.

Om de beleidsdoelen uit het Waterbeheerprogramma 2022–2027 te realiseren, is het noodzakelijk het krediet van de grondbank te verhogen van € 70 miljoen naar € 100 miljoen. Op gronden in de grondbank wordt niet afgeschreven, maar over de boekwaarde moet wel rente worden berekend. Dit geldt echter alleen voor zover gronden ook daadwerkelijk zijn verworven. Het verhogen van de maximale kredietruimte leidt dus niet direct tot extra lasten. Daarbij blijven we ernaar streven gronden zo snel mogelijk door te boeken naar de projecten. De huidige ruimte is echter onvoldoende om te kunnen blijven inspelen op de toenemende vraag naar gronden voor projectmatige inrichting, strategische verwerving en versnelling van gebiedsprocessen. Door stijgende grondprijzen, toenemende ruimtelijke druk en het belang van tijdige beschikbaarheid van gronden, is een verruiming essentieel om onze rol als gebiedspartner effectief te blijven vervullen. Een grotere grondbank versterkt onze onderhandelingspositie, voorkomt projectvertragingen en biedt flexibiliteit in gebiedsprocessen. Daarnaast heeft de inzet van gronden uit de grondbank de afgelopen jaren een positief effect gehad op het exploitatiesaldo doordat gronden zijn verkocht tegen een hoger bedrag dan de boekwaarde, wat de financiële duurzaamheid van deze investering onderstreept.

Onderstaand overzicht toont de uitnuttig van het krediet tot en met 31 augustus 2025, het restant en de verdeling naar inrichtingsgronden en strategische gronden.

Krediet Grondbank	Realisatie 31-12-2024	Realisatie 31-08-2025	Verplichtingen 31-08-2025	Totaal Grondbank	Restant budgetruimte
€ 70.000.000	€ 53.926.898	€ 60.468.354	€ 612.035	€ 61.080.389	€ 8.919.611

Gronden	ha			
Inrichtingsgrond	218		€ 19.668.427	
Strategische grond	459		€ 41.411.962	
Totaal gronden	**677**		**€ 61.080.389**	

4. Paragrafen

In de begroting zijn vier paragrafen opgenomen: uiteenzetting van de financiële positie, assetmanagement, bedrijfsvoering en verbonden partijen. De paragrafen zijn programma-overstijgend en geven meer inzicht in onder andere onze financiële positie en de risico's waarmee we te maken hebben. In de bestuursrapportage rapporteren we per paragraaf over de ontwikkelingen ten opzichte van de begroting.

4.1 Uiteenzetting van de financiële positie

Onder de uiteenzetting van de financiële positie worden in de begroting diverse onderdelen behandeld. Het betreft de financiering, het weerstandsvermogen, het verloop van de reserves en voorzieningen en de kengetallen. Ieder van deze hoofdthema's bestaat uit diverse deelonderwerpen. Niet op al deze aspecten zijn echter ontwikkelingen. De behandeling van deze thema's is daarom beknopter dan in de begroting.

4.1.1 Financiering

De Wet financiering decentrale overheden (Wet Fido) stelt eisen aan ons financieringsbeleid. Zo moeten we voldoen aan de kasgeldlimiet, de renterisiconorm en zijn we verplicht liquiditeitsoverschotten over te boeken naar het Rijk of bij andere decentrale overheden weg te zetten (schatkistbankieren). Ook de rentevisie, schuldpositie en liquiditeitsprognose maken onderdeel uit van het financieringsbeleid. Die laatste behoefde actualisatie.

Liquiditeitsprognose

Om adequaat te reageren op ontwikkelingen in de financieringsbehoefte is de bij de begroting opgestelde liquiditeitsprognose (groene lijn) geactualiseerd aan de hand van de realisatie tot en met juni en de verwachte (investerings)uitgaven en (belasting)opbrengsten (donkerblauwe lijn).

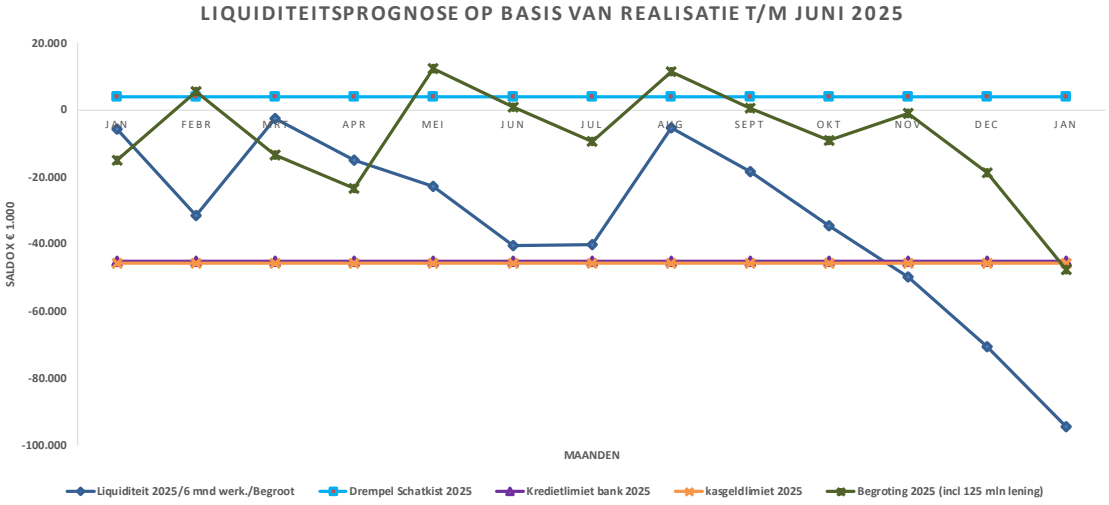

** De kasgeldlimiet (oranje lijn) en kredietlimiet van de bank (paarse lijn) zijn gelijk en daardoor niet separaat zichtbaar.*

Om de aflossingsmomenten meer te verspreiden gedurende het jaar en beter aan te laten sluiten op de momenten dat de belastingopbrengsten binnenkomen, zijn in februari en in juni twee kortlopende leningen afgesloten. Daarnaast is in juni een langlopende lening afgesloten (20 jaar). Hiermee is de in december 2024 gesloten kortlopende lening weer ingelost. Daarnaast hebben we in juli € 40 miljoen ontvangen voor het HWBP-dijkverbeteringsproject Ravenstein-Lith.

De werkelijke uitgaven voor het HWBP en de ontvangst van subsidie lopen niet synchroon. Zo is het subsidiebedrag dat per project per jaar wordt uitgekeerd gemaximeerd op € 40 miljoen. Ongeacht de werkelijke projectuitgaven in dat jaar. Zoals vermeld in de begroting lopen we daardoor het risico te moeten voorfinancieren met als gevolg dat we mogelijk meer moeten lenen dan het maximale bedrag van € 125 miljoen waartoe het dagelijks bestuur in 2025 gemachtigd is om langlopende leningen aan te gaan. Doordat uiteindelijk 90% van de projectkosten wordt gesubsidieerd, leidt deze systematiek er ook toe dat we op enig moment nog wel subsidie ontvangen, maar geen projectuitgaven meer hebben.

Op basis van de geactualiseerde liquiditeitsprognose zien we dat er, ondanks de in juli van het HWBP ontvangen subsidie van € 40 miljoen, inderdaad sprake is van voorfinanciering. In combinatie met de hogere investeringskosten voor diverse zuiveringsprojecten leidt dit ertoe dat het voor 2025 maximale leningsbedrag van € 125 miljoen mogelijk niet toereikend is om aan alle financiële verplichtingen te voldoen. Het algemeen bestuur wordt daarom voorgesteld het dagelijks bestuur te machtigen tot het aangaan van een aanvullende langlopende lening voor 2025 ter hoogte van € 60 miljoen. Of het daadwerkelijk nodig is hier gebruik van te maken, hangt af van de werkelijke investeringsuitgaven, de belastingopbrengsten en het moment waarop overige subsidies en bijdragen worden ontvangen.

4.1.2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Onder het weerstandsvermogen verstaan we het vermogen van het waterschap om financiële tegenvallers op te vangen. Om te bepalen of het weerstansvermogen voldoende is, zetten we de benodigde en de beschikbare weerstandscapaciteit tegen elkaar af. Dit wordt de weerstandsratio genoemd. Een ratio groter of gelijk aan 1 wordt als toereikend gezien. Bij het opstellen van de begroting was de ratio 1,07 in het pessimistische scenario, 1,60 wanneer wordt uitgegaan van een gematigd scenario en 3,15 in het optimistische geval. Voor alle bekende risico's is gekeken of er ontwikkelingen zijn. Bij twee risico's is dit het geval. Deze worden hierna toegelicht. Er zijn in het eerste halfjaar van 2025 geen risico's afgesloten (gemitigeerd) en geen nieuwe risico's ontstaan. Op basis van de risico-inventarisatie bij deze bestuursrapportage is de weerstandsratio nagenoeg gelijk gebleven. De weerstandsratio 1,06 in het pessimistische scenario, 1,58 wanneer wordt uitgegaan van een gematigd scenario en 3,11 in het optimistische geval. De consequenties van de demissionaire status van het kabinet en de aanstaande landelijke verkiezingen houden we uiteraard in de gaten, maar geven op dit moment onvoldoende aanleiding om dit aan te merken als risico met impact op het weerstandsvermogen.

Wijzigingen in bekende risico's

Beëindiging Nationaal Programma Landelijk Gebied/Subsidierisico's

Eerder is gemeld dat het kabinet stopt met het zogeheten Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). Wat ervoor in de plaats komt, was op dat moment nog onduidelijk. Inmiddels zijn er vanuit het Rijk middelen toegekend aan de provincies voor het werken aan de Natura2000 doelen en voor de Aanpak Landelijk Gebied. Dit gaat voor de provincie Noord-Brabant voor de periode tot en met 2032 om circa € 400 miljoen. Deze middelen worden in 2025 in overleg met de waterschappen aan de verschillende gebieden en projecten toegekend. Daarmee ontstaat op hoofdlijnen duidelijkheid over de maatregelen waarvoor wel rijkssubsidie beschikbaar is en voor welke maatregelen dit niet het geval is. Naar verwachting kan dit risico bij de jaarrekening 2025 dan ook worden afgerond. Er is dan immers geen sprake meer van een risico, maar van een nieuwe feitelijke situatie waarop de planning en eventuele middeleninzet kan worden afgestemd.

Rwzi Den Bosch (uitbreiding slib- en gaslijn)

Zoals gemeld in de jaarrekening 2024, maar nog niet bekend was bij het opstellen van de begroting 2025, zijn vanwege netcongestie investeringen ten behoeve van het verhogen van de gasproductie in de loop van 2024 gepauzeerd. Afhankelijk van de ontwikkelingen en het tijdstip waarop de investering weer opgepakt kan worden, is het welllicht noodzakelijk (een deel van) de al gerealiseerde investering versneld af te schrijven. Mocht dit het geval zijn, heeft dit consequenties voor de btw afdracht. Zo kan er een btw-verplichting ontstaan vanwege te

veel in aftrek genomen btw, maar ook een btw-vordering voor het deel van de investering dat niet versneld afgeschreven hoeft te worden, maar waarvoor nog geen btw in vooraftrek is genomen. Hierin schuilt dus zowel een risico als een kans.

4.2 Assetmanagement

Het waterschap heeft een groot aantal objecten (assets) in eigendommen zoals dijken, stuwen, gemalen en zuiveringsinstallaties. Assetmanagement op zichzelf is niet nieuw, maar met ingang van de begroting 2025 wordt op basis van de nieuwe verslaggevingsvoorschriften voor het eerst (verplicht) gerapporteerd over dit onderwerp als onderdeel van de P&C-producten. De beleidskaders en financiële vertaling daarvan zijn toegelicht in de begroting.

Waterveiligheid

Het beheer en onderhoud van de primaire waterkeringen is gekoppeld aan de wettelijke zorgplicht die we hiervoor hebben. Dit is verankerd in het beheer- en onderhoudsplan en het inspectieplan. Voor de kunstwerken is een meerjarenplanning beschikbaar. In de beoordeling wordt getoetst of de kunstwerken en de gronddijken voldoen aan de veiligheidsnorm. Als dit niet het geval is, worden ze versterkt. Dit geldt zowel voor de primaire als de regionale waterkeringen.

Watersysteembeheer

Met behulp van assetmanagement streven we naar een optimale balans tussen kosten, prestaties en risico's. We werken aan het opstellen van een Lange Termijn Asset Planning (LTAP). Dit maakt een gedetailleerde en onderbouwde planning en budgettering van het regulier en groot onderhoud mogelijk. Een beter proces voor assetmanagement en onderhoud is ook nodig omdat we steeds meer installaties automatiseren, digitaliseren en verduurzamen. Hiermee groeien we vanuit correctief onderhoud door naar een situatie waarin we inzicht hebben, vooruitkijken en transparante keuzes kunnen maken.

Waterzuiveringsbeheer

Voor de rioolgemalen werken we al enkele jaren met een Lange Termijn Asset Planning. Aan de hand van deze methode zijn ook de rwzi’s geïnventariseerd. Aan de hand van de inspectieresultaten worden de toekomstige vervangingsuitgaven steeds herijkt en wordt beoordeeld of dit onder het regulier onderhoud valt of dat een vervangingsinvestering wordt voorzien. Als onderdeel van het assetmanagement worden ook de transportsystemen geïnspecteerd en geanalyseerd aan de had van de LTAP-methode.

4.3 Bedrijfsvoering

Onder bedrijfsvoering verstaan we alle interne organisatieonderdelen en de ondersteunende processen. Ze zijn essentieel om de primaire processen goed te laten verlopen en dienen als waarborg voor de rechtmatigheid, doelmatigheid en doeltreffendheid van de beleidsuitvoering. Thema’s en ontwikkelingen op het gebied van de bedrijfsvoering worden toegelicht in het programma Samen, duurzaam, slim en effectief (zie paragraaf 3.3).

4.4 Verbonden partijen

Een verbonden partij is een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie waarin het waterschap een bestuurlijk en een financieel belang heeft. Bij het aangaan van banden met (verbonden) derde partijen gaan we altijd uit van het publiek belang. Ze zijn een manier om onze taken uit te voeren. Bijvoorbeeld doordat ze bijdragen aan de uitvoering van ons beleid. Verbonden Partijen zijn er in verschillende organisatievormen. Aa en Maas is deelnemer in de navolgende verbonden partijen.

Gemeenschappelijke regelingen

- Aquon
- Brabants Historisch informatiecentrum (BHIC)
- Belastingsamenwerking Oost-Brabant (BSOB)
- Muskusrattenbestrijding Noord-Brabant
- Het Waterschapshuis (hWh):
- Meervoudige centrumregeling Waterschap Aa en Maas, Brabantse Delta, De Dommel[1]

Vennootschappen en coöperaties

- Aquaminerals
- Nederlandse Waterschapsbank (NWB Bank)
- Slibverwerking Noord-Brabant (SNB)

Stichtingen en verenigingen

- Noord-Brabantse Waterschapsbond (NBWB)
- Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer (STOWA)[2]
- Unie van Waterschappen (UvW)

Een aantal van deze partijen heeft een tussentijdse rapportage voor 2025 opgesteld. Deze zijn bijgevoegd. Indien er beleidsmatige of financiële ontwikkelingen zijn bij verbonden partijen worden ze hierna toegelicht.

BSOB

Op basis van de 1e begrotingswijziging van de BSOB zou de deelnemersbijdrage 2025 voor Aa en Maas ruim € 200.000 hoger worden. In tegenstelling tot voorgaande jaren is er dit jaar geen tweede begrotingswijziging opgesteld door de BSOB. Bij het ontbreken van een actuele verwachting gaan we er vooralsnog vanuit dat de uiteindelijke bijdrage aan BSOB opgevangen kan worden binnen het saldo.

SNB

De uiteindelijke begroting 2025 van SNB is lager dan waar wij bij het opstellen van onze begroting rekening mee hadden gehouden. Het voordeel is in deze bestuursrapportage verwerkt. De kwartaalrapportages over de eerste twee kwartalen van 2025 zijn daarmee in lijn (€ 15.000 voordelig).

In Nederland wordt het vrijkomende zuiveringsslib verwerkt via twee routes: via gespecialiseerde monoverbranding en via co-verbranding (het meeverbranden van zuiveringsslib in afvalverbrandingsinstallaties, al dan niet na biologische of thermische droging). Deze tweede route maakt mogelijkerwijs onderdeel uit van het Belastingplan 2026 waardoor dit ineens wél belastingplichtig wordt. Doordat de SNB een monoverbrander is, is de mogelijke afschaffing van de huidige vrijstelling voor ons geen risico. Wel pleit de SNB als lid van de Werkgroep Slibverwerking binnen de Vereniging Afvalbedrijven, evenals de Unie van Waterschappen, voor heroverweging. Beide hebben voorstellen gedaan voor alternatieve maatregelen.

[1] Dit is een gemeenschappelijke regeling zonder formele rechtspersoonlijkheid. Wettelijk gezien is dit daarom geen verbonden partij. Voor de volledigheid nemen we deze regeling wel op.

[2] Formeel is dit geen verbonden partij, omdat er geen sprake is van een bestuurlijk belang. Voor de volledigheid nemen we deze stichting wel op.

5. Voorstel en besluit

Het algemeen bestuur van waterschap Aa en Maas;

gelezen het voorstel van het dagelijks bestuur van 2 september 2025;

gelet op het bepaalde in de Waterschapswet;

gezien het advies van de commissies Algemene en Financiële Zaken, de commissie Watersysteembeheer en de commissie Emissiebeheer van 18 september 2025;

overwegende

B E S L U I T:

1. De bestuursrapportage 2025 vast te stellen.
2. Een begrotingswijziging vast te stellen voor de financiële verantwoording van de uitvoering van het project Noordervaart door zowel de lasten als de baten met € 74.000 op te hogen.
3. Een bedrag van € 134.000 te onttrekken aan de bestemmingsreserves IBP ter dekking van niet voorziene kosten voor vernieuwing van het financiële administratiesysteem.
4. In te stemmen met een verhoging van de financiële ruimte van de grondbank naar een plafond van € 100.000.000 en daarvoor een investeringskrediet van € 30.000.000 ter beschikking te stellen.
5. Het dagelijks bestuur aanvullend op de vastgestelde begroting 2025 te machtigen tot het aangaan van een langlopende geldlening tot een maximumbedrag van € 60.000.000.
6. Kennis te nemen van de uitgelichte projecten.
7. Kennis te nemen van de controllersparagraaf en de reactie daarop van het dagelijks bestuur.
8. Kennis te nemen van de tussentijdse rapportages van de verbonden partijen hWh en SNB.

Aldus vastgesteld door het algemeen bestuur in zijn openbare vergadering van 10 oktober 2025

de secretaris, de dijkgraaf,

Peter Verlaan Mario Jacobs

veilig voldoende schoon water

Waterschap
Aa en Maas

Bestuursrapportage

2025

Versie 1.0
Vaststelling dagelijks bestuur 2 september 2025
Vaststelling algemeen bestuur 10 oktober 2025

INHOUD

1. Voorwoord **4**

Leeswijzer 5

2. Op hoofdlijnen **6**

3. Bestuurlijke programma's **8**

3.1 Waterveiligheid 8

3.1.1 Prestaties en activiteiten 8

3.1.2 Financieel 9

3.2 Klimaatbestendig en gezond watersysteem 11

3.2.1 Voldoende water en omgaan met weersextremen 11

3.2.1.1 Prestaties en activiteiten 11

3.2.2 Gezond en natuurlijk water 12

3.2.2.1 Prestaties en activiteiten 12

3.2.3 Financieel 14

3.3 Schoon water 17

3.3.1 Prestaties en activiteiten 17

3.3.2 Financieel 19

3.4 Samen, duurzaam, slim en effectief 21

3.4.1 Prestaties en activiteiten 21

3.4.2 Financieel 23

4. Paragrafen **25**

4.1 Uiteenzetting van de financiële positie 25

4.1.1 Financiering 25

4.1.2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing 26

4.2 Assetmanagement 27

4.3 Bedrijfsvoering 27

4.4 Verbonden partijen 27

5. Voorstel en besluit **29**

1. Voorwoord

Voor u ligt de bestuursrapportage 2025. Hierin blikken we terug op de eerste zes maanden van het lopende jaar en kijken we tegelijkertijd vooruit naar het resterende deel van het jaar. Wat hierin allereerst opvalt, is dat de organisatie zich in een versnellingsfase bevindt en een aanzienlijk aantal projecten onder handen heeft. Veel daarvan verlopen volgens planning, zowel inhoudelijk als financieel, al geldt dat helaas niet voor alle activiteiten. Ook lichten we afwijkingen in de financiële realisatie ten opzichte van de begroting toe.

De huidige prognose laat aan het einde van het jaar een bescheiden exploitatieoverschot zien, voornamelijk doordat de financieringslasten gunstiger uitvallen dan begroot. Op de directe kosten (personeelslasten en goederen en diensten) zien we echter een licht tekort. Dit beeld is in lijn met de afgelopen jaren, algehele kostenontwikkelingen, toenemende opgaven en onze inzet op het aantrekken en vasthouden van mensen. Concreet betekent dit dat in de projecten geen grote meevallers noch tegenvallers zitten en de organisatie in control is. De periode van extreme prijsstijgingen lijkt iets af te vlakken, maar blijft een aandachtspunt. Dit jaar is er voor gekozen om scherper aan de wind te varen wat meer flexibiliteit van de organisatie vraagt om te voorkomen dat er ongewenste risico's ontstaan. De sterke groei van de het aantal en de omvang van de projecten is daarmee enerzijds een uitdaging, maar biedt tegelijkertijd kansen doordat er meer spreiding van inzet en middelen mogelijk is. Door de intensieve samenwerking met onze partners worden kennis en ervaring gedeeld en maken vele schouders het werk lichter.

Voor de komende periode gaan we door op de ingezette koers en zetten we alle zeilen bij om de opgaven te realiseren en waar mogelijk de wettelijke doelstellingen (KRW) te behalen. Daarbij merken we wel dat de demissionaire status van het kabinet bij enkele projecten verhoogde onzekerheid met zich meebrengt. Als zelfstandig overheidsorgaan gaan we echter uit van onze eigen kracht en pakken we door. De ruimtelijke opgaven zijn en blijven groot en daarin nemen we onze verantwoordelijkheid. Met het fantastische team dat dag en nacht klaar staat voor droge voeten, schoon en voldoende water, heeft dit dagelijks bestuur er alle vertrouwen in dat we op de juiste weg zitten. Samen met het algemeen bestuur blijven we ook de komende periode werken aan een mooie en robuuste leefomgeving waarin het prettig wonen en goed ondernemen is.

Dit jaar wordt afgeweken van de gebruikelijke werkwijze door het indienen van een begrotingswijziging. Niet vanuit de wens om het fundamenteel anders te willen doen, maar om te zorgen dat we voldoen aan de aangescherpte eisen rondom rechtmatigheid. Hieruit volgt ook dat we als dagelijks bestuur bij de jaarrekening 2025 voor het eerst een rechtmatigheidsverklaring zullen afgeven. Dit bereiden we zorgvuldig voor zodat het algemeen bestuur deze vol vertrouwen kan bekrachtigen.

Namens het dagelijks bestuur,

de secretaris, de dijkgraaf,

Peter Verlaan Mario Jacobs

Leeswijzer

De bestuursrapportage heeft betrekking op de beleidsmatige en financiële realisatie in de eerste zes maanden van 2025 en de verwachting voor het hele jaar. In de bestuursrapportage rapporteren we met name over onderwerpen die zijn afgerond, over afwijkingen ten opzichte van de begroting (zowel positief als negatief) en over bijzondere gebeurtenissen en nieuwe ontwikkelingen.

Bij het opstellen van deze bestuursrapportage hebben we zoveel mogelijk aansluiting gezocht bij de begroting 2025 en de (nieuwe) verslaggevingsvoorschriften die daaraan ten grondslag liggen, daarbij rekening houdend met het doel en karakter van de bestuursrapportage zelf.

De bestuursrapportage begint met een overzicht van de financiële realisatie tot en met juni 2025 en de prognose voor het einde van het jaar. De verschillen ten opzichte van de begroting worden daarbij op hoofdlijnen toegelicht. Vervolgens wordt per bestuurlijk programma ingegaan op onderwerpen waar ten opzichte van de begroting beleidsmatig dan wel financieel iets is veranderd. Daarbij lichten we voor de exploitatie de afwijkingen toe die van betekenende zijn. In beginsel zijn dit afwijkingen van € 100.000 of meer. Tot slot gaan we in de paragrafen, analoog aan de begroting, in op de belangrijkste aspecten met betrekking tot de financiële positie, assetmanagement, bedrijfsvoering en verbonden partijen.

De daadwerkelijk gerealiseerde prestaties en activiteiten, zoals bijvoorbeeld het aantal hectares Natte Natuurparels of het aantal vispassages, vergelijken we met de aantallen die we ons bij de begroting hadden voorgenomen. De voortgang duiden we middels een stoplichtmodel waarbij de kleuren alleen iets zeggen over de feitelijk gerealiseerde én afgeronde prestaties. Ze geven echter geen volledig beeld van de geleverde inspanningen of de extra resultaten. Zo kan de indruk ontstaan dat er dit jaar voor een bepaalde activiteit geen voortgang is geboekt, terwijl er wel een forse inspanning is geleverd in de voorbereidingen voor de uiteindelijke realisatie. Dit speelt met name bij het programma ‘Klimaatbestendig en gezond watersysteem’. Om die reden is voor dit programma ook de inspanning inzichtelijk gemaakt middels zogenaamde ‘inspanningseenheden’. Op deze manier ontstaat er een breder en genuanceerder inzicht in de uiteindelijk te realiseren activiteiten.

	Realisatie verloopt volgens (meerjaren) prognose
	Realisatie verloopt vertraagd
	Planning wordt niet gerealiseerd

2. Op hoofdlijnen

De bestuursrapportage is een momentopname over de eerste helft van het jaar waarbij we een zo goed mogelijke inschatting doen richting de jaarrekening. Daarbij zijn we van diverse factoren, partijen en externe omstandigheden afhankelijk voor de uiteindelijke realisatie. Deze kan zowel positief als negatief afwijken van de verwachting op dit moment. Op basis van de realisatie in het eerste halfjaar en de ontwikkelingen sinds het opstellen van de begroting 2025 verwachten we op dit moment over heel 2025 een positief resultaat van ruim € 1 miljoen.

De belangrijkste beleidsmatige en financiële ontwikkelingen in de eerste helft van 2025 worden hierna benoemd. Als onderdeel van de bestuurlijke programma's wordt op beide aspecten een uitgebreide toelichting gegeven op de ontwikkelingen. Als gevolg van de veranderingen rondom de rechtmatigheidsverantwoording en de verschuiving van de verantwoordelijkheid hiervoor van de accountant naar het dagelijks bestuur, is er in deze bestuursrapportage ook een begrotingswijziging opgenomen.

Inhoudelijk

- Het werken aan de opgaven rondom waterveiligheid verloopt conform verwachting.
- Het aanvullend KRW Uitvoeringsprogramma is bestuurlijk vastgesteld en met de uitvoering is gestart. Naast het doorzetten van inrichtingsprojecten in het watersysteem en effluentverbetering bij de rwzi's is er extra inzet op KRW-proof vergunningverlening en toezicht en handhaving. Ook zetten we versterkt in op samenwerking met gemeenten, onder meer ten aanzien van de overstorten.
- Bij de rwzi's zijn diverse verbeterstappen gerealiseerd of voorbereid. Zo is de biologische zuivering bij rwzi Oijen aangepast. Bij rwzi Vinkel en rwzi Dinther vallen de investeringskosten voor effluentverbetering hoger uit en zijn aanvullende investeringskredieten toegekend.
- Begin juli is de Afvalwaterstrategie 2026-2036 vastgesteld.

Financieel

Op de directe kosten (personeelslasten en goederen en diensten) zien we een licht tekort. Dit beeld is in lijn met de afgelopen jaren, algehele kostenontwikkelingen, toenemende opgaven en onze inzet op het aantrekken en vasthouden van mensen. In de voorjaarsnota 2025 is hier, in aanloop naar het opstellen van de begroting 2026, dan ook rekening mee gehouden. De hogere uitgaven voor het realiseren van onze doelen, worden gecompenseerd door lagere rente- en afschrijvingslasten en hogere baten. Hierdoor verwachten we op dit moment voor 2025 een positief resultaat van circa € 1,3 miljoen. Dit is minder dan 1% van de netto lasten.

Prognose resultaat (x € 1.000)	Begroting 2025	Begrotings-wijziging	Begroting incl wijziging	Prognose 2025	Afwijking prognose begroting in €	Afwijking prognose begroting in %	
Rente en afschrijvingen	49.685		49.685	48.382	1.303	2,6%	V
Personeelslasten	60.231		60.231	60.938	-708	-1,2%	N
Goederen en diensten van derden	81.691		81.691	81.980	-290	-0,4%	N
Bijdragen aan derden	6.185		6.185	5.791	395	6,4%	V
Reservering/Voorzieningen/Onvoorzien	1.013		1.013	1.013		0,0%	=
Totaal lasten	*198.804*		*198.804*	*198.104*	*701*	*0,4%*	**V**
Financiële baten	2.697		2.697	2.697		0,0%	=
Personeelsbaten	1.325		1.325	1.325		0,0%	=
Goederen en diensten aan derden	2.615		2.615	3.065	450	17,2%	V
Bijdragen van derden	3.248		3.248	3.619	371	11,4%	V
Interne verrekeningen	25.359		25.359	25.102	-257	-1,0%	N
Totaal baten	*35.243*		*35.243*	*35.808*	*565*	*1,6%*	**V**
Waterschapsbelastingen	**163.561**		**163.561**	**163.561**		**0,0%**	**=**
Totaal				**1.265**	**1.265**		V

Lasten

Het positief resultaat op de lasten komt in belangrijke mate doordat de kapitaallasten (rente- en afschrijvingen) op basis van de doorrekening van de werkelijk gerealiseerde investeringsvolumes als vastgesteld bij de jaarrekening 2024 lager zijn dan waarmee rekening was gehouden. De lagere kapitaallasten werken in beginsel meerjarige door, al kunnen de rentelasten fluctueren afhankelijk van de ontwikkelingen op de kapitaalmarkt. Daarnaast zijn de bijdragen aan derden dit jaar naar verwachting lager dan geraamd. Tegenover deze voordelen staan hogere personeelslasten, mede door de in mei afgesloten CAO die met terugwerkende kracht geldt per 1 januari 2025, en kosten voor goederen en diensten van derden. Dit heeft een structureel effect.

Baten

Aan de batenzijde zien we dat de bijdragen van derden, evenals de opbrengsten uit goederen en diensten aan derden hoger zijn. Bij het opstellen van de begroting worden de baten zo reëel mogelijk geraamd, maar dient rekening gehouden te worden met de verslaggevingsregels. Baten die op dat moment niet met een grote mate van zekerheid bepaald kunnen worden, mogen niet worden meegenomen. Dit leidt nu tot een incidenteel voordeel. Daarnaast staan hier in sommige gevallen, zoals wanneer wij een vergoeding krijgen voor ons aandeel in de planvorming, ook hogere lasten tegenover. Doordat een aantal investeringsprojecten in de tijd naar voren is geschoven of zich in een fase bevindt waarin het toerekenen van uren (activeren) niet is toegestaan, worden naar verwachting minder uren doorbelast naar de investeringsprojecten (interne verrekening) dan waar in de begroting rekening mee is gehouden. Dit leidt tot een incidenteel nadeel binnen de exploitatie.

Waterschapsbelastingen

Voor de verwachte belastingopbrengsten baseren we ons op de gegevens zoals die worden aangeleverd door de BSOB. Daarin is op dit moment nog geen wijziging in de prognose gemeld. De afgelopen jaren waren met name de opbrengsten die betrekking hebben op voorgaande belastingjaren hoger dan geraamd. Op basis daarvan is het niet irreëel dat hier aan het eind van het jaar wederom een positief resultaat uit blijkt. Omdat dit nu nog niet gestaafd wordt met concrete realisatiecijfers, hanteren we het voorzichtigheidsbeginsel en gaan we uit van de begroting.

Saldo

Ondanks het op basis van deze bestuursrapportage verwachte positieve saldo van circa € 1,3 miljoen, hanteren we ook in dit geval het voorzichtigheidsbeginsel. Dit betekent dat we bij het opstellen van de begroting 2026 uitgaan van een neutraal resultaat. Het voordeel is immers nog niet gerealiseerd. Indien daadwerkelijk een positief jaarrekeningresultaat wordt gerealiseerd, wordt dit toegevoegd aan de reserves en kan in dat geval in 2027 en verder worden ingezet om de tarief ontwikkeling te matigen.

3. Bestuurlijke programma's

Het programmaplan is onderverdeeld naar vier bestuurlijke thema's:

1. Waterveiligheid
2. Klimaatbestendig en gezond watersysteem
3. Schoon water
4. Samen, duurzaam, slim en effectief.

We lichten hier per programma de belangrijkste verschillen toe ten opzichte van de begroting 2025. Dit doen we zowel beleidsmatig (onder prestaties en activiteiten), als financieel. Er is nog meer dan in eerdere jaren gefocust op wat afwijkt ten opzichte van de begroting, of wat in de eerste helft van 2025 al is gerealiseerd. Dit betekent dat er niet op de voortgang van alle punten uit de begroting in wordt gegaan.

3.1 Waterveiligheid

Het thema Waterveiligheid draait om de bescherming tegen overstromingen vanuit de Maas en het regionale watersysteem.

3.1.1 Prestaties en activiteiten

Prestaties/ Activiteiten	Eenheid	Begroting 2025	Gerealiseerd 2025	Prognose 2025	Voortgang
Primaire keringen *Primaire keringen*	km	0	0	0	
Regionale keringen *Verbeteren kunstwerken*	st	1	0	1	groen

Hoogwaterbeschermingsprogramma

Onderstaand overzicht is op hoofdlijnen een visuele weergave van de meerjarenplanning in de periode 2017-2037 van onze HWBP-projecten. Daarna wordt per project een toelichting gegeven.

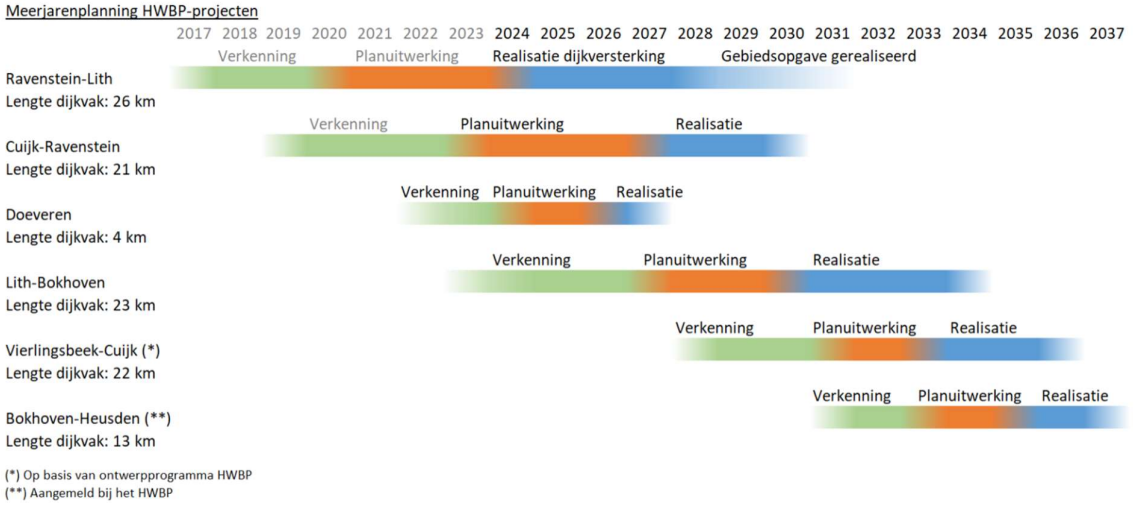

- *Uitvoeren van het project Meanderende Maas (Ravenstein-Lith)*
  Het grondwerk en het aanbrengen van damwanden voor de versterking van de eerste dijksecties bij Demen, Dieden en Lithoijen verloopt voorspoedig. Ook de eerste ontgraving in de uiterwaarden is gestart. De klei daaruit wordt verwerkt in de dijk. Medio mei is het informatiecentrum in Megen geopend. Ook is een actieplan opgesteld in het geval van hoogwater vóór oplevering van de werkzaamheden.

- *Uitwerken van het plan voor de dijkverbetering Cuijk-Ravenstein*
  Het vergunningenontwerp is afgerond. De aannemer die het gaat uitwerken tot een definitief ontwerp wordt geselecteerd. Planuitwerking van onze eigen mee-koppelkansen als Raammonding en Beerse Overlaat worden meegenomen in het project.
- *Uitwerken van het plan voor de dijkverbetering Doeveren*
  Eind juni 2025 is het projectbesluit door het dagelijks bestuur genomen en ter goedkeuring aangeboden aan Gedeputeerde Staten. De aanbesteding is gestart en gunning wordt voorzien in december.
- *Verkennen van oplossingsrichtingen voor de dijkverbetering Lith-Bokhoven*
  Er zijn mogelijke alternatieven bepaald en afgewogen voor de dijkverbetering Lith-Bokhoven inclusief de inrichting van de Henriëttewaard. De verdere uitwerking naar kansrijke alternatieven is begonnen.

Gegevensbeheer en informatiemanagement

- Voor beheer en onderhoud zijn grote stappen gezet om werkwijzen en software van de afdeling waterveiligheid en de districten te uniformeren. Dit vergroot naast de efficiëntie ook de gegevenskwaliteit, omdat we werken volgens het principe ‘gegevens hebben één bron’.

Verbeteren kunstwerken regionale waterkeringen

- Voor de uitstroomconstructie van de Zandleij in het Drongelens kanaal is het definitief ontwerp gereed. Gepland is de verbetering van het kunstwerk in 2025 af te ronden.

Instandhouding waterkeringen en zorgplicht

- *Regulier onderhoud en biodiversiteit*
  Het onderhoud aan de grasbekleding en bomen op de primaire en regionale waterkeringen is volgens planning uitgevoerd. De eerste maaironde is gefaseerd uitgevoerd door twee nieuwe aannemers. Hier zijn verbeterpunten uitgekomen rondom het markeren van waardevolle soorten. Dit is voor het tweede deel naar wens opgepakt.
- *Omgang met bevers en dassen, rekening houdend met dierenwelzijn*
  Voor de bever is een inspectieplan opgesteld. Voor de das zijn alternatieve kunstburchten aangelegd bij sluis Hintham en Gansenorgel. Op deze locaties treffen we voorbereidingen voor passieve verjaging uit de burchten bij de kering buiten de kraamperiode in de tweede helft van het jaar. Ook zijn er twee nieuwe kunstburchten in voorbereiding. Om graverij door dassen te beperken zijn plankaarten gemaakt voor intensievere inspectie. Het verwijderen van onder-begroeiing is hiervoor belangrijk, omdat dit de waterkering beter te inspecteren maakt én het minder aantrekkelijk is voor dassen om in te graven.

3.1.2 Financieel

Exploitatie

Omschrijving (bedragen * € 1.000)	Primaire begroting 2025	Begrotings wijziging	Begroting na wijziging 2025	Realisatie tm juni 2025	Prognose	Afwijking in €	Afwijking in %
Totaal lasten	21.167		21.167	9.395	20.916	251	1%
Totaal baten	572		572	280	289	-283	-49%
Saldo lasten en baten	***20.595***		***20.595***	***9.115***	***20.626***	***-32***	***0%***

Toelichting bij de exploitatie

Op basis van deze bestuursrapportage wordt een negatief resultaat van € 32.000 verwacht. Dit komt doordat zowel de lasten als de baten naar verwachting lager zijn dan begroot. Het voor- en nadeel heft elkaar nagenoeg op. Afwijkingen ten opzichte van de begroting worden hierna nader toegelicht.

- Doordat de uiteindelijke investeringsuitgaven in 2024 lager zijn dan waar in de begroting rekening mee is gehouden, zijn de doorberekende kapitaallasten lager dan geraamd (€ 635.000 voordelig).

- De kosten voor dijkbewaking en calamiteitenbestrijding zijn hoger als gevolg van het realiseren van dassenburchten en het herstellen van de kade bij industrieterrein De Brand. Ook zijn de licentie- en onderhoudskosten hoger dan geraamd (€ 261.000 nadelig).
- Voor de beleidsthema's en de gebiedsgerichte plannen worden meer advies- en onderzoekskosten gemaakt (€ 137.000 nadelig).
- De verkoop van grond tegen een hoger bedrag dan de boekwaarde en hogere (pacht)opbrengsten uit grond en water zorgen voor hogere baten (€ 112.000 voordelig).
- Naar verwachting worden minder uren doorbelast naar de investeringskredieten, waardoor deze uren ten laste komen van de exploitatie. De interne verrekening (baat) valt daardoor lager uit (€ 395.000 nadelig).

Investeringen

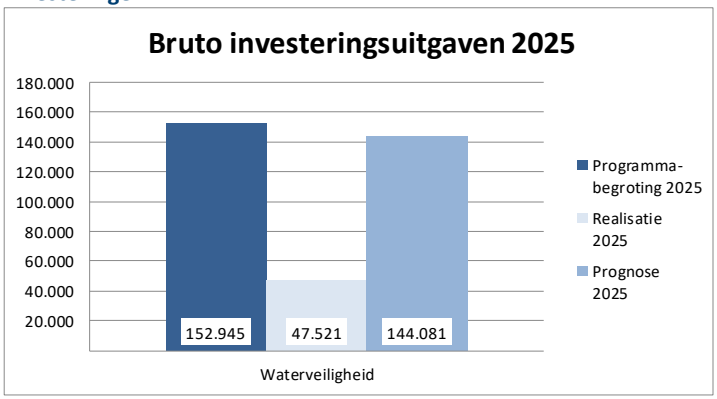

Toelichting bij de investeringen

In de eerste helft van dit begrotingsjaar is € 47,5 miljoen aan investeringskosten gerealiseerd. Dat is 31% van het begrote (bruto) investeringsvolume. De verwachting is dat in de tweede helft van het jaar aanzienlijk meer gerealiseerd wordt c.q. investeringskosten worden verantwoord. Over heel 2025 wordt naar verwachting € 8,9 miljoen minder geïnvesteerd dan begroot. De belangrijkste verschillen worden hieronder toegelicht.

- De uitvoeringskosten voor het dijkversterkingsproject Ravenstein-Lith zijn voor boekjaar 2025 te hoog geraamd (€ 4,4 miljoen).
- Voor Hoogwateraanpak Brabant-Oost (HoWaBo) is een bedrag van € 1,8 miljoen begroot, maar hier is nog geen uitvoering aan gegeven. Daar dit project met name betrekking heeft op het programma Klimaatbestendig en gezond watersysteem zal de verantwoording over dit project bij de jaarrekening ook op die plek worden opgenomen.
- Het project Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat (GOL) is door juridische procedures vertraagd (€ 1,5 miljoen). Een kredietaanvraag wordt in het najaar voorgelegd aan het algemeen bestuur. Dit project wordt bij de jaarrekening eveneens verantwoord onder het programma Klimaatbestendig en gezond watersysteem.
- Een deel van de begrote kosten voor de planuitwerking van het traject Cuijk-Ravenstein schuift door naar 2026 (€ 1,6 miljoen).
- De project overstijgende kosten voor activiteiten die op programmaniveau worden opgepakt binnen het HWBP Programmaplan 2023-2025 vallen lager uit (€ 0,7 miljoen).
- De uitgaven voor de kunstwerken regionale keringen zijn in 2025 hoger dan geraamd (€ 0,6 miljoen).

3.2 Klimaatbestendig en gezond watersysteem

In het Programma Klimaatbestendig en gezond watersysteem draait het om een goed functionerend watersysteem. Daarbij sturen we op de kwantiteit via goede waterpeilen, waterconservering en het omgaan met wateroverlast en droogte en op de chemische en ecologische kwaliteit.

We werken met twee deelprogramma's: 'Voldoende water en omgaan met weersextremen' en 'Gezond en natuurlijk water'.

3.2.1 Voldoende water en omgaan met weersextremen

3.2.1.1 Prestaties en activiteiten

Prestaties/ Activiteiten	Eenheid	Begroting 2025	Gerealiseerd 2025	Prognose 2025	Voortgang	Inspanning
Investeringsprojecten						
Hydrologie NNB						
Natura 2000	ha	0	0	0		
Natte Natuurparels		242	0	0	rood	145
Droogte, waterconservering	ha					
GGOR 2.0		7.114	0	965	oranje	2.050
Wateroverlast						
Voldoen aan de normen (uitv.progr. 2 en 3)	ha	0	0	0		
Knelpunten bebouwd gebied	st	2	0	0	rood	
Wegwerken baggerachterstand*	km	1	0	1	groen	

**Aan het wegwerken van baggerachterstanden wordt gewerkt conform de aanpak cyclisch groot onderhoud.*

Prestaties/ Activiteiten	Eenheid	Begroting 2025	Gerealiseerd 2025	Prognose 2025	Voortgang
Exploitatie					
Maaien	km/jaar	2.450	1.800	2.450	groen
Cyclisch groot onderhoud	km	113	62	113	groen
Wijzer onderhoud*	km/jaar	200	nvt	nvt	

**N.a.v. de evaluatie wijzer onderhoud werken we geen kilometers meer af, maar pakken we specifieke knelpunten aan.*

Hydrologie Natuur Netwerk Brabant (NNB)

- De realisatie van natte natuurparel Wijboschbroek (242 ha) vindt niet in 2025 plaats maar in 2026. De oorzaak hiervan is dat er meer tijd nodig is voor de vergunningprocedures bij de omgevingsdienst.
- Voor de natte natuurparel Sang en Goorkens heeft het algemeen bestuur op 4 juli krediet beschikbaar gesteld voor de voorbereiding en grondkosten. Dit is een vervolg op eerdere fases en gebaseerd op recente grondaankopen en kansrijkheid.
- Voor het Gebiedsplan Raam zijn samen met Staatsbosbeheer uitvoeringsovereenkomsten opgesteld met als doel de wederzijdse afspraken formeel te bekrachtigen. Deze afspraken hebben betrekking op de samenwerking tijdens de uitvoering, de eigendomssituatie na inrichting en het toekomstig beheer en onderhoud van de nieuwe inrichting.

Droogte en waterconservering

- Afronding van de realisatie van GGOR Gemert-Bakel-Laarbeek (4442 ha) en Maashorst (2286 ha) schuift door naar 2026. Bij de Maashorst hangt dit samen met de natte periode begin 2024 en de noodzaak om extra berekeningen en analyses uit te voeren ter onderbouwing van de maatregelen. Inmiddels is wel de voorbereiding van de uitvoering gestart. De uitloop in het project bij Gemert Bakel is het gevolg van gerechtelijke procedures. Dit jaar wordt wel circa 965 ha bij Herperduin gerealiseerd.
- Er is gewerkt aan de conceptteksten voor de eerste stappen van herziening beregeningsbeleid en drainagebeleid. Het algemeen bestuur wordt hierin meegenomen zodra de teksten hiervoor voldoende zijn uitgewerkt.

- Voor hydrologische maatregelen detailontwatering en waterconservering en voor bosrevitalisatie binnen de natuurgebieden hebben de terreinbeheerders een plan van aanpak opgesteld en is door de provincie financiering toegezegd.

Wateroverlast en Hoogwateraanpak Brabant-Oost (HoWaBo)

- Aanpak van de 2 knelpunten wateroverlast in bebouwd gebied vindt plaats in 2026 in plaats van 2025.
- Voor de opgave om in de regio Den Bosch wateroverlast tegen te gaan (HoWaBo) hebben we samen met de partijen in het gebied 11 kansrijke bouwstenen verkend die samen het programma moeten gaan vormen. De inhoudelijke resultaten van de verkenningen zijn opgeleverd en de eerste stappen zijn gezet richting een voorkeursalternatief.
- De eerste resultaten van de bovenregionale stresstest zijn opgeleverd. Met behulp hiervan verbeteren we met onze partners de bovenregionale samenwerking in crisissituaties en leveren we onze inbreng in het landelijk traject dat de effecten van extreme neerslag in beeld brengt.

Stad als Spons

- Het programma Stad als Spons wordt goed ontvangen door de gemeenten. Met woningbouwcorporaties en gebiedsontwikkelaars hebben we samenwerkingskansen geïdentificeerd. We zien dat we vooral het verschil kunnen maken door financieel bij te dragen aan het afkoppelen van particulier terrein. Voorbeelden hiervan zijn Boekel (in uitvoering) en Oss (in voorbereiding). Doordat de waterinfiltratiekansenkaart voor Regio Noordoost-Brabant wordt bekostigd uit RNOB-middelen ontstaat ruimte om in 2025 andere projecten vanuit Stad als Spons te stimuleren. De inventarisatie hiervoor loopt.

Instandhouding van het watersysteem

- Voor wijzer onderhoud focussen we ons op het aanpakken van specifieke knelpuntsituaties waar niet veilig onderhouden kan worden of waar onenigheid bestaat tussen verschillende grondeigenaren. Verspreid over het gebied waren we in de eerste helft van 2025 bezig met 10-20 casussen.
- Na het natte voorgaande jaar hebben we in 2025 te maken met een groot neerslagtekort. Via ons peilbeheer en het benutten van de beheer- en conserveringsmarge hebben we zo veel mogelijk water vastgehouden om zo de gevolgen van de droogte te beperken.
- De nieuwe landelijke Gedragscode Flora en Fauna voor Bestendig Beheer en Onderhoud is per 1 april dit jaar vastgesteld. Overeenkomstig de nieuwe gedragscode is het maaionderhoud uitgevoerd. Omdat er voorafgaand aan het onderhoud meer gecontroleerd moet worden op de aanwezigheid van beschermde soorten, leidt het werken met de nieuwe gedragscode tot extra werk. Voor 2025 is dit opgevangen met bestaande capaciteit en heeft dit nog niet geleid tot hogere kosten.

3.2.2 Gezond en natuurlijk water

3.2.2.1 Prestaties en activiteiten

Prestaties/Activiteiten	Eenheid	Begroting 2025	Gerealiseerd 2025	Prognose 2025	Voortgang	Inspanning
Beekherstel	km	13	6	7	oranje	10
Natuurvriendelijke oevers eigenstandig	km	6	3	3	oranje	5
Natuurvriendelijke oevers gecombineerd*	km	4	0	0	rood	2
Ecologische verbindingszones	km	9	2	2	rood	6
Beekmondingen	st	0	0	0		0
Vispassages	st	36	14	19	oranje	26
Recreatie / educatie / participatie**	st/jaar	20	12	20	groen	

**Realisatie i.c.m. EVZ*

***Het aantal werken per jaar tav recreatie, educatie en participatie kan per jaar kan verschillen maar blijft binnen de financiële kaders.*

Kaderrichtlijn Water (KRW)

Aanvullend KRW uitvoeringsprogramma

- Op 6 juni 2025 is het Aanvullend KRW uitvoeringsprogramma vastgesteld. Hierin is in beeld gebracht wat wij aanvullend op alle bestaande inspanningen aan extra activiteiten oppakken om zo dicht mogelijk bij de KRW-doelen te komen. Dit vraagt om extra capaciteit en middelen die via de voorjaarsnota en de begroting vastgelegd worden voor 2026 en verder. Om zoveel mogelijk van de maatregelen uit het Aanvullend KRW Uitvoeringsprogramma op te starten verwachten we dit jaar al extra uitgaven. Een aanzienlijk deel van deze uitgaven gaat naar onderzoek nodig om in 2026 en 2027 door te kunnen pakken met geplande ingrepen in ons watersysteem. Het gaat om locatiegericht onderzoek naar: werking van vispassages, hout in de beek, krappe waterlopen, macrofauna in de Vierlingsbeeksemolenbeek en wat aan kwaliteitsverbeterende maatregelen mogelijk is in de Peelse loop. Daarnaast wordt nog dit jaar extra ingezet op vergunningverlening, toezicht en handhaving. Door onszelf, maar ook in de samenwerking met gemeenten (onder andere met betrekking tot overstorten) en de omgevingsdienst.

Inrichtingsopgaven van KRW-waterlopen (beekherstel, natuurvriendelijke oevers en ecologische verbindingszones)

- In het eerste halfjaar ronden we minder projecten af dan gepland en voor sommige projecten schuift de realisatie door naar 2026.
- We realiseren dit jaar naar verwachting 7 kilometer beekherstel in de Sint Jansbeek en de Groene Punt. De afronding van de realisatie van 6 kilometer beekherstel in Blauwe Poort fase 2 schuift door naar 2026. Nu het beroep daartegen is ingetrokken en de benodigde grondruil rond is, kunnen we na de zomer starten met de uitvoering.
- In het project Raam evz/nvo vismigratie is bij 5 kilometer eigenstandige nvo's vertraging opgelopen als gevolg van extra benodigd archeologisch onderzoek in relatie tot de omgevingsvergunning. Ook schuift de realisatie van de nvo in Wijboschbroek (1 kilometer) door naar 2026 als gevolg van de procedures (zie ook kopje hydrologie Natuurnetwerk Brabant). Er is wel 3 kilometer nvo gerealiseerd binnen het NVO-clusterproject bij De Vlier.
- Bij Het Ven is 0,35 kilometer nvo gecombineerd met evz wel gerealiseerd (afgerond is dat 0 kilometer). Ruim 1 kilometer gecombineerde evz en nvo zit in het Raamproject dat hierboven ook is benoemd. Daar schuift de realisatie als gevolg van archeologisch onderzoek door naar 2026. Het project EVZ Leijgraaf (2 kilometer evz/nvo) is na een gerechtelijke procedure weer opgestart, maar wordt dit jaar niet afgerond. EVZ Leijgraaf Het Schoor (1 kilometer ondervindt vertraging doordat het laatste benodigde perceel nog niet verworven is.
- Naast 4 kilometer evz gecombineerd met nvo waar hierboven uitleg over is gegeven, was begroot om nog 5 kilometer evz te realiseren zonder nvo. Hiervan is 2 kilometer afgerond (Schevelingseloop en Sint Jansbeek). Bij de Meerkensloop loopt een beroepsperiode. Naar verwachting kan nog in 2025 gestart worden met de uitvoering, maar is de afronding van de realisatie in 2026. Tenslotte was gepland om 1 kilometer evz in Blauwe Poort Fase 2 te realiseren. Hiervoor geldt ook dat we na de zomer starten met uitvoering (zie beekherstel).
- Van de 36 geplande vispassages schuiven er naar verwachting 17 door naar 2026. Dit betreft onder andere vispassages in het project Blauwe Poort Fase 2. Binnen het clusterproject vismigratie is meer tijd nodig dan gepland voor het ontwerpproces om zowel te kunnen voldoen aan de eisen voor goed functionerende vispassages als aan onze eigen vergunningsvoorwaarden.
- Ondanks de hobbels zetten we erop in de lopende projecten beekherstel, nvo's en vispassages zo veel mogelijk voor eind 2027 af te ronden.

Waterkwaliteit en KRW

- We zijn gestart met de watersysteemanalyse, waarmee we onderbouwen of aanpassingen nodig zijn in de begrenzing, de typering en de (ecologische) doelen voor de KRW-waterlichamen.
- We hebben geïnvesteerd in onze meetinfrastructuur, digitalisering en dashboarding. Een voorbeeld is de inzet van de nieuw ontwikkelde meetmethode bij Aquon waarmee gewasbeschermingsmiddelen en biociden

in hele lage concentraties gemeten kunnen worden. Dat helpt ons bij bronopsporingen en het in beeld brengen van de waterkwaliteit. Waar mogelijk zoeken we de samenwerking op. Zo hebben we in de eerste helft van 2025 met de partners in het Maas-stroomgebied verdiepend onderzoek gedaan naar de herkomst van zware metalen en de regionale differentiatie.

- Samen met het Informatiehuis Water (IHW) en Aquon is een pilot gestart om te zorgen voor snellere data-ontsluiting van het lab naar de landelijke databases van het IHW.
- In projecten als Sensor Gestuurd Boeren, de Kennisimpuls Waterkwaliteit en de Brabantbrede Bronnenanalyse hebben we waardevolle kennis opgedaan. Die gebruiken we nu voor onderzoek naar het verder verminderen van de uitstoot. Een voorbeeld hiervan is het testen van concrete maatregelen zoals de bouw van een houtsnipperreactor om stikstof uit drainagewater te verwijderen.
- In het gebied 'Koningsvliet West en Oost' en in de Osse Polders is een samenwerking ontstaan met agrariërs en gemeenten om samen de waterkwaliteit te meten en te verbeteren. De eerste resultaten van het meetprogramma zijn gezamenlijk besproken.
- We hebben subsidie gevraagd uit de nationale DAW-impuls middelen om het DAW-programma in ons gebied verder te versterken. Er is inmiddels € 500.000 toegezegd en de aanvraag voor de overige € 400.000 staat nog uit.

Biodiversiteit

- Onze website heeft een nieuwe pagina over wat we doen rondom het versterken van biodiversiteit.

Zwemmen

- Tot nu toe is in één zwemplas sprake geweest van een negatief zwemadvies voor blauwalgen. Bij een andere zwemplas was het doorzicht zeer slecht als gevolg van zandwinningsactiviteiten.
- De voor 2025 geplande herziening van de Zwemwaterrichtlijn wordt niet gehaald. Wel zijn in maart de resultaten van de evaluatie van de Europese Zwemwaterrichtlijn gepubliceerd. De belangrijkste aanbeveling is om de monitoring (zowel stoffen en parameters, als meetfrequentie) beter af te stemmen op de lokale realiteit. Op deze manier kan beter worden ingespeeld op vervuilingsbronnen die zwemwater aantasten.

3.2.3 Financieel

Exploitatie

Omschrijving (bedragen * € 1.000)	Primaire begroting 2025	Begrotings wijziging	Begroting na wijziging 2025	Realisatie tm juni 2025	Prognose	Afwijking in €	Afwijking in %
Totaal lasten	77.796		77.796	32.795	78.923	-1.127	-1%
Totaal baten	1.450		1.450	878	1.868	418	29%
Saldo lasten en baten	***76.346***		***76.346***	***31.916***	***77.055***	***-709***	***-1%***

Toelichting bij de exploitatie

Op basis van de huidige inzichten wordt een negatief resultaat verwacht van € 709.000. Naar verwachting zijn zowel de lasten als de baten hoger dan begroot. Afwijkingen ten opzichte van de begroting worden hierna nader toegelicht.

- Doordat de uiteindelijke investeringsuitgaven in 2024 lager zijn dan waar in de begroting mee is gerekend, zijn de doorberekende kapitaallasten lager dan geraamd (€ 568.000 voordelig).
- Met name als gevolg van een hogere bezettingsgraad nemen de personeelslasten toe (€ 476.000 nadelig).
- Voor de beleidsthema's en de gebiedsgerichte plannen worden meer advies- en onderzoekskosten gemaakt. Ook hebben we te maken met de extra opstartkosten voor de maatregelen vanuit het Aanvullend KRW Uitvoeringsprogramma als toegelicht in paragraaf 3.2.2.1 (€ 408.000 nadelig).
- Uit de besteksraming voor een nog aan te besteden deelgebied blijkt dat de kosten voor het uitdiepen en herprofileren naar verwachting gaan toenemen (€ 450.000 nadelig).

- Het beheer van de hoeveelheid water zorgt voor hogere kosten, met name voor het preventief en correctief onderhoud aan de kunstwerken (€ 182.000 nadelig).
- Maatregelen als gevolg van onder andere beveractiviteiten en milieu-incidenten zorgen voor onvoorziene kosten binnen de calamiteitenbestrijding van het watersysteem (€ 270.000 nadelig).
- De grondverkopen tegen een hoger bedrag dan de boekwaarde en de hogere (pacht)opbrengsten uit grond en water zorgen voor hogere baten (€ 418.000 voordelig).

Investeringen

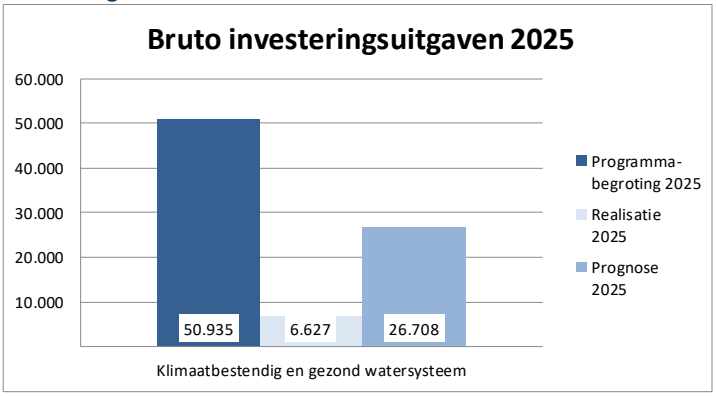

Toelichting bij de investeringen

In de eerste helft van dit begrotingsjaar is € 6,6 miljoen aan investeringskosten gerealiseerd. Dat is 13% van het begrote (bruto) investeringsvolume. Ondanks de verwachting dat in de tweede helft van het jaar aanzienlijk meer wordt gerealiseerd, blijven de verwachte investeringsuitgaven over heel 2025 achter op de begroting. De belangrijkste financiële afwijkingen worden toegelicht. De beleidsmatige toelichting is opgenomen onder het inhoudelijk deel van het programma.

Dit bestuurlijk programma beslaat een vijftigtal projecten. Hiervan vormen negen integrale projecten circa 70% van het begrote investeringsvolume. Dezelfde negen projecten zijn bepalend voor de neerwaartse bijstelling van € 24,2 miljoen ten opzichte van het begrote volume.

- Het clusterproject vismigratie loopt vertraging op binnen het proces van ontwerpen en vergunningverlening. Hierdoor verschuiven investeringsuitgaven naar een later jaar.
- Bij het realiseren van de natte natuurparel (NNP) Wijboschbroek houden we rekening met enig aanbestedingsvoordeel en een deel van de werkzaamheden (het groene bestek) wordt opgepakt door Staatsbosbeheer.
- Voor het renoveren van de bruggen bij het landgoed Eyckenlust Beek en Donk is het benodigd investeringskrediet afgelopen juni beschikbaar gesteld, waarna in de tweede helft van het jaar gestart wordt met de voorbereidingen. De daadwerkelijke uitvoering start daarmee een jaar later dan voorzien.
- Begin juli heeft het algemeen bestuur het benodigd investeringskrediet voor het wegwerken van baggerachterstanden Ossermeer beschikbaar gesteld. Dit is iets later dan gepland. Gunning van de werkzaamheden is voorzien in het derde kwartaal waarna nog dit jaar een start wordt gemaakt met de uitvoering. Oplevering vindt naar verwachting plaats in de eerste helft van 2026.
- De tweede fase van het project Blauwe Poort Laarbeek kende enige vertraging. Inmiddels is het aanbestedingstraject doorlopen en het werk met een financieel voordeel gegund, waardoor we kunnen starten met de uitvoeringswerkzaamheden. De vertraging en het aanbestedingsvoordeel leiden tot een bijstelling in looptijd en uitgavenpatroon.
- De uitvoering van het beekontwikkelingsproject St. Jansbeek is verdeeld over vier trajecten. Twee trajecten zijn volgens planning gerealiseerd. Voor de andere twee trajecten verwacht we, ondanks een onderbreking in de voorbereidingsfase, dit jaar toch nog een groot deel van het geraamde investeringsvolume te realiseren.

- Eind 2024 is door de rechtbank het sein op groen gezet om het project EVZ Leijgraaf binnen tranche Beneden Aa verder te realiseren. Vervolgens is het werk in het tweede kwartaal van 2025 gegund. De uitvoering start na de zomer. Het hierop aanpassen van de planning zorgt mede voor een verschuiving in het uitgavenpatroon. Dit jaar verwachten we nog een derde van het begrote volume uit te geven.
- Binnen gebiedsplan Raam is de bestedingsgraad naar beneden bijgesteld bij het realiseren van de deelgebieden Lage en Hooge Raam. Dit is het gevolg van langere doorlooptijden binnen verschillende processen. Naar verwachting wordt dit jaar nog twee derde van het begrote investeringsvolume gerealiseerd.

3.3 Schoon water

Bij Schoon water gaan we in op de ontwikkelingen en activiteiten binnen de afvalwaterketen. Het zuiveren van afvalwater staat daarbij centraal. Dit programma hangt samen met het deelprogramma ‘Gezond en natuurlijk water’. Met goed gezuiverd afvalwater leveren we immers een belangrijke bijdrage aan een gezond en natuurlijk watersysteem en aan de KRW. Niet alleen in ons eigen werkgebied, maar ook in de Maas, die een bron is voor het drinkwater voor West-Nederland.

3.3.1 Prestaties en activiteiten

Prestaties/Activiteiten	Eenheid	Wettelijke norm *1	Doel Begroting 2025	Doel 2027 Reductieopgave KRW *2	KRW-norm oppervlakte water	Realisatie t/m juni 2025	Prognose 2025
Uitvoeren wettelijke taak: Zuiveren van afvalwater							
Voldoen aan afname afspraak, operationele beschikbaarheid	%		> 98			99,9	>98
Voldoen aan lozingseisen vergunningen	j/n		j			n	*6 n
Verbetering effluentkwaliteit							
Zomerhalfjaargemiddelde concentratie fosfor							
rwzi Dinther	mg/l	1,0	0,67	0,39	0,22	0,60	groen
rwzi Vinkel	mg/l	2,0	1,05	0,14	0,15	0,87	groen
rwzi Aarle-Rixtel	mg/l	1,0	0,77	0,14	0,11	0,55	groen
rwzi Asten	mg/l	2,0	0,65	0,30	0,11	0,34	groen
rwzi Oijen	mg/l	*3 1,8	*5 1,80	0,69	0,15	1,27	groen
rwzi Land van Cuijk	mg/l	*3 1,6	*5 1,60	1,00	0,14	1,50	groen
rwzi Den Bosch	mg/l	*3 1,0	1,28	0,80	0,11	0,85	groen
Zomerhalfjaargemiddelde concentratie stikstof							
rwzi Dinther	mg/l	10	3,8	2,8	2,4	4,3	oranje
rwzi Vinkel	mg/l	10	3,7	3,7	2,8	3,3	groen
rwzi Aarle-Rixtel	mg/l	10	4,1	3,0	2,3	3,6	groen
rwzi Asten	mg/l	10	2,5	2,5	2,3	1,8	groen
rwzi Oijen	mg/l	*3 13,4	*5 13,4	4,2	2,8	12,2	groen
rwzi Land van Cuijk	mg/l	*3 19	*5 19,0	4,9	2,5	7,1	groen
rwzi Den Bosch	mg/l	*3 12	10,9	7,0	2,3	15,1	oranje
Doelmatige en duurzame bedrijfsvoering:							
Slibafvoer naar extern	ton		76.300			30.117	groen
Elektriciteit opwekking	MWh		*4 18.300			8.600	groen
Elektriciteit verbruik	MWh		44.300			16.900	groen
Energie neutraliteit	% *7		>90			79	oranje
Productie biogas	m3		7.525.000			3.490.000	groen
Bijproducten i.v.m. doelmatige bedrijfsvoering							
Winning struviet	ton		100			0	
Winning zeefgoed	ton		1.200			402	

*1 Actuele norm betreft de waarden uit het activiteitenbesluit. Dit zijn voortschrijdende jaargemiddelden voor de nutriënten P en N.

*2 De waarden vanuit de reductieopgave en KRW-norm voor de nutriënten P en N betreffen zomerhalfjaar gemiddelden (zomerhalfjaar gemiddelde is periode april t/m september). Tot en met juni zijn hier nog geen representatieve waardes voor.

*3 Betreft norm maatwerkvoorschrift in verband met renovatie en uitbreidingen.

*4 Het betreft opweking elektriciteit waterschapsbreed.

*5 Als gevolg van de renovatie rwzi Oijen en Land van Cuijk een hoger zomerhalfjaargemiddelde. Dit zijn de waarden uit de gedoogvergunning ombouw.

*6 Op rwzi Den Bosch is tijdelijk niet voldaan aan het voortschrijdend jaargemiddelde voor Ntot.

*7 Percentage energieneutraliteit van 79% betreft 2024. Over eerste deel 2025 is geen percentage beschikbaar.

Verkenningen en beleid voor 2025		
Strategie regie op influent	Momenteel opgesteld	groen
Afvalwaterstrategie tweede tranche	Vastgesteld AB 4-7-2025	groen

Uitvoeren wettelijke taak

Alle zuiveringsregio’s voldoen aan de lozingsnormen uit het activiteitenbesluit. Voor rwzi Den Bosch geldt dat begin van het jaar een korte periode niet voldaan is aan de lozingsnorm voor stikstof. De belangrijkste redenen hiervoor zijn verstoringen in de deelstroombehandeling en de tegenvallende effluent waarden uit 2024 die doortellen in de realisatie 2025. Voor het zomerhalfjaargemiddelde kunnen op basis van de gegevens tot en met juni nog geen duidelijke uitspraken worden gedaan. In de presentatie geagendeerd voor de Commissie Waterketen en Duurzaamheid najaar 2025 zijn de zomerhalfjaarwaarden wel bekend. Tevens zal een toelichting worden gegeven op het verwachte wel/niet behalen van de begroting (oranje kleur laatste kolom).

Doelmatige en duurzame bedrijfsvoering

De programmering voor het optimaliseren van alle rwzi's gericht op een betere effluentkwaliteit is vastgesteld. De optimalisaties rwzi Land van Cuijk en rwzi Vinkel zijn afgerond en geëvalueerd. De optimalisatiestappen voor verbeteren effluentkwaliteit voor rwzi Den Bosch zijn in kaart gebracht en worden vanaf het derde kwartaal geïmplementeerd.

Het optimalisatietraject van de sliblijn op rwzi Den Bosch blijft zijn vruchten afwerpen. Zowel de productie als de levering naar derden komt ruimschoots boven de begroting en er wordt minder slib afgevoerd naar de SNB. Vanwege de vele zonuren is de opgewekte hoeveelheid energie ook hoger dan begroot. Het restant biogas op rwzi Den Bosch wordt zoveel mogelijk in eigen biogasmotoren verbrand, wat zorgt voor een grotere energieproductie.

Bijproducten op de rwzi

De zeefgoedproductie van Aarle-Rixtel ligt iets achter op de begroting en wordt volledig verwerkt op rwzi Den Bosch om biogas te produceren. De struvietproductie is zeer beperkt. De belangrijkste oorzaak hiervan is dat de kosten van het produceren van struviet niet opwegen tegen de potentiële opbrengsten.

Geplande ontwikkelingen op de rwzi's

In 2025 lopen op bijna alle rwzi's projecten om de waterkwaliteit te verbeteren. Hieronder noemen we per rwzi de belangrijkste punten.

- Rwzi Oijen:
  De biologische zuivering is vrijwel helemaal gerenoveerd en de volledige zuiveringscapaciteit kan weer worden benut. Het aardgasvrij maken van de zuivering via aquathermie is vele malen duurder dan verwacht. Op dit moment worden alternatieven onderzocht.
- Rwzi Dinther:
  Dankzij het in juli aanvullend beschikbaar gestelde krediet kan de aanvullende zuiveringsstap worden gerealiseerd om de concentratie aan stikstof en fosfor in het effluent te verlagen. De bouw start op korte termijn.
- Rwzi Vinkel:
  Dankzij het in april aanvullend beschikbaar gestelde krediet kan de gecombineerde zuiveringsstap worden gerealiseerd. Hiermee verwijderden we zowel fosfor als medicijnresten. Er is gestart met de bouw hiervan.
- Rwzi Land van Cuijk:
  In 2025 is gestart met het bouwen van een extra beluchtingstank en de renovatie van de waterlijn. Deze werkzaamheden leiden tijdelijk tot het lozen van effluent met hogere concentraties. Hiervoor is een maatwerkbesluit vastgesteld. De batterij ter mitigatie van netcongestie is in gebruik genomen. Voor de bronnering is een herziene vergunning afgegeven.
- Rwzi Aarle-Rixtel:
  Voor rwzi Aarle-Rixtel is een krediet aangevraagd voor de voorbereiding van een zandfilter (nutriënten) en medicijnrestenverwijdering (alleen PACAS).
- Rwzi Den Bosch:
  Doordat het juridisch traject nog loopt, is een aantal geplande maatregelen al langere tijd uitgesteld. Om toch aan de wettelijke eisen voor afvalwater te kunnen voldoen, ontwerpen we een aanvullende zuiveringsstap voor nutriënten (zandfilter). Hierbij maken we gebruik van het definitief ontwerp van de rwzi Dinther. De voor de vergunningsaanvraag benodigde onderzoeken zijn opgestart. Ook bereiden we definitieve aanpassingen aan de geurbehandeling voor om hinder naar de omgeving te voorkomen.
- Rwzi Asten:
  Het demonstratieproject Icabus (fijnzeef) is gestart en loopt gedurende de periode van één jaar.

Afvalwaterstrategie en influentstrategie

- Het algemeen bestuur heeft begin juli de nieuwe afvalwaterstrategie 2026-2036 vastgesteld.
- Voor de influentstrategie is een plan van aanpak opgesteld. De influentstrategie draagt bij aan het realiseren van de KRW-doelen en de ambities in de nieuwe afvalwaterstrategie.

Samenwerking gemeenten

- In samenwerking met gemeente Meijerijstad en bedrijven wordt gezocht naar de maatschappelijk beste oplossing om het rioolstelsel van de gemeente te renoveren. Dit heeft mede als doel om het afvalwater van bedrijven die te kennen hebben gegeven het eigen afvalwater niet volledig zelf te willen zuiveren, te transporteren naar de rwzi Dinther.

Overige speerpunten Schoon water 2025

- Aa en Maas is één van de initiatiefnemers van de Zuivering van de Toekomst. Dit samenwerkingsverband is uitgebreid met meer deelnemende waterschappen. De ontwikkeling loopt als beoogd. De locatiekeuze voor proefinstallaties is nog niet definitief.
- Een van de onderdelen van het nieuwe belastingstelsel voor de waterschappen dat per vanaf 2026 ingaat, is de overstap naar een minder mens- en milieubelastende analysemethode. In de heffingsformule voor de zuiveringsheffing wordt CZV (chemisch zuurstof verbruik) vervangen door TOC (totaal organische koolstof). De vergunningen worden hierop aangepast.
- In lijn met de nieuwe afvalwaterstrategie wordt voor effluenthergebruik actief gewerkt aan drie Waterfabriek-cases: rwzi Den Bosch (industriewater), rwzi Oijen (industriewater) en rwzi Land van Cuijk (landbouw en grondwateraanvulling). Verder vindt nauwe samenwerking met de Brabantse waterschappen plaats via de Droogteagenda onder speerpunt 3 (effluenthergebruik). De normstelling voor waterkwaliteit, acceptatie door afnemers en financiering met meerdere partijen blijven uitdagende onderwerpen.

3.3.2 Financieel

Exploitatie

Omschrijving (bedragen * € 1.000)	Primaire begroting 2025	Begrotings wijziging	Begroting na wijziging 2025	Realisatie tm juni 2025	Prognose	Afwijking in €	Afwijking in %
Totaal lasten	85.028		85.028	38.571	83.451	1.576	2%
Totaal baten	5.102		5.102	1.063	5.532	429	8%
Saldo lasten en baten	***79.925***		***79.925***	***37.508***	***77.920***	***2.005***	***3%***

Toelichting bij de exploitatie

Op basis van deze bestuursrapportage wordt een positief resultaat van € 2,0 miljoen verwacht. Afwijkingen ten opzichte van de begroting worden hierna nader toegelicht.

- Door het zonnige en droge weer in het eerste halfjaar ligt het elektriciteitsverbruik lager en de opwek van elektriciteit juist hoger (€ 592.000 voordelig).
- Naar verwachting wordt er dit jaar geen gebruik gemaakt van de anti-afhaakregeling (€ 314.000 voordelig). Dit heeft geen invloed op de belastingopbrengsten.
- Het verbruik van poederkool en hulpstoffen is lager dan voorzien in verband met proefopzet installatie (€ 606.000 voordelig).
- De kosten voor de SNB zijn lager (€ 265.000 voordelig). Dit komt enerzijds door een lagere afrekening over 2024 dan waar in de jaarstukken rekening mee is gehouden (€ 105.000). Anderzijds is de vastgestelde begroting 2025 van de SNB lager dan verwacht (€ 160.000).
- De alsnog ontvangen SDE-subsidie over 2024 (€ 225.000) en voorlopige subsidiebedragen 2025 (€ 146.000) leiden tot een hogere SDE-subsidie ontvangst (€ 371.000 voordelig).
- De juridische kosten die we dit jaar maken voor het traject inclusief herstart van het project bij de rwzi Den Bosch waren niet begroot (€ 200.000 nadelig).

Investeringen

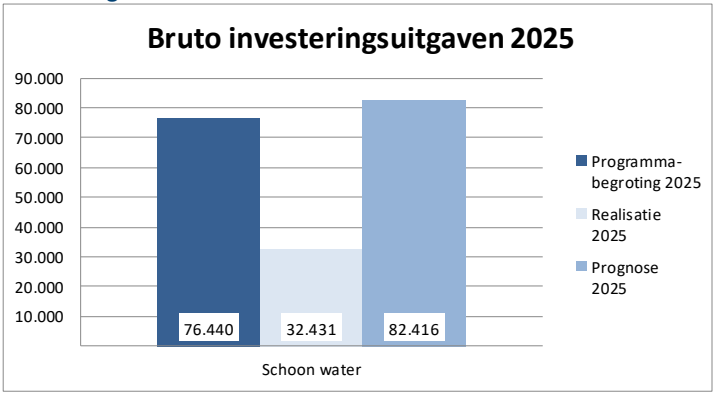

Toelichting bij de investeringen

In de eerste helft van dit jaar is € 32,4 miljoen van de investeringskosten gerealiseerd. Dit is 42% van het begrote (bruto) investeringsvolume. Over heel 2025 verwachten we dat het investeringsvolume € 6,0 miljoen hoger uitkomt dan begroot (totaal € 82,4 miljoen). De grootste verschillen worden hierna toegelicht.

- Door versnelling van de uitgaven bij het project 'Uitbreiding verwerkingscapaciteit en renovatie rwzi Land van Cuijk' zijn de investeringskosten dit jaar € 9,1 miljoen hoger.
- De kosten voor het project 'Effluentverbetering rwzi Vinkel' zijn € 7,4 miljoen hoger in 2025.
- Door een latere start van de uitvoering van het project 'Effluentverbetering rwzi Dinther nutriënten' wordt in het boekjaar 2025 € 7,5 miljoen minder uitgegeven.

3.4 Samen, duurzaam, slim en effectief

Diverse ontwikkelingen en activiteiten van het waterschap hebben betrekking op meerdere programma's. Ze gaan over hoe wij willen werken en wat daarvoor nodig is: Samen, duurzaam, slim en effectief.

3.4.1 Prestaties en activiteiten

Samen

- Het Rijk heeft de provincie Noord-Brabant € 400 miljoen toegekend voor natuurprojecten en waterdoelen. De waterschappen en de partners in de GGA's (groenblauwe gebiedsgerichte aanpak) hebben voorstellen voor financiering ingediend. In de tweede helft van 2025 wordt bepaald hoe de middelen worden verdeeld.
- Het project Aadal-Noord is ingebracht voor gedeeltelijke financiering via de Regiodeal Noordoost-Brabant.
- In de Brainportregio, waaronder de subregio De Peel, speelt een herziening van het MIRT (project Beethoven). Daarnaast gaat het om programmeringsafspraken over werk- en woonlocaties. Met waterschap de Dommel richten we ons op het vroegtijdig en voldoende meewegen van de waterbelangen. We hebben onze steun uitgesproken op het convenant 'BioBasedBouwen en telen' van de gemeenten.
- Novex De Peel: Vanuit de Ministeriële Commissie Economie en Natuurherstel is door het (inmiddels demissionaire) kabinet in de Voorjaarsnota € 300 miljoen gereserveerd voor de Peel om Nederland "van het slot te krijgen". Ook zijn bestuurlijke afspraken gemaakt om dit najaar tot een inhoudelijke en financiële uitwerking van de brede opgave in de Peel te komen: een 'gebiedsofferte' voor de natuurlijke, ondernemende én leefbare Peel.
- NOVEX Stedelijk Brabant is een samenwerkingsverband met de provincie, de regio's en de waterschappen rondom de verstedelijkingsopgave. De ontwikkelprincipes 'water en bodem sturend' en 'landschap en natuur groeien mee met verstedelijking' zijn vertaald naar concrete acties in de Uitvoeringsagenda die is vastgesteld in juni. De Brabantse waterschappen zijn gezamenlijk trekker van activiteiten als het actueel houden van de watersignaleringskaart (locatiekeuze voor uitleglocaties), botsproeven, het met gemeenten delen van kennis op het gebied van wateropgaves en de impact van wateropgaves en bodemdaling op de financiële kaders.

Duurzaam

- We volgen onze Routekaart 'Naar een energieneutraal, klimaatneutraal en circulair Aa en Maas in 2050'. Aan de hand van de routekaart bepalen we de projecten waarmee we de meeste duurzaamheidswinst kunnen behalen op deze drie thema's. De routekaart wordt momenteel geüpdatet. Naar verwachting kan deze begin 2026 worden behandeld in het algemeen bestuur.
- Energie
  - Netcongestie leidt bij meerdere projecten tot planningsproblemen. Daardoor moeten projecten die juist zorgen voor duurzame energieopwekking worden uitgesteld zoals bij de rwzi Den Bosch.
  - We verkennen de mogelijkheden voor energieopwekking en energieopslag om het probleem van netcongestie te mitigeren voor onder andere de rwzi Den Bosch en Aarle-Rixtel.
  - Onderzoek en overleg om warmte te winnen uit het effluent van de rwzi's in Aarle-Rixtel en Den Bosch loopt en gaat een volgende fase in.
  - We onderzochten met (HWBP-)projecten hoe de CO2-uitstoot gereduceerd kan worden. Dit leidde onder meer tot een batterij van 1MWh op rwzi Land van Cuijk. Toepassing van een energie-leverende damwand bleek (vanwege de projectfase nog) niet haalbaar.
- Klimaat
  - Om te komen tot klimaat neutrale waterschappen is verder uitvoering gegeven aan het versnellingsprogramma lachgas-reductie (trekkersrol) en emissiereductie methaan.
  - We onderzochten hoe hulpstoffen vergroend kunnen worden, dit vraagt grote investeringen.
- Circulair
  - We zijn deelnemer geworden van de Verdygo community van waterschappen (modulair gebouwde waterzuiveringen). Voor de Zuivering van de Toekomst is een consortium in oprichting.

- Voor de rwzi Land van Cuijk als Waterfabriek hebben we meerdere regiopartners benaderd voor de gezamenlijke start van een verdiepende studie naar de inzet van effluent.
- Op de rwzi Asten is het demonstratieproject Icabus (fijnzeef) geïnstalleerd voor cellulose-terugwinning.
- Voor maaiselverwerking is gekeken naar vergisting met groengasproductie. Dit blijkt niet makkelijk rendabel te maken en kent nog enkele andere zorgpunten zoals de stikstofemissies en netcongestie.

Slim

- Begin 2025 is een nieuw dataplatform in de lucht gebracht waar data over waterkwaliteit en -kwantiteit uit diverse bronnen en applicaties samen komen.
- Door het samenvoegen van twee archiveringssystemen wordt bespaard op de jaarlijkse licentie- en onderhoudskosten.
- We hebben stappen gezet voor een passend inhoudelijk digitaal leer- en ontwikkelprogramma voor de organisatie. Voorbeelden hiervan zijn kennisontwikkeling op het gebied van 'digivitaliteit' en AI (prompting).
- Samen met het Hoogheemraadschap van Delfland is een pilot voorbereid voor een slim systeem om de buffers van de glastuinbouw te benutten voor het voorkomen van wateroverlast.

Effectief

- Communicatie:
  - Na onze vet-campagne begin dit jaar hebben we in mei de campagne 'genieten van water' gestart. De succesvolle en goed bezochte Waterdag was hier onderdeel van. In juni zijn we in samenwerking met Brabant Water de sproeicampagne gestart.
  - We zetten vaker vacaturevideo's in om onze moeilijk vervulbare vacatures extra aandacht te geven. De landelijke werkgroep arbeidsmarktcommunicatie, waarvan we deel uitmaken, heeft een bureau geselecteerd voor het opzetten van een landelijke campagne.
  - Om basisschoolleerlingen waterbewuster te maken, hebben we in maart de Waterrace georganiseerd. Een wedstrijd tussen scholen waarin leerlingen spelenderwijs leren over waterkwaliteit, weersextremen en watergebruik in het dagelijks leven. In vesting- en watermuseum het Kruithuis in Den Bosch is de expositie 'waardevol water' geopend.
- Vergunningverlening, Toezicht en handhaving:
  - Het aantal vergunningsaanvragen én de vergunningen die herzien moeten worden in het kader van de KRW nemen toe. Hierop is actie gezet door de werving te starten. Als gevolg van de personele tekorten en moeilijk vervulbare vacatures wordt tijdelijk ingehuurd om toch de doelen uit het KRW-programma na te streven.
- Calamiteitenbestrijding:
  - Tot nu toe zijn we eenmaal opgeschaald voor een calamiteit. Dit betrof een probleem met de zandvanger bij rwzi Aarle Rixtel (Fase 1). Uit het evaluatierapport blijken geen bijzondere leerpunten naar aanleiding van deze calamiteit.
  - Naar aanleiding van de Tweede Kamerbrief 'Weerbaarheid tegen militaire en hybride dreiging' en de brief die naar alle Nederlandse burgemeesters is gestuurd over het verhogen van de maatschappelijke weerbaarheid eind 2024, zijn de waterschappen als vitale partners gevraagd of, en zo ja op welke wijze, zij kunnen bijdragen aan een weerbare samenleving. Om de weerbaarheid en continuïteit van Aa en Maas te vergroten is het noodzakelijk inzicht te hebben in wat ons kan bedreigen, wat onze kwetsbaarheden zijn en op welke manier we ons kunnen voorbereiden. Dit doen we vanuit het scenario "grootschalige energie-uitval van 72 uur". In juni 2025 is dit project Weerbaarheid gestart. Ook kijken we naar eventuele handelingsperspectieven voor burgers en zoeken we met partners afstemming voor de domino-effecten en samenwerking bij een energie-uitval.
  - Er zijn 13 nieuwe dijkwachten opgeleid. Daarmee komt het totaal aantal dijkwachten weer op het streefaantal van 200. Ook is een praktijkoefening gehouden in het nemen van noodmaatregelen met aannemers waarmee we een waakvlamovereenkomst hebben.

- Belastingstelsel:
  - Het belastingstelsel voor de waterschappen wijzigt met ingang van 1 januari 2026. De ontwerpkostentoedelingsverordening voor het watersysteembeheer is vastgesteld en heeft tot 5 augustus ter inzage gelegen. Er zijn geen zienswijze ontvangen, waarna de definitieve kostentoedelingsverordening in het najaar vastgesteld kan worden. De verdere voorbereidingen voor de implementatie van het nieuwe belastingstelsel zoals het onderzoek naar de in de zuiveringsheffing te betrekken stoffen, de omgang met separate afvalwaterstromen, de aangepaste heffingsformule voor de zuiveringsheffing en de nieuwe belastingverordeningen lopen.
- Financiële rechtmatigheid:
  - Vanaf 2025 verschuift de verantwoordelijkheid om over de rechtmatigheid te rapporteren van de accountant naar het dagelijks bestuur. Hiertoe zijn in april de financiële verordening en de controleverordening aangepast. Daarnaast zijn er aanvullende beheermaatregelen geïmplementeerd. Zo werken we sinds eind vorig jaar met een ondersteunende softwareapplicatie om de Verbijzonderde Controles meer gestructureerd in te richten en rapportages te kunnen generen op basis waarvan het dagelijks bestuur gestaafd de rechtmatigheidsverklaring kan afgeven.

3.4.2 Financieel

Exploitatie

Het programma ‘Samen, duurzaam, slim en effectief’ is cijfermatig verwerkt in de drie hoofdprogramma’s.

Toelichting bij de exploitatie

Voor het Rijkswaterstaat project Noordervaart worden twee personen gedurende 2,5 jaar ingehuurd die volledig door Rijkswaterstaat worden betaald. Hoewel dit voor ons dus budgettair neutraal verloopt, leidt het enerzijds wel tot hogere personele lasten en anderzijds tot hogere opbrengst van derden. Het gaat in 2025 om een bedrag van € 74.000. Om dit op correcte wijze financieel te kunnen verantwoorden, wordt hier een begrotingswijziging voor voorgesteld.

Daarnaast zijn in 2025 diverse werkzaamheden gestart om het financiële administratiesysteem te vernieuwen. Tevens wordt het financieel systeem overgezet naar een online omgeving bij de leverancier. Dit wordt ook wel cloudoplossing genoemd. We beogen dit eind van het jaar volledig gerealiseerd en functioneel te hebben. De uitvoering hiervan past binnen de kaders van ons informatiebeleidsplan (IBP). Ter dekking van een deel van de hiermee samenhangen kosten (€ 134.000) wordt, in lijn met de toelichting bij de jaarrekening 2024, voorgesteld deze te onttrekken uit de bestemmingsreserve IBP.

Investeringen

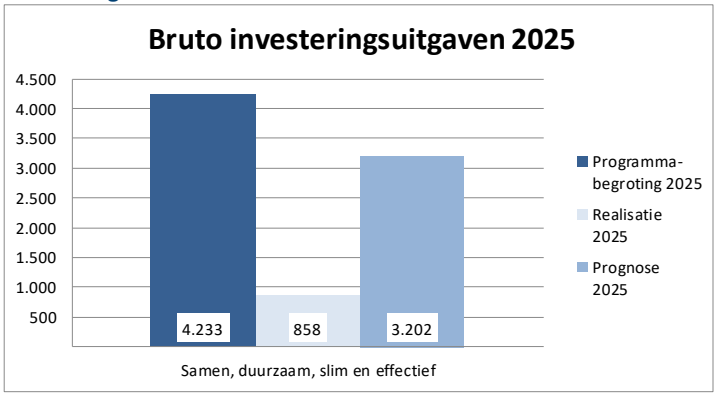

Toelichting bij de investeringen

In de eerste helft van dit jaar is € 0,9 miljoen van de investeringskosten gerealiseerd. Dit is 20% van het begrote (bruto) investeringsvolume. De gerealiseerde uitgaven tot en met juni hebben volledig betrekking op de vervanging en uitbreiding van vervoersmiddelen en gereedschappen. De geprognosticeerde uitgaven hiervoor zijn overeenkomstig de begroting.

Om de beleidsdoelen uit het Waterbeheerprogramma 2022–2027 te realiseren, is het noodzakelijk het krediet van de grondbank te verhogen van € 70 miljoen naar € 100 miljoen. Op gronden in de grondbank wordt niet afgeschreven, maar over de boekwaarde moet wel rente worden berekend. Dit geldt echter alleen voor zover gronden ook daadwerkelijk zijn verworven. Het verhogen van de maximale kredietruimte leidt dus niet direct tot extra lasten. Daarbij blijven we ernaar streven gronden zo snel mogelijk door te boeken naar de projecten. De huidige ruimte is echter onvoldoende om te kunnen blijven inspelen op de toenemende vraag naar gronden voor projectmatige inrichting, strategische verwerving en versnelling van gebiedsprocessen. Door stijgende grondprijzen, toenemende ruimtelijke druk en het belang van tijdige beschikbaarheid van gronden, is een verruiming essentieel om onze rol als gebiedspartner effectief te blijven vervullen. Een grotere grondbank versterkt onze onderhandelingspositie, voorkomt projectvertragingen en biedt flexibiliteit in gebiedsprocessen. Daarnaast heeft de inzet van gronden uit de grondbank de afgelopen jaren een positief effect gehad op het exploitatiesaldo doordat gronden zijn verkocht tegen een hoger bedrag dan de boekwaarde, wat de financiële duurzaamheid van deze investering onderstreept.

Onderstaand overzicht toont de uitnuttig van het krediet tot en met 31 augustus 2025, het restant en de verdeling naar inrichtingsgronden en strategische gronden.

Krediet Grondbank	Realisatie 31-12-2024	Realisatie 31-08-2025	Verplichtingen 31-08-2025	Totaal Grondbank	Restant budgetruimte
€ 70.000.000	€ 53.926.898	€ 60.468.354	€ 612.035	€ 61.080.389	€ 8.919.611

Gronden	ha			
Inrichtingsgrond	218		€ 19.668.427	
Strategische grond	459		€ 41.411.962	
Totaal gronden	**677**		**€ 61.080.389**	

4. Paragrafen

In de begroting zijn vier paragrafen opgenomen: uiteenzetting van de financiële positie, assetmanagement, bedrijfsvoering en verbonden partijen. De paragrafen zijn programma-overstijgend en geven meer inzicht in onder andere onze financiële positie en de risico's waarmee we te maken hebben. In de bestuursrapportage rapporteren we per paragraaf over de ontwikkelingen ten opzichte van de begroting.

4.1 Uiteenzetting van de financiële positie

Onder de uiteenzetting van de financiële positie worden in de begroting diverse onderdelen behandeld. Het betreft de financiering, het weerstandsvermogen, het verloop van de reserves en voorzieningen en de kengetallen. Ieder van deze hoofdthema's bestaat uit diverse deelonderwerpen. Niet op al deze aspecten zijn echter ontwikkelingen. De behandeling van deze thema's is daarom beknopter dan in de begroting.

4.1.1 Financiering

De Wet financiering decentrale overheden (Wet Fido) stelt eisen aan ons financieringsbeleid. Zo moeten we voldoen aan de kasgeldlimiet, de renterisiconorm en zijn we verplicht liquiditeitsoverschotten over te boeken naar het Rijk of bij andere decentrale overheden weg te zetten (schatkistbankieren). Ook de rentevisie, schuldpositie en liquiditeitsprognose maken onderdeel uit van het financieringsbeleid. Die laatste behoefde actualisatie.

Liquiditeitsprognose

Om adequaat te reageren op ontwikkelingen in de financieringsbehoefte is de bij de begroting opgestelde liquiditeitsprognose (groene lijn) geactualiseerd aan de hand van de realisatie tot en met juni en de verwachte (investerings)uitgaven en (belasting)opbrengsten (donkerblauwe lijn).

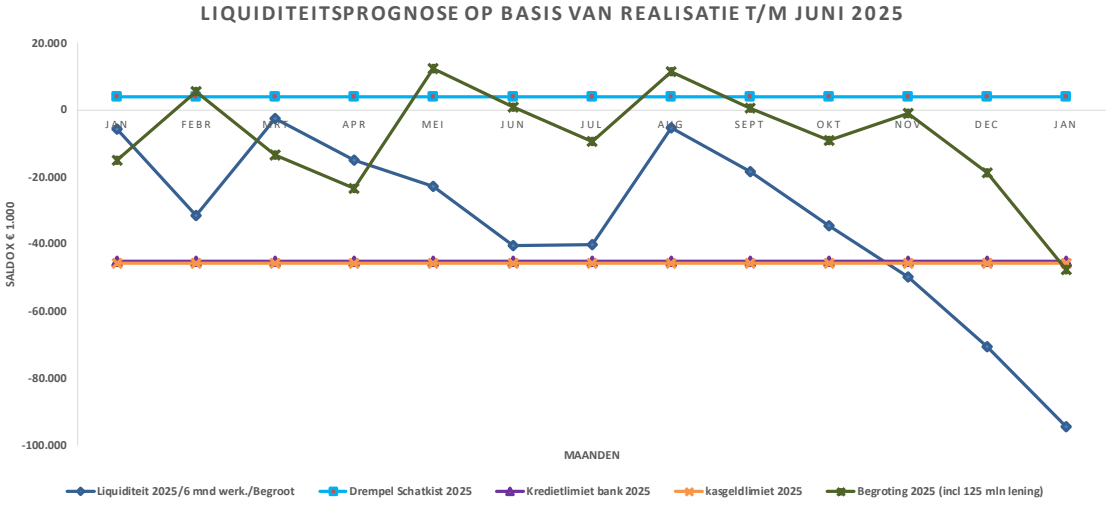

** De kasgeldlimiet (oranje lijn) en kredietlimiet van de bank (paarse lijn) zijn gelijk en daardoor niet separaat zichtbaar.*

Om de aflossingsmomenten meer te verspreiden gedurende het jaar en beter aan te laten sluiten op de momenten dat de belastingopbrengsten binnenkomen, zijn in februari en in juni twee kortlopende leningen afgesloten. Daarnaast is in juni een langlopende lening afgesloten (20 jaar). Hiermee is de in december 2024 gesloten kortlopende lening weer ingelost. Daarnaast hebben we in juli € 40 miljoen ontvangen voor het HWBP-dijkverbeteringsproject Ravenstein-Lith.

De werkelijke uitgaven voor het HWBP en de ontvangst van subsidie lopen niet synchroon. Zo is het subsidiebedrag dat per project per jaar wordt uitgekeerd gemaximeerd op € 40 miljoen. Ongeacht de werkelijke projectuitgaven in dat jaar. Zoals vermeld in de begroting lopen we daardoor het risico te moeten voorfinancieren met als gevolg dat we mogelijk meer moeten lenen dan het maximale bedrag van € 125 miljoen waartoe het dagelijks bestuur in 2025 gemachtigd is om langlopende leningen aan te gaan. Doordat uiteindelijk 90% van de projectkosten wordt gesubsidieerd, leidt deze systematiek er ook toe dat we op enig moment nog wel subsidie ontvangen, maar geen projectuitgaven meer hebben.

Op basis van de geactualiseerde liquiditeitsprognose zien we dat er, ondanks de in juli van het HWBP ontvangen subsidie van € 40 miljoen, inderdaad sprake is van voorfinanciering. In combinatie met de hogere investeringskosten voor diverse zuiveringsprojecten leidt dit ertoe dat het voor 2025 maximale leningsbedrag van € 125 miljoen mogelijk niet toereikend is om aan alle financiële verplichtingen te voldoen. Het algemeen bestuur wordt daarom voorgesteld het dagelijks bestuur te machtigen tot het aangaan van een aanvullende langlopende lening voor 2025 ter hoogte van € 60 miljoen. Of het daadwerkelijk nodig is hier gebruik van te maken, hangt af van de werkelijke investeringsuitgaven, de belastingopbrengsten en het moment waarop overige subsidies en bijdragen worden ontvangen.

4.1.2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Onder het weerstandsvermogen verstaan we het vermogen van het waterschap om financiële tegenvallers op te vangen. Om te bepalen of het weerstansvermogen voldoende is, zetten we de benodigde en de beschikbare weerstandscapaciteit tegen elkaar af. Dit wordt de weerstandsratio genoemd. Een ratio groter of gelijk aan 1 wordt als toereikend gezien. Bij het opstellen van de begroting was de ratio 1,07 in het pessimistische scenario, 1,60 wanneer wordt uitgegaan van een gematigd scenario en 3,15 in het optimistische geval. Voor alle bekende risico's is gekeken of er ontwikkelingen zijn. Bij twee risico's is dit het geval. Deze worden hierna toegelicht. Er zijn in het eerste halfjaar van 2025 geen risico's afgesloten (gemitigeerd) en geen nieuwe risico's ontstaan. Op basis van de risico-inventarisatie bij deze bestuursrapportage is de weerstandsratio nagenoeg gelijk gebleven. De weerstandsratio 1,06 in het pessimistische scenario, 1,58 wanneer wordt uitgegaan van een gematigd scenario en 3,11 in het optimistische geval. De consequenties van de demissionaire status van het kabinet en de aanstaande landelijke verkiezingen houden we uiteraard in de gaten, maar geven op dit moment onvoldoende aanleiding om dit aan te merken als risico met impact op het weerstandsvermogen.

Wijzigingen in bekende risico's

Beëindiging Nationaal Programma Landelijk Gebied/Subsidierisico's

Eerder is gemeld dat het kabinet stopt met het zogeheten Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). Wat ervoor in de plaats komt, was op dat moment nog onduidelijk. Inmiddels zijn er vanuit het Rijk middelen toegekend aan de provincies voor het werken aan de Natura2000 doelen en voor de Aanpak Landelijk Gebied. Dit gaat voor de provincie Noord-Brabant voor de periode tot en met 2032 om circa € 400 miljoen. Deze middelen worden in 2025 in overleg met de waterschappen aan de verschillende gebieden en projecten toegekend. Daarmee ontstaat op hoofdlijnen duidelijkheid over de maatregelen waarvoor wel rijkssubsidie beschikbaar is en voor welke maatregelen dit niet het geval is. Naar verwachting kan dit risico bij de jaarrekening 2025 dan ook worden afgerond. Er is dan immers geen sprake meer van een risico, maar van een nieuwe feitelijke situatie waarop de planning en eventuele middeleninzet kan worden afgestemd.

Rwzi Den Bosch (uitbreiding slib- en gaslijn)

Zoals gemeld in de jaarrekening 2024, maar nog niet bekend was bij het opstellen van de begroting 2025, zijn vanwege netcongestie investeringen ten behoeve van het verhogen van de gasproductie in de loop van 2024 gepauzeerd. Afhankelijk van de ontwikkelingen en het tijdstip waarop de investering weer opgepakt kan worden, is het welllicht noodzakelijk (een deel van) de al gerealiseerde investering versneld af te schrijven. Mocht dit het geval zijn, heeft dit consequenties voor de btw afdracht. Zo kan er een btw-verplichting ontstaan vanwege te

veel in aftrek genomen btw, maar ook een btw-vordering voor het deel van de investering dat niet versneld afgeschreven hoeft te worden, maar waarvoor nog geen btw in vooraftrek is genomen. Hierin schuilt dus zowel een risico als een kans.

4.2 Assetmanagement

Het waterschap heeft een groot aantal objecten (assets) in eigendommen zoals dijken, stuwen, gemalen en zuiveringsinstallaties. Assetmanagement op zichzelf is niet nieuw, maar met ingang van de begroting 2025 wordt op basis van de nieuwe verslaggevingsvoorschriften voor het eerst (verplicht) gerapporteerd over dit onderwerp als onderdeel van de P&C-producten. De beleidskaders en financiële vertaling daarvan zijn toegelicht in de begroting.

Waterveiligheid

Het beheer en onderhoud van de primaire waterkeringen is gekoppeld aan de wettelijke zorgplicht die we hiervoor hebben. Dit is verankerd in het beheer- en onderhoudsplan en het inspectieplan. Voor de kunstwerken is een meerjarenplanning beschikbaar. In de beoordeling wordt getoetst of de kunstwerken en de gronddijken voldoen aan de veiligheidsnorm. Als dit niet het geval is, worden ze versterkt. Dit geldt zowel voor de primaire als de regionale waterkeringen.

Watersysteembeheer

Met behulp van assetmanagement streven we naar een optimale balans tussen kosten, prestaties en risico's. We werken aan het opstellen van een Lange Termijn Asset Planning (LTAP). Dit maakt een gedetailleerde en onderbouwde planning en budgettering van het regulier en groot onderhoud mogelijk. Een beter proces voor assetmanagement en onderhoud is ook nodig omdat we steeds meer installaties automatiseren, digitaliseren en verduurzamen. Hiermee groeien we vanuit correctief onderhoud door naar een situatie waarin we inzicht hebben, vooruitkijken en transparante keuzes kunnen maken.

Waterzuiveringsbeheer

Voor de rioolgemalen werken we al enkele jaren met een Lange Termijn Asset Planning. Aan de hand van deze methode zijn ook de rwzi’s geïnventariseerd. Aan de hand van de inspectieresultaten worden de toekomstige vervangingsuitgaven steeds herijkt en wordt beoordeeld of dit onder het regulier onderhoud valt of dat een vervangingsinvestering wordt voorzien. Als onderdeel van het assetmanagement worden ook de transportsystemen geïnspecteerd en geanalyseerd aan de had van de LTAP-methode.

4.3 Bedrijfsvoering

Onder bedrijfsvoering verstaan we alle interne organisatieonderdelen en de ondersteunende processen. Ze zijn essentieel om de primaire processen goed te laten verlopen en dienen als waarborg voor de rechtmatigheid, doelmatigheid en doeltreffendheid van de beleidsuitvoering. Thema’s en ontwikkelingen op het gebied van de bedrijfsvoering worden toegelicht in het programma Samen, duurzaam, slim en effectief (zie paragraaf 3.3).

4.4 Verbonden partijen

Een verbonden partij is een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie waarin het waterschap een bestuurlijk en een financieel belang heeft. Bij het aangaan van banden met (verbonden) derde partijen gaan we altijd uit van het publiek belang. Ze zijn een manier om onze taken uit te voeren. Bijvoorbeeld doordat ze bijdragen aan de uitvoering van ons beleid. Verbonden Partijen zijn er in verschillende organisatievormen. Aa en Maas is deelnemer in de navolgende verbonden partijen.

Gemeenschappelijke regelingen

- Aquon
- Brabants Historisch informatiecentrum (BHIC)
- Belastingsamenwerking Oost-Brabant (BSOB)
- Muskusrattenbestrijding Noord-Brabant
- Het Waterschapshuis (hWh):
- Meervoudige centrumregeling Waterschap Aa en Maas, Brabantse Delta, De Dommel[1]

Vennootschappen en coöperaties

- Aquaminerals
- Nederlandse Waterschapsbank (NWB Bank)
- Slibverwerking Noord-Brabant (SNB)

Stichtingen en verenigingen

- Noord-Brabantse Waterschapsbond (NBWB)
- Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer (STOWA)[2]
- Unie van Waterschappen (UvW)

Een aantal van deze partijen heeft een tussentijdse rapportage voor 2025 opgesteld. Deze zijn bijgevoegd. Indien er beleidsmatige of financiële ontwikkelingen zijn bij verbonden partijen worden ze hierna toegelicht.

BSOB

Op basis van de 1e begrotingswijziging van de BSOB zou de deelnemersbijdrage 2025 voor Aa en Maas ruim € 200.000 hoger worden. In tegenstelling tot voorgaande jaren is er dit jaar geen tweede begrotingswijziging opgesteld door de BSOB. Bij het ontbreken van een actuele verwachting gaan we er vooralsnog vanuit dat de uiteindelijke bijdrage aan BSOB opgevangen kan worden binnen het saldo.

SNB

De uiteindelijke begroting 2025 van SNB is lager dan waar wij bij het opstellen van onze begroting rekening mee hadden gehouden. Het voordeel is in deze bestuursrapportage verwerkt. De kwartaalrapportages over de eerste twee kwartalen van 2025 zijn daarmee in lijn (€ 15.000 voordelig).

In Nederland wordt het vrijkomende zuiveringsslib verwerkt via twee routes: via gespecialiseerde monoverbranding en via co-verbranding (het meeverbranden van zuiveringsslib in afvalverbrandingsinstallaties, al dan niet na biologische of thermische droging). Deze tweede route maakt mogelijkerwijs onderdeel uit van het Belastingplan 2026 waardoor dit ineens wél belastingplichtig wordt. Doordat de SNB een monoverbrander is, is de mogelijke afschaffing van de huidige vrijstelling voor ons geen risico. Wel pleit de SNB als lid van de Werkgroep Slibverwerking binnen de Vereniging Afvalbedrijven, evenals de Unie van Waterschappen, voor heroverweging. Beide hebben voorstellen gedaan voor alternatieve maatregelen.

[1] Dit is een gemeenschappelijke regeling zonder formele rechtspersoonlijkheid. Wettelijk gezien is dit daarom geen verbonden partij. Voor de volledigheid nemen we deze regeling wel op.

[2] Formeel is dit geen verbonden partij, omdat er geen sprake is van een bestuurlijk belang. Voor de volledigheid nemen we deze stichting wel op.

5. Voorstel en besluit

Het algemeen bestuur van waterschap Aa en Maas;

gelezen het voorstel van het dagelijks bestuur van 2 september 2025;

gelet op het bepaalde in de Waterschapswet;

gezien het advies van de commissies Algemene en Financiële Zaken, de commissie Watersysteembeheer en de commissie Emissiebeheer van 18 september 2025;

overwegende

B E S L U I T:

1. De bestuursrapportage 2025 vast te stellen.
2. Een begrotingswijziging vast te stellen voor de financiële verantwoording van de uitvoering van het project Noordervaart door zowel de lasten als de baten met € 74.000 op te hogen.
3. Een bedrag van € 134.000 te onttrekken aan de bestemmingsreserves IBP ter dekking van niet voorziene kosten voor vernieuwing van het financiële administratiesysteem.
4. In te stemmen met een verhoging van de financiële ruimte van de grondbank naar een plafond van € 100.000.000 en daarvoor een investeringskrediet van € 30.000.000 ter beschikking te stellen.
5. Het dagelijks bestuur aanvullend op de vastgestelde begroting 2025 te machtigen tot het aangaan van een langlopende geldlening tot een maximumbedrag van € 60.000.000.
6. Kennis te nemen van de uitgelichte projecten.
7. Kennis te nemen van de controllersparagraaf en de reactie daarop van het dagelijks bestuur.
8. Kennis te nemen van de tussentijdse rapportages van de verbonden partijen hWh en SNB.

Aldus vastgesteld door het algemeen bestuur in zijn openbare vergadering van 10 oktober 2025

de secretaris, de dijkgraaf,

Peter Verlaan Mario Jacobs

Commissieadvies	
Datum vergadering:	**Watersysteem en Waterveiligheid d.d. 18 september 2025**
Agendapunt:	**4.1 Bestuursrapportage 2025 waterschap Aa en Maas**
Advies:	*De commissie adviseert positief.* *Het agendapunt als **bespreekstuk** te agenderen voor de AB-vergadering van 10 oktober 2025.* 1. De ***fractie Water Natuurlijk*** vindt dat de bestuursrapportage zich behoorlijk concentreert op de cijfers. Bijvoorbeeld ten aanzien van het voorontwerp van de Nota Ruimte en de zorgen rondom bodem en water sturend was nadere duiding gewenst. Alsmede over Maashorst, de problemen met water en de keuzes die hierin gemaakt zijn danwel zaken die een rol hebben gespeeld in onze keuzes, zoals de wijze waarop onze mensen zijn benaderd. De ***fractie Water Natuurlijk*** pleit ervoor om dit soort zaken mee te nemen in de bestuursrapportage en daar meer duiding aan te geven, op te reflecteren en op vooruit te kijken. **Antwoord DB:** Portefeuillehouder Van Dijk deelt het gevoel dat de bestuursrapportage een zwaar financieel karakter begint te krijgen. Bij volgende P&C producten heeft het DB extra aandacht voor de verhouding tussen inhoud en financiën. Ten aanzien van de Nota Ruimte laat portefeuillehouder De Groot weten dat de Unie op het voorontwerp heeft gereageerd en dat de Ontwerp-Nota Ruimte in oktober verwacht wordt. Over dit ontwerp en eventuele inspraak zal het AB worden geïnformeerd. Ten aanzien van bodem en water sturend zegt de portefeuillehouder Van Dijk dat er in een volgende cyclus een beleidsrijke wijziging van de omgevingsverordening gepland staat. Hierin wordt ingegaan op bodem en water sturend en hoe wij als waterschap daarmee omgaan. Ten aanzien van droog en nat benadrukt portefeuillehouder Van Dijk dat de bestuursrapportage nu over de eerste helft van 2025 gaat en dus geen volledig beeld van de totaal situatie nat en droog weergeeft. Het AB wordt op een later moment bijgepraat over de totaal situatie nat en droog. Portefeuillehouder Van Dijk heeft toegezegd om via het adviseringsoverzicht terug te komen op de stand van zaken rondom Maashorst: Op de Maashorst wordt in september gestart met het uitvoeren van de waterconserveringsmaatregelen. Op een aantal locaties worden kleine waterlopen gedempte (C-watergangen) of ondieper gemaakt(A-watergang). Daarbij is nadrukkelijk ook geleerd van de ervaringen die zijn opgedaan in de natte periode van eind '23-eind '24. Daarom worden op een aantal plekken de maatregelen aangepast uitgevoerd; een vaste drempel wordt bijvoorbeeld aangepaste naar een stuw. De werkzaamheden duren een aantal weken. 2. De ***fractie AWP*** leest over Noordervaart enkel dat er geld bij en af gaat en vraagt of er nadere toelichting gegeven kan worden. **Antwoord DB:** Portefeuillehouder Van Dijk geeft een toelichting op het project dat op pagina 23 van de bestuursrapportage wordt genoemd. Rijkswaterstaat staat aan de lat om de laatste schakel voor extra wateraanvoer via de Noordervaart te realiseren. Hiervoor lukt het ze niet om de benodigde capaciteit vrij te maken. Ook bij Waterschap Limburg lukt dit niet. Aa en Maas heeft daarom aangeboden om het project te trekken. De kosten hiervoor worden vergoed. 3. Pagina 12, gedragscode Flora en Fauna, de ***fractie Partij voor de Dieren*** vraagt of er vooraf aan maaionderhoud gecontroleerd wordt op beschermde soorten en of er verrassende ontdekkingen zijn gedaan? **Antwoord DB:** Voor elke onderhoudsactiviteit (schonen, maaien, baggeren) checken we vooraf op aanwezigheid van beschermde soorten en passen we het onderhoud hierop aan. Dit is ingebouwd in ons onderhoudsbeheersysteem Geovisia, die alle waarnemingen uit de Nationale Databank voor Flora&Fauna (NDFF) ophaalt en die we in het seizoen verder aanvullen met eigen waarnemingen. Zo is dit voorjaar op een aantal locaties veldonderzoek gedaan naar het voorkomen van ‘drijvende waterweegbree’ en zijn de locaties daarvan vóór het maaien gemarkeerd. Aan het eind van het seizoen voeren onze ecologen waarnemingen en resultaten uit onderzoek, zoals die naar de visstand, weer in de NDFF in. Daarnaast is op basis van een habitatgeschiktheidsanalyse dit voorjaar op een significant aantal trajecten voorgelopen op broedende vogels. 4. Pagina 13, projectvoortgang, de ***fractie Partij voor de Dieren*** leest dat een aantal projecten doorschuift naar 2026 en vraagt of daar alternatieve projecten voor uitgevoerd worden zoals omgang met extreme situaties of kan er bekeken worden of het werkproces van de vispassages versneld worden?

	Antwoord DB: Portefeuillehouder De Groot dankt voor de suggestie en zal hier nogmaals aandacht voor vragen. In het geval van vertraging wordt al bekeken of er ten dele op ander projecten ingezet kan worden, maar dikwijls wordt dan van ons ook extra capaciteit gevraagd. Zoals in het geval van archeologische vondsten wordt van ons extra inzet gevraagd bovenop het reguliere werk. 5. Pagina 14, de ***fractie Partij voor de Dieren*** leest dat er in het gebied 'Koningsvliet West en Oost' en in de Osse Polders een samenwerking is ontstaan met agrariërs en gemeenten om samen de waterkwaliteit te meten en te verbeteren. De ***fractie Partij voor de Dieren*** vraagt of de resultaten gedeeld kunnen worden. **Antwoord DB:** Voor de eerste meetresultaten verwijst Portefeuillehouder Van Dijk naar de stukken van het thema AB van 18 april 2025. De resultaten van de volgende reeks worden nog gedeeld met het AB. 6. Pagina 13, de ***fractie Partij voor de Dieren*** leest dat er een nieuw ontwikkelde meetmethode bij Aquon ingezet is waarmee gewasbeschermingsmiddelen en biociden in heel lage concentraties gemeten kunnen worden. De ***fractie Partij voor de Dieren*** zou graag op de hoogte willen blijven van de resultaten. **Antwoord DB:** Voorzitter Van Dijk zegt toe het AB hierin mee te nemen, maar geeft aan dat er wel grenzen zijn aan wat er met de informatie gedaan kan worden. 7. Ten aanzien van waterkwaliteit vraagt de ***fractie Geborgden*** wat we in het watersysteem hebben bereikt door onze aanpak in onze KRW waterlichamen waarvoor we aan de lat staan? **Antwoord DB:** Portefeuillehouder De Groot licht toe dat oppervlaktewater beoordeeld wordt in standaardsystematiek, de parameters. De gegevens zijn beschikbaar en besproken in de evaluatie van KRW in het kader van het Aanvullend KRW Uitvoeringsprogramma. Te zien is dat er verbetering optreedt maar we blijven op bepaald niveau hangen. Er wordt bekeken hoe we dit verder omlaag kunnen krijgen. Ook is er geconstateerd dat er een aantal zeer zorgwekkende stoffen opkomen die bij ons nu extra problemen veroorzaken, denk aan PFAS-verbindingen. De informatie over (trends van) de waterkwaliteit is bereikbaar via link KRW info website.

Commissieadvies	
Datum vergadering:	**Waterketen en Duurzaamheid d.d. 18 september 2025**
Agendapunt:	**4.1 Bestuursrapportage 2025 waterschap Aa en Maas**
Advies:	***ADVIES:*** *De commissie adviseert positief.* *Het agendapunt als* ***bespreekstuk*** *te agenderen voor de AB-vergadering van 10 oktober 2025.* 1. Pagina 18, de ***fractie BBB*** leest dat aardgasvrij maken van de zuivering via aquathermie vele malen duurder is dan verwacht en op dat op dit moment alternatieven worden onderzocht. De ***fractie BBB*** vraagt welke alternatieven dit zijn en of er gedacht is aan vergister wat al op het perceel van rwzi Oijen staat. **Antwoord DB:** Mogelijk alternatief is een lucht-water warmtepomp. Zelf geproduceerd biogas zou ook een mogelijkheid kunnen zijn. De keuze wordt gemaakt op 'natuurlijke' momenten, bijvoorbeeld bij een renovatie van te verwarmen gebouwen. Dan wordt beste oplossing gekozen. 2. De ***fractie Partij voor de Dieren*** en ***de fractie CDA*** vragen naar de stand van zaken rondom bronaanpak en preventieve maatregelen. **Antwoord DB:** We werken aan een influentstrategie waar bronaanpak onderdeel van is. Hierbij betrekken we het AB 3. De ***fractie BBB*** vraagt of bestuurdersaansprakelijkheid geregeld is in wetgeving. **Antwoord DB**: De herziening van de Network and Information Security Directive, ook wel NIS2-richtlijn, is de opvolger van de oorspronkelijke NIS-richtlijn. De NIS2-richtlijn is een Europese wetgeving die is bedoeld om de cyberbeveiliging en digitale weerbaarheid van essentiële diensten in de EU-lidstaten te verbeteren. De NIS2-richtlijn wordt op dit moment in Nederland vertaald via de Cyberbeveiligingswet (Cbw), die in 2026 wordt behandeld in 2e en 1e kamer. Het bestuur draagt een zorgplicht om de risico's voor cyberbeveiliging te beheren. Het bestuur wordt beschouwd als 'eigenaar' van het cyberrisico en kan aansprakelijk gesteld worden voor cyberincidenten en het niet naleven van de zorgplicht. Op dit moment is de ambtelijke organisatie, in gezamenlijkheid met de landelijke instanties en collega waterschappen, duiding aan het geven hoe deze aankomende wetgeving concreet ingevuld kan worden. Hiertoe volgt een ambtelijk advies wat bestuurlijk voorgelegd zal worden. Naar verwachting gaat dit concreter spelen rondom kwartaal 2 2026. Onderstaande vragen zijn in de commissie Watersysteem en Waterveiligheid gesteld: 4. Ten aanzien van waterkwaliteit, vraagt de ***fractie PvdA*** of in hoeverre te merken is dat de problematiek is verminderd en dat het beter gaat door bronaanpak? **Antwoord DB:** De heer Van Dijk wijst op de stukken bij de behandeling van het Aanvullend KRW Uitvoeringsprogramma (AB 6 juni 2025) en de KRW-info op de website. 5. De ***fractie BBB*** is blij dat we samenwerking zoeken met gemeenten op overstorten, maar mist de foutaansluitingen. Vraagt tevens of er gemeld kan worden als er dorpen en steden zijn die overstorten sluiten. **Antwoord DB**: De heer De Groot zegt dat waar maatregelen genomen worden, riooloverstorten minder vaak werken, maar meestal niet volledig verdwijnen. Hier is door portefeuillehouder Van Dijk op aangevuld dat er volledige afkoppeling nodig is om overstorten te kunnen laten sluiten, omdat er anders bij hevige neerslag alsnog problemen ontstaan, bv met water dat uit wc potten komt.

Commissieadvies	
Datum vergadering:	**Algemene- en Financiële Zaken d.d. 18 september 2025**
Agendapunt:	**5.1 Bestuursrapportage 2025 waterschap Aa en Maas**
Advies:	***ADVIES:*** *De commissie adviseert positief.* *Het agendapunt als* ***bespreekstuk*** *te agenderen voor de AB-vergadering van 10 oktober 2025.* De commissie is zeer te spreken over de leesbaarheid van het Bestuursverslag en geeft het DB en de organisatie een compliment. 1. De ***fractie Partij voor de Dieren*** merkt op dat de NLPG geen risico meer is, omdat door het Rijk tot 2023 400 miljoen euro aan middelen is toegezegd. De fractie wil graag weten hoe zich dit verhoudt tot het oorspronkelijke plan van de NPLG en wat de consequenties zijn voor onze ambities. **Antwoord DB:** Door de secretaris is in de commissie toegelicht dat de provincie een deel van deze middelen heeft verkregen en Aa en Maas aanspraak hierop wil maken. Op dit moment zitten we midden in dat proces van de toekenning. Wanneer deze toekenning is gerealiseerd dan is er geen sprake meer van een risico. 2. De ***fractie Partij voor de Dieren*** vraagt naar de voortgang van het nieuwe (duurzame) inkoopbeleid en de beleidsrijke wijzigingen Waterschapsverordening **Antwoord DB:** Portefeuillehouder Scherrenberg heeft in de commissie aangegeven dat het inkoopbeleid en de Waterschapsverordening komend najaar op de bestuurlijke agenda komen. 3. De ***fractie BBB*** merkt op dat de liquiditeitsprognose 13 maanden toont met daarin realisatie tot en met juni, echter het is niet duidelijk welke maanden het betreft. **Antwoord DB:** In de burap is de grafiek van de liquiditeitsprognose op pagina 25 vervangen: op de horizontale as staan nu de maanden in plaats van alleen getallen. Een nieuwe versie van de Bestuursrapportage 2025 Aa en Maas is toegevoegd aan de vergaderstukken. 4. De ***fractie Algemene Waterschapspartij*** ziet in het voorstel over GOL een risicoreservering van 500.000 euro, dat is ongeveer 25%. Dat lijkt een erg hoog percentage. De fractie zou graag willen weten waarom hier zo'n hoog bedrag/percentage voor niet voorziene risico's is opgenomen en waarom dit niet in het Bestuursverslag is vermeld onder risicobeheersing? **Antwoord DB:** Het klopt dat hier de post onvoorziene risico's in deze fase hoger is aangehouden dan gemiddeld gebruikelijk. Dit is mede gewenst gezien de complexiteit van de opgave en de nog lopende detailuitwerkingen door de aannemer. Zie de adviesnota onderdeel argumenten punt 1.5: "Het GOL-project kent ondertussen een lange doorlooptijd met vele aanpassingen van planning, personeel en financiën. In de huidige fase richting uitvoering worden nog diverse detailleringen van ontwerp, inrichting en onderzoeken uitgewerkt door de opdrachtnemer. Dit brengt een aanzienlijk kans op onvoorziene zaken en risico's met zich mee. Gezien de onvoorspelbaarheid van het proces tot heden en de afhankelijkheid van derden partijen ligt het voor de hand om hiervoor een behoorlijk bedrag te reserveren." De risicoreservering van het GOL-project maakt geen onderdeel uit van de bestuursrapportage, omdat het geen effect heeft op de exploitatie voor 2025. 5. De ***fractie 50PLUS*** weet dat men bezig is om de voorfinanciering van het HWBP op te lossen, maar de fractie begint zich intussen wel zorgen te maken. Wordt het geen tijd om strenger op te treden richting het HWBP en ze roept het DB op om daar werk van te maken het AB te informeren. **Antwoord DB:** Voorfinanciering HWBP blijft een actueel punt. De portefeuillehouder en dijkgraaf stellen dit punt regelmatig aan de orde in Den Haag, echter we kunnen geen concrete toezeggingen doen. We kunnen wel meegeven dat bij een rentevoordeel als gevolg van een overschot, dit niet terugbetaald hoeft te worden. 6. De ***fractie 50PLUS*** uit zijn teleurstelling op de uitgelichte projecten. De staatjes geven namelijk weinig tot geen inzicht, bijv. of er risico's zijn en of de middelen voldoende zijn.

Antwoord DB: Portefeuillehouder Scherrenberg geeft aan dat we dit meenemen en in nader overleg met de auditcommissie kijken op welke wijze we meer aan de behoefte kunnen voldoen.

7. De ***fracties CDA en 50PLUS*** lijken te constateren dat bij de grondbank sprake is van een prijsopdrijvende werking.
   Antwoord DB: De heer Scherrenberg heeft in de commissie aangegeven om de ophoging van 30 miljoen in perspectief te plaatsen. Omgerekend betekent dit 200 hectare en gelet op het totaal van 160.000 hectare is dit niet erg veel. Het prijsopdrijvend effect moet je dus wel in perspectief zien. Natuurlijk wordt er wel eens iets meer betaald, omdat je bepaalde grond graag wil hebben, maar dat de grondprijzen omhoog gaan is niet effect van kopen door waterschap, maar door agrariërs die met een mestoverschot zitten.
8. De ***fractie Water Natuurlijk*** vraagt waarom het niet lukt om projecten te realiseren. Aanvullend hierop stelt de fractie VVD voor om hier in het adviseringsoverzicht nog wat nader op in te gaan, bijvoorbeeld dat zoveel % vertraagd wordt door VTH enz.
   Antwoord DB: In de commissie is door de secretaris aangegeven dat dit heel locatie- en projectspecifiek is. Het heeft de volledige aandacht van het DB en de organisatie. Voor de fracties VVD en Water Natuurlijk is deze beantwoording afdoende.

De ***fractie BBB*** heeft de volgende schriftelijke vraag ingediend:

9. Op pagina 21 onder kopje Samen duurzaam, slim en effectief: "400,- miljoen aan subsidie voor natuurprojecten en waterdoelen, er zijn voorstellen voor financiering ingediend." We hebben als fractie de vraag gesteld om inzichtelijk te krijgen waarop deze voorstellen gebaseerd zijn. Met aanvullende vraag, worden deze voorstellen ingezet om de KRW doelen te behalen.
   Antwoord DB: De € 400 miljoen betreft rijksmiddelen die aan de provincie Noord-Brabant zijn toegekend voor het Landelijk Programma Natuur en de Aanpak Landelijk Gebied. Die middelen zijn bedoeld om te helpen om de verplichte natuurdoelen (Natura2000 en Stikstof) en waterdoelen (KRW) te halen. De provincie wil het merendeel (circa € 365 miljoen) laten landen in de 12 stikstofgevoelige Natura-2000 gebieden. Hiervoor zijn vanuit de samenwerkende partijen in de GGA's (Groenblauwe Gebiedsgerichte Aanpak) voorstellen ingediend per GGA-gebied met maatregelen ten gunste van de doelen in die natura2000 gebieden. Daarnaast wordt voor heel Noord-Brabant 35 miljoen uitgetrokken voor projecten buiten de GGA-gebieden. Die 35 miljoen landt voor een groot deel in KRW-projecten. Het AB zal later dit jaar nader geïnformeerd worden over hoe de beschikbare rijksmiddelen zullen worden ingezet.

Waterschap Aa en Maas

Algemeen Bestuur

Dossiernummer	2651
Extern Zaak ID	0654270301
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	10 oktober 2025
Agendapunt	4.2.B
Titel	Investeringskrediet ten behoeve van de uitvoering van het project Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat
Organisatieonderdeel	Projecten en Programmeren
Projectenboeknummer en naam	6 Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat
Portefeuillehouder	Groot, E. de
Digitale toegankelijkheid toegepast	Nee
paraafsecretaris	

Bijlagen
Adviesnota AB
Bijlage 1 Overzichtskaart GOL
Bijlage 2 Financiële paragraaf Project GOL (evz's)
Bijlage 3 Financiële paragraaf Project GOL (aanvullende maatregelen)
Bijlage 4 Financiële paragraaf Project GOL (knelpunt wateroverlast)
TOEGEVOEGD: Advies commissie WW d.d. 18 september 2025_agp 4.3 GOL

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Commissie Watersysteem en Waterveiligheid	18 september 2025
Algemeen Bestuur	**10 oktober 2025**

Toelichting

Het Dagelijks Bestuur heeft tijdelijke geheimhouding opgelegd op de de bijlage “Raming" op grond van artikel 55c van de Waterschapswet om redenen genoemd in artikel 5.1 lid 2 sub b van de Wet open overheid, totdat de schriftelijke opdrachtverstrekking aan de aannemende partij heeft plaatsgevonden. De betreffende bijlage bevat namelijk gedetailleerde (financiële informatie) over de uitvoering van het project Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat. Bij openbaarmaking van deze informatie kunnen derden (bijvoorbeeld aannemers) deze gebruiken bij onderhandelingen met het waterschap of bij aanbestedingen. De openbaarmaking kan dan het economisch en financieel belang van waterschap Aa en Maas

schaden. Derhalve is geheimhouding op grond van artikel 5.1 lid 2 sub b van de Wet open overheid gerechtvaardigd.

Voorgesteld besluit

1. Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 2.600.000,- ten behoeve van de uitvoering van het project Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat;
2. In te stemmen met het overhevelen van het knelpunt wateroverlast H14 Drunen uit het 2e uitvoeringsprogramma wateroverlast (PJB-nr. 209) en daarvoor een investeringskrediet van € 130.000,- beschikbaar te stellen.

Zaaknummer: 270301

ADVIESNOTA VOOR HET ALGEMEEN BESTUUR D.D. 10 OKTOBER 2025

VOORSTEL:

1. Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 2.600.000,- ten behoeve van de uitvoering van het project Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat
2. In te stemmen met het overhevelen van het knelpunt wateroverlast H14 Drunen uit het 2e uitvoeringsprogramma wateroverlast (PJB-nr. 209) en daarvoor een investeringskrediet van € 130.000 beschikbaar te stellen.

PROBLEEMSTELLING

Om de kwaliteit van de leefomgeving rond de A59 tussen ’s-Hertogenbosch en Waalwijk te verbeteren, is het programma Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat (GOL) ontwikkeld. Het plan verbetert niet alleen de bereikbaarheid van het gebied, de veiligheid rondom gevaarlijke op- en afritten en meer doorstroming van het verkeer op de A59, maar zorgt ook voor behoud van natuur, waterberging, meer mogelijkheden voor recreatie en economische activiteiten en een betere leefbaarheid in de kernen. Waterschap Aa en Maas werkt samen met de provincie Noord-Brabant en de gemeenten Heusden, Waalwijk en ’s-Hertogenbosch aan het GOL. Voor ons waterschap gaat het hierbij met name om de realisatie van de laatste fase van de Hoogwateraanpak 's-Hertogenbosch (ecotunnel A59 en tevens verbinding met waterbergingsgebied Engelermeer) en de ecologische verbindingszones (EVZ's) Baardwijkse Overlaat en Voordijk. Zie hiervoor de overzichtskaart in bijlage 1. Naast de realisatie van bovenstaande opgaven zijn we als projectpartner ook betrokken voor de kwaliteitsborging en vergunningverlening van alle aanpassingen in het watersysteem die het GOL met zich meebrengt.

Als gevolg van Raad van State procedures heeft de uitvoering van GOL forse vertraging opgelopen en is de projectraming opgelopen. Ook is de uitvoeringsduur toegenomen van 2 naar 4 jaar. Dit samen resulteert in een stijging van de kosten, waaronder vaste lasten en indexering. Hiervoor wordt vanuit de GOL organisatie een bijdrage van alle projectpartners gevraagd. Verder blijkt vanuit de contractafspraken dat een aantal specifieke ontwerpeisen vanuit het waterschap niet zijn opgenomen in de Klant Eis Specificaties en het referentie ontwerp GOL. Op grond van de uitvoeringsovereenkomst GOL zijn dit aanvullende maatregelen en komen deze voor rekening van het waterschap.

Op basis van de geactualiseerde projectraming wordt middels deze nota het verzoek voor de resterende financiële bijdrage aan het GOL voorgelegd. Dit verzoek heeft betrekking op de financiering van de volgende onderdelen:

1.1. Indexering bijdrage aan de uitvoeringsovereenkomst;

1.2. Wijzigingen van het referentieontwerp (de benodigde aanvullende maatregelen);

1.3. Risicodekking van niet te voorziene kosten.

2.1. Daarnaast wordt in het kader van efficiency (werk met werk maken) verzocht om knelpunt ‘Wateroverlast H14’ als scope over te nemen uit het 2e uitvoeringsprogramma wateroverlast (projectboeknummer 209). Met deze maatregel vanuit de stedelijke wateropgave wordt binnen het GOL-project een deel van de waterbergingsopgave in een bestaande A-watergang ten noordwesten van Drunen gerealiseerd.

BEOOGD EFFECT

Behalen van de waterschapsopgave binnen GOL, zijnde de realisatie van de laatste fase van de Hoogwateraanpak 's-Hertogenbosch (HoWaBo-I), waaronder de ecotunnel A59 en de compartimenteringsdijken en de ecologische verbindingszones (EVZ's) Baardwijkse Overlaat en Voordijk.
Binnen GOL wordt tevens een deel van het knelpunt wateroverlast H14 opgelost. Dit gaat om ca. 3.000 m3 berging dat wordt gerealiseerd van de totaalopgave van ca. 10.000 m3.

ARGUMENTEN

1.1 Extra bijdrage van partnerpartijen GOL is nodig voor succesvolle uitvoering en afronding GOL

De kosten voor de realisatie van GOL zijn de laatste jaren, onder andere als gevolg van vertraging door Raad van State procedures, fors opgelopen. Hierover bent u eerder geïnformeerd. De risicodragende partijen, provincie, gemeente Heusden en gemeente Waalwijk, hebben onlangs van hun Raden en Staten extra middelen beschikbaar gesteld gekregen. Ook van de niet risicodragende partijen, waaronder het waterschap, wordt een bijdrage verwacht om de begroting sluitend te krijgen.

1.2 Een extra bijdrage van het waterschap is op basis van meerwerk en solidariteit terecht

Waterschap en gemeente 's-Hertogenbosch zijn op grond van de afgesloten uitvoerings-overeenkomst van 2019 niet verplicht tot het betalen van het bedrag voor indexering. In deze overeenkomst is opgenomen dat het waterschap geen risicodragende partij binnen GOL is. De bijdrage voor de indexering wordt gevraagd uit oogpunt van solidariteit. Dit vanwege het gegeven dat de juridische problemen rond het Provinciaal Inpassingsplan (PIP) niet te voorzien waren en het waterschap ook heeft ingestemd met de aanbesteding, vooruitlopend op de Raad van State uitspraak. In dit kader heeft het waterschap in de Programmabegroting 2021 eerder ook al € 160.000,- opgenomen voor GOL. Bovendien zijn enkele extra ontwerpeisen en maatregelen op verzoek van het waterschap toegevoegd.

1.3 Instemming gemeente 's-Hertogenbosch om ook haar bijdrage te indexeren

Onder voorbehoud van bestuurlijke goedkeuring heeft het waterschap in de Stuurgroep GOL de toezegging voor haar indexeringskosten gedaan. Zij heeft dit gekoppeld aan de toezegging van de gemeente 's-Hertogenbosch voor de indexatie van haar bijdrage aan GOL. Deze toezegging door de gemeente 's-Hertogenbosch is inmiddels bestuurlijk bevestigd.

1.4 Noodzakelijke aanpassingen van ontwerp brengen extra kosten voor waterschap met zich mee

Aanpassingen die voortkomen uit de thema's waterveiligheid, voorkomen wateroverlast, peilbeheer en beheerbaarheid watersysteem hebben tot diverse ontwerpwijzigingen geleid. Deze wijzigingen wijken af van het initieel programma van eisen en het referentie ontwerp. De aanpassingen leiden tot extra uitvoeringskosten buiten het contract van de opdrachtnemer die toekomen aan het waterschap. Voor deze extra kosten wordt met deze nota krediet aangevraagd.

1.5 In deze adviesnota wordt nu rekening gehouden met een risicoreservering om tijdig te kunnen beschikken over voldoende financiële middelen.

Het GOL-project kent ondertussen een lange doorlooptijd met vele aanpassingen van planning, personeel en financiën. In de huidige fase richting uitvoering worden nog diverse detailleringen van ontwerp, inrichting en onderzoeken uitgewerkt door de opdrachtnemer. Dit brengt een aanzienlijk kans op onvoorziene zaken en risico's met zich mee.
Gezien de onvoorspelbaarheid van het proces tot heden en de afhankelijkheid van derden partijen ligt het voor de hand om hiervoor een behoorlijk bedrag te reserveren.

2.1 GOL biedt kans om knelpunt wateroverlast H14 deels op te lossen

In de DB-vergadering van 20 juni 2020 is besloten dat de realisatie van circa 30% van de waterbergingsopgave ten noordwesten van Drunen wordt ondergebracht in GOL. Met onderhavig voorstel wordt een gelijkwaardig bedrag geblokkeerd in het 2e uitvoeringsprogramma wateroverlast. Voor de resterende stedelijke waterbergingsopgave (70% à 7.000m3 berging) wordt te zijner tijd een separaat voorstel aan het AB voorgelegd.

KANTTEKENINGEN/RISICO'S

1.3.1 De uitvoeringsplanning is nog onzeker

De uitvoering van de maatregelen GOL zijn afhankelijk van diverse factoren, zoals het beschikbaar stellen van 'time slots' door Rijkswaterstaat waarin de A59 kan worden afgesloten, de vergunningverlening door bevoegde gezagen en de tijdige aanpassing van onderliggende infrastructuur, zoals kabels en leidingen. De projectorganisatie GOL van de provincie voert hier het projectmanagement op. Vooralsnog wordt uitgegaan van de oplevering van alle werkzaamheden voor eind 2029.

Ons waterschap neemt deel aan de ambtelijke begeleidingsgroep en de financiële werkgroep GOL. Dit draagt bij aan een te nemen zorgvuldig en rechtmatig besluitvormingsproces in de algemene besturen van de financierings- c.q. risicodragende partners.

1.3.2. Aantal aanvullende maatregelen nog niet definitief afgeprijsd.

De focus van de GOL projectorganisatie lag de afgelopen tijd op de juridische procedure bij de Raad van State. De technisch inhoudelijke uitwerking van wijzigingen door de opdrachtnemer heeft hierbij stilgelegen. Hierdoor zijn de financiële gevolgen voor enkele benodigde aanvullende maatregelen nog niet definitief bekend.

1.3.3. Huidige geschilpunten tussen waterschap en opdrachtnemer kunnen alsnog leiden tot extra kosten

De door het waterschap vereiste aanpassingen aan concept Uitvoeringsontwerp, moeten door de opdrachtnemer nog worden uitgewerkt. Dit kan leiden tot hogere kosten voor het waterschap.
Hierover vindt nog afstemming plaats met de provincie en de opdrachtnemer. De technisch inhoudelijke uitwerking vindt plaats in de periode augustus – december 2025. In deze kredietaanvraag wordt nu rekening gehouden met een risicoreservering om tijdig te kunnen beschikken over voldoende financiële middelen.

1.3.4 Prijspeil aanvullende maatregelen

Bij diverse aanvullende maatregelen worden grote hoeveelheden staal toegepast voor damwanden en constructies. De door de aannemer aangegeven prijzen zijn dagprijzen. Deze prijzen kunnen afhankelijk van de marktomstandigheden ten tijde van uitvoering nog wijzigen. Hiermee is rekening gehouden in de risicopost.

FINANCIËN/SUBSIDIES/PROJECTENBOEK

In de Programmabegroting 2025, vastgesteld in de vergadering van het algemeen bestuur van 15 november 2024, is op basis van de programmering een investeringsvolume doorgerekend in meerjarig kader. De te realiseren waterschapsmaatregelen binnen Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat zijn hierin meegenomen (zie afbeelding hieronder).

PJB-nr.	Projectnaam	Fase	Beslult	Uitgaven/Inkomsten	Totaal	
6	Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat	*Voorbereiding/ uitvoering*	*11-6-2021*	Uitgaven	€	863.500
				Inkomsten	€	-
		Uitvoering	-	Uitgaven	€	2.025.000
				Inkomsten	€	-
Opgenomen in de programmering 2025				**Totaal BRUTO**	**€**	**2.888.500**
				Totaal NETTO	**€**	**2.888.500**

Eerder is in de vergadering van het algemeen bestuur van 11 juni 2021 een investeringskrediet van € 863.500 beschikbaar gesteld voor de aanleg van twee EVZ's en de realisatie van de noodzakelijke aanvullende maatregelen ten opzichte van het referentie ontwerp GOL (zie BABS 58194). De financiering van de ecotunnel is door het waterschap eerder voldaan binnen het project HoWaBo-I.

<u>Gevraagd investeringskrediet/dekking</u>

1. Op basis van de geactualiseerde projectraming wordt het verzoek gedaan om aanvullend op bovengenoemd bedrag € 2.600.000 ter beschikking te stellen voor de voor ons waterschap resterende financiële bijdrage aan het project GOL. Daarmee komt het totaal aan beschikbaar gestelde middelen op € 3.463.500. Dit verzoek heeft betrekking op de financiering van de volgende onderdelen:

	Wat?	**Benodigd bedrag** **(Bedragen inclusief BTW en interne kosten)**
1	Indexering bijdrage uitvoeringsovereenkomst (EVZ's en ecotunnel)	€ 1.100.000
2	De benodigde aanvullende maatregelen waterhuishouding	€ 1.000.000
	Sub-totaal	**€ 2.100.000**
3	Niet voorziene risico's (mandaat dagelijks bestuur)	€ 500.000
	TOTAAL	**€ 2.600.000**

Het gevraagde investeringskrediet is hoger dan voorzien in de programmering als gevolg van het opnemen van een bedrag voor niet voorziene risico's. Het voorstel is om het mandaat daarvoor toe te kennen aan het dagelijks bestuur. Bij inzet van deze middelen door het dagelijks bestuur wordt achteraf verantwoording afgelegd aan het algemeen bestuur.

2. Daarnaast wordt gevraagd om voor het oplossen van knelpunt wateroverlast H14 te Drunen een bedrag van € 130.000 beschikbaar te stellen. Dit heeft financieel geen nadelig effect aangezien het eerder toegekende bedrag voor dit knelpunt binnen het 2e uitvoeringsprogramma wateroverlast wordt geblokkeerd. En dit bedrag is eerder in meerjarig kader doorgerekend.

Subsidie/inkomsten

De vernoemde bedragen zijn nettobedragen daar waar sprake is van subsidie (bijvoorbeeld bij de aanleg van de EVZ Baardwijkse Overlaat en EVZ Voordijk). De verrekening van subsidie (bijvoorbeeld vanuit GOB) vindt plaats binnen het GOL-project.

Effect op de exploitatie

De kapitaallasten worden effectief vanaf begrotingsjaar 2030 (verwachte oplevering vindt uiterlijk plaats december 2029). De mogelijke toename van de exploitatiebegroting als het gaat om de beheer- en onderhoudskosten wordt ingeschat op € 30.000 op basis van normkosten, eveneens vanaf begrotingsjaar 2030.

BIJDRAGE DUURZAAM WATERSCHAP

De uitvoering van GOL draagt bij aan een klimaatrobuust en natuurlijker watersysteem door de voltooiing van de ecotunnel voor HoWaBo-I en de aanleg van de EVZ's. De provincie draagt zorg voor het contractmanagement van de uitvoering. Hierbij wordt aandacht besteed aan onderwerpen als 'Duurzaam grond-weg-waterbouw' en 'Maatschappelijk verantwoord en duurzaam inkopen'.

UITVOERING/VERVOLG

De start van de uitvoeringswerkzaamheden is gepland op 1 januari 2026. Tot die tijd worden diverse voorbereidende werkzaamheden verricht. De huidige verwachting van afronding van het GOL-project is voorzien eind 2029.

COMMUNICATIE/PARTICIPATIE

Communicatie rondom de GOL vindt centraal plaats vanuit de projectorganisatie GOL van de provincie. Een communicatieadviseur van het waterschap maakt deel uit van het communicatieteam GOL en draagt zorg voor de interne communicatie richting directie en bestuur. Zie hiervoor ook het nieuwsbericht:
https://www.aaenmaas.nl/actueel/nieuws/2025/mei/colleges-vragen-extra-budget/

BIJLAGEN

Bijlage 1 Overzichtskaart GOL
Bijlage 2 Financiële paragraaf Project GOL (evz's)
Bijlage 3 Financiële paragraaf Project GOL (aanvullende maatregelen)
Bijlage 4 Financiële paragraaf Project GOL (knelpunt wateroverlast)

VERSIEDATUM

2 september 2025

AB-BESLUIT

ONDERWERP:
Investeringskrediet ten behoeve van de uitvoering van het project Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat

AGENDAPUNT:

BESLUITNUMMER:

INVESTERINGSBESLUIT:
10102025/31A, 31B en 31C

Het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas;
gelezen het voorstel van het Dagelijks Bestuur van 2 september 2025;
gelet op het bepaalde in de Waterschapswet, Algemene Wet Bestuursrecht en regeling voor beleidsvoorbereiding en verantwoording waterschappen;
gezien het advies van de commissie Watersysteem en Waterveiligheid van 18 september 2025;
overwegende

B E S L U I T :
1. Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 2.600.000,- ten behoeve van de uitvoering van het project Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat
2. In te stemmen met het overhevelen van het knelpunt wateroverlast H14 Drunen uit het 2e uitvoeringsprogramma wateroverlast (PJB-nr. 209) en daarvoor een investeringskrediet van € 130.000 beschikbaar te stellen.

Aldus vastgesteld door het Algemeen Bestuur in zijn openbare vergadering van 10 oktober 2025,

De secretaris, De dijkgraaf,

Peter Verlaan Mario Jacobs

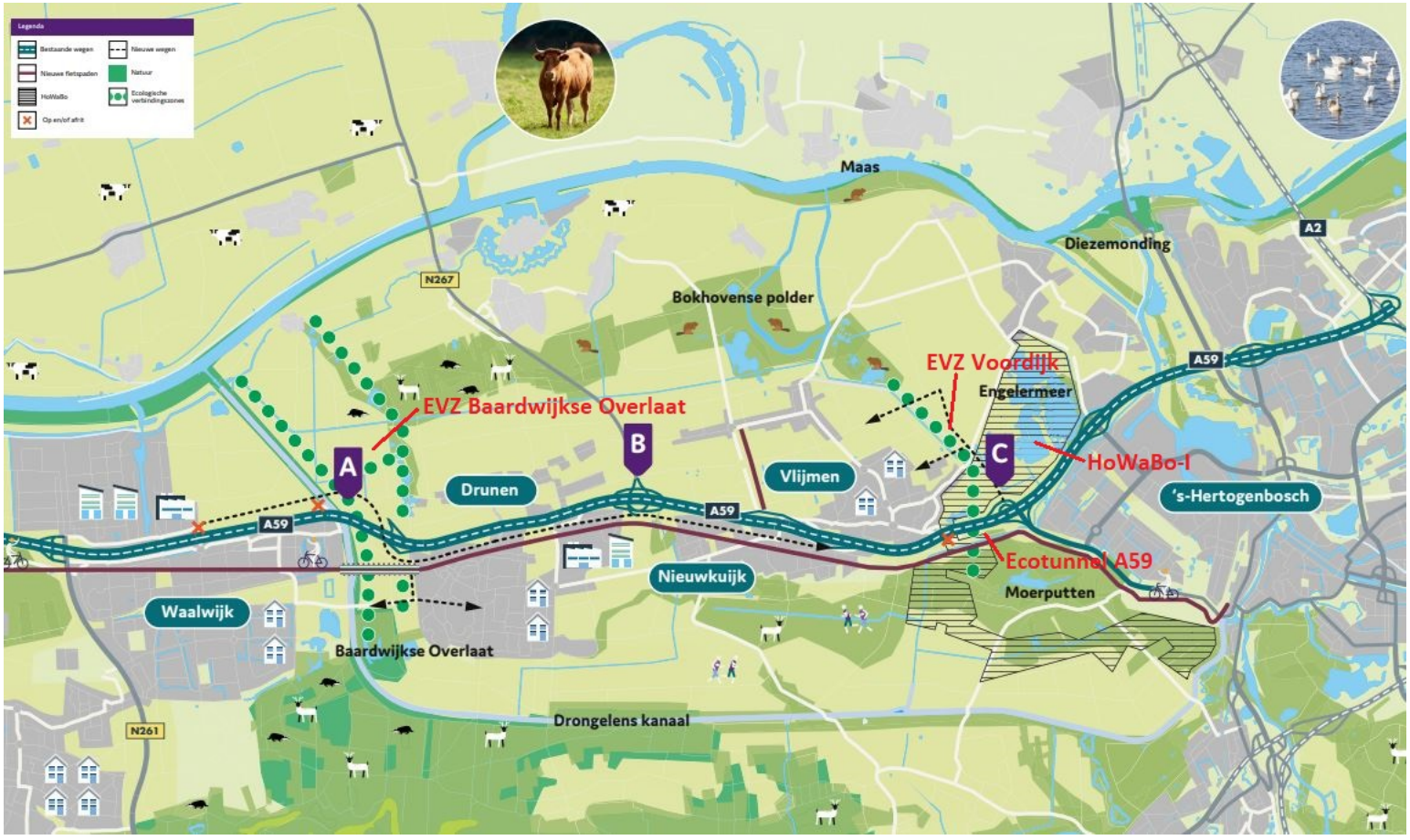
Legenda
Bestaande wegen
Nieuwe wegen
Nieuwe fietspaden
Natuur
HoWaBo
Ecologische verbindingszones
Op-en/of afrit
Maas
Diezemonding
A2
N267
Bokhovense polder
EVZ Voordijk
Engelermeer
A59
EVZ Baardwijkse Overlaat
A
B
C
HoWaBo-I
Drunen
Vlijmen
's-Hertogenbosch
A59
A59
Ecotunnel A59
Nieuwkuijk
Moerputten
Waalwijk
Baardwijkse Overlaat
Drongelens kanaal
N261

Printdatum: 20-6-2025

INVESTERING/ Financiële paragraaf

IB-nummer	2025-31A	Waterschap Aa en Maas	Datum DB:	2-9-2025
			Datum AB:	10-10-2025

Algemeen

Waterschapstaak:	Watersysteembeheer
Projectverantwoordelijke afdeling:	Projecten en Programmeren
Betreft investeringsproject:	**Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat (EVZ's)**
Soort investering:	**B2**

Financieel		Krediet uitgaven	Krediet inkomsten	NETTO
Gevraagd investeringskrediet		€ 110.000	€ -	€ 110.000
Programmeringcode/-nr.:	6	€ 2.025.000	€ -	€ 2.025.000

Verdeling krediet	Krediet uitgaven	Krediet inkomsten	NETTO
Grond	€ -	€ -	€ -
Mechanisch/electrisch	€ -	€ -	€ -
Bouwkundige werken	€ -	€ -	€ -
Waterlopen en eenvoudige watersysteemwerken	€ 110.000	€ -	€ 110.000
Totaal	**€ 110.000**	**€ -**	**€ 110.000**

Kapitaallasten over het eerste volledige jaar:	2030
(Omslag)rente %	2,16%

Verdeling activa	Afschr.termijn	Afschrijving	Rente	Totaal kapitaallast.
Grond	40	€ -	€ -	€ -
Mechanisch/electrisch	15	€ -	€ -	€ -
Bouwkundige werken	40	€ -	€ -	€ -
Waterlopen en eenvoudige watersysteemwerken	40	€ 2.750	€ 2.376	€ 5.126
Totaal		€ 2.750	€ 2.376	€ 5.126
Toename overige jaarlijkse exploitatielasten (standaardnorm is 1,25% van gevraagd krediet)				N.n.t.b.
Afname jaarlijkse exploitatielasten				€ -
Totale lasten				€ 5.126

Verdeling totale lasten over de taken

Watersysteembeheer	100,0%
Zuiveringsbeheer	0,0%

Kostentoedeling: Watersysteembeheer			eenheden	
Ingezetenen	29,0%	€ 1.486,54	329.900	€ 0,00
Gebouwd	58,6%	€ 3.003,84	165.380.000.000	0,00000%
Ongebouwd	12,2%	€ 625,37	98.350	€ 0,01
Natuurterreinen	0,2%	€ 10,25	27.200	€ 0,00

Kostentoedeling: Zuiveringsbeheer			eenheden	
Per vervuilingseenheid (v.e.)		€ -	1.190.900	€ -
Totaal Generaal		**€ 5.126,00**		

Overige gegevens

Investeringskredietnummer:	I1003901/I1004101	EVZ Baardwijkse Overlaat en EVZ Voordijk
Programma (toebedeling)	100%	Gezond en natuurlijk water
Beleidsveld	62100000	Inrichting en onderhoud watersystemen
Werkplanproductnummer	62121002	Aanleg EVZ

Printdatum: 20-6-2025

INVESTERING/ Financiële paragraaf

IB-nummer	2025-31B	Waterschap Aa en Maas	Datum DB:	2-9-2025
			Datum AB:	10-10-2025

Algemeen

Waterschapstaak:	Watersysteembeheer
Projectverantwoordelijke afdeling:	Projecten en Programmeren
Betreft investeringsproject:	**Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat (VTW's)**
Soort investering:	**B2**

Financieel		Krediet uitgaven	Krediet inkomsten	NETTO
Gevraagd investeringskrediet		€ 2.490.000	€ -	€ 2.490.000
Programmeringcode/-nr.:	6	€ 2.025.000	€ -	€ 2.025.000

Verdeling krediet	Krediet uitgaven	Krediet inkomsten	NETTO
Grond	€ -	€ -	€ -
Mechanisch/electrisch	€ -	€ -	€ -
Bouwkundige werken	€ 2.490.000	€ -	€ 2.490.000
Waterlopen en eenvoudige watersysteemwerken	€ -	€ -	€ -
Totaal	**€ 2.490.000**	**€ -**	**€ 2.490.000**

Kapitaallasten over het eerste volledige jaar:	2030
(Omslag)rente %	2,16%

Verdeling activa	Afschr.termijn	Afschrijving	Rente	Totaal kapitaallast.
Grond	40	€ -	€ -	€ -
Mechanisch/electrisch	15	€ -	€ -	€ -
Bouwkundige werken	40	€ 62.250	€ 53.784	€ 116.034
Waterlopen en eenvoudige watersysteemwerken	40	€ -	€ -	€ -
Totaal		€ 62.250	€ 53.784	€ 116.034
Toename overige jaarlijkse exploitatielasten (standaardnorm is 1,25% van gevraagd krediet)				N.n.t.b.
Afname jaarlijkse exploitatielasten				€ -
Totale lasten				€ 116.034

Verdeling totale lasten over de taken

Watersysteembeheer	100,0%
Zuiveringsbeheer	0,0%

Kostentoedeling: Watersysteembeheer			eenheden	
Ingezetenen	29,0%	€ 33.649,86	329.900	€ 0,10
Gebouwd	58,6%	€ 67.995,92	165.380.000.000	0,00004%
Ongebouwd	12,2%	€ 14.156,15	98.350	€ 0,14
Natuurterreinen	0,2%	€ 232,07	27.200	€ 0,01

Kostentoedeling: Zuiveringsbeheer			eenheden	
Per vervuilingseenheid (v.e.)		€ -	1.190.900	€ -
Totaal Generaal		**€ 116.034,00**		

Overige gegevens

Investeringskredietnummer:	I1025301	Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat (VTW's)
Programma (toebedeling)	100%	Waterveiligheid
Beleidsveld	61100000	Aanleg en onderhoud waterkeringen
Werkplanproductnummer	61123001	Aanleg/verwerving regionale kering

Printdatum: 20-6-2025

INVESTERING/ Financiële paragraaf

IB-nummer	2025-31C	Waterschap Aa en Maas	Datum DB:	2-9-2025
			Datum AB:	10-10-2025

Algemeen

Waterschapstaak:	Watersysteembeheer
Projectverantwoordelijke afdeling:	Projecten en Programmeren
Betreft investeringsproject:	**Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat (Knelpunt H14)**
Soort investering:	**B2**

Financieel		Krediet uitgaven	Krediet inkomsten	NETTO
Gevraagd investeringskrediet		€ 130.000	€ -	€ 130.000
Programmeringcode/-nr.:	6	€ 2.025.000	€ -	€ 2.025.000

Verdeling krediet	Krediet uitgaven	Krediet inkomsten	NETTO
Grond	€ -	€ -	€ -
Mechanisch/electrisch	€ -	€ -	€ -
Bouwkundige werken	€ -	€ -	€ -
Waterlopen en eenvoudige watersysteemwerken	€ 130.000	€ -	€ 130.000
Totaal	**€ 130.000**	**€ -**	**€ 130.000**

Kapitaallasten over het eerste volledige jaar:	2030
(Omslag)rente %	2,16%

Verdeling activa	Afschr.termijn	Afschrijving	Rente	Totaal kapitaallast.
Grond	40	€ -	€ -	€ -
Mechanisch/electrisch	15	€ -	€ -	€ -
Bouwkundige werken	40	€ -	€ -	€ -
Waterlopen en eenvoudige watersysteemwerken	40	€ 3.250	€ 2.808	€ 6.058
Totaal		€ 3.250	€ 2.808	€ 6.058
Toename overige jaarlijkse exploitatielasten (standaardnorm is 1,25% van gevraagd krediet)				N.n.t.b.
Afname jaarlijkse exploitatielasten				€ -
Totale lasten				€ 6.058

Verdeling totale lasten over de taken	
Watersysteembeheer	100,0%
Zuiveringsbeheer	0,0%

Kostentoedeling: Watersysteembeheer			eenheden	
Ingezetenen	29,0%	€ 1.756,82	329.900	€ 0,01
Gebouwd	58,6%	€ 3.549,99	165.380.000.000	0,00000%
Ongebouwd	12,2%	€ 739,08	98.350	€ 0,01
Natuurterreinen	0,2%	€ 12,12	27.200	€ 0,00

Kostentoedeling: Zuiveringsbeheer		eenheden	
Per vervuilingseenheid (v.e.)	€ -	1.190.900	€ -
Totaal Generaal	**€ 6.058,00**		

Overige gegevens

Investeringskredietnummer:		Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat (Knelpunt H14)
Programma (toebedeling)	100%	Voldoende water
Beleidsveld	62100000	Inrichting en onderhoud watersystemen
Werkplanproductnummer	62121001	Aanleg verwerving waterlopen

Commissieadvies	
Datum vergadering:	**Watersysteem en Waterveiligheid d.d. 18 september 2025**
Agendapunt:	**4.3 Investeringskrediet ten behoeve van de uitvoering van het project Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat**
Advies:	***ADVIES:*** *De commissie adviseert positief.* *Het agendapunt als* ***bespreekstuk*** *te agenderen voor de AB-vergadering van 10 oktober 2025.* De ***fractie Water Natuurlijk*** is van mening dat de aanduiding van nieuwe natuur op de kaart niet juist is. Er zou een nieuwe verbindingszone komen maar in het provinciaal inpassingsplan (PIP) leest hij niets wat dit bevestigd. **Antwoord DB**: Portefeuillehouder De Groot is het eens dat de aanduiding van nieuwe natuur op de kaart niet juist is. Hij zal een link laten opnemen naar de twee kaarten die behoren bij het uiteindelijke plan, daar staat de daadwerkelijke ontwerptekening. De link naar de interactieve kaart waarop de maatregelen van GOL zijn weergegeven: Project Atlas | Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat | Tracékaart De ***fractie BBB*** heeft de volgende schriftelijke vragen ingediend: 1. Aaenmaas wordt gevraagd uit het oogpunt van solidariteit. Dat kan geen basis vormen om belastinggeld te spenderen omdat provincie laks is geweest met oa. stikstof berekeningen (de oorsprong van de juridische problemen) welke een groot deel van de vertraging heeft veroorzaakt (Bron verslaglegging stuurgroep gol). Waar moeten we solidair zijn terwijl we, volgens eerdere mails, al alles gedaan hebben en betaald? *(zie volgende pagina afbeelding verkregen via WOO). Dit maak ik dus nu pas voor het eerst openbaar, zal van dijk verassen. Doorpakken hier!!!!!!!! Op solidariteit, het zijn gewoon fouten en laksheid van provincie geweest).* **Antwoord DB:** Zoals eerder door de portefeuillehouder is toegelicht in de commissie betreft dit de indexering van onze investering in het GOL die het dagelijks bestuur niet wil afschuiven op alleen de risicodragende partijen en die is toegezegd onder voorbehoud van goedkeuring door het algemeen bestuur. 2. In 1.4 en in beginsel ook bij 1.3.2 van het voorstel wordt duidelijk dat er buiten GOL om werkzaamheden zijn, de facto, zijn dit wijzigingen aan het project. DIT IS VERBODEN!!!! Met de grootste klem hebben in tal van bijeenkomsten de provincie, gedeputeerde en wethouders gezegd dat kan en mag niet!!! Meer werk is een impliciete wijziging !! en zal leiden tot onmiddellijke rechtszaken is onze mening, en dus vertraging, kan het DB de garantie geven dat dit het geval zal zijn? **Antwoord DB:** Het betreffen aanvullende maatregelen als gevolg van nadere detaillering van kunstwerken t.o.v. het uitvoeringscontract van de aannemer, geen wijzigingen van het PIP. 3. Op 2 juni is naar aanleiding van een vraag over GOL en het financiële gedeelte van waterschap aaenmaas is door DB-lid Van Dijk geantwoord dat met uitzondering van de ecotunnel onder de A59 (apart project, maar wel nodig om veel water van zuid naar noord te krijgen) HOWABO 1 inderdaad volledig klaar is en ook financieel al helemaal afgerond is. Er hoeft daar dus niets meer te gebeuren. In het HOWABO 2 zit wel een andere inlaat voor het Vlijmens Lint, namelijk parallel aan de A59 (noordzijde), omdat we dan het Vlijmens Ven separaat kunnen sturen. Met anderen woorden, dan hoeft niet al het water uit het Bossche Broek ook door datzelfde gat heen. De fractie constateert dat vanuit GOL perspectief alles afgerond is en vraagt zich dan ook af waarom nu toch die extra kosten? **Antwoord DB:** Vanuit GOL 1 perspectief is alles afgerond ten zuiden van de A59. De ecotunnel (tevens watertunnel), grond onder de kades, kades, waterlopen en kunstwerken ten noorden van de A59 liften mee het GOL. GOL is meer dan alleen de Ecotunnel/waterdoorvoer voor HOWABO en de 2 EVZ's. Voor de waterberging Engelermeer (Howabo II) worden enkele kunstwerken ingericht. Daarnaast betreft het ook diverse aanpassingen in A-watersysteem waar op verzoek van het waterschap wijzigingen moeten worden doorgevoerd ten opzichte van het referentieontwerp, waarvoor nu extra financiering wordt gevraagd. 4. In de financiële paraaf wordt gesproken over een bijdrage aan EVZ. Dit staat haaks op de bestuursovereenkomst 19 feb. 2019 althans zo lijkt het. Kan het DB toelichten waarom in de

bestuursovereenkomst staat dat alle kosten voor de provincie zijn en nu voor miljoenen aan extra krediet wordt gevraagd ?
Antwoord DB: De bijdrage van het waterschap aan de evz's is tot heden nog niet voldaan en dient geïndexeerd te worden. Deze extra kosten wordt het waterschap verzocht bij te dragen.

5. Indien het ander meerwerk in het GOL project is, maakt onderdeel uit van GOL?
   Antwoord DB: Het betreft onderdeel van het oorspronkelijke GOL plan.
6. Gemeenten en Provincies roepen om het hardst dat er "NIETS AANGEPAST" mag en zelfs kan worden aan GOL. We krijgen hier de indruk dat er wel degelijk aanpassingen aan het GOL project worden gedaan?
   Antwoord DB: Zie het antwoord op vraag 2.
7. Vergadering in Heusden blijkt dat er 0 euro van aaenmaas wordt gevraagd https://heusden.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Document/469790c4-b114-4c1d-b4ee-ce71291961e1?documentId=47ee657f-61b3-449a-8698-b197d4791cb3&agendaItemId=b11ca8e8-6156-46d5-a45e-2438cb6e112e wat is er veranderd?
   Antwoord DB: Voor beantwoording van deze vraag wordt verwezen naar de voetnoot in de bijlage 1 van bovenstaand document.
8. De zuidkant (Bosche Broek) ligt lager dan de noordkant van de A59 (Vlijmen), Althans zeer weinig verschil, op welke wijze kan het water dan onder de ECO Tunnel door?
   a. Zijn hier pompen voor nodig en zijn die opgenomen in de begroting?
      Antwoord DB: Nee, het vollopen van het noordelijk waterbergingsgebied gebeurt onder natuurlijk peilverschil wat ontstaat bij hoogwater.
9. De eco tunnel kan maar een bepaald aantal M3 verwerken (14Milj. kuub). Howabo1, Dit moet ook binnen een bepaald tijdslot, hoe zit dit precies?
   a. Ter info, HOWABO moet grofweg 50Milj. kuub verwerken, howabo1 (waar we het nu over hebben) pakt daarvan grofweg 14milj. kuub en het restant 36Milj. is howabo2. Ik meen zelfs dat dit ook meer moet worden
      i. In de UVO (Uitvoering overeenkomst) staat in onderdeel KES-0053 vermeld dat de verwerkings eis ong. 100M3 per seconde moet zijn, wat zijn de afmetingen van de tunnel en wat is de verwachte druk?
         Antwoord DB: De voorgeschreven afvoer van 100 m3/s bij KES-053 heeft betrekking op het doorstroomprofiel van het Drongelens kanaal – dit heeft niet te maken met de tunnel onder de A59.
      ii. Mbt. Die verwachte druk, is de verwachting dat de ophoging van de snelweg, de grond dit aankan?
         Antwoord DB: Bij de planuitwerking voor Howabo1 (2010/2011) is een geotechnische toetsing gedaan of het grondlichaam van de A59 het bergingspeil aankan. Dat bleek het geval.
10. Deze lijst (UVO) is een overzicht van gehonoreerde eisen, is er ook een overzicht welke NIET gehonoreerd zijn evt. aangevuld met motivatie?
    Antwoord DB: Een lijst met niet-gehonoreerde KES'en is ons niet bekend.
11. De lijst komt uit 2018 en maakt onderdeel uit van GOL, Is dat juist?
    Antwoord DB: De lijst is als bijlage van de uitvoeringsovereenkomst opgenomen en maakt daarmee deel uit van GOL (zie volgende link: Documenten | Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat)
    a. Welke werkzaamheden buiten deze lijst moeten concreet dan nog gebeuren? Waar in feite de onderliggende werkzaamheden zijn van de financieringsvraag?
       Antwoord DB: Aanpassingen in het ontwerp van de aannemer, zoals aanpassing van een duiker, het aflaatwerk Engelermeer, verlengen damwanden ecotunnel, aanbrengen taludtrap ecotunnel.
12. In de UVO is KES-0073 opgenomen dat duikers korter moeten zijn dan 12,50mtr. Echter onder opgang engelseweg – meliestraat is er sprake van een aanzienlijk langere duiker. Dit is niet overeenkomstig de UVO en zelfs niet de landelijke richtlijnen, Kan dit worden verduidelijkt?
    Antwoord DB: De exacte achtergrond van deze eis kunnen we niet reproduceren want de langere nieuwe duikers in de A-watergangen (waaronder die onder de opgang Engelenseweg – Meliestraat) zaten namelijk al in het PIP – dus ook ten tijde van het ondertekenen van de UVO (zie volgende link: Documenten | Gebiedsontwikkeling Oostelijke

Waterschap Aa en Maas

Langstraat). De eis van duikers van max 12,5m is waarschijnlijk van toepassing op kleinere watergangen – maar dat is niet zo gespecificeerd in de bijlage van de UVO.

13. KES 0383 'Een nieuwe doorgang van de Bossche Sloot onder de A59 dient met een grotere capaciteit te zijn gerealiseerd dan de huidige onderdoorgang. (Huidige situatie: 2 x 2,5m)' kan dit worden gerealiseerd als je de bestaande duiker blijft gebruiken? Of hoe moeten we dit zien?

    Antwoord DB: De exacte achtergrond van deze eis kunnen we niet reproduceren. De bestaande duiker van de Bossche sloot hoeft niet vernieuwd te worden binnen GOL, dus deze eis is niet aan de orde.

Afb. 1

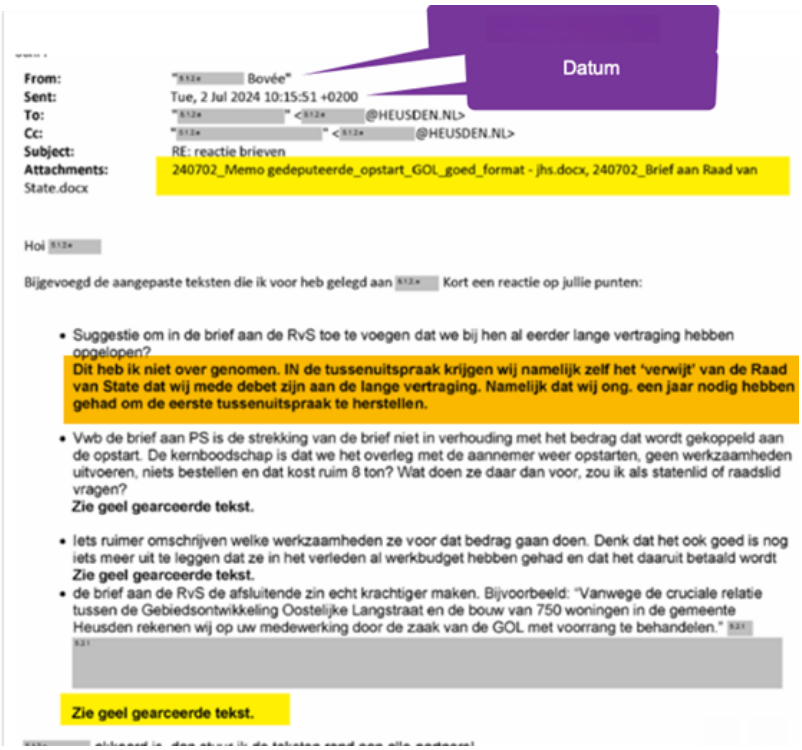

De ***fractie Partij voor de Dieren*** heeft de volgende schriftelijke vragen ingediend:

1. **Gebruik van vervuilde grond**

    Wij hebben begrepen dat de grond van de af te graven Spoordijk in Vlijmen Oost gebruikt gaat worden het gebied van het project GOL.

    a. Is dat juist?

        i. Indien juist: ons is ter ore gekomen dat er vijf onderzoeken[1] zijn uitgevoerd door verschillende bureaus naar de grond van de af te graven Spoordijk in Vlijmen Oost. In deze onderzoeken is gebleken dat de grond **zware metalen** bevat (chroom, zink, nikkel, cadmium, koper, kwik en lood), **PAK en minerale oliën**. Soms boven de interventiewaarde. In drie van deze onderzoeken[2] is aangetoond dat nikkel en zink – en mogelijk kwik – zijn **uitgeloogd naar het grondwater**.

    Antwoord DB: In deze zijn Provincie en gemeente het bevoegd gezag. Wij verwijzen dan ook naar de door u aangehaalde beantwoording zoals deze door Provincie is gegeven in antwoord op de vragen van de fractie Partij voor de Dieren. Hierin stelt Provincie nadrukkelijk dat er geen grond van de klasse Industrie verwerkt wordt in natuurgebieden. Uiteraard zullen wij bij grondverwerking binnen onze eigendommen/projecten zoals gebruikelijk steeds schone grond-verklaringen eisen.

    De Statenfractie van de Partij voor de Dieren heeft vragen gesteld over de grond. In het antwoord van de provincie staat: 'In dit geval oordeelt de gemeente dat ondanks dat er sprake is van een **lokale verslechtering** de bodemkwaliteit niet verslechtert projectniveau'[3]. U heeft in de commissie aangegeven dat u de projectleider zou terugkoppelen dat we erop

[1] Rapport Tritium 2016 met naast de eigen resultaten verwijzigingen naar de eerdere onderzoeken in 1994 door Geotechniek en Milieu en in 1996 door Tauw (zie voor laatste twee pagina 51), Rapport Adcim 2022 en Rapport Antea group 2018

[2] Geotechniek en Milieu 1994, VBP Holland 2002, Antea Group 2018

[3] https://noordbrabant.partijvoordedieren.nl/vragen/vragen-over-de-ecologische-verbindingszone-evz-in-de-gol- plannen-en-mogelijk-gebruik-van-industriegrond-in-natuurgebieden

attent zijn als het over de grond gaat. Hierbij onze specifieke vragen over deze grond die we graag beantwoord zouden zien:

b. Komt het Dagelijks Bestuur tot dezelfde conclusie over de grond van de af te graven Spoordijk in Vlijmen Oost ten aanzien van verontreiniging en uitlogen naar het grondwater? Zo ja:

i. Is het waterschap van mening dat toepassing van deze grond in lijn is met de eigen **doelstellingen** en die van het GOL (met name de natuurdoelstelling versus het feit dat het gebruikt wordt in de groenblauwe mantel, in een wateropslaggebied, direct naast het Natuur Netwerk Brabant en nabij zwem- en oppervlaktewater)?

ii. Zijn er **juridische** consequenties mogelijk als deze grond gebruikt wordt, gegeven de bestaande wetten en verordeningen en de zorgplicht die we als overheid hebben?

iii. Worden er **mitigerende** maatregelen vereist als deze grond wordt toegepast?

Antwoord DB: Zie het antwoord 1.a. hierboven.

2. **Effectiviteit van wateropslag**

a. In de commissievergadering hebben we begrepen dat een tweede inlaat in het gebied gemaakt wordt zodat de wateropslag in GOL/Howabo 1 sneller gevuld wordt: kan het waterschap garanderen dat de compartimenten **snel genoeg gevuld** worden om overstroming van de A2 te voorkomen? Of zijn andere bouwstenen van Howabo 2 nodig of zijn bv pompen noodzakelijk?

Antwoord DB: Om het risico op wateroverlast (oa water op de A2) te beperken zijn inderdaad meerdere maatregelen nodig – deze worden momenteel in HoWaBo verband nu uitgewerkt en zullen eind van dit jaar/begin 2026 met u worden besproken.

b. In het bouwstenenrapport van februari 2022 staat dat de **bouwsteen Sompen en Zooislagen** juridische aanpassingen van het GOL vergt (zie de scan op de laatste pagina van dit bestand; het gaat om de laatste zin). Deze bouwsteen is inmiddels opgenomen in de oplossingsrichtingen van Howabo 2.

i. In de commissievergadering van 18 september jl. kregen we de indruk dat de bouwsteen Sompen en Zooislagen een **apart project** wordt en niet in project GOL wordt gevoegd, klopt dat?

ii. Als het wel onder het project GOL valt en de bouwsteen Sompen en Zooislagen **niet wordt aangepast** op het project GOL, ontstaan er daardoor **risico's** voor het project GOL?

Antwoord DB: Bouwsteen Zompen en Zooislagen is geen onderdeel van GOL, maar onderdeel van Howabo II.

iii. Valt het verleggen van de **compartimenteringsdijken** hieronder?

Antwoord DB: Het aanleggen van kades in het kader van Howabo 1 ten noorden van de A59 wel, Howabo 2 is een project dat los staat van GOL en houdt bij het de verdere planuitwerking rekening met de inrichting zoals die met GOL gerealiseerd wordt.

c. We hoorden het volgende: de eisen voor de maximale **lengte van duikers** vanuit het waterschap zijn 12,5 meter. De richtlijnen van Richtlijnen Ontwerp Kunstwerken geven maximaal 12 tot 15 meter aan. In dit plan kiest het waterschap voor een duiker van 40 meter bij de opgang Engelenseweg.

i. Klopt dit en zo ja, waarom wordt niet gekozen voor een alternatief ontwerp waarbij de duiker wel binnen de richtlijnen ligt? Heeft het gevolgen om 27,5 meter van de richtlijnen af te wijken? Zo ja, welke?

Antwoord DB: Binnen GOL worden meerdere nieuwe lange duikers aangelegd in het watersysteem. Als een langere duiker een groot maatschappelijk belang dient (in dit geval bijvoorbeeld ontsluiting van nieuwbouw in Vlijmen Oost), dan mag deze ook langer zijn dan 12,5 meter. Zolang deze maar groot genoeg is en dat is hier het geval.

3. **Natuurdoelstellingen en bomenkap**

Natuurontwikkeling is een doelstelling van het project GOL Er was afgelopen juni nog geen overzicht van hoeveel bomen precies gekapt worden, maar we hoorden een getal van 6000 stuks. Ondanks dat het aantal niet duidelijk is zijn er gemeentelijke kapvergunningen afgegeven waarbij is verwezen naar een compensatieplan dat er niet was.

a. Wilt u vinger aan de pols houding bij het project GOL ten aanzien van de te kappen

Waterschap Aa en Maas

bomen en de compensatie, zodat het proces **zorgvuldig** doorlopen wordt?

b. Zijn de **natuurverenigingen** bij dit traject betrokken?

c. Verder zijn er partijen die aangeven dat bomen mogelijk **onnodig gekapt** worden, namelijk als de dijken op een andere plaats voor Howabo 2 aan worden gelegd. Klopt dit? Zo ja, wilt u zich tegen de bomenkap verzetten als dit het geval blijkt te zijn?

Antwoord DB: Zoals in de commissie reeds aangegeven ligt de verantwoordelijkheid voor de kap van bomen bij de gemeente.

4. **Kostenontwikkeling**

Ondertussen zijn de kosten geëxplodeerd – van 76,4 miljoen naar 220 miljoen – en opnieuw wordt om extra middelen gevraagd, dit keer 2,6 miljoen.

a. U heeft in de commissievergadering toelichting gegeven op de uitgaven, maar het is ons nog niet geheel duidelijk hoeveel de andere partijen bijdragen en waar het extra geld voor wordt gevraagd. Bv welk deel is solidariteit, welk deel is bestemd voor extra activiteiten (binnen of buiten GOL) en welk deel is kostenstijging waarvoor het waterschap zelf aan de lat staat?

Antwoord DB: De kosten zijn sinds 2018 met 98 miljoen opgelopen tot 220 miljoen euro. Deze worden gedragen door de drie risicodragende partijen. Daarnaast is er nog 3,5 miljoen euro aan bijdragen van niet-risicodragende partners en VTW's buiten de eerder aangegeven scope. Onze indexering is 1,1 miljoen euro. Ook de gemeente 's-Hertogenbosch indexeert haar eerdere bijdrage.

b. En wat houden die specifieke ontwerpeisen, die eerder niet zijn meegenomen en waarvoor nu aanvullende financiering nodig is, concreet in?

Antwoord DB: Dit betreft specifieke ontwerpeisen van maatvoering van kunstwerken, arbo-eisen bij kunstwerken, beheer watersysteem, ed. Tot de VTW's (Voorstellen tot Wijziging, lees Voorstellen tot Nadere Uitwerking en Realisatie) behoort o.a. de realisatie van het aflaatwerk. De engineering van dit aflaatwerk is wel eerder opgenomen.

Afsluiting

In 2012 of 2013 tekenden partijen de bestuursovereenkomst Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat. Nu, zoveel jaren later, is onze vraag:

a. Zijn de **problemen** nog steeds dezelfde mede gezien de voortschrijdende inzichten o.a. klimatologisch?

Antwoord DB: Daar waar voor het vraagstuk van waterafvoer en waterberging klimatologische ontwikkelingen een rol spelen is daarin kwa dimensionering van kunstwerken reeds in het oorspronkelijke ontwerp voorzien danwel worden nieuwe inzichten meegenomen via HoWaBo 2.

b. Zijn de gekozen **oplossingen** nog toereikend?

Antwoord DB: zie het antwoord hierboven.

c. Wij stellen voor om op zijn minst een maatschappelijke kosten-batenanalyse (**MKBA**). Vindt u dat ook een goed idee en bent u bereid om dat in te brengen bij het project GOL?

Antwoord DB: Voor het gehele plan is een uitgebreide MER procedure gevolgd op basis van een MER. Hieronder zijn de verschillende alternatieven en varianten nader uitgewerkt en bekeken. De opstelling van een MKBA na afloop van de planprocedure is niet aan de orde en in deze fase dus ook geen goed idee.

Waterschap
Aa en Maas

Sompen en Zooislagen

Nieuwe gestuurde berging in reeks bergingen Howabo 1

Oude Maasmeander tussen 's-Hertogenbosch en de dijkring van Heusden met natte natuur en landbouwpercelen.

Werking systeem

De Sompen en Zooislagen is een natte natuurparel die vroeger onderdeel was van een oude Maasmeander. Het gebied ligt relatief laag. Er is moeras, bos, vochtige hooilanden en open water aanwezig. Sommige delen van het gebied worden tegenwoordig beheerd door agrariërs, het overige deel door Staatsbosbeheer. De natuurlijke delen worden nat gehouden d.m.v. stuwen. In de agrarische delen wordt het water weggeleid via sloten naar de Hedikhuizensche Maas. Het gebied staat in contact met het Engelenmeer via de Zooislagen en de Buitendijkseloop die later overgaat in de Koningsvliet. Het natuurgebied én de omliggende landbouwgronden worden samen als één bouwsteen beschouwd.

Potentiële bijdrage wateropgave

Het binnendijkse landelijke gebied tussen Den Bosch en de dijkring van Heusden kan een rol spelen in een uitbreiding van de reeks gestuurde bergingen die deels al aangelegd zijn bij Howabo 1. Het overtollige water wordt via het Vughtse Gement, door de (te realiseren) hoogwater- en ecotunnel onder de A59 richting het Engelermeer en vervolgens naar het gebied rond Sompen en Zooislagen geleid. Afhankelijk van de capaciteit van een mogelijk nieuw gemaal Groenendaal (zie bouwsteen dijkverlegging Bokhoven) kan de reeks bergingen gaan 'stromen' en zo extra afvoer opleveren.

31 Sompen en Zooislagen vanaf de Inlaagdijk

Relatie met andere bouwstenen

- Dijkverlegging Bokhoven en vernieuwing gemaal Groenendaal
- Optimaliseren reeks gestuurde bergingen Howabo 1:
  - Realiseren gestuurde berging Engelermeer
  - Optimaliseren gestuurde berging Vughtse Gement in relatie tot Engelermeer
  - Inlaat Vughtse Gement, optimaliseren werking huidig kunstwerk
- Bergingen in het gebied van de Baardwijkse Overlaat.
- Bergingen tussen Den Bosch en de Sompen en Zooislagen:
  - Bokhoven polder, nieuwe gestuurde waterberging
  - Haverleij 2.0, nieuwe gestuurde waterberging

Kansen meervoudig ruimtegebruik

- Natuurontwikkeling, verdroging voorkomen en het leefgebied van soorten die veel water nodig hebben uitbreiden.
- Waterbuffer in tijden van droogte.
- Nieuwe natuur, oude Maasarm en Zuiderwaterlinie rereatief toegankelijk maken.

Aandachtspunten bij afweging en ontwerp

- Effectiviteit van de ingreep i.r.t. snelheid vollopen (zoals bouwsteen Engelenmeer).
- Inundatiefrequentie i.r.t. natuurkwaliteit.
- Zorgvuldige omgang met woningen en huidig agrarisch gebruik.
- Zorgvuldige omgang met cultuurhistorie en archeologie voormalige Maasarm.
- Deze bouwsteen moet juridisch getoetst worden in verband met de realatie met GOL. GOL zal moeten worden aangepast als voor deze bouwsteen gekozen wordt, dat is een risico.

Ontwikkelingen

Waterschap Aa en Maas

Algemeen Bestuur

Dossiernummer	2729
Extern Zaak ID	0654674718
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	10 oktober 2025
Agendapunt	4.2.C
Titel	Zuivering van de Toekomst
Organisatieonderdeel	Advies Waterketen
Projectenboeknummer en naam	
Portefeuillehouder	Zoeten, S. de
Digitale toegankelijkheid toegepast	Nee
paraafsecretaris	

Bijlagen
Adviesnota AB
Bijlage 1 Samenwerkingsovereenkomst - Zuivering van de Toekomst (SOK)
Bijlage 2 Plan van Aanpak - Zuivering van de Toekomst (PvA)
TOEGEVOEGD: Advies commissie WD d.d. 18 september 2025_agp 4.2 Zuivering van de Toekomst
TOEGEVOEGD: Adviesnota AB met besluit

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Commissie Waterketen en Duurzaamheid	18 september 2025
Algemeen Bestuur	**10 oktober 2025**

Toelichting

In de Afvalwaterstrategie 2026-2036 wordt nadrukkelijk ingezet op onderzoek naar een toekomstbestendig zuiveringsconcept. In het onderzoeks-en ontwikkelingsprogramma Zuivering van de Toekomst gaan we samen met andere waterschappen en STOWA onderzoek doen naar zuiveringsconcepten die optimaal voldoen aan alle toekomstige eisen en ambities op gebied van waterkwaliteit, energieneutraliteit, klimaatneutraliteit en circulariteit. We geven daarmee invulling aan deze ambitie.

Voorgesteld besluit

Waterschap
Aa en Maas

1. In te stemmen met het Plan van Aanpak (PvA) van het Onderzoeks- en ontwikkelingsprogramma Zuivering van de Toekomst en het aangaan van bijgaande samenwerkingsovereenkomst (SOK);
2. Hiervoor €100.000,- per jaar beschikbaar te stellen voor de komende vijf jaar;
3. In te stemmen met ondertekening van de SOK door de portefeuillehouder Waterketen en Duurzaamheid.

ADVIESNOTA VOOR HET ALGEMEEN BESTUUR D.D. 10 OKTOBER 2025

VOORSTEL:

1. In te stemmen met het Plan van Aanpak (PvA) van het Onderzoeks- en ontwikkelingsprogramma Zuivering van de Toekomst en het aangaan van bijgaande samenwerkingsovereenkomst (SOK);
2. Hiervoor €100.000,- per jaar beschikbaar te stellen voor de komende vijf jaar;
3. In te stemmen met ondertekening van de SOK door de portefeuillehouder Waterketen en Duurzaamheid.

PROBLEEMSTELLING

Waterschap Aa en Maas heeft op basis van de EU Richtlijn Stedelijk Afvalwater (RSA) en de Kaderrichtlijn Water (KRW) verplichtingen ten aanzien van waterkwaliteit en een hogere effluentkwaliteit. Daarnaast zijn aanvullende doelen gesteld op het gebied van klimaatneutraliteit, circulariteit en energieneutraliteit. Het huidige biologisch zuiveringsproces heeft nadelen t.a.v. deze doelen en eisen, zoals het vrijkomen van broeikasgassen in de vorm van koolstofdioxide, methaan en lachgas, vooral door de omzetting van koolstof- en stikstofverbindingen. Hierbij gaan ook veel van de aanwezige grondstoffen en energie in het rioolwater verloren. Ook zijn de huidige rwzi's niet in staat om alle verontreinigingen te verwijderen, waardoor we de gewenste waterkwaliteit niet kunnen bereiken om als Waterfabriek te kunnen fungeren.
Een belangrijk onderdeel van de nieuwe Afvalwaterstrategie 2026-2036, zoals vastgesteld door het AB op 04-07-2025, is daarom dat alternatieve technieken onderzocht en doorontwikkeld moeten worden om tot een "toekomstbestendig zuiveringsconcept" te komen waarmee alle doelen optimaal bereikt kunnen worden.
Mede op initiatief van Aa en Maas is het onderzoeks- en ontwikkelingsprogramma "Zuivering van de Toekomst" in het leven geroepen om alternatieve zuiveringstechnieken te onderzoeken die de doelen op het gebied van de effluentkwaliteit, klimaatneutraliteit, circulariteit en energieneutraliteit bereikbaar maken. Als ieder waterschap zelf onderzoek uitvoert is dit erg kostbaar. Daarom hebben de STOWA en zeven waterschappen besloten samen onderzoek te doen. Hiervoor is een samenwerkingsovereenkomst (SOK) en een gezamenlijk Plan van Aanpak (PvA) opgesteld dat nu ter goedkeuring voorligt.

BEOOGD EFFECT

Het beoogd effect is dat er actief onderzoek gedaan wordt naar betere technieken/zuiveringsconcepten dan de huidige biologische rioolwaterzuiveringstechniek (op basis van actief slib). Zo willen we tot een proces komen waarmee de doelstellingen

op het gebied van effluentkwaliteit, klimaatneutraliteit, circulariteit en energieneutraliteit vóór 2050 gehaald kunnen worden. Het is de bedoeling dat we met dit programma over vijf jaar op een punt in de ontwikkeling zijn dat een demonstratiezuivering gerealiseerd zou kunnen worden.

ARGUMENTEN

1.1. *Met dit onderzoeksprogramma zetten we actief stappen naar een nieuw zuiveringsproces waarmee onze doelen en ambities gerealiseerd kunnen worden.*
Met de huidige assets kunnen op termijn niet alle ambities en uitdagingen het hoofd worden geboden:

- Schoner water: slechts een beperkt aantal (KRW-) stoffen zijn biologisch te verwijderen;
- Energieneutraal: het energieverbruik blijft toenemen door een veranderend aanbod en strengere eisen;
- Klimaatneutraal: biologisch zuiveren produceert áltijd broeikasgassen (CO_2, methaan en lachgas);
- Circulair: het biologische zuiveringsprincipe is gebaseerd op afbraak naar CO_2 in plaats van gericht op grondstofwinning;
- Zuiveringen die fungeren als Waterfabriek en daarmee een waterkwaliteit leveren afhankelijk van de functie (proceswater, bedrijfswater, drinkwater) waarmee we ook de waterkringloop circulair kunnen maken;

1.2. *Om de doelen in 2050 te kunnen halen moet er nu een ontwikkeling in gang gezet worden.*
De rioolwaterzuiveringen hebben een lange levensduur. Daarom duurt het lang voordat bij een transitie naar een compleet nieuw zuiveringsconcept alle bestaande assets zijn vervangen. Daarom moeten we nu starten met het ontwikkelen van kansrijke nieuwe zuiveringsconcepten.

1.3. *Het programma Zuivering van de Toekomst (ZvdT) is een structureel en breed gedragen initiatief om een benodigd nieuw zuiveringsconcept te ontwikkelen.*
In het onderzoeks- en ontwikkelingsprogramma ZvdT wordt gedurende 5 jaar onderzoek gedaan naar alternatieve zuiveringsconcepten door een vast team van waterschappers en wetenschappers op een centrale pilotlocatie. Daarbij wordt eerst een modelmatige screening uitgevoerd naar bekende/kansrijke technieken. Op basis daarvan ontstaat inzicht in welke zuiveringsconcepten het meest kansrijk zijn. Vervolgens realiseren we één of meerdere pilotzuiveringen die we in snelle verbetercycli door ontwikkelen. We doen dit met zeven waterschappen en STOWA samen, zodat we het niet allemaal alleen hoeven te doen. Het programma is landelijk gepitcht en wordt ook bij andere waterschappen positief ontvangen. Wellicht sluiten later nog meer waterschappen aan.

KANTTEKENINGEN/RISICO'S

1.1. *Als geen betere/optimalere zuiveringsconcepten te vinden zijn, wordt het programma gestopt.*
Het programma heeft na de modelleringsfase en ook later in het programma go-no-go beslismomenten in het PvA en de SOK opgenomen. Als uit het onderzoek blijkt dat er geen technieken zijn die beter scoren dan de huidige biologische zuivering (referentie), dan houdt het programma daar op. Door deze aanpak wordt verantwoord met publiek geld omgegaan. Uiteraard dienen dan wel de eventueel nog lopende verplichtingen afgehandeld te worden.

1.2. *Onderzoek en ontwikkeling kent per definitie een grote mate van onzekerheid.*
Bij onderzoek en ontwikkeling moeten we altijd rekening houden met afwijkingen ten opzichte van een vooraf uitgewerkt plan. Zowel op het gebied van planning, financiën, nieuwe technieken, scope, personele invulling etc. kunnen onverwachte veranderingen plaatsvinden. Het PvA kent al een zekere mate van flexibiliteit t.o.v. beschikbare financiële middelen zodat altijd duidelijk is wat wel/niet gerealiseerd kan worden. Als afwijkingen buiten de kaders van het PvA nodig zijn, dan is daar in het programma rekening mee gehouden en kunnen de programmapartners hier in het partneroverleg over beslissen. Uiteraard dient dan iedere partner zijn eigen positie intern (vooraf) goed afgestemd te hebben.

FINANCIËN/SUBSIDIES/PROJECTENBOEK

Het programma ZvdT wordt gefinancierd met bijdragen van de deelnemende waterschappen (elk €100.000 per jaar voor vijf jaar) en het STOWA (€200.000 per jaar voor vijf jaar). Voor meer details over de programmabegroting zie het PvA in de bijlagen. De bijdrage van Aa en Maas (€100.000 per jaar) is reeds opgenomen in de Voorjaarsnota (VJN) en begroting 2026 onder onderzoeken in het kader van de nieuwe Afvalwaterstrategie. Onder voorbehoud van goedkeuring van de begroting is daarmee geld beschikbaar voor dit programma.

In de uitvoering fungeert STOWA als kassier en penvoerder in het programma. De andere deelnemende partners zijn Vallei en Veluwe, Rijnland, Hollandse Delta, Hollands Noorderkwartier, Stichtse Rijnlanden en Rijn en IJssel. Mogelijk dat later dit jaar nog andere waterschappen aanhaken bij het programma, de gesprekken hierover lopen. In de SOK (en het PvA) is een regeling opgenomen onder welke voorwaarden partijen kunnen toetreden (en eventueel uittreden).

In aanvulling op het budget dat de programmapartners bij elkaar brengen, worden aanvullende subsidies voor het programma als geheel of voor deelonderwerpen van het programma, eventueel zelfs voor individuele technieken/processtappen, aangevraagd. Het programmateam gaat hier in samenwerking met subsidieadviseurs van de deelnemende waterschappen, zelf actief naar op zoek.

Op die manier wordt maximaal onderzoek/onderzoeksresultaat bewerkstelligd met de beschikbaar gestelde middelen. Het PvA voorziet (voor een deel) in flexibiliteit welke onderzoeken wel/niet uitgevoerd worden afhankelijk van de aanvullend nog te verkrijgen financiële middelen. Het bestuur zal via de portefeuillehouder op de hoogte worden gehouden van de ontwikkelingen op dit vlak.

BIJDRAGE DUURZAAM WATERSCHAP

Zoals toegelicht is dit programma belangrijk om de doelen op het gebied van circulariteit, energieneutraliteit en klimaatneutraliteit te halen, evenals een betere effluentkwaliteit.

UITVOERING/VERVOLG

Na ondertekening van de SOK door de partners (september/oktober) kan het programma in het najaar officieel van start voor een looptijd van 5 jaar. In de tussentijd worden al voorbereidende werkzaamheden verricht met betrekking tot voorstudies (modellering), voorbereidende werkzaamheden voor het realiseren van een pilotlocatie (vergunning/ontwerp) en het inventariseren van de personele invulling.

COMMUNICATIE/PARTICIPATIE

Wanneer de samenwerkingsovereenkomst ondertekend is, zal hierover een gezamenlijk nieuwsbericht volgen in combinatie met een fotomoment met alle partners. Deze zal (i.c.m. social media inzet) op onze website en reguliere media verspreid worden. Gedurende het traject kijken we samen met onze samenwerkingspartners naar mogelijke communicatiemomenten. De verwachting is dat er verschillende interessante communicatiemomenten gaan volgen gedurende de loop van het programma. In het PvA is hier meer aandacht aan besteed. Maar hieronder vallen bijvoorbeeld STOWA rapportage, symposia en een congres.

De samenwerkingsovereenkomst zal actief openbaar gemaakt worden. Dit volgt uit (toekomstige) nieuwe wetgeving t.a.v. het openbaar maken van samenwerkingsverbanden.

BIJLAGEN

Bijlage 1: Samenwerkingsovereenkomst - Zuivering van de Toekomst (SOK)
Bijlage 2: Plan van Aanpak - Zuivering van de Toekomst (PvA).

VERSIEDATUM

02-09-2025

Samenwerkingsovereenkomst Onderzoeks- en ontwikkelingsprogramma Zuivering van de Toekomst

Partijen

1. **Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer** (KvK 41151257), gevestigd te (3818 LE) Amersfoort aan het Stationsplein 89, te dezen rechtsgeldig vertegenwoordigd door [redacted] en [redacted]) (hierna: 'STOWA');
2. **Waterschap Aa en Maas** (KvK 17251019), gevestigd te (5216 PP) 's-Hertogenbosch aan het Pettelaarpark 70, te dezen rechtsgeldig vertegenwoordigd door haar bestuurder, [redacted]
3. **Waterschap Vallei en Veluwe** (KvK 56804636), gevestigd te (7324 AX) Apeldoorn aan de Steenbokstraat 10, te dezen rechtsgeldig vertegenwoordigd door [redacted]
4. **Hoogheemraadschap van Rijnland** (KvK 51137747), gevestigd te (2333 CM) Leiden aan de Archimedesweg 1, te dezen rechtsgeldig vertegenwoordigd door [redacted];
5. **Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier** (KvK 37161516), gevestigd te (1703 WC) Heerhugowaard aan het Stationsplein 136, te dezen rechtsgeldig vertegenwoordigd door [redacted]
6. **Waterschap Hollandse Delta** (KvK 52605825), gevestigd te (2988 DC) Ridderkerk aan de Handelsweg 100, te dezen rechtsgeldig vertegenwoordigd door [redacted];
7. **Waterschap Rijn en IJssel** (KvK 09212548), gevestigd te (7006 GG) Doetinchem aan de Liemersweg 2, te dezen rechtsgeldig vertegenwoordigd door [redacted];
8. **Waterschap Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden** (KvK 30276831), gevestigd te (3994 DD) Houten aan de Poldermolen 2, te dezen rechtsgeldig vertegenwoordigd door [redacted]

CONCEPT

In aanmerking nemende dat:

1. Waterschappen een zorgplicht hebben voor de zuivering van het communale afvalwater in Nederland.
2. Steeds meer eisen worden gesteld aan het zuiveringsproces, met name door hogere effluentkwaliteitseisen en het energieneutraal, klimaatneutraal en circulair worden van het zuiveringsproces.
3. Aanvullende zuiveringsstappen sowieso nodig zijn om op efficiënte wijze aan de toekomstige eisen te voldoen en dat dit veel investeringen vraagt de komende jaren.
4. Partijen daartoe het meerjarige onderzoeks- en ontwikkelingsprogramma “Zuivering van de Toekomst” wensen op te starten om een nieuw zuiveringsconcept van influent tot herbruikbaar water te ontwikkelen op basis van technieken die optimaal voldoen aan alle eisen en ambities voor toekomstige zuiveringen, zoals vastgelegd in het Plan van Aanpak “Onderzoeks- en ontwikkelingsprogramma Zuivering van de Toekomst” d.d. 05-08-2025 (**Bijlage 1**).
5. Partijen dit nieuwe zuiveringsconcept met een toegewijd team, op een door Partijen gezamenlijk aangewezen centrale locatie, op pilotschaal wensen te ontwikkelen.
6. Het genoemde Programma heeft tot doel om binnen vijf jaar te komen tot een ontwerp van een nieuw prototype van een nieuwe zuiveringsinstallatie, dat op demoschaal gebouwd kan worden.
7. Partijen gezamenlijk bij meerdere technologieleveranciers inkopen of inhuren, die elk de kans krijgen een deeltechnologie te implementeren in het beoogde totaalconcept.
8. STOWA namens Partijen optreedt als aankoopcentrale in de zin van artikel 2.11 Aanbestedingswet 2012, en waar nodig van de samenwerking in de zin van artikel 2.24c Aanbestedingswet 2012 ter verwezenlijking van hun gemeenschappelijke doelstellingen voor een goede zuivering in de toekomst.

CONCEPT

KOMEN HIERBIJ OVEREEN:

1. Definities, Bijlagen en considerans

1.1 Definities:

- Addendum/Addenda: nader overeen te komen addenda die naadloos aansluiten op deze Samenwerkingsovereenkomst en die uitsluitend betrekking hebben op aanvullingen op of wijzigingen van de kernverplichtingen van deze Samenwerkingsovereenkomst dan wel de Bijlagen en uit dien hoofde in rang prevaleren op deze Samenwerkingsovereenkomst.
- Stuurgroep: de Stuurgroep, bedoeld in artikel 7.
- Klankbordoverleg: een overleg van het Programmateam met vertegenwoordigers van relevante (maatschappelijke) organisaties zoals universiteiten, hogescholen, en verenigingen, coöperaties en vennootschappen die geheel in publiekrechtelijke handen zijn of stichtingen die geheel door publiekrechtelijke rechtspersonen aangestuurd worden, zoals in elk geval Vereniging van Zuiveringsbeheerders (VVZB), de Energie en Grondstoffenfabriek (EFGF), AquaMinerals B.V. en KWR Water B.V.
- Partneroverleg: het overleg van vertegenwoordigers van alle Partijen bij deze Samenwerkingsovereenkomst.
- Programma: het Onderzoeks- en ontwikkelingsprogramma Zuivering van de Toekomst.
- Partijen: Deelnemende partij aan deze Samenwerkingsovereenkomst.
- Plan van aanpak: Plan van Aanpak “Onderzoeks- en ontwikkelingsprogramma Zuivering van de Toekomst” d.d. 05-08-2025, toegevoegd als Bijlage 1.
- Programmateam: de (dagelijkse) programmaleiding bestaande uit overwegend waterschapsmedewerkers.
- Samenwerkingsovereenkomst: Onderhavige samenwerkingsovereenkomst.
- Kassier: Partner die verantwoordelijk is voor het innen van de bijdragen van de Partijen, het betalen van de facturen en de financiële rapportage.

1.2 Definities kunnen zonder verlies van betekenis in enkelvoud of in meervoud worden gebruikt. Definities met een hoofdletter die niet in de Samenwerkingsovereenkomst zijn gedefinieerd, hebben de definitie uit de wet- en regelgeving en/of een van de Bijlagen.

1.3 Verwijzingen naar wettelijke bepalingen betreffen verwijzingen naar vigerende wettelijke bepalingen zoals deze luiden bij het aangaan van deze Samenwerkingsovereenkomst.

1.4 Bijlagen alsmede de considerans bij deze Samenwerkingsovereenkomst maken integraal onderdeel uit van de Samenwerkingsovereenkomst. Bij tegenstrijdigheden geldt de volgende rangorde (van boven naar beneden):

a. Vigerende wet- en regelgeving.
b. De lijst van beslissingen van het Partneroverleg.
c. Addenda op deze Samenwerkingsovereenkomst, waarbij geldt dat een later Addendum voorgaat op een eerder Addendum.
d. Deze getekende Samenwerkingsovereenkomst.
e. Het Plan van Aanpak.
f. De overige Bijlagen.

Bij onderlinge tegenstrijdigheden tussen de onder artikel 1.4 genoemde documenten geldt het volgende:

i. Een hoger genoemd document gaat voor op een lager genoemd document;

ii. Een recentere versie van desbetreffende document gaat voor op een oudere versie van hetzelfde document.

CONCEPT

2. Doel van de samenwerking

2.1 Partijen leggen met deze Samenwerkingsovereenkomst de gemaakte afspraken vast voor het Programma.

2.2 Partijen zullen zich in overeenstemming met het Plan van Aanpak en met hetgeen naderhand is overeengekomen in het Partneroverleg (zoals beschreven in de lijst met beslissingen van het Partneroverleg dan wel in Addenda op deze Samenwerkingsovereenkomst) te goeder trouw en naar beste kunnen inspannen – onder meer door het doen van gezamenlijk onderzoek – om binnen vijf jaar een nieuw zuiveringsconcept van influent tot herbruikbaar water te ontwikkelen op basis van technieken die optimaal voldoen aan alle eisen en ambities voor toekomstige zuiveringen. De techniek die uiteindelijk ontwikkeld wordt:

a. Zal op een robuuste manier tenminste een waterkwaliteit ontwikkelen die water voor hergebruik beschikbaar maakt. Bij voorkeur gebeurt dat met zo min mogelijk processtappen en bij voorkeur op een zo hoog mogelijk kwaliteitsniveau.
b. De ontwikkelde methode zorgt ervoor dat verontreinigingen, zoals koolwaterstoffen, zo min mogelijk worden veranderd bij het verwijderen uit het afvalwater. Het proces is energiezuinig. De verwijderde koolwaterstoffen kunnen in eerste instantie worden gebruikt voor het opwekken van duurzame energie. In de toekomst, als er voldoende energie uit andere duurzame bronnen beschikbaar is, kunnen deze koolwaterstoffen wellicht als grondstof voor andere toepassingen worden gebruikt.
c. De methode zorgt ervoor dat de verontreinigingen uit het afvalwater worden gehaald zonder dat broeikasgassen vrijkomen. De teruggewonnen koolwaterstoffen kunnen de uitstoot van fossiele koolstofdioxide voorkomen door omzetting naar biobrandstof. Dit maakt de toekomstige waterzuivering mogelijk klimaatpositief. Als koolwaterstoffen in de toekomst als grondstof gebruikt kunnen worden, wordt koolstofdioxide langdurig vastgelegd, wat een extra positieve bijdrage levert aan het klimaat.
d. De methode zorgt ervoor dat de belangrijkste stoffen die uit het afvalwater kunnen worden hergebruikt beschikbaar worden gesteld. Dit betekent dat water opnieuw gebruikt kan worden, stikstof beschikbaar komt voor bijvoorbeeld meststoffen of als grondstof, fosfaat kan dienen als meststof of grondstof, en organische stoffen tenminste voor energieproductie gebruikt kunnen worden. Op termijn kunnen deze stoffen ook voor meer waardevolle toepassingen worden ingezet.

3. Algemene verplichtingen Partijen

3.1 Partijen zullen gedurende de looptijd van deze Samenwerkingsovereenkomst die handelingen verrichten die, passend binnen hun functionele wettelijke taak, bevorderlijk zijn voor de doelstelling van de Samenwerkingsovereenkomst zoals beschreven in dit artikel. Partijen houden daarbij de uitgangspunten voor ogen als aangegeven in het Plan van Aanpak.

3.2 Elke Partij draagt bij aan het Programma in geld en/of in uren. Voor wat betreft de financiële bijdragen wordt aangesloten bij de begroting zoals opgenomen in **Bijlage 2**. Deze begroting kan uitsluitend gewijzigd worden door het Partneroverleg waarbij het Partneroverleg unaniem moet beslissen.

3.3 Indien de totale kosten lager zijn dan begroot wordt het resterende budget aan het einde van het Programma geretourneerd naar de Partijen. Beslissingen hierover en over de verdeling van het resterende budget worden genomen in het Partneroverleg, in principe naar rato van de bijdrage.

3.4 Bij dreigende budgetoverschrijding wordt hiervan door het Programmateam via de Stuurgroep schriftelijk melding gemaakt aan de Partijen. Partijen treden in overleg over de wijze waarop dit zal worden opgelost. Beslissingen hierover worden genomen in het Partneroverleg.

CONCEPT

3.5 Partijen verbinden zich ertoe een actieve rol in het Project te zullen spelen op een van de volgende manieren (zoals beschreven in deze Samenwerkingsovereenkomst en in het Plan van Aanpak):

a. door deelname in het Partneroverleg; en/of
b. door deelname in de Stuurgroep; en/of
c. door deelname in het Programmateam; en/of
d. Door deename aan de werkpaketten.

3.6 Iedere Partner is zelf verantwoordelijk voor het tijdig doorlopen van het interne besluitvormingsproces en het verkrijgen van de benodigde goedkeuring(en) van de bevoegde organen ten behoeve van het Programma.

3.7 Partijen onderkennen het belang van wederzijdse regelmatige betrokkenheid en informatie-uitwisseling voor de samenwerking. Partijen zullen zich naar beste kunnen inspannen om elkaar over een weer in staat te stellen hun taken voortvloeiende uit deze Samenwerkingsovereenkomst en meer in het bijzonder het Plan van Aanpak naar behoren te vervullen.

3.8 Toepasselijkheid van algemene voorwaarden van Partijen, onder welke benaming en waar dan ook vermeld, is uitgesloten voor het Programma en deze Samenwerkingsovereenkomst. STOWA hanteert wel algemene voorwaarden in haar rol van inkoopcentrale bij opdrachtverlening aan derden.

3.9 Partijen nemen voor wat betreft hun samenwerking in het Programma en bij een eventuele toekomstige samenwerking met derden de Aanbestedingswet, de geldende aanbestedingsregels en aanbestedingsrechtelijke beginselen en ook de toepasselijke aanverwante wet- en regelgeving, in acht. Waar nodig, treden Partijen met elkaar in overleg om ervoor te zorgen dat deze wet- en regelgeving te allen tijde wordt nageleefd.

3.10 Gedurende de looptijd van de samenwerking zal geen privékapitaal deelnemen aan en/of toetreden tot deze Samenwerkingsovereenkomst, noch zullen private ondernemingen door deze Samenwerkingsovereenkomst worden bevoordeeld ten opzichte van hun concurrenten.

3.11 Partijen zullen gezamenlijk naar buiten treden onder de naam Zuivering van de Toekomst. Communicatie-uitingen worden afgestemd met het communicatieteam.

4. Verantwoordelijkheden STOWA

4.1 STOWA wordt aangesteld als Kassier.

4.2 STOWA verzorgt de financiële boekhouding en levert per kwartaal een financieel overzicht van inkomsten en uitgaven aan het Programmateam. Het Programmateam informeert de Stuurgroep. Jaarlijks ontvangen alle Partijen een financieel jaaroverzicht voor de accountant c.q. boekhouder.

5. Verantwoordelijkheden eigenaar pilotlocatie

5.1 Er wordt één centrale pilotlocatie ingericht bij één van de deelnemende partijen**,** omdat verschillende processtappen een enorme invloed kunnen hebben op processtappen eerder of later in het zuiveringsproces en het daarom essentieel is om deze in samenhang te kunnen testen en optimaliseren.

5.2 Bij de centrale pilotlocatie werkt een team van medewerkers dat onder leiding van het Programmateam verantwoordelijk is voor het bereiken van de doelstellingen zoals opgenomen in deze Samenwerkingsovereenkomst. De leden van dit team zijn verantwoordelijk voor het functioneren van het zuiveringsconcept als geheel en de optimale integratie van de verschillende processtappen. Zij zijn verantwoordelijk voor het functioneren van de betreffende processtap en de optimalisatie daarvan en worden daartoe aangevuld met de medewerkers van de leveranciers van de verschillende processtappen.

CONCEPT

5.3 De in artikel 5.1 genoemde Partij is verantwoordelijk voor:

a. het doen van meldingen aan de betreffende omgevingsdienst voor proefnemingen;
b. de vergunningaanvragen voor realisatie van de locatie;
c. de inrichting van de locatie en het testlab en het aanschaffen van de benodigde apparatuur;
d. het afsluiten van de benodigde verzekeringen;
e. het voldoen aan alle veiligheidseisen en normen op het pilotterrein;

5.4 Het Programmatteam stuurt het team van medewerkers van de centrale pilotlocatie inhoudelijk aan en legt hieromtrent verantwoording af aan de Stuurgroep.

6. Partneroverleg

6.1 Elke Partner wijst voor de duur van het Programma een vertegenwoordiger aan op het niveau van de directie van de betreffende Partner. De vertegenwoordigers vormen samen het Partneroverleg. De vertegenwoordiger dient bevoegd te zijn om de betreffende Partner rechtsgeldig te vertegenwoordigen in het Partneroverleg. Het Partneroverleg beslist over de kaders van het Programma, zoals beschreven in het Plan van Aanpak en eventuele wijzigingen daarvan.

6.2 Het Partneroverleg stelt een Stuurgroep in en wijst de leden daarvan aan. Het Partneroverleg machtigt de Stuurgroep om de aansturing van het Programma te verzorgen binnen de in het Plan van Aanpak gestelde kaders.

6.3 Beslissingen die buiten de kaders van het Plan van Aanpak vallen, worden door de Stuurgroep ter goedkeuring voorgelegd aan het Partneroverleg.

6.4 Beslissingen die binnen de kaders van het Plan van Aanpak vallen, kunnen eveneens ter beslissing worden voorgelegd aan het Partneroverleg.

6.5 Indien een nieuwe publieke partij als Partner wenst toe te treden tot het Programma, neemt het Partneroverleg eerst een beslissing over de toetreding en de voorwaarden voor toetreding. Een dergelijk besluit neemt het Partneroverleg altijd schriftelijk. Private partijen zijn per definitie uitgesloten van toetreding tot het Programma.

6.6 De toetredende Partner accepteert de voorwaarden van onderhavige Samenwerkingsovereenkomst en hetgeen is verwoord in de daarbij behorende Bijlagen. Daarvoor zullen de Partijen met de toetredende Partner een Addendum op de Samenwerkingsovereenkomst sluiten.

6.7 Het Partneroverleg beslist bij unanimiteit, tenzij in deze Samenwerkingsovereenkomst expliciet anders bepaald is.

6.8 Het Partneroverleg komt ten minste eenmaal per jaar bijeen, en voorts zo vaak als de Stuurgroep of de meerderheid van de Partners dat nodig acht. Een vergadering wordt minimaal twee weken van tevoren schriftelijk door de initiatiefnemende Partij aangekondigd.

7. De Stuurgroep

7.1 De Stuurgroep verzorgt de aansturing van het Programma binnen de gestelde kaders van het Plan van Aanpak.

7.2 De Stuurgroep bestaat uit minstens één lid vanuit STOWA, één lid dat tevens lid is van de Vereniging van Zuiveringsbeheerders (VVZB), één lid van het waterschap dat de pilotlocatie faciliteert en twee leden van de overige partners, aangevuld met de programmaleider als secretaris. De leden van de Stuurgroep zijn in dienst van één van de deelnemende Partijen.

CONCEPT

Beslissingen van de Stuurgroep worden met tenminste 4/5 meerderheid van de leden van de Stuurgroep genomen.

7.3 De Stuurgroep zal halfjaarlijks een voortgangsrapportage (inhoudelijk en financieel) voorleggen aan de Partijen. De voortgangsrapportage over een heel kalenderjaar wordt besproken in het jaarlijkse Partneroverleg.

7.4 De Stuurgroep bereidt het Partneroverleg voor en legt beslissingen (zoals in artikel 6 beschreven) aan het Partneroverleg voor.

7.5 De Stuurgroep is verantwoordelijk voor het sturen op de financiën.

7.6 De Stuurgroep komt ten minste viermaal per jaar bijeen, en voorts zo vaak als de meerderheid van de leden van de Stuurgroep dat nodig acht.

7.7 Van iedere bijeenkomst van de Stuurgroep maakt de secretaris een verslag. Het verslag wordt eerst in concept met de leden van de Stuurgroep gedeeld. Het definitieve verslag wordt gedeeld met de leden van het Partneroverleg. STOWA is verantwoordelijk om deze verslagen te administreren.

8. Het Programmateam

8.1 De uitvoering en coördinatie van het Programma wordt in opdracht van en namens de Stuurgroep belegd bij het Programmateam, samengesteld uit vier waterschapsmedewerkers, onder aansturing van een programmaleider.

8.2 De uitvoering vindt plaats volgens het Plan van Aanpak. Aanpassingen in de uitvoering worden tijdig en schriftelijk ter goedkeuring voorgelegd aan de Stuurgroep. Pas na goedkeuring van de Stuurgroep kan een aanpassing worden doorgevoerd. Indien de aanpassingen vallen buiten de kaders van het Plan van Aanpak worden de aanpassingen ter goedkeuring voorgelegd aan het Partneroverleg, zoals beschreven in artikel 6.

8.3 Het Programmateam stuurt aan en coördineert de (werkzaamheden op de) pilotlocatie en de overige werkzaamheden, zoals volgt uit het Plan van Aanpak.

8.4 Het Programmateam adviseert de Stuurgroep over de door STOWA te verlenen opdrachten.

8.5 Het Programmateam legt verantwoording af aan de Stuurgroep over de inhoudelijke en financiële voortgang.

8.6 Het Programmateam roept ten minste eenmaal per jaar een overleg bijeen met alle Leveranciers.

9. Klankbordoverleg

9.1 Het Programmateam roept ten minste eenmaal per jaar een overleg bijeen met externe partijen die vanuit een maatschappelijk belang het programma van input en kennis kunnen voorzien.

10. Geheimhouding, publicaties en communicatie

10.1 Partijen stellen ter verwezenlijking van het Programma alle bij hen beschikbare en voor het Programma benodigde kennis beschikbaar. Hiervan is uitgezonderd informatie die geheim is en kennis die Partijen niet mogen delen op grond van rechten van derden.

10.2 Alle informatie binnen het Programma is in beginsel openbaar, tenzij de Wet open overheid, de Uitvoeringswet AVG of enige andere wettelijke regeling zich hiertegen verzet of tenzij hier andere afspraken over worden gemaakt. Indien Partijen of opdrachtnemers vertrouwelijke informatie inbrengen in het Programma zullen zij daarover vooraf separaat afspraken maken met de andere Partijen. Deze afspraken leggen Partijen schriftelijk vast.

10.3 Indien informatie, die door andere partijen beschikbaar wordt gesteld ten behoeve van het Programma, niet verder verspreid mag worden, worden hierover van tevoren schriftelijk

CONCEPT

afspraken gemaakt met alle Partijen bij deze samenwerkingsovereenkomst en de genoemde andere partijen. Deze afspraken leggen Partijen schriftelijk vast.

10.4 Resultaten van het Programma worden in principe gepubliceerd namens het Partneroverleg. Publicaties worden door voorafgaand de Stuurgroep beoordeeld. Partijen die voornemens zijn te publiceren over (de resultaten van) het Programma dienen hiervoor schriftelijk toestemming te vragen aan het Partneroverleg. Indien het verzoek om toestemming binnen 30 dagen door geen der Partijen wordt geweigerd, wordt deze toestemming geacht te zijn verleend.

10.5 Het staat Partijen vrij om communicatie uitingen, niet zijnde resultaten van het Programma, te doen, mits conform het Plan van Aanpak.

11. Subsidie

11.1 Voor het aanvragen van subsidies wordt per aanvraag één van de Partijen als penvoerder aangewezen. De penvoerder draagt namens de Partijen zorg voor het aanvragen en het innen van de subsidie en voor de naleving van de specifieke voorwaarden van de subsidie.

11.2 Als door verkregen subsidies minder inbreng van de Partijen noodzakelijk is voor de uitvoering zoals beschreven in het Plan van Aanpak, zal het dit naar rato van hun inbreng in mindering worden gebracht op de bijdrage van de Partijen.

11.3 Indien een subsidie wordt besteed aan aanvullende werkzaamheden zal de administratie van de subsidie separaat van het Programma plaatsvinden.

11.4 Partijen kijken ook naar mogelijkheden om extra financiering aan te vragen voor het behalen van de doelstellingen van het Programma, bijvoorbeeld voor versterking van de aanpak en het vergroten van de slaagkansen van het Programma.

12. Opdrachtverstrekkingen aan marktpartijen

12.1 STOWA verzorgt in overleg met het Inkoopteam de aanbesteding en opdrachtverlening van (deel)opdrachten als aankoopcentrale in opdracht van de Stuurgroep en/of het Partneroverleg en verzorgt de betaling van de facturen van de opdrachtnemers. Dit artikel is niet van toepassing op aanbestedingen met betrekking tot de uitvoering van artikel 5.3 onder c.

12.2 De Partijen verlenen STOWA de benodigde mandaten, volmachten en machtigingen om namens hen de overeenkomsten tot opdracht te sluiten.

12.3 De Stuurgroep adviseert STOWA bij de aanbestedingen en beoordeelt alle aanbiedingen van derde partijen voor de uitvoering van het Project.

12.4 STOWA draagt er, onder advisering van het Inkoopteam, zorg voor dat in overeenkomsten die met derden worden gesloten bepalingen worden opgenomen om te regelen dat:

a) Partijen eigenaar zijn en blijven van alle gegenereerde data, ongeacht of die data door een derde in opdracht van STOWA is gegenereerd;
b) Alle data wordt opgeslagen op zo'n manier dat die overdraagbaar is zonder extra kosten;
c) Een derde verplicht is mee te werken aan de eventueel benodigde (rechts)handelingen voor de levering van de intellectuele eigendomsrechten;
d) Er geheimhouding is opgelegd aan de in te schakelen derde en daarvoor zo nodig een geheimhoudingsovereenkomst is getekend;
e) Op iedere overeenkomst het Nederlands recht van toepassing is verklaard;
f) De intellectuele eigendomsrechten op concepten die worden ontwikkeld in het kader van deze Samenwerkingsovereenkomst en de betreffende overeenkomst met de derde worden voorbehouden aan Partijen bij deze Samenwerkingsovereenkomst;

CONCEPT

g) Een derde afstand doet van eventuele aan hen toekomende persoonlijkheidsrechten zoals die in het bijzonder voortvloeien uit artikel 25 Auteurswet.
h) Indien een overeenkomst voortijdig eindigt, om welke reden dan ook, verkrijgt de opdrachtgever direct en zonder dat daartoe enige actie of instemming of andersoortige tussenkomst van of namens derde vereist is, alle intellectuele eigendomsrechten (waaronder maar niet beperkt tot de auteursrechten) op en de eigendom van de ontwerpdocumenten en/of ontwikkelde programmatuur ongeacht de status ervan.

Dit geldt niet voor technologieën waarvan het intellectueel eigendomsrecht al voor de opdrachtverlening toekwam aan de derde. Specifieke technologische intellectuele eigendomsrechten die in een opdracht worden ontwikkeld komen toe aan Partijen en de betreffende derde gezamenlijk.

12.5 Een Partij die deze Samenwerkingsovereenkomst opzegt, blijft gebonden aan de mede namens die Partij getroffen overeenkomsten met derden, behoudens wanneer in die overeenkomst in een opzegclausule is voorzien.

13. Intellectuele eigendomsrechten en data-eigendom

13.1 Voor wat betreft de mogelijke intellectuele eigendomsrechten in dit Programma geldt dat iedere Partner bestaande intellectuele eigendomsrechten behoudt en die niet worden overdragen op dan wel in gebruik worden gegeven aan de andere Partijen.

13.2 Indien gedurende het Programma nieuwe intellectuele eigendomsrechten ontstaan, dan komen deze rechten toe aan de Partijen gezamenlijk en zullen over het gebruik hiervan nadere afspraken gemaakt moeten worden door de Partijen. Dit onverminderd, indien van toepassing, het bepaalde in artikel 12.4.

13.3 Voor het overige verklaren Partijen dat al hetgeen zij ter beschikking stellen aan of inbrengen in het Project geen inbreuk maakt op intellectuele eigendomsrechten of andere rechten van derden en dat deze inbreng vrij en onbezwaard zal plaatsvinden. De inbrengende Partner vrijwaart de overige Partijen tegens mogelijke claims van derden die zien op die inbreng.

13.4 Artikel 12.4, 13.1 en 13.2 zijn van overeenkomstige toepassing ten aanzien van data-eigendom.

14. Duur en wijziging van de Samenwerkingsovereenkomst

14.1 Deze Samenwerkingsovereenkomst loopt voor de duur van het Programma, maar eindigt uiterlijk op 31 december 2030.

14.2 Partijen kunnen bij addendum beslissen de duur van deze overeenkomst te wijzigen.

14.3 Deze Samenwerkingsovereenkomst kan uitsluitend gewijzigd worden bij een addendum tussen alle Partijen.

14.4 Deze Samenwerkingsovereenkomst wordt actief openbaar gemaakt overeenkomstig artikel 3.3, tweede lid aanhef en onder f, van de Wet open overheid. Dit geldt ook voor een addendum als bedoeld in artikel 14.2 of 14.3.

15. Tussentijdse opzegging en beëindiging Samenwerkingsovereenkomst

15.1 Partijen kunnen gedurende de duur van het Project op basis van de door de Stuurgroep aan het Partneroverleg overgelegde voortgangsrapportages beslissen de Samenwerkingsovereenkomst tussentijds te beëindigen. Een dergelijke beslissing tot beëindiging van de Samenwerkingsovereenkomst wordt door de Stuurgroep ter goedkeuring voorgelegd aan het Partneroverleg. Ten minste 2/3 van alle Partijen dienen in te stemmen met het voorstel tot beëindiging om het daadwerkelijk te effectueren. In het geval van tussentijdse

CONCEPT

beëindiging zijn alle Partijen verplicht medewerking te verlenen aan het opstellen van een exit-plan.

15.2 De bepalingen die naar hun aard bedoeld zijn ook na beëindiging van deze Samenwerkingsovereenkomst van kracht te blijven zullen alsdan onverminderd van kracht blijven. Daarbij gaat het in ieder geval om de artikelen 4, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 17 en 19.

15.3 Een Partij kan deze Samenwerkingsovereenkomst opzeggen. De betreffende Partij treedt uit op 1 januari van het tweede kalenderjaar volgende op het jaar waarin de opzegging wordt aangekondigd. De artikelen 10, 12, 13, 15, 16, 17 en 18 blijven van kracht, met dien verstande dat financiële rechten en verplichtingen uitsluitend blijven gelden ten aanzien van de overeenkomsten met derden waarin de betreffende uittredende Partij nog deelnemer is en dat intellectuele eigendomsrechten die zijn ontstaan tijdens de looptijd van de Samenwerkingsovereenkomst mede van de betreffende uittredende Partij blijven, net als de intellectuele eigendomsrechten die nog ontwikkeld worden in het kader van overeenkomsten met derden waarin de betreffende Partij nog deelnemer is.

15.4 Een Partij die tussentijds opzegt, betaalt het eerste jaar na opzegging nog 75% van zijn bijdrage in het jaar waarin tot opzegging wordt besloten, in het tweede jaar na opzegging nog 50% en in het derde jaar na opzegging nog 25%. De bijdrage die nog betaald wordt in het kader van financiële verplichtingen als bedoeld in artikel 15.3 worden hierop in mindering gebracht. Deze bepaling is niet van toepassing op jaren dat deze Samenwerkingsovereenkomst overeenkomstig artikel 14 beëindigd is.

16. Niet-nakoming en aansprakelijkheid Partijen

16.1 Indien een van de Partijen tekortschiet in de nakoming van een of meer van haar verplichtingen uit hoofde van deze Samenwerkingsovereenkomst geldt het volgende:

a. De betreffende Partij wordt door de Stuurgroep aangeschreven en is gehouden binnen een redelijke termijn (van minimaal vier weken) alsnog haar verplichtingen uit hoofde van deze Samenwerkingsovereenkomst na te komen. In het geval nakoming uitblijft dan verkeert de tekortschietende Partij in verzuim;
b. In het geval nakoming uitblijft, treden de overige Partijen met elkaar in overleg over de wijze waarop gevolg kan blijven worden gegeven aan de Samenwerkingsovereenkomst en wordt naar een oplossing gezocht in de geest van het Programma. Deze oplossing wordt voorgelegd aan de Stuurgroep;
c. Indien en voor zover nodig zal de Samenwerkingsovereenkomst door de overige Partijen worden beëindigd en zullen de overige Partijen (uitgezonderd de Partij die blijvend tekort is geschoten) een nieuwe samenwerkingsovereenkomst aangaan zo veel mogelijk gelijk aan de Samenwerkingsovereenkomst. Een dergelijke beslissing tot beëindiging van de Samenwerkingsovereenkomst wordt door de Stuurgroep ter goedkeuring voorgelegd aan het Partneroverleg waarbij tenminste 2/3 van alle Partijen dient in te stemmen met de beëindiging. Indien Partijen niet tot een dergelijke nieuwe Samenwerkingsovereenkomst kunnen komen, zal het Programma als beëindigd worden beschouwd.

16.2 Onverminderd het bepaalde in artikel 18.1 onder b en c kunnen de overige Partijen de niet-nakomende Partij direct na het verstrijken van de termijn bedoeld in artikel 18.1 onder a en zonder rechterlijke tussenkomst een boete opleggen van maximaal € 10.000,- (zegge tienduizend euro), onverminderd het recht van deze Partijen om vergoeding van eventueel meer geleden schade te vorderen. Vorenbedoelde boete wordt niet verbeurd ingeval nakoming wordt gevorderd, zulks onverminderd het bepaalde in artikel 6:88, tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek.

16.3 Partijen stellen zich garant voor eventuele aansprakelijkheden die ontstaan in het kader van deze Samenwerkingsovereenkomst overeenkomstig de vaste verdeling van de kosten van het

CONCEPT

Programma en zullen een Partij die naar aanleiding van hetgeen in het kader van deze Samenwerkingsovereenkomst aansprakelijk wordt gesteld compenseren. Deze compensatieplicht geldt niet wanneer de betreffende Partij de afspraken in deze Samenwerkingsovereenkomst niet of niet naar behoren is nagekomen of wanneer de betreffende Partij anderszins een onrechtmatige daad heeft gepleegd of indien sprake is van opzet of grove schuld.

17. Overdracht van rechten en verplichtingen

17.1 De rechten en verplichtingen die de Partijen hebben, respectievelijk aangegaan zijn in deze Samenwerkingsovereenkomst, kunnen worden overdragen op rechtsopvolgers, tenzij een van de Partijen hier op redelijke gronden bezwaar tegen maakt. In dat laatste geval wordt hierover gestemd in het Partneroverleg en dient tenminste 2/3 van de Partijen in te stemmen met een uitzondering op de plicht tot overdragen. Indien hiermee niet wordt ingestemd en Partijen niet tot een andere oplossing komen, dient de Samenwerkingsovereenkomst overeenkomstig artikel 15.3 en 15.4 te worden opgezegd door de rechtsopvolger van de betreffende Partij.

18. Toepasselijk recht en geschillenbeslechting

18.1 Op deze Samenwerkingsovereenkomst is Nederlands recht van toepassing.

18.2 Indien tussen Partijen een verschil van mening ontstaat naar aanleiding van de Samenwerkingsovereenkomst en/of uitvoering van het Plan van Aanpak, zullen zij met elkaar in overleg treden en zich nadrukkelijk inspannen het geschil in onderling overleg tot een oplossing te brengen. STOWA heeft hierin een bemiddelende rol en zal zich inspannen om een geschil op te lossen.

18.3 Indien Partijen op basis van artikel 18.2 niet tot overeenstemming komen, zal het geschil worden voorgelegd aan de daartoe bevoegde rechter te Utrecht.

19. Slotbepalingen

19.1 De Samenwerkingsovereenkomst treedt in werking op de dag dat deze door alle Partijen is ondertekend en wordt aangegaan voor de duur van het Project.

19.2 Indien een bepaling in deze Samenwerkingsovereenkomst op enig moment geheel of gedeeltelijk nietig blijkt te zijn of vernietigd mocht worden, dan blijft het overige in deze Samenwerkingsovereenkomst bepaalde volledig van toepassing. Partijen zullen alsdan in overleg treden teneinde een nieuwe bepaling ter vervanging van de nietige of vernietigde bepaling overeen te komen, waarbij zoveel als mogelijk het doel en de strekking van de oorspronkelijke bepalingen in acht wordt genomen. Indien de Partijen niet binnen twee maanden nadat met voornoemd overleg is aangevangen tot overeenstemming zijn gekomen, geldt de geschillenregeling uit artikel 18.

– Ondertekening op de volgende pagina –

CONCEPT

Namens **Waterschap Aa en Maas**

Datum: …….

Plaats: …….

Handtekening: …….

Naam: …….

Functie: …….

CONCEPT

Namens **Waterschap Vallei en Veluwe**

Datum: …….

Plaats: …….

Handtekening: …….

Naam: …….

Functie: …….

CONCEPT

Namens **Hoogheemraadschap van Rijnland**

Datum: …….

Plaats: …….

Handtekening: …….

Naam: …….

Functie: …….

CONCEPT

Namens **Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier**

Datum: …….

Plaats: …….

Handtekening: …….

Naam: …….

Functie: …….

CONCEPT

Namens **Waterschap Hollandse Delta**

Datum: …….

Plaats: …….

Handtekening: …….

Naam: …….

Functie: …….

CONCEPT

Namens **Waterschap Rijn en IJssel**

Datum: …….

Plaats: …….

Handtekening: …….

Naam: …….

Functie: …….

CONCEPT

Namens **Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden**

Datum: …….

Plaats: …….

Handtekening: …….

Naam: …….

Functie: …….

CONCEPT

Namens **Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer (STOWA)**

Datum: …….

Plaats: …….

Handtekening: …….

Naam: …….

Functie: …….

en

Datum: …….

Plaats: …….

Handtekening: …….

Naam: …….

Functie: …….

CONCEPT

Plan van Aanpak

Onderzoeks- en ontwikkelingsprogramma Zuivering van de Toekomst

“We doen het met zijn allen, zodat we niet allemaal alles hoeven te doen.”

Versie definitief

Datum 05-08-2025

Auteurs:

Maaike Hoekstra[1], Ronald Koolen[1], Yasmine Bennani[1], Harm Baten[2], Cora Uijterlinde[3], Minke van Rossem[4], Eric van der Zandt[4], Peter-Jan Oene[5], Coert Petri[5], Tony Flameling[6], Pieter van Dongen[7], Johanna Weststrate[7], Tom Weijtmans[8], Ferdinand Kiestra[8] en Gijs van Pruissen[8].

[1] Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier.
[2] Hoogheemraadschap van Rijnland.
[3] Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer (STOWA).
[4] Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden.
[5] Waterschap Vallei en Veluwe.
[6] Waterschap Rijn en IJssel.
[7] Waterschap Hollandse Delta.
[8] Waterschap Aa en Maas.

Inhoudsopgave

Samenvatting Onderzoeks- en ontwikkelingsprogramma Zuivering van de Toekomst. 3
1. Inleiding 4
Aanleiding 4
Doelstelling 4
Waterkwaliteit 5
Energieneutraliteit 5
Klimaatneutraliteit 6
Circulariteit 6
Ruimtebeslag 6
Samenhang doelstelling met andere programma's 7
2. Programmaopzet 11
Hoofdlijnen van het programma 11
Nadere omschrijving werkwijze 12
Organisatiestructuur 14
3. Werkpakketten en deliverables 19
WP0: Programmamanagement 19
WP1: Marktconsultaties, inkoop en intellectueel eigendom (IP) 20
WP2: Modellering 20
WP3: Realisatie pilotlocatie 21
WP4: Ontwerp, aanbesteding, bouw en ingebruikname pilots 22
WP5: Bedrijven en optimaliseren pilotinstallaties 23
WP6: Analyse en dataverzameling 24
WP7: Voorbereiding demonstratie-installatie 24
WP8: Communicatie en rapportage 25
Programmaplanning 27
4. Begroting en financiering 28

Samenvatting Onderzoeks- en ontwikkelingsprogramma Zuivering van de Toekomst.

De waterschappen worden geconfronteerd met steeds scherpere eisen aan de waterkwaliteit van effluent en hebben zichzelf daarnaast uitdagende ambities gesteld op het gebied van energieneutraliteit, klimaatneutraliteit en circulariteit. Omdat het huidige zuiveringsproces op basis van actiefslib processen zijn limiteringen heeft en er steeds aanvullende zuiveringstechnieken nodig zijn om aan de eisen te voldoen, bestaat het beeld dat een volledig herontwerp van de zuivering noodzakelijk is om tot een optimale zuivering te komen op al deze toekomstige eisen en ambities. In dit Plan van Aanpak is beschreven hoe de deelnemende waterschappen en Stowa tot een dergelijke optimale zuivering willen komen.

In een vijfjarig programma wordt, grotendeels met eigen mensen, eerst doormiddel van modellering de mogelijke combinaties van technieken verkend. Op basis daarvan wordt de meest interessante combinatie van technieken (een zuiveringstreintje) als pilot gerealiseerd op een centrale pilotlocatie. Hier worden alle benodigde technieken van influent tot herbruikbaar water integraal getest en geoptimaliseerd door een *dedicated* team van onderzoekers.

Op basis van de praktijkbevindingen worden de modellen gevalideerd en aangepast en worden optimalisaties doorgevoerd in de pilottrein(tjes). Uiteindelijk moet dit resulteren in een bewezen concept dat beter voldoet aan alle eisen en ambities dan de beste referentiezuivering. Deze moet volgens op een demonstratieschaal gerealiseerd kunnen gaan worden. De daadwerkelijke bouw en test van de demonstratie-installatie valt buiten de scope van dit programma maar volgt daar logisch op.

Om dit programma uit te voeren organiseren de waterschappen en Stowa zich in een publiek-publiek samenwerkingsverband. Stowa zal hierin als kassier optreden namens alle andere betrokken partijen. De interne organisatie is vormgegeven in een partneroverleg, stuurgroep en programmateam voor de centrale aansturing. De uitvoering is belegd bij de uitvoeringsteams en expertteams. Voor de communicatie met externe actoren en stakeholders zijn o.a. bestuurlijke ambassadeurs, een klankbordgroep en marktconsultaties voorzien.

Het volledige programma is opgedeeld in 9 werkpakketten (genummerd 0-8) en zal naar verwachting over vijf jaar ruim 7,554 miljoen euro in-cash kosten en aanvullend een in-kind inzet van deelnemende waterschappers ter waarde van 1,507 miljoen euro vragen. Deze kosten worden gedragen door de bijdragen van Stowa (200 k€/jaar) en de deelnemende waterschappen (100 k€/jaar). Omdat bij aanvang van het programma niet de volledige kosten gedekt worden door de bijdragen van de huidige deelnemende waterschappen en Stowa, zijn er drie scenario's uitgewerkt (1 t/m 3) waarin verschillende aspecten van het plan wel, niet, of beperkt worden uitgevoerd, afhankelijk van de beschikbare middelen. Op die manier is altijd duidelijk welke kosten gemaakt kunnen worden en welke taken uitgevoerd zullen worden.

Het verkrijgen van de ontbrekende financiering voor uitvoering van het volledige programma wordt op twee manieren nagestreefd: 1) subsidies, 2) extra deelnemende waterschappen. Een hogere bijdrage per deelnemer is een eventuele derde optie die op dit moment niet wordt overwogen.

1. Inleiding

Aanleiding

Waterschappen zijn verantwoordelijk voor de zuivering van het communale afvalwater in Nederland. Dat was vooral gericht op het verwijderen van organisch materiaal en nutriënten . Dat gebeurt al 100 jaar met biologische processen. Momenteel is het actiefslibproces het meest toegepast, en doorontwikkeld tot een efficiënt en kosteneffectief proces. Desondanks kent het actiefslibproces beperkingen. Om heel goede effluenteisen te bereiken zijn aanvullende technieken als chemicaliëndosering en/of nageschakelde zuiveringsstappen nodig. Ook voor verwijdering van microverontreinigingen zoals medicijnresten en zeer zorgwekkende stoffen zijn aanvullende specialistische technieken nodig. Het is de vraag of het toevoegen van steeds meer nageschakelde zuiveringsstappen om toch aan de minimale eisen te voldoen, nog leidt tot een efficiënte zuivering.

Bovendien moet het zuiveringsproces energieneutraal, klimaatneutraal en circulair worden (zie bijlage 1 voor een lijst met concrete doelen en afspraken). Dat is met het actiefslibproces niet mogelijk. De kern van het proces is immers het met zuurstof afbreken van verontreinigingen door bacteriën. Dat kost energie, vernietigt potentieel terugwinbare grondstoffen en produceert (kort cyclische) CO_2 en lachgas. Als we dat niet (meer) willen, dan moeten we afscheid nemen van de rwzi zoals we die nu hebben.

Op dit moment zijn bij renovatie of verbouwing nog geen echte geschikte alternatieven met een voldoende hoog TRL-niveau beschikbaar. In het Onderzoeks- en ontwikkelingsprogramma Zuivering van de Toekomst gaan meerdere waterschappen en STOWA daarom op zoek naar technieken die een optimale invulling geven aan alle eisen en ambities waar zuiveringen in de toekomst aan dienen te voldoen.

Veel zuivering zijn gebouwd in de jaren ’70-’80 van de vorige eeuw. De komende decennia moeten de waterschappen bovenop de reguliere vervangingsopgave miljarden investeren in de zuiveringen om aan de nieuwe eisen en ambities te kunnen voldoen. Bij voorkeur zijn dit goed bestede miljarden met toekomstwaarde. Deze investeringsgolf kan een momentum geven aan het implementeren van innovatieve oplossingen die optimaal voldoen aan alle eisen en ambities. Voorwaarde hierbij is dat deze innovatieve oplossingen tijdig betrouwbaar worden geacht (juiste TRL-niveau). Het onderzoeks- en het ontwikkelingsprogramma draagt hieraan bij.

Doelstelling

In het meerjarige Onderzoeks- en Ontwikkelingsprogramma “Zuivering van de Toekomst” **ontwikkelen we nieuwe zuiveringsconcepten om van influent volledig herbruikbaar water te maken. Deze concepten maken alleen gebruik van technieken die optimaal voldoen aan alle eisen en ambities voor toekomstige zuiveringen.** Dat houdt in dat de technieken zowel macro- als microverontreinigingen effectief verwijderen (hoog verwijderingsrendement, laag energieverbruik en bij voorkeur geen grondstoffenverbruik) en ook energieneutraal, klimaatneutraal en circulair zijn. Het programma zet een nieuwe standaard voor toekomstige zuiveringen en geeft invulling aan de hoogste eisen en ambities op het gebied van duurzaamheid.

Het doel is om binnen vijf jaar een prototype van een nieuwe zuiveringsinstallatie te ontwikkelen en uitgebreid in een pilotopstelling te testen en te optimaliseren. Daarmee moet de techniek op

een TRL niveau van 7 gebracht worden.
Aan het eind van die periode moet er een ontwerp liggen dat op demoschaal gebouwd kan worden (naar TRL 8-9). Die zou aansluitend gebouwd en getest moeten worden (volgende 5 jaar). Dit maakt geen onderdeel uit van het huidige project, maar is wel een duidelijke stip op de horizon. Voor het vervolg zijn al (Groeifonds) gelden beschikbaar! Met deze aanpak moet het gat tussen ambitieniveau en beschikbare techniek overbrugd worden zodat over pakweg 10 jaar voor een nieuw te bouwen zuivering een keuze voor de zuivering van de toekomst gemaakt kan worden in de praktijk. Voor de verschillende deelaspecten wordt deze doelstelling hieronder nader uitgewerkt.

Waterkwaliteit

Vanuit de nieuwe Europese Richtlijn Stedelijk afvalwater worden steeds strengere lozingseisen gesteld aan het effluent van rioolwaterzuiveringen. Dat zorgt er op zichzelf al voor dat ook microverontreinigingen die voorheen onbehandeld door de zuivering gingen, nu met aanvullende zuiveringsstappen verwijderd moeten worden. Vanuit de ambitie circulair te worden, en dus ook het water op termijn 100% circulair in te zetten, worden impliciet nog veel hogere zuiveringseisen opgelegd aan de zuivering van de toekomst. Verschillende niveaus waarop hergebruik plaats kan vinden, vereisen elk hun eigen waterkwaliteit. Oplopend in zuiverheid kan daarbij gedacht worden aan oppervlaktewater tegen verdroging/verzilting, irrigatiewater voor de landbouw, proceswater voor de industrie, drinkwater of zelfs ultra puur water voor waterstofproductie.

De techniek die uiteindelijk ontwikkeld wordt bereikt op een robuuste manier tenminste een waterkwaliteit die water voor hergebruik beschikbaar maakt. Bij voorkeur gebeurt dat met zo min mogelijk processtappen.

Energieneutraliteit

Energieneutraliteit betekent dat er tenminste net zoveel duurzame energie geproduceerd wordt als dat er voor het zuiveringsproces verbruikt wordt. Het is dus zaak om zo min mogelijk energie te verbruiken in het zuiveringsproces en tegelijkertijd zoveel mogelijk duurzame energie te kunnen produceren. In het afvalwater zit een zekere hoeveelheid potentiële duurzame energie in de vorm van chemische verbindingen die doorgaans (veel) hoger is dan de energie die voor het huidige zuiveringsproces verbruikt wordt. Echter wordt in het huidige zuiveringsproces deze potentiële duurzame energie met beluchting juist grotendeels afgebroken waarbij de energie verloren gaat. In de zuivering van de toekomst moet deze energie juist beschikbaar gemaakt kunnen worden voor nuttige toepassing.

Aanvullend wordt het, door naar andere technieken dan biologische zuiveringsprocessen te kijken, ook beter mogelijk om de thermische energie in afvalwater (voor of na de zuivering) te benutten via bijvoorbeeld aquathermie.

De techniek die uiteindelijk ontwikkeld wordt haalt de verontreinigingen zoveel mogelijk ongeoxideerd uit het afvalwater. Dat doet het door zo energie-efficiënt mogelijke raffinage. De verwijderde verontreinigingen/chemische verbindingen, kunnen in eerste instantie ingezet worden voor de productie van duurzame energie. In een later stadium, als in de toekomst de duurzame energie in voldoende mate uit andere bronnen beschikbaar komt, kunnen deze chemische verbindingen wellicht hoogwaardiger ingezet worden als grondstof.

Klimaatneutraliteit

Om klimaatneutraal te worden zijn grofweg twee routes beschikbaar. Het (1) vermijden van broeikasgasemissies en het (2) compenseren van broeikasgasemissies via aanvullende emissiebeperkende maatregelen. Beide routes kunnen naast elkaar ingezet worden. De grootste emissies van de waterschappen komen uit het zuiveringsproces. Hier worden met name koolstofdioxide en kleinere hoeveelheden methaan en lachgas geëmitteerd. Hoewel beargumenteerd kan worden dat dit kort-cyclisch koolstofdioxide is (en dus geen netto broeikasgasemissie veroorzaakt), is dit een belangrijke kans voor klimaatneutraal maken van het concept. Door het sterkere broeikasgaspotentieel van methaan en lachgas zijn de CO_2-equivalente emissies van een vergelijkbare orde als die van de geëmitteerde koolstofdioxide.

De techniek die uiteindelijk ontwikkeld wordt haalt de verontreinigingen (koolwaterstoffen, nutriënten) zoveel mogelijk intact uit het afvalwater. Omzettingen naar broeikasgassen vinden niet meer plaats waardoor broeikasgasemissies tot het absoluut minimum beperkt blijven. De inzet van de teruggewonnen koolwaterstoffen voor energieproductie vermijden emissies uit fossiele energiebronnen. Dit maakt de zuivering van de toekomst klimaatpositief .

Circulariteit

De belangrijkste massastroom is water. Omdat (schoon) zoetwater in veel gevallen een schaars goed is, is het belangrijk deze volledig voor hergebruik beschikbaar te maken. Zoals onder waterkwaliteit beschreven kan dat op verschillende gebruiksniveaus met verschillende waterkwaliteiten. Naast water zijn de componenten ín het afvalwater ook een belangrijke grondstof. Daarin zijn fosfaat en stikstof belangrijke meststoffen die interessant zijn voor hergebruik. Fosfaat omdat het een eindige grondstof is die uit niet hernieuwbare bronnen wordt gewonnen. Stikstof omdat het een energierijke grondstof is die met energie-intensieve processen uit atomair stikstof gewonnen wordt. Het brede scala aan aanwezige organische verbindingen dat verder in het afvalwater zit, kan zowel voor energieproductiedoeleinden aangewend worden of hoogwaardiger als grondstof.

De techniek die uiteindelijk ontwikkeld wordt maakt de belangrijkste massastromen voor hergebruik beschikbaar. Dat betekent dat geen druppel water meer geloosd hoeft te worden en alles hergebruikt kan worden. Het betekent dat stikstof als meststof, energiedrager of grondstof beschikbaar komt, fosfaat als meststof of grondstof en de organische verbindingen tenminste voor energieproductie beschikbaar komen en op termijn hoogwaardiger ingezet kunnen worden.

Het betekent ook dat er uit de nieuwe zuivering geen reststromen komen die niet op enige wijze verwerkbaar of herbruikbaar zijn.

Buiten de scope van het project valt de materiaalkeuze en bouwwijze van de nieuwe zuiveringstechniek. Het circulair bouwen van de nieuwe zuivering zal onderwerp van latere engineeringsprojecten zijn.

Ruimtebeslag

Ruimte wordt steeds schaarser. Door te kiezen voor een andere techniek is het mogelijk dat ook een kleiner ruimtebeslag kan volstaan. Het is goed denkbaar dat een zuivering die op meer fysisch/chemische principes gestoeld is (niet noodzakelijkerwijs de uitkomst van zuivering van de toekomst, maar wel mogelijkerwijs) een (veel) hogere zuiveringscapaciteit per oppervlak haalt dan de huidige technieken.

De zuiveringstechnieken die uiteindelijk ontwikkeld worden mogen op zijn minst niet méér ruimte innemen maar zijn bij voorkeur compacter. Daarbij mogen eventuele terugwinningsfabrieken of eindverwerkingsfabrieken centraal elders ingevuld worden.

Samenhang doelstelling met andere programma's

De uitdagingen op waterkwaliteit en -hergebruik, energie, klimaat en circulariteit zijn voor de waterschappen niet nieuw en komen ook in andere programma's terug. Waar het programma Zuivering van de Toekomst zich onderscheid is m.n. in het feit dat de bestaande programma's zich in de meeste gevallen op aanvullingen/verbeteringen van de bestaande zuiveringstechniek focussen, terwijl in Zuivering van de Toekomst een compleet nieuwe zuiveringstechniek ontwikkeld wordt. Het afgeronde Waterfabriek Wilp lijkt daar in beginsel nog het meeste op. Naar verwachting is wel veel van de techniekontwikkeling in de andere programma's ook relevant voor Zuivering van de Toekomst. Er wordt daarom nauw samengewerkt en/of afgestemd met de bestaande onderzoeksprogramma's en onderzoeksgremia. Iets wat o.a. via de te vormen Klankbordgroep formeel gestalte zal krijgen, maar ook informeel door overlappende functies en persoonlijke contacten invulling krijgt. Zie Figuur 1 voor een aantal van de relevante programma's (niet uitputtend).

Figuur 1 - De positie van het onderzoeksprogramma Zuivering van de Toekomst in relatie tot andere organisaties, beleidsdocumenten en onderzoeksprogramma's op het gebied van rioolwaterzuivering, energie-, grondstoffen- en waterhergebruik.

Visie op de Waterketen 2050

De visie schetst een beeld voor het aanpakken van uitdagingen zoals bevolkingsgroei, klimaatverandering, en nieuwe verontreinigingen. Er wordt gestreefd naar een circulaire en klimaatneutrale waterketen. De visie onderkent dat er forse investeringen nodig zijn om de kwaliteit van waterbeheer te waarborgen. Daarnaast benadrukt de visie ook het belang van strategische ontwikkelingen en systeem overstijgende oplossingen waar onder andere in het onderzoeks- en ontwikkelingsprogramma Zuivering van de Toekomst verder invulling aan wordt gegeven.

EU Richtlijn Stedelijk Afvalwater
Een belangrijk raakvlak met het onderzoeksprogramma Zuivering van de Toekomst is de herziening van de Europese Richtlijn Stedelijk Afvalwater. Deze stelt niet alleen strengere eisen aan de verwijdering van nutriënten, microverontreinigingen en pathogenen, maar introduceert ook ambities op het gebied van energie-efficiëntie. Zo moeten grotere RWZI's uiterlijk in 2045 energieneutraal opereren en moeten grote zuiveringen verplicht medicijnresten verwijderen. Dit levert een behoorlijke uitdaging op de integratie van zuiveringstechnologie, energieterugwinning en -beheer. De nieuwe richtlijn zal daarmee als belangrijk inhoudelijk kompas fungeren voor het onderzoeksprogramma.

Energie- en Grondstoffenfabriek (EFGF)
De Energie- en Grondstoffenfabriek is een team van betrokken waterschappers die op een verfrissende manier de transitie wil bewerkstelligen van afvalwaterzuivering naar hergebruik van energie en grondstoffen uit afvalwater. Onder de vlag van EFGF worden verschillende grondstoffen teruggewonnen uit afvalwater en/of het slib uit afvalwater. Bekende voorbeelden zijn cellulose, struviet (fosfaat), biopolymeer en biogas. Verschillende van de hiervoor gebruikte/ontwikkelde technieken kunnen ook relevant zijn voor de zuivering van de toekomst.

Leerplatform Waterfabrieken
De Waterfabriek is een onderdeel van het landelijke programma van de EFGF en richt zich specifiek op de opwerking en verwaarding van het effluent van de RWZI. Een doelstelling die nauw aansluit bij die van de Zuivering van de Toekomst. Deze landelijke werkgroep met ca. 35 leden bestaat voornamelijk uit waterschappen en drinkwaterbedrijven, waarvan meerdere ook deelnemen in dit onderzoeksplan. Zij hebben door de vele verkenningen en pilots veel kennis vergaard rondom toepassingen in de industrie, landbouw of aanvulling van het grondwater. Vanuit die afzet is er ook zicht op de benodigde technologie en worden door deze groep ook onderzoeken in gang gezet. Zo start er medio 2025 samen met KWR een onderzoek naar concentraatverwerking; een relevant onderwerp voor de Zuivering van de Toekomst.

Onderzoeksprogramma de Ultieme Waterfabriek (UWF)
Dit landelijke onderzoek door een consortium van 14 partijen richt zich specifiek op de directe productie van drinkwater uit effluent van de RWZI. Vanuit een transitieperspectief wordt op lokaal- (techniek), regionaal- (governance en rollen) en landelijk niveau (wetgeving) gewerkt aan deze potentiële nieuwe drinkwaterketen. De uitgebreide 'technologietrein' die wordt getest op de RWZI Emmen bevat o.a. BAKF, ultrafiltratie, reversed osmose en UV-desinfectie. Binnen de UWF wordt vooral gekeken naar de nazuivering van effluent. De uitkomsten van dit onderzoek kunnen een sterk sturende werking hebben op de keuzes binnen de Zuivering van de Toekomst als het gaat om waterkwaliteit en circulariteit. De verbinding hiermee is goed geborgd omdat meerdere waterschappen uit de UWF ook betrokken zijn bij de Zuivering van de Toekomst.

Aquaconnect/BlueVantage
Aquaconnect is een onderzoeksprogramma waarin verschillende universiteiten en onderzoeksinstituten meerjarig onderzoeken uitvoeren naar nieuwe zuiveringstechnieken, digitalisering en zoetwatervoorziening. Dit programma loopt eind 2026 af. Momenteel wordt een opvolger van dat programma uitgewerkt waarin het onderdeel "ontwikkeling van nieuwe zuiveringstechniek" nadrukkelijk op het programma Zuivering van de Toekomst" wordt afgestemd om een wisselwerking te creëren tussen de technieken op pilot schaal (TRL 5-7) en technieken die nog fundamenteel onderzoek vergen (TRL 1-4). Zo kan ervaring uit de pilots, en de behoefte aan verbetering en aanvullende technologie, in BlueVantage geadresseerd worden naast de ontwikkeling van fundamenteel nieuwe techniek.

Uppwater (Groeifonds)
Vallei en Veluwe heeft zich, na het onderzoek aan de pilot Waterfabriek Wilp, van groeifondsgelden voor een demonstratieschaal installatie verzekerd. Echter is op dit moment onvoldoende draagvlak binnen de organisatie om in een dergelijke demo te investeren. Daarom is geopteerd om de groeifondsgelden pas over vijf jaar in te zetten. In de tussentijd kan, met de geleerde lessen uit de pilot Waterfabriek Wilp in het achterhoofd, binnen Zuivering van de Toekomst een geoptimaliseerd zuiveringsconcept ontwikkeld worden waar t.z.t. wel voldoende draagvlak voor is om als demonstratie-installatie te realiseren. De Groeifondsgelden zouden daar dan voor ingezet kunnen worden.

Daarnaast zijn er binnen het groeifonds ook subsidies beschikbaar voor pilotonderzoeken. Deze zouden naadloos aan kunnen sluiten op dit huidige programma. Het streven is om naast de bijdragen van de verschillende waterschappen ook een bijdrage uit het Groeifonds aan te vragen.

2. Programmaopzet

Hoofdlijnen van het programma

Voor het bereiken van de geschetste doelstelling(en) wordt voor de komende jaren de volgende werkwijze gehanteerd:

1. De publieke partners (consortium van waterschappen en de STOWA, zie Figuur 2) organiseren en faciliteren in gezamenlijkheid meerjarig een centrale onderzoekslocatie en onderzoeksteam(s) om te komen tot een nieuw en duurzaam totaalconcept voor de zuivering van communaal afvalwater. Door dit samen te doen worden publieke middelen efficiënt ingezet om dit gezamenlijk doel te verwezenlijken. Onder het motto: *"We doen het met zijn allen, zodat we niet allemaal alles hoeven te doen."*.
2. Doormiddel van modellering worden verschillende combinaties van nieuwe en bestaande technieken vergeleken en geëvalueerd. Aan de hand van een afwegingskader worden de meest kansrijke combinaties van technieken geselecteerd om als pilot gebouwd en getest te worden.
3. Het consortium schakelt voor de bouw van geselecteerde pilotinstallaties meerdere technologieleveranciers in. Deze technologieleveranciers werken samen met het team waterschappers en de andere technologieleveranciers aan de optimalisering van hun respectievelijke deeltechnologie én aan het succes van het beoogde totaalconcept;
4. Het publieke consortium blijft verantwoordelijk voor de werking van het totaalconcept en bepaalt daarom in de tijd of specifieke technologieën nog passend zijn of dat deze vervangen moeten worden door andere technologie;
    a. De Stuurgroep van het consortium neemt hierover het finale besluit, uiteraard in nauw overleg met de betreffende leverancier(s).
    b. Ter ondersteuning van deze besluitvorming wordt van het totaalconcept ook een *digital twin* gemaakt. Dit parallelle model stelt in staat om voorspellende uitspraken te doen over nieuw te plaatsen technologieën.
5. Er wordt voor dit onderzoek één centrale pilotlocatie ingericht waar het landelijke onderzoek plaatsvindt zodat de combinatie van technologieën getest kan worden als één totaalsysteem om ook de impact van verschillende processtappen op elkaar en het geheel mee te nemen;
6. De focus ligt op technologieën die TRL 5 of hoger hebben. Het doel is deze te brengen tot een niveau waarop zij op demoschaal getest kunnen gaan worden (TRL 7-8). Hiermee vervult het programma een cruciale rol in de hele keten van technologieontwikkeling waarbij ook de wisselwerking met innovaties elders wordt meegenomen:
    a. De technologieën met lagere TRL-niveaus (1 - 4) zijn potentiële technieken voor het centrale totaalconcept. Deze worden daarom nauw gevolgd door het consortium, maar zijn geen onderdeel van het onderzoeksprogramma zélf.
    b. Omgekeerd, waar mogelijk worden onderzoeksinstituten en innovatieve bedrijven/startups gevoed met onderzoeksvragen en technologiebehoeftes die binnen dit onderzoek ontstaan.
7. Uiteindelijk wordt toegewerkt naar de meest optimale zuiveringstrein. Het "meest optimaal" wordt bepaald aan de hand van een te ontwikkelen afwegingskader (zie o.a. WP2). Het doel is deze zuivering na afloop van dit programma te kunnen gaan bouwen op demoschaal.

Hiervoor zullen in dit programma reeds de eerste voorbereidingen getroffen worden en alle opgedane kennis zal daarvoor ingezet worden.

Nadere omschrijving werkwijze

Ontwikkeling zuiveringstreintjes

Als een volledig nieuwe zuiveringstechniek ontwikkeld wordt is in beginsel alles mogelijk. Het hele scala aan bekende en nog onbekende technieken staat ter beschikking en ter overweging. Om alle doelstelling te behalen zijn daarvoor meerdere technieken of processtappen in samenhang nodig, “techniektreintjes”. Op basis van expert input zijn verschillende kansrijke techniektreintjes gedefinieerd. Deze kunnen vervolgens met modellen geanalyseerd worden, waarmee mogelijk al nieuwe, in beginsel optimalere, techniektreintjes ontworpen kunnen worden. Uiteindelijk zal zowel in de modelleerfase als in de pilotfase steeds verder ontwikkeld worden richting een optimale zuivering van de toekomst.

Modellering

De modellering vindt in twee stappen plaats. De eerste is een “simpele” modellering op basis van kentallen voor bekende technieken. Elke processtap wordt op deze manier gemodelleerd en kan naar believen in een zuiveringstreintje gecombineerd worden met andere processtappen tot een model van een volledig techniektreintje. Deze modellen worden vergeleken met de referentiezuivering (een traditionele zuivering) om een inschatting te maken hoe goed de verschillende treintjes scoren op bijvoorbeeld zuiveringsrendement, energieverbruik en -productie, broeikasgasemissies en grondstofverbruik/-productie. Op basis van het vergelijk met de referentiezuivering en het onderlinge vergelijk wordt inzicht verkregen in welke zuiveringstreintjes kansrijk zijn, welke technieken mogelijke problematisch zijn (bijvoorbeeld op energieverbruik of broeikasgasemissie) en waar de grootste behoefte voor optimalisatie bestaat. Op basis van deze modellering wordt een keuze gemaakt voor welk techniektreintje als eerste als pilottrein gebouwd en getest wordt en welke mogelijk later als tweede gebouwd en getest zal worden.

In tweede instantie zal van de gekozen pilottreintjes een meer mechanistisch model gemaakt worden waarin ook dimensionering en specifieke layout meegenomen worden en zullen de kentallen in het bestaande model geüpdatet worden aan de hand van praktijkwaarden uit de pilot. Het is de bedoeling tot een representatief model te komen waarmee vervolgens optimalisaties *in silico* getest en onderzocht kunnen worden voordat deze geïmplementeerd worden in de pilottrein. Uiteindelijk zal dit model ook een belangrijke bron van informatie vormen voor het ontwerp en de engineering van de demonstratiezuivering, de demotrein.

Centrale pilotlocatie

Er wordt gekozen voor een centrale pilotlocatie. De zuivering van de toekomst is een integrale zuivering van influent tot aan herbruikbaar water. Waar in het verleden wel interessante installaties ontwikkeld en getest zijn die een rol kunnen spelen in de zuivering van de toekomst, is er tot op heden nergens een volledige zuiveringstrein ontwikkeld en getest. Omdat verschillende processtappen een enorme invloed kunnen hebben op processtappen eerder of later in de zuiveringstrein, is het essentieel om deze in samenhang te kunnen testen en optimaliseren.

Daar komt bij dat bij testen op verschillende locaties de betrokken medewerkers, de houders van de daadwerkelijke praktische kennis, na afloop van de test weer met andere zaken aan de slag gaan en de opgedane kennis in veel gevallen niet meer doorontwikkeld wordt en helaas

vaak ook niet meer toegepast wordt. Door te kiezen voor een centrale pilotlocatie wordt een centrale plek gecreëerd waar een Ontwikkelteam van toegewijde medewerkers ervaring en kennis kan opdoen met deze technieken. Daarmee wordt continuïteit en verdieping van kennis over het proces en de doorgemaakte ontwikkelingen nagestreefd en kan effectiever doorontwikkeld worden. In beginsel zijn dit mensen die bij de waterschappen in dienst zijn en hopelijk ook blijven. Op deze manier creëert het programma kansen voor deze medewerkers om zich verder te ontwikkelen. Het stelt hen in staat om ervaring op te doen in het beheren van toekomstige zuiveringsprocessen en draagt bij aan hun professionele groei binnen dit vakgebied. Zij zijn verantwoordelijk voor het functioneren van de pilottrein als geheel en de optimale integratie van de verschillende processtappen. Zij worden aangevuld met de medewerkers van de leveranciers van verschillende processtappen. Zij zijn verantwoordelijk voor het functioneren van de betreffende processtap en de optimalisatie daarvan.

Startup mentaliteit, ontwikkel "lean"

In potentie is de zuivering van de toekomst een disruptieve ontwikkeling. In het ideale geval is een dergelijke zuivering zoveel beter dan de bestaande zuiveringen dat het disruptief werkt op de huidige rioolwaterzuiveringsindustrie (bijvoorbeeld doordat het netto energiepositief wordt en in plaats van geld kost, geld oplevert). Disruptieve technieken worden vaak in een startup ontwikkeld met geld van investeerders. In dit onderzoek is de situatie net wat anders (publieke samenwerking, geen equity). Door "lean" te ontwikkelen wordt met zo min mogelijk verspilling van middelen, zo snel mogelijk zo veel mogelijk "waarde gecreëerd". Die waarde moet ook de "investeerder" (waterschappen red.) ten goede komen (zie Intellectueel eigendom). Een aantal lessen uit de startup wereld kunnen hier goed toegepast worden:

- Kom zo snel mogelijk tot een "*minimal viable product*", in het geval van zuivering van de toekomst een werkende pilottrein.
- Verbeter iteratief, liefst in snelle cycli, in het geval van zuivering van de toekomst bijvoorbeeld een verbeterde concentraat- of brijnverwerking, een optimalere energiehuishouding, een effectievere filterreinigingsstrategie etc. etc.
- Fouten maken mag, het moet zelfs, het is prima om een goed idee te testen en er dan achter te komen dat het niet werkt. Leer daarvan voor de volgende verbeterstappen.
- Blijf flexibel en houdt de mogelijkheid om je aan te passen, als er nieuwe techniek beschikbaar komt die beter past dan waar we op dat moment aan werken, is het prima om eerdere investering, onderzoek en kennisontwikkeling af te schrijven ten gunste van het nieuw beschikbare, pas dit zo snel mogelijk in.
- Houd focus op je doelen en de klantbehoefte, de doelen op zuiveringsresultaat, energieverbruik, broeikasgasemissies en circulariteit zijn helder. Het is echter niet ondenkbaar dat de ambities van de waterschappen in de loop van de tijd verschuiven/veranderen. Dan is het zaak om, indien nodig, mee te kunnen bewegen.

Intellectueel eigendom (IP)

De zuivering van de toekomst is een momenteel nog niet bestaand ensemble van bestaande en mogelijk nog niet bestaande technieken. Waar naar verwachting het gros van de toe te passen technieken door private partijen ontwikkeld is of wordt, en er ook verwacht wordt dat private partijen investeren in de doorontwikkeling en optimalisatie van hun techniek binnen de zuivering van de toekomst, is dit IP eigendom van de betreffende private partij. Echter, het samenbrengen van deze technieken, het integreren tot een complete, geoptimaliseerde zuivering van de toekomst, is typisch iets wat in dit project ontwikkeld zal worden. Het streven is om zoveel als mogelijk het IP op de zuivering als geheel te vestigen en veilig te stellen namens de Nederlandse

waterschappen, in casu de deelnemende waterschappen in het programma. De STOWA kan hiervoor (mogelijk?) als centrale entiteit fungeren. Het is niet uitgesloten dat er zelfs compleet nieuwe technologische vindingen gedaan worden in het project door medewerkers van de waterschappen. Ook deze IP zal zoveel mogelijk veiliggesteld worden voor de waterschappen. Immers, de waterschappen investeren in deze ontwikkeling(en).
Kort samengevat zullen private partijen hun eigen IP meebrengen in het project, daar blijven ze eigenaar van en ook van de doorontwikkelingen die zij in het project bewerkstelligen. De waterschappen/STOWA worden eigenaar van nieuw te ontwikkelen IP op het gehele concept van de zuivering van de toekomst én van nieuwe techniek die door medewerkers van de waterschappen ontwikkeld wordt. Om dit te waarborgen zullen private partijen die deelnemen in de zuivering van de toekomst dit moeten onderschrijven.
Het basisidee is dat één van de voorwaarden voor technologieleveranciers om in het project deel te kunnen nemen is dat zij IP-rechten van de waterschappen op het totaalconcept onderkennen en deze, op het moment dat zij hun deelproces in het buitenland verkopen in een dergelijk totaalconcept, er ook zorg voor dragen dat vergoedingen hiervoor terugvloeien naar de (deelnemende) waterschappen. De precieze details van dit idee zullen later in het programma in detail uitgewerkt worden voordat contracten met technologieleveranciers aangegaan worden. Wellicht dat dit de vorm van een Joint Development Agreement zou kunnen krijgen (JDA).

Organisatiestructuur

Om bovenstaande werkwijze tot uitvoer te brengen en in goede banen te leiden wordt onderstaande organisatiestructuur aangehouden (zie Figuur 2 en Figuur 3). De publieke partijen (waterschappen en STOWA) vormen een consortium als **publiek-publieke samenwerking** waarin zij als “systeemontwikkelaars” inzetten op de ontwikkeling van een volledig nieuwe zuiveringstechniek van influent tot herbruikbaar water. Hiervoor schakelen zij per processtap één of meerdere (private) marktpartijen in die als “technologieleveranciers” fungeren. Voor deze marktbenadering worden de gangbare instrumenten binnen de aanbestedingswetgeving gebruikt.

Figuur 2 – Samenhang tussen publieke en private partijen.

Het consortium kent intern een aantal (overleg)structuren die een goede aansturing en verantwoording van het project moeten garanderen (zie Figuur 3 voor het organogram).

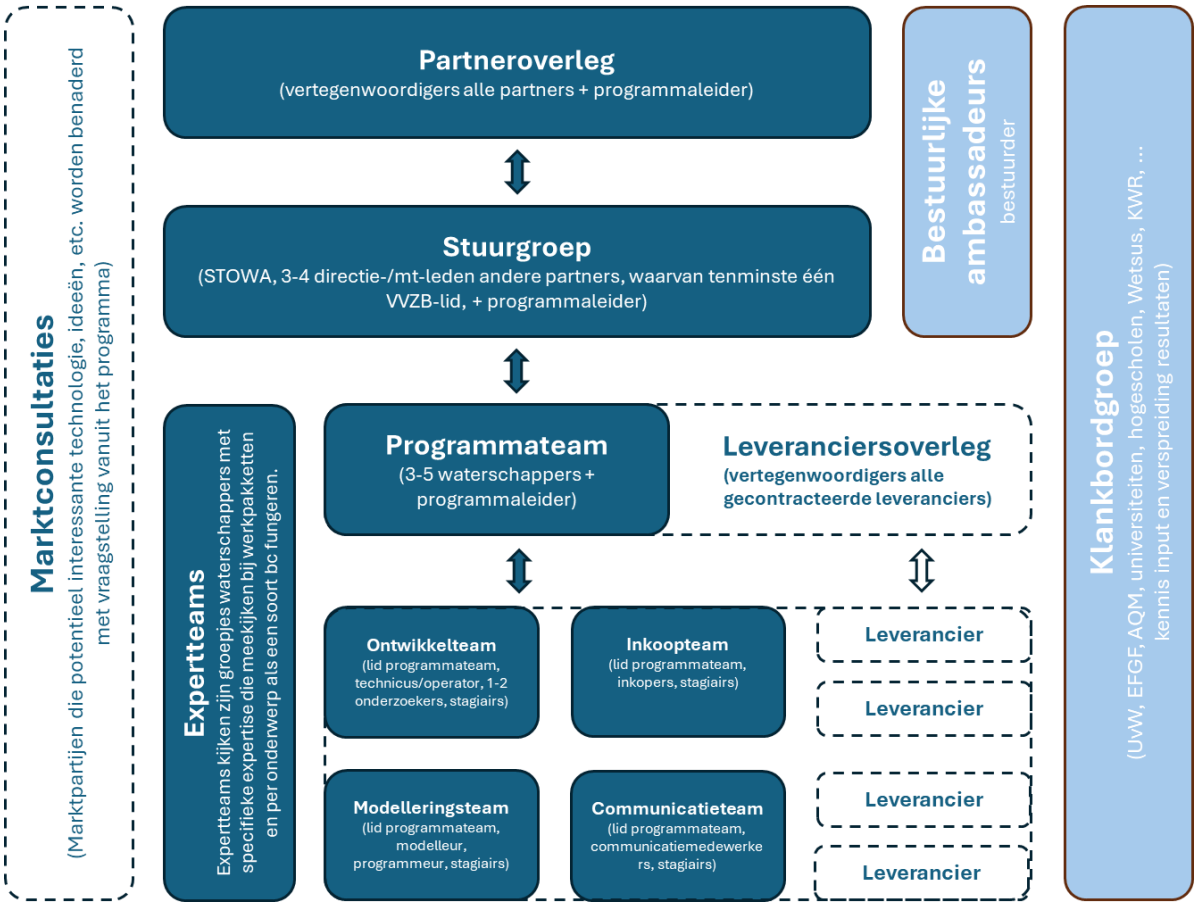

Figuur 3 - Schematische weergave organisatiestructuur

Partneroverleg

Het consortium van partners is de basis voor het onderzoeks- en ontwikkelingsprogramma Zuivering van de Toekomst (ZvdT). Dit zijn de partijen die de komen jaren samen op zoek gaan naar het zuiveringsproces c.q. de -processen die beantwoorden aan de doelstelling van de ZvdT. De partners zijn allemaal publieke partijen die gezamenlijk werken aan de gezamenlijke doelstelling. Alle partners hebben hierbij een actieve rol, die op een aantal manier kan worden ingevuld:

- Deelname aan het partneroverleg (verplicht)
- Deelname als bestuurlijk ambassadeur
- Deelname aan de stuurgroep
- Deelname aan het programmateam
- Deelname aan de uitvoering van één (of meer) werkpakketten
- Deelname aan één (of meer) expertteams voor de werkpakketten

De partners komen tenminste één keer per jaar bijeen voor het partneroverleg of zoveel vaker als nodig wordt geacht. Partijen zorgen ervoor dat hun afgevaardigde bevoegd is de partij te vertegenwoordigen in het partneroverleg. Het partneroverleg besluit over de kaders van het programma zoals vastgelegd in dit plan van aanpak en eventuele afwijking daarvan. Het partneroverleg wijst de leden van de stuurgroep en de bestuurlijke ambassadeurs aan. De partners wijzen zelf de vertegenwoordiger voor het partneroverleg aan. Uitgangspunt is dat dit een leidinggevende (directie/managementteam) is die een relevantie portefeuille (bijvoorbeeld

zuiveren of innovatie) onder zich heeft. Het is wenselijk dat tenminste één VvZB-lid deelneemt aan het partneroverleg. De programmamanager (zie bij programmateam) neemt als secretaris deel aan het partneroverleg.

Stuurgroep

Namens alle partners wordt een stuurgroep bestaand uit 3-5 personen geformeerd. De stuurgroep fungeert als gedelegeerd opdrachtgever en bespreekt 4-6 keer per jaar de voortgang met het programmateam. De stuurgroep neemt besluiten over voortgang en eventuele wijzigingen binnen de kaders van het programma c.q. het Plan van Aanpak. Hierover worden de partners geïnformeerd of indien nodig geconsulteerd. De stuurgroep stuurt ook op de verbinding van het programma en andere initiatieven op dit onderwerp. Daarnaast bereidt de stuurgroep het partneroverleg voor, samen met de programmamanager. De stuurgroep rapporteert (half)jaarlijks aan de partners over voortgang (terugkijken) en het jaarplan (vooruitkijken).

De stuurgroepleden vormen samen een evenwichtige vertegenwoordiging van alle partners, hierbij is voor tenminste drie leden een dubbelrol voorbehouden. Vanuit de rol van kassier is Stowa sowieso vertegenwoordigd in de stuurgroep, evenals het waterschap waar de pilotlocatie gerealiseerd wordt. Daarnaast is het wenselijk dat één van de stuurgroepleden óók in de VvZB zit. De stuurgroep wijst een voorzitter aan en kan desgewenst portefeuilles verdelen. De programmamanager (zie bij programmateam) neemt als secretaris deel aan het stuurgroepoverleg.

Programmateam

Het programmateam bestaat uit een programmamanager die verantwoordelijk is voor de uitvoering van het gehele project. Het project is onderverdeeld in werkpakketten. De programmamanager en de teamleiders van de werkpakketten vormen samen het programmateam. Het programmateam komt in de regel maandelijks bijeen en zorgt voor (*i*) samenhang en synergie, (*ii*) voortgang en resultaten, (*iii*) tijdig signaleren van knelpunten en maken van keuzes.
Alle leden van het programmateam zijn goed op de hoogte van het gehele programma en het Plan van Aanpak, de stand van zaken in de verschillende werkpakketten en de agenda en resultaten van het partneroverleg. Het programmateam legt 4-6 keer per jaar verantwoording af aan de stuurgroep over de voortgang van het Plan van Aanpak. Tussentijds heeft het programmateam overleg met de stuurgroep bij onverwachte wijzigingen of wanneer escalatie gewenst is. Het programmateam rapporteert halfjaarlijks aan de stuurgroep over voortgang, resultaten, bestedingen, risico's, etc.

Bestuurlijke Ambassadeurs

Vanuit de partners worden twee bestuurders gevraagd om als ambassadeur op te treden. De ambassadeurs kunnen worden ingezet om het project te vertegenwoordigen richting de bestuurders van de partners en andere stakeholders. De ambassadeurs zijn bestuurlijk aanspreekpunt voor het programmateam en de stuurgroep. De ambassadeurs komen bij voorkeur (maar niet noodzakelijk) van andere partners dan de leden van de stuurgroep, om een zo breed mogelijke (actieve) vertegenwoordiging van de partners te bewerkstelligen.

Kassier

STOWA zal namens de partners de administratieve rol op zich nemen en een centrale (financiële) administratie voeren. Daarmee kan het consortium ook namens één entiteit de markt benaderen en inkoop plegen. De geldende aanbestedingsregels voor de waterschappen worden daarmee doorgelegd naar de STOWA.

Uitvoeringsteams

De uitvoering van de werkpakketten wordt door vier uitvoeringsteams verzorgd:

- Modelleringsteam
- Ontwikkelteam
- Inkoopteam
- Communicatieteam

Deze teams zijn verantwoordelijk voor de dagdagelijkse uitvoering van het onderzoeks- en ontwikkelingsprogramma. Zowel het Modelleringsteam als het Ontwikkelteam bestaat uit de programmaleider, een operator/technicus, één of meer onderzoekers (mogelijk EngD's?) en stagiairs. Samen voeren zij de praktische werkzaamheden m.b.t. modellering, bouw pilottreintjes, monstername en engineering demonstratie-installatie uit. Het inkoopteam bestaat uit 2-4 inkopers van verschillende waterschappen die de inkoop vanuit het programma in goede banen begeleiden. Hetzelfde geldt voor het communicatieteam waarbij 2-4 communicatiemedewerkers de communicatie van het programma verzorgen.

Expertteams

Elk werkpakket heeft een expertteam, dat meedenkt en/of meedoet in het betreffende werkpakket. De precieze invulling kan verschillen per werkpakket. Het expertteam heeft als minimale taak het (*i*) aanscherpen van de aanpak op basis van kennis en ervaring, (*ii*) beoordelen van resultaten en rapportage, (*iii*) nadenken over de consequentie en meehelpen met de consolidatie.

Door deelname aan de expertteams hebben de partners een actieve inbreng in het project, en geven de leden van de expertteams actief vorm aan het project c.q. het werkpakket. Partners kiezen zelf in welke werkpakket(ten) ze actief willen zijn, met een minimum van één werkpakket. Belangrijk is dat de leden van de expertteams affiniteit hebben met het betreffende werkpakket. Per werkpakket wordt bepaald hoe en hoe vaak de expertteams bijeenkomen.

Klankbordgroep

De klankbordgroep is een gremium van niet-partners die vanuit een maatschappelijk belang het programma van input en kennis kunnen voorzien en de resultaten kunnen uitdragen. Zij worden in beginsel éénmaal per jaar bijeengeroepen en worden dan bijgepraat over de ontwikkelingen en voortgang in het programma. Dit is bij uitstek een netwerkbijeenkomst waar ook de bestuurders en medewerkers van de deelnemende partners (en andere waterschappen) welkom zijn om te leren, elkaar te leren kennen en het onderzoeksveld als geheel samen vooruit te helpen.

Leveranciersoverleg

Leveranciers vervullen een sleutelrol in de ontwikkeling van de "zuivering van de toekomst" door het leveren van technologieën voor elke processtap binnen het zuiveringssysteem. Hun bijdrage gaat verder dan alleen het leveren van apparatuur; zij brengen ook diepgaande expertise en innovatieve oplossingen in om technologieën te integreren in een werkend geheel. De samenwerking met leveranciers wordt vormgegeven via structurele overlegmomenten en pilots, waarbij continu kennis wordt gedeeld en technologieën worden getest onder realistische omstandigheden. Het programmateam zorgt in deze samenwerking voor de strategische aansturing, het definiëren van prestatie-eisen en het faciliteren van de implementatie. Hoe er wordt omgegaan met data en eventuele eigendomsrechten (IP) (zie Intellectueel eigendom) wordt later in meer detail uitgewerkt.

Actieteam VvZB

Het actieteam van de VvZB is geen onderdeel van het project of de overlegstructuur, maar een delegatie van de VvZB die het project actief volgt, en de verbinding legt naar de VvZB.

3. Werkpakketten en deliverables

De werkzaamheden binnen het project zijn in meer detail uitgewerkt in verschillende werkpakketten.

WP0	Programmamanagement
WP1	Marktconsultaties, inkoop en intellectueel eigendom
WP2	Modellering
WP3	Realisatie pilotlocatie
WP4	Ontwerp, aanbesteding, bouw en ingebruikname pilots
WP5	Bedrijven en optimaliseren pilotinstallaties
WP6	Analyses en dataverzameling
WP7	Voorbereiding demonstratie-installatie
WP8	Communicatie en rapportage

Figuur 4 - Overzicht van de werkpakketten

WP0: Programmamanagement

De organisatie van het programma is met name ondergebracht in dit werkpakket. Zo worden de benodigde overleggen en bijeenkomsten voor het Partneroverleg en de Stuurgroep, zoals vastgelegd in de samenwerkingsovereenkomst (SOK), in dit werkpakket georganiseerd.
Voor het Partneroverleg betekent dat een jaarlijks overleg waarbij de benodigde stukken worden voorbereid (jaarrapportages, planningen, financiële updates etc.) en er uiteindelijk verslag wordt gedaan van de genomen beslissingen.
De Stuurgroep komt vaker bij elkaar en neemt de beslissingen voor de uitvoering zolang deze binnen de gestelde kaders van dit Plan van Aanpak en eventuele wijzigingen/aanvullingen zoals vastgesteld door het Partneroverleg vallen.
Ook de Klankbordgroep bijeenkomsten worden in dit werkpakket georganiseerd. De klankbordgroep, waarin partijen met een publiek belang zitten die raakvlak hebben met dit onderzoek, is het platvorm waar de resultaten van het programma breder gedeeld worden en waar o.a. feedback uit het veld opgehaald kan worden.
Een van de belangrijke zaken die geregeld moeten worden voor het slagen van het programma is om aanvullende financiering in de vorm van subsidies op te halen. Hiervoor wordt met een team van subsidie-experts gekeken naar verschillende mogelijkheden en worden één of meerdere subsidievoorstellen ingediend bij geschikte subsidieprogramma's. Dit zal veelal ook samen met marktpartijen zijn en zich mogelijk toespitsen op één of meerdere specifieke processtappen/technieken. Hierbij zal altijd zorgvuldig met een expert-team van inkopers afgestemd worden hoe samenwerkingen met marktpartijen aangegaan kunnen worden.
De uren die in dit werkpakket gemaakt worden, zien we als in-kind bijdrage en worden niet op kosten gezet of vergoed vanuit het programma. Voor het merendeel van de werkzaamheden en inzet beschouwen we die als zijnde onderdeel van het takenpakket van de betrokken medewerkers.

Deliverables

- ✓ D0.1: Verslagen jaarlijkse bijeenkomsten Partneroverleg
- ✓ D0.2: Verslagen bijeenkomsten Stuurgroep
- ✓ D0.3: Eén of meerdere subsidieaanvragen voor aanvullende financiering
- ✓ D0.4: Klankbordgroep bijeenkomsten (2 keer per jaar)
- ✓ D0.5: Juridische adviezen van het expertteam juridische zaken
- ✓ D0.6: Inkoopadviezen van het expertteam van inkopers.

Go/no-go momenten

- Go/no-go0.1: Op het moment dat er grote afwijkingen in het programma optreden en het Partneroverleg geen fiat geeft voor de gewenste wijzigingen moet een go/no-go overweging plaatsvinden.

WP1: Marktconsultaties, inkoop en intellectueel eigendom (IP)

Samenwerking met marktpartijen is essentieel om de doelen van het programma te realiseren. Van innovatieve technieken tot standaard equipment, er zullen verschillende zaken ingekocht gaan worden bij “de markt”. Daarnaast zit er ook veel kennis bij marktpartijen op allerlei deelonderwerpen die cruciaal zijn voor het programma. Op meerdere momenten zal daarom de markt benaderd worden met marktconsultaties. Hierin halen we op hoe marktpartijen tegen onze plannen aankijken en hoe zij eventueel bij zouden kunnen dragen aan het behalen van de doelstellingen.
In dit werkpakket zijn naast het uitvoeringsteam inkoop ook verschillende expertteams betrokken, zowel technisch inhoudelijk (ontwikkelteam, modelleringsteam) alsook inkoop en juridische zaken.
Vanuit de marktconsultatie is het de bedoeling om tot een afgestemde marktstrategie en eventueel aanbestedingsstrategie te komen. Hierin wordt o.a. rekening gehouden met de relevante aanbestedingsregels, eventuele subsidies, afspraken met betrekking tot IP-rechten (zie paragraaf over IP), afbakening van werkzaamheden en verantwoordelijkheden etc. Het is mogelijk dat meerdere marktconsultaties en eventueel meerdere marktstrategieën nodig zijn op verschillende deelonderwerpen.
Het moet te allen tijde mogelijk zijn om afscheid te nemen van bepaalde processtappen als daar vanuit de doorontwikkeling van de zuiveringstrein aanleiding/behoefte aan is. Dit mag nooit tot problemen met leveranciers leiden. Daarom moeten vooraf altijd duidelijke afspraken gemaakt worden over prestaties en progressie van doorontwikkeling en de wijze waarop men van elkaar afscheid neemt.
Mocht er op enig moment in het programma aanleiding zijn om bepaald intellectueel eigendom te beschermen en veilig te stellen voor de partners, dan wordt dat in dit werkpakket opgepakt. In dat geval wordt een patentaanvraag opgesteld en ingediend en worden hierover afspraken met de externe partners gemaakt en vastgelegd (voor zover niet al geregeld in de afspraken zoals die voorafgaand aan de samenwerking zijn vastgelegd).

Deliverables

- ✓ D1.1: Marktconsultatiedag (minimaal één bij aanvang project, mogelijk op deelonderwerpen later meer)
- ✓ D1.2: Afgestemde marktstrategie en aanbestedingsstrategie
- ✓ D1.3: Patentaanvragen en opvolging daarvan (geen of meerderen mogelijk afhankelijk van de ontwikkelingen in het programma).

WP2: Modellering

Modellering speelt een belangrijke rol gedurende de hele looptijd van het programma. Voordat we met modellering beginnen wordt er door een expertteam een lijst van mogelijk interessante pilottreintjes opgesteld. Door modellen te bouwen van potentieel interessante zuiveringstreintjes kan een breed scala aan mogelijkheden verkend worden zonder in hardware te investeren.
We gebruiken modellering eerst om tot een selectie van de meest kansrijke zuiveringstrein te

komen. Dat doen we door een afwegingskader te ontwikkelen waarin we verschillende kwaliteiten van een zuiveringstreintje op een systematische en objectieve manier met elkaar kunnen vergelijken. Denk daarbij aan verschillen in waterkwaliteit versus energieverbruik/-productie versus broeikasgasemissies versus circulariteit (grondstofverbruik/-productie). Daarbij zijn voornoemde aspecten allemaal outputs van de modellen. Naast het onderlinge vergelijk tussen de potentiële nieuwe zuiveringstreintjes wordt ook continu het vergelijk met een referentiezuivering gemaakt. Zo kunnen we vaststellen dat een nieuw zuiveringstreintje beter is dan wat we met de nieuwste inzichten en ontwikkelingen in de reguliere zuiveringen kunnen bereiken. Mocht zich op enig moment de situatie voordoen dat uit de modellen blijkt dat er geen technieken zijn die beter scoren, of uitzicht geven op een betere score, dan de referentiezuivering, kan dat leiden tot een go/no-go moment dient voortzetting van het project (her)overwogen te worden.
Later valideren we de modellen aan de hand van praktijkdata die uit de te bouwen pilottrein komt. Gedurende de loop van het programma gebruiken we de modellen ook om aanpassingen, optimalisaties en eventueel nieuwe processtappen mee te beoordelen voordat deze geïmplementeerd worden. Tot slot gebruiken we het gevalideerde model om een demo-installatie mee te ontwerpen. De opgebouwde modellen vertegenwoordigen een belangrijke waarde. Zij vormen de basis om later digital-twins van eerst de demo-installatie en later praktijkinstallaties mee te ontwikkelen. Bij het ontwikkelen van de modellen wordt dat al in het achterhoofd meegenomen.

Deliverables

- ✓ D2.1: Lijst met potentiële zuiveringstreintjes opstellen en updaten gedurende de hele looptijd van het programma.
- ✓ D2.2: Opstellen van een afwegingskader waarmee potentiële zuiveringstreintjes objectief op waterkwaliteit, energieneutraliteit, klimaatneutraliteit, circulariteit en ruimtebeslag met elkaar vergeleken kunnen worden.
- ✓ D2.3: Selectie softwarepakket voor modellering zuiveringstreintjes.
- ✓ D2.4: Modellen van alle procesonderdelen die in de referentiezuivering én in de potentiële zuiveringstreintjes voorkomen.
- ✓ D2.5: Modellen van de referentiezuivering en de potentiële zuiveringstreintjes.
- ✓ D2.6: Weging met het afwegingskader van de uitkomsten van de modellen tegen de referentiezuivering.
- ✓ D2.7: Gevalideerd model van de pilottrein(en) aan de hand van de gemeten praktijkwaarden.
- ✓ D2.8: Uitgewerkt model van de ontworpen demo-installatie.

Go/no-go momenten

- ➢ Go/no-go2.1: Na afronding van de modellering en weging van de uitkomsten tegen de referentiezuivering. Als blijkt dat er geen potentieel betere zuivering tussen zit dan de referentie -> No-go.

WP3: Realisatie pilotlocatie

Van cruciaal belang voor de uitvoering van alle plannen is de beschikbaarheid van een centrale pilotlocatie voor het realiseren van de pilottreintjes en een plek waar het verdere onderzoek en optimalisatie plaats kan vinden. Er zijn meerdere potentieel interessante locaties beschikbaar waar dit gerealiseerd zou kunnen worden. Om tot een afgewogen en breed gedragen keuze te komen wordt eerst een programma van eisen (PvE) opgesteld. Hierin worden de eisen

vastgelegd waar de pilotlocatie aan moet voldoen. Dat loopt o.a. van algemene eisen zoals een centrale ligging, goed bereikbaar, via voldoende ruimte beschikbaar (voor tenminste twee pilottreinen) tot specifieke eisen op gebied van elektrische aansluiting, veiligheidsvoorzieningen etc.
Op basis van het PvE en de beschikbare potentiële locaties wordt er een onderbouwde locatiekeuze gemaakt. Hier wordt vervolgens een ontwerp gemaakt voor de benodigde aanvullend te realiseren faciliteiten. Indien nodig worden hiervoor ook de benodigde vergunningen aangevraagd. Tot slot worden de benodigde faciliteiten gerealiseerd en wordt de pilotlocatie als geheel opgeleverd.
Omdat de kosten voor het realiseren van de pilotlocatie bij volledige nieuwbouw relatief zwaar op de begroting zouden drukken, en omdat het in de geest van de doelstellingen van het programma gewenst is zoveel mogelijk bestaande faciliteiten te hergebruiken, wordt bij voorkeur gebruik gemaakt van bestaande faciliteiten waar mogelijk. Daarnaast wordt gekeken of het mogelijk is om de pilotlocatie over een langere periode af te schrijven dan de geplande vijf jaar voor het programma.

Deliverables

- ✓ D3.1: Programma van Eisen pilotlocatie.
- ✓ D3.2: Onderbouwde locatiekeuze centrale pilotlocatie.
- ✓ D3.3: Ontwerp van aanvullend te realiseren faciliteiten.
- ✓ D3.4: Vergunningaanvraag (indien nodig).
- ✓ D3.5: Realisatie benodigde (ontbrekende) faciliteiten.
- ✓ D3.6: Oplevering functionele pilotlocatie.

WP4: Ontwerp, aanbesteding, bouw en ingebruikname pilots

Op basis van de uitkomsten van de modellen van WP2 kan een ontwerp gemaakt worden voor de geselecteerde combinatie van technieken voor de eerste pilottrein. Vooraf is voor het overgrote deel onbekend welke technieken/processtappen er in de pilottrein zullen komen. Op basis van de eerste lijstjes met potentiële zuiveringstreintjes lijkt er wel in nagenoeg alle varianten een belangrijke rol weggelegd te zijn voor ammoniumverwijdering met ionenwisseling. Op basis daarvan kan, al voordat een voorkeurs zuiveringstreintje geselecteerd is, met deze techniek aan de slag gegaan worden op de pilotlocatie. Uitvragen in de markt en, indien wenselijk, alvast opdracht geven. Dit kan eerder gebeuren en deels parallel plaatsvinden aan WP2 in afwachting van de uitkomsten van de modellen. Naast de ammoniumverwijdering uit de waterlijn is daarbij met name ook de regeneratie van de adsorbers zeer relevant onderzoeksgebied.
Op het moment dat een zuiveringstrein geselecteerd is, dienen de verschillende processtappen aanbesteed en vervolgens door de gekozen leveranciers gebouwd/geleverd te worden. In dit werkpakket werken het ontwikkelteam en het inkoopteam nauw samen om tot de ingebruikname van de pilottrein te komen. Daarbij horen ook de verschillende acceptatietests voor levering.
Er wordt met één pilottrein gestart. Als deze goed loopt en er vanuit de modellen voldoende aanleiding is om nog een zuiveringstrein op een significant ander technologische basis te testen, wordt een tweede zuiveringstrein op vergelijkbare wijze aanbesteed en in gebruik genomen.

Deliverables

- ✓ D4.1: Aanbesteding ionenwisseling inclusief regeneratiestappen als cruciale processtap in het merendeel van de potentiële zuiveringstreintjes.
- ✓ D4.2: Bouw en oplevering ionenwisseling inclusief regeneratiestappen.

- ✓ D4.3: Ontwerp op basis van het proces flow diagram (PFD) van de geselecteerde eerste zuiveringstrein.
- ✓ D4.4: Aanbesteding van de benodigde processtappen en onderdelen voor de eerste zuiveringstrein
- ✓ D4.5: Bouw en oplevering van de eerste pilottrein.
- ✓ D4.6: Ontwerp op basis van het proces flow diagram (PFD) van de geselecteerde tweede zuiveringstrein.
- ✓ D4.7: Aanbesteding van de benodigde processtappen en onderdelen voor de tweede zuiveringstrein
- ✓ D4.8: Bouw en oplevering van de tweede pilottrein.

Go/no-go momenten

- ➢ Go/no-go4.1: Na de aanbestedingsfase (D4.4) vindt een Go/no-go moment plaats om te bepalen of de bouw van het betreffende treintje opportuun is en binnen de begrootte kaders van het PvA past.
- ➢ Go/no-go4.2: Na de aanbestedingsfase (D4.7) vindt een Go/no-go moment plaats om te bepalen of de bouw van het betreffende treintje opportuun is en binnen de begrootte kaders van het PvA past.

WP5: Bedrijven en optimaliseren pilotinstallaties

De opgeleverde pilotinstallaties worden in dit werkpakket in bedrijf genomen. Het ontwikkelteam gaat aan de slag met de pilottrein. Dat doen ze in vier verschillende stadia:

- **Stadium I**: Eerst worden kinderziektes en technische onvolkomenheden verholpen om tot een stabiel bedrijf te komen.
- **Stadium II**: Vervolgens wordt onder stabiel bedrijf verschillende condities getest, zowel voor de gehele pilottrein als voor de verschillende processtappen. De impact van verschillende processtappen op elkaar wordt hierbij duidelijk en optimale condities voor de volledige pilottrein worden verkend.
- **Stadium III**: In het daarop volgende stadium vinden iteraties van optimalisaties aan hardware/software plaats gevolgd door testen onder verschillende condities. In dit stadium kunnen ook hele processtappen worden vervangen als onderdeel van een optimalisatie van de gehele pilottrein als daar modelmatig (WP2) of praktisch aanleiding toe is. Hiervoor moeten heldere prestatie- en/of progressieafspraken gemaakt zijn met de leveranciers zodat waar nodig ook afscheid genomen kan worden.
- **Stadium IV**: In het laatste stadium wordt ervaring opgedaan met duurtesten om de prestaties over langere tijd te monitoren en een beeld te krijgen van de impact van slijtage, vervuiling, biologische processen, seizoensinvloeden etc.

In dit werkpakket wordt nauw samengewerkt met de leveranciers om tot optimale prestaties van de geleverde technieken/processtappen te komen.
Over de geleverde prestaties van de pilottrein, de operationele resultaten, wordt halfjaarlijks gerapporteerd in een format dat al zoveel mogelijk een beoogde eindrapportage benaderd. Daarin mogen ook placeholders voor “nog te onderzoeken of ontbrekende data” staan. Het idee is dat deze werkwijze helpt om overzicht te houden van waar men mee bezig is en dat het toewerken naar een volledig eindrapport eenvoudiger wordt. Het expertteam leest mee en vult aan.

Deliverables

- ✓ D5.1: Rapportage van de onderkende problemen en oplossingen pilottrein 1. (afronding Stadium I voor pilottrein 1).
- ✓ D5.2: Rapportage van de onderzochte procescondities en gevonden optimale bedrijfscondities (afronding Stadium II voor pilottrein 1).
- ✓ D5.3: Ontwerp en implementatie van optimalisaties pilottrein 1 (meerdere iteraties mogelijk).
- ✓ D5.4: Rapportage van geïmplementeerde optimalisaties en hun resultaten (afronding Stadium III pilottrein 1).
- ✓ D5.5: Rapportage duurtesten pilottrein 1. (afronding Stadium IV pilottrein 1).
- ✓ D5.6: Rapportage van de onderkende problemen en oplossingen pilottrein II. (afronding Stadium I voor pilottrein 2).
- ✓ D5.7: Rapportage van de onderzochte procescondities en gevonden optimale bedrijfscondities (afronding Stadium II voor pilottrein 2).
- ✓ D5.8: Ontwerp en implementatie van optimalisaties pilottrein 2 (meerdere iteraties mogelijk).
- ✓ D5.9: Rapportage van geïmplementeerde optimalisaties en hun resultaten (afronding Stadium III pilottrein 2).
- ✓ D5.10: Rapportage duurtesten pilottrein 2. (afronding Stadium IV pilottrein 2).

WP6: Analyse en dataverzameling

Gedurende de looptijd van het programma is een breed scala van analyses nodig om een goed beeld te krijgen van de operationele prestaties van de verschillende afzonderlijke processtappen en van de zuiveringstrein als geheel. Dat zullen in eerste instantie analyses op waterkwaliteit zijn, variërend van de basisparameters tot meer specifieke metingen op de aanwezigheid van zware metalen, microverontreinigingen, PFAS of specifieke componenten zoals VFA's of specifieke ionen. Daarnaast is het denkbaar dat voor specifieke processtappen ook hele andere parameters relevant zijn, zoals deeltjesgrootte(verdeling), geleidbaarheid, pH, transmissie enzovoorts.
Een aantal parameters zal de analyse met online sensoren in de installatie(s) plaats kunnen vinden (bijvoorbeeld temperatuur, pH, geleidbaarheid, maar ook energieverbruik, bepaalde gasemissies, flow enz.). Waar de snelheid van inzicht in de data voordeel biedt, kunnen voor veel parameters ook testkits gebruikt worden waarmee lokaal in het lab direct gemeten kan worden. Voor de analyses die complexer zijn (waar geen testkit voor bestaat) of die geen haast hebben, kunnen externe laboratoria betrokken worden (naast standaard waterkwaliteitsanalyses valt hier ook te denken aan biogaspotentietests, DNA/eiwitanalyses, enz.). Hierbij is het ook denkbaar dat samenwerking met laboratoria van hogescholen/universiteiten gezocht wordt.

Deliverables

- ✓ D6.1: Opstellen van een analyseplan op hoofdlijnen per pilottrein (2x).
- ✓ D6.2: Lokale labfaciliteiten op orde.
- ✓ D6.3: Contracteren van verschillende externe partijen voor het uitvoeren van benodigde analyses.
- ✓ D6.4: Opleveren van een centrale databank met alle ruwe data die gedurende de looptijd van het programma wordt verzameld.

WP7: Voorbereiding demonstratie-installatie

Met de data uit WP2 (modellering) en WP5 (bedrijven en optimaliseren pilottreintjes) wordt een ontwerp gemaakt voor de opschaling van de techniek van pilotschaal (10 m3/h) naar

demonstratieschaal (100 m3/h). Daarvoor wordt eerst de meest optimale zuiveringstrein geselecteerd op basis van de verzamelde praktijkdata en verfijnde modellen.
De geselecteerde zuiveringstrein wordt vervolgens volledige gemodelleerd en vergeleken met de beschikbare alternatieven (best beschikbare referentietechniek). De resultaten worden met het afwegingskader vergeleken en volgt een go/no-go moment.
Vervolgens wordt een geschikte locatie geselecteerd. Dit kan een deelstroom op een grote zuivering zijn (voorkeur) of een kleine zuivering die volledig vernieuwd moet worden. Eén en ander in nauwe samenspraak met Vallei en Veluwe en het groeifonds om de beschikbare middelen daarvoor aan te kunnen wenden.
Vervolgens wordt een voorontwerp gemaakt van de demonstratie-installatie op basis waarvan een inschatting gemaakt wordt van de benodigde investeringen.
De modellen die beschikbaar zijn worden verder uitgewerkt tot een niveau dat zij als digital-twin van de demonstratiezuivering kunnen gaan fungeren, met live of near-live input van de sensoren uit de zuivering.
Tot slot wordt een haalbaarheidsstudie uitgevoerd waarin de mogelijke prestaties, kosten en opbrengsten van de demonstratiezuivering worden afgewogen tegen de lokale wensen/eisen van de geselecteerde locatie in het licht van de ontwikkelingen op dat moment.

Deliverables

- ✓ D7.1: Procestechnologisch ontwerp van de demonstratiezuivering.
- ✓ D7.2: Modelmatig vergelijk tussen de demonstratiezuivering en de referentiezuivering.
- ✓ D7.3: Locatieselectie voor de demonstratiezuivering.
- ✓ D7.4: Voorontwerp demonstratiezuivering.
- ✓ D7.5: Budgetraming voor de bouw van de demonstratiezuivering.
- ✓ D7.6: Oplevering digital-twin template voor de demonstratiezuivering
- ✓ D7.6: Haalbaarheidsstudie

Go/no-go momenten

- ➢ Go/no-go7.1: Na het modelleren van de demonstratiezuiveringstrein en de best beschikbare referentie worden de resultaten met behulp van het afwegingskader vergeleken. Blijkt dat de demonstratiezuiveringstrein geen perspectief heeft om beter te presteren dan de referentie kan gekozen worden voor een no-go.
- ➢ Go/no-go7.2: Na de haalbaarheidsstudie volgt een laatste go/no-go moment om te beoordelen of de demonstratiezuivering de beste keuze op de geselecteerde plek is op dat moment.

WP8: Communicatie en rapportage

In dit werkpakket wordt de communicatie vanuit het programma georganiseerd. In beginsel wordt er altijd gecommuniceerd vanuit het programma. Partners zijn terughoudend met eigen communicatie over de zuivering van de toekomst. Wel kan communicatie vanuit het programma breder verspreid worden via de kanalen van de partners. Het communicatieteam bestaat uit 3-4 communicatiemedewerkers van de partners en is belast met de werkzaamheden in dit werkpakket.
Met de communicatie wordt het programma breder bekend, worden mogelijk interessante partijen geïnteresseerd en worden de resultaten met de buitenwereld gedeeld. Hierbij wordt in eerste instantie gedacht aan communicatie via socialmediakanalen, websites en eventueel meer traditionele media. Daarnaast wordt de communicatie vormgegeven door het organiseren van verschillende bijeenkomsten. De klankbordgroepbijeenkomsten zijn daar intern een

voorbeeld van, maar ook een jaarlijkse bijeenkomst voor externen (kennismarkten) en een breder georiënteerd eindcongres maken hier onderdeel van uit.
Ook de verschillende rapportages hebben het doel om de resultaten van het programma breder met de wereld te delen én om de resultaten vast te leggen. Van halfjaarlijkse voortgangsrapportages tot aan een alomvattend STOWA eindrapport valt hieronder.

Deliverables

- ✓ D8.1: Jaarlijks communicatieplan met de voorziene hoogtepunten (5x)
- ✓ D8.2: Socialmedia-uitingen, artikelen en persberichten
- ✓ D8.3: Jaarlijkse kennismarkt voor externe partijen
- ✓ D8.4: Eindcongres Zuivering van de Toekomst
- ✓ D8.5: Halfjaarlijkse voortgangsrapportages
- ✓ D8.6: Eindrapport STOWA

Programmaplanning

Deliverable	Omschrijving	Y1Q1	Y1Q2	Y1Q3	Y1Q4	Y2H1	Y2H2	Y3H1	Y3H2	Y4H1	Y4H2	Y5H1	Y5H2
D0.1	Verslagen Partneroverleg												
D0.2	Verslagen Stuurgroep												
D0.3	Eén of meerdere subsidieaanvragen												
D0.4	Klankbordgroep bijeenkomsten (2 keer per jaar)												
D0.5	Juridische adviezen van het expertteam juridische zaken												
D0.6	Inkoopadviezen van het expertteam van inkopers.												
D1.1	Marktconsultatiedag												
D1.2	Marktstrategie en aanbestedingsstrategie												
D1.3	Patentaanvragen en opvolging daarvan (geen of meerderen mogelijk afhankelijk van de ontwikkelingen in het programma)												
D2.1	Lijst met potentiële zuiveringstreintjes												
D2.2	Afwegingskader												
D2.3	Selectie softwarepakket voor modellering zuiveringstreintjes.												
D2.4	Modellen van alle procesonderdelen												
D2.5	Modellen referentiezuivering en zuiveringstreintjes.												
D2.6	Weging uitkomsten met afwegingskader												
D2.7	Gevalideerd model van de pilottrein(en)												
D2.8	Uitgewerkt model demo-installatie.												
D3.1	Programma van Eisen pilotlocatie.												
D3.2	Onderbouwde locatiekeuze centrale pilotlocatie.												
D3.3	Ontwerp van aanvullend te realiseren faciliteiten.												
D3.4	Vergunningaanvraag (indien nodig).												
D3.5	Realisatie benodigde (ontbrekende) faciliteiten.												
D3.6	Oplevering functionele pilotlocatie.												
D4.1	Aanbesteding ionenwisseling												
D4.2	Bouw en oplevering ionenwisseling												
D4.3	Ontwerp geselecteerde eerste zuiveringstrein.												
D4.4	Aanbesteding eerste zuiveringstrein												
D4.5	Bouw en oplevering van de eerste pilottrein.												
D4.6	Ontwerp geselecteerde tweede zuiveringstrein.												
D4.7	Aanbesteding tweede zuiveringstrein												
D4.8	Bouw en oplevering van de tweede pilottrein.												
D5.1	Rapportage stadium I pilottrein 1												
D5.2	Rapportage stadium II voor pilottrein 1												
D5.3	Optimalisaties pilottrein 1												
D5.4	Rapportage stadium III pilottrein 1												
D5.5	Rapportage stadium IV pilottrein 1												
D5.6	Rapportage stadium I pilottrein 2												
D5.7	Rapportage stadium II voor pilottrein 2												
D5.8	Optimalisaties pilottrein 2												
D5.9	Rapportage stadium III pilottrein 2												
D5.10	Rapportagestadium IV pilottrein 2												
D6.1	Opstellen analyseplan (2x)												
D6.2	Lokale labfaciliteiten op orde.												
D6.3	Contracteren van verschillende externe partijen voor het uitvoeren van benodigde analyses.												
D6.4	Opleveren centrale databank ruwe meetdata												
D7.1	Procestechnologisch ontwerp demonstratiezuivering.												
D7.2	Modelmatig vergelijk demonstratie- en referentiezuivering.												
D7.3	Locatieselectie voor de demonstratiezuivering.												
D7.4	Voorontwerp demonstratiezuivering.												
D7.5	Budgetraming demonstratiezuivering.												
D7.6	Digital-twinvoor de demonstratiezuivering												
D7.6	Haalbaarheidsstudie												
D8.1	Jaarlijks communicatieplan (5x)												
D8.2	Socialmedia-uitingen, artikelen en persberichten												
D8.3	Jaarlijkse kennismarkten voor externe partijen												
D8.4	Eindcongres Zuivering van de Toekomst												
D8.5	Halfjaarlijkse voortgangsrapportages												
D8.6	Eindrapport STOWA												
Deliverable	Omschrijving	Y1Q1	Y1Q2	Y1Q3	Y1Q4	Y2H1	Y2H2	Y3H1	Y3H2	Y4H1	Y4H2	Y5H1	Y5H2

Tabel 1 - Programmaplanning op basis van de relevante deliverables per werkpakket.

4. Begroting en financiering

Algemeen

Het begroten van een onderzoeks- en ontwikkelingsprogramma kent inherent een aantal onzekerheden met betrekking tot de kosten van nog onbekende technieken/processtappen en de eventuele hoeveelheid analyses die nodig is om tot de gewenste resultaten te komen. Daarom is een “onvoorzien” post van 20% opgenomen. Op basis van de voorziene activiteiten is een begroting gemaakt. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen de verwachtte in-cash uitgaven aan hardware en externe inhuur (totaal 7,554 miljoen euro), waarvan kosten van de uitvoeringsteams (in-cash vergoeding voor beschikbaar gestelde medewerkers) van 2,160 miljoen euro. Daarbij niet inbegrepen zijn de in-kind bijdragen in uren van medewerkers van de partners die zitting nemen in expertteams en in de programma-organisatie (geen onderdeel van de programmabegroting) ter waarde van 1,507 miljoen euro. Deze laatste categorie wordt voor dit programma beschouwd als “horende bij het bestaande takenpakket van de betrokken medewerkers” en vallen daarmee binnen de kaders van de betreffende partner waar de medewerker in dienst is. Deze in-kind bijdrage kan echter wel aangewend worden voor het aanvragen van subsidies (zie subsidies).

Bijdragen partners

Het uitgangspunt is dat partners een gelijke, vaste bijdrage van 100 k€/jaar bijdragen aan het programma met uitzondering van Stowa die 200 k€/jaar bijdraagt aan het programma. Daarmee hangt de totale bijdrage van partners in beginsel af van de hoeveelheid deelnemende partners. Bij aanvang van het programma wordt met minimaal zeven waterschappen en Stowa als partners begonnen (totale bijdrage 4.500 k€, 900 k€/jaar voor vijf jaar). Dat laat een begrotingstekort van 3.054 k€ voor uitvoering van het volledige plan. Dit wordt naar verwachting in een later stadium met eventueel toetredende waterschappen en subsidies afgedekt (zie subsidies).

Subsidies

Uitgangspunt van het programma is dat er een aanzienlijke hoeveelheid eigen bijdrage van de partners beschikbaar is (tenminste 900 k€/jaar) én een aanzienlijke hoeveelheid in-kind uren aan het programma gewijd gaan worden. Dat zijn uitgaven die prima de basis kunnen vormen voor één of meerdere subsidieaanvraag/-vragen en waar, bij passende subsidieprogramma’s, significante hoeveelheden aanvullende subsidie bij gezocht kunnen worden. Concreet is Uppwater (groeifonds) in beeld die een aparte lijn voor pilots heeft en gericht is op het ontwikkelen van o.a. zuiveringstechnieken. Maar ook nationale TKI programma’s, EU Horizon programma’s of meer regionale programma’s kunnen interessante opties zijn voor (delen van) het programma.
Het streven is om binnen de mogelijkheden maximale aanvullende subsidie(s) te verwerven.

Uitvoeringsvarianten afhankelijk van beschikbare middelen

Omdat onzeker is hoeveel extra bijdragen er met subsidie en extra toetreders zullen zijn, en de huidige deelnemers niet bereid zijn om *a priori* voor een hogere bijdrage te tekenen, zijn er drie verschillende scenario’s (1 t/m 3) uitgewerkt waarin verschillende aspecten van het plan wel, niet, of beperkt worden uitgevoerd afhankelijk van de beschikbare middelen. Op die manier kan er geen onduidelijkheid bestaan over welke werkzaamheden uitgevoerd zullen worden en welke kosten gemaakt kunnen worden op basis van de toegezegde financiering. De scenario’s zijn gedefinieerd als range van toegezegde middelen (per jaar en totaal) waarbij de begroting in elk

betreffende scenario dan sluitend is op de ondergrens van de range. Met iets meer beschikbare middelen dan de ondergrens van de range kan in een later stadium gekeken worden voor welke (kleine) additionele werkzaamheden deze extra middelen worden ingezet. Het voert te ver om dat nu reeds te definiëren.

Scenario beschrijvingen

Om de essentie van het project ook met de momenteel beschikbare middelen te kunnen realiseren is gekeken op welke onderdelen van het plan bespaard zou kunnen worden indien nodig. In Tabel 2 is schematisch weergeven hoe deze scenario's zijn opgebouwd. Er zijn in feite drie onderwerpen waarop "bezuinigd" kan worden.

Centrale pilotlocatie.

De centrale pilotlocatie is één van de onderdelen waarop bespaard zou kunnen worden. In het volledige plan is een centrale locatie voorzien die alle benodigde onderzoeksfaciliteiten biedt, nabij opleidingsinstituten gelegen is, goed bereikbaar is, continu bemand is en die als uithangbord voor de sector kan fungeren. Dat is ambitieus maar vergt wellicht ook de nodige investeringen in het ontwikkelen van een nu nog niet bestaande onderzoekslocatie. Alternatief kan het onderzoek aan de pilotinstallatie(s) ook plaatsvinden op locaties die minder aan het ideaalplaatje voldoen, maar die wel direct te gebruiken zijn omdat de faciliteiten er al (grotendeels) bestaan. Er wordt dan mogelijk ingeleverd op kwaliteiten als nabijheid van onderzoeks- en onderwijsinstituties, bereikbaarheid en functie als uithangbord.

Tweede pilottrein

De realisatie van een pilotversie van de zuivering van de toekomst is de kern van het programma. Om niet met de keuze voor één technologisch basisprincipe direct een heleboel alternatieven uit te sluiten zijn er in het huidige plan twee pilot zuiveringstreintjes voorzien. Twee pilottreintjes betekent echter ook dubbele kosten. Indien noodzakelijk kan de tweede pilottrein geschrapt worden en blijft het programma beperkt tot één enkele pilottrein. Dit scheelt zowel in investeringskosten als in operationele kosten (analyses, energie, chemicaliën etc). Het raakt echter ook wel de essentie van het programma. In scenario 2 wordt daarom geprobeerd zoveel mogelijk van de waarde van een tweede pilottrein terug te brengen in het programma, zij het nog steeds in een wat beperktere vorm (wat minder onderzoeken/duurtesten, minder analyses, energie, minder chemicaliën).

Voorbereiding demo-installatie

In het overall plaatje van de ambitie, het komen tot een volwaardige praktijk rijpe zuivering van de toekomst, is voorzien dat na de vijf jaar onderzoek in dit programma een demo-installatie gerealiseerd wordt als vervolgstap. De voorbereidingen daarvoor zitten ook nadrukkelijk verweven in dit programma (werkpakket 7). Dat zijn werkzaamheden die niet noodzakelijkerwijs in dit programma zouden hoeven vallen en ook gezien zouden kunnen worden als onderdeel van het vervolg (waar t.z.t. dan eigen middelen voor vrijgemaakt moeten worden). Het niet uitvoeren van WP7 binnen de scope van dit programma leidt niet direct tot kwaliteit en/of functieverlies voor dit programma, maar verplaatst de werkzaamheden naar de scope van het later te realiseren programma rondom de demo-installatie en maakt daarmee de financiering van deze werkzaamheden een punt van latere zorg.

Tabel 2 - Uitvoeringsscenario's afhankelijk van de beschikbare financiële middelen.

	Scenario 1	**Scenario 2**	**Scenario 3**
Omschrijving	*Huidige toezeggingen*	*Gedeeltelijke uitbreiding*	*Volledig plan*
Jaarlijkse bijdragen	*900 – 1.200 k€/jaar*	*1.200 – 1.500 k€/jaar*	*>1.500 k€/jaar*
Totale bijdrage	*4.500 – 6.000 k€*	*6.000 – 7.500 k€*	*>7.500 k€*
Projectonderdeel	**Wel/niet**	**Wel/niet**	**Wel/niet**
Realisatie centrale pilotlocatie	Niet, gebruik bestaande faciliteit	Niet, gebruik bestaande faciliteit	Wel
Tweede pilottrein	Niet	Wel, maar beperkte analysemogelijkheden	Wel, volledig
Voorbereiding demo-installatie (WP7)	Niet	Niet	Wel

Begrotingen per scenario

In de tabellen 3 t/m 5 zijn de begrotingen per scenario nader uitgewerkt. In de bijlagen (2 t/m 4) zijn de gedetailleerde begrotingen opgenomen voor referentie.

Tabel 3 - Begrootte uitgaven in scenario 1 per jaar.

Begroting ZvdT Scenario 1

Uitgaven in k€	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Cumulatief
In-cash uitgaven aan derden						
Marktoconsultaties	2	2	-	-	-	**4**
Patentenaanvragen/IP	-	-	-	20	20	**40**
Licenties	20	20	20	20	20	**100**
Investeringen algemene faciliteiten	100	50	-	-	-	**150**
Investeringen hardware “treintje 1 en 2”	100	400	-	-	-	**500**
Modificaties en onderhoud	-	150	150	100	100	**500**
Monitoringsprogramma	50	50	125	125	125	**475**
Chemicaliën verbruik/energieverbruik	50	50	50	50	50	**250**
Rapportages en communicatie	20	40	40	40	60	**200**
In-cash uitgaven uitvoeringsteams						
Programmaleider	125	140	120	120	120	**625**
PDEng(s)	139	112	125	122	155	**652**
Operators	50	100	27	60	23	**260**
Studenten	-	-	-	-	-	**-**
Onvoorzien 20%	130	220	130	130	130	**740**
Totaal in-cash uitgaven	**786**	**1.334**	**786**	**787**	**803**	**4.496**

In-kind bijdragen (geen onderdeel van programmabegroting)						
Partneroverleg	14	14	14	14	14	70
Stuurgroep	38	38	38	38	38	190
Expertteams						
WP0	115	115	83	67	67	447
WP1	45	45	-	10	10	110
WP2	22	-	-	-	10	32
WP3	10	-	-	-	-	10
WP4	24	-	-	-	-	24
WP5	-	8	10	14	4	36
WP6	10	-	10	-	4	24
WP7	-	-	-	-	-	-
WP8	22	22	22	22	66	154
Onvoorzien 20%	60	50	40	30	40	220
Totaal in-kind "uitgaven"	**360**	**292**	**217**	**195**	**253**	**1.317**

Tabel 4 - Begrootte uitgaven in scenario 2 per jaar.

Begroting ZvdT Scenario 2

Uitgaven in k€	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Cumulatief
In-cash uitgaven aan derden						
Marktoconsultaties	2	2	-	-	-	**4**
Patentenaanvragen/IP	-	-	-	20	20	**40**
Licenties	20	20	20	20	20	**100**
Investeringen algemene faciliteiten	100	50	-	-	-	**150**
Investeringen hardware “treintje 1 en 2”	100	400	500	-	-	**1.000**
Modificaties en onderhoud	-	150	250	225	150	**775**
Monitoringsprogramma	50	75	150	150	150	**575**
Chemicaliën verbruik/energieverbruik	50	75	75	75	75	**350**
Rapportages en communicatie	20	40	40	40	60	**200**
In-cash uitgaven uitvoeringsteams						
Programmaleider	135	150	150	130	130	**695**
PDEng(s)	139	123	144	139	176	**720**
Operators	50	100	100	100	37	**387**
Studenten	-	-	-	-	-	**-**
Onvoorzien 20%	130	240	290	180	160	**1.000**
Totaal in-cash uitgaven	**796**	**1.425**	**1.719**	**1.079**	**978**	**5.996**

In-kind bijdragen (geen onderdeel van programmabegroting)						
Partneroverleg	14	14	14	14	14	70
Stuurgroep	38	38	38	38	38	190
Expertteams						
WP0	115	115	83	67	67	447
WP1	45	45	-	10	10	110
WP2	22	-	-	-	10	32
WP3	10	-	-	-	-	10
WP4	24	4	10	-	-	38
WP5	-	8	14	28	9	59
WP6	10	-	10	-	4	24
WP7	-	-	-	-	-	-
WP8	22	22	22	22	66	154
Onvoorzien 20%	60	50	40	40	40	230
Totaal in-kind "uitgaven"	**360**	**296**	**231**	**219**	**258**	**1.364**

Tabel 5 - Begrootte uitgaven in scenario 3 per jaar.

Begroting ZvdT Scenario 3

Uitgaven in k€	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Cumulatief
In-cash uitgaven aan derden						
Marktoconsultaties	2	2	-	-	-	**4**
Patentenaanvragen/IP	-	-	-	20	20	**40**
Licenties	20	20	20	20	20	**100**
Investeringen algemene faciliteiten	300	100	50	50	50	**550**
Investeringen hardware “treintje 1 en 2”	100	400	500	-	-	**1.000**
Modificaties en onderhoud	-	150	250	300	200	**900**
Monitoringsprogramma	50	100	250	250	250	**900**
Chemicaliën verbruik/energieverbruik	50	100	100	100	100	**450**
Rapportages en communicatie	20	40	40	40	60	**200**
In-cash uitgaven uitvoeringsteams						
Programmaleider	150	150	150	150	150	**750**
PDEng(s)	160	160	160	160	320	**960**
Operators	50	100	100	100	100	**450**
Studenten	-	-	-	-	-	**-**
Onvoorzien 20%	180	260	320	240	250	**1.250**
Totaal in-cash uitgaven	**1.082**	**1.582**	**1.940**	**1.430**	**1.520**	**7.554**

In-kind bijdragen (geen onderdeel van programmabegroting)						
Partneroverleg	14	14	14	14	14	70
Stuurgroep	38	38	38	38	38	190
Expertteams						
WP0	115	115	83	67	67	447
WP1	45	45	-	10	10	110
WP2	22	-	-	-	10	32
WP3	10	-	-	-	-	10
WP4	24	4	10	-	-	38
WP5	-	8	14	28	22	72
WP6	10	-	10	-	4	24
WP7	-	-	-	20	90	110
WP8	22	22	22	22	66	154
Onvoorzien 20%	60	50	40	40	60	250
Totaal in-kind "uitgaven"	**360**	**296**	**231**	**239**	**381**	**1.507**

Tabel 6 – Huidige begrootte financiële bijdragen van de partners per jaar en de ontbrekende dekking voor uitvoering van het volledige plan (nog in te vullen via extra partners en/of subsidies)

Bijdragen partners	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Cumulatief
STOWA	200	200	200	200	200	**1000**
Aa en Maas	100	100	100	100	100	**500**
De Stichtse Rijnlanden	100	100	100	100	100	**500**
Hollands Noorderkwartier	100	100	100	100	100	**500**
Hollandse Delta	100	100	100	100	100	**500**
Rijnland	100	100	100	100	100	**500**
Vallei en Veluwe	100	100	100	100	100	**500**
Rijn en Ijssel	100	100	100	100	100	**500**
…						**0**
…						**0**
…						**0**
Totaal	**900**	**900**	**900**	**900**	**900**	**4500**

Subsidies (nog in te vullen)	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Cumulatief
Groeifonds						**0**
LIFE						**0**
Horizon						**0**
DEI						**0**
TKI						**0**
Interreg						**0**
…						**0**
Nog in te vullen:	182	682	1.040	530	620	**3054**
Totaal	**182**	**682**	**1.040**	**530**	**620**	**3054**

BIJLAGE 1: Leidende normen en afspraken voor Zuivering van de Toekomst

Kader Richtlijn Water (KRW) [mijlpalen 2027 en daarna iedere 6 jaar - 2033, 2039, 2045 …]
Vertaald, gebiedsgericht, oppervlaktewater kwaliteitsdoelen in effluenteisen voor nutriënten en zeer zorgwekkende stoffen (ZZS).

Europese Richtlijn Stedelijk Afvalwater [voorlopige mijlpalen 2039 > 150.000 i.e. en 2045 kleinere rwzi's in "gevoelige" gebieden]
Effluent = KRW-norm? Is toch N=8 en P=0,5 minder streng dan KRW toch?
Microverontreinigingen
Energieneutraal
Klimaatneutraal

Klimaatakkoord /Greendeal [2035 Klimaatneutraal]
Energieneutraal 2025/2030
Klimaatneutraal 2035 (inspanningsverplichting), anders 2050.

Grondstoffen akkoord [2030 50% en 2050 100%]
Circulair 2050

Bijlage 2: Detailbegroting naar werkpakket, deliverable en planning voor scenario 1.

					Uren (Uitvoeringsteams en in-cash)					Uren (Expertteams en in-kind)					Cash uitgaven loonkosten EUR					In-kind uitgaven loonkosten EUR					In-cash uitgaven investeringen EUR				
WP	Deliverable	Omschrijving	Uitvoeringsteams/in-cash	Expertteams/in-kind	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5
	0	Partneroverleggen		Lid directie/management						64	64	64	64	64	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 8.533	€ 8.533	€ 8.533	€ 8.533	€ 8.533					
	0	Stuurgroepoverleggen		Lid directie/management						240	240	240	240	240	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 32.000	€ 32.000	€ 32.000	€ 32.000	€ 32.000					
	0 D0.1	Verslagen Partneroverleg		Lid directie/management						40	40	40	40	40	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 5.333	€ 5.333	€ 5.333	€ 5.333	€ 5.333					
	0 D0.2	Verslagen Stuurgroep		Lid directie/management						48	48	48	48	48	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 6.400	€ 6.400	€ 6.400	€ 6.400	€ 6.400					
	0 D0.3	Eén of meerdere subsidieaanvragen		Adviseur						640	640	320	320	320	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 64.000	€ 64.000	€ 32.000	€ 32.000	€ 32.000					
	0 D0.4	Klankbordgroep bijeenkomsten (2 keer per jaar)		Adviseur						32	32	32	32	32	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 3.200	€ 3.200	€ 3.200	€ 3.200	€ 3.200					
	0 D0.5	Juridische adviezen van het expertteam juridische zaken		Adviseur						160	160	160	160	160	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 16.000	€ 16.000	€ 16.000	€ 16.000	€ 16.000					
	0 D0.6	Inkoopadviezen van het expertteam van inkopers.		Adviseur						320	320	320	160	160	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 32.000	€ 32.000	€ 32.000	€ 16.000	€ 16.000					
	0	Programmaleider	Programmaleider		200	200	200	200	200						€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
					200	200	200	200	200	1544	1544	1224	1064	1064	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000	€ 167.467	€ 167.467	€ 135.467	€ 119.467	€ 119.467	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -
	1 D1.1	Marktconsultatiedag		Adviseur						128	128				€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 12.800	€ 12.800	€ -	€ -	€ -	€ 2.000	€ 2.000			
	1 D1.2	Marktstrategie en aanbestedingsstrategie		Adviseur						320	320				€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 32.000	€ 32.000	€ -	€ -	€ -					
	1 D1.3	Eventuele patentaanvragen en opvolging daarvan		Adviseur									100	100	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000	€ 10.000				€ 20.000	€ 20.000
	1	Programmaleider	Programmaleider		150	150	150	150	150						€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
					150	150	150	150	150	448	448	0	100	100	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 44.800	€ 44.800	€ -	€ 10.000	€ 10.000	€ 2.000	€ 2.000	€ -	€ 20.000	€ 20.000
	2 D2.1	Lijst met potentiële zuiveringstreintjes	Onderzoeker	Adviseur	40					40					€ 2.133	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -	€ -	€ -	€ -					
	2 D2.2	Afwegingskader	Onderzoeker	Adviseur	100					40					€ 5.333	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -	€ -	€ -	€ -					
	2 D2.3	Selectie softwarepakket voor modellering zuiveringstreintjes.	Onderzoeker	Adviseur	40					40					€ 2.133	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -	€ -	€ -	€ -					
	2 D2.4	Modellen van alle procesonderdelen	Onderzoeker		600	600	400	400	100						€ 32.000	€ 32.000	€ 21.333	€ 21.333	€ 5.333	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	2 D2.5	Modellen referentiezuivering en zuiveringstreintjes.	Onderzoeker		600	600	300								€ 32.000	€ 32.000	€ 16.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	2 D2.6	Weging uitkomsten met afwegingskader	Onderzoeker	Adviseur	100					100					€ 5.333	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000	€ -	€ -	€ -	€ -					
	2 D2.7	Gevalideerd model van de pilottrein(en)	Onderzoeker				220	300	600						€ -	€ -	€ 11.733	€ 16.000	€ 32.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	2 D2.8	Uitgewerkt model demo-installatie.	Onderzoeker	Adviseur				200	300					100	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.667	€ 16.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000					
	2	Licentiekosten													€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000
	2	Programmaleider	Programmaleider		200	150	150	150	150						€ 20.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	2	Studenten	Staglairs		2400	1600	1600	1600	1600						€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
					4080	2950	2670	2650	2750	220	0	0	0	100	€ 98.933	€ 79.000	€ 64.067	€ 63.000	€ 68.333	€ 22.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000
	3 D3.1	Programma van Eisen pilotlocatie.	Onderzoeker	Adviseur	80					40					€ 4.267	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	3 D3.2	Onderbouwde locatiekeuze centrale pilotlocatie.	Onderzoeker	Adviseur	20					20					€ 1.067	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 2.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	3 D3.3	Ontwerp van aanvullend te realiseren faciliteiten.	Onderzoeker		40										€ 2.133	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 30.000					
	3 D3.4	Vergunningaanvraag (indien nodig).	Onderzoeker	Adviseur	40					40					€ 2.133	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 20.000					
	3 D3.5	Realisatie benodigde (ontbrekende) faciliteiten.	Onderzoeker		40										€ 2.133	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 50.000	€ 50.000				
	3 D3.6	Oplevering functionele pilotlocatie.	Onderzoeker		40										€ 2.133	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	3	Programmaleider	Programmaleider		50										€ 5.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	3	Studenten	Staglairs		800										€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
					1110	0	0	0	0	100	0	0	0	0	€ 18.867	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 100.000	€ 50.000	€ -	€ -	€ -
	4 D4.1	Aanbesteding ionenwisseling	Onderzoeker	Adviseur	40					100					€ 2.133	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000	€ -	€ -	€ -	€ -					
	4 D4.2	Bouw en oplevering ionenwisseling	Procesoperator/technicus		500										€ 33.333	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 100.000				
	4 D4.3	Ontwerp geselecteerde eerste zuiveringstrein.	Onderzoeker	Adviseur	300					40					€ 16.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -	€ -	€ -	€ -					
	4 D4.4	Aanbesteding eerste zuiveringstrein	Onderzoeker	Adviseur	100					100					€ 5.333	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000	€ -	€ -	€ -	€ -					
	4 D4.5	Bouw en oplevering van de eerste pilottrein.	Procesoperator/technicus			900									€ -	€ -	€ 60.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -		€ 400.000			
	4 D4.6	Ontwerp geselecteerde tweede zuiveringstrein.	Onderzoeker	Adviseur											€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	4 D4.7	Aanbesteding tweede zuiveringstrein	Onderzoeker	Adviseur											€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	4 D4.8	Bouw en oplevering van de tweede pilottrein.	Procesoperator/technicus												€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	4	Programmaleider	Programmaleider		350	200									€ 35.000	€ 20.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	4	Studenten	Staglairs		1600	1600									€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
					2890	2700	0	0	0	240	0	0	0	0	€ 91.800	€ 80.000	€ -	€ -	€ -	€ 24.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 100.000	€ 400.000	€ -	€ -	€ -
	5 D5.1	Rapportage stadium I pilottrein 1	Procesoperator/technicus	Adviseur		200					40				€ -	€ 13.333	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -	€ -	€ -		€ 100.000			
	5 D5.2	Rapportage stadium II voor pilottrein 1	Procesoperator/technicus	Adviseur		400					40				€ -	€ 26.667	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -		€ 50.000			
	5 D5.3	Optimalisaties pilottrein 1	Procesoperator/technicus	Adviseur			400	400				100	100		€ -	€ -	€ -	€ 26.667	€ 26.667	€ -	€ -	€ -	€ 10.000	€ 10.000	€ -			€ 150.000	€ 100.000	€ 100.000
	5 D5.4	Rapportage stadium III pilottrein 1	Procesoperator/technicus	Adviseur				300					40		€ -	€ -	€ -	€ -	€ 20.000	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -					
	5 D5.5	Rapportage stadium IV pilottrein 1	Procesoperator/technicus	Adviseur				200	350					40	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 13.333	€ 23.333	€ -	€ -	€ -	€ 4.000					
	5 D5.6	Rapportage stadium I pilottrein 2	Procesoperator/technicus	Adviseur											€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	5 D5.7	Rapportage stadium II voor pilottrein 2	Procesoperator/technicus	Adviseur											€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	5 D5.8	Optimalisaties pilottrein 2	Procesoperator/technicus	Adviseur											€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	5 D5.9	Rapportage stadium III pilottrein 2	Procesoperator/technicus	Adviseur											€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	5 D5.10	Rapportagestadium IV pilottrein 2	Procesoperator/technicus	Adviseur											€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	5	Energieverbruik													€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000
	5	Chemicalienverbruik													€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 40.000	€ 40.000	€ 40.000	€ 40.000	€ 40.000
	5	Programmaleider	Programmaleider			400	400	400	400						€ -	€ 40.000	€ 40.000	€ 40.000	€ 40.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	5	Onderzoeker	Onderzoeker			320	800	800	900						€ -	€ 17.067	€ 42.667	€ 42.667	€ 48.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	5	Studenten	Staglairs			3200	3200	3200	3200						€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
					0	4520	4800	5300	4850	0	80	100	140	40	€ -	€ 97.067	€ 109.333	€ 142.667	€ 111.333	€ -	€ 8.000	€ 10.000	€ 14.000	€ 4.000	€ 50.000	€ 200.000	€ 200.000	€ 150.000	€ 150.000

					Uren (Uitvoeringsteams en in-cash)					Uren (Experteams en in-kind)					Cash uitgaven loonkosten EUR					In-kind uitgaven loonkosten EUR					In-cash uitgaven investeringen EUR				
WP	Deliverable	Omschrijving	Uitvoeringsteams/in-cash	Expertteams/in-kind	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5
6	D6.1	Opstellen analyseplan (2x)	Onderzoeker	Adviseur	40		40			100		100			€ 2.133	€ -	€ 2.133	€ -	€ -	€ 10.000	€ -	€ 10.000	€ -	€ -					
6	D6.2	Lokale labfaciliteiten op orde.	Procesoperator/technicus	Adviseur	250										€ 16.667	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
6	D6.3	Contracteren van verschillende externe partijen.	Onderzoeker	Adviseur											€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
6	D6.4	Opleveren centrale databank ruwe meetdata	Onderzoeker	Adviseur					200					40	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.667	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000					
6		Analysekosten													€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 50.000	€ 50.000	€ 125.000	€ 125.000	€ 125.000
6		Monstername en analyses	Onderzoeker		300	500	500	500	500						€ 16.000	€ 26.667	€ 26.667	€ 26.667	€ 26.667	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
6		Programmaleider	Programmaleider		150	150	150	150	150						€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
6		Studenten	Stagiairs		1600	800	800	800	800						€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
					2340	1450	1490	1450	1650	100	0	100	0	40	€ 49.800	€ 41.667	€ 43.800	€ 41.667	€ 52.333	€ 10.000	€ -	€ 10.000	€ -	€ 4.000	€ 50.000	€ 50.000	€ 125.000	€ 125.000	€ 125.000
7	D7.1	Procestechnologisch ontwerp demonstratiezuivering.	Onderzoeker	Adviseur											€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
7	D7.2	Modelmatig vergelijk demonstratie- en referentiezuivering.	Onderzoeker	Adviseur											€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
7	D7.3	Locatieselectie voor de demonstratiezuivering.	Onderzoeker	Adviseur											€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
7	D7.4	Voorontwerp demonstratiezuivering.	Onderzoeker	Adviseur											€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
7	D7.5	Budgetraming demonstratiezuivering.	Onderzoeker	Adviseur											€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
7	D7.6	Digital-twinvoor de demonstratiezuivering	Onderzoeker	Adviseur											€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
7	D7.6	Haalbaarheidsstudie	Onderzoeker	Adviseur											€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
7		Programmaleider	Programmaleider												€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
7		Studenten	Stagiairs												€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
					0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -
8	D8.1	Jaarlijks communicatieplan (5x)		Adviseur						40	40	40	40	40	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ 4.000	€ 4.000	€ 4.000	€ 4.000					
8	D8.2	Socialmedia-uitingen, artikelen en persberichten		Adviseur						100	100	100	100	100	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000					
8	D8.3	Jaarlijkse kennismarkten voor externe partijen	Onderzoeker	Adviseur	40	40	40	40		40	40	40	40		€ 2.133	€ 2.133	€ 2.133	€ 2.133	€ -	€ 4.000	€ 4.000	€ 4.000	€ 4.000	€ -					
8	D8.4	Eindcongres Zuivering van de Toekomst	Onderzoeker	Adviseur					80					80	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.267	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 8.000					
8	D8.5	Halfjaarlijkse voortgangsrapportages	Onderzoeker	Adviseur	40	40	40	40	20	40	40	40	40	40	€ 2.133	€ 2.133	€ 2.133	€ 2.133	€ 1.067	€ 4.000	€ 4.000	€ 4.000	€ 4.000	€ 4.000	€ 20.000	€ 40.000	€ 40.000	€ 40.000	€ 20.000
8	D8.6	Eindrapport STOWA	Onderzoeker	Adviseur					200					400	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.667	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 40.000					€ 40.000
8		Programmaleider	Programmaleider		150	150	150	150	150						€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
					230	230	230	230	450	220	220	220	220	660	€ 19.267	€ 19.267	€ 19.267	€ 19.267	€ 31.000	€ 22.000	€ 22.000	€ 22.000	€ 22.000	€ 66.000	€ 20.000	€ 40.000	€ 40.000	€ 40.000	€ 60.000
															€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
		Onvoorzien (20%)													€ 63.000	€ 70.000	€ 54.000	€ 60.000	€ 60.000	€ 60.000	€ 48.000	€ 35.000	€ 33.000	€ 43.000	€ 68.000	€ 152.000	€ 77.000	€ 71.000	€ 75.000
															€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
WP	Deliverable	Omschrijving	Uitvoeringsteams/in-cash	Expertteams/in-kind	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5

Bijlage 3: Detailbegroting naar werkpakket, deliverable en planning voor scenario 2.

					Uren (Uitvoeringsteams en in-cash)					Uren (Experteams en in-kind)					Cash uitgaven loonkosten EUR					In-kind uitgaven loonkosten EUR					In-cash uitgaven investeringen EUR				
WP	Deliverable	Omschrijving	Uitvoeringsteams/in-cash	Expertteams/in-kind	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5
	0	Partneroverleggen		Lid directie/management						64	64	64	64	64	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 8.533	€ 8.533	€ 8.533	€ 8.533	€ 8.533					
	0	Stuurgroepoverleggen		Lid directie/management						240	240	240	240	240	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 32.000	€ 32.000	€ 32.000	€ 32.000	€ 32.000					
	0 D0.1	Verslagen Partneroverleg		Lid directie/management						40	40	40	40	40	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 5.333	€ 5.333	€ 5.333	€ 5.333	€ 5.333					
	0 D0.2	Verslagen Stuurgroep		Lid directie/management						48	48	48	48	48	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 6.400	€ 6.400	€ 6.400	€ 6.400	€ 6.400					
	0 D0.3	Eén of meerdere subsidieaanvragen		Adviseur						640	640	320	320	320	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 64.000	€ 64.000	€ 32.000	€ 32.000	€ 32.000					
	0 D0.4	Klankbordgroep bijeenkomsten (2 keer per jaar)		Adviseur						32	32	32	32	32	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 3.200	€ 3.200	€ 3.200	€ 3.200	€ 3.200					
	0 D0.5	Juridische adviezen van het expertteam juridische zaken		Adviseur						160	160	160	160	160	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 16.000	€ 16.000	€ 16.000	€ 16.000	€ 16.000					
	0 D0.6	Inkoopadviezen van het expertteam van inkopers.		Adviseur						320	320	320	160	160	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 32.000	€ 32.000	€ 32.000	€ 16.000	€ 16.000					
	0	Programmaleider	Programmaleider		300	300	300	300	300						€ 30.000	€ 30.000	€ 30.000	€ 30.000	€ 30.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
					300	300	300	300	300	1544	1544	1224	1064	1064	€ 30.000	€ 30.000	€ 30.000	€ 30.000	€ 30.000	€ 167.467	€ 167.467	€ 135.467	€ 119.467	€ 119.467	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -
	1 D1.1	Marktconsultatiedag		Adviseur						128	128				€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 12.800	€ 12.800	€ -	€ -	€ -	€ 2.000	€ 2.000			
	1 D1.2	Marktstrategie en aanbestedingsstrategie		Adviseur						320	320				€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 32.000	€ 32.000	€ -	€ -	€ -					
	1 D1.3	Eventuele patentaanvragen en opvolging daarvan		Adviseur									100	100	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000	€ 10.000				€ 20.000	€ 20.000
	1	Programmaleider	Programmaleider		150	150	150	150	150						€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
					150	150	150	150	150	448	448	0	100	100	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 44.800	€ 44.800	€ -	€ 10.000	€ 10.000	€ 2.000	€ 2.000	€ -	€ 20.000	€ 20.000
	2 D2.1	Lijst met potentiële zuiveringstreintjes	Onderzoeker	Adviseur	40					40					€ 2.133	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -	€ -	€ -	€ -					
	2 D2.2	Afwegingskader	Onderzoeker	Adviseur	100					40					€ 5.333	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -	€ -	€ -	€ -					
	2 D2.3	Selectie softwarepakket voor modellering zuiveringstreintjes.	Onderzoeker	Adviseur	40					40					€ 2.133	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -	€ -	€ -	€ -					
	2 D2.4	Modellen van alle procesonderdelen	Onderzoeker		600	600	400	400	100						€ 32.000	€ 32.000	€ 21.333	€ 21.333	€ 5.333	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	2 D2.5	Modellen referentiezuivering en zuiveringstreintjes.	Onderzoeker		600	600	300								€ 32.000	€ 32.000	€ 16.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	2 D2.6	Weging uitkomsten met afwegingskader	Onderzoeker	Adviseur	100					100					€ 5.333	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000	€ -	€ -	€ -	€ -					
	2 D2.7	Gevalideerd model van de pilottrein(en)	Onderzoeker				220	300	600						€ -	€ -	€ 11.733	€ 16.000	€ 32.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	2 D2.8	Uitgewerkt model demo-installatie.	Onderzoeker	Adviseur				200	300					100	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.667	€ 16.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000					
	2	Licentiekosten													€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000
	2	Programmaleider	Programmaleider		200	150	150	150	150						€ 20.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	2	Studenten	Staglairs		2400	1600	1600	1600	1600						€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
					4080	2950	2670	2650	2750	220	0	0	0	100	€ 98.933	€ 79.000	€ 64.067	€ 63.000	€ 68.333	€ 22.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000
	3 D3.1	Programma van Eisen pilotlocatie.	Onderzoeker	Adviseur	80					40					€ 4.267	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -	€ -	€ -	€ -					
	3 D3.2	Onderbouwde locatiekeuze centrale pilotlocatie.	Onderzoeker	Adviseur	20					20					€ 1.067	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 2.000	€ -	€ -	€ -	€ -					
	3 D3.3	Ontwerp van aanvullend te realiseren faciliteiten.	Onderzoeker		40										€ 2.133	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 30.000				
	3 D3.4	Vergunningaanvraag (indien nodig).	Onderzoeker	Adviseur	40					40					€ 2.133	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 20.000				
	3 D3.5	Realisatie benodigde (ontbrekende) faciliteiten.	Onderzoeker		40										€ 2.133	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 50.000	€ 50.000			
	3 D3.6	Oplevering functionele pilotlocatie.	Onderzoeker		40										€ 2.133	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	3	Programmaleider	Programmaleider		50										€ 5.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	3	Studenten	Staglairs		800										€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
					1110	0	0	0	0	100	0	0	0	0	€ 18.867	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 100.000	€ 50.000	€ -	€ -	€ -
	4 D4.1	Aanbesteding ionenwisseling	Onderzoeker	Adviseur	40					100					€ 2.133	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000	€ -	€ -	€ -	€ -					
	4 D4.2	Bouw en oplevering ionenwisseling	Procesoperator/technicus		500										€ 33.333	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 100.000				
	4 D4.3	Ontwerp geselecteerde eerste zuiveringstrein.	Onderzoeker	Adviseur	300					40					€ 16.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -	€ -	€ -	€ -					
	4 D4.4	Aanbesteding eerste zuiveringstrein	Onderzoeker	Adviseur	100					100					€ 5.333	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000	€ -	€ -	€ -	€ -					
	4 D4.5	Bouw en oplevering van de eerste pilottrein.	Procesoperator/technicus			900									€ -	€ 60.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -		€ 400.000			
	4 D4.6	Ontwerp geselecteerde tweede zuiveringstrein.	Onderzoeker	Adviseur		200					40				€ -	€ 10.667	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -	€ -	€ -					
	4 D4.7	Aanbesteding tweede zuiveringstrein	Onderzoeker	Adviseur			40					100			€ -	€ -	€ 2.133	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000	€ -	€ -					
	4 D4.8	Bouw en oplevering van de tweede pilottrein.	Procesoperator/technicus				900								€ -	€ -	€ 60.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -			€ 500.000		
	4	Programmaleider	Programmaleider		350	200	200								€ 35.000	€ 20.000	€ 20.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	4	Studenten	Staglairs		1600	1600	1600								€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
					2890	2900	2740	0	0	240	40	100	0	0	€ 91.800	€ 90.667	€ 82.133	€ -	€ -	€ 24.000	€ 4.000	€ 10.000	€ -	€ -	€ 100.000	€ 400.000	€ 500.000	€ -	€ -
	5 D5.1	Rapportage stadium I pilottrein 1	Procesoperator/technicus	Adviseur		200					40				€ -	€ 13.333	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -	€ -	€ -		€ 100.000			
	5 D5.2	Rapportage stadium II voor pilottrein 1	Procesoperator/technicus	Adviseur		400					40				€ -	€ 26.667	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -	€ -	€ -		€ 50.000			
	5 D5.3	Optimalisaties pilottrein 1	Procesoperator/technicus	Adviseur			400	400				100	100		€ -	€ -	€ 26.667	€ 26.667	€ -	€ -	€ -	€ 10.000	€ 10.000	€ -			€ 150.000	€ 100.000	€ 100.000
	5 D5.4	Rapportage stadium III pilottrein 1	Procesoperator/technicus	Adviseur				300					40		€ -	€ -	€ -	€ 20.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -					
	5 D5.5	Rapportage stadium IV pilottrein 1	Procesoperator/technicus	Adviseur				200	350					40	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 13.333	€ 23.333	€ -	€ -	€ -	€ 4.000					
	5 D5.6	Rapportage stadium I pilottrein 2	Procesoperator/technicus	Adviseur			200					40			€ -	€ -	€ 13.333	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -			€ 100.000		
	5 D5.7	Rapportage stadium II voor pilottrein 2	Procesoperator/technicus	Adviseur				400					40		€ -	€ -	€ -	€ 26.667	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -				€ 50.000	
	5 D5.8	Optimalisaties pilottrein 2	Procesoperator/technicus	Adviseur				200	200				100	50	€ -	€ -	€ -	€ 13.333	€ 13.333	€ -	€ -	€ -	€ 10.000	€ 5.000				€ 75.000	€ 50.000
	5 D5.9	Rapportage stadium III pilottrein 2	Procesoperator/technicus	Adviseur											€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	5 D5.10	Rapportagestadium IV pilottrein 2	Procesoperator/technicus	Adviseur											€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	5	Energieverbruik													€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000
	5	Chemicalienverbruik													€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 40.000	€ 60.000	€ 60.000	€ 60.000	€ 60.000
	5	Programmaleider	Programmaleider			400	400	400	400						€ -	€ 40.000	€ 40.000	€ 40.000	€ 40.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	5	Onderzoeker	Onderzoeker			320	1120	1120	1300						€ -	€ 17.067	€ 59.733	€ 59.733	€ 69.333	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	5	Studenten	Staglairs			3200	3200	3200	3200						€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
					0	4520	5320	6220	5450	0	80	140	280	90	€ -	€ 97.067	€ 139.733	€ 199.733	€ 146.006	€ -	€ 8.000	€ 14.000	€ 28.000	€ 9.000	€ 50.000	€ 225.000	€ 325.000	€ 300.000	€ 225.000

					Uren (Uitvoeringsteams en in-cash)					Uren (Experteams en in-kind)					Cash uitgaven loonkosten EUR					In-kind uitgaven loonkosten EUR					In-cash uitgaven investeringen EUR				
WP	Deliverable	Omschrijving	Uitvoeringsteams/in-cash	Expertteams/in-kind	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5
6	D6.1	Opstellen analyseplan (2x)	Onderzoeker	Adviseur	40		40			100		100			€ 2.133	€ -	€ 2.133	€ -	€ -	€ 10.000	€ -	€ 10.000	€ -	€ -					
6	D6.2	Lokale labfaciliteiten op orde.	Procesoperator/technicus	Adviseur	250										€ 16.667	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
6	D6.3	Contracteren van verschillende externe partijen.	Onderzoeker	Adviseur											€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
6	D6.4	Opleveren centrale databank ruwe meetdata	Onderzoeker	Adviseur					200					40	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.667	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000					
6		Analysekosten													€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 50.000	€ 75.000	€ 150.000	€ 150.000	€ 150.000
6		Monstername en analyses	Onderzoeker		300	500	500	500	500						€ 16.000	€ 26.667	€ 26.667	€ 26.667	€ 26.667	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
6		Programmaleider	Programmaleider		150	150	150	150	150						€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
6		Studenten	Staglairs		1600	800	800	800	800						€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
					2340	1450	1490	1450	1650	100	0	100	0	40	€ 49.800	€ 41.667	€ 43.800	€ 41.667	€ 52.333	€ 10.000	€ -	€ 10.000	€ -	€ 4.000	€ 50.000	€ 75.000	€ 150.000	€ 150.000	€ 150.000
7	D7.1	Procestechnologisch ontwerp demonstratiezuivering.	Onderzoeker	Adviseur											€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
7	D7.2	Modelmatig vergelijk demonstratie- en referentiezuivering.	Onderzoeker	Adviseur											€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
7	D7.3	Locatieselectie voor de demonstratiezuivering.	Onderzoeker	Adviseur											€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
7	D7.4	Voorontwerp demonstratiezuivering.	Onderzoeker	Adviseur											€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
7	D7.5	Budgetraming demonstratiezuivering.	Onderzoeker	Adviseur											€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
7	D7.6	Digital-twinvoor de demonstratiezuivering	Onderzoeker	Adviseur											€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
7	D7.6	Haalbaarheidsstudie	Onderzoeker	Adviseur											€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
7		Programmaleider	Programmaleider												€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
7		Studenten	Staglairs												€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
					0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -
8	D8.1	Jaarlijks communicatieplan (5x)		Adviseur						40	40	40	40	40	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ 4.000	€ 4.000	€ 4.000	€ 4.000					
8	D8.2	Socialmedia-uitingen, artikelen en persberichten		Adviseur						100	100	100	100	100	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000					
8	D8.3	Jaarlijkse kennismarkten voor externe partijen	Onderzoeker	Adviseur	40	40	40	40		40	40	40	40		€ 2.133	€ 2.133	€ 2.133	€ 2.133	€ -	€ 4.000	€ 4.000	€ 4.000	€ 4.000	€ -					
8	D8.4	Eindcongres Zuivering van de Toekomst	Onderzoeker	Adviseur					80					80	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.267	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 8.000					
8	D8.5	Halfjaarlijkse voortgangsrapportages	Onderzoeker	Adviseur	40	40	40	40	20	40	40	40	40	40	€ 2.133	€ 2.133	€ 2.133	€ 2.133	€ 1.067	€ 4.000	€ 4.000	€ 4.000	€ 4.000	€ 4.000	€ 20.000	€ 40.000	€ 40.000	€ 40.000	€ 20.000
8	D8.6	Eindrapport STOWA	Onderzoeker	Adviseur					200					400	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.667	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 40.000					€ 40.000
8		Programmaleider	Programmaleider		150	150	150	150	150						€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
					230	230	230	230	450	220	220	220	220	660	€ 19.267	€ 19.267	€ 19.267	€ 19.267	€ 31.000	€ 22.000	€ 22.000	€ 22.000	€ 22.000	€ 66.000	€ 20.000	€ 40.000	€ 40.000	€ 40.000	€ 60.000
															€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
		Onvoorzien (20%)													€ 65.000	€ 75.000	€ 79.000	€ 74.000	€ 69.000	€ 60.000	€ 49.000	€ 38.000	€ 36.000	€ 44.000	€ 68.000	€ 162.000	€ 207.000	€ 106.000	€ 95.000
															€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
WP	Deliverable	Omschrijving	Uitvoeringsteams/in-cash	Expertteams/in-kind	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5

Bijlage 4: Detailbegroting naar werkpakket, deliverable en planning voor scenario 3.

					Uren (Uitvoeringsteams en in-cash)					Uren (Experteams en in-kind)					Cash uitgaven loonkosten EUR					In-kind uitgaven loonkosten EUR					In-cash uitgaven investeringen EUR				
WP	Deliverable	Omschrijving	Uitvoeringsteams/in-cash	Expertteams/in-kind	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5
	0	Partneroverleggen		Lid directie/management						64	64	64	64	64	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 8.533	€ 8.533	€ 8.533	€ 8.533	€ 8.533					
	0	Stuurgroepoverleggen		Lid directie/management						240	240	240	240	240	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 32.000	€ 32.000	€ 32.000	€ 32.000	€ 32.000					
	0 D0.1	Verslagen Partneroverleg		Lid directie/management						40	40	40	40	40	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 5.333	€ 5.333	€ 5.333	€ 5.333	€ 5.333					
	0 D0.2	Verslagen Stuurgroep		Lid directie/management						48	48	48	48	48	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 6.400	€ 6.400	€ 6.400	€ 6.400	€ 6.400					
	0 D0.3	Eén of meerdere subsidieaanvragen		Adviseur						640	640	320	320	320	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 64.000	€ 64.000	€ 32.000	€ 32.000	€ 32.000					
	0 D0.4	Klankbordgroep bijeenkomsten (2 keer per jaar)		Adviseur						32	32	32	32	32	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 3.200	€ 3.200	€ 3.200	€ 3.200	€ 3.200					
	0 D0.5	Juridische adviezen van het expertteam juridische zaken		Adviseur						160	160	160	160	160	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 16.000	€ 16.000	€ 16.000	€ 16.000	€ 16.000					
	0 D0.6	Inkoopadviezen van het expertteam van inkopers.		Adviseur						320	320	320	160	160	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 32.000	€ 32.000	€ 32.000	€ 16.000	€ 16.000					
	0	Programmaleider	Programmaleider		300	300	300	300	300						€ 30.000	€ 30.000	€ 30.000	€ 30.000	€ 30.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
					300	300	300	300	300	1544	1544	1224	1064	1064	€ 30.000	€ 30.000	€ 30.000	€ 30.000	€ 30.000	€ 167.467	€ 167.467	€ 135.467	€ 119.467	€ 119.467	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -
	1 D1.1	Marktconsultatiedag		Adviseur						128	128				€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 12.800	€ 12.800	€ -	€ -	€ -	€ 2.000	€ 2.000			
	1 D1.2	Marktstrategie en aanbestedingsstrategie		Adviseur						320	320				€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 32.000	€ 32.000	€ -	€ -	€ -					
	1 D1.3	Eventuele patentaanvragen en opvolging daarvan		Adviseur									100	100	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000	€ 10.000				€ 20.000	€ 20.000
	1	Programmaleider	Programmaleider		150	150	150	150	150						€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
					150	150	150	150	150	448	448	0	100	100	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 44.800	€ 44.800	€ -	€ 10.000	€ 10.000	€ 2.000	€ 2.000	€ -	€ 20.000	€ 20.000
	2 D2.1	Lijst met potentiële zuiveringstreintjes	Onderzoeker	Adviseur	40					40					€ 2.133	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -	€ -	€ -	€ -					
	2 D2.2	Afwegingskader	Onderzoeker	Adviseur	100					40					€ 5.333	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -	€ -	€ -	€ -					
	2 D2.3	Selectie softwarepakket voor modellering zuiveringstreintjes.	Onderzoeker	Adviseur	40					40					€ 2.133	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -	€ -	€ -	€ -					
	2 D2.4	Modellen van alle procesonderdelen	Onderzoeker		800	800	400	400	100						€ 42.667	€ 42.667	€ 21.333	€ 21.333	€ 5.333	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	2 D2.5	Modellen referentiezuivering en zuiveringstreintjes.	Onderzoeker		800	800	300								€ 42.667	€ 42.667	€ 16.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	2 D2.6	Weging uitkomsten met afwegingskader	Onderzoeker	Adviseur	100					100					€ 5.333	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000	€ -	€ -	€ -	€ -					
	2 D2.7	Gevalideerd model van de pilottrein(en)	Onderzoeker				220	300	600						€ -	€ -	€ 11.733	€ 16.000	€ 32.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	2 D2.8	Uitgewerkt model demo-installatie.	Onderzoeker	Adviseur				200	300					100	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.667	€ 16.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000					
	2	Licentiekosten													€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000
	2	Programmaleider	Programmaleider		350	150	150	150	50						€ 35.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 5.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	2	Studenten	Staglairs		2400	1600	1600	1600	1600						€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
					4630	3350	2670	2650	2650	220	0	0	0	100	€ 135.267	€ 100.333	€ 64.067	€ 63.000	€ 58.333	€ 22.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000
	3 D3.1	Programma van Eisen pilotlocatie.	Onderzoeker	Adviseur	80					40					€ 4.267	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -	€ -	€ -	€ -					
	3 D3.2	Onderbouwde locatiekeuze centrale pilotlocatie.	Onderzoeker	Adviseur	20					20					€ 1.067	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 2.000	€ -	€ -	€ -	€ -					
	3 D3.3	Ontwerp van aanvullend te realiseren faciliteiten.	Onderzoeker		40										€ 2.133	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 30.000				
	3 D3.4	Vergunningaanvraag (indien nodig).	Onderzoeker	Adviseur	40					40					€ 2.133	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 20.000				
	3 D3.5	Realisatie benodigde (ontbrekende) faciliteiten.	Onderzoeker		40										€ 2.133	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 250.000	€ 100.000	€ 50.000	€ 50.000	€ 50.000
	3 D3.6	Oplevering functionele pilotlocatie.	Onderzoeker		40										€ 2.133	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	3	Programmaleider	Programmaleider		50										€ 5.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	3	Studenten	Staglairs		800										€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
					1110	0	0	0	0	100	0	0	0	0	€ 18.867	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 300.000	€ 100.000	€ 50.000	€ 50.000	€ 50.000
	4 D4.1	Aanbesteding ionenwisseling	Onderzoeker	Adviseur	40					100					€ 2.133	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000	€ -	€ -	€ -	€ -					
	4 D4.2	Bouw en oplevering ionenwisseling	Procesoperator/technicus		500										€ 33.333	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 100.000				
	4 D4.3	Ontwerp geselecteerde eerste zuiveringstrein.	Onderzoeker	Adviseur	300					40					€ 16.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -	€ -	€ -	€ -					
	4 D4.4	Aanbesteding eerste zuiveringstrein	Onderzoeker	Adviseur	100					100					€ 5.333	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000	€ -	€ -	€ -	€ -					
	4 D4.5	Bouw en oplevering van de eerste pilottrein.	Procesoperator/technicus			900									€ -	€ 60.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -		€ 400.000			
	4 D4.6	Ontwerp geselecteerde tweede zuiveringstrein.	Onderzoeker	Adviseur		200					40				€ -	€ 10.667	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -	€ -	€ -					
	4 D4.7	Aanbesteding tweede zuiveringstrein	Onderzoeker	Adviseur			40					100			€ -	€ -	€ 2.133	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000	€ -	€ -					
	4 D4.8	Bouw en oplevering van de tweede pilottrein.	Procesoperator/technicus				900								€ -	€ -	€ 60.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -			€ 500.000		
	4	Programmaleider	Programmaleider		350	200	200								€ 35.000	€ 20.000	€ 20.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	4	Studenten	Staglairs		1600	1600	1600								€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
					2890	2900	2740	0	0	240	40	100	0	0	€ 91.800	€ 90.667	€ 82.133	€ -	€ -	€ 24.000	€ 4.000	€ 10.000	€ -	€ -	€ 100.000	€ 400.000	€ 500.000	€ -	€ -
	5 D5.1	Rapportage stadium I pilottrein 1	Procesoperator/technicus	Adviseur		200					40				€ -	€ 13.333	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -	€ -	€ -		€ 100.000			
	5 D5.2	Rapportage stadium II voor pilottrein 1	Procesoperator/technicus	Adviseur		400					40				€ -	€ 26.667	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -	€ -	€ -		€ 50.000			
	5 D5.3	Optimalisaties pilottrein 1	Procesoperator/technicus	Adviseur			400	400				100	100		€ -	€ -	€ 26.667	€ 26.667	€ -	€ -	€ -	€ 10.000	€ 10.000	€ -			€ 150.000	€ 100.000	€ 100.000
	5 D5.4	Rapportage stadium III pilottrein 1	Procesoperator/technicus	Adviseur				300					40		€ -	€ -	€ -	€ 20.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -					
	5 D5.5	Rapportage stadium IV pilottrein 1	Procesoperator/technicus	Adviseur				200	350					40	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 13.333	€ 23.333	€ -	€ -	€ -	€ 4.000					
	5 D5.6	Rapportage stadium I pilottrein 2	Procesoperator/technicus	Adviseur			200					40			€ -	€ -	€ 13.333	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -	€ -			€ 100.000		
	5 D5.7	Rapportage stadium II voor pilottrein 2	Procesoperator/technicus	Adviseur				400					40		€ -	€ -	€ -	€ 26.667	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ -				€ 50.000	
	5 D5.8	Optimalisaties pilottrein 2	Procesoperator/technicus	Adviseur				200	400				100	100	€ -	€ -	€ -	€ 13.333	€ 26.667	€ -	€ -	€ -	€ 10.000	€ 10.000				€ 150.000	€ 100.000
	5 D5.9	Rapportage stadium III pilottrein 2	Procesoperator/technicus	Adviseur					350					40	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 23.333	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000					
	5 D5.10	Rapportagestadium IV pilottrein 2	Procesoperator/technicus	Adviseur					400					40	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 26.667	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000					
	5	Energieverbruik													€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000
	5	Chemicalienverbruik													€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 40.000	€ 80.000	€ 80.000	€ 80.000	€ 80.000
	5	Programmaleider	Programmaleider			400	400	400	400						€ -	€ 40.000	€ 40.000	€ 40.000	€ 40.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	5	Onderzoeker	Onderzoeker			320	1120	1120	1300						€ -	€ 17.067	€ 59.733	€ 59.733	€ 69.333	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
	5	Studenten	Staglairs			3200	3200	3200	3200						€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
					0	4520	5320	6220	6400	0	80	140	280	220	€ -	€ 97.067	€ 139.733	€ 199.733	€ 209.333	€ -	€ 8.000	€ 14.000	€ 28.000	€ 22.000	€ 50.000	€ 250.000	€ 350.000	€ 400.000	€ 300.000

					Uren (Uitvoeringsteams en in-cash)					Uren (Expertteams en in-kind)					Cash uitgaven loonkosten EUR					In-kind uitgaven loonkosten EUR					In-cash uitgaven investeringen EUR				
WP	Deliverable	Omschrijving	Uitvoeringsteams/in-cash	Expertteams/in-kind	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5
6	D6.1	Opstellen analyseplan (2x)	Onderzoeker	Adviseur	40		40			100		100			€ 2.133	€ -	€ 2.133	€ -	€ -	€ 10.000	€ -	€ 10.000	€ -	€ -					
6	D6.2	Lokale labfaciliteiten op orde.	Procesoperator/technicus	Adviseur	250										€ 16.667	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
6	D6.3	Contracteren van verschillende externe partijen.	Onderzoeker	Adviseur											€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
6	D6.4	Opleveren centrale databank ruwe meetdata	Onderzoeker	Adviseur					200					40	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.667	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000					
6		Analysekosten													€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 50.000	€ 100.000	€ 250.000	€ 250.000	€ 250.000
6		Monstername en analyses	Onderzoeker		300	800	800	800	800						€ 16.000	€ 42.667	€ 42.667	€ 42.667	€ 42.667	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
6		Programmaleider	Programmaleider		150	150	150	150	150						€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
6		Studenten	Stagiairs		1600	800	800	800	800						€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
					2340	1750	1790	1750	1950	100	0	100	0	40	€ 49.800	€ 57.667	€ 59.800	€ 57.667	€ 68.333	€ 10.000	€ -	€ 10.000	€ -	€ 4.000	€ 50.000	€ 100.000	€ 250.000	€ 250.000	€ 250.000
7	D7.1	Procestechnologisch ontwerp demonstratiezuivering.	Onderzoeker	Adviseur					300					200	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 16.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 20.000					
7	D7.2	Modelmatig vergelijk demonstratie- en referentiezuivering.	Onderzoeker	Adviseur					300					100	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 16.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000					
7	D7.3	Locatieselectie voor de demonstratiezuivering.	Onderzoeker	Adviseur				100					200		€ -	€ -	€ -	€ 5.333	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 20.000	€ -					
7	D7.4	Voorontwerp demonstratiezuivering.	Onderzoeker	Adviseur					800					200	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 42.667	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 20.000					
7	D7.5	Budgetraming demonstratiezuivering.	Onderzoeker	Adviseur					200					100	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.667	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000					
7	D7.6	Digital-twinvoor de demonstratiezuivering	Onderzoeker	Adviseur					400					100	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 21.333	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000					
7	D7.6	Haalbaarheidsstudie	Onderzoeker	Adviseur					400					200	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 21.333	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 20.000					
7		Programmaleider	Programmaleider					200	300						€ -	€ -	€ -	€ 20.000	€ 30.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
7		Studenten	Stagiairs					1600	1600						€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
					0	0	0	1900	4300	0	0	0	200	900	€ -	€ -	€ -	€ 25.333	€ 158.000	€ -	€ -	€ -	€ 20.000	€ 90.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -
8	D8.1	Jaarlijks communicatieplan (5x)		Adviseur						40	40	40	40	40	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.000	€ 4.000	€ 4.000	€ 4.000	€ 4.000					
8	D8.2	Socialmedia-uitingen, artikelen en persberichten		Adviseur						100	100	100	100	100	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000					
8	D8.3	Jaarlijkse kennismarkten voor externe partijen	Onderzoeker	Adviseur	40	40	40	40		40	40	40	40		€ 2.133	€ 2.133	€ 2.133	€ 2.133	€ -	€ 4.000	€ 4.000	€ 4.000	€ 4.000	€ -					
8	D8.4	Eindcongres Zuivering van de Toekomst	Onderzoeker	Adviseur					80					80	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 4.267	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 8.000					
8	D8.5	Halfjaarlijkse voortgangsrapportages	Onderzoeker	Adviseur	40	40	40	40	20	40	40	40	40	40	€ 2.133	€ 2.133	€ 2.133	€ 2.133	€ 1.067	€ 4.000	€ 4.000	€ 4.000	€ 4.000	€ 4.000	€ 20.000	€ 40.000	€ 40.000	€ 40.000	€ 20.000
8	D8.6	Eindrapport STOWA	Onderzoeker	Adviseur					200					400	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 10.667	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 40.000					€ 40.000
8		Programmaleider	Programmaleider		150	150	150	150	150						€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
					230	230	230	230	450	220	220	220	220	660	€ 19.267	€ 19.267	€ 19.267	€ 19.267	€ 31.000	€ 22.000	€ 22.000	€ 22.000	€ 22.000	€ 66.000	€ 20.000	€ 40.000	€ 40.000	€ 40.000	€ 60.000
															€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
		Onvoorzien (20%)													€ 72.000	€ 82.000	€ 82.000	€ 82.000	€ 114.000	€ 60.000	€ 49.000	€ 38.000	€ 40.000	€ 64.000	€ 108.000	€ 182.000	€ 242.000	€ 156.000	€ 140.000
															€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -					
WP	Deliverable	Omschrijving	Uitvoeringsteams/in-cash	Expertteams/in-kind	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5

Bijlage 5: Details urenbegroting en gehanteerde kentallen voor loonkosten voor de uitvoeringsteams.

Tabel 7 - Urenbegroting Ontwikkelteam en Modelleringsteam (Scenario 3, in de scenario's 1 en 2 zijn de begrootte uren ook iets lager).

Uren leden Ontwikkelteam en Modelleringsteam	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5
Programmaleider	1500	1500	1500	1500	1500
Onderzoeker	3000	3000	3000	3000	6000
Procesoperator/technicus	750	1500	1500	1500	1500
Stagiairs	6400	7200	7200	7200	7200

Tabel 8 - Basisbedragen met betrekking tot loonkosten zoals aangenomen voor de verschillende functiegroepen in de detailbegroting.

Loonkosten

1500	uur/FTE/jaar

Functie	Bruto salariskosten EUR/FTE/jaar	Bruto salariskosten EUR/uur
Lid directie/management	€ 200.000,00	€ 133,33
Adviseur	€ 150.000,00	€ 100,00
Technicus/engineer	€ 100.000,00	€ 66,67
...		
Ontwikkelteam functies		
Programmaleider	€ 150.000,00	€ 100,00
Procesoperator/technicus	€ 100.000,00	€ 66,67
Onderzoeker	€ 80.000,00	€ 53,33

Commissieadvies	
Datum vergadering:	**Waterketen en Duurzaamheid d.d. 18 september 2025**
Agendapunt:	**4.2 Zuivering van de Toekomst**
Advies:	***ADVIES:*** *De commissie adviseert positief.* *Het agendapunt als* ***bespreekstuk*** *te agenderen voor de AB-vergadering van 10 oktober 2025.* De ***fractie AWP*** heeft de volgende schriftelijke vragen ingediend: 1. Is het DB bereid om in het besluit op te nemen dat we in 2027 evalueren? **Antwoord DB:** Nee. In het programma zijn al go/no-go momenten opgenomen op basis van de inhoud. We committeren ons nu aan een programma dat vijf jaar gaat lopen op basis van de huidige stand van zaken en onze huidige ambities voor de lange termijn. Het valt niet te verwachten dat deze op een termijn van 2 jaar volledig anders zullen zijn. 2. Is bekend dat onder verwijzing naar artikel "Von der Toilette zuruck in der Wasserhahn" in de Frankfurter Allgemeine van 25 augustus jl in Namibie (Windhoek) DPR (Direct Potable Reuse) wordt toegepast d.w.z. dat rioolwater direct wordt omgezet in drinkwater en is dat procedé niet zeer bruikbaar bij zuivering van de toekomst? **Antwoord DB:** Er zijn al langer methoden om afvalwater tot drinkwater te zuiveren (indirect gebeurt dit ook al door drinkwaterbedrijven die water uit de Maas innemen). De grote uitdaging zit hem in de combinatie van aspecten die simultaan gerealiseerd moeten worden: zuiveren tot herbruikbaar water, energieneutraal zijn, klimaatneutraal zijn en circulair zijn. Vaak gebruiken dergelijke processen namelijk veel energie of grondstoffen. Daarnaast onderzoeken drinkwaterbedrijven, waterschappen, ministerie en kennisinstellingen in het langjarig Onderzoeksprogramma De Ultieme Waterfabriek gezamenlijk de (on)mogelijkheden van de route van effluent naar drinkwater in de Nederlandse context. De resultaten daarvan worden in 2027 verwacht. 3. Hoe worden we (überhaupt) op de hoogte gehouden van ontwikkelingen die op het niveau van de Unie worden geïnitieerd? **Antwoord DB:** Dit programma is niet op het niveau van de Unie geïnitieerd. Als er relevante ontwikkelingen/initiatieven vanuit de Unie komen die bestuurlijk relevant zijn voor u, wordt u daar uiteraard via het reguliere proces middels een informatienota van op de hoogte gebracht. 4. Zuivering van de toekomst" is een majeure" ontwikkeling zodanig dat je eigenlijk mag verwachten dat dat waterschapsbreed cq landelijk wordt opgepakt/aangepakt. Waarom doen er maar een paar mee en hoe worden de kosten / baten straks geregeld? **Antwoord DB:** Dat klopt. Er zijn 7 waterschappen en STOWA die het initiatief hebben genomen en nu van start gaan. Maar de mogelijkheid staat nadrukkelijk open voor andere waterschappen om ook aan te haken. In maart 2025 zijn alle waterschappen ambtelijk geïnformeerd over dit initiatief en uitgenodigd na te denken over deelname. In september worden alle waterschappen ambtelijk nog eens expliciet de vraag gesteld welke waterschappen wel/niet mee willen doen aan dit programma. Dat is uiteindelijk een keuze van elke individuele organisatie.

Zaaknummer: 674718

ADVIESNOTA VOOR HET ALGEMEEN BESTUUR D.D. 10 OKTOBER 2025

VOORSTEL:

1. In te stemmen met het Plan van Aanpak (PvA) van het Onderzoeks- en ontwikkelingsprogramma Zuivering van de Toekomst en het aangaan van bijgaande samenwerkingsovereenkomst (SOK);
2. Hiervoor €100.000,- per jaar beschikbaar te stellen voor de komende vijf jaar;
3. In te stemmen met ondertekening van de SOK door de portefeuillehouder Waterketen en Duurzaamheid.

PROBLEEMSTELLING

Waterschap Aa en Maas heeft op basis van de EU Richtlijn Stedelijk Afvalwater (RSA) en de Kaderrichtlijn Water (KRW) verplichtingen ten aanzien van waterkwaliteit en een hogere effluentkwaliteit. Daarnaast zijn aanvullende doelen gesteld op het gebied van klimaatneutraliteit, circulariteit en energieneutraliteit. Het huidige biologisch zuiveringsproces heeft nadelen t.a.v. deze doelen en eisen, zoals het vrijkomen van broeikasgassen in de vorm van koolstofdioxide, methaan en lachgas, vooral door de omzetting van koolstof- en stikstofverbindingen. Hierbij gaan ook veel van de aanwezige grondstoffen en energie in het rioolwater verloren. Ook zijn de huidige rwzi's niet in staat om alle verontreinigingen te verwijderen, waardoor we de gewenste waterkwaliteit niet kunnen bereiken om als Waterfabriek te kunnen fungeren.
Een belangrijk onderdeel van de nieuwe Afvalwaterstrategie 2026-2036, zoals vastgesteld door het AB op 04-07-2025, is daarom dat alternatieve technieken onderzocht en doorontwikkeld moeten worden om tot een "toekomstbestendig zuiveringsconcept" te komen waarmee alle doelen optimaal bereikt kunnen worden.
Mede op initiatief van Aa en Maas is het onderzoeks- en ontwikkelingsprogramma "Zuivering van de Toekomst" in het leven geroepen om alternatieve zuiveringstechnieken te onderzoeken die de doelen op het gebied van de effluentkwaliteit, klimaatneutraliteit, circulariteit en energieneutraliteit bereikbaar maken. Als ieder waterschap zelf onderzoek uitvoert is dit erg kostbaar. Daarom hebben de STOWA en zeven waterschappen besloten samen onderzoek te doen. Hiervoor is een samenwerkingsovereenkomst (SOK) en een gezamenlijk Plan van Aanpak (PvA) opgesteld dat nu ter goedkeuring voorligt.

BEOOGD EFFECT

Het beoogd effect is dat er actief onderzoek gedaan wordt naar betere technieken/zuiveringsconcepten dan de huidige biologische rioolwaterzuiveringstechniek (op basis van actief slib). Zo willen we tot een proces komen waarmee de doelstellingen

op het gebied van effluentkwaliteit, klimaatneutraliteit, circulariteit en energieneutraliteit vóór 2050 gehaald kunnen worden. Het is de bedoeling dat we met dit programma over vijf jaar op een punt in de ontwikkeling zijn dat een demonstratiezuivering gerealiseerd zou kunnen worden.

ARGUMENTEN

1.1. Met dit onderzoeksprogramma zetten we actief stappen naar een nieuw zuiveringsproces waarmee onze doelen en ambities gerealiseerd kunnen worden.

Met de huidige assets kunnen op termijn niet alle ambities en uitdagingen het hoofd worden geboden:

- Schoner water: slechts een beperkt aantal (KRW-) stoffen zijn biologisch te verwijderen;
- Energieneutraal: het energieverbruik blijft toenemen door een veranderend aanbod en strengere eisen;
- Klimaatneutraal: biologisch zuiveren produceert áltijd broeikasgassen (CO_2, methaan en lachgas);
- Circulair: het biologische zuiveringsprincipe is gebaseerd op afbraak naar CO_2 in plaats van gericht op grondstofwinning;
- Zuiveringen die fungeren als Waterfabriek en daarmee een waterkwaliteit leveren afhankelijk van de functie (proceswater, bedrijfswater, drinkwater) waarmee we ook de waterkringloop circulair kunnen maken;

1.2. Om de doelen in 2050 te kunnen halen moet er nu een ontwikkeling in gang gezet worden.

De rioolwaterzuiveringen hebben een lange levensduur. Daarom duurt het lang voordat bij een transitie naar een compleet nieuw zuiveringsconcept alle bestaande assets zijn vervangen. Daarom moeten we nu starten met het ontwikkelen van kansrijke nieuwe zuiveringsconcepten.

1.3. Het programma Zuivering van de Toekomst (ZvdT) is een structureel en breed gedragen initiatief om een benodigd nieuw zuiveringsconcept te ontwikkelen.

In het onderzoeks- en ontwikkelingsprogramma ZvdT wordt gedurende 5 jaar onderzoek gedaan naar alternatieve zuiveringsconcepten door een vast team van waterschappers en wetenschappers op een centrale pilotlocatie. Daarbij wordt eerst een modelmatige screening uitgevoerd naar bekende/kansrijke technieken. Op basis daarvan ontstaat inzicht in welke zuiveringsconcepten het meest kansrijk zijn. Vervolgens realiseren we één of meerdere pilotzuiveringen die we in snelle verbetercycli door ontwikkelen. We doen dit met zeven waterschappen en STOWA samen, zodat we het niet allemaal alleen hoeven te doen. Het programma is landelijk gepitcht en wordt ook bij andere waterschappen positief ontvangen. Wellicht sluiten later nog meer waterschappen aan.

KANTTEKENINGEN/RISICO'S

1.1. *Als geen betere/optimalere zuiveringsconcepten te vinden zijn, wordt het programma gestopt.*
Het programma heeft na de modelleringsfase en ook later in het programma go-no-go beslismomenten in het PvA en de SOK opgenomen. Als uit het onderzoek blijkt dat er geen technieken zijn die beter scoren dan de huidige biologische zuivering (referentie), dan houdt het programma daar op. Door deze aanpak wordt verantwoord met publiek geld omgegaan. Uiteraard dienen dan wel de eventueel nog lopende verplichtingen afgehandeld te worden.

1.2. *Onderzoek en ontwikkeling kent per definitie een grote mate van onzekerheid.*
Bij onderzoek en ontwikkeling moeten we altijd rekening houden met afwijkingen ten opzichte van een vooraf uitgewerkt plan. Zowel op het gebied van planning, financiën, nieuwe technieken, scope, personele invulling etc. kunnen onverwachte veranderingen plaatsvinden. Het PvA kent al een zekere mate van flexibiliteit t.o.v. beschikbare financiële middelen zodat altijd duidelijk is wat wel/niet gerealiseerd kan worden. Als afwijkingen buiten de kaders van het PvA nodig zijn, dan is daar in het programma rekening mee gehouden en kunnen de programmapartners hier in het partneroverleg over beslissen. Uiteraard dient dan iedere partner zijn eigen positie intern (vooraf) goed afgestemd te hebben.

FINANCIËN/SUBSIDIES/PROJECTENBOEK

Het programma ZvdT wordt gefinancierd met bijdragen van de deelnemende waterschappen (elk €100.000 per jaar voor vijf jaar) en het STOWA (€200.000 per jaar voor vijf jaar). Voor meer details over de programmabegroting zie het PvA in de bijlagen. De bijdrage van Aa en Maas (€100.000 per jaar) is reeds opgenomen in de Voorjaarsnota (VJN) en begroting 2026 onder onderzoeken in het kader van de nieuwe Afvalwaterstrategie. Onder voorbehoud van goedkeuring van de begroting is daarmee geld beschikbaar voor dit programma.

In de uitvoering fungeert STOWA als kassier en penvoerder in het programma. De andere deelnemende partners zijn Vallei en Veluwe, Rijnland, Hollandse Delta, Hollands Noorderkwartier, Stichtse Rijnlanden en Rijn en IJssel. Mogelijk dat later dit jaar nog andere waterschappen aanhaken bij het programma, de gesprekken hierover lopen. In de SOK (en het PvA) is een regeling opgenomen onder welke voorwaarden partijen kunnen toetreden (en eventueel uittreden).

In aanvulling op het budget dat de programmapartners bij elkaar brengen, worden aanvullende subsidies voor het programma als geheel of voor deelonderwerpen van het programma, eventueel zelfs voor individuele technieken/processtappen, aangevraagd. Het programmateam gaat hier in samenwerking met subsidieadviseurs van de deelnemende waterschappen, zelf actief naar op zoek.

Op die manier wordt maximaal onderzoek/onderzoeksresultaat bewerkstelligd met de beschikbaar gestelde middelen. Het PvA voorziet (voor een deel) in flexibiliteit welke onderzoeken wel/niet uitgevoerd worden afhankelijk van de aanvullend nog te verkrijgen financiële middelen. Het bestuur zal via de portefeuillehouder op de hoogte worden gehouden van de ontwikkelingen op dit vlak.

BIJDRAGE DUURZAAM WATERSCHAP

Zoals toegelicht is dit programma belangrijk om de doelen op het gebied van circulariteit, energieneutraliteit en klimaatneutraliteit te halen, evenals een betere effluentkwaliteit.

UITVOERING/VERVOLG

Na ondertekening van de SOK door de partners (september/oktober) kan het programma in het najaar officieel van start voor een looptijd van 5 jaar. In de tussentijd worden al voorbereidende werkzaamheden verricht met betrekking tot voorstudies (modellering), voorbereidende werkzaamheden voor het realiseren van een pilotlocatie (vergunning/ontwerp) en het inventariseren van de personele invulling.

COMMUNICATIE/PARTICIPATIE

Wanneer de samenwerkingsovereenkomst ondertekend is, zal hierover een gezamenlijk nieuwsbericht volgen in combinatie met een fotomoment met alle partners. Deze zal (i.c.m. social media inzet) op onze website en reguliere media verspreid worden. Gedurende het traject kijken we samen met onze samenwerkingspartners naar mogelijke communicatiemomenten. De verwachting is dat er verschillende interessante communicatiemomenten gaan volgen gedurende de loop van het programma. In het PvA is hier meer aandacht aan besteed. Maar hieronder vallen bijvoorbeeld STOWA rapportage, symposia en een congres.

De samenwerkingsovereenkomst zal actief openbaar gemaakt worden. Dit volgt uit (toekomstige) nieuwe wetgeving t.a.v. het openbaar maken van samenwerkingsverbanden.

BIJLAGEN

Bijlage 1: Samenwerkingsovereenkomst - Zuivering van de Toekomst (SOK)
Bijlage 2: Plan van Aanpak - Zuivering van de Toekomst (PvA).

VERSIEDATUM

02-09-2025

Zaaknummer: 674718

AB-BESLUIT

ONDERWERP:
Onderzoeks- en ontwikkelingsprogramma Zuivering van de Toekomst

AGENDAPUNT:
4.2.C, Zuivering van de Toekomst

BESLUITNUMMER:

INVESTERINGSBESLUIT:
[Indien van toepassing, hier het nummer dat staat vermeld op de financiële paragraaf weergeven. De financiële paragraaf wordt door financiën opgesteld.]

Het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas;

gelezen het voorstel van het Dagelijks Bestuur van 02-09-2025 ;

gelet op het bepaalde in de ;

gezien het advies van de commissie Commissie Waterketen en Duurzaamheid van 18-09-2025 ;

overwegende

BESLUIT:

1. In te stemmen met het Plan van Aanpak (PvA) van het Onderzoeks- en ontwikkelingsprogramma Zuivering van de Toekomst en het aangaan van bijgaande samenwerkingsovereenkomst (SOK);
2. Hiervoor €100.000,- per jaar beschikbaar te stellen voor de komende vijf jaar;
3. In te stemmen met ondertekening van de SOK door de portefeuillehouder Waterketen en Duurzaamheid.

Aldus vastgesteld door het Algemeen Bestuur in zijn openbare vergadering van 10-10-2025,

De secretaris, De dijkgraaf,

Peter Verlaan Mario Jacobs

Waterschap Aa en Maas

Algemeen Bestuur

Dossiernummer	2459
Extern Zaak ID	0654593808
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	10 oktober 2025
Agendapunt	5.1
Titel	Beantwoording aanvullende artikel 44 vragen fractie Partij voor de Dieren inzake diersterfte in water bij het bedrijventerrein Helmond
Organisatieonderdeel	District Boven Aa
Projectenboeknummer en naam	
Portefeuillehouder	Oegema, S.
Digitale toegankelijkheid toegepast	Ja
paraafsecretaris	

Bijlagen
Getekende beantwoording artikel 44 vragen fractie Partij voor de Dieren inzake diersterfte in water bij het bedrijventerrein Helmond (geanonimiseerd)

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Algemeen Bestuur	6 juni 2025
Algemeen Bestuur	**10 oktober 2025**
Algemeen Bestuur	12 december 2025

Voorgesteld besluit

Kennis te nemen van de beantwoording van de aanvullende artikel 44 vragen van de fractie Partij voor de Dieren inzake diersterfte in water bij het bedrijventerrein Helmond.

Waterschap Aa en Maas

Fractie Partij voor de Dieren
t.a.v. Mevrouw C.F.A. Vos
[redacted]

Datum 26 augustus 2025
Zaaknummer 593808
Doorkiesnr. [redacted]
Onderwerp Beantwoording aanvullende vragen van 2 juli 2025 ex art. 44 van het reglement van Orde Algemeen Bestuur inzake diersterfte in het water bij het bedrijventerrein 'Zuidoost Brabant' in Helmond.
Bijlage(n)

Geachte mevrouw Vos,

Op 2 juli 2025 hebben wij van u een mail ontvangen met aanvullende vragen op onze beantwoording inzake diersterfte in het water bij het bedrijventerrein "Zuidoost Brabant" in Helmond.
Hieronder treft u het antwoord aan op uw vragen.

Vraag 1
U gaf aan dat de oorzaak van de vissterfte hoogstwaarschijnlijk het riooloverstort is. Er was één monster met erg hoge waardes N-totaal, en erg hoge gehaltes van de opgeloste gehaltes aluminium, koper en zink. Kunnen deze stoffen gerelateerd worden aan een overstort?

Antwoord
Ja.

Vraag 2
Heeft u van de gemeente vernomen wanneer de verbeteringsmaatregelen aan de werking van het rioleringssysteem worden uitgevoerd zodat er geen overstort meer plaats kan vinden? zo nee, welke actie heeft u naar de gemeente toe ondernomen om duidelijk te krijgen wanneer het rioolstelsel wordt aangepakt? Welke actie onderneemt u om te bereiken dat de gemeente zo spoedig mogelijk actie onderneemt zodat de kwaliteit van het ontvangende water niet verder verslechterd?

Antwoord
We zijn en blijven in nauw overleg met de gemeente Helmond om een vermindering van de overstort op zo kort mogelijke termijn tot stand te brengen. Hieronder een tabel met daarin een overzicht van de reeks maatregelen zoals gemeente Helmond inmiddels neemt en gaat nemen.

Bezoekadres
Pettelaarpark 70
5216 PP 's-Hertogenbosch

Postadres
Postbus 5049
5201 GA 's-Hertogenbosch

T 088 178 80 00
info@aaenmaas.nl
www.aaenmaas.nl

Maatregel	Status juli 2025	Planning
Vergroten pompcapaciteit hoofdgemaal Korendijk	In voorbereiding, opdracht voor engineering verleend.	Start aanbesteding eind 2025 Uitvoering 2026
Afkoppelen weg Gerstdijk	In voorbereiding. Deels al uitgevoerd bij wegreconstructie. Nieuwe HWA moet nog worden gelegd.	Uitvoering eind 2025
Aanpassing persleidingen laaddocks bedrijven	In voorbereiding.	Uitvoering 2025-2026 (afhankelijk van bedrijven)
Afkoppelen wegen rondom singel door plaatsen uitstroombanden	In voorbereiding.	Uitvoering 2025
Controle bedrijven door ODZOB	In uitvoering, ODZOB controleert de 4 grootste lozers op BZOB op de vergunde lozingsnormen en hoeveelheden.	Controles zomer 2025 afgerond Een eventueel vervolgtraject komt daarna
Plaatsen sensoren bij interne overstorten	Uitgevoerd	

Vraag 3
Tot het moment dat het probleem van overstorten is opgelost, zien we graag maatregelen om diersterfte te voorkomen. Daartoe hebben we de volgende vragen:
- U gaf aan: ‘Naar aanleiding van de kwaliteitsproblemen rondom BZOB zullen we de grootste lozers hier dit jaar (2024) controleren’: wat zijn de resultaten hiervan? - Kan de omgevingsdienst nog meer betekenen op het BZOB, bv meer controleren en indien nodig handhaven?

Antwoord
We hebben een aantal overtredingen geconstateerd, zowel in de kwaliteit als ook in de kwantiteit van de lozing. Als waterschap hebben we de omgevingsdienst geadviseerd en met klem gevraagd hier tegen op te treden. De omgevingsdienst zal gaan optreden om de bedrijven er toe te dwingen deze overtredingen te beëindigen. De gemeente Helmond kan als bevoegd gezag de omgevingsdienst opdracht geven meer soortgelijke controles uit te voeren.

Vraag 4
Zijn er op het bedrijventerrein vergunningen die kunnen worden herzien?

Antwoord
Als er naar aanleiding van de controles van de bedrijven door de ODZOB vergunningen moeten worden herzien of aangepast, zal dit in nauw overleg worden opgepakt.

Vraag 5
Is het mogelijk om, tot het moment dat de gemeente het rioolstelsel aanpast, een aanvullende zuiveringsstap bij het bedrijventerrein te maken of rooster te plaatsen of weet ik veel wat? dit zal wel niet mogelijk zijn of hebben jullie daar nog ideeën over?

Antwoord
Nee, dat is niet mogelijk.

Bezoekadres
Pettelaarpark 70
5216 PP ’s-Hertogenbosch

Postadres
Postbus 5049
5201 GA ’s-Hertogenbosch

T 088 178 80 00
info@aaenmaas.nl
www.aaenmaas.nl

Vraag 6
Ten slotte hebben we nog een vraag om de kwaliteit van het water nu al te verbeteren:
- Het voornemen is om de waterbodem van de ringsloot en de Rochadevijver uit te baggeren, na verbeteringsmaatregelen aan de werking van het rioleringssysteem. mochten de verbeteringsmaatregelen aan het rioleringssysteem lang duren, bent u bereid om dit jaar al te baggeren? Houdt u met het baggeren rekening met het waterleven?

Antwoord
De ringsloot is in 2021 geheel uitgebaggerd. De Rochadevijver is in 2014 geheel uitgebaggerd. De ringsloot en Rochadevijver staan nog niet op de planning om uit te baggeren. Mede omdat het nog niet zo lang geleden is dat de ringsloot is uitgebaggerd. In het reguliere bagger proces van Aa en Maas zal beoordeeld worden of het noodzakelijk is de ringsloot en de Rochadevijver eerder uit te baggeren.

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
Het dagelijks bestuur,

de secretaris,

Peter Verlaan

de voorzitter,

Mario Jacobs

Bezoekadres
Pettelaarpark 70
5216 PP 's-Hertogenbosch

Postadres
Postbus 5049
5201 GA 's-Hertogenbosch

T 088 178 80 00
info@aaenmaas.nl
www.aaenmaas.nl

Waterschap Aa en Maas

Algemeen Bestuur

Dossiernummer	2708
Extern Zaak ID	0654670450
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	10 oktober 2025
Agendapunt	5.2
Titel	Beantwoording artikel 44 vragen fractie Partij voor de Dieren inzake nalopen op vis na baggerwerkzaamheden
Organisatieonderdeel	Onderzoek en Advies Watersysteem
Projectenboeknummer en naam	
Portefeuillehouder	Dijk, P. van
Digitale toegankelijkheid toegepast	Ja
paraafsecretaris	

Bijlagen
Getekende beantwoording artikel 44 vragen fractie Partij voor de Dieren inzake nalopen op vis na baggerwerkzaamheden (geanonimiseerd)

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Algemeen Bestuur	**10 oktober 2025**
Algemeen Bestuur	14 november 2025

Toelichting

PO Beheer Watersysteem 19 aug.

Voorgesteld besluit

Kennis te nemen van de beantwoording van de artikel 44 vragen van de fractie Partij voor de Dieren inzake nalopen op vis na baggerwerkzaamheden.

Waterschap Aa en Maas

Fractie Partij voor de Dieren
T.a.v. mevrouw C.F.A. Vos
[redacted]

Datum 26 augustus 2025
Zaaknummer 670450
Doorkiesnr. [redacted]
Onderwerp Beantwoording vragen ex art. 44 van het reglement van Orde Algemeen Bestuur inzake nalopen op vis na baggerwerkzaamheden
Bijlage(n)

Geachte mevrouw Vos,

Op 2 juli 2025 heeft u via de mail namens de fractie Partij voor de Dieren schriftelijke vragen gesteld op grond van artikel 44 Reglement van Orde Algemeen Bestuur. Hieronder treft u het antwoord aan op uw vragen.

Inleiding Partij voor de Dieren op de vragen:
We hebben een aantal vragen over het nalopen na baggeren. Vissen kunnen soms per ongeluk mee uitgebaggerd worden, en soms wordt nagelopen om die vissen terug te gooien. De portefeuillehouder geeft het volgende aan:
"Daar waar relevant lopen we altijd na. Voor degenen die dit werk moeten uitvoeren is het wel handig om daar flexibel in te kunnen zijn ivm de kosten. Willen we dit efficient kunnen blijven doen dan is het belangrijk om ter plekke te beoordelen of het wel of niet zinnig is."
Daarom hebben we de volgende vragen:

Vraag 1. Welke opdracht wordt verstrekt aan degenen die baggeren ten aanzien van nalopen?

Antwoord
Vooropgesteld passen we bij onze onderhoudswerkzaamheden de habitatbenadering zo breed mogelijk toe, met als doel de goede staat van instandhouding van soorten. Voor het baggeren betekent dit dat we de periodes kiezen die buiten de paai- en migratietijd van vissen liggen. En dat we daar waar mogelijk een deel van de bagger aan de zijkanten laten zitten. Daarmee wordt leefgebied behouden voor vissen en is het goed voor de biodiversiteit in de brede zin.

Naast de zorgplicht die voor eenieder geldt, krijgen aannemers die voor ons baggeren in hun opdracht mee dat ze zich moeten houden aan de Gedragscode bestendig beheer en onderhoud en het Ecologisch werkprotocol voor baggeren. Ten aanzien van vissen betekent dit dat de kraanmachinist de werksnelheid aanpast zodat vissen vluchtmogelijkheid hebben, en op de kant meegekomen vissen direct terug moet plaatsen. Onze toezichthouders zien daar op toe.

Momenteel worden onze ecologische werkprotocollen geactualiseerd op basis van de nieuwe gedragscode die per 1 april 2025 in werking is. Daarin wordt op kaart aangegeven waar aanvullend op bovengenoemde werkwijze, een extra persoon op het werk aanwezig moet zijn die zich bezig houdt met het terugplaatsen van vissen.

Vraag 2 Wordt door de aannemer teruggekoppeld of er is nagelopen of niet en of daarbij vissen zijn aangetroffen?

Antwoord
In de huidige situatie wordt het vigerende werkprotocol gevolgd (direct terugzetten bij aantreffen vis). In de

Bezoekadres
Pettelaarpark 70
5216 PP 's-Hertogenbosch

Postadres
Postbus 5049
5201 GA 's-Hertogenbosch

T 088 178 80 00
info@aaenmaas.nl
www.aaenmaas.nl

actualisatie van de werkprotocollen wordt dit aangevuld met kaarten met hotspots waar een extra persoon nodig is om na te lopen. Dit wordt vervolgens onderdeel van de opdracht die aan de aannemer wordt gegeven. Bij de uitvoering zal er geregistreerd moeten worden wanneer dit gedaan is en hoeveel vissen er zijn aangetroffen.

Vraag 3 Wordt aan de aannemer duidelijk gemaakt wanneer het relevant/ zinnig is om na te lopen?

Antwoord
In de huidige situatie wordt het vigerende werkprotocol gevolgd (direct terugzetten bij aantreffen vis). In de actualisatie van de werkprotocollen wordt dit aangevuld met kaarten met hotspots waar een extra persoon nodig is om na te lopen. Dit wordt vervolgens onderdeel van de opdracht die aan de aannemer wordt gegeven.

Vraag 4 Zijn er aanvullende kosten bij het nalopen voor vissen, zo ja, is dat te kwantificeren?

Antwoord
Ja, nalopen kost tijd en dus ook geld. Precieze kosten zijn niet te kwantificeren omdat deze zijn verdisconteerd in de eenheidsprijzen per strekkende meter baggerwerk waarmee de aannemer heeft ingeschreven op het onderhoudsbestek.

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
Het dagelijks bestuur,

de secretaris,

Peter Verlaan

de dijkgraaf

Mario Jacobs

Bezoekadres
Pettelaarpark 70
5216 PP 's-Hertogenbosch

Postadres
Postbus 5049
5201 GA 's-Hertogenbosch

T 088 178 80 00
info@aaenmaas.nl
www.aaenmaas.nl

Waterschap Aa en Maas

Algemeen Bestuur

Dossiernummer	2517
Extern Zaak ID	420273
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	10 oktober 2025
Agendapunt	5.3
Titel	Dashboard waterveiligheid Q2 2025
Organisatieonderdeel	Waterveiligheid
Projectenboeknummer en naam	
Portefeuillehouder	Dijk, P. van
Digitale toegankelijkheid toegepast	Ja
paraafsecretaris	

Bijlagen
Dashboard waterveiligheid Q2 2025 def.

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Algemeen Bestuur	**10 oktober 2025**

Voorgesteld besluit

Kennis te nemen van het dashboard waterveiligheid Q2 2025 (peildatum 15 juli 2025).

Waterveiligheid - HWBP

Waterschap Aa en Maas
veilig voldoende schoon water

Financieel

Financiele meerjarenplanning HWBP-projecten

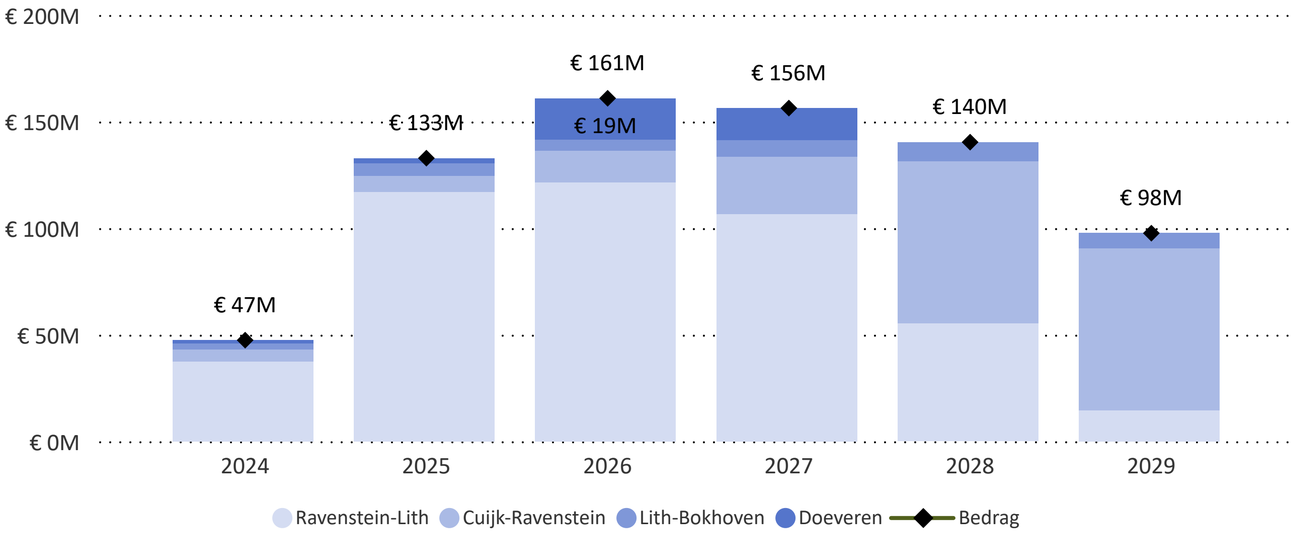

Planning en Omgeving

Overzicht projectplanning

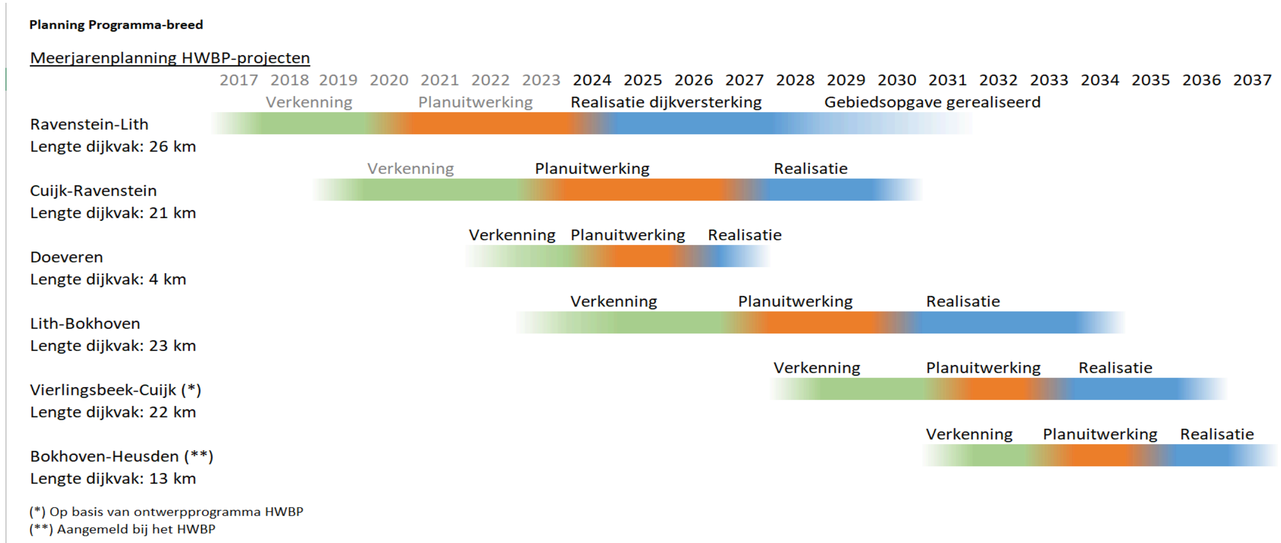

Financieel

Jaarlijkse bijdrage WS Aa en Maas aan HWBP

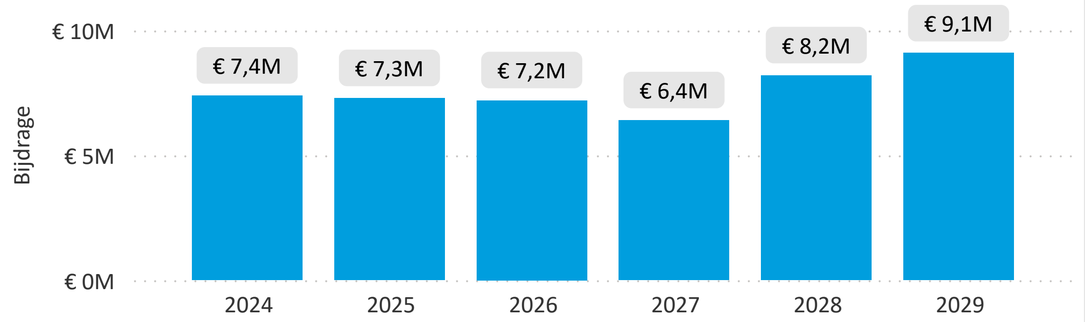

Verwachte interne FTE

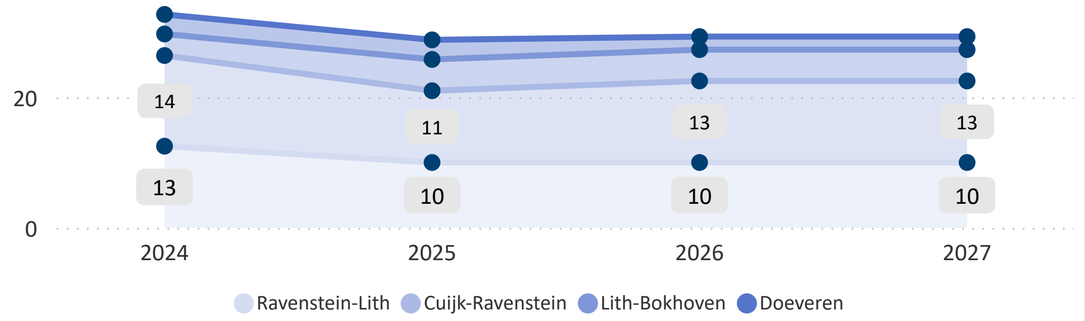

Beoordeling

Trajectoverzicht projecten

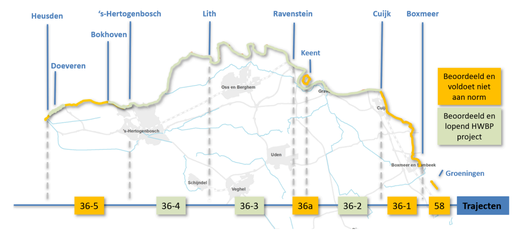

Beoordeling primaire keringen (Km)

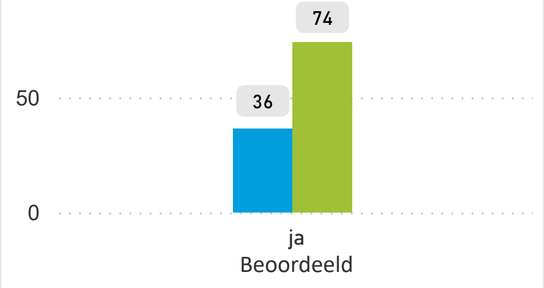

Waterveiligheid - HWBP

Waterschap Aa en Maas
veilig voldoende schoon water

Projectnaam

Ravenstein-Lith

Trajectnr.	Aantal Km.	Aantal kunstwerken	Beoordeling
36-3	26	2	ja

Projectvoortgang

Omgevingsrelatie

Financien

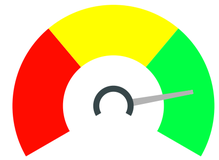

Toelichting projectvoortgang

Nr	Toelichting
61	In meerdere gebieden zijn werkzaamheden gestart of in volle gang. Op 16 mei heeft het algemeen bestuur een werkbezoek gebracht aan het project.
62	In juni 2025 is de Integrale Overall Planning geactualiseerd. De eindmijlpaal (werk volledig uitgevoerd) uit de realisatieovereenkomst blijft ongewijzigd echter is de de buffer voor de deeloplevering van het subsysteem Dijk kleiner geworden waardoor er minder ruimte is voor onvoorziene vertragingen. De druk op planning is toegenomen door vertraging in de ontwerpplanning (Boskalis) en knelpunten in het kabels- en leidingenproces. Hoewel de planning haalbaar wordt geacht, vraagt de beperkte buffer om strakke sturing en tijdige besluitvorming bij afwijkingen.
64	Grondverwerving verloopt conform verwachting, met parallel lopende onteigeningsprocedure.
65	Veiligheidsbewustzijn wordt actief geborgd.

Toelichting Omgevingsrelatie

Nr	Toelichting
66	In mei 2025 is het informatiecentrum in Megen feestelijk geopend en ingericht door AtelierNL. Sindsdien hebben diverse groepen, waaronder bewoners, bestuurders en projectpartners het centrum bezocht. De communicatie met de omgeving verloopt positief, onder meer via goed bezochte inloopmomenten, actieve betrokkenheid van dorpsraden en ondernemers en via de project-app.
67	Er is intensief en constructief contact met stakeholders zoals Enexis, Brabant Water, RWS en gemeentes over complexe raakvlakken. De uitspraak van de Raad van State over de projectplannen Waterwet is met 6 tot 12 maanden vertraagd. Het effect hiervan wordt in Q3/Q4 2025 nader onderzocht.

Toelichting Financien

Nr	Toelichting
68	De prognose realisatie is gecorrigeerd van 465,00 in Q1 2025 naar 479,00 in Q2 2025, dit is inclusief de 6 mln. rentelasten en de 7,6 mln. vastgoedkosten RWS die in het dashboard Q1 abusievelijk niet waren vermeld.
69	De Prognose Einde Werk (PEW) is ten opzichte van Q1 2025 met circa € 1,7 mln. verhoogd door indexering, aanvullende contractafspraken en het vervallen van enkele kansen. Dit kan worden opgevangen binnen de post onvoorzien, waardoor het project financieel beheerst blijft. De PEW wordt gedurende het werk steeds geactualiseerd.
70	In Q2 2025 is het voorschot van het HWBP van € 40 mln. en de bijdrage van € 1,79 mln. van gem. Oss ontvangen. Afhandeling van financiële afspraken met andere partners verloopt trager dan gewenst. Dit wordt intensief besproken met de partners om oplopende voorfinancieringslasten voor het waterschap te voorkomen.
71	In het eerste jaar van de uitvoering zijn er drie risico’s opgetreden die ten laste komen van de risicoreservering in het projectbudget. Deze kosten kunnen dankzij een aantal meevallers worden gecompenseerd.

Projectnaam

Ravenstein-Lith

Planning en Bestuurlijke besluitvorming

Bestuurlijke besluitvorming

Nr	Toelichting	Planning	Werkelijk
53	AB: Themabijeenkomst informeren AB stand van zaken project		23-05-2024
54	AB: Bestuursovereenkomst en kredietaanvraag Realisatie		05-07-2024
55	Start werkzaamheden aan de dijk		06-01-2025
57	KRW-maatregelen uitgevoerd	22-12-2027	
58	Oplevering dijkversterkingsmaatregelen	31-12-2028	
59	Oplevering rivierverruimende en gebiedsgerichte maatregelen (geheel project)	31-12-2030	
60	Het werk volledig uitgevoerd	31-12-2030	

Meerjarenplanning

Projectnaam	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Ravenstein-Lith							
Planuitwerking							
Realisatie							

Financien

Planning uitgaven per jaar/fase

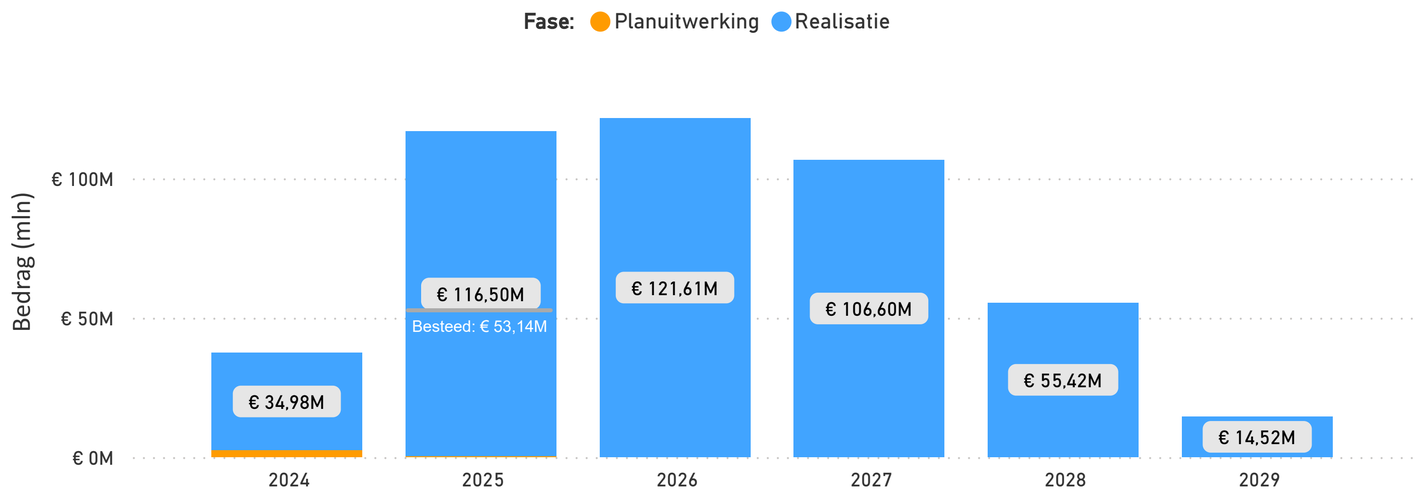

Uitgaven : Ravenstein-Lith

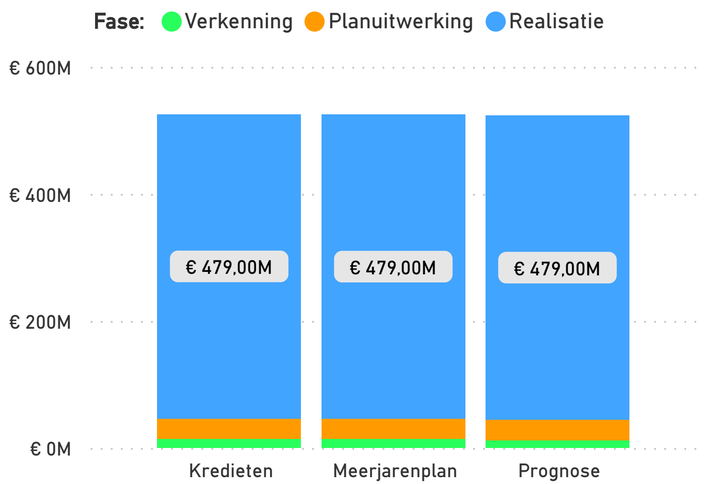

Inkomsten excl. eigen bijdrage AM : Ravenstei...

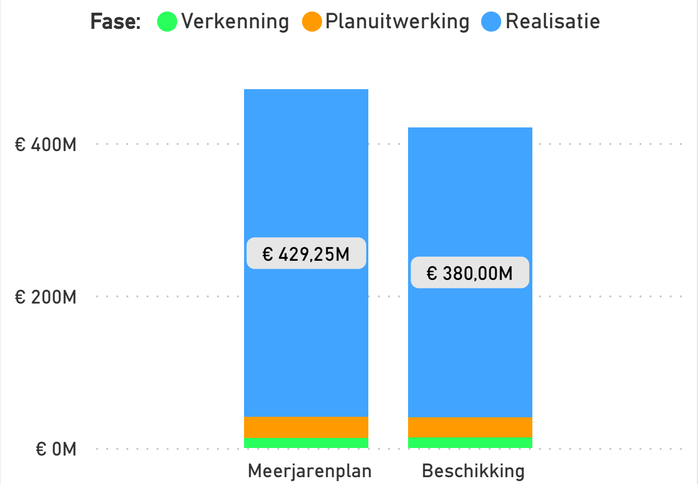

Projectnaam

Cuijk-Ravenstein

Trajectnr.	Aantal Km.	Aantal kunstwerken	Beoordeling
36-2	21	10	ja

Projectvoortgang

Omgevingsrelatie

Financien

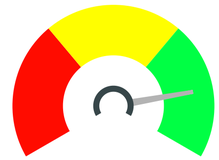

Toelichting projectvoortgang

Nr	Toelichting
27	Het voorlopig ontwerp is opgesteld en opgeleverd. Daarnaast is ook gewerkt aan het vergunningenontwerp. Dit dient als basis voor het projectbesluit en de hoofdvergunningen. De concept vergunningen zijn inmiddels ter toetsing aangeboden aan de bevoegd gezagen.
28	De aanbesteding is gestart en de selectiefase is inmiddels afgerond. Hierbij zijn drie aannemers geselecteerd. Deze drie partijen hebben inmiddels hun aanbieding ingediend en zijn door het projectteam beoordeeld. Voorlopige gunning is voorzien in augustus.
29	In oktober 2025 zal worden gestart met het opstellen van het definitief ontwerp gezamenlijk met de nog te selecteren aannemer.
30	De conditionerende onderzoeken zijn opgestart en zullen gedurende het jaar 2025/2026 worden uitgevoerd.

Toelichting Omgevingsrelatie

Nr	Toelichting
31	In de maanden juni/juli 2025 zijn er nog vijf informatiebijeenkomsten geweest verspreid over het traject om bewoners en belanghebbende te informeren over het vergunningenontwerp en het projectbesluit.
32	Naar verwachting zal het projectbesluit in oktober/november 2025 worden aangeboden aan het dagelijks bestuur. Daarna zal deze in november/december 2025 ter inzage komen te liggen. Eventuele zienswijzen worden in Q1 2026 beantwoord. Gezien de complexe ontwerpopgave voor de kademuren in Grave zal eerst nog aanvullend constructief onderzoek uitgevoerd dienen te worden alvorens er een voorlopig ontwerp voor de onderbouw kan worden opgesteld. Om die reden zal de onderbouw van de kademuur in een nog later op te stellen uitwerkingsbesluit worden opgenomen. Dit uitwerkingsbesluit zal naar verwachting in Q2/Q3 2026 aan het dagelijks bestuur worden aangeboden en tevens ter inzage worden gelegd.
33	Op basis van het vergunningenontwerp zal de minnelijke grondverwerving in Q3 2025 worden gestart.

Toelichting Financien

Nr	Toelichting
34	De kosten van de conditionerende onderzoeken zijn hoger dan verwacht. De uitgaven passen echter nog binnen het beschikbaar gestelde krediet en verleende subsidie.
35	De gemaakte kosten voor de reeds opgestelde ontwerpen voor de meekoppelkansen zullen in Q3 2025 worden afgerekend met de initiatiefnemers. Voor het opstellen van een definitief ontwerp incl. conditionering wordt een besluit verwacht van de initiatiefnemers in september 2025.
36	De verwachting is dat in Q1/Q2 2026 een kredietvoorstel voor de voorbereiding realisatiefase zal worden voorgelegd aan het algemeen bestuur.

Projectnaam

Cuijk-Ravenstein

Planning en Bestuurlijke besluitvorming

Bestuurlijke besluitvorming

Nr	Toelichting	Planning	Werkelijk
15	DB: Besluit oplossingsrichting kademuur Grave		14-01-2025
16	Thema AB: Toelichting stavaza Cuijk-Ravenstein		27-01-2025
17	DB: Akkoord ter inzagelegging ontwerp Projectbesluit Cuijk-Ravenstein	01-07-2025	
18	Thema AB: Toelichting stavaza Cuijk-Ravenstein	26-09-2025	
19	Gunning aannemer bouwteam fase	11-10-2025	
20	DB: Vaststellen Projectbesluit, plan MER en hoofdvergunningen Cu-Ra	05-01-2026	
21	AB: Kredietaanvraag voorbereiding Realisatiefase Cuijk-Ravenstein	03-07-2026	
22	GS: Projectbesluit Cuijk-Ravenstein	31-03-2026	
24	AB: Kredietaanvraag voorbereiding Realisatiefase Cuijk-Ravenstein	05-06-2026	
25	DB: Vaststellen Uitwerkingsbesluit kademuren Grave	22-09-2026	

Meerjarenplanning

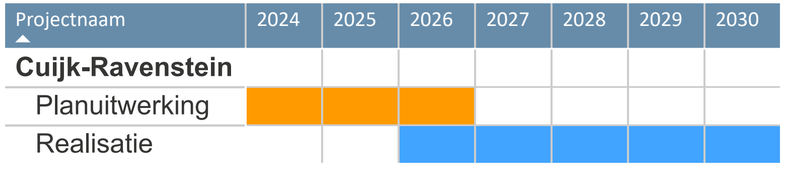

Financien

Planning uitgaven per jaar/fase

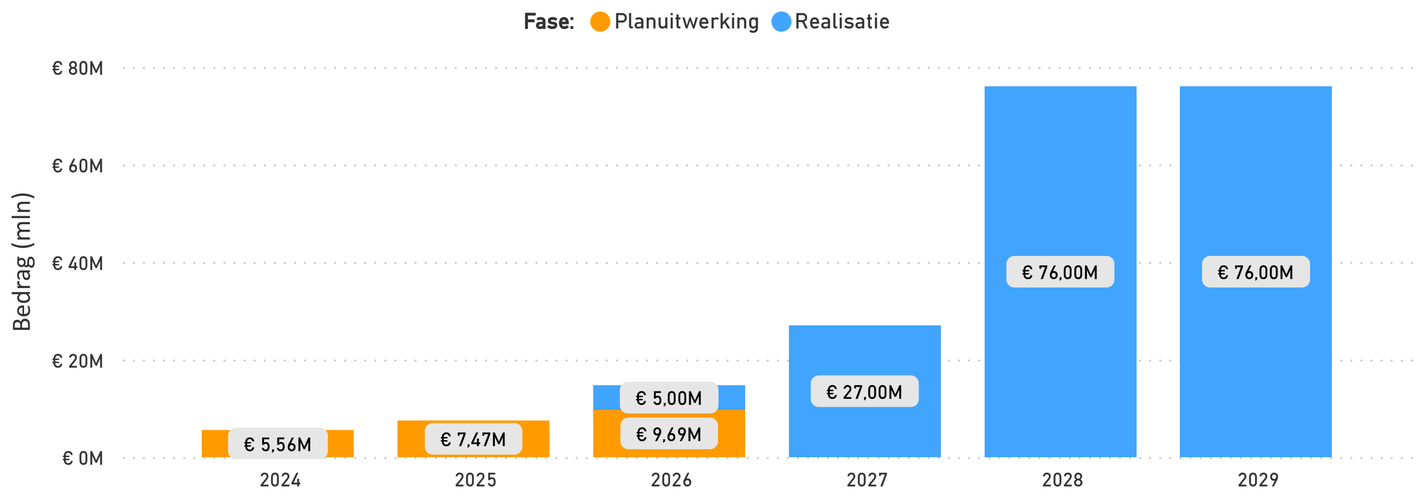

Uitgaven : Cuijk-Ravenstein

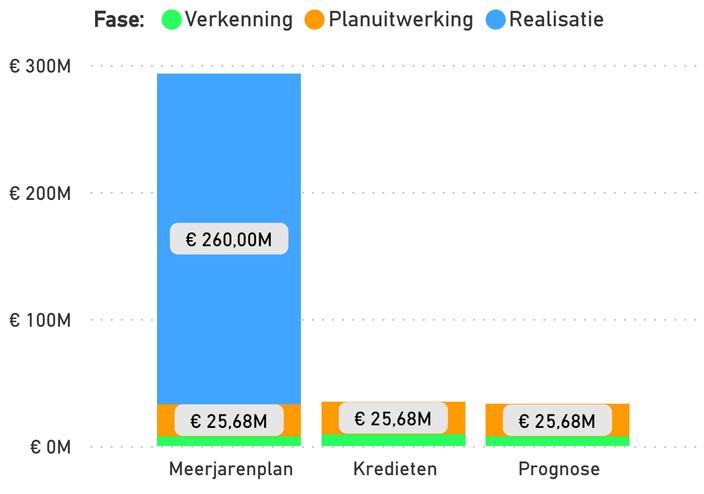

Inkomsten excl. eigen bijdrage AM : Cuijk-Rav...

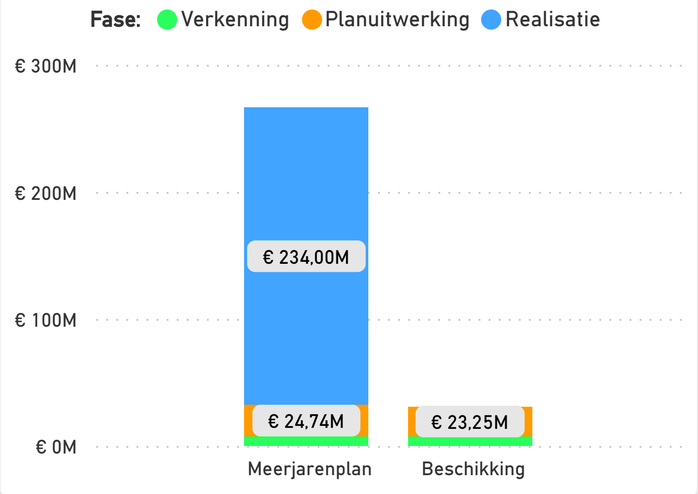

Waterveiligheid - HWBP

Waterschap Aa en Maas
veilig voldoende schoon water

Totaaloverzicht HWBP projecten | Voortgangsrapportage | Financien en Bestuur | Projectgebieden | Veiligheidsopgave

Projectnaam

Lith-Bokhoven

Trajectnr.	Aantal Km.	Aantal kunstwerken	Beoordeling
36-4	23	16	ja

Projectvoortgang

Omgevingsrelatie

Financien

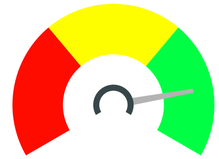

Toelichting projectvoortgang

Nr	Toelichting
98	Het project is in 2023 gestart met de verkenningsfase. Het plan van aanpak is ingediend voor subsidie bij het HWBP. De beschikking is ontvangen in april 2024.
99	Het Algemeen Bestuur heeft in de vergadering van 23 februari 2024 krediet toegekend aan de verkenningsfase van Lith-Bokhoven.
100	Het ingenieursbureau (Witteven + Bos met RHDHV) is gecontracteerd. De notitie Mogelijke Alternatieven is eind juni opgeleverd en besproken met de partners in de stuurgroep. Daarmee is de fase van de Kansrijke Alternatieven gestart.

Toelichting Omgevingsrelatie

Nr	Toelichting
101	De samenwerking met de omgeving loopt goed. Eind mei zijn er vijf dijktafels gehouden waarbij we met bewoners op traject niveau (tien trajecten) gesproken hebben. In april is er een klankbordgroep geweest, deze verliep in goede sfeer. Medio juni is er een werkplaats bijeenkomst geweest waarbij er gesproken is over de alternatieven voor de Kansrijke Alternatieven fase.
102	De samenwerking met Gemeente Den Bosch, Gemeente Oss, Provincie Noord Brabant verloopt goed. Er is gezamenlijk gewerkt aan de uitwerking van de vier mogelijke alternatieven en een eerste stap naar de afweging daarvan gemaakt. Voor de Henriëttewaard betreft dat ook de samenwerking met het projectteam dat een gemaal onderzoekt als onderdeel van het Hoogwaterbescherming Brabant Oost (Howabo). Voor de werking van het gemaal moet deze onderdeel zijn van het dijktracé

Toelichting Financien

Nr	Toelichting
103	Het plan van aanpak voor de verkenningsfase met een raming van € 15 mln. is in april 2024 beschikt door het HWBP. Daarmee zijn 90% van de totale kosten van de verkenning gedekt.
104	De planning en uitgaven verlopen conform prognose.
105	De raming realisatiekosten die is opgesteld bij de mogelijke alternatieven heeft aanleiding gegeven tot het wijzigen van de prognose realisatiekosten. De huidige prognose is beredeneerd op basis van een combinatie van de voordeligste realistische oplossingen per deeltraject. De grootste kostendragers zijn de complexe dijkdorpen en nieuwe dijktraces.

Projectnaam

Lith-Bokhoven

Planning en Bestuurlijke besluitvorming

Bestuurlijke besluitvorming

Nr	Toelichting	Planning	Werkelijk
92	AB: Kredietaanvraag Voorverkenning		17-02-2023
93	AB: Kredietaanvraag Verkenningsfase		23-02-2024
94	Nota Kansrijke bouwstenen		06-12-2024
95	Nota Mogelijke alternatieven		13-06-2025
96	Nota Kansrijke alternatieven (KA)	24-02-2026	
97	DB: Voorkeursalternatief (VKA)	07-12-2026	

Meerjarenplanning

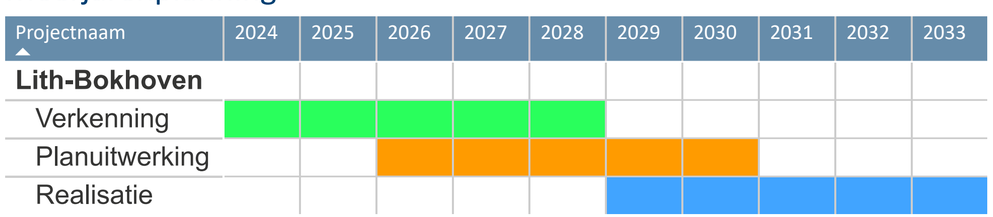

Financien

Planning uitgaven per jaar/fase

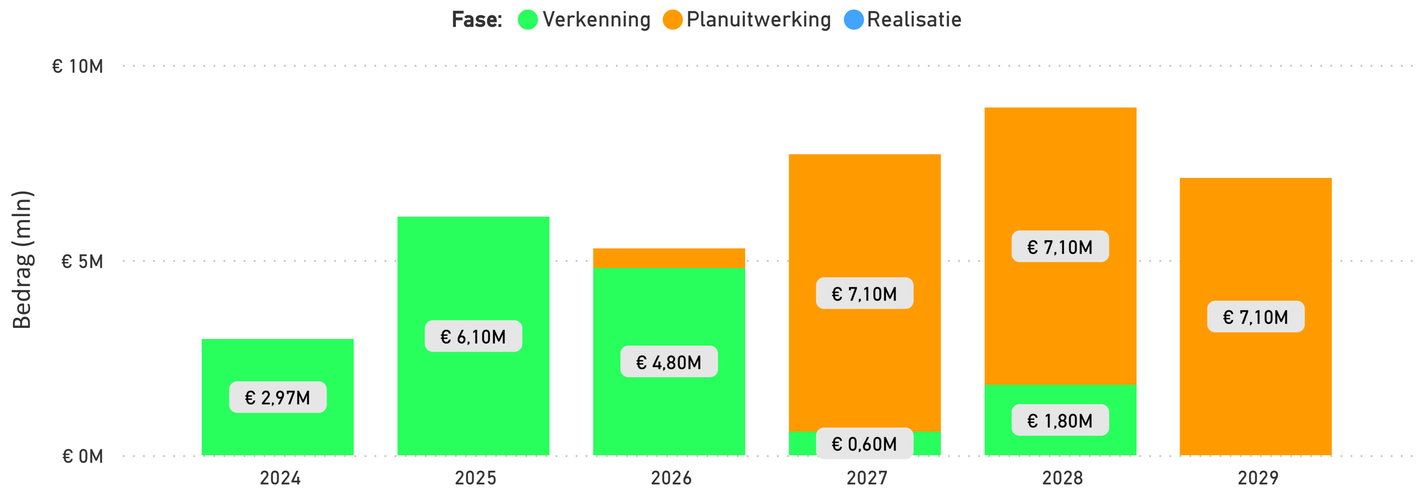

Uitgaven : Lith-Bokhoven

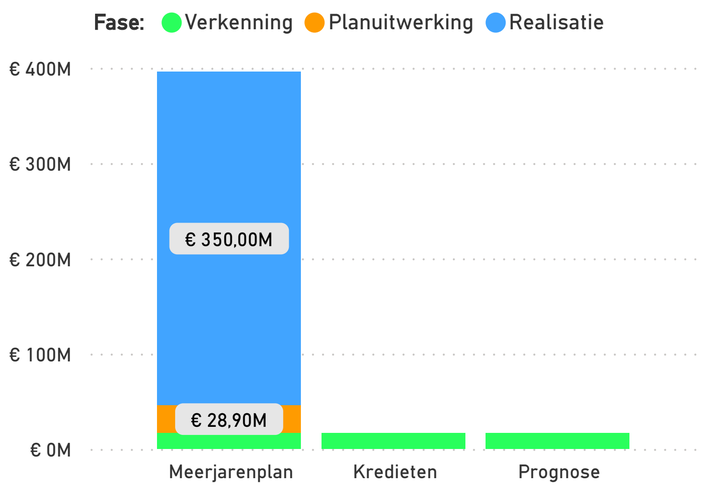

Inkomsten excl. eigen bijdrage AM : Lith-Bokh...

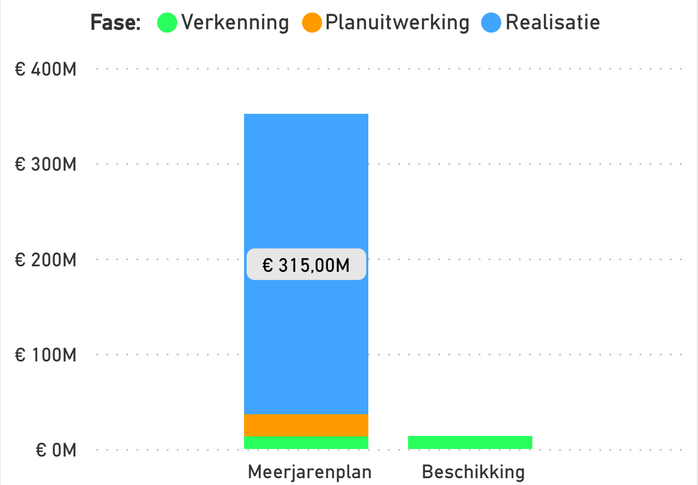

Projectnaam

Doeveren

Trajectnr.	Aantal Km.	Aantal kunstwerken	Beoordeling
36-5	4	0	ja

Projectvoortgang

Omgevingsrelatie

Financien

Toelichting projectvoortgang

Nr	Toelichting
81	Het projectbesluit en de MER zijn door het DB vastgesteld 24 juni 2025
82	De inschrijvingsfase van het uitvoeringscontract is gestart op 25 juni 2025. In de 3e week van augustus vonden de dialooggesprekken met de aannemers plaats. De verwachting is dat in december 2025 de uitvoering kan worden gegund aan een aannemer.
83	Het Projectbesluit is op 7 juli 2025 aangeleverd bij de Provincie Brabant, zodat Gedeputeerde Staten deze medio september 2025 kan vaststellen.

Toelichting Omgevingsrelatie

Nr	Toelichting
84	Relatie met de omgeving is goed. Op 20 mei hebben we met de bewoners aan de dijk in Doeveren een bezoek gebracht aan het project Meanderende maas om te ervaren wat het aanbrengen van een damwand betekent qua geluid en trillingen. Dit bezoek is door de omgeving als positief ervaren en ze hebben aangegeven dat het geluid en trillingen meevalt.
85	Het Projectbesluit is aangeleverd bij de Provincie Brabant. Er is 1 zienswijze ontvangen omtrent hinder, schade en overlast. Dit heeft geen ambtshalve wijziging van het projectbesluit tot gevolg gehad.
86	Enexis geeft vooralsnog aan geen tijd te hebben om de middenspanningskabels te verleggen tijdens de uitvoeringsperiode 2026-2027. Er wordt continu overlegd met Enexis om te kijken of het toch lukt om de verlegging te laten plaatsvinden. Mochten we het ondanks alle inspanningen toch niet voor elkaar krijgen, hebben we als beheersmaatregel in het uitvoeringscontract opgenomen dat deze kabels pas na 2027 kunnen worden verlegd en dus ook een klein stukje dijkverbetering na 2027 dient te worden uitgevoerd.
87	Er is met het HWBP een mondeling akkoord bereikt over de inzet van 40% emissieloos materieel. Dit wordt nog formeel per brief bevestigd.

Toelichting Financien

Nr	Toelichting
88	De projectuitgaven zijn conform prognose.
89	Op 4 juli 2025 is door het algemeen bestuur een krediet van € 34,5 mln voor de realisatiefase beschikbaar gesteld.
90	De beschikking van het HWBP op het Plan van Aanpak en de subsidieaanvraag voor de planuitwerking is ontvangen.
91	Het plan van aanpak voor de Realisatiefase is in een ver gevorderd stadium. In augustus wordt de 90% versie ingediend bij het HWBP en naar verwachting wordt de subsidieaanvraag formeel medio september ingediend. Belangrijk discussiepunt is de verhouding tussen engineerings- en bouwkosten. Omdat Doeveren een klein project is, past deze verhouding niet binnen de norm die het HWBP hanteert.

Projectnaam

Doeveren

Planning en Bestuurlijke besluitvorming

Bestuurlijke besluitvorming

Nr	Toelichting	Planning	Werkelijk
73	DB: Vaststelling Voorkeursalternatief		14-05-2024
74	DB: Vrijgave Ontwerp Projectbesluit + ontwerp MER		25-02-2025
75	DB: Vaststellen Definitief Projectbesluit + MER		24-06-2025
76	AB: Kredietaanvraag Realisatie		04-07-2025
77	GS: Projectbesluit Doeveren	17-09-2025	
78	Indienen subsidieaanvraag realisatiefase	20-09-2025	
79	Voorlopige gunning uitvoering	19-12-2025	

Meerjarenplanning

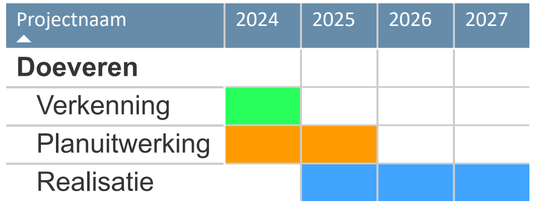

Financien

Planning uitgaven per jaar/fase

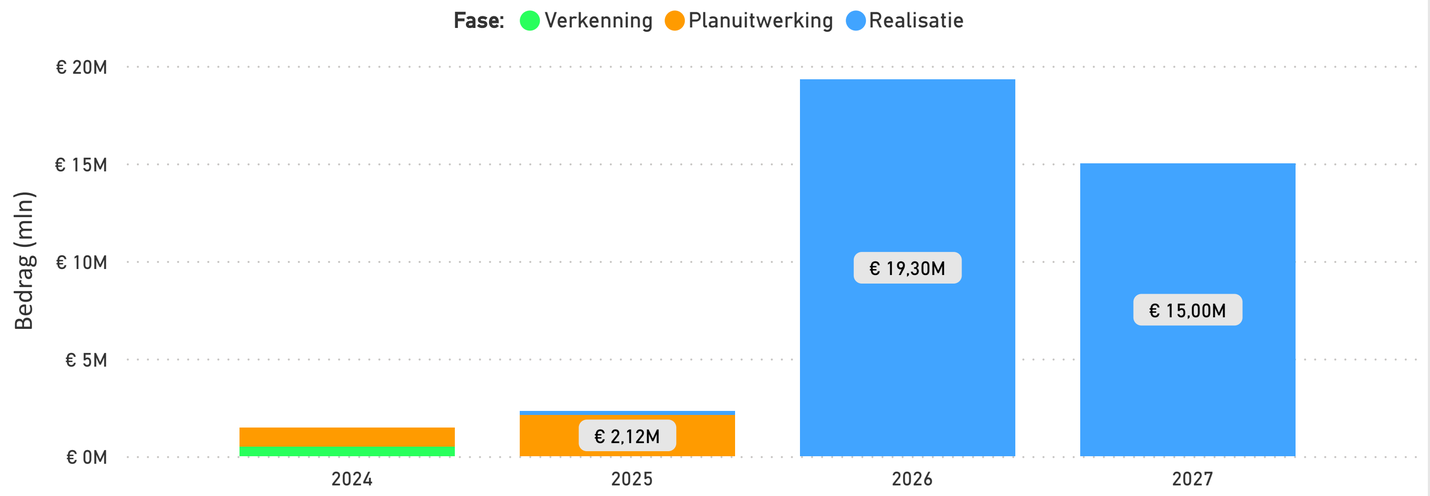

Uitgaven : Doeveren

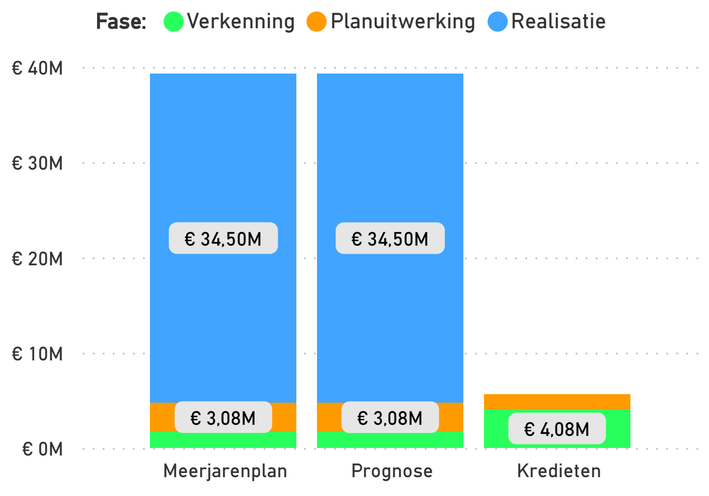

Inkomsten excl. eigen bijdrage AM : Doeveren

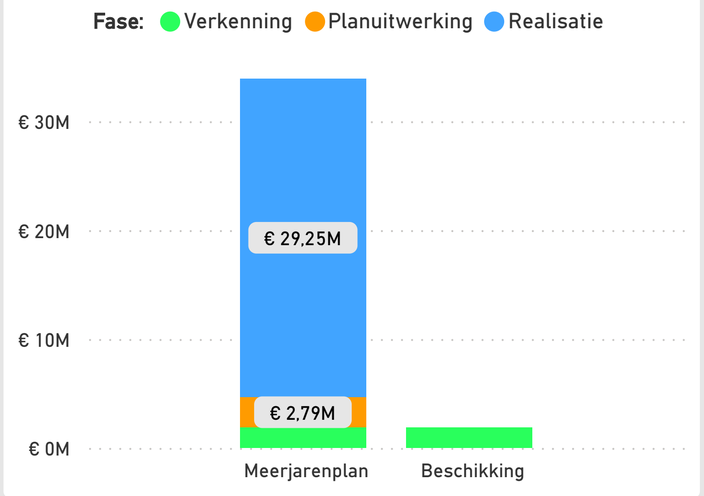

Begrenzing projectgebied Lith-Bokhoven

Begrenzing projectgebied Ravenstein-Lith

Begrenzing projectgebied Cuijk-Ravenstein

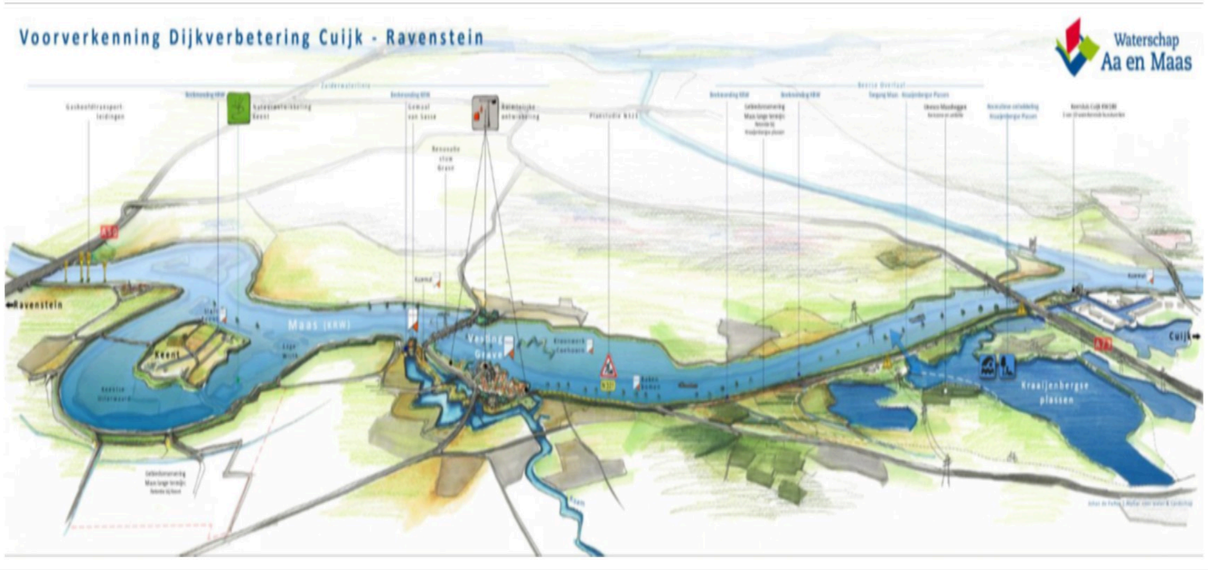

Begrenzing projectgebied Doeveren

Waterveiligheid - HWBP

Waterschap Aa en Maas
veilig voldoende schoon water

Ravenstein-Lith, veiligheidsopgave

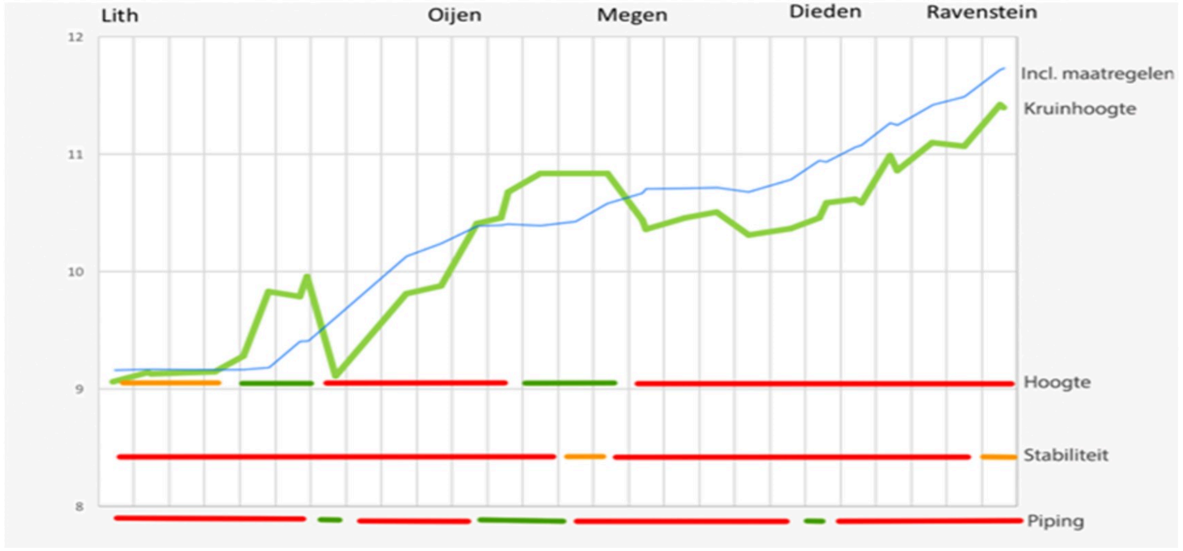

Cuijk-Ravenstein, veiligheidsopgave

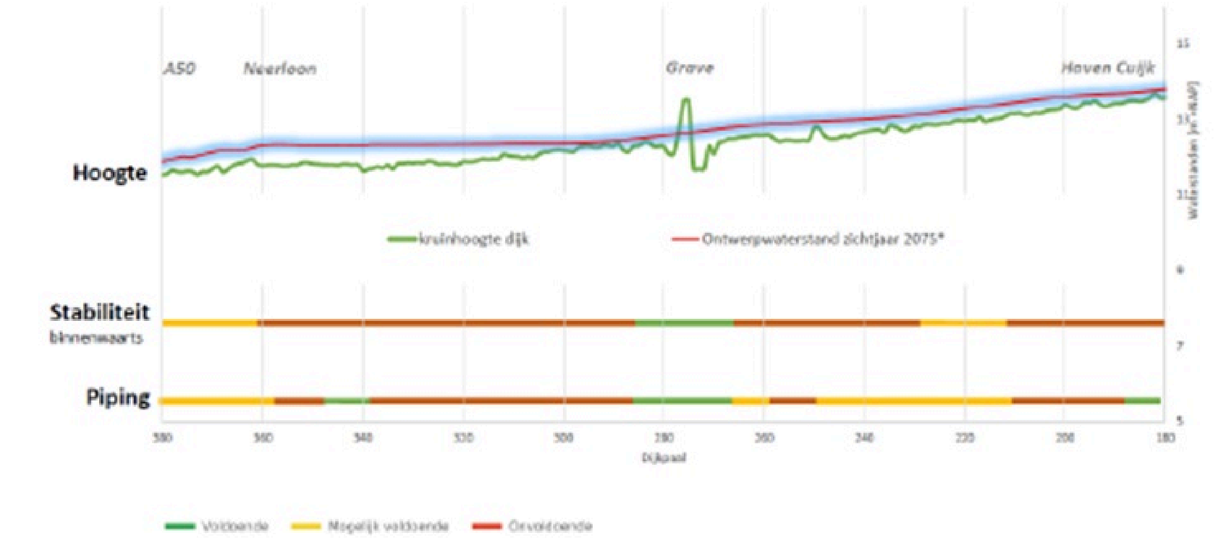

Doeveren, resultaat beoordeling dijkpaal 960 en verder

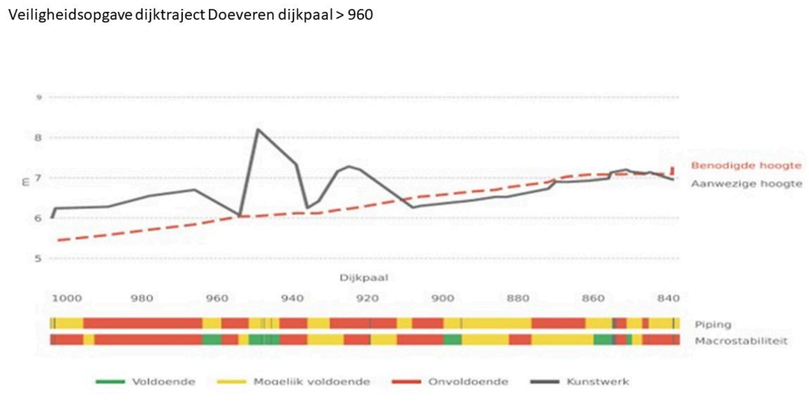

Lith-Bokhoven, resultaat beoordeling dijkpaal 645 tot dijkpaal 881

Algemeen Bestuur

Dossiernummer	2765
Extern Zaak ID	0654684839
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	10 oktober 2025
Agendapunt	5.4
Titel	Vergaderschema 2026 waterschap Aa en Maas
Organisatieonderdeel	Bestuur en Bedrijfsvoering
Projectenboeknummer en naam	
Portefeuillehouder	Jacobs, M.
Digitale toegankelijkheid toegepast	Ja
paraafsecretaris	

Bijlagen
Vergaderschema 2026_AB
GEWIJZIGD: Vergaderschema 2026_AB (commissies op 11/6 in plaats van 18/6 vanwege het Waterschapscongres op 18/6)

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Commissie Algemene- en Financiële Zaken	18 september 2025
Algemeen Bestuur	**10 oktober 2025**

Voorgesteld besluit

Kennis te nemen van het Vergaderschema 2026.

Vergaderschema 2026 Algemeen Bestuur

Waterschap Aa en Maas

Januari

W	Ma	Di	Wo	Do	Vr	Za	Zo
52				1	2	3	4
1	5	6	7	8	9	10	11
2	12	13	14	15	16	17	18
3	19	20	21	22	23	24	25
4	26	27	28	29	30	31	

Februari

W	Ma	Di	Wo	Do	Vr	Za	Zo
4							1
5	2	3	4	5	6	7	8
6	9	10	11	12	13	14	15
7	16	17	18	19	20	21	22
8	23	24	25	26	27	28	

Maart

W	Ma	Di	Wo	Do	Vr	Za	Zo
8							1
9	2	3	4	5	6	7	8
10	9	10	11	12	13	14	15
11	16	17	18	19	20	21	22
12	23	24	25	26	27	28	29
13	30	31					

April

W	Ma	Di	Wo	Do	Vr	Za	Zo
13			1	2	3	4	5
14	6	7	8	9	10	11	12
15	13	14	15	16	17	18	19
16	20	21	22	23	24	25	26
17	27	28	29	30			

Mei

W	Ma	Di	Wo	Do	Vr	Za	Zo
17					1	2	3
18	4	5	6	7	8	9	10
19	11	12	13	14	15	16	17
20	18	19	20	21	22	23	24
21	25	26	27	28	29	30	31

Juni

W	Ma	Di	Wo	Do	Vr	Za	Zo
22	1	2	3	4	5	6	7
23	8	9	10	11	12	13	14
24	15	16	17	18	19	20	21
25	22	23	24	25	26**	27	28
26	29	30					

Juli

W	Ma	Di	Wo	Do	Vr	Za	Zo
26			1	2	3	4	5
27	6	7	8	9	10*	11	12
28	13	14	15	16	17	18	19
29	20	21	22	23	24	25	26
30	27	28	29	30	31		

Augustus

W	Ma	Di	Wo	Do	Vr	Za	Zo
30						1	2
31	3	4	5	6	7	8	9
32	10	11	12	13	14	15	16
33	17	18	19	20	21	22	23
34	24	25	26	27	28	29	30
35	31						

September

W	Ma	Di	Wo	Do	Vr	Za	Zo
35		1	2	3	4	5	6
36	7	8	9	10	11	12	13
37	14	15	16	17	18	19	20
38	21	22	23	24	25	26	27
39	28	29	30				

Oktober

W	Ma	Di	Wo	Do	Vr	Za	Zo
39				1	2	3	4
40	5	6	7	8	9	10	11
41	12	13	14	15	16	17	18
42	19	20	21	22	23	24	25
43	26*	27	28	29	30	31	

November

W	Ma	Di	Wo	Do	Vr	Za	Zo
43							1
44	2	3	4	5	6	7	8
45	9	10	11	12	13*	14	15
46	16	17	18	19	20	21	22
47	23	24	25	26	27	28	29
48	30						

December

W	Ma	Di	Wo	Do	Vr	Za	Zo
48		1	2	3	4	5	6
49	7	8	9	10	11	12	13
50	14	15	16	17	18	19	20
51	21	22	23	24	25	26	27
52	28	29	30	31	1	2	3

- Algemeen Bestuur aanvang 14.00 uur
- * Algemeen Bestuur aanvang 10.30 uur
- ** Algemeen Bestuur eendaags werkbezoek
- Thema AB (14.00u) en Presidium (13.00-14.00u)
- Vaste Advies Commissie
- Reservedatum (thema) AB/Vaste Adviescommissie
- Auditcommissie (14.00-16.00 uur)
- * Auditcommissie (17.00-19.00 uur)

- Verzending AB
- Nazending AB

P&C-cyclus	Voorbereidend DB	Vaste Adviescommissie	Algemeen Bestuur
Jaarrekening	21-apr	13-mei	5-jun
Voorjaarsnota	2-jun	18-jun	10-jul
Bestuursrapportage	1-sep	17-sep	9-okt
Begroting	13-okt	29-okt	13-nov

Feestdagen

1 januari	Nieuwjaarsdag
5 en 6 april	1e en 2e Paasdag
27 april	Koningsdag
14 mei	Hemelvaart
24-25 mei	1e en 2e Pinksterdag
25-26 december	1e en 2e kerstdag

Overige Feestdagen

3 april	Goede vrijdag
4 mei	Dodenherdenking
5 mei	Bevrijdingsdag
5 december	Sinterklaas
31 december	Oudejaarsdag

Schoolvakanties volgens het Ministerie van OCW

Kerstvakantie '25	20 december 2025 t/m 4 januari 2026
Voorjaarsvakantie	14 februari t/m 22 februari 2026
Meivakantie	25 april t/m 3 of 10 mei 2026
Zomervakantie	11 juli t/m 23 augustus 2026
Herfstvakantie	17 oktober t/m 25 oktober 2026
Kerstvakantie '26	19 december 2026 t/m 3 januari 2027

Vergaderschema 2026 Algemeen Bestuur

Waterschap Aa en Maas

Januari

W	Ma	Di	Wo	Do	Vr	Za	Zo
52				1	2	3	4
1	5	6	7	8	9	10	11
2	12	13	14	15	16	17	18
3	19	20	21	22	23	24	25
4	26	27	28	29	30	31	

Februari

W	Ma	Di	Wo	Do	Vr	Za	Zo
4							1
5	2	3	4	5	6	7	8
6	9	10	11	12	13	14	15
7	16	17	18	19	20	21	22
8	23	24	25	26	27	28	

Maart

W	Ma	Di	Wo	Do	Vr	Za	Zo
8							1
9	2	3	4	5	6	7	8
10	9	10	11	12	13	14	15
11	16	17	18	19	20	21	22
12	23	24	25	26	27	28	29
13	30	31					

April

W	Ma	Di	Wo	Do	Vr	Za	Zo
13			1	2	3	4	5
14	6	7	8	9	10	11	12
15	13	14	15	16	17	18	19
16	20	21	22	23	24	25	26
17	27	28	29	30			

Mei

W	Ma	Di	Wo	Do	Vr	Za	Zo
17					1	2	3
18	4	5	6	7	8	9	10
19	11	12	13	14	15	16	17
20	18	19	20	21	22	23	24
21	25	26	27	28 28	29	30	31

Juni

W	Ma	Di	Wo	Do	Vr	Za	Zo
22	1	2	3	4	5	6	7
23	8	9	10	11	12	13	14
24	15	16	17	18	19	20	21
25	22	23	24	25	26**	27	28
26	29	30					

Juli

W	Ma	Di	Wo	Do	Vr	Za	Zo
26			1	2	3	4	5
27	6	7	8	9	10*	11	12
28	13	14	15	16	17	18	19
29	20	21	22	23	24	25	26
30	27	28	29	30	31		

Augustus

W	Ma	Di	Wo	Do	Vr	Za	Zo
30						1	2
31	3	4	5	6	7	8	9
32	10	11	12	13	14	15	16
33	17	18	19	20	21	22	23
34	24	25	26	27	28	29	30
35	31						

September

W	Ma	Di	Wo	Do	Vr	Za	Zo
35		1	2	3	4	5	6
36	7	8	9	10	11	12	13
37	14	15	16	17	18	19	20
38	21	22	23	24	25	26	27
39	28	29	30				

Oktober

W	Ma	Di	Wo	Do	Vr	Za	Zo
39				1	2	3	4
40	5	6	7	8	9	10	11
41	12	13	14	15	16	17	18
42	19	20	21	22	23	24	25
43	26*	27	28	29	30	31	

November

W	Ma	Di	Wo	Do	Vr	Za	Zo
43							1
44	2	3	4	5	6	7	8
45	9	10	11	12	13	14	15
46	16	17	18	19	20	21	22
47	23	24	25	26	27	28	29
48	30						

December

W	Ma	Di	Wo	Do	Vr	Za	Zo
48		1	2	3	4	5	6
49	7	8	9	10	11	12	13
50	14	15	16	17	18	19	20
51	21	22	23	24	25	26	27
52	28	29	30	31	1	2	3

- Algemeen Bestuur aanvang 14.00 uur
- * Algemeen Bestuur aanvang 10.30 uur
- ** Algemeen Bestuur eendaags werkbezoek
- Thema AB (14.00u) en Presidium (13.00-14.00u)
- Vaste Advies Commissie
- Reservedatum (thema) AB/Vaste Adviescommissie
- Auditcommissie (15.00-17.00 uur)
- * Auditcommissie (17.00-19.00 uur)

- Verzending AB
- Nazending AB

P&C-cyclus	Voorbereidend DB	Vaste Adviescommissie	Algemeen Bestuur
Jaarrekening	21-apr	13-mei	5-jun
Voorjaarsnota	2-jun	18-jun	10-jul
Bestuursrapportage	1-sep	17-sep	9-okt
Begroting	13-okt	29-okt	13-nov

Feestdagen

1 januari	Nieuwjaarsdag
5 en 6 april	1e en 2e Paasdag
27 april	Koningsdag
14 mei	Hemelvaart
24-25 mei	1e en 2e Pinksterdag
25-26 december	1e en 2e kerstdag

Overige Feestdagen

3 april	Goede vrijdag
4 mei	Dodenherdenking
5 mei	Bevrijdingsdag
5 december	Sinterklaas
31 december	Oudejaarsdag

Schoolvakanties volgens het Ministerie van OCW

Kerstvakantie '25	20 december 2025 t/m 4 januari 2026
Voorjaarsvakantie	14 februari t/m 22 februari 2026
Meivakantie	25 april t/m 3 of 10 mei 2026
Zomervakantie	11 juli t/m 23 augustus 2026
Herfstvakantie	17 oktober t/m 25 oktober 2026
Kerstvakantie '26	19 december 2026 t/m 3 januari 2027

Waterschap Aa en Maas

Algemeen Bestuur

Dossiernummer	2675
Extern Zaak ID	0654649693
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	10 oktober 2025
Agendapunt	5.5
Titel	Beantwoording artikel 44 vragen fractie Partij voor de Dieren inzake gemalen en vissen
Organisatieonderdeel	Onderzoek en Advies Watersysteem
Projectenboeknummer en naam	
Portefeuillehouder	Dijk, P. van ;Groot, E. de
Digitale toegankelijkheid toegepast	Nee
paraafsecretaris	

Bijlagen
Getekende beantwoording artikel 44 vragen fractie Partij voor de Dieren inzake gemalen en vissen (geanonimiseerd)

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Algemeen Bestuur	**10 oktober 2025**
Algemeen Bestuur	12 december 2025

Voorgesteld besluit

Kennis te nemen van de beantwoording van de artikel 44 vragen van de fractie Partij voor de Dieren inzake gemalen en vissen.

Waterschap Aa en Maas

Fractie Partij voor de Dieren
t.a.v. T.a.v. Mevrouw C.F.A. Vos
[redacted]

Datum 11 september 2025
Zaaknummer 649693
Doorkiesnr. [redacted]
Onderwerp Vragen ex art. 44 van het reglement van Orde Algemeen Bestuur inzake gemalen en vissen
Bijlage(n) -

Geachte mevrouw Vos,

Op 9 mei 2025 hebben wij van u namens de fractie Partij voor de Dieren vragen ontvangen op grond van artikel 44 Reglement van Orde Algemeen Bestuur inzake gemalen en vissen. Hieronder treft u het antwoord aan op uw vraag.

Vraag 1
Wij hebben de volgende vragen en we vroegen ons af of daar naar gekeken kan worden?
Hoeveel gemalen hebben we in ons gebied?

Antwoord
Aa en Maas beheert 114 gemalen.

Vraag 2
Bij hoeveel van deze gemalen zijn nog vis-onvriendelijk, in de zin dat er zodanige schoepen worden gebruikt dat (bepaalde) vissen het niet overleven terwijl er geen andere weg is waarlangs de vissen het gemaal kunnen passeren?

Antwoord
Voorafgaand aan het huidige Stroom Gebieds Beheer Plan (SGBP) hebben we een nieuw toetsingskader laten opstellen voor onze vismigratieopgave. Vervolgens hebben we als onderdeel van het WBP 2022-2027 de opgave bestuurlijk vastgelegd en toegelicht in de Commissie Watersysteembeheer van 23 september 2021. Conform het toetsingskader zijn er 23 gemalen op routes waar we een (KRW-)opgave hebben om vissen te laten migreren.

Van de hiervoor genoemde 23 gemalen hebben we onderzoek laten doen en is op basis van de karakteristieken van die gemalen theoretisch afgeleid welke gemalen er potentieel een risico vormen omdat ze aan twee criteria tegelijk voldoen:
a. Er gaat veel vis doorheen.
b. Er wordt visschade veroorzaakt als de vis er doorheen gaat.

Daarbij komen vier gemalen naar voren waarvan het advies in dat rapport was om ze te onderzoeken: Boerdonkse Aa, Dungense loop, Gewande en Gansoijen.
Dit onderzoek loopt inmiddels, de rapportage is begin 2026 gereed.

Vraag 3
Staan er werkzaamheden gepland bij deze groep gemalen? zo ja, wanneer?

Antwoord
We hebben in het verleden bij gemaal Gansoijen en bij gemaal Gewande viswering aan laten leggen conform ons vismigratiebeleid dat in 2007 is vastgesteld. Het functioneren hiervan is onderdeel van het onderzoek.

Bezoekadres
Pettelaarpark 70
5216 PP 's-Hertogenbosch

Postadres
Postbus 5049
5201 GA 's-Hertogenbosch

T 088 178 80 00
info@aaenmaas.nl
www.aaenmaas.nl

Bij Gewande ligt een vismigratievoorziening tussen de Maas en Hertogswetering, Daarnaast is er een vismigratievoorziening voorzien tussen de Maas en de Roode wetering en een die de Hertogswetering en de Rode wetering verbindt zodat alle soorten heen en weer kunnen tussen de Maas en beide waterlopen.
Bij Gansoijen is er een goed functionerende aalgoot en een vissluis gerealiseerd.
Bij gemaal Boerdonkse Aa worden vismigratie-maatregelen gerealiseerd als onderdeel van het project Blauwe Poort fase 2 (realisatie 2026). Bij het gemaal in de Dungense Loop zijn nog geen maatregelen getroffen.

Uit het lopende onderzoek zal blijken of er (aanvullende) maatregelen nodig zijn op de 4 locaties om ze vis-vriendelijk te maken.

Vraag 4
Is er bij deze groep gemalen de mogelijkheid om deze visvriendelijk te maken, bv door de schoepen te veranderen of het gemaal vispasseerbaar te maken?

Antwoord
Antwoord op deze vraag is onderdeel van het rapport en onderdeel van mogelijk vervolg, afhankelijk van het onderzoeksresultaat.

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
Het dagelijks bestuur,

de secretaris,

Peter Verlaan

de voorzitter,

Mario Jacobs

Waterschap Aa en Maas

Algemeen Bestuur

Dossiernummer	2769
Extern Zaak ID	0654254362
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	10 oktober 2025
Agendapunt	5.6
Titel	Koersdocument gebiedsgerichte aanpak Vlijmens ven, Moerputten en Bossche broek
Organisatieonderdeel	Projecten en Programmeren
Projectenboeknummer en naam	
Portefeuillehouder	Groot, E. de
Digitale toegankelijkheid toegepast	Ja
paraafsecretaris	

Bijlagen
Covernotitie Koersdocument VVMPBB
Informatienota AB
Bijlage 1 Koersdocument GGA VVMPBB definitief 20250915
Bijlage 2 Informatiebrief besturen 20250925
Bijlage 3 Kaartje projectgebied GGA Vlijmens ven, Moerputten en Bossche broek

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Algemeen Bestuur	**10 oktober 2025**
Commissie Watersysteem en Waterveiligheid	20 november 2025

Toelichting

Het Natura 2000-gebied Vlijmens ven, Moerputten en Bossche broek kent urgente opgaven op het gebied van natuurherstel, waterkwaliteit, landbouwtransitie en klimaatadaptatie. Het koersdocument vormt een leidraad voor de verdere uitwerking om te komen tot slimme combinaties van oplossingen.

Voorgesteld besluit

Kennis te nemen van:
het koersdocument gebiedsgerichte aanpak (GGA) Vlijmens ven, Moerputten en Bossche broek (bijlage 1), de bestuurlijke informatiebrief (bijlage 2), een samenvatting van de

waterzaken in het Koersdocument (bijlage 4) en het in hoofdlijnen in gang zetten van:

- uitwerking maatregelen en nadere onderzoeken met gebiedspartners;
- ontwikkeling monitoringsprogramma;
- opstellen van een uitvoeringsprogramma

Waterzaken voor Aa en Maas in het Koersdocument Groenblauw Gebiedsgerichte Aanpak Vlijmens ven, Moerputten en Bossche broek

Met deze oplegnotitie beantwoorden we de volgende vragen:

- Welke waterdoelen uit het WBP worden met het Koersdocument invulling aan gegeven?
- Welke waterrestopgave in relatie tot WBP blijven na uitvoeren maatregelen Koersdocument blijven mogelijk liggen?
- Hoe is de afstemming met Howabo georganiseerd en sluiten processen op elkaar aan?

Wateropgaven in het gebied Vlijmens ven, Vughtse Gement en Moerputten

Het watersysteem vormt een cruciale sturende factor in het N2000-gebied Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek. De wateropgaven zijn nauw verweven met natuurherstel, landbouwtransitie, klimaatadaptatie en waterveiligheid. De belangrijkste wateropgaven zijn als volgt:

1. Versterken van het hydrologisch systeem

Uit de Ecohydrologische Systeemanalyse (EHSA) blijkt dat het hydrologisch systeem in Natura 2000 vrij goed functioneert, maar dat het grondwaterpeil in droge zomers te ver wegzakt, wat leidt tot verdroging van natuurgebieden zoals de Moerputten en het Bossche Broek. Versterking van kwelstromen en het verhogen van winter- en zomerpeilen zijn noodzakelijk om natuurdoelen voor de toekomst veilig te stellen. Tegelijkertijd moeten negatieve neveneffecten, zoals wateroverlast in stedelijk en agrarisch gebied, worden voorkomen of gemitigeerd.

2. Waterkwaliteit verbeteren

De waterkwaliteit voldoet op een aantal plekken niet aan de eisen van de Kaderrichtlijn Water (KRW) en Natura 2000. Met name op enkele plekken in het Vlijmens Ven zijn fosfaat- en nitraatgehalten verhoogd, wat duidt op menselijk beïnvloeding. Verdere verbetering van de kwaliteit van grond- en oppervlaktewater is belangrijk voor het behoud van kwetsbare habitattypen zoals blauwgraslanden en kranswierwateren.

3. Waterveiligheid en klimaatadaptatie

Binnen het programma Hoogwater Aanpak Brabant Oost (Howabo) zijn twee oplossingsrichtingen relevant voor het gebied van Aa en Maas: vergroting van de afvoer van het Drongelens Kanaal en inzet van de Baardwijkse Overlaat. Deze maatregelen moeten bijdragen aan het opvangen van piekafvoeren bij extreme neerslag.

De trajecten van het GGA-proces en deelprojecten Howabo zullen in de uitwerkings- en uitvoeringsfase zoveel mogelijk verweven worden.

4. Samenhang met stikstof en landbouw

Hydrologische maatregelen kunnen bijdragen aan stikstofreductie, bijvoorbeeld door extensiever grondgebruik en minder mestaanwending in overgangszones rond Natura 2000. Tegelijkertijd is het behoud van toekomstbestendige landbouw belangrijk. Daarom wordt gezocht naar een ‘boer-boswachter-peil’ dat zowel natuur als landbouw dient.

5. Monitoring en maatwerk

Omdat veel inzichten zijn gebaseerd op modelstudies, is een robuust monitoringsprogramma noodzakelijk. Dit moet de effecten van maatregelen op natuur, landbouw en bebouwing in beeld brengen. Maatwerk is vereist bij het bepalen van peilbeheer, waarbij belangen van alle gebiedspartners worden afgewogen.

Mogelijk resterende wateropgaven na uitvoering Koersdocument

Het Koersdocument draagt bij aan het realiseren van veel doelen uit het Waterbeheerplan, maar de complexiteit, afhankelijkheid van externe partijen, en lange doorlooptijden maken dat sommige opgaven zeer waarschijnlijk niet volledig worden ingevuld binnen de planperiode.

1. Waterkwaliteit en KRW-doelen

- Nutriëntenbelasting (stikstof en fosfor) blijft een hardnekkig probleem, vooral door landbouw en RWZI-effluent vanuit onder meer de Zandleij. Binnen het Natura 2000-gebied zelf speelt dit echter geen directe rol, aangezien er geen gebiedsvreemd water wordt ingelaten.
- Opkomende stoffen zoals PFAS, medicijnresten en microplastics zijn nog onvoldoende aangepakt.

2. Grondwateraanvulling en droogtebestrijding

- De ambitie om grondwaterstanden met 10, 20 of 35 cm te verhogen is nog niet overal haalbaar.
- Afstemming met grondeigenaren over infiltratie en bodemverbetering verloopt wisselend en zal niet overal toegepast zijn.

3. Waterveiligheid / Howabo

De planning voor zowel Howabo als de GGA zijn nog niet volledig in elkaar verweven. Het kan zijn dat waterveiligheidsmaatregelen nog doorlopen nadat maatregelen uit het Koersdocument zijn uitgevoerd, of andersom. We ondervangen dit door besluitvorming goed op elkaar af te stemmen en duidelijk te zijn naar de omgeving.

INFORMATIENOTA VOOR HET ALGEMEEN BESTUUR D.D. 10 OKTOBER 2025

KENNISNEMEN VAN
het koersdocument gebiedsgerichte aanpak (GGA) Vlijmens ven, Moerputten en Bossche broek (bijlage 1), de bestuurlijke informatiebrief (bijlage 2) en het in hoofdlijnen in gang zetten van:

- uitwerking maatregelen en nadere onderzoeken met gebiedspartners;
- ontwikkeling monitoringsprogramma;
- opstellen van een uitvoeringsprogramma;

PROBLEEMSTELLING
Het Natura2000-gebied Vlijmens ven, Moerputten en Bossche broek kent urgente opgaven op het gebied van natuurherstel, waterkwaliteit, landbouwtransitie en klimaatadaptatie. De hydrologie en stikstofdruk belemmeren het behalen van natuurdoelen. Tegelijkertijd is er in het projectgebied (voor begrenzing zie bijlage 3) behoefte aan perspectief voor agrarische ondernemers en bescherming tegen hoogwater (Howabo). Het koersdocument biedt een integraal streefbeeld en een aanzet tot maatregelen. Provincie Noord-Brabant is verantwoordelijk voor de opgave, waterschap levert de voorzitter van het bestuurlijk overleg en adviseert over de wateropgave.

KERNBOODSCHAP
Het koersdocument vormt een leidraad voor de verdere uitwerking om te komen tot slimme combinaties van oplossingen voor:

1. een sterkere natuur;
2. voldoende water met een goede kwaliteit;
3. een gezonde bodem;
4. duurzaam toekomstperspectief van de landbouw; en
5. recreatiemogelijkheden passend bij de draagkracht van het gebied.

CONSEQUENTIES
1.1. Het proces om tot het koersdocument te komen, heeft tot een breed draagvlak onder de gebiedspartners geleid.
Het is tot stand gekomen via een intensief participatief proces met gemeenten, waterschappen, provincie, terrein beherende en agrarische organisaties.

1.2. Hydrologisch herstel is essentieel voor natuurdoelen.
Modelstudies tonen aan dat peilaanpassingen en kwelherstel bijdragen aan het behalen van habitatdoelen. Het waterschap zal haar kennis en capaciteit tijdens de uitwerking inzetten.

1.3. Agrarische ondernemers zijn bereid tot samenwerking.
De landbouwvisie toont initiatief en biedt aanknopingspunten voor extensivering en natuurbeheer. Dit is een goede basis om samen het peilbeheer en grondgebruik rondom de het Natura2000-gebied uit te werken.

1.4. Maatregelen kunnen negatieve effecten hebben op landbouw en bebouwing.
Bijvoorbeeld wateroverlast of verminderde agrarische opbrengst. Mitigerende maatregelen zijn noodzakelijk, maar er zijn ook baten in relatie tot toekomstzekerheid van water door watersysteemherstel. Maatregelen worden nader verkend op hun haalbaarheid. Bestuurlijke besluitvorming maakt deel uit van het proces.

1.5. Realisatie vraagt langdurige samenwerking en financiering.
Een uitvoeringsprogramma en grondstrategie zijn hiervoor cruciaal, evenals een stabiele samenwerking. Er is goed vertrouwen tussen de partners wat een goede basis is voor de samenwerking in de toekomst. Het programma Aanpak Landelijk Gebied biedt bovendien voorlopig voldoende financiële kansen voor deze GGA.

BIJDRAGE DUURZAAM WATERSCHAP
De maatregelen in het koersdocument dragen bij aan:
- Klimaat robuust watersysteem
- Aquatische biodiversiteit
- Circulaire landbouw
- Klimaat adaptieve steden
- Duurzame energie en mobiliteit

COMMUNICATIE/PARTICIPATIE
Na vaststelling door besturen, vindt in oktober een openbare bijeenkomst plaats om geïnteresseerden persoonlijk en concreet te informeren over het koersdocument en het vervolgproces. Bestuurders worden geïnformeerd met deze informatiebrief. Waar nodig worden per maatregel ook bijeenkomsten en veldbezoeken voor betrokkenen georganiseerd. Tevens wordt over de GGA gecommuniceerd via lokale organisaties en digitale kanalen.

VERVOLG
In hoofdlijnen worden de volgende activiteiten in gang gezet:
- Start uitwerking maatregelen en nadere onderzoeken met gebiedspartners;
- Ontwikkeling monitoringsprogramma; en
- Opstellen van een uitvoeringsprogramma.

Besluitvorming wordt t.z.t. voorgelegd aan het desbetreffende bevoegde gezag.

BIJLAGEN
1. Koersdocument gebiedsgerichte aanpak (GGA) Vlijmens ven, Moerputten en Bossche broek - Herfst 2025
2. Informatiebrief besturen GGA Vlijmens ven, Moerputten en Bossche broek
3. Kaartje projectgebied GGA Vlijmens ven, Moerputten en Bossche broek

VERSIEDATUM
16 september 2025

KOERSDOCUMENT

Gebiedsgerichte aanpak

Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek

Koersdocument

Versie September 2025

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD door Ernest de Groot ... 3
Ernest de Groot ... 3
HOOFDSTUK 1: Inleiding ... 9
1.1 Waarom dit koersdocument? ... 9
1.2 Leeswijzer ... 10
HOOFDSTUK 2: Gebiedsbeschrijving ... 11
2.1 Wat speelt er in het gebied? ... 11
2.2 Het focusgebied ... 11
2.3 Beleidsdoelen en gebiedsbelangen ... 13
2.4 Landschapsontwikkeling ... 16
2.5 Watersysteem ... 17
2.6 Grondeigendom ... 23
2.7 Grondgebruik ... 25
2.8 Pacht ... 26
HOOFDSTUK 3: Hoe is dit koersdocument tot stand gekomen? ... 27
3.1 Een gezamenlijk proces van de gebiedspartners ... 27
3.2 Methodiek: Wegingskader en Bouwstenen ... 28
HOOFDSTUK 4: Bouwstenen voor de gebiedskoers ... 30
4.1 Natuurdoelanalyse (NDA) ... 30
4.2 Ecohydrologische Systeemanalyse (EHSA) ... 31
4.3 Howabo (Hoogwater Aanpak Brabant Oost) ... 36
4.4 Stikstofonderzoek ... 38
4.5 Agrarische Visie ... 46
4.6 Recreatie, cultuurhistorie en duurzame energie ... 47
HOOFDSTUK 5: Integraal streefbeeld ... 49
5.1 Inleiding ... 49
5.2 Van opgaven en aanpak naar inzichten ... 49
5.3 Van inzichten naar een integraal streefbeeld ... 54
HOOFDSTUK 6: Aanzet voor maatregelen ... 59
6.1 Inleiding ... 59
6.2 Nader uit te werken maatregelen ... 59
6.3 Denkrichtingen instrument 'grond' ... 65
6.4 Monitoringsprogramma ... 67
HOOFDSTUK 7: Hoe nu verder met de Koers? ... 68
7.1 Inleiding ... 68
7.2 Juridische borging ... 69
7.3 Bestuurlijke borging ... 70
7.4 Communicatie- en participatie strategie ... 70
Bijlagen ... 72
Bijlage I Doelen Aanpak Landelijk Gebied (ALG) ... 72
Bijlage II Gebiedspartners ... 76
Bijlage III Wegingskader ... 77
Bijlage IV Belangenmatrix ... 78
Bijlage V Maatregelen Natuurdoelanalyse (NDA) ... 79
Bijlage VI Conclusies maatregelenpakketten EHSA in beeld ... 80
Bijlage VII Overzicht pachtcontracten ... 83
Bijlage VIII Beschikbare instrumenten voor communicatie + participatie ... 85
Bijlage VIII Kaartenboek ... 89
Bronnen ... 90

VOORWOORD door Ernest de Groot

Voor u ligt het koersdocument voor de gebiedsgerichte aanpak Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek. Dit koersdocument is tot stand gekomen dankzij de inzet van verschillende overheden (provincie Noord-Brabant, waterschap Aa en Maas, waterschap De Dommel, gemeente Vught, gemeente Heusden en gemeente 's-Hertogenbosch) en organisaties (ZLTO, BAJK, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer).

Deze koers vormt een leidraad voor de verdere uitwerking. Belangrijke bouwstenen die deel uitmaken van de voorliggende koers zijn de Natuurdoelanalyse incl. advies van de Ecologische Autoriteit, de ecohydrologische systeemanalyse, de agrarische visie vanuit de streek zelf, de uitwerking van Howabo en het (deels) uitgevoerde stikstofonderzoek. Al deze bouwstenen op het terrein van landbouw, klimaat, water, natuur en stikstof hebben geleid tot het integraal streefbeeld in voorliggende koers.

Van meedenken en meepraten naar meedoen

Voorliggende koers vormt de gezamenlijke inzet van alle partijen om de opgaven te realiseren en de leidraad voor handelen. Nu breekt de tijd aan om tot een gezamenlijke uitvoering te komen van de koers en vervlechting van deze koers met de andere plannen (o.a. Howabo en de energieopgaven) in het gebied. We gaan voor herstel en versterken van dit waardevolle mooie natuurgebied door samen met de ondernemers in het gebied de bouwstenen en maatregelen uit te werken. Zij spelen een belangrijke rol in het beheer van ons landschap.

Samenwerking blijft het sleutelwoord voor de wijze waarop gebiedspartners met elkaar omgaan, maar ook een maatschappelijk haalbaar, maakbaar en betaalbaar uitvoeringsprogramma is onontbeerlijk. Als gezamenlijke partners gaan we onze krachten bundelen, want alleen mag je soms sneller gaan, samen komen we verder.

Doet u mee?

Ernest de Groot
Waterschap Aa en Maas, lid dagelijks bestuur
Voorzitter stuurgroep gebiedsproces Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek

Gebiedspartners

Vught

BAJK

Waterschap De Dommel

Provincie Noord-Brabant

ZLTO

staatsbosbeheer

Gemeente Heusden

's-Hertogenbosch

Waterschap Aa en Maas

Natuurmonumenten

Samenvatting

Na bijna twee jaar van intensief samen optrekken, durven we als gebiedspartners te concluderen dat er rondom het Natura 2000-gebied Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek mooie stappen voorwaarts gezet kunnen worden! Dit koersdocument bevat een streefbeeld van het gebied dat invulling geeft aan de opgaven rond natuur, landbouwtransitie (duurzaam perspectief voor ondernemers), waterveiligheid (Hoogwater Aanpak Brabant Oost, Howabo) en waterkwaliteit. Daarin zijn ook de belangen vanuit het gebied rond de woningbouwopgave, de kwaliteit van de leefomgeving, het stedelijk watersysteem, recreatie, cultuurhistorie en duurzame energie meegenomen. Tevens is een doorkijk opgenomen naar de vervolgfase, waarin partners samen concrete maatregelen uitwerken en realiseren.

Water is een belangrijk sturend mechanisme in dit gebied. Uit de studie naar het watersysteem (Ecohydrologische Systeemanalyse, EHSA) blijkt dat het hydrologisch systeem in het gebied gevoelig is. Er zijn maatregelen nodig om het noodzakelijke natuurherstel binnen N2000 te realiseren, maar deze maatregelen zullen ook effecten buiten het N2000-gebied hebben op bijvoorbeeld wonen en landbouw. Gebiedspartners zijn overeengekomen samen te bepalen welke (neven)effecten ze maatschappelijk aanvaardbaar vinden. Dit koersdocument geeft richting aan een verdere samenwerking waardoor het Natura 2000-gebied zich optimaal herstelt, het aangrenzende bebouwd gebied beter is toegerust op het veranderende klimaat en de risico's op wateroverlast beheersbaar zijn.

Een toekomstbestendige landbouw is een belangrijke pijler voor het gebied. Daarin moet samen gezocht worden naar verdienmodellen die passen bij de specifieke omstandigheden vlakbij een Natura 2000-gebied. Verdienmodellen zoals bijvoorbeeld landschapsonderhoud sluit aan bij het bereiken van goede omstandigheden voor de natuur. Een gezonde agrarische sector in het gebied is essentieel voor een gezonde leefomgeving, waar bewoners en recreanten de natuur en het karakteristieke landschap op een passende manier kunnen beleven.

Integraal gebiedsproces

In 2022 is voor het N2000-gebied Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek een verkenning uitgevoerd om alle beleidsopgaven en gebiedsbelangen in kaart te brengen. Na afronding van de verkenning is in maart 2023 gestart met de volgende fase: het opstellen van een streefbeeld met doorkijk naar mogelijke maatregelen om de bij wet vastgelegde beleidsdoelen rond het N2000-gebied te realiseren. Over maatregelen op de natuuropgave, de landbouwtransitie en de wateropgave is vanuit en met het gebied gedacht én is de koppeling gemaakt met de belangen die in het gebied zelf bestaan. Dit is gedaan in een integraal gebiedsproces.

Met de Aanpak Landelijk Gebied (ALG) werkt de provincie Noord-Brabant aan opgaves als natuur, waterkwaliteit en klimaat. Hierin staat de koers op de realisatie van de wettelijke doelen op het gebied van natuur, stikstof, water en klimaat in samenhang met een duurzaam perspectief voor de landbouw. Iets waar in Brabant al enige jaren samen met haar gebiedspartners aan wordt gewerkt in de groenblauwe gebiedsgerichte aanpak (GGA). Dit is in lijn met het Bestuursakkoord "Samen maken we Brabant" worden de krachten gebundeld, want stilstand is geen optie.

Bouwstenen

Om de beleidsopgaven en gebiedsbelangen (rekening houdend met de ALG) te vertalen naar een streefbeeld voor het gebied is informatie verzameld die

'bouwstenen' zijn genoemd. De inzichten uit deze sectorale bouwstenen zijn samengevoegd tot een integraal streefbeeld voor het gebied.

De volgende bouwstenen hebben in dat proces geleid tot het streefbeeld:

- De Natuurdoelanalyse (NDA) voor het N2000-gebied en de in november 2023 gepubliceerde rapportage van de Ecologische Autoriteit (EA), geven een beeld van de actuele stand van zaken voor de natuurdoelen. Ook geeft de NDA een suggestie voor belangrijke maatregelen. Optimalisatie van het hydrologische systeem en vermindering van stikstofdepositie zijn de belangrijkste knoppen om aan te draaien voor de natuuropgave.
- Voor een goed beeld van de werking van het hydrologisch systeem is een Ecohydrologische Systeem Analyse (EHSA) voor het gebied gemaakt. Hierin is het verband gelegd tussen wat er aan het watersysteem moet veranderen om natuurdoelen te bereiken en wat er gedaan kan worden om deze veranderingen ook daadwerkelijk te bereiken. Ook is onderzocht wat effecten in de omgeving zijn van die veranderingen.
- Om een goed beeld te hebben van de effecten van stikstofneerslag in het N2000-gebied, de bronnen van de stikstof en de mogelijke maatregelen is door provincie Noord-Brabant een breed stikstofonderzoek uitgevoerd. Brabantbreed is in de BOS 2.0 gekeken naar het stikstofdeken op het gebied en gebiedspecifiek zijn enkele mogelijke maatregelen doorgerekend.
- Agrarische ondernemers in het gebied realiseren zich dat zij ook een belangrijke rol spelen in de mogelijke oplossingen om tot verbetering van de natuurkwaliteit te komen. Zij hebben gezamenlijk een visie op papier gezet waarin ze met diverse projectvoorstellen aangeven wat hun bijdrage zou kunnen zijn. In het agrarisch gebied tussen N2000 in het noorden en het Drongelens Kanaal in het zuiden zullen de hydrologische herstelmaatregelen invloed hebben op het grondgebruik. Het beheer van dit gebied zal door agrarische ondernemers verzorgd moeten blijven worden, waarbij er naar mogelijkheden gezocht zal worden om het verdienvermogen van de gronden in stand te houden voor ondernemers die actief blijven.
- Howabo (Hoogwater Aanpak Brabant oost) is een belangrijke bouwsteen voor de toekomst van het gebied maar loopt nu nog een eigen spoor. Een aantal mogelijke oplossingen zijn onder Howabo geselecteerd en worden nu verder uitgewerkt, waarbij ook de samenwerking met de verschillende gebieden gezocht gaat worden. Voor het focusgebied in de Gebieds Gerichte Aanpak voor Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek zijn 3 Howabo-oplossingen van belang. Belangrijk aandachtspunt voor verdere uitwerking van zowel maatregelen uit dit koersdocument als van Howabo-oplossingen is de verbinding tussen beiden. Dit heeft de aandacht van beide projectteams.
- De wensen en belangen vanuit het gebied zijn in een werksessie gedeeld en gezamenlijk zijn mogelijke maatregelen in beeld gebracht om tot realisatie hiervan te kunnen komen. Daarbij gaat het om de thema's woningbouw, recreatie, landschap/cultuurhistorie en duurzame energie.

Inzichten

De bouwstenen hebben inzichten opgeleverd over wat er in het gebied mogelijk is om samen stappen te zetten:

- De EHSA laat zien dat er zeker nog knelpunten en aandachtspunten zijn voor de optimalisatie van het watersysteem ten behoeve van de natuur- en KRW-doelen. Maar de EHSA laat ook zien dat het watersysteem op een aantal punten al voldoet aan de richtlijnen. Er zijn concrete mogelijkheden onderzocht die tot een verbetering kunnen leiden. Het wegnemen van alle (hydrologische) belemmeringen om de natuurdoelen volledig te kunnen realiseren lijkt niet mogelijk. Om wel stappen te zetten die leiden tot verbetering (verkleining van het doelgat) zijn een aantal maatregelen gedefinieerd en zijn de effecten daarvan modelmatig doorgerekend. Hieruit blijkt dat de maatregelen in meer of mindere mate risico op negatieve effecten hebben voor de andere opgaven en belangen. Denk aan waterschade in het landbouwgebied, wateroverlast in bebouwd gebied en risico's voor de volksgezondheid door riooloverstorten. De maatregelen dienen daarom in alle gevallen verder uitgewerkt te worden om een goed beeld te krijgen van de effecten, de risico's goed te kunnen beoordelen en eventuele mitigerende maatregelen te kunnen meenemen. Hierbij is een goede afstemming met de uitwerking van de Howabo-oplossingen belangrijk.
- Uit de eerste stikstofanalyse blijkt dat de vermindering van stikstofdepositie door gebiedsspecifieke maatregelen binnen 1 km van N2000 beperkt is. De KDW's (kritische depositiewaarde) worden hiermee niet gehaald. In de provinciebrede aanpak van het stikstofdeken (BOS 2.0) zit voor het gebied de grootste winst en heeft prioriteit. Daarnaast heeft de aanpak van de piekbelaster in het focusgebied prioriteit. Bij de uitwerking naar maatregelen moet gekeken worden naar het effect op de stikstofgevoelige habitattypen, hierbij is goede monitoring essentieel. Daarnaast moet integraal gekeken worden naar maatregelen en de koppeling met de doelen op het gebied van stikstof met hydrologie, bijvoorbeeld als het gaat om te realiseren NNB gronden en het komen tot een boer-boswachterpeil met minder mestaanwending in de zone rond N2000. Andere maatregelen zoals het verlagen van de snelheid van het wegverkeer en het gasloos maken van woonwijken hebben een gering effect op de stikstofdepositie. Een onbekende factor is de latente ruimte in vergunningen.
- In de agrarische visie komen ondernemers met voorstellen die een positieve bijdrage aan de opgaven kunnen leveren. Water is voor hen ook belangrijk voor de bedrijfsvoering. Hierin kunnen de belangen van landbouw, water en natuur dan ook samenkomen. In een vervolgfase zullen deze voorstellen samen met de gebiedspartners uitgewerkt moeten worden.
- Voor de gebiedsbelangen woningbouw, recreatie, cultuurhistorie en duurzame energie zijn in de werksessies aandachtspunten voor mogelijke maatregelen benoemd. Voor de woningbouwopgave moeten we concluderen dat vanuit het gebiedsproces hieraan voorlopig geen concrete bijdrage geleverd kan worden.
- De connectiviteit en robuustheid van het Natura2000-gebied kan verbeterd worden door het natuurnetwerk af te maken.

Streefbeeld voor het gebied

Een gebied in balans waar scherpe overgangen aan de noordzijde zichtbaar blijven tussen bebouwd gebied en een waardevol mooi natuurgebied (N2000-gebied Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek) dat aan de zuidzijde overgaat in een agrarisch gebied, zuidelijk begrensd door het Drongelens Kanaal.

Water en bodem worden als sturende mechanismen ingezet, waardoor de natuur versterkt. Gebruiksmogelijkheden voor agrarische gronden zullen veranderen. Partijen streven ernaar om het verdienmodel van ondernemers te behouden en nieuwe verdienmodellen te ontwikkelen. Ondernemers in het gebied spelen een belangrijke rol in het landschapsbeheer (natuur(lijk) beheer, weidevogels) en deze diensten maken deel uit van dat verdienmodel. Het open landschap blijft behouden, met uitzondering van de eendenkooien.

Samenwerking blijft het sleutelwoord voor de wijze waarop gebiedspartners met elkaar omgaan. Maatregelen worden in samenwerking uitgewerkt met respect voor elkaars belangen als basis.

Maatregelen

Vanuit de bouwstenen zijn voor alle beleidsopgaven en gebiedsbelangen mogelijke maatregelen in beeld gebracht die verder uitgewerkt kunnen worden, met onderscheid in twee soorten maatregelen:

- Maatregelen die op korte termijn verder uitgewerkt kunnen worden omdat ze naar verwachting een positief effect op de N2000-doelen hebben en geen/heel beperkte risico's op ongewenste neveneffecten hebben;
- Maatregelen die naar verwachting positief effect hebben op de natuuropgave maar nog verder onderzocht moeten worden en waarvan de risico's op ongewenste neveneffecten (en eventuele mogelijke mitigerende maatregelen) nog onvoldoende duidelijk zijn;

Gezien het feit dat de bouwstenen voor wat betreft hydrologie en stikstof op modelstudies zijn gebaseerd, is een goed monitoringsprogramma noodzakelijk. Nadere uitwerking van de maatregelen zal dan ook gekoppeld worden aan een monitoringsprogramma waarin effecten van maatregelen in beeld worden gebracht, zowel op doelrealisatie als op de risico's.
De korte termijn maatregelen die in beeld zijn, lijken niet ingrijpend te zijn en niet om grote ingrepen te vragen. Toch zal definitieve bestuurlijke afweging op maatschappelijke effecten hiervan nog gemaakt moeten worden. De verwachting is dat deze maatregelen niet MER-plichtig zijn en er dus geen planologische procedures gestart hoeven te worden om ze uit te kunnen voeren. Voor de lange termijn maatregelen is meer onderzoek nodig en kan dus nog niets gezegd worden over planologische procedures.

Doorkijk naar uitvoering

Met het beschrijven van een streefbeeld en maatregelen is de basis gelegd om de stap naar een robuuste toekomst te kunnen zetten. De uitwerking en de realisatie van het pakket aan maatregelen is de volgende stap. Daartoe is al een eerste aanzet gedaan door opdracht te geven om in samenwerking met een aantal ondernemers in het gebied te gaan uitwerken welk grondwaterpeil in de zomer (en in de winter) voor ondernemers wenselijk en aanvaardbaar is. Een eerste belangrijke stap.

Laten we samen verder gaan op de ingezette koers. Want er is veel te winnen rond het Vlijmens Ven, de Moerputten en het Bossche Broek!

HOOFDSTUK 1: Inleiding

1.1 Waarom dit koersdocument?

Verspreid over Brabant wordt rondom 12 Natura 2000-gebieden gewerkt volgens een ‘groenblauwe gebiedsgerichte aanpak’. Deze aanpak is bedoeld voor die gebieden waar de beleids- en gebiedsopgaven zodanig urgent en/of complex zijn dat een integrale oplossing, nauwe samenwerking tussen gebiedspartners en een procesmatige aanpak noodzakelijk zijn. De uitdaging is het zoeken naar slimme combinaties van oplossingen voor sterkere natuur, voldoende water met een betere kwaliteit, een goede bodem en toekomstperspectief voor de landbouw.

In en rondom het Natura 2000-gebied Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek wordt sinds maart 2022 door de gebiedspartners samengewerkt in een gebiedsgerichte aanpak. In september 2022 is de Verkenning voor dit gebiedsproces opgeleverd. De gebiedspartners verklaarden toen gezamenlijk de vervolgstap te willen zetten naar het opstellen van een toekomstvisie, met als basis de opgaven en uitgangspunten zoals die in de verkenning waren vastgesteld.

Het afgelopen jaar hebben de gebiedspartners samen de benodigde stappen doorlopen om opgaven en uitgangspunten te vertalen en verbeelden in een koersdocument.

Dit document geeft geen in beton gegoten beeld van het gebied in 2050. Het geeft wel richting aan de ontwikkelingen die ingezet kunnen worden en welke maatregelen je daarbij voor kunt stellen; waarbij sommige maatregelen al uitgewerkt kunnen gaan worden en andere nog verder verkend zullen worden. Het is dus geen integrale visie met een vastgesteld maatregelenpakket. Wel hebben we een goed beeld gekregen van wat er kan in het gebied, welke maatregelen effect hebben en welke risico’s daarbij ontstaan. Omdat dit nog niet voldoende helder is, zullen de mogelijke maatregelen nog nader uitgewerkt moeten worden.

Brabantbreed speelt het proces van de Aanpak Landelijk Gebied (ALG). Er wordt invulling gegeven aan het ALG met input van de gebiedsprocessen rondom Natura 2000-gebieden; zo ook voor het gebied Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek, o.a. door beschikbare (financiële) middelen voor de uitvoering van maatregelen.

Dat er zaken in een gebiedsgericht proces onzeker zijn en veranderen door bijvoorbeeld onderzoeksresultaten, waren de gebiedspartners al gewend vanuit de Verkenning en is ook nu weer gebleken bij het opstellen van dit koersdocument. De partners zijn inmiddels aardig bedreven in het laveren in zo’n gebiedsproces. Het motto is dan ook ‘alleen ga je sneller, samen kom je verder’.

1.2 Leeswijzer

Wat bij aanvang bedoeld was als een document waarin een visie werd geschetst op de toekomst van het gebied, bleek gaandeweg het traject dat we al een stapje verder konden komen tot een aanzet voor maatregelen. Deze maatregelen dienen nog wel verder uitgewerkt te worden omdat de balans tussen effectiviteit op de doelrealisatie enerzijds en het risico op schadelijke neveneffecten anderzijds gevoelig blijkt. In die zin is het meer een koersdocument geworden. Vanuit die gedachte is het belangrijk om goed uit te leggen welke weg we hebben afgelegd, welke informatie is verzameld en welke afwegingen er zijn gemaakt die tot dit koersdocument hebben geleid.

Vanuit de opgaven en belangen is een aantal sectorale bouwstenen ontwikkeld. Deze hebben inzicht gegeven in de mogelijkheden om de verschillende doelen te realiseren. Deze inzichten zijn samengevoegd tot een integraal streefbeeld van waaruit mogelijke maatregelen zijn afgeleid. Figuur 1 geeft een schematische weergave van dit proces.

Het document is als volgt opgebouwd:
In Hoofdstuk 2 is het gebied beschreven op een aantal relevante onderwerpen: wat speelt er, welke beleidsmatige doelen vallen in dit gebied, hoe zitten het landschap en het hydrologisch systeem in elkaar? Wat is het (agrarisch) grondgebruik en hoe zijn de grondeigendommen verdeeld?
In Hoofdstuk 3 is het proces beschreven hoe we met elkaar tot dit koersdocument zijn gekomen. In Hoofdstuk 4 is beschreven welke informatie is verzameld en hoe we deze als bouwstenen hebben gebruikt om tot een integraal beeld met een samenhangend pakket aan maatregelen te komen.

In Hoofdstuk 5 is een integraal streefbeeld beschreven dat is ontstaan door de inzichten vanuit de bouwstenen samen te voegen tot een geheel. In Hoofdstuk 6 zijn de mogelijke maatregelen beschreven. Hoofdstuk 7 tenslotte bestaat uit een doorkijk naar de volgende stap: borging van de uitgangspunten en suggestie tot het gezamenlijk verder uitwerken van de maatregelen tot een uitvoeringsprogramma.

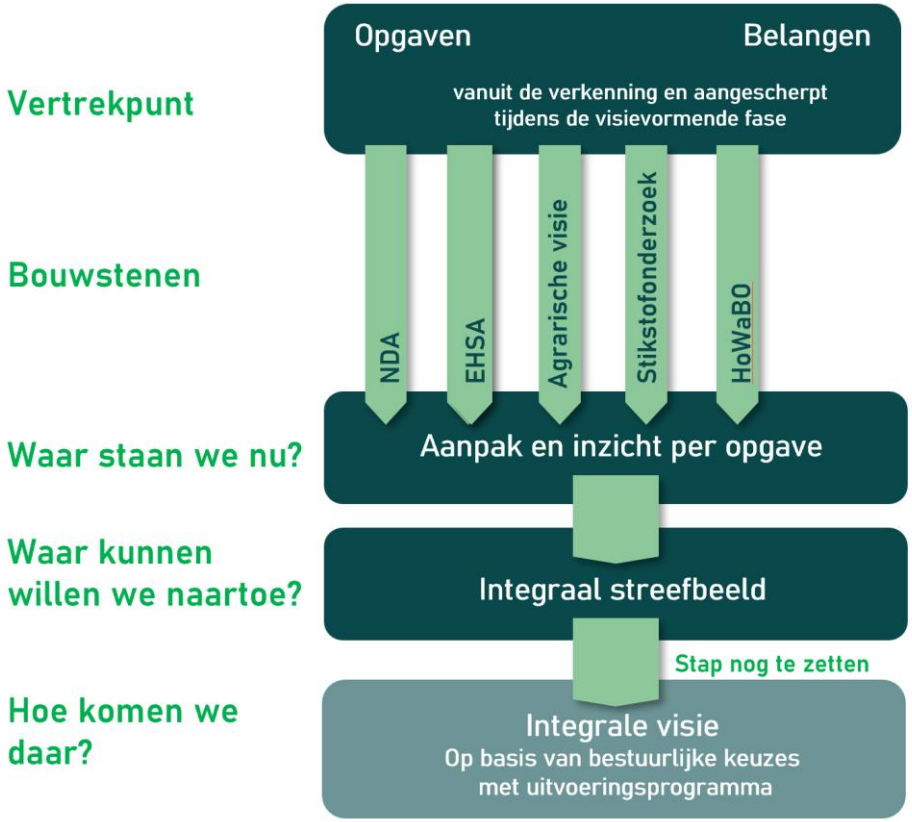

Figuur 1 Schematische weergave van proces om tot koersdocument te komen

HOOFDSTUK 2: Gebiedsbeschrijving

2.1 Wat speelt er in het gebied?

In het gebied tussen de woonkernen van Drunen, Vlijmen, Nieuwkuijk, ‘s-Hertogenbosch, Vught en het Drongelens Kanaal vinden we een drietal unieke natuurgebieden met een gezamenlijke N2000-status. In totaal omvat dit N2000-gebied een oppervlak van ca. 900 ha. Nagenoeg alle grond binnen het N2000-gebied is in handen van de terreinbeherende organisaties (TBO's) Staatsbosbeheer (Moerputten en Bossche Broek) en Natuurmonumenten (Vlijmens Ven, Rijskampen, Honderd Morgen en De Maij). Waterschap Aa en Maas beheert en is eigenaar van het Drongelens Kanaal, dat met enkele verbindingszones ook tot N2000 behoort. Ook delen van de Deutersestraat zijn N2000. Er is nog een kleine restopgave te verwerven Natuurnetwerk Brabant (NNB).

Rondom het Natura 2000-gebied ligt een open cultuurlandschap. De Gement is een open landschap dat behouden moet blijven t.b.v. weidevogels (weidevogelconvenant) en historische zichtassen. Ook liggen in het gebied 2 historische eendenkooien. Het gebied is van oudsher nat, als laaggelegen deel tussen de hoogte van de Loonse en Drunense Duinen en de zandrug waarop de woonkernen van Drunen, Vlijmen en Nieuwkuijk zijn ontstaan. De natste delen (de huidige N2000-gebieden) zijn nooit ontgonnen of inmiddels terug naar natuur ontwikkeld.
Het gebied is in trek bij recreanten, vooral voor wandelen en fietsen, en kent in sommige delen een intensief recreatief gebruik, zoals de Moerputten en het Bossche Broek noord. Er komen zowel bewoners van de aangrenzende kernen als bezoekers van buiten het gebied.

Net zoals overal in Nederland speelt hier ook een opgave om woningen te bouwen, die bemoeilijkt wordt door ‘het stikstofslot’. Vanuit de Regionale Energie Strategie (RES) wordt er in het gebied gezocht naar locaties om een bijdrage te leveren aan de productie van duurzame energie.
Met het intensiveren van de landbouw zijn hier over de jaren hydrologische maatregelen genomen die een economisch rendabel gebruik van de gronden mogelijk maakten. Snel afvoeren van water was het uitgangspunt.

2.2 Het focusgebied

Het focusgebied van dit gebiedsproces is een schil om het N2000-gebied heen. De begrenzing van het focusgebied uit de Verkenning is verder op maat gemaakt (zie figuur 2). Er is een begrenzing aangehouden op basis van het watersysteem. Dit is een watersysteem met een peilbesluit. De noordgrens van het focusgebied is De Heidijk (de zuidrand van het bebouwde gebied). De zuidgrens van het focusgebied is het Drongelens Kanaal en de overgang naar de Loonse en Drunense Duinen.

Het focusgebied is -in vergelijking met andere gebiedsprocessen in Brabant- in omvang niet groot en kent scherpe overgangen tussen bebouwd, natuur en agrarisch gebied. Het gebied wordt gekenmerkt door bebouwing aan de noordzijde (Drunen, Vlijmen, Nieuwkuijk, ’s-Hertogenbosch en Vught) en agrarisch gebruik aan de zuidzijde. In het agrarisch gebied is de melkveehouderij de meest voorkomende sector. Een belangrijke

kanttekening is dat het watersysteem niet ophoudt bij de grens van het focusgebied. Vanuit de opgave en mogelijke maatregelen kan ook verder worden gekeken. Grondeigendom in het focusgebied is verdeeld over particulieren/ondernemers (41%), gemeenten (26%), terreinbeherende organisaties (26%), twee waterschappen (5%) en provincie & rijk (2%).

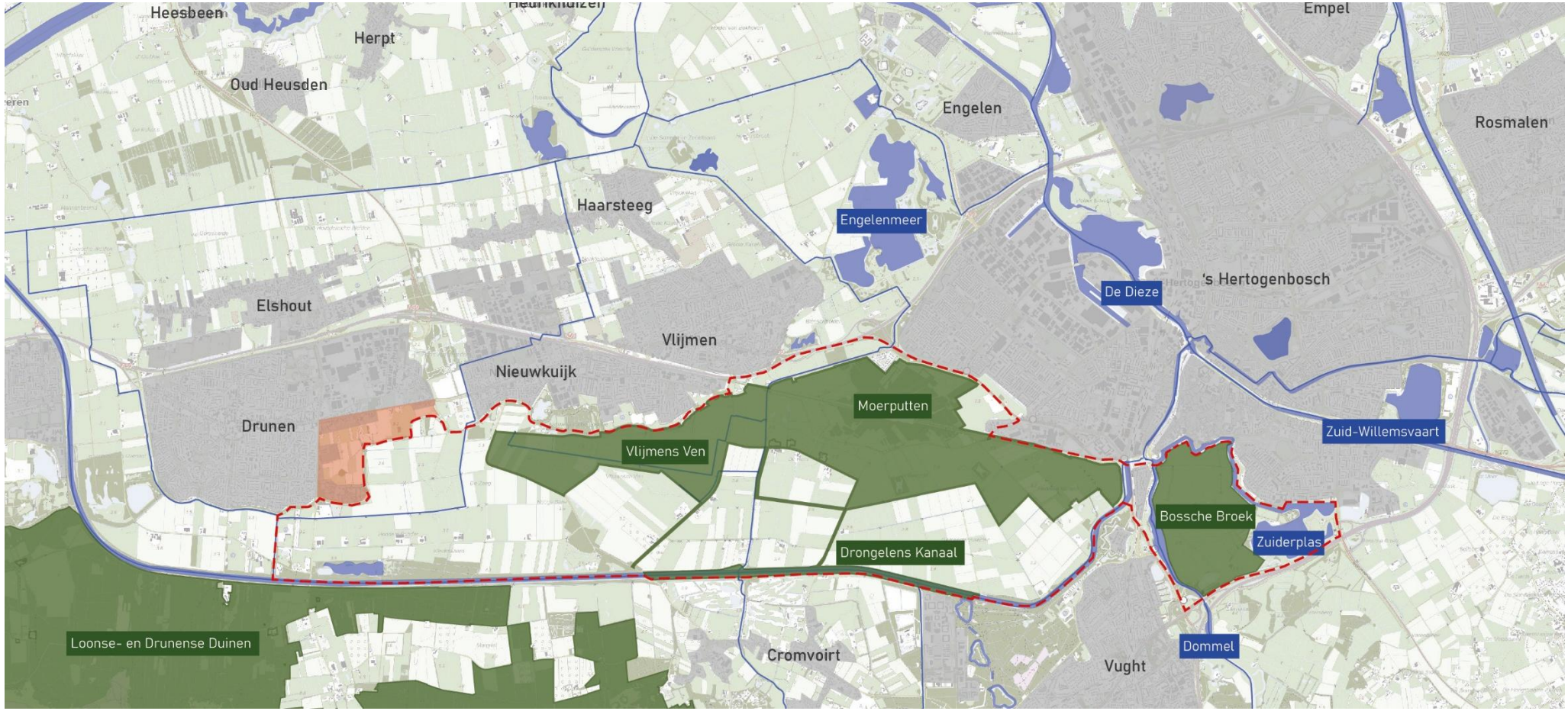

Figuur 2 Kaart met begrenzing focusgebied voor koersdocument (rode stippellijn) en de Natura 2000-gebieden (donkergroen) Het rood gemarkeerd gedeelte bij Drunen is in de EHSA en grondanalyse opgenomen in het focusgebied maar valt voor het Koersdocument en het vervolg buiten het focusgebied.

2.3 Beleidsdoelen en gebiedsbelangen

Opgaven vanuit de Verkenning

In de Verkenningsfase (september 2022) zijn onderstaande opgaven voor het gebied vastgelegd (zie figuur 3):

- De Natura 2000-opgave staat centraal, met vooral eisen aan herstel van de kwelstroom (verhoging waterstanden in de zone er omheen);
- De landbouw moet zodanig versterkt worden dat het perspectief biedt voor de boeren die doorgaan en past bij de langere termijn beelden voor duurzame landbouw (kringloop, grondgebonden, extensief etc.);
- Er is vanuit Hoogwater Aanpak Brabant Oost een grote waterbergingsopgave, die voor een deel in en nabij dit GGA-gebied moet worden opgelost;
- Er is een opgave om de waterkwaliteit op orde te brengen (KRW-opgave en maatregel t.b.v. Natura2000 doel);
- Er liggen opgaven voor verstedelijking, energietransitie, recreatie, natuurontwikkeling buiten N2000, herstel van de waarde weidevogelgebied en herstel van het karakteristieke open landschap met cultuurhistorische landschapselementen.

Gebiedsopgaven: aanscherping en aanvulling t.b.v. koersdocument

- De Natuurdoel Analyse (NDA) die in voorjaar 2023 voor dit gebied is gepubliceerd (en waarover de Ecologische Autoriteit in november 2023 een advies heeft uitgebracht) geeft inzicht in de staat van de natuur ten opzichte van de opgave. Daaruit blijkt dat de matige hydrologische omstandigheden en de te hoge stikstofdepositie ervoor zorgen dat de staat van de natuur achterblijft bij de gestelde doelen. Herstel van natuur is, beleidsmatig, het belangrijkste doel voor dit gebied, met watermaatregelen als de knop waar de meeste positieve effecten voor de natuurdoelen zijn te behalen. Hiermee is het eerste doel uit de verkenning aangescherpt: met behoud- en uitbreidingsdoelen voor verschillende habitattypen en -soorten en vooral eisen aan het herstel van de kwelstroom (verhoging grondwaterstanden in de zone eromheen), verbetering van de waterkwaliteit, verbetering van ecologische verbindingen in het gebied en de omgeving en het optimaliseren van het natuurbeheer. Waarom het herstel van kwelstromen nodig is voor natuurherstel is toegelicht in de Ecohydrologische Systeemanalyse (paragraaf 4.1);
- Binnen Howabo zijn 11 mogelijke oplossingen in beeld die verder uitgewerkt worden;
- Stikstofreductie (in het gebied en in de ‘stikstofdeken’) is belangrijk om natuurdoelen te behalen. Dit stond in de verkenning beschreven maar was niet opgenomen bij ‘belangrijkste opgaven’. Meer over stikstof is te vinden in paragraaf 4.3;
- Realisatie Natuurnetwerk Noord-Brabant;
- Mogelijk volgt actualisatie van de Vogel Habitat Richtlijn (VHR)-doelen. Dit kan mogelijk gevolgen hebben.

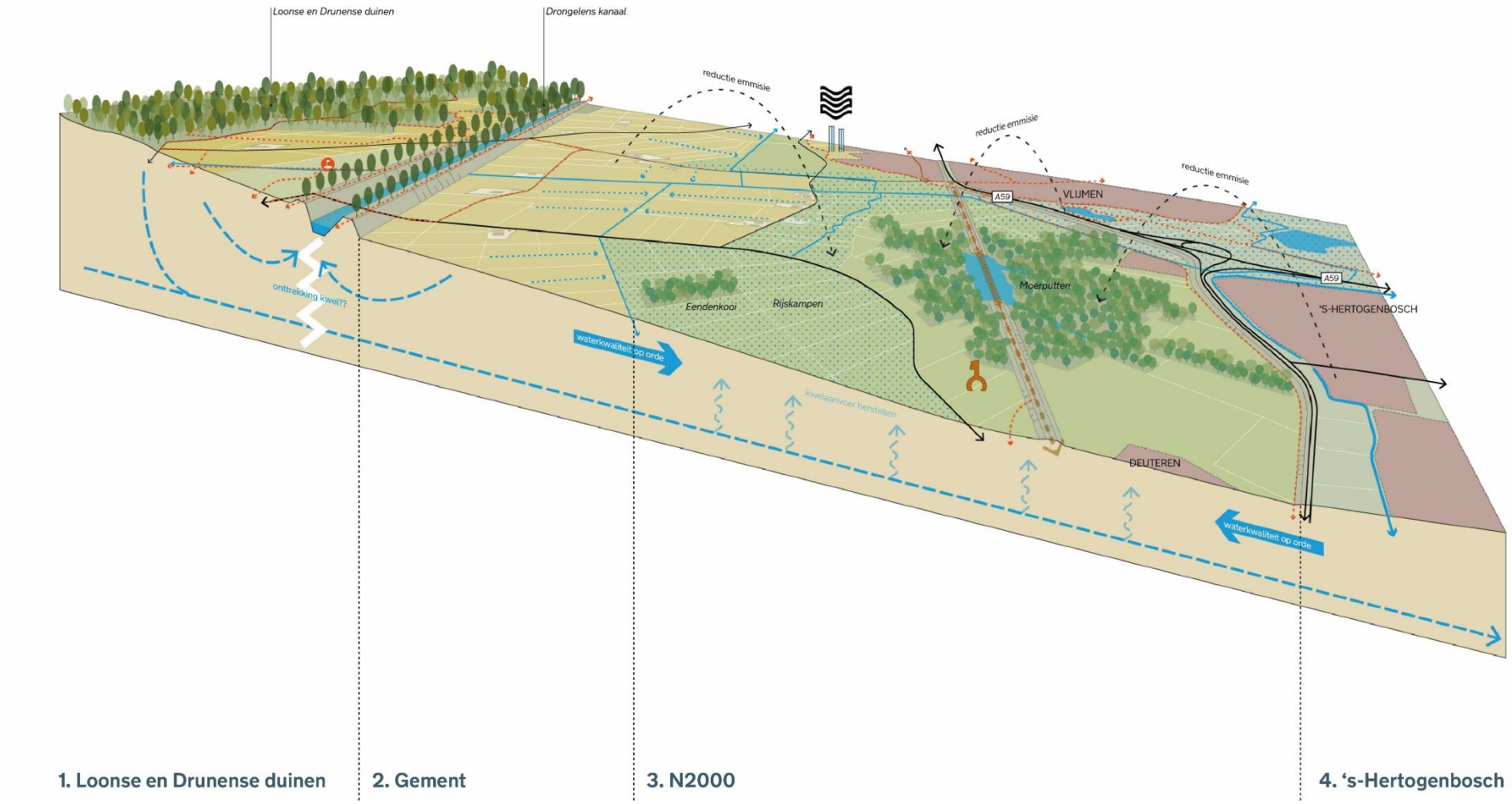

Figuur 3 In de doorsnede uit de Verkenning (sept 2022) zijn beleidsopgaven voor het focusgebied systemisch verbeeld.

De gebiedspartners hebben tijdens het proces een onderverdeling en aanscherping gemaakt op de beleidsdoelen en gebiedsbelangen:

Beleidsopgaven
Bescherming en verdere ontwikkeling van natuurdoelen (N2000 en de bijbehorende verbindingen)
Duurzaam perspectief voor landbouw
Waterkwaliteit herstellen en verbeteren (KRW en N2000)

Gebiedsbelangen
Stikstofruimte voor verstedelijkingsopgave van gemeenten Vught, ’s-Hertogenbosch en Heusden
Duurzame energie. Zoekgebied voor duurzame energie benoemd in de Regionale Energie Strategie (RES)
Weidevogelgebied op een deel van de agrarische gronden ten zuiden van de N2000-gebieden Vlijmens Ven en Moerputten
Recreatie: voorzien in behoeften + reguleren
Cultuurhistorie – onder voorwaarden – beleefbaar maken
Waterveiligheid. De Hoogwater Aanpak Brabant Oost (Howabo) bestaat uit 11 oplossingen, waarvan er drie in het focusgebied vallen: Drongelens Kanaal, Baardwijkse Overlaat en Bossche Broek Noord.
Een goed functionerend stedelijk watersysteem.

De doelen die genoemd zijn in Aanpak Landelijk Gebied (ALG) van de Provincie Noord-Brabant zijn opgenomen in de bijlage I.

2.4 Landschapsontwikkeling

In deze paragraaf worden de relevante hoofdlijnen van de landschapshistorie aangestipt. Inzoomen op de landschapshistorie geeft meer inzicht in de huidige knelpunten. In de EHSA is een uitgebreide beschrijving van de landschapshistorie te lezen. In het kaartenboek dat gemaakt is bij aanvang van dit proces is ook meer informatie te vinden over het ontstaan van het landschap en de typeringen.

Het focusgebied is in feite een natuurlijke laagte. Zowel door de ligging tussen de hoger gelegen Loonse en Drunense Duinen en de dekzandrug waar Vlijmen, Drunen, Nieuwkuijk en ’s-Hertogenbosch op zijn ontstaan, als door de ligging op de overgang van zand- naar rivierlandschap (de overgang van hoog naar laag), bekend als de Naad van Brabant (zie figuur 4).

Het zandlandschap is gevormd door dekzandruggen die door de wind zijn afgezet en beekdalen die zich een weg daartussen hebben gebaand. Het focusgebied is omringd door deze zandruggen en is daarmee van oudsher een nat moerasgebied geweest. Dit moerasgebied is door de tijd heen ontgonnen (zie hiervoor de historische kaarten in het kaartenboek). De hogere gronden zijn geschikt gemaakt voor landbouw en uitbreiding van bebouwing. Later, nadat de functie als overlaatgebied minder noodzakelijk was, zijn hiervoor ook de minder hooggelegen gronden ontgonnen, resulterend in een agrarisch landschap. Het gehele gebied tussen de dekzandruggen is veen geweest, dat door afgraven en oxidatie is verdwenen. In de Moerputten is een veenlaag nog aanwezig en elders zijn lokaal dunne veenlagen aanwezig.

Van oudsher heeft het gebied een functie als natuurlijk overstromingsgebied (overlaat). Dat heeft grote invloed gehad op het landschap, bijvoorbeeld op het open karakter, de bodemgesteldheid en de blauwgraslanden. Recentere ontwikkelingen hebben het landschap gemaakt tot wat het nu is: de aanleg van het Drongelens Kanaal in 1911, de ruilverkavelingen in de jaren ’60 en de meer recent de grootschalige natuurontwikkeling in de lage delen van Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek (Natuurinrichting Vlijmens Ven en Honderd Morgen in het project Life+ Blues in the Marshes in 2016). Deze natuurontwikkeling is gecombineerd met de aanleg van een regionale waterberging, kavelruil en bedrijfsverplaatsing door agrarische ondernemers rondom Vlijmens Ven.

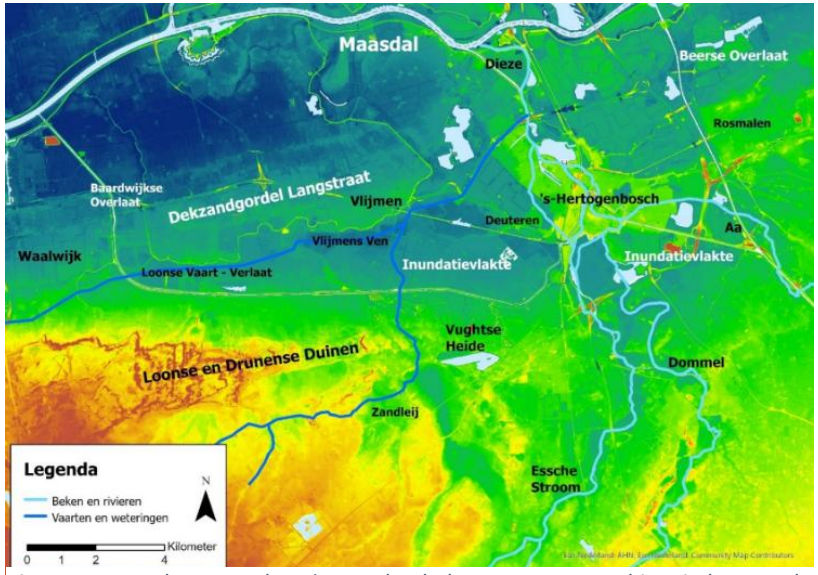

Figuur 4 Hoogtekaart met locaties van landschapsstructuren en historische waterlopen (bron: EHSA 2024, RHDHV)

2.5 Watersysteem

Middels een EHSA is de werking van het watersysteem onderzocht. De punten uit de EHSA die het belangrijkste zijn voor de gewenste optimalisatie van het watersysteem zijn in deze paragraaf benoemd. Meer informatie is te vinden in het rapport Ecohydrologisch Onderzoek Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek (2024, RHDHV) .

Aansluitend bij de vorige paragraaf ligt het gebied geohydrologisch gezien binnen de Centrale Slenk. Het gebied bevat drie watervoerende pakketten (zie doorsnede figuur 5). De Loonse Vaart, Bossche Sloot en Dongense Sloot zijn de afwaterende hoofdwaterlopen. Het Drongelens Kanaal heeft lokaal in het focusgebied een drainerende werking en elders (deels in het focusgebied en deels erbuiten) een infiltrerende werking. De Dommel heeft alleen een infiltrerende werking in Natura 2000-gebied Bossche Broek.

Voor het poldergebied gelegen in Waterschap Aa en Maas geldt een peilbesluit. In het Bossche Broek gelegen in waterschap De Dommel geldt een streefpeilbesluit. Het overtollige water uit het GGA gebied wordt weggepompt door gemalen. Voor het Bossche Broek via de Dommel en voor het overig gebied van waterschap Aa en Maas wordt water van peilvakken afgevoerd (en in droge tijden aangevoerd) via de Bossche Sloot en de Loonse Vaart. Gedetailleerde stroomrichtingen van zijn te zien op figuur 7 en 8 (informatie uit de EHSA).

Door afvoeren en wegpompen van water wordt de grondwaterstand in percelen verlaagd. Het verschil tussen maaiveld en waterstand in sloten heet drooglegging. Afhankelijk van de maaiveldhoogte en de waterpeilen varieert deze drooglegging (figuur 6). Met de grootschalige natuurontwikkeling in 2016 is het watersysteem in het Natura 2000-gebied Vlijmens Ven en Moerputten volledig losgekoppeld van het omliggende agrarische watersysteem. In het Natura-2000 gebied wordt geen water ingelaten, maar wordt juist kwelwater vastgehouden en met een systeem van pompen door het gebied verspreid. Er wordt een natuurlijk peilbeheer gevoerd: nat in de winter en wegzakkend in de zomer.

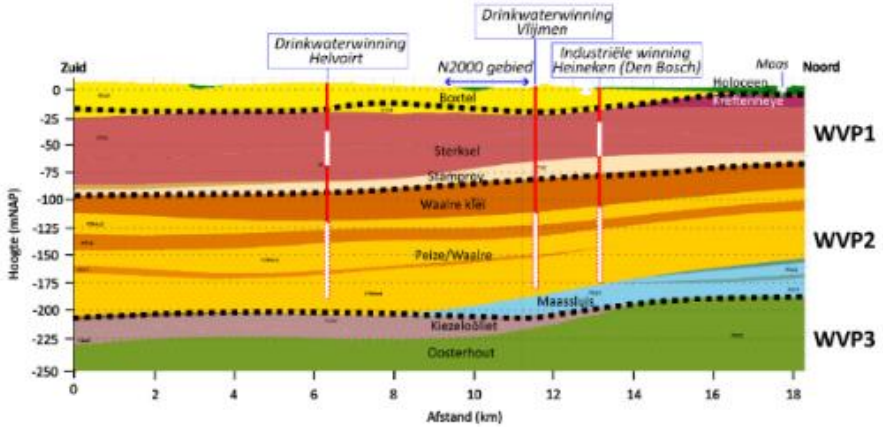

Figuur 5 Doorsnede: geohydrologische opbouw met watervoerende pakketten en waterwinningen (Bron: EHSA 2024 RHDHV)

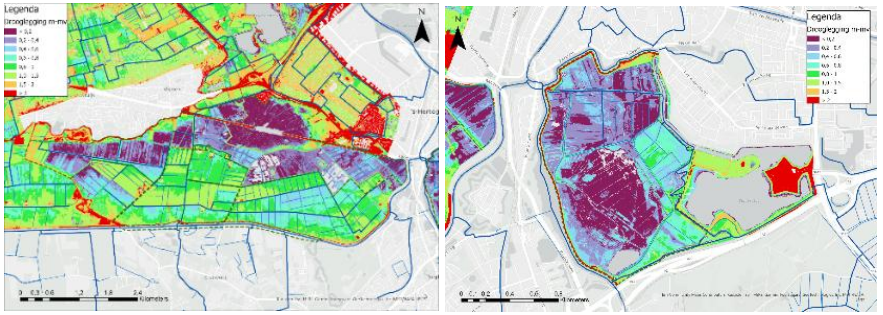

Figuur 6 Drooglegginsgskaart (Bron: ESHA 2024 RHDHV)

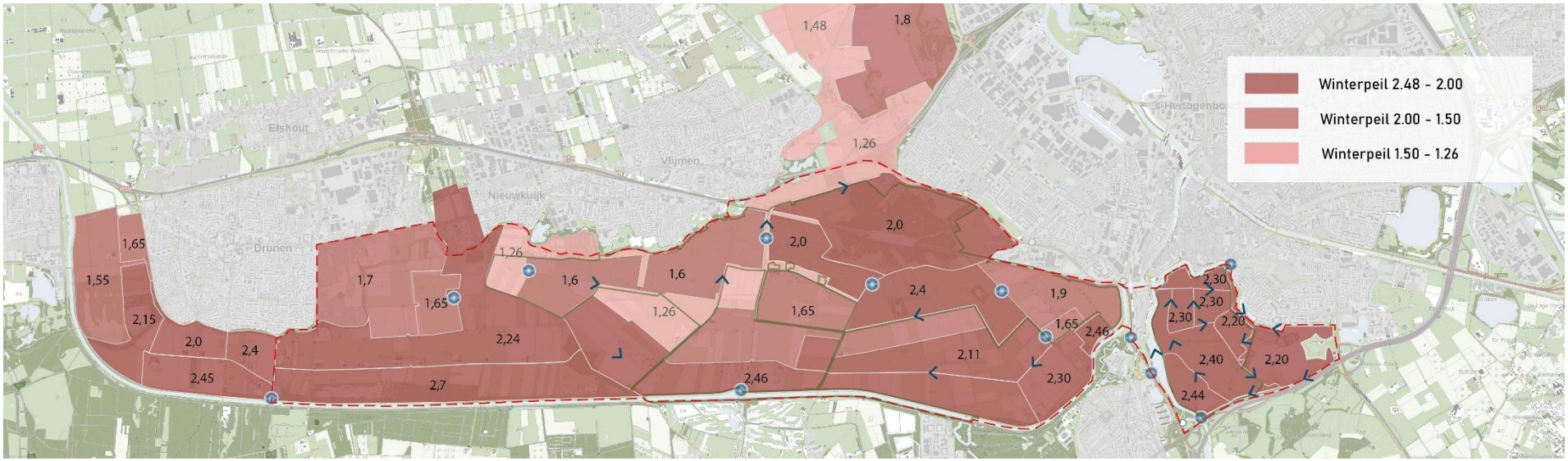

Figuur 7 Oppervlaktewaterstroming (winterpeil)

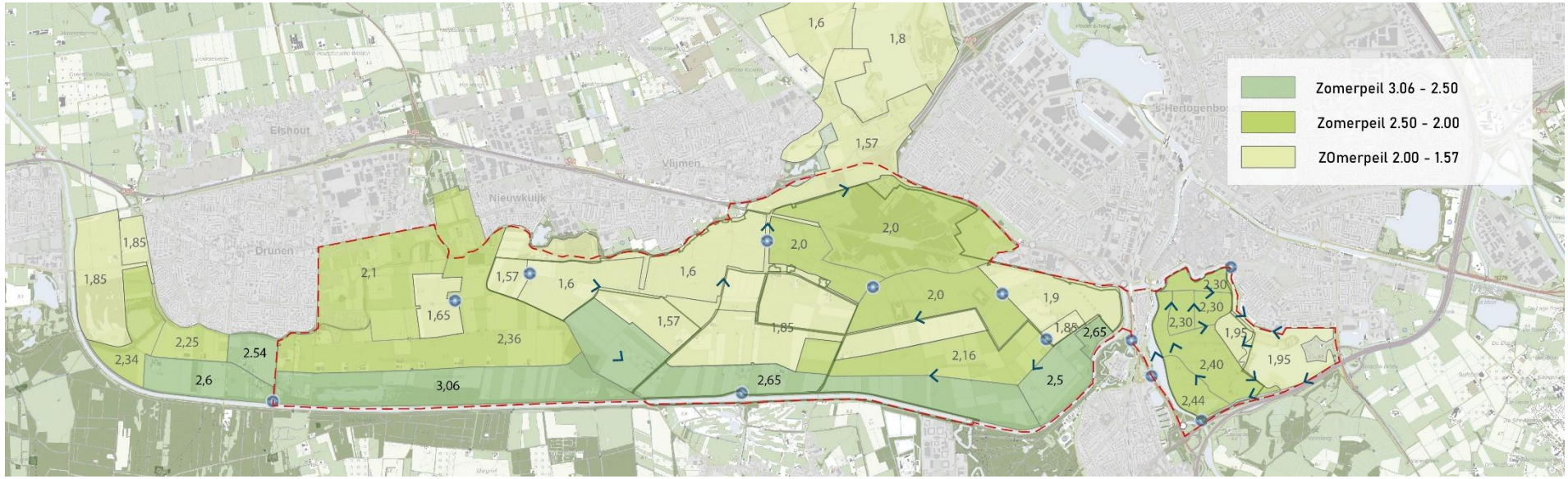

Figuur 8 Oppervlaktewaterstroming (zomerpeil)

In de ecohydrologische studie zijn de stroombanen van het grondwater per gebied in beeld gebracht (figuur 9 - 12):

- De kwel in het Vlijmens Ven is belangrijk voor de kwelaanvoer in het gehele gebied. Het westelijk deel wordt gevoed met grondwater van lokale herkomst (o.a. Hoge Bank). Het centrale en oostelijk deel worden gevoed door grondwater van regionale herkomst (omgeving Biezenmortel);
- In de Moerputten is het grondwatersysteem een doorstroomsysteem met lokaal, in de Rijskampen, geïnfiltreerd water. Het water stroomt van zuidoost naar noordwest, vanaf de Rijskampen naar de Bossche Sloot. De Moerputten heeft een hoge oppervlaktewaterstand en vooral lokale kwel dat deels van lokale en deels van regionale herkomst is. De waterkwaliteit voldoet aan de ecologische vereisten voor blauwgrasland. Ook de Honderd Morgen en De Maij ontvangen een combinatie van water van grotere afstand en lokaal kwelwater. De Rijskampen heeft vrijwel geen kwel van buiten dit gebied. Kwelstromen bevinden zich binnen dit deelgebied;
- Het Bossche Broek ontvangt grondwater van (boven)regionale herkomst en aan de westzijde uit de Dommel;
- Het Drongelens Kanaal heeft een grote invloed op de kwelstromen in het focusgebied, zoals zichtbaar in de onderstaande doorsneden. Hierbij valt op dat het Drongelens Kanaal voornamelijk de kwel afvangt die anders aan het oppervlak komt in De Gement en niet zozeer in het natuurgebied Vlijmens ven. Lokale kwel stroomt wel naar de oevers van het Drongelens Kanaal (deel van dit traject is Natura 2000). Lokale kwelstromen uit omliggende landbouwgebieden beïnvloeden de (grond-)waterkwaliteit in o.a. Vlijmens ven en Honderd Morgen.
- Ook onttrekkingen uit het grondwater hebben bijgedragen aan een afname van de kwel in de natuurgebieden. Huidige onttrekkingen in en rondom het gebied zijn in de afgelopen decennia toegenomen, zodat dit knelpunt steeds groter is geworden. Dit betreft onttrekkingen voor drinkwater, levensmiddelenindustrie, beregening en bodemenergiesystemen.

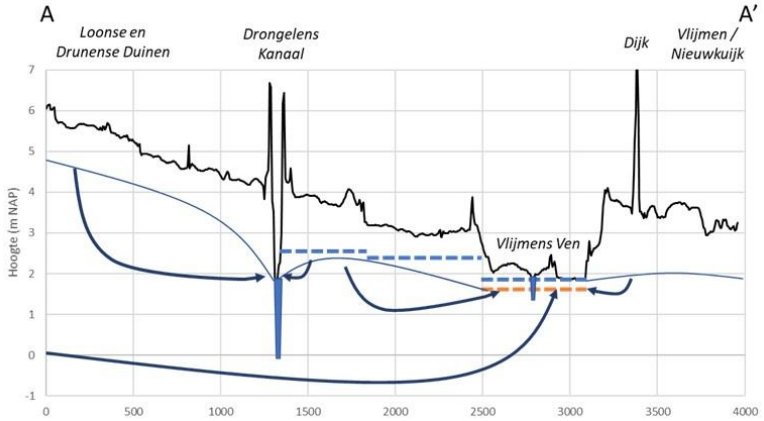

Figuur 9 Grondwaterstroombanen Vlijmens Ven en De Ham (Bron: EHSA Vlijmens Ven Moerputten en Bossche Broek *2024 RHDHV)*

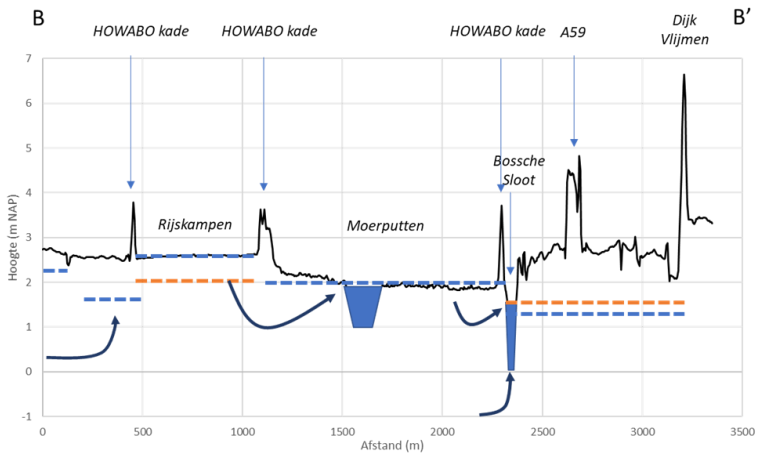

Figuur 10 Grondwaterstroombanen Moerputten, Rijskampen (Bron: EHSA Vlijmens Ven Moerputten en Bossche Broek *2024 RHDHV)*

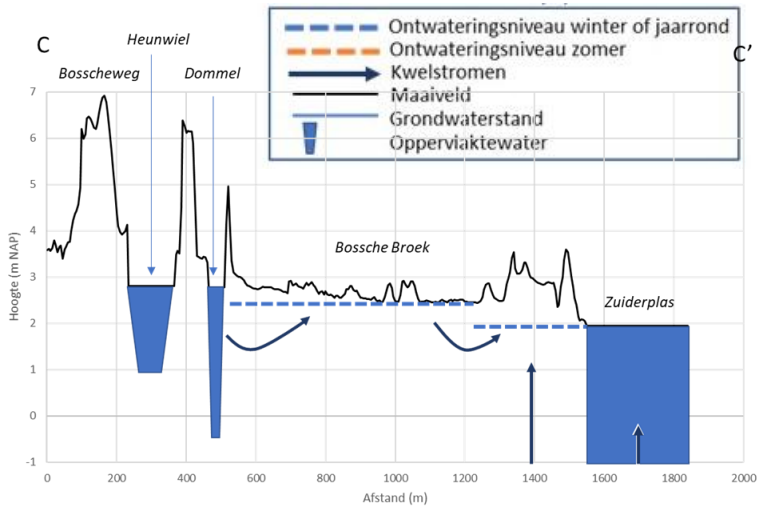

Figuur 11 Grondwaterstroombanen Bossche Broek (Bron: EHSA Vlijmens Ven Moerputten en Bossche Broek *2024 RHDHV)*

Met deze kennis van de werking van het watersysteem is in de EHSA gekeken naar de huidige natuurtypen. Knelpunten en conclusies staan in Hoofdstuk 4.1 EHSA en zijn een belangrijke bouwsteen voor de koers.

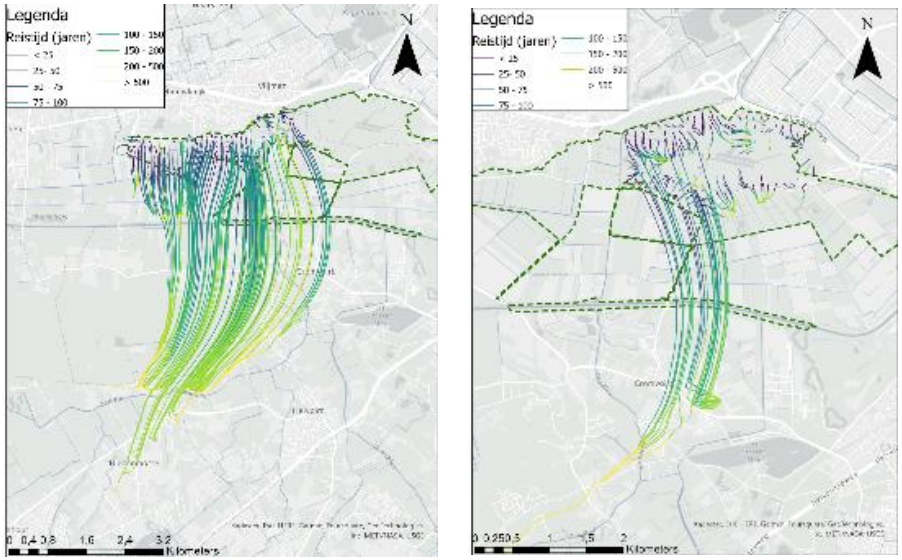

Figuur 12 Berekende grondwaterstroombanen vanuit een model (Bron: EHSA Vlijmens Ven Moerputten en Bossche Broek 2024 RHDHV)

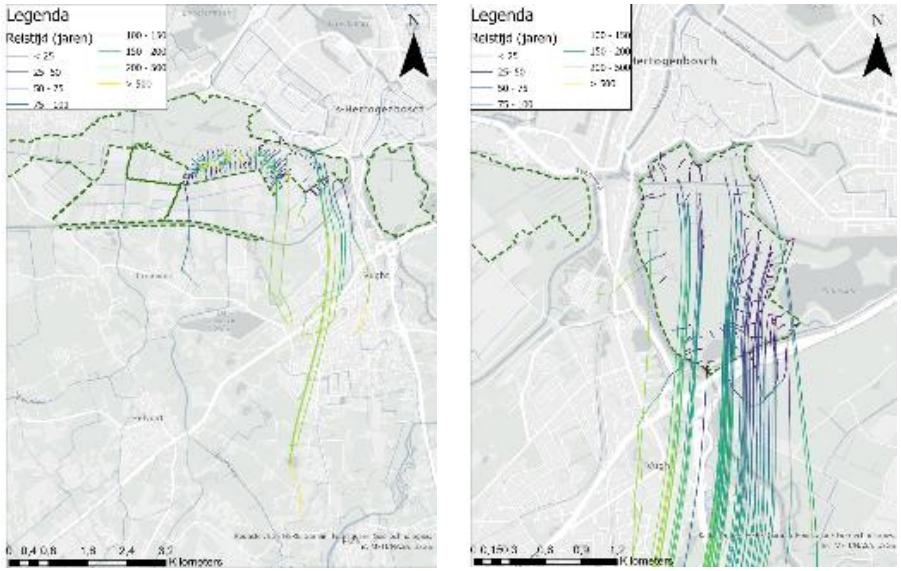

Vervolg Figuur 12 Berekende grondwaterstroombanen vanuit een model (Bron: EHSA 2024 RHDHV)

De opgave waterkwaliteit vanuit de Kader Richtlijn Water (KRW) heeft zowel betrekking op grondwater als op oppervlaktewater. Hierbij enkele bevindingen over beide typen waterkwaliteit:

- In het focusgebied zijn weinig grondwatermeetpunten. Uit deze meetpunten blijkt dat er veel variatie is in waterkwaliteit. In de meeste meetpunten in het Natura 2000-gebied is de waterkwaliteit optimaal voor de habitattypen, met enkele uitzonderingen. In enkele meetpunten zijn gehalten van voedingsstoffen en sulfaat te hoog. Ook is de gemiddelde zuurgraad van het water niet overal optimaal voor de habitattypen;
- In het focusgebied is de kwaliteit van het diepere grondwater in bijna alle meetpunten goed (stoffen nitraat, chloride en sulfaat). Ten zuiden van het Drongelens Kanaal ligt het landbouwgebied Giersbergen-De Margriet. Hier is in het grondwater een hoog sulfaatgehalte waargenomen. Dit sulfaatrijke water stroomt naar het Drongelens Kanaal;
- Het kanaal heeft in het oppervlaktewater een hoog gehalte aan voedingsstoffen en sulfaat. In de zomer stroomt water vanuit het kanaal in de waterlopen in de landbouwkundige peilvakken, waardoor deze dan ook een hoog voedselrijk gehalte hebben;
- Het ondiepe grondwater staat met name bij Vlijmens Ven-west direct in contact met het N2000-gebied, omdat daar de agrarische en N2000-afwatering niet gescheiden zijn;
- De huidige oppervlaktewaterkwaliteit in het Vlijmens Ven is een knelpunt voor het aanwezige habitattype kranswierwateren, waar de gehalten fosfaat en nitraat te hoog zijn;
- Het gemiddelde chloridegehalte in grond- en oppervlaktewater van de meeste meetpunten in het Natura 2000-gebied is optimaal voor blauwgraslanden. Het sulfaatgehalte is ook geen knelpunt. Eén meetpunt grondwater in de Moerputten gaf in de periode 2016-2023 wel te hoge gehalten voor habitattypen voor Chloride, Sulfaat en OXV.

In het gebied liggen de enkele KRW-watergangen, waarvan de inrichting grotendeels gereed zijn. Hierin zijn niet alle KRW-parameters op orde, met name macrofauna, waterflora, stikstof en fosfor. In de KRW factsheets (Waterschap Aa en Maas 20-09-2023) wordt per watergang een overzicht

gegeven van de doelen, toestand en maatregelen. In het waterbeheerplan 2022-2027 van waterschap Aa en Maas zijn alle KRW-maatregelen en de benodigde financiële investeringen opgenomen.

- Nieuwe Loonse Vaart: De Nieuwe Loonse Vaart is een gegraven waterloop die vanaf het Drongelens Kanaal de noordelijk gelegen gebieden van water voorziet en is sterk gereguleerd.
- De Bossche Sloot en de Vlijmensch Vensche Hoofdloop: De Vlijmensch Vensche Hoofdloop is een gegraven waterloop en de Bossche Sloot is een watergang die in het oorspronkelijke tracé van de beek de Zandleij ligt.
- Drongelens Kanaal: Het Drongelens Kanaal is gegraven ten behoeve van het afvangen van piekafvoeren van de beken die naar 's-Hertogenbosch afwateren daarnaast wordt vanuit het Drongelens Kanaal via twee gemalen water ingelaten voor de agrarische gebieden rondom Drunen en Vlijmen. Het kanaal stroomt via de Bovenlandse sluis uit in de Maas. Er is geen scheepvaart op het kanaal.
- Midden- en Beneden Dommel: Het waterlichaam Midden- en Beneden Dommel omvat het deel van de Dommel benedenstrooms van Eindhoven. Aandachtspunten zijn de lozing van effluent van RWZI's en de aanwezigheid van gemengde overstorten.

Daarnaast is in de factsheet KRW Stroomgebiedbeheerplan 2022-2027 'Grondwaterlichaam Zand Maas' (06-04-2022) de toestand, de belasting en maatregelen met betrekking tot het grondwater genoemd.

2.6 Grondeigendom

Op basis van gegevens van onder meer het Kadaster is een analyse gemaakt van grondeigendommen en grondgebruik. De verdeling van het grondeigendom binnen het focusgebied voor Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek is hieronder overzichtelijk weergegeven. Op de kaarten in figuur 13 - 16 worden deze gegevens verder uiteengezet, waarbij onderscheid is gemaakt in:

- Grondeigendom niet-particulier zoals bekend vanuit de verkenning;
- Grondeigendom van eigenaren die woonachtig zijn binnen het focusgebied;
- Grondeigendom van eigenaren die woonachtig zijn buiten het focusgebied.

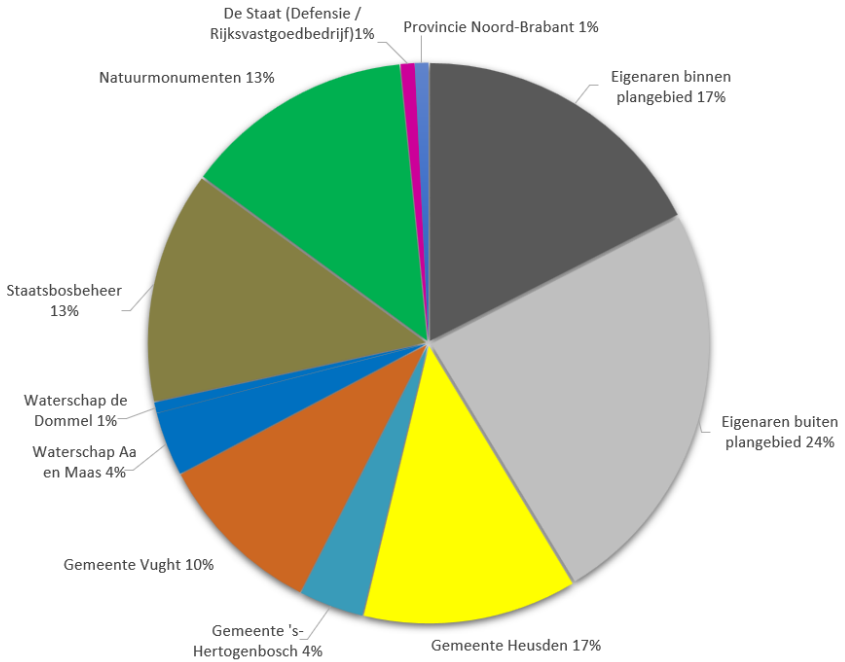

Figuur 13 Verdeling van grondeigendom binnen het focusgebied

Opvallend is dat overheden en TBO's tezamen 59% van het eigendom in handen hebben. Kijkend naar het grondeigendom van particuliere eigenaren valt op dat deze voornamelijk gronden in het focusgebied in eigendom hebben en weinig daarbuiten. Deze grondeigenaren hebben binnen het focusgebied ca. 17% in eigendom. Daarnaast valt op dat deze gronden als clusters bij elkaar liggen, voornamelijk ten zuiden van Drunen en Nieuwkuijk.

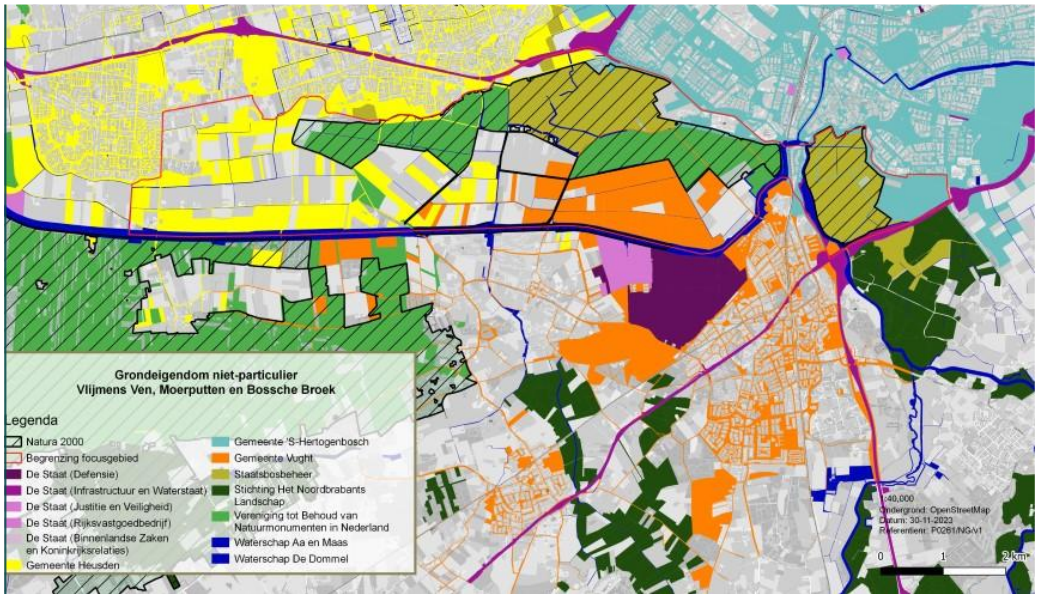

Figuur 124 Grondeigendom niet-particulier binnen en buiten het focusgebied

Grondeigendom in het focusgebied van particuliere eigenaren die buiten het focusgebied wonen, ligt op ca. 24%. Deze grondeigenaren wonen zowel in de schil rond het focusgebied als elders in Nederland. Opvallend is dat veel van deze gronden dicht tegen het Natura2000-gebied zijn gelegen. Met name in de omgeving van tuincentrum De Gement, Ruidigerdreef, Drunen-Oost en Vaartweg/Nieuwkuijkseweg zijn veel gronden in eigendom van particulieren woonachtig buiten het focusgebied. Er is overlap met de vorige kaart in verband met dubbele eigendommen van o.a. Gasunie, Brabant Water en Waterschap Aa en Maas. Daarnaast zijn sommige gronden in gemeenschappelijk particulier eigendom, zowel binnen als buiten het focusgebied.

Boven: figuur 15 Grondeigendom van percelen in het focusgebied van eigenaren (niet overheid/TBO) binnen het focusgebied (boven), en hun eigendom tot 1 km buiten het focusgebied.

Onder: figuur 16 Grondeigendom van percelen in het focusgebied van eigenaren (niet overheid/TBO) buiten het focusgebied (boven), en hun eigendom tot 1 km buiten het focusgebied.

2.7 Grondgebruik

Naast grondeigendom is ook grondgebruik van belang voor het opstellen van de grondstrategie. Bij het Kadaster is hierover informatie beschikbaar, maar deze komt in veel gevallen niet overeen met de praktijk. Wat bijvoorbeeld opvalt aan de Kadaster-gegevens is het hoge percentage grondgebruik ‘akkerbouw’, dat in de praktijk grasland is. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat deze gronden als tijdelijk grasland zijn opgegeven voor de mei-telling. Wanneer een perceel 6 jaar na elkaar als tijdelijk grasland wordt opgegeven staat het automatisch geregistreerd als blijvend grasland. De kaart Landelijk Grondgebruik Nederland 2021 geeft hierin een beter inzicht (figuur 17).

Het grootste gedeelte van het grondgebruik in het focusgebied is agrarisch grasland en in mindere mate bouwlanden met intensieve teelten verspreid over het gebied. Het gaat hierbij voornamelijk om mais, maar ook om bieten, aardappelen en granen. Deze bouwlanden met landbouwgewassen zijn in eigendom van overheden als pachtgrond, maar ook in eigendom van eigenaren binnen en buiten het focusgebied. Opvallend is dat enkele van deze bouwlanden in het Natura-2000 gebied liggen. Bij het inzoomen op maatregelen kunnen deze gegevens gedetailleerder over elkaar worden gelegd.

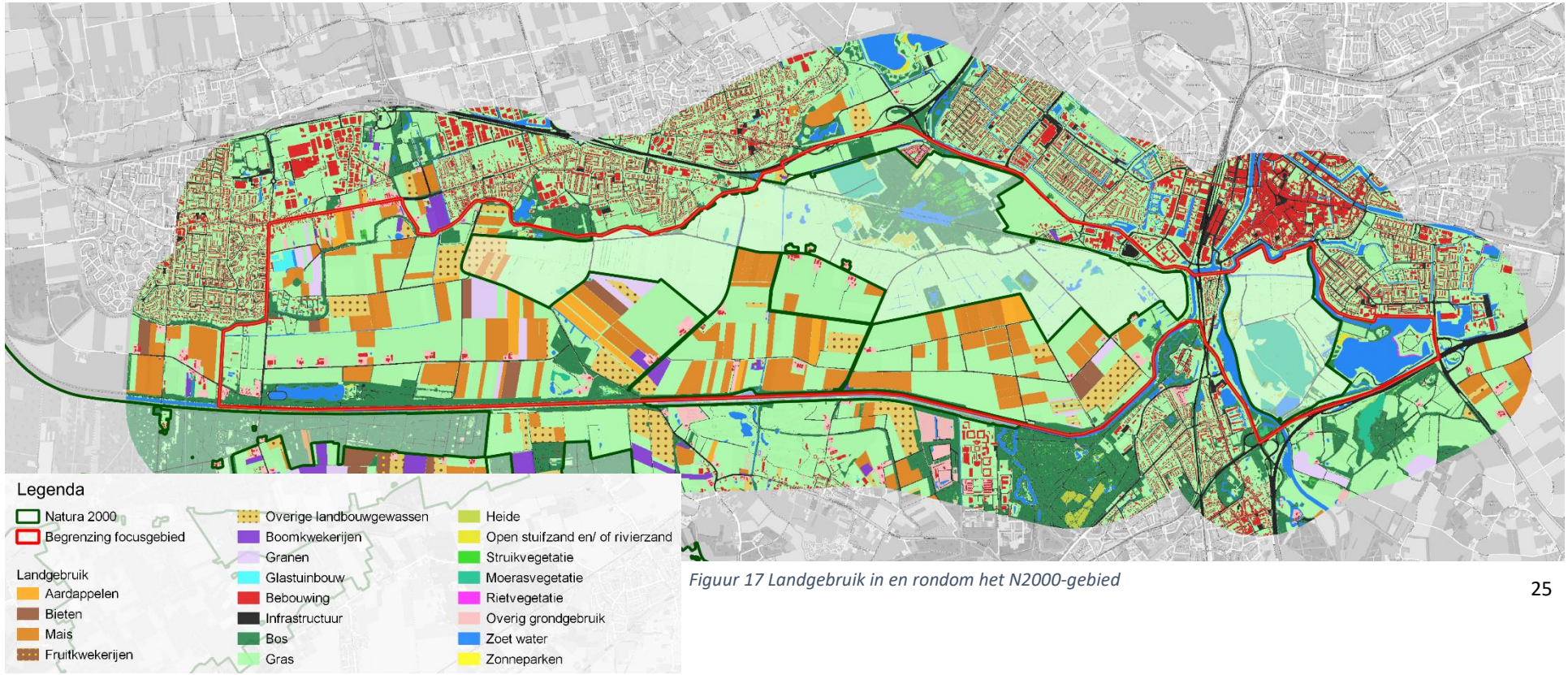

Figuur 17 Landgebruik in en rondom het N2000-gebied

2.8 Pacht

Zoals uit de gegevens 'totaaloverzicht eigendommen binnen focusgebied' blijkt, is een groot gedeelte van de grond in eigendom van de gemeenten en wordt verpacht. In deze analyse zijn de pachtgronden binnen en buiten het focusgebied van de overheden in kaart gebracht volgens aangeleverde informatie van de gemeenten (figuur 18). De verschillen tussen de pachtcontracten zijn vervolgens uiteengezet.

Opvallend is de grote hoeveelheid pachtgrond van met name de gemeenten Vught en Heusden in het focusgebied. Het merendeel van deze pachtgronden vallen niet onder 'geliberaliseerde pacht' maar reguliere pacht. De pachtvoorwaarden voor deze verschillende pachttypen zijn per organisatie anders (zie Bijlage VII).

Figuur 18 Pachtgronden en type pachtgronden. Rood is reguliere pacht, groen is geliberaliseerde pacht.

HOOFDSTUK 3: Hoe is dit koersdocument tot stand gekomen?

3.1 Een gezamenlijk proces van de gebiedspartners

Het proces van het bepalen van de koers is met dezelfde gebiedspartners doorlopen als bij de Verkenning: Waterschap Aa en Maas, Provincie Noord-Brabant, ZLTO, Gemeente Heusden, Gemeente 's-Hertogenbosch, Gemeente Vught, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Waterschap De Dommel, Brabants Agrarisch Jongeren Contact (BAJK) en AJK Den Bosch. Meer over deze gebiedspartners is te vinden in bijlage II.

Om tot een gezamenlijke koers te komen zijn verschillende middelen ingezet:

- Maandelijkse overleggen van de ambtelijke gebiedspartners, waarbij zowel over proces als inhoud werd gesproken en de bestuurlijke overleggen werden voorbereid;
- Thematische bijeenkomsten van ambtelijke gebiedspartners, over NDA, EHSA-resultaten en het stikstof-onderzoek;
- Online bijpraat-sessies voor de ambtelijke gebiedspartners;
- Veldbezoek thema 'water' voor de ambtelijke gebiedspartners;
- Elke 2-3 maanden overleg van de bestuurlijke gebiedspartners, zowel voor besluitvorming als informeren (bijvoorbeeld EHSA en stikstof-onderzoek);
- Najaar 2023 + voorjaar 2024: op initiatief van de ZLTO zijn de agrarische ondernemers in het gebied bijgepraat over het GGA proces en Howabo.

Bestuurlijke ijkmomenten op weg naar de koers:

22 september 2023:

- De landschapsanalyse, verbeeld in het kaartenboek, is het startpunt voor de koers;
- Optimalisatie van hydrologisch herstel is uitgangspunt voor de koers, waarbij stikstof ook meegenomen wordt;
- Koers moet met consensus tot stand komen en we helpen elkaar vooruit door te geven en nemen. De basis is harmonie en het streven is consensus.

8 december 2023:

- We stellen het wegingskader vast als bouwsteen voor de koers. Met de methodiek van het wegingskader kunnen we de vervolgstap maken richting koers;
- We zien de Landbouwvisie als bouwsteen voor de koers.

17 april 2024:

- We zien de EHSA als bouwsteen voor de koers;
- We zien het stikstof-onderzoek als bouwsteen voor de koers.

3.2 Methodiek: Wegingskader en Bouwstenen

Om van de verkenning naar het koersdocument te komen is ‘van grof naar fijn’ gewerkt. Stapsgewijs is er steeds verder – en dus concreter - ingezoomd op de beleidsdoelen en gebiedsopgaven. Het schema (figuur 19) is een weergave van hoe het koersdocument tot stand is gekomen.

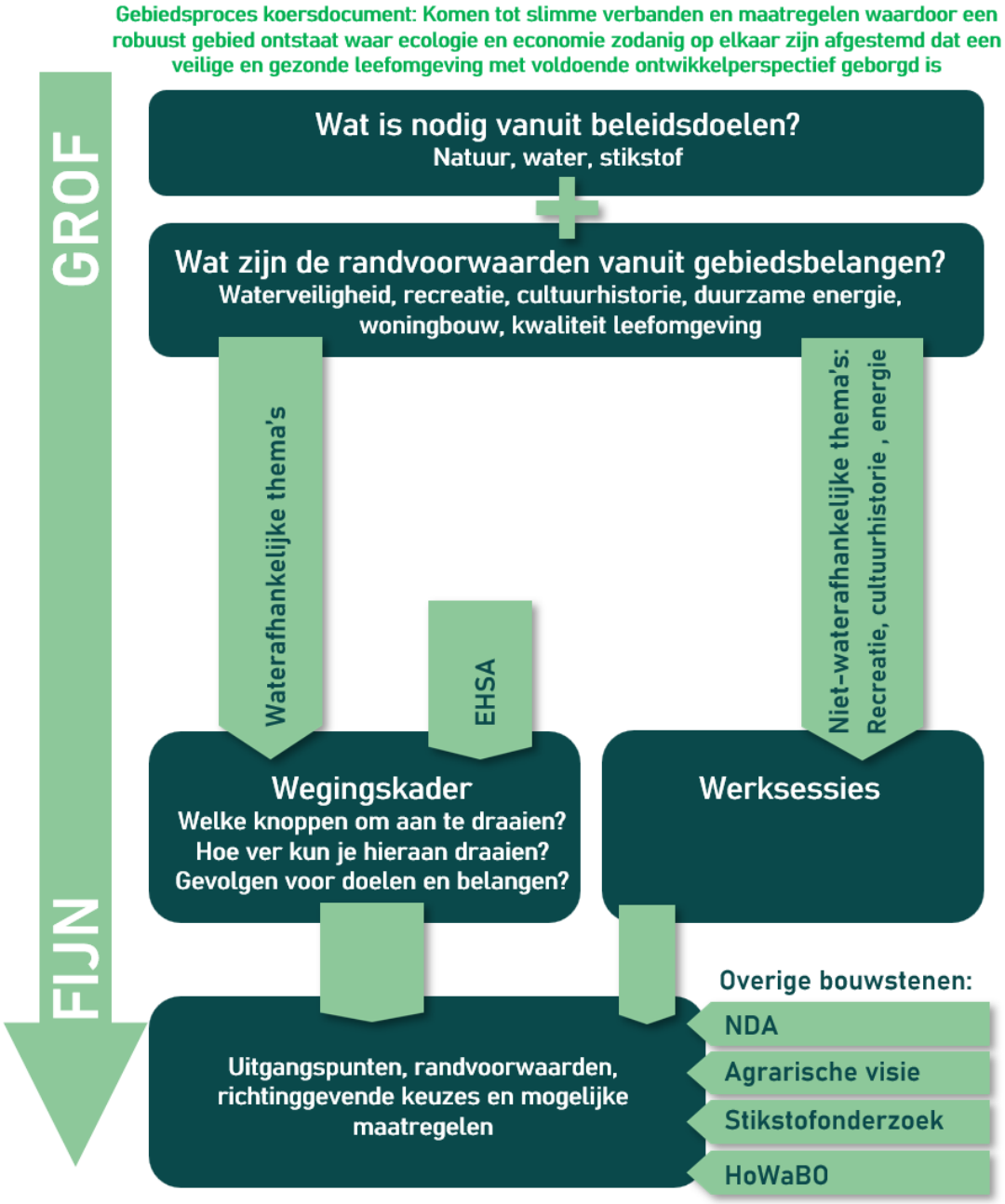

Figuur 19 Schema over totstandkoming koersdocument

Wegingskader

Aan de hand van de beleidsdoelen en gebiedsopgaven zijn eerst de belangen van elke gebiedspartner in een belangenmatrix gezet. Deze matrix vormde vervolgens de basis voor het wegingskader. Dit wegingskader is gebruikt om uitgangspunten en richtinggevende keuzes te maken en dit inzichtelijk en transparant te kunnen doen. In de bijlagen III en IV zijn het wegingskader en de belangenmatrix toegelicht en opgenomen.

In werksessies is vervolgens gekeken welke ingrepen mogelijk kunnen zijn om voor elk van die doelen en belangen stappen voorwaarts te kunnen maken. Ook hier weer van grof naar fijn: vanuit de NDA en de EHSA is gekeken naar de knoppen waaraan in het watersysteem gedraaid kan worden en naar de consequenties daarvan voor de verschillende gebiedsopgaven.
Mogelijke maatregelen, passend bij de verschillende knoppen, zijn gewogen op hun gebiedsbrede effect om zo consequenties van keuzes in beeld te brengen. Dit is gedaan op basis van de vraag 'Welke invloed (positief, negatief of neutraal/geen effect) heeft een ingreep op de andere doelen en belangen?'. Zo kon besloten worden welke ingrepen verder uitgewerkt moeten worden om uiteindelijk tot een afgewogen pakket aan maatregelen te komen.

In een volgend stadium kan het wegingskader weer gebruikt worden om de verder uit te werken maatregelen te wegen op bijvoorbeeld kosten, efficiëntie, haalbaarheid, negatieve effecten + kosten daarvan en effecten + kosten van mitigerende maatregelen.

Bouwstenen

De koers is tot stand gekomen met inzichten uit verschillende bouwstenen:

- De NDA (natuurdoelanalyse) geeft een beeld van de staat van de natuur in het N2000-gebied. De NDA is daarna nog getoetst door de Ecologische Autoriteit (EA);
- In de EHSA is de werking van het hydrologisch systeem in beeld gebracht. Een aantal mogelijke maatregelen zijn onderzocht die tot optimalisatie van het hydrologisch systeem zouden moeten leiden;
- De stikstofdepositie op het gebied is onderzocht. Er is gekeken naar de herkomst van de stikstof, effecten van de generieke maatregelen om stikstofuitstoot te beperken en de mogelijke lokale maatregelen en de daaraan verbonden effecten;
- Agrarische ondernemers in het gebied hebben een gezamenlijke toekomstvisie opgesteld. Hierin hebben zij beschreven aan welke maatschappelijke doelen zij een bijdrage zouden kunnen leveren vanuit hun bedrijfsvoering;
- Gebiedsoverstijgend speelt de Hoogwater Aanpak Brabant Oost (ook wel Howabo), waarvan drie oplossingen in het focusgebied liggen. De koers voor het gebied moet de verdere uitwerking van deze 3 Howabo-oplossingen niet onmogelijk maken;
- Resultaten van een werksessie 'recreatie, cultuurhistorie en duurzame energie' met de gebiedspartners, waarbij indirect ook gesproken is over 10% groenblauwe dooradering en de VHR doelen (Vogel- en Habitatrichtlijnen).

In het volgende hoofdstuk is de input van deze bouwstenen beschreven.

HOOFDSTUK 4: Bouwstenen voor de gebiedskoers

Dit hoofdstuk geeft voor de verschillende bouwstenen een compacte weergave van de input.

4.1 Natuurdoelanalyse (NDA)

De natuuropgaven in het Natura 2000-gebied vormen een belangrijke aanleiding voor de start van het gebiedsproces. Om een goed beeld te hebben van de staat van de natuur in N2000-gebieden is door het Rijk opdracht gegeven om per gebied een natuurdoelanalyse (NDA) op te stellen. Deze natuurdoelanalyses resulteren in een overzicht van resterende drukfactoren op het Natura 2000-gebied en geven geven richting aan noodzakelijke en verder uit te werken natuurherstelmaatregelen die het N2000-gebied weer in een gunstige staat van instandhouding moeten brengen. De maatregelen zullen in uitgewerkte vorm opgenomen gaan worden in het te actualiseren Natuurbeheerplan voor het N2000-gebied dat de juridische basis vormt voor het toekomstige beheer. De NDA's zijn daarna nog getoetst door de Ecologische Autoriteit (EA). De uitkomsten van de NDA voor het Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek zijn meegenomen als bouwsteen voor dit document.

De hydrologische omstandigheden en de stikstofdepositie blijken de belangrijkste knelpunten te zijn voor de natuurdoelen. In de NDA is een aantal voorstellen voor maatregelen gedaan, die naast het watersysteem en de stikstofdepositie, zich ook richten op de connectiviteit en optimalisatie van natuurbeheer. Een aantal van de andere bouwstenen (EHSA, zie 4.2; het stikstofonderzoek, zie 4.4 en de uitkomsten van de werksessie recreatie, cultuurhistorie en duurzame energie, zie 4.6) leveren informatie en inzichten in de haalbaarheid en effectiviteit van de voorgestelde maatregelen. Voor het vervolgtraject is het belangrijk om de voorgestelde maatregelen met de inzichten uit de genoemde bouwstenen te blijven toetsen aan het bereiken van de gunstige staat van instandhouding van het N2000-gebied. In bijlage V zijn de maatregelen uit de NDA Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek op kaart gezet.

De NDA benoemt daarnaast dat het Rijk op dit moment op landelijk en provinciaal niveau de doelen van de Vogel- en Habitatrichtlijn actualiseert. Het is nog niet duidelijk of hieruit extra doelen voortkomen die in het gebied moeten landen.

4.2 Ecohydrologische Systeemanalyse (EHSA)

De Ecohydrologische Systeemanalyse geeft inzicht in de werking van het watersysteem, wat de knelpunten zijn voor de natuur, welke maatregelen kunnen worden onderzocht en wat de mogelijke effecten hiervan zullen zijn. De EHSA bestaat uit drie delen: een systeemanalyse, een gevoeligheidsanalyse en modelmatige maatregelenpakketten.

Systeemanalyse: knelpunten in het watersysteem in beeld

De Ecohydrologische Systeemanalyse vormt een belangrijke bouwsteen voor de koers omdat het inzicht geeft in de werking van het watersysteem en het effect daarvan op de gewenste natuurtypen. In deze paragraaf staan de belangrijkste knelpunten en conclusies uit de EHSA op een rijtje.

De werking van het hydrologische systeem met oppervlakte- en grondwaterstanden wordt in grote mate beïnvloed door het klimaat en met name de variatie en langjarige veranderingen daarin. Te zien is dat de jaarlijks gemiddelde neerslag is toegenomen, maar dat ook de verdamping is toegenomen. Met als resultaat een tijdelijke toename van het neerslagoverschot aan het eind van de vorige eeuw. In de afgelopen 30 jaar is het gemiddelde neerslagoverschot gedaald. Dit heeft invloed op de grondwaterdynamiek die van belang is voor de natuurtypen in het gebied. Door toename van neerslag in de winter, droogte in de zomer en in droge jaren zal de dynamiek in (grond) waterstanden toenemen. Dat is nadelig voor de aanwezige habitats. Om deze habitattypen en doelsoorten in het N2000-gebied te beschermen en herstellen is herstel van het hydrologisch systeem belangrijk. Klimaatverandering en droogte zijn hier, naast het huidige watersysteem dat is ingericht op afvoeren, de belangrijkste oorzaken voor de knelpunten. Op de kaart van figuur 20 zijn voor de verschillende delen van het gebied de belangrijkste ecohydrologische knelpunten en aandachtspunten weergegeven.

Het voornaamste knelpunt in het gebied is het te ver wegzakken van het grondwaterpeil in de zomer waardoor, met name in de Moerputten en in mindere mate in het Bossche Broek, de natuurdoelen niet bereikt kunnen worden. In droge jaren is dit probleem extra groot en zakt het grondwater in de zomer niet alleen in het Bossche Broek en de Moerputten, maar in het hele gebied te diep weg. Op de lange termijn kan dit extra maatregelen vergen als gevolg van de klimaatverandering.

Grondwaterstandverhoging in de winter is nodig om uitzakken van het grondwater in de zomer te verminderen. Dit kan o.a. door toename in kwelstromen en beperken van de afvoer. Aanrijking van kwelwater in de winter is nu minimaal door lage waterpeilen en grote invloed van regenwater. Figuur 21 laat doelgaten zien, door in te zoomen op de verschillende natuurtypen in het gebied en waar precies verandering van de gemiddeld laagste grondwaterstand (GLG) nodig is. Doelgat is het verschil tussen de actuele en de optimale hydrologische situatie. Het onderste kaartje in figuur 21 toont de voorjaars grondwaterstand (GVG), die over het algemeen in orde is.
Daarnaast zijn er aandachtspunten benoemd zoals het niet goed doorwerken van de grondwaterbuffering in de bodem in het centrale en oostelijk deel van Vlijmens Ven en aandachtspunten voor grond- en oppervlaktewaterkwaliteit.

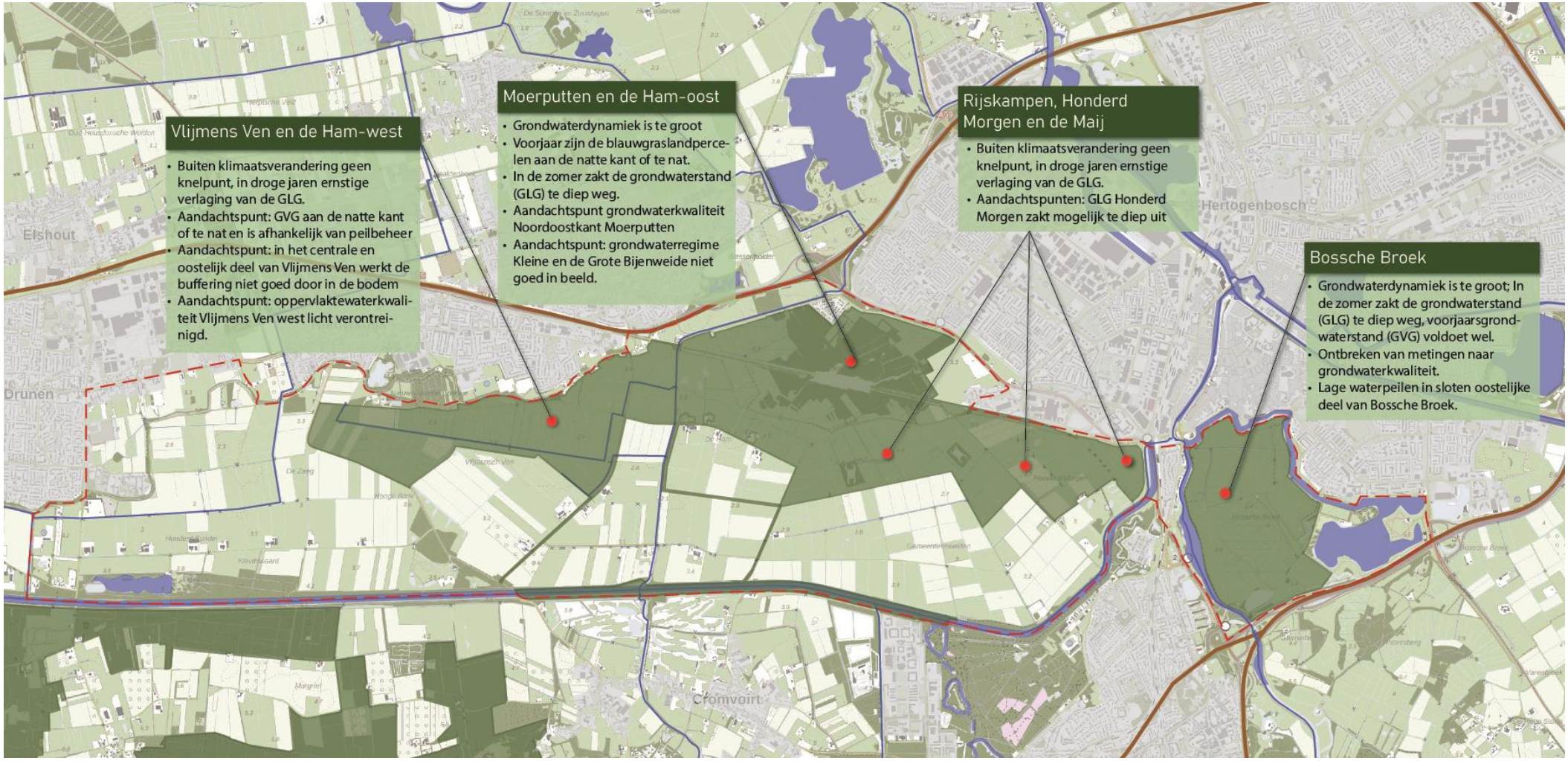

Figuur 204 Conclusies vanuit de EHSA (Ecohydrologische Systeemanalyse. Onder voorbehoud dat effecten van klimaatsverandering niet zijn onderzocht.

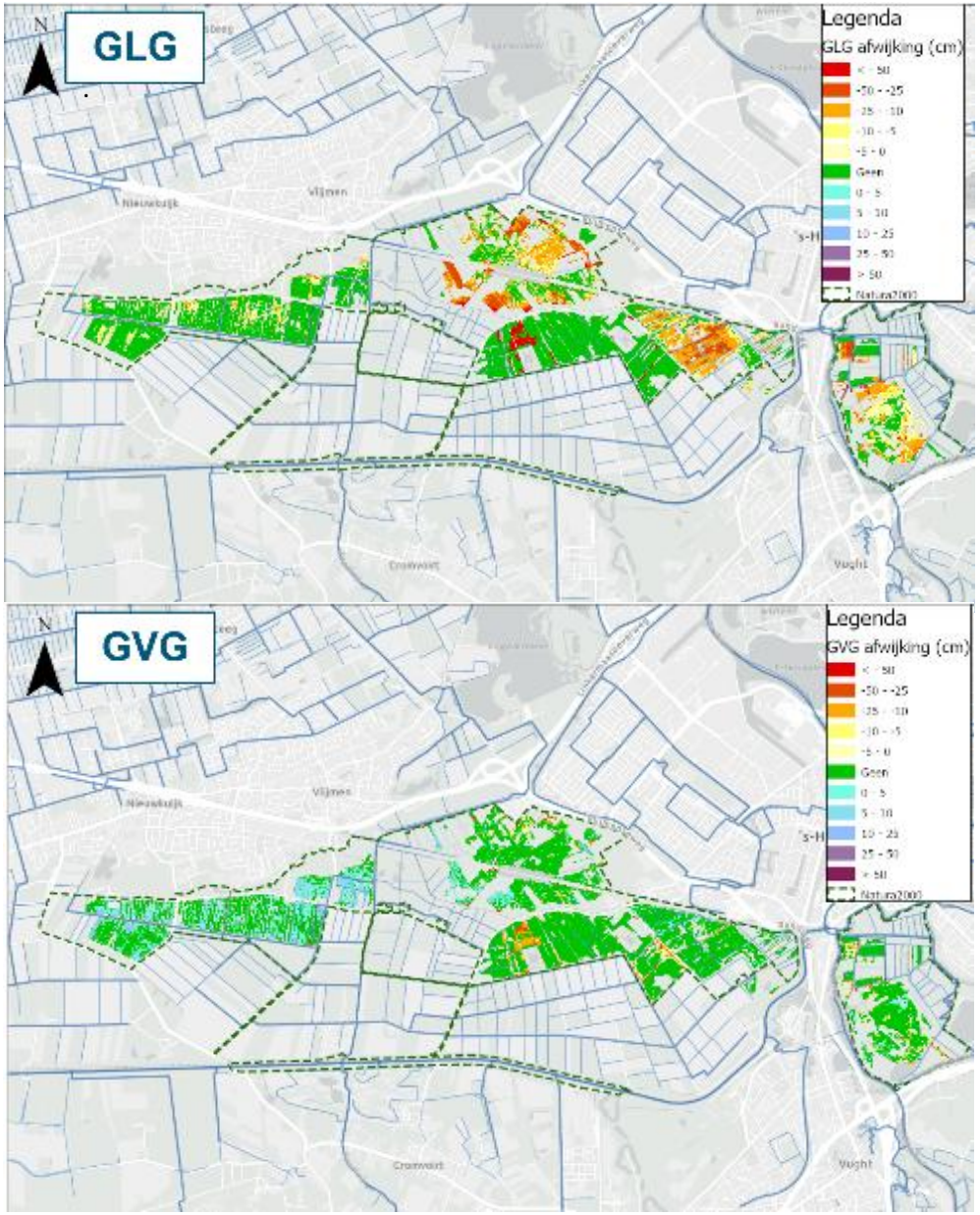

Figuur 21 doelgaten GLG en GVG (EHSA). Een kanttekening bij de kaart over doelgaten GLG is dat model en metingen in Honderd Morgen niet overeenkomen; het oordeel op basis van metingen is dat GLG iets te droog is en dus een minder groot doelgat dan op de kaart. Daarnaast is het effect van droge jaren waarin een extra verlaging van GLG te zien is, hierin niet verbeeld.

Gevoeligheidsanalyse

In het tweede gedeelte van de Ecohydrologische Systeemanalyse zijn 4 indicatieve maatregelenpakketten doorgerekend, op basis van modellen, om risico's in beeld te brengen:

- Indicatief maatregelpakket 1: Focus op maatregelen binnen GGA-gebied, gericht op hydrologisch herstel en zoveel mogelijk aansluitend bij geplande ontwikkelingen;
- Indicatief maatregelpakket 2: Een intensievere uitwerking van hydrologische herstelmaatregelen ten opzichte van pakket 1, met meer maatregelen buiten GGA-gebied;
- Indicatief maatregelpakket 3: Een intensievere uitwerking van hydrologische herstelmaatregelen ten opzichte van pakket 2. In dit pakket zijn grondwateronttrekkingen in het 1e watervoerend pakket verminderd;
- Indicatief maatregelpakket 4: Zeer nat scenario.

Voor de duidelijkheid: het gaat hier niet om daadwerkelijke maatregelenpakketten. De pakketten zijn modelmatig en ter indicatie. Doorberekening van effecten geeft inzicht in de werking van het hydrologisch systeem.

Het doorrekenen van de indicatieve pakketten geeft een aantal conclusies:

- De inidcatieve maatregelpakketten zorgen over het algemeen voor een toename van de kwelflux in het Natura 2000-gebied. Dit heeft als neveneffect kwaliteitsverbetering van het grondwater in de wortelzone van kwelafhankelijke vegetaties. De veranderingen zijn het grootst bij maatregelpakket 3 in de GLG situatie
- Een samenhangend pakket van maatregelen heeft een groter effect in het Natura 2000-gebied dan een individuele maatregel;
- Maatregelen die in of direct rondom het Natura 2000-gebied genomen worden, lijken op korte termijn relatief meer effect te sorteren dan maatregelen die op grotere afstand worden genomen;
- Maatregelen blijken ook positieve (grondwaterstand verhogende) effecten voor het Natura 2000-gebied Loonse-en Drunense Duinen te hebben;
- De effecten voor de omgeving kunnen - afhankelijk van de zwaarte van het maatregelenpakket - ingrijpend zijn, waarbij zowel de kans toeneemt op grondwateroverlast in bebouwd gebied, als de kans op wateroverlast (piekbuien en grondwater) voor de landbouw (natschade). Ook kan een negatief effect voor weidevogels optreden. Door het vele water op de graslanden ontstaat de kans op verzopen eieren en kuikens. Uit verder onderzoek moet blijken welke lange termijn maatregelen zorgen voor overlast, wat daarvan de oorzaken zijn en of dat op te lossen is;

Voor de specifieke gebieden komen de volgende conclusies uit de EHSA. Bedenk hierbij dat de GVG in het algemeen al goed is en voldoet aan de hydrologische vereisten van de habitattypen.:

- Vlijmens Ven en de Ham-West: Als gevolg van de huidige ondiepe grondwaterstanden en het peilbeheer in het gebied hebben de maatregelen een relatief beperkt effect op de GVG en GLG. Wel is er een duidelijk positief effect op de kwelflux. Een hogere kwelflux zorgt voor meer kwel in het maaiveld, het opladen van het bodemsysteem met essentiële mineralen en het geeft tegendruk tegen zuur regenwater. Daarnaast kan extra kwelwater naar het infiltratiegebied Rijskampen/De Ham worden geleid, zodat het daar inzijgt en de kwelstroom richting Moerputten wordt vergroot;
- Moerputten en de Ham-Oost: De maatregelen hebben een beperkt effect op de GVG. Voor de GLG-situatie zijn grondwaterstand-stijgingen berekend in maatregelpakket 2 en 3 waarmee het grondwatersysteem beter voldoet aan de ecologische vereisten. Deze vereisten worden echter ook bij pakket 3 niet volledig gehaald. De maatregelen hebben een positief effect op de kwelflux;
- Rijskampen en de Maij: De maatregelen hebben een zeer beperkt effect op de GVG. Wel is er voor De Maij een positief effect op de kwelflux;
- Honderd Morgen: De maatregelen hebben een beperkt effect op de GVG. Voor de GLG-situatie zijn grondwaterstand-stijgingen berekend waarmee het grondwatersysteem beter voldoet aan de doelen. De kwelflux in Honderd Morgen is plaatselijk substantieel, vooral in percelen langs de Maysteeg;

- Bossche Broek: De maatregelen hebben een beperkt effect op de GVG. De stijging van de GLG is nog onvoldoende om overal het doelgat voor de hier aanwezige habitattypen te dichten. De maatregelen hebben een duidelijk positief effect op de kwelflux. Vooral bij maatregelpakket 2 en 3 neemt het areaal met substantiële en sterke kwel verder toe. Er ontstaat hiermee een grotere buffering en verzuring treedt minder op.

Meer informatie over de conclusies en bijbehorend kaartmateriaal is te vinden in de EHSA (resultaten maatregelpakketten EHSA Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek).

Maatregelpakketten

Het derde deel van de EHSA is gericht op de maatregelpakketten. Met de projectgroep EHSA zijn maatregelpakketten voor de korte en lange termijn opgesteld en doorgerekend met de modellen. In hoofdstuk 6 wordt hier verder op ingegaan.

4.3 Howabo (Hoogwater Aanpak Brabant Oost)

Waterschappen Aa en Maas en De Dommel, gemeenten, provincie Noord-Brabant en Rijkswaterstaat werken al een aantal jaren samen aan de Hoogwater Aanpak Brabant Oost (Howabo) om 's-Hertogenbosch en omgeving te beschermen tegen hoogwater.

Er is de afgelopen jaren – met maatregelen uit het programma Howabo I - al veel ruimte gemaakt voor water en waterberging. Voor noodgevallen (uitgangspunt nu is 1 x per 150 jaar) moet er nog zeker 36 miljoen kubieke meter extra water in de regio opvangen kunnen worden, bovenop de al bestaande 14 miljoen m3. Deze hoeveelheid zal in de toekomst waarschijnlijk nog groter worden onder invloed van de klimaatverandering.

De komende twee jaar worden 11 mogelijke oplossingsrichtingen (zie figuur 22) met mogelijke maatregelen en locaties verder onderzocht, op bijvoorbeeld haalbaarheid en maakbaarheid. Deze oplossingen vallen in vier adaptieve strategieën: (bovenstrooms) vasthouden, hoger peil, bergen en afvoeren. Drie van die oplossingen liggen in het focusgebied:

- Vergroten Drongelens Kanaal. Vergroten van de afvoercapaciteit van het kanaal door profielverruiming, hoger peil, of een meestromende waterberging;
- Baardwijkse Overlaat. Verschillende delen van de voormalige Baardwijkse Overlaat kunnen ingezet worden voor waterberging. Het water kan worden ingelaten via de berging Vughtse Gement, of rechtstreeks vanuit één of meerdere nieuwe inlaten langs het Drongelens Kanaal;
- Bossche Broek Noord. Optimalisatie van bestaande bergingen van Howabo 1. Het gaat om de inlaatwerken en de hoogte van de kaden.

De Dungense polder ligt buiten het focusgebied maar onderzochte maatregelen zoals peilopzet van de Dungense sloot hebben effect op dit gebied en de Howabo-oplossing.

Overigens kunnen ook met maatregelen uit andere oplossingen positieve effecten voor het focusgebied behaald worden. Duidelijk is dat een combinatie van natuurlijke en technische maatregelen nodig zal zijn om het hoogwaterprobleem voor nu en in de toekomst aan te pakken.

Gedurende het gebiedsproces is er maandelijks ambtelijke afstemming geweest tussen een vertegenwoordiger van het gebiedsproces en Howabo, met name om proces en communicatie af te stemmen. Ook op bestuurlijk niveau zijn er korte lijnen tussen het gebiedsproces en Howabo, via de bestuurders van Waterschap Aa en Maas en Waterschap De Dommel. Afgesproken is dat maatregelen over en weer elkaar niet mogen bijten. Hierdoor worden communicatie en participatie op belangen- en keukentafelniveau belangrijker naarmate de concreetheid van maatregelen vordert.

De trajecten van het gebiedsproces en Howabo zullen nauw met elkaar in contact blijven en vooral op het niveau van uitvoeringsprogramma's op onderdelen in elkaar verweven worden.

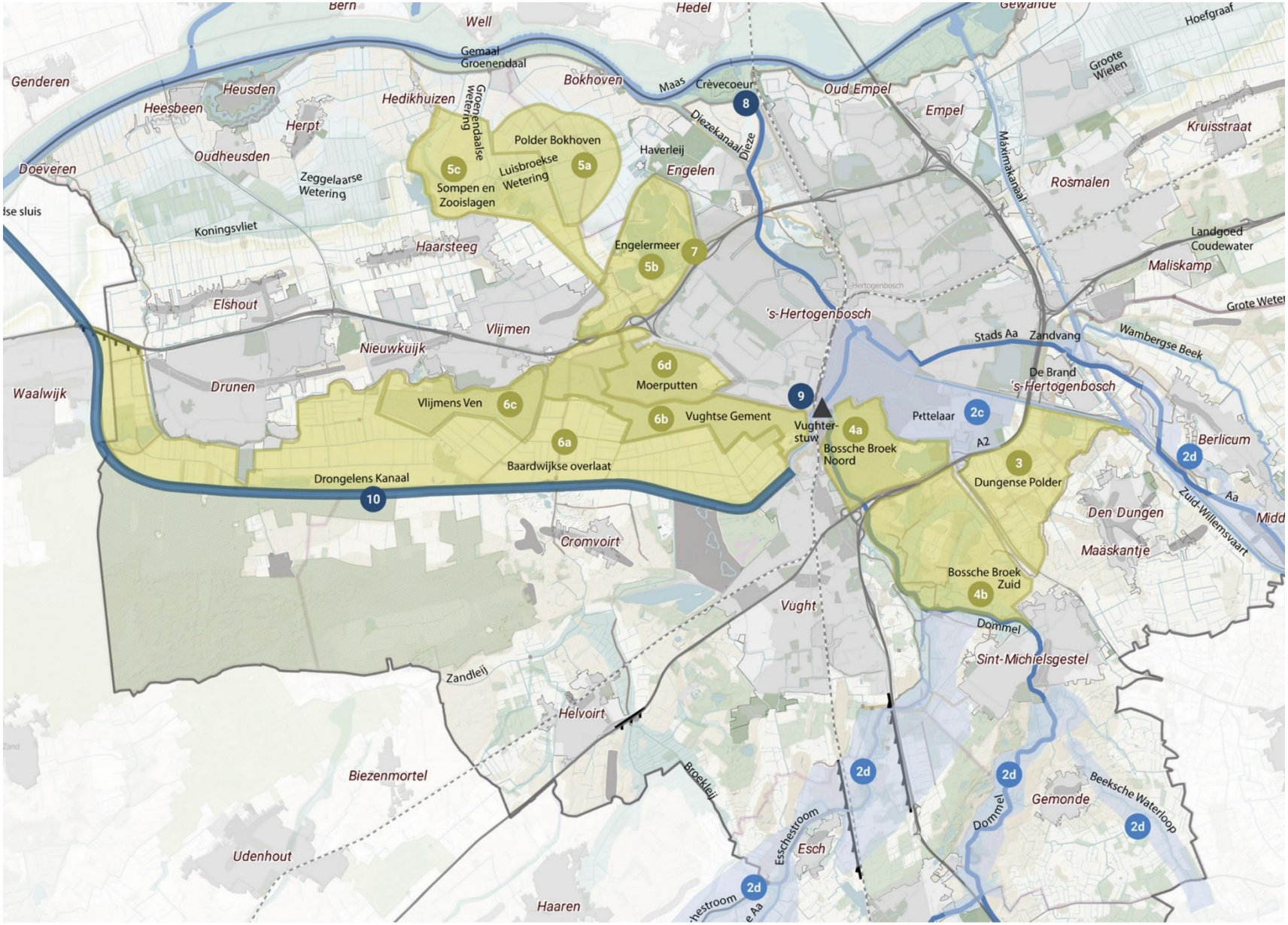

Oplossingsrichtingen

1. (Bovenstrooms) Vasthouden *(heeft betrekking op het gehele stroomgebied)*
2. Verhoging maatgevende waterstand Vughterstuw tot 5,20+NAP
3. Dungense Polder
4. Optimalisatie Bossche Broek
5. Bokhovense Overlaat
6. Baardwijkse Overlaat
7. Extra inlaat Engelermeer aanleggen
8. Realisatie gemaal Crèvecoeur
9. Peilregulatie tussen Dommel en Aa
10. Vergroten Drongelens Kanaal
11. Extra afvoer via Wilhelminakanaal

Figuur 22 Oplossingsrichtingen uit werkboek Hoogwateraanpak Brabant Oost 2023

4.4 Stikstofonderzoek

Opgave

De doelstelling voor de natuur in het N2000 gebied met betrekking tot stikstof staat omschreven in de Natuurdoelanalyse (knelpunt 3.5.2.4) en komt vanuit de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering (2021), tegenwoordig onderdeel van de omgevingswet. De wet streeft naar een gezondere natuur door natuurherstel en door de stikstofdepositie in gevoelige habitats te verminderen. De wet vereist dat door natuurherstel in 2025 minimaal 40% van het areaal van de stikstofgevoelige natuur in beschermde N2000 gebieden een gezond stikstofniveau heeft waarbij de kritische depositiewaarde niet overschreden wordt; in 2030 moet dit minimaal de helft zijn en in 2035 minimaal 74% van areaal van stikstofgevoelige habitats in 2025 in Natura 2000- gebieden onder de kritische depositiewaarde ligt.

Voor het Natura 2000-gebied Vlijmens Ven Moerputten en Bossche Broek is gemiddelde stikstofdepositie in 2021 1183 mol/ha/jaar. Het overgrote deel komt uit het stikstofdeken (>10 km, zie figuur 24). Op basis van een doorrekening vanuit de Klimaat- en Energieverkenning (KEV2021) is de verwachte depositie in 2030 965-930 mol/ha/jaar. Het stikstofdepositiedoel voor 2030 is 880 mol/ha/jaar. Dit is de gemiddelde stikstofdepositie, maar uiteraard gaat het om de depositie in de gevoelige habitattypen. In onderstaande kaart is de overbelasting van stikstof de habitattypen weergegeven op basis van de overschrijding van de kritische depositiewaarde.

Inzoomend op habitattypen zijn de Kranswierwateren sterk overbelast en geldt een matige overbelasting voor Heischrale graslanden, Blauwgraslanden en Glanshaver- en vossenstaarthooilanden.

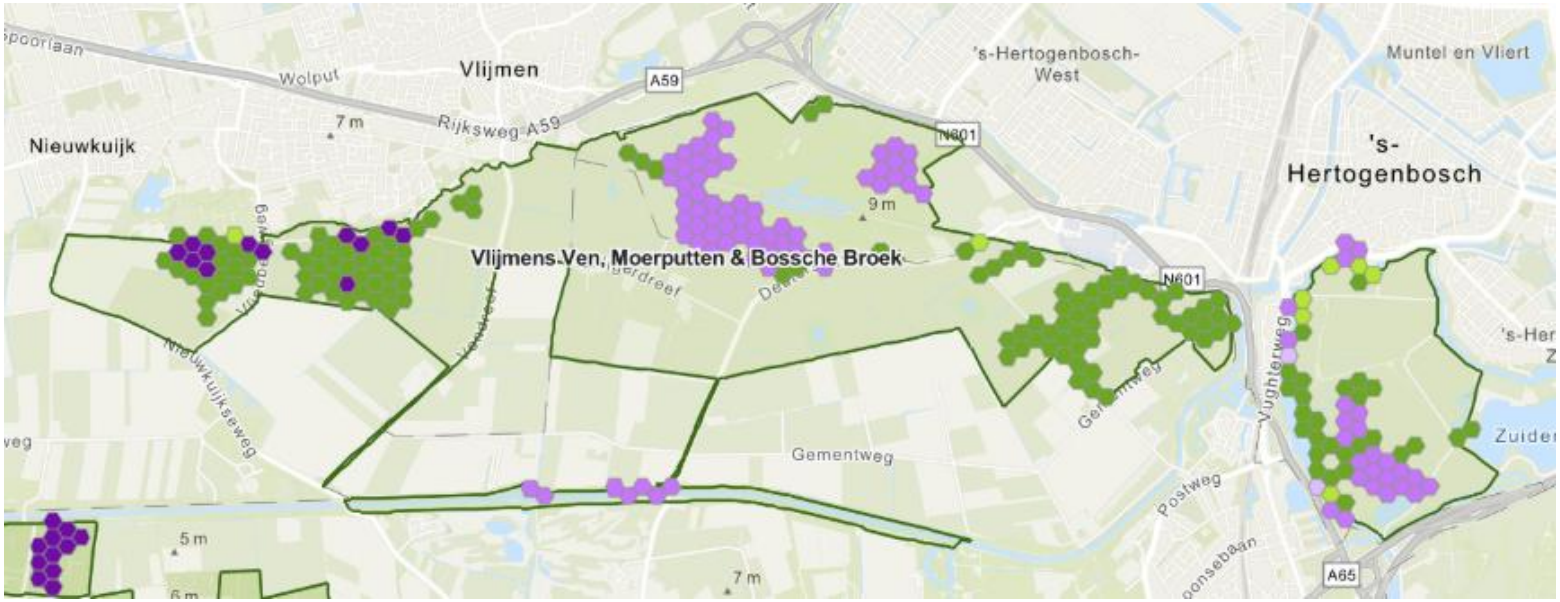

Figuur 23: overbelasting op basis van de overschrijding Kritische Depositiewaarde bron: Brabants overzicht stikstofdata

Proces

Om de huidige stand van zaken rond de invloed van de stikstofdepositie, bronnen en mogelijke maatregelen per N2000-gebied in Noord-Brabant in kaart te brengen, is in opdracht van Provincie Noord-Brabant een onderzoek door een consortium van verschillende bureaus uitgevoerd. Dit onderzoek bestaat uit twee fasen:

1) Het in beeld brengen van de huidige situatie en herkomst
2) Doorrekening van scenario's en maatregelen voor de GGA-gebieden in Brabant, waaronder het focusgebied voor GGA Vlijmens Ven Moerputten en Bossche Broek.

Daarnaast is er ook gerekend aan de Brabantse Ontwikkelaanpak stikstof (BOS 2.0)

Fase één is uitgevoerd begin 2024. De resultaten hiervan: 'welk inzicht levert dit op' zijn op de volgende pagina omschreven. De resultaten van deze fase zijn destijds gepresenteerd aan de gebiedspartners reacties zijn meegenomen in fase twee van het onderzoek.

Voor fase twee van het stikstofonderzoek zijn door het consortium begin 2025 factsheets opgeleverd voor de volgende thema's/onderwerpen. Deze factsheets geven inzicht in het effect van maatregelen op de stikstofdepositie.

1. Informatieblad – Deelname Brabantse veehouderijen aan landelijke regelingen LBV-plus en LBV;
2. Informatieblad – Verminderen aanwending mest op agrarische percelen nabij Natura 2000-gebieden;
3. Informatieblad – Extensivering melkveehouderij (graslandnormen);
4. Informatieblad – Effecten van landschapselementen op stikstofdepositie in Natura 2000-gebieden;
5. Informatieblad – Verduurzamen woningen;
6. Informatieblad – Voer- en managementmaatregelen in de landbouwsector Noord-Brabant.

Daarnaast zijn gebiedsspecifieke maatregelen doorgerekend. Voor het N2000-gebied Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek zijn dat:

- Minder aanwending van mest op agrarische percelen (veldemissies) in een aantal scenario's
- Bijdrage gasloos maken woonwijk
- Aanpassen snelheden wegverkeer snelwegen
- Effect wegnemen van piekbelaster(s)

De resultaten 'welk inzicht levert dit op' van deze doorrekening zullen bij 'Fase 2' worden getoond. Daarnaast wordt omschreven welke conclusie aan dit scenario of maatregel kan worden verbonden.

Inzicht fase 1, huidige situatie en herkomst

Voor het eerste gedeelte van het stikstofonderzoek is een aantal kanttekeningen van belang:

- Er is nog geen specifieke begrenzing bepaald. Er is uitgegaan van een 3 kilometerzone rond het N2000-gebied, puur als begrenzing van het onderzoeksgebied;
- Voor de landbouw moet rekening worden gehouden met de latente ruimte in de vergunningen (mogelijke 'opvulling' van de vergunning); nu is gerekend met het werkelijk aantal dieren dat volgens

dierregistraties aanwezig is en niet met het aantal dieren dat vergund is.

- Tot slot is van belang om te noemen dat NH3 (ammoniak) veel sneller en 'beter' neerslaat op de natuur dan NOx (stikstofoxide). Daarnaast heeft NH3 een verzurend en vermestend effect, NOx heeft enkel een verzurend effect. Bij het afwegen van lokale maatregelen heeft een afname van NH3, zoals ammoniakemissies vanuit landbouw, meer effect dan maatregelen ter verminderen van NOx, zoals emissies vanuit industrie en infrastructuur.

Kijkend naar de bijdrage per bron kan worden geconcludeerd dat emissies uit landbouw, wegverkeer en huishoudens in de woonkernen de grootste bijdrage leveren aan de depositie vanuit de zones rondom het focusgebied. Hierin is de bijdrage van activiteit vanuit de 1km zone en de >10km zone het grootst.

Als we kijken naar de >10 km zone is depositie van de stikstofdeken het grootst. Deze aanpak van de stikstofdeken zit in generieke maatregelen die worden uitgewerkt in de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS 2.0) en vanuit het Rijk. Vanuit Brabant is de totale depositie in het focusgebied voor een groot gedeelte vanuit de landbouw afkomstig. Hoewel de emissies van wegverkeer aanzienlijk hoog zijn rondom het gebied, geeft het een kleine bijbehorende depositievracht. Dit is wel relevant voor de landelijke aanpak van de stikstofdeken. Voor het focusgebied is de depositie vanuit de <1 km-zone van belang. Het grootste aandeel hierin hebben landbouw en overige sectoren (waaronder huishoudens en emissies uit woonkernen). Hierbij is er een grote bijdrage van aanwending van mest en rundveestallen in de <1km-zone. Binnen het aandeel van de landbouw ligt de relatieve bijdrage van emissies uit varkens/pluimveestallen wat hoger op grotere afstand (per km-zonering). De onderstaande staafdiagrammen laten deze resultaten zien.

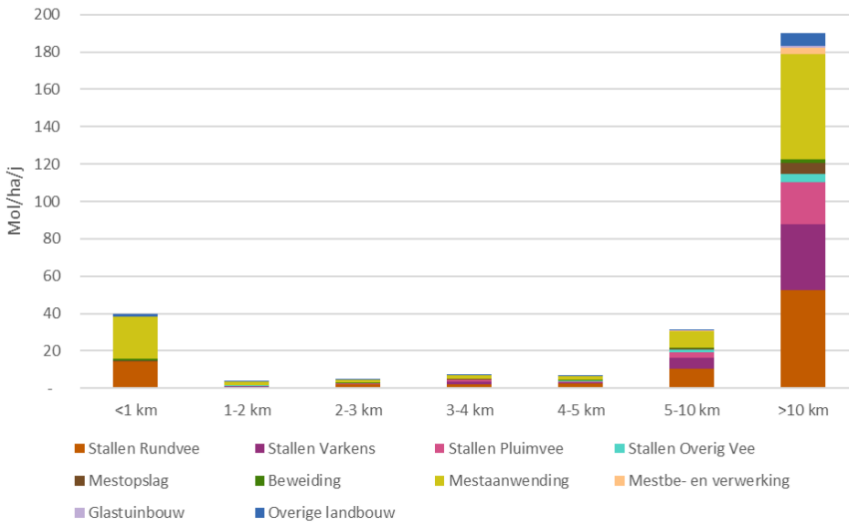

Nederlandse depositie vanuit bufferzones rondom het N2000-gebied.
Bron: DASH23, Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek, 02-02-2024

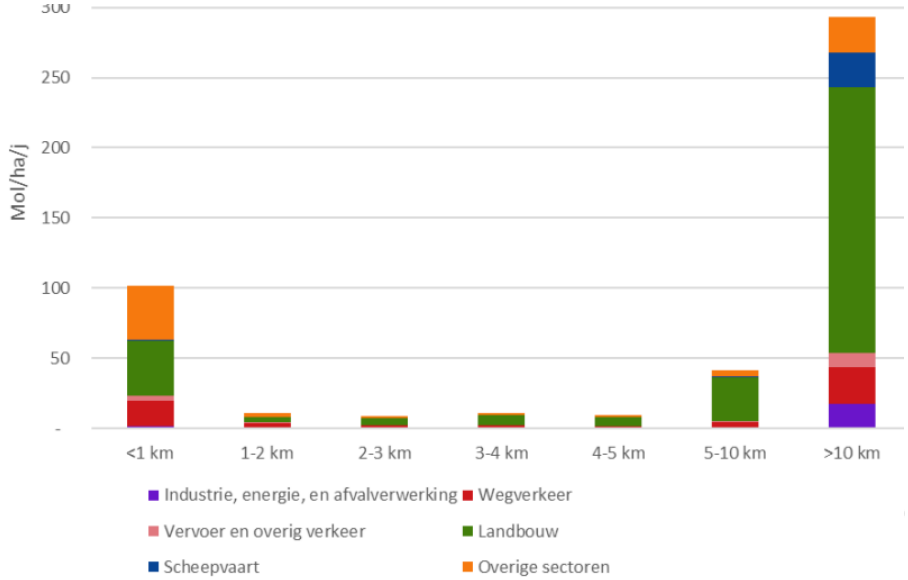

Figuur 24: Nederlandse depositie vanuit bufferzones rondom het N2000-gebied.
Bron: DASH23, Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek, 02-02-2024

Bos 2.0

Vanuit de analyse in stap 1 blijkt dat het merendeel van de stikstof komt uit de zogenaamde 'stikstofdeken' vanuit Brabant, de rest van Nederland én Europa. Hiervoor heeft Provincie Noord-Brabant de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS) 2.0 opgesteld. Hiervoor wordt verwezen naar de rapportage BOS 2.0 en de doorrekening hiervan door het consortium. (Nov. 2024, doorrekening door consortium i.o.v. Provincie Noord Brabant). Voor het gebied Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek betekent scenario KEV2021 een depositieafname van 19%. Dit scenario is gebaseerd op landelijke emissieramingen voor 2030 die tweejaarlijks gemaakt worden voor de Klimaat- en Energieverkenning (KEV). De ontwikkeling volgens scenario KEV2021 heeft een grote bijdrage maar is niet toereikend voor bereik van de doelen.

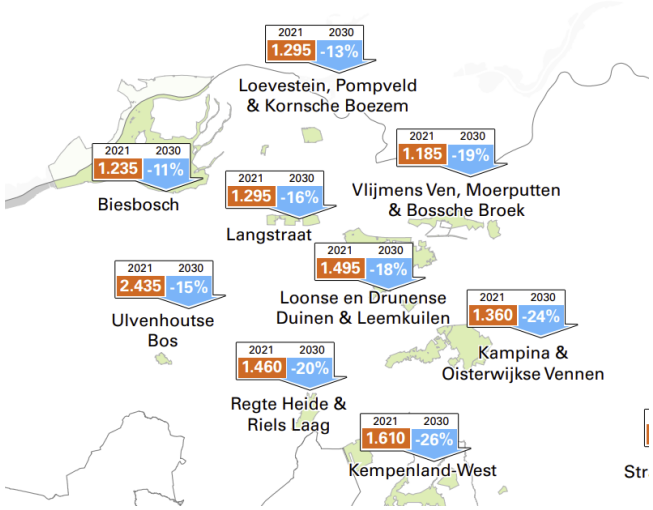

Figuur 25: Gemiddelde depositie in 2021 en de afname in 2030 ten opzichte van 2021 op basis van scenario KEV 2021 (nov. 2024, doorrekening door consortium i.o.v. Provincie Noord Brabant)

Inzicht: Onderzoek Fase 2 Doorrekening scenario's en maatregelen

Fase twee van het stikstofonderzoek biedt inzicht in het effect van de samen met de gebiedspartners gedefinieerde scenario's en maatregelen. Deze scenario's zijn gebiedsspecifiek voor GGA Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek opgesteld en doorgerekend en worden hieronder kort toegelicht. Allereerst 5 scenario's voor minder aanwending mest en daarna de overige maatregelen.

Scenario 1: Recentelijk uit bemesting genomen percelen, huidige situatie

In het eerste scenario zijn gronden geheel uit de bemesting gehaald die reeds in eigendom zijn gekomen van TBO's en nog niet in de berekeningen in stap 1 zaten. De gewogen gemiddelde depositieafname is 12 mol/ha/jaar. Maar hierbij valt op dat de grootste afnames aan de randen zitten. Ten opzichte van gevoelige habitattypen rond de Moerputten betekent dit scenario een aanzienlijke afname van 10-25 mol/ha/jaar.

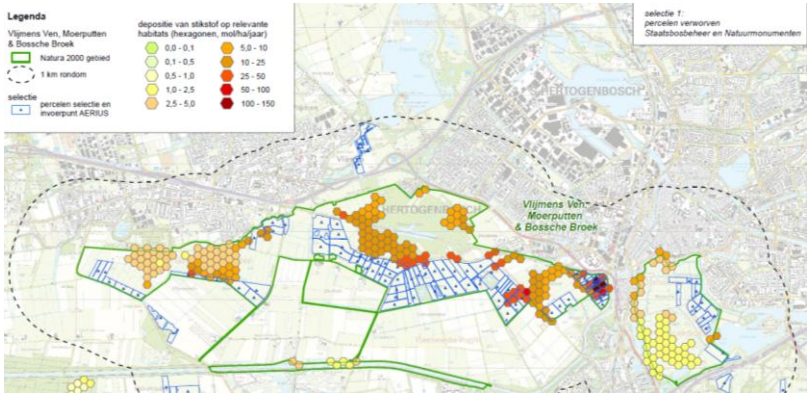

Inzicht: dit scenario is al uitgevoerd en heeft een groot positief effect op de stikstofdepositie in de gevoelige habitattypen.

Scenario 2: Staking van bemesting op gronden nog te realiseren NNB

Het tweede scenario wat is doorgerekend is de staking van bemesting op nog te realiseren NNB gronden. Om welke gronden dit gaat is weergegeven in het blauw op onderstaande kaart: Vlijmens Ven west en Bossche Broek zuid. De gewogen gemiddelde depositieafname van 0,34 mol/ha/jaar is verwaarloosbaar maar op enkele gevoelige habitattypen zoals kranswierwateren groter, namelijk 1-2,5 mol/ha/jaar

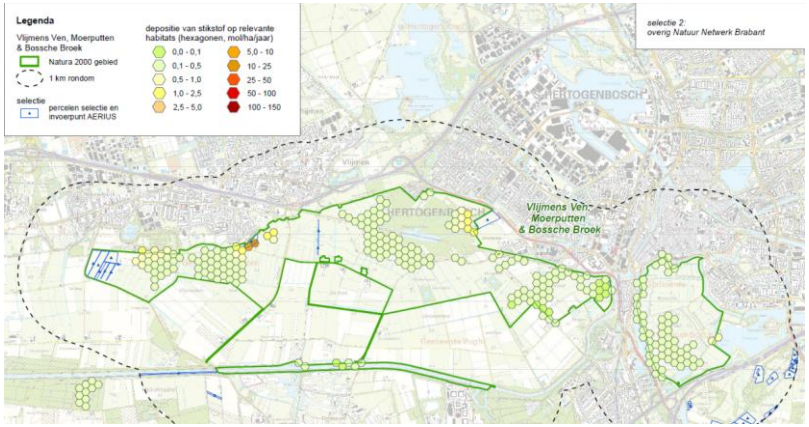

Inzicht: de te realiseren NNB gronden komen voort uit hydrologische doelen en niet vanuit stikstof. Het effect van het uit de bemesting nemen van deze gronden op de stikstofdepositie in gevoelige habitattypen is klein maar zeker op het westen van Vlijmens Ven waardevol. Daarnaast staan (financiële) middelen klaar om deze maatregel uit te voeren.

Scenario 3: Staking van bemesting op gronden met hydrologische korte termijn maatregelen

In aansluiting bij de korte termijn maatregelen vanuit de Ecohydrologische Systeemanalyse is een scenario doorgerekend waarop de gronden (blauw omkaderd op onderstaande kaart) geheel uit de bemesting zijn gehaald. Dit geeft een gewogen gemiddelde depositieafname van 4,45 mol/ha/jaar en een afname van 10-25 mol/ha/jaar enkele gevoelige habitattypen. Echter is het volledig uit bemesting halen van deze gronden mogelijk niet realistisch omdat dit afhankelijk is van de balans in bemesting voor het agrarisch gebruik en het instrumentarium dat het (financieel) mogelijk maakt. Vanuit hydrologie is volledige staking van bemesting op deze gronden niet het doel maar wordt er gezocht naar een 'boer-boswachterpeil'. Als na de eerste gesprekken blijkt wat voor dit scenario realistisch is, kan een mogelijke nieuwe doorrekening extra inzicht bieden.

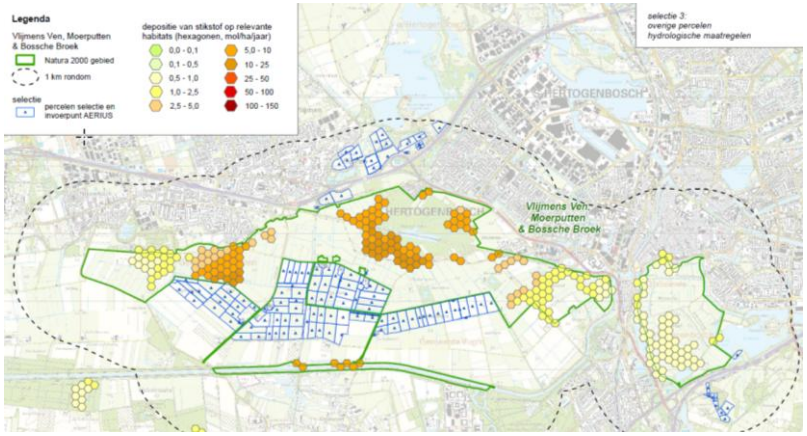

Inzicht: de korte termijn maatregelen hebben als doel het optimaliseren van het hydrologisch herstel en stikstof kan een aanzienlijke bijvangst zijn. Verdieping is nodig bij de uitwerking van deze maatregelen om tot een realistisch scenario te komen.

Scenario 4: 50% Minder mestaanwending binnen 250 meter en 500 meter rondom N2000

Het vierde scenario laat zien wat 50% minder mestaanwending in de schil/overgangszone betekent voor de depositie. Daarbij dient te worden meegenomen dat een afname van 50% grote consequenties heeft voor de landbouw en verdieping noodzakelijk is wat er dan nog mogelijk is. De effecten voor een afname van mestaanwending in een zone van 0-250 zijn het grootst: een gewogen gemiddelde van 3,31 mol/ha/jaar en een afname van 5-10 mol/ha/jaar op gevoelige habitats (zie onderstaande kaart). Het effect de maatregel in de zone van 250-500 meter is een stuk kleiner: een gewogen gemiddelde van 1,49 mol/ha/jaar en een afname van 1-2,5 mol/ha/jaar op gevoelige habitats. Daarnaast is er overlap van dit scenario met scenario 3 en hangt het nauw samen met de ontwikkeling van de overgangszones vanuit de provincie.

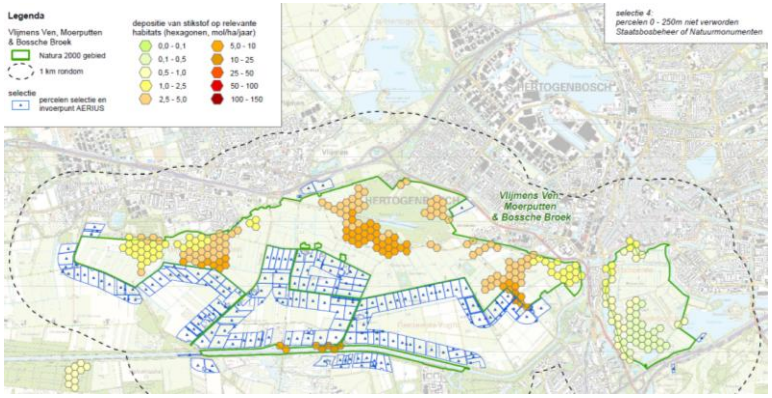

Inzicht: voor de vermindering van stikstofdepositie heeft minder mestaanwending in de zone tot 250 m van N2000 redelijk effect en sluit het aan bij de maatregelen vanuit hydrologie (zie ook scenario 3) en het programma Overgangsgebieden van de provincie Noord-Brabant. Deze maatregel lijdt tot meer vragen en vervolgonderzoek, zoals het in beeld brengen van het effect van de afschaffing van de derogatie en de invoer van bufferstroken waardoor boeren al minder stikstof mogen uitrijden.

Scenario 5: Duurzame pacht over alle gronden 1 km rondom N2000

In het vijfde scenario is gekeken naar duurzame pacht over alle gronden tot 1 km die in eigendom zijn van gemeente of provincie (in totaal 790 ha). De uitganspunten hiervoor zijn o.a. geen kunstmest, maximaal 2,0 GVE en beweiden tussen april en oktober. Met dit scenario wordt niet de aanwending van mest doorgerekend maar mest uit beweiding. Dit leidt tot een gewogen gemiddelde depositieafname van 2,9 mol/ha/jaar.

Inzicht: dit scenario hangt nauw samen met korte termijn maatregelen vanuit hydrologie. Hier wordt gekeken naar kavelruil en omzetten naar duurzamere pachttypen vanuit de hydrologische doelen. Hieruit blijkt dat ook stikstof een aanzienlijke bijvangst kan zijn, hoewel het effect pas echt duidelijk gemaakt kan worden als een realistisch scenario op tafel ligt en het effect op gevoelige habitattypen berekend kan worden. Dan kan bepaald worden of compensatie (van boekwaarden grond en pachtprijs) opweegt tegen de doelen.

Effect stoppers

Het effect van deelname van Brabantse veehouderijen aan landelijke LBV-plus en LBV regeling is in een factsheet door het consortium doorgerekend. Hierbij is een correctie van 35% naar beneden gehanteerd voor de latente ruimte. In het meest gunstige geval (100% deelname) betekent dit een afname van gemiddeld 8 mol/ha/jaar, bij 50% deelname gemiddeld 4 mol/ha/jaar en bij 25% deelname gemiddeld 2 mol/ha/jaar. In deze hoeveelheid heeft het ook effect op gevoelige habitattypen. Gezien twee mogelijke stoppers waarmee is gerekend voor dit gebied is het effect op

bijvoorbeeld stikstofgevoelige kranswierwateren ruim 10 mol/ha/jaar. Omdat dit samen hangt met prognose voor o.a. verduurzaming van stallen is bovenstaande mogelijk een te optimistische inschatting.

Inzicht: hoewel het effect op de stikstofdepositie groot is, is het voornamelijk een maatregel die elders speelt (in dit gebied is gerekend met twee mogelijke stoppers). Hiervoor staan gemeenten en provincie, ook binnen dit gebied, aan de lat om de potentiële stoppers maximaal te motiveren en te begeleiden.

Effect woonwijken gasloos

Het gasloos maken van woningen leidt tot een permanente vermindering van NOx-uitstoot en de impact op het natuurgebied en is afhankelijk van de ligging van de woonwijk. Het effect is in een best-case-rekenmethode vanuit het Ulvenhoutse Bos, waar gerekend is met 100 woningen tegen N2000 aan gasloos maken een afname van de depositie geeft van 1,55 mol/ha/jaar. Kijk je naar een wijk als de Kruiskamp ten opzichte van de gevoelige habitats van rond de Moerputten heeft het een depositieafname van slechts ca. 0,17 mol/ha/jaar.

Inzicht: het effect van het verduurzamen van de woningen op stikstof is klein en is een landelijke gewenst ontwikkeling vanuit klimaat waarbij stikstof een kleine bijvangst is. Voor de GGA en vanuit stikstof gezien ligt hier geen prioriteit.

Effect verlagen snelheid wegverkeer

Een andere doorrekening die is gedaan om meer gevoel te krijgen bij niet-landbouw maatregelen zoals mobiliteit, is de doorrekening van het verlagen van snelheid voor wegverkeer op de A59, A2 en A65. Hierbij is uitgegaan van een verlaging van 100 km/u naar 80 km/u en geen rekening gehouden met stagnatie en omrijden. Dit geeft een gewogen gemiddelde depositieafname van 1,1mol/ha/jaar. Het effect op ieder habitattype is niet doorgerekend maar op blauwgraslanden geeft het de hoogste afname van 1,24 mol/ha/jaar.

Inzicht: het effect van het verlagen van de snelheid op snelwegen rond het N2000-gebied is gering. Daarnaast is er geen win-win situatie voor andere doelen en daarmee geen maatregel die binnen GGA vervolg moet krijgen. Deze maatregel leidt tot meer vragen en vervolgonderzoek zoals:

- *Het is de vraag of het verlagen van snelheid tot minder congestie leidt en mogelijk minder NOx.*
- *En wat is het effect van verlaging naar bijvoorbeeld 60 km/u? En wat betekend het als de snelheid wordt verhoogd naar 130 km/u?*
- *Wat is het effect van sluipverkeer door natuur?*

Effect piekbelaster

Vanwege onbekende gegevens is een piekbelaster in het focusgebied niet meegenomen in de eerste fase van het stikstofonderzoek. Echter heeft deze piekbelaster wel degelijk een grote negatieve invloed op de natuur in het Natura-2000 gebied, maar is de exacte omvang niet bekend. De exacte vermindering van stikstofdepositie die behaald kan worden ten opzichte van de huidige situatie is niet te berekenen omdat de gegevens niet mee zijn genomen in de ‘huidige situatie’. De depositie die voortkomt vanuit deze piekbelaster komt er nog bij. Kijkend naar vergunningen is deze uitstoot dusdanig dat vanuit de GGA hier prioriteit op is gegeven en momenteel aan wordt gewerkt.

Inzicht: de uitstoot van emissies door de piekbelaster zijn zodanig dat voor stikstof prioriteit is gegeven aan de aanpak en dit proces loopt.

Conclusies en vervolg

Vanuit de bovengenoemde drie onderzoeken kunnen de volgende conclusies worden getrokken. Daarbij zijn vervolgstappen omschreven.

- Kijk naar het effect op gevoelige habitattypen, niet naar het gewogen gemiddelde depositieafname. Een maatregel kan op de ene locatie effectiever zijn dan op een andere. Daardoor kan worden geconcludeerd dat voor de stikstofgevoelige habitattypen doelen kunnen worden gehaald, maar niet alle habitattypen zullen onder de KDW komen. Er zijn ook stikstofgevoelige habitattypen waar het volledig terug brengen van de overbelasting op basis van de huidige inzichten op korte termijn moeilijk is en waar kwelherstel onmisbaar is voor de buffercapaciteit van de wateren. Dit geldt voor bijvoorbeeld de kranswierwateren, maar mogelijk ook voor andere habitattypen. Ook met het oog op een toekomstbestendig landbouwkundig gebruik is volledig terug brengen van de overbelasting niet realistisch.
- Kijk integraal naar de stikstofmaatregelen. Veel van de genoemde maatregelen zullen niet vanuit stikstof worden opgepakt. Vermindering van stikstofdepositie is deels een ‘bijvangst’ en zal daarom nooit als compleet scenario (zoals in fase twee doorgerekend) worden uitgevoerd. Het doel is om met elkaar gebiedsgericht afspraken te maken en kansen op het gebied van hydrologie, stikstof, perspectief voor agrarische ondernemers en recreatie met een integrale bril te bekijken. Een voorbeeld hiervan is het boer-boswachterpeil, waar met het gebied de korte termijn maatregelen vanuit hydrologie worden verkend en stikstof, op basis van de scenario’s uit fase 2 van het onderzoek, mee kan liften. Als naar aanleiding van de eerste resultaten van deze verkenning een realistisch scenario ontstaat is het zinvol om deze door te laten rekenen voor meer duidelijk over het effect op de stikstofdepositie.
- Het is van belang om naar de werkelijke staat van de natuur te kijken, niet enkel vanuit modellen zoals Aerius. Omdat veel maatregelen niet (enkel) vanuit stikstof genomen worden maar vanuit hydrologie of recreatie, gaat het om het gezamenlijk effect van deze maatregelen op de daadwerkelijke staat van de natuur. Een goed monitoringsplan is hierbij van belang. Dit start met het in kaart brengen van de 0-situatie en hier is en wordt door de provincie Noord-Brabant, is samenwerking met de TBO’s, aan gewerkt (o.a. herijking NDA’s). De eerste stap is het delen met de betrokken gebiedspartners van deze 0-situatie bij aanvang van maatregelen waarna gedurende de uitvoering in een cyclus deze situatie wordt aangepast.
- Het is opvallend dat emissies uit landbouw, wegverkeer en huishoudens in de woonkernen de grootste bijdrage leveren aan de depositie vanuit de 1km zone, maar dat uit de scenario's blijkt dat de aanpak met de doorgerekende maatregelen van emissies vanuit wegverkeer en huishoudens nauwelijks iets oplevert.
- In de aanpak van de stikstofdeken (BOS 2.0) zit voor het gebied de grootste winst en heeft prioriteit.
- Daarnaast zit op het gebied van stikstof prioriteit bij de aanpak van de piekbelaster in het focusgebied.
- Er zijn enkele maatregelen vanuit het thema’s recreatie en mobiliteit niet meegenomen in het onderzoek, zoals het effect van verkeer in de Vendreef en Deutersestraat. Bij uitwerking van deze maatregelen is het zinvol om ook het effect op de stikstofdepositie in de analyse mee te nemen. Nieuw onderzoek laat zien dat de koude start van voertuigen een groot effect heeft, wat van belang is voor de ontwikkeling van recreatieve hubs.
- Er zal gekeken moeten worden naar het instrumentarium wat voor het thema stikstof is in te zetten voor dit gebied. Hoe zijn deze middelen

effectief in te zetten en hoe valt dit samen met middelen vanuit andere doelen?

4.5 Agrarische Visie

In september 2023 is een Agrarische Visie 'Vlijmens Ven' opgesteld door 23 agrarische ondernemers in de omgeving van het Natura 2000-gebied. ZLTO had hierbij een rol als facilitator. De visie geeft de blik van de ondernemers op de toekomst van het gebied en op de toekomstbestendigheid van hun bedrijven. Belangrijke onderliggende boodschap van deze visie (zoals ook al door ondernemers verwoord in de Verkenning): ondernemers geven hiermee aan zelf de sleutel naar oplossingen in de hand te hebben en in gesprek te willen met andere gebiedspartners over (letterlijke en figuurlijke) ruimte voor deze oplossingsrichtingen.

De proactieve opstelling van agrarische ondernemers wordt gewaardeerd door de andere gebiedspartners en biedt aanknopingspunten voor de gebiedskoers. Ondernemers geven aan bij te willen en kunnen dragen aan (nieuwe) maatschappelijke waarden in het gebied. Voorwaarde daarbij is o.a. dat er voldoende grond beschikbaar blijft, bijvoorbeeld voor de extensiveringsopgave. Een uitdaging omdat de meeste bedrijven in het gebied aangeven de komende 10 jaar actief te zullen blijven. Dit is bij uitstek een integrale opgave waarvoor de gebiedspartners samen tot slimme oplossingen moeten komen.

De gemiddelde veebezetting per hectare is relatief al behoorlijk extensief in dit gebied. Veel bedrijven hebben nevenactiviteiten zoals zorg, recreatie, educatie en verkoop aan huis. Diverse bedrijven dragen bij aan biodiversiteit door kruidenrijk grasland, beheer van landschapselementen, weidevogelbeheer en natuurbeheer in het N2000-gebied. Enkele melkveehouders nemen deel aan de Brabantse Biodiversiteitsmonitor en aan BodemUP. Ook wekken bedrijven duurzame energie op met zonnepanelen.

Ondernemers benoemen in de agrarische visie een aantal ideeën voor projecten en maatregelen die verder uitgewerkt kunnen worden met andere gebiedspartners. Deze ideeën laten zien dat er op diverse thema's een bijdrage kan zijn aan de gebiedsopgaven mét perspectief voor ondernemers. Denk aan (uitbreiding van) landschaps- en natuurbeheer, diverse programma's om biodiversiteit en bodem te versterken, watermaatregelen, (be)leefbaarheid, educatie en het kleinschalig opwekken van duurzame energie (zon en wind op het erf).

De volgende gedeelde belangen beschreven in de agrarische visie sluiten aan bij onderzoek naar de optimalisatie van het watersysteem en grondgebruik:

- Agrarisch medebeheer natuur
- Uitbreiding agrarisch natuurbeheer
- Peilbeheer (optimalisering waterhuishouding)
- Reductie ammoniak/methaan emissie
- Kringloop sluiting
- Grondbank/grondruil

4.6 Recreatie, cultuurhistorie en duurzame energie

In een werksessie hebben de gebiedspartners met elkaar besproken of en hoe de thema's recreatie, cultuurhistorie en duurzame energie in de gebiedskoers opgenomen worden. Conclusie was dat voor deze thema's knelpunten en kansen gesignaleerd worden, met randvoorwaarden en aanbevelingen.

In dit hoofdstuk staat een korte omschrijving van de huidige situatie voor elk thema. Inzichten worden benoemd in hoofdstuk 5.1 en korte termijn maatregelen in hoofdstuk 5.3.

Recreatie

- Delen van het gebied zijn druk bezocht, zoals de Moerputtenbrug en Bossche Broek noord;
- Met de toenemende bevolking rondom het focusgebied, met name aan de westkant van 's-Hertogenbosch, zal de recreatiebehoefte toenemen;
- Verlichten van recreatiedruk op sommige plekken (bijvoorbeeld met kwetsbare natuur) heeft de aandacht van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer;
- Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer geven aan dat hun gezamenlijke visie uit 2017 *'Beleef de bloemenpracht en historie, Visie op natuurbeleving en maatregelenplan voor Vughtse Gement, Moerputten en Vlijmens Ven'* nog steeds actueel en leidend is, alsook de zonering die in deze visie is opgenomen. Deze visie geldt voor Moerputten en Vlijmens Ven;
- Weidevogelgebied: recreatie werkt verstorend (door veel bezoekers, honden). De mate van verstoring van weidevogels, is in dit gebied is overigens niet bekend; wel is bekend in de visie van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer gekeken naar een onderverdeling van gebruikers, het gedrag, leefsituatie volgens de leefstijlenatlas (Smartagent.nl). Voor de Moerputten en Vlijmens Ven komt hieruit naar voren dat het merendeel bestaat uit gezinnen met oudere kinderen en oudere 1- en 2- persoonshuishouden. Dit zijn vaak mensen uit de directe omgeving en dagrecreanten. Deze laatste groep vraagt om voorzieningen zoals horeca, ligweiden en parkeerplaatsen en pas volgens de visie van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer niet in het landschap. Het gebied leent zich meer voor bezoekers die geïnteresseerd zijn in cultuur en natuur.
- Voor het Bossche Broek heeft Staatsbosbeheer uitgangspunten voor recreatie opgenomen in het beheerplan voor het gebied;
- Er zijn overlast gevende 'activiteiten' in het buitengebied, zoals afvaldumping.

Cultuurhistorie

- Open landschap. Alleen de twee eendenkooien zijn 'gesloten' en het bos in de Moerputten. Binnen de kooicirkels van de eendenkooien is verstoring niet toegestaan;
- Moerputten: laagveenlandschap met petgaten en het Halve Zolenlijntje;
- Van oudsher een militair inundatiegebied ter verdediging van 's-Hertogenbosch en een overlaatgebied. In Bossche Broek

Honderdmorgen/Maij lagen schootsvelden. Dit verklaart de openheid van het landschap. Ook nu fungeert het gebied nog als een waterbergingsgebied;

- Linie 1629, deels zichtbaar en beleefbaar, bijvoorbeeld Hollandsche Dijk . In 2029 wordt het 400-jarig bestaan van de Linie herdacht.

Duurzame energie

In het focusgebied ligt een zoekgebied voor zon- en windenergie benoemd in de RES (Regionale Energie Strategie) Noordoost Brabant. Op dit moment loopt hiervoor een plan-MER. Het zoekgebied is ook opgenomen in de gemeentelijke omgevingsvisies. Op het onderwerp duurzame energie zit op diverse aspecten spanning:

- De extra ruimtevraag van landbouw voor extensivering staat op gespannen voet met zonnevelden op landbouwgrond;
- Mogelijke vernatting van het gebied verkleint de mogelijkheden voor zonneparken;
- Zon- en windenergie staat op gespannen voet met behoud van de openheid van het landschap en zicht op een ongeschonden horizon;
- Invloed van Weidevogelconvenant en VHR (Vogel- en Habitatrichtlijnen). (Weide)vogels hebben last van windmolens en zonnevelden;
- Vanaf 1 januari 2024 zijn zonneweides en zonneparken op landbouw- en natuurgronden, met enkele uitzonderingen, niet langer toegestaan.

HOOFDSTUK 5: Integraal streefbeeld

5.1 Inleiding

De in Hoofdstuk 4 beschreven bouwstenen geven elk een beeld van de uitdagingen en mogelijke oplossingsrichtingen op dat specifieke onderdeel. Zo geeft de EHSA een beeld van het watersysteem en de knoppen waaraan gedraaid kan worden om de omstandigheden voor de natuurontwikkeling te optimaliseren; de landbouwvisie zegt iets over de mogelijkheden vanuit de agrarische ondernemers et cetera. Al die verschillende sectorale uitdagingen komen in het gebied samen en moeten dus ook in samenhang opgepakt worden. In dit hoofdstuk zijn de inzichten beschreven die vanuit de bouwstenen zijn ontstaan. De inzichten voor elke opgave vormen met elkaar een integraal streefbeeld voor het gebied Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek.

5.2 Van opgaven en aanpak naar inzichten

We grijpen terug naar de opgaven voor het gebied, zoals die zijn opgenomen in paragraaf 2.3. Per opgave is aangegeven wat nodig is om aan die opgave te werken (aanpak) en welke inzichten de bouwstenen hebben opgeleverd. Vanuit de inzichten zijn verschillende mogelijke maatregelen in beeld gebracht. Dit zijn nog geen concrete direct uitvoerbare maatregelen; zij dienen nog nader uitgewerkt te worden om effectiviteit en risico's goed in beeld te brengen. Deze mogelijke maatregelen worden besproken in hoofdstuk 6.

Van Opgave, Aanpak, Inzicht naar Vervolg.

OPGAVE	AANPAK	INZICHT	VERVOLG
Uit de Verkenning (zie hfst. 2.3).	Wat is er nodig om de opgave aan te pakken? (zie hfst. 5.2)	Over (positieve of negatieve) neveneffecten op andere opgaven (zie hfst. 5.2).	Aanzet voor maatregelen (zie hfst. 6).

Opgave: Herstel N2000: duurzame instandhouding en versterking habitattypen en doelsoorten	
Aanpak: wat is nodig?	**Inzichten uit bouwstenen**
Hydrologisch systeemherstel	Uit de modelberekeningen (EHSA) lijkt volledig systeemherstel en het volledig dichten van het doelgat niet haalbaar. Er zijn wel mogelijkheden om het doelgat te verkleinen, met mogelijk ongewenst neveneffecten voor de landbouw en het stedelijk gebied. De belangrijkste beoogde doelen zijn het herstellen van kwelstromen om het systeem in de winterperiode op te laden en het langer vasthouden van een hogere grondwaterstand om in de zomer droogtestress te voorkomen. Mogelijke maatregelen zullen nog verder moeten worden uitgewerkt. Belangrijk is verbinding te zoeken met andere gebieden zoals de Loonse en Drunense Duinen als het gaat om hydrologische maatregelen zoals het verminderen van onttrekkingen. Vanuit de EHSA komt ook de verbetering van waterkwaliteit voor kranswierwateren naar voren.
Verminderen stikstofdepositie	Vermindering van stikstofdepositie is beperkt mogelijk door gebiedsspecifieke maatregelen binnen 1 km van N2000. De KDW's (kritische depositiewaarde) worden hiermee niet gehaald. In de provinciebrede aanpak van het stikstofdeken (BOS 2.0) zit voor het gebied de grootste winst en heeft prioriteit. Daarnaast heeft de aanpak van de piekbelaster in het focusgebied prioriteit. Kijk bij maatregelen naar het effect op de stikstofgevoelige habitattypen, hierbij is goede monitoring essentieel. Kijk integraal naar maatregelen en koppel de doelen op het gebied van stikstof met hydrologie, bijvoorbeeld als het gaat om te realiseren NNB gronden en het komen tot een boer-boswachterpeil met minder mestaanwending in de zone rond N2000. Andere maatregelen zoals het verlagen van de snelheid van het wegverkeer en het gasloos maken van woonwijken hebben een gering effect op de stikstofdepositie. Een onbekende factor is de latente ruimte in vergunningen.
Natuurverbindingen en kwaliteitsverbetering natuur buiten N2000	De connectiviteit en robuustheid van het Natura 2000-gebied moeten verbeterd worden. Mogelijkheden voor kwalitatieve verbeteringen moeten worden onderzocht en worden meegenomen bij uitwerking van andere maatregelen. Denk aan o.a.: - Faunapassages (als Deutersestraat niet wordt afgesloten); - Graslandranden, wegbermen en stroken (t.b.v. pimpernelblauwtje en grote pimpernel); - Natte verbindingen (t.b.v. modderkruiper); - Restopgave NNB (Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer); - Realisatie NNB richting NW en verbinding onder A59 met versterking EVZ langs Voordijk/Buitendijkse Loop; verdere ontwikkeling EVZ langs Bossche Sloot; ontwikkeling verbinding langs Drongelens Kanaal/Dommel bij Vughterpoort; - kwaliteitsverbetering graslanden NNB Moerputten-Noord; - Kansen in combinatie met 10% groenblauwe dooradering, spuitvrije zones en agrarisch natuurbeheer. - Bij peilopzet mogelijke ontwikkelingen weidevogelgraslanden ten zuiden van de Ham/Rijskampen middels agrarisch natuurbeheer.
Optimalisatie natuurbeheer	De NDA benoemt maatregelen voor bereiken van de behouds- en uitbreidingsdoelstellingen van habitattype en soorten. Deze worden grotendeels uitgevoerd binnen het N2000-gebied. Een deel heeft ook betrekking op de omgeving, bijvoorbeeld: het onderhoud van sloten die niet in handen zijn van TBO's, het beheer van exoten, ganzenbeheer.

Opgave: De landbouw moet zodanig versterkt worden dat het perspectief biedt voor boeren die doorgaan en past bij de lange termijn beelden voor duurzame landbouw	
Aanpak: wat is nodig?	**Inzichten uit bouwstenen**
Agrarische ondernemers in het gebied hebben een Landbouwvisie opgesteld voor de ontwikkeling vLanan de sector in dit gebied, met mogelijkheden om aan te sluiten bij maatschappelijke opgaven.	In het focusgebied blijven mogelijkheden voor (grondgebonden) agrarische ondernemers. In de Landbouwvisie dragen zij ideeën aan voor projecten en maatregelen die hen perspectief bieden én bijdragen aan andere maatschappelijke opgaven. Hierbij kan koppeling worden gelegd met de EHSA-resultaten. Zo kan het verhogen van zomerpeil (GLG) in belang van ondernemers zijn én optimalisatie van omstandigheden N2000 bevorderen. Ook kunnen mogelijkheden voor agrarisch natuurbeheer samen onderzocht worden. Ondernemers geven aan behoefte te hebben aan consistent beleid waar ze voor langere tijd op kunnen bouwen. Een bottom-up aanpak is belangrijk voor draagvlak, met ruimte voor initiatief vanuit de agrarische ondernemers.

Opgave: Waterkwaliteit op orde brengen (KRW en N2000)	
Aanpak: wat is nodig?	**Inzichten uit bouwstenen**
Verbetering kwaliteit oppervlaktewater (vanuit KRW)	Over de waterkwaliteit is weinig bekend, mede door het beperkt aantal meetpunten. Meer onderzoek is daarom nodig over o.a.: - Mogelijke impact van riooloverstorten in Vlijmen/Vliedberg; - Invloed rioolkunstwerk Zuiderplas dient nog nader onderzocht te worden. - Invloed Zandleij, Bossche sloot en Loonse Vaart; - Waterkwaliteit gegevens Vlijmens Ven ontbreken; - Invloed bestrijdingsmiddelen en mestgift op de waterkwaliteit. In het gebied liggen enkele KRW-watergangen, waarvan de inrichting grotendeels gereed is. Hierin zijn niet alle KRW-parameters op orde, met name macrofauna, waterflora, stikstof en fosfor. Dit is ook te zien in de kaartbeelden in de bijlage van de verkenning.
Verbetering kwaliteit grondwater (kwelstromen)	Verbetering van waterkwaliteit is mogelijk als kwelstromen hersteld worden. Over herstel van kwelwater t.b.v. blauwgraslanden en schraallanden is al veel bekend, maar nog niet alles. Verder hebben oppervlakte- en grondwater invloed op elkaar. De precieze impact is nog onduidelijk, maar het is van belang dit mee te nemen in de uitwerking en latere monitoring van maatregelen.

Opgaven: verstedelijking, energietransitie, recreatie, natuurontwikkeling buiten N2000 (zie ook opgave 1), weidevogelgebied en cultuurhistorie	
Aanpak: wat is nodig?	**Inzichten uit bouwstenen**
Stikstofruimte voor verstedelijkingsopgave van gemeenten	Door het stikstofoverschot zitten ruimtelijke ontwikkelingen zoals woningbouw nu op slot. Onduidelijk is nog of maatregelen die leiden tot reducties in stikstofdepositie ook benut mogen worden voor woningbouw, als de instandhouding van natuurdoelen nog niet is bereikt. Wachten is op duidelijk hierover van het Rijk.
Ruimte voor duurzame energie	Het zoekgebied voor zon- en windenergie is de uitkomst van een complex en zorgvuldig regionaal en lokaal proces. Keuzes hierin worden dan ook aan die tafel gemaakt. De gebiedskoers kan overigens wel aangeven wat het zoekgebied wel/niet geschikt maakt (zie 4.5 'Duurzame energie'), zolang dit ook is afgestemd met uitvoerders van het lokale PlanMER onderzoek. Er is op dit moment geen consensus tussen de gebiedspartners hoe met dit zoekgebied om te gaan.
Verbeteren weidevogelgebied, o.b.v. Weidevogelconvenant	Mogelijkheden voor verbeteringen (incl. benodigd instrumentarium) verder onderzoeken. Het weidevogelconvenant geeft mogelijkheden voor agrarisch natuurbeheer.
Recreatie reguleren	- Verlichting van recreatiedruk is nodig en kan met recreatieve zonering met de juiste, kwalitatief goede voorzieningen op de juiste plek. Zo wordt bewaakt dat recreatiedruk niet zorgt voor meer druk op natuur én dat drukte niet ten koste gaat van natuurbeleving van bezoekers. Denk aan recreatieve poorten, doortrekken van zonering, aansluiting met omliggende recreatiegebieden; - Recreatieve ontwikkelingen moeten passen binnen de voorwaarden van het Weidevogelconvenant; - Kansen voor kleinschalige recreatie bij agrariërs, als aanvulling op agrarisch verdienmodel. Zowel dag- als verblijfsrecreatie, maar grootschalig en talrijk is niet kansrijk vanuit zowel markt- als natuurbeperkingen; - Mogelijke invloed (verstoring en depositie) van honden nog onderzoeken.
Beschermen waardevol open landschap met cultuurhistorische landschapselementen	Binnen randvoorwaarden van natuur en landschap kan gezocht worden hoe en op welke wijze elementen van de Linie 1629 kunnen worden teruggebracht. Behoud van openheid van het landschap is randvoorwaardelijk. Aandachtspunten: • Respecteren van de kooirechten. Eendenkooien en cirkels eromheen mogen niet geschonden worden; • Er mag hierdoor geen extra recreatiedruk ontstaan op kwetsbare natuurgebieden; • Openheid van het landschap behouden. Hier liggen kansen vanuit het ontwikkelen van een 10% groenblauwe dooradering.

Opgave: Er is vanuit Aanpak Hoogwater 's-Hertogenbosch e.o een grote waterbergingsopgave, die voor een groot deel in en nabij dit focusgebied moet worden opgelost.	
Aanpak: wat is nodig?	**Inzichten uit bouwstenen**
Programma Howabo	• Uitgangspunt: Howabo-maatregelen mogen niet voor verslechtering van de staat van instandhouding zorgen en indien mogelijk bijdragen aan herstel; • Bovenstroomse maatregelen uit het Howabo-programma kunnen positief effect hebben voor focusgebied; • Overstromingen kunnen ook kansen bieden voor de natuur in dit gebied. Echter de manier waarop is hiervoor bepalend. De waterkwaliteit is nu nog beperkend voor natuurdoelen. Daarnaast kan Howabo risico's geven voor de staat van instandhouding voor diverse habitattypen en -soorten, als de overstroming in het verkeerde seizoen valt (lente, zomer), te lang duurt, of een te hoge waterkolom heeft; • Maatregelen en bouwstenen kunnen negatieve hebben invloed op elkaar, zoals effect op het waterbergend vermogen.
Howabo-oplossing **Drongelens Kanaal**	Aanpassingen aan het Drongelens kanaal zijn mogelijk conflicterend voor herstel van de kwelstromen. Qua planning en impact moet dit gezamenlijk worden uitgewerkt.
Howabo-oplossing **Baardwijkse Overlaat**	Dit is mogelijk conflicterend met peilopzet in het gebied (bijv. het verhogen van de grondwaterstand gaat ten koste van het aantal kuub waterberging), maar biedt ook kansen (bijv. samen optrekken om maatregelen in het gebied uit te werken). Qua planning en impact moet dit gezamenlijk worden uitgewerkt.
Howabo-oplossing **Bossche Broek Noord**	De directe impact van deze oplossing op het focusgebied is wellicht beperkt omdat het waarschijnlijk 'alleen' de inlaatwerken en de hoogte van de kaden betreft.

5.3 Van inzichten naar een integraal streefbeeld

We streven naar een gebied in balans. Dat betekent ruimte voor natuur, landbouw en water met aandacht voor mogelijkheden voor recreatie, duurzame energie, wonen en cultuurhistorie. De opgaven moeten daarvoor in samenhang bekeken worden.

Het watersysteem is een belangrijk sturend element in het gebied, omdat het invloed heeft op alle opgaven. Vanuit de natuuropgaven is stikstof, naast het watersysteem, een belangrijke bepalende factor. Er moet meer (kwel)water in het gebied terechtkomen en het water moet - zeker in de zomer- langer vastgehouden worden. De modelstudie laat zien dat het nemen van hydrologische maatregelen het doelgat voor de waterstanden in de zomer en in droge jaren duidelijk kan verkleinen, maar niet kan dichten. Hierbij dient rekening gehouden te worden met aanzienlijke maatschappelijke consequenties door ongewenste neveneffecten voor bijvoorbeeld landbouw of de bebouwde omgeving. De gebiedspartners gaan gezamenlijk bepalen wat acceptabel is, belangen nauwkeurig afwegen, onderzoeken welke mitigerende maatregelen mogelijk zijn en ook vaststellen wat simpelweg niet haalbaar is. Voor stikstof geldt dat vermindering van de depositie haalbaar is, mede door aanpak van het stikstofdeken. Maar ook zijn maatregelen in het gebied relevant en haalbaar, met name als doelen op het gebied van hydrologie en stikstof worden gekoppeld. Kijk hierbij naar de optimalisatie voor de habitatypen waarvoor verbetering nodig is. Het ene habitattype vraagt meer hydrologische optimalisatie terwijl bij een andere de vermindering van de stikstofdepositie prioriteit heeft. Om te komen tot deze balans is goede monitoring essentieel.

Met een realistische blik op de toekomst willen de gebiedspartners stappen zetten in de goede richting. Er zit voldoende energie in het gebiedsproces en vertrouwen tussen de partners om door te gaan op de ingeslagen weg.

Vanwege de samenhang van de opgaven en de behoefte van de gebiedspartners aan win-win situaties (rendement op alle opgaven), zetten we in de gebiedsgerichte aanpak in op gerichte lokale maatregelen, gekoppeld aan een goede monitoring. Vanuit deze koers is al een aanzet gemaakt voor een uitvoeringsprogramma, met voorstellen voor verder uit te werken maatregelen op korte en lange termijn. Meer daarover in hoofdstuk 5.3 en 5.4. Naast lokale maatregelen zullen generieke maatregelen buiten het focusgebied worden uitgevoerd, zoals het terugdringen van het stikstofdeken en het herstel van het watersysteem op de hogere gronden.

Dit alles vertalend naar een integraal streefbeeld voor het gebied in 2035 ontstaat er door de oogharen het volgende beeld:

Bebouwd gebied (behoort niet tot het focusgebied, ligt meteen ten noorden, oosten en zuidoost daarvan). Dit betreft de dorpskernen van Drunen, Nieuwkuijk, Vlijmen, Vught en (een deel van) de stad ’s-Hertogenbosch. Het bebouwd gebied kan een rol spelen in de groenblauwe opgave die er is, bijvoorbeeld met het aanpakken van de harde grens met de stad, ontstening en meer groen. Het nemen van hydrologische maatregelen elders in het focusgebied kan hier echter wel leiden tot negatieve maatschappelijke consequenties, zoals wateroverlast in kelders/kruipruimtes en het verminderen van de huidige hemelwaterbergingscapaciteit. De gebiedspartners moeten met elkaar afwegen wat aanvaardbaar is en wat

niet, en of technische mitigerende maatregelen mogelijk zijn (en wat de kosten daarvan zijn). Aandachtspunten zijn het afkoppelen van regenwater, meer inzicht in het functioneren van riooloverstorten, het klimaatadaptief maken van de bebouwde omgeving en inzicht in waterpeilen bij gebruik van Howabo bergingsgebieden (met name relevant voor de riooloverstort Vliedberg).

Natura 2000-gebieden Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek.
Hier staan de natuurdoelen centraal en kunnen interne (water)maatregelen van de TBO's Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer nog verbeteringen opleveren voor de staat van de habitattypen en doelsoorten.

Agrarisch gebied. Het is de inzet dat het gebied grenzend aan het N2000-gebied in agrarisch gebruik blijft. Wel zal het gebruik veranderen. Vooral dicht bij het N2000-gebied zal het grondgebruik extensiever moeten. In dit gebied zijn peilaanpassingen gewenst en mogelijk, zowel vanuit agrarisch perspectief als vanuit een optimalisatie van het watersysteem voor de natuurdoelen. Vooral de lagergelegen peilvakken tegen het N2000-gebied en de dieper ontwaterde peilvakken vragen om een aanpassing. Het gaat daarbij om het herzien van zowel zomer-als winterpeilen, omdat de opgave voor kwel vooral in de winter en het vroege voorjaar speelt en de opgave tegen verdroging vooral in de zomer. Aanpassingen vergen tijd en de mate van peilopzet, plus monitoring van de effecten van peilopzet is maatwerk. Vanzelfsprekend gaan 'water' en 'landbouw' hierover met elkaar in gesprek. Om het verdienvermogen voor landbouw op peil te houden zal hier ook gezamenlijk naar mogelijkheden gezocht moeten worden. Met dit maatwerk liggen er mogelijkheden om de peilopzet te koppelen aan andere doelen zoals weidevogelbeheer, natuurverbindingen, waterkwaliteit en extensieve recreatie. Op het vlak van recreatie is het om goed te kijken naar het bevorderen van ommetjes, waarbij ook het agrarische gebied een verbindende functie vervult. Dit heeft als bijkomend voordeel het verminderen van recreatiedruk in en nabij N2000.
Om autoverkeer te ontmoedigen zal er gekeken worden naar versterking van wandel- en fietspaden ten koste van doorgaand (sluip)verkeer. Het open landschap van de voormalige overlaat moet behouden blijven.

De Howabo-oplossing Baardwijkse Overlaat die noodzakelijk is voor de waterbergingsopgave moet ingepast worden in bovenstaande opgaven.
In het agrarisch gebied tussen Vlijmens Ven en Moerputten en het Drongelens Kanaal zou een geleidelijke overgang kunnen komen van extensief grondgebruik op laaggelegen gronden grenzend aan natuur naar minder extensieve vormen van grondgebruik verder daar vandaan. Hoe dat er in praktijk uit ziet, dient in samenwerking met ondernemers uitgewerkt te worden.

In het agrarisch gebied tussen Vlijmens Ven en Moerputten en het Drongelens kanaal ligt ook een zoekgebied voor duurzame energieopwekking vanuit de RES. In dit deel van het gebied worden ook de Howabo-bouwstenen Drongelens kanaal en Baartwijkse Overlaat verder onderzocht.

In de figuur 26 is het toekomstbeeld met de zonering voor het focusgebied beeldend weergegeven.

Figuur 26 Systematisch beeld van de koers voor focusgebied Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek

Wat betekent dit voor de natuuropgave?

Om de hydrologische omstandigheden voor de habitattypen en doelsoorten in het N2000-gebied te optimaliseren, is er vooral een verhoging van zomerpeilen nodig. Ook het verhogen van winterpeilen is nodig voor het opladen van het systeem. Tevens is herstel van kwelstromen nodig voor een goede grondwaterkwaliteit. Hierdoor laadt het systeem in de winter en het vroege voorjaar op met kwel. Uit de EHSA blijkt dat bij maatregelen die tot significante verbeteringen leiden tevens effecten op grondwaterpeilen in zowel bebouwd gebied als agrarisch gebied optreden. Deze effecten vormen een risico op aanzienlijke schade. Volledige optimalisatie van het hydrologisch systeem voor de natuurwaarden lijkt niet mogelijk zonder schade te veroorzaken. In hoeverre mitigatie mogelijk is, wordt in een volgende planfase onderzocht.

Dat betekent dat we er voorlopig voor kiezen om zorgvuldige stappen te ondernemen, die tot optimalisatie (voor natuur) in het hydrologisch systeem moeten leiden. Het gaat hierbij om zorgvuldigheid in beslissingen en het gefaseerd doorvoeren van maatregelen. Effecten op zowel natuur als de risico's op negatieve effecten voor bebouwing en landbouw worden daarbij volgens een nader vast te stellen monitoringsprogramma nauwkeurig gevolgd. Hierbij is een goede afstemming tussen waterschappen en gemeenten van belang waarbij het gaat om risico's van piekbuien voor riooloverstorten bij een hoger grondwaterpeil en risico op onaanvaardbare wateroverlast in bebouwd gebied, met name in Drunen, Vlijmen, Vught en de wijken Schutskamp, Zuid en Kruiskamp in 's-Hertogenbosch. Voor de blauwgraslanden met pimpernelblauwtje zijn interne maatregelen vastgesteld (met goedkeuring van de Waterschap Aa en Maas en Staatsbosbeheer) zodat het risico op ongewenste inundatie wordt verkleind.

Daarnaast zal de stikstofdepositie zijn teruggebracht door generieke maatregelen die de stikstofdeken aanpakken en gebiedsspecifieke maatregelen. Deze aspecten vereisen afstemming, gezamenlijk zoeken naar oplossingen en/of mitigerende maatregelen en voortdurende monitoring.

Wat betekent dit voor de landbouwopgave?

De gebiedspartners hebben zich duidelijk uitgesproken voor het uitgangspunt dat er voldoende ruimte blijft binnen het focusgebied voor agrarische ondernemers, passend binnen het koersdocument.
Ingrepen in het watersysteem hebben gevolgen voor het grondgebruik. Deze gevolgen moeten beter in beeld gebracht worden. De bovenstaande zonering geeft het volgende perspectief voor agrarische bedrijven:

- Dicht tegen het N2000-gebied zal het minst intensief "geboerd" worden. Het gaat dan om (kruidenrijke) graslanden die nat zijn en extensief begraasd worden of later gemaaid; rekening houdend met het broed- en voedselgebied van weidevogels. Dit omdat het hier natter zal worden vanwege de aanpassing aan peilvakken dicht tegen N2000. De exacte begrenzing van dit gebied is maatwerk en afhankelijk van de mogelijke maatregelen, gezamenlijk uit te werken met de ondernemers in het gebied;
- Tussen de hogere delen langs het kanaal en de lagere delen dicht tegen het N2000-gebied is er meer afwisseling tussen grasland en akkerbouw, waarbij idealiter geen ruimte is voor (nieuwe) intensieve

teelten, waaronder ook niet-grondgebonden teelten en niet-grondgebonden activiteiten. Door verandering van grondgebruik en met elkaar nadenken over grondstrategie moet hier een geschikte invulling worden gevonden. Verbrede landbouw waar een uitvalsbasis geboden wordt voor bezoekers (horeca) of waar zorg wordt gecombineerd met een agrarisch bedrijf vinden hier hun plaats;

- Tegen het Drongelens Kanaal, waar de gronden ook wat hoger liggen, kan ruimte blijven voor akkerbouw. Hoe intensief dit kan zijn, moet worden onderzocht en hangt ook samen met de opgave vanuit het gebiedsproces in de Loonse en Drunense Duinen.

De gezamenlijke Landbouwvisie laat zien dat agrarische ondernemers proactief zijn, elkaar opzoeken en met hun bedrijfsvoering mogelijkheden zien om bij te dragen aan gebiedsopgaven. Agrarische ondernemers kunnen een rol pakken in natuurbeheer en het verhogen van de biodiversiteit (bijvoorbeeld door deelname aan de Biodiversiteitsmonitor).

Verder is een win-win situatie mogelijk door peilbeheer: voor de natuur in het opladen van het systeem en voor de landbouw in niet te ver wegzakkende grondwaterstanden. Een hoger zomerpeil gaat te verre wegzijging in zomerperiode tegen. Winterpeilen zorgen voor het opladen van het (natuur)systeem en een goede uitgangssituatie tegen te verre wegzijging. Verhogen van het zomerpeil kan zorgen voor minder noodzaak tot beregening in droge periodes. Deze zaken moeten in overleg tussen agrarische ondernemers, waterschappen en terreinbeherende organisaties opgepakt worden. Denk hierbij aan vragen zoals:

- Welk (zomer/winter)peil heeft natuur nodig en wat betekent dat voor de agrariër/grondgebruik?
- Wat is voor agrariër/grondgebruik nog acceptabel als (zomer/winter)peil en wat betekent dat voor natuur?
- Welk grondgebruik verdraagt de hoogste zomerpeilen en is wisselen van grondgebruik mogelijk?
- Hoe zijn negatieve effecten voor agrariërs te mitigeren? Zijn er verdienmodellen mogelijk?

HOOFDSTUK 6: Aanzet voor maatregelen

6.1 Inleiding

De verschillende bouwstenen hebben tot inzichten geleid in wat wel en niet mogelijk is. Enige nuancering daarbij is belangrijk. Immers de belangrijkste bouwstenen voor de natuurmaatregelen, te weten de EHSA en het stikstofonderzoek, zijn grotendeels gebaseerd op modelmatige berekeningen. Deze geven wel inzicht, maar leveren onvoldoende zekerheid om concrete maatregelen te beschrijven. Nadere uitwerking is dus noodzakelijk. De mogelijke maatregelen die tot optimalisatie van het watersysteem moeten leiden, dienen beoordeeld te worden op effectiviteit (m.b.t. natuurherstel) en risico's voor de omgeving (zowel bebouwd gebied als het agrarisch gebied).

Welke risico's, in welke mate deze voor de omgeving acceptabel geacht worden en of mitigerende maatregelen mogelijk zijn, is aan de partners om te beoordelen. Om dat samen op een goede manier te doen, zal bij de nadere uitwerking van de maatregelen op ingegaan moeten worden. Om de effecten ook na realisatie goed te meten, zal een monitoringsprogramma (op zowel effect, doel als omgeving) deel uit moeten maken van die nadere uitwerking.

In de mogelijke maatregelen is onderscheid gemaakt in:

- Kortetermijnmaatregelen. Deze voldoen aan drie criteria: ze zijn op korte termijn uitvoerbaar, ze lijken een duidelijk positief effect op de natuurdoelen te hebben en maatschappelijke risico's lijken acceptabel;
- Middellangetermijnmaatregelen. Voorgesteld wordt om de kansrijkheid van deze maatregelen te onderzoeken. Ze hebben waarschijnlijk positief effect en vereisen mitigatie vanwege omgevingseffecten;
- Langetermijnmaatregelen. Deze lijken effectief te zijn voor de natuurdoelen, maar effecten op de omgeving zijn nog onvoldoende duidelijk om te bepalen of dat maatschappelijk acceptabel is.

6.2 Nader uit te werken maatregelen

In deze paragraaf worden vanuit de diverse bouwstenen de mogelijke (nader uit te werken) maatregelen per thema behandeld. Sommige zijn heel concreet en uitvoerbaar; uitvoering kan als het ware snel worden opgepakt als ze zijn uitgewerkt. Andere zijn nog algemeen geformuleerd en vergen eerst meer onderzoek of overleg. Het zal dus langer duren voordat deze ook in uitvoering genomen kunnen worden.

Water

Op basis van de modellen die gebruikt zijn bij de Ecohydrologische Systeemanalyse zijn maatregelpakketten samengesteld en doorgerekend. Het rapport met maatregelpakketten is opgesteld door RHDV waarbij een werksessie met een projectgroep de input vormde voor de maatregelen. In deze groep zitten inhoudelijk vertegenwoordigers van de betrokken partijen: Provincie Noord-Brabant, Waterschap Aa en Maas, Waterschap De Dommel, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Vlinderstichting, gemeente Heusden, gemeente 's-Hertogenbosch en gemeente Vught.

Water: kortetermijn-maatregelen

Dit is het pakket van hydrologische herstelmaatregelen (EHSA-maatregelpakket 1 in figuur 28) dat wordt voorgesteld om te onderzoeken voor de korte termijn. Deze maatregelen hebben positieve effecten voor de Natura2000-waarden, de omgevingseffecten lijken maatschappelijk acceptabel en de maatregelen lijken op korte termijn uitvoerbaar te zijn.

Water: middellangetermijn-maatregelen

Dit is het pakket van hydrologische herstelmaatregelen (maatregelpakket 2 in figuur 28) dat wordt voorgesteld om te onderzoeken op een wat langere termijn. Deze maatregelen hebben waarschijnlijk positieve effecten voor de Natura2000-waarden, maar vereisen ten minste mitigatie vanwege de omgevingseffecten. De kansrijkheid van de maatregelen dient daarom onderzocht te worden. Als blijkt dat maatregelen uit dit pakket eenvoudig mitigeerbaar zijn, kunnen ze meegenomen worden als te onderzoeken korte termijn maatregel. Als voorbeeld worden maatregelen 5, 10 en 12 uit pakket 2 in figuur 28 genoemd. Beide maatregelpakketten zijn op kaart (figuur 27) en schematisch (figuur 28) weergegeven.

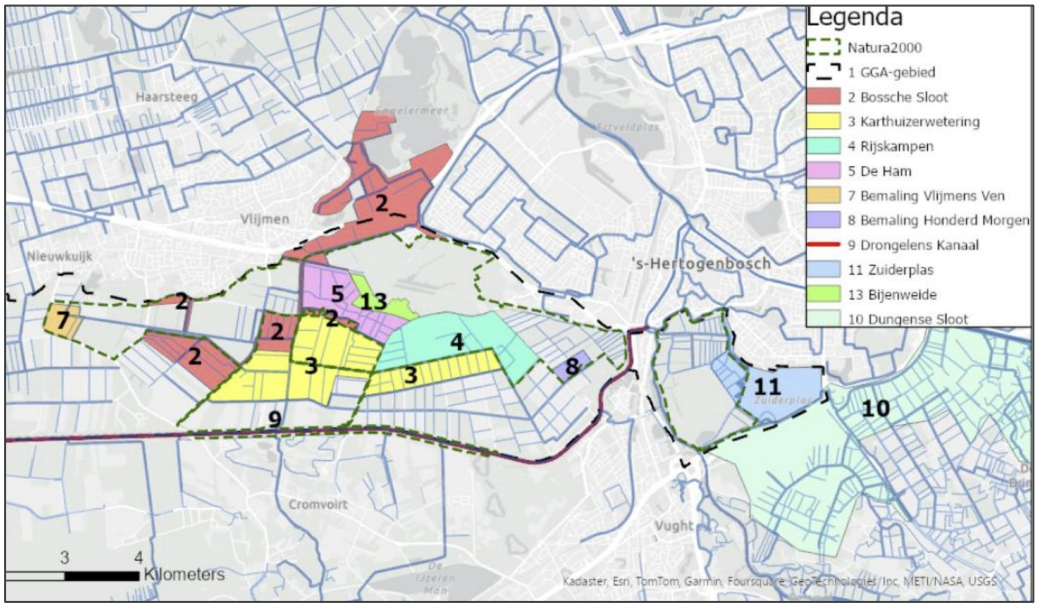

Figuur 27 Locaties van de maatregelen in de EHSA-maatregelpakketten 1 en 2

Water: langetermijn-maatregelen

Daarnaast staan in de EHSA maatregelen voor de lange termijn. Deze zijn op korte termijn niet haalbaar, omdat ze voor het N2000-gebied wel gewenst zijn maar maatschappelijk mogelijk ongewenst en/of minder effect op de N2000-doelen hebben. Deze maatregelen zijn te vinden op pagina 58 en 59. We gaan aan de slag met onderzoeken om daarna discussie te voeren over maatschappelijke toepasbaarheid en kansrijkheid van deze maatregelen. Als blijkt uit monitoring of actualisatie van het beheerplan dat er meer nodig is, dan worden deze maatregelen opnieuw overwogen c.q. onderzocht.

Nr	Maatregel (EHSA)	Specificatie	Pakket 1	Pakket 2
1	Landbouwonttrekkingen t.b.v. beregening	In GGA-gebied (zie figuur 3-1 voor begrenzing)	Niet uit grondwater, wel oppervlaktewater	Geen onttrekkingen
2	Peilverhoging peilvakken Bossche Sloot (ABH)	Huidig winter/zomerpeil: 1,26/1,57 mNAP	Winter/zomerpeil: 1,40/1,57 mNAP	Winter/zomerpeil: 1,57/1,57 mNAP
3	Peilverhoging peilvak Karthuizerwetering (peilgebied C/E/F)	Huidig winter/zomerpeil: 1,65/1,85 mNAP	Winter/zomerpeil: 1,85/2,05 mNAP	Winter/zomerpeil: 1,85/2,05 mNAP
4	Peilverhoging Rijskampen	Huidig winter/zomerpeil: 2,4/2,0 mNAP	Winter/zomerpeil: 2,4/2,2 mNAP	Winter/zomerpeil: 2,4/2,2 mNAP
5	Peilverhoging De Ham	Huidig peil: 2 mNAP jaarrond	Winter/zomerpeil: 2,2/2,2 mNAP	Winter/zomerpeil: 2,4/2,2 mNAP
6	Verondiepen watergangen Vlijmens Ven	*Niet opgenomen in de pakketten* [1]	-	-
7	Verwijdering onderbemaling (Vlijmens Ven)	Peil gelijk aan aanliggend deel Vlijmens Ven [2]	*Verwijdering*	*Verwijdering*
8	Verwijdering onderbemaling (Honderd Morgen)	Peil gelijk aan aanliggend deel Honderd Morgen [3]	*Verwijdering*	*Verwijdering*
9	Peilverhoging Drongelens Kanaal	Peilverhoging over gehele lengte van het Drongelens Kanaal t.o.v. huidig peil 1,8 mNAP	*+10cm*	*+30cm*
10	Peilverhoging Dungense Sloot	Peilverhoging t.o.v. huidig bemalingspeil 1,95 mNAP	*+10cm*	*+30cm*[4]
11	Peilverhoging Zuiderplas	Peilverhoging van Zuiderplas en aanliggend peilvak in Bossche Broek (tot aan Dungense Sloot)	*2,3 mNAP*[5]	*2,3 mNAP*[5]
12	Detailmaatregelen rond Moerputten	Maatregelen in figuur 3-2 EHSA	A, B, C, D, G	A t/m G
13	Peilaanpassing voor peilvak Bijenwei-Blauwgrasland in Moerputten (interne memo SBB) verkrijgt van NAP+1,95 volgens SBB in Moerputten	Peilaanpassing van 2,00 mNAP naar 1,95 m NAP (t.b.v. pimpernelblauwtjes en extra bergingscapaciteit bij regenbuien), zodat nesten v/d mieren (met vlinderrups/ -pop) niet overstromen.	1,95 m NAP	1,95 m NAP

Figuur 28 Maatregelen in de EHSA-maatregelenpakketten 1 en 2

1: Verondiepen watergangen Vlijmens ven: Deze maatregel dient locatie-specifiek onderzocht te worden met de beheerder van het gebied. Hierbij is kansrijkdom en aanwezigheid kranswierwateren van belang. Om deze redenen is deze maatregel niet doorgerekend.
2: Aandachtspunt is grondverwerving en mitigerende maatregelen ten noorden van de Vaartweg
3: Aandachtspunt is grondverwerving
4: Peilverhoging Dungense sloot (+30 cm). Deze maatregel dient gerelateerd te worden aan de bouwsteen Gestuurde waterberging Dungense Polder uit HOWABO 2.
5: Peilverhoging van Zuiderplas tot 2,3 mNAP: Deze maatregel is autonome ontwikkeling die misschien niet volledig haalbaar is. Hiervoor is een tussenevaluatie ingeregeld bij een peil van 2,1 mNAP.

Door gebruik te maken van de modellen zijn in de EHSA maatregelen doorgerekend zodat de effecten op natuur, landbouw en stedelijk gebied zichtbaar worden. De belangrijkste conclusies zijn hieronder omschreven (en de bijbehorende kaart opgenomen in bijlage VI):

- Er zijn maatregelen mogelijk die zowel het knelpunt van de GLG in de Moerputten als dat van Bossche Broek verminderen. De verhoging van de GLG door de maatregelpakketten zorgt voor een verkleining van het doelgat in de Moerputten en het Bossche Broek. Met name de opzet van het peil in De Ham en Rijskampen zorgt voor een verhoging van de GLG in het zuidelijk deel van de Moerputten. Met name de peilverhoging in de Bossche Sloot en het gebied aan de westkant van de Moerputten zorgt voor een verhoging van de GLG van het westelijk deel van de Moerputten.
- Door verhoging van het peil van de Zuiderplas en Dungense Sloot is een toename van GLG in het Bossche Broek te zien.
- Maatregelpakket 2 heeft ten opzichte van maatregelpakket 1 een groter positieve effect op de natuur en meer nadelige effecten op de omgeving. Analyse is nodig om te kijken of deze effecten acceptabel zijn of gemitigeerd kunnen worden. Zo zijn de effecten (kans op wateroverlast door verhoging grondwaterstand) voor de landbouw groot rond de Karthuizerwetering en Bossche Sloot bij maatregelpakket 1 en zijn bij maatregelpakket 2 ook nadelige effecten rond het Drongelens Kanaal en de Dungense Sloot te zien. Maatregelpakket 1 heeft weinig effect op het stedelijk gebied. Maatregelpakket 2 zorgt voor kans op grondwateroverlast in stedelijk gebied waar de huidige GHG al hoog is (<1m-mv) of GHG verandering groot is. Het gaat hierbij om de stedelijke gebieden Vlijmen-oost, Vlijmen-noordoost, Vught-noordwest en ’s-Hertogenbosch-zuidoost. Daarnaast zorgt het verhogen van het grondwaterpeil voor het verminderen van de bergingscapaciteit in de bodem bij (zomerse) buien. Dit heeft geen invloed op de Howabo-berging, omdat in die zeer extreme situatie de bodemberging al volledig benut is (dan is grondwaterstand zeer ondiep of aan maaiveld).
- De maatregelen hebben invloed op het grondwatersysteem in de Loonse en Drunense Duinen (LDD). Ook toekomstige maatregelen bij het gebiedsproces LDD hebben invloed op kwel in Vlijmens Ven en Moerputten.
- De maatregelpakketten zorgen voor veranderende kwelstromen, waarbij in gebieden met peilverhogingen minder kwel terechtkomt (De Ham, Rijskampen, landbouwgebied ten zuiden hiervan en rond de Bossche Sloot), en er meer kwel terechtkomt in de Moerputten en Vlijmens Ven. Door meer kwel in het Vlijmens Ven wordt het systeem robuuster. Ook is de verandering van kwel positief voor de ecologische waarden in de Moerputten en het Bossche Broek.

Daarnaast is met de EHSA-projectgroep nagedacht over maatregelen voor de lange termijn, omdat deze voor het N2000-gebied gewenst zijn maar maatschappelijk mogelijk ongewenst, zoals:

- Verder peilopzet Bossche Sloot;
- Peilopzet Kruiskamp/Schutskamp;
- Verdere peilopzet Drongelens Kanaal;
- Verdere peilopzet peilvak Karthuizerwetering.

Of maatregelen voor versterking en robuustheid van het grondwatersysteem maar met minder direct effect op de N2000-doelen, zoals:

- Bosomvorming in de infiltratiegebieden ten zuiden van het Drongelens Kanaal in het gebied Loonse en Drunense Duinen;
- Verdiepen en verminderen van grondwateronttrekkingen.
- Kwelwater uit het Vlijmens Ven kan onder bepaalde omstandigheden afgevoerd worden naar infiltratiegebied De Ham/Rijkampen, en via kwelstromen direct ten goede komen aan de Moerputten.
- Verwijderen of aanpassen peilen onderbemaling De Zeeg;
- Aanpassen tertiair watersysteem binnen NNB;
- Aanpassen peil watergangen ten zuiden van Drongelens Kanaal;
- Actieve infiltratie hemelwater (o.a. golfbaan Cromvoirt en De Margriet/Giersbergen).

Voor aanpassingen aan het Drongelens Kanaal is de afstemming met Howabo extra belangrijk. Doordat maatregelen aan het kanaal in beide processen zijn meegenomen, is het samen optrekken van belang om tijdig knelpunten en kansen te zien. Zo kan peilopzet van het Drongelens Kanaal zorgen voor een toename van de doorstroomcapaciteit in het kanaal.

Daarnaast dient er bij het uitwerken te worden gekeken naar de maatregelen genoemd in de KRW-factsheets.

Maatregelen vanuit landbouwvisie

De landbouwvisie bevat voorstellen die aansluiten bij de andere doelen en belangen in het gebied. Ook hier staan hele concrete en snel op te pakken voorstellen in, die nog verder uitgewerkt moeten worden voordat ze opgepakt kunnen worden. Samenwerking hierin is van cruciaal belang.
Heel concreet is het voorstel om naar het peilbeheer in het gebied te kijken. In de bijeenkomst van de stuurgroep op 17 april 2024 is een voorstel aangenomen om dit verder uit te werken onder regie van waterschap Aa en Maas in samenwerking met een aantal ondernemers uit het gebied.

De bestaande beheerpakketten voor agrarisch ondernemers in het gebied bieden nu al mogelijkheden, maar hier zou nog meer bereikt kunnen worden. Uitbreiding van het agrarisch natuurbeheer sluit aan bij het lopende Weidevogelconvenant. Om in aanmerking te komen voor subsidies voor weidevogelbeheer volgens Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer is het waarschijnlijk noodzakelijk dat Rijk en Provincie dit beleidsmatig en financieel faciliteren, zodat ook boeren in dit gebied in aanmerking gaan komen voor beheersubsidies gericht op weidevogels. Eveneens kan agrarisch natuurbeheer een invulling zijn voor verfijning van de ecologische verbindingen in het gebied langs wegen en waterlopen.

Maatregelen vanuit stikstof:

Op het gebied de vermindering van stikstofdepositie in dit gebied ligt prioriteit op aanpak van het stikstofdeken (BOS 2.0) en de aanpak van de piekbelaster in het focusgebied. De andere mogelijke te nemen maatregelen zijn maatwerk die aansluiten bij andere opgaven zoals hydrologie en recreatie en dragen (in kleinere mate) bij aan de vermindering van stikstofdepositie. Enkele mogelijke waardevolle maatregelen die samenhangen met hydrologie zijn:

- Het realiseren van NNB en daarmee minder bemesting op deze gronden.
- Minder bemesting op gronden met hydrologische korte termijn maatregelen.
- Minder mestaanwending in de zone rond N2000
- Duurzame pacht op gronden rond N2000

Andere onderzochte mogelijke maatregelen die een (kleine) bijdrage hebben aan de afname van de stikstofdepositie zijn:

- Woonwijken rond N2000 gasloos maken
- Het verlagen van de snelheid van wegverkeer

Maatregelen vanuit de thema's cultuurhistorie, duurzame energie en recreatie.

Deze thema's zijn vooral te beschouwen als meekoppelkansen. Ze dragen niet direct bij aan de primaire doelen op natuur en landbouw, maar ze dragen wel direct bij aan de leefbaarheid en beleefbaarheid van het gebied. De aanbevelingen zijn over het algemeen wat minder concreet, maar bieden vooral randvoorwaarden bij het uitwerken van de concretere maatregelen.

Cultuurhistorie

- Gemeenten: behoud van openheid van het landschap vastleggen in Omgevingsvisies;
- Er leeft de wens om (delen van) de Hollandsche Dijk (op een creatieve manier) zichtbaar te maken in het landschap. Onderzoek hoe dit passend bij de openheid van het landschap kan, bijvoorbeeld d.m.v. groen-blauwe dooradering;
- Locatie van de Deuterense Schans (aan de Vlijmense Weg) en de Linie 1629 weer zichtbaar maken: verbinden met routes, aansluiting op stad maken. Partners: gemeente 's-Hertogenbosch, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten;
- Ook op de Vughtse Heide kan het verhaal van de Linie 1629 beleefbaar gemaakt worden.

Duurzame energie

- In de Agrarische Visie benoemen ondernemers dat zij kansen zien voor kleinschalige duurzame energieopwekking, zowel op bedrijfsniveau als collectief;
- Zoek naar mogelijkheden om zonnevelden te realiseren met behoud en versterking van natuurwaarden en rekening houdend met fluctuerende waterstanden;
- De vernieuwde zonneladder goed toepassen.

Recreatie

Onderzoek de volgende maatregelen voor verlichting van recreatiedruk:

- Verbetering verbinding met andere (recreatie/natuur) gebieden, zoals de Vughtse Heide;
- Terrein Isabella Kazerne beter ontwikkelen als recreatieve poort: parkeren, startpunt van routes, bebording;
- Transferium Deutersestraat beter benutten als recreatieve poort. D.m.v. (wandel)routes verleggen, bebording voor vindbaarheid, promotie, uitzichtpunt bij transferium, faciliteiten op orde;
- Aantrekkelijk inrichten van de stadrandzones. Denk aan groen inrichten van woonwijken met ommetjes. In Novex Stedelijk Brabant zijn afspraken gemaakt over "landschap en natuur groeien mee met verstedelijking";
- Versterking van de beleefbaarheid van het agrarisch gebied, gecombineerd met recreatieve infrastructuur;
- Zorg voor regelmatig afstemming met buurgebieden Loonse en Drunense Duinen + Kampina en Oisterwijkse Vennen over verdeling van recreatiedruk;
- De Deuterense straat verkeersluw maken. Het is nu een onveilige route voor fietsers en wandelaars waar veel sluipverkeer gebruik van maakt;
- Wellicht biedt het 'Ontwikkelperspectief Stedelijk Brabant 2040' kansen. Hierin is een zoekgebied opgenomen voor landschapsparken ten zuiden van 's-Hertogenbosch richting Oss. Op dit moment is dit plan echter nog niet concreet genoeg om kansen en knelpunten te kunnen benoemen.

6.3 Denkrichtingen instrument 'grond'

Een veelgenoemd en belangrijk instrument in het gebiedsproces is het opzetten van een grondstrategie. Een grondstrategie is geen doel op zich, maar één van de middelen om de doelen te behalen. Centrale vraag daarbij is: *Welke rol heeft grond voor het behalen van de doelen en welke strategieën zijn op welke plek mogelijk?*

Figuur 29 laat zien hoe tot een grondstrategie kan worden gekomen. Allereerst is een analyse gemaakt om grondeigendom, grondgebruik en pacht in beeld te brengen (zie hoofdstuk 2). Daarna volgt de doelstelling voor de grondstrategie uit de inzichten en (aanzet voor) maatregelen uit de koers. Met de diverse grondanalyses en mogelijk instrumentarium in beeld kan een aanzet gemaakt worden voor een grondstrategie voor het gebied, incl. rolneming van de deelnemende partijen. De analyses zijn uiteraard een momentopname. Ook het instrumentarium zal in ontwikkeling blijven en onderzoeken (zoals EHSA, NDA en stikstof) kunnen nieuwe en/of aangescherpte inzichten opleveren. Het is dus goed om de grondstrategie te blijven monitoren en bij te stellen indien nodig.

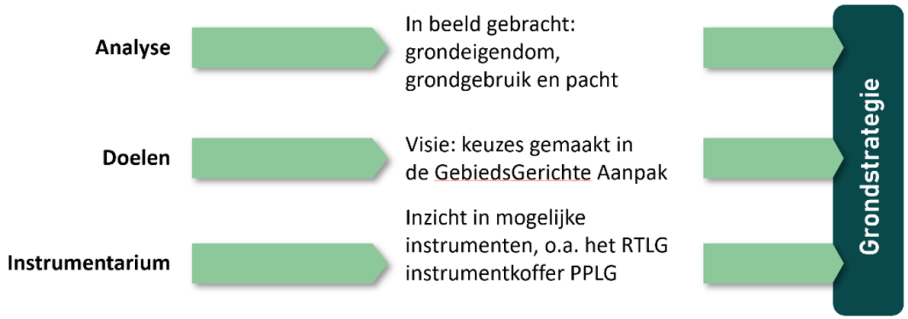

Figuur 29 Wat is nodig om een grondstrategie te bepalen?

Door hydrologische herstelmaatregelen zullen de gebruiksmogelijkheden van een deel van de landbouwgronden veranderen. Hoe zorgen we ervoor dat er een passend gebruik van die gronden door de ondernemers mogelijk wordt. Gaan we ruilen tussen de verschillende ondernemers?

Vanuit de input die er nu ligt, volgen een aantal denkrichtingen voor een grondstrategie:

- Pachtcontracten tegen het licht houden. Zijn het nog agrarische ondernemers en voldoet het gebruik nog aan de pachtvoorwaarden? Vrijkomende pachtpercelen kunnen ingezet worden als ruilgrond. Wellicht zijn er in de nabije toekomst stoppende pachters. Onderzoeken van kansen om eisen te stellen aan het grondgebruik bij reguliere pacht.
- Pachtvoorwaarden in lijn met koers en opgaven. Zorg dat pachtvoorwaarden (incl. de daaraan verbonden pachtvergoedingen) aansluiten bij de gebiedskoers en een bijdrage leveren aan de beleidsdoelen en gebiedsopgaven. Denk hierbij aan het vormen van duurzame pacht, met voorwaarden zoals, Vught en de provincie Noord-Brabant. In de bijlage VII is een overzicht van de pachtvormen opgenomen.
- Ruilen van pachtgronden om te komen tot de juiste pachtgronden op de gewenste plekken (geliberaliseerd tegen N2000 en reguliere pachtgronden verder van N2000). Pachtgronden die buiten het focusgebied liggen, kunnen hierin een belangrijke rol spelen. Het streven hierbij is te zoeken naar win-win voor pachters en natuur door de juiste locatiekeuze. Bewustwording van de transitieopgaven bij agrariërs is hierbij erg belangrijk.
- Afkopen van reguliere (langdurige) pachten en deze gronden vervolgens inzetten in verdere ruil of uitgifte onder voorwaarden. Om zo af te komen van de in het verleden toegekende gebruiksrechten op het vlak van bemesten, ontwateren en bestrijdingsmiddelengebruik. Ook zijn de gronden dan flexibeler beschikbaar voor de grondstrategie.
- Strategische gronden aankopen of verkopen zowel binnen als buiten het focusgebied. Rekening houdend met het arrest van Didam (2019); zorg voor de juiste criteria en voorwaarden.
- Inzoomen op eigenaren en pachtsituaties door 1 op 1 gesprekken te voeren met de partners en energie zetten op plekken waar nu kansen liggen, zoals eigenaars en pachters die mee willen denken.
- Het streven is dat ontwikkelingen kunnen worden uitgevoerd op basis van vrijwilligheid. Een mogelijk instrument is bedrijven proberen uit te kopen of te verplaatsen. Daar waar het verwerven van eigendom niet haalbaar, kun je met overeenkomsten gaan werken (zakelijke rechten; o.a. percelen die nu al tegen natuurgebied aan zitten) Voorbeeld: kwalitatieve verbetering verplicht, bijvoorbeeld tijdelijke vernatting percelen, middels taxatie natschade afkopen.
- Zoek voor pachtgronden manieren om voor agrariërs langjarige duidelijkheid te bieden en koppel het aan investeringen die tegemoet komen aan de doelen.

- Een extreem voorbeeld is een turbo-kavelruil waarbij het initiatief voor de ruiling bij de eigenaren wordt gelegd. De eigenaren geven zelf aan (ook pachtgronden van gemeenten) welke gronden ze wel en niet in gebruik zouden willen hebben (waarbij niet meteen gezegd dat dit over aan- of verkoop moet gaan).

In het verlengde van een gezamenlijke verkenning van de mogelijke maatregelen rondom het hydrologisch systeem en de consequenties daarvan voor het grondgebruik, kan ook gekeken worden naar de mogelijkheden om het grondgebruik passend te maken bij de nieuwe omstandigheden. Een bedrijfseconomisch gezonde agrarische bedrijfsvoering met toekomstperspectief is in het belang van iedereen! Het beheer van het landschap kan op die manier geborgd worden. Vanuit dat perspectief kan gezocht worden naar mogelijkheden, waarbij met grondeigendommen kan worden geruild of andere instrumenten worden ingezet. Deze grondstrategie zal in gezamenlijkheid moeten worden opgezet.

6.4 Monitoringsprogramma

In dit koersdocument wordt regelmatig het belang van een goed monitoringsprogramma benoemd. Hier volgt een kort overzicht lopende zaken als het gaat om monitoring:

Als het gaat om biotiek (planten en dieren) is er een huidige habitattypenkaart (T0) van een aantal jaren geleden. Deze is echter niet meer actueel en in 2024 en 2025 zijn nieuwe vegetatiekarteringen gedaan. Deze worden verwerkt in een nieuwe habitattypekaart (T1) en is gereed in de lente 2026. De monitoring van watergebonden habitatrichtlijnsoorten is recent herhaald en de monitoring pimpernelblauwtje vindt jaarlijks plaats.

Daarnaast is er ook de monitoring van de abiotiek (niet-levende deel van het ecosysteem), waaronder het watersysteem. Deze is gedeeltelijk aanwezig en toegepast in de EHSA. Waterschap Aa en Maas werkt op dit moment aan het in kaart brengen waar nieuwe meetpunten nodig zijn. Dit is van belang om de monitoring van de uitvoering van hydrologische maatregelen te richten op doelbereik en mitigatie/effecten op omgeving. De provincie Noord-Brabant werkt aan de Monitoring Omgevingscondities N2000 en het vervolg van de Natuurdoelanalyse (NDA). Hier dienen allereerst kennisleemtes worden opgevuld en zal een actualisatie volgen.

Voor de monitoring van stikstof wordt gekeken naar het uitbreiden van MAN-meetpunten voor het meten van de depositie op een punt. In het gebied zit nu een enkel meetpunt in de Moerputten.

HOOFDSTUK 7: Hoe nu verder met de Koers?

7.1 Inleiding

In dit concept-koersdocument wordt duidelijk dat er resultaten te boeken zijn op de beleidsdoelen en de gebiedsbelangen. Er is een aantal hele concrete (weliswaar verder uit te werken) maatregelen beschreven. Zeker zo belangrijk is de energie en betrokkenheid van de gebiedspartners, zowel vanuit de overheidspartijen als vanuit de particuliere organisaties en de ondernemers uit het gebied. Deze energie moet benut worden om samen de volgende stap te kunnen zetten! Samen zijn zij in 2022 dit proces ingegaan met het opstellen van de verkenning. De beleidsmatige opgaven zijn in beeld gebracht en de wensen/belangen vanuit het gebied zijn daaraan toegevoegd.

In 2023 en 2024 zijn verschillende onderzoeken uitgevoerd die inzicht hebben gegeven op de stappen die gezet kunnen worden om vanuit de bestaande situatie aan deze doelen en belangen te werken. Samen zijn de knoppen in beeld gebracht waaraan gedraaid kan worden. Omdat er echt tot het beschrijven van concrete maatregelen is gekomen, ligt er nu meer een koersdocument dan een visie. Om de voorgestelde maatregelen ook daadwerkelijk uit te gaan voeren is verdere uitwerking noodzakelijk. Er zijn mogelijkheden om optimalisaties aan het watersysteem te doen, die tot verbeterde omstandigheden voor natuur leiden en die ook positief kunnen zijn voor landbouw. Maar het watersysteem blijkt een erg gevoelig systeem te zijn. In welke mate het zal reageren als aan de knoppen gedraaid gaat worden, is nog niet nauwkeurig te voorspellen. Aangezien dit ook tot risico's op schade voor bebouwing en landbouw kan leiden, is het noodzakelijk om dit nog beter in kaart te brengen en mitigerende maatregelen duidelijk te benoemen.

Daarnaast speelt er meer in het gebied dan de GGA, waardoor afstemming met andere lopende processen die parallel lopen voor het vervolg van groot belang is. Een van deze processen, Howabo, is bij bouwstenen uitvoerig omschreven. Een andere is het 'Programma Overgangsgebieden' van de provincie Noord-Brabant vanuit Aanpak Landelijk Gebied (ALG). Hierin werkt de provincie aan het sturen op een lagere milieubelasting in de zone direct rondom een N2000-gebied en worden generieke maatregelen opgesteld en maatwerk geleverd.

Kortom, er liggen mooie kansen maar er moet nog wel een stap gezet worden voordat de spreekwoordelijke schop de grond in kan gaan. Het is belangrijk om afspraken te maken over de samenwerking en organisatievorm voor de komende periode. Naast de inhoudelijke uitwerking van de maatregelen moeten de planologische consequenties (juridische borging) voor het vervolg nog verder uitgewerkt worden. En als we al die afspraken nu maken, hoe leggen we dat dan bestuurlijk vast? Daarnaast zal er rond communicatie en participatie meer nodig zijn wanneer de maatregelen worden uitgewerkt en richting realisatie kan worden gegaan. In dit hoofdstuk wordt op deze onderwerpen kort een voorzet gedaan (zie ook figuur 31).

7.2 Juridische borging

Met juristen en deskundigen vanuit de verschillende partners is een eerste inschatting gemaakt van de instrumenten die richting uitvoering nodig zullen zijn. Daarbij is de MER-plicht besproken en is gekeken naar de verschillende instrumenten vanuit de omgevingswet.

Niet MER-plichtig

De concept-maatregelen (zie voor een globale beschrijving de tabel op de volgende bladzijde) lijken niet grootschalig of ingrijpend van aard te zijn, en zijn vooral gericht op het watersysteem. Daarom lijkt een MER-plicht hier niet van toepassing te zijn. Dat neemt niet weg dat er een vrijwillige MER-procedure uitgevoerd kan worden.

De voor- en nadelen hiervan moeten nog beter in beeld worden gebracht in de vervolgfase. De MER-plicht geldt wel voor de realisatie van Howabo-maatregelen. Planvoorbereiding en uitvoering hiervan lopen via een afzonderlijk spoor. Het is goed om de planvoorbereiding van de drie Howabo-oplossingen die binnen het focusgebied vallen goed af te stemmen met de uitwerking van de maatregelen in dit koersdocument.

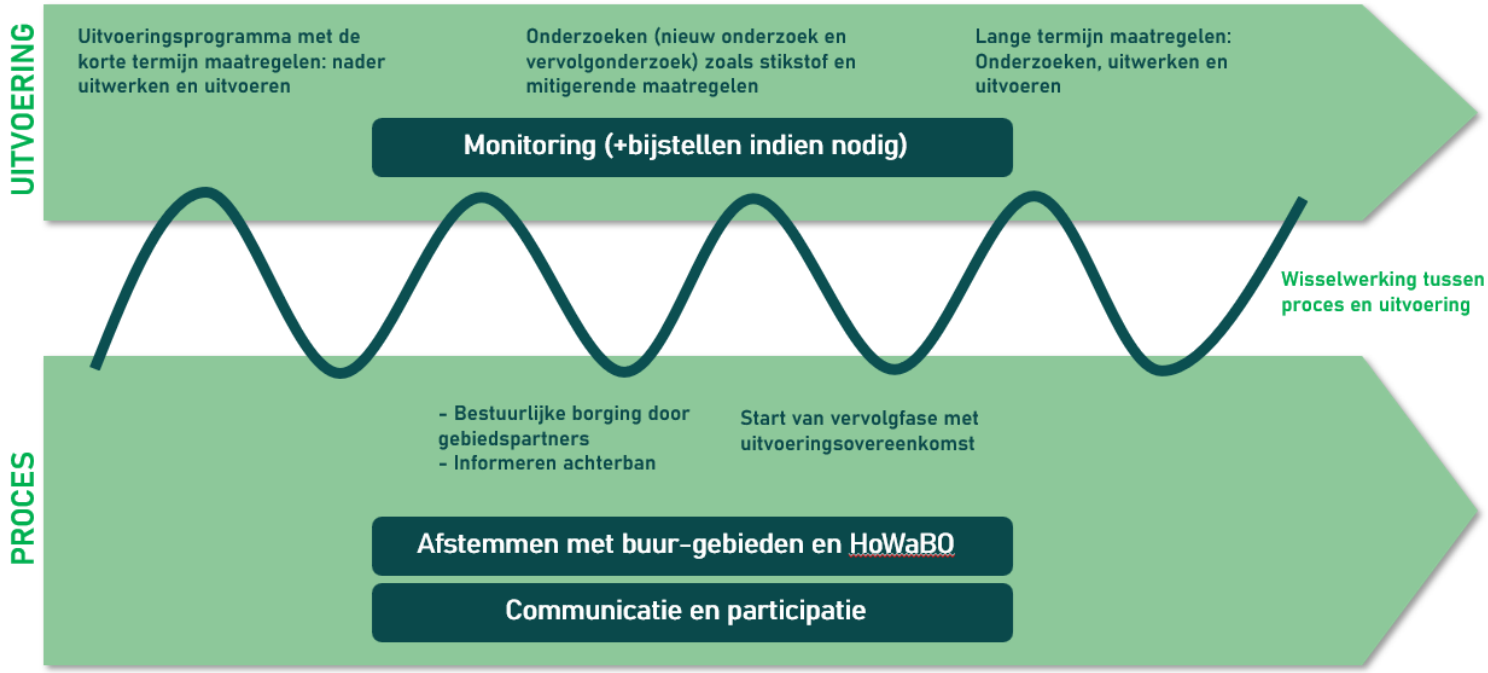

Figuur 31 Schema uitvoering en proces in het vervolg

Planologische instrumenten

Ook hier geldt dat, gezien het feit dat de concept-maatregelen niet grootschalig of ingrijpend zijn, de inzet van een zwaar planologisch instrument niet voor de hand liggend is. Voor zover nu kan worden overzien zullen de maatregelen onder de “Vergunning eigen dienst” vallen.

Daarbij moet nog een antwoord komen op de vraag of de waterschappen ook onder de Omgevingswet nog bevoegd zijn om maatregelen ten behoeve van natuur uit te voeren. Deze redenering geldt niet voor de uitvoering van maatregelen onder het Howabo-programma.

Maatregel	**Bevoegdheid en instrumentarium**
Onderbemaling stoppen (Natte) verbindingszones Peilverhoging Peilstabilisering	• Peilbesluit door DB WSAM t.b.v. herstel watersysteem. • Niet MER-plichtig • Vergunning eigen dienst
Ondernemers verplaatsen, op vrijwillige basis.	Op vrijwillige basis
Maatregelen vanuit Howabo	‘Omgevingsprogramma’ onder de omgevingswet door bevoegde gezagen: PNB en WS AM en WS DD

Figuur 30 Globale beschrijving van concept-maatregelen.

7.3 Bestuurlijke borging

Met een ambtelijke vertegenwoordiging vanuit de gemeenten, de waterschappen en de provincie is besproken welke mogelijkheden en behoeften er zijn voor bestuurlijke borging van dit concept-koersdocument. Dit concept-koersdocument schetst een integraal streefbeeld met een voorstel tot verder uit te werken maatregelen. Het vraagt niet om een besluit, anders dan een bevestiging van de koers en het verder uitwerken van een pakket aan mogelijke maatregelen. Het informeren van de gemeenteraad, Provinciale Staten en de algemene besturen is daarom voldoende en zal gebeuren als dit concept-koersdocument verder compleet gemaakt is. Provincie Noord-Brabant informeert de Provinciale Staten via een totaaloverzicht voor alle lopende gebiedsprocessen. De andere organisaties in de stuurgroep die niet binnen het duaal stelsel opereren, kunnen zelf bepalen hoe het bestuur en de achterban geïnformeerd worden.

Het advies is om afspraken tot de verdere uitwerking van het pakket aan mogelijke maatregelen vast te leggen in een Samenwerkingsovereenkomst.

De uitwerking van dit pakket aan mogelijke maatregelen moet leiden tot een uitvoeringsprogramma waarin de maatregelen worden beschreven die worden uitgevoerd, het bijbehorende monitoringsprogramma waarin gewenste én ongewenste neveneffecten worden gemeten en bewaakt. Deze fase kan worden afgesloten met het vastleggen van de afspraken rond realisatie van dit uitvoeringsprogramma in een Uitvoeringsovereenkomst.

7.4 Communicatie- en participatie strategie

Communicatie is tot op heden vooral gericht op de gebiedspartners en de ondernemers in het gebied. In de vervolgfase zal dit worden uitgebreid waarbij ook inwoners betrokken zullen worden. Waar en hoe participatie onderdeel van de uitwerking zal worden gemaakt, dient in de vervolgfase te worden uitgewerkt. In bijlage VIII is een overzicht met aanzet tot selectie van de beschikbare instrumenten voor communicatie en participatie.

Bijlagen

Bijlage I Doelen Aanpak Landelijk Gebied (ALG)

Uit het Aanpak Landelijk Gebied met schuingedrukt een toelichting indien het niet is opgenomen in dit visiedocument.

Vogel- en Habitatrichtlijn

In het koersdocument is niet uiteengezet hoe groot de opgave is voor uitbreiding van leefgebied VHR-soorten van het agrarisch gebied (weide- en akkervogels) middels systeemherstel en transitie landbouw.

2030

- Maatregelen treffen om voor ten minste 30% van de in 2019 in een ongunstige Staat van Instandhouding (SvI) verkerende VHR-soorten en habitattypen een landelijk gunstige SvI te bereiken, dan wel een sterk positieve trend ingezet.
- Uiterlijk in 2030 de landelijke negatieve trends van alle VHR -soorten en -habitattypen zoveel mogelijk te stoppen.
- Maatregelen treffen om 30% van het te ontwikkelen areaal dat noodzakelijk is voor een gunstige Staat van Instandhouding te realiseren.
- Het Rijk vraagt aan Noord-Brabant een bijdrage van 2.400 ha binnen Nationaal Natuurnetwerk (NNN) en 41.000 ha buiten NNN.

Natura 2000

2025

- 40% areaal van stikstofgevoelige habitats in 2025 in Natura 2000-gebieden onder de kritische depositiewaarde.

2027

- Hydrologische condities voor alle Natura 2000-gebieden voldoen aan ecologische vereisten.

2030

- 50% areaal van stikstofgevoelige habitats in 2030 in Natura 2000-gebieden onder de kritische depositiewaarde.

2035

- 74% areaal van stikstofgevoelige habitats in 2035 in Natura 2000-gebieden onder de kritische depositiewaarde.

NNN en Bossenstrategie

De Bossenstrategie is niet verder uitgewerkt in het koersdocument voor dit gebied vanwege het knelpunt vanuit cultuurhistorisch oogpunt en de weidevogelgebieden. In het vervolg kunnen mogelijke locaties worden onderzocht buit de Overlaat en het Schootsveld.

De locatie en oppervlakte van het te verwerven NNN is niet in het koersdocument genoemd.

De mogelijkheden voor revitalisatie van bos is niet uitgewerkt en zijn in dit gebied waarschijnlijk beperkt.

2027

- Tussen 2011 en 2027 realisatie van 80.000 ha nieuwe natuur conform NNN. Overlap met Bossenstrategie door 15.000 ha nieuw bos conform NNN.

- Het Rijk vraagt aan Noord-Brabant een resterende opgave van 8.742 ha.

2030

- Realisatie van 37.400 ha nieuw bos tussen 2021 en 2030.
- Het Rijk vraagt aan Noord-Brabant een bijdrage van 8.000 ha binnen NNN1, 4.111 ha buiten NNN en 811 ha compensatie 14.000 extra hectare bos met natuurfunctie te realiseren, deels als onderdeel 37.400 ha nieuw bos.
- Het bestaande bos waar nodig te revitaliseren.

Groenblauwe dooradering (GBDA) 2030

Groenblauwe dooradering is genoemd als onderdeel en kans vanuit andere opgaven maar niet als aparte opgave.

- 50% van opgave landelijk gebied per provincie, exclusief het NNN. De opgave is 50% van het verschil tussen huidig % GBDA en doel van 10% GBDA in 2050. 2050.
- 10% GBDA in landelijk gebied per provincie, exclusief NNN.

Water en Bodem

Water en bodem sturend als randvoorwaardelijk voor de ruimtelijke keuzes en een vitale bodem zijn niet als aparte opgave omschreven.

2027

- Concentraties nutriënten (P & N) in grond- en oppervlakte-waterlichamen voldoen aan wettelijke normen.
- Concentraties gewasbeschermingsmiddelen in grond- en oppervlaktewaterlichamen voldoen aan wettelijke normen.
- Grondwaterlichamen voldoen aan de norm voor een goede kwantitatieve en kwalitatieve toestand per grondwaterlichaam, conform Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl).
- Voor oppervlaktewaterlichamen waar mogelijk maatregelen nemen om een meer natuurlijke toestand te bereiken, bestaande uit de maatregelen in de stroomgebiedbeheerplannen aangevuld met grootschalig herstel van het beekdal

Klimaatmitigatie-landgebruik

De opgaven voor klimaatmitigatie voor dit gebied nog niet verder uitgewerkt.

2030

- Landelijke koolstofvastlegging in minerale landouwbodems van 0,5 Mton CO_2 eq. extra ten opzichte van basispad KEV 2021.
- Landelijke koolstofvastlegging in bomen/bos/ natuur van 0,4 – 0,8 Mton CO_2. eq. extra ten opzichte van emissies basispad KEV 2021

Klimaatmitigatie-landbouw

De opgaven voor klimaatmitigatie voor dit gebied nog niet verder uitgewerkt.

2030

- Landelijke emissie reductie-opgave broeikasgassen voor de veehouderij en mestaanwending in de akkerbouw van 5 Mton CO_2 eq.

- Landelijke methaan emissiereductie-opgave voor de veehouderij en mestaanwending akkerbouw van 3,82 Mton CO_2 eq. conform Global Methane
  Pledge (onderdeel van broeikasgas-reductie 5 Mton)

Klimaat-adaptatie

2050

Beleid, inrichting en beheer aangepast aan veranderend klimaat. Schade en ontwrichting door weersextremen zoveel mogelijk beperken.

Perspectief agrarische ondernemers

De doelen vanuit het voorontwerp BPLG zijn niet uitgewerkt in het Koersdocument, vanwege het wegvallen van NPLG.

Brabant heeft een toekomstbestendige landbouw- en voedselsector die bijdraagt aan een balans tussen maatschappij, economie en ecologie met:

- Slimme, circulaire en sterke agrarische bedrijven;
- Een innovatief en hoogwaardig ecosysteem van bedrijven en partners;
- Duurzame, hoogproductieve kringlooplandbouw en extensieve, gemeenschaps-, natuur- en landschapsinclusieve landbouw, beide systemen passend binnen het bodem- en watersysteem;
- Ruimte voor eigen keuzes en ondernemerschap.

2030:

De meest duurzame landbouw- en voedselproductie in Europa:

- o Gesloten mineralenkringlopen;
- o Op weg naar emissieloze landbouw;
- o De landbouw draagt bij aan de Brabantse doelen van Bodem- en Waterkwaliteit (KRW), biodiversiteit en natuur (Natura 2000);
- o Gezonde leefomgeving/ruimtelijke kwaliteit buitengebied.

Natuur- en landschapsinclusieve landbouw:

- o 500 natuurinclusieve boeren;
- o 15% landbouwareaal biologisch;
- o Ontwikkelen van nieuwe, meervoudige verdienmodellen.

Bijlage II Gebiedspartners

	Stuurgroep
Waterschap Aa en Maas	Voorzitter stuurgroep; Lid dagelijks bestuur
Provincie Noord-Brabant	Gebiedsgedeputeerde
ZLTO	ZLTO-Raad Brabant
Gemeente Heusden	Wethouder
Gemeente 's-Hertogenbosch	Wethouder
Gemeente Vught	Wethouder
Natuurmonumenten	Gebiedsmanager
Staatsbosbeheer	Programmamanager Natuurimpulsen
Waterschap De Dommel	Lid dagelijks bestuur
Brabant Agrarisch Jongeren Contact (BAJK) en AJK Den Bosch	Geen bestuurlijke vertegenwoordiger

Bijlage III Wegingskader

Optimalisatie hydrologisch herstel

Belangen

Knoppen	Natuur	Waterveiligheid	Landbouw	Recreatie	Waterkwaliteit	Cultuur	Duurzame energie	Kwaliteit leefomgeving	Woningbouw	Conclusies
Infiltratie herkomst-gebieden	Wel invloed: Infiltratie vanuit verre herkomstgebieden en lokale infiltratie belangrijk voor kwelafhankelijke natuur	Minimale invloed: Minder ruimte voor waterberging bij grondwaterstromen op kleine schaal	Geen invloed Effecten van verandering waterkwaliteit voor de landbouw onbekend	Geen invloed in het focusgebied	Meenemen in maatregelen-fase	Geen invloed in het focusgebied	Geen invloed in het focusgebied	Wel invloed: Mogelijke vernatting is door peilbeheer mitigeerbaar,	Wel invloed: Mogelijke vernatting nieuwbouwlocaties is door peilbeheer mitigeerbaar	Belangrijk voor natuur, waar invloed op andere belangen zijn mitigerende maatregelen mogelijk in vorm peilbeheer. Landbouw rol in kwaliteit lokaal infiltratiewater
Verminderen kwelafvang	Wel invloed: Belangrijk voor kwelafhankelijke natuur	Wel invloed: Risico voor 100 m3/s voor HoWaBo in Drongenlens kanaal	Geen invloed (wel peilbeheer)	Weinig invloed mogelijke overlast door vernatting routes en voorzieningen	Meenemen in maatregelen-fase	Geen invloed Mogelijk effect op cultuurhistorische waarde kanaal	Geen invloed in het focusgebied	Wel invloed: Mogelijk overlast in natte tijden door hogere grondwater-druk. Door peilbeheer mitigeerbaar?	Wel invloed: Mogelijk overlast nieuwbouw-locaties in natte tijden. Door peilbeheer mitigeerbaar?	Belangrijk voor natuur, invloed op andere belangen mitigerende maatregelen mogelijk via peilbeheer (aandachtspunt afvoercapaciteit Drongelens kanaal vanuit HoWaBo 1).
Verminderen grondwateront-trekkingen	Wel invloed: Belangrijk voor kwelafhankelijke natuur	Geen invloed	Geen invloed in het plangebied, wel het gebied daar omheen. Hier is kans op verdrogings-schade.	Geen invloed	Mogelijk effect?	Geen invloed	Geen invloed	Geen invloed in het plangebied, wel het gebied daar omheen zoals dinkwatervoorzienin g in gevaar	Mogelijk invloed: Effecten WKO nieuwbouw-locaties onbekend	Invloed diepe winningen op natuur, landbouw en stedelijk waterbeheer onduidelijk, nauwelijks invloed op andere belangen. Ondiepe winningen invloed op natuur, nauwelijks invloed op andere gebiedsbelangen.
Toepassen inundaties	Wel invloed: Kwantiteit positief bij droogte en negatief bij te hoge overstromingsduur en hoge waterkolom, kwaliteit negatief	Wel invloed: Beschikbare berging verminderd voor T100-situatie	Wel invloed: Slechte waterkwaliteit voor de landbouw Mogelijke schade door wateroverlast	Geen invloed	Wel invloed: Positief op lange termijn i.v.m. aanrijking met basisch water, op korte termijn negatief i.v.m. slechte/matige opp.waterkwaliteit.	Wel invloed: Inundaties kunnen bijdragen aan beeld landschapshistorie en identiteit landschap	Geen invloed	Wel invloed Mogelijk overstromingsgevaa r stedelijk gebied	Wel invloed: Mogelijk overstromings-gevaar nieuwbouw-locaties	Noodmaatregel
Aanpassen peilbeheer	Wel invloed: meer en langer water in het gebied / een constanter grondwaterpeil, Risico's wateroverlast (zoals bijenweide)	Wel invloed: mogelijk waterbergings-verlies	Wel invloed: minder last van verdroging, risico op overlast natte periodes, mogelijk verandering in grondgebruik, sturen op behoud agrarische activiteiten	Wel invloed: mogelijke overlast door vernatting routes en voorzieningen, ander grondgebruik kans op nieuwe mogelijkheden voor recreatie.	Meenemen in maatregelen-fase	Wel invloed: Aantrekkelijker landschap en mogelijke schade door peilopzet	Wel invloed: Door vernatting kansen voor energie	Wel invloed: Mogelijke overlast bij piekbuien. Mogelijk overlast door muggen (onderzoek)? Effect op afwatering stedelijk gebied/ riool-overstorten	Wel invloed: Risico's voor potentiële nieuwbouw locaties, overlast piekbuien	Belangrijk voor natuur, invloed op landbouw, gezonde leefomgeving en woningbouw, indirecte invloed op andere belangen
Verbeteren kwaliteit grond- en oppervlakte-water	Wel invloed: Verbetering leefgebied N2000-habitattypen en soorten van water. Verbetering water- en bodemkwaliteit in N2000 (eutrofiëring, verzuring, verontreiniging, KRW ecologische kwaliteit)	Wel invloed: Beschikbare berging verminderd voor T100-situatie	Wel invloed: Mogelijke nieuwe investeringen, opbrengsten-derving of aanpassen grondgebruik. positief: riooloverstorten dichten	Geen invloed	n.v.t.	Geen invloed	Geen invloed	Wel invloed: Schoner water	Wel invloed: Schoner water bij nieuwbouw-locaties	Heeft op alle belangen invloed, vooral belangrijk om later op maatregelenniveau mee te nemen

Bijlage IV Belangenmatrix

	Belangen		
	Algemeen	Binnen focusgebied	Pitches
Gemeente Heusden	woningbouw (vooral inbreiding), waterafvoer in bebouwde kom, duurzame energie	**natuur** (als voorwaarde voor woningbouw), **watersysteem** (voorkomen van wateroverlast in kom), **recreatieve ontwikkeling** en duurzamen energie, toekomstbestendige agrarische secor	Zorg: waterbergingscapaciteit kern Vlijmen, extra risico riooloverstort Uitgangspunt: behoud van cultuurlandschap met behoud agrarisch gebruik Uitgangspunt: Robuust makan van de N2000, niet het nog gevoeliger maken van de natuur
Gemeente Vught	woningbouw (rond of binnen bestaande kernen), natuurcompensatie (o.a. bomen), hoogwaterbescherming, duurzame energie	**duurzaam toekomstperspectief landbouw** (o.m. pachtbeleid), **natuur** (als voorwaarde economische ontwikkelingen en instandhouden/verbeteren weidevogelstand), **behoud open landschap**, water reservering en -berging	Gebied De Gement: agrarische landschap (goede agrarische gronden), behouden van boeren Schuurpunt: verhoging peil voor het behoud van agrarische functie Schuurpunt: inzetten op vergroenen aan de randen Versterken beleving van cultuur (kan schuurpunt zijn) Schuurpunt: zoekgebied zon en wind Recreatie nevenfunctie: Gement extensieve recreatie
Gemeente 's-Hertogenbosch	stedelijke ontwikkeling, hoogwaterbescherming, natuurontwikkeling buiten NNB/N2000 (Groene Mal)	(bouwstenen) **Howabo**, **recreatief** uitloopgebied (MP), versterking **natuur** in zone rondom stad	Hoofdopgave: duurzame verstedelijking, minder stikstofuitstoot zodat verstedelijking van het slot kan. Relatie stad/land Waterberging
Staatsbosbeheer	restant taakstelling waterberging, natuur, recreatie (zonering, beheer en onderhoud)	**natuur, recreatie**	N2000 opgaves: systeemherstel, herstel kwelstroom, verlagen stikstofdeposities. Overgang naar agrarisch gebied
Natuur-monumenten	natuur (planologische borging van de natuur die is ontstaan agv eerder genomen maatregelen, afmaken NNB, duurzaam beheer van het aangrenzende gebied), recreatie (zonering), beheer weidevogelgebied	**natuur** (planologische borging van de natuur die is ontstaan agv eerder genomen maatregelen, afmaken NNB, duurzaam beheer van het aangrenzende gebied), **recreatie** (zonering), **beheer** weidevogelgebied maar zeker ook het beheer in het gehele gebied tussen kanaal en N2000: geen natuurbestemming dus NM kan hier niets**.**	Toenadering natuur en landbouwontwikkeling, gebaseerd op kennis, basis voor goede toekomst. Verschillende typen water belangrijk voor natuurkwaliteit.
Waterschap Aa en Maas	Robuust watersysteem, (kwaliteit KRW en veligheid Howabo), afgestemd op grondgebruik (natuur, landbouw, bewoning)	Robuust **watersysteem**, (kwaliteit **KRW** en veligheid **Howabo**), afgestemd op **grondgebruik** (natuur, landbouw, bewoning)	Waterschap voor alle belanghebbende (stedelijk, agrarisch): balans hierin. Robuust veerkrachting stuurbaar watersysteem. Grondwaterconvernant, KRW Howabo: 2 bouwstenen in het gebied Exoten aanpakken
Waterschap De Dommel	Robuust watersysteem (peilverhoging Zuiderplas voor natuur in BB, waterberging), beekherstel Dommel	Robuust **watersysteem** (peilverhoging Zuiderplas voor natuur in BB, waterberging), **beekherstel** Dommel	Beperkt gebied Water en bodem sturend, watersysteem centraal Water vasthouden op hogere delen en geen onttrekkingen, tegengaan drainerende werking agrarische functies
Provincie Noord-Brabant	Natuurdoelen (N2000, NNB, weidevogels), robuust watersysteem (KRW, Howabo, grondwaterbeheer), duurzaam perspectief landbouw	**Natuur**doelen (N2000, NNB, weidevogels), robuust **watersysteem** (KRW, Howabo, grondwaterbeheer), **duurzaam perspectief landbouw**	
ZLTO (BAJK)	Duurzaam toekomstperspectief landbouw	Duurzaam **toekomstperspectief landbouw**	Zie landbouwvisie

Gebiedsgerichte aanpak
Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek

Bijlage V Maatregelen Natuurdoelanalyse (NDA)

Beheers- en monitoringsmaatregelen zijn niet op kaart opgenomen. Deze kaart is samengesteld op basis van de maatregelen in het NDA rapport van februari 2023. Nieuwe inzichten vanuit bouwstenen zoals de EHSA zijn hierin niet meegenomen.

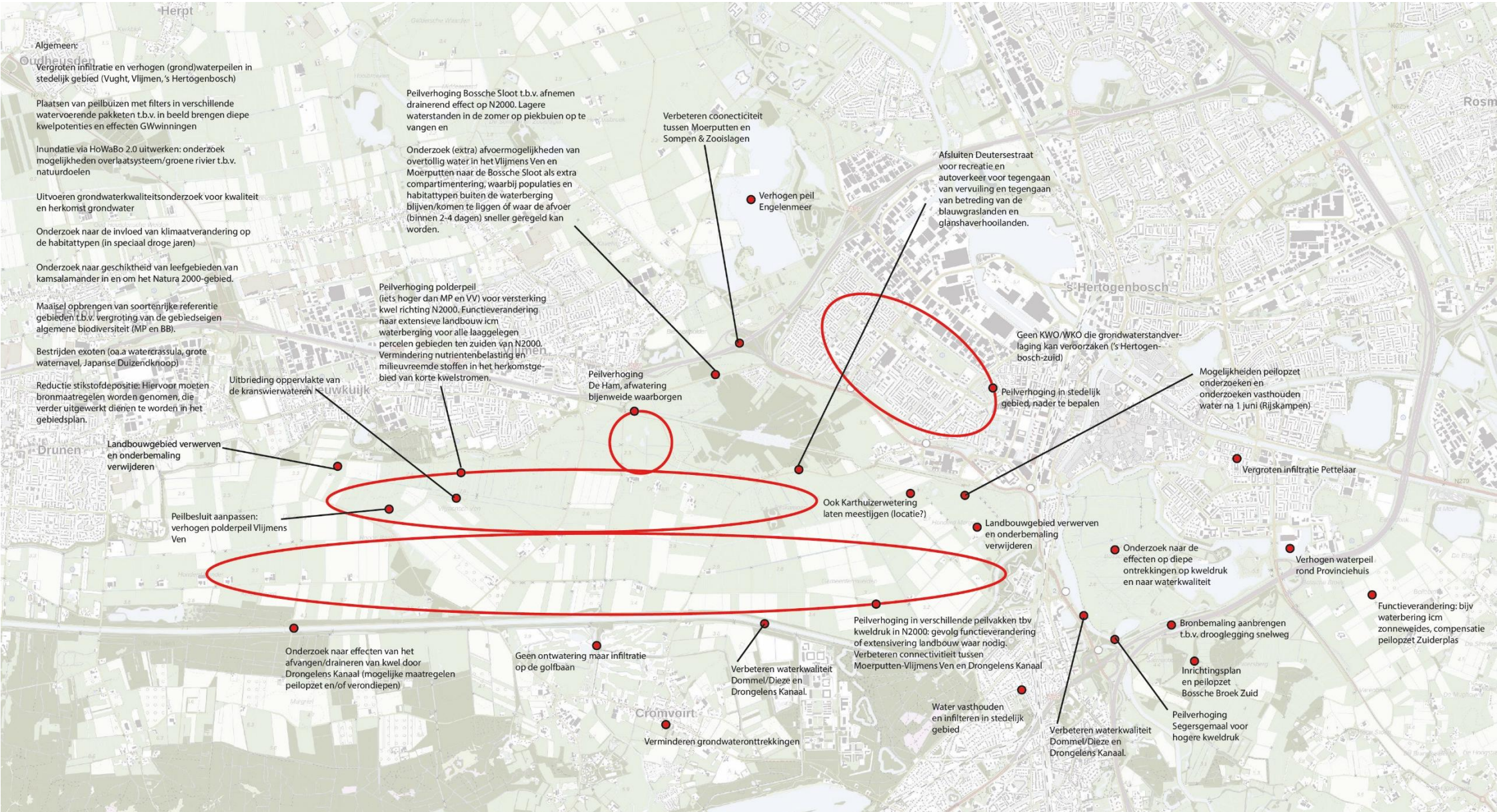

Bijlage VI Conclusies maatregelenpakketten EHSA in beeld

Effecten zijn berekend zonder mitigatie maatregel of bodemkundige inzichten

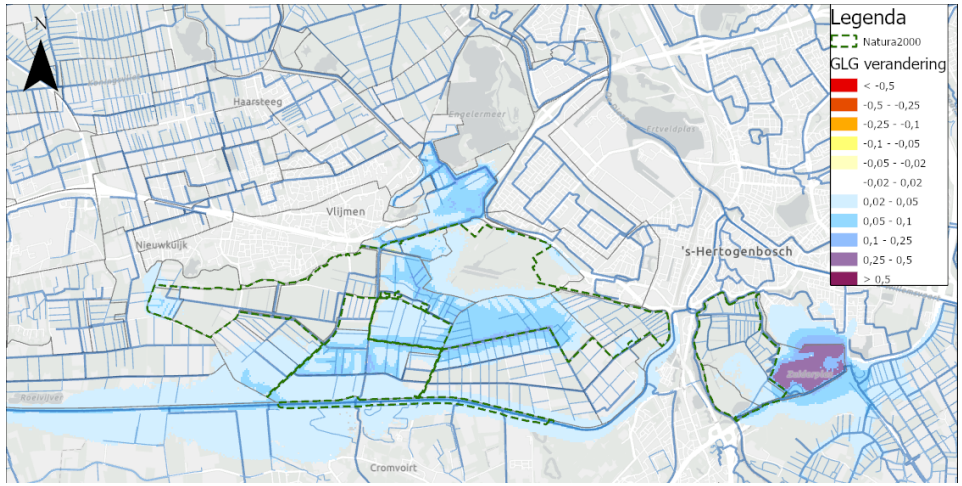

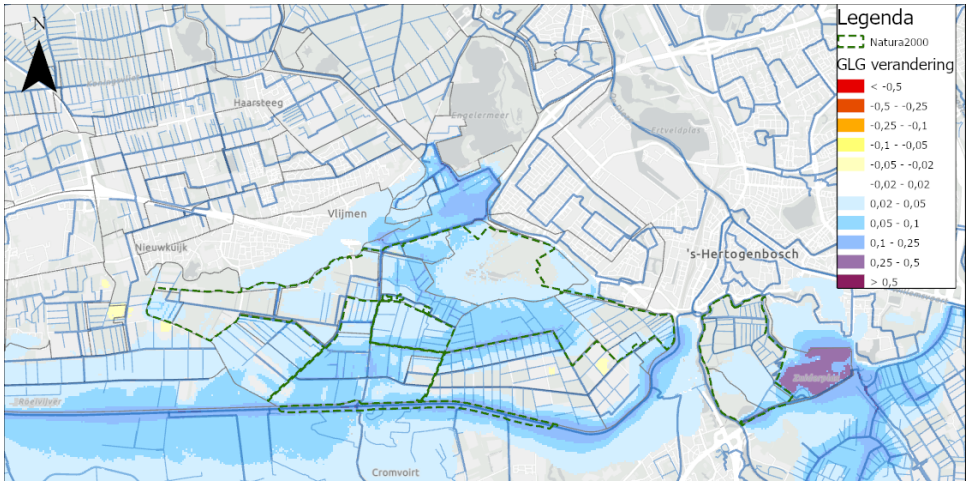

Verandering GLG maatregelpakket 1 (links) en maatregelpakket 2 (rechts)

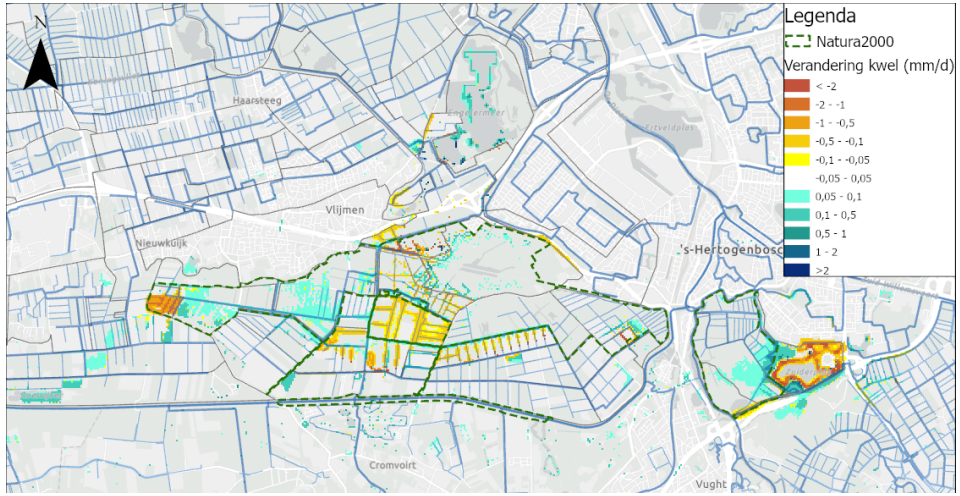

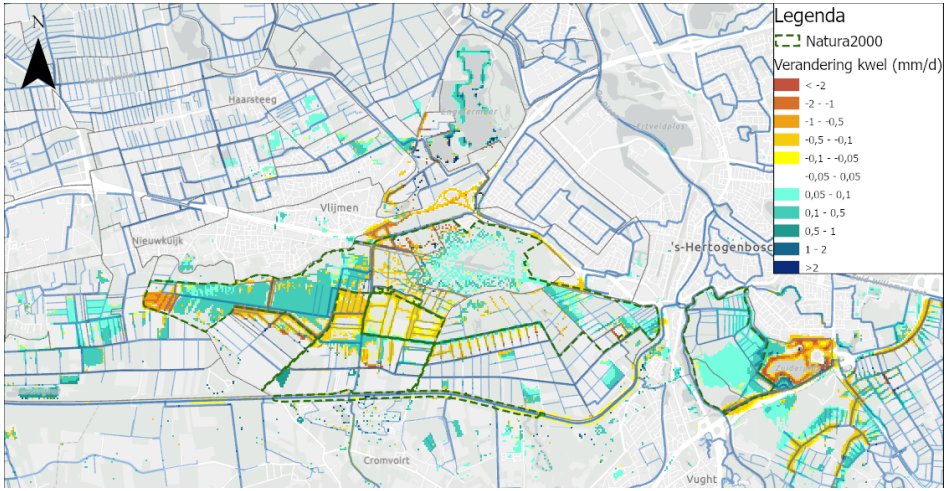

Verandering kwelflux winter maatregelpakket 1 (links) en maatregelpakket 2 (rechts)

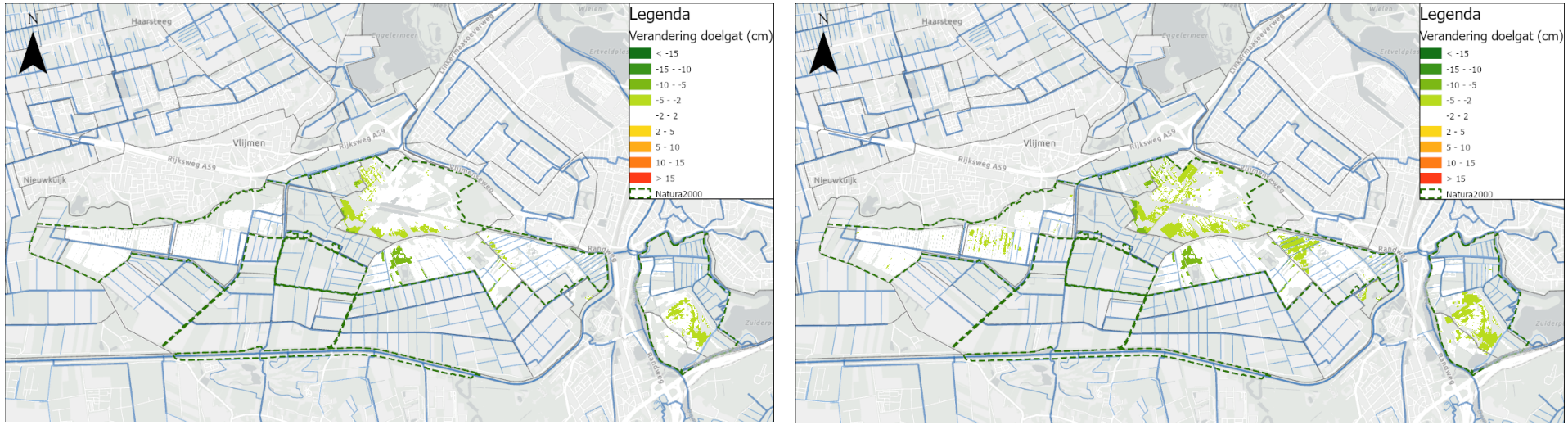

Verandering doelgat GLG maatregelpakket 1 (links) en maatregelpakket 2 (rechts)

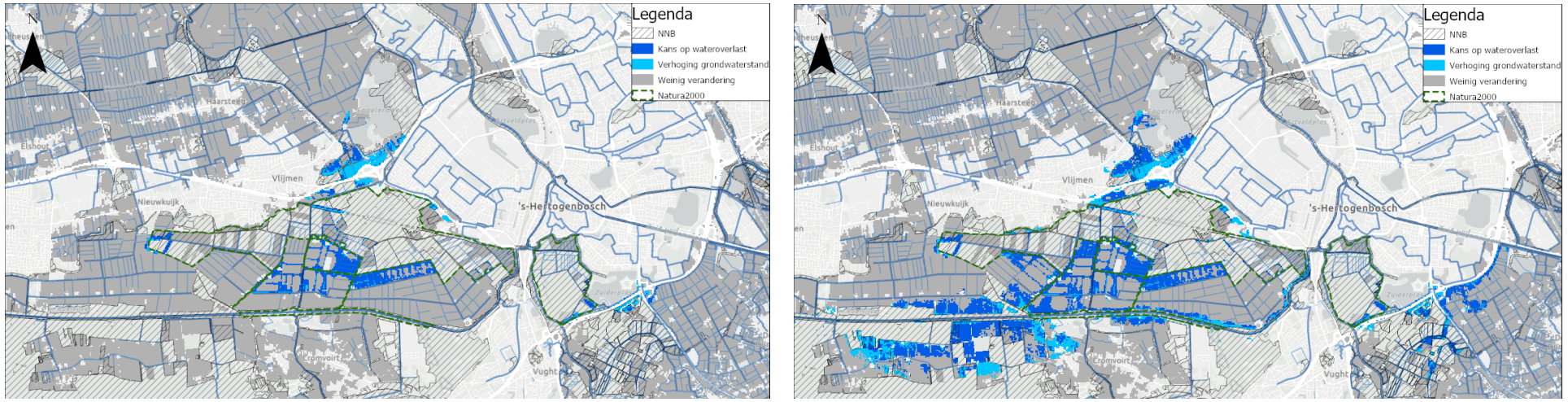

Mogelijke effecten voor de landbouw maatregelpakket 1 (links) en maatregelpakket 2 (rechts)

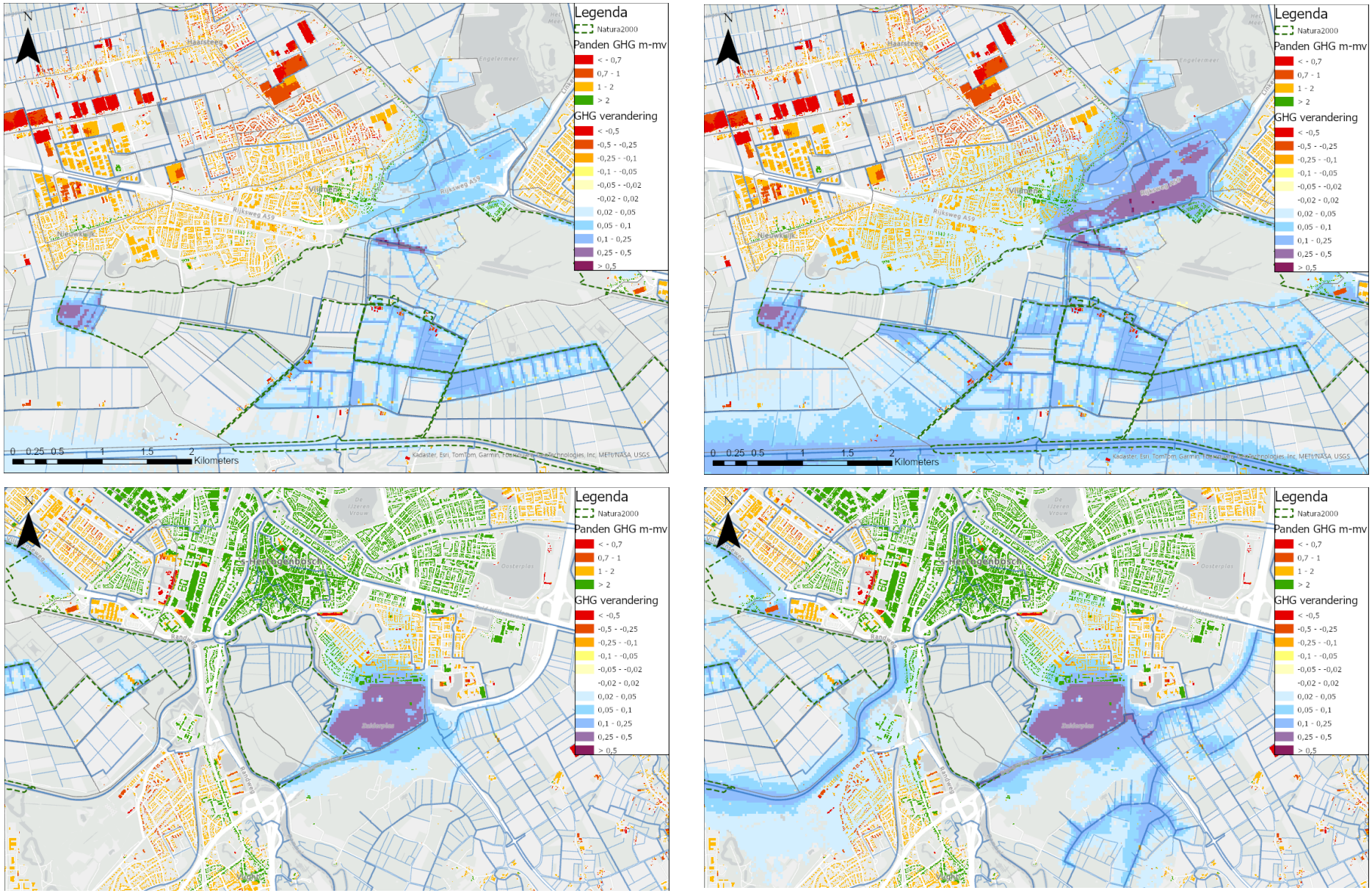

Mogelijke effecten voor stedelijk gebied; omgeving Vlijmen maatregelpakket 1 (linksboven) en maatregelpakket 2 (rechtsboven) omgeving Vught/'s-Hertogenbosch maatregelpakket 1 (linksonder) en maatregelpakket 2 (rechtsonder)

Bijlage VII Overzicht pachtcontracten

Gemeente Heusden:

- Reguliere pacht: komen geen nieuwe bij. Minimaal 12 jaar voor hoeves en 6 jaar voor andere gevallen. Continuatierecht voor beide verlening van 6 jaar. Vrijkomende regulier verpachte gronden worden geliberaliseerd verpacht of verkocht (Nota Grondbeleid 2021-2025). Hiervoor geldt het voorkeursrecht voor de pachter om de grond te kopen.
- Geliberaliseerde pacht: contracten voor 4 jaar, met mogelijkheid tot tussentijds opzeggen als de gemeente de grond nodig heeft voor andere doeleinden (bijvoorbeeld natuurontwikkeling of waterberging). Gunning op basis van geboden prijs met daar bovenop fictieve bieding d.m.v. duurzaamheidscertificaten en een weegfactor 'afstandscriterium'. Grondgebruik: geen intensieve teelten, stimuleren biologische landbouw (d.m.v. SKAL), minimaal 3 meter akkerrand met kruidenrijk grasmengsel of gewascode voor bufferzones. Voor het gedeelte Baardwijkse Overlaat gelden duurzaamheidsmaatregelen zoals het niet toestaan van glyfosaathoudende middelen, niet toestaan van het omvormen van grasland en deelname aan de weidevogelbescherming.
- Overige pachtvormen (geen overeenkomst, overige pacht, paardenweide e.d.)

Gemeente Vught:

- Reguliere pacht en geliberaliseerde pacht.
- 2 typen pachtpakketten:
- Pachtpakket 'Pacht algemeen': Minimale 1 jaar. Maximaal 6 ha per inschrijver. Voor het grondgebruik geldt dat intensieve teelten en glyfosaathoudende niet zijn toegestaan. Optioneel zijn inrichting van 6 meter akkerranden met bloemen- of kruidenrijk mengsel, het op het veld achter laten van gewasresten en wortels, deelname aan de weidevogelbescherming.
- Pachtpakket 'Pacht pilot duurzaam bodembeheer': voorrang door pachtvoorwaarde 'akkerrandbeheer' en voor bedrijven met goed toekomstperspectief en/of bedrijfsopvolging. Voorwaarden voor 2025 en daarna zijn vastgesteld, zoals het toevoegen van een afstandscriterium. Voor het grondgebruik gelden de voorwaarden als in 'Pacht algemeen' met o.a. als aanvulling dat grasland niet mag worden getransformeerd tot bouwland, verplichte deelname aan de weidevogelbescherming, het opstellen van een beheerplan door de pachter met daarin een de manier waarop de grond wordt bewerkt, het type gewas en een meerjarenplanning.

Provincie Noord-Brabant

- Geliberaliseerde pacht (1 kavel in focusgebied): maximale pachtduur 1 jaar. Gunning op basis van geboden pachtprijs en punten duurzaamheidsscore. OI Pacht: Geen gebruik van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen. Intensieve teelten niet toegestaan, (weide)vogelnesten mogen niet worden beschadigd. Maximaal 2 GVE per hectare.
- Aanvulling OI Natuurpacht: de gronden zijn ingericht volgens het natuurdoeltype en anders is enkel toegestaan grasland, (gras)klaver, luzerne en/of het enten van bloemen en kruiden. Bemesten met kunst- of dierlijke mest is niet toegestaan.
- Aanvulling OI Natuurpacht Plus: enkel toegestaan is grasland, (gras)klaver, luzerne en/of het enten van bloemen en kruiden. Bouwland moet worden omgevormd naar grasland.
- Aanvulling OI Duurzame pacht: Het pachtobject ligt of binnen 1000 meter van een voor stikstof gevoelig NNB en/of binnen 250 meter van een KRW-lichaam.

(Nog) geen informatie of geen pachtgronden in het focusgebied:

- Waterschap Aa en Maas.
- Natuurmonumenten.
- Gemeente ’s-Hertogenbosch.

Bijlage VIII Beschikbare instrumenten voor communicatie + participatie

Participatie in gebieden. Werkdocument, april 2024

Voor Gebiedsgerichte Aanpak is de visie voor het gebied in concept bijna gereed. De samenwerkingspartners geven hun input op het concept en die opmerkingen verwerken we vervolgens in een nieuwe versie? En dan? Hoe betrekken we de achterbannen van deze partners? We maken de visie ook voor inwoners van gemeenten 's-Hertogenbosch, Vught en Heusden. Hoe kunnen we hen bij deze visie betrekken? Hiervoor zijn enkele richtlijnen opgesteld, opgedeeld in het algemeen en bepaalde fasen. Zie hieronder.

Algemeen:

Aanpak in de praktijk

- ❑ De communicatie start voordat er een (concept)visie is vastgesteld.
- ❑ Mensen kunnen op een website alle informatie over het gebied(sproces) vinden.
- ❑ We houden mensen met een nieuwsbrief actief op de hoogte van ontwikkelingen. Iedereen kan zich te allen tijde voor deze nieuwsbrief aanmelden en we nodigen mensen hiertoe ook consequent via alle kanalen en middelen uit.
- ❑ We verspreiden nieuwsberichten ook via kanalen van lokale organisaties en media, zodat ook mensen buiten onze 'bubbel' informatie kunnen vinden.
- ❑ We bieden consequent in al onze uitingen een contactmogelijkheid.
- ❑ Alle aangeleverde input wordt als bouwsteen meegenomen in de (concept) gebiedsvisie of een (deel)planuitwerking. Er is altijd terugkoppeling naar de indieners wat er met de input gebeurt.
- ❑ We zorgen voor heldere verslaglegging over ingebrachte input en hoe dit gebruikt wordt. Verslagen van openbare activiteiten maken we openbaar via de website en nieuwsbrief. Inbrengers van input hebben de mogelijkheid om voor vaststelling te reageren op de verslaglegging.
- ❑ Specifiek voor jongeren ontwikkelen we een eigen en waar mogelijk geïntegreerde participatieaanpak.

Participatie: duidelijkheid vooraf

We zorgen vooraf in ieder geval voor helderheid over:

- ❑ Wie mee kunnen praten, hoe en wanneer, waarover (opgaven/kaders/gebiedsgrenzen waarover wel of niet meegepraat kan worden, wat er met de inbreng gebeurt en hoever de invloed reikt;
- ❑ Hoe en wanneer mensen terugkoppeling kunnen verwachten;
- ❑ Hoe er met persoonsgegevens wordt omgegaan;
- ❑ Hoe het vervolgproces er uit ziet;
- ❑ Bij wie mensen terecht kunnen in geval van vragen over het participatieproces;
- ❑ Hoe de besluitvorming over de binnen de gebiedsgerichte aanpak gemaakte plannen verloopt.

We communiceren altijd onze contactmogelijkheden (minimaal een e-mailadres en mogelijkheid om aan te melden voor nieuwsbrief om op de hoogte gehouden te worden.

Aanpak 'opplussen'

Optioneel kan de communicatie aangevuld worden met bijvoorbeeld:

- ❑ Samenwerking lokale organisaties.
- ❑ Idealiter heeft de contactmogelijkheid een gezicht. Zodat mensen weten met wie ze contact hebben en met wat voor vragen mensen hier terecht kunnen.

Taken en verantwoordelijkheden
Wie is verantwoordelijk voor:
- ❑ Beheer van de contactmogelijkheid
- ❑ Meenemen van aangeleverde input in visie/planuitwerking,
- ❑ Terugkoppeling en verslaglegging
- ❑ ...

Fase: ontwikkelen concept visie:

Inzet gericht op:
- ❑ Stakeholdergroepen informeren over gebiedsproces, zodat de kennisvoorsprong van de betrokken gebiedspartners niet te groot wordt.;
- ❑ Deur openzetten voor direct belanghebbenden en (lokale) belangenorganisaties om in gesprek te gaan en om input te leveren. We hoeven hen in deze fase niet actief te bevragen over de visie, maar nodigen hen wel actief uit om input te geven. Ingebrachte input en initiatieven (bijv. een manifest of plan van een groep mensen) omarmen we als bouwsteen voor de (concept) visie.
- ❑ Opbouwen van een netwerk, dat we in een latere fase actief kunnen betrekken.

Aanpak in de praktijk
- ❑ De achterban van onze partners (gemeenteraden, algemeen bestuur waterschap, leden belangenorganisaties) informeren we met een informatiebrief en/of een presentatie/toelichting bij een door de partners georganiseerde informatiebijeenkomst. Een informatiebrief is vaak een goed startpunt voor de communicatie in de fase rondom het ontwikkelen van de concept visie. NB: Partners zijn zelf verantwoordelijk voor het informeren (en betrekken) van hun achterban. Vanuit het gebiedsproces zorgen we voor gezamenlijke afstemming van de communicatiemomenten en –boodschap. Zo gaat een informatiebrief zoveel mogelijk tegelijk naar de raden van de verschillende betrokken gemeenten en houden we op verzoek een presentatie bij bijvoorbeeld de gemeenteraden of de lokale afdeling van ZLTO.
- ❑ Lokale belangenorganisaties mailen we met een toelichting over het gebiedsproces en uitnodiging voor het inbrengen van input en/of een gesprek. Op verzoek geven we een toelichting/presentatie in een door een belangenorganisatie georganiseerde bijeenkomst. Ook hierbij nodigen we uit om input te leveren.
- ❑ Veel direct belanghebbenden zijn al op een of andere manier in contact met één of meerdere mensen van de partnerorganisaties. Via deze contacten (bijeenkomsten lokale belangenorganisaties, ondersteuningsnetwerk, zaakbegeleider, omgevingsmanager etc.) brengen we informatie bij de direct belanghebbenden en nodigen we uit om input te leveren. Waar dit niet toereikend is (bijv. omdat timing van belang is of omdat mensen geen contacten hebben), informeren we met een brief of mail.
- ❑ Geïnteresseerden bereiken we via de kanalen genoemd onder ‘algemeen'.

Aanpak ‘opplussen’
Optioneel kan de communicatie aangevuld worden met bijvoorbeeld:
- ❑ Een vanuit het gebiedsproces georganiseerde offline of online bijeenkomst (om mensen snel en relatief eenvoudig bij te praten)
- ❑ Een veldbezoek (bij veel interesse of om het gebiedsproces onder de aandacht te brengen en/of het netwerk te vergroten).
- ❑ Aansluiting bij activiteiten die al in het gebied georganiseerd worden (bijvoorbeeld een wandeling met de boswachter, natuurwerkdag of een talkshow in een lokaal theater).

Taken en verantwoordelijkheden
Wie is verantwoordelijk voor:

- ❑ Informeren en betrekken van de achterban,
- ❑ Presentaties
- ❑ ...

Fase: van concept naar visie

Inzet gericht op:

- ❑ Aanvullend op de vorige fase hebben de stakeholdergroepen in deze fase de mogelijkheid om iets van de concept visie te vinden. We bieden actief gelegenheid voor participatie en bevragen stakeholders dus actief. Dit gaat verder dan de open uitnodiging in de voorgaande fase. Geleverde input wordt meegenomen en afgewogen in de besluitvorming of vaststelling van de visie.

Aanpak in de praktijk

- ❑ Wanneer een concept visie bestuurlijk wordt vastgesteld, grijpen we dit moment aan om de stakeholders actief te informeren over de concept visie en het proces (inclusief participatie) om tot een definitieve visie te komen. We gebruiken hierbij een populaire (goed leesbare) versie/samenvatting.
- ❑ We zetten minimaal 1 participatie-instrument in, waarbij alle stakeholders de gelegenheid hebben om deel te nemen.
- ❑ We verzekeren ons ervan dat we alle direct belanghebbenden en lokale belangenorganisaties uitnodigen voor participatie, bijvoorbeeld met een persoonlijke uitnodiging per post of mail.
- ❑ Geïnteresseerden nodigen we uit via de kanalen genoemd onder ‘algemeen'.
- ❑ Wanneer gelijktijdig gewerkt wordt aan de gebiedsvisie en een deelgebieduitwerking, trekken we de communicatie en participatie gelijk, zodat deze eenduidig en helder is.

Taken en verantwoordelijkheid

Wie is verantwoordelijk voor:

- ❑ Realiseren van een populaire versie/samenvatting
- ❑ ...

Fase: uitwerking in deelgebied

Inzet gericht op:

- ❑ Belanghebbenden worden betrokken in een voor hen veilige setting (1 op 1 gesprekken, kleine groepsbijeenkomsten, online o.i.d.). Zij hebben de mogelijkheid om te participeren op het niveau van coproduceren van oplossingsrichtingen.
- ❑ Lokale belangenorganisaties en geïnteresseerden hebben de mogelijkheid om te participeren op het niveau van adviseren/raadplegen.
- ❑ Mensen participeren ‘van breed naar smal’. Oftewel; mensen kunnen aan het begin van het proces meepraten en -denken op basis van globale kaders of opgaven. Naarmate het proces vordert wordt steeds verder ingekaderd naar concrete plannen of maatregelen.

Aanpak in de praktijk

- ❑ Bij de start van een deelgebiedproces informeren we alle belanghebbenden, lokale belangenorganisaties en geïnteresseerden die zich aangemeld hebben om op de hoogte te blijven. We informeren daarnaast breder met een nieuwsbericht dat we via onze eigen kanalen, die van partners en lokale media onder de aandacht brengen.
- ❑ We verzekeren ons ervan dat we alle direct belanghebbenden en lokale belangenorganisaties uitnodigen voor participatie, bijvoorbeeld met een persoonlijke uitnodiging per post of mail.
- ❑ We werken met meerdere participatiemogelijkheden die verschillen in intensiteit. Mensen kunnen hierbij kiezen of ze meer intensief willen deelnemen (met bijvoorbeeld gesprekstafels, dialoogbijeenkomsten o.i.d.) of meer laagdrempelig (met bijvoorbeeld online polls, enquête, vragen op een plek waar mensen al zijn, zoals een bijeenkomst van bijv. ZLTO, in het dorp of juist in het natuurgebied).

- ❑ Voor direct belanghebbenden is er een vast aanspreekpunt beschikbaar, bijvoorbeeld een omgevingsmanager. Ze hebben ook de mogelijkheid om naar keuze een openbare dan wel niet-openbare reactie te geven.

We zorgen met regelmaat voor informatie en terugkoppeling naar de partners en achterban en via de nieuwsbrief en nieuwsberichten.

Aanpak 'opplussen'
Optioneel kan de communicatie aangevuld worden met bijvoorbeeld:
- ❑ Veldbezoeken
- ❑ Offline of online informatiebijeenkomst
- ❑ Video

Taken en verantwoordelijkheid
Wie is verantwoordelijk voor:
- ❑ Vast aanspreekpunt voor direct belanghebbenden
- ❑ ...

Gebiedsgerichte aanpak Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek
We zitten met deze gebiedsgerichte aanpak in de conceptvisie fase.
Samenwerkingspartners kunnen aangeven hoe ze het liefst hun achterban willen meenemen; via een informatiebrief, een presentatie in een bijeenkomst, een webinar, een excursie… We wachten op input.

Hoe gaan verder de inwoners meenemen? Het advies is om:
- Inloopbijeenkomst te organiseren (evt. in combi met wandeling waarbij we uitleg kunnen geven door bv een ecoloog of hydroloog). Doel is ook om e-mailadressen te vergaren voor onze toekomstige nieuwsbrief!
- Info delen via middelen parters (nieuwsbrief, website, social media, free publicity etc.), evt. via een kort filmpje vanuit de pool provincie (lage kosten). Men kijkt vaak toch eerder beeld dat dat hij/zij een tekst leest. We kunnen dan verwijzen naar de website waar we een publieksvriendelijke samenvatting/infographic op kunnen plaatsen van de conceptvisie.
- Inhaken op activiteiten van partners die de gebiedsgerichte aanpak raken en we uitleg kunnen geven ((bijvoorbeeld een wandeling met de boswachter, natuurwerkdag, scouting etc.)
- Met info op weekmarkten staan of een braderie (inventariseren via gemeenten) met de infographic als praatplaat.
- Posters met QR codes ophangen op algemene plaatsen (supermarkten, sporthallen etc.) met info naar website.

Bijlage VIII Kaartenboek

Het Kaartenboek d.d. augustus 2023 is een aparte bijlage bij dit Koersdocument en omwille van de omvang hier niet opgenomen.

Bronnen

Gemeente Heusden (2024) GIS Data (Grondpositie). Gemeente Heusden.

Gemeente Vught (2024) GIS Data (Pachtkaart 2024). Gemeente Vught

Gemeente Heusden (2024) Uitvoeringsregeling uitgifte geliberaliseerde pacht 2024. (https://ap.lc/aNEiB)

Gemeente Heusden (2021) Samen Meer Mogelijk Maken - Nota grondbeleid 2021 – 2025 gemeente Heusden. (https://ap.lc/YtQat)

Gemeente Vught (2023) Bijzondere voorwaarden pachtpakket Pacht Pilot duurzaam bodembeheer 2023, Gemeente Vught.

Gemeente Vught (2023) Bijzondere voorwaarden pachtpakket Pacht Algemeen 2023, Gemeente Vught.

Gemeente Vught (2023) Inschrijfvoorwaarden verpachting, versie 2023, Gemeente Vught.

Provincie Noord-Brabant (2024) Algemene pachtvoorwaarden 2024, Provincie Noord-Brabant.

Provincie Noord-Brabant (2024) Bijzondere- en OI pacht / OI Natuurpacht / OI Natuurpacht Plus /OI Duurzame pacht voorwaarden 2024, Provincie Noord-Brabant (https://ap.lc/RizCB)

Pachtbank (2023) Inschrijfvoorwaarden openbare verpachting 2024, Provincie Noord-Brabant. (https://ap.lc/ZZZUP)

Provincie Noord-Brabant (2024) Kadastergegevens uitsnede 1 km rondom focusgebied.

Nationaal Georegister (2021) LNG 2021, Landelijk Grondgebruik Nederland, Provincie Noord-Brabant

Staatsbosbeheer & Natuurmonumenten (2017) Beleef de bloemenpracht en historie, Visie op natuurbeleving en maatregelenplan voor Vughtse Gement, Moerputten en Vlijmens Ven.

Waterschap Aa en Maas (z.d.) Howabo (Hoogwater Aanpak Brabant Oost), van https://www.aaenmaas.nl/in-jouw-buurt/projectenkaart/Howabo-hoogwater-aanpak-brabant-oost/

Waterschap Aa en Maas (2023) Werkboek Hoogwateraanpak Brabant-Oost - Oplossingsrichtingen. (https://ap.lc/DtyYP)

Provincie Noord-Brabant (z.d.) Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS)., van https://www.brabant.nl/onderwerpen/aanpak-stikstof/brabantse-ontwikkelaanpak-stikstof

Duurzame Polder (z.d.) De Duurzame Polder., van https://www.duurzamepolder.nl/

ZLTO (2023) Agrarische Visie 'Vlijmens Ven', Visie van 23 agrarische ondernemers in de omgeving van Natura2000 gebieden Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek

Provincie Noord-Brabant (2024) Voorontwerp Brabant Programma Landelijk Gebied (BPLG). (https://ap.lc/YBxzZ)

MLG (2022) GGA Verkenning Vlijmens Ven, Bossche Broek en Moerputten. https://www.ggagroenblauw.nl/documenten/handlerdownloadfiles.ashx?idnv=2459538

Provincie Noord-Brabant (2023) Natuurdoelanalyse – 131 Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen. (https://ap.lc/uScGg)

Provincie Noord-Brabant (z.d.) ArcGIS, kaartenbank provincie Noord-Brabant. Geraadpleegd op (juni-september 2023), van https://noord-brabant.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=b6414403ef5e4e9aa8875a7c366209c6

Provincie Noord-Brabant (2023) Natuurbeheerplan Noord-Brabant 2024. (https://ap.lc/enHXe)

Royal HaskoningDHV (2023) Bouwsteen water en bodem sturend voor BPLG 1.0.

Provincie Noord-Brabant (z.d.) Brabants overzicht stikstofdata. Geraadpleegd op (05-06-2023), van https://www.brabant.nl/onderwerpen/aanpak-stikstof/brabants-overzicht-stikstofdata

Gemeente Heusden (2023) Omgevingsvisie Heusden. (https://ap.lc/wgGbf)

Gemeente Vught (2023) Ontwerp structuurvisie gemeente Vught 2023.

Gemeente 's-Hertogenbosch (2022) Concept Koersdocument Omgevingsvisie – Koers voor de leefbaarste en meest gastvrije gemeente van nationaal belang. https://ap.lc/zqLHN

Staatsbosbeheer (2022) Beheerplan Overlaat 2019 – 2031.

Gemeente 's-Hertogenbosch (2021) 's-Hertogenbosch Groen en Klimaatbestendig – bouwsteen voor de Bossche omgevingsvisie. (https://ap.lc/taEQU)

Kadaster (z.d.) TopoTijdReis. Geraadpleegd op (juni-september 2023), van https://www.topotijdreis.nl/

Factsheet KRW Stroomgebiedbeheerplan 2022-2027 'Grondwaterlichaam Zand Maas 06-04-2022', geraadpleegd op (13-08-2024) op www.waterkwaliteitsportaal.nl

Factsheet KRW Stroomgebiedbeheerplan 2022-2027 'Waterschap Aa en Maas 20-09-2023', geraadpleegd op (13-08-2024) op www.waterkwaliteitsportaal.nl

Gebiedsgerichte aanpak
Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek

Aan de leden van de gemeenteraad en leden van het Algemeen Bestuur waterschap

Informatiebrief

’s-Hertogenbosch, 25 september 2025

Onderwerp: (Instemming met) koersdocument gebiedsgerichte aanpak Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek

Geachte leden van de gemeenteraad en leden van het Algemeen Bestuur,

Met deze raadsinformatiebrief brengen we u op de hoogte van de stand van zaken van de gebiedsgerichte aanpak (GGA) Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek en de processtappen die voor u als raads- of bestuurslid van belang zijn.

Het Bestuurlijk Overleg GGA Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek heeft op 11 september ingestemd met het Koersdocument (versie september 2025). Dit document vormt een leidraad voor de verdere uitwerking om te komen tot slimme combinaties van oplossingen voor:

- een sterkere natuur;
- voldoende water met een goede kwaliteit;
- een gezonde bodem;
- duurzaam toekomstperspectief van de landbouw;
- recreatiemogelijkheden passend bij de draagkracht van het gebied.

Gebiedsgerichte aanpak

Het Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek bloeien al op dankzij eerder natuurherstel, watermaatregelen en constructieve samenwerking tussen boeren, terreinbeheerders en overheden. Zeldzame planten en dieren keren terug, het gebied blijft toegankelijk én agrariërs behouden toekomstperspectief. Maar we zijn er nog niet.

De gebiedsgerichte aanpak (GGA) biedt kansen voor verdere verbetering en versterking van de natuur en waterkwaliteit en vermindering van stikstofneerslag. Want dat blijft hard nodig. De verandering van het klimaat is merkbaar in het gebied; in de zomer is het veel

droger, de bodem verarmt en de waterkwaliteit is ook nog onvoldoende. Uiteindelijk is er zo minder schoon water en voedsel beschikbaar. En is het gebied kwetsbaar voor bijvoorbeeld lange droge periodes en extreme neerslag.

Om tot slimme (combinaties van) oplossingen te komen, willen we zorgvuldig werken en rekening houden met alle belangen én de beschikbare ruimte in het gebied. Dat is een lastige puzzel. De komende tijd doen we onderzoek en voeren we gesprekken met betrokkenen. Actuele (beleids)ontwikkelingen hebben grote invloed op het proces. Denk hierbij onder andere aan Aanpak landelijk gebied en de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof 2.0. En we werken actief samen in andere projecten in het gebied zoals de aanpak van het hoogwater in Brabant-Oost (Howabo). De resultaten helpen om de verschillende mogelijkheden uit te werken. Zo komen we samen tot een concreet gebiedsplan met maatregelen. Met z'n allen zorgen we voor een duurzame toekomst waarin we allemaal gezond en veilig kunnen wonen, werken en leven.

Koers

De koers vanuit de gebiedsgerichte aanpak vormt samen met alle ontwikkelingen in het gebied het vertrekpunt op weg naar oplossingen voor de (wettelijke) opgaven (Natura-2000 en Kader richtlijn water) en de concrete uitvoering daarvan de komende jaren. Daarbij hebben we bedrijven, bewoners en verenigingen uit het gebied hard nodig. Het is een lerend proces waarvan de eindoplossing nog niet bekend is: die gaan we samen bedenken. De beperkte ruimte in het gebied vraagt om zorgvuldige afwegingen en heldere keuzes.

Streefbeeld voor het gebied

Om de beleidsopgaven en gebiedsbelangen te vertalen naar een streefbeeld voor het gebied is informatie verzameld die 'bouwstenen' zijn genoemd. De volgende bouwstenen hebben in dat proces geleid tot het streefbeeld: Natuurdoelanalyse, Ecohydrologische Systeem Analyse, stikstofonderzoek, agrarische visie, Hoogwater Aanpak Brabant Oost en wensen en belangen uit het gebied met betrekking tot de thema's woningbouw, recreatie, landschap/cultuurhistorie en duurzame energie.

Streefbeeld

Het streefbeeld is een gebied in balans. Waar scherpe overgangen aan de noordzijde zichtbaar blijven tussen bebouwd gebied en een waardevol mooi natuurgebied (N2000-gebied Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek) dat aan de zuidzijde overgaat in een agrarisch gebied, zuidelijk begrensd door het Drongelens Kanaal.

Water en bodem worden als sturende mechanismen ingezet, waardoor de natuur versterkt. Gebruiksmogelijkheden voor agrarische gronden kunnen veranderen. Partijen streven ernaar om het verdienmodel van ondernemers te behouden en nieuwe verdienmodellen te ontwikkelen. Ondernemers in het gebied spelen een belangrijke rol in het landschapsbeheer (natuur(lijk) beheer, weidevogels) en deze diensten maken deel uit van dat verdienmodel. Het open landschap blijft behouden, met uitzondering van de eendenkooien. Eventuele duurzame energieopwekking moet zorgvuldig ingepast worden.

Samenwerking blijft het sleutelwoord voor de wijze waarop gebiedspartners met elkaar omgaan. Maatregelen worden in samenwerking uitgewerkt met respect voor elkaars belangen als basis.

Vervolgproces

Vanuit de bouwstenen zijn voor alle beleidsopgaven en gebiedsbelangen mogelijke maatregelen in beeld gebracht die verder uitgewerkt en gerealiseerd kunnen worden.

Sommige maatregelen zijn heel concreet en uitvoerbaar; uitvoering kan als het ware snel (binnen 3 á 4 jaar) worden opgepakt als ze zijn uitgewerkt. Andere zijn nog algemeen geformuleerd en vergen eerst meer onderzoek of overleg. Het zal dus langer duren voordat deze ook in uitvoering genomen kunnen worden.

In een uitvoeringsprogramma worden de maatregelen beschreven die worden verkend en mogelijk uitgevoerd. In een bijbehorend monitoringsprogramma worden gewenste én ongewenste neveneffecten gemeten en bewaakt. Het programma loopt door tot 2040.

De eerste aanzet is inmiddels gedaan door opdracht te geven om in samenwerking met een aantal ondernemers in het gebied te gaan uitwerken welk grondwaterpeil in de zomer (en in de winter) voor ondernemers wenselijk en aanvaardbaar is. Meer informatie: Verkenning peilbeheer en grondgebruik Vlijmens Ven en Vughtse Gement. Een eerste belangrijke stap. Daarnaast worden vanuit de Aanpak landelijk gebied andere maatregelen verkend.

Participatie en communicatie

Niet alle initiatieven/maatregelen zijn even eenvoudig en de ene ingreep vraagt soms meer van de samenleving dan andere maatregelen. De belangen worden echter zorgvuldig gewogen en waar mogelijk krijgen die ook alle ruimte in de toekomstige inrichting. De inzet van communicatie en participatie in dit proces is dan ook maatwerk.

We zijn open en transparant over de keuzes en het proces. Hierin trekken we met de gebiedspartners gezamenlijk op. Tot op heden is de communicatie/participatie vooral gericht op de gebiedspartners en de agrarisch ondernemers in het gebied. In het vervolgtraject worden ook inwoners betrokken.

Op donderdag 23 oktober vindt een startbijeenkomst plaats om geïnteresseerden persoonlijk en concreet te informeren over het koersdocument en vervolgproces. U bent hierbij van harte welkom. De inloopbijeenkomst vindt plaats van 19.00 tot 21.00 uur in Vergaderboerderij de Rooijakker, Honderdbunderweg 5 in Drunen. Aanmelden is niet nodig.

Alle informatie over de gebiedsgerichte aanpak Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek vindt u op Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek - GGA.

GGA Vlijmens ven, Moerputten en Bossche broek

Rood gearceerde lijn = projectgebied

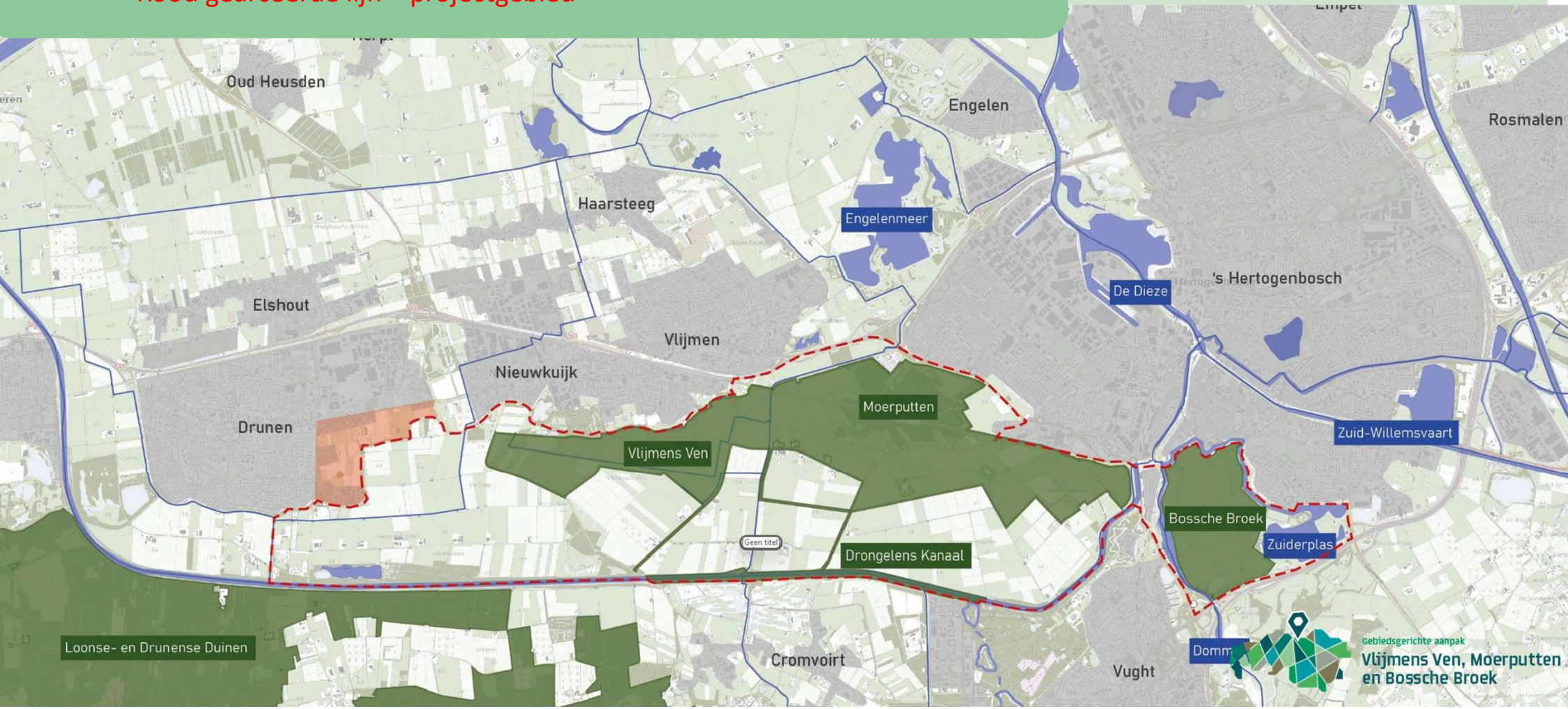

Motie vreemd aan de orde van de dag: PFAS onze wateren uit en de rechtszaal in

Het Algemeen Bestuur van Waterschap Aa en Maas in vergadering bijeen op 10-10-2025, gelezen het waterbeheerplan 2022 – 2027 van waterschap Aa en Maas.

Constaterende dat:

- In Nederland de concentratie PFAS hoog ligt t.o.v. andere Europese landen – zie figuur 1.
- PFAS een negatief effect kan hebben op het **lichaam**[1] [2].
- In het waterbeheerplan staat dat we in het oppervlaktewater PFAS aantreffen. De **negatieve gevolgen** worden steeds duidelijker door nieuwe wetenschappelijke onderzoeken. Ze hebben een **nadelige invloed** op de waterkwaliteit. De status van PFOS en PFOA is ondertussen gewijzigd naar **Prioritaire Stof** (**KRW relevant**).
- De overheid de taak heeft om de leefomgeving te **beschermen** (Grondwet 21).
- Waterschappen al jaren oproepen tot een landelijk PFAS verbod. De motie “Laatste noodkreet van waterschappen voor PFAS verbod” breed werd gedragen door waterschappen, provincies en drinkwaterbedrijven, waarna de Unie van Waterschappen november 2024 mede namens Aa en Maas een **brandbrief** naar het Rijk stuurde[3]. In juni 2025 nam ook de VNG nog unaniem een motie aan voor een *landelijk* PFAS verbod[4].

---

[1] https://www.rivm.nl/pfas/vraag-antwoord: Iedereen die in Nederland woont, heeft verschillende soorten PFAS in het bloed. Bij vrijwel iedere gemeten persoon is de hoeveelheid PFAS hoger dan de gezondheidskundige grenswaarde. We weten van sommige PFAS (Per- en polyfluoralkylstoffen) dat zij o.a. kunnen zorgen voor:

- een minder goed werkend immuunsysteem
- een hoger cholesterol
- een verandering in leverwaarden
- een lager geboortegewicht
- een hoge bloeddruk tijdens de zwangerschap en problemen tijdens de zwangerschap
- nier- en zaadbalkanker bij jarenlange, hoge blootstelling

Het maakt uit hoeveel PFAS iemand binnenkrijgt over de tijd. Bij een lange tijd en veel PFAS, is de kans groter dat gezondheidseffecten optreden.

[2] https://www.rivm.nl/pfas/nieuwe-twi: De EFSA(Europese Voedselveiligheidsautoriteit) heeft in 2020 een nieuwe studie afgerond waaruit blijkt dat PFAS(Per- en polyfluoralkylstoffen) schadelijker zijn dan al werd gedacht

[3] https://unievanwaterschappen.nl/wp-content/uploads/PFAS-brandbrief-waterschappen-aan-minister-IenW-13-november-2024.pdf

[4] https://www.ad.nl/dordrecht/landelijk-pfas-verbod-komt-dichterbij-initiatief-van-dordrecht-krijgt-unanieme-steun~a82111c7/

- Minister Madlener op 7 april 2025 een reactie stuurde waarin geen concreet actieplan noch enig voornemen tot een landelijk PFAS verbod stond opgenomen[5].
- Het Rijk wacht op een Europees PFAS verbod. Diverse andere landen wachten niet af totdat er een Europees verbod komt. Zie figuur 2. Landelijke maatregelen zijn dus mogelijk[6].
- In het waterbeheerplan staat dat we een stevig begin maken met de **(bron)aanpak** van de problemen met stoffen zoals PFAS in het oppervlaktewater. En dat we pleiten voor een **structurele aanpak** van opkomende stoffen op **nationaal niveau** (gelijk speelveld). Dit doen we **samen met andere waterschappen** en landelijke overheden en **spreken** we waar nodig **andere partijen aan** op hun verantwoordelijkheid.
- Aa en Maas zich al richt op andere overheden:
    - De **zienswijze** bij de provincie Limburg vanwege het plan om afvalverwerkingsbedrijf CFS in Weert een vergunning te verlenen om PFAS te lozen op het riool.
    - De last onder **dwangsom aan Defensie** als ze niet stopt met PFAS lozingen[7].
- In meerdere waterschappen deze motie ter tafel zal komen.

Overwegende dat:

- Het vervelend is dat overheden op deze manier met elkaar om moeten gaan, maar de ervaring met jeugdzorg leert dat juridische druk soms het enige middel is dat nog werkt[8].
- Als er een nationaal actieplan komt, worden we niet meer gehinderd in onze wettelijke taak. De kosten zullen minder oplopen, o.a. doordat we PFAS minder hoeven te zuiveren en waterlopen minder hoeven te saneren[9] wat voordeel oplevert voor onze inwoners.
- Door aan te sluiten bij deze claim een verbod op PFAS kan worden afgedwongen.

Roept het Dagelijks bestuur op:

- Onze juristen (of huisadvocaat) uiterlijk kwartaal 1 2026 te laten spreken met Knoops advocaten en zich te laten informeren over hun PFAS-zaak tegen de Staat[10].

---

[5] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2025Z06796&did=2025D15633
[6] https://keesthies.com/2025/06/18/in-denemarken-wacht-men-niet-op-stroperig-europa/
[7] https://www.waterforum.net/54551-defensie-weigert-pfas-lozing-te-stoppen-bij-voormalige-vliegbasis-de-peel/
[8] https://www.gemeente.nu/sociaal/rechtszaak-gemeenten-tegen-kabinet-van-de-baan-na-akkoord-over-compensatie-jeugdzorg/
[9] https://www.hhdelfland.nl/actueel/nieuwsoverzicht/2025/september/delfland-meet-opnieuw-hoge-pfas-waarden/
[10] https://knoopsadvocaten.nl/pfas-zaak/

- Wanneer na overleg met Knoops blijkt dat een rechtszaak vanuit de waterschappen om landelijke maatregelen tegen PFAS af te dwingen realistisch is, hiertoe stappen te zetten.
- Te verkennen of wij alle eigen juridische mogelijkheden volledig hebben benut.
- Parallel aan deze verkenning zowel de minister als de Tweede Kamerfracties nogmaals aan te sporen tot een landelijk PFAS-verbod, waarbij we duidelijk maken dat we genoodzaakt zijn om juridische stappen voor te bereiden, omdat al onze noodsignalen niet hebben geholpen.

En gaat over tot de orde van de dag.

De fractie Partij voor de Dieren, de heer Rick van de Pol _____

De fractie Partij voor de Dieren, mevrouw Corine Vos _____

De fractie AWP, de heer Henk Siroen _____

De fractie BBB, de heer Bernard Buis _____

De fractie BBB, de heer Antoine Aarts _____

De fractie BBB, mevrouw Jolanda Nooijen _____

De fractie BBB, mevrouw Marianne Rijken _____

De fractie BBB, mevrouw Dorinne Swinkels _____

De fractie BBB, de heer Marcus Janssen-Brokken _____

Figuur 1: Verspreiding PFAS (Financial Times exclusief TFA)

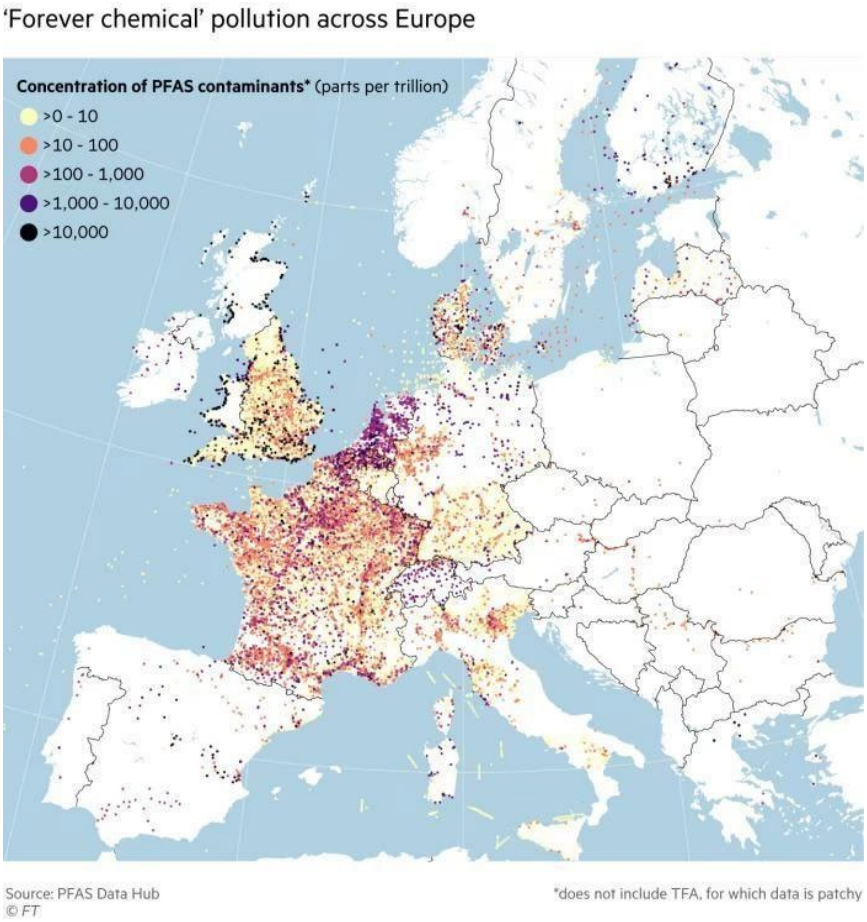

Figuur 2: Verschil in PFAS normconcentraties in Europa[11]

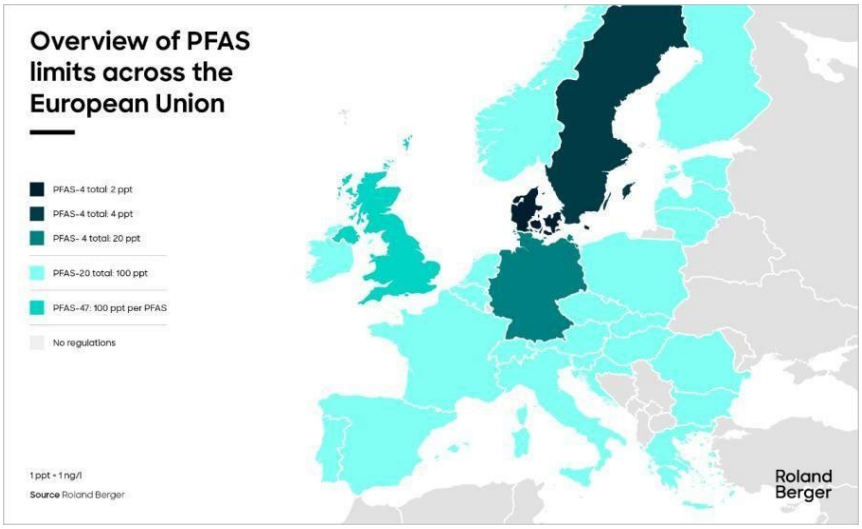

[11] https://www.rolandberger.com/en/Insights/Publications/Opportunities-challenges-in-new-regulations-of-forever-chemicals.html